دوایین ڕووداوەکان و کۆتایی جیهان

نووسینی
محمد حسان

وەرگێڕانی
عبدالمجید عبدالحمید

نارین

بسم الله الرحمن الرحيم

ناونیشان

دواین ڕووداوەکان و
کۆتایی جیهان

ناوی کتێب بەعەربـــــی: أحداث النهاية ونهاية العالم

نوسینــــــــــــی: محمد حسان

ناوی کتێب بە کـــوردی: دواین ڕووداوەکان و کۆتایی جیهان

وەرگێڕانـــــــــی: عبدالمجید عبدالحمید

نەخشەسازی نـــاوەوە: شنۆ حمدامین

نۆرە و ساڵی چـــاپ: یەکەم/ ١٤٣٠ك ـ ٢٠٠٩ز

ژمارەی سپـــــاردن: (١٢٤٠) ساڵی (٢٠٠٩)ی پێدراوە.

کتێبخانەی نارین

هەولێر ـ چوارڕیانی شێخ مەحمودی حەفید

E-mail: nareen_1@yahoo.com

بازاڕی زانست بۆ کتێب و چاپەمەنی

تەلەفۆن: 251198 66 (00964)

م/ 07504064610

دواین ڕووداوەکان و
کۆتایی جیهان

نوسینی

محمدحسان

وەرگێڕانی

عبدالمجید عبدالحمید

نارین

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

الحمد لله وكفى والصلاة والسلام على نبيه المصطفى وصحبه المجتبى
أما بعد...

سوپاس و ستایش بۆ خوای پەروەردگار کە دروستی کردووین لە نەبوونەوە و رزق و رۆزی داوین و رێنمووییی کردووین و هۆش و بیر و عەقڵی پێ بەخشیوین بۆ ئەوەی بە هۆیانەوە گەورەیی و مەزنی ئەومان بۆ دەرکەوێت، کارە جوانەکانی بەڵگەی دانایی و زانایی و جوانکاری ئەوە، سوپاس بۆ هەموو ئەو نیعمەتانەی کە لە ژماردن نایەن، کەچی زۆربەی مرۆڤە یاخی بووەکان پێی نازانن، لە گەورەترین و مەزنترین و شکۆمەندترین ئەو نیعمەتانە نیعمەتی ئیسلامە... ئەو بەرنامەیەی کە مرۆڤەکانی لە تاریکی و شەوەزەنگەوە دەرکرد بۆ رووناکی... بە هاتنی خۆری رۆژێکی نوێ هەڵات و بانگی کردنەوەی لاپەرەیەکی نوێی لە مێژووی دوور و درێژی مرۆڤایەتی دا، چیتر قەرزاران بە هۆی قەرزەکانیانەوە مۆری کۆیلایەتییان پیا نەدەنرا .

سوپاسی دەکەین بۆ هەموو ئەو نیعمەتانە... سوپاسێك شایستەی مەزنی و گەورەیی ئەو بێت... سوپاسی دەکەین بە قەد گەورەیی عەرشەکەی خۆی... بە قەد گەورەیی و مەزنی و جوانی زاتی خۆی و بە قەد فراوانی رەحمەت و میهرەبانی خۆی... شایەتی دەدەم کە هیچ پەرستراوێك نییە شایەنی پەرستن بێت تەنها(الله) نەبێت تەنها و بێ هاوەڵە...

سەڵات و سەلام لەسەر پێغەمبەری نازدارﷺ کە (محمدی کوڕی عبدالله) یە... شایەتی دەدەم کە نێردراوی پەروەردگارە و ئەم پەیامەی لە لایەن پەروەردگارەوە بۆ هێناوین و بەو پەڕی جوانی و دانایی و بە بێ کەم و کووڕی ئەوپەیامەی گەیاند و لەو پێناوەدا ئازار و ئەشکەنجەی زۆری چەشت و شەونخوونی زۆری کرد، کەچی ئەو هەرگیز وازی نەدەهێناو، بەڵکو سوورتر و دامەزراو تر بوو بۆ گەیاندنی ئەم پەیامەو تام و چێژی لەو ماندوو بوونە وەردەگرت، ئەو پێغەمبەرەی ﷺ کە

ڕەحمەتێك بووە بۆ هەموو جیهان و خۆشەویستی پەروەردگارە... بەسە بۆ ئەو کاتێ خوای گەورە گلەیی لێ دەکات پێی دەڵێت:﴿عَفَا ٱللَّهُ عَنكَ لِمَ أَذِنتَ لَهُمۡ﴾[1]التوبة: ٤٣. تەماشاکەن خوای پەروەردگار لە گەڵ بەندە خۆشەویستەکەیدا بەچی شێوە و شێوازێك قسە دەکات! ؟

برا خۆشەویستەکانم... خوشکە بە حورمەتەکانم...

خۆم بە ئاسوودە دەزانم کە لەم چەند وشانەدا لە خزمەتتاندا بم و جێگای بەختیارییە بۆ من ئەگەر توانیبێتم بە جوانی ئەم کتێبەم لە زمانی عەرەبییەوە وەرگێڕابێتە سەر زمانی شیرینی کوردی بۆ ئەوەی خوێنەرانی کورد ئەو مرواریيە بە نرخەیان لە دەست دەرنەچێت و شوێن پێی باووباپیرانی خۆیان بزر نەکەن، ئەم میللەتە کە سەدان کەڵە پیاوی تێدا هەڵکەوتووە و توانیویانە خزمەتی ئەم ئایینە بکەن کە تا ئێستا بوونەتە پێشەنگ و جێی شانازی نەوەکانیان، لە سەرووەی هەموویانەوە صلاح الدین الایوبی و ابن المستوفی و ئامەدی و دینەوەری و ابن خەلەکان و ابن صلاح الشهرزوری و دەیان زانا و دانای تر.

جا لەم پێشەکییەدا حەز دەکەم دووخاڵ بخەمە ڕوو...

١ ـ ئەم کتێبە لە بنەڕەتدا زنجیرە باسێك بوو کە ڕێزدار(محمد حەسان) لە ڕێگای کەناڵی ئاسمانی(الناس) بە بیست و نۆ ئەڵقە پێشکەشی کرد لە ژێر ناونیشانی (أحداث النهاية ونهاية العالم)، لەگەڵ چەند برایەکدا(خوا پاداشتی چاکەیان بداتەوە) بە باشمان زانی ئەم کتێبە وەرگێڕینە سەر زمانی کوردی جا ئەوانیش ئەو ئەرکەیان بە من سپارد، بۆیە منیش سوپاسی متمانەکەیان دەکەم .

٢ ـ لە تەفسیر کردنی ئایەتەکاندا پشتم بە تەفسیری (رامان)بەستووە لە دانانی ڕێزدار (ئەحمەد کاکە مەحمود) خوا لە تاوانەکانی ئێمە و ئەویش خۆش بێت، بۆیە تەفسیر کردنی هەموو ئایەتەکان لەو تەفسیرەوە وەرگیراوە، خوا پاداشتی هەموو لایەك بداتەوە.

---

١ ـ واتە: خوا لێت خۆش بێت بۆچی– بێ تاقیکردنەوە– مۆڵەتت بە دووروووەکاندا نەیەن بۆ غەزاکەی تەبوك؟)).

هەورەها داواتان لێ دەکەم لە ڕەخنە و ئامۆژگاری و پێشنیارەکانتان بێ بەشم مەکەن، لە هەر کەم و کوڕییەك ئاگادارم بکەنەوە چ زمانەوانی یان بابەتی بێت، خوای گەورە پاداشتی هەموو لایەك بداتەوە.

داوا لە خوا دەکەم، کە (دڵسۆزی و ئیخلاص)مان پێ ببەخشێت و هەموو کارو کردەوەکانمان لێ وەرگرێت لە ریا بە دوورمان بکاتەوە و لە تاوانەکانمان خۆش بێت، ئێوەیش لە دوعای خەیر بێ بەشم مەکەن، بەڵکو خوای پەروەگار دوعای کەسێکتان وەربگرێت!

عبدالمجيد عبدالحميد
kfree_١٩٧٥@yahoo.com

بە ناوی خوای بەخشندە و میهرەبان

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على خير المرسلين محمداً وعلى آله وصحبه أجمعين....

أما بعد:....

لە کۆن ونوێدا زۆرێك لە زانایان دەرکەوتوون و هەر یەکە لە بوارێکدا توانیویەتی خزمەتی ئاینی پیرۆزی ئیسلام بکات و خۆیان بکەنە پردێك بۆ ئەوەی خەڵکی لە ڕێگایانەوە بەرەو بەهەشت بپەڕنەوە، لە نموونەی ئەو زانا بەڕێزانە ڕێزدار (شێخ محمد حەسان)ە کە لەم کتێبەدا لە خزمەتی وشە جوانەکانیدا دەبین.

بە ڕاستی ئەو زانایە توانیویەتی لە ماوەیەکی کەمدا خۆی بە هەموو جیهانی ئیسلامی بناسێنێت، ئێستا زۆربەی موسڵمانان بە هەموو ئاست و توێژەکانیانەوە تامەزرۆی وتارە شیرینەکانی ئەون، چ لە ڕێگای کتێبەکانییەوە بێت یان لە ڕێگای کەناڵە ئاسمانییەکانەوە، بۆیە حەزمکرد لەم پێشەکییەدا کەمێك لەسەرژیانی ئەم بەڕێزە بدوێم.

ناوی تەواوی ئەم بەڕێزە (محمدی کوڕی ابراهیم ی کوڕی حەسان)ەو بە(محمدحەسان) ناسراوە لە گوندی (دموە) سەر بە پارێزگای (الدقهلية)ی وڵاتی میسر لە بەرواری (١٩٦٢/٤/٨) لە خێزانێکی دینداری سادە لە دایك بووە.

هەر لە منداڵییەوە باپیری (کە باوکی دایکی دەکات) بە خێوکردنی ئەم منداڵەی گرتە ئەستۆی خۆی، ئەو باپیرەی کە هەموو قورئانی پیرۆزی بەجوانی لەبەر بووەو شارەزاییەکی تەواوی لە فیقهی شافعیدا هەبوو، هەر لە سەرەتای ژیانییەوە باپیری درکی بە زیرەکی و لێهاتووی ئەم منداڵە کرد و هەستی کرد کە دەتوانێ قورئانی پیرۆز لە بەر بکات بۆیە لە تەمەنی چوار ساڵییەوە (شێخ محمدحەسان) پەیوەندی بە حوجرەی گوندەکەیانەوە دەکات و بەردەوام هاتوو چۆی ئەوێ دەکات تاکو لە تەمەنی هەشت ساڵیدا و لەسەر دەستی مامۆستا بەڕێزەکەی (شێخ مصباح محمدعوض) هەموو قورئانی پیرۆز لە بەر دەکات .

پاشان چەند کتێبێك لەسەرزمانی عەرەبی و عەقیدەی ئیسلامی و فیقهی شافعی لە بەر دەکات وەکو کتێبی (متن أبی شجاع) لە فیقهی شافعیدا. وە باپیری پاشان هەوڵی لە گەڵدا بۆ لەبەرکردنی کتێبی (ریاض الصالحین) ئەویش لە تەمەنی دوازدە ساڵیدا لەبەریکرد و پاشان (الأجرومیة) لەبەردەکات، ئینجا لەسەر دەستی شێخەکەی (مصباح محمد) کتێبی (التحفة السنیة) لەبەردەکات و هەر لە منداڵییەوە حەزی لە خوێندنەوەی زمانی عەرەبی و شیعر بووە.

پاشان لە مزگەوتی گەورەی گوندەکەیان دەست بە وانە وتنەوە دەکات و هەردوو کتێبی (فقه السنة) و (ریاض الصالحین) راڤە دەکات کەچی هێشتا تەمەنی تەنها سیازدە ساڵە.

لە لایەن باپیرییەوە داوای لێ دەکرێت کە وتاری هەینی بخوێنێتەوە، ئەویش یەکەم وتاری خۆی لە گوندی (میت مجاهد) دەخوێنێتەوە لە تەنیشت گوندەکەی خۆیانەوە دەبێت (گوندی دموە) لە کاتێکدا تەمەنی سیازدە ساڵە، جا لەو وتارەدا کە وتارێکی زۆر بەنرخ و بەبەها بوو باسی مردنی کرد و کاریگەری زۆری لەسەر نوێژەران هەبوو وە هەموویان پێی سەرسام بوو بوون، بۆیە شێخی مزگەوتەکە داوای لێ دەکات کە بۆ هەفتەی ئایندە دیسان خۆی ئامادە بکات و وتاری هەینییان بۆ بخوێنێتەوە، جا لێرەدا بە سەرهاتێکی خۆش هەیە لە کاتی چوونی بۆ ئەو گوندە، شێخ محمد حەسان خۆی باسی دەکات و دەڵێت: ((کاتێ لەسەر داواکاری باپیرم ڕۆیشتم بۆ گوندی (میت مجاهد) بە مەبەستی خوێندنەوەی وتاری هەینی لەوێ شێخێکی بە تەمەنی لێبوو کە هاوەڵی باپیرم بوو, منیش خۆم پێی ناساند و ئەویش زۆر بە گەرمی بە خێرهاتنی لێکردم و ڕێزی لێگرتم، بەڵام کاتێ پێم گوت بە مەبەستی خوێندنەوەی وتاری هەینی هاتووم زۆر پەست بوو ئەمجار جوێنی پێدام و لە مزگەوت دەریکردم و منیش زۆر دڵتەنگ بووم لەبەر ئەو رەفتارە، چونکە من زۆر حەزم دەکرد ئەگەر بۆ جارێکیش بوایە وتارم بخوێندایەتەوە، لەو گوندە برادەرێکم هەبوو، ڕۆیشتم بۆ ماڵی ئەوان و ئەو شەوە تاکو بەیانی لەوێ مامەوە، خۆش بەختانە ئەو ڕۆژە کابرایەکی خەڵکی گوندەکە کۆچی دوایی کرد و خەڵکی گوندەکە

هەموو دەرچوون بۆ بە خاك سپاردنی وە ئەمەیشە هەلێکی زێڕین بوو بۆ من بۆ ئەوەی وتاری تێدا بخوێنمەوە منیش وتارێکم خوێندەوە و کاریگەرییەکی زۆری هەبوو لەسەرخەڵکەکە،بۆیە شێخەکە بانگی کردم (ئەوەی کە دوێنی جوێنی پێدام و لە مزگەوت دەریکردم)، کە ئەو ڕۆژە وتاری هەینی لە مزگەوتەکە بخوێنمەوە، بەکورتی ئەو ڕۆژە وتارێکی زۆر کاریگەرم بۆ خوێندنەوە، پاشان شێخەکە بانگی کردم و داوای لێ کردم ئیتر هەموو ڕۆژێکی هەینی بڕۆم بۆ ئەوێ بە مەبەستی خوێندنەوەی وتاری هەینی)).

بۆیە ئەوە یەکەم ئەزموون بوو بۆ شێخ لە گەڵ وتاردا.

چیتر لەو ڕۆژەوە تاکو ئەمڕۆ شێخ محمد حەسان مینبەری جێ نەهێشتووە و هەردەم وتار دەڵێتەوە مەگەر بە هۆی نەخۆشی یان سەفەر وتار و مینبەری جێ هێشتبێت، ئەمجار پەیوەندی دەکات بە قوتابخانە یاساییەکانەوە و بەردەوام دەبێت لە سەری تاکو گەیشتە قۆناغی زانکۆ و لەوێ لە بەشی ڕاگەیاندن (اعلام) لە زانکۆی (القاهرە) توانی بە پلەی زۆر باشە(جید جدا) بڕوانامەی بەکالۆریوس بە دەست بهێنێ،وە لەو بەشەدا (بەشی ڕاگەیاندن) سوودی زۆر وەرگرت لە چەند بابەتێك کە یارمەتی دەری بوو بۆ مەبەستی بانگەواز بۆ دینی خوا، بە تایبەتی هەندێ وانە لەوانە: وانەی(تحلیل المضمون) و (کیفیة مخاطبة الجماهیر) .

لەو کاتانەدا شێخ بەردەوام بوو لە خوێندنی بابەتە شەرعییەکان لەسەردەستی مامۆستایانی ئەزهەر بە تایبەتی لە هەردوو بابەتی فیقهی ئیسلامی و تەفسیر، هەرگیز شێخ وازی لەوتاری هەینی و وانەوتنەوە نەهێناو وانەیەکی هەفتانەی هەبوو لە گوندی زانکۆ.

لە یەکەم پشووی هاوینی ساڵی خوێندنی لە زانکۆ و کە هێشتا تەمەنی هەژدە ساڵە شێخ محمد حەسان سەفەر دەکات بۆوڵاتی ئوردن بۆلای فەرموودناسی شام و مجددی ئەم سەدەیە و شێخی ئەهلی سوننە و دوژمنی بیدعە و بیدعەچییەکانی (شێخ أبو عبدالرحمن محمد ناصر الدین الالبانی) خوا لە تاوانەکانی ئێمە و ئەویش خۆش بێت، لە چەند وانە و دەرسێکی کەمی شێخ (الالبانی)دا ئامادە دەبێت و لەو

ماوەیەدا وەکو پێشەوا و وتار خوێنی یەکێك لە مزگەوتەکانی نزیك شاری (السحاب) دەمێنێتەوە.

پاش زانکۆ شێخ پەیوەندی دەکاتە پەیمانگای دیراساتی ئیسلامی یەوە لە قاهیرە بە مەبەستی بە دەست هێنانی خوێندنی بالا لە دیراساتی ئیسلامیدا، بەلام قەدەری خوای گەورە وا دەبێت کە ئەو خوێندنە تەواو نەکات بە هۆی ماوەی پەیوەندی کردنی بە خزمەتی سەربازییەوە و ئەویش پەیوەندی دەکات بە سوپاوە، لەوێ لە ناو سوپادا واز لە وانە وتنەوە ناهێنێ و دەست بە وتار خوێندن و وانە وتنەوە دەکات.

لە پاش ماوەی خزمەتی سەربازی لە شاری (السویس) دەمێنێتەوە و لە مزگەوتەکانی ئەو شارەدا دەست بە وتار خوێندن و وانە وتنەوە دەکات و خەلکی شاری سویس خۆشیان دەوێت و لە دەوری کۆ دەبنەوە و ناوبانگ دەردەکات.

پاشان سەفەر دەکات بۆ ولاتی سعودیە و لەوێ و لە مزگەوتی (الراجحی)لە (الریاض)بۆ ماوەی زیاتر لە شەش سالێ وەکو وتارخوێن و پێشەوا دەمێنێتەوە و لەسەردەستی ڕێزدار شێخ (أبو صالح سلیمان الراجحی)فێری حیکمەت و دانایی دەبێت.

پاشان شێخ محمد حەسان دەڕوات بۆ لای زانای پایەبەرزی ئەم سەردەمە شێخ عبدالعزیز بن باز رَحِمَهُ اللهُ ، لەو زانایەوە زانست و زانیاری وەردەگرێت، ئەو زانایە کە بە پێشەوای ئەهلی سوننە و زانای سەردەمی خۆی دێتە ژماردن، چەند سالێك لە بەر دەستیدا دەبێت و چەند کتێبێك لەو زانایەوە دەخوێنێت و گوێبیستی دەبێت لەوانە ڕاڤە کردنی (فتح الباري)و (النونیة)و (الطحاویة)و (الواسطیة)و چەند کتێبێکی تر لە فیقهی ئیسلامی و (أصول) دا.

پاشان کتێبی (الطحاویة) لەبەر دەستی شێخ (عبدالله بن جبیرین) وە چەند کتێبێکی تر لای ئەوزانایە دەخوێنێت لەبوارەکانی فیقهی ئیسلامی و أصول و تەفسیرو عەقیدە.

ئەمجار لای زانای پایەبەرز (شێخ عبدالقادر شیبە الحمد) ڕاڤە کردنی کتێبی (بلوغ المرام) دەخوێنێت.

لە پاش ئەو هەموو ماندوو بوونە لە لایەن شێخ (سلیمان الراجحی) داوای لێ دەکرێت کە بچێت بۆ مزگەوتەکەی خۆی لە (القصیم)، لە کردنەوەی یەکێك لە پرۆژەکاندا و بە ئامادە بوونی گەورە زانایان لە وڵاتی سعودیە شێخ (سلیمان) داوای لێ دەکات، کە لە پێش ئەو هەموو زانایەدا وتارێك بڵێتەوە، لە پاش تەواوبوونی وتارەکە شێخ (عبدالله بن منیع) هەڵدەستێ و لەسەرداوای ئەو هەموو زانا بەرز و بەرێزانە بڕوانامەی (دکتۆراه) پێشکەش بە شێخ محمد حەسان دەکات.

ئەو ماوەیە کە شێخ محمد حەسان لە (القصیم) دەبێت هاتووچۆی زانای پایەبەرز و فەقیهی ئەم سەردەمە شێخ (محمد بن صالح العثیمین) دەکات و لە ئەوەوە زانیارییەکی زۆر وەردەگرێت

ئەمجار بە پشتگیری و تەزکیەی شێخ (محمد بن صالح العثیمین) داوای لێ دەکرێت لە زانکۆی (الامام محمد بن سعود الاسلامیه) لقی (القصیم) لە هەردوو کۆلێژی (الشریعه)و (أصول الدین) وانەی (الحدیث) و (مناهج المحدثین) و (تخریج) و (طرق الحدیث) بڵێتەوە.

شێخ محمد حەسان خاوەنی دەیان کتێب و سەدان کاسێتە لە هەموو بوار و لقەکانی زانست و زانیاریدا، تەنها بە نوسینی کتێب و خوێندنەوەی وتار و دەرس و وانە نەوەستاوە بەڵکو هەوڵ و چالاکی ئەو پیاوە زۆربەی وڵاتانی جیهانی گرتووەتەوە، زۆربەی وڵاتانی جیهان گەڕاوە بە مەبەستی بانگەواز بۆ ئایینی پیرۆزی ئیسلام و بەشداری لە دەیان کۆنگرەی جیاجیا کردووە لە وڵاتانی (ئەمریکاو کەنەدا و ئەڵمانیا و مەجەر و قەتەر و کوەیت و ئیمارات..هتد) لە یەکێك لەوگەشتانەیدا و لە شاری نیویورك ی وڵاتی ئەمریکا و لە یەکێ لە کۆنگرە نێو دەوڵەتییەکاندا بەشداری دەکات و هەر کە شێخ محمد حەسان وتارەکەی تەواو دەکات (حەفتا و پێنج) کەس موسڵمان بوونی خۆیان ئاشکرا دەکەن و دێنە سەر ئایینی پیرۆزی ئیسلام، جگە لەوە لە دەیان کۆنگرەی تر بەشداری کردوو کە پەیوەست بووە بە ئیسلام و موسڵمانانەوە.

ئێستا بۆ نزیکەی دە ساڵە شێخ خۆی یەکلا کردووەتەوە بۆ بانگەواز و وانە وتنەوەو مامۆستای عەقیدە و سیرە و(منهاج المحدثین) و (تخریج أحادیث) و (شرح

حدیث جبریل)ە لە پەیمانگای پێگەیاندنی بانگەوازکاران لە المنصورە و هەروەها سەرۆکی ئەنجومەنی کارگێری (مجمع أهل السنة) یە، وانەیەکی هەفتانەی هەیە لە مزگەوتی (مجمع التوحید) لە گوندی (دموە) لە منصورە.

مامۆستاکانی:

ئەم ڕێزدارە لە چەند زانایەکەوە زانست و زانیاری وەرگرتووە لە سەرووی هەموویانەوە:

١ـ شێخ عبدالعزیز بن باز.

٢ـ شێخ محمد بن صالح بن العثیمین.

٣ـ شێخ عبدالله بن جبرین.

٤ـ شێخ عبدالقادر شیبه الحمد

نوسینەکانی:

١. حقیقة التوحید.
٢. خواطر علی طریق الدعوة.
٣. قواعد المجتمع المسلم .
٤. خطب الشیخ محمد حسان (١٢ مجلد).
٥. خطب الشیخ محمد حسان (٤ مجلد).
٦. ماذا قدمت لدین الله؟.
٧. نهایة العالم متی وکیف.
٨. الحصاد الحلو والحصاد المر.
٩. اجتنبوا السبع الموبقات.
١٠. سلسلة الدار الآخرة (٣ مجلد).
١١. تبرج الحجاب.
١٢. الطریق الی القدس.
١٣. الإیمان بالقضاء والقدر.

١٤. الثبات حتى الممات.
١٥. أئمة الهدى و مصابيح الدجى.
١٦. جبريل يسأل والنبي يجيب (٣ مجلد).
١٧. مسائل مهمة بين المنهجية والحركية.
١٨. الحقوق الإسلامية.
١٩. أحكام الجنائز.
٢٠. أحداث النهاية ونهاية العالم.
٢١. أمراض الأمة.
٢٢. الفتنة بين الصحابة.
٢٣. دروس من سورة النور.
٢٤. صفات المنافقين.
٢٥. دروس في التربية .
٢٦. قبس من السنة.
٢٧. السيرة بين الحاضر والماضي.
٢٨. شرح الأصول الثلاثة.

جگە لەوە سەدان دەرس و وانە و زنجیرە باسی هەیە زۆربەی ئەو دەرسانە لە چەند سایتێکی سەر تۆڕی ئەنتەرنێت دەست دەکەوێت لەوانە:

١ـ لە باسی تەفسیردا نەوەت و پێنج کاسیتی هەیە کە تیایدا تەفسیری سورەتی (مریم و الحجرات و النور و ق و الفاتحە) دەکات. وە چەند کاسێتێکی تر لە تەفسیردا .

٢ـ لە باسی عەقیدە و بیروباوەڕدا (سەد و بیست) کاسێتی هەیە کە تیایدا ڕاڤەکردنی کتێبی (حقیقة التوحید و معارج القبول و عقیدة الواسطیة) دەکات.

٣ـ لە باسی فەرموودەدا (نەوەت و پێنج) کاسێتی هەیە لە ڕاڤەکردنی فەرموودەکانی (صحیح البخاری) دا و زیاتر لە (دوو سەد و پەنجا) کاسێتی هەیە کە

ڕاڤەکردنی فەرموودەی (جبریل) دەکات و (دە) کاسێتی هەیە لە باسی(أحکام الجنائز)دا

٤ـ لە باسی سیرە و مێژوودا زیاتر لە (پەنجا) کاسێتی هەیە.

٥ـ لە باسی بانگەواز بۆ دینی خوای پەروەردگار زیاتر لە (بیست) کاسێتی هەیە.

٦ـ لە باسی ئاداب و رەوشتدا زیاتر لە سەد کاسێتی هەیە کە راڤەکردنی کتێبی (مدارج السالکین) ی (ابن القیم) دەکات و زیاتر لە (چل) کاسێتی هەیە باسی مافەکان کە پێویستە بزانرێن دەکات و دەیان کاسێتی تر لەو بابەتەدا .

جگە لەمانە خاوەنی سەدان کاسێتی ترە لە بابەتە جیاجاکاندا لە باسی بەهەشت و دۆزەخ و رۆژی دوایی و ئازارە کۆن و نوێیەکانی موسڵمانان و کێشەکانیان و هەوڵدان بۆ چارەسەر کردنی . وە لە کۆتاییدا با ئەوەمان لە بیر نەچێت کە شێخ محمد حەسان خاوەنی دەنگێکی زۆر خۆشە و خەتمەیەکی تەواوی هەیە و هەموو قورئانی پیرۆزی بەو دەنگە خۆشە خوێندووەتەوە.

بۆ زیاتر ئاشنا بوون لەگەڵ محمد حەسان و وتار و کتێبەکانیدا سەردانی ئەو سایەتەی تایبەت بە خۆی بکە: www.mohamedhassan.org

داوا لە خوای باڵادەست و کارزان دەکەم من و ئێوە و شێخ محمد حەسان و پێغەمبەری نازدارﷺ و هەموو پیاوچاکان لە بەهەشتی بەریندا کۆ بکاتەوە و بەرەکەت بخاتە کات و تەمەنی شێخەوە و حەق و راستی لەسەرزمانی جێگر بکات و ئێمەش لە فیتنە دوور بکاتەوە.

وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمین

کۆکردنەوە و ئامادەکردنی

عبدالمجید عبدالحمید

بسم الله الرحمن الرحيم

إن الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا وسيئات أعمالنا من يهده الله فلا مضل له، ومن يضلل فلا هادي له وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله.

فإن أصدق الحديث كتاب الله، وخير الهدى هدى محمد ﷺ ، وشر الأمور محدثاتها وكل محدثة بدعة وكل بدعة ضلالة، وكل ضلالة في النار .

قال تعالى: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِۦ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ﴾ آل عمران: ١٠٢.[١]

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُوا۟ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَٰحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَآءً ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ٱلَّذِى تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلْأَرْحَامَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ النساء: ١.[٢]

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَقُولُوا۟ قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَٰلَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ الأحزاب:٧٠-٧١.[٣]

١ـ واتە: ئەی کەلی خاوەن باوەڕ! دەبێ هەرچۆنێ پێویستە، ئاوا لە سنوورەکانی خوا پارێز بکەن.. , هەمیشە گوێڕایەڵ بن، هەرگیز سەرپێچی نەکەن، هەردەم خواتان لە یاد بێت، هیچ کات لە بیری نەکەن، سوپاسگوزار بن، سپڵە مەبن، دەبێ هەتا گیانمان لە بەردابێ، لە خوا بترسین و بەر فەرمانی ئەو بین، بۆیە دەفەرموێ: وە دەبێ هەر بە موسڵمانێتی بمرن، واتە: هەتا زیندوون توند دەست بە ئیسلامەکەتانەوە بگرن و دەستی لێ بەر مەدەن، هەتا ڕۆژێ کە مردن با بە دینەوە بچنەوە لای خوا.

٢ـ واتە: ئەی خەڵکینە! لەو پەروەردگارەتان پەرواتان بێ و بترسن کە ئەو ئێوەی لە تاکە کەسێك ئادەم ﷺ دروست کرد، وە هەر لەو تاکە کەسەش هاوسەرکەشی (حەوا) دروست کرد، وە لەو دووانەیش پیاوانێکی زۆر و ئافرەتانێکی زۆری بە دونیادا بڵاو کردەوە لە گەڵ جیاوازی ڕەنگ و زمان و لێهاتوویی و لێوەشاوەییان، وە لەو خوایە بترسن کە بە ناوی ئەو یەکتری سوێند دەدەن و لە یەکتر بەو داوا ئەکەن، بۆ نمونە ئەڵێن: لە بەر خوا ئەو کارەم بۆ بکە، ئەو شتەم بدەرێ، وە هەروا خۆشتان لە مافی خزمایەتی بپارێزن و پشت لە یەکتر نەکەن و هاوکاری یەك بن و لەکاتی بوون و نەبوون بە دەم یەکەوە بن، بێ گومان خوا بەوردی و هەمیشەیی ئاگادار و چاودێرە بە سەرتانەوە، دەزانێ ئەرکی سەر شانتان ئەنجام دەدەن یان نا.

٣ـ ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! هەر لە خوا بترسن، و قسەی ڕاست و ڕێك و پێك بکەن(٧٠) ئەوسا خوا کارەکانتان بۆ ڕاست دێنێ و هیدایەتتان دەکا بۆ ئەنجامدانی کاری چاك و گوناهەکانیشتان بۆ دەپۆشێ و هەر

أما بعد:

هەروەکو ئاشکرایە لەم ساڵانەی دواییدا قسە و باسێکی زۆر دەکرێت دەربارەی (دوایین ڕووداوەکان)و داستان و جەنگ و نیشانە بچووك و گەورەکان کە لە پێش ڕۆژی دواییدا ڕوو دەدەن، ئەم قسە و باسە دەربارەی ئەم بابەتە سامناکە تەنها زانایان و بانگخوازانی موسڵمانانی نەگردووەتەوە، بەڵکو زۆربەی سەرکردە و پێشەوا و زانایان و ڕۆشنبیران و نوسەرانی جگە لە موسڵمانانی خەریك کردووە، ئەوەی جێگای سەرنج و تێڕامانێکی قووڵە، کە ئەوەی ئەوان دەینووسن و باسی لە بارەوە دەکەن لە بواری خستنە ڕووی بیرۆکەیەك یان ڕۆشنبیرییەکی هۆشمەندانەی سارد نییە، بەڵکو زادە و هەڵقوڵاوی بیروباوەڕێکی ڕوون و ئاشکرایە.

إبن القیم دەفەرموێت[1]: ((هەرسێ ئوممەتەکە چاوەڕوانن لە دوا سەردەمدا چاوەڕوانکراوێك دەرچێت، چونکە ئەوان لە هەموو میللەتێکدا بەڵێنیان پێ دراوە، موسڵمانان چاوەڕوانی دابەزینی(المسیح)عیسای کوڕی مەریەم عليه السلام دەکەن لە ئاسمانەوە، بۆشکاندنی خاچ و کوشتنی بەراز و کوشتنی دوژمنەکانی لە جوولەکە و ئەوانەی کە دەیپەرستن لە گاورەکان، چاوەڕوانی دەرچوونی (المهدی) دەکەن کە لە ئەهلی بەیتی پێغەمبەرایەتییە و زەوی پڕ دەکات لە دادپەروەری پاش ئەوەی پڕ بوو بوو لە ستەم و زۆرداری)).

ئەوەتا یەکەم سەرۆك وەزیرانی دەوڵەتی جوولەکە بە ناوی (بن جوریون) دەڵێت[2]: ((بوون و زیندوویی زایۆنی(صەهیونیەت) لە دوو سەرچاوەوە کۆمەك دەکرێت: سەرچاوەیەکی قووڵی سۆزداری بەردەوام، ئەمەیشە سەربەخۆیە لە هەموو کات و شوێنێکدا و ئەمەیشە زۆر دێرینە بە قەد دێرینی خودی گەلی جوولەکە و ئەم سەرچاوەیشە بەڵێنێکی خوداوەندە و هیوایەکە بۆ گەڕانەوە، ئەم بەڵێنەش دەگەڕێتەوە بۆ چیرۆکی یەکەم جوولەکە کە ئاسمان بە ئەوی ڕاگەیاند:

کەسێك گوێڕایەڵی فەرمانی خوا و پەیامبەری ئەو بکات ئەوە بێ گومان سەرکەوتنێکی گەورەی بە دەست هێناوە.(٧١)

١ـ إغاثة اللهفان (٢/٤٦٢) طبعة المكتب الاسلامي.

٢ـ الخلفية التوراتية (ص ٤٢).

((لە پاش خۆت هەموو زەوی و زاری (بەنی کنعان) دەدەم بە تۆ و نەوەکەت و ببێتە موڵکێکی بەردەوامی نەمری تۆ)) ئەم بەڵێنە بە میراتگیری گەلی جوولەکە بۆ زەوی دەزانن، وا دەبینن ئەمە بەشێکە لە پەیماننامەیەکی بەردەوام لە گەڵ خوداوەندی خۆیاندا پەیمانیان بەستووە بە جێ بە جێ کردن و هێنانە دی ئەو بەڵێنە . وە باوەڕ بە دەرکەوتنی (المسیح) بە مەبەستی گەڕاندنەوەی دەسەڵات و فەرمانرەوایی بووەتە سەرچاوەیەکی بنەڕەتی لە ئاینی جوولەکەدا، هەر تاکێك لە نوێژەکانی ڕۆژانەیدا بە پاڕانەوە و ملکەچ کردنەوە دووبارەی دەکاتەوە و دەڵێت: باوەڕم هەیە باوەڕێکی ڕەها بە هاتنی (المسیح)، بەردەوام هەموو ڕۆژێك لە چاوەڕوانی ئەودام هەرچەندە دوایش بکەوێت)) جا جوولەکە باوەڕی وایە کە(المسیح)ی چاوەڕوانکراو لە(بەنی ئیسرائیل)ە و ئەوانیش دەبنە سەرباز و پشتیوانی و هەموو جیهان فەرمانڕەوایی دەکات لە ئورشەلیمەوە(القدس).

گاورەکان باوەڕیان بە گەڕانەوەی(المسیح) هەیە کە دادەبەزێتە سەر زەوی بە مەبەستی کوشتنی جوولەکە و موسڵمانان و هەرکەسێ شوێنی ئەوان نەکەوتووە لە جەنگێکی جیاکەرەوەدا کە بە(هر مجدون)، یان(سهل مجیدون) ناوی دەبەن کە ئەویش دەشتێکە لە زەوی (فلسطین)، باوەڕیان وایە ئەم جەنگە یەکلایی کەرەوە لەسەر ئەو زەوییە دەبێت.

ئافرەتە نوسەرێکی ئەمریکی بە ناوی(جریس هالسل) دەڵێت: ((باوەڕیان وایە کە جەنگی (هر مجدون) جەنگێکی ناوکی یە(نەوەوییە) و هیچ داڵدەیەکی نییە بە پێی پلانێکی خوداوەند، زۆربەی ئینجیلییەکان ئەوانەی باوەڕیان بە چارەسازی (التَدبُّرِيَّةِ) هەیە دەستیان گرتووە بە ڕەفتارێکەوە لە گەڵ ئیسرائیلدا بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ ئەم بۆچوونە دەیانبات بۆ دانپێدانی خۆیان بە ڕوودانی جەنگێکی سوتێنەر کە دڕندەترو بەربڵاوترە لە هەر کوشتارێك کە بە بیر و هۆشی ادولف هتلری تاوانکاردا هاتبێت)).

بەڵکو (أوترال لوبرتس) خاوەنی کتێبی (دراما نهاية الزمن)و (هول لندسی) خاوەنی کتێبی (نهاية الكرة الأرضية العظيمة) وا دەبینن کە کۆتایی یەکی ناسۆری

هەژێنەر نزیکە لە جیهانەوە بە هۆی ئەو جەنگەوە کە بە جەنگی (هر مجدون) ناوی دەبەن، تا رادەیەك یەکێکیان بە شێوەیەك دەریبڕیوە و دەڵێت: ((هیچ پێویست ناکات بە بیرکردنەوە لە قەرزە دەرەکییەکانی ئەمەریکا یان بەرز بوونەوەی باج یان ئایندەی نەوەکانی داهاتوو، مەسەلەکە تەنها چەند ساڵێکە و هەموو شتێك لە جیهاندا لە بنەچەوە دەگۆڕدرێت)).

ئەمەش نوسەرێکی (أصولی) ئەمریکی ترە بەناوی (لاری جونز) دەڵێت: (ئەو کەسەی باوەڕی بە بیردۆزەی (هرمجدون) هەیە ئەوە کەسێکی (أصولی)یەو کتێبی پیرۆز دەخوێنێتەوە هەروەکو چۆن فەرهەنگێك دەخوێنێتەوە بۆ ئەوەی پێشبینی ئایندە بکات... ئەمجار دەڵێت: گاورە نوێیە راستڕەوەکان باوەڕیان وایە کە کتێبی پیرۆز پێشبینی گەڕانەوەی بێگومانی (المسیح) بۆ جارێکی تر دەکات پاش ماوەیەك لە جەنگی ناوکی(نەوەوی) جیهانی یان کارەساتێکی سروشتی و هەرەس هێنانێکی ئابووری و پاشاگەردانییەکی کۆمەڵایەتی، ئەوان باوەڕیان وایە کە ئەم رووداوانە دەبێت رووبدەن پێش گەڕانەوەی دووەم،... ئەمجار دەڵێت: لە کۆتایی ئەم قەیرانەدا ئەو گاورە تازە لەدایك بووانە سەر لە نوێ دەگەڕێنەوە لە گەڵ (المسیح)دا وەکو سەرکردەیەکی سەربازی سەرکەوتوو بۆ ئەنجامدانی جەنگی(الهر مجدون) بۆ ویرانکردنی دوژمنانی خودا، ماوەیەك بە بەختەوەری لە گەڵیدا دەمێننەوە و هەر ئەوەیە کە (المسیح) بۆ ماوەی هەزار ساڵ فەرمانڕەوایی سەر زەوی دەکات)).

هەروەها (جریس هالسل) کە ئافرەتە نوسەرێکی ئەمریکی یە لە کتێبی (النبوءة والسیاسة)دا دەڵێت: (مێژووی مرۆڤایەتی بە جەنگێك یان بە کارەساتێکی ناوکی (نەوەوی) تەواو دەبێت کە پێی دەڵێن ((أر مجدون Armageddon)) وە ئەم جەنگەیش دەبێتە ڕێخۆشکەرێك بۆ گەڕانەوەی (المسیح) کە فەرمانڕەوایی دەکات (لە پاش گەڕانەوەی) بە سەر هەموو زیندوو و مردووەکاندا وەکو یەك).

بەڵکو هەشتا هەزار قەشەی ئینجیلی پروتستانتی ئەم بیروباوەڕەیان هەیە وە ئەم بیروباوەڕەی خۆیان و پەیامەکەیان لە ڕێگای سەدان ویستگەی رادیۆ و تەلەفزیونەوە بڵاو دەکەنەوە.

لە بە ناوبانگترین ئەوانە قەشەیەکی ئەمریکی بە ناوی (جیمی سواجارت) کە دەڵێت: ((خۆزگەم دەخواست بڵێم: ئێمە ئاشتی دەستەبەر دەکەین بەڵام باوەڕم وایە کە (هرمجدون) بەڕێوەیە... ئەو بەڕێوەیە... وە لێشاوی ئەو ڕووداوە لە دۆڵی (مجیدو) دەبێت... ئەو بەڕێوەیە... ئەوان دەتوانن ئیمزا لەسەر ڕێککەوتنامەی ئاشتی بکەن کە دەیانەوێت... بەڵام ئەو ئیمزایانە هەرگیز هیچ شتێك جێ بەجێ ناکات... من پلان دانارێژم بۆ چوونە ناو دۆزەخێکی داهاتووەوە... خوداوەند خۆی لە ئاسمانەوە دادەبەزێت... ئەی خوداوەند من بەختەوەرم لەو پێناوەدا... ئەو بەڕێوەیە دووبارە... من هەرگیز گوێ نادەم بەوەی کە لە ئەنجامی (هرمجدون) دا دروست دەبێت لە دڵەڕاوکێ و کیشە و گرفت، چونکە ئەوە ئارامی دەبەخشێتە گیانم)).

لە یەکێ لە وتەکانی سەرۆکی ئەمریکی (رونالد ریگان) کە ڕۆژنامەی (Jerusalem post) لە بەرواری ١٩٨٣/١٠/٢٨ بڵاوی کردووەتەوە لە گەڵ بەڕێوەبەری جێبەجێکردنی لوبی زایۆنی (صەهیونی) (الإیباك)، ریگان گوتی: ((کاتێ دەڕوانمە پێشبینیە کۆنەکانتان لە (العهد القدیم) دا و دەڕوانمە پەیوندییە پێشبینی کراوەکە دەربارەی جەنگی (الأرماجدون) خۆم دەبینمەوە ڕووبەڕووی پرسیارێك دەبمەوە، ئاخۆ ئێمە ئەو نەوەین کە ئەو ڕووداوە ببینین؟ نازانم ئەگەر لەم دواییەدا تێبینی کام لەم پێشبینیانەم کردبێ بەڵام باوەڕم پێیکە بێ گومان ئەوە دەگونجێ و جووتە لە گەڵ ئەم سەردەمەی تیایدا دەژین)).

قسە و باسێکی زۆر هەیە (نامەوێ لەوە زیاتر درێژەی پێ بدەم) هەمووی دووپاتی دەکەنەوە کە کارەکە تەنها وشە یان ئەندێشە و بیر نییە بەڵکو بیروباوەڕێکی دامەزراوە لە ناخ و دڵی ئەو میللەتەدا.

حەز دەکەم لێرەدا دووپاتی بکەمەوە کەوا ئێمەیش باوەڕمان هەیە باوەڕێکی بتەو کە وشەی (هر مجدون) لە گوفتاری پێغەمبەری ڕاستگۆ وە نییەﷺ کەسێکی ژیر ناتوانێت چ جا زانایەك بڕیار بدات و، یەکلایی بکاتەوە، کە ئەوە ئەو داستانە گەورەیە کەوا پێغەمبەری ڕاستگۆ و باوەڕپێکراوﷺ باسی کردووە، ئەو کەسەی کە

هیچ قسەیەك لە خۆ وە ناکات، لە فەرموودەیەکی دروستدا(صحیح) دا کە ئیمامی (مسلم) ریوایەتی کردووە لە فەرموودەی (ابی هریرە) ەوە دەفەرموێت: راستگۆی باوەرپێکراو ﷺ فەرموویەتی: ((لاَ تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَنْزِلَ الرُّومُ بالأعْماقِ أَوْ بَدابِق))، واتە: قیامەت هەڵناسێت تاکو ڕۆمەکان کۆ نەبنەوە دژی موسڵمان لە (أعماق) یان لە (دابق))) . کەوابوو (رۆمەکان) کێن؟ رۆمەکان (بەنی الاصفر)ن کە درێژبوونەوەیان لەم سەردەمەدا ئەوروپی و ئەمریکییەکانن. (الأعماق) لە کوێیە؟ الأعماق: ناوەراستی وڵاتی شامە .

هەر بە قەستی گەڕامەوە بۆ فەرهەنگە زمانەوانییە کۆنەکان بۆ ئەوەی لە مانای ئەو دوو وشەیە بگەم کە پێغەمبەری خواﷺ باسی کردووە ئەوانیش (الأعماق و دابق)ە، لە کۆتاییدا و لەو فەرهەنگە زمانەوانیەدا بۆم دەرکەوت کە (الأعماق): جێگایەکە نزیکی (دابق) لە نێوان حلب (سوریا) و أنطاکیا (تورکیا)[1]. صەلات و سەلام لەسەر ئەو کەسەی کە لە خۆ وە قسە ناکات کە دەفەرموێت:((لاَ تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَنْزِلَ الرُّومُ بالأعْماقِ أَوْ بَدابِق))، واتە: قیامەت هەڵناسێت تاکو ڕۆمەکان کۆ نەبنەوە لە دژی موسڵمان لە (الأعماق) یان لە (دابق،))) دووبارە فەرموی: ((فَيَخْرُجُ إِلَيْهِمْ جَيْشٌ مِنَ المَدِينَةِ مِنْ خِيَارِ أَهْلِ الأَرْضِ يَوْمَئِذٍ، فَإِذَا تَصَافُّوا للقتال))، واتە: سوپایەك لە مەدینەوە دەردەچیَ بۆ سەر رۆمەکان، کە ئەو سوپایە لە باشترین و هەڵبژێردراوترینی ئەهلی سەر زەوی یە لەو کاتەدا،جا کە بەرامبەر رۆمەکان وەستان بە مەبەستی کوشتار...)) واتە: هەردوو لەشکرەکە ئامادەی جەنگ و تێکەڵ بوون و شەڕ بوون، بۆ بەرپاکردنی جەنگێکی یەکلایی کەرەوەی جیاکەرەوە ((قَالَتِ الرُّومُ: خَلُّوا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الَّذِينَ سَبَوْا[2] مِنَّا نُقَاتِلْهُمْ))، واتە: رۆمەکان

١ـ راجع ((معجم البلدان)) (٣،٨٠٣، ٤٥٤٠)، وقد قال النووي (رحمه الله) في ((شرح مسلم)) (٩ / ٢٤٨، ٢٤٩): ((الأعماق، بفتح الهمزة، وبالعين المهملة، و دابق، بكسر الباء الموحدة وفتحها، والكسر هو الصحيح المشهور، ولم يذكر الجمهور غيره.. وهو اسم موضع معروف و (الأعماق و دابق) موضعان بالشام بقرب حلب)).

٢ـ قال النووي (رحمه الله) في ((شرحه لمسلم)) (٩ / ٢٤٩): ((سبوا: على وجهين: فتح السين والباء، وضمهما، قال القاضي في ((المشارق)): ((الضم رواية الأكثرين. قال: وهو الصواب))، قلت: كلاهما صواب، لأنهم سبوا أولاً ثم سبوا الكفار)) انتهى المراد.

دەڵێن: ئەی سوپا ئێوە ڕێگامان بۆ چۆڵ بکەن و وازمان لێ بهێنن تا بچینە سەر ئەو موسڵمانانەی کە لە ئێمەیان بە دیل گرتووە (سبوا منا) بۆ ئەوەی بجەنگین دژیان.

ئەمە مانای چییە؟

الحافظ (إبن کثیر) -رحمه الله- دەڵێت[1]: ((ئەم وشە پێغەمبەرایەتییەوە بەڵگەیەکە لەسەر ئەوەی زۆربەی ئەهلی ڕۆمەکان - واتە: لە ئەورووپی و ئەمریکییەکان بە زمانی ئەم سەردەمە- ملکەچی خوای گەورە و باڵا دەست دەبن لە دوا سەردەمدا)) وە باوەڕ دەهێنن بە محمد ﷺ و دێنە پاڵ ڕیزی موسڵمانان، شان بە شان موسڵمانان دەجەنگن چونکە ئەوان بوونە بەشێك لەوان . کەوابوو بیرکەرەوە -ئەی موسڵمان- تاکو داروخان دزە نەکاتە دڵتەوە و سەرت بڵند بکەرەوە با لە گەڵ ئەستێرەی جەوزادا دەست لەملان بکات چونکە نۆرەی داهاتوو بۆ دینی محمدە ﷺ بە پشتیوانی خوای باڵا دەست.[2]

١- في ((النهایة في الفتن)) (١ / ٥٦)

٢- حەزم دەکرد بە درێژی ڕوونم بکردایەتەوە کە سەرکەوتن و سەرخستن بۆ دینی خوا چۆن دەبێت؟ سوپاس بۆ خوا کە یارمەتی داین بۆ باسکردنی ((دوایین ڕووداوەکان)) بۆ ئەوەی بۆ بەڕێزتان ئەو شتانە باس بکەین کەوا زۆربەی برا و خوشکانمان بیری لێ دەکەنەوە لە گەڵ ئەم واقیعە تاڵەدا کە پڕە لە خوێن ڕشتن و جەستەی پارچەکراوی موسڵمانان لەسەر ڕووی زەویدا، بەڵکو ئەم هێرشەی دەزگاکانی ڕاگەیاندن لە لایەن زڵهێزەکانی جگە لە موسڵمانانەوە کەوا ئێستا دەم درێژی دەکەنە سەر ئیسلام و پێغەمبەری خوا ﷺ ! ! بۆیە زۆربەی ئەو برا و خوشکانەمان پرسیار دەکەن و دەڵێن: چۆن خوای گەورە دەسەڵات دەداتە ئەم دینە و سەری دەخات و کەی سەری دەخات؟ وە دەزانم هەمووان دڵیان دەسوتێ و دەیانەوێ موژدەکانی سەرکەوتن بە چاوی خۆیان ببینن، وە دەیانەوێ بە گوێی خۆیان هەواڵەکانی سەرکەوتن و عیززەت ببیسن، بەڵام خوای گەورە هەرگیز پەلە ناکات لە بەر پەلەی کەسێك، وە هیچ کەسێك نییە لە خوای گەورەر بە غیرەت تر بێت بۆ دینەکەی، وە هیچ کەسێك لەو بە غیرەت تر نییە بۆ سەرخستنی حەق، وە هیچ کەسێك لەو بە بەزەیی تر نییە بەو موسڵمانە لاوازانەی کە ڕۆژانە دەکوژرێن و خوێنیان دەڕژێت و جەستەیان پارچە پارچە دەکرێت. ((الله أرحم بعباده من رحمة الأم بولدها)) برا و خوشکانم ئەگەر حیکمەت و دانایی لای ئێمە دیار نەبێت ئەوا هەرگیز لە خوای گەورە بزر نابێت، ئەگینا چۆن حیکمەت دەدەیە پاڵ خۆت لە کاتی بەخشیندا یان لە کاتی دەست گرتنەوەت، بەڵکو لە هەر کارێك کە دەیکەیت و کەچی نەفی حیکمەت دەکەیت لەو کەسەی کە حیکمەتی بەخشیوەتە هەموو حەکیمەکانی سەر زەوی؟ خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَن يَشَاءُ ۚ وَمَن يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا ۗ وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ﴾ البقرة: ٢٦٩.

((قَالَتِ الرُّومُ:)) واتە: ڕۆمەکان بە موسڵمانانیان گوت: ((خَلُّوا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الَّذِينَ سَبَوْا مِنَّا نُقَاتِلْهُمْ)) واتە: ئەوانەمان بۆ دەرکەن کە لە ڕۆمن لە سەرتادا . پاشان خوای گەورە سنگیانی فراوان کردووەتەوە بۆ وەرگرتنی ئیسلام و ئەمجار پەیوەندییان کردووە بە ریزی موسڵمانانەوە بە فەزڵی خوای پەروەردگار ((فَيَقُولُ الْمُسْلِمُونَ: لاَ وَ اللهِ ! لاَ نُخَلِّي بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ إِخْوانِنَا فَيُقَاتِلُونَهُمْ))، واتە: موسڵمانەکانیش دەڵێن: نەخێر سوێند بە خوا ڕێگاتان بۆ چۆڵ ناکەین بۆ سەر برا موسڵمانەکانمان، ئەمجار جەنگ دەست پێ دەکات)) کوشتار دەست پێدەکات، سەرنجی ئەم باسکردنە ورد و جوانە بدە، پێغەمبەری خوا ﷺ دەڵێت: ((فَيَنْهَزِمُ ثُلُثٌ لاَ يَتُوبُ اللهُ عَلَيْهِمْ أَبَداً))، واتە: سێیەکی سوپای موسڵمانان پاشە کشە دەکات و را دەکات، کە هەرگیز خوای گەورە لەوان تەوبە وەرناگرێت))، واتە: خوای گەورە تەوبە ناخاتە دڵیانەوە! ولا حول ولا قوة إلا بالله، یەکەم سێیەکی لەشکری موسڵمانان پاشە کشە دەکات و رادەکات! بۆ؟ لە کاتێکدا ئەوانە لە ریزی لەشکردان و (شمشێر) یان چەکەکانیان هەڵگرتووە- ئەمە پێویستی بە باسکردنێکی دوور و درێژە پشت بە خوا ڕوونی دەکەمەوە-.

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە(صحيح مسلم) هاتووە[1] (لە پاشان باسی دەکەم إنشاء الله) سێیەکی ئەم لەشکرە بەرانبەر ئەم فیتنەیە هەڵگەڕانەوە و پاشگەز بوونەوە و وازیان لە دینەکەیان هێناوە بە گشتی.

داوا لە خوا دەکەین ئێمە و ئێوە دامەزراو بکات لەسەر حەق و ڕاستی و ئیسلام تاکو دەگەینە خوای پەروەردگارمان هەر خۆی پشت و پەنامانە.

بۆیە ئاگادارت دەکەمەوە-براکەم- خۆزگە بە ڕووبەڕووبوونەوەی دوژمن مەخوازە یان سنگی خۆت بکەیتەوە بۆ فیتنە و بڵێیت: من لەوە گەورەترم توشی بەڵایەك ببم بە فیتنەیەك کاریگەری لەسەر دڵم هەبێت، یان لەسەر دینەکەم! نەخێر! . ڕەحمەتی خوا لە(مطرف ی کوڕی عبدالله) بێت کە فەرموویەتی[2]: ((لأَنْ

---

١ - (برقم: ٢٨٩٩)

٢ - أخرجه أحمد في ((الزهد)) (٢٩٤)، ووكيع (٢٠١)، وهناد (٢٥٤)، — في الزهدبسندٍ صحيح.

أُعَافَى فَأَشْكُرُ خَيْرٌ مِنْ أَنْ أُبْتَلَى فَأَصْبِر)) واتە: خوای گەورە لەشساغیم پێ ببەخشێ و سوپاسگوزاری بم پێم باشترە لەوەی توشی بەڵایەك ببم و ئارام بگرم)) چونكە تۆ نازانیت لە كاتی بەڵا و ڕووبەڕووبونەوەی دوژمندا ئایا ئارام دەگری یان پاشگەز دەبیتەوە؟.

بۆیە پێغەمبەری ڕاستگۆﷺ دەڵێت: ((لا تَتَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ))،[١] واتە: خۆزگە بە ڕووبەڕووبونەوەی دوژمن مەخوازن))، بەڵام ئەگەر خوای گەورە قەدەری وابوو بە یەك بگەن لە گەڵ دوژمندا ئەوا دامەزراو بن. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَٱثْبُتُواْ وَٱذْكُرُواْ ٱللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾الأنفال: ٤٥، ((واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! كاتێ لە گەڵ دەستەیەك لە دوژمنان بە یەك دەگەن لە جەنگدا بەرامبەریان مەحكەم و دامەزراو بن و هەرگیز هەڵ نەیەن وە یادی خوا زۆر بكەن، بەڵكو سەرفەراز بن و سەركەون)).

لەو دوا جەنگە یەكلایی كەرەوەدا سێیەكی لەشكری ئیسلامی دەشكێن و شكست دەهێنن . بەڵام دووەم سێیەك ئەوا پێغەمبەری ڕاستگۆﷺ دەفەرموێت: ((وَيُقْتَلُ ثُلُثُهُمْ، أَفْضَلُ الشُّهَدَاءِ عِنْدَ اللهِ))، واتە: سێیەكیان دەكوژرێن كە باشترین شەهیدن لە لای خوا)).

ئەی خودایە!! وریابە براكەم... شەهیدبوونیش پوختەو پاڵفتەی هەیە... ئەوەی بە شەهیدی دەمرێت ئەوە هەڵبژاردە و دەستنیشانكراوە، چونكە مەرج نییە ئەوەی لە گۆڕەپانی جەنگدا بكەوێت ئەوا دەبێتە شەهید، ڕەنگە كەسێك لە گۆڕەپاندا بكوژرێت كەچی ئەو كەسێكی ئەهلی ئاگر بێت!! چی دەڵێیت؟!

من پێت دەڵێم: ڕەنگە كەسێك لە گۆڕەپاندا بكوژرێت كەچی لای خودا بە ئەهلی ئاگر بژمێردرێت چونكە هەموو كردەوەكان پەیوەستن بە نیەت و نیاز و مەبەستەوە

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الجهاد والسير، باب لا تتمنوا لقاء العدو (٣٠٢٤، ٣٠٢٦)، ومسلم، كتاب الجهاد، باب كراهية تمني لقاء العدو (١٧٤١، ١٧٤٢).

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿وَمَآ أُمِرُوٓا۟ إِلَّا لِيَعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ﴾ البينـة: ٥، ((واتە: لە هەمان کاتا لە (تەورات و ئینجیل) دا فرمانیان پێ نەدرابوو بەوە نەبێ کە بە تەواوی هەموو خوا بپەرستن و سەر بۆ ئەو دانەوێنن و ئاینی خالیس هەر بۆ ئەو دابنێن)) .

پێغەمبەری خواشﷺ فەرمویەتی[1]: ((إِنَّمَا الأعْمَالُ بِالنِّيَّـاتِ، وَإِنَّمَـا لِكُـلِّ امْـرِئٍ مَـا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَىَ اللهِ وَرَسُـولِهِ، فَهِجْرَتُـهُ إِلَـى اللهِ وَرَسُـولِهِ، وَمَـنْ كَانَـتْ هِجْرَتُـهُ لِـدُنْيَا يُـصِيبُهَا أَوِ امْـرَأَةٍ يَنْكِحُهَـا، فَهِجْرَتُـهُ إِلَـى مَـا هَـاجَرَ إِلَيْـه))، واتـە: کـردەوە و پەرستشەکان تەنها بە نیەتەوە دەبن وە هەموو کەسێکیش تـەنها ئـەوەی بۆ هەیـە کـە نیـەتی لـێ هێنـاوە، هـەر کەسـێ مەبەسـتی لـە کۆچـکردنەکەی بـۆ خـوا و پێغەمبەرەکەیﷺ بوو ئەوا کۆچکردنەکەی بۆ خوا و پێغەمبەرەکەیەتیﷺ وە هەر کەسێ مەبەستی لە کۆچکردنەکەی بۆ شتێکی دونیایی بـوو بـە دەسـتی بهێنێ یـان ئافرەتێك کە مارەی بکات ئەوا کۆچکردنەکەی بۆ ئەوەیە کە کۆچی بۆی کردووە)).

بەڵێ... ئەوەی دەیـەوێت لـەم دونیایـەدا دەسـتی دەکـەوێت... دەیـەوێ ببێتـە پاڵەوان.. دەیەوێ ببێتە کەسێکی دلێر و ئازا... دەیەوێ ببێتە کەسێکی جوامێر... دەیەوێ دەزگاکانی ڕاگەیاندن ئاماژەی بـۆ بکـەن... دەیـەوێ لێـرە و لـەوێ وێنـەی بگرن! ! ئەمە ئەوەیە کە ئەو دەیەوێ ... هەمووی لە دەنیادا بە دەستی هێنا بەڵام لە ڕۆژی دواییدا هیچ پشکێکی لە لایەن خوداوەنـدی بـاڵا دەسـتەوە نییـە هـەروەکو چۆن لە هەردوو کتـێبی (الـصحیح)[2] دا هـاتووە لـە فەرموودەیـەکی (سـهل ی کـوڕی سعد الساعدی) کە دەفەرموێت: ((أَنَّ رَسُولَ اللهِﷺ الْتَقَى هُـوَ وَالْمُـشْرِكُونَ فَـاقْتَتَلُوا فَلَمَّا مَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَى عَسْكَرِه وَمَالَ الآخَرُونَ إِلَى عَسْكَرِهِمْ، وَفِي أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِﷺ رَجُلٌ لاَ يَدَعُ لَهُمْ شَاذَّةً ولاَ فَاذَّةً إِلاَّ اتَّبَعَهَا يَـضْرِبُهَا بِـسَيْفِهِ فَقَـالَ: مَـا أَجْـزَأَ مِنَّـا الْيَوْمَ أَحَدٌ كَمَا أَجْزَأَ فُلاَنٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِﷺ ((أَمَا إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ)) . فَقَـالَ رَجُـلٌ

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الأيمان والنذور،باب النية في الإيمان (٦٦٨٩)، و مسلم، كتاب الإمارة (١٩٠٧) عن عمر.

٢ـ أخرجه البخاري كتاب الجهاد والسير، باب لا يقول: فلان شهيد (٢٨٩٨) ومسلم، كتاب الإيمان، باب غلظ تحريم قتل الإنسان نفسه (١١٢) عن سهل.

مِنَ الْقَوْمِ: أَنَا صَاحِبُهُ، قَالَ: فَخَرَجَ مَعَهُ كُلَّمَا وَقَفَ وَقَفَ مَعَهُ، وَ إِذَا أَسْرَعَ أَسْرَعَ مَعَهُ، قَالَ: فَجُرِحَ الرَّجُلُ جُرْحاً شَدِيداً، فَأَسْتَعْجَلَ الْـمَوْتَ، فَوَضَعَ نَصْلَ سَيْفِه بِالأَرْضِ، وَذُبَابَهُ بَيْنَ ثَدْيَيْهِ ثُمَّ تَحَامَلَ عَلَى سَيْفِه فَقَتَلَ نَفْسَهُ، فَخَرَجَ الرَّجُلُ إِلَى رَسُولِ اللهِﷺ فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللهِ، قَالَ: (وَمَا ذَاكَ ؟) . قَالَ: الرَّجُلُ الَّذِي ذَكَرْتَ آنِفاً أَنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ، فَأَعْظَمَ النَّاسُ ذَلِكَ . فَقُلْتُ: أَنَا لَكُمْ بِهِ، فَخَرَجْتُ فِي طَلَبِهِ ثُمَّ جُرِحَ جُرْحاً شَدِيداً، فَأَسْتَعْجَلَ الْـمَوْتَ، فَوَضَعَ نَصْلَ سَيْفِهِ فِي الأَرْضِ، وَذُبَابَهُ بَيْنَ ثَدْيَيْهِ، ثُمَّ تَحَامَلَ عَلَيْهِ فَقَتَلَ نَفْسَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِﷺ عِنْدَ ذَلِكَ: ((إِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ الْجَنَّةِ فِيمَا يَبْدُو لِلنَّاسِ وَ هُوَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ، وَ إِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ النَّارِ فِيمَا يَبْدُو لِلنَّاسِ وَ هُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ))، واتە: پێغەمبەری خواﷺ ڕووبەڕووی بێ باوەڕان بووەوە و دەستیان بە کوشتار کرد،پاشان پێغەمبەری خواﷺ لایدا و ڕۆیشت بۆ بنکە سەربازییەکەی خۆی و ئەوانیش لایاندا و ڕۆیشتن بۆ بنکە سەربازییەکەی خۆیان، کابرایەك هەبوو لە هاوەڵانی پێغەمبەرﷺ هیچ کەسێکی دەگمەن و بێ وێنەی جێنەدەهێشت ئیللا شوێنی دەکەوت و بە شمشێر لێی دەدا... فەرمووی: هیچ کەسێك لە ئێمە ئەمڕۆ وەکو پاداشتی (فلان)ی دەسنەکەوتووە، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((ئەو لە ئەهلی ئاگرە)) کابرایەك لە خەڵکەکە لە دڵی خۆیدا فەرمووی: من هاوەڵی ئەوم . دەڵێ: دەرچووم لە گەڵیدا هەر کاتێك ئەو ڕابوەستایە ئەوا منیش ڕادەوەستا وە ئەگەر پەلەی بکردایە ئەوا منیش پەلەم دەکرد... فەرمووی: کابرا بە برینێکی سەخت بریندار بوو... بۆیە پەلەی کرد بۆ ئەوەی زوو بمرێت... جا سەری شمشێرەکەی لە زەوی نا و نووکەکەی خستە سەر سنگی خۆی ئەمجار خۆی دا بە سەر شمشێرەکەدا و خۆی کوشت، پاشان کابرا ڕۆیشت بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ و فەرمووی: أشهد أنك رسول الله... فەرمووی: چی بووە؟ فەرمووی: ئەو کابرایەی لە پێشدا باست کرد کەوا لە ئەهلی ئاگرە... و خەڵکی ئەو قسەیان بە گەورە زانی، من گوتم: دەبێ شوێنی بکەوم و بە شوێنیدا دەرچووم ئەمجار بە سەختی بریندار بوو،پەلەی کرد بۆ مردن و سەری شمشێرەکەی لە زەوی نا و نووکەکەی خستە سەر سنگی و ئەمجار خۆی دا بە سەریدا و خۆی کوشت، پێغەمبەری خواﷺ لەو کاتەدا فەرمووی: ((کەسی وا هەیە کردەوەی ئەهلی

بەهەشت ئەنجام دەدات بە بۆچوونی خەڵکی کەچی ئەو لە ئەهلی ئاگرە وە کەسی وا هەیە کردەوەی ئەهلی ئاگر ئەنجام دەدات بە بۆچوونی خەلکی کەچی ئەو لە ئەهلی بەهەشتە)).

ئەوەتا ئەم پیاوە شمشێری هەڵگرتووە و لە گەڵ پێغەمبەری خوادا ﷺ و لە ریزی یەکتاپەرستان دەجەنگێ و لە گەڵ ئەوەیشدا پێغەمبەری راستگۆ ﷺ ئەو کەسەی کە لە خۆ وە هیچ قسەیەك ناكات حوكمی دەدا بە سەردا بە حوكمێكی ترسناك .... ئەی خودایە کۆتامان بە چاکە بگێڕی ...

بۆیە پێغەمبەری خوا ﷺ دەڵێت: ((إِنَّمَا الأَعْمَالُ بِالخَوَاتِيمِ))[1] واتە: هەموو کردار و رەفتارەکان بە پێی دواییینیانە)) ڕەنگە کەسێك لە گۆڕەپاندا بکوژرێت و لە ئەهلی ئاگر بێت هەروەکو باسمان کرد. لە گەڵمدا بگەڕێوە بۆ ریوایەتی فەرموودەکە: ((فَيَنْهَزِمُ ثُلُثٌ لا يَتُوبُ اللهُ عَلَيْهِمْ أَبداً، وَيُقْتَلُ ثُلُثُهُمْ أَفْضَلُ الشُّهَدَاءِ عِنْدَ الله))، واتە: سێیەکی سوپای موسڵمانان پاشە کشە دەکات و را دەکات هەرگیز خوای گەورە لەوان تەوبە وەرناگرێت، سێیەکیان دەکوژرێن باشترین شەهیدن لە لای خوا)) ئەی ئاخۆ سێیەم سێیەکیان چییان بە سەر دێت؟ وەڵامەکە لە فەرموودەکەی پێغەمبەری خوادایە ﷺ: ((وَيَفْتَتِحُ الثُّلُثُ)) واتە: (ئەو سێیەکەکە سەردەکەون و رزگار دەکەن) . واتە: ئەو سێیەکەی کە ماوەتەوە . هەروەکو باسمان کرد سێیەکی لەشکری ئیسلامی هەڵگەڕانەوە و سێیەکی دووەمیان کوژران و ئەوەی ماوەتەوە سێیەم و دوایین سێیەکن ئەمجار پێغەمبەری خوافەرمویەتی ﷺ: ((لاَ يُفْتَنُونَ أَبداً))، واتە: ((هەرگیز توشی فیتنە نابن)). هیچ فیتنەیەك نییە کە کار لەم کۆمەڵە هەڵبژێردراوە بەرێزە بکات... ئەمە ئەو کۆمەڵەیە کە زۆر پاککراونەتەوە و دراونە لە بێژنگ، ئەوانە پوختەی پوختەکانن.

ریوایەتی دووەم، کە بەڵێنم پێدان لە ((صحيح مسلم))[2] هاتووە لە (يسير ی کوڕی جابر) ەوە دەڵێت: ((هَاجَتْ رِيحٌ حَمْرَاءُ بِالْكُوفَةِ)) واتە: ((بایەکی سوور لە

١ـ أخرجه البخاري: كتاب القدر، باب العمل بالخواتيم (٦٦٠٦).
٢ـ أخرجه مسلم، كتاب الفتن و أشراط الساعة، باب إقبال الروم في كثرة القتل عند خروج الدجال (٢٨٩٩).

کوفە هەڵچوو(هەڵیکرد))) ئایا بە بیرتدا دێت کاتێ بایەکی بە زەبر ئاسمان و دەور و بەرت پڕ بکات لە تۆزێکی سوور؟! ئەوە ترسێکە و دڵەکان لە بن دەردەهێنێ... تەنها کاتێ کە (با) یەکە هەڵدەچێت... تەماشای ئەو خۆڵە زەردە دەکەین کە دەیبینین و خەریکە بە هۆیەوە هیچ شتێك نەبینین و دڵەکان خەریکن لە بن دەردەچن؟ لە کاتێکدا (با) سەربازێکە لە سەربازەکانی خوای گەورەی باڵادەست، ئەوەش بزانە خوای گەورە چەندەها میللەتی بە(با) لە ناو بردووە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَمَّا عَادٌ فَأُهْلِكُوا۟ بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ۝٦ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَٰنِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى ٱلْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَىٰ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ ۝٧ فَهَلْ تَرَىٰ لَهُم مِّنۢ بَاقِيَةٍ﴾ الحاقة: ٨، واتە: هەرچی (گەلی) عادیش بوو – کە خوا پەیامبەرێکی بۆ ناردبوون– بە (با) و گەردەلوولێکی ساردی سەختی هەرەبەهێز لە نێو چوون(٦) حەوت شەو و هەشت ڕۆژ لەسەر یەك: خوا زاڵی کرد بە سەریاندا، جا ئەگەر لەوێ بوایەیت ئەو گەلەت دەدی لەو شەوان و ڕۆژانەدا بە مردوویی کەوتوون وەکو کۆتەرەی پواوی دارەخورما(٧) جا ئایا دەبینی کەسیان مابێتەوە ..؟(٨))) کەوابوو (با) ئایەتێکە لە ئایەتەکانی خوای گەورە بۆیە ئەگەر کاتێ پێغەمبەری خواﷺ (با) یەکی ببینایە ئەوا زۆر لێی دەترسا, لە هەردوو کتێبی (الصحیح)[1] دا هاتووە لە دایکی ئیماندارانەوە (عائیشە) فەرموویەتی: ((كَانَ النبيّ ﷺ إِذَا رَأَى غَيْماً أَوْ رِيحاً عُرِفَ فِي وَجْهِهِ . قَالَتْ: يَا رَسُولَ الله، إِنَّ النَّاسَ إِذَا رَأَوُا الْغَيْمَ فَرِحُوا رَجَاءَ أَنْ يَكُونَ فِيهِ الْمَطَرُ وَأَرَاكَ إِذَا رَأَيْتَهُ عُرِفَ فِي وَجْهِكَ الْكَرَاهِيَةُ؟ فَقَالَ: ((يَا عَائِشَةُ مَا يُؤْمِنِّي أَنْ يَكُونَ فِيهِ عَذَابٌ؟ عُذِّبَ قَوْمٌ بِالرِّيحِ، وَقَدْ رَأَى قَوْمٌ الْعَذَابَ، فَقَالُوا: ﴿هَٰذَا عَارِضٌ مُّمْطِرُنَا﴾ الأحقاف: ٢٤، واتە: پێغەمبەری خواﷺ ئەگەر هەورێك یاخود (با) یەکی ببینایە ئەوا بە سیما و ڕوویدا دەزانرا، عائیشە فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ

١ـ أخرجه البخاري، كتاب التفسير باب قوله: (({فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ أَوْدِيَتِهِمْ قَالُوا هَذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَا بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُم بِهِ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ} الأحقاف: ٢٤)). (٣٢٠٦) و (٤٨٢٩)، ومسلم، كتاب صلاة الأستسقاء، باب التعوذ عند رؤية الريح و الغيم والفرح بالمطر (٨٩٩ / ١٦).

ئەگەر خەڵکی هەورێك ببینن ئەوا خۆشحاڵ دەبن بە ئاوات و تکای ئەوەی بارانی تیادا بێت کەچی من دەتبینم ئەگەر تۆ هەورێك ببینی ئەوا بە سیما و رووتدا بێ زارییەك دەردەکەوێت؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەی عائیشە کێ دڵنیام دەکاتەوە کە ئەو هەورە سزای تیادا نییە؟ میللەتێك بە(با) سزا دران کەچی پێش وەخت سزاکەیان بینیبوو و گوتووبویان: ((هَذَا عَارِضٌ مُّمْطِرُنَا)) واتە: وتیان: ئەمە هەورێکە بارانمان بۆ دەبارێنێ)).

تا ئەو ڕادەیە باوك و دایك و گیانم بە فیدای بێتﷺ دەزانن ئەوە کێیە؟ ئەو ئەو کەسەیە کە خوای گەورە لە هەموو گوناهەکانی رابوردوو و ئایندەیشی خۆش بووە!

(یسیر ی کوڕی جابر) دەڵێت: ((هَاجَتْ رِيحٌ حَمْرَاءُ بِالْكُوفَةِ، فَجَاءَ رَجُلٌ لَيْسَ لَهُ هِجِّيرِي))، واتە: بایەکی سوور لە کوفەوە هەڵچوو(هەڵیکرد) کابرایەکی دەنگ بەرز هات))، واتە: کابرایەکی دەنگ بەرز بوو، لە بەر کاردانەوەی ڕووداوێك لە قسەکانی تێنەدەگەیشتی، لە بەر دڵەڕاوکێ و ترسەوە... کابرایەك ئەم دیمەنەی بینیوە، هاتووەو دەگەڕێت بە دوای هاوەڵێکدا لە پێشەوای هاوەڵان و بۆیە (عبدالله ی کوڕی مەسعود) ی بینی، ئەو هۆشمەندە زانایەی بینی، هات بۆ ئەوەی پرسیاری لێ بکات: ((يَا عَبْدَاللهِ بْنَ مَسْعُودٍ ! جَاءَتِ السَّاعَةُ، قَالَ: فَقَعَدَ وَكَانَ مُتَّكِئاً))، واتە: ئەی (عبدالله ی کوڕی مەسعود) قیامەت هات، فەرمووی: بۆیە (عبدالله) ڕاست بووەوە و دانیشت لە کاتێکدا ڕاکشابوو)). بۆیە دەبێ لە کاتی فیتنەدا بگەڕێینەوە بۆ لای زانایان، چونکە ئەوان ڕێنیشاندەرن بەرەو حەق و ڕاستی، چونکە ئەوانە دەڵێن: (خوای گەورە فەرمووی و پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی...)، بۆیە (إبن مسعود) ئاگاداری کردەوە کە هێشتا کاتی هاتنی قیامەت ماوە، (ابن مسعود) فەرمووی: ((إِنَّ السَّاعَةَ لا تَقُومُ حَتَّى لاَ يُقْسَمَ مِيرَاثٌ، وَلا يُفْرَحَ بِغَنِيمَةٍ، ثُمَّ قَالَ بِيَدِهِ هَكَذَا _ وَنَحَّاهَا نَحْوَ الشَّامِ _ فَقَالَ: عَدُوٌّ يَجْمَعُونَ لأَهْلِ الإِسْلاَمِ، وَيَجْمَعُ لَهُمْ أَهْلُ الإِسْلامِ))، واتە: قیامەت ڕوو نادات تاکو ئەو کات و سەردەمەی میراتی تیادا دابەش ناکرێت و بە دەستکەوت (غەنیمە) دڵخۆش نابن ئەمجار بە دەستەکانی ئیشارەتی بۆ شام

کردووه فەرمووی: دوژمنێك کۆدەبنەوە لە دژی ئەهلی ئیسلام وە ئەهلی ئیسلامیش کۆ دەبنەوە بۆیان)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّىٰ يَرُدُّوكُمْ عَن دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا﴾ البقرة: ٢١٧، ((واتە: بێ گومانبن هەمیشە ئەو بێ باوەڕانە جەنگتان لە گەڵ دەکەن و هەرگیز کۆتایی ناهێنن و دەست هەڵناگرن " تا ئەگەر بۆیان بگونجێ" لە ئاینتان وەردەگێڕن)) خوای گەورە نەیفەرموو (تاکو لە زەوییەکەتان دەرتان بکەن)) وە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلَن تَرْضَىٰ عَنكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ﴾ البقرة: ١٢٠، ((واتە: هەرگیز ئەم جوولەکە و فەلانە لە تۆخۆشیان نایە (ئەی موحەممەدﷺ هەتا پەیڕەوی لە ئایین و بەرنامەیان دەکەیت، واتە: هەتا نەچیتە سەر دینی ئەوان هەرگیز بە تەمای ڕەزامەندی ئەوان مەبە و، باوەڕیش ناهێنن، لە پیلان و ئاژاوەگێڕی و فەساد و خراپەکاری کۆتا ناکەن)). وە هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةً مِّن دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ ۚ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ ۖ إِن كُنتُمْ تَعْقِلُونَ﴾ آل عمران: ١١٨، ((واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! بە دەر لە خۆتان، کەسێك مەگرنە دۆست و مەیکەنە جێی ڕاز و نیازی خۆتان و، نهێنییەکانی خۆتانیان لا بدرکێنن، پێغەمبەرﷺ دەفەرموێت: ((خوا هەر پێغەمبەرێکی ناردبێ، یان هەر خەلیفەیەکی دانابێ، دوو هاوڕازی بۆ داناوە: هاوڕازێکیان فەرمانی چاکەی پێ دەکا و هانی دەدا لە سەریی، ئەویکەشیان کاری خراپەی خستووەتە بەردەمی و هانیداوە لە سەریی، ئیتر مەگەر خوا مرۆڤ بپارێزێ))(فتح الباری)، لە کار تێکردنتان و زیان پێگەیاندنتان دریغی ناکەن و کۆڵ نادەن، پییان خۆشەو ئاواتیانە ئێوە هەر لە دەرد و ئازاردا بن جگە لەوەش کە بە ئاشکرا دژایەتیتان دەکەن، هێشتا ئەو ڕق و قینەش لە دڵیاندا دەیشارنەوە فرەتر و گەورەترە لەوەی، کە بە زاریاندا دێ، دڵیان پڕە لە پیلان و فرۆفێل بەرامبەرتان، ئێمە نیشانە و بەڵگەی زۆرمان بۆ ڕۆشن کردەوە هەتا بەو ئایەتانە دۆست و دوژمن لێك بکەنەوە، ئەگەر ئێوە تێ بفکرێن و دەرکی ڕاستییەکان بکەن، ئەزانن کێ بگرنە

دۆست و هاوڕاز، بەڵێ زۆر گرنگە موسڵمانان دۆست و نەیاری خۆیان بناسن، زۆریش پێویستە کار و باری خۆیان نەخەنە بەر دەس دوژمنانی دینی خوا، زۆریش مەبەستە نەکرێنە هاوڕاز و کار و باری نهێنی و ئاشکرای موسڵمانان بزانن)).

ئەمە ئەو قورئانەیە، کە لە بەر دەستماندایە ئەی یەکتاپەرستان ...(ابن مسعود) فەرمووی: ((عَدُوٌّ يَجْمَعُونَ لأهْلِ الإِسْلاَمِ وَيَجْمَعُ لَهُمْ أَهْلُ الإِسْلاَمِ، قُلْتُ: الرُّومَ تَعْنِي؟ قَالَ: نَعَمْ))، واتە: دوژمنێك كۆدەبنەوە لە دژی ئەهلی ئیسلام ، ئەهلی ئیسلامیش كۆ دەبنەوە بۆیان، گوتم: مەبەستت ڕۆمەکانە؟ فەرمووی: بەڵێ)) ئەمجار تەماشای ئەم داستانە بکە و بزانە چۆن دەبێت؟ فەرمووی: ((وَتَكُونُ عِنْدَ ذَاكُمُ الْقِتَالِ رَدَّةٌ شَدِيدَةٌ)) واتە: لەو جەنگەدا هەڵگەڕانەوەیەکی توند ڕوو دەدات)).

ئەمەش یەکەمین سێیەکە هەروەکو لە ریوایەتەکەدا هاتبوو وە لە پێشدا باسمان کرد... هەڵگەڕانەوە و لە دین دەرچوون فەرمووی: ((فَيَشْتَرِطُ الْمُسْلِمُونَ شُرْطَةً لِلْمَوْتِ لاَ تَرْجِعُ إِلاَّ غَالِبَةً))، واتە: موسڵمانان کۆمەڵێك پاڵەوانی ڕاستگۆی دڵسۆز پێش دەخەن بۆ ئەوەی ببنە پێشەنگیان لەم جەنگەدا، بۆ ئەوەی ببنە پێشەنگی ئەم لەشکرە ئیسلامییە، ئەوانەیش مەرج لەسەر خۆیان دادەنێن و پەیمان بە خوای خۆیان دەدەن کە نابێت بگەڕێنەوە ناو ریزی لەشکری موسڵمانان تاوەکو یەکێك لەو دوو ئامانجە دەستەبەر نەکەن: یان سەرکەوتن، یان شەهید بوون ((فَيَشْتَرِطُ الْمُسْلِمُونَ شُرْطَةً لِلْمَوْتِ لاَ تَرْجِعُ إِلاَّ غَالِبَةً فَيَقْتَتِلُونَ حَتَّى يَحْجُزَ بَيْنَهُمُ اللَّيْلُ، فَيَفِيءُ هَؤُلاَءِ وَ هَؤُلاَءِ كُلٌّ غَيْرُ غَالِبٍ وَتَفْنَى الشُّرْطَةُ))، واتە: موسڵمانان و جگە لە موسڵمانان دەگەڕێنەوە، لەم ڕۆژەدا سەرکەوتن نە بۆ موسڵمانان و نە بۆ دوژمنانی موسڵمانان دەستەبەر نابێت: ((وَتَفْنَى الشُّرْطَةُ))، واتە: ئەوانەی کە پەیمانیان بە پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان دابوو لەسەر سەرکەوتن یان شەهید بوون هەموو لە ناو دەچن)) فەرمووی: ((فَإِذَا كَانَ الْيَوْمُ الثَّانِي)) تەماشای ڕۆژانی جەنگەکە بکە چۆن پێغەمبەری خوا ﷺ ڕۆژەکانی بە جوانی دیاری کردووە فەرمووی: ((فَإِذَا كَانَ الْيَوْمُ الثَّانِي: فَيَشْتَرِطُ الْمُسْلِمُونَ شُرْطَةً لِلْمَوْتِ لاَ تَرْجِعُ إِلاَّ غَالِبَةً فَيَقْتَتِلُونَ حَتَّى يَحْجُزَ بَيْنَهُمُ اللَّيْلُ، فَيَفِيءُ هَؤُلاَءِ وَ هَؤُلاَءِ كُلٌّ غَيْرُ غَالِبٍ وَتَفْنَى الشُّرْطَةُ فَإِذَا كَانَ الْيَوْمُ الثَّالِثُ: فَيَشْتَرِطُ الْمُسْلِمُونَ شُرْطَةً لِلْمَوْتِ، لاَ تَرْجِعُ إِلاَّ غَالِبَةً، فَيَقْتَتِلُونَ حَتَّى يَحْجُزَ

بَيْنَهُمُ اللَّيْلُ، فَيَفِيءُ هَؤُلَاءِ وَ هَؤُلَاءِ كُلٌّ غَيْرُ غَالِبٍ وَتَفْنَى الشُّرْطَةُ))، واتە: ئەگەر ڕۆژی دووەم هات: موسڵمانان کۆمەڵێکی تر پاڵەوانی ڕاستگۆی دڵسۆز پێش دەخەن، ئەوانەیش مەرج لەسەر خۆیان دادەنێن و پەیمان بە خوای خۆیان دەدەن، کە نابێت بگەڕێنەوە ناو ریزی لەشکری موسڵمانان تاوەکو یەکێك لەو دوو ئامانجە دەستەبەر نەکەن: یان سەرکەوتن، یان شەهید بوون، دیسان جەنگێکی سەخت ڕوودەدات تاوەکو تاریکایی شەو لێکیان جیا دەکاتەوە، شەڕ دەوەستێ بە بێ سەرکەوتنی هیچ لایەك ، ئەو کۆمەڵە فیداکارانە هەموویان لە ناو دەچن، ئەگەر ڕۆژی سێیەم هات کۆمەڵە فیداکارێکی تر هەڵدەبژێرن، کە تا مردن نەگەڕێنەوە بە سەرکەوتوویی نەبێت ئەوانیش دەجەنگن تاوەکو دیسان شەو کۆتایی بە جەنگ دەهێنێت و هەردوولا دەگەڕێنەوە بنکەکانیان بە بێ سەرکەوتن بۆ هیچ لایەك وە دوای جەنگانێکی تر ئەم کۆمەڵە فیداکارەش لە ناو دەچن))، سێ ڕۆژ ئەو جەنگە بەردەوام دەبێت هیچ کۆمەڵێك لەو دوو کۆمەڵە سەرناکەوێت و، هەموو ئەو ژمارە پاڵەوانەی، کە موسڵمانان پێشیان دەخەن تا ببنە پێشەنگی ئەم لەشکرە ئیسلامی یە لە ناو دەچن.

دەڵێت: ((فَإِذَا كَانَ الْيَوْمُ الرَّابِعِ: نَهَدَ[1] إِلَيْهِمْ بَقِيَّةُ أَهْلِ الإِسْلَامِ فَيَجْعَلُ اللهُ الدَّبْرَةَ عَلَيْهِمْ — وفي لفظٍ[2]: ((فَيَجْعَلُ اللهُ الدَّائِرَةَ عَلَيْهِمْ)) -أي: على أعداء المسلمين - فَيَقْتُلُونَ مَقْتَلَةً لَمْ يُرَ مِثْلُهَا)) ئەمجار فەرمووی: ((حَتَّى إِنَّ الطَّائِرَ لَيَمُرُّ بِجَنَبَاتِهِمْ، فَمَا يُخَلِّفُهُمْ حَتَّى يَخِرَّ مَيْتاً)) واتە: ئەگەر ڕۆژی چوارەمی جەنگ هات باقی موسڵمانان بۆ ڕۆمەکان ڕاست دەبنەوە و بە گژیاندا دەچنەوە و بەربەرەکانیان دەکەن وە خوای گەورە مردن و بنەبڕ کران لەسەر ڕۆمەکان دادەنێت کوشتارێکی وایان لێ دەکرێ کە وێنەی نەبینراوە، یان نابینرێت بە شێوەیەکی وا کە باڵندە بە سەر لاشەکانیاندا بڕوات ناتوانێت لێیان تێپەڕکات و دەمرێت)) لە بەر زۆری کوژراوەکان لە گۆڕەپانی

١ـ أي: نهض و تقدم.

٢ـ عند ابن أبي شيبة (٧/ ٤٩١)، والحاكم (٤ / ٥٢٣). قال النووي (رحمه الله) في ((شرحه لمسلم)) (١٨ / ٢٤، ٢٥): ((رواه بعض رواة مسلم: ((الدائرة)) بالألف، وبعدها همزة، وهو بمعنى الديرة، وقال الأزهري: الدائرة هم الدولة تدور على الأعداء وقيل: هي الحادثة)).

جەنگەکەدا و لە بەر زۆری بۆنی پیسی گۆشتی گەنیو و بۆن و بەرام، هەموو دەگۆڕدرێت خەریکە وای لێ دێت هەر کە باڵندەیەك بە ئاسمانەوە تێپەڕێ دەکەوێتە خوارەوە و دەمرێت. ((فَيَتَعَادُّ بَنُو الأَبِ كَانُوا مائَةً، فَلاَ يَجِدُونَهُ بَقِي مِنْهُمْ إِلاَّ الرَّجُلُ الْوَاحِدُ . يقول: فَبِأَيِّ غَنِيمَةٍ يُفْرَحُ؟ أَوْ أَيُّ مِيرَاثٍ يُقَاسَمُ؟ فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ سَمِعُوا بِبَأْسٍ، هُوَ أَكبَرُ مِنْ ذَلِكَ فَجَاءَهُمُ الصَّرِيخُ))، واتە: ئەو کاتە نەوەی باوکێك کە کاتی خۆی سەد کەس بوون ئێستا سەرژمێری خۆیان دەکەنەوە سەیر دەکەن تەنها یەك پیاویان ماوە! جا لەبەر ئەوە بە چ دەستکەوتێك (غەنیمەتێك) دڵ خۆش دەبێت؟ چ میراتێك دابەش بکرێت؟ لە کاتێکدا کە ئەوان دەستکەوت (غەنیمەت) دابەش دەکەن لە ناو خۆیاندا کێشەیکی تر دەبیسن کە ئەوە لەوی تر گەورەترە، بانگەوازکارێك دێت و بانگ دەکات)) ئەوەتا کابرایەك هاوار دەکات، چی دەڵێت؟

دەڵێت: فیتنەیەکی گەورەتر لەوەی کە لە پێشدا تیایدا بوون ڕوویداوە، ئایا فیتنە لەوە گەورەتر هەیە؟ بەڵێ... (لە پاشان بە درێژی باسی دەکەین إنشاء الله) هاوار دەکات و دەڵێت: ((إِنَّ الدَّجَّالَ قَدْ خَلَفَهُمْ فِي ذَرَارِيِّهِمْ فَيَرْفُضُونَ مَا فِي أَيْدِيهِمْ))، واتە: مەسیحی دەججال لە دواوە چووەتە سەر کەس و کار و ئەهلەکانتان ئەوانیش ئەو دەستکەوتەی (غەنیمەتەی) لە دەستیاندا بوو فرێی دەدەن)) واتە: لە دەستکەوتەکان چونکە هیچ پێویستیان پێی نییە ((وَيُقْبِلُونَ، فَيَبْعَثُونَ عَشَرَةَ فَوَارِسَ طَلِيعَةً))واتە: دەردەچن، موسڵمانان لە پێش خۆیانەوە (دە) سوار دەنێرن))، بۆ لێکۆڵینەوەی کارەکە، بۆ دڵنیا بوون لەبوونی دەجال، باش تێڕوانەو بزانە ڕاستگۆی باوەڕپێکراوﷺ چی دەفەرموێت: ((إني لأعرف أسماءهم وأسماء آبائهم وألوان خيولهم هم خير فوارس على ظهر الأرض يومئذ أو من خير فوارس على ظهر الأرض يومئذ)) واتە: ((من دەزانم ناوی خۆشیان و باوکەکانیشیان چی یە، ڕەنگی وولاخەکانیشیان دەزانم، ئەو دە سوارە باشترین و چاکترین سواری سەر زەوین لەو کاتەدا)).

منیش دەڵێم: ڕەنگە باس کردنی ئەم چەکە زیاتر لە مانا و مەبەستێکی هەبێت، تەنها خوای گەورە لە مەبەستی پێغەمبەرەکەیﷺ دەزانێ، ڕەنگە پێغەمبەری

خواﷻ بە (چەك) دەریبڕیوە مەبەستی چەکی سەردەمی خۆی بێت! ئەمە یەکێکە لە بۆچوونەکان، دەڵێن: ڕەنگە ئەم هەموو چەکە لە کار بکەوێت،! چۆن ئەوە ڕوودەدات؟ هەروەکو دەزانن ئەم چەکانە و زۆربەی ئەوەی لەم بوونەوەردا هەیە بە کۆمپیوتەر کار دەکات! ڕەنگە بە بیرتاندا بێت کاتێك جۆرێك لە جۆرەکانی ڤایرۆس توشی جۆرێك ئامێر بوو کە پێی دەڵێن ئامێری (بیجر) لە یەکێ لە ویلایەتەکانی وڵاتە یەککگرتووەکانی ئەمریکا... بۆیە لەم ویلایەتەدا هەموو ئامێرەکان بە گشتی لە کار کەوتن کاتێ کە کۆمپیوتەرەکەی سەرۆك توشی ڤایرۆسێك لەو ڤایرۆسانە بوو! بەڵام من دەڵێم: خوای گەورە ئەم بوونەوەرە بۆ مەبەستی خۆی ئامادە دەکات وە بۆ ئەوەی کە خۆی فەرمانی پێداوە و چارەنووسی دیاری کردووە و ڕێکی خستووە، چونکە ئەم بوونەوەرە هیچ کەسێك لە خەڵکی فەرمانڕەوایی تیادا ناکات، ئەم بوونەوەرە هیچ هێزێك لە هێزەکان فەرمانڕەوایی تیادا ناکات وە هیچ وڵاتێك لە وڵاتەکان بەڵکو هەموو ئەم بوونەوەرە خوای پەروەردگار بەڕێوەی دەبات، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ قُلِ ٱللَّهُمَّ مَٰلِكَ ٱلْمُلْكِ تُؤْتِى ٱلْمُلْكَ مَن تَشَآءُ وَتَنزِعُ ٱلْمُلْكَ مِمَّن تَشَآءُ وَتُعِزُّ مَن تَشَآءُ وَتُذِلُّ مَن تَشَآءُ ۖ بِيَدِكَ ٱلْخَيْرُ ۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴾ آل عمران: ٢٦ ، ((واتە: بڵێ: خوایە! ئەی خاوەن هێز و دەسەڵات ! هەرکەسێك خۆت بتەوێ دەسەڵات و موڵکی پێ ئەدەی، هەرکەسیش خۆت بتەوێ دەسەڵات و حکومەتی لە دەستێنی(دەسەڵاتداری بێ سنوور و بێ مەودا هەر ئەتۆی) هەر کەسیش خۆت بتەوێ باڵادەست و ڕێزداری ئەکەی و، هەر کەسیش خۆت بتەوێ زەلیل و سووکی ئەکەی، گشت خێر و چاکەیەك هەر بە دەستی خۆتە بە ڕاستی تۆ بە سەر هەموو شتێکدا بە توانا و دەسەڵات داری)).

کەواتە فەرمان تەنها فەرمانی ئەوە و موڵکیش تەنها موڵکی ئەوە و بەڕێوەبردنیش تەنها بەڕێوەبەردنی ئەوە، ئەویش توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە ﴿إِنَّمَآ أَمْرُهُۥٓ إِذَآ أَرَادَ شَيْـًٔا أَن يَقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴾ یس: ٨٢، ((واتە: بەڕاستی هەرکاتێ ویستی شتێ بەدی بهێنێ هەر ئەوەیە کە پێی بفەرمێ ببە! ئەویش دەست بە جێ دەبێت)) پێغەمبەرری خواﷺ دەربارەی ئەو داستانانە قسە

دەکات و دەربارەی ئەو نیشانانە لە گەڵ ئەوەیشدا هیچ هۆشمەندێك لەسەر ڕووی زەویدا ناتوانێت وێڕای ئەوەیش هیچ زانایەك ناتوانێ کاتێکی دیاری کراو و ئاشکرا بۆ کۆتایی جیهان دابنێت، یان بۆ ڕۆژی دوایی چونکە ئەمە بەشێکە لەو شتە نادیارانە کە تایبەتمەندی خوای گەورەی میهرەبانە وە هیچ فریشتەیەکی نزیککراو یان پێغەمبەرێکی نێردراو نازانێت هەرچەندە ئەو کەسە پێغەمبەری سەروەرمان بێتﷺ.

خوای گەورە دەفەرموێت ﴿وَعِندَهُۥ مَفَاتِحُ ٱلۡغَيۡبِ لَا يَعۡلَمُهَآ إِلَّا هُوَ﴾ الأنعام: ٥٩، ((واتە: کلیلی گشت گەنجینەکانی پەنهانی (غەیب)، تەنها لای خوایەو، تەنها هەر ئەویش پێیان دەزانێت و تەواوی کارە نادیارەکانیش لای ئەو ئاشکراو دیارن)).

خوای گەورە بە پێغەمبەرەکەیﷺ دەفەرموێت: ﴿يَسۡـَٔلُكَ ٱلنَّاسُ عَنِ ٱلسَّاعَةِۖ قُلۡ إِنَّمَا عِلۡمُهَا عِندَ ٱللَّهِۚ﴾ الأحزاب:٦٣، ((واتە: بێ باوەڕەکان پرسیاری هاتنی ڕۆژی قیامەتت لێ ئەکەن !پێیان بڵێ: ئەی پێغەمبەر! هەر خوا خۆی زانیاری و ئاگاداری تەواوی هەیە بە ڕۆژی قیامەت کە کەی دێت،جا تۆ چووزانیت لە قیامەت؟ لەوانەیە کاتی هاتنیشی زۆر نزیك بێت!)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَسۡـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلسَّاعَةِ أَيَّانَ مُرۡسَىٰهَا ﴿٤٢﴾ فِيمَ أَنتَ مِن ذِكۡرَىٰهَآ ﴿٤٣﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ مُنتَهَىٰهَآ ﴿٤٤﴾ إِنَّمَآ أَنتَ مُنذِرُ مَن يَخۡشَىٰهَا ﴿٤٥﴾ كَأَنَّهُمۡ يَوۡمَ يَرَوۡنَهَا لَمۡ يَلۡبَثُوٓاْ إِلَّا عَشِيَّةً أَوۡ ضُحَىٰهَا﴾ النازعات:٤٢ـ ٤٦، ((واتە: لە بابەت ڕۆژی قیامەتەوە: لێت دەپرسن کە چ کاتێ ڕوو ئەدا؟ (٤٢).جا تۆ چیتە لە باسکردنی ئەو ڕۆژە؟ واتە: تۆ هیچی لێ نازانیت، ئیتر ئەوانە بۆ ئەوەندە تەنگاوت دەکەن...؟(٤٣) سەرەنجام و کۆتایی دونیا تەنها لای پەروەردگارتە، واتە: هەر خواوەندت کاتەکەی دەزانێ(٤٤) ئەرکی تۆ تەنها بێدار کردنەوەو ترساندنی ئەوانەیە لەو ڕۆژە دەترسن و خۆیانی بۆ ئامادە دەکەن ئیتر دیاریکردنی کاتەکەی بە تۆ نەسپێردراوە، جا کەوابوو تۆ کارەکەی خۆت ئەنجام بدە وخۆت بە شتێکەوە سەر گەرم مەکە کاری تۆ نەبێت.(٤٥)ئەو ڕۆژە کە ئەوانە قیامەت دەبینن، وا ئەزانن لە دونیادا تەنها ئێوارەیەك یا

چێشتەنگاوێك ماونەتەوە، واتە: لە بەر درێژی و سەختی و گرانی ئەو ڕۆژەیە، ماوەی ژیانی دونیایان بەلاوە زۆر کەم دەبێ!!(٤٦))).

لە(صحیح مسلم)یش[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (عمر ی کوڕی خەتتاب) ەوە کە: جبریل پرسیار لە پێغەمبەری شکۆمەندﷺ کردووە: متى الساعة؟ واتە: قیامەت کەی ڕوودەدات)). پێغەمبەری خۆشەویستﷺ فەرمووی: ((: ما المسئول عنها بأعلم من السائل))واتە: منی پرسیارلێکراو لە تۆی پرسیارکەر زاناتر نیم)).

ئەگەر دەستپاك و باوەر پێکراوی ئەهلی زەوی و دەستپاکی ئەهلی ئاسمان نەزانن دەربارەی کاتی هاتنی قیامەت بۆیە نابێت هیچ کەسێکی ژیر بڕیار بدات کە قیامەت لە ساڵی فلاندا یان لە مانگی فلاندا ڕوودەدات!! چەند جارێك موسڵمانانم ئاگادار کردووەتەوە و گوتوومە: ئەمە جۆرێکە لە هەڵەشەیی(مجازفە) وە نەزانینێکی ڕوون و ئاشکرایە و لاوازییە لە دیندا، خوای گەورە و بێ هاوتا کاتی هاتنی قیامەتی ئاشکرا نەکردووە لای هیچ دروستکراوێکی خۆی، بەڵکو لای فریشتە نزیکەکانیش، هەر خوای گەورە خۆی پێغەمبەری خواو خۆشەویستی هەڵبژێردراوی خۆیﷺ ئاگادار کردووەتەوە دەربارەی نیشانەکان هەروەکو لە (صحیح البخاری)[2] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (ابن عمر) کە پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی ((مفاتح الغیب خمس لا یعلمهن إلا الله)) واتە: کلیەکانی پەنهانی (غەیب) پێنج دانەن هیچ کەسێك زانیاری دەربارەیان نییە تەنها خوا نەبێت)) ئەمجار ئەو ئایەتەی خوای گەورەی خوێندەوە: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ عِندَهُۥ عِلْمُ ٱلسَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ ٱلْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِى ٱلْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِى نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِى نَفْسٌۢ بِأَىِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌۢ﴾ لقمان: ٣٤. ((واتە: ئینجا خوا باسی پێنج شت ئەکات کە تەنها هەر خۆی ئەیان زانێ:١/ (إن الله...) بە ڕاستی زانیاریی هاتنی ڕۆژی قیامەت هەر لای خوایە،

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الإيمان حديث رقم (٨).

٢ـ خرجه البخاري كتاب التوحيد، باب قول الله تعالى: ﴿عَٰلِمُ ٱلْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِۦٓ أَحَدًا﴾ الجن: ٢٦)(٧٣٧٩)، وأنظر رقم (٤٦٢٧).

جگە لەو کەسێکی تر نازانێ قیامەت کەی دێت. ٢/ (وینزل...) تەنها ئەویش باران ئەبارێنێ لە کاتی دیاریکراوی خۆیدا، کەسێکی تر ناتوانێ باران ببارێنێ . ٣/ ویعلم ...) ئەویش ئەزانێ چی لە منداڵدانەکاندایە، واتە: هەر لەو کاتەوە کە هێشتا ئاوە، خوا خۆی دەزانێ چییە: کوڕە یان کچ، بەختیار و سەرفرازە، یان لاسار و بەدبەختە، بەژن و باڵای کورتە، یا... هتد. ٤/(وما...) هیچ کەسێك – نە چاکەکار و نەخراپەکار – سەد لە سەد نازانێت سبەینێ چی دەکا لە چاك و لە خراپ . ٥/(وما ...) هیچ کەسیش نازانێ لەسەر کام زەوی ئەمرێ، واتە: کام جێگا دەبێتە گۆڕ و ئارامگای، هەرچەندە لەوانەیە هەوڵیش درابێ بۆ زانینی ئەمە! چونکە هەر خوایە زاناو بە ئاگایە بە تەواوی ڕووداوەکان و گشت نهێنی و ئاشکرایەکیشی لا یەکسانە)).

کەوابوو خوای گەورە تەنها خۆی کاتی هاتنی قیامەت دەزانێت.

دەڵێم: لە گەڵ ئەوەشدا خوای گەورە پێغەمبەرەکەیﷺ لە نیشانەکانی ئاگادار کردووەتەوە، خوای گەورە لە حەقی پێغەمبەرەکەیداﷺ فەرموویەتی: ﴿عَٰلِمُ ٱلْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِۦٓ أَحَدًا ﴿٢٦﴾ إِلَّا مَنِ ٱرْتَضَىٰ مِن رَّسُولٍ﴾ الجن: ٢٧، ((واتە: ئەو زاتە زانای نادیار و غەیبە،غەیبی خۆی بۆ هیچ کەسێك دەرناخاو ئاشکرا ناکا.(٢٦)

مەگەر بۆ پەیامبەرێك کە خۆی لێی ڕازی بێت، ئەو کاتە ئاگاداری هەندێ لە نهێنییەکانی خۆی دەکات، کەوابوو غەیب زانین، تایبەتە تەنها بەزاتی پەروەردگارمانەوە (جل جلاله) ئیتر هیچ کەسێك پەی پێ نابات، مەگەر کەسێکی خاوەن خووی جوان و شیرین و ڕاساڵ و ملکەچ بۆ فەرمانەکانی خوا لە پەیامبەران، وەك (عیسا) کوڕی (مەریەم) ئەوەبوو ئوممەت و گەلەکەی خۆی بە گەلێ شت – کە ئەوان نەیان ئەزانی – ئاگادار کرد: (و أنبئكم بما تأكلون وما تدخرون في بيوتكم)(٢٧))).

دەفەرموێت ﴿وَٱلنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ ﴿١﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ ﴿٢﴾ وَمَا يَنطِقُ عَنِ

ﭐلۡهَوَىٰٓ ٣ إِنۡ هُوَ إِلَّا وَحۡيٞ يُوحَىٰ ﴾ النجم: ١ـ ٤، واتـه: سـوێند بـەو ئەستێرەیه كـه بـه خێرایـی ئـاوا دەبێـت، یـا لـه شـوێنی خـۆی دەترازێـت و بـەر دەبێتـەوە كـاتی نزیكبوونەوەی قیامەت (١) هاوەڵەكەی ئێوە موحەممەدﷺ له ڕێی هەق لای نـەداوە و بـاوەڕی پووچیـشی نـەبووە (٢) وە قـسەو گوفتـاری (پێغەمبــەر) لــه ڕووی هەواوهەوەسەوە نییه، جا كەسێ ئاوابێ چۆن ڕێگه ون ئەكات؟!(٣) ئەو قورئانـەی كه ئەو دەیڵێت، جگه لەوەی كه به وەحی بۆی دەنێررێ هیچی تر نییه، واتـه: ئـەم قورئانه هەر له لایەن خواوەیە(٤))) .

دەفـەرموێت: ﴿وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيۡءٖ مِّنۡ عِلۡمِهِۦٓ إِلَّا بِمَا شَآءَۚ﴾ البقـرة: ٢٥٥، واتـه: ((هیچ كەسیش ناتوانێ به پلەی زانینی خـوادا بگـا، مەگـەر خـوا خـۆی بیـەوێ، كـه لەسەر زمانی پەیامبەران شتێكیان بۆ ڕوون بكاتەوە و ئاگاداریان بكا)) .

لـه(مـسند أحمـد) و (سـنن أبـی داود) و (مـستدرك الحـاكم) دا بـه سـەنەدێكی (صحيح)[١] هاتووە له فەرموودەیەكی(عبدالله ی كوڕی عمرو) كه فەرموویەتی: ((كنت أكتب كل شئ أسمعه من رسول الله أريد حفظـه فنهـتني قـريش و قـالوا: أتكتـب كـل شئ تسمعه و رسول الله بشر يتكلم في الغضب والرضـا؟ قـال: فأمـسكت عـن الكتابـة فذكرت ذلك لرسول اللهﷺ فأومأ بأصبعه إلى فيه،فقال:" أكتب فوالذي نفسي بيده ما يخرج منه إلا الحق))واته: هـەموو شـتێك كـه لـه پێغەمبـەری خـوداوەﷺ دەمبیـست دەمنوسیەوە بۆ ئەوەی له بەری بكـەم و ڕەوانـی بكـەم كەچـی قـورەیش نـەهی لـێ كـردم و وتیـان: ئایـا هـەموو شـتێك دەنوسـیتەوە كـه دەیبیـسیت، لـه كاتێكـدا پێغەمبەری خـواﷺ مرۆڤـه و قسه دەكـات لـه كـاتی پەسـتی و ئاسـاییدا؟ دەڵێـت: منیش وازم له نوسینەوەی فەرموودەكان هێنا و بۆ پێغەمبـەری خـوامﷺ گێڕایـەوە ئەویش به پەنجەی ئیشارەتی بۆ دەمی خۆی كـرد و فـەرمووی: بنووسـه... سـوێند بەو كەسەی گیانی مـنی بـه دەسـته لـەم دەمـەوە جگـه لـه حـەق هیچـی تـری لـێ دەرناچێت)).

١ـ أخرجه أحمد (٢/١٦٢) و أبو داود، كتاب العلم، باب في كتاب العلم (٣٦٤٦) والحاكم (١ / ١٠٥، ١٠٦) و صححه بمجموع طرقه الشيخ الألباني في ((السلسلة الصحيحة)) (٢٠٢٦).

له هەردوو کتێبی (الصحیح)[١] دا هاتووه له فەرموودەیەکی (حذیفة)ەوه:((لقد خطبنا النبي ﷺ خطبة ما ترك فيها شيئا إلي قيام الساعة إلا ذكره علمه من علمه وجهله من جهله)) واته: پێغەمبەری خواﷺ وتارێکی بۆ خوێندینەوه هیچ شتێکی تیادا به جێنەهێشت تاکو هاتنی قیامەت ئیللا باسی بۆ کردین، ئەوەی زانی زانی ئەوەیشه نەیزانی ئەوا نەیزانی)).

له (صحیح مسلم)[٢] دا هاتووه له فەرموودەیەکی (ابي زيد عمرو کوڕی أخطب) که دەفەرموێت: ((صلى بنا رسول اللهﷺ الفجر، و صعد المنبر. فخطبنا حتى حضرت الظهر، فنزل فصلى ثم صعد المنبر، فخطبنا حتى حضرت العصر، ثم نزل فصلى،ثم صعد المنبر فخطبنا حتى غربت الشمس، فأخبرنا بما كان وبما هو كائن فأعلمنا أحفظنا)) واته: پێغەمبەری خواﷺ نوێژی بەیانی پێ کردین و ئەمجار چووه سەر مینبەر و وتاری بۆ خوێندینەوه تاکو نیوەڕۆ هات ئەمجار دابەزی نوێژی کرد و دیسان چووه سەر مینبەر و وتاری بۆ خوێندینەوه تاکو نوێژی عەسر ئەمجار دابەزی و نوێژی عەسری بۆ کردین دیسان چووه سەر مینبەر و وتاری بۆ خوێندینەوه تاکو ڕۆژ ئاوا بوو... ئەوەی که ڕۆیداوه و ئەوەی که ڕوودەدات باسی بۆ کردین زاناترینمان ئەو کەسه بوو که زیاتری له بەر کردبوو)).

له (صحیح البخاری)[٣] دا هاتووه له فەرموودەیەکی (عوف ی کوڕی مالك)ەوه که دەفەرموێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((اعدد ستاً بين يدي الساعة)) واته: شەش نیشانه بژمێره له پێش هاتنی قیامەت)). لەپاشان باسی دەکەین (إنشاء الله).

کەواته خوای گەوره پێغەمبەرکەیﷺخۆی ئاگادار کردووەتەوه و هەواڵی به ئەو داوه له هەموو ئەو نیشانانەی که له پێش هاتنی قیامەت ڕوو دەدەن لەم بوونەوەرەدا.

١ـ أخرجه البخاري كتاب القدر، باب وكان أمر الله قدراً مقدوراً (٦٦٠٤) و هذا لفظه، ومسلم، كتاب الفتن و أشراط الساعة، باب إخبار النبيﷺ فيما يكون إلى قيام الساعة (٢٨٩١).

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب الفتن و أشراط الساعة، باب إخبار النبيﷺ فيما يكون إلى قيام الساعة (٢٨٩٢).

٣ـ أخرجه البخاري، كتاب الجزية والموادعة، باب ما يحذر من الغدر (٣١٧٦).

زانایان نیشانەکانیان کردووەتە دوو بەشەوە:

نیشانە بچووکەکان و نیشانە گەورەکان لە پاشان باسی هەموو ئەوانە بە درێژی دەکەم ـ إنشاء الله ـ .

ئەوەی کە ئێستا تیایدا دەژین و ئەوەی کە بە چاوەکانمان دەیبینین و ئەوەی بە گوێیەکانمان دەیبیسین خۆشەویستمان و پێغەمبەرﷺ لە پێش چواردە سەدە بە ئێمەی ڕاگەیاندووە و خوای گەورە ڕاستی فەرمووە کاتێك دەفەرموێت: ﴿مَّآ أَفَآءَ ٱللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ مِنْ أَهْلِ ٱلْقُرَىٰ فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَٰمَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ كَىْ لَا يَكُونَ دُولَةًۢ بَيْنَ ٱلْأَغْنِيَآءِ مِنكُمْ ۚ وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمْ عَنْهُ فَٱنتَهُوا۟ ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ﴾ الحشر: ٧، واتە: هەرچی پەیامبەرﷺ پێی دان وەری بگرن، واتە: بەچی فەرمانی پێ کردن بیکەن چ لەم دەستکەوتەدا و، چ لە هەر شتێکی تردا جێبەجێی بکەن و، ڕێی لە هەر شتێ لێ گرتن، ئێوەش دەستی لێ هەڵگرن، خۆتان لەخەشم و غەزەبی خوا بپارێزن بە جێبەجێکردنی فەرمانەکانی و وازهێنان لە قەدەغەکراوەکانی بە ڕاستی خوا سەخت تۆڵەیە قین و ڕقی لە هەر کەسێك گرت ڕزگاری نابی)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَٱلنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ (١) مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ (٢) وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلْهَوَىٰٓ (٣) إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْىٌ يُوحَىٰ (٤) عَلَّمَهُۥ شَدِيدُ ٱلْقُوَىٰ﴾النجم: ١ـ ٥، واتە: سوێند بەو ئەستێرەیە کە بە خێرایی ئاوا دەبێت، یا لە شوێنی خۆی دەترازێت و بەر دەبێتەوە کاتی نزیکبوونەوەی قیامەت (١) هاوەڵەکەی ئێوە (موحەممەد)ﷺ لە ڕێی هەق لای نەداوە و باوەڕی پووچیشی نەبووە (٢) وە قسەو گوفتاری (پێغەمبەر) لە ڕووی هەواوهەوەسەوە نییە، جا کەسێ ئاوابێ چۆن ڕێگە ون ئەکات؟! (٣) ئەو قورئانەی کە ئەو دەیڵێت، جگە لەوەی کە بە وەحی بۆی دەنێردرێ هیچی تر نییە، واتە: ئەم قورئانە هەر لە لایەن خواوەیە(٤) خاوەن هێز و بە زەبر (جوبریل) ی فریشتەیە، قورئانی فێرکردووە، بەڵێ زۆر بە هێزە، دەست پاکە، زمان پاکە، دەسا ئیتر ئێوە چۆن ئەڵێن قورئان ئەندیشە و خورافەی پێشووەکانە؟!! (٥))) .

کەواتە هەر شتێك پەیوەندی بە ئاینەوە هەبێت لە (وەحی) سرووشی خوای گەورەوەیە و پێغەمبەری خواﷺ لەخۆ وە دەربارەی قسە ناکات، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿عَـٰلِمُ ٱلۡغَيۡبِ فَلَا يُظۡهِرُ عَلَىٰ غَيۡبِهِۦٓ أَحَدًا﴾ الجن: ٢٦، واتە: ئەو زاتە زانای نادیار و غەیبە،غەیبی خۆی بۆ هیچ کەسێك دەرناخات و ئاشکرا ناکا)).

بەڵێ: پێغەمبەری خواﷺ نیشانە بچووك و گەورەکانی زانیوە ئەوەی کە ڕوویداوەو ئەوەی کە ڕوودەدات لە پێش هاتنی قیامەت.

لە پێشدا باسی ئەو فەرموودەمان کرد، کە ئیمامی (البخاری)[١] ڕیوایەتی کردووە لە فەرموودەیەکی (عوف ی کوڕی مالك)ەوە لە پێغەمبەری خواوەﷺ کە فەرموویەتی: ((" أعدد ستا بين يدي الساعة: موتي، ثم فتح بيت المقدس،ثم مُوتان يأخذ فيكم كقصاع الغنم، ثم أستفاضة المال حتى يعطي الرجل مائة دينار فيظل ساخطا، ثم فتنة لا يبقى بيتا في العرب إلا دخلته، ثم هدنة تكون بينكم وبين بني الأصفر فيغدرون، فيأتونكم تحت ثمانيين غاية تحت كل غاية أثنا عشر ألفا))، واتە: شەش نیشانە بژمێرە لە پێش هاتنی قیامەت: مردنی من، پاشان ڕزگار کردنی (بيت المقدس)، پاشان مردنێکی لە ناکاو و کوت و پڕ لە ناوتاندا بڵاو دەبێتەوە وەکو ئەو دەردەی لە مەڕ دەدات، پاشان زۆربوونی سەروەت و سامان تاوەکو هەر پیاوێك سەد دیناری پێ دەدرێت کەچی هێشتا هەر پەست و نارازییە، پاشان فیتنە و ئاژاوەیەك پەیدا دەبێت هیچ ماڵێکی عەرەب نامێنێت ئیللا ئەو فیتنەیەی تێ دەچێت، پاشان ڕێککەوتنامەیەك لە نێوان ئێوە و ڕۆمەکاندا مۆر دەکرێت، جا ئەوان ئەو ڕێککەوتنامەیە دەشکێنن، پاشان لە ژێر هەشتا ئاڵادا هێرشتان بۆ دەهێنن لە ژێر هەر ئاڵایەکدا دوازدە هەزار جەنگاوەر هەیە)).

ئەوەتا ئێمە دەگەڕێینەوە لای فەرموودەکە لە سەرەتاکەیەوە بۆ ئەوەی لە خزمەت وشەکانیدا بوەستین وشە بە وشە و نیشانە بە نیشانە (کە لە پاشدا بە درێژی باسیان دەکەین).

پێغەمبەری خوافەرموویەتیﷺ : ((أعدد ستا بين يدي الساعة:)) واتە: شەش نیشانە بژمێرە لە پێش هاتنی قیامەت)).

١ـ لە پێشدا بە کورتی باس کرا.

نیشانەی یەکەم: ((مَوْتِي)).

واتە: مردنی من))، مردنی خۆشەویستﷺ، بە مردنی ئەو نازدارە ئەم نیشانەیە هاتەدی، مردنی پێغەمبەرﷺ لە کۆن و ئێستادا یەکێکە لە گەورەترین ئەو کارەسات و بەدبەختی یەی کە توشی ئەم ئوممەتە هاتووە، لە (سنن الترمذي)و (ابن ماجة)و (مسند أحمد) هاتووەو (شێخ ألبانی)[1] بە دروست (صحیح)ی زانیوە، کە (أنس) فەرموویەتی: ((لما كان اليوم الذي دخل فيه رسول اللهﷺ المدينة أضاء كل شئ . فلما كان اليوم الذي مات فيه أظلم منها كل شئ، وما نفضنا عن رسول اللهﷺ الأيدي، وإنا لفي دفنه حتى أنكرنا قلوبنا))واتە: ئەو ڕۆژەی کە پێغەمبەری خواﷺ هاتە شاری مەدینەوە هەموو شتێك ڕووناك بووەوە وە کاتێ ئەو ڕۆژەی کۆچی دوایی کرد هەموو شتێك تاریك بوو وە هێشتا دەستمان لە تەپوتۆزەکەی کاتی ناشتنی پێغەمبەرﷺ نەتەکاندبوو، هێشتا خەریکی ناشتنی بووین تاکو ئینکاریمان لە دڵەکانمان دەکرد)).

ڕەزای خوا لە ڕەیحانەکەی پێغەمبەری خواﷺ (فاطمەی زەهرا) کاتێ بە(أنس)ی فەرموو: ((يا أنس أطابت أنفسكم أن تحثوا التراب على رسول الله ﷺ))[2] واتە: ئەی ئەنەس...ئایا چۆن دڵتان هات گڵ بەسەر جەستەی پێغەمبەری خواداﷺ بکەن ؟؟)).

کەوایە بە مردنی پێغەمبەری خواﷺ نیشانەیەك لە نیشانەکانی قیامەت هاتە دی چونکە خوای باڵا دەست پێغەمبەرە هەڵبژێردراوەکەی خۆی و خۆشەویستەکەیﷺ نەناردووە بۆ ئەوەی لەم ژیانەدا بە نەمری بمێنێتەوە. خوای گەورە دەفەرموێت ﴿وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ ٱلْخُلْدَ أَفَإِيْن مِّتَّ فَهُمُ ٱلْخَٰلِدُونَ ﴿٣٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ

١ـ أخرجه أحمد في (٣/ ٢٢١، ٢٦٨)، والترمذي كتاب المناقب، باب في فضل النبيﷺ (٣٦١٨) وقال: ((حديث غريب صحيح)) وابن ماجة، كتاب الجنائز، باب ذكر وفاته و دفنهﷺ (١٦٣١)، والدارمي في المقدمة (٨٨)، والبغوي في ((شرح السنة)) (٣٨٣٤)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح سنن الترمذي وابن ماجة))

٢ـ أخرجه البخاري كتاب المغازي باب مرض النبيﷺ ووفاته (٤٤٦٢).

ٱلْمَوْتِ وَنَبْلُوكُم بِٱلشَّرِّ وَٱلْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴾ الأنبياء: ٣٤- ٣٥، واتە: ئێمە پێش تۆ وامان نەکرد مرۆیەك نەمرێ ئایا ئەگەر تۆ بمری، ئەوانە ژیانی هەتا هەتاییان دەبێ؟! نە، هەرگیز شتی وا نییە، وەك دەفەرموێ: (کل من علیها فان ویبقی وجه ربك ذو الجلال والإکرام)(٣٤) هەموو گیانێك تامی مردن هەر دەچێژێ و دەمرێ، بە ناخۆشی، خۆشی، هەژاری، دەوڵەمەندی، لەش ساغی و نەخۆشی، تا سابیر و ناشوکر دەرکەوێ وەئیللا خوا بۆ خۆی دەزانێ وە بەمەش بەڵگەیان لەسەر رادەگرێ تا کەس بیانووی نەمێنێ سەرەنجام هەر بۆ لای خۆمان دەگێردرێنەوە ئەوسا بە پێی رەفتار و دەرچوونتان لە تاقی کرنەوەکەدا پاداش و تۆڵە وەرئەگرن (٣٥))) .

واتە: ئەگەر پێغەمبەری خواﷺ کۆچی دوایی بکات ئایا هیچ کەسێك لە پاش ئەو بەنەمری دەمێنێتەوە؟.

خوای گەورە دەفەرموێت ﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ ٱلرُّسُلُ أَفَإِيْن مَّاتَ أَوْ قُتِلَ ٱنقَلَبْتُمْ عَلَىٰٓ أَعْقَـٰبِكُمْ وَمَن يَنقَلِبْ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ فَلَن يَضُرَّ ٱللَّهَ شَيْـًٔا وَسَيَجْزِى ٱللَّهُ ٱلشَّـٰكِرِينَ ﴾ آل عمران: ١٤٤، واتە: موحەممەدیش تەنها هەر پێغەمبەرێکە و چیتر نییە، بەر لەویش گەلێ پەیامبەرانی تر هاتوون و رۆیشتوون و مردوون و ئایینەکەشیان دوای خۆیان هەر ماوەتەوە، ئەمیش هەر وەك ئەوان وایە، باشە! ئەگەر ئەو وەفاتی کرد وەك (مووسا)و (عیسا) وەیان کوژراو شەهید بوو وەك (زەکەریا)و (یەحیا) ئێوە پاشگەز دەبنەوەو لە ئایین وەردەگەڕێن؟ بەڵێ ئەو رۆژەی کە هاوبەشدانەرەکان بڵاویان کردەوە کە: پەیامبەرﷺ کوژراوە، ترس و بیمێکی زۆر کەوتە دڵی هەندێ لە موسڵمانەکانەوە و لە نێو گۆڕەپانەکەدا سست و لاواز بوون، ئەوسا خوایش بەو ئایەتە گلەیی لێ کردن، خۆ هەرکەسێکیش: پاشگەز بێتەوە و لە ئایین وەرگەڕێ با چاك بزانێت کە هەرگیز ناتوانێ زیانێ بە خوا بگەیەنێت، بەڵکو هەر لە خۆی زیان دەدات، دڵنیاشبن کە خوا پاداشتی شوکرانەبژێران ئەداتەوە و سەریان دەخات)).

پێغەمبەری خواﷺ کۆچی دوایی کرد، لەسەر جێگەی مردن نوست، بەڵکو تامی سەرەمەرگی مردنیشی چەشت ئەوەتا ئەو خۆشەویستە دەستەکانی دەکاتە ناو پەرداخێکی ئاوەوە و ئارەقەی نێو چاوانە پیرۆز و روناکەکەی دەسڕێ و دەڵێت: ((لا إله إلا الله إن للموت سكرات)) واتە: لا الە الا الله بە راستی مردن سەرەمەرگی هەیە)) تاکو دایکی ئیمانداران (عائیشە) دەفەرموێت: ((مات رسول اللهﷺ بين حاقنتي وذاقنتي، أو بين سحري و نحري، فما أكره شدة الموت لأحد بعدما رأيت رسول اللهﷺ))[١]، واتە: پێغەمبەری خواﷺ کۆچی دوایی کرد لە کاتێکدا سەری لەسەر سنگم بوو، چیتر هەرگیز سەختی مردنی هیچ کەسێکی ترم لا سەیر نییە لە پاش ئەوەی پێغەمبەری خوامﷺ بەو شێوەیە بینی)) .

کەوابوو نیشانەی یەکەم: هەروەکو خۆشەویستﷺ فەرمووی: (موتي) ئەوا ئەو نیشانەیە هاتە دی .

نیشانەی دووەم: ((ثم فتح بيت المقدس))

واتە: ئەمجار رزگار کردنی (بيت المقدس)))، هەروەها ئەم نیشانەیەش رووی داوە کاتێك کە (بيت المقدس) رزگار کرا لە سەردەمی (عمر ی کوڕی خەتتاب)دا بە سەرکردایەتی (ابی عبیده ی کوڕی الجراح) پێغەمبەری خواﷺ لە ساڵی (یازدەی کۆچی) کۆچی دوایی کرد و خوای گەورە دەرووی لە هاوەڵانی کردەوە (لە سەردەمی عمردا) بە رزگارکردنی (بيت المقدس) لە ساڵی شازدەی کۆچی .

(عمر ی کوڕی خەتتاب) لە مەدینەوە هات بۆ خاکی فلسطین بە مەبەستی وەرگرتنی کلیلەکانی (بيت المقدس) بە دەستی خۆی لە گەڵ ڕێورەسمێکی سالار و شکۆمەندا کە جوانی و شکۆمەندی زیاد دەکات بەو خۆ بەکەمزانینەی، پێشەوای باوەڕداران(عمری کوڕی خەتتاب) کە (الفاروق)و (الأواب)ە لە گەڵ خزمەتکارەکەیدا لەسەر پشتی تەنها یەك وڵاخ، جارێك ئەو سواری دەبوو وە جارێك خزمەتکارەکەی

١ـ أخرجه البخاري كتاب المغازي باب مرض النبيﷺ ووفاته (٤٤٤٦، ٤٤٤٩)، وأنظر: الترمذي كتاب الجنائز، باب ما جاء في التشديد عند الموت (٩٧٨) وقال:((حديث حسن غريب)).

سوار دەبوو و کاتێ گەیشتنە خاکی (بیت المقدس) ولاخەکەی لە تەنگاوێکەوە ڕۆیشت و ئەویش ترسا کە لە تەنگاوەکەوە بڕوات و لە کاتێکدا ئەم وا لەسەر ولاخەکەیە بۆیە دابەزی و پێڵاوەکەی خستە بن باخەڵی و ولاخەکەی ڕاکێشا و خۆی کەوتە پێش ولاخەکە، کاتێ کە (أبی عبیدە ی کوڕی الجراح) (سەرکردەی لەشکری سەرکەوتوو) ئەوەی بینی فەرمووی: ((یا أمیر المؤمنین، ما أحب أن القوم قد أسشرفوك)) واتە: ئەی پێشەوای باوەڕداران پێم خۆش نییە ئەو خەڵکە بتبینن و تۆیش لەو حاڵەتەدای))، پێشەوا فەرمووی: ((أوه یا أبا عبیدة، لو قالها غیرك یا أبا عبیدة، لقد كنا أذل قوم فأعزنا الله بالإسلام، فمهما ابتغینا العزة في غیره أذلنا الله))[١] واتە: (ئۆهـ ئەی أبو عبیدە... با یەکێکی تر ئەو قسەی بگوتایە ئەی أبو عبیدە، ئێمە کەساسترین میللەت بووین و خوای گەورە بەئیسلامەوە شکۆیی پێ بەخشین و هەر کاتێ بە شوێن شکۆمەندیدا بگەڕێین جگە لە ئەو (واتە لە ئیسلام) ئەوا خوای گەورە کەساسمان دەکات)) لە سەردەمی ئەم مەزنەدا (عومەر) و لە سەردەمی دەستپاکی ئەم ئوممەتەدا (امین الأمة) (ابو عبیدە ی کوڕی الجراح) خوای گەورە (بیت المقدس)ی ڕزگار کرد. داوا لەخوا دەکەم جارێکی تر بیگەڕێنێتەوە بۆ موسڵمانان هەر خۆی پشت و پەنامانە و بە توانایە بە سەر هەموو شتێکدا.

نیشانەی سێیەم: (ثم مُوتان یأخذ فیکم)

واتە: پاشان مردنێکی لە ناکاو و کوت و پڕ لەناوتاندا بڵاو دەبێتەوە)) (کقعاص الغنم) بڵاو دەبێتەوە واتە: وەکو ئەو دەردەی کە توشی مەڕ دەبێت و دەیفەوتێنی. ئەوەش شتێکە لە لووتی ولاخ و ئاژەڵەوە دەردەچێت و یەکسەر دەیفەوتێنی)).

زانایانمان فەرموویانە[٢]: ئەم نیشانەیەش ڕوویداوە لە تاعونی عمواس (چاوەقوڵەی عمواس)[٣] لە وڵاتی شام،ئەوەی کە پەسەندە بە پێی قسەی کۆمەڵێکی

١ـ أخرجه الحاکم في المستدرك (١/١٣٠)، وصححه الشیخ الألباني في (الصحیحة) (١/ ١١٧).
٢ـ ((فتح الباري)) (٦ / ٣٢١).
٣ـ وحدیث الطاعون، في ((صحیح البخاري)) (٥٧٢٩) ومسلم (٢٢١٩).

زۆر لە ئەهلى (سيره و مێژوو) لە ساڵى هەژدەى كۆچى ڕوويداوە و لەم دەردەدا و لەم تاعونەدا بيست و پێنج هەزار موسڵمانى كوشت لە سەرووى هەموويانەوە دەستپاكى ئەم ئوممەتە (أمين الأمة) (ابو عبيده ى كوڕى الجراح) بەڵكو بە هۆيەوە خۆشەويستەكەى پێغەمبەرى خواﷺ (معاذ ى كوڕى جبل) كۆچى دوايى كردووە .

نيشانەى چوارەم : پێغەمبەرى خـواﷺ دەڵێـت: ((ثـم أستفاضـة المـال حتى يعطي الرجل مائة دينار فيظل ساخطا)) وە (استفاضة المال) واتـە: زۆر بوونى سەروەت و سامان، واتە: پاشان سـەروەت و سـامان زۆر دەبێـت تـاوەكو هەر پياوێك سەد دينارى پێ دەدرێت كەچى هێشتا هـەر پەسـت و نـارازييە)).

لە (صحيح البخارى)[١] دا هـاتووە لـە فـەرموودەى (عدى كـوڕى حـاتم) دەڵێـت: ((بينا أنا عند النبيﷺ إذ أتاه رجل فشكا إليه الفاقة – يعني: الفقر – ثم أتـاه آخـر فشكا قطع السبيل، فقال النبيﷺ لعدي بن حاتم: ((يا عـدي، هـل رأيـت الحـيرة ؟)) قلت: لم أرها، وقد أنبئت عنها، فقال النبيﷺ: ((فإن طال بك حياة لترين الظعينة – والظعينة: هي المرأة في الهودج الذي يوضع علـى الـبعير – ترتحـل مـن الحـيرة، حتـى تطوف بالكعبة لا تخاف أحدا إلا الله)) قلت فيما بيني و بين نفسي: فـأين دعـار طيـئ الذين قد سعروا البلاد؟ – أي: اين هؤلاء الـذين قطعـوا الطريـق علـى المسافرين؟ – ((ولئن طالت بك حياة لتفتحن كنوز كسرى)) قلت: كسرى بن هرمز؟ قال: كسرى بـن هرمز، ولئن طالت بك حياة لترين الرجل – وهذا هـو الـشاهد – يخـرج مـلء كفـه مـن ذهب أو فضة يطلب من يقبله منـه، فـلا يجـد أحـدا يقبلـه منـه)) قـال عـدي: فرأيـت الظعينة ترتحل من الحيرة حتى تطـوف بالكعبـة لا تخـاف إلا الله، وكنـت فـيمن افتـتح كنوز كسرى بن هرمز – صلى الله على الصادق – قال: ((ولئن طالت بكم حياة لترون ما قال النبي أبو القاسم ﷺ: ((يخرج مـلء كفـه)) . واتـە: لـە كاتێكدا لـە خزمـەتى پێغەمبەرى خـوادا بـوومﷺ كابرايـەك هاتـە خزمـەتى و سـكاڵاى هـەژارى لـێ كـرد،

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الزكاة، باب الصدقة قبل الرد (١٤١٣)، وأنظر (٣٥٩٥).

ئەمجار کابرایەکی تر هاتە خزمەتی و سکالای زۆربوونی ڕێگرانی کرد، جا پێغەمبەری خوا ﷺ بە(عدی کوڕی حاتم) ی فەرموو: ((ئەی عدی، ئایا شاری (حیرە)ت بینیوە؟ گوتم: نەمبینیوە بەڵام باسیان بۆ کردووم، پاشان پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ئەگەر تەمەنت درێژ بێت ئەوا ئافرەت دەبینی کە دەخرێتە سەر کەژاوەیەك و دەخرێتە سەر ولاخێك و لە(حیرە)وە دەردەچێت و تاکو تەوافی کەعبە دەکات و لە هیچ شتێك ناترسێت تەنها خوا نەبێت، منیش لە دڵی خۆمدا گوتم: ئەی ئەوانەی کە ڕێگایان لە خەڵکی دەگرد لە کوێن؟ ئەمجار فەرمووی: ئەگەر تەمەنت درێژ بێت ئەوا گەنجینە و وڵاتی کیسرا رزگار دەکەن، گوتم: کیسرای کوڕی هرمز؟ فەرمووی: کیسرای کوڕی هرمز، ئەگەر تەمەنت درێژ بێت ئەوا سەردەمێك دێت کە کابرایەك دەبینی پڕ دەستی خۆی ئاڵتون و زیو دەکات بۆ ئەوەی کەسێك لێی وەربگرێت کەچی هیچ کەس نادۆزێتەوە، (عدی) دەڵێت: ئافرەتم دەبینی لە ناو کەژاوەیەکدا بوو بە سەر ولاخەوە لە (حیرە) وە دەردەچوو تاکو تەوافی کەعبەی دەکرد و لە هیچ کەس نەدەترسا تەنها خوا نەبێت، من یەکێك بووم لەوانەی کە گەنجینە و وڵاتی (کیسرای کوڕی هرمز) مان رزگار کرد صەڵات و سەلام لەسەر ڕاستگۆی باوەر پێکراو... فەرمووی: وە ئەگەر ئێوە تەمەنتان درێژ بێت ئەوە دەبینن کە پێغەمبەرمان (ابو القاسم) ﷺ فەرمووی:- کەسێك پڕ دەستی زێڕ و زیو دەر دەکات)).

هەندێ لە ئەهلی عیلم فەرموویانە[1]: ئەو ڕووداوە وەکو خۆی ڕوویدا لە سەردەمی (عمر ی کوڕی عبدالعزیز)دا (رحمه الله) لە ماوەی دوو ساڵ و نیودا جارێکی تر ژیان گەڕایەوە لە سەردەمی ئەودا وەکو ئەوەی باسی سەردەمی پێغەمبەر ﷺ دەکەین لە بەر دادپەروەری و خواناسی و دینداری ئەم پیاوە لە شێوە و شێوازی (عمر ی کوڕی خەتتاب).

لەسەردەمی(عمر ی کوڕی عبدالعزیز)دا خەڵکی لە هەرزانی و فراوان بوونی سامان و خۆشگوزرانیدا دەژیان بەڵکو فەرمانی کردە بانگەوازکارێك بە شاران و وڵاتاندا بانگ بکات دەیگوت: ((هەرکەسێ قەرزی لە سەرە ئەوا دانەوەی قەرزەکەی

١ـ أنظر ((الفتح)) للحافظ ابن حجر (٦ / ٧٤٣ ط الحديث).

لەسەر (بیت المال)ی موسڵمانانە، هەر کەسێ هەژار و کەمدەستە ئەوا پێویستییەکەی لە (بیت المال)ی موسڵمانانەوە دابین دەکرێت وە هەر کەسێ بیەوێ حەج بکات و خەرجی حەجەکەی نییە ئەوا لە(بیت المال)ی موسڵمانانەوە بۆی دابین دەکرێت وە هەر کەسێ بیەوێ ژن بهێنێ ئەوا خەرجی ژن هێنانەکەی لە (بیت المال) ی موسڵمانانەوە دابین دەکرێت))وە بە فەزڵی خوای گەورە ئەو میللەتە دەوڵەمەند بوون تاوەکو لە پاش ئەوە بانگەوازکارێك دەردەچوو بانگی دەکرد کەچی کەسی نەدەدۆزییەوە بەخشینەکەی لێ وەرگرێت یان (صدقە) کەی وەرگرێت.

هەندێ لە زانایان دەڵێن[1]: ئەم ڕووداوە جارێکی تر لە دوا سەردەمدا ڕوو دەدات، لە پێش قیامەت لە سەردەمی (المهدی و عیسا ی کوڕی مەریەم) علیهما السلام، ئەو باسەیشە بە درێژی باسی دەکەم (إنشاء الله) کاتێ کە زەوی پڕ بەرەکەت دەبێت و کاتێك کە بەرەکەت دادەبەزێت و سەروەت و سامان زۆر دەبێت ڕەنگە کەسێك دەرچێت بە سەروەت و سامانەوە کەچی کەسێك نادۆزێتەوە (صدقە) کەی لێ وەرگرێت چونکە خەڵکی لە سەردەمی عیسادا ﷺ دڵنیا دەبن کەوا قیامەت نزیك بووەتەوە و ڕووی لێ کردوون و بۆیە ئەوانیش لەو کاتەدا بە دڵنیاییەوە، خەریکی خواپەرستی و گوێڕایەڵی خوای گەورەن و ئەنجامدانی کاری چاکەن بۆیە لەو کاتەدا دڵیان پەیوەست نابێت بە دونیاوە، پێغەمبەری خوا ﷺ دەڵێت: ((حتی یعطي الرجل مائة دینار فیظل ساخطا))، واتە: تاوەکو سەد دینار دەدرێت بە کەسێك کەچی هێشتا هەر پەستو نارازییە)) .

هەندێ لە ئەهلی زانست(عیلم) فەرموویانە[2]: یان لە بەر نەبوونی قەناعەتە و ڕازی نەبوونە، یاخود لە بەر ئەوەیە ئەو پارەیە پێویستییەکانیان بۆ دابین ناکات و هەموو خەرجییەکانی کە پێویستی پێیەتی دابینی ناکات.

١ـ أنظر: ((الفتح)) للحافظ ابن حجر (٦ / ٧٤٣ ط الحدیث).
٢ـ انظر: ((عمدة القاري)) (١٥/ ١٠٠) لبدر الدین العیني.

نیشانەی پێنجەم: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((فتنـة لا يبقـى بيـت من العرب إلا دخلته)).

واتە: پاشان فیتنەو ئاژاوەیەك پەیدا دەبێت هیچ ماڵێکی عەرەب نامێنێت ئیللا ئەو فیتنەیەی تێ دەچێت)). هەندێ لە ئەهلی زانست فەرموویانە: ڕەنگە ئەم فیتنەیە مەبەستی دەزگاکانی ڕاگەیاندن بێت بە هەموو شێوازەکانییەوە و بە هەموو جۆرەکانییەوە جا ئەگەر هاتوو ئەو هۆکارانە بینراو یان بیسراو یان خوێندراو بێت بەڵام لە گەڵ ئەوەیشدا دڵنیا نیم و بڕیار نادەم ئەوە مەبەستی فەرموودەکەی پێغەمبەربێت ﷺ تەنها خوای گەورە دەزانێت مەبەستی پێغەمبەرەکەی ﷺ چییە لەم نیشانەیەدا.[1]

نیشانەی شەشەم: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((ثم تكون هدنة)).

واتە: پاشان ڕێککەوتنامەیەك، یان ئاگربەست مۆر دەکرێت)) وە ئێستا زۆرێك لەڕێککەوتنامە هەیە لەنێوان زۆربەی وڵاتە ئەورووپییەکان و ئەمریکییەکان لەلایەك و وڵاتە ئیسلامییەکان لە لایەکی ترەوە، خوای گەورە خۆی باش دەزانێت.((ثم تكون هدنة بينكم وبين بني الأصفر)) واتە: پاشان ڕێککەوتنامەیەك لە نێوان ئێوە و ڕۆمەکاندا[2] مۆر دەکرێت))، ((فيغدرون فيأتونكم تحت ثمانين غاية)) واتە: جا ئەوان ئەو ڕێککەوتنامەیە دەشکێنن پاشان لە ژێر هەشتا ئاڵادا هێرشتان دەکەنە سەر)) مەبەستی ئاڵایە... بۆیە ناوی نراوە غایە (مەبەست) چونکە ئەوە مەبەستی سوپایە، ئەگەر هاتوو ئاڵاکە ڕووخا ئەوا مەبەستەکەیش دەڕووخێت وە ڕووخان دەچێتە نێو دڵی تاکەکانی سوپاوە ((تحت كل غاية أثنا عشر ألفا))، واتە: لە ژێر هەر ئاڵایەکدا دوازدە هەزار جەنگاوەر هەیە)).

١ـ وبعض أهل العلم أشار إلى أن هذه الفتنة ربما تكون ما وقع من فتن بين الصحابة رضوان الله عليهم، بداية من مقتل عثمان، واستمرت بعده. انظر: ((فتح الباري)) (٦ / ٣٣٨).
٢ـ بفهوم العصر: هم أهل أوربا و أمريكا.

لە (مسند الإمام أحمد)و (سنن ابی داود و ابن ماجە)و (صحیح ابن حبان)[١] دا هاتووە بە سەنەدێکی (صحیح) لە فەرموودەی کابرایەك لە هاوەڵانی پێغەمبەرەوەﷺ پێیان دەگوت: (ذو مخمر) دەڵێن: (مخبر) فەرمووی: گوێم لێ بوو کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ستصالحون الروم صلحا آمنا، فتغزون أنتم وهم عدوا من ورائكم، فتنصرون وتغنمون و تسلمون، ثم ترجعون حتى تنزلوا بمرج ذي تلول "- والمرج: المكان الذي يكثر فيه الماء والخضرة - " فيرفع رجل من أهل النصرانية الصليب، فيقول: غلب الصليب، فيغضب رجل من المسلمين فيدقه، فعند ذلك تغدر الروم وتجمع للملحمة))))، واتە: ئێوە پەیماننامەیەکی ئاشتی لە گەڵ ڕۆمدا مۆر دەکەن، جا ئێوە دەجەنگن و لە کاتێکدا ئەوان دوژمنتانن لە پاشەوەتان، ئێوە سەردەکەون و دەستکەوتتان دەست دەکەوێت و خەڵکی دەکەنە موسڵمان، پاشان دەگەڕێنەوە تاکو لە جێگایەکدا دادەبەزن، کە پێی دەڵێن: (مرج ذي تلول) (وەمانای مرج: ئەو جێگایەیە کە سەوزایی و ئاوی زۆر لێیە، واتە: مێرگ) ئەمجار کابرایەکی گاور خاچەکەی بەرز دەکاتەوە و دەڵێت: خاچ سەرکەوت... بۆیە کابرایەك لە موسڵمانان پەست دەبێت و لە ملی دەدا، جا لەو کاتەدا ڕۆمەکان غەدرتان لێ دەکەن و خۆیان ئامادە دەکەن بۆ داستانێك)).

لە (صحیح مسلم)[٢] دا هاتووە لە فەرموودەی (حذیفة ی کوڕی اسید الغفاری)یەوە دەڵێت: (أطلع النبیﷺ علینا، ونحن نتذاكر، فقال ﷺ: " ما تذاكرون؟" قالوا: نذكر الساعة يا رسول الله، فقالﷺ: " إنها لن تقوم حتى ترون قبلها عشر آيات)) فذكر الدخان، والدجال، والدابة، وطلوع الشمس من مغربها، ونزول عيسى ابن مريم عليه السلام ويأجوج ومأجوج، وثلاثة خسوف: خسف بالمشرق، وخسف بالمغرب، وخسف بجزيرة العرب، وآخر ذلك نار تخرج من اليمن — وفي رواية: ((من قعرة عدن)) -

---

١ـ أخرجه ابو داود،كتاب الملاحم، باب ما يذكر من ملاحم الروم (٤٢٩٢، ٤٢٩٣)، وابن ماجة كتاب الفتن، باب الملاحم (٤٠٨٩) وقال البوصيري في ((الزوائد)): ((إسناده حسن)) وأحمد في ((المسند)) (٤/٩١) و (٥/ ٣٧١، ٤٠٩)، وابن حبان (٦٧٠٨، ٦٧٠٩)، والحاكم (٤/ ٤٦٧)، وصححه ووافقه الذهبي، وابن أبي شيبة في ((مصنفه)) (١٩٤٤٩)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٣٦١٢)، و((المشكاة)) (٥٤٢٨).

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب الفتن، باب الأيات التي تكون قبل الساعة (٢٩٠١).

تطرد الناس إلى محشرهم)) واتە: پێغەمبەری خواﷺ بە سەری كردینەوە لە كاتێكدا ئێمە گفتوگۆ و قسەمان دەكرد، جا فەرمووی: دەربارەی چی گفتوگۆ دەكەن و باسی چی دەكەن؟ ئێمەش لە وڵامدا وتمان: باسی قیامەت دەكەین ئەی پێغەمبەری خواﷺ (تەماشای كێشەی هاوەڵان بكە و باسی چی دەكەن !)، فەرمووی: قیامەت هەڵناسێت تا لە پێشدا دە نیشانە نەبینن ئەمجار باسی كرد و فەرمووی: (دوكەڵێك)و (دەجال)و (زیندەوەرێكی سەیر (دابة))و (هەڵهاتنی ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە)و (دابەزینی عیسای كوڕی مەریەم)و (یأجوج و مأجوج) و سێ ڕۆچوون ڕوو دەدات: (ڕۆچوونێك لە ڕۆژهەڵات) و (ڕۆچوونێك لە ڕۆژئاواوە) و (ڕۆچوونێك لە دورگەی عەرەبەوە) لە كۆتایی ئەوانە (ئاگرێك لە یەمەنەوە دەردەچێت) (لە ریوایەتێكی تردا: لە قوڵایی عەدەنەوە) خەڵكی رادەماڵێت بەرەو مەحشەر)).

ئەمە نمونەیەكە لە نیشانە گەورەكانی قیامەت، لە ریوایەتی تردا هاتووە كەوا پێغەمبەری خواﷺ باسی ئەم نیشانانەی كردووە بە ریزبەندێكی جیاواز لەوەی كە (حذيفة ی كوڕی أسيد الغفاری) ڕیوایەتی كردووە، بەڵام بە هەر حاڵ ئەوە بزانە كە نیشانە گەورەكان ئەگەر یەكێكیان ڕوو بدات ئەوا ئەوانی تر بە شوێنیدا ڕوو دەدەن وەكو گرێیەك وایە ئەگەر هاتوو كرایەوە ئەوا دەنكەكانی پەرتەوازە دەبن.

پێغەمبەری خواﷺ باسی ئەمەی كردووە هەر وەكو چۆن لە (مسند أحمد) و (مصنف ابن أبی شيبه) دا هاتووە لە فەرموودەیەكی (عبدالله ی كوڕی عمرو) لە لای (الحاكم) لە فەرموودەی (أنس)ەوە یە لە چەند ڕێگایەكی ترەوە كە بە كۆی هەمووی (شێخ ئەلبانی)[1] بە دروست (صحيح) ی زانیوە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((الأمارات خرزات)) واتە: نیشانەكان وەك دەنكەكانن)) ((منظومات في سلك))، واتە: لە دەزوویەكدا هۆنراونەتەوە)) تەماشای شێوازی دەربڕینی پێغەمبەری خواﷺ بكە كە خوای گەورە چۆن ئەو ڕەوانبێژییە بێ وێنەی پێ

١ـ أخرجه أحمد(٢ / ٢١٩)، وابن أبي شيبة (٣٧٢٧٤)، والحاكم (٥٢٠/٤) ط العلمية عن عبدالله بن عمروﷺ ورواه الحاكم عن أنسﷺ (٤ / ٥٨٩)، ورواه ابن حبان (٦٨٣٣)، والطبراني في ((الأوسط)) (٤٢٧١) عن أبي هريرة، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٢٧٥٥، ٣٢٢٧) و ((الصحيحة)) (١٧٦٢، ٣٢١٠).

بەخشیوە ((فإن يقطع السلك يتبع بعضها بعضا))، واتە: ئەگەر دەزووەکە بچڕا ئەوا شوێنی یەکتر دەکەون)) ئەی پەروەردگارمان بمانپارێزە... چەند نیشانەیەکی یەك لە دوای یەك، ئەگەر نیشانەیەکی هاتەدی ئەوا ئەو دوای نیشانەکان شوێنی دەکەون... داوا لە خوا دەکەم کەوا ئیمان بە نسیبی من و ئێوە بکات و لەسەر ئەو ئیمانە بمرین کە خۆی لێی ڕازییە...

چەندەها ڕووداوی زۆر... ئەی باشە دەربارەی ئەم سەردەمەی ئێمەی تیادا دەژین؟؟ ئایا پێغەمبەری خواﷺ باسی کردووە؟؟ بەڵێ!! حاڵەتێکی شوێن کەوتنی ڕیسوایی، حاڵەتێکی لاوازی و کەساسی کە ئوممەتەکەمانی پیادا تێدەپەڕێ لەم ساڵانەدا، پێغەمبەری خوای زەوی و ئاسمانەکان ﷺباسی کردووە... ئایا بە ئێوەم نەگوت کەوا پێغەمبەری خواﷺ هیچ شتێکی لەم بوونەوەرەدا جێ نەهێشتووە کە ڕوودەدات تاکو قیامەت ئیللا باسی کردووە؟ ئەوەی زانی و ڕەوانی کرد ئەوا زانی و ڕەوانی کرد وە ئەوەیشە نەیزانی و ڕەوانی نەکرد ئەوا نەیزانی و ڕەوانی نەکرد)) ئەوەی کە خوای گەورە ویستی لەسەر بێت بۆ ئێمەیان گواستووەتەوە، کەوابوو پێغەمبەری خواﷺ دەربارەی ئەم کات و سەردەمە بەسۆیە چی فەرمووە ؟؟

ئیمامی (بوخاری و مسلم)[1] لە فەرموودەیەکی (أبی سعید الخدری) ڕیوایەتیان کردووە کە خۆشەویستمانﷺ فەرموویەتی: ((لتتبعن)) تەماشاکە کەی ئەو فەرموودە پیرۆزەی فەرمووە؟؟ پێش چواردە سەدە... ((لتتبعن سنن من كان قبلكم، شبرا بشبر، وذراعا بذراع، حتى لو دخلوا جحر ضب تبعتموهم " قالوا: يا رسول الله: اليهود والنصاري، قال: "فمن ؟؟))، واتە: ڕێگا و ڕێسای ئەوانەی پێش خۆتان دەکەون بست بە بست و باڵ بە باڵ تەنانەت ئەگەر ئەوان بڕۆنە کونی بزنمژەیەکەوە ئەوا دوایان دەکەون . فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ مەبەستت جوولەکە و گاورە؟ فەرمووی: ئەی کێ؟)) واتە: ئەی جگە لەوان کێیە؟ تەماشای

١ـ أخرجه البخاري، كتاب أحاديث الأنبياء، باب ما ذكر عن بني إسرائيل (٣٤٥٦)، ومسلم كتاب العلم، باب اتباع سنن اليهود و النصارى (٢٦٦٩).

ئەم شێوازە ڕەوانبێژییە جوانە بکەن کە پێغەمبەری خواﷺ بەو شێوە جوانە دەڕی بڕیوە و دیاری کردنێکی وردبینانەی کردووە بۆ حاڵی ئەم ئوممەتە بەسۆیە لەو شوێن کەوتن و ڕیسوا بوونە کە لەم سەردەمەدا تێدەپەڕێ چونکە ڕۆژگار دەستەوامە.

خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿وَتِلۡكَ ٱلۡأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيۡنَ ٱلنَّاسِ﴾ آل عمران: ١٤٠، واتە: ئێمە ئەو ڕۆژگارەی سەرکەوتن و تێکشکانە، لە نێو مەردمدا دەستاو دەستی پێ دەکەین ڕۆژێ بۆ ئێوەیە و ڕۆژێکیش بۆ ئەوان)).

ڕێزداران... ئەم قسانە ئەوە ناگەیەنێت کەوا ئەم ئوممەتە پیاو چاکی تیادا نەماوە، بەڵام پێغەمبەری خواﷺ باسی حاڵەتێك لە حاڵەتەکان دەکات کە ئەم ئوممەتە لەو لاوازی و شوێن کەوتنەدا تیادا تێدەپەڕێ لە قۆناغێك لە قۆناغەکانی مێژوو وە پڕ سەروەری و دوور و درێژەکەی هەرچەندە ئەگەر هاتوو ئەم ئوممەتە ئێستا بەم قۆناغەدا تێدەپەڕێ ئەوا سەردەمانێك بووە بە چەندەها قۆناغی تردا تێپەڕیوە کە پڕ بووە لە پایەداری و توانابوون، دڵنیا بن جارێکی تر بە ویستی خوای گەورە پایە و دەسەڵاتی بۆ دەگێڕێتەوە چونکە ئەوە بەڵێنێکە لە پێغەمبەری نازدارەوەﷺ... کە لە پاشدا باسی دەکەم - إنشاء الله - .

ئیمامی أحمد لە(مسند)ەکەیدا و ابن ماجە لە (سنن)ەکەیدا بە سەنەدێکی (صحیح)[1] لە فەرموودەیەکی (ابو هریرە)وە ڕیوایەتیان کردووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((سيأتي على الناس سنوات خداعات، يصدق فيها الكاذب ويكذب فيها الصادق ويؤتمن فيها الخائن ويخون فيها الأمين وينطق فيها الرويبضة)) قيل: وما الرويبضة يا رسول الله؟ قال: ((الرجل التافه)) وفي لفظ: ((الرجل السفيه يتكلم في أمر العامة)) واتە: ساڵانێکی هەڵخەڵەتێنەر بە سەر خەڵکیدا دێت، باوەڕ بە کەسی درۆزن دەکرێت و کەسی ڕاستگۆ بە درۆ دەخرێتەوە، کەسی دەستپیس

١_ أخرجه أحمد (٢ / ٢٩١, ٣٣٨)، وابن ماجة، كتاب الفتن, باب شدة الزمان (٤٠٣٦)، والحاكم (٤ / ٥١٢، ٥٥٧)، وقال الحافظ في ((الفتح)) (١٣ / ٨٤): ((سنده جيد))، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (١٨٨٨، ٢٢٥٣).

وناپـاك دەبێتـە دەسـتپاك و کەسـی دەسـتپاکیش دەبێتـە دەسـتپیس و ناپـاك، (الرويبضة) دیتە قسە کردن و دەبێتـە دەم سپی، فـەرموویان: ئـەی پێغەمبـەری خواﷺ (الرويبضة) کێیە؟ فەرمووی: کەسانێکی هیچ و پووچ و نـەفام لـە کاروبـاری گشتیدا قسە دەکەن)).

کەوابوو هەموو ئەوانەی کە ئێستا بە چاو دەیبینین و بە گوێیەکانمان ئـەمڕۆ دەیبیسین پێغەمبەری خواﷺ باسی کردووە چونکە ئەو هیچ قسەیەکی لـە خـۆ وە نەکردووە وە هەردەم من باسی ئەوە دەکەم بۆ ئـەوەی هیـوا و ئـاوات بڕژێنمـە نـاو دڵەکان لە کاتێکدا کەوا هیوا و ئاوات کەم بوونەتەوە و بێ ئومێدی زۆر بـووە و بـێ هیوایی باڵی کێشاوە بـە سـەرماندا، دڵـەکان هاتوونەتـە لـەرزە، ئـەو کەسـەی کـەوا باسی حاڵی ئێستای خەڵکی کردووە بەو شێوەیەی ئێستا تیایدا دەژیـن بـەو شـێوە روون و ئاشکرایە، باوك و دایك و روح و گیـانم بـە فیـدای بێتﷺ هـەر ئـەوە باسـی سـەرکەوتنی دیـنی خـوای کـردووە و باسـی دەسـەڵاتی ئـەم ئوممەتـە پـیرۆز و کامەرانەی کردووە وە پشت بە خـوا مـوژدەی ئـەوەتان پـێ دەدەم لـە قـسەی ئـەو راستگۆیەوە کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکاتﷺ.

من پڕ بە دەم دەڵێم: ئەگەر هەموو بێ باوەڕان لە هەموو بوونەوەردا کۆ ببنـەوە بە مەبەستی ئەوەی رەگ و ریشەی موسڵمانان لە بـن دەربێـنن یـا خـود سـەوزی و گەشـی موسـڵمانان لـەم دونیایـەدا لـە نـاو بـەرن ئـەوە نـاتوانن و هـەرگیز نـاتوانن هەرچەندە کۆ ببنەوە.

پێغەمبەری خواﷺ بەو موژدەیە موژدەی داوە هەروەکو چۆن ئیمـامی (مـسلم) لە (صحيح)[١] ەکەیدا لەفەرموودەی(ثوبان)ەوە ریوایـەتی کـردووە کـەوا پێغەمبـەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن الله زوى لي الأرض فرأيت مشارقها ومغاربها)) واتە: خـوای گەورە زەوی بۆ نزیك کردمەوە تاوەکو رۆژهەڵات و رۆژ ئاوام بینی)).

کەوا بوو پەروەردگارمان ئەم زەوی یەی بۆ پێغەمبەرەکەی بچووك کردەوەﷺ و ئەویش رۆژهەڵات و رۆژئاوای زەوی بینی، هەروەکوو چۆن (المسجد الأقـصى) ی بـۆ

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الفتن و أشراط الساعة، باب هلاك هذه (الأمة بعضهم ببعض ٢٨٨٩).

ڕوونکردەوە لە پاش گەڕانەوەی لە گەشتەکەی بۆ ئاسمان لە شەوی (إسراء و معراج)دا هەروەکو دەزانن خوای گەورە وێنەکەی بۆ گواستەوە و لە پێش چاوی دانا هەر کە بێ باوەڕان پرسیاریان بکردایە دەریارەی هەر شتێك ئەوا تەماشای دەکرد و وەسفی بۆ دەکردن[1]! ئەوەیش لای خوای گەورە زۆر گران و دەگمەن نییە.

ئەمجار پێغەمبەرمانﷺ فەرمووی: ((وإن أمتی سیبلغ ملکها ما زوی لی منها)) واتە: بە دڵنیاییەوە موڵك و سامانی ئوممەتەکەم دەگاتە ئەو جێگایەی کە بۆم بچووك کرایەوە)).

پێغەمبەری خواﷺ موژدە بە هاوەڵانی دەدات لە کاتێکدا ئەوان لە مەککەن و قامچی دوژمنان لەسەر پشتیانە و خوێن بە جەستەیانەوە ڕێدەکات وە بێ باوەڕان ئازاری ئەوانیان دەدا لەسەر ئەو لمە گەرمە و لەو قرچەی گەرمادا... موژدەی چییان پێ دەدا؟؟ بە سەر کەوتن و پایەداربوون... دەفەرموێت: ((وإن أمتی سیبلغ ملکها ما زوی لی منها، وأعطیت الأحمر و الأبیض))، واتە: وە بە دڵنیاییەوە موڵك و سامانی ئوممەتەکەم دەگاتە ئەو جێگایەی کە بۆم بچووك کرایەوە وە خوای گەورە سوور و سپی پێ بەخشیم)).

ئەوەش موڵکی کیسرا و قەیصەرە هەروەکو لە هەردوو کتێبی (الصحیح)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (ابی هریره)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إذا هلك کسری فلا کسری بعده، وإذا هلك قیصر فلا قیصر بعده، والذي نفسي بیده لتنفقن کنوزهما في سبیل الله))، واتە: ئەگەر کیسرا لە ناوچوو ئەوا کیسرای تر بە دوایدا نایەت، ئەگەر قەیصەر لە ناوچوو ئەوا قەیصەری تر بە دوایدا نایەت، سوێند بێ بە ئەو کەسەی گیانی منی بە دەستە هەموو گەنجینەکانیان لە پێناوی خوادا دەبەخشن)) .

١ـ انظر: البخاري (٣٨٨٦)، ومسلم (١٧٠) من حدیث جابر ﷺ ومسلم (١٧٢) من حدیث أبي هریرةﷺ.

٢ـ أخرجه البخاري، کتاب الجهاد والسیر، باب الحرب خدعة (٣٠٢٧)، ومسلم کتاب الفتن و أشراط الساعة، باب لا تقوم الساعة حتی یمر الرجل بقبر الرجل، فیتمنی أن یکون مکان المیت من البلاء (٢٩١٨)، وروي عن جابر بن سمرة عند البخاري (٣١٢١) و مسلم (٢٩١٩).

براکەم... کەس باوەڕ بەوە ناکات تەنها کەسانێك نەبێت کە خوای گەورە دڵی پڕ کردووە لە ئیمان و دڵنیایی هەروەکو خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿وَلَمَّا رَءَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلْأَحْزَابَ قَالُوا۟ هَٰذَا مَا وَعَدَنَا ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ وَصَدَقَ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ ۚ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّآ إِيمَٰنًا وَتَسْلِيمًا﴾ الأحزاب:٢٢، واتە: جا کە بڕواداران ئەو هەموو لەشکر و دەسەڵاتەی حیزبەکانیان چاوکرد کە بەرەو رووبان دەهاتن بۆ مەدینە گوتیان: ئەمە هەر ئەو بەڵێنە بوو کە خوا و پەیامبەرەکەی ﷺ پێیان داین، واتە: لە پێشەوە بەڵێنیان پێ داین بە ڕۆژە دژوارو سەختەکان، لە پاشان بە یاریدەدان و سەرکەوتن، خوا و پەیامبەرەکەی ﷺ ڕاستیان فەرمووە، باوەڕدارەکان پتر باوەڕ و ملکەچییان زیادی کرد)).

ئەمە دروشمی ئیماندارە راستگۆکانە، بەڵام دوورووەکان ئەوا قسەکانیان خراپ و چەپەڵە هەروەکو خوای گەورە باسی دەکات ﴿مَّا وَعَدَنَا ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ إِلَّا غُرُورًا﴾ الأحزاب: ١٢، واتە: ئەو بەڵێنەی خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ پێیان داین بە سەرکەوتن، هەر فریودان و لە خشتە بردن بوو بۆمان!)).

پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((وإني سألت ربي لأمتي أن لا يهلكها بسنة عامة،- أي بقحط عام – وأن لا يسلط عليهم عدوا من سوى أنفسهم فيستبيح بيضتهم وإن ربي قال: يا محمد إني إذا قضيت قضاء فإنه لا يرد، وإني أعطيتك لأمتك أن لا أهلكهم بسنة عامة، وأن لا أسلط عليهم عدوا من سوى أنفسهم يستبيح بيضتهم ولو اجتمع عليهم من بأقطارها))، واتە: من داوام لە پەروەردگاری خۆم کرد کەوا ئوممەتەکەم بە گرانییەکی سەختی گشتگیری لە ناو نەبات، دوژمنێکی جگە لە خۆیان باڵا دەست نەکات بە سەریاندا بگاتە رادەیەك کە وەچە و نەوەیان لە ناو ببات، پەروەردگارم پێی فەرمووم: ئەی محمد ﷺ من ئەگەر هاتوو هەر فەرمایشتێکم بڕیار دابێت ئەوا گەڕانەوەی نییە، دڵنیابە ئەوەم پێ بەخشیت کەوا ئوممەتەکەت بە گرانییەکی سەختی گشتگیری لە ناو نەبەم و دوژمنێکی جگە لە خۆیان باڵا دەست نەکەم بە سەریاندا بگاتە رادەیەك کە وەچە و نەوەیان لە ناو

ببات، ئەگەرچی هەموو خەڵکی دەور و بەریان لەسەر کۆ ببنەوە)).

ئای چی موژدەیەکی خۆشە.....!!

لە فەرموودەیەکی تردا کە (أحمد) و(الحاکم)[1] و جگە لەوان بە سەنەدێکی (صحیح) لەسەر مەرجی (مسلم) لە (تمیم الداری) یەوە ریوایەتیان کردووە کەوا پێغەمبەری خوای ﷺ فەرموویەتی: ((لیبلغن هذا الأمر - واتە: ئەم دینە - ما بلغ اللیل والنهار)) - واتە: ئەم دینە دەگاتە ئەو جێگایانەی کە شەو و ڕۆژ پێی گەیشتوون)) ئایا شەو و ڕۆژ هیچ جێگایەکیان جێهێشتووە و پێی نەگەیشتبن؟ نەخێر سوێند بە خوا - ((ولا یترُكُ الله بیت مَدَرٍ ولا وَبَرٍ إلا أدخله الله هذا الدین، بعزِ عزیز أو بذل ذلیل، عزاً یعز الله به الإسلام، وذلاً یذل الله به الکفر))، واتە: خوای گەورە هیچماڵێکی لە قوڕ دروستکراو و هیچ ماڵێکی لە خوری دروستکراو بە جێ ناهێڵێ ئیللا ئەم دینەی پێ دەگەیەنێت، جا چ بە شکۆی شکۆمەندانەوە یان زەلیلی خاوەن زەلیلیەکانەوە، شکۆیەك خوای گەورە ئیسلامی پێ شکۆدار دەکات و زەلیلییەك خوای گەورە کوفری پێ زەلیل بکات)).

وەرن... ئەی چاکەکاران... لە پاش ئەم پێشەکییە زانستییە... لە پاش ئەم باسە لە نیشانەکانی پێش هاتنی قیامەت... وەرن با پێکەوە باسێك دەربارەی (دواپین ڕووداوەکان)) بەدرێژی بکەین، ئەم زنجیرە پرۆگرامییە لە نێوان بناغەیەکی زانستی و پرۆگرامێکی پەروەردەیی و شێوازێکی بانگەوازی کۆ دەکاتەوە... لە کاتێکدا پێشکەشی دەکەم کە شەهەوات و ماددییات زاڵ بوونە،زۆربەی خەڵکی لەسەر بەرنامەکەی خوای پەروەردگار لایان داوە و تاوەنەکانیش لەسەر یەك کۆ بوونەتەوە و ترس لە خوای پەروەردگار کەم بووتەوە... ئەمە پێشکەش ناکەم بۆ ئەوەی لەم واقیعە هەڵبێم، بەڵکو پێشکەشی دەکەم بۆ ڕاستکردنەوەی واقیع بۆ ئەوەی ئەو مرۆڤایەتییەی، کە وەکو سەرخۆش لەبەر خۆیانەوە ورێنە دەکەن و پێدەکەنن وەکو شێت ڕادەکەن، وەکو کەسێکی هەڵاتوو و کارو کردەوەیەك بە

١ـ أخرجه أحمد(٤ / ١٠٣)، و الحاكم(٤ / ٤٣٠، ٤٣١)، والبيهقي في((الكبرى)) (٩ / ١٨١) من حديث تميم، وله شاهد عند أحمد (٦ / ٤)، وابن حبان (٦٧٠١)، والحاكم (٤ / ٤٧٦) ط العلمية، والطبراني في ((الكبير)) (٢٠/ ٢٥٤)، والبيهقي في((الكبرى)) (١٨١/٩)من حديث المقداد بن الأسود، وصححه الشيخ الألباني في((الصحيحة))(٣).

یەکتر دەکەن، کە گیاندارە دڕندەکان شەرم دەکەن بە یەکتری بکەن لە جیهانی دارستاندا!! بۆ ئەوەی بزانن بە دڵنیاییەکەوە، کەوا مردن کۆتایی ژیان نییە... نەخێر نەخێر ... بەڵکو لە پاش مردن زیندووبوونەوە هەیەو لەپاش زیندووبوونەوەش حەشر هەیە و لە پاش حەشر لێپرسینەوە و، ڕاوەستان لەبەر دەستی خوای پەروەردگاردا بەزەلیلی و ترسەوە هەیە بە مەبەستی پرسیار کردن دەربارەی کەم و زۆر، بچووك و گەورە.

خوای گەورە دەفەرموێت ﴿فَمَن يَعۡمَلۡ مِثۡقَالَ ذَرَّةٍ خَيۡرٗا يَرَهُۥ ۝٧ وَمَن يَعۡمَلۡ مِثۡقَالَ ذَرَّةٖ شَرّٗا يَرَهُۥ﴾ الزلزلة: ٨، واتە: ئینجا هەر کەسێك کێشی وردیلەیەك چاکەی ئەنجام دابێت، پاداشەکەی دەبینێتەوە.(٧) کەسێکیش کێشی وردیلەیەك شەر و خراپەی کردبێت، تۆڵەکەی دەبینێتەوە. مەگەر خوا قەڵەمی عەفوو بێنێ بە سەریا، کەوابوو با هەموومان هۆشیار و زیرەك و وریابین، بزانین ڕۆژانە چی ئەکەین و لە خوا بترسین (٨))).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَضَعُ ٱلۡمَوَٰزِينَ ٱلۡقِسۡطَ لِيَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ فَلَا تُظۡلَمُ نَفۡسٞ شَيۡـٔٗاۖ وَإِن كَانَ مِثۡقَالَ حَبَّةٖ مِّنۡ خَرۡدَلٍ أَتَيۡنَا بِهَاۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَٰسِبِينَ﴾ الأنبياء: ٤٧، واتە: بێ گومان ڕۆژی قیامەت ئێمە ترازووی دادپەروەری دائەنێین و کردەوەکانیانی پێ ئەکێشین ئەوسا هیچ کەسێك کەمترین ستەمی لێ ناکرێ چ لە چاکەکاران و چ لە خراپەکاران، تەنانەت ئەگەر کردەوەکانیانی بە ئەندازەی سەنگی دەنکە خەرتەلەیەکیش بێت کە لە بچووکیدا کراوە بە نموونە، ئێمە ئەیهێنین و ئامادەی ئەکەین وە ئەوەندە بەسە بۆ ئێمە کە بە وردی ژمێریاری کردەوەکانیان بین)).

لە پاش لێپرسینەوە بەهەشت یان دۆزەخ هەیە... خۆشییەك هەرگیز ناخۆشی بە دوایدا نایەت وە یا خود ناخۆشییەك هەرگیز خۆشی بە دواییدا نایەت ((یا أهل الجنة خلودا فلا موت ... ویا أهل النار خلود فلا موت))، واتە: ئەی ئەهلی بەهەشت بە نەمری بژین و چیتر مردن نییە... ئەی ئەهلی ئاگر بە نەمری بژین چیتر مردن نییە)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَوۡمَ يَأۡتِ لَا تَكَلَّمُ نَفۡسٌ إِلَّا بِإِذۡنِهِۦۚ فَمِنۡهُمۡ شَقِيّٞ وَسَعِيدٞ ۝١٠٥ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ شَقُواْ فَفِي ٱلنَّارِ لَهُمۡ فِيهَا زَفِيرٞ وَشَهِيقٌ ۝١٠٦ خَٰلِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلۡأَرۡضُ إِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَۚ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٞ لِّمَا يُرِيدُ ۝١٠٧ ۞ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ سُعِدُواْ فَفِي ٱلۡجَنَّةِ خَٰلِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلۡأَرۡضُ إِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَۖ عَطَآءً غَيۡرَ مَجۡذُوذٖ﴾هود: ١٠٥ـ ١٠٨، واتە: ڕۆژێکیش کە دێت هیچ کەسێك بۆی نییە بە فەرمانی خوا نەبێت قسە بکات ئینجا ئەو خەڵکە دەبنە دوو کۆمەڵ، هەیانە بە هۆی لاساری و کلابونییەوە بەدبەختە و چارەڕەشە، هەشیانە بە بۆنەی چاکیی و باشی خۆیەوە بەختیار و ڕوو سپییە(١٠٥) جا ئەوانەیان بەدبەخت و لار و لاسارن لە ئاگردان، هەر لەوێیش تووشی هەناسە کورتی و تەنگە نەفەسی دەبن و هەر هاوار هاواریانە(١٠٦) تا ئاسمانەکان و زەوی هەبن ئەوانیش تێیدا ئەمێننەوە. عەرەب ئەگەر ویستبای بڵێ ئەو شتە بەردەوام و هەمیشەیە دەیگوت: (ما دامت السموات والأرض) کەوابوو بە هەتا هەتایی لە دۆزەخدا دەمێننەوە و لێی دەرناچن، مەگەر پەروەردگارت بیەوێ لە وەخت و کاتێکدا دەریان بهێنێ بۆ ئەوەی بە جۆرێکی تر لە سزا سزایان بدات، بە ڕاستی پەروەردگاریشت زۆر بە دەسەڵاتە بیەوێ هەر شتێ بکات دەیکات وە هیچ بەرگرێکی بۆ نابێت.(١٠٧) ئەوانەیشیان کامەران و بەختەوەرن لە ئەوەڵ لەحزەوە لە بەهەشتن و بۆ هەمیشە لەوێ ئەمێننەوە تا ئاسمانەکان و زەوی بىن مەگەر ئەوەندە پەروەردگارت مەیلی هەبێ کارێ تر بکات جا ئەوکاتە لە بەهەشتدا نابن.(إبن کثیر) ئەڵێت: مانەوەیان لە بەهەشتدا بە هەتا هەتایی واجیب و پێویست نییە لەسەر خوا، بەڵکو خوا بە فەزڵ و منەتیەتی، جا بۆ ئەوە سوپاس و تەسبیحاتی بکەن زیکری (سبحان الله، الحمد لله) ئەخرێتە سەر زاریان، ئەو بەخششە هەتا هەتایی و نەبڕاوەیە.(١٠٨))).

باسەرەتایی ((دواین ڕووداوەکان)) ببێتە کۆتایی... بەڵێ... ئەمە کۆتاییەکی بێ گومانی ڕاستییە بۆ هەموو مرۆڤێك لەسەر زەویدا هەر چەندە ڕێزی بەرز بێت یان پلەی بەرز بێت یا نزم بێت! ئەوە مردنە...

داوا لە خوا دەکەم لەم زنجیرەیەدا پەند و ئامۆژگاری لیٚ وەرگرین و ببێتە سەرەتایەك بۆ گەڕانەوەیەکی ڕاست بۆ لای خوا... ببێتە هۆیەك بۆ گەڕانەوەی ئەم ئوممەتە بۆ پلە و پایە و پێشەنگی و کەرامەت و خۆشگوزرانی لە دونیا و قیامەتدا ئەویش بە نەهێشتن و بنەبڕ کردنی لاوازی و بیٚ دەسەڵاتی و بیٚ ئومێدی و داروخانی دەروونە بکوژەکەیە... ئەو حاڵەتە لەرزۆکە ترسناکە کە توشی بووە و بووتە هۆی وازهێنان لە کار کردن و داهێنان بە هۆی خراپ تێگەیشتن لە مەبەستی خوا و پێغەمبەرەکەیﷺ. هەروەها داوا لە خوای گەورە دەکەم کە ببێتە هۆیەك بۆ کارێکی دڵسۆزانەو داهێنان لە دین و دونیادا پێکەوە. دڵنیا بن کە ئەم ئوممەتە ناتوانێت ڕێگایەك بۆ خۆی بکاتەوە بەرەو شکۆمەندی و کەرامەت لە نێو بەردی سیستەمی نوێی جیهانی بەڵکو ناتوانیٚ خۆی خۆشگوزەران بکات لە دوا ڕۆژدا بە بەهەشتی بەرین تەنها بە زانست و کردەوە (علم وعمل) نەبێت.

چەند بیٚ نرخە هەندیٚ کەس پڕوپاگەندەی ئەوە دەکەن کە هیچ لە کێشەکە ناگۆڕێت تاکو (المهدی) لە دوا ڕۆژدا دەرنەچێت چیتر با ئەم ئوممەتە واز بهێنیٚ لە زانست و کار و کردەوە (علم وعمل) با چاوەڕوانی (المهدی) ئاخر زەمان بکەین. ئەگەر وابوایە ئەوا پێغەمبەری خواﷺ بەرگەی ئەو هەموو ئازارەی نەدەگرت و بە سەر دڕك وداڵدا ڕێی نەدەکرد بۆ ئەوەی دینی خوا بگەیەنیٚ.

کەوابوو هەموو ڕابن و هەستنەوە بۆ خۆشگوزرانی دونیا و قیامەت و داوا لە خوا دەکەم کە ئەم کارە تەنها لە بەر ئەو بێت و پشکمان لە دینەکەماندا تەنها قسەکردن نەبێت و داوای لیٚ دەکەم کە مەبەست و نیەتمان پاك بکاتەوە. إنە ولي ذلك وهو مولاه.

سەرەمەرگی

با هەموو کەسێك بزانێت ئەم دونیایە هەرچەندە درێژە بکێشێت ئەوا هێشتا هەر کورتە، هەر چەندە گەورە و مەزن بێت ئەوا سووك و ریسوایە، چونکە شەوگار هەرچەندە درێژە بخایەنێت ئەوا هەر دەبێت شەبەق دەرکەوێت، لە بەر ئەوەی تەمەن هەرچەندە درێژ بێت ئەوا هەر دەبێت بچینە ناو گۆڕەوە.

أيا من يدعي الفهم — إلى كم يا أخي الوهم
تتبع الذنب بالذنب — وتخطى الخطأ الجم
أما بان لك العيب — أما أنذرك الشيب
وما في نصحه ريب — أما نادى بك الموت
أما أسمعك الصوت — أما تخشى من الفوت
فتحتاط وتهتم — فكم تسير في السهو
وتختال من الزهو — وتنفض إلى اللهو
كأن الموت ما عم! — كأني بك تنحط
إلى اللحد وتنغط — وقد أسلمك الرهط
إلى أضيق من سم — هناك الجسم ممدود
ليستأكله الدود — إلى أن ينخر العود
ويمسى العظم قد رم — فزود نفسك الخير
ودع ما يعقب الضير — وهيئ مركب السير
وخف من لجة اليم — بذا أوصيك يا صاح
وقد بحتك من باح — فطوبى لفتى راح بآداب محمد يأتم

واتە: ئەی ئەوکەسەی بانگەشەی تێگەیشتن دەکەی،هەتاکەی—براکەم—خەیاڵ و گومان و ئەندێشە؟،بە تاوان شوێنی تاوان دەکەویت، بەهەنگاوی زۆر هەنگاو دەنێیت، ئایا شوورەیی و کەم وکووڕیت بۆ روون نەبووەتەوە؟، ئایا پیری وریای

نەکردیتەوە؟ هیچ گومانێك لە ئامۆژگاری ئەودا نییە، ئایا مردن بانگی نەکردووی؟ ئایا دەنگەکەی ئەوت نەبیست؟ ئایا لە لەدەست دەرچوون ناترسیت؟ جا بایەخ دەدەیت و گرنگی دەدەیت ، هەتا کەی لە خامۆشیدا ڕێ دەکەی؟ لەخۆت بایی دەبیت لە بەر جوانی و قەشەنگی، دەڕۆی بۆ لای ڕابواردن و خلافاندن، دەڵێی مردن هەموو کەسێك ناگرێتەوە! وا دەتبینم کە بەرەو خوارەوە دەکەویت کاتێ داهێڵرای بۆ ناو گۆڕەکەت، لە کاتێك کەوا خەڵکی تۆیان سپارد، بۆ جێگایەك کە تەنگترە لە کونی دەرزی، لەوێ جەستەکەت درێژ بووەتەوە،بۆ ئەوەی کرمەکمان بیخۆن، تاکو ئەو دار و چیلکەیە پووك دەبێتەوە، کە ئێوارە هات ئێسکەکە دەڕزێ، بۆیە چاکە بکە توێشووی خۆت واز بهێنە لەوەی لە پاش زیان دێت، بۆیە سوارێکی ڕۆیشتن بۆ خۆت ئامادە بکە لە بەر زۆری ئاوی دەریاکە لە سەرخۆبە، بە ئەوە ئامۆژگاریت دەکەم ئەی هاورێکەم، ئەوا هەموو شتێکم بۆ ئاشکرا کردی، جا مژدە بۆ ئەو کەسەی کە دەڕوات، لەسەر ڕێ و شوێنی پێغەمبەرو جێ بەجێی دەکات.

ژیان زۆر بە پەلە دەڕوات!! زۆربەی خەڵکی وان لە بێ ئاگابووندا دەربارەی ئەوەی کە دێت - ئیللا کەسانێك نەبێت کە خوای گەورە خۆی ڕەحمی پێ کردبێتن-، ئەگەر کەمێك بگەڕێیتەوە بۆ پاشەوە، دەڵێیت: مانگی ڕەمەزانی پێشوو وا هەست دەکەم تەنها لە مانگی پێشوودا بووە، بەڵکو ئەمڕۆ کە تۆی تیادای ئەگەر بگەڕێیتەوە بۆ هەمان ڕۆژ لە هەفتەی ڕابوردوو وا هەست دەکەیت کە پێش کاتژمێرێك بووە! دڵنیا بە کە تەمەن دەڕوات وەڕۆژگار دەڕوات وە مانگەکانیش بە دوایدا دەڕۆن وە ساڵەکان لە گەڵ خۆیاندا رادەکێشن وە تەمەنیش بە دوای خۆیدا ڕادەکێشی وە ژیانی نەوە دادەخرێت لە پاشان نەوەیەکی تر و لە پاشان نەوەیەکی تر... وە پاش هەموو ئەوانە، هەموو خەڵکی لە بەر دەستی پادشای شکۆمەندا ڕادەوەستن بە مەبەستی لێپرسینەوە لە گەورە و بچووك ﴿فَمَن يَعۡمَلۡ مِثۡقَالَ ذَرَّةٍ خَيۡرٗا يَرَهُۥ ۝٧ وَمَن يَعۡمَلۡ مِثۡقَالَ ذَرَّةٖ شَرّٗا يَرَهُۥ﴾ الزلزلة: ٧-٨، واتە: ئینجا هەر کەسێك کێشی وردیلەیەك چاکەی ئەنجام دابێت، پاداشەکەی دەبینێتەوە.(٧) کەسێکیش کێشی وردیلەیەك شەر و خراپەی کردبێت، تۆڵەکەی دەبینێتەوە. مەگەر خوا قەڵەمی عەفوو بێنێ بە سەریا، کەوابوو با هەموومان

هۆشیار و زیرەك و وریابین، بزانین ڕۆژانە چی ئەکەین و لە خوا بترسین.(٨))).

زۆربەی خەڵکی وان لە بێ ئاگابووندان لەوەی کە دێت نموونەیان وەکو لێشاوی شەپۆلە یەك لە دوای یەکەکانی دەریاکانە هەر کاتێك شەپۆلێك لە ڕۆخی دەریاکەدا بشکێتەوە ئەوا شەپۆلێکی تر بە شوێنیدا دێت.

نموونەیان وەکو ئەو ئاوە بە خوڕەیە کە لە ڕووبار و دەریا و زەریاکانەوە هەڵدەقوڵێن بزانە کە ئەو ئاوەی ئەم ساتە چاوەکانتی دەکەوێتە سەر جیاوازە بە تەواوەتی لەو ئاوەی کە پێش ساتێك بینیوتە، چونکە ئاو دەڕوات و دەگۆڕێت وە ژیانیش دەڕوات و دەگۆڕێت، منداڵدانەکان بەرهەم دەهێنن و منداڵ دەردەهێنن و زەویش قووتی دەدات، چەندەها ئافرەت لە هەموو ساتێکدا لە ڕووی زەویدا منداڵیان دەبێت، خەڵکانێك لە هەموو ساتێکدا لە ڕووی زەویدا بەرەو گۆڕستان دەبرێن . وە ڕۆژێك دادێت کە بوونی مرۆڤایەتی بە گشتی رادەوەستێ و روناکی هەموو ئەستێرەکانی ئاسمان دەکوژێتەوە و ئاوەکان ڕادەوەستن، ئاوی کانی و بیرو چاڵاوەکان وشك دەکەن، ئاوی روبار و دەریا و زەریاکان رادەوەستن بۆ ئەوەی لە پاش ئەوە هەمووان هەستنەوە بۆ راوەستان لە بەر دەستی خوای گەورە و میهرەبان، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يَوۡمَ تُبَدَّلُ ٱلۡأَرۡضُ غَيۡرَ ٱلۡأَرۡضِ وَٱلسَّمَٰوَٰتُۖ وَبَرَزُواْ لِلَّهِ ٱلۡوَٰحِدِ ٱلۡقَهَّارِ ﴾ إبراهيم: ٤٨، واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا ئەم زەوییەی ئێستا ئەگۆڕدرێ بە زەوییەکی تر، ئاسمانەکانیش هەروا! ئەوجا هەموان لە گۆڕەکانیان دەهێنرێنە دەرو، دەبرێن بۆ بەردەم خوای تاك و تەنیای دەسەڵاتدار)).

هەموو شتێك لە ژیانی ئەم دونیایەدا گۆڕا و تەواو بوو، وە بوونی مرۆڤایەتی بە گشتی راوەستا، بووەستە لە گەڵ ئەم ساتەدا، کات و ساتی تۆ – ئەی برا خۆشەویست و ژیرەکەم– بە مردنت دەست پێ دەکات و کات و ساتی من بە مردنم دەست پێ دەکات، قیامەتی تۆ بە مردنت دەست پێ دەکات وە لە ژیانی ئەم دونیایە دەگوێزرێیتەوە بۆ ژیانی دوایی، بە تەواوەتی جیاوازە لەو ژیانەی کە تۆی تیادا دەژیت، خوای گەورە مەبەست و هۆی دروستکردنمانی روون کردووەتەوە وە

ڕاستی ئەم دونیایەی تیایدا دەژین بۆ روون کردووینەتەوە.

خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ الذاریات:٥٦، واتە: من هەر بۆیە جنۆکە و ئادەمیم دروست کردووە بم پەرستن و بمناسن)).

ئەمە ئەو مەبەست و ئامانجەیە، کە لە پێناویدا دروست کراوین، هەر لەو پێناوەدا زەوی و ئاسمانەکان دروست کراون، بەهەشت و دۆزەخ، هەر لەو پێناوەدا خوای گەورە کتێبی دابەزاند و هەموو پێغەمبەرانی ڕەوانە کردووە، هەموو بوونەوەر تەنها لەو پێناوەدا دروست کراوە، لە پێناوی ئەوەی کە خەڵکی بە تاك و تەنهایی خوای خۆیان بپەرستن و بە تەنها خوای بزانن و بۆ ئەوەی تەنها خوای گەورە بپەرستن و هاوەڵی بۆ بڕیار نەدەن.

بۆیە ئەم مەبەست و ئامانجە بە جوانی بناسە و بزانە، وریا بە وەکو قسەی ئەو کابرا گومڕایە نەکەیت کە دەڵێت: ((هاتم... نازانم لە کوێ وە.. بەڵام هاتم ... ڕێگایەکم لە پێش خۆم بینی و لە سەری ڕۆیشتم ... بەردەوام لەسەر ئەم ڕێگایە دەڕۆم بمەوێت یان نا... چۆن هاتم؟؟ چۆن ڕێگاکەی خۆم بینی.؟؟ نازانم!!)).

بەڵام کەسی موسڵمان دەزانێ، هەر کەسێ خوای گەورە بناسێ دەزانێ ئەو دروستکراوێکە لە دروستکراوەکانی خوا، خوای گەورە لەم دونیایەدا بۆ ئامانجێك دروستی کرددوە، بەڵکو چارەنووسی بۆ دیاری کردووە، کۆمەڵێك وان لە بەهەشتدان و کۆمەڵێك لە دۆزەخ، داوا لە خوای باڵا دەست دەکەم من و ئێوە بکاتە ئەهلی بەهەشت هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

کەوابوو مەبەست و ئامانج تەنها پەرستنە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ الذاریات: ٥٦، واتە: من هەر بۆیە جنۆکە و ئادەمیزادم دروست کردووە بم پەرستن و بمناسن)).

ئایا ڕاستی و دروستی ژیانی ئەم دونیایە چییە؟

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ ٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّمَا ٱلۡحَيَوٰةُ ٱلدُّنۡيَا لَعِبٞ وَلَهۡوٞ وَزِينَةٞ وَتَفَاخُرُۢ بَيۡنَكُمۡ وَتَكَاثُرٞ فِي ٱلۡأَمۡوَٰلِ وَٱلۡأَوۡلَٰدِۖ كَمَثَلِ غَيۡثٍ أَعۡجَبَ ٱلۡكُفَّارَ نَبَاتُهُۥ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَىٰهُ مُصۡفَرّٗا ثُمَّ يَكُونُ حُطَٰمٗاۖ وَفِي ٱلۡأٓخِرَةِ عَذَابٞ شَدِيدٞ وَمَغۡفِرَةٞ مِّنَ ٱللَّهِ وَرِضۡوَٰنٞۚ وَمَا ٱلۡحَيَوٰةُ ٱلدُّنۡيَآ إِلَّا مَتَٰعُ ٱلۡغُرُورِ ﴾ الحديد: ٢٠، واتە: بزانن کە بە ڕاستی ژیانی ئەم دونیایە تەنها گەمەو گەپ و جوانی و زۆرکردنی ماڵ و منداڵ و خۆهەڵکێشانی نێوانتانە وەك وێنەی بارانێکە شینابییەکەی گەشتیاران سەرسام بکات پاشان وشك ببێ جا ببینیێ بە زەرد بوویی، دواتر ورد و خاشاك ببێ و (با) هەر پرووشەی بباتە جێگاکەوە، واتە: زیبا و جوانی ئەم دونیایەش هەروەك مەزراو کشتوکاڵێك وایە کە زۆر بە جوانی و ڕێك و پێکی بنج داکوتێ سەوز ببێ پاشان وشك و زەرد وەرگەڕێ و بایەکی توندی بۆ هەڵکەوێ هەرپرووشەی بخاتە بن دارێك لە پاشە ڕۆژێشدا سزایەکی سەخت هەیە بۆ کافر و بێ باوەڕان، لێبووردن و، ڕەزامەندیش لای خوا هەیە بۆ دۆستانی ژیانی دونیا تەنها کاڵای دەستخەڕۆکارە، کەوابوو هۆشیار بن و نەخەڵەتێن بە دونیا)).

مەبەست لە (الكفار) لێرەدا باخەوانە.

کەوایە تەماشای راستی و دروستی ژیانی دونیا بکە بۆ ئەوەی راست و دروستی ئەم دونیایە بزانی کە خوای گەورە کردووەیەتییە جێگای بەڵا و تاقیکردنەوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَبْلُوكُم بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً ﴾الأنبياء: ٣٥، واتە: بە ناخۆشی، خۆشی، هەژاری، دەوڵەمەندی، لەش ساغی و نەخۆشی، تا سابیر و ناشوکر دەرکەوێ ئەگینا خوا بۆ خۆی دەزانێ وە بەمەش ئیقامەی حوججەیان لەسەر دەکات تا کەس بیانووی نەمێنێ)) بۆ تاقیکردنەوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلۡمَوۡتَ وَٱلۡحَيَوٰةَ لِيَبۡلُوَكُمۡ أَيُّكُمۡ أَحۡسَنُ عَمَلٗاۚ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡغَفُورُ ﴾ الملك: ٢، واتە: ئەو خوایە کە مردن و ژیانی دروست کرد، ئەوەتا هەندێ ئەژێنێ، هەندێ ئەمرێنێ خۆ مردنیش گواستنەوەیە لە جێگایەکەوە بۆ

جێگایەکی تر، پاشان لە جێگای دووەمدا ژیانێکی نوێ دەست پێ ئەکاتەوە، بۆ ئەوەی تاقیتان بکاتەوە کامەتان کار و کردەی چاکتر و باشترە، پاشانیش بە پێی ئەوە پاداش وەرگرێتەوە، واتە: تاقی دەکرێنەوە بۆ ئەوە کە خۆی و خەڵکانی تر بزانن لە ئایندەدا چ کارێ ئەنجام ئەدات، تەنها ئەوە دەسەڵاتدار، (ئەتوانێ تۆڵە لە هەموو کەسێك وەربگرێ، زۆریش گوناهپۆش و لێبووردەیە، بۆ هەر کەسێك تەوبە بکا و پەشیمان بێتەوە و بگەڕێتەوە بۆ لای)).

کەوایە تۆ لێرەدای لەم جێگایە بۆ تاقیکردنەوە وە لە ژیان و ماڵی تاقیکردنەوەی، چونکە دونیا ماڵی ڕێڕەوە و ماڵی مانەوە نییە، دونیا ڕێگایەکە یان بەرەو بەهەشت یان بەرەو ئاگر، ئەم دونیایە کێڵگەیەکە بەرهەمێك دەچێنێ کە بەرەو بەهەشت دەتبات وە یاخود بەرەو دۆزەخ خوای گەورە من و ئێوە بپارێزێ لە ئاگر.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيَاحُ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا ﴿٤٥﴾ الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِندَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا﴾ الكهف: ٤٥ـ ٤٦، واتە: ئەی پێغەمبەرﷺ تۆ نەزیلەی ژیانی ئەم دونیایەیان بۆ بهێنەوە لە جوانی و ڕازاوەییدا وە لە فەنا و تیاچوونیدا بەوەی کە وەکو ئەو ئاوە وایە کە لە ئاسمانەوە دەیبارێنینە سەر زەوی ئەوجا تێکەڵ بە رووەك و تۆوی ناو زەوی دەبێ و هەموو تەرزی گژوگیایەکی جوان و هەمە جۆرەی پێ سەوز دەبێ، هەندێکی پێ ئاوێتە بە هەندێکی تری دەبێ و سەر لێك دەدەن و زەوی دەرازێننەوە کەچی لە دوای ماوەیەك دەبێتە پووش و پەلاش و (با) پرژ و بڵاوی دەکاتەوە، هەمیشە خوای گەورە بە سەر هەموو شتێکا بە توانا و بە دەسەڵاتە (٤٥) ماڵ و منداڵ زینەت و جوانی ژیانی دونیان، کەوابوو هەق نییە کەسێکی پێ بخڵەتێ و، کارو کردەوە چاکە هەرماوەکان وەکو خزمەت بە دین و بە خەڵك و ئاوەدانکردنەوەی شار و گوند و هەرکارێکی تر لەو شێوە، باشترە و باشترین هیوایە بۆ مرۆڤ (ئیبن کەسیر) دەڵێت: زۆربەی ریوایەتەکان دەڵێن: (الباقیات الصالحات) زیکری (سبحان

الله و الحمد لله و لا اله الا الله والله أكبر و لا حول ولا قوة الا بالله) يه.(٤٦))).

پێغەمبەری خۆشەویستمانﷺ ڕاستێتی ژیانی ئەم دونیایەمان بۆ ڕوون دەكاتەوە، هەروەكو چۆن لە (سنن الترمذي)دا بە سەنەدێكی (صحيح)[1] لە فەرموودەی (ابن عمر)ەوە هاتووە كە پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لو كانت الدنيا تعدل عند الله جناح بعوضة ما سقى كافراً منها شربة ماء))واتە: ئەگەر ئەم دونیایە لای خودا تەنها باڵی مێشێكی بهێنایە ئەوا تەنها قومێك ئاوی بە كافر نەدەدا)).

تەماشای ئەم دونیایە بكە بە هەموو نەخش و نێگار و جوانییەوە چەندە لای خوای گەورە سووك و ڕیسوایە، بزانە كەوا بۆ بێ باوەڕ و باوەڕدارە، هەمووان بە پێی گرتنە بەری هۆكارەكانی دەست دەكەوێت.

خوای گەورە بوونەوەری دروست كردووە، زەوی دروست كردوو، هۆكارەكانی و یاسا و ڕێساكانی تیادا داناوە، ئەو خودایە پەروەردگاری بێ باوەڕ و باوەڕدارە وەكو یەك ڕزق و ڕۆزی بێ باوەڕ و باوەڕدار دەدات ئەگەر هاتوو بێ باوەڕان هۆكارەكانی گرتە بەر ئەوا بە پێی هۆكارەكانی بەرهەمی دەست دەكەوێت، ئەگەر ئیماندار هۆكارەكان نەگرێتە بەر بە دڵ و ئەندامەكانی ئەوا تەنها هۆكارەكان هیچی پێ نادات، كەواتە نابێت هۆكارەكان وەرنەگرین نە بە دڵ و نە بەنهێنی و ئاشكرا . ئەم دونیایە لە لای خوداوەند سووك ریسوایە تەنانەت باڵی مێشێك ناهێنێت، كاتێ كە ژیر و هۆشمەندەكان ڕاستێتی ئەمماڵەیان زانی بۆیە ئەم دونیایەیان كێڵا و چاندیان و لە دوا ڕۆژدا بەرهەمەكانی دەدورنەوە.

إن للـــــه عبـــــاداً فطنـــــا طلّقـوا الـدنيا وخافـــوا الفتنـا
نظـــروا فيهـــا فلمـــا علمـــوا أنهـــا ليـــست لِحَـــيّ وطنـــاً
جعلوهـــا لُجَّـــــة واتخـــذوا صـالح الأعمـال فيهـا سُفُنـا[2]

واتە: خوای گەورە چەندەها بەندەی ژیری هەیە، دونیایان تەڵاقداوە و لە فیتنە

١ـ أخرجه الترمذي كتاب الزهد، باب ما جاء في هوان الدنيا على الله (Y) (٢٣٢٠)، وقال: ((حديث صحيح غريب من هذا الوجه))، وابن ماجه كتاب الزهد، باب مثل الدنيا (٤١١٠)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٥٢٩٢) و((الصحيحة)) (٩٤٣).

٢ـ انظر: ((رياض الصالحين)) للنووي (ص ٣٨) ط دار الذخائر.

ترسان، تەماشایان کردوو کاتێك زانیان، کەوا بۆ کەسی زیندوو نیشتمان نییە، بۆیە ئەم دونیایان کردە ئاوێکی زۆر و، کارە چاکەکانیان تیادا کردە کەشتی.

ئەم وشانە چەندە جوان و ڕێك و پێکن؟؟!! (جعلوها لجة)، واتە: ئاو، کردەوە چاکەکانیان تیادا کردە کەشتی، بۆ ئەوەی بە ئەم کەشتییە بە نێو شەپۆلی یەك لە دوای یەکەکاندا لە شەپۆلی فیتنە (فیتنەی گومان و هەوەسبازی (شەهەوەت)) بۆ ئەوەی بەم کردەوە چاکانە بپەڕنەوە بۆ بەهەشتەکەی خوای پەروەردگار . دونیا بە گشتی لۆمە کراو و زەمکراو نییە، ئەمەیشە یەکێکە لە بنەما زانستیەکان کە حەز دەکەم جەخت لە سەری بکەم . لە قورئان و سوننەتدا بە گشتی خودی ئەم دونیایە لۆمە و زەم نەکراوە[١] نە بۆ کاتەکەی (کە شەو و ڕۆژە) وە نەبۆ جێگا و شوێنەکەی (کە زەوییە)و، نە بۆ پیت و کەڵك و سوودەکانی و ئەوەی کە تیایدایە .

چۆن لە کاتێکدا خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَهُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَنْ أَرَادَ أَن يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا ﴿٦٢﴾ وَعِبَادُ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى ٱلْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ ٱلْجَٰهِلُونَ قَالُوا۟ سَلَٰمًا﴾الفرقان: ٦٢، واتە: ئەو خوایەیە شەو و ڕۆژی جێنشینی یەك کردووە، بە نۆرە لە دوای یەك دێن، ئەمەیان ڕەشە و تاریك ئەوەشیان ڕووناك و سپی، بۆ کەسێك بیەوێ لە نیعمەتەکانی خوا بیر بکاتەوە و یان بیەوێ سوپاسگوزار بێت)). کەوایە شەو و ڕۆژ دوو ئایەتن لە ئایەتەکانی خوای پەروەردگا...

خوای گەورە دەفەرموێت ﴿وَءَايَةٌ لَّهُمُ ٱلَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ ٱلنَّهَارَ فَإِذَا هُم مُّظْلِمُونَ ﴿٣٧﴾ وَٱلشَّمْسُ تَجْرِى لِمُسْتَقَرٍّ لَّهَا ۚ ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ ٱلْعَزِيزِ ٱلْعَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَٱلْقَمَرَ قَدَّرْنَٰهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَٱلْعُرْجُونِ ٱلْقَدِيمِ﴾ یس: ٣٧ـ ٣٩، واتە: شەویش نیشانەو بەڵگەیەکی ترە بۆیان کە ئێمە ڕووناکی خۆر و ڕۆژی لێ دەردەکێشین جا لە ناکاو شەو دێ و دەڕۆنە تاریکییەوە.(٣٧) بەڵگەیەکی تر بۆیان خۆرە کە بەردەوام دێت و دەچێ تا

[١] ـ انظر: ((جامع العلوم والحكم)) لابن رجب (٣٦٩) ط الحديث.

کاتی دیاریکراوی خۆی بۆ راوەستان و لە کارکەوتن چی دەبینی بەرەو بنەوخولگەی خۆی هەر لە گەڕدایە تا ئەوکاتە بۆی دیاری کراوە، ئەو هاتوچۆ و گەڕانە بەو شێوە وردە، خەملاندنی خوای بە دەسەلاتی زانایە .(٣٨) گەڕانی مانگیشمان خەملاند — کە ئەمیش بەلگەیەکە بۆ دەسەلات و توانایی خۆمان — بە بیست وهەشت مەنزلّ و ئاسۆ، تا هەموو شەوێك دابەزێتە جێگایەکیانەوە پاشان دوو شەو یان شەوێك پەنا ئەگرێ تا وەك پەلی کۆنی باریکی وشکی زەرد بووی کەوانەیی داری خورمای لێ دێت (٣٩))).

زەویش نیشانەیەکی ترە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَءَايَةٌ لَّهُمُ ٱلْأَرْضُ ٱلْمَيْتَةُ أَحْيَيْنَٰهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ ﴾ یس:٣٣، واتە: نیشانەیەك بۆیان لەسەر زیندووبوونەوە، زەوی مردووە، زیندوومان کردۆتەوە بە باران و، دانەوێلّەیەکمان لێ دەرهێناوە لێی ئەخۆن و پێی دەژین)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ﴾ (٢٠) سورة العنكبوت))،واتە: ئەی پێغەمبەرﷺ پێیان بلّێ: بگەڕێن گەشتی زەوی بکەن و بنواڕن خوا چۆن دروستکردنی جیهانی دەس پێ کرد؟)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ هُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ ذَلُولًا فَٱمْشُوا۟ فِى مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا۟ مِن رِّزْقِهِۦ ۖ وَإِلَيْهِ ٱلنُّشُورُ ﴾ الملك: ١٥، واتە: ئەو خوایەیە کە زەوی رام کردووە بۆتان، بە هەر شێوەیەك بتانەوێ سوودی لێ وەربگرن ئامادەیە، لە گەلّ ئەو هەموو جم وجۆلّە و سووڕانەوەیدا، ئێوە زۆر بە ئاسوودەیی ژیانی خۆتانی تیا ئەبەنە سەر. جا کەوابوو بچن بە هەموو گۆشەو کەنارێکیا هەولّی ژیانی خۆتان بدەن و بازرگانی بکەنە پیشە و لەڕزق و رۆزی بخۆن، هەر بۆ لای خوایە زیندوو بوونەوە بۆ حیساب و جەزا)).

چیاکان و روبارەکان و دەریاکان و زەریاکان و دارەکان و بەرووبومەکان و پیت و بەرهەمەکان و هەموو ناز و نیعمەتەکانی خوای پەروەردگارن بۆ بەندەکانی، لەسەر زەویدا ئامادەی کردووە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِن تَعُدُّوا۟ نِعْمَتَ ٱللَّهِ لَا

تُحۡصُوهَآۗ إِنَّ ٱلۡإِنسَٰنَ لَظَلُومٞ كَفَّارٞ ﴾ إبراهيم: ٣٤، واتە: خۆ ئەگەر ئێوە بتانەوێ نیعمەتەکانی خوا بژمێرن هەرگیز لە ئەژمار نایەن بۆتان بە راستی مرۆڤی لاڕێ زۆر ستەمکار و کوفرکەرو سپڵەیە ! بۆیە لە بەرامبەر ئەو هەموو بەخششانەوە ئەوەندە بەدنمەکەو پێ نازانێت)).

ئەو زەم و لۆمەی کە لە قورئاندا دەربارەی دونیا هاتووە تەنها ئەو سەرپێچیانە دەگرێتەوە کە خوای گەورە پێی ڕازی نییە هەر لە هاوەڵدانان (کە ترسناکترین و گەورەترین سەرپێچییە لە سەرپێچییەکان) تاکو بچووکترین سەرپێچی تاکو ئەوەی بەردێك بخەیتە سەر ڕێگا بۆ ئەوەی ڕێگا لە جموجوڵی خەڵکی بگریت.

بۆیە علیﷺ دەفەرموێت: ((الدنيا دار صدق لمن صدقها، ودار غنى لمن تزود منها ودار نجاة لمن فهم عنها،، فهي مهبط وحي الله ومصلى أنبياء الله ومتجر أولياء الله ربحوا فيها واكتسبوا فيها الجنة))[1]، واتە: دونیا ماڵی ڕاستگۆیی یە بۆ هەر کەسێ ڕاستی لە گەڵدا بکات، ماڵێ دەوڵەمەندییە بۆ هەر کەسێ تێشووی تیادا کۆبکاتەوە، ماڵی ڕزگار بوونە بۆ هەر کەسێ لێی تێگەیشت، چونکە ئەم دونیایە شوێنی دابەزینی سروشی خوایە، جێ نوێژگەی پێغەمبەرانی خوایە، شوێن بازرگانی پیاو چاکان و خۆشەویستانی خوایە،سۆزو میهرەبانیان تیادا بردەوە بەهەشتیان تیادا قازانج کرد)).

بەڵێ... تۆ لە دوا ڕۆژدا بەهەشت بە دەست ناهێنی ئەگەر لەم دونیایەدا شتی بۆ نەچێنی هەر کە لەم پردە پەڕیتەوە یان دەگەیتە بەهەشتی بەرینی پڕ لە ناز و نیعمەت یان بۆ ئەوی تر، داوا لە خوا دەکەم کە من و ئێوە لەوی تر بپارێزی.

(ئیمامی بوخاری و مسلم)[2] ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (أنس)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ما من مسلم يغرس غرساً أو يزرع زرعاً فيأكل منه

١ـ أخرجه ابن أبي الدنيا في ((إصلاح المال)) (١٠٨)، و ((ذم الدنيا)) (١٤٧) بسند فيه نظر، كما قال الحافظ ابن رجب في ((جامع العلوم والحكم)) (٣٩٩).

٢ـ أخرجه البخاري كتاب المزارعة، باب فضل الزرع والغرس إذا أكل منه (٢٣٢٠)، ومسلم كتاب المساقاة، باب فضل الغرس والزرع (١٥٥٣).

طير أو إنسان أو بهيمة إلا كان له به صدقة))، واتـە: هـەر کاتێـك موسـڵمانێك دارێكی رواند یان زەوییەكی كێڵا و چاندی و پاشان هەر مەلێك یان مرۆڤێك یان ئاژەڵێك لێی بخوات ئەوا بە هۆیەوە صەدەقەیەكی دەست دەكەوێت)).

تەماشای راستێتی و دروستی ئـەم دونیایـە بکـە، بـە هەڵـەوە تەماشـای مەکـە، بەڵكو دەست بە ژیانەوە بگرەو، هەرگیز بێ هیوا مەبـە و بـێ ئومێـد مەبـە دڵتـەنگ مەبەو، بزانە كەوا ئەمڕۆ تۆ لێرەیت ئەگەر بە كارێكی چاك و باشەوە بە سەرت بـرد، كە خەیری دونیا و دینەكەتی تیادا بێـت ئـەوا تـۆ لـە بەهەشـتدای، ئەگـەر نەچیتە بەهەشتی ئەم دونیاوە ئەوا ناچیتە بەهەشتی دوارۆژەوە، ئیماندار هەردەم لە ژیـانی بەختەوەری و ئاسوودەییدا دەژی، چونكە بە تەواوەتی حەقیقەتی ئەم دونیایـە و حەقیقەتی دوارۆژ دەزانـێ، چـونكە لـە ناخـەوە بـڕان و دابڕانـی تیـادا نییـە، خـوای گــەورە دەفــەرموێت: ﴿ مَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً ﴾ النحل: ٩٧، واتە: هەر كەسێك – لە نێر یـان لـە مـێ– هـەر كـارێكی چاك ئەنجام بداو بە ئیمان و باوەڕداریش بێت، بەڵێن بێت بیژێنین بە ژیانێكی پـاك، واتـە: بـە ژیـانێكی بـە قەناعـەت و بـە سـەعادەت...) ئەمـە بەهەشـتی دونیایـە: ﴿وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ﴾ النحل: ٩٧، واتە: بـە چـاكتریش لەوەی كردوویانە پاداشتیان بدەینەوە)).

ئەمـە حەقیقـەتی بەختەوەرییـە بۆیـە حەقیقـەتی ژیـانی ئـەم دونیایـە بزانـە و بناسە. ئەگەر ئەو راستیەت بۆ روون بووەوە ئەوا بە دڵنیایی یەوە بزانە كەوا ژیـانی دونیا بە ئاكام و دەرئەنجامێك دیاری كراوە، تەماشای ژیان مەكە بە رێگای تەماشـا كردنت بۆ میللەت و سەدەكانی ڕابووردوو و داهاتوو! بەڵكو كات و ساتەكەی بناسە لە رێگای ژیانی تایبەتی خۆتەوە چـونكە ژیـانی تـۆ ئـەو ماوەیەیـە كـە لەسـەر ئـەم زەوییە دەمێنیتەوە، ژیان بـە نـسبەت مـن و بـە نـسبەت تـۆوە سـنووردار و دیـاری كراوە بە ئاكامێك، هەروەها بەنسبەت ژیـانی دونیـاوە هەرچـەندە درێـژە بخایـەنێت ئەوا سنوردارەو دیاری كراوە بە ئاكامێك وە بەو دڵنیـایی یـەوە ژیـانی ئـەم دونیایـە تەواو دەبێت بە شێوەیەكی گشتی و بە شێوەیەكی تایبەتی بە نسبەت من و تـۆ وە هەرچەندە درێژە بخایـەنێت ئـەوە كورتـە، هـەر چـەندە خـۆی بـە مـەزن و شـكۆدار

بزانێت و ئەوا سووك و ریسوایە چونکە هەروەکو گوتمان شەوگار هەر چەندە درێژ بخایەنێت ئەوا دەبێت شەبەق هەڵبێ وە هەرچەندە تەمەن درێژ بێت هەردەبێ بچینە ناو گۆڕەوە، دڵنیابە کە چاکەکاران دەمرن و خراپەکارانیش دەمرن، جەنگاوەران و تێکۆشەران دەمرن و تەوەزەل و تەمبەڵەکانیش دەمرن، ئەوانەی کە بە بیرو باوەڕەکەیانەوە شانازی دەکەن دەمرن و، ئەوانەی زەلیلی دەستی بەندەکانن دەمرن، ئەو شکۆدارانەی کە سوورن لەسەر ژیانی پڕ شکۆمەندی و پایەداری دەمرن وە ئەو ترسنۆکانەی کە سوورن لەسەر ژیان بە هەر چی شێوە و نرخێك بێت دەمرن، خاوەنی بایەخدارە گەورەکان و ئامانجە بەرزەکان دەمرن، ئەو هیچ و پووچانەی کە تەنها لە پێناوی هەوەسە ریسواکەیان و ئامانجە کورت و بێ نرخ و هەرزانەکانیاندا دەژین دەمرن... هەمووان دەمرن... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿٢٦﴾ وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾ (٢٧) سورة الرحمن))، واتە: هەرچی بە سەر پشتی زەوییەوەیە هەر هەموو لە نێو دەچێ.(٢٦)وە تەنها رووی پەروەردگاری خاوەن شکۆ و کەرەمکرد دەمێنێتەوە(٢٧))).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ﴾القصص: ٨٨، واتە: هەموو شتێك تیا دەچێت جگە لە رووخساری پیرۆزی ئەو نەبێ .)) دڵنیابە کە ئەوە گەورەترین راستییە... کە هەموو ژیانی مرۆڤایەتی بە رەنگی زەلیلی و بەندایەتی رەنگ دەکات بۆ خوای گەورە و باڵادەست و بەدەسەڵات. ئەوە ئەو راستییە کە بانگی هەموو کەسێکی هۆشمەند و هەموو بیرمەندێك و ئەدیبێك: بە هیچ شێوەیەك مانەوە نییە تەنها بۆ ئەو خوایەی کە زیندووە و نامرێت، ئەوە ئەو راستییە هەموو پێغەمبەران تامیان کردووە (علیهم الصلاة والسلام) بەڵکو سەرپێچی کەران و گوێڕایەڵان... ئەوە ئەو راستییە کە هەموو مرۆڤێك لەسەر ئەم زەوییەدا پێی خۆش بێت یان نا دەبێ بیچێژێ...

دع عنك ما قد فات في زمن الصبا　　واذكر ذنوبك وابكها يا مذنب

لم ينسه الملكان حين نسيته　　بل أثبتاه وأنت لاه تلعب

والــروح منــك وديعـــة أودعتهــا ستردهــا بالرغـم منك وتسلب
وغــرور دنيــاك التــي تــسعى لهــا دار حقيقتهــا متــاع يذهـــب
الليـــل فـــاعلم و النهـــار كلاهمـــا أنفاسـنا فيهمـا تعــد وتحـسب

واتــە: واز بهێنــە لــەوەی کــە ڕۆیـشت لـە تەمـەنی لاوێتیـدا، یـادی تاوەنـەکانت بکەرەوە و بگری ئەی تاوانبار، دوو فریـشتەکە لـە بیریـان نـەکرد کـاتێ تـۆ لـەبیرت کرد، بەڵکو ئەوان تۆماریان کرد و کەچی تۆ ڕادەبوێری و یاریـت دەکـرد ، ڕوحـیش لای تۆ بە بارمتە دانراوە ، هەرکاتێك بێت دەیگەڕیننەوە و دەیبەنـەوە بتـەوێت یـان نا، مەغرور بونت بـەو دونیایـە کـە هـەوڵی بـۆ دەدەی، ئـەوە ماڵێکـە و ڕاستیەکەی شمەکێکـەو دەڕوات شــەوگار و ڕۆژگــار هــەردوو بزانــە، هەناســەکانمان تیایانــدا دەژمێردرێت و حیساب دەکرێت.

(الفضيل ی کوڕی عياض) گەیشتە کابرایـەك، (الفضيل) بـە کـابرای فـەرموو: تەمەنت چەندە ؟ کابرا فەرمووی: شەست ساڵە، (الفضيل) فـەرمووی: کەواتـە تـۆ شەست ساڵە بەرەو لای خوا دەڕۆیت و زۆرت نەماوە پێـی بگـەی. کـابرا فـەرمووی: إنا لله وإنا إليه راجعون، (الفضيل) فەرمووی: ئایا ماناکەی دەزانی؟ کابرا فەرمووی: بەڵێ دەزانم من بەندەی خـودام و بـۆ لای ئـەو دەگەڕێمـەوە. (الفضيل) فـەرمووی: براکەم... هەرکەسێ زانی کەوا بەندەی خودایە و بـۆ لای ئـەو دەگەڕێتـەوە ئـەوا بـا بزانێت کە لـە بـەر دەسـتێدا ڕادەوەسـتێ، هـەر کەسـێ زانـی کـەوا لەبـەر دەسـتیدا ڕادەوەستێ ئەوا با بزانێت کە بەرپرسیارە، هەر کەسێ زانی کەوا بەرپرسـیارە ئـەوا با بۆ ئەو پرسیارە وڵامێك ئامادە بکات... کابرا دەستی بە گریان کـرد و فـەرمووی: ئەی چارە چییە؟ (الفضيل) فەرمووی: ئاسانە... کابرا فەرمووی: ئەی ئـەوە چـییە ڕەحمەتی خوات لێ بێت؟ (الفضيل) فەرمووی: ئەو تەمەنەی کە ماوە باشەی تیـادا ئـەنجام بـدە، خـوای گـەورە لـە تاوانـەکانی ڕابـوردوو و ئەوانـەی کـە مـاوە خـۆش دەبێـت، ئەگـەر لـەوەی، کـە مـاوە خراپـە بکـەیت ئـەوا سـزای کـردارە خراپـەکانی ڕابووردوو و داهاتووت وەردەگریتەوە.[1]

١ـ أخرجه ابو نعيم في((الحلية))(٨/ ١١٣)، وانظر:(جامع العلوم والحكم)(٣٨٣)، و(لطائف المعارف) (١٠٨).

(سلێمان ی کوڕی عبدالملك) پرسیاری کرد لە(ابو حازم) زانای خواناسی زاهید و فەرمووی[1]: ئەی (ابو حازم) ئایا بۆ دونیامان خۆش دەوێت و رقمان لە مردنە ؟؟ (ابو حازم) فەرمووی: چونکە ئێوە دونیای خۆتانتان ئاوەدان کردەوە و دوارۆژی خۆتانتان وێرانە کرد بۆیە ئێوە رقتان لەوەیە لە ئاوەدانییەوە بگوێزرێنەوە بۆ وێرانە . (سلێمان ی کوڕی عبدالملك) فەرمووی: ئایا چ بەش و پشکێکمان هەیە لای خوای گەورە ئەی (ابو حازم)؟ فەرمووی: خۆت بینیوە و خۆت هەڵسەنگێنە بە کتابەکەی خوداوە و بۆ ئەوەی بزانی چ پشکێکت هەیە... فەرمووی: ئایا ئەوە لە کوێ دەدۆزمەوە (دەیبینمەوە)؟ فەرمووی: لەو ئایەتەدا کە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلْأَبْرَارَ لَفِى نَعِيمٍ ﴿١٣﴾ وَإِنَّ ٱلْفُجَّارَ لَفِى جَحِيمٍ﴾ الإنفطار: ١٣- ١٤، واتە: بە راستی چاکەکاران لە ناو خۆشی بەهەشت دان (١٣)و بێ گومان تاوانباران و بەدکارانیش لە ئاگری دۆزەخ دان(١٤))). (سلیمان) فەرمووی: کەوابوو رەحمەتی خوا لە کوێیە ئەی(ابو حازم)؟ فەرمووی: ڕەحمەتی خوا زۆر نزیکە لە پیاوچاکان و چاکەکارانەوە. (سلیمان ی کوڕی عبدالملك) فەرمووی: ئایا سبەینێ گەڕانەوە و گەیشتن بۆ لای خودا چۆن دەبێت ؟(ابو حازم) فەرمووی: کەسی ئیماندار وەکو کەسێکی بزر وایە و بگەڕێتەوە بۆ لای کەس و کارەکەی، بەڵام کەسی خراپ وەکو بەندەیەکی ڕاکردوو وایە و بگەڕێتەوە بۆ لای گەورەکەی.

بیربکەرەوە لەم ڕاستییە... دەزانم کە تۆ دەیزانی و منیش دەیزانم، بەڵام خۆمانی لێ بێ ئاگا دەکەین و لە بیری خۆمانی دەبەینەوە و یادی ناکەین تەنها ئەو کاتە نەبێت، کە تەرمێك بە شان هەڵدەگرین، بەڵکو ڕەنگە هەندێ لەوانەی، کە لە ڕێ و رەسمی سپاردنی جەنازەیەکدا ئامادەن لێی بێ ئاگان بۆیە دەبینی لەو کاتەدا باسی کاروباری دونیا دەکەن لە کاتێکدا، کە مردن لە پێش چاوی خۆیان دەبینن بەڵکو مردووەکە بە شانی خۆیان هەڵدەگرن کەچی خۆیان خەریك کردووە — تەنانەت لەو کات و ساتەدا — لەو راستیە خۆیان بێ ئاگا دەکەن ئەو راستییەی کە

---

[1] ـــ أخرجه الخطيب في (تاريخه) (٦/ ٦٩)، وابن عساكر في ((تاريخه)) (٢٢ / ٣٠، ٣٩). وانظر: ((صفة صفوة)) لابن الجوزي (٢ / ١٥٨).

خوای گەورە یادی خستوینەتەوە، هەروەها پێغەمبەرمانﷺ یادی خستوینەتەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَجَآءَتۡ سَكۡرَةُ ٱلۡمَوۡتِ بِٱلۡحَقِّۖ ذَٰلِكَ مَا كُنتَ مِنۡهُ تَحِيدُ﴾ ق: ١٩، واتە: وا بێهۆشی و سەختی و بوورانەوەی مرۆڤی گیانەلا پێش هات پێت ئەوترێ: ئەوەش ئەوەیە کە کاتی خۆی خۆتت لێ لادەداو نەت دەویست دووچاری بیت، دە ئایا ڕاست نییە؟)) کەوابوو مردن سەکەراتی هەیە، تەنانەت پێغەمبەری خوای زەوی ئاسمانەکانﷺ لە فەرموودەیەکدا دەفەرموێت کە لە (صحیح البخاری)دا هاتووە و دایکی ئیمانداران (عائیشە) ڕیوایەتی کردووە و دەڵێت: ((کان النبيﷺ یمد یده فی قدح به ماء ویمسح العرق عن جبینه الأزهر الأنور و یقول: ((لا إله إلا الله إن للموت لسكرات)) وتقول عائشة — والحديث في البخاري وغيره — ((مات النبي وإنه لبين حاقنتي وذاقنتي، فلا أكره شدة الموت لأحد بعد النبيﷺ))، واتە: پێغەمبەری خواﷺ لە کاتی سەرەمەرگدا دەستی درێژ دەکرد بۆ ناو پەرداخێك کە ئاوی تێدا بوو، ئارەقەی ناوچاوانە گەش و ڕوونە پیرۆزەکەی خۆی دەسڕی و دەیفەرموو ((لا اله الا الله، بە ڕاستی مردن سەکەراتی هەیە))، عائیشە دەفەرموێت: پێغەمبەری خواﷺ کۆچی دوایی کرد لە کاتێکدا سەری لەسەر سنگم بوو، چیتر هەرگیز سەختی مردنی هیچ کەسێکی ترم لا سەیر نییە لە پاش ئەوەی پێغەمبەری خوامﷺ بەو شێوەیە بینی)).

بەڕاستی مردن توند بوو لەسەر خۆشەویستمان... ئاه ه ه... جاریکی تر ئاه ه ه ... ئەگەر شەیتان لە سەرت ببینی (خوا من و ئێوە بپارێزێ) کاتێ دینێکی ترت بۆ پێشنیار دەکات لەم کات و ساتەی ئەشکەنجە و خەفەتەتدا، لە کاتی سەکەراتدا و لەو سەرمەرگییەدا.

هەندێ لە ئەهلی عیلم فەرموودەیەکیان بە بەڵگە هێناوەتەوە لەسەر کێشەی پێشنیار کردنی دینەکانی تر بە سەر هەندێ کەسدا لە کاتی سەرەمەرگدا... کە (ئیمامی مسلم)[1] ڕیوایەتی کردووە لە فەرموودەی (جابر ی کوڕی عبدالله)وە کەوا

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الأشربة،باب استحباب لعق الأصابع والقصعة،و أكل اللقمة الساقطة، بعد ما يصيبها من أذى (٢٠٣٣).

پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن الشيطان يحضر أحدكم عند كل شئ من شأنه)) واتە: شەیتان لە هەموو کاروبارێکی هەر یەکێکتاندا ئامادە دەبێت)).

پرسیار کرا لە (شيخ الإسلام ابن تيمية) دەربارەی کێشەی پێشنیار کردنی دینەکانی تر لە سەرەمەرگدا ئەویش فەرمووی[1]: ((هەندێ خەڵکی دینەکانی تری بۆ پێشنیار دەکرێت و هەندێك پێشنیاریان بۆ ناکرێت وە ئەمە بەشێکە لە فیتنەی ژیان و مردن (المحيا والممات) کە پێغەمبەرمانﷺ فەرمانی پێ کردووین پەنا بگرین بە خوا لێی لە نوێژەکانماندا. لەو فەرموودانەی کە هاتووە فەرموودەیەکی (الصحيح)[2]دا: ((أمرنا النبيﷺ أن نستعيذ في صلاتنا من أربع: ((من عذاب القبر ومن عذاب جهنم ومن فتنة المحيا والممات ومن فتنة المسيح الدجال)) واتە: پێغەمبەری خواﷺ فەرمانی پێ کردووین پەنا بگرین بەخوا لە چوار شت: لە نوێژەکانماندا لە سزای ناو گۆڕ، لە سزای دۆزەخ ، لە فیتنەی ژیان و مردن، لە فیتنەی (المسيح الدجال))).

عبدالله ی کوڕی ئیمامی ئەحمەدی کوڕی حەنبەل (پێشەوای ئەهلی سوننە) دەڵێت: ((کاتێ باوکم لە سەرە مەرگدا بوو بە دەستی ئیشارەتی دەکردوو دەیفەرموو: هێشتا نا... هێشتا نا (لا بَعدُ... لا بَعدُ) سێ جار .کاتێ هاتەوە سەرخۆ، گوتم: بابە گیان، ئەوە چیت گوت لەم کاتەدا؟ فەرمووی: کوڕم، چی دەڵێم؟ فەرمووی: بە دەستەکانت ئیشارەت دەکەیت و دەڵێیت (هێشتا نا)... فەرمووی: کوڕم... ئەوە(ئیبلیس)ە لەعنەتی خوای لێ بێت لە ژووری سەرمەوە دانیشتووە، پەنجەکانی خۆی دەگەزێت و دەڵێت: ئەی ئەحمەد لە دەستم دەرچوویت... منیش دەڵێم: هێشتا نا تاکو نەمرم لەسەر یەکتاپەرستی...[3]

ساتێکە لە تەنگانەترین ساتەکان ئەویش ساتی سەکەرات و سەرەمەرگییە خوای

١ـ ((مجموع الفتاوى)) (٤ / ٢٥٥) بتصرف، وانظر: ((التذكرة)) للقرطبي (٣٣) وما بعدها.

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب المساجد، باب ما يستعاذ منه في الصلاة (٥٨٨) من حديث أبي هريرة (t)، وهو في البخاري، كتاب الجنائز، باب التعوذ من عذاب القبر (١٣٧٧) بلفظ مختلف، ورواه مسلم، (٥٩٠) عن ابن عباس.

٣ـ أخرج هذهالقصة البيهقي في(الشعب) (٨٥٢)، وأبو نعيم في(الحلية)(٩ / ١٨٣)،وابن عساكر(٥/٣٢٤، ٣٢٥).

گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿وَجَآءَتۡ سَكۡرَةُ ٱلۡمَوۡتِ بِٱلۡحَقِّ﴾ق: ١٩، واتـــە: وا بێهۆشـــی و سەختی و بوورانەوەی مرۆڤی گیانەڵا هاتە پێشت)).

ئایا دەزانی حەق چییە؟حەق ئەوەیە كە تۆ دەمریت – هەمووان دەمرن– تـەنها خوا زیندووە و نامرێت وە حەق ئەوەیە فریشتەی ڕەحمەت یان فریشتەی عـەزاب ببینی لـە كـاتی مردنتـدا، حـەق ئەوەیـە كـە گۆڕەكـان ببێتـە باخێـك لـە باخـەكانی بەهەشت یان چاڵێك لە چاڵەكانی دۆزەخ.

﴿ذَٰلِكَ مَا كُنتَ مِنۡهُ تَحِيدُ﴾ق: ١٩، واتە: ئەوترێ: ئـەوەش ئەوەیـە كـە كـاتی خـۆی خۆتت لێ لادەدا و نەت دەویست دووچاری بیـت، دە ئایـا راسـت نییـە ؟))، واتـە: نـاتوانی لێـی هـەڵبێی یـان بـڕۆی یـا رابكـەیت... دەڕۆی بـۆ لای پزیـشك ئەگـەر نەخۆشییەك رووی لێ كردی لە ترسی مردنا، دەڕۆی بۆ لای خواردن ئەگەر هەسـتت بە برسییەتی كرد لە ترسی مـردن... دەڕۆی بـۆ لای خواردنـەوە كـاتێ هەسـتت بـە تینیـوتی كـرد لـە ترسـی مـردن... ئـەمجار چـی؟ ئـەی هـەرزەكاری بـەهێز... ئـەی زیرەكـی بلیمـەت... ئـەی كەسـی گـەورە... ئـەی كەسـی بـچووك... ئـەی كەسـی دەوڵەمەند... ئەی كەسی هـەژار... ئـەی كەسـی سـاغ و سـەلامەت... ئـەی كەسـی نەخۆش...

كــل بـــاك فـــسيبكى	وكـــل نـــاع فـــسينعى
وكـــل مـــذخور ســيفنى	وكـــل مـــذكور سينـــسى
لـــيس غـــير الله يبقـــى	مـــن عـــلا فـــالله أعلـــى

واتـە: هـەموو ئەوانـەی دەبوونـە هـۆی گریـانی خـەڵكی دەبـێ بگـرین ، هـەموو ئەوانـەی هـەواڵی مـەرگیان دەگەیانـد دەبـێ مردنیـان رابگەیـەنرێ، هـەموو شـتێكی پاشەكەوت كراو دەبێ نەمێنی، هەموو شتێكی باسكراو دەبێ لە بیر بـچێتەوە، هـیچ شتێك جگە لە خوا نامێنێ، هەركەسێ بەرز بووە و ئەوا خوا لە هەمووی بەرزترە.

تەماشا بکە بۆ ئەوەی لاوازییەکەی ببینی لەو کات و ساتەدا خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿كَلَّآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلتَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾ وَقِيلَ مَنْۜ رَاقٖ ﴿٢٧﴾ وَظَنَّ أَنَّهُ ٱلْفِرَاقُ ﴿٢٨﴾ وَٱلْتَفَّتِ ٱلسَّاقُ بِٱلسَّاقِ ﴿٢٩﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ ٱلْمَسَاقُ﴾ القيامة: ٢٦ـ ٣٠، واتە: نەخێر هەر ئاوا بۆیان ناچێتە سەر، کاتێ گیان گەیشتە قوڕقوڕاگەو مرۆڤ گەیشتە گیانەڵان و هیچ نوشتەو ئەفسانەیەك کەڵکی نەما.(٢٦) ئەو کاتە بەوەی لە دەورەیەتی گوترا: کێ چارەسەری دەکات؟ (٢٧) زانی ئەوە ساتی جیابوونەوەیە لە دونیادا، ئیتر(نەخۆشەکە) دڵنیا دەبێت ئەو حاڵەی ئەوی تێدایە بە ئێجگاری مردن و کاتی ماڵئاوایی و جیابونەوەیە لە دونیادا، چونکە فریشتەکانی مەرگ دەبینێ (٢٨) لاقێکی لەوی تری ئالاَ (کاتی گیان کێشان) لە بەر سەختی ڕۆژەکە.(٢٩) ئەو ڕۆژە حوکمی ڕاپێچکردن بۆ پەروەردگارتە بۆ لێپرسینەوە و خواردنی بەری کێڵگەکەی خۆت(٣٠))).

تۆمارگەکە کرایەوە و کتێبەکان ڕاگەیەندران و بڵاوکرانەوە دەبینی ﴿فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلَّىٰ ﴿٣١﴾ وَلَٰكِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ﴾ القيامة: ٣١ـ ٣٢، واتە: جا مرۆڤی بێ باوەڕ لە بەر ئەوە کە نەبڕوای کردووە و نە نوێژیشی خوێندووە .(٣١) بەڵکو قورئانی بە درۆ زانیوە و ڕوویشی لێ وەرگێڕاوە، لە قیامەتدا خەجاڵەتە(٣٢))). پشتی لێ کرد و ئایەتەکانی خوای بە درۆ خستووەتەوە و فەرموودەکانی پێغەمبەری ﷺ بە درۆ خستەوە و باوەڕی پێیان نەبوو، پشتی لە حەق کرد و لە ڕێگای لایدا ﴿كَلَّآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلتَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾ وَقِيلَ مَنْۜ رَاقٖ﴾القيامة: ٢٦ـ ٢٧. ابن عباس دەڵێت: ((وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ)) ئەگەر ڕوحەکەی بەرز کرایەوە، فریشتەکان دەڵێن: ئایا کێ بەرزی دەکاتەوە فریشتەی ڕەحمەت یاخود فریشتەی عەزاب)[١] ئەی پەروەردگارمان بمانپارێزە... بمانپارێزە...!!

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُواْ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسْتَقَٰمُواْ تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُواْ وَلَا تَحْزَنُواْ وَأَبْشِرُواْ بِٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ

١ـ أخرجه الطبري في ((التفسير)) لسورة القيامة: (آية ٢٦، ٢٧)، و عزاه السيوطي في ((الدر المنثور)) لابن أبي الدنيا في ((ذكر الموت))، وابن أبي حاتم، وهو في ((تفسيره)) (القيامة: ٢٦، ٢٧) من طريق: عمرو بن مالك عن أبي الجوزاء عن ابن عباس.

﴿ ٣٠ نَحْنُ أَوْلِيَآؤُكُمْ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْـَٔاخِرَةِ ۖ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِىٓ أَنفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ٣١ نُزُلًا مِّنْ غَفُورٍ رَّحِيمٍ ﴾ فصلت: ٣٠-٣٢، واتە: بێ گومان ئەو کەسانەش وتیان: پەروەردگارمان خوایە پاشان خۆیان ڕاست کردبوویەوە، واتە: زۆر بە مەحکەمی لەسەر یەکناسین وەستان و بە هیچ لایەکدا لایان نەدا، کاتێ مردن، لە گۆڕدا لە کاتی زیندووبوونەوەدا فریشتە دائەبەزنە لایان و پێیان دەڵێن: لە پاشەڕۆژتان مەترسن و بۆ ماڵ و منداڵیشتان – پاش خۆتان– دڵ زویر مەبن ئێمە چاودێریان دەبین موژدەتان لێ بێت بەو بەهەشتەی بەڵێنتان پێ دەدرا لە دونیادا، مزگێنی بێت ئەمڕۆ ئەکەونە خۆشی و شادییەوە.(٣٠) ئێمە لە ژیانی دونیادا دۆستان بووین، لە پاشەڕۆژێشدا،دۆستان دەبین وە لەوێ نەفستان چ بخوازێ ئامادەیە بۆتان و هەرچیش بخوازن لە بەهەشتدا بۆتان هەیە.(٣١) ئەم مێواندارییەش،میوانداریییەکە لەلایەن پەروەردگارێکی گوناهپۆشی بەبەزەییەوە (٣٢)).

ئەهلی ئیمان و ئەهلی بەردەوام بوون لەسەر ڕێگای ڕاستی، فریشتەکان لە لایەن خوای گەورەوە بە سەریاندا دادەبەزن، کەسی ئیماندار فریشتەی دامەزرێنەر دەبینێ ئایا ئەوە چی سات و کاتێکە؟؟ ڕەنگە یارمەتی بدرێت لەوەی کە خوای گەورە بۆی ئامادەکردووی لە بەهەشتی بەریندا لەو ساتەدا...

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت لە فەرموودەیەکی (صحیح)دا کە (ابن ماجە)[1] و جگە لەو ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (ابو هریرە)ەوە دەڵێت: ((المیت تحضره الملائکة))، واتە: لە کاتی مردندا (فإذا کان الرجل صالحا قالوا – واتە: فریشتە بە ڕوحەکەی دەڵێت: ((أخرجي أيتها النفس الطيبة كانت في الجسد الطيب، أخرجي حميدة، وأبشري بروح و ريحان، و رب راض غير غضبان)) واتە: ئەی ئەو نەفسەی کە لە جەستەیەکی پاکدا بوویت بە سوپاسگوزارییەوە دەرچۆ، موژدە بۆ تۆ بە بۆن و بەرامی خۆشی بەهەشت و پەروەردگارێك کە لێت ڕازییە و توڕە و پەست نییە)) خودایە بمانگێڕە لەو هەڵبژێردراوە لە خواترسانە...

١ـ أخرجه ابن ماجه، كتاب الزهد، باب ذكر الموت و الاستعداد لە (٤٢٦٢) و أحمد (٢ / ٣٦٤) وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح سنن ابن ماجه))

لە پاشان ئەم وشانە بە درێژی دەناسین لە بەشەکانی داهاتوودا (انشاء الله) داوا لە خوا دەکەم کە کۆتایی ژیانی من و ئێوە بە یەکتاپەرستی و ئیمان بێت و خوای گەورە کۆتایی ژیانمان بە چاکە بگێڕێ.

گیان دەرچوون

لە بەشی ڕابوردوودا لە باسی ئەم دیمەنە ترسناك و سامناکە راوەستاین، کە بە ئاشکرا لاوازی مرۆڤی تیادا بە دی دەکرێت هەر چەندە کەسەکە بە هێز و بە دەسەڵات بێت وە هەرچەندە خاوەن پلە و پایە بێت، لە سەرەمەرگدا دەیبینی کەسێکی زۆر بێ هێز و لاوازە... هەموو هۆکارەکانی بزر کردووە و لێی بڕاوە... هەموو شتێکی ون کردووە. ئەوەتا تەماشای (هارون الرشید) بکەن... کە بە هەورەکەی دەگوت کاتێ لە چەقی ئاسماندا بوایە پێی دەگوت: ئەی هەورەکە لە هەر کوێیەك دەباری بە ئارەزووی خۆت ببارە، دڵنیابە کە داهاتەکەت هەر دەگەڕێتەوە بۆ لای خۆم ـ انشاء الله...

ئایا دەزانی — برا شیرینەکەم — مانای ئەم وشانە چییە؟ مانای ئەوەیە دەیەوێ بۆ خەڵکی ڕوون بکاتەوە، تا چەند موڵك و دەسەڵاتەکەی فراوانە...

تەماشای فراوانی موڵکی (هارون الرشید) بکەن... کاتێ لەسەر جێگای مردن بوو، ئاکام و ئەجەلەکەی لێی نزیك بووەوە وکۆتایی ژیانی هات، دەستی بە گریان کرد و فەرمووی: ﴿مَآ أَغۡنَىٰ عَنِّي مَالِيَهۡۜ ۝٢٨ هَلَكَ عَنِّي سُلۡطَٰنِيَهۡ﴾ الحاقة: ٢٨ـ ٢٩، واتە: دارایی و ماڵەکەم هیچ کەڵکێکی پێ نەگەیاندم بۆ ئەم ڕۆژەم.(٢٨) ئەو موڵك و دەسەڵاتەی بووم لە دەس چوو نە رشتەم نە پایەوپلەم، هیچیان نەیان توانی تۆزقاڵەیەك ئارامم بکەنەوە(٢٩))).کوا سەروەت و سامان؟ کوا دەسەڵات و سوڵتان؟ کوا موڵکەکان؟ هەمووی نەما و بزر بوو... بۆیە (هارون الرشید)سوور بوو لەسەر ئەوەی کە هەڵیگرن و بیبەن بۆ ئەوەی گۆڕەکەی ببینێ کە تیادای دەنێژن... لە پاش ئەو هەموو موڵکە... ئەو فراوانییە ئەو رابواردن و خۆشگوزرانییە ئەو کامەرانییە ئەو خەیر و خەیراتە... دەیەوێ ئەو چاڵە ببینێ تیادا دەخەوێ تاکو ئەو کاتەی خوا خۆی ویستی لێ بێت... دەیەوێ گۆڕەکەی خۆی ببینێ هەڵیانگرت...(هارون الرشید) تەماشای گۆڕەکەی خۆی کرد و دەستی

بە گریان کرد ئەمجار سەری بەرز کردەوە بۆ ئاسمان و فەرمووی: ((ئەی ئەو کەسەی هەرگیز موڵکەکەی لە ناو ناچێت رەحم بکە لەو کەسەی موڵکەکەی لە ناوچوو...))[1].

ئەی خودایە...!! کوان پادشاکان؟؟ کوان سوڵتانەکان؟؟ کوان دەوڵەمەندەکان؟؟ کوان هەژارەکان؟؟ کوان ستەمکاران؟؟ کوان بە هێز و شکۆدارەکان؟ کوان کیسراکان؟ کوان قەیصەرەکان؟؟

أين الظالمون و أين التابعون لهم في الغي ... بل أين فرعون وهامان؟
أين من دوَّخوا الدنيا بسطوتهم ... وذكرهم في الورى ظلم و طغيان ؟
هل أبقى الموت ذا عزّ لعزته ... أو هل نجا منه بالسلطان إنسان ؟
لا والذي خلق الأكوان من عدم ... الكلُّ يفنى فلا إنس و لآ جان

واتە:کوان ستەمکاران و کوان شوێنکەوتووانیان لەگومڕاییدا؟، بەڵکو کوا فیرعەون و هامان ؟، کوان ئەوانەی کە دونیایان قاڵ کردبوو بە دەسەڵاتیان و، یادی ئەوان لە نێو دروستکراوەکاندا لە ستەم و سەرکەشی؟، ئایا مردن هیچ خاوەن عیززەتێکی هێشتووەتەوە بە هۆی عیززەتەکەیەوە، یان ئایا هیچ مرۆڤێك بە هۆی سوڵتانەکەیەوە رزگاری بووە؟ نەخێر سوێند بەو کەسەی کە بوونەوەرەکانی لە نەبوونەوە دروستکردووە، هەموو نامێنن نە مرۆڤ و نە جنۆکە.

أيا عبد كم يراك الله عاصيا ... حريصا على الدنيا وللموت ناسيا
أنسيت لقاء الله واللحد والثرى ... ويوما عَبُوساً تشيبُ فيه النواصيا
لو أن المرء لم يلبس ثيابا من التقى ... تجرد عريانا ولو كان كاسيا
ولو أن الدنيا تدوم لأهلها ... لكان رسول الله حياً وباقيا

١ـ ((إحياء علوم الدين)) (٤ / ٤٨١). وقد روى ابن أبي الدنيا في (المحتضرين) (١١٧) عن عبدالله بن بساط قال: أحتضر بعض الملوك، فجعل يقول: ((يا من لا يزول ملكه، ارحم من قد زال ملكه)).

ولكنهـــا تفنـــى ويفنـــى نعيمهـــا وتبقى الذنوب والمعاصى كما هى

واتە: ئەی بەندەکە، تا چەند خودا لە سەرپێچیدا دەتبینێ؟ سووری لەسەر دونیا و مردنت لە بیر کردووە، ئایا دیدەنی خوا و گۆڕ و خاکت لە بیر چووە، ڕۆژێکی گرژو مۆن کە پەرچەم و ناوچاوەکان تیایدا پیر دەبێت، ئەگەر کەسێك پۆشاکی تەقوا نەپۆشێت، ئەوا کەسێکی رووتە هەرچەندە جل و بەرگی لە بەردا بێت، ئەگەر دونیا بۆ دانیشتوانەکەی بەردەوام بوایە، ئەوا پێغەمبەری خوا ﷺ زیندوو دەبوو و دەمایەوە، بەڵام لە ناو دەچێت و خۆشگوزرانەکەیشی لە ناو دەچێت، کەچی تاوان سەرپێچیەکان دەمێننەوە هەر وەکو خۆی.

يـــا نفـــسُ أزِف الرحيـــل وأظلـــك الخطـــب الجليـــلُ
فتـــأهبي يـــا نفـــس لا يلعـب بـك الأمـل الطويـلُ
فلتَنَـــزِلنَّ بمنـــزلِ ينـــسى الخليـــل بـــه الخليـــلُ
وليركـــبن عليـــك فيـــه مـــن الثـــرى ثقـــل ثقيـــلُ
قُـــرِن الفنـــاء بنـــا جميعـــا فما يبقى العزيـز ولا الذليلُ

واتە: ئەی نەفسەکەم کاتی کۆچکردن نزیك بووەتەوە، کارەکانی خودای شکۆمەند سێبەری بۆ کردووی، بۆیە ئەی نەفسەکەم خۆت ئامادە بکە، هەرگیز هیوا درێژی یاریت پێ نەکات، ڕۆژێك دێت کە دەچیتە جێگایەك هاوڕێ هاوڕێی لە بیر دەچێتەوە، خاکی زۆر قورس لەسەر شانت کۆ دەبێتەوە، فەوتان هاودەمە لە گەڵ هەمووماندا بۆیە هیچ کەس نامێنێت نە شکۆمەند و نە زەلیل.

خوای گەورە بە خۆشەویستە هەڵبژێردراوەکەو پێغەمبەرکەی ﷺ خۆی فەرمووە: ﴿وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ ٱلْخُلْدَ أَفَإِيْن مِّتَّ فَهُمُ ٱلْخَـٰلِدُونَ ﴿٣٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ ٱلْمَوْتِ وَنَبْلُوكُم بِٱلشَّرِّ وَٱلْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ﴾الأنبياء:٣٤ـ ٣٥، واتە: ئێمە پێش لە تۆ ژیانی هەتا هەتاییمان نەکرد مرۆیەك نەمرێ ئایا ئەگەر تۆ بمری، ئەوانە ژیانی هەتا هەتاییان دەبێ؟! نە، هەرگیز شتی وا نییە(٣٤) هەموو گیانێك تامی مردن هەر

دەچێژێ و دەمرێ، بە ناخۆشی،خۆشی، هەژاری،دەوڵەمەندی، لەش ساغی و نەخۆشی،تا سابیر و ناشوکر دەرکەوێ ئەگینا خوا بۆ خۆی دەزانێ وە بەمەش ئیقامەی حوججەیان لەسەر دەکات تا کەس بیانووی نەمێنێ سەرەنجام هەر بۆ لای خۆمان دەگێردرێنەوە ئەوسا بەپێی ڕەفتارو دەرچوونتان لە تاقی کرنەوەکەدا پاداش و تۆڵە وەرئەگرن(٣٥)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ﴾ الجمعة:٨، واتە: پێیان بڵێ: ئەی پێغەمبەرﷺ بێ گومان ئەو مردنەی کە ئێوە لە بەری هەڵدێن و ئەترسن پێی بگەن بە ڕاستی هەر ئەتانگاتێ)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ﴾ الأعراف: ٣٤، واتە: جا هەر کە کۆتایی ماوەکەیان هات نە سات و کاتێك دوادەکەون و نەپێشیش دەکەون لەو سات و وەختەی بۆیان دیاری کراوە ئەوسایش گشت دەچنەوە لای خوا)).

النفس تبكى على الدنيا وقد علمت	أن السلامة فيها ترك ما فيها
لا دار للمرء بعد الموت يسكنها	إلا التى كان قبل الموت يبنيها
فإن بناها بخير طاب مسكنها	وإن بناها بشر خاب بانيها
أموالنا لذوى الميراث تجمعها	ودورنا لخراب البوم نبنيها
وكم من مدائن فى الآفاق قد بنيت	أمست خراباً وأفنى الموت اهليها
أين الملوك؟ التى كانت مسلطنة	حتى سقاها بكأس الموت ساقيها
إن المكارم أخلاق مطهرة	الدين أولها والعقل ثانيها والعلم ثالثها
والحلم رابعها والجود	خامسها والفضل باقيها
لا تركنن إلى الدنيا	فالموت لاشك يفنينا ويفنيها
واعمل لدار غد رضوان خازنها	والجار أحمد والرحمن ناشيها
قصورها ذهب والمسك طينتها	والزعفران حشيش نابت فيها
أنهارها لبن مصفى ومن عسل	والخمر يجرى رحيقاً فى مجاريها

والطیر تجری علی الأغصان عاكفة   تسبح الله جهراً في مغانيها
فمن يشتري الدار في الفردوس   يعمرها بركعة في ظلام الليل يحييها

واتە: نەفسەکەم بۆ دونیا دەگری و باش دەزانێ، کە بێوەیی تیایدا واز هێنانە لەوەی کە تیایدایە،بۆ هیچ کەس لە پاش مردن هیچ خانویەك نییە تیایدا نیشتەجێ بێ، تەنها ئەوە نەبێت کە لە پێش مردن بنیات ناوە، ئەگەر بە چاکە دروستی کردووە ئەوا جێگایەکی خۆشە، ئەگەر بە خراپە دروستی کرد ئەوە دروستکەرەکەی پەشیمان دەبێتەوە، سامانەکانمان بۆ کەس و کاری پاش خۆمان کۆی دەکەینەوە خانووەکانمان بۆ کاول کردنی رۆژگار دروستی دەکەین، چەندەها شار لەو ئاسۆیانەدا دروستیان کرد، کەچی هەموو کاول بوون و مردنیش ئەهلەکەی فەوتاند، کوان ئەو پادشایانەی کە دەسەلاتدار بوون، تاکو بە دەستی ئاوگێر (بەرداخی مردنی) کردە نۆشی، ڕێگا و شتە جوانەکان پاك و تەمیز و دیارن، ئاین یەکەمیانە و هۆش دووەم و زانست سێیەمە، هێمنی و لە سەرخۆیی چوارەمە و بەخشندەیی، پێنجەمە و چاکەکاری پاشماوەکەیەتی، خۆت مەدە پاڵی دونیا چونکە بێ گومان مردن ئێمە و ئەویش لە ناو دەبات، بۆیە کار بکە بۆ ماڵەکەی سبەینێ کە (رضوان) گەنجینەوانییەتی وهاوسێکەت (أحمد)ەو (الرحمن) دروستی کردووە، کۆشکەکانی ئاڵتونە و قوڕ و خاکەکەی مسکە،وە گژ و گیاکەی زەعفەرانە و تیایدا سەوز بووە، رووبارەکانی ماستی پاڵفتەن و هەنگوین، مەی وەکو شیلە بەرووبارەکانیدا تێدەپەڕێ، باڵندەکان لەسەر لقەکانی دێن و دەچن، یاد و تەسبیحاتی خوا بە ئاشکرا دەکەن لە لانەکانیاندا، کێ دیەوێ ماڵێك بکرێ لە فیردەوسدا، ئاوەدانی بکاتەوە بەرکاتێك لە تاریکی شەودا.

خوای گەروە دەفەرموێت: ﴿كَلَّآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلتَّرَاقِيَ ۝٢٦ وَقِيلَ مَنۡۜ رَاقٖ﴾ القیامة: ٢٦ـ ٢٧، واتە: کێ روحەکەی بەرز دەکاتەوە.... کێ دوعای بۆ دەکات... کێ چارەسەری دەکات؟ پزیشکەکانی دەوریان لێداوە ئەم پزیشکە تایبەتە بە نەشتەرگەری دڵەوە... ئەویتر تایبەتمەندە بە نەشتەرگەری مێشك و دەمارەکانەوە سێیەم مامۆستایەکی گەورەی لێهاتووە لە بواری بێهۆشکەریدا و ئەویتر لە بوارێکی

ترداو پێنجەم لەبوارێکی تردا لەدەوری کۆ بونەتەوە و پزیشکەکان سەرسام بوون و بێ توانا بوون... تەماشای بکە لە کاتێکدا ئەو رەنگی زەرد بووەتەوە وەرەنگی بزرکاوەو، پەلەکانی سارد بووتەوە و پێستەکەی گرژ بووەتەوە و هەست بە ساردییەکی سەخت دەکات لەم کاتی سەکەراتدا بەرەو سەرپەنجەکانی هەردوو دەست و هەردوو پێییەکان دەڕوات، لەم کات و ساتەدا... هەوڵێکی بێ وچان دەدات – لە کاتێکدا ئەو لە سەرەمەرگدایە – لێوەکانی بجوڵێنێتەوە و زمانەکەی بە وتنی وشەی (التوحید) یەکتاپەرستی خوای گەورەیە بە وشەی (لا الـه الا الله) وا هەست دەکات کە زمان و لێوەکانی وەکو چیا وان و نایەوێ بە هیچ شێوەیەك بجوڵێتەوە... تەنها بۆ ئەو کەسانە نەبێت کە خوای گەورە بۆی ئاسان دەکات و دەتوانێت بڵێیت(لا اله الا الله).

لەم کاتەدا من هەست دەکەم و لەحاڵی ئەو دەزانم...خەڵکی لێی کووبونەتەوە و دەڵێن: فلان ناتوانێ زمانی بجوڵێنێتەوە وە ناتوانێت براکانی بناسێت، ناتوانێ وەڵامی هاوسێ و براکانی بداتەوە... هەست دەکەم لە حاڵی ئەو کاتێ گوێی لە قسەکانی ئەوانە... بەڵام توانای نییە وەڵامیان بداتەوە... وە هەست دەکەم کاتێ کە تەماشای ئەوان دەکات لە ساتێکی بە ئاگا بووندا لە نێوان سەکەرات و سەرەمەرگدایە وە بەزمانی حاڵ وڵامیان دەداتەوە بەڵکو رەنگە بە زمانی قسەکردن پێیان دەڵێت: ئەی کەس و کارەکەم... ئەی خۆشەویستەکانم... ئەی کوڕەکانم ... بە تەنها جێم مەهێڵن... بە تەنها لە گۆڕم مەنێن... من باوکی ئێوەم... من خۆشەویستی ئێوەم... من بووم ئەو کۆشکانەم دروست کرد... من بووم خانووەکانم ئاوەدان کردەوە... من بووم پەرەم بە بازرگانی دا من بووم ئەو هەموو سەروەت و سامانەم کۆ کردەوە... کێ لە ئێوە تەنها یەك ساڵ یان دوو ساڵم بۆ زیاد دەکات... مانگێك یان دوو مانگ رۆژێك یان دوو رۆژ... کاتژمێرێك یان دوو کاتژمێر.

لێرەدا قسەی خوای گەورە بەرز و بڵند دەبێتەوە: ﴿فَلَوْلَآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلْحُلْقُومَ ﴿٨٣﴾ وَأَنتُمْ حِينَئِذٍ تَنظُرُونَ ﴿٨٤﴾ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنكُمْ وَلَٰكِن لَّا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾ فَلَوْلَآ إِن كُنتُمْ

غَيْرَ مَدِينِينَ ﴿٨٦﴾ تَرْجِعُونَهَآ إِن كُنتُمْ صَـٰدِقِينَ ﴿٨٧﴾ فَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ ٱلْمُقَرَّبِينَ ﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ نَعِيمٍ ﴿٨٩﴾ وَأَمَّآ إِن كَانَ مِنْ أَصْحَـٰبِ ٱلْيَمِينِ ﴿٩٠﴾ فَسَلَـٰمٌ لَّكَ مِنْ أَصْحَـٰبِ ٱلْيَمِينِ ﴿٩١﴾ وَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ ٱلْمُكَذِّبِينَ ٱلضَّآلِّينَ ﴿٩٢﴾ فَنُزُلٌ مِّنْ حَمِيمٍ ﴿٩٣﴾ وَتَصْلِيَةُ جَحِيمٍ ﴿٩٤﴾ إِنَّ هَـٰذَا لَهُوَ حَقُّ ٱلْيَقِينِ ﴿٩٥﴾ فَسَبِّحْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلْعَظِيمِ﴾ الواقعة: ٨٣ـ ٩٦، واتە: جا بۆ چ کاتێ گیانی یەکێکتان گەیشتە گەروو(٨٣) و ئێوەیش لەو کاتەدا سەیری ئەکەن چۆن گیانی دەرئەچێ؟(٨٤) ئێمە نزیکترین لێیەوە لە ئێوە، زاناترین بە حاڵی لە ئێوە، بەڵام ئێوە فریشتەکان نابینن چۆن ئامادە بوون بۆ گیان کێشانیان جا ئەگەر ئێوەن دروستکەر — وەك خۆتان نکوولّی هەق ئەکەن— بۆچی گیانی ئەو مردووە ناگێڕنەوە؟! (٨٥) دەبا ئەگەر پاداشتی کردەوەکانتان نادرێتەوە وەك ئێوە پێتان وایە!.(٨٦) گیانەکەی بۆ دەگێڕنەوە ئەگەر ڕاست ئەکەن زیندووبوونەوە نییە و لێپرسینەوە نییە، دیارە کە هەرگیز ئەو دەسەڵاتەتان نییە، جا چاك بزانن کە ئەبێ هەر خوا ئەوە بکات و بڕوایشی پێ بێنن(٨٧) ئینجا ئەگەر مردووەکە لە نزیکخراوەکان بێت(٨٨) ئەوە ئیسراحەت و ڕزق و ڕۆزییەکی چاك و بەهەشتی بەرینی بۆ هەیە(٨٩) خۆ ئەگەر لە یارانی لای ڕاست بێت(٩٠) فریشتەکان پێیان ئەڵێن: لە لایەن یارانی لای ڕاستەوە سڵاوت لێ بێ (٩١) بەڵام ئەگەر لە دەستەی بێ باوەڕان و گومڕایان بێ(٩٢) ئەوە میواندارە لە ئاوێکی کوڵ بە کوڵ(٩٣) و خرانە نێو ئاگری بۆ هەیە.(٩٤)بێ گومان ئەمەی بۆت باس کرا لەم سوورەتەدا ئەی محمدﷺ سەبارت بە هەرسێ دەستەکە، هەواڵێکی ڕاستی بێ گومانە(٩٥) جا کەوایە تەسبیح بکە بە یادی ناوی خوای مەزنت(٩٦))).

پاکی و بێگەردی بۆ تۆ(ئەم قسەیە جگە بۆ تۆ بە کەسی تر ناگوترێت) ئەی ئەو کەسەی کە بە مردن گەردنی شکۆمەندانت زەلیل کردووە...

پاکی و بێ گەردی بۆ تۆ...! ئەی ئەو کەسەی بە مردن هیوا و ئاواتی قەیصەرەکانت بڕییەوە...

ئەی ئەو کەسەی بە مردن لە کۆشکەکانیانەوە گواستیانتەوە بۆ گۆڕەکانیان... لەڕوناکی جێگاکانیانەوە بۆ تاریکی گڵکۆکانیان... لە یاریکردن لە گەڵ ئافرەت و

منداڵ و خزمەتکارەوە بۆ هاوبەشی لە گەڵ کرم و ریسواییدا... لە رابواردن لە نێو جۆرەها خواردن و خواردنەوە بۆ گەوزانەوە لە نێو جۆرەها خاك و قوڕاودا...

﴿فَسَبِّحْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلْعَظِيمِ﴾.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُوا۟ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسْتَقَـٰمُوا۟ تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ ٱلْمَلَـٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا۟ وَلَا تَحْزَنُوا۟ وَأَبْشِرُوا۟ بِٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِى كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾ فصلت: ٣٠، واتە: بێ گومان ئەو کەسانەش فەرموویان: پەروەردگارمان خوایە پاشان خۆیان راست کردبوویەوە، واتە: زۆر بە مەحکەمی لەسەر یەکتاسین وەستان و بە هیچ لایەکدا لایان نەدا، کاتێ مردن، لە گۆڕدا لە کاتی زیندووبوونەوەدا فریشتە دائەبەزنە لایان و پێیان دەڵێن: لە پاشەرۆژتان مەترسن و بۆ ماڵ و منداڵیشتان – پاش خۆتان – دڵ زویر مەبن ئێمە چاودێریان دەبین موژدەتان لێ بێت بەو بەهەشتەی بەڵێنتان پێ دەدرا لە دونیادا، مزگێنی بێت ئەمڕۆ ئەکەونە خۆشی و شادییەوە)).

کەی فریشتە دادەبەزێتە سەر ئەهلی باوەڕ و سەقامگیران؟؟

ئەهلی عیلم لەم بارەیەوە دوو بۆچوونیان هەیە:[١]

یەکەم... زانایانمان فەرموویانە: ((فریشتە دادەبەزێتە سەر ئەهلی باوەڕ و یەکتاپەرستی و بەردەوامبوون لە کاتێکدا ئەوان لە سەرەمەرگدان لەم ساتانەدا... ساتەکانی سەکەرات و سەرەمەرگی... فریشتە دادەبەزێ بە مەبەستی دامەزراو کردنیان... بەڵێ بۆ دامەزراوکردن... خودایە ئاخر خەیرمان بە نسیب بکە. فریشتە لەسەر سەری کەسی ئیمانداری ڕاستگۆی یەکتاپەرست دادەنیشێت بە مەبەستی دامەزراوکردنی... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْـَٔاخِرَةِ ۖ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّـٰلِمِينَ﴾ إبراهيم: ٢٧،

١ـ انظر: تفسير الطبري، وابن كثير عند تفسير سورة فصلت آية (٣٠).

واتە: جا ئەوانە کە باوەڕیان بە خوا و بە گشت بڕیارەکانی خوا هێناوە، بە هۆی ئەم وشە جێگر و نەگۆڕاوەی (لا اله الا الله) خوا پێگەیان قایم و سابت ئەکا لە ژیانی ئەم دونیا و لە ژیانی ئەو دونیا و ستەمکارانیش گومرا و سەر لێشێواو دەکات خوا بیەوێ هەر شتێ بکات زۆر بە ئاسانی دەیکات حەز بکا کێ رینموویی بکا و کێیش گومڕا و سەر لێشێواو بکا ئەمانە هەموو لە دەسەڵاتی ئەودان)).

بۆیە کەسی وا دەبینین لە سەرەمەرگدا بە بزەوە گیانی دەردەچێت... تەماشا دەکەن وەکو ئەوەی قسە لە گەڵ کەسانێکدا بکات تەنها ئەو دەیانبینێ... هەموو ئەوانەی کە لە ژوورەکەدا دانیشتوون لە گەڵیدا هیچ نابینن، چونکە ئەو بە کردەوە دەستی کردووە بە گواستنەوە بۆ جیهانێکی تر . فریشتەکانی خوا یارمەتی دەدەن بۆیە دەبینی رووی گەش دەبێتەوە لە بەر خۆیەوە و لەسەر خۆ وشەی یەکتاپەرستی (توحید) دووبارە دەکاتەوە... بە سووك و ئاسانی... بۆ ؟؟

چونکە ئەوەی لەم ساتانەدا ئەو وشەیە دووبارە بکاتەوە ئەوە ئەو کەسەیە کە باوەڕی بە خوای زەوی و ئاسمانەکان هێناوە و خوای زەوی و ئاسمانەکانیش باوەڕی بە ئەو کردووە و دەیناسێت، ئەوە کەسێکە لە ژیانیدا لەسەر وشەی یەکتاپەرستی (توحید) ژیاوە... هەر کەسێ لەسەر شتێك بژێت ئەوا لەسەر ئەو شتە دەمرێت... هەر کەسێ بە هەر شتێکەوە بمرێت ئەوە بەو شێوەیە زیندوو دەکرێتەوە ئەگەر تۆ لەسەر گوێڕایەڵی بژیت ئەوا لەسەر گوێڕایەڵی دەمرێت و لەسەر هەمان گوێڕایەڵی زیندوو دەکرێیتەوە... هەروەها ئەگەر کەسێك لەسەر سەرپێچی ژیا بێت... ئەوا لەسەر هەمان سەرپێچی دەمرێت...ئەگەر تەوبە نەکات...

ئەو برایانە لە ئەمریکا بۆیان گێڕامەوە– کاتێ بە سەردانێك چووم بۆ لایان – دەربارەی گەنجێکی ئەمریکی، کە لە نوێژی بەیانیدا دێتە ژوورەوە بۆ یەکێ لە مزگەوتەکانی شاری(بروکلن) لە ویلایەتی (نیویورك) کاتێ ئەوان لە نوێژەکەیان بوونەوە بەوانی گوت: دەمەوێ ببمە کەسێك لە شوێنکەوتوانی (محمد ی کوڕی عبدالله)ﷺ... دەمەوێ بێمە نێو دینی ئیسلامەوە بۆیە ڕێگام نیشان بدەن چی

بکەم؟؟ فەرموویان: تۆ کێیت؟ چیرۆکەکەت چییە؟؟ چی تۆی هێناوە بۆ ئێرە؟

فەرمووی: ڕێگام نیشان بدەن، کە چی بکەم و پرسیار مەکەن...

فەرموویان: هەستە خۆت بشۆ و شایەتمان بهێنە... ئەویش هەستا خۆی شت و شایەتمانی هێنا و ئەمجار فێری نوێژیان کردوو نوێژی بەیانی کرد...

فەرمووی: دەمەوێ لەگەڵ ئێوەدا بمێنمەوە لە مەڵبەندەکەتان بۆ ماوەی چەند ڕۆژێك بۆ ئەوەی دەربارەی ئیسلام شت فێر بم... ئەوانیش ڕێگایان پێ دا بۆ ئەوەی لە گەڵیاندا بمێنێتەوە... ڕۆژی یەکەم بەسەر چوو... دووەمیش... سێیەمیش... لەو ماوەیەدا سەرنجی براکانی بۆ لای خۆی ڕاکێشا بوو، لە بەر درێژی سوژدەکانی لە بەر دەستی خوای گەورەدا و لە بەر زۆر گریانی و سوور بوونی لەسەر گوێگرتن لە قورئانی پیرۆز... کاتێ لە نوێژی مەغریب بوونەوە لە تەنیشت برایەك لە براکانمان دانیشت بۆ ئەوەی گوێ لە خوێندنەوەی قورئان بگرێت... ئەو برایە پێی گوت: براکەم... وام لێهاتووە، خۆم بە کەم دەزانم بە تەنیشتی تۆ وە، هەر کاتێ تەماشات بکەم ئەوا خۆم بە کەم دەزانم.. من بۆ ماوەی دە ساڵە هاتوومەتە نێو ئەم دینەوە وە تۆیش تەنها دوو ڕۆژە هاتووی کەچی دەتبینم هەردەم بە گریان و ترسەوەی و دەتەوێ هەموو کاتێك گوێبیستی قورئان بیت... براکەم ... توخوا... پێم بڵێ باسەکەت چییە؟ چیرۆکەکەت چییە؟

ئەویش فەرمووی: بۆ ماوەی چوار ساڵە دەبێ هیچ شەوێك بە سەرمندا تێنەپەڕێ ئیللا من دەگریم و لە خوا دەپاڕێمەوە کەوا ڕێنموییم بکات بۆ سەر دینی حەق و ڕاستی... دەڵێت: ئەو شەوەی، کە من بۆ بەیانییەکەی هاتم بۆ لاتان بە گریانەوە خەوم لێ کەوت لە کاتێکدا من لە خوا دەپاڕامەوە... کە ڕێنموییم بکات بۆ سەر دینی حەق و ڕاستی فەرمووی: ئەو شەوە (عیسا ی کوڕی مەریەم)م لە خەودا بینی(علیه وعلى نبینا أفضل الصلاة والسلام) بە پەنجەی ئیشارەتم بۆ دەکات و دەڵێت: ببە(محمد)ی ... ببە شوێن کەوتووانی (محمد)... دەڵێت: منیش دەرچووم و، پاشان هاتم بۆ لای ئێوە، چونکە یەکەم مزگەوت بوون لەسەر ڕێگاکەم، ئەو برایانە سوێند دەخۆن بە خوای پەروەردگار ... کاتێ بانگدەرەکە

بانگی بۆ نوێژی عیشا فەرموو ئەو گەنجە لەگەڵ براکانیدا چووە ناو نوێژەکەوە و لە رکاتی یەکەمدا و لە سوژدەی یەکەمدا سوژدەی برد و سەری بەرز نەکردەوە و نوێژەران نوێژەکانیان تەواو کرد و پێشەواکە سەلامی دایەوە کەچی ئەو برایە لە سوژدەدایە و ... بانگی لێ کرد ... ئەی فلان ئەی فلان کەچی وەڵامی نەبوو بۆیە هەستا بۆ لای ... وە براکانی کە نوێژیان بە تەنیشتەوە دەکرد بانگیان کرد، یەکێکیان جوڵاندیەوە ئەویش بە زەویدا کەوت، کە تەماشایان کرد کەوا گیانی دەرچووە و گەیشتووەتە لای خواکەی... ئەی خودایە، کۆتایی ژیانمان بە چاکە بگێڕی... لە کاتێکدا لە بەر دەستی خوادا سوژدەی بردبوو... چەند کۆتاییەکی خۆشە؟!!! هەر کەسێ بە سوژدەوە بمرێت ئەوا لە قیامەتدا بە سوژدەوە لە گۆڕەکەیدا زیندوو دەکرێتەوە، بۆ لای خوای گەورە بە سوژدەوە حەشر دەکرێت، هەروەکو چۆن ڕاستگۆی باوەڕپێکراو، کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات دەفەرموێت لە فەرموودەیەکی (جابر)ەوە کە لە (صحیح مسلم) [١] دا هاتووە دەڵێت:((یبعث کل عبد علی ما مات علیه))، واتە: هەموو بەندەیەك لەسەر ئەوە زیندوو دەکرێتەوە کە لە سەری مردووە)).

هەرکەسێ لەسەر گوێڕایەڵییەك بمرێت ئەوا لەسەر هەمان گوێڕایەڵی زیندوو دەکرێتەوە... هەر کەسێ بە جل و بەرگی ئیحرامەوە لە حەج و عومرەدا بمرێت ئەوا ڕۆژی قیامەت بە جل و بەرگی ئیحرامەوە زیندوو دەکرێتەوە لە کاتێکدا ئەو لە گۆڕەپانی مەحشەردا بانگ دەکات و دەڵێت: ((لبیك اللهم لبیك)).

کابرایەك هەبوو کاری بانگدان بوو، خوای گەورە دەوڵەمەندی کردبوو و ژیانی لێ فراوان کردبوو... لە پێش مردنی توشی نەخۆشییەکی سەخت بوو... بووە هۆی ئەوەی لەسەر جێگا بکەوێت . هەموو هۆی گریانەکەی ئەوە بوو کە ئەو لە دوا ڕۆژانی تەمەنیدا لە بانگدان بووە و ناتوانێت بانگ بدات، لەو ڕۆژەی کە خوا ویستی لێ بوو کۆچی دوایی تیادا بکات دەستی بە گریان کرد و دەیگوت:: پەروەردگارا... پەروەردگارا ... ئایا من چی تاوانێکم کردبوو... کە بووە هۆی ئەوەی لە

١ـ أخرجه مسلم، کتاب صفة القیامة، باب الأمر بحسن الظن بالله عند الموت (٢٨٧٨).

دوارۆژەکانی ژیانمدا بانگدانی لێ حەرام کردووم تاوەکو تەوبەی لێ بکەم ؟؟ پەروەردگارا.. بە هۆی تاوانەکانمەوە بانگدانم لێ حەرام مەکە کە هەردەم دڵم پێوەی پەیوەست بووە... لە ژیانمدا سوور بووم لە ئەنجامدانی... پاشان کاتی نوێژی عەسر هات... گوێی لە بانگ بوو لە مزگەوتەکانی نزیكماڵیانەوە بەرز بووە وە ئەویش دەستی بە گریان کرد لە کاتێکدا ناتوانێت هەڵسێتە سەر پێ... ناتوانێت بجوڵێتەوە... ناتاوانێت لە ماڵ دەرچێت... لە ناکاودا هەستایە سەر پێ و لەسەر جێگاکەی خۆی کە لە سەری خەوتبوو ڕاوەستا... ڕووی لە قیبلە کرد و دەستی بە بانگدان کرد... الله أكبر... تاکو گەیشتە کۆتایی بانگەکە دەڵێت... لا الـه الا الله... پاشان کەوتە سەر جێگاکەی... کەس و کار و منداڵەکانی... لێی کۆبوونەوە بینیان گیانی دەرچووە لە گەڵ وتنی وشەی... لا الـه الا الله... ئاااى چەند کۆتاییەکی خۆشە ! ! ؟ پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((انما الأعمال بالخواتیم))، [١] واتە: هەموو کردەوەکان بە پێی دواییینیانە))

پەروەردگارا... تاوانەکانمان داپۆشە و ئابرووما مەبە... ئەی بە بەزەییترینی هەموو میهرەبانەکان...

وەرە لە گەڵ مندا با پێکەوە دیمەنێکی تر ببینین... خوای گەورە من و ئێوەی لێ بپارێزێ... قوتابییەك بە گریانەوە هاتە ژوورەوە بۆ لام.. سوێندی دام بە خوا بۆ ئەوەی دوعا بۆ باوکی بکەم لە وانەی هەفتانەی ڕۆژی پێنج شەممە بەڵکو خوای گەورە دوعای یەکێ لە پیاوچاکانی ئامادە بووی ئەو کۆمەڵە وەربگرێت کە ئامادەی وانەکە دەبن... وەبینیم کاریگەرییەکی زۆر بە سەر ئەو برامانەوە دیارە... گوتم:براکەم چی بووە؟؟ فەرمووی: باوکم مرد... گوتم: داوا لە خوا دەکەم کە ڕەحمی پێ بکات... فەرمووی: ئەی مامۆستا بەڵام شێوەی مردنەکەی زۆر ناشیرین و قیزەون بوو... گوتم: پێم بڵێ چی بووە؟ فەرمووی: باوکم کەسێکی زۆر بە هێز بوو... تا ڕادەیەك ئەم برامانە لە یادی نایەت کە باوکی هەرگیز توشی ئازارێك یان نەخۆشییەك هاتبێت... خوای گەورە تەندروست و لەشساغی پێ بەخشیبوو...

١ـ تقدم، وهو في ((صحيح البخاري)).

فەرمووی: لەم ڕۆژانەدا پاش خواردنی نانی نیوەڕۆ هەستی بە سك ئێشەیەك کرد... وای بە باش زانی ئەوەی کە لە سکیدایە دەبێ دەری بهێنێ و برشێتەوە... فەرمووی: چووە سەر ئاو وە لەسەر ئاوکۆکە (حوض) وەستا... ئەمجار دەستی بە هاوار کرد... بۆ ئەوەی هەر شتێك لە سکیدایە دەری بهێنی... بەدەنگی بەرز هاواری دەکرد و هەموو گوێمان لە هاوارەکەی بوو... فەرمووی: کاتێ ڕاوەستانی درێژەی خایاند (لە کاتێکدا هێشتا پێویستی پێیەتی) لە بەر زۆر بوونی ئازارەکەی کەوتە سەر ئەژنۆکانی... دەمی لە ئاودەستەکە نزیك کردەوە – دوور بێ لە رووتان – ((أعزکم الله)) نەیتوانی لەسەر ئاوکۆکە بووەستێ بۆیە لە پێش ئاودەستەکە کەوتە سەر ئەژنۆ، هەر کاتێك بیەوێ برشێتەوە ئەوا دەمی لە ئاودەستەکە نزیك دەکردەوە، چونکە نەیدەتوانی ڕابوەستێ ..فەرمووی: پاشان گوێمان لە دەنگێکی بەرز بوو... ئێمەیش چووینە ژوورەوە بینیمان رووی لە ناو ئاودەستەکەدایە لە پاش ئەو هاوارە... جوولەی لێ بڕاوە... کاتێ بەرزمان کردەوە بینیمان گیانی دەرچووە و ڕۆیشتووە بۆ لای خوای گەورە.. پەروەردگارا.. بمانپارێزە... گوتم: پەنا بە خوا... گیانی دەرچوو لە کاتێکدا رووی لە ناو ئاودەستەکە بوو؟ کوڕەکەی فەرمووی: بەڵێ لە ناو ئاودەستەکە... گوتم: براکەم... پێم بڵێ... ئایا حاڵی باوکت چۆن بوو؟ (بە گریانەوە) فەرمووی: تەنها یەك نوێژی بۆ خوا نەکردبوو ..

ئەی خودایە !! ئەی تۆ براکەم... ئایا تاکو ئێستا نوێژەکانت دەفەوتێنێ ؟؟ ئەی خوشکەکەم ئایا تاکو ئێستا نوێژەکانت دەفەوتێنی؟ تاکو ئێستا سەرقاڵی بە بازرگانی کردنەوە ؟؟ تاکو ئێستا سەرقاڵی بە پلە و پایەوە؟؟ تا ئێستاش دەڵێیت: من سەرقاڵم؟ بەڵام دڵنیابە کە تۆ هەر وا دەبیت... ئەگەر خۆت بدەیتە دەستی گەردەلوولی کارکردنەوە و بەردەوام بیت لەسەر ئەو ڕێگەیە... ئەوا بە ئاگا نایەیتەوە ئیللا لە ناو گۆڕستاندا نەبێت لە نێو لەشکری مردووەکاندا... کەوابوو هەستە بۆ ئەنجامدانی نوێژەکەت... نوێژ دیاری خودایە بۆ ئەم ئوممەتە... پێغەمبەری هەڵبژێردراوﷺ لە سەرووی حەوت ئاسمانەوە هەڵیدەگرێت... بۆ ئەوەی ببێتە پەیوەندییەك لە نێوان ئوممەتەکەی و پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان...

نوێژ پەیوەندی و خەڵاتە... ئەویش دوایین ئامۆژگاری پێغەمبەربووﷺ لە کاتێکدا لە سەرەمەرگدا بوو... بۆیەئەو بەردەوام دەیگوت: ((الصلاة الصلاة وما ملكت أيمانكم))[١] واتە: ئامان وریای نوێژەکانتان بن، وریای نوێژەکانتان بن و ئاگاداری ژێردەستەکانتان بن)).

ئەی بەندەکە...

تأتي للصلاة في فتور	و كأنك قد دعيت إلى البلاء
و إن أديتها جاءت بنقص لما	قد كان منك من شرك الرياء
و إن تخلو عن الإشراك فيها	تدبر للأمور بالارتقاء
و يا ليت التدبر في مباح	ولكن في المشقة والشقاء
و إن كنت المصلي يوما بين خلقه	أطلت ركوعها بالانحناء
وتعجل خوف تأخير لشغل	و كأن الشغل أولى باللقاء
وإن كنت المجالس يوما أنثى	قطعت الوقت من غير اكتفاء
أيا عبد لا يساوي الله معك	أنثى تناجيه بحب وصفاء

واتە: دێیت بۆ نوێژەکەت بە سستی و لاوازییەوە، وا دەزانی بانگهێشت کراوی بۆ بەڵایەك، ئەگەر ئەنجامی بدەیت ئەوا بە کەم و کوورییەوە، چونکە نوێژەکەت (شیرکی ریای) تیادایە، ئەگەر (شیرکی ریای) تیادا ئەنجام نەدەیت، ئەوا بە جوانی بیردەکەیتەوە بۆ سەرکەوتنی کارەکانت، خۆزگە بیرکردنەوەکەت لە شتێکی ڕێدراودا بوایە، بەڵام ماندوویەتی و بەد بەختی یە، ئەگەر ڕۆژێك لە ناو خەڵکیدا نوێژ بکەی ئەو کرنۆش بردنت درێژ دەکەیتەوە، پەلە دەیکەیت لە ترسی دوا کەوتنی کارەکەت، وادەزانی کە کاردنەکە لە پێش ترە بۆ ئەنجامدانی، ئەگەر ڕۆژێك لە مەجلیسێکدا ئافرەت هەبوو، ئەوا کاتەکەت دەبڕیت بە بێ تێر بوون ، ئەی بەندەکە

١ـ أخرجه أبو داود كتاب الأدب، باب في حق المملوك (٥١٥٦)، وأحمد في ((المسند)) (٧٨/١)، وابن حبان (٦٦٠٥)، والبخاري في ((الأدب المفرد)) (١٥٨)، وأبو يعلى (٥٩٦)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٤٦١٦). و ((الصحيحة)) (٨٦٨) من حديث علي رضي الله عنه.

ئایا خوای گەورە هێندە ناهێنێت لەگەڵیدا، لە ئافرەتێك موناجاتی لە گەڵدا بکەیت بە خۆشەویستی و بێگەردییەوە.

کەوایە هەر ئێستا پەیمان بدە پەروەدگارەکەت... نوێژەکانت لە کاتی خۆیدا ئەنجام بدەیت و بیانپارێزی... وە تۆیش ئەی خوشکەکەم پەیمان بدە پەروەردگارت کە نوێژەکانت لە کاتی خۆیدا ئەنجامی بدەیت و بیانپارێزی... هیچ سەرقاڵییەك سەرقاڵت نەکات وە بە هیچ شتێکی تر مەیگۆڕەوە...

ئەم برایە دەڵێت: کەوا باوکی هەرگیز نوێژی بۆ خوا نەکردووە!! گوتم: براکەم... دەزانم مەترسی وازهێنان لە نوێژ چەندە ترسناکە بەڵام سوێندت دەدەم بە خوا کە پرسیار لە دایکت بکە: کە باوکت چی کارێکی دەکرد؟ فەرمووی: باشە ئەو پرسیارە دەکەم... ئەمجار ئەم کوڕە رێزدارە رۆیشت بۆ لای دایکی و پرسیاری لێ کرد: کە ئایا باوکی چی دەکرد تاکو کۆتایی ژیانی بەم شێوە ترسناك و تۆقێنەرە بێت؟ دایکی دەستی بە گریان کرد و فەرمووی: کوڕی خۆم... باوکت لە ناو خەڵکیدا بە سوو (ربا) رەفتاری دەکرد! ئەویش لە هەزار، هەزار و پێنج سەدی دەردەهێنا...

گوتم: ئاه ه ه...ئەمە... ئەمە... باوکت حەرامی دەخوارد... سامانی خەڵکی بە ساختە و خۆرایی دەخوارد... کەوا بوو دەبا بخوات... لە کوێ ؟؟ لە ئاودەست!! دەبا کۆتایی ژیانی بەو شێوە بێت ﴿ٱلَّذِينَ يَأْكُلُونَ ٱلرِّبَوٰاْ لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ ٱلَّذِى يَتَخَبَّطُهُ ٱلشَّيْطَٰنُ مِنَ ٱلْمَسِّ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوٓاْ إِنَّمَا ٱلْبَيْعُ مِثْلُ ٱلرِّبَوٰاْ ۗ وَأَحَلَّ ٱللَّهُ ٱلْبَيْعَ وَحَرَّمَ ٱلرِّبَوٰاْ ۚ﴾ البقرة: ٢٧٥، واتە: ئەو کەسانەی سوو ئەخۆن، (دینارێك بە دوو دینار، یان بە زیاتر دەدەن) کە لە گۆڕ دەنرێن پاشان زیندوو ئەکرێنەوە و ڕاست دەبنەوە، وا ڕاست دەبنەوە هەر دەڵێی شەیتانەکان دەستی لێ وەشاندوون. عەرەبەکان بە مرۆڤی پەرکەمداروو فێدار دەیانگوت: جنۆکە دەستی لێ وەشاندووە، ئەوجا قورئانی پیرۆزیش لەسەر زمانی ئەوان هات، بە کورتی: پیاوی سوو خۆر لە ڕۆژی قیامەتدا وەکو مرۆڤی پەتەڕی و شێتی لێدێ، چونکە لە دونیادا

دەیانگوت: مامەڵەو کڕین و فرۆشتنیش هەر وەکو مامەڵەکردن بە سوو وایە((واتە هەردوکیان بە لای ئەوانەوە یەکسانن))، چونکە ئەوان باوەڕیان بە حەرام و حەڵاڵ نییە؟خۆ خواش کڕین و فرۆشتنی ڕێداوە و سوو خۆریشی حەرام و یاساغکردووە)).

دع الحـــرص علـــى الـــدنيا وفى العـــيش فـــلا تطمـــع
لا تجمـــع مـــن الحـــرام فـــلا تـــدري لمـــن تجمـــع
فـــإن الـــرزق مقـــسوم وســـوء الظـــن لا ينفـــع
فقـــير كـــل مـــن يطمـــع غـــنى كـــل مـــن يقنـــع[١]

واتە: واز بهێنە لە سووربون لەسەر دونیا، تەماحت با نەبێت بۆ ژیان، هەردەم حەرام کۆمەکەرەوە، چونکە نازانیت بۆ کێی کۆ دەکەیتەوە، دڵنیابە کە رزق دابەش کراوە گومانی خراپ هیچ سوودی نییە، هەژارە هەر کەسێ چاوچنۆك و چڵێس بێت دەوڵەمەندە هەرکەسێ ڕازی بێت.

الـنَّفسُ تَجـزَعُ أن تكـونَ فَقـيرَةً والفقـرُ خَـيرٌ مِـن غِنَـى يُطْغِيهَـا
وَغِنَى النفُوسِ هُوَ الكَفَافُ فَإن أبَتْ فجميعُ ما فى الأرضِ لا يكفيهَا
هَـى القَنَاعـةُ فالزَمْهَـا تَكُـنْ مَلكـاً لَـو لَـم تَكُـنْ لَـكَ إلاَّ رَاحـةُ البـدنِ
وأنْظُـر لمِـن مَلَـكَ الـدُّنْيا بأجْمَعِهَـا هَل رَاحَ مِنْهَا بِغَيرِ الطيب والكَفَنِ

واتە: نەفس شپرز دەبێت کاتێ هەژار دەبێت، هەژاری چاکترە لە دەوڵەمەندییەك زاڵ بێت بە سەریدا، دەوڵەمەندی نەفسەکان ئەوەیە کە بژێوی ڕۆژانەت هەبێ، ئەگەر رازی نەبوو ئەوا هەموو سەر زەوی بەشی ناکات، ئەوە رازی بوونە ئەگەر دەستی پێوە بگری دەبیتە پادشا، ئەگەر هیچ شتێکت نەبێت تەنها ئارامی جەستەت، تەماشای ئەوانە بکە کە بوونە خاوەنی هەموو دونیا، ئایا جگە لە بۆن و کفن هیچی تری لە گەڵ خۆیدا برد؟.

١ـ انظر: ((عقلاء المجانين)) لابن حبيب (٧٤ ط ابن خلدون).

بەڵێ... هیچ شتێك لە گەڵ خۆتدا نابەیتە ناو گۆڕەکەت تەنها ئیمان و کردەوەی چاکە نەبێت...

برایەکی تر بۆی گێڕامەوە... سوێندی بۆ خواردم بە خوای گەورە... کە دەرهاوسێیەکی هەبوو لە قاتی سەرەوە هەمیشە کاری گوێگرتن بوو لە گۆرانی بیانی و جگە لە بیانی... مۆسیقای دەنگ بەرز... دەڵێت: پاش ئەوەی یادیم خستەوە بە یادی خوا چەند جارێك و هەردەم دووبارەم دەکردەوە کەچی هیچ سوودی نەبوو بەڵام ئەوەی منی بێزار کردبوو ئەوە بو کە ئەو سوور بوو لەسەر ئەوەی دەنگی ئامێرەکەی بەرز بکاتەوە بە شێوەیەك ئازار بە خەڵکی بگەیەنێت بە بیانوی ئازادی (وا دەزانێ کە ئازادی بێ سنوورە) دەڵێت: رۆژێك لە ڕۆژان لە کارەکەم گەڕامەوە، گوێم لە دەنگی گریان و هاواری ژن و منداڵ بوو، گوتم: ئەمە چییە؟ گوتیان: فلان لە سەرەمەرگدایە... دەڵێت: لە کاتێکدا من گوێم لە دەنگی گۆرانییە بە دەنگی بەرز لە نێو گریان و هاواردا فەرمووی: چوومە سەرەوە و گوتم: ڕۆڵەکانم باوکتان لە سەرەمەرگدایە کەچی تا ئێستاش سوورن لەسەر گۆرانی لەم کات و ساتەدا ؟؟ قورئانێك بخەنە سەر ئامێرەکە... چونکە ئەم جێگایە ئێستا فریشتەی تیادا ئامادە دەبێت، گوتیان: ئەگەر بە ئەرك نەبێت کاسێتێکی قورئانمان بۆ بهێنە . دەڵێت: سوێند بە خوا بە پەلە دابەزیمە خوارەوە و کاسێتێکی قورئانم هێنا و بە دەستی خۆم کاسێتەکەم کردە ناو ئامێرەکە دەڵێ: لە پاش کەمێك لەو کاتەی کابرا لە نێوان سەکەرات و سەرەمەرگدایە کاتێ گوێی لە قورئانەکە بوو گوتی: نەخێر نەخێر من نامەوێت گوێم لەو دەنگە بێت من نامەوێت گوێ لە قورئان بگرم...!! واز لە ئامێرەکە بهێنن با گۆرانییەکە بڵێت چونکە من گۆرانی دڵم ئاسوودە دەکات... کابرا دەڵێت: سوێند بە خوا بە گریانەوە لە ماڵەکە دەرچووم کابرا هیچ قسەیەکی نەکرد تەنها ئەم وشانە نەبێت...

ئەی خودایە... ((انما الأعمال بالخواتیم))، واتە: هەموو کردار و رەفتارەکان بە پێی دوایینیانە)) .

باش بیر لەم چەند وشانە بکەرەوە ((الخواتیم میراث السوابق)) واتە: هەر کەسێ لەسەر گوێڕایەڵی ژیا ئەوا کۆتایی ژیانی بە گوێڕایەڵی دەبێت وە هەر کەسێ لەسەر سەرپێچی ژیا ئەوا کۆتایی بە سەرپێچی دەبێت .

ئەمە یەکەم بۆچوونی زانایانمانە دەربارەی ئەو دوو کاتەی کە فریشتە دادەبزنە سەر ئەهلی ئیمان و بەردەوام بوون.

بەڵام بۆچوونی دووەم...

زانایانمان فەرموویانە: فریشتە دادەبزێتە سەر ئەهلی ئیمان و بەردەوام بوون لە کاتی دەرچوون و زیندوو بوونەوە لە گۆڕەکانیانەوە...ڕۆژی زیندوو بوونەوەو هەڵسانەوە لە کاتی دەرچوونی خەڵکی لە گۆڕەکانیانەوە دیمەنێکی زۆر سەیر دەبینی! لەگەڵ مندا بیر بکەرەوە و بیهێنە پێش چاوی خۆت کەسێك لە گۆڕەکەیەوە دەردەچێت و لەسەر رووی ڕێ دەکات...دەمەوێ ئەم دیمەنە هەردەم لە پێش چاوت بێت کە خەڵکی دەبینی بەژن و پیاوەوە لەسەر روویان ڕێ دەکەن! ئەوەچی دەڵێت؟!

دەڵێم: خوای پەروەردگار باسی چەند کۆمەڵێکی کردووە کە بە سەر روویاندا ڕێ دەکەن کاتێ لە گۆڕەکانیان دەردەچن... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا﴾ الإسراء: ٩٧، واتە: لە ڕۆژی قیامەتیشدا بە دەمەو روویی و کوێری و لاڵی و کەڕی هەموو کۆ دەکەینەوە و حەشریان دەکەین چونکە لە دونیادا هەقیان نەبیستووە، هەقیان نەدیتووە لەوێش هەر نابینا و کەڕ و لاڵ دەبن)).ئەو کەسێکە هیچ نابیسێت!! قسە ناکات!! نابینێت!! کەچی لەسەر رووی ڕێ دەکات... بەرەو کوێ دەڕوات؟؟ بەرەو دۆزەخ و خراپترین ئاکام ﴿كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا﴾ الإسراء: ٩٧، واتە: هەر جارێکیش بڵێسەی ئاگرەکە کەم و کز بوو دووبارە نیلی دەدەین و هەڵی دەگیرسێنینەوە و زیاتری دەکەین بۆیان)).

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[١] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أنس) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((يحشر الكافر يوم القيامة على وجهه)) قالوا: يا رسول الله كيف يحشر على وجهه ؟! فقال: إن الذي أمشاه في الدنيا على قدمين قادر على أن يمشيه يوم القيامة على وجهه)) وفي لفظ: ((أليس الذى أمشاه على رجلين فى

١ـ أخرجه البخاري، كتاب التفسير باب سورة الفرقان (٤٧٦٠)، ومسلم كتاب صفة القيامة والجنة والنار، باب كيف يحشر الكافر على وجهه (٢٨٠٦).

الدنيا قادر على أن يمشيه على وجهه يوم القيامة؟)). قال قتادة: بلى وعزة ربنا))
واته: بێ باوەڕ له ڕۆژی قیامەتدا لەسەر ڕووی حەشر دەكرێت، فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ چۆن به سەر ڕوویدا حەشر دەكرێت؟ پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ئەو كەسەی كه له دونیادا لەسەر دوو پێ ڕێی پێ دەكرد دەتوانێت له قیامەتدا لەسەر ڕووی ڕێی پێ بكات))، له گوتەیەكی تردا ((ئایا ئەو كەسەی ڕێی پێ دەكرد لەسەر دوو پێ له دونیادا به توانا نییه لەسەر ڕووی ڕێی پێبكات ؟؟)).

قەتادە فەرمووی: بەڵێ سوێند به عیززەتی پەروەردگارمان)).
من لەگەڵ هەموو كەسێكی ئیمانداری یەكتاپەرستی ڕاستگۆدا دەڵێم: بەڵێ سوێند به عیززەتی پەروەردگارمان ئەو دەتوانێ...

له ریوایەتێكی تردا كه له(سنن الترمذي)و (مسند أحمد)[1] دا هاتووه پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((يُحشر الناس يوم القيامة ثلاثة أصناف، صنف مشاة، وصنف ركبان، وصنف على وجوههم))، واته: خەڵكی له ڕۆژی قیامەتدا بەسێ شێوه حەشر دەكرێن، هەندێك به پێ (پیادە)، هەندێكی تر به سوار، هەندێكی تریان لەسەر ڕوویان)).

ئەوانەی كه سوار دەبن ئەوانه بەندە له خواترسەكانن (خودایه من و ئێوه بگێڕێت لەوانه)) خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَٰنِ وَفْدًا﴾ مريم: ٨٥، واته: ئەی پێغەمبەر ﷺ باسی ئەو ڕۆژە بكە، كه ئێمه دەستە خۆپارێزەكان بەڕێز و حورمەتەوە دەبەینه دیداری خوای بەخشندە بۆ پاداشت بەریز و به سواری هەروەكو چۆن پێشوازی له وفدێ دەكرێ)).

كەوابوو فریشته دادەبەزنه سەر ئەهلی ئیمان و یەكتاپەرست و بەردەوام بوون، له كاتێكدا ئەوان له گۆڕەكەیان دەردەچن... كاتێ ئیماندار له گۆڕەكەی دەردەچێت دەبینێ فریشته له پێشوازی ئەو دایه و (سواری) بۆ ئامادە كردووه كه تەنها خوداوەند خۆی دەزانێت چەندە جوان و بەڕێزە بۆ ئەوەی كەسی ئیمانداری

[1] ـ أخرجه أحمد (٢ / ٣٥٤)، والترمذي، كتاب تفسير القرآن، باب ومن سورة بني إسرائيل (٣١٤٢) وقال: ((هذا حديث حسن)). وضعفه الشيخ الألباني في ((ضعيف الجامع)) (٦٤١٧) و ((المشكاة)) (٥٥٤٦).

لە خواترس سواری بێت، هەرگیز فریشتە ناهێڵێت بە سەر زەویدا ڕێ بکات... لە هەمان کاتدا ئەو موژدە خۆشەی پێی دەدات، کاتێ پێشوازی لە هەموو ئەهلی ئیمان دەکەن و پێیان دەڵێن:﴿أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِّنْ غَفُورٍ رَّحِيمٍ﴾ فصلت: ٣٢، واتە: لە پاشەڕۆژتان مەترسن و بۆ ماڵ و منداڵیشتان –پاش خۆتان– دڵ زویر مەبن ئێمە چاودێریان دەبین موژدەتان لێ بێت بەو بەهەشتەی بەڵێنتان پێ دەدرا لە دونیادا، مزگێنی بێت ئەمڕۆ ئەکەونە خۆشی و شادییەوە.(٣٠) ئێمە لە ژیانی دونیادا دۆستان بووین، لە پاشەڕۆژێشدا،دۆستان دەبین لەوێ نەفستان چ بخوازێ ئامادەیە بۆتان و هەرچیش بخوازن لە بەهەشتدا بۆتان هەیە.(٣١) ئەم مێواندارییەش، مێوانداریییەکە لەلایەن پەروەردگارێکی گوناهپۆشی بە بەزەییەوە(٣٢))).

کەوابوو باوەڕدار هەر لە یەکەم ساتی دەرچوونی لە گۆڕەکەیەوە موژدەی پێ دەدرێت و ڕێزی لێ دەگیرێ...

دەڵێم: کاتێ گیان دەرچوو.. بەندەکە مرد ... هەموو کارێکی تەواو بوو... هەموو شتێك تەواو بوو... ئەوەی قازانجی کرد ئەوا قازانجی خۆی کرد... ئەوەی زیان لێ کەوتوو بوو ئەوا زیان لێ کەوتوو دەبێت... دەڵێن: فلان کەس کە هەموو دونیای پڕ کردبوو لە عیلم و پلە و پایە و ڕێزی ناو خەڵکی و فەرمانڕەوایی... ئەوا مرد... فلان دەشۆردرێ... ڕووت کرایەوە لە هەموو فەرمانڕەواییەك... لە هەموو جل و بەرگێك... فلان کفن دەکرێت وە هیچ کەس لەم دونیایە دەرنەچووە ئیللا بە ئەو کفنەوە نەبێت هەموو شتێکی بە جێ هێشت... فلان ئەوا بە شان هەڵدەگیرێ... بەرەو کوێ دەیبەن؟ بەرەو گۆڕ... ئەو چاڵە تاریکە وە لەمە بە دواوە لە بەشەکانی تردا باسی دەکەین –انشاء الله– داوا لە خوا دەکەم من و ئێوە کۆتاییمان بە چاکە بگێڕێ و بە ئیمان و یەکتاپەرستییەوە بمرین ... آمین...

تەرم (جەنازە)

لە بەشی ڕابوردودا لە کاتی دەرچوونی روحدا لێبوینەوە، کاتێ کە مردن دادەبەزێتە سەر مرۆڤ و دەمرێت... کاتێ کە توشی نارەحەتی و سەرەمەرگ دەبێت و توشی سەکەرات دەبێت... روحەکە لە جەستەکەی جیا دەبێتەوە و ژیانی مرۆڤ کۆتایی پێ دێت و لاپەرەکانی دادەخرێت... پاشان دەخرێتە سەر (تەختە شۆر) ئەمجار کفن دەکرێت... ئێستا بووەتە جەنازە و پاشان بە شان هەڵدەگیرێ... چیرۆکی ژیانت تەواو بوو ئەی ئادەمیزاد.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡإِنسَٰنُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ ٱلۡكَرِيمِ ﴿٦﴾ ٱلَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّىٰكَ فَعَدَلَكَ ﴿٧﴾ فِيٓ أَيِّ صُورَةٖ مَّا شَآءَ رَكَّبَكَ ﴾ الإنفطار: ٦ـ٨، واتە: ئەی ئادەمیزاد..! چی تۆی تەفرە و فریوداوە بەرامبەر بە پەروەردگاری بەخشندەت کافر بوویت لە گەڵ ئەو هەموو نیعمەت و بەخششانەدا؟ (٦) ئەوەی دروستی کردیت لە نەبوون، ئینجا بە شێوەیەکی زۆر جوان ئەندامەکانی ڕێك خستیت قەد و بەژن وبالاَ و ئەندامی شیاو و گونجاوی پێ بەخشیت جا ڕێك و پێکی کردیت واتە: قەد و قامەت و بالاَ لە جوانترین شێوەی پێ بەخشیت(٧) لەهەر شێوە و دیمەنێکدا خۆی ویستی یەکی خستیت (٨))).

فلان ... ئەو.... چ کەسێکە ئەو!!؟؟ خاوەن سوڵتان و فەرمانڕەوایی بوو... موڵك... خانەدانی... ناسراوی و شکۆمەندی... پێنووس... بیرو هۆش... خاوەنی ئەدەب و زانست... خاوەنی هێز و لەشساغی... ئەو ئێستا هەڵگیراوە و لەسەر شانە... بەرەو کوێ دەیبەن؟ بۆ گۆڕستان...

جەنازەکە ئێستا بە شان هەڵدەگیرێ... ئەم دیمەنە بە هەموو دڵ و دەروونتەوە بهێنە یادی خۆت و تیایدا بژی... ئایا دەزانی کە ئەو جەنازەیە بە شان هەڵگیراوە هەر کە پیاوەکان لەسەر شانەکانیان بەرزی دەکەنەوە دەست بە قسە کردن دەکات؟؟ چی دەڵێیت؟؟

ئیمامی بوخاری[١] ڕیوایەتی کردووە لە فەرموودەیەکی (ابی سعید الخدری)یەوە کەوا پێغەمبەری خوای ﷺ فەرموویەتی: ((إذا وضعت الجنازة، واحتملها الرجال على أعناقهم، فإن كانت صالحة قالت: قدموني، وإن كانت غير صالحة قالت:يا ويلها، أين يذهبون بها؟ يسمع صوتها كل شئ إلا الإنسان - ولو سمعه صعق))، واتە: ئەگەر جەنازەیەك ئامادە كراو خەڵكی بە سەر شانەكانیان هەڵیان گرت، جا ئەگەر كەسەكە لە چاكەكاران بوو ئەوا دەڵێت: پێشم بخەن ..پێشم بخەن.. ئەگەر لە چاكەكاران نەبوو ئەوا دەڵێت: وەیل بۆ خۆی، بۆ كوێی دەبەن؟ هەموو شتێك گوێی لەو دەنگە دەبێت تەنها مرۆڤ نەبێت، ئەگەر گوێی لیێ بوایە ئەوا دەبورایەوە لە ترساندا)).

هەر لە یەكەم ساتی هەڵگرتنی لەسەر شانەكان قسە دەكات ئەگەر هاتوو ئەم كەسە لە پیاوچاكان بوو ئەوا دەڵێت: تكایە پەلە بكەن و دوام مەخەن، واتە: پێشم بخەن پێشم بخەن... چونكە جێگاكەی خۆی لە بەهەشتدا دەبینیێ، ئەوەی بۆی ئامادە كراوە دەیبینیێ، خوای گەورە لەو خۆشگوزرانییە بۆی ئامادە كردووە... ئەگەر (پەنا بەخوا) كەسێكی خراپ بوو ئەوا دەڵێت: يا ويلها ... أين يذهبون بها؟؟ واتە: ویل بۆ خۆی... بۆ كوێی دەبەن؟ هەر لە ڕەحمەتی خوایە بۆ بەندەكانی كە پەردەیەكی خستووەتە نێوان بەندەكانی و دەنگی خاوەن جەنازەكان، ئەگەر ئەو پەردەیە نەبوایە و خەڵكی گوێیان لە دەنگی خاوەن جەنازەكان بوایە ئەوا ژیان تێك دەچوو... هەروەها لە ڕەحمەت و بەزەیی و میهرەبانی خوای گەورەیە بۆ ئێمە و لاوازییەكەمان كە پەردەیەكی خستووەتە نێوان ئێمە و تەسبیحاتی ئەم بونەوەرەی دەور و بەرمان ..

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ تُسَبِّحُ لَهُ ٱلسَّمَٰوَٰتُ ٱلسَّبۡعُ وَٱلۡأَرۡضُ وَمَن فِيهِنَّۚ وَإِن مِّن شَيۡءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمۡدِهِۦ وَلَٰكِن لَّا تَفۡقَهُونَ تَسۡبِيحَهُمۡۗ ﴾ الإسراء: ٤٤، واتە: هەر حەوت ئاسمانەكان و زەوی و هەموو ئەوانەش كە تێیاندان هەموو گەورەیی و بێ خەوشی

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الجنائز، باب حمل الرجال الجنازة دون النساء (١٣١٤).

ئەو(خوا)یە دەڵێن گەواهی بۆ یەکتایی ئەو دەدەن، هەموو شتێك هەر هاواری تاك و تەنیایی ئەو ئەکەن، پاڕانەوە و تەسبیحاتی و حەمدی ئەو دەڵێن، واتە: هەموو نیازمەندی ئەون ئەو بێ نیازە لە هەموو بەڵام ئێوە لە پاکانە و تەسبیحاتیان تێ ناگەن، چونکە عەقڵ و ژیریتان ناخەنە کار بۆ تێگەیشتن)) بۆ؟ خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ إِنَّهُۥ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴾، واتە: بە ڕاستی ئەو (خوا)یە هەمیشە بە حەوسەڵە و لەسەر خۆیە بۆیە لە گەڵ ئەو هەموو گوناهـ و تاوانەدا مۆڵەتی ئێوە دەدا و ناتانگرێ، زۆریش لێبووردەیە، بۆیە هەرکەسێك داوای لێبووردنی لێ بکات لێی دەبووری)). لە سەرخۆیە و هێمنە بەرانبەرتان، کاتێ کە پەردەیەکی خستووەتە نێوان ئێوە و دەنگی تەسبیحاتی هەموو دروستکراوەکان لە دەوروبەرتان... ئەگینا ئەگەر ئەو پەردەیە نەبوایە لە نێوان ئێمە و دەنگی تەسبیحاتی بوونەوەرەکان لە دەوروبەرمان ئەوا عەقڵمان لە دەست دەدا وە ژیانمان سەقامگیر نەدەبوو... وای دابنێ، کە خوای گەورە ئەو پەردەیەی نێوان تۆو جل و بەرگەکەتی لادا و گوێت لە دەنگی جل و بەرگەکەت دەبوو کاتێ تەسبیحاتی دەکرد... یان دەنگی تەسبیحاتی ئەو خواردنەی کە دەیخۆی... یان دەنگی تەسبیحاتی ئەو خانووەی کە تێایدا نیشتەجێی... سوێند بە خوا ئەوا عەقڵت لە دەست دەدا دڵنیابە کە هەموو بوونەوەر بێ ئاگا نین لە یاد و تەسبیحاتی خوا... بەڵکو ئێمە بێ ئاگاییەکەمان درێژەی کێشا... لە ڕێ لادانمان زۆر بووە و لە خوای گەورە زۆر دوور کەوتینەتەوە ﴿ إِنَّهُۥ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴾.

جەنازەکە گەیشتە گۆڕەکەی...گەیشتەماڵی نامۆیی...گەیشتە ماڵی سامناکی و دڵتەنگی... گەیشتە ماڵی تەنگ و چەڵەمەیی... گەیشتە ماڵی خاك و کرم ... فلان خانەدان و ناسراوی شکۆمەند... خاوەنی فەرمانڕەوایی... ئێستا دەکرێتە ناو ئەم چاڵەوە... ئەم جێگا تەنگ و چەڵەمەیە لە ناو ئەم خاك و خۆڵە... هەرگیز جێگای ئاورێشمی تیادا ڕاناخەن... ئەوان گەڕانەوە و تۆیان بە جێهێشت... تۆیان خستە ناو ئەو خاك و خۆڵە ... هەر چەندە ئەگەر لە گەڵتدا بمانایەوە ئەوا هیچ سوودی نەدەبوو... لەوێ... لەو تەنهاییە هیچ شتێك لە گەڵ تۆدا نەماوەتەوە تەنها

كردەوەكانت و رەحمەتى ئەو خوايەى كە زيندووە و نامرێت...

پێغەمبەرى خواﷺ فەرمويەتى هەروەكو لە هەردوو (صحيح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەيەكى(أنس)ەوە: ((يتبع الميت ثلاث: أهله وماله وعمله، فيرجع اثنان و يبقى واحد، يرجع أهله وماله ويبقى العمل)) واتە: سىٚ شت شوێنى مردوو دەكەوێت: كەسو كارەكەى و سامانەكەى و كردەوەكانى، جا دووانيان دەگەڕێنەوە و يەكێكيان دەمێنێتەوە، كەسوكار و سامانەكەى دەگەڕێنەوە و كردەوەكانى دەمێنێتەوە)).

هەموو سامانەكەى بە سەر كەس و كارەكەيدا دابەش دەكرێت... لەم ژيانى دونيا و تەنها كردەوەكانى مايەوە كە ئەم بەندە بە دەستەكانى خۆى پێشى خۆى خستووە... هيچ كەس لە كەس و كارت ناتوانن تەنها شەوێك لە گەڵ تۆدا و لە ناو گۆڕەكەتدا بمێننەوە هێچ سوودى نييە تەنها ئەوە نەبێت كە بە دەستەكانى خۆت پێشت خستون...

بە(حاتم الاصم)[2] يان گوت: بە چى شتێك پشت بەستنت بە خوا هێنايە دى؟ فەرمووى: بە چوار ئاكار و رەوشت: دڵنيا بووم كە رزقەكەم هيچ كەسێكى تر نايبات بۆيە دڵنيا بووم، دڵنيا بووم كە كارەكانم جگە لە خۆم بە جوانى هيچ كەسى تر ئەنجامى نادات بۆيە خۆم پێوە خەريك كردووە وە دڵنيا بووم كە مردن لە ناكاودا دێت بۆيە من دەست پێشخەر بووم... دڵنيا بووم كە خواى گەورە هەموو كاتێك دەمبينێت بۆيە شەرمم كرد لە كاتى سەرپێچيدا بمبينىٚ)).

چەند وشەيەكى كەم دەبوايە بە روناكى و بە ئاوى چاو بنوسرايە نەك بە ئاوى ئاڵتون... بەڵىٚ... كەس و كار دەگەڕێنەوە... سەروەت و سامان دەگەڕێنەوە... تەنها كار و كردەوەكانت دەمێنىٚ... بۆيە هەر ئێستا چاكە بروێنە... بۆ رۆژێك كە پێويستت بە تەنها يەك تەسبيحاتە... يان يەك جار وتنى (لا اله الا الله)... يان يەك (الله اكبر) يان تەنها يەك ركات لە تاريكى شەودا و لە بەر دەستى خواى گەورە و باڵا دەست دا .

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الرقاق، باب سكرات الموت (٦٥١٤)، ومسلم كتاب الزهد والرقائق (٢٩٦٠).
٢ـ أخرجه البيهقي في ((الشعب)) (١٢٧٤)، وأبو نعيم في ((الحلية)) (٨ / ٢٧٣).

لە ئەمریکا بووم - بە سەردانێك چوو بووم بۆ لای ئەو برایانە-... پێیان گوتم: فلان کەس یەکێکە لەو برایانەمان لێرە دەژی... کەچی هیچ یارمەتیمان نادات بە سەروەت و سامان بۆ ئەنجامدانی پرۆژە خەیرییەکان... ئامادە نابێت لە گەڵماندا لە کاتی نوێژەکاندا... کەچی خوای گەورە سەروەت و سامانێکی فراوانی پێداوە بە هۆی ئەو بازرگانییەوە و نزیکی ئەم مزگەوتەیە... حەز دەکەین بڕۆین بۆ لای و یادی خوای بهێنیتەوە... مردن و گۆڕ و ڕۆژی دوایی یاد بهێنەوە... بەڵکو خوای گەورە رازی بوون بخاتە ناو دڵیەوە بە هۆی قسەکانتەوە ... منیش ڕۆیشتم بۆ لای ئەو کابرایە لە گەڵ چەند برایەکدا ... یادیم خستەوە بە یادی خوای گەورە کەچی هیچ سوودی نەبوو... هەندێ قورئانم بە سەردا خوێندەوە کەچی هیچ کاریگەری لەسەر نەبوو... یادیم خستەوە بە هەندێ لە فەرموودەکانی پێغەمبەری نازدار ﷺ کەچی دڵی هیچ نەجولایەوە... ئەمجار پێی گوتم: ئەی مامۆستا خۆت هیچ ماندوو مەکە... گوتم: خوا پاداشتی چاکەت بداتەوە دڵنیات کردم... کاتێ دڵتەنگی و غەمباری بە ڕوومەوە بینی ڕووی لێ کردم، منیش گوتم: خەیر... داوا لە خوا دەکەم کە دڵی تۆی کردبێتەوە بۆ وەرگرتنی حەق... گوتی: من دڵنیات دەکەمەوە ئەگەر کاتێ گەڕامەوە بۆ شار و وڵاتەکەی خۆم ئەوا مزگەوتێك بۆ خوا دروست دەکەم ... خۆم یەکلا دەکەمەوە بۆ خواپەرستی و گوێڕایەڵی... گوتم: کەوابوو پێنوسێك و پەڕەیەکی کاغەزم بدەرێ... گوتی: بۆ؟ گوتم: دەمەوێت بەڵێننامەیەك بنوسیت و فریشتەی مردن (ملك الموت) لە سەری ئیمزا بکات بۆ ئەوەی (ملك الموت) بە هیچ شێوەیەك نزیکت نەبێتەوە تاکو دەگەڕێیتەوە وڵاتەکەت و مزگەوتێك دروست دەکەیت و دەگەڕێیتەوە بۆ لای خوا و خۆت یەکلا دەکەیتەوە بۆ گوێڕایەڵی و خوا پەرستی... کابرا پێکەنی و لە مەبەستەکەم تێگەیشت... تەماشایەکی کردم و گوتی: من نەهاتووم بۆ ئەم وڵاتە تەنها بۆ (دۆلار) کۆکردنەوە نەبێت... ئەمجار گوتی: من هەر کاتێك توشی سەر ئێشەیەك ببم ئەوا لە گیرفانم کاغەزێکی سەد دۆلاری دەردەهێنم و دەیخەمە سەر سەرم و بە بێ دواکەوتن سەر ئێشەکەم نامێنێ... گوتم: کەوابوو تۆ بەندەی دۆلاری...(عبد للدولار).

ڕاستی فەرمووە پێغەمبەری هەڵبژێردراوﷺ کە دەفەرموێت: ((تعس عبدالدينار، وعبد الدرهم، وعبد الخميصة: إن أعطي رضي و إن لم يعط سخط، تعس و انتكس، وإذا شيك فلا انتقش))، [١] واتە: کەساس و چارەڕەش بوو بەندەی دینار و بەندەی دەرهەم و بەندەی (الخميصه) ئەگەر پێی بدرێ ئەوا ڕازی دەبێت و ئەگەر پێی نەدرێ ئەوا پەست دەبێت، کەساس و سەرەوژێر بوو، ئەگەر درکێك چوو بە لەشیدا ئەوا کەسێك نابینێتەوە بۆی دەربهێنێ)).

سوێند بە خوا هیچ شتێك سوودی بۆت نییە تەنها ئەوە نەبێت کە پێشی خۆتی دەخەیت...

پێغەمبەری خواﷺ بە هاوەڵانی دەفەرموێت: ((أيكم مال وارثه أحب إليه من ماله؟ قالوا: يا رسول الله، ما منا أحد إلا ماله أحب إليه . قال: ((فإن ماله ما قدم، ومال وارثه ما أخر)) [٢] واتە: کام لە ئێوە سامانی میراتگرەکەی لە سامانەکەی خۆی خۆشتر دەوێت؟ فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ هیچ کەسێك لە ئێمە نییە وە هەموومان سامانەکەی خۆمان لا خۆشەویستترە، فەرمووی: کەواتە سامانەکەی خۆی ئەوەیە کە پێشی خۆی دەخات و سامانی میراتگرەکەی ئەوەیە کە پاشی خۆی دەخات و جێی دەهێڵێ)).

کەوابوو سەروەت و سامانە ڕاستەقینەکەت ئەوەیە کە لە ژیانتدا و لە دونیادا خەرجت کردووە بە دەستەکانی خۆت... بۆیە هەرگیز پیسکە مەبە لەسەر خۆت ئەو سەروەت و سامانەی کە سەرقاڵی کردووی لە یادی خوا... سەرقاڵی کردووی لە گوێڕایەڵی خوا... لە نوێژ ... لە کردەوەی چاکە بۆ دوا ڕۆژت... بەڵکو ڕەنگە تۆ ئەو هەموو سامانە لە ڕێگای حەرامەوە کۆت کردبێتەوە، خۆت نەدەپاراست لە کاتی خواردنی حەڵاڵ، یان پارویەکی حەڵاڵ بکرێتە دەمی کەس و کار و منداڵەکانتەوە ... ئەم سامانە لە بەر دەستی خوای گەورە پرسیارت لێ دەکرێت دەربارەی: لە چی ڕێگایەکەوە پەیدات کرد و لەچی ڕێگایەکەوە خەرجت کردووە؟ سامانەکەت بە

١ـ أخرجه البخاري كتاب الجهاد و السير، باب الحراسة في الغزو في سبيل الله (٢٨٨٦، ٢٨٨٧) من حديث أبي هريرة رضي الله عنه.

٢ـ أخرجه البخاري كتاب الرقاق، باب ما قدم من ماله فهو له (٦٤٤٢) من حديث عبدالله بن مسعود رضي الله عنه.

جێ دەهێڵی... بە سەر میراتگرەکانتدا دابەش دەکرێت... ئەگەر بڕۆی بۆ ناو گۆڕ... هیچ شتێك لە ناو گۆڕدا لە گەڵ تۆدا نامێنێتەوە تەنها کردەوەکانت نەبێت... گۆڕەکەت داخرا... بە تەنها مایتەوە ئەی بەستەزمان... پەروەردگارا... یارمەتیمان بدە لە تەنهایی ناو گۆڕ ئەی بە بەزەییترین کەسی میهرەبانەکان ..

لە فەرموودەیەکدا کە (الترمذي و ابن ماجة و الحاكم)[1] بە سەنەدێکی (حسن) ریوایەتیان کردووە ((كان عثمان إذا و قف على قبر بكى حتى يبل لحيته . فقيل لـه: تذكر الجنة والنار فلا تبكي، وتبكي من هذا؟ قال عثمان: إن رسول الله قال: إن القبر أول منازل الآخرة، فإن نجا منه، فما بعده أيسر منه، وإن لم ينج منه فما بعده أشد منه)) وقال رسول الله (ما رأيت منظرا قط إلا والقبر أفظع منه))، واتە: ((ئەگەر ئیمامی عوسمان لەسەر گۆڕێك ڕابوەستایە دەستی بە گریان دەکرد تاکو ریشی تەڕ دەبوو، پێیان گوت: باسی بەهەشت و ئاگرت بۆ دەکرێت کەچی ناگریت، بەڵام لەم کاتەدا دەگری؟ عوسمان فەرمووی: پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: گۆڕ یەکەم ماڵە لە ماڵەکانی دوارۆژ ئەگەر لێی رزگار بووی ئەوانەی لە پاش ئەو دێت سووك و ئاسانترە وە ئەگەر لێی رزگار نەبیت ئەوانەی کە لە پاش ئەو دێت سەختترە)) وە پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((هیچ دیمەنێکم نەبینیوە ئیللا گۆڕ لەو ترسناکترەو سامناکترە))

من حەز دەکەم بە هەموو دڵێکەوە بۆ هەر کەسێ هەستی کرد بە دڵ رەقی و وشك بوونی چاوەکانی ئەوا با لە گەڵ جەنازەیەکدا بڕوات... و بە قەستی تەماشی ناو گۆڕەکە بکات لە پێش ئەوەی مردووەکەی تیادا بنێژن... بۆیە پێغەمبەری خواﷺ فەرمانی پێ کردووین بە سەردانی گۆڕستان و دەڵێت: ((نهيتكم عن زيارة القبور، فزوروها))[2] واتە: من سەردانی گۆڕستانم لە ئێوە قەدەغەکردبوو جا لێرە بە دواوە سەردانی بکەن))

١ـ أخرجه الترمذي، كتاب الزهد، باب (٥) رقم (٢٣٠٨) وقال: ((حديث حسن غريب))، وابن ماجه، كتاب الزهد، باب ذكر القبر والبلى (٤٢٦٧)، وأحمد (٤٥٦)، والحاكم (١/ ٣٧١)، وحسنه الألباني في ((صحيح الجامع)) (١٦٨٤)، و((المشكاة)) (١٣٢).

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب الجنائز، باب استئذان النبيﷺ ربه في زيارة قبر أمه (٩٧٧).

لە ڕيوايەتێكی تردا كە لە (صحيح مسلم) دا هاتووە ((فإنها تذكر الموت)) [١] واتە: چونكە مردنتان ياد دەخاتەوە)).

ئەی ئەو كەسەی هەست بە ڕەق بوونی دڵەكەت دەكەيت بەرانبەر بە گۆڕ... تەماشای بكە... تەماشای ڕوبەرەكەی بكە و بير بكەرەوە لە تەنهايی و تەنگ و چەڵەمەيی، تەماشای ئەو خاكە بكە كە لە بن گۆڕەكەدايە... ئەمجار بيهێنە بەرچاوی خۆت كە ئەوە تۆی ئەو هەموو گڵە دەكەنە سەر لاشەت و دەم و چاوتدا... يادی ئەو گڵە بكەرەوە كە دەكرێتە سەر لاشەتدا... بە تەنها لەو جێگە تەسك و تەنهاييە دەمێنيتەوە، حەز دەكەم لێرەدا هەندێ ڕاوەستم وەكو بنەمايەكی زانستی، ناچارم كە بيڵێم... ئەگينا حەزم دەكرد هەر لەم باسەدا بەردەوام بوايەم وە بە چەند وشەيەكی نەرم و نيان و ناسك لە پێغەمبەری خوداوەﷺ پێشينە چاكەكارانمانەوە بۆ ئەوەی دڵەكان بدوێنم... بەڵام هەروەكو باسم كرد من تەنها دڵەكان نادوێنم... وە تەنها عەقڵەكان نادوێنم بەڵكو دڵ و عەقڵ هەردوو پێكەوە دەدوێنم لە هەمان كاتدا... بەڵێ... چونكە هەندێ خەڵكی بەرانبەر بە گورێك و لە گەڵ گۆڕێكدا ڕادەوەستێ... دەڵێت: ئەو خۆشگوزرانييە و سزايەی ناو گۆڕ كە باسی لێوە دەكەن تەنها ئەفسانە و قسەی پڕ و پووچە... چونكە ئەم كارە عەقڵ پێی ڕازی نييە... چونكە هيچ گونجا و بە جێ نييە كەوا گۆڕ فراوان بێتەوە يان تەسك بێتەوە يان خاوەنەكەی خۆشگوزران بێت ياخود سزا بدرێت...؟ ئەمە كارێكە عەقڵ وەری ناگرێت... هيچ عەقڵێكی ساغ و تەواو باوەڕی پێ ناكات...

براكانم... من هەرگيز لە ڕێز و پايەی عەقڵ كەم ناكەمەوە... بەڵكو دووپاتی دەكەمەوە كەوا هەرگيز ڕوناكی(وەحی) سرووش ڕوناكی عەقڵ ناكوژێنێتەوە بەڵكو پاكی دەكاتەوە و بە هێزی دەكات و پڕ بەرەكەتی دەكات... بە مەرجێ ئەو عەقڵە لە گەڵ هەموو بوونەوەردا سوژدە بەرن و ملكەچی خوای گەورە بن... خوای گەورە عەقڵی بە پاكی ناو بردووە لە قورئاندا وە پايە و شكۆمەندی ڕوونكردووەتەوە..

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الجنائز، باب استئذان النبيﷺ ربهفي زيارة قبر أمه (٩٧٦).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَفَلَا يَعْقِلُونَ﴾ یس : ٦٨، واتە: دە ئایا ئەوان تێ ناگەن و ژیرییان ناخەنە کار)) خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ﴾محمد: ٢٤، واتە: ئایا ئەوانە بۆ لە ئایەتەکانی قورئان رانامێنن و تێ نافکرێن تا پەند و ئامۆژگاری لێ وەرگرن)) خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ ثُمَّ انظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ﴾ الأنعام: ١١، واتە: پێیان بڵێ: بچن بە وڵاتی بێ باوەڕەکاندا ئەوانەی یاخی بوون گەشتێ بکەن ئەوسا تەماشاکەن بزانن پاشە ڕۆژی ئەوانە چۆن بوو کە ئایەتەکانی خوایان بە درۆ دادەنا؟))، خوای گەورە دەفەرموێت:﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ آل عمران: ١٩٠، واتە: بە راستی لەو شێوە دروستکردنە سەرسوڕهێنەرەی ئاسمانەکان و زەوی و ئاڵوگۆڕی شەو و ڕۆژ چەندین بەڵگە و نیشانەی پتەو هەیە لەسەر بوونی خوا و تاك و تەنیایی بۆ کەسانێ خاوەن ژیری و هۆشمەندن)). بۆ خاوەنی عەقڵە روناکەکان... کەوابوو عەقڵ چەندە مەزنە؟؟!! عەقڵ چەندە بە شکۆیە؟؟!! عەقڵ چەندە بەڕێزە؟ بە مەرجێ جگە لەو ڕۆڵەی کە پێی سپێردراوە هیچ ڕۆڵێکی تر نەبینی... سنوری خۆی نەبەزێنی... لە توانای خۆی زیاتر هەنگاو نەنێت... دەبێت عەقڵ لەگەڵ هەموو بوونەوەردا ملکەچی خوای گەورە بن...

چونکە زۆر ئەستەمە کەوا عەقڵ بتوانێت ڕاستیەکانی(وەحی) سرووش بزانێت و بناسێت و لێی تێبگات لەم ڕاستێتیە گەورە بە بێ (وەحی) سرووش. من پرسیار لەو برا و خوشکانە دەکەم: ئایا کێ خاوەنی پاکترین و شکۆدارترین و مەزنترین و خاوێنترین عەقڵە کەوا ئەم زەوییە ناسیویەتی ؟؟ ئەو کەسە محمد ی کوڕی عبدالله یەﷺ... لە گەڵ ئەوەیشدا پێغەمبەرمانﷺ نەیدەتوانی ڕاستیەکانی ئیمان و قورئان بناسێت ئیللا لە پاش هاتنی (وەحی) سرووش لە لایەن خوداوەندەوە... چۆن ئەم قسەیە دەکەیت؟؟ ئایا پێغەمبەری خواﷺ ڕاستیەکانی ئیمانی نەدەناسی بە عەقڵە روناکەکەی ئیللا پاش دابەزینی(وەحی) سرووش؟؟ بەڵێ...

خوای گەورە دەفەرموێت: .. ﴿وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا ۚ مَا كُنتَ تَدْرِى مَا ٱلْكِتَٰبُ وَلَا ٱلْإِيمَٰنُ وَلَٰكِن جَعَلْنَٰهُ نُورًا نَّهْدِى بِهِۦ مَن نَّشَآءُ مِنْ عِبَادِنَا ۚ وَإِنَّكَ لَتَهْدِىٓ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ﴾ الشورى: ٥٢، واتە: هەروەك بۆ پەیامبەرانی پێشین وەحیمان کرد ئاوایش ئەم قورئانەمان بۆتۆ وەحی کرد بە بڕیار و فەرمانی خۆمان و ڕۆح و گیان و ئەقڵ دەژێنێتەوە تۆ لەپێش وەحی نەت ئەزانی کتێب و بڕوا چییە؟ بەڵام ئێمە ئەو قورئانەمان کردە نوور و ڕووناکییەك تا بە هۆی ئەوەوە هەر کەسێکمان بوێت لە بەندەکانمان ڕێنمایی بکەین کەوابوو چ قورئان چ بڕوا هەردوو بەهرەی خوان بێ گومان تۆ ئەی موحەممەدﷺ بۆ ڕێگەیەکی ڕاست خەڵکی ڕێنوێنی دەکەیت)).

کەواتە... تەنانەت پێغەمبەری خوا(ﷺ) نەیدەتوانی لە پێش (وەحی) سرووش ڕاستیەکانی وەحی بزانێت و بناسێت... عەقڵ بواری خۆی هەیە، دەبا لە بوارەکەی خۆیدا داهێنان ئەنجام بدات... خۆت دەزانی کە چەندە پێویستمان بە داهێنانی عەقڵەکان هەیە لەم کات و ماوەیەدا ... بەڵام ئێمە عەقڵ بکەینە(حاکم) دادوەرێك بە سەر دینی خوای گەورەوە ئەوا سوێند بە خوا ئەم دینە دەبووە یاریەك بە دەستی عەقڵی مرۆڤەکانەوە... ئەگینا من پرسیار دەکەم، ئەو چۆن دینێك دەبێت کە ئێمە وەری دەگرین ؟؟ ئەو دینەی کە عەقڵی تۆ بڕیاری لە سەرداوە ؟؟ یان ئەوە دینەی کە عەقڵی من بڕیاری لە سەرداوە ؟؟ یان ئەو دینەی کە عەقڵی فلان بڕیاری لە سەرداوە؟؟ یان عەقڵی فلان... ئەم دینە کام دینە و چۆن دینێکە ؟؟ !

ئیمامی عەلیﷺ دەڵێت: ((لو كان الدين بالرأي لكان المسح على باطن الخف أولى من المسح على أعلاه))،[1] واتە: ئەگەر دین بە بۆچوون(ڕای) بوایە ئەوا سڕینی ژێرەوەی خوف لە پێشتر و ڕەواتر بوو لە سڕینی سەرەوەی)) ئەگەر بتەوێت خوفەکانت بسڕی ئەوا سوننەت وایە کە سەرووی خوفەکان بسڕی... نەوەك ژێرەوەی کە دەکەوێتە سەر زەوییەکە... ئەگەر دین بە پێی عەقڵ بوایە ئەوا ژێرەوەی خوفەکان لە پێشتر و ڕەواترە بۆ سڕین لە سەرەوەی خوفەکە... بەڵام

١ـ أخرجه ابو داود،كتاب الطهارة، باب كيف المسح؟ (١٦٢ – ١٦٢)، والدار قطني في ((السنن)) (١ / ١٩٩، ٢٠٤)، والبيهقي في ((السنن الكبرى)) (١ / ٢٩٢)، وصححه الألباني في (الإرواء) (٣).

دین ئەرك پێدان و یاسادانانە، ئەمەیشە ئەوە ناگەیەنێت کە ئێمە عەقڵ پووچ بکەینەوە و هەڵیبوەشێنینەوە... دەبا بیربکەینەوە بە عەقڵەکانمان لە فەرمانی پەروەردگارمان و پێغەمبەرمانﷺ .. من (هەروەکو باسم کرد) ڕێز و پایەی عەقڵ کەم ناکەمەوە لە بایەخ و گرنگی کەم ناکەمەوە... ئەگینا ئەگەر عەقڵ بەرنگاری روناکی (وەحی) سرووش ببێتەوە وە ئەو عەقڵە لە پەیرەو بەرنامەی پێغەمبەری خواﷺ لا بدا یان لە بەرنامەی پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) بە شێوەیەکی گشتی... سوێند بەو خودایەی کە هیچ خودایەك جگە لە ئەو نییە ئەوا عەقڵ لە ناو زەلکاوێکی بێ نرخەوە نوقم دەبێت... نوقم دەبوو لە ناو زۆنگاوی گومڕایی و ئارەزووەوە... ئایا بە بیرتدا دێت عەقڵی وا هەیە مانگا دەپەرستێ ؟؟ بەڵکو عەقڵی وا هەیە مشك دەپەرستێ ؟؟ ئایا باوەڕ دەکەیت؟؟ کە مانگایەك لە سەردەمی ئەتۆم و سەردەمی(فضائیات)دا وە لە سەردەمی(انترنێت)دا تاکو ئێستا کردوویانەتە خوایەك و دەیپەرستن؟؟ دەیپەرستن جگە لە خوا..(جل جلالە)وە هەروەها لە سەردەمی ئەتۆمدا مشك دەپەرستن لە پەرستگا گەورە و شکۆدارەکاندا جگە لە خوا؟؟(جل جلالە) بەڵکو عەقڵی وا هەیە کە ئەندامی نێرینەی پیاو دەپەرستێت؟؟ بەڵکو عەقڵی وا هەیە کە ئەندامی مێیینەی ئافرەت دەپەرستێت؟؟ عەقڵی وا هەیە مرۆڤ دەپەرستێت؟ ئەوەتا عیسا ی کوڕی مریم دەپرستن (علیە وعلی نبینا أفضل الصلاة والسلام)وە (العزیر)یان دەپەرست... عەقڵی وا هەیە کەوا کچەکەی خۆی دەکوژێت، کە هێشتا زیندووە لە ترسی برسێتی و شەرمەزاری! عەقڵی وا هەیە بەرگری لەزۆرانبازی(گا) دەکات! عەقڵی وا هەیە بەرگری لە رەگەزپەرستی رەنگی پیستەکان دەکات! عەقڵی وا هەیە(نالێم چەندەها ماڵ)،بەڵکو چەندەها دەوڵەت و میللەت لە ناو دەبەن لە ڕێگای موشەك و چەکی هاوێژەر و فرۆکە و راجیمە و زرێپۆشەوە بە ناوی ئازادی و دیموکراسییەوە، عەقڵی وا هەیە خاوەنەکەی دەڵێت:

هبوني عیدا یجعل العرب أمة وسیروا بجسماني علی دین برهم

سلام علی کفر یوحد بیننا وأهلا وسهلا بعده بجهنم

واتە: بمبەخشنە جەژنانەیەك بە مەرجێ عەرەب بکاتە میللەتێك، لاشەکەم بکەنە

سەر دینی (برهم)، سلاو لە کوفرێك ببێتە هۆی یەککگرتنمان، لە پاش ئەوە دۆزەخ بە خێر بێت.

عەقڵی وا هەیە خاوەنەکەی دەڵێت: دوایین کەڵەشێر کە بانگی دەکرد(قوقاندی) سەرمان بڕی ئێستا هیچ نەماوەتەوە تەنها خوا نەبێت...!! ئەوا ئاسکێکی تر رادەکات هەموو سەگەکانی راوی دوای کەوتوون ئێمەیش دوای دەکەوین پاشان راوی خوا دەکەین...))عەقڵێکی تر هەیە خاوەنەکەی دەڵێت: ئەو خودا ناپەرستیٚ و شەیتانیش ناپەرستیٚ ئەمجار دەڵێت: هەردووکیان دیوارێکن چاوەکانم دەگرن و دایدەپۆشن... ئایا دیوارێك بگۆڕمەوە بە دیوارێکی تر... عەقڵی ئافرەتێکی تر هەیە خاوەنەکەی دەڵێت: تەنانەت (یەکتاپەرستی) ش ستەمی لە ئافرەت کردووە. پێیان گوت: چۆن؟ گوتی: وشەی یەکتاپەرستی بریتییە لە(لا اله الا هو) ئایا بۆ نالێین(لا اله الا هي)؟ ئایا ئەمانە عەقڵن ئەی بەرێزان؟؟ ڕەحمەتی خوا لە زانای پایەدار (ابن القیم) کاتیٚ دەڵێت:

لا یستقل العقل دون هدایة بالوحي تأصیلا ولا تفصیلا

کالطرف دون النور لیس بمدرک حتی یراه بکرة و أصیلا

واتە: هەرگیز عەقڵ سەربەخۆ نابێت بە بیٚ هیدایەتی، وەحی لە بناغەوە و بەدوور و درێژی، وەکو چاوێك بە بیٚ روناکی نابینیٚ،تاوەکو تەماشا بکات بەیانیان و ئێواران.

تۆ چاوەکانت دەبینیٚ... منیش چاوەکانم دەبینیٚ... بەڵام ئایا لە تاریکیدا هیچ دەبینین ؟؟ هیچ نابینین لە تاریکیدا... لە گەڵ ئەوەیشدا هەستی بینیمان هەیە... بەڵکو دەبیٚ روناکی یەك هەبێت بۆ ئەوەی ببینیٚ...بۆیە عەقڵەکەی من و عەقڵەکەی تۆ پێویستی بە روناکی پێغەمبەرایەتی یە... بۆ ئەوەی ئەم عەقڵە حەق و راستی لەسەر راستێتی خۆی ببینیٚ... ئەگینا ئەوا ئەم عەقڵە نوقمی تاریکی گومڕایی دەبێت... عەقڵی وا هەیە لە بواری دونیادا داهێنان دەکەن (من نکۆڵی لە داهێنان ناکەم) بەڵام ئەگەر لە ڕووی بیرو باوەڕە و ئەخلاقەوە تەماشای بکەیت ئەوا دەبینی

کەوتووەتە نێو قوڕاو و لێتاودا بە بێ ناکۆکی...

لا يستقل العقل دون هداية	بالوحي تأصيلا ولا تفصيلا
كالطرف دون النور ليس بمدرك	حتى يراه بكرة و أصيلا
نور النبوة مثل نور الشمس	للعين البصيرة فاتخذه دليلا
فإذا النبوة لم ينلك ضياؤها	فالعقل لا يهديك قط سبيلا
طرق الهدى محدودة إلا على	من أم هذا الوحي والتنزيلا
فإذا عدلت عن الطريق تعمدا	فأعلم بأنك ما أردت وصولا
يا طالبا درك الهدى بالعقل	دون النقل لن تلقى لذاك دليلا[1]

واتە: هەرگیز عەقڵ سەربەخۆ نابێت بەبێ هیدایەتی، وەحی لە بناغەوە و بە دوور و درێژی، وەکو چاوێك بە بێ روناکی نابینێ، تاکو تەماشا بکات بەیانیان و ئێواران، روناکی پێغەمبەرایەتی وەك روناکی رۆژە، بۆ ئەوەی چاوەکان ببینن بۆیە بیکە رێ پێشاندەر، ئەگەر پێغەمبەرایەتی روناکی خۆی پێت نەبەخشی، ئەوا عەقڵ بە تەنها هەرگیز بۆ رێگا رێنموییت ناکات، رێگاکانی هیدایەت دیاریکراون تەنها ئەو کەسە نەبێت کە بۆ پیشەوای ئەم سرووشە و قورئانە، ئەگەر بە قەستی لە رێگا لابدەیت ئەوا بزانە کە خۆت نەتویستووە بگەیتە جێ، ئەی ئەو کەسەی کە دەتەوێت هیدایەت لە رێگای عەقڵەوە بەدەست بهێنی، بە بێ قورئان و فەرموودە بزانە کە ئەوە نابێتە ڕابەرت.

علم العليم وعقل العاقل اختلفا	من ذا الذي فيهما قد أحرز الشرفا
العلم قال: أنا أحرزت غايته	والعقل قال: أنا الرحمن بي عرفا
فأفصح العلم إفصاحا وقال له	بأينا الله فى قرآنه اتصفا
فأيقن العقل أن العلم سيده	فقبل العقل رأس العلم و انصرفا

زانستی زانیارێك و عەقڵی هۆشمەندێك بووە جیاوازییان، کام لەوان پلە و پایە و شکۆمەندیان بە دەست هێنا، زانستەکە گوتی: من ئەو مەبەستەیەم بە دەست

١ـ ((الصواعق المرسلة)) لابن القيم (٣/ ٩٧٩) ط دار العاصمة.

هێناوە عەقڵ گوتی: لە ڕێگای منەوە خەڵکی (الرحمن) ی ناسیوە، بۆیە زانستەکە بە دەربرینێك دەربڕی و گوتی: بە کام لە ئێمە خوای گەورە لە قورئاندا وەصفی خۆی کردووە،بۆیە عەقڵ زانی کەوا زانست گەورەی ئەوە، پاشان عەقڵ سەری زانستی ماچ کرد و بڵاوەیان لێ کرد.

کەوابوو ئەمە بنەمایەکە دەبێ بزانین لە کێشە و باسی سزا و خۆشگوزرانی و ناو گۆڕ و تاوەکو حوکم نەدەین بە سەر دینی خوداوە بە عەقڵەکانمان.

بنەمای دووەم...

دەڵێن:... سزای ناو گۆڕ لە قورئانی پیرۆزدا نەچەسپاوە، هەر چەندە لە سوننەتدا هاتبێت ئەوا بەسە بۆ ئێمە تەنها لە قورئانەوە شت وەرگرین!!

قسەیەکی زۆر ترسناکە... بەڵکو لەو پەڕی ترسناکیدایە وە ڕەنگە ئەوان ئەو ئایەتە بکەنە بەلگە کە دەڵێت: ﴿مَّا فَرَّطْنَا فِي ٱلْكِتَٰبِ مِن شَيْءٍ﴾ الأنعام: ٣٨، واتە: لە هیچ شتێك کەمتەرخەمیمان نەکردووە لە(لوح المحفوظ) دا)) ئەم قسەیە ڕاستە بەڵام مانای ئەوە ناگەیەنێت کە ئێمە پێویستمان بە سوننەت نییە و تەنها قورئان بەسە! چونکە ترسناکییەکی زۆر گەورەیە... چونکە بە دەقی قورئانی پیرۆز خوای گەورە دەفەرموێت ﴿وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمْ عَنْهُ فَٱنتَهُوا۟ ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ﴾ الحشر: ٧، واتە: هەرچی پەیامبەرﷺ پێی دان وەری بگرن، واتە: بەچی فەرمانی پێ کردن بیکەن چ لەم دەستکەوتەدا و، چ لە هەر شتێکی تردا جێبەجێی بکەن. ڕێیشی لە هەر شتێ لێ گرتن، ئێوەش دەستی لێ هەڵگرن، خۆتان لە خەشم و غەزەبی خوا بپارێزن بە جێبەجێکردنی فەرمانەکانی و وازهێنان لە قەدەغەکراوەکانی بە ڕاستی خوا سەخت تۆڵەیە قاری لە هەر کەسێك گرت ڕزگاری نابێ)).

ئایا ئەوانە لە بیریان چووە کە خوای گەورە ئەم قورئانەی بە جارێك دانەبەزاند؟ بەڵکو خوای گەورە هەردوو (وەحی) سرووشەکەی پێکەوە دابەزاند (قورئان و سوننەت) بیر بکەینەوە ئەی موسڵمانان... من ڕووی دەمم لە هەموو ئەم ئوممەتە

لەسەر زەوی بە گشتی دەکەم و لە گەڵ ئەواندا قسە دەکەم... کە تۆ فەرمانت پێ کراوە بە وەرگرتنی سوننەتەکەی پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ... بەڵکو قورئانی پیرۆز ئەم مەسەلەی یەکلا کردووەتەوە...

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ أَمْرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ ٱلْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَن يَعْصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَٰلًا مُّبِينًا﴾ الأحزاب: ٣٦، واتە: بۆ هیچ پیاو و ژنێکی بڕوادار نییە کاتێ خوا و پەیامبەرەکەی بڕیاری کارێکیان دا سەرپشککرانیان بۆ هەبێ لە کارەکەیاندا واتە: بۆیان نییە خۆیان بارێك هەڵبژێرن، بەڵکو دەبێت بێ سەرلێکردنەوە فەرمانبەردار و ملکەچ بن، ئەمانە گشت ئەو ڕاستییە دووپات دەکەنەوە کە دەبێ موسڵمان هەمیشە گوێڕایەڵی لە خوا و لە پێغەمبەرەکەی بکەن و نابێ بۆ خۆی – بێجگە لەوە – بڕیارێکی تر بدات (ئیبن کەسیر) یش ئەڵێت: ((ئەم ئایەتە هەموو بوارەکانی ژیان دەگرێتەوە، کەوابوو هەر کات خوا و پەیامبەرەکەی ﷺ بڕیاری شتێکیان فەرموو لە هەر بوارێکدا ئیتر ئەبێ هەر ئەوە پیادە بکرێ ئەگینا یاخیبوون و سەرپێچییە)) هەرکەسێك سەرپێچی بکات لە فەرمانی خوا و پەیامبەرەکەی بەو شێوەیە کە جگە لە بڕیارەکانی ئەوان کارێکی دی هەڵبژێرێ بۆ خۆی ئەوە بێ گومان گومڕا بووە بە گومڕابوونێکی ئاشکرا)) .

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ ٱلْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَن يَقُولُوا۟ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۚ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَخْشَ ٱللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَآئِزُونَ﴾ النور: ٥١- ٥٢، واتە: وتە و گوفتاری بڕوادارەکانیش کاتێ بانگ دەکرێن بۆ لای خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ بۆ ئەوەی لە نێوانیاندا داوەری بکا هەر ئەمەیە کە ئەڵێن: ئەوا بیستمان و گوێڕایەڵیشین، ئا ئەوانە – کە بۆ ڕەزامەندی خوا پەلە ئەکەن – سەرفرازی ڕاستەقینەی دونیا و قیامەتن .(٥١)هەر کەسێ گوێڕایەڵی خوا و پەیامبەرەکەی بکا و لە خوا بترسێت لە بەر ئەو درێغییانەی کە کردوویەتی وە لە سەرپێچیش خۆی بپارێزێ ئا ئەوانەن

سەرکەوت و بەرەوەن(٥٢)))·

خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا فَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ﴾ المائـــدة: ٩٢، واتـــە: دەبـــێ بەبـــەردەوام گوێڕایـەڵی خـوا بـن و بەرفـەرمانی پەیامبـەر بـن و وریاشـبن هەمیـشە لـەو شـتە ناپەسەندانە دوور بگرن جا ئەگەر لە قسەم دەرچوون و ڕووتان لـە ئامۆژگارییـەکانم وەرگێڕا ئەبێ بزانن کە بە ڕاستی پەیامبەر جگە لە ڕاگەیانـدنی پـەیامی خـوا هیـچی تری لەسەر نییە سزاو تۆڵەیش هەر بەدەستی خوایە))·

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ ۖ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾ النساء: ٥٩، واتە: ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە! گوێڕایەڵی فەرمانی خوا و پەیامبەر بن لە هەموو کاروبارێکدا وە بەر فەرمانی کاربەدەستان و کارسازانی خۆتان بن، واتە: بە قسەی ئەو کاربەدەست و زانایان بکەن کە لە خۆتان بن .واتە: لە چوار چێوەی شەریعەتدا گوێڕایەڵیان بن، ئینجا ئەگەر لە شتێکدا کێشەو ناکۆکیتان بوو جا بیگێڕنەوە بۆ لای خوا و پەیامبەرﷺ واتە: با تەنها قورئان و سوننەت داوەر و حەکەمتان بن، بەڵێ پێویستە لە هەموو شتێکدا بگەڕێینەوە لای خواو پەیامبەرﷺ دیارە کە بڕیاری پەیامبەریشﷺ هەر بڕیاری خوایە. ئەگەر باوەڕتان بە خوا و بە ڕۆژی دوایی هەیە دەبێ ئاوابێت، ئەو گێڕانەوەی کێشە و هەرایە بۆ لای قورئان و سوننەت جوانتر و چاکترە بۆتان چاکترین ڕەفتاریشە بۆ داهاتووتان))·

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ النساء: ٦٥، واتە: نەخێر وەك ئەوە نییە دوو ڕووەکان دەیزانن سوێند بێ بە پەروەردگارت ئەی پێغەمبەر نابنە باوەڕدار تا بۆ یەکلا کردنەوەی کێشەکانی نێوانیان تۆ دەکەنە داوەر و ئەوساش بەرامبەر بەو بڕیارەی تۆ داوتە هیچ

تەنگیەکیان دەست نەکەوێ لە دەروونیاندا و بەچاکیش تەسلیم و ملکەچ ببن بەڵێ دەبێ ملکەچی و ڕەزامەندی تەواومان بۆ هەموو بڕیارەکانی خوا و پەیامبەرﷺ هەبێ)).

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿وَٱلنَّجۡمِ إِذَا هَوَىٰ ١ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمۡ وَمَا غَوَىٰ ٢ وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلۡهَوَىٰٓ ٣ إِنۡ هُوَ إِلَّا وَحۡيٞ يُوحَىٰ ٤ عَلَّمَهُۥ شَدِيدُ ٱلۡقُوَىٰ﴾ الـنجم: ١ـ ٥، واتـە: سـوێند بـەو ئەسـتێرەیە کـە بـە خێرایـی ئـاوا دەبێـت، یـا لـە شـوێنی خـۆی دەترازێـت و بـەر دەبیێتـەوە کـاتی نزیکبوونـەوەی قیامـەت (١) هاوەڵەکـەی ئێـوە (موحەممەد)ﷺ لە ڕێی هەق لای نەداوە و باوەڕی پووچیشی نەبووە (٢) وە قسەو گوفتاری (پێغەمبەر) لە ڕووی هەواوهەوەسەوە نییە، جا کەسێ ئـاوابێ چۆن ڕێگـە ون ئەکات ؟! (٣) ئەو قورئانەی کە ئەو دەیڵێت، جگە لـەوەی کـە بـە وەحـی بـۆی دەنێررێ هیچی تر نییە، واتە: ئەم قورئانە هەر لە لایەن خواوەیە(٤) خـاوەن هێـز و بە زەبر (جوبریل) ی فریشتەیە، قورئانی فێرکردووە (٥).))

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿هُوَ ٱلَّذِي بَعَثَ فِي ٱلۡأُمِّيِّـۧنَ رَسُولٗا مِّنۡهُمۡ يَتۡلُواْ عَلَيۡهِمۡ ءَايَٰتِهِۦ وَيُزَكِّيهِمۡ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ﴾ الجمعـة: ٢، واتـە: خـوا هـەر ئـەو پەروەردگارەیە کە لە ناو عەرەبە نەخوێندەوارەکاندا –وەك ئیبن عـەبباس– ئـەڵێ: پەیامبەرێکی پایەبەرزی لە خۆیان نارد، ئایەتـەکانی قورئانەکـەی ئـەویان بـە سـەرا دەخوێنێتەوە هەرچەند ئەمیش خـوی نەخوێنـدەوارە، ودڵ و دەروون و ڕەواڵـەتیان پـاك دەکاتـەوە لـەبیروباوەری بتپەرسـتی و یاسـای لاروچـەوتی کۆمەڵایـەتی ئـەو سەردەمە و قورئان و فەرموودەکانی خۆیان فێر دەکات خۆ بەڕاستیش پێش هـاتنی ئەو ئەوان لە گومڕایی و سەر لێشێواوییەکی ئاشکرادا بـوون... سیاسـەتی پـووچ و گەندەڵ، ڕەوشت و ئەخلاقی ڕووخاو، باری کۆمەڵایەتی پەست و قێزەون... هتد)).

خوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿وَٱذۡكُرۡنَ مَا يُتۡلَىٰ فِي بُيُوتِكُنَّ مِنۡ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ وَٱلۡحِكۡمَةِۚ﴾ الأحـزاب: ٣٤، واتـە: و یـاد بگـرن ئـەوەی دەخوێنرێتـەوە لـە ماڵەکانتاندا لە ئایەتەکانی خـوا و فـەرموودەکانی پێغەمبـەرﷺ واتـە: مـادەم ئێـوە

ماڵەکانتان جێگەی سروش و نیگای خوایە ئەبێ زۆر ساڵح و چاك و پاك بن)) مەبەست لە (آیات الله) قورئانە و مەبەست لە (الحکمە) بە یەکدەنگی هەموو ئەهلی سوننە: مەبەستی سوننەتە...

ئیمامی الشوکانی دەڵێت[1]: ((جێگیر بوونی بەڵگەیەتی سوننەت و سەربەخۆبوونی لە یاسادانانی حوکمەکان، یەکێکە لە پێویستی یە دینیەکان، وە هیچ کەسێك لەو قسەیەدا جیاواز نییە ئیللا کەسێك نەبێت کە هیچ پشکێکی لە ئیسلامدا نەبێ))...

زۆر ئەستەمە کە لە قورئان تێبگەین بە بێ سوننەت ئەو کەسەی کە قورئانی لە سەردابەزیوە وە پێویستە لە سەرمان دڵنیا بین و لێبکۆڵینەوە لە راست و دروستی فەرموودە(صحة الحدیث) چونکە هەرکەسێ بە دەم پێغەمبەری خوداوەﷺ بە قەستی درۆی کرد ئەوا با جێگای خۆی لە ئاگردا ئامادە بکات هەروەکو لە (صحیح البخاری)[2] دا هاتووە لە فەرمودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((بلغوا عني ولو آية، وحدثوا عن بني إسرائيل ولا حرج، ومن كذب علي متعمدا فليتبوأ مقعده من النار)) واتە: لە منەوە ئەگەر تەنها یەك ئایەتش بووە بگەیەنن، لە بەنی ئیسرائیلەوە باسەکان بگەڕێننەوە بە بێ ئەوەی قەدەغە بێت، هەرکەسێ بە دەم منەوە بە قەستی درۆ بکات ئەوا با جێگای خۆی لە ئاگردا ئامادە بکات))

بۆیە ئەگەر ڕاست و دروستی فەرموودەیەکی جێگیر بوو بە پێی ئەو بنەمایانە کە دانراوە لە لایەن زانا ڕەخنەگر و لێهاتووەکان، دانا بە سەلیقەکان لە فەرموودەناسان ... ئەوا پێویستە لە سەرمان کەوا ملکەچی فەرموودەکەی پێغەمبەری خواینﷺ، جا ئەگەر هاتوو عەقڵمان لێی تێگەیشت یان لێی تێنەگەیشت.

١ـ ((إرشاد الفحول)) (ص ٥٣).
٢ـ أخرجه البخاري في كتاب أحاديث الأنبياء، باب ما ذكر عن بني إسرائيل (٣٤٦١).

ابن القیم دەفەرموێت[1]: سوننەت لە گەڵ قورئاندا سێ ڕووی هەیە یا خود بە سێ شێوەیە: ...

ڕووی یەكەم: ئەو سوننەتەی كە لە گەڵ قورئاندا دەگونجێ لە هەموو ڕوویەكەوە... ئەمە مانای چییە؟ مانای ئەوەیە: كەوا خوای گەورە لە قورئاندا فەرمان دەكات بە نوێژ و ڕۆژوو و زەكات و حەج... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ﴾ البقرة: ٤٣، واتە: فەرمانیان پێ بكە با بە تێر و تەسەل نوێژ ئەنجام بدەن و بەشێكی داراییشیان بە زەكات بدەن)) وە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلِلَّهِ عَلَى ٱلنَّاسِ حِجُّ ٱلْبَيْتِ مَنِ ٱسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا﴾آل عمران: ٩٧، واتە: خوا حەجی كەعبەی بڕیارداوە لەسەر مەردم لەسەر ئەوەی توانای ڕێگای هەبێ)). ...هتد .

ئەمجار سوننەت دێت ئەو فەرمانە كە قورئان فەرمانی پێ كردووە دەیچەسپێنێت... بۆیە خاوەنی سوننەتﷺ دەڵێت: هەروەكو لە هەردوو كتێبی (صحیح)[2] دا هاتووە لە فەرموودەیەكی (ابن عمر) ەوە:

((بني الإسلام على خمس: شهادة أن لا إلـه إلا الله، و أن محمدا رسول الله، و إقام الصلاة، و إيتاء الزكاة، وصيام رمضان، وحج البيت)) واتە: ئیسلام بنیات نراوە لەسەر پێنج پایە: شایەتیدان كە هیچ خوایەك نیە شایەنی پەرستن بێت تەنها (الله) نەبێت و محمد یش نێردراوی (الله) یە، نوێژ كردن و زەكات دان و ڕۆژووگرتن و حەجی ماڵی خوا)).

كەوابوو فەرمان بەوە دەكات كە قورئان فەرمانی پێكردووە بۆیە بەڵگەكانی سوننەت و بەڵگەكانی قورئان هاوكار و پشتیوانی یەك دەكەن ئەمە یەكەم ڕووە ..

١ـ ((إعلام الموقعين)) (٢ / ٢٧١، ٢٧٠) ط الإيمان (بتصرف).

٢ـ أخرجه البخاري في كتاب الإيمان، باب: دعاؤكم إيمانكم (٨)، ومسلم، كتاب الإيمان، باب: أركان الإسلام و دعائمه العظام (١٦).

ڕووی دووەم : سوننەت ببێتە ڕوونکەرەوە و ڕاڤەکردنی ئەوەی کە قورئان بە کورتی و پوختی باسی کردووە:... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ﴾ البقرة:٤٣) ئەگەر بلێیت چۆن نوێژ بکەم؟ چۆن نوێژەکان ئەنجام بدەم بەو شێوەی کە خوای گەورە فەرمانی پێ کردووە؟ پێت دەڵێم: بڕۆ قورئان بکەرەوە و تەنها یەك ئایەتم بۆ دەربهێنە کە پێمان بلێت نوێژی نیوەڕۆ چوار ڕکەعاتە ... خێراکە لە قورئان پایەکانی حەجم بۆ دەربهێنە ... هەروەها ئەو شتانەی کە نوێژ پووچ دەکەنەوە و هەروەها چەنییەتی و بڕەکانی زەکات... هتد...

ئەوا هەموو ئەوانە نادۆزیتەوە ئیللا لە سوننەت دا نەبێت ... لە قورئاندا فەرمانی کورت و پوخت کراوە: ((وَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ)) ئەمجار خاوەنی سوننەت دێتﷺ و لە پێش چاوی هاوەڵان نوێژ دەکات... دەڵێت: ((صلوا كما رأيتموني أصلي))[1] واتە: نوێژ بکەن بەو شێوەی کە منتان دەبینی نوێژم دەکرد)).

قورئان فەرمان دەکات ﴿وَأَتِمُّواْ ٱلۡحَجَّ وَٱلۡعُمۡرَةَ لِلَّهِۚ﴾ البقرة: ١٩٦، واتە: هەربۆ خوا حەج و عومرە بە چاکی و بە تەواوی ئەنجام بدەن واتە ئەگەر نیازی هەریەك لەوانەتان کرد دەبێ زۆر بەرێك و پێکی جێبەجێیان بکەن و تەنها نییەتی خوایان لێ بێنن)) پاشان پێغەمبەری خوارحەج دەکات و هەموو بنەما و ڕێساکانی حەج بە تەواوی لە پێش چاوی هاوەڵان دەکات و بەوان و بە هەموو ئەم ئوممەتە لە پاش خۆی، دەڵێت: ((لتأخذوا عني مناسككم))،[2] واتە: هەموو یاسا و ڕێسا و چۆنییەتی حەج لە منەوە وەرگرن و فێر بن)).

کەوابوو سوننەت ڕوونکەرەوەی قورئانە و درێژە پێدانی ئەم ئایەتانەیە کە بە کورتی و پوختەیی باس کراوە...

ڕووی سێیەم : ئەویش بە بایەخترین ڕووی سوننەتە لە گەڵ قورئاندا... ئەویش ئەوەیە کە سوننەت شتێك بەپێویست(واجب) دابنا کەچی قورئان باسی نەکردووە و لێ بێ دەنگ بووە لە (واجب) بوونی یا خود شتێکی بە حەرام دانابێ کە قورئان

١ـ أخرجه البخاري كتاب الأذان، باب الأذان للمسافر إذا كانوا جماعة (٦٣١).
٢ـ أخرجه مسلم، كتاب الحج، باب استحباب رمي جمرة العقبة يوم النحر (١٢٩٧)، وأحمد (٢ / ٣٦٦).

لێی بێ دەنگ بووە لە بە حەرام زانینی... کەوابوو پێغەمبەری خواﷺ یاسا دادەنات چونکە هەرگیز هیچ قسەیەك لە خۆوە ناکات... لە کتێبی (سنن ابي داود و الترمذي)دا[١] بە سەنەدێکی(صحیح) هاتووە لە فەرموودەیەکی (المقدام ی کوڕی معد یکرب)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ألا إني أوتيت الكتاب ومثله معه ألا يوشك رجل شبعان على أريكته، يقول: عليكم بهذا القرآن، فما وجدتم فيه من حلال فأحلوه وما وجدتم فيه من حرام فحرموه))، ((ألا لا يحل لكم لحم الحمار الأهلي، ولا كل ذي ناب من السبع، ولا لقطة معاهد، و إن ما حرم رسول الله كما حرم الله))، واتە: خوای گەورە قورئانی پێ بەخشیوم و هاوشێوەکەی لە گەڵدایە (واتە: سوننەت) خەریکە وای لێ دێت کەسێکی تێر لەسەر قەنەفەکەی دانیشتووە و دەڵێت: دەست بگرن بەم قورئانەوە (واتە: تەنها ئەم قورئانەمان بەسە) ئەوەی حەلاڵ بوو تیایدا ئەوا بە حەلاڵی بزانن و ئەوەی حەرام بوو تیایدا ئەوا بە حەرامی بزانن))، جا بزانن کەوا گۆشتی گوێدرێژی ماڵی حەلاڵ نییە بۆتان، لە گەڵ هەموو دڕندەیەکی کەڵپەداردا و دۆزراوەی پەیمان پێدراوەکان، دڵنیابن ئەوەی کە پێغەمبەری خواﷺ حەرامی کردووە هەروەکو ئەوەیە چۆن خوای گەورە حەرامی کردبێت)).

لێرەدا پلە و پایەی سوننەتمان زانی و بۆمان دەرکەوت کە تەنها قورئان بەس نییە.[٢]

کەوابوو خێراکەن... لە پاش ئەم بناغە گرنگە لە (ابن القیم)ی زۆر زانەوە فەرموون دەربارەی کێشەی سزا و خۆشییەکانی ناو گۆڕ باس بکەین ... من بە قەستی ئەم بنەما زانستییە زۆر گرنگەم باس کرد بۆ ئەوەی عەقڵ و دڵ لە یەك کاتدا پێکەوە بدوێنم...

پێت دەڵێم: برای خۆشەویستم ..خوشکی بەڕێزم... ژیانی ناو گۆڕ پێی دەڵێن: ژیانی بەرزەخ... هیچ کەسێك حەقیقەتەکەی نازانێت نە فریشتەیەکی نزیککراو و نە

١ـ أخرجه ابو داود،كتاب السنة، باب لزوم السنة (٤٦٠٤)، والترمذي، كتاب العلم، باب ما نهى عنه أن يقال عند حديث رسول اللهﷺ (٢٦٦٤)، وصححه الشيخ الألباني في ((المشكاة)) (١٦٣).

٢ـ بۆ زیاتر ئاشنا بوون لەم بابەتە بڕوانە کتێبی ((پلە و پایەی سوننەت لە ئیسلامدا و تەنها قورئان بەس نییە) لە دانانی زانای پایەدار محمد ناصر الدين الألباني و وەرگێرانی مامۆستای بەڕێز خلیل أحمد کەلاری.

پێغەمبەرێکی نێردراو... ئەمەیشە بنەمایەکی گرنگە و لەوپەڕی گرنگیدایە...

کەوابوو مانای بەرزەخ چییە؟

براکانم ... لە پاش مردن، ژیانی دووەم و ماڵێکی تر هەیە... وە ژیانیش لەم ماڵەدا بە تەواوەتی جیاوازە لە ژیانمان لە ماڵی دونیا...

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَقُل رَّبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ (٩٧) وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَن يَحْضُرُونِ (٩٨) حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ (٩٩) لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ ۚ كَلَّا ۚ إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا ۖ وَمِن وَرَائِهِم بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾ المؤمنون:٩٧ـ ١٠٠، واتە: بڵێ پەروەردگاری من! پەنا بە تۆ ئەگرم لەتێ کوتاندن و دنەدنەو وەسوەسەی شەیتانەکان کە بەرەو کاری خراپ بمبەن و نەهێڵن لە بەرامبەری خراپەوە چاکە بکەم.(٩٧)و خۆشم هەر بە تۆ ئەسپێرم ئەی پەروەردگار! کە ئەوان بێنە لامەوە بۆ تێکدانی کارەکانم.(٩٨) خوانەناسان هەر درێژە بە کاری خراپ و بێ بڕوایی خۆیان ئەدەن تا کاتێ مردن یەخەی یەکەبەیەکەیان دەگرێت و ئەحواڵی ئاخیرەتی بۆ ئاشکرا دەبێ، ئەوسا ئەڵێ: پەروەردگارم! بمگێڕەوە بۆ دونیا.(٩٩) بەشکو ئەو کارە چاکەی کاتی خۆی لە دەستم چووە بیکەم،نەخێر هەرگیز ئەو داخوازیە جێبەجێ نابێت ئەوەیش هەر قسەیە و — ئەو بە ناچاری — دەیکات،تا ڕۆژی زیندوو دەکرێنەوە لەمپەرێکی زۆر گەورەیان لە پێشدایە و ناتوانن بگەڕێنەوە بۆ دونیا واتە: هەرگیز ناگەڕێنەوە و هەر لە سزاشدا دەبن(١٠٠))).

ابن القیم دەڵێت [١] : ((خوای گەورە سێ ماڵی دروست کردووە ئەوانیش: ماڵی دونیا و ماڵی بەرزەخ و ماڵی نیشتگە(قرار) بەهەشت یان دۆزەخ))... ماڵی دونیا هەموو دەزانین چییە... ئەی لە پاش دونیا چی دێت؟ هەرکە مرۆڤ دەمرێت و لە گۆڕەکەیدا دەنێژرێت... ئەوا دەگوێزرێتەوە بۆ ماڵی دووەم کە ئەویش ماڵی بەرزەخە ﴿لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ ۚ كَلَّا ۚ إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا ۖ وَمِن وَرَائِهِم بَرْزَخٌ

١ـ كتاب ((الروح)) (ص ٦٣، ٦٤)، وانظر: ((العقيدة الطحاوية)) (ص ٣٩٠).

﴿ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴾ المؤمنون: ١٠٠، واتە تا ڕۆژی قیامەت... ماڵی سێیەم: ماڵی نیشتگە (دار القرار) یان بەهەشت دەبێت یان دۆزەخ (داوا لە خوا دەکەم کە من و ئێوە بگێڕێ لە ئەهلی بەهەشت)) من و ئێوە بپارێزێ و دوورمان بکاتەوە لە دۆزەخ).

ئاگاداری ئەم بنەمایە بە... چونکە ئەگەر تۆ لێی تێبگەیت ئەوا هەموو دژواری و کێشەیەك کە دەتەوێت پرسیاری لێ بکەیت نامێنێ.

ابن القیم دەڵێت: ((خوای گەورە ئەحکامەکانی لە ماڵی دونیادا بە سەر جەستەدا چەسپاندووە و روحەکان شوێنکەوتەی ئەون)) ئەم قسەیە زۆر بە نرخە و بە بەهایە... تۆ بە جەستە نوێژ دەکەیت و کاریگەری لەسەر روحت دەبێت... بە جەستە رۆژوو دەگریت و روح و دەروون پاك دەبێتەوە... بە جەستە (صەدەقە) دەدەیت و بە روح و دەروون پاك دەبێتەوە... فەرمووی: ((خوای گەورە ئەحکامەکانی ماڵی بەرزەخی بە سەر روحەکاندا سەپاندووە و جەستەکان شوێنکەوتەی ئەون)) ئایا کێشە و گومان چارە کرا؟؟ تۆ پرسیارم لێ دەکەیت: چۆن سزا دەدرێت یان خۆشگوزران دەبێت کەسێك بمرێت بە خنکان، یان بمرێت بە سووتان؟ پێت دەڵێم: خوای گەورە لە ژیانی بەرزەخدا ئەحکامەکانی چەسپاندووە بە سەر روحەکاندا... ئایا روح چییە؟؟ ئایا وەکو ئاسن رەقە؟یان وەکو ئاو شلە؟ یان وەکو دوکەڵ گازە؟ ﴿ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلرُّوحِ ۖ قُلِ ٱلرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّى وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ ٱلْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا ﴾ الإسراء: ٨٥، واتە: وە لە بابەت (رۆح)ـەوە لێت دەپرسن و دەڵێن: باشە ئەو ڕۆحەی کە هۆی ژین و زیندوێتی ئادەمیزادە چییە؟ ئایا شتێکی کۆنە، تازەیە، هەقیقەتی هەیە؟! پێیان بڵێ: ڕۆح منیش هیچی لێ نازانم چونکە لە فەرمانە نهێنییەکانی پەروەردگارمە بە دەسەڵاتی خۆی بە دیهێناوە و مرۆڤ و گیانلەبەرانی پێ دەجوڵێ و دەژی ئەو هەر خۆی لێی بە ئاگایە، ئێوە بە تایبەتی لە بابەت ڕۆحەوە بەشێکی کەم زانیاریتان پێ دراوە کەوابوو دەم لە هەموو شتێك مەکوتن و بێ چەند و چون خۆ بە دەسەوە بدەن زۆر باشترە ئەمەیش ئەوە ناگەیەنێت کە مرۆڤ دەبێ دەرگای هەموو هەوڵ و تێکۆشانێك لە خۆی دابخات، بەڵکو تەنها ئەوە دەگەیەنێت کە: بۆ عەقڵ و ژیری مرۆڤ سنوورێك دانراوە لەوە بەو

لاوه رێ دەرناكات كەوابوو بێ دەنگ بوون لە(رۆح) خێر و قازانجە بۆی)).
بۆيە كەس نازانێت روح چييە كەس نازانێت روحی مرۆڤ لە چی پێك هاتووەو چۆنەو تاكو ئێستا هەرچەندە زانستی ئەمڕۆ لەسەردەمی ئەتۆمدا گەیشتووەتە پلەيەكی زۆر پێشكەوتوو كەچی تاكو ئێستا نازانێت روح چييەو لەچی دروست بووەو چۆنە؟
كەوابوو روح لە خۆشگوزرانيدا دەبێت و سزا دەدرێت وە جەستەيش شوێن كەوتەی روح دەبێت لە خۆشگوزرانی و سزای سەختدا... كەواتە هەركەسی بە سووتان مرد يان بە خنكان مرد... يان بە تەزووی كارەبا... ياخود كەسێ لە دەرياكاندا بووە خۆراكی ماسييەكان ئەوا پشكی خۆی دەست دەكەوێت لە كامەرانی يان سزای بەرزەخ هەرگيز حوكم مەدە بە عەقڵەكەت بە سەر ئەو چاڵە تەسكەدا كە دەيبينی و بڵێيت: من هەرگيز چاڵێكم نەبينيوە فراوان ببێتەوە يان تەسك ببێتەوە...
براكانم... فەرموو بنەمای چوارەم وەربگرە كە ئەويش لەو پەڕی گرنگيدايە...
ابن القيم دەڵێت[1]: ((نهێنی مەسەلەی روناكی و ئاگری ناو گۆڕ و فراوان بوون و تەنگی گۆڕ بەو شێوە ناسراوەی لای خەڵكی نييە لە جيهانی دونيادا)) جاری وا هەيە لە بيابانێكی فراوان، يان كۆشكێكی گەورە، كە بە شكۆدارترين كەل و پەل ئامادە كراوە... لە گەڵ ئەوەيشدا هەست دەكەيت وا خەريكە دەخنكێيت... جێگاكە خەريكە بە سەرتەوە تەنگ دەبێت.. دەڵێی روحت يان دەروونت خەريكە لە كونی دەرزييەكەوە دەردەچێت... ئەمە لەم دونيادا... ئەوەی لە جيهانی بەرزەخدا روو دەدات سەيرترە... روناكی ناو گۆڕ جياوازە لە روناكی دونيا وە ئاگری ناو گۆڕ جياوازە لە ئاگری دونيا وەفراوانی ناو گۆڕ جياوازە لە فراوانی دونيا وە تەنگی ناو گۆڕ جياوازە لە تەنگی دونيا وە نهێنی ئەم مەسەلەيە لەوەدايە كە روناكی و ئاگری ناو گۆڕ و فراوان و تەنگی ناو گۆڕ لەو شێوە زانراوە نييە كە خەڵكی لە جيهانی دونيادا دەيناسن...

---

١ - ((الروح)) (٧٢، ٧٣ بتصرف).

ابن القیم نمونەیەکی نایابی هێناوەتەوە و دەڵێت: دوو پیاو لەسەر جێگەیەك دەخەون لە یەك ژووردا و لە یەك کاتدا... کەسی یەکەم هەڵدەستی و شوێنەواری کامەرانی بە روویەوە دیارە و دادەنیشێت و رووی گەش بووتەوە و سنگی فراوان بووەو باسی خەوێکت بۆ دەکات لە جوانترین ئەو خەوانەی کە بینیویەتی بۆ نمونە دەڵێت: لە خەودا لە گەڵ پێغەمبەری خوادا بووم ﷺ یان دەڵێت:لە خەودا لە ناو بەهەشتدا بووم... فلان شت و فلان شتم بینی... شوێنەواری کامەرانی بە روویەوە دیارە بە هۆی ئەو خەوەوە کە لە چەند ساتێکدا بینیبووی... بەڵام ئەویتر هاوار دەکات و ئازار دەچێژێ، لە جێگەکەی بێزابووە، لە خەو هەڵدەستێ و بە روویەوە شوێنەواری سزا و ئازار دیارە بەڵکو رەنگە بە سەر لاشەیەوە... ئەو دەڵێت: کەوا لە خەوێکی ناخۆشدا بوو کەوا خەریکە پەراسوکانی بشکێنی و هەناسەکانی تەنگ کردبوو... ئەو هاواری دەکرد... بەڵام ناتوانێ دەنگی خۆی بگەیەنێتە هیچ کەسێك بۆ ئەوەی لەو خەوە ناخۆشە رزگاری بکات...

مەبەست لەم نمونەیە ئەوەیە: .....

کەسی یەکەم لە کامەرانیدا بوو... روحەکەی لە کامەرانیدا بوو بەڵکو رۆیشت بۆ بەهەشت کەچی هێشتا لە جێگاکەی خۆیدایە و نەجولاوەتەوە و نەگوێزراوەتەوە و هەستی بە ئازاری براکەی نەدەکرد کە بە تەنیشتییەوە لە ئەشکەنجەدا بوو وە بە هەمان شێوە براکەی هەستی بە کامەرانییەکەی ئەم نەدەکرد... ئەمە لەم دونیایەدا روودەدات، ئەی گومانت چۆنە بەوەی کە لە ژیانی بەرزەخدا روودەدات؟ وادەزانم من عەقڵتم دواند... بۆ ئەوەی بزانیت بە دڵنیاییەوە کەوا ئەم کارە عەقڵی هۆشمەندەکان نکوڵی لی ناکەن لە سەرووی ئەو هەموو بەڵگانەی لە کتێبەکەی پەروەردگاری زەوی و ئاسمان و بەڵگەی فەرموودەکانی پێشەوای پێغەمبەران و گەورەی لە خواترس و پوختەکان ﷺ... سوێند بە خوا ئەگەر باسی ئەو بەڵگە عەقڵیانەم نەکردبایە و تەنها یەك ئایەت لە کتێبەکەی خوای گەورە و یەك فەرموودەی دروست (صحیح) لە فەرموودەکانی پێغەمبەری راستگوم ﷺ بکردایە ئەوا پێویست (واجب) بوو لە سەرت کە ئەوە بڵێیت کە ئیمانداره پێشینە و

ڕاستگەکان دەڵێین:

﴿سَمِعۡنَا وَأَطَعۡنَاۖ غُفۡرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيۡكَ ٱلۡمَصِيرُ﴾البقرة: ٢٨٥،واتە، ئەڵێن: وتەی خوامان بیست و گوێڕایەڵی فەرموودەکانی خواین، ساتۆش ئەی پەروەردگارمان! (هەرچی بفەرموی ئامادەین)، داوای لێ بوردنت لێ ئەکەین،دەسا تۆیش لێمان خۆش ببە ئەی پەروەردگارمان! چاکیش دەزانین کە سەرەنجام گەڕانەوەشمان تەنها بۆ لای تۆیە)).

بەڵام بە قەستی ویستم هەموو عەقڵەکان و هەموو دڵەکان بدوێنم... داوا لە خوا دەکەم لەم ساتانەدا خوای گەورە عەقڵەکان و دڵەکان لە یەك کاتدا بجولێنێتەوە بە تەوبە و گەڕانەوە بۆ لای خۆی... بە ئەنجامدانی کاری چاکە بۆ ئەم چاڵە تەنگە... داوا لە خوا دەکەم بیکاتە جێگایەکی خۆش بۆ ئێمە و ئێوە... ئێمە و ئێوە لە سزای دوارۆژ دوور بکاتەوە و بمانپارێزی... هەر خۆی پشت و پەنامانە و بە توانایایە بە سەر هەموو شتێکدا...

دەڵێیت: ئایەتێکم لە قورئانەوە دەوێ؟

بەڵێ ... ئێستا لە قورئانەوە ئایەتێکی روون و ئاشکرات بۆ دەڵێم ... کە زانایانی ئەهلی سوننە ڕێك کەوتوون لەسەر ئەوەی کەوا ئەم ئایەتە لەسەر سزای ناو گۆڕە... بەڵکو پێشەوای ئەم دونیایە و خاوەنی راستترین کتێب لە پاش قورئان کە ئەویش ئیمامی بوخاری یە لە (صحيح)ەکەیدا و لە (كتاب الجنائز)[١] دەرگایەکی داڕێژاوە و دەڵێت: (باب ما جاء في عذاب القبر)[٢] واتە: (دەرگای ئەو فەرموودانەی کە دەربارەی سزای ناو گۆڕ هاتوون) وە تەنها داڕێژانی ئەو دەرگایە (باب) ە بەسە بۆ ئەوەی ببێتە بەڵگەی مەسەلەکەمان... بۆیە زانایان فەرموویانە: (فیقهی بوخاری لە داڕێژانی دەرگاکانیدایە)[٣] بەمانای ئەوەی داڕێژانەکەی خۆی لە خۆیدا پڕ لە فیقهە... ئیمامی بوخاری ئەم راستییەی جێگیر کردووە لەو داڕێژانە رەوانبێژە ...

١ـ رقم (٢٣)
٢ـ رقم (٨٦).
٣ـ ((فتح الباري)) (١ / ١٣، ٢٤٣).

باسی ئایەتەکان لە قورئانی پیرۆز و فەرموودە ڕاستەکان لە فەرموودەی پێغەمبەرەوە ﷺ...

بیربکەرەوە لە گەڵ مندا لەو ئایەتەی خوای گەورە کە لە سورەتی (غافر)دا هاتووە دەربارەی بنەماڵە و کەس وکاری فیرعەون: ﴿ وَحَاقَ بِئَالِ فِرْعَوْنَ سُوٓءُ ٱلْعَذَابِ ﴿٤٥﴾ ٱلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ أَدْخِلُوٓاْ ءَالَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ ٱلْعَذَابِ ﴾ غافر: ٤٥- ٤٦، واتە: ئەو سزابەد و توندەش دارودەستەکەی فیرعەونی داگرت، واتە: لە دەریاکەدا نوقم کران (٤٥) لەسەر ئاگر ڕادەنوێنرێن بە بەیانی و نیوەڕۆ بە دواوە ئەمەش هەر لە گۆڕەوە تا قیامەت، ڕۆژێکیش قیامەت بەرپا دەبێت خوا بە فریشتەکان دەفەرموێ: ئال و شوێنکەوتوانی فیرعەون بخەنە ناو سەختترین سزاوە(٤٦))).

ئەم ئایەتە ڕوون و ئاشکرایەی خوای گەورە باسی دوو سزای کردووە لە ئایەتەکەدا... سزای بەرزەخ و سزای دوارۆژ ﴿ ٱلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا ﴾ واتە: بەیانیان و ئێواران... ئەمە لە بەرزەخدا بە بەڵگەی وتەی خوای گەورە کە لە پاش ئەوە دێت لە هەمان ئایەتدا ﴿ وَيَوْمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ أَدْخِلُوٓاْ ءَالَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ ٱلْعَذَابِ ﴾.

الحافظ لە (الفتح)دا دەڵێت[١]: ((ئیمامی قرطبي فەرموویەتی: ڕای جمهوری زانایان ئەوەیە کە ئەم نمایش دانە لە بەرزەخدا دەبێت... ئەمەیشە بەڵگەیە بۆ جێگیر بوونی سزای ناو گۆڕ، جگە لەو گوتوویەتی... باسی سزای هەردوو ماڵەکە (الدارين) لەم ئایەتەدا ڕوونکردووەتەوە بەڵام بەڵگەی لەسەر ئەو کەسانەی کە نکۆڵی لە سزای ناو گۆڕ دەکەن بە ڕەهایی نەك لەسەر ئەوەی تایبەتە بە بێ باوەڕانەوە وە بەڵگەیشە لەسەر ئەوەی کەوا ڕوحەکان دەمێنن لە پاش جیابوونەوەیان لە لاشەکەیان... ئەوەیشە گوتە و فەرموودەی ئەهلی سوننەیە)).

١- (٣ / ٢٧٦).

ئەمجار فەرموو ئەوە سوننەتە(صەلات و سەلام لەسەر خاوەنی سوننەت) لە هەردوو کتێبی (الصحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (البراءی کوڕی عازب) ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إذا أقعد المؤمن في قبره)) واتە: ئەگەر کەسی ئیماندار لە گۆڕەکەیدا دایاننیشاند)) چۆن دایدەنیشینن لە گۆڕەکەیدا ؟؟ من پێش ئێستا بە تۆم گوت: کە نهێنی مەسەلەی روناکی و ئاگری ناو گۆڕ و فراوانی و تەنگی ناو گۆڕ بەو شێوە ناسراوەی لای خەڵکی نییە لە جیهانی دونیادا وە ئەویشە بە زۆر مەزانە لە توانا و مەزنی خوای گەورە...

ئیمامی (بوخاری و مسلم)[2] ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (ابو هریره) وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: _ ((کان رجل یسرف علی نفسه، فلما حضرته الموت: قال لبنیه: إذا أنا مت فأحرقوني ثم اطحنوني ثم ذروني في الریح))، واتە: کابرایەك هەبوو لە ئەنجامدانی تاواندا زیادە ڕەوی کردبوو، کاتێ مەرگ لێی نزیك بووەوە بە کوڕەکانی گوت: ئەگەر من مردم ئەوا لاشەکەم بسوتێنن و پاشان ورد وردی بکەن و بمکەن بە بادا)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە(صحیح)دا هاتووە((فاذروا نصفي في البر ونصفي في البحر)) واتە: نیوەی خۆڵەمێشەکەم فرێدەنە وشکانی و نیوەکەی تری فرێدەنە دەریاوە)) بە راستی وەسیەتێکی نامۆیە فەرمووی: فوالله لئن قدر الله عليَّ ليعذبني عذابا ما عذبه أحداً من العالمين، فلما مات فُعِل به ذلك. فأمر الله الأرض، فقال: اجمعي ما فيك منه، ففعلت: فإذا هو رجل قائم)) فقال الله سبحانه: ((ما حملك على ما صنعت؟ فقال: یا رب خشیتك))وفي لفظٍ: ((مخافتك یا رب، وأنت أعلم))((فغفر الله له))، واتە: سوێند بە خوا ئەگەر خوا بتوانێت زیندووم بکاتەوە ئەوا سزایەکم دەدات کە هەرگیز هیچ کەسێکی بەو شێوە سزا نەدابێت، کاتێ کابرا مرد

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الجنائز، باب في عذاب القبر (١٣٦٩) ومسلم، كتاب صفة القيامة والجنة والنار، باب عرض مقعد الميت من الجنة أو النار عليه، و إثبات عذاب القبر والتعوذ منه (٢٨٧١).

٢ـ أخرجه البخاري، كتاب أحاديث الأنبياء، باب(٥٤)، (٣٤٨١)، وكتاب التوحيد (٧٥٠٦)، ومسلم، كتاب التوبة، باب في سعة رحمة الله تعالى و أنها سبقت غضبه(٢٧٥٦)، وانظر: صحيح البخاري(٧٥٠٨)، ومسلم(٢٧٥٧).

ئامۆژگارییەکەیان جێ بە جێ کرد، جا خوای گەورە فەرمانی کردە زەوی: ئەوەی لە تۆدا هەیە کۆی بکەرەوە، ئەویش کردی و بە بێ دواکەوتن بووە کابرایەك و ڕاست بووەوە، خوای گەورە پێی فەرموو: چی وای لێ کردی ئەو کارە بکەیت؟ ئەویش فەرمووی: ترسی تۆ ئەی پەروەدگارا)) لە گوتەیەکی تردا: واتە: ترسی تۆ ئەی پەروەردگارم و خۆتیش دەزانی)) ((خوای گەورە لێی خۆش بوو)).

بەڵکو لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە (صحیح) دا هاتووە: ((فأمر اللـه البحر)) واتە: خوای گەورە فەرمانی کردە دەریا)) ئەمجار پێغەمبەری خواﷺ بە گوتەی(البحر) دەستی پێ کرد ((فجمع ما فيه وأمر البر فجمع ما فيه ثم قال: لم فعلت؟ قال: من خشيتك وأنت أعلم. فغفر له)) واتە: ئەویش ئەوەی تیادا بوو کۆی کردەوە و فەرمان کردە وشکانی ئەوەی تیادا بوو کۆی کردەوە ئەمجار پێ گوت: بۆ ئەو کارەت ئەنجام دا؟ ئەویش فەرمووی: لە ترسی تۆ تۆیش باش دەزانی، بۆیە خوای گەورە لێی خۆش بوو)).

ئایا هیچ شتێك بە زۆر دەزانی لە توانای خوای گەورە و لە مەزنی خوا و ویستی خوای گەورە... لە گەڵ مندا بگەڕێرەوە بۆ ئەو فەرموودەی لە پێش دا باسمان کرد ((إذا أقعد المؤمن في قبره، أتي ثم شهد أن لا اله إلا الله، و أن محمدا رسول الله فذلك قول الله تعالى: ﴿ يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْءَاخِرَةِ ۖ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّـٰلِمِينَ ۚ وَيَفْعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ ﴾ إبراهيم: ٢٧، واتە: ئەگەر کەسی ئیماندار لە گۆڕەکەیدا دایاننیشاند دەهێنن و ئەمجار شایەتی دەدا کە هیچ خوایەك نییە شایەنی پەرستن بێت تەنها(الله) نەبێت و (محمد)یش نێردراوی ئەوە، ئەوەیشە مانای ئەو ئایەتەیە کە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْءَاخِرَةِ ۖ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّـٰلِمِينَ ۚ وَيَفْعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ ﴾، واتە: جا ئەوانە کە باوەڕیان بە خوا و بە گشت بڕیارەکانی خوا هێناوە،بەهۆی ئەم وشە جێگر و نەگۆڕاوەی(لا اله الا الله)، خوا پێگەیان قایم و سابت ئەکا لە ژیانی ئەم دونیا و لە ژیانی ئەو دونیا و ستەمکارانیش گومرا و سەر

لێشێواو دەكات خوا بیەوێ هەر شتێ بكات زۆر بە ئاسانی دەیكات حەز بكا كێ ڕینموویی بكا و كێیش گومڕا و سەر لێشێواو بكا ئەمانە هەموو لە دەسەڵاتی ئەودان)).

لە ڕیوایەتی (مسلم)دا هاتووە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرمویەتی: ((نزلت في عذاب القبر، فيقال له: من ربك؟ فيقول: ربي الله، ونبيي محمد فذلك قوله: ﴿ يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْـَٔاخِرَةِ ۖ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّـٰلِمِينَ ۚ وَيَفْعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ ﴾ إبراهيم: ٢٧، واتە: لەسەر سزای ناو گۆڕ دابەزیوە، پێی دەڵێن: كێ پەروەردگاری تۆیە؟ ئەویش دەڵێت: پەروەردگاری من(الله)یەوە پێغەمبەرەكەم(محمد)ەﷺ ئەوەیشە مانای ئەو ئایەتەی خوای گەورەیە كە دەفەرموێت: ﴿ يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْـَٔاخِرَةِ ۖ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّـٰلِمِينَ ۚ وَيَفْعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ ﴾.

چەند وشەیەكی ڕوون و ئاشكرایە، لەو پەڕی ڕوونیدایە لە ڕاستگۆی باوەڕ پێكراوەﷺ كە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناكات...

لە پێشدا باسی فەرموودەیەكمان كرد لە(عثمان)ەوە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرمویەتی: ((إن القبر أول منازل الآخرة))، واتە: گۆڕ یەكەم ماڵە لە ماڵەكانی دوارۆژ)).

لە هەردوو (صحيح)[١] دا هاتووە لە فەرموودەیەكی (ابن عباس)ەوە دەڵێت: ((مر النبيﷺ بقبرين ثم قال: ((إنهما ليعذبان وما يعذبان في كبير، أما أحدهما فكان لا يستتر من البول، وأما الأخر فكان يمشي بالنميمة)) واتە: پێغەمبەری خواربە تەنیشت دوو گۆڕەوە تێپەڕی ئەمجار فەرمووی: ئێستا ئەم دوو گۆڕە سزا دەدرێن، لەسەر شتێكی گەورەش سزا نادرێن – مەبەستی ئەوەیە كە وازلێهێنانی زۆر گەورە نییە ئەگینا بەڵێ ئەویش گەورەیە وەكو تاوان – پاشان فەرمووی: جا یەكێكیان

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الوضوء، باب ما جاء في غسل البول (٢١٨)، وانظر طرفيه هناك، ومسلم، كتاب الطهارة، باب الدليل على نجاسة البول ووجوب الاستبراء منه (٢٩٢).

خۆی لە میز پاك نەدەکردەوە و ئەویتریان لە کۆششکردندا بوو بۆ قسە هێنان و بردن)) .

لە گوتەیەکی تردا هاتووە ((لا یتنزه من بوله))واتە: خۆی لە میز پاك نەدەکردەوە)).

کارێکی زۆر سووك و ئاسانە کە مرۆڤ خۆی لێ دوور بکاتەوە تاوەکو نەبێتە هۆیەك لە هۆکارەکانی سزای ناو گۆڕ... ئەگینا پێغەمبەری خواﷺ لە ترسناکی قسەهاوردن و بردن (نمیمە) کەم ناکاتەوە و لە ترسناکی خۆنەشاردنەوە و خۆپاك رانەگرتن لەمیز... نەخێر ئەوە مەبەستەکەی نییە بەڵکو سووك و ئاسانە بۆ ئێمە کە واز لە قسەهاوردن و بردن (نمیمە) بهێنین و یان خۆمان بشارینەوە لە کاتی میز کردندا و خۆمان پاك بکەینەوە لە میزکردن... لە پاشان دەگەڕێمەوە بۆ ڕوونکردنەوەی مانای ئەو وشانەی پێغەمبەری خواﷺ ـ انشاء اللهـ لە کاتی باس کردنی هۆکارەکانی سزای ناو گۆڕ... بەڵام ئەم ریوایەتەم بۆیە هینایەوە چونکە بەڵگەیەکی زۆر ڕوونە لەسەر سزای ناو گۆڕ . (البخاری و مسلم)[1] ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (ابو هریره) دوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ زۆر جار ئەم دوعایەی دووبارە دەکردەوە ((اللهم إني أعوذ بك من عذاب القبر)) واتە: پەروەردگارا... من پەنا دەگرم بە تۆ لە سزای ناو گۆڕ)).

هەروەها ئیمامی مسلم لە(صحیح)ەکەیدا[2] لە فەرموودەیەکی (زید ی کوڕی ثابت)ەوە ریوایەت کردووە دەڵێت: (بينما النبي في حائط لبني النجار على بغلة له ونحن معه إذ حادت به، فكادت تلقيه،(أي: كادت بغلة رسول الله أن تلقيه على الأرض حين نفرت به فجأة) يقول زيد: وإذا أقبر ستة، أو خمسة،أو أربعة، فقال: ((من يعرف أصحاب هذه الأقْبُر؟)) قال رجل: أنا أعرفها يا رسول الله! ، قال: ((فمتى مات هؤلاء ؟)) قال الرجل:ماتوا في الإشراك (أي: في الشرك قبل الإسلام)، فقال عليه

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الجنائز، باب التعوذ من عذاب القبر (١٣٧٧)، ومسلم كتاب المساجد، باب ما يستعاذ منه في الصلاة (٥٨٨).

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب صفة القيامة والجنة والنار، باب عرض مقعد الميت من الجنة أو النار عليه و إثبات عذاب القبر والتعوذ منه (٢٨٦٧).

الصلاة والسلام: ((إن هذه الأمة تُبْتَلَى في قبورها، فلولا أن لا تدافنوا لدعوت اللـه أن يُسْمِعَكُم من عذاب القبر الذي أسمع))، واتە: لە کاتێکدا پێغەمبەرخواﷺ لە نزیکی باخچەیەکی بەنی نەجار بوو لەسەر وڵاخەکەی، ئێمەش لە گەڵیدا بووین لە ناکاو لێی ترازا و خەریك بوو فرێی بداتە خوارەوە (واتە: خەریك بوو وڵاخەکە پێغەمبەری خواﷺ فرێی بداتە سەر زەوییەکە کاتێ لە ناکاودا ترسا) زید دەڵێت: لەوێدا چەند گۆڕێك هەبوو شەش یان پێنج یان چوار بوو، فەرمووی: کێ خاوەنی ئەم گۆڕانە دەناسێت؟ کابرایەك فەرمووی: من دەیناسم ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئەویش فەرموویی: کەواتە ئەوانە کەی مردوون؟ کابرا فەرمووی: لە کاتێکدا مردوون کە هاوەڵیان بۆ خوا دادەنا (واتە لە سەردەمی هاوەڵدانانەندا و پێش هاتنی ئیسلام) پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەم ئوممەتە لە گۆڕەکەیدا توشی بەڵا دەبن وە ئەگەر ئێوە مردووتان نەناشتبایە ئەوا داوام لە خوا دەکرد، کە دەنگی سزای گۆڕەکانتان ببیستایە لەوەی کە من دەیبیستم)).

بەڵکو سەرسام دەبین کاتێ بزانین کەوا هەڵبژێردراوی خواﷺ هاوەڵانی فێری ئەو دوعا ترسناکە دەکرد (کە ئێستا باسی دەکەم) هەروەکو چۆن سورەتەکانی قورئانی فێر دەکردن...

تاکو ئەو رادەیە؟ بەڵێ... تکام وایە کەوا ئێمەیش ئەو فەرموودەیە لە بەر بکەین کە (ئیمامی مسلم) ریوایەتی کردووە لە (صحیح)[1] ەکەیدا لە فەرموودەیەکی (ابن عباس)ەوە ((أن رسول اللهﷺ كان يعلمهم هذا الدعاء كما يعلمهم السورة من القرآن يقول: ((قولوا: اللهم إنا نعوذ بك من عذاب جهنم وأعوذ بك من عذاب القبر وأعوذ بك من فتنة المحيا والممات وأعوذ بك من فتنة المسيح الدجال))، واتە: پێغەمبەری خواﷺ ئەم دوعایەی فێر دەکردن هەروەکو چۆن سورەتێکی لە قورئانەوە فێر دەکردن و دەیفەرموو: ((بڵێن: خودایە ئێمە پەنا دەگرین بە تۆ لە سزای دۆزەخ وە پەنا دەگرم بە تۆ لە سزای ناو گۆڕ و پەنا دەگرم بە تۆ لە فیتنەی ژیان و مردن و پەنات پێ دەگرم لە (المسیح الدجال) .لە پاشان بە درێژی باسی

١ـ أخرجه مسلم، كتاب المساجد، باب ما يستعاذ منه في الصلاة (٥٩٠).

دەکەم - انشاء الله-.

ئێستایش فەرموو بۆ وەرگرتنی فەرموودەیەکی روون و ئاشکرا لەسەر سزای ناو گۆڕ کە ئەویش فەرمودەیەکی کۆڵەکە و پشت پێبەستراوە لەم بابەتەدا... (ئیمامی أحمد) ریوایەتی کردووە لە(مسند)ەکەیدا و (أبو داود) لە(سنن)ەکەیدا و (النسائی) لە(سنن)ەکەیدا و (الحاکم) لە (مستدرك)ەکەیدا و جگە لەوان[1] لە فەرموودەی (براء ی کوڕی عازب)ەوە دەڵێت: ((خرجنا مع رسول الله ﷺ في جنازة رجل من الأنصار فانتهينا إلى القبر ولما يلحد، فجلس النبي على شفير القبر وجلسنا حوله،كأنما على رؤوسنا الطير))، واتە: لە گەڵ پێغەمبەری خواداﷺ دەرچووین لە شوێن تەرمی (جەنازەی) کابرایەکی ئەنصاری جا کە گەیشتینە گۆڕەکە هێشتا نەنێژرابوو، ئەمجار پێغەمبەری خواﷺ دانیشت و ئێمەیش بە دەوریدا دانیشتین،کو ئەوەی کە باڵندەیەك بە سەر سەرمانەوە نیشتبێتەوە))(بێ دەنگی و خامۆشی و شکۆمەندی و ڕێزگرتن بە هۆی مردنەوە) قال: وفي يده عود ينكت به في الأرض – أي: يضرب به في الأرض – فرفع النبي رأسه فقال: ((استعيذوا بالله من عذاب القبر)) مرتين أو ثلاثا ثم قال: ((اللهم إني أعوذ بك من عذاب القبر ثلاثا)) ثم قال: ((إن العبد المؤمن إذا كان في انقطاع من الدنيا وإقبال من الآخرة نزل إليه ملائكة من السماء بيض الوجوه كأن وجوههم الشمس))، واتە: پێغەمبەری خواﷺ دارێکی بە دەستەوە بوو لە زەوییەکەی دەدا پاشان سەری بەرز کردەوەو فەرمووی: پەنا بگرن بە خوا لە سزای ناو گۆڕ، دووجار یاخود سێ جار ئەو رستەیەی دوو بارە کردەوە ئەمجار فەرمووی: خودایە من پەنا دەگرم بە تۆ لە سزای ناو گۆڕ (سێ جار دووبارەی کردەوە) ئەمجار فەرمووی: دڵنیابن کەوا بەندەی ئیماندار ئەگەر کاتی ئەوەی هات لە دونیا دەرچێت و روو لە دوا رۆژ بکات ئەوا لە ئاسمانەوە چەند

---

١ - أخرجه ابو داود،كتاب السنن، باب المساءلة في القبر و عذاب القبر (٤٧٥٣)، والنسائي كتاب الجنائز باب عذاب القبر (٢٠٥٨) مختصراً، وابن ماجه كتاب الزهد، باب ذكر الموت والبلى (٤٢٦٩) مختصراً، والترمذي كتاب الجنائز،باب ما جاء في عذاب القبر (١٠٧١) والحاكم (١ / ٣٧-٤٠) وصححه على شرط الشيخين و أقره الذهبي، وأحمد (٤ /٢٩٥،٢٨٨،٢٨٧،٢٩٦)وصححه الشيخ الألباني في((صحيح الجامع))(١٦٧٦)، و((أحكام الجنائز)) (١٩٨، ٢٠٢).

فریشتەیەکی روو سپی بۆ دادەبەزن روویان وەکو رۆژ وایە))

ئەی خودایە بمانگێڕە لەو لەخواترس و پوختانەی کە فریشتە بە سەریاندا دادەبەزێ بە مەبەستی جێگیر کردنیان ئەی پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان ((معهم كفن من أكفان الجنة، وحنوط من حنوط الجنة، حتى يجلسوا منه مد البصر، ثم يجيء ملك الموت حتى يجلس عند رأسه فيقول: يا أيتها النفس الطيبة اُخرجي إلى مغفرة من الله ورضوان))، واتە: ئەو فریشتانە کفنیان پێیە کە لە بەهەشتەوە هێناویانە و بۆنی خۆشیان پێە کە لە بەهەشتەوە هێناویانە تاکو لای دادەنیشن بە قەد ئەوەی چاو بڕ دەکات، ئەمجار فریشتەی گیان کێشان دێت بۆ لای و تا لای سەری دادەنیشێت و دەڵێت: ئەی نەفسە پاکەکە دەرچۆ بۆ لێبوردن و رەزامەندی خوای گەورە)).

وە لە ڕیوایەتێکی تردا کە ئیمامی احمد[1] لە (ابو هریرە)ەوە ریوایەتی کردووە دەڵێت: ((كانت في الجسد الطيب اخرجي حميدة، و أبشري بروح و ريحان و رب غير غضبان)) واتە: ئەی ئەو نەفسەی کە لە جەستەیەکی پاکدا بوویت بە سوپاسگوزارییەوە دەرچۆ، مۆژدە بۆ تۆ بە بۆن و بەرامی خۆشی بەهەشت و خوایەك کە لێت پەست نییە)).

ئەی خودایە...!! پەروەرگارا هەمووومان بگێڕە لەوانەی کە ئەم بانگە شیرینەیان لێ دەکرێت.

((قالﷺ: ((فتخرج تسيل كما تسيل القطرة من في السِّقَاء))، واتە: جا نەفسەکەی دەردەچێت هەروەکو ئەوەی کە دڵۆپە ئاوێك لە دەمی شەربەیەکەوە بە سووك و ئاسنی دێتە خوارەوە)) ((فيأخذها، فإذا أخذها لم يدعوها في يده طرفة عين حتى يأخذوها، فيجعلوها في ذلك الكفن، وفى ذلك الحنوط، ويخرج منها كأطيب نفحة مسك وجدت على وجه الأرض))، واتە: ئەمجار دەیبات، کاتێ بردی ئەوا دەیکەنە نێو ئەو کفن و بۆنە خۆشەوە کە بۆی ئامادە کراوە وە بۆنێکی خۆشی لێوە دەردەچێت وەکو خۆشترین بۆنی میسك کە لەسەر ئەم زەوییەدا بینراوە)).

١ـ أحمد في ((المسند)) (٦ / ١٣٩، ١٤٠).

کەسی وامان تیادایە بە لوتی خۆی بۆنی کردووە و بە چاوەکانی بینیوەیەتی وە بە گوێی خۆی بیستیویەتی شتی زۆر سەیر... کاتێك کە کەسێکی چاکەکار لە ئەهلی چاکسازی کۆچی دوایی کردووە و بۆنێکی زۆر خۆش و بەرێزیان لیٚ بیستووە کە ئەو جێگایەی هەموو پڕ کردووەتەوە.

((قال: ((فیصعدون بها فلا یمرون علی ملأ من الملائکة إلا قالوا: ما هذا الروح الطیب؟ فیقولون: فلان ابن فلان، بأحسن أسمائه التي کانوا یسمونه بها في الدنیا، حتی ینتهوا بها إلی السماء الدنیا، فیستفتحون له، فیفتح لهم، فیشیعه من کل سماء مقربوها إلی السماء التي تلیها، حتی ینتهي إلی السماء السابعة،فیقول الله عز وجل: اکتبوا کتاب عبدي في علیین وأعیدوه إلی الأرض، فإني منها خلقتهم، وفیها أعیدهم، ومنها أخرجهم تارة أخری، فتعاد روحه في جسده، فیأتیه ملکان، فیجلسانه فیقولان له: من ربك؟ فیقول: ربی الله، فیقولان له: ما دینك؟ فیقول دیني الإسلام، فیقولان له: ما هذا الرجل الذي بعث فیکم؟ فیقول هو رسول الله))، واتە: ئەمجار بەرزی دەکەنەوە وە بە لای هیچ کۆمەڵێکی فریشتەدا تێناپەڕن ئیللا دەڵێن: ئەم روحە پاکە کێیە؟ ئەوانیش دەڵێن: ئەمە فلان ی کوڕی فلانە، بە جوانترین و خۆشترین ئەو ناوەی کە لە دونیادا بانگیان دەکرد تاکو دەگەنە ئاسمانی دونیا ئەمجار داوای ئەوە دەکەن کە دەرگایان بۆ بکرێتەوە و پاشان دەرگایان بۆ دەکرێتەوە، جا لە هەر ئاسمانێك نزیکەکانیان لە خوداوە شوێنی دەکەون تاوەکو دەگەنە ئاسمانەکەی تر، تاکو دەگەنە ئاسمانی حەوتەم، ئەمجار خوای گەورە دەفەرموێت: ناو و نوسراوی بەندەکەم لە (علیین)دا بنووسن و بیگەڕێننەوە بۆ زەوی چونکە من لە زەوییەوە دروستیانم کردووە و هەر بۆ ئەوێیش دەیانگێڕمەوە و لەوێیشەوە جارێکی تر دەریاندەهێنم، ئەمجار روحەکەی دەگەڕێننەوە بۆ لای جەستەکەی، دوو فریشتە دێن بۆ لای و دایدەنیشێنن پێی دەڵێن: پەروەردگاری تۆ کێیە؟ ئەویش دوڵێت: پەروەردگاری من (الله)یە، ئەوانیش پێی دەڵێن: ئایا دینەکەت چی دینێکە؟ ئەویش دەڵێت: دینی من ئیسلامە، ئەوانیش پێی دەڵێن: ئەو پیاوە کە لە ناوتاندا رەوانە کرا کێیە؟ ئەویش دەڵێت: ئەوە پێغەمبەری خودایەﷺ)).

((چونکە ئەو لەم دونیایە جگە لە دینی ئیسلام لەسەر هیچ دینێکی تر نەژیاوە؟ لەسەر جگە لە یەکتاپەرستی و ئیمان نەژیاوە؟ نە مردووە تەنها لەسەر ئەو نیعمەتە نەبێ؟ ویستی خوای گەورە وا بووە ئەوەی لەسەر هەر شتێك بژێت ئەوا هەر لەسەر ئەوە دەمرێت وە ئەوەی لەسەر هەر شتێك بمرێت ئەوا لەسەر ئەوە زیندوو دەکرێتەوە)).

((فيقولان له: وما علمك؟ فيقول: قرأت كتاب الله فأمنت به وصدقت، فينادي مناد من السماء: أن صدق عبدي فأفرشوه من الجنة، وألبسوه من الجنة، وافتحوا له باباً إلى الجنة، فيأتيه من روحها وطيبها، ويأتيه رجل حسن الوجه حسن الثياب، طيب الريح، فيقول: أبشر بالذي يسرك، هذا يومك الذي كنت توعد، فيقول له: من أنت؟ فوجهك الوجه الذي يجيء بالخير؟ فيقول: أنا عملك الصالح))، واتە: ئەمجار پێی دەڵێن: ئەی زانستەکەت چییە؟ ئەویش دەڵێت: کتێبەکەی خوای گەورەم خوێندەوە و باوەڕم پێ هێناو بە ڕاستم زانیوە، بۆیە بانگکارێك لە ئاسمانەوە بانگ دەکات و دەڵێت: کەوا بەندەکەم ڕاستی فەرموو ئەوا لە بەهەشتەوە جێگای بۆ ڕاخەن وە لە پۆشاکی بەهەشتی لە بەرکەن وە لە بەهەشتەوە دەرگایەکی بۆ بکەنەوە، جا بۆیە لە بۆن و بەرامی بەهەشتی پێ دەگات، ئەمجار کابرایەکی ڕوو خۆشی جلوبەرگ پاك و جوان و بۆن خۆش دێت بۆ لای و پێی دەڵێت: مژدە بێ لێت بەو شتەی کە دڵخۆشت دەکات، ئەمە ئەو ڕۆژەیە کە پەیمانت پێ درا بوو ئەویش دەڵێت: تۆ کێیت؟ چونکە ڕووت ئەو ڕووەیە کە چاکەی لە گەڵ خۆیدا هێنا بێت؟ ئەویش دەڵێت: من کردەوە چاکەکانتم)).

من یەکتاپەرستییەکەتم، نوێژەکەتم، ڕۆژووەکەتم، زەکاتەکەم، حەجەکەتم، چاکەکەتم، شەونوێژییەکەتم، فەرمان کردنەکەتم بە چاکە، نەهی کردنەکەتم لە خراپە، صەدەقەکەتم، من بالاّ پۆشێکەتم ئەی خوشکی موسڵمان و ڕێزدارم)).

((فيقول: رب أقم الساعة، حتى أرجع إلى أهلي ومالي، وإن العبد الكافر إذا كان في انقطاع من الدنيا، وإقبال من الآخرة، نزل إليه من السماء ملائكة سود الوجوه، معهم المسوح فيجلسون منه مد البصر ثم يجيء ملك الموت حتى يجلس عند

رأسه،فيقول: أيتها النفس الخبيثة اخرجي إلى سخط من الله وغضب، فتفرق في جسده فينتزعها كما ينتزع السفود من الصوف المبلول، فيأخذها، فإذا أخذها لم يدعوها في يده طرفة عين حتى يجعلوها في تلك المسوح، ويخرج منها كأنتن ريح جيفة وجدت على وجه الأرض، فيصعدون بها فلا يمرون بها على ملأ من الملائكة إلاّ قالوا: ما هذه الروح الخبيثة؟! فيقولون: فلان ابن فلان بأقبح أسمائه التي كان يسمى بها في الدنيا حتى ينتهي بها الى السماء الدنيا، فيستفتح له، فلا يفتح له))، واته: پەروەردگارا! قیامەت هەڵسێنە تاکو بگەڕێمەوە ناو کەس و کار و ماڵەکەم، بەڵام بەندەی بێ باوەڕ ئەگەر کاتی ئەوەی هات لە دونیا دەرچێت و رووبکاتە دوارۆژی ئەوا لە ئاسمانەوە چەند فریشتەیەك دەموچاو رەش بۆ لای دادەبەزن کفنی ئاگرینیان پێیە، لە لایدا دادەنیشن بە قەد ئەوەی چاو بڕ دەکات ئەمجار فریشتەی گیان کێشان دێت بۆ لای و لە ژوور سەری دادەنیشێت و پێی دەڵێت: ئەی نەفسە پیسەکە دەرچۆ بۆ پەستی و توڕەیی خوای گەورە، ئەمجار ئەویش روحەکەی بە لاشەیدا بەش بەش دەبێت ئەوانیش رایدەکێشن هەروەکو چۆن (شیشی گۆشت برژاندن) بە ناو خوری تەڕدا رابکێشرێت، ئەمجار دەیبات، جا ئەگەر بردی ئەوا لە چاوتروکانێکدا بەری نادات تا دەیخەنە ناو ئەو کفنی ئاگرینەوە جا بۆنێکی لێوە دەردەچێت وەکو پیسترین و ناخۆشترین بۆن کە لەسەر زەویدا بینرابێت، پاشان بەرزی دەکەنەوە و بە لای هیچ کۆمەڵێکی فریشتەدا تێناپەڕن ئیللا دەڵێن: ئەم روحە پیسە کێیە؟ دەڵێن: فلانی کوڕی فلانە... بە ناخۆشترین ناوەکانی کە پێی بانگ دەکرا لە دونیادا، تا دەگەنە ئاسمانی دونیا، جا داوای ئەوە دەکەن دەرگایان بۆ بکرێتەوە کەچی دەرگایان بۆ ناکرێتەوە، ئەمجار پێغەمبەری خوا(ﷺ)ئەو ئایەتەی خوێندەوە کە دەفەرموێت: ﴿لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَٰبُ ٱلسَّمَآءِ وَلَا يَدْخُلُونَ ٱلْجَنَّةَ حَتَّىٰ يَلِجَ ٱلْجَمَلُ فِى سَمِّ ٱلْخِيَاطِ﴾ الأعراف: ٤٠، واتە: ئەو کەسانەش ئایەتەکانی ئێمەیان بە درۆ دانا، باوەڕیان پێ نەکردن و لە ئاستیان خۆیان بە گەورە گرت، هەرگیز دەروازەکانی ئاسمان بۆ رۆحیان و بۆ کار و کردەوەیان ناکرێتەوە و ناشچنە بەهەشتەوە، هەتا وشتر نەچێ بە کونی دەرزی درووماندا، واتە: خۆ هەرگیز ئەمە

دەست نادات کەواتە ئەوانیش دەست نادات بچنە بەهەشت))، ((فیقول الله عز وجل: اکتبوا کتابه في سجین في الأرض السفلی، فتطرح روحه طرحاً))، واتە: خوای گەورە دەفەرموێت: ناو و نوسراوەکەی لە (سجین)دا بنووسن و لە زەوی ژێرەوە ئەمجار روحەکەی بە فرێدان فرێی دەدەنە خوارەوە)) ئەمجار پێغەمبەری خوا ﷺ ئەو ئایەتەی خوێندەوە، کە دەفەرموێت: ﴿وَمَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ﴾ الحج : ٣١، واتە: هەرکەسێك هاوەڵ و هاوبەش بۆ خوا دابنێت وەکو ئەوەیە لە ئاسمانەوە بەربێتەوە (بۆ قوڵایی زەوی) کتوپڕ هەر لە هەواوە مەل و پەلەوەر لە سەری ئامادە بێت و بیفڕێنێ و پارچە پارچەی بکات یاخود بایەکی بەهێز و قورس بیبا بۆ جێگایەکی دوور و چەپەك و ملی بشکێنێ، ئەوە نموونەی کەسێکە هاوەڵ بۆ خوا دابنێ چونکە لە ئاسۆی بەرزی باوەڕەوە ئەکەوێتە چاڵی هەرە خواری تیا چوونەوە و جێگەی قایمی خۆی لە دەست داوە و پەلەوەر سەری تێ ئەکەن)). ((قال: فتعاد روحه في جسده ویأتیه ملکان فیجلسانه فیقولان له: من ربك؟ فیقول: هاه.. هاه.. لا أدری، فیقولان له: ما دینك؟ فیقول: هاه.. هاه.. لا أدری، فیقولان له: ما هذا الرجل الذي بُعِثَ فیکم؟ فیقول: هاه.. هاه.. لا أدری، فینادي منادٍ من السماء: أن کذب فأفرشوه من النار وافتحوا له بابا إلی النار فیأتیه من حرها وسمومها، ویضیق علیه قبره حتی تختلف فیه أضلاعه، ویأتیه رجل قبیح الوجه، قبیح الثیاب، منتن الریح، فیقول: أبشر بالذی یسوءك، هذا یومك الذي کنت توعد فیقول: من أنت فوجهك الوجه یجئ بالشر؟ فیقول: أنا عملك الخبیث، فیقول: رب لا تقم الساعة))، واتە: فەرمووی: ئەمجار روحەکەی دەگێرنەوە بۆ لای جەستەکەی، ئەمجار دوو فریشتە دێن بۆ لای و دایدەنیشێنن و پێی دەڵێن: پەروەردگاری تۆ کێیە؟ ئەویش دەڵێت: هاه ..هاه... نازانم، ئەوانیش دەڵێن: ئەی دینەکەت چ دینێکە؟ ئەویش دەڵێت: هاه... هاه... نازانم، ئەوانیش دەڵێن: ئەو پیاوەی کە لە ناوتاندا رەوانە کرا کێ بوو؟ ئەویش دەڵێت: هاه... هاه... نازانم... ئەمجار بانگکەرێك لە ئاسمانەوە بانگ دەکات: کەوا درۆی کرد و لە ئاگر جێگایەکی بۆ رابخەن وە دەرگایەکی لە دۆزەخەوە بۆ

بکەنەوە، جا لە گەرمی ناخۆشی دۆزەخی بۆ دێت، گۆڕەکەی لەسەر تەنگ دەبێتەوە و دێتە یەك تا پەراسۆکانی تێك دەچن و دەچن بە ناو یەکدا، ئەمجار کابرایەکی روو ناشیرین دێت بۆ لای جلوبەرگێکی پیسی لە بەردایە و بۆنێکی بۆگەنی لێ دێت، پێی دەڵێت: موژدە بێت بۆ ئەو شتەی کە دڵتەنگت دەکات ئەمە ئەو رۆژەیە کە پەیمانت پێ دراوە، ئەویش دەڵێت: تۆ کێیت؟ رووت بە ئەو رووە دەکات کە شەڕ و خراپەی لە گەڵ خۆیدا هێنابێت؟ ئەویش دەڵێت: من کردەوە خراپەکانی تۆم، ئەویش دەڵێت: پەروەردگارا قیامەت هەڵمەسێنە)) ... داوا لە خوا دەکەم من و ئێوە بگێڕێ لە ئەهلی کامەرانی... هەمووومان رزگار بکات لە سزا و دۆزەخ و داپۆشراومان بکات بە پۆشاکە جوانەکەی خۆی لە دونیا و دوارۆژدا هەر ئەو پشت و پەنامانە و بە توانایایە بە سەر هەموو شتێکدا.

براکەم ... کارەکە زۆر تۆقێنەر و ترسناکە... کێشەکە زۆر ناشیرین و ئێسك قورسە، بەسە بۆ مرۆڤ تەنها تەماشایەکی ناو گۆڕ بکات تەنانەت با لە نێو زیندووەکانیشدا بێت بۆ ئەوەی دڵەکان دەرچێتە دەرەوە... سوێند بە خوا هیچ کەس لە ئێمە ناتوانێت کە تەنها یەك شەو لە ناو گۆڕێکدا لە گۆڕستان بمێنێتەوە کە هێشتا زیندووە... ئەی گومانت چۆنە ئەگەر روحەکەی لێ دەرچووە و لە لاشەکەی جیابووتەوە؟ گومانت چۆنە ئەگەر هەر یەکە لەو خەڵکە ببینی کە هیچ شتێکی پێ نەماوە تەنها کردەوە چاکەکانیان نەبێت؟

دەڵێم: رەنگە خۆشەویستەکانم پرسیارم لێ بکەن ئایا هۆکارەکانی سزای ناو گۆڕ چییە؟ پرسیارێکی ترسناکە و لەو پەڕی گرنگیدایە... منیش وڵامەکەم بە ئەم شێوەیەیە...

١: (النمیمە) قسەهێنان و بردن... ئایە(النمیمە) چییە؟ گواستنەوەی قسە لە نێوان خەڵکیدا بە مەبەستی خراپەکاری ... چەندەها کەس بە و هۆیەوە توش بوون لەژنان و پیاوان... داوا لە خوا دەکەم کە ئێمە و ئێوە داپۆشێت لە دونیا و دوارۆژدا. (نمام) لەماڵێکەوە دەڕوات بۆ ماڵێکی تر... لە نوسینگەیەکەوە بۆ نوسینگەیەکی تر... لە جێگایەکەوە بۆ جێگایەکی تر بۆ ئەوەی قسە بگوازێتەوە!

ئايا نەتبيستووە كەوا فلان دەربارەی تۆ قسەی كردووە و فلان شت و فلان شتی گوت؟ ئەمجار گوێيەكان دەكرێنەوە بۆ ئەم وشە پيس و ترسناكە (بۆ قسەی دوو زمان) كە خۆشەويستان لە يەك جيادەكاتەوە و ماڵەكان و خێزانەكان تێك دەدات... جاری وا هەيە يەك وشەی دووزمان ڕەنگە ببێتە هۆی جيابوونەوەی پياو لە ژنەكەی... لە نێوان برا و براكەيدا... ڕەنگە بە وشەيەكی ڕاست خێزانێك بەختەوەر بكەيت... ڕەنگە بە يەك وشەی (نميمە) خێزانێك بە تەواوی بەد بەخت و بێ نەوا بكات.

ئەی موسڵمانان... تەنها وشەيەك بە كەم مەزانن — من قسە لە گەڵ هەموو ئەم ئوممەتەدا دەكەم... هەموو خاوەن پێنوسەكان دەدوێنم خاوەنی زمانەكان دەدوێنم... وشەيەكی ترسناكە، بە وشەيەك مرۆڤ ڕەزامەندی خوا بە دەست دەهێنی... بە وشەيەك مرۆڤ پەستی خوا بە دەست دەهێنێ وە بە وشەيەك دەچێتە بەهەشتەوە وە بە وەشەيەك دەچێتە ئاگرەوە... بەڵكو بە تەنها وشەيەك ئافرەتێك بۆ پياوێك حەڵاڵ دەبێت، بە تەنها وشەيەك لێی حەرام دەبێت ئەوە تەنها وشەيە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مَا يَلْفِظُ مِن قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ﴾ ق: ١٨، واتە: هەر وتەيەكی لە دەم دەردەچێت فريشتەی چاودێری ئامادە لە لايەتی دەينووسێ ئايا فريشتەكان هەموو قسەيەك دەنووسن؟ يا تەنها ئەو قسەيە دەنووسن كە پاداش و تۆڵەی هەيە؟ بەڵێ بە پێی ئەم ئايەتە هەموو وتە و قسەيەك ئەنووسن)).

بەڵكو پێغەمبەری خۆشەويستمانﷺ فەرموويەتی هەروەكو چۆن لە هەردوو كتێبی (صحيح)[١]دا هاتووە لە فەرموودەيەكی (ابوهريرە)ەوە (إن العبد ليتكلم بكلمة من رضوان الله لا يلقي لها بالاً يرفعه الله بها درجات، وإن العبد ليتكلم بالكلمة من سخط الله لا يلقي لها بالاً يهوي بها في جهنم))، واتە: بەندەی وا هەيە كە تەنها يەك وشەی لە ڕەزامەندی خوادا دەكات و گوێی پێ نادات كەچی خوای گەورە چەندان

١ـ أخرجه البخاري كتاب الرقاق، باب حفظ اللسان (٦٤٧٨)، ومسلم كتاب الزهد والرقائق، باب التكلم بالكلمة يهوي بها في النار (٢٩٨٨) مختصراً.

پلە بەرزی دەکاتەوە، بەندەی واش هەیە کە تەنها یەك وشە لە پەستی خوادا دەکات و گوێی پێ نادات کەچی خوای گەورە دەیهاوێژێتە ناو دۆزەخەوە))، کەوابوو وریای دووزمانی بە... هیچ شتێك پەیوەندی نێوان زانایان و بانگخوازانی تێك نەداوە تەنها ئەم جۆرە وشانە نەبێت... کەسی دووزمان لە زاناکەوە دەڕوات بۆ لای زانایەکی تر وە لە بانگخوازێکەوە دەڕوات بۆ لای بانگخوازێکی تر وە لە نێوان برا و براکەیدا و لەنێوان پیاو و خێزانەکەیدا بە تەنها یەك وشە کە خۆشەویستییەکە تێك دەدات... ئەم ئاوە پاکە پیس دەکات...

بیر بکەرەوە لەم فەرموودەیە کە دڵەکان لە بن دەردەهێنێ کە ئیمامی أحمد لە (مسند)ەکەیدا و (ابو داود)و جگە لەوان ڕیوایەتیان کردووە بە سەنەدێکی (صحیح)[1] لە فەرموودەیەکی (ابن عمر)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((من قال في مؤمن ما ليس فيه، أسكنه الله ردغة الخبال حتى يخرج مما قال وليس بخارج))، واتە: هەرکەسێك دەربارەی ئیماندارێك شتێك بڵێت کە ئەو ڕەوشتەی تیادا نەبێت ئەوا خوای گەورە لە (ردغه الخبال) دا نیشتەجێی دەکات تاکو ئەوەی کە گوتوویەتی دەرنەچێت وە ئەوەیشە دەرناچێت)).

ئایا دەزانی (ردغة الخبال)چییە؟ ئەوە گوشراو و رینگاوەی ئەهلی ئاگرە...

براکەم ... لە خوا بترسە لە قسەکانتدا... چونکە بەردان و وازهێنانی زمان ئەوا دەبێتە هۆی بوختانی کوێرانە... بە بێ ڕوونکەرەوەیەك یان بەڵگەیەك ڕێگا خۆش دەکات بۆ هەموو کەسێك کە ئارەزووی لێ بێت هەرچی دەڵێت بە ئارەزووی خۆی بیڵێت... لە هەر کاتێکدا ئارەزووی لێ بێت پاشان بۆی دەردەچێت بە دڵنیایی و بە بێ ترسەوە... جاری وا هەیە ڕۆژ دەبێتەوە کۆمەڵێکی بێ وەی و بێ کێشە کەچی کاتێ ئێوارە دادێت دەبینی ناموسی ئەو کۆمەڵە بریندار بووە و ناوبانگی خراپ بووە. هەموو تاکێك تاوانبار کراوە یان هەڕەشەی تاوانباری لێکراوە... ئەم

١ـ أخرجه أحمد في ((مسنده)) (٢ / ٧٠)، وأبو داود كتاب الأقضية باب فيمن أعان على خصومة من غير أن يعلم أمرها (٣٥٩٧)، والحاكم (٢ / ٣٢)، وصححه ووافقه الذهبي، والطبراني في ((المعجم الكبير)) (١٢ / ٣٨٨)، ((و الأوسط))(٦٤٩١)، وعبدالرزاق في ((المصنف)) (٢٠٩٠٥) والبيهقي في ((الشعب)) (٥ / ٣٠٤، ٣٠٥) و (٦ / ١٢١)، و ((الكبرى)) (٦ / ٨٢) و (٨ / ٣٣٢)، وصححه الشيخ الألباني في ((الإرواء)) (٧ / ٣٤٩)، و ((صحيح الجامع)) (٦١٩٦)، و ((صحيح الترغيب)) (١٨٠٩)، و ((الصحيحة)) (٤٣٧).

حاڵەتەی لە دڵەڕاوکێ و گومان و دوودڵی کە لە هیچ حاڵەتێك لە حاڵەتەکان وەری ناگرێت...

کەوابوو وریای (نمیمە) بن، چونکە ئەوە هۆیەکی گەورەیە لە هۆکارەکانی سزای ناو گۆڕ...

((إنهما ليعذبان وما يعذبان في كبير، أما أحدهما فكان يسعى بالنميمة)) واتە: ئێستا ئەم دوو گۆڕە سزا دەدرێن، لەسەر شتێکی گەورەش سزا نادرێن، جا یەکێکیان کۆششی دەکرد بۆ قسە هێنان و بردن)) سوێند بە خوا ئەگەر بیر لەم فەرموودەیە بکەینەوە بە جوانی ئەوا هەزار جار بیرت دەکردەوە لە پێش ئەوەی یەك جار قسە بکەیت وە پێش ئەوەی یەك جار بدوێی... تۆ ئەی خوشکەکەم زمانت بپارێزە و وریای (نمیمە) بە، چونکە (نمیمە) هۆیەکە لە هۆکارەکانی کەساسی زۆربەی پیاوان و ژنانی موسڵمانان، دڵنیابە کە وشەیەکی زۆر ترسناکە... داوا لە خوا دەکەم کەوا من و ئێوە بگێڕێ لە ڕاستگۆیان.

هۆکاری دووەم : خۆنەشاردنەوە لە کاتی میزکردن... دیمەنێکی ناشیرینە و هیچ شەرمێکی تیادا نییە کاتێ پیاوێك ببینی لە شوێنیکی گشتی دا ڕاوەستاوە و میز دەکات بە بێ ئەوەی خۆی داپۆشێت... تەماشای ئەم بەها ناسکە جێگیرە بکە لە سوننەتی پێغەمبەری خوداوەﷺ... بەڵام کوا داپۆشین؟ کوا شەرم؟ کوا پاك و خاوێنی؟

إذا لم تخش عاقبة الليالي ولم تستح فاصنع ما تشاء

فلا والله ما في العيش خير ولا الدنيا إذا ذهب الحياء

واتە: ئەگەر لە ئاکامی شەوان ناترسیت، شەرم ناکەیت ئەوا ئارەزووی چی دەکەیت بیکە، سوێند بەخوا ئەم ژیانە خەیری تیادا نیە، لەدونیایشدا(خەیر نییە)ئەگەر شەرم نەما و ڕۆیشت.

ئەم پیاوە لە ناو گۆڕدا سزا دەدرێت... چونکە خۆی نەدەپۆشا لە کاتی میز کردن... ئەندامێك لە ئەندامەکانی خۆی ئاشکرا کردووە لە کاتی میزکردندا... ئەی گومانت چییە کەسێك هەموو جەستەی ئاشکرا بکات؟ یان ئافرەتێك هەموو

جەستەی ئاشکرا بکات؟ داوا لە خوا دەکەم کەوا ئێمە و ئێوە داپۆشێت...

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((وأما الأخر فكان لا يستتر من البول))، واتە: ئەویتریان لە کاتی میزکردن خۆی نەدەشاردەوە)).

لە گوتەیەکی تردا ((لا يتنزه من بوله))، واتە: خۆی پاك نەدەکردەوە لە پاش میزکردن))... دڵنیا بن کە دینەکەمان دینی پاکی و خاوێنی و جوانییە: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلتَّوَّٰبِينَ وَيُحِبُّ ٱلۡمُتَطَهِّرِينَ﴾ البقرة: ٢٢٢، واتە: بە ڕاستی خوا ئەو کەسانەی خۆش ئەویَ کە لە گوناهـ پەشیمان ئەبنەوە و خۆیان بە پاك و خاوێن ڕائەگرن)).

برای موسڵمانم:

با ڕواڵەتت پاك بێت... لە ناخیشدا پاك بیت... پاك ڕاگرتنی ناخ بەڵگەیە لەسەر پاکی ڕواڵەت... پاك ڕاگرتنی ڕواڵەت بەڵگەیە لەسەر پاکی ناخ... انشاء الله... چونکە ناخ و ڕواڵەت لای ئەهلی سوننە و جەماعە لە یەك جیانابنەوە... چونکە ئەگەر ڕواڵەت لە ناخ جیا ببێتەوە ئەوا کەسەکە دەبێتە کەسێکی دوو ڕوو.

هۆکاری سێیەم: لە ترسناکترین هۆکارەکانی سزای ناو گۆڕ. خواردنی حەرامە(پەروەردگارا...ئێمە و ئێوە بپارێزیَ لە حەرام و ڕزقی حەڵاڵمان پیَ ببەخشێت)) لە هەردوو کتێبی (صحيح)[١]دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبوهريره)ەوە ((أن رجلا مات فقال الناس: هنيئاً له الشهادة إنه في الجنة، فقال رسول الله: ((بل والذى نفسي بيده، إن الشَّمْلَة التي أصابها يوم خيبر من المغانم لم تصبها المقاسم،لتشتعل عليه ناراً))، واتە: کابرایەك مرد و خەڵکی فەرموویان: مژدە بۆ خۆی بۆ بە دەست هێنانی پلەی شەهادەت ئەو لە بەهەشتدایە، جا پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: بەڵکو سوێند بەو کەسەی گیانی منی بە دەستە ئەو کاڵایەکی برد لە ڕۆژی خەیبەردا لە دەستکەوتەکان پێش ئەوەی دابەش بکرێت وە ئەوەیشە بووەتە ئاگر و دەیسوتێنیَ)).

١ـ أخرجه البخاري كتاب المغازي، باب غزوة خيبر (٤٢٣٤)، ومسلم كتاب الإيمان، باب غلظ تحريم الغلول، و أنه لا يدخل الجنة الا المؤمنون (١١٥).

ئەی خودایە ! ! کاڵایەکی بردووە (بەرگێکی فراوانە بۆ خۆپێچانەوە و داپۆشین) لە پێش ئەوەی دەستکەوتەکان دابەش بکرێت... بەجگە لە مافی خۆی برد بووی... کەوا بوو خواردنی سامانی خەڵکی بە ناحەق و خواردنی حەرام لە ترسناکترین هۆکارەکانی سزای ناو گۆڕە... بۆیە وریای حەرام بە و خۆتی لێ بە دوور بگرە... لە(صحيح مسلم) [١]دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبو هريرە)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((أيها الناس! إن الله طيب لا يقبل إلا طيبا، و إن الله أمر المؤمنين بما أمر به المرسلين))، واتە: ئەی خەڵکینە خوای گەورە چاك و باشە بۆیە ئەوەی چاك و باش نەبێت وەری ناگرێت وە خوای گەورە فەرمانی کردووەتە ئیمانداران بەوەی فەرمانی کردووەتە پێغەمبەران)) خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿ إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ ٱلْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَن يَقُولُواْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَاۚ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴾ المؤمنون: ٥١، واتە: وتمان: ئەی پەیامبەران! هەر لە خۆراکی پاك و حەڵاڵ بخۆن و بەردەوام کاری چاك ئەنجام بدەن، واتە: پەیامبەرانمان گشت بەو جۆرە ڕێنمایی کردوون کەواتە ئوممەت و گەلەکەیشیان دەبێ هەروا ڕەفتار بکەن)) وە خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُلُواْ مِن طَيِّبَٰتِ مَا رَزَقْنَٰكُمْ ﴾ البقرة: ١٧٢، واتە: ئەی گەلی خاوەن باوەڕان! لەو نیعمەتە پێماندان و کردمانە ڕۆزیتان کامی پاکە ئەوە بخۆن)).

((ثم ذكر الرجل يطيل السفر، أشعث أغبر، يمد يديه إلى السماء: يا رب يا رب ! ومطعمه حرام ومشربه حرام، وملبسه حرام، وغذي بالحرام فأنى يستجاب لذلك ؟)) ئەمجار باسی کابرایەکی کرد کە سەفەرەکەی درێژ دەکاتەوە و قژگف و تۆزاوی یە، دەستی بەرز دەکاتەوە بۆ ئاسمان پەوەردگارا... پەروەردگارا .... لە کاتێکدا خواردنەکەی حەرامە و خواردنەوەکەیشی حەرامە و پۆشاکەکەی حەرامە و حەرامی دەرخوارد دراوە ئیتر چۆن وەڵام بدرێتەوە ؟)).

١ـ أخرجه مسلم كتاب الزكاة، باب قبول الصدقة من الكسب الطيب و تربيتها (١٠١٥).

برا بەڕێزەکەم... سامانی خەڵکی بە ناحەق مەخۆ... بەرتیل مەخۆ... سامانی هەتیوان مەخۆ... خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَٰلَ ٱلْيَتَـٰمَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِى بُطُونِهِمْ نَارًا ۖ وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا﴾ النساء: ١٠، واتە: ئەو کەسانەی کە بە ستەم و ناهەق ماڵ و سامانی منداڵی هەتیوو دەخۆن بێ سۆ تەنها ئاگر دەکەنە سك ورگیانەوە و بە زووییش دەخرێنە ناو ئاگرێکی زۆر گەرم و بەگڕی دۆزەخەوە)).

سوێند بە پەروەردگاری کەعبە ئەو هەموو سامانە دەبێتە میراتی و بۆ کەس و کارت بە جێی دەهێڵی... بە هۆیەوە خۆشگوزران دەبن و رادەبوێرن کەچی تۆ دەربارەی ئەو سامانە لەبەردەستی خوای پەروەردگاردا پرسیارت لێ دەکرێت... لە کوێ بە دەستت هێنا؟ لە کوێ خەرجت کرد؟.

هۆکاری چوارەم : لە هۆکارەکانی سزای ناو گۆڕ... درۆ کردن، بەد رەوشتی و داوێن پیسی، سوو خواردن (ربا) هەروەکو چۆن لە فەرموودەی (سمرة ی کوڕی جندب الطويل)دا هاتووە لە (صحيح البخاری)[١]دا.

بەڵام درۆ، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَكُونُوا۟ مَعَ ٱلصَّـٰدِقِينَ﴾ التوبة: ١١٩، واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە ! لە نافەرمانی خوا پارێز بکەن و هەمیشە لە گەڵ دەستەی ڕاستان بن)).

لە هەردوو کتێبی(صحيح)[٢] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی مسعود)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرمویەتی: ((عليكم بالصدق، فإن الصدق يهدي إلى البر، وإن البر يهدي الى الجنة، وما يزال الرجل يصدق و يتحرى الصدق حتى يكتب عند الله صديقا، و إياكم و الكذب، فإن الكذب يهدي الى الفجور، و إن الفجور يهدي الى النار، وما يزال الرجل يكذب و يتحرى الكذب حتى يكتب عند الله كذابا))، ((واتە:

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الجنائز، باب ما قيل في أولاد المشركين (١٣٨٦)، وانظر (٨٤٥).
٢ـ أخرجه البخاري، كتاب الأدب، باب قول الله تعالى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللّهَ وَكُونُواْ مَعَ الصَّادِقِينَ﴾ التوبة: ١١٩،(٦٠٩٤)،ومسلم كتاب البر والصلة و الآداب،باب قبح الكذب و حسن الصدق وفضله(٢٦٠٧)واللفظ له.

دەست بگرن بە راستگۆیی یەوە چونکە راستگۆیی رێنمویی خاوەنەکەی دەکات بۆ چاکە، چاکەیش رێنمویی خاوەنەکەی دەکات بۆ بەهەشت، بەردەوام کەسێك راست دەکات و بە دوای ڕاستیدا دەگەڕێت تاکو لای خوای گەورە بە ڕاستگۆ دەژمێردرێت، خۆتان بە دوور بگرن لە درۆ چونکە درۆ رێنمویی خاوەنەکەی دەکات بۆ خراپە، خراپەیش رێنمویی خاوەنەکەی دەکات بۆ دۆزەخ وە بەردەوام کەسێك درۆ دەکات و بە دوای درۆدا دەگەڕێت تاکو لای خوای گەورە بە درۆزن دەژمێردرێت)).

سوو خواردن (ربا) خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يَمْحَقُ ٱللَّهُ ٱلرِّبَوٰا۟ وَيُرْبِى ٱلصَّدَقَٰتِ ۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ ﴾ (البقرة: ٢٧٨) واتە: ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە! دەبێ بە تەواوی ملکەچی فەرمان و قەدەغەکراوەکانی خوا بن، و لە گشت سنوورەکانی پارێز بکەن و لە پاشماوەی سووەکەشتان - کە بە لای ئەم و ئەوەوەیە واز بێنن و داوای مەکەن ئەگەر باوەڕداری راستەقینەن، دەبێ گوێڕایەڵی تەواوی فەرمودەکانی خوا بن و لەو سووەش بێدەنگ بن)).

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت هەروەکو لە (صحيح مسلم)[١]دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (ابن مسعود) و(جابر)ەوە: (لعن رسول الله آكل الربا و مؤكله وكاتبه و شاهديه وقال: ((هم سواء)) واتە: پێغەمبەری خواﷺ نەفرەتی کردووە لەو کەسەی سوو دەخوات و ئەوەی دەبێتە وەکیلی و نووسەرەکە و هەردوو شایەتەکە و ئەمجار فەرمووی: هەمووان وەکو یەکن)).

داوێن پیسی (زنا) تاوانێکی گەورەیە لە نابووترین تاوانە گەورەکانە: ﴿وَٱلَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ ٱلنَّفْسَ ٱلَّتِى حَرَّمَ ٱللَّهُ إِلَّا بِٱلْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَٰعَفْ لَهُ ٱلْعَذَابُ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِۦ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَٰلِحًا فَأُو۟لَٰٓئِكَ يُبَدِّلُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمْ

١ ـ أخرجه مسلم كتاب المساقاة باب لعن آكل الربا و مؤكله (١٥٩٧) من حديث ابن مسعودﷺ، وفي (١٥٩٨) من حديث جابرﷺ وهذا لفظه.

حَسَنَـٰتٍ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴾ الفرقان: ٦٨- ٧٠، واتە: ئەوانەی وێڕای خوا هیچ پەرستراوێکی تر ناپەرستن، کەسێکیش ناکوژن کە خوا کەشتنی یاساغ کردبێ، مەگەر بە هەق و ڕەوا. زیناش ناکەن وە هەرکەسێ ئەو کاروکردەوە ناپەسەندانە بکات ئەوە لە دوارۆژدا دەگاتە سزای تاوانەکەی خۆی (٦٨) لە رۆژی قیامەتیشدا دوو بەرامبەر ئازار دەدرێ چونکە لە لایەکەوە هاوەڵی بۆ خوا بڕیار داوە لە لایەکی تریشەوە ئەو گوناهە ناشیرینانەی کردووە و بە سووکی و زەلیلی و ریسواییەوە بە هەتا هەتایی هەر لەوێدا ئەمێنێتەوە (٦٩) مەگەر کەسێك پەشیمان دەبێتەوە و بڕوا بێنێ و کاری چاك ئەنجام بدا ئا ئەو کەسانە خوا گوناه و خراپەکانیان بۆ دەگۆڕێت بە چاکە، هەمیشە خوا گوناه پۆش و میهرەبانە (٧٠))).

کەواتە لە ترسناکترین هۆکارەکانی سزای ناو گۆڕ بەڵکو سزای دوارۆژیش درۆکردن و داوێن پیسی و سووخۆرادنە...

بە گشتی... ڕێزداران... هەموو سەرپێچیەکان لە هۆکارەکانی سزای ناو گۆڕن... کەوابوو چارەسەر و دەرمانەکەی چییە؟

وەڵامەکەی لە چەند وشەیەکی کەمدایە... ئەویش ئەوەیە کە بەردەوام بیت لەسەر ڕێگا و بەرنامەکەی پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان... بە ئەنجامدانی فەرمانەکانی و دوور کەوتنەوە لە قەدەغەکراوەکانی وە لەسنوورەکانی خۆیدا ڕابوەستێ... دوور بکەوێتەوە لە (نمیمە) و (غەیبەت) و دوور بکەوێتەوە لە هەموو ئەوانەی کە دەبێتە هۆی پەست بوونی خوای گەورە...

یادت دەخەمەوە ئەی برا خۆشەویست و ژیرەکەم بە خوێندنەوەی سورەتی (الملك) لە هەموو شەوێکدا.

جا لە فەرموودەیەکدا هاتووە، کە (الترمذي و أبو داود و ابن ماجە)[1] ریوایەتیان کردووە و شێخ ئەلبانی لە کتێبی (صحیح الجامع) دا بە (صحیح) ی زانیوە لە فەرموودەیەکی (ابو هریرە)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن سورة

١ـ أخرجه أبو داود، كتاب الصلاة، باب عدد الآي (١٤٠٠)، والترمذي كتاب فضائل القرآن، باب ما جاء في فضل سورة الملك (٢٨٩١) وقال: ((حديث حسن))، وابن ماجه، كتاب الأدب، باب ثواب القرآن (٣٧٨٦)، وأحمد (٢ / ٢٩٩)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٢٠٩١)، و((المشكاة)) (٢١٥٣).

من القرآن ثلاثون آية، شفعت لرجل حتى غفر له، و هي سورة تبارك الذي بيده الملك)) واته: سورەتێك له سورەتەكانی قورئان هەیه سی ئایەتە، شەفاعەتی بۆ کابرایەك کرد تاکو خوا لێی خۆش بوو، ئەویش سورەتی تبارك الذي بيده الملك ە)).

لە (مصنف)ی عبدالرزاق و (الكبرى) ی ئیمامی (النسائی) دا و (مستدرك الحاكم)و (سنن البيهقی) به (موقوف)ی هاتووه(واته قسەکه دراوەته پاڵ هاوەڵێك له هاوەڵان) وه له لای (ابن مردويه) به (مرفوع)ی هاتووه (واته قسەکه دراوەته پاڵ پێغەمبەری خواﷺ) به سەنەدێك كه شێخ ئەلبانی به (صحيح)ی[1] زانیوه و له فەرموودەیەکی (ابن مسعود)ەوه کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((سورة الملك هي المانعة من عذاب القبر)) واته: سورەتی (الملك) ڕێگره له سزای ناو گۆڕ)) کەوابوو سوور به لەسەر خوێندنەوەی سورەتی (الملك) له هەموو شەوێکدا... ئەگەر قەدەری خوا وابوو بمریت ئەوا لەسەر گوێڕایەڵی دەمریت ..

له گەورەترین هۆکارەکانی ڕزگار بوون له سزای ناو گۆڕ شەهید بوونه له ڕێگای خوادا... وه ئیمامی (الترمذي و ابن ماجة و احمد و جگه لەوان)[2] ڕیوایەتیان کردووه له فەرموودەیەکی (المقدام ی کوڕی معد یكرب)ەوه کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((للشهيد عند الله ست خصال: يغفر له في أول دفعة من (دمه) ويرى مقعده من الجنة، و يجار من عذاب القبر، و يأمن من الفزع الأكبر، و يوضع على رأسه تاج الوقار، الياقوتة منها خير من الدنيا وما فيها، و يزوج اثنتين و سبعين زوجة من الحور العين، و يشفع في سبعين أقاربه))، واته: شەهید له لای خودا شەش ئاکاری هەیه: لەگەڵ یەکەم دڵۆپه خوێندا خوای گەوره له تاوانەکان خۆش دەبێت،جێگای خۆی له بەهەشتدا دەبینێت، له سزای ناو گۆڕ دەپارێزرێت، له ترسی گەوره دڵنیا

١ـ أخرجه عبدالرزاق (٦٠٢٤، ٦٠٢٥)، والنسائي في ((الكبرى)) (١٠٥٤٧)، و الحاكم (٢/٥٤٠) والطبراني في ((الكبير)) (٩ / ١٣٢، ١٣١)، و ((الأوسط)) (٦ / ٢١٢)، والبيهقي في ((الشعب)) (٢ / ٤٩٤)، وأبو نعيم في ((الحلية)) (٧/ ٢٤٨)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (١١٤٠)، و ((صحيح الجامع)) (٣٦٤٣)، و ((صحيح الترغيب و الترهيب)) (٩١/٢).

٢ـ أخرجه الترمذي، كتاب فضائل الجهاد، باب في ثواب الشهيد (١٦٦٣) وقال: ((حسن صحيح غريب))، وابن ماجه، كتاب الجهاد باب فضل الشهادة في سبيل الله (٢٧٩٩) و أحمد (١٦٧٣٠) والبيهقي في (السنن) (٩ / ١٦٤) وفي(الشعب) (١٠٨٢٣، ١٠٨٢٤) وصححه الشيخ الألباني في(صحيح الجامع) (٥١٨٢) و (أحكام الجنائز)(٣٥, ٣٦).

دەبێت، تاجێکی ڕێز لێنانی لەسەر دادەنرێت، کە تەنها یەك(یاقوتە)ی هەموو دونیاو ئەوەیشی تیادایە دەهێنێت، حەفتا و دوو حۆری لە (حور العین) ی لێ مارە دەکرێت، شەفاعەت دەکات بۆ حەفتا کەس لە کەس و کاری)).

داوا لە خوا دەکەم کە من و ئێوە لە سزای ناو گۆڕ بپارێزی...

خۆشەویستان... ئایا لە پاش ئەمانە چی دێت؟ لە بەشی داهاتوودا بە پشتیوانی خوای گەورە باسی دەکەین و داوا لە خوا دەکەم کردەوە چاکەکانی ئێمە و ئێوە وەربگرێت... آمین

نیشانه بچووکەکانی قیامەت

لە بەشی رابوردوودا لە باسی گۆڕدا راوەستاین... ئا ئەوەتا گۆڕەکە بە سەر خاوەنەکەیدا داخرا!! تاکو کەی؟ تاکو ڕۆژی قیامەت... داوا لە خوا دەکەم گۆڕەکانمان بۆ بکاتە باخچەیەك لە باخچەکانی بەهەشت و نەیکاتە چاڵێك لە چاڵەکانی ئاگر... ئەمجار فەرموون با پێکەوە باسی قیامەت و نیشانەکانی بکەین...

پێش ئەوەی باسی قۆناغەکانی قیامەت بکەم لە زیندووبوونەوە و حەشر و ترازوو و لێپرسینەوە و سیرات و بەهەشت و دۆزەخ... تاوەکو ئەو دوای ئەو هەموو کارە مەترسیدارانە... کۆمەڵێك بنەمای گرنگ هەیە دەیخەمە روو...

بنەمای یەکەم : قیامەت دێت و هیچ گومانێکی تیادا نییە

ئەم ڕاستییە دەبێ هەموو ستەمکارێك و ستەملێکراوێك پێکەوە بیزانن... با ستەمکار بزانێت کەوا ئەو لە بەر دەستی خوادا رادەوەستێ بە مەبەستی تۆڵە لێسەندنەوە (القصاص) (واتە: سزا بە گوێرەی تاوانەکەی خۆی)، موژدە بێ بۆ ستەملێکراو کەوا نەیتوانی لە دونیادا حەقەکەی خۆی وەرگرێتەوە ئەوا لە تەنیشتی ئەو کەسەی ستەمی لێکردووە رادەوەستێنرێت... وە لە لای خوداوەند دوژمنان و نەیاران کۆدەبنەوە بۆ ئەوەی خوای گەورە بە تەواوەتی و بە بێ کەم و کووڕی مافەکانی خۆی بداتەوە ...

لا تظلمن إذا ما كنت مقتدرا   فالظلم ترجع عقباه الى الندم

تنام عيناك والمظلوم منتبه   يدعوا عليك و عين الله لم تنم

واتە: هەرگیز ستەم مەکە ئەگەر بوویتە کەسێکی بە توانا و دەسەڵاتدار، چونکە هەردەم ستەم پەشیمان بوونەوەی بە دواوەیە، تۆ دەخەوی و چاوەکانت لە یەك

دەنێت و ستەملێکراویش بە ئاگایە، دوعات لێ دەکات و چاوەکانی خوایش نەخەوتووە.

لە پاشاندا بە درێژی باسی (القصاص) دەکەم (انشاء الله)، داوا لە خوا دەکەم کەوا من و ئێوە داپۆشێت لە دونیا و قیامەتدا.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡحَقُّ وَأَنَّهُۥ يُحۡيِ ٱلۡمَوۡتَىٰ وَأَنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ ۝٦ وَأَنَّ ٱلسَّاعَةَ ءَاتِيَةٞ لَّا رَيۡبَ فِيهَا وَأَنَّ ٱللَّهَ يَبۡعَثُ مَن فِي ٱلۡقُبُورِ﴾ الحج: ٦ ـ ٧، واتە: دروستکردنی ئادەمیزاد بەو جۆرەو زیندووکردنەوەی زەویش بەو شێوەیە هەر هەموو بۆ ئەوەیە ئێوە بیربکەنەوەو چاك بزانن کە بەراستی تەنها خوا زاتێکی ڕاست و هەقە و بێ گومان هەر ئەویشە مردووان زیندوو ئەکاتەوە و هەر ئەوە بە سەر هەموو شتێکدا بە توانایە (٦) دڵنیابن قیامەتیش بەرپا دەبێت، کە هیچ گومانی تێدا نییە،و بە ڕاستی خوا هەموو ئەوانەی لە گڵکۆ و گۆڕدان زیندوو ئەکاتەوە تا پاداشت و تۆڵەیان وەرگرنەوە(٧))).

ئەم مرۆڤە لە گۆڕەکەیدا دەمێنێتەوە تاکو گوێی لە بانگەواز دەبێت... هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَٱسۡتَمِعۡ يَوۡمَ يُنَادِ ٱلۡمُنَادِ مِن مَّكَانٖ قَرِيبٖ ۝٤١ يَوۡمَ يَسۡمَعُونَ ٱلصَّيۡحَةَ بِٱلۡحَقِّۚ ذَٰلِكَ يَوۡمُ ٱلۡخُرُوجِ﴾ ق: ٤١ ـ ٤٢، واتە: گوێ ڕاگرە ئەی پێغەمبەرﷺ! بۆ ئەو هەواڵەی پێت دەدەین لە ئەحواڵی قیامەت، ڕۆژێك (ئیسرافیل) بانگ دەکا لە شوێنێکی نزیك بە خەڵك هەمووتان دەرچن لە گۆڕەکانتان بۆ حەشر (٤١) ئەو ڕۆژە کە هەموو ئەو (صیحە) و هاوارەیان بە هەق گوێ لێ دەبێ، ئا ئەو ڕۆژە ڕۆژی لە گۆڕ دەرچوونە بۆ حەشر و پاداش و تۆڵە(٤٢))) .

خوای گەورە فەرمان دەکاتە (ئیسرافیل) بە فووکردن بە بووقدا، کە ئەویش فووکردنی زیندووبونەوەیە... لەو کاتەدا زەوی دێتە لەرزە و دەجوڵێتەوە بۆ ئەوەی خۆی ڕزگار بکات لەو بارە قورسەی کە پێیەتی، بۆ ئەوەی هەرچی لە ناخیدایە فڕێی بداتە دەرەوە لە مرۆڤەکان، هەر لە (ئادەم)ەوە تاوەکو دووایین مرۆڤ، کە قیامەتی بە سەردا هاتووە...

خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ ٱلْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾ وَأَخْرَجَتِ ٱلْأَرْضُ أَثْقَالَهَا﴾ الزلزلة: ١ـ ٢، واتە: کاتێ کە زەوی بە توندی تـەکانی داو کەوتـە لـەرزە لەرز و جووڵە جووڵ بە هەر هۆیەکەوە بێت، (ئیبن عەبباس) ئەڵێ: ئەوە لە (نەفخە) ی یەکەمدایە بە جۆرە لەرزەیەکی وا کە شایستەی ئەو بێت جا ئەبێ ئەو حاڵەتـە چ ڕووداوێکی گەورە بێت.(١) زەوی هەرچی باری گران و قوورسـی هـەبوو فرێـی دایـە دەرەوە: (مردوان، نەوت و ئاو و خەزنە و هەزاران هەزار شتی تر) ! (٢))).

واتە: هەموو مردووەکان فرێ دەداتە دەرەوە ﴿وَقَالَ ٱلْإِنسَـٰنُ مَا لَهَا﴾ الزلزلـة: ٣، واتـە: ئـەو کاتـە ئـادەمی کـافر بـە سـەر سوڕمانێکەوە دەڵـێ: زەوی چییەتی وا دەکات...؟(٣))).

بۆیە لەو کاتەدا مرۆڤی ترساوی تۆقیو نکۆڵی لەو کارە دەکـات دەڵێـت: مـا لهـا؟ ئەوە چییەتی؟ چی شتێك جێگیر بـوون و هێمنییەکـەی تێـك داوە؟ پـێش ماوەیـەك ئەم زەوییە جێگیر و دامەزراو و هێمن بوو کەچی ئێستا دەجوڵێتەوە و تێك چووە و شڵژاوە، ئەوە فەرمانی خـوای بـە سـەردا دابـەزیوە لـەوەی کـە خـوای گـەورە بـۆی ئامـادە کـردووە لـە لەرینـەوە و بوومەلـەرزە، کـە هـیچ داڵدەیـەکی نییـە... پاشـان ئەوەی لە ناخیـدا بـوو لـە مردووەکـان لـە پـێشینەکان و پاشینەکان فرێـی داوەتـە دەرەوە وە لەو کاتەدا خەڵکی نکۆڵی لەو کارە دەکەن وە ئەم زەوی یە دەگۆڕدرێت بە زەوی یەکی تر... دێنە دەرەوە و دەردەکەون بۆ لای خوای تاك و بەتوانا[١]...

﴿يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ﴿٤﴾ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ﴿٥﴾ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ ٱلنَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا۟ أَعْمَـٰلَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُۥ ﴿٧﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُۥ﴾الزلزلة:٤ـ ٨، واتە: لەو ڕۆژەدازەوی هەواڵەکانی خۆی چاك و خراپ ڕادەگەیەنێت و مەردوم تێ ئەگات کە ئەو زەمین لەرزەیە سەرەتای ڕۆژێکی سەخت و وێران بوونی دونیایە(٤) ئەویش بەهۆی ئەوەوە کە

١ـ ((تفسیر ابن کپیر)) (٤/٥٢٤).

پەروەردگارت وەحی و فرمانی پێ کردووە بەو زەلزەلەیە: لە خۆیەوە ناتوانێ هیچ بکات و هەردەم لە ژێر دەستەڵاتی خوادایە.(٥) لەو ڕۆژەدا خەڵکی بە پەرش و بڵاوی لەگۆڕەکانیان دەردەچن بۆ شوێنی حیساب بۆ ئەوەی پاداش و تۆڵەی کار و کردەوەکانیان نیشان بدرێت.(٦) ئینجا هەر کەسێك کێشی وردیلەیەك چاکەی ئەنجام دابێت، پاداشەکەی دەبینێتەوە(٧) کەسێکیش کێشی وردیلەیەك شەڕ و خراپەی کردبێت، تۆڵەکەی دەبینێتەوە. مەگەر خوا قەڵەمی عەفوو بێنێ بە سەریا، کەوابوو با هەموومان هۆشیارو زیرەك و وریابین، بزانین ڕۆژانە چی ئەکەین و لە خوا بترسین(٨)).

بە ڕاستی دیمەنێکی ترسناکە و دڵەکان لە بن دەردەهێنێ!! وە بزانە کەوا قیامەت دێت و نزیکە... ئەگەر تۆ بە پێوەرە مرۆڤایەتییەکەت بیپێوی ئەوا هێشتا دوورە، خوای گەورەی بەرز و بەڕێز هەواڵمان دەداتێ کەوا نزیکە و زۆر نزیکە.

خوای گەورە دەفەرموێت:﴿إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُۥ بَعِيدًا ۝٦ وَنَرَىٰهُ قَرِيبًا﴾ المعارج: ٦ـ ٧، واتە: بە ڕاستی ئەوان ئەو ڕۆژە بە دوور دەبینن!(٦) وە ئێمەیش بە نزیکی ئەبینین، چونکە بۆ ئێمە هیچی تێ ناچێت(٧)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ٱقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِى غَفْلَةٍ مُّعْرِضُونَ﴾ الأنبياء: ١، واتە: کاتی حیساب و لێپرسینەوەی مەردم لە کار و کردەوەیان نزیك بۆتەوە و ئەوانیش لە خەفڵەتان لەو ڕۆژە، ڕوو دەسوورێنن و گوێیان لێ نییە و لەوە داناچڵەکێن کە خوا پێیان ئەکات!(١)).

بیر بکەرەوە لەو قسەی خوای گەورە کە دەفەرموێت: ﴿ٱقْتَرَبَتِ ٱلسَّاعَةُ وَٱنشَقَّ ٱلْقَمَرُ﴾ القمر:١[١]، واتە: ڕۆژی قیامەت نزیك بۆتەوە، مانگیش لەت بوو(١)).

خوای گەورە باسی قیامەت دەکات بە شێوازی ڕابوردوو ﴿أَتَىٰٓ أَمْرُ ٱللَّهِ فَلَا

١ـ قيل: إن انشقاق القمر هي الآية التي ظهرت على عهد النبيﷺ، كما ثبت ذلك في الصحيح، وقيل: بل المعنى: إنه ينشق، كما في قوله (﴿أتى أمرُ اللّهِ﴾ النحل: ١، أي: يأتي، وانظر: ((التذكرة)) للقرطبي (٦٣٨، ٦٣٩).

تَسۡتَعۡجِلُوهُۚ﴾ النحل: ١، واتە: ئەوا بەفەرمانی خوا بۆ سزای بێ باوەڕان هات و گەیشت و قیامەت بەرپا بوو، بەڵێ چونکە قیامەت هەر لە هاتندایەو سەرئەنجامیش (هەر پێش دێت) خوای گەورە بە کرداری رابووردوو (ماضي) وشەی (أتی)ی هێنا، جا کەوایە پەلەی ئەو رۆژە مەکەن، بێ گومان بن هەر دێت (١)). خوای گەورە بە شێوازی رابووردوو دەریبڕیوە کە بە بێ گومان روو دەدات[١]، بیر بکەرەوە لە گەڵ مندا لەو قسەیەی خوای گەورە: ﴿يَسۡـَٔلُكَ ٱلنَّاسُ عَنِ ٱلسَّاعَةِۖ قُلۡ إِنَّمَا عِلۡمُهَا عِندَ ٱللَّهِۚ وَمَا يُدۡرِيكَ لَعَلَّ ٱلسَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا﴾ الأحزاب: ٦٣، واتە: بێ باوەڕەکان پرسیاری هاتنی رۆژی قیامەتت لێ ئەکەن !پێیان بڵێ: ئەی پێغەمبەرﷺ! هەر خوا خۆی زانیاری و ئاگاداری تەواوی هەیە بە رۆژی قیامەت کە کەی دێت،جا تۆ چووزانیت لە قیامەت؟ لەوانەیە کاتی هاتنیشی زۆر نزیك بێت !(٦٣)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَسۡـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلسَّاعَةِ أَيَّانَ مُرۡسَىٰهَا ﴿٤٢﴾ فِيمَ أَنتَ مِن ذِكۡرَىٰهَآ ﴿٤٣﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ مُنتَهَىٰهَآ ﴿٤٤﴾ إِنَّمَآ أَنتَ مُنذِرُ مَن يَخۡشَىٰهَا ﴿٤٥﴾ كَأَنَّهُمۡ يَوۡمَ يَرَوۡنَهَا لَمۡ يَلۡبَثُوٓاْ إِلَّا عَشِيَّةً أَوۡ ضُحَىٰهَا﴾ النازعات: ٤٢- ٤٦، واتە: لە بابەت رۆژی قیامەتەوە: لێت دەپرسن کە چ کاتێ روو ئەدا؟.(٤٢) جا تۆ چیتە لە باسکردنی ئەو رۆژە؟ واتە: تۆ هیچی لێ نازانیت، ئیتر ئەوانە بۆ ئەوەندە تەنگاوت دەکەن...؟ (٤٣) سەرەنجام و کۆتایی دونیا تەنها لای پەروەردگارتە، واتە: هەر خواوەندت کاتەکەی دەزانێ.(٤٤) ئەرکی تۆ تەنها بێدار کردنەوەو ترساندنی ئەوانەیە لەو رۆژە دەترسن و خۆیانی بۆ ئامادە دەکەن ئیتر دیاریکردنی کاتەکەی بە تۆی نەسپاردراوە.(٤٥) ئەو رۆژە کە ئەوانە قیامەت دەبینن، وا ئەزانن لە دونیادا تەنها ئێوارەیەك یا چێشتەنگاوێك ماونەتەوە، واتە: لە بەر درێژی و سەختی و گرانی ئەو رۆژەیە، ماوەی ژیانی دونیایان بەلاوە زۆر کەم دەبێ!.(٤٦)).

واتە: ئەگەر هەستانەوە لە گۆڕەکانیان بۆ مەحشەر ئەو ماوەی ژیانی دونیایان بە کەم دەزانن تاکو وا دەزانن لای ئەوان ئێوارەی رۆژێك بووە یان تەنها

١- ((تفسير ابن كثير)) (٢/ ٥٤٣).

چێشتەنگاوێك[١]، ئەهلی زەوی وا هەست دەکەن کەوا ئەوان لەسەر زەویدا نەماونەتەوە تەنها یەك کاتژمێر نەبێت...

براکەم... هەر چەندە ڕۆژگار درێژە بکێشی ئەوا قیامەت هەر دێت، و قیامەتی تۆ بە مردنت دەست پێ دەکات، هەرچەندە ژیان درێژە بکێشیێ وە هەرچەند شەوگار درێژ بێت ئەوا هەر دەبێ شەبەق دەرکەوێت... هەرچەندە تەمەن درێژ بێت ئەوا هەر دەبێ بچینە ناو گۆڕەوە، هەرچەندە مانەوە لە ناو گۆڕدا درێژە بکێشیێ ئەوا هەر دەبێ لە گۆڕەکەمان دەرچینە دەرەوە بە مەبەستی ڕاوەستان لە بەر دەستی خوای بەرز و پیرۆزدا...

کەوا بوو ئەگەر تەماشای قیامەت بکەین بە ئەم پێوەری مرۆڤییانە ئەوا هێشتا دوورە بەڵام پەروەردگارمان ئاگادارمان دەکاتەوە کەوا زۆر نزیکە... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَآ أَمۡرُ ٱلسَّاعَةِ إِلَّا كَلَمۡحِ ٱلۡبَصَرِ أَوۡ هُوَ أَقۡرَبُۚ﴾ النحل: ٧٧، واتە: وە هاتنی ڕۆژی قیامەتیش هێندە ئاسانە و خێرایە هەر بە قەد چاوتروکانێکە، یان لە خێراییدا لەوەیش نزیکترە چونکە تەنها هەر ئەوەندەیە کە خوا پێی بفەرموێ ببە، ئەوجا دەست بە جێ دەبێت، جا ئەو کاتە ئەو ڕۆژە هات ئیتر هەق و ناهەق ڕوونتر دەرئەکەوێ ((٧٧)) لە هیچ فەرهەنگێکی زمانەوانیدا دەربڕینێك نادۆزیتەوە لەسەر نزیك بوونەوەی هاتنی قیامەت وەکو ئەم چەند وشە کەمە و یەکلایی کەرەوە... هەرکە چاوەکانت لە یەك نا و نوقاندت ئەمجار بیکەیتەوە ئەوا هەموو شت کۆتایی پێ هاتووە.

بنەمای دووەم : نیشانەکانی قیامەت

بنەمایەکە ئێمە باسی دەکەین دەربارەی نیشانەکانی قیامەت و دووبارەی دەکەمەوە: زانیاری دەربارەی هاتنی قیامەت ئەوا خوای گەورە هیچ کەسێکی لێ ئاگادار نەکردووەتەوە نەفریشتەیەکی نزیککراو و نە پێغەمبەرێکی نێردراو هەر چەندە ئەو کەسە پێغەمبەری هەڵبژێردراو بێتﷺ ... کەوا بوو هاتنی قیامەت

١ـ ((المصدر السابق)) (٤ / ٤٥٤).

زانیارییەکەی نادیارە و کەس نازانێت تەنها خوای گەورە نەبێت.

پێغەمبەری خۆشەویستمانﷺ فەرموویەتی هەروەکو لە (صحیح البخاری) دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (ابن عمر)ەوە: ((مفاتح الغیب خمس لا یعلمهن إلا الله)) (واتە: کلیلەکانی غەیب پێنج دانەن هیچ کەسێك دەربارەیان نازانێت تەنها خوا نەبێت) ئەمجار ئەو ئایەتەی خوای گەورەی خوێندەوە ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ عِندَهُۥ عِلْمُ ٱلسَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ ٱلْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِى ٱلْأَرْحَامِ ۖ وَمَا تَدْرِى نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا ۖ وَمَا تَدْرِى نَفْسٌۢ بِأَىِّ أَرْضٍ تَمُوتُ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌۢ ﴾ لقمان:٣٤، واتە: ئینجا خوا باسی پێنج شت ئەکات کە تەنها هەر خۆی ئەیان زانێ: (١) بە ڕاستی زانیاریی هاتنی ڕۆژی قیامەت هەر لای خوایە، جگە لەو کەسێکی تر نازانێ قیامەت کەی دێت (٢)تەنها ئەویش باران ئەبارێنێ لە کاتی دیاریکراوی خۆیدا، کەسێکی تر ناتوانێ باران ببارێنێ(٣) ئەویش ئەزانێ چی لە منداڵدانەکاندایە، واتە: هەر لەو کاتەوە کە هێشتا ئاوە، خوا خۆی دەزانێ چییە: کوڕە یان کچ، بەختیارو سەرفرازە، یان لاسار و بەدبەختە، بەژن و باڵای کورتە، یا... هتد (٤)هیچ کەسێك – نەچاکەکار و نەخراپەکار– سەد لە سەد نازانێت سبەینێ چی دەکا لەچاك و لە خراپ (٥) هیچ کەسیش نازانێ لەسەر کام زەوی ئەمرێ، واتە: کام جێگا دەبێتە گۆڕ و ئارامگای، هەرچەندە لەوانەیە هەوڵیش درابێ بۆ زانینی ئەمە! چونکە هەر خوایە زانا و بە ئاگایە بە تەواوی ڕووداوەکان و گشت نهێنی و ئاشکرایەکیشی لا یەکسانە (٣٤)).

لە جوانترین ئەو شتانەی کە لەم بابەتەدا خوێندوومەتەوە ئەوەیە کە ئیمامی (أحمد) ریوایەتی کردووە لە(مسند) ەکەیدا و ابن ماجە لە (سنن)ەکەیدا و البوصیری لە (الزوائد)دا بە سەنەدێکی (صحیح) و پیاوانی سەنەدی فەرموودەکە لە باوەڕپێکراوەکانن (رجاله ثقات)، الحاکم لە (المستدرك)و بە (صحیح) ی زانیوە (الذهبي) لە گەڵیدا هاودەنگەوە و العلامه (أحمد شاکر) بە (صحیح) ی زانیوە[1] لە

١ـ أخرجه أحمد (٥/ ١٨٩) و وابن ماجة، كتاب الفتن و باب فتنة الدجال وخروج عيسى ابن مريم و خروج يأجوج و مأجوج (٤٠٨١)، وقال البوصيري في ((الزوائد)): ((هذا إسناد صحيح، رجاله ثقات، و مؤثر بن عفارة ذكره ابن حبان في الثقات، وباقي رجال الإسناد ثقات)). و الحاكم (٤ / ٤٨٨، ٤٨٩) و قال: ((حديث صحيح

فەرمووەیەکی (عبدالله ی کوڕی مسعود)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ دەڵێت::
((لقيت ليلة أسري بي إبراهيم و موسى و عيسى – صلوات الله عليهم أجمعين- فتذاكروا أمر الساعة))، واتە: ئەو شەوەی کە گەشتی ئیسرایان پێ کردم چاوم کەوت بە ئیبراهیم و عیسا و موسا (صەڵات و سەلامی خوا لە هەموویان بێت) باسی کیشەی قیامەتیان کرد)) ئەی خودایە...! ((الخليل و الكليم وروح رب العالمين وسيد البشر)) کە پێشەوای هەموو مرۆڤایەتی و گەورەیان و هەڵبژێردراویانە بایەخیان بە قیامەت داوە... ئاگاداری ئەم ئەدەبە بە... پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((فردوا أمرهم إلى إبراهيم، فقال: لا علم لي بها)) واتە: کیشە و باسەکەیان گەڕاندەوە بۆ لای ئیبراهیم؈ و ئەویش فەرمووی: هیچ شتێك دەربارەی نازانم)) تەماشای ئەو ئەدەبە بکە لە گەڵ خوای پەروەردگاردا!! ((فردوا الأمر إلى موسى، فقال: لا علم لي بها، فردوا الأمر إلى عيسى، فقال: أما وجبتها، فلا يعلمها أحد إلا الله، و فيما عهد إلي ربي أن الدجال خارج . قال: ومعي قضيبان، فإذا رآني ذاب كما يذوب الرصاص فيهلكه الله))، واتە: ئەمجار کیشە و باسەکەیان گەڕاندەوە بۆ لای موسا؈ و ئەویش فەرمووی: هیچ شتێك دەربارەی نازانم ئەمجار کیشە و باسەکەیان گەڕاندەوە بۆ لای عیسا؈ و ئەویش فەرمووی: بەڵام کاتی ڕوودانەکەی، هیچ کەسێك زانیاری دەربارەی نییە تەنها خوا نەبێت وە ئەوەی کە خوا پەیمانی پێداوم کە دەججال دەردەچێت، ئەمجار فەرمووی: وە دوو داردەستم پێیە کاتێ ئەگەر من ببینێ ئەوا دەتوێتەوە هەروەکو چۆن قورقۆشم (رصاص) دەتوێتەوە و خوا بە هەلاکەتیا دەبات)).

لە ڕیوایەتێکی تردا (کە لە پاشدا بە درێژی باسی دەکەم انشاء الله) ((ذاب كما يذوب الملح في الماء)) واتە: دەتوێتەوە هەروەکو چۆن خوێ لە ئاودا دەتوێتەوە)).

کەوابوو کاتی هاتنی قیامەت هیچ کەسێك نازانێت تەنها خوا نەبێت... زانیاری دەربارەی کاتەکەی لە لای خوداوەندی بەرز و پیرۆزە ..

الإسناد ولم يخرجاه))، ووافقه الذهبي و صححه الشيخ أحمد شاكر في ((المسند)) (٣٥٥٦)، وضعفه الألباني في ((ضعيف الجامع)) (٤٧١٢).

بەڵکو لە (صحيح مسلم)[1] دا هاتووە کەوا جبریل‌ﷺ پرسیاری کردووە لە پێغەمبەری خواﷺ: ((متى الساعة؟ فقال المصطفىﷺ: "ما المسؤول عنها بأعلم من السائل . قال: فأخبرني عن أمارتها . قال: ((أن تلد الأمة ربتها، و أن ترى الحفاة العراة العالة رعاء الشاء يتطاولون في البنيان)) واتە: قیامەت کەی دێت؟ پێغەمبەری خۆشەویستﷺ فەرمووی: ئەو کەسەی کە پرسیاری لێ دەکرێت لە پرسیارکەر زاناتر نییە . فەرمووی: کەواتە نیشانەکانیم پێ بڵێ . ئەویش فەرمووی: کەنیزەك گەورەو خاوەنی خۆی لێوە لە دایك دەبێت، خەڵکانی پێ پەتی و رووت و هەژار و شوانی مەڕەکان ببینی کە پێشبرکێ بکەن لە بەرزکردنەوەی کۆشکەکانیاندا)) بەڵام ئەو خوایەی کە کاتی هاتنی قیامەتی لە هەموو دروستکراوەکانی شاردووەتەوە ئەوا پێغەمبەرو خۆشەویستە هەڵبژێردراوەکەیﷺ خۆی ئاگادار کردووەتەوە لە نیشانەکانی قیامەت کەوابوو هیچ ڕێگرێك نییە لە شاردنەوەی کاتی هاتنی قیامەت و زانینی نیشانەکانی، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ فَهَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا ٱلسَّاعَةَ أَن تَأْتِيَهُم بَغْتَةً فَقَدْ جَآءَ أَشْرَاطُهَا ﴾ محمد: ١٨، واتە: ئایا ئەمانە مەگەر چاوەڕێی هاتنی قیامەت ناکەن لە ناکاو دەرگایان لێ بگرێت؟! خۆ بێ گومان هەندێ لە نیشانەکانی قیامەت هاتوونە پێش و دەرکەوتوون(١٨))). ئەمە نیشانەکانی قیامەتەو خوای گەورە پێغەمبەرەکەمانیﷺ ئاگادار کردووەتەوە... پێغەمبەرەکەمانﷺ هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات چونکە قورئان سروشە(وەحی)یەو سوننەتیش وەحییە. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَٱلنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ ﴿١﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ ﴿٢﴾ وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلْهَوَىٰٓ ﴿٣﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْىٌ يُوحَىٰ ﴿٤﴾ عَلَّمَهُۥ شَدِيدُ ٱلْقُوَىٰ ﴾ النجم:١-٥، واتە: سوێند بەو ئەستێرەیە کە بە خێرایی ئاوا دەبێت، یا لە شوێنی خۆی دەترازێت و بەر دەبێتەوە کاتی نزیکبوونەوەی قیامەت(١) هاوەڵەکەی ئێوە(موحەممەدﷺ) لە ڕێی هەق لای نەداوە و باوەڕی پووچیشی نەبووە(٢) قسەو گوفتاری (پێغەمبەر) لە رووی

---

[1] ـ أخرجه مسلم، كتاب الإيمان، باب بيان الإيمان و الإسلام و الإحسان ووجوب الإيمان بإثبات قدر الله سبحانه و تعالى (٨).

هەواوهەوەسەوە نییە، جا کەسێ ئاوابێ چۆن ڕێگە ون ئەکات ؟!(٣) ئەو قورئانەی کە ئەو دەیڵێت، جگە لەوەی کە بە وەحی بۆی دەنێررێ هیچی تر نییە، واتە: ئەم قورئانە هەر لە لایەن خواوەیە(٤) خاوەن هێز و بە زەبر (جوبریل) ی فریشتەیە، قورئانی فێرکردووە، بەڵێ زۆر بە هێزە، دەست پاکە، زمان پاکە؟!!(٥))).

لە فەرموودەیەکدا کە(ابو داود و الترمذي) ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (المقدام ی کوڕی معد یکرب)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ ((ألا إني أوتيت القرآن ومثله معه))، واتە: من قورئانم بۆ هاتووە و دابەزیوە و هاوشێوەکەیشی لەگەڵدایە)) (واتە: سوننەت).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿هُوَ ٱلَّذِى بَعَثَ فِى ٱلْأُمِّيِّـۧنَ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُوا۟ عَلَيْهِمْ ءَايَـٰتِهِۦ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلْكِتَـٰبَ وَٱلْحِكْمَةَ﴾ الجمعة:٢، واتە: خوا هەر ئەو پەروەردگارەیە کە لە ناو عەرەبە نەخوێندەوارەکاندا پەیامبەرێکی پایەبەرزی لە خۆیان نارد، ئایەتەکانی قورئانەکەی ئەویان بە سەرا دەخوێنێتەوە هەرچەند ئەمیش خۆی نەخوێندەوارە،دڵ و دەروون و ڕەوانتیان پاك دەکاتەوە لە بیروباوەری بتپەرستی و یاسای لاروچەوتی کۆمەڵایەتی ئەو سەردەمە و قورئان و فەرموودەکانی خۆیان فێر دەکات خۆ بە ڕاستیش پێش هاتنی ئەو ئەوان لە گومڕایی و سەر لێشێواوییەکی ئاشکرادا بوون... سیاسەتی پووچ و گەندەڵ، ڕەوشت و ئەخلاقی رووخاو، باری کۆمەڵایەتی پەست و قێزەون... هتد(٢)).

مەبەست لە (الحكمة) سوننەتە.

کەوا بوو – ئەی ڕێزداران – خوای گەورە پێغەمبەرەکەیﷺ لە نیشانەکانی ئاگادار کردووەتەوەو پێغەمبەری خواﷺ هاوەڵانی ئاگادار کردووەتەوە ئەوەی لەبەری کرد ئەوا لە بەری کرد و ئەوەی لە بیری کرد ئەوا لە بیری کرد .

لە هەردوو کتێبی (الصحيح)[١]دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (حذيفة ی کوڕی اليمان)ەوە دەڵێت: ((: لقد خطبنا النبيﷺ خطبة ما ترك فيها شيئا إلى قيام

١ـ تقدم، وهو في ((صحيح البخاري)) برقم (٦٦٠٤)، ومسلم (٢٨٩١).

الساعة إلا ذكره علمه من علمه وجهله من جهله))، واته: پێغەمبەری خواﷺ وتارێکی بۆ خوێندینەوە کە هیچ شتێکی تیادا بە جێ نەهێشت تاکو هاتنی قیامەت ئیللا باسی بۆ کردین ئەوەی لێی تێگەیشت ئەوا لێی تێگەیشت و ئەوەیشی لێ تێنەگەیشت ئەوا لێی تێنەگەیشت)).

لە(صحيح مسلم)دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبی زید عمرو ی کوڕی أخطب الأنصاري)ەوە دەڵێت: ((صلى بنا رسول اللهﷺ الفجر، و صعد المنبر. فخطبنا حتى حضرت الظهر، فنزل فصلى ثم صعد المنبر، فخطبنا حتى حضرت العصر، ثم نزل فصلى،ثم صعد المنبر فخطبنا حتى غربت الشمس، فأخبرنا بما كان وبما هو كائن فأعلمنا أحفظنا))[١] واتە: پێغەمبەری خواﷺ نوێژی بەیانی پێ کردین و ئەمجار چووە سەر مینبەر و وتاری بۆ خوێندینەوە تاکو نیوەڕۆ هات ئەمجار دابەزی نوێژی کردوو دیسان چووە سەر مینبەر و وتاری بۆ خوێندینەوە تاکو نوێژی عەسر، ئەمجار دابەزی و نوێژی عەسری بۆ کردین دیسان چووە سەر مینبەر و وتاری بۆ خوێندینەوە تاکو رۆژ ئاوا بوو... ئەوەی کە ڕویداوە و ئەوەی کە ڕوودەدات باسی بۆ کردین زاناترینمان ئەو کەسە بوو کە زیاتری لە بەر کردبوو)) ئەمەیشە جیاواز نییە لە گەڵ گوتەی پەروەردگارمان کە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ عِندَهُۥ عِلۡمُ ٱلسَّاعَةِ﴾ لقمان:٣٤، واتە: بە راستی زانیاریی هاتنی رۆژی قیامەت هەر لای خوایە، جگە لەو کەسێکی تر نازانێ قیامەت کەی دێت))، کەواتە کاتی هاتنی قیامەت هیچ کەسێك نازانێت تەنها خوای بەخشندە و میهرەبان نەبێت... بەڵام نیشانەکان و ئەو ڕووداوانەی کە لە پێش هاتنی قیامەت دێن ئەوا خوای گەورە پێغەمبەرەکەی لێ ئاگادار کردووەتەوەﷺ ... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿عَٰلِمُ ٱلۡغَيۡبِ فَلَا يُظۡهِرُ عَلَىٰ غَيۡبِهِۦٓ أَحَدًا ﴿٢٦﴾ إِلَّا مَنِ ٱرۡتَضَىٰ مِن رَّسُولٖ﴾ الجن:٢٧، واتە: ئەو زاتە زانای نادیار و غەیبە،غەیبی خۆی بۆ هیچ کەسێك دەرناخاو ئاشکرا ناکا .(٢٦) مەگەر بۆ پەیامبەرێك کە خۆی لێی رازی بێت، ئەو کاتە ئاگاداری هەندێ لە نهێنییەکانی خۆی

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الفتن و أشراط الساعة، باب في الآيات التي تكون قبل الساعة (٢٨٩٢).

دەکات، کەوابوو غەیب زانین، تایبەتە تەنها بەزاتی پەروەردگارمانەوە(جل جلالە) ئیتر هیچ کەسێك پەی پێ نابات، مەگەر کەسێکی خاوەن خووی جوان و شیرین و راسالْ و ملکەچ بۆ فەرمانەکانی خوا لە پەیامبەران(٢٧))).

کەواتە ئەم نیشانانە چین ؟

نیشانەکان دەبنە دوو بەشەوە: نیشانە بچووکەکان و نیشانە گەورەکان...

نیشانە گەورەکان: پێغەمبەری خوا ﷺ باسی دە نیشانەی کردووە، هەروەکو لە (صحيح مسلم)[١]دا لە فەرموودەی (حذيفة ی کوڕی أسيد الغفاری) یەوە هاتووە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((اطلع النبی علینا ونحن نتذاکر، فقال: ((ما تذاکرون؟)) قالوا: نذکر الساعة، قال :((إنها لن تقوم حتى ترون قبلها عشر آيات فذکر الدخان والدجال، والدابة، وطلوع الشمس من مغربها، ونزول عيسى ابن مريم عليه السلام، ويأجوج ومأجوج، وثلاثة خسوف، خسف بالمشرق، وخسف بالمغرب، وخسف بجزيرة العرب، وآخر ذلك نار تخرج من اليمن تطرد الناس إلى محشرهم)))،واتە: پێغەمبەری خوا ﷺ بەسەری کردینەوە لە کاتێکدا ئێمە گفتوگۆ و قسەمان دەکرد، جا فەرمووی: دەربارەی چی گفتوگۆ دەکەن و باسی چی دەکەن؟ فەرموویان: باسی قیامەت دەکەین ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ، فەرمووی: قیامەت هەڵناسێت تا لە پێشدا دە نیشانە نەبینن ئەمجار باسی کرد و فەرمووی: (دوکەڵێك)و (دەجال)و (زیندەوەرێکی سەیر (دابة))و (هەڵاتنی رۆژ لە رۆژئاواوە)و (دابەزینی عیسا ی کوڕی مەریەم)و (یأجوج و مأجوج)و سێ رۆچوون روو دەدات: (رۆچوونێك لە رۆژهەڵات)و (رۆچوونێك لە رۆژئاواوە)و (ڕۆچوونێك لە دورگەی عەرەبەوە) لە کۆتایی ئەوانە ئاگرێك لە یەمەنەوە دەردەچێت خەڵکی ڕادەماڵێت بەرەو مەحشەر)).

کەوابوو ئەمانە نیشانە گەورەکانن... بەڵام وەرن پێش ئەوەی باسی نیشانە گەورەکان بکەین با باسی نیشانە بچووکەکان بکەین...

١ـ أخرجه مسلم، کتاب الفتن و أشراط الساعة, باب إخبار النبي ﷺ فيما يكون إلى قيام الساعة (٢٩٠١).

نیشانە بچووکەکان: ئاگاداری ئەم بنەما گرنگە بە... چونکە هەندێ لەوانەی کە باسی ئەم مەسەلەیان کردووە لێیان تێکەڵ بووە...

دەڵێم: هەندێ لە نیشانە بچووکەکان هاوجووتن لە گەڵ دەرکەوتنی نیشانە گەورەکان وەکو دەرکەوتنی (المهدی) چونکە دەرکەوتنی (المهدی) لە سەردەمی (عیسا ی کوڕی مەریەم) دا دەبێت وە ئەگەر (عیسا ی کوڕی مەریەم) بە دیار بکەوێت واتە دەجچال هەیە و مەوجوودە... بەڵکو (عیسا) و (المهدی) دەردەچن بۆ کوشتنی دەجچال هەروەکو چۆن لە پاشاندا بە درێژی باسی دەکەین (انشاء الله).

کەوابوو هەندێ لە نیشانە بچووکەکان لە گەڵ هەندێ لە نیشانە گەورەکاندا دەردەکەون وە هەندێکیان لە پاش نیشانە گەورەکان دەردەکەون وەکو (با)، ئایا دەزانی (با) چییە؟ بە پشتیوانی خوا لە پاشاندا بە درێژی باسی دەکەین (انشاء الله) بەڵام ئەو (با) یە بایەکی ساردی خۆشە کە گیانی ئیمانداران دەکێشێ لەسەر رووی زەوی تاکو لەسەر زەویدا تەنها کەسێك نامێنێتەوە بڵێت ((الله، الله)) وە لەسەر زەویدا هیچ کەس نامێنێتەوە تەنها خراپترین کەسەکان نەبێت وە قیامەت بە سەر ئەواندا هەڵدەستێ وە لەم سەردەمەدا کەعبە دەروخێنرێت بەرد بە بەرد، کەوابوو فەرموون با باسی نیشانە بچووکەکان بکەین ...

ڕەوانە کردنی پێغەمبەری خواﷺ و مردنی و رزگار کردنی (بیت المقدس).

نیشانەی یەکەم : رەوانە کردن و هاتنی پێغەمبەری خواﷺ

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوو لە فەرموودەی (سهل ی کوڕی سعد الساعدي)) لە فەرموودەی (أنس ی کوڕی مالك))ەوە و گوتەکەی هی (مسلم)ە لە فەرموودەی (أنس)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((بعثت أنا والساعة كهاتين)) واتە: هاتنی من و قیامەت وەکو ئەم دووانەیە)) پێغەمبەری خواﷺ

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب التفسير، باب (١) (٤٩٣٦)، و مسلم، كتاب الفتن و أشراط الساعة، باب قرب الساعة (٢٩٥٠) من حديث سهل. و أخرجه البخاري، كتاب الرقاق، باب قول النبيﷺ ((بعثت أنا والساعة كهاتين)) (٦٥٠٤) ومسلم كتاب الفتن و أشراط الساعة باب قرب الساعة (٢٩٥١) من حديث أنس رضي الله عنه.

هەردوو پەنجەی شایەتمان و پەنجەی ناوەڕاستی یەك خست و دایە پاڵ یەك... بۆ؟ چونكە لە نێوان ئەو دوو پەنجەیەدا پەنجەی سێیەم نییە... یان لە بەر ئەوەی پەنجەی شایەتمان لە پاش پەنجەی ناوەراست دێت... یان لە بەر ئەوەی پەنجەی ناوەراست لە پاش پەنجەی شایەتمان دێت بە بێ جیاوازی... هەروەها پێغەمبەری خواﷺ و هاتنی قیامەت (هێندە لە یەك نزیكن)، تەمەنی میللەتان جیاوازە لە تەمەنی تاكەكان (تاكو مەسەلەكەت لێ تێكەڵ نەبێت) كەوا بوو هاتن و ڕەوانەكردنی پێغەمبەری خواﷺیەكەم نیشانەیە لە نیشانەكانی قیامەت چونكە لە پاش پێغەمبەری خواﷺ پێغەمبەری تر نییەو ئەو دوایین پێغەمبەرەﷺ...

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ ٱللَّهِ وَخَاتَمَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمًا ﴾ الأحزاب: ٤٠، واتە: موحەممەدﷺ باوكی هیچ پیاوێكتان نییە، نە زەید و نە كەسی دیكە، بەڵكو ئەو پەیامبەری خوایە دواهەمینی پەیامبەرانە، كۆتایی زنجیرەی پەیامبەرانی پێ هاتووە، هەمیشەش خوا بە هەموو شتێك زانا و بە ئاگایە (٤٠) .))

ئەو بە بێ گومان دوایین پێغەمبەرەﷺ و پێغەمبەری تر لە پاش ئەو نییە وە هیچ نێردراوێك لە لایەن خوداوە نییە بەڵكو لە پاش پێغەمبەری خواﷺ راستەوخۆ قیامەت دێت...

هەروەكو لە هەردوو كتێبی (الصحیح)[1] دا هاتووە – بە پێی گوتەی (مسلم) – لە فەرموودەیەكی (ابو هریرە)وە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((فضلت على الأنبياء بست: أعطيت جوامع الكلم ونصرت بالرعب، وأحلت لى الغنائم، وجعلت لى الأرض طهوراً ومسجداً، وأرسلت إلى الخلق كافة، وختم بي النبيون))، واتە: فەزڵی من دراوە بە سەر پێغەمبەرانی تردا بە شەش ئاكار: من ڕەوانبێژییەكی تەواوم پێ بەخشراوە وە سەرخراوم بە سەر دوژمندا بە ترس، وە دەستكەوت و

١ـ أخرجه البخاري كتاب الجهاد والسير، باب قول النبي (ﷺ): ((نصرت بالرعب مسيرة شهر)) (٢٩٧٧)، ومسلم كتاب المساجد و مواضع الصلاة (٥٢٣).

غەنیمەتم بۆ حەڵاڵ کراوە وە هەموو سەر زەویم بۆ پاك كراوە و کراوەتە نوێژگە، من بۆ هەموو خەڵکی ڕەوانە کراوم، کراومەتە دواییینی پێغەمبەران)).

مەبەستمان لەم فەرموودەیە ((وختم بي النبيون))واتە: کراومەتە دوایینی پێغەمبەران)) هەرچەندە چەند بانگەواز کارێکی درۆزن بانگەشەی پێغەمبەرایەتی بکەن ئەوا دڵنیا بە کەوا لە پاش(محمد) پێغەمبەری تر نایەتﷺ ... لە پاش ئەو خۆشەویستە هەڵبژێردراوە هیچ نێردراوێك لە لایەن خوداوە نییە، جا پێغەمبەری خوداﷺ دوایین پێغەمبەرە و دوایین نێردراوە و بە ڕەوانە کردنی ئەو زاتە پیرۆزە یەکەم نیشانە لە نیشانەکانی قیامەت دەرکەوت هەروەکو خۆی فەرموویەتی: ((بعثت أنا والساعة كهاتين))، واتە: هاتنی من و قیامەت وەکو ئەم دووانەیە))، هەردوو پەنجەی شایەتمان و ناوەڕاستی لە یەك ناو یەکی خست...

نیشانەی دووەم و سێیەم و چوارەم و پێنجەم و شەشەم و حەوتەم:

هەموو ئەوانە لە فەرموودەکەی (عوف ی کوڕی مالك) دا هاتووە کە (ئیمامی بوخاری)[1] ڕیوایەتی کردووە (لە سەرەتادا وەکو نمونەیەك لە نمونەکانی قیامەت باسم کرد) پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((أعدد ستا بين يدي الساعة: موتي، ثم فتح بيت المقدس،ثم موُتان يأخذ فيكم كقصاع الغنم، ثم أستفاضة المال حتى يعطي الرجل مائة دينار فيظل ساخطا، ثم فتنة لا يبقى بيتا في العرب إلا دخلته، ثم هدنة تكون بينكم وبين بني الأصفر فيغدرون، فيأتونكم تحت ثمانيين غاية تحت كل غاية أثنا عشر ألفا)) واتە: شەش نیشانە بژمێرە لە پێش هاتنی قیامەت: مردنی من، پاشان ڕزگار کردنی (بيت المقدس)، پاشان مردنێکی لە ناکاو و کوت و پڕ لە ناوتاندا بڵاو دەبێتەوە وەکو ئەو دەردەی لە مەڕ دەدات، پاشان زۆربوونی سەروەت و سامان تاوەکو هەر پیاوێك سەد دیناری پێ دەدرێت کەچی هێشتا هەر پەست و نارازییە، پاشان فیتنە و ئاژاوەیەك پەیدا دەبێت هیچ ماڵێکی عەرەب نامێنێت ئیللا ئەو فیتنەیەی تێ دەچێت، پاشان ڕێککەوتنامەیەك لە نێوان ئێوە و ڕۆمەکاندا مۆر

---

١ ـ سبق وهو في البخاري (٣١٧٦).

دەکرێت، جا ئەوان ئەو ڕێککەوتنامەیە دەشکێنن، پاشان لە ژێر هەشتا ئاڵادا هێرشتان بۆ دەهێنن لە ژێر هەر ئاڵایەکدا دوازدە هەزار جەنگاوەر هەیە))

ئێستا با پێکەوە لەگەڵ ئەو نیشانانەدا ڕابوەستین، کە روویداوە لەم فەرموودە پیرۆزەدا:

١ـ مردنی ئەو:

خۆشەویستمان کۆچی دوایی کردﷺ ... وە کۆچی دوایی ئەو خۆشەویستە گەورەترین کارەسات بوو کە بە سەر ئەم ئوممەتەدا هاتووە... تاکو (أنس) دەڵێت: وە فەرموودەکە لە سنن (الترمذي)دا هاتووە بە سەنەدێکی (صحيح)[1]: ((لما كان اليوم الذي دخل فيه رسول اللهﷺ المدينة أضاء كل شئ . فلما كان اليوم الذي مات فيه أظلم منها كل شئ، وما نفضنا عن رسول اللهﷺ الأيدي، وإنا لفي دفنه حتى أنكرنا قلوبنا))، واتە: کاتێ ئەو ڕۆژە پێغەمبەری خواﷺ هاتە شاری مەدینەوە هەموو شتێك ڕووناك بووەوە وە کاتێ ئەو ڕۆژە کۆچی دوایی کرد هەموو شتێکی تیادا تاریك بوو وە هێشتا دەستمان لە تەپوتۆزەکەی کاتی ناشتنی پێغەمبەرﷺ نەتەکاندبوو، هێشتا خەریکی ناشتنی بووین تاکو ئینکاریمان لە دڵەکانمان دەکرد)).

ڕەزای خوا لەم خۆشەویستە ئەویندارە... بۆ نا؟ بە مردنی ئەو وەحی لە ئاسمانەوە بڕا... ئای ئەوە چ کەرامەتێکە! زۆربەی خەڵکی لێی تێناگەن...

لە (صحيح مسلم)[2] هاتووە لە فەرموودەی (أنس)ەوە دەڵێت: ((قال ابو بكرؓ بعد وفاة رسول اللهﷺ لعمرؓ: انطلق بنا إلى أم أيمن نزورها كما كان رسول الله يزورها، قال: فلما انتهينا إليها بكت، فقالا لها: ما يبكيك؟ ما عند الله خير لرسوله فقالت: ما أبكي أن لا أكون أعلم أن ما عند الله خير لروسله، ولكن ابكي أن الوحي قد انقطع من السماء، فهيجتهما على البكاء، فجعلا يبكيان معها))، واتە: ئەبو بەکر بە

١ـ سبق تخريجه، رواه أحمد (٣ / ٢٢١، ٢٦٨) والترمذي (٣٦١٨)، وابن ماجه (١٦٣١).
٢ـ أخرجه مسلم، كتاب فضائل الصحابة، باب من فضائل أم أيمنؓ (٢٤٥٤).

عومەری فەرموو لە پاش مردنی پێغەمبەری خواﷺ : هەستە با پێکەوە بڕۆین بۆ سەردانی (أم أيمن) هەروەکو چۆن پێغەمبەری خواﷺ سەردانی ئەوی دەکرد، فەرمووی: کاتێ گەیشتنە لای ئەو دەستی بە گریان کرد، ئەوان بە (أم أيمن) یان فەرموو: بە هۆی چییەوە دەگریت؟ ئەوەی لە لای خوداوەندە چاکتر و باشترە بۆ پێغەمبەرەکەیﷺ. ئەویش فەرمووی: بۆ ئەوە ناگریم و دەزانم ئەوەی لای خوداوەندە باشترە بۆ پێغەمبەرەکەیﷺ بەڵام بۆ ئەوە دەگریم کە بە مردنی ئەو وەحی لە ئاسمانەوە بڕا، جا هەستی ئەوانی وروژاند و ئەوانیش لە گەڵ ئەودا دەستیان بە گریان کرد)).

چونکە وەحی لە ئاسمانەوە بڕا... بەڵام پێغەمبەری خواﷺ بە سوننەتەکەی لە گەڵماندایە... بە شەریعەتەکەی لە گەڵماندایە... بە ڕەوشت و ئاکارەکانی لە گەڵماندایە... بە ڕێنموویییەکانی لە گەڵماندایە... بەڵکو ئێستا ئەو خۆشەویستە و لە ژیانی بەرزەخدایە و هیچ کەس حەقیقەتی و چۆنیەتییەکەی نازانێ نە فریشتەیەکی نزیککراو و نە پێغەمبەرێکی نێردراو...

لە فەرموودەیەکی (أوس ی کوڕی أوس)دا هاتووە کە (ئیمامی أحمد و الترمذي و ابو داود و النسائي و ابن ماجه) بە سەنەدێکی (حسن)[1] ریوایەتیان کردووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن من أفضل أيامكم يوم الجمعة، فأكثروا علي من الصلاة فيه، فإن صلاتكم معروضة علي)) فقالوا: يا رسول الله، وكيف تعرض صلاتنا عليك وقد أرمت؟ يقولون: بليت[2] ـ أي: أكلت الأرض جسدك يا رسول الله ـ قال: (إن الله تبارك وتعالى حرم على الأرض أن تأكل أجساد الأنبياء))، واتە: باشترین ڕۆژ لە ڕۆژەکانی ئێوە ڕۆژی هەینییە، بۆیە صەڵاواتم زۆر بۆ بنێرن لەو ڕۆژەدا و دڵنیاش بن کە صەڵاواتەکانتنان بۆم نمایش دەکرێت) فەرموویان ئەی پێغەمبەری خواﷺ ..

---

١ ـ أخرجه أحمد (٤ / ٨) و أبو داود، كتاب الصلاة، باب فضل يوم الجمعة و ليلة الجمعة (١٠٤٧)، و ابن ماجة كتاب إقامة الصلاة و السنة فيها (١٠٨٥)، وكتاب الجنائز، باب ذكر وفاته و دفنه (١٦٣٦)، والنسائي (٣ / ٩١، ٦٢)، و في ((الكبرى)) (١ / ٥١٩)، وابن حبان في ((صحيحه)) (٩١٠)، وصححه الشيخ الألباني في (صحيح أبي دلود، وابن ماجة) و غيرهما.

٢ـ انظر ((لسان العرب)) (مادة: أرم).

چۆن صەلاواتەکانمان نمایشت دەکرێت لە کاتێکدا تۆ بوویت بە خاك و خۆڵ؟ فەرمووی: خوای بەرز و پیرۆز حەرامی کردووە لەسەر زەوی جەستەی پێغەمبەران بخوات)) .

ئەی باشە گومانتان چۆنە بەجەستەی پاکترین پیغەمبەر و پێشەوای لەخواترسان و پوختەکان وە خۆشەویستی پەروەردگاری زەوی و ئاسمان؟!

بەڵێ خۆشەویستان ... کۆچی دوایی پێغەمبەری خوا ﷺ لە گەورەترین ئەو کارەساتانەیە کەوا توشی ئەم ئوممەتە هاتووە ..بەڵکو من باوەڕم وایە کەوا مەزنترین کارەساتە بەڵام خوای گەورە ویستی و قەدەری وایە کەوا هیچ کەسێك لەسەر زەویدا بە نەمری نامێنێتەوە هەرچەندە ئەو کەسە خۆشەویستی هەڵبژێردراوی خۆی بێت ﷺ.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ ٱلْخُلْدَ أَفَإِيْن مِّتَّ فَهُمُ ٱلْخَٰلِدُونَ ﴿٣٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ ٱلْمَوْتِ وَنَبْلُوكُم بِٱلشَّرِّ وَٱلْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ﴾ الأنبياء: ٣٤ـ ٣٥، واتە: ئێمە پێش لە تۆ وامان نەکرد مرۆیەك نەمرێ ئایا ئەگەر تۆ بمری، ئەوانە ژیانی هەتا هەتاییان دەبێ؟! نە، هەرگیز شتی وا نییە(٣٤) هەموو گیانێك تامی مردن هەر دەچێژێ و دەمرێ، تاقیتان دەکەینەوە بە ناخۆشی،خۆشی، هەژاری، دەوڵەمەندی، لەش ساغی و نەخۆشی، تا سابیر و ناشوکر دەرکەوێ وەئیللا خوا بۆ خۆی دەزانێ وە بەمەش ئیقامەی حوججەیان لەسەر دەکات تا کەس بیانووی نەمێنێ سەرەنجام هەر بۆ لای خۆمان دەگێردرێنەوە ئەوسا بە پێی رەفتار و دەرچوونتان لە تاقی کرنەوەکەدا پاداش و تۆڵە وەرئەگرن (٣٥))) .

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ ٱلرُّسُلُ أَفَإِيْن مَّاتَ أَوْ قُتِلَ ٱنقَلَبْتُمْ عَلَىٰٓ أَعْقَٰبِكُمْ وَمَن يَنقَلِبْ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ فَلَن يَضُرَّ ٱللَّهَ شَيْـًٔا وَسَيَجْزِى ٱللَّهُ ٱلشَّٰكِرِينَ﴾آل عمران: ١٤٤، واتە: موحەممەدیش تەنها هەر پێغەمبەرێکە و چیتر نییە، بەر لەویش گەلێ پەیامبەرانی تر هاتوون و ڕۆیشتوون و

مردوون و دینەکەشیان دوای خۆیان هەر ماوەتەوە، ئەمیش هەر وەك ئەوان وایە، باشە! ئەر ئەو وەفاتی کرد وەك (مووسا) و (عیسا) وەیان کوژراو شەهید بوو وەك (زەکەریا)و (یەحیا) ئێوە پاشگەز دەبنەوەو لە دین وەردەگەڕێن؟ خۆ هەرکەسێکیش: پاشگەز بێتەوە و لە دین وەرگەڕێ با چاك بزانێت کە هەرگیز ناتوانێ زیانێ بە خوا بگەیەنێت، بەڵکو هەر لە خۆی زیان دەدات، دڵنیاشبن کە خوا پاداشتی شەکرانەبژێران ئەداتەوە و سەریان دەخات.(١٤٤))).

کەوابوو مردنـی پێغەمبـەری خـواﷺ نیـشانەیەکە لەنیـشانەکانی قیامـەت،دایك و باوك و روحم بە فیدای بێت...

٢ــ رزگار کردنی (بيت المقدس):

پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ثم فتح بيت المقدس)) واتـە: پاشـان رزگـار کردنی (بيت المقدس) لە پاش کۆچی دوایی پێغەمبەری خـواﷺ بـە چـەند سـاڵێکی کەم (بيت المقدس) ڕزگرا کرا... چـونکە پێغەمبـەری خـواﷺ لـە سـاڵی (یـازدەی کۆچی) کۆچی دوایی کرد و (بيت المقدس) لەسەردەمی (عومەر ی کوڕی خـەتتاب) دا رزگـار کـرا لەسـەر دەسـتی (ابـو عبيـدە ی کـوڕی الجـراح) لـە سـاڵی شـازدەی کۆچی... (عومەر ی کوڕی خەتتاب) لە مەدینەی پیرۆزەوە هـات بـۆ (فلـسطين) بـە مەبەستی وەرگرتنی کلیلەکانی (بيت المقدس) وە بـە شـێوەیەکی نـەرم و نیـانی لـە گەڵ خەڵکەکەیدا جوڵایەوە و ئارامی بەخشی یـە خەڵکەکـە و سـەروەت و سـامانیان بەڵکو تەنانەت کەنیسەکانیان و هەمووانی رازی کرد ..

٣ـ دەرد و نەخۆشی و درم (الوباء):

((ثم مُوتان يأخذ فيكم كقصاع الغنم))، واتە: پاشان مردنێکی لە ناکاو و کـوت و پڕ لە ناوتاندا بڵاو دەبێتەوە وەکـو ئـەو دەردەی لـە مـەڕ دەدات)) دەرد و ئافـات و درم, تاعون (چاوە قووڵە)، ئەمەیشە مەبەستی: (تاعونی عمـواس) بـوو، (عمـواس): شارێکە لە فلـسطين بـە دووری نزیکـەی شـەش میـل لـە رێگـای (بيـت المقـدس) لـە

جێگایەك كە پێی دەڵێن (الرملة). لەم تاعونەدا واتە: (تاعونی عمواس) بیست و پێنج هەزار موسڵمان كوژران... لە سەرووی هەموویانەوە (ابو عبیدە ی كوڕی الجراح و معاذ ی كوڕی جبل) ڕەزای خوا لەوان و لە هەموو هاوەڵانی پێغەمبەری خواﷺ((ثم موُتان يأخذ فيكم كقصاع الغنم)) واتە: لە نێو ئێوەدا بڵاو دەبێتەوە هەروەكو چۆن دەرد و ئافات و درم لە نێو ئاژەڵ و مەڕدا بڵاو دەبێتەوە وە ئەم نیشانەیش هاتە دی و ڕوویدا... هەروەكو زانایانمان فەرموویانە...

٤ــ زۆر بوون و فرەبوونی سەروەت و سامان (أستفاضة المال).

((ثم أستفاضة المال)) واتە سەروەت و سامان زۆر دەبێت... وە لە گوتەی (البخاری) دا هاتووە ((لا تقوم الساعة حتى يكثر المال)) واتە: قیامەت هەڵناسێت تاوەكو سەروەت و سامان زۆر نەبێت)) .

لە ڕیوایەتێكی تردا كە لە هەردوو كتێبی (الصحیح)[1] دا لە فەرموودەی (ابی موسی الاشعری) ەوە هاتووە ((ليأتين على الناس زمان يطوف الرجل فيه بالصدقة من الذهب ثم لا يجد أحدا يأخذها منه)) واتە: سەردەمێك بە سەر خەڵكیدا دێت كەوا كەسێك بە (صەدەقە)ی ئاڵتونەوە دەسوڕێتەوە كەچی هیچ كەسێك نادۆزێتەوە لێی وەربگرێت)).

لە (صحیح البخاری)[2] دا لە فەرموودەی (عدی كوڕی حاتم))ەوە هاتووە دەڵێت: ((((بينا أنا عند النبيﷺ إذ أتاه رجل فشكا إليه الفاقة، ثم أتاه آخر فشكا قطع السبيل، فقال النبي ﷺ لعدي بن حاتم: ((يا عدي، هل رأيت الحيرة ؟)) قلت: لم أرها، وقد أنبئت عنها، فقال النبيﷺ :((فإن طال بك حياة لترين الظعينة ترتحل من الحيرة، حتى تطوف بالكعبة لا تخاف أحدا إلا الله)) يقول عدي: قلت فيما بيني و بين نفسي: فأين دعار طيئ الذين قد سعروا البلاد؟ يقول عدي: وقال لي رسول اللهﷺ ((ولئن

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الزكاة، باب الصدقة قبل الرد (١٤١٤)، ومسلم، كتاب الزكاة، باب الترغيب في الصدقة قبل أن لا يوجد من يقبلها (١٠١٢).

٢ـ أخرجه البخاري، كتاب الزكاة، باب الصدقة قبل الرد (١٤١٣)، وانظر (٣٥٩٥).

طالت بك حياة لتفتحن كنوز كسرى)) قلت: كسرى بن هرمز؟ فقال الصادق: كسرى بن هرمز، قال عدي: فرأيت الظعينة ترتحل من الحيرة حتى تطوف بالكعبة لا تخاف إلا الله، وكنت فيمن افتتح كنوز كسرى بن هرمز، ولئن طالت بكم حياة لترون ما قال النبي أبو القاسم: لترين الرجل يخرج ملء كفه من ذهب أو فضة يطلب من يقبله منه، فلا يجد أحدا يقبله منه)) واتە: لە کاتێکدا لە خزمەتی پێغەمبەری خوادا بووم ﷺ کابرایەك هاتە خزمەتی و سکاڵای هەژاری لێ کرد، ئەمجار کابرایەکی تر هاتە خزمەتی و سکاڵای زۆربوونی ڕێگرانی کرد، جا پێغەمبەری خوا ﷺ بە (عدی کوڕی حاتم)ی فەرموو: ((ئەی عدی، ئایا شاری (حیرە)ت بینیوە؟ گوتم: نەمبینیوە بەڵام باسیان بۆ کردووم، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ئەگەر تەمەنت درێژ بێت ئەوائافرەت دەبینی، کە دەخرێتە سەرکەژاوەیەك و دەخرێتە سەر وڵاخێك و لە(حیرە)وە دەردەچێت و تاکو (تەوافی کەعبە) دەکات و لە هیچ شتێك ناترسێت تەنها خوا نەبێت، منیش لە دڵی خۆمدا گوتم: ئەی ئەوانەی کە ڕێگایان لە خەڵکی دەگرد لە کوێن؟ ئەمجار فەرمووی: ئەگەر تەمەنت درێژ بێت ئەوا گەنجینەی وڵاتی کیسرا ڕزگار دەکەن، گوتم: کیسرای کوڕی هرمز؟ فەرمووی: کیسرای کوڕی هرمز، (عدی) دەڵێت: ئافرەتم دەبینی لە ناو کەژاوەیەکدا بوو بە سەر وڵاخەوە لە (حیرە)وە دەردەچوو تاکو تەوافی کەعبەی دەکرد و لە هیچ کەس نەدەترسا تەنها خوا نەبێت وە من یەکێك بووم لەوانەی کە گەنجینە و وڵاتی (کیسرای کوڕی هرمز) مان ڕزگار کرد، ئەگەر ئێوە تەمەنتان درێژ بێت ئەوا ئەوە دەبینن کە پێغەمبەرمان (ابو القاسم) ﷺ فەرمووی: ئەوا سەردەمێك دێت کابرایەك دەبینی پڕ دەستی خۆی ئاڵتون و زیو دەکات بۆ ئەوەی کەسێك لێی وەربگرێت کەچی هیچ کەس نادۆزێتەوە لێی وەرگرێت)).

ئایا ئەمە ڕوویداوە؟ بەڵێ ڕوویداوە ..لە چی سەردەمێکدا؟ لە سەردەمی (عمری کوڕی عبدالعزیز) دا هەروەکو چۆن زۆربەی لێکۆڵەرەوان لە ئەهلی زانست دەڵێن[١]... تا گەیشتە ئەو ڕادەیە کە لە سەردەمی (عمر)دا کەسی وا هەبوو

١ـ انظر: ((فتح الباري)) (٦/ ٧٤٣ ط الحديث).

(صەدەقە)ی لە ماڵەکەی دەردەکرد کەچی کەسی نەدەدۆزییەوە لێی وەربگرێت چونکە خوای گەورە بە فەزڵی خۆی دەوڵەمەندی کردوون و پێشەوایەکی دادپەروەری پێ بەخشیبوون.. بۆیە ئەویش بانگەوازکارێکی دەنارد و بە شاران و وڵاتاندا بانگی دەکرد: ((هەرکەسێ قەرزی لە سەرە ئەوا دانەوەی قەرزەکەی لەسەر (بیت المال)ی موسڵمانانە)) جا عمر ی کوڕی عبدالعزیز قەرزی هەموو قەرزارانی دایەوە ((وە هەر کەسێ لەگەنجان دەیەوێ ژن بهێنێ ئەوا خەرجی ژن هێنانەکەی لە (بیت المال)ی موسڵمانانەوە دابین دەکرێت، هەر کەسێ بیەوێ حەج بکات و خەرجی حەجەکەی نییە ئەوا لە (بیت المال)ی موسڵمانانەوە بۆی دابین دەکرێت بۆیە کەسی وا هەبوو کە صەدەقەی لە سامانەکەی دەردەهێنا و بە دوای هەژارێکدا دەگەڕا کەچی نەیدەدۆزییەوە)) سبحان الله! !

خوای گەورە بە فەزڵی خۆی دەوڵەمەندیانی کردبوو بە بەرەکەتی (بیت المال)ی موسڵمانان ئەمجار بە فەزڵی دادپەروەری ئەم پێشەوا لە خواترس و دەستپاکە... چونکە ئەو لە جۆر و شێوە و شێوازی (عمر ی کوڕی خەتتاب)ە...

هەندێ لە ئەهلی زانست فەرموویانە[١]: ئەم ڕووداوە لە دواسەردەمدا ڕوو دەدات لە سەردەمی عیسا دا ﷺ کاتێ بۆ جارێکی تر بەرەکەت دادەبەزێتە سەر زەوی... چونکە ئێستا بەرەکەت لە کاتەکاندا نەماوە و بەرکەت لە خواردن و خواردنەوە و تەمەن و تەندروستی و لەشساغی و بەروبومدا نەماوە ... بەرەکەت لە بن دەرهێنراوە... جارێکی تر بەرەکەت دادەبزێتە سەر زەوی بە ئیزنی خوای پەروەردگار لە سەردەمی عیسای کوڕی مەریەم دا عليه السلام (هەروەکو لە پاشاندا بە درێژی ڕوونی دەکەمەوە انشاء الله) تاوەکو وای لێ دێت لەو سەردەمەدا کەسێك (صەدەقە) لە ماڵەکەی دەردەکات کەچی هیچ کەسێك نادۆزێتەوە (صەدەقە) کەی لێ وەربگرێت چونکە خەڵکی دەزانن کەوا قیامەت نزیکە و هەروەها دەزانن کەوا پێویستیان بەو جۆرە سامانە نییە.

١ـ هەمان سەرچاوە.

٥ـ فیتنه و ئاژاوه (الفتنة).

پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمویەتی: ((ثم فتنة لا يبقى بيتا في العرب إلا دخلته)) واته: پاشان فیتنه و ئاژاوەیەك پەیدا دەبێت هیچ ماڵێكی عەرەب نامێنێت ئیللا ئەو فیتنەیەی تێ دەچێت)) وە خوای گەورە خۆی دەزانێ مەبەستی پێغەمبەرەكەی ﷺ لەم (فیتنەیە) چییە.. خۆتان دەزانن كەوا فیتنه لەم سەردەمەدا چەند زۆر بووە... بەڵام نە بە عەقڵ و نە دادپەروەرییە كەوا عاقڵێك بە بەڵگەی قورئان و سوننەتی پێغەمبەرەكەی ﷺ قسە بكات بڕیار بدات كەوا ئەم فیتنەیە مەبەستی دەزگاكانی ڕاگەیاندنە (بۆ نمونە) بە هەموو شێوازەكانی بینراو و بیسراو و خوێندراو... دەڵێم: نابێت هیچ كەسێك فەرموودەیەك دابەزێنێتە سەر خودی شتێكدا بەڵكو خوای گەورە خۆی مەبەستی پێغەمبەرەكەی دەزانێ ﷺ ...[١]

٦ـ ڕێككەوتنامەیەك لە نێوان موسڵمانان و ڕۆمەكاندا (الهدنة بين المسلمين وبني الاصفر).

ئەمەیشە نیشانەی شەشەمە لەم فەرموودەیەدا پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت ((ثم هدنة تكون بينكم وبين بني الأصفر))، واتە: پاشان ڕێككەوتنامەیەك لە نێوان ئێوە و ڕۆمەكاندا مۆر دەكرێت)) مەبەست لە (بنی الاصفر): ڕۆمەكانە... ڕۆمەكانیش بە زمانی ئەم سەردەمە ئەهلی ئەوروپا و ئەمریكا دەگرێتەوە...

دەڵێت: ((فيغدرون، فيأتونكم تحت ثمانين غاية)) واتە: جا ئەوان ئەو ڕێككەوتنامەیە دەشكێنن، پاشان لە ژێر هەشتا ئاڵادا هێرشتان بۆ دەهێنن)) مەبەستی لە (غاية) ئاڵایە كە بۆ سوپا بەرز دەكرێتەوە و بە ئاڵا دەڵێن مەبەست (غاية)، چونكە ئاڵا مەبەستی هەر لەشكرێكە و ئەگەر ئاڵاكە ڕووخا ئەوا مەبەستەكەیش لە گەڵیدا دەروخێت ..

١ـ قال القرطبي في ((التذكرة)) (ص ٦١٢): ((والذي ينبغي أن يقال به في هذا الباب إن ما أخبر به النبي ﷺ من الفتن و الكوائن أن ذلك يكون، و تعيين الزمان في ذلك من سنة كذا يحتاج إلى طريق صحيح يقطع العذر..)).

ڕیوایەتێکی تریشدا، کە لە پێشدا باسم کرد لـە (سنن ابی داود و ابن ماجـه) و (صحیح ابن حبان) دا هاتووە بە سەنەدێکی (صحیح)[١] لە فـەرموودەی کابرایـەك لـە هاوەڵانی پێغەمبەرﷺ پێیان دەگوت: (ذو مخمر)، دەڵێن (مخبر) کـەوا پێغەمبـەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ستـصالحون الـروم صـلحا آمنـا، فتغـزون أنـتم وهـم عدوا مـن ورائكم، فتنـصرون وتغنمون و تسلمون، ثـم ترجعـون حتـى تنزلـوا بمـرج ذی تلـول "- والمرج: المكان الذي يكثر فيه الماء والخـضرة – " فيرفـع رجـل مـن أهـل الـنصرانية الصليب، فيقول: غلب الصليب، فيغضب رجل من المـسلمين فيدقـه، فعنـد ذلـك تغـدر الروم وتجمع للملحمـة))) واتـە: ئێـوە پەیماننامەیـەکی ئاشـتی لـە گـەڵ ڕۆمـدا مـۆر دەکەن، جا ئێوە دەجەنگن و لە کاتێکدا ئـەوان دوژمنتـانن لـە پاشـەوەتانن، ئێـوە سەردەکەون و دەستکەوتتان دەست دەکەوێت و خەڵکی دەکەنە موسڵمان، پاشـان دەگەڕێنەوە تاکو لە جێگایەکدا دادەبەزن کە پێی دەڵێن (مـرج ذي تلـول)ە (مانـای مرج: ئەو جێگایەیە کە سەوزایی و ئاوی زۆر لێیـە واتـە: مێـرگ) ئـەمجار کابرایـەکی گاور خاچـەکەی بـەرز دەکاتـەوە و دەڵێت: خـاچ سـەرکەوت... بۆیـە کابرایـەك لـە موسڵمانان پەست دەبێـت و لـە ملـی دەدا، جـا لـەو کاتـەدا ڕۆمـەکان غـەدرتان لـێ دەکەن و خۆیان ئامادە دەکەن بۆ داستانێك)) لەو فەرموودەی کـە ئێـستا ئێمـە لـە باسی ئەوداین ((فيأتونكم تحت ثمانيين غاية تحـت كـل غايـة أثنـا عـشر ألفـا))، واتـە: پاشان لە ژێر هەشتا ئاڵادا هێرشتان بۆ دەهێنن لە ژێر هـەر ئاڵایەکدا دوازدە هـەزار جەنگاوەر هەیە)).

بیر بکەرەوە... ئەم فەرموودەیە یەکێکە لە فـەرموودەکانی پێغەمبـەری خـواﷺ کە تیایدا باسی شەش نیشانە لە نیشانەکان دەکـەن کـە لـە پـێش هـاتنی قیامـەت ڕوودەدەن، ئا ئەوەتا ئێمە باسی نیشانە نیشانە لە بەشەکانی داهاتوودا دەکەین...

١ـ أخرجه ابو داود وكتاب الملاحم باب ما يذكر من ملاحم الروم (٤٢٩٢، ٤٢٩٣)، وابن ماجة كتاب الفتن بـاب الملاحم (٤٠٨٩)، وقال البوصيري: ((إسـناد حسن))، وأحمـد في ((المسند)) (٤/٩١) و (٣٧١، ٤٠٩)، وابـن أبي شيبة (١٩٤٤٩)، وابـن حبـان في صـحيحه (٦٧٠٨، ٦٧٠٩)، والحـاكم (٤ / ٤٢١)، وصـححه الـشيخ الألبـاني في ((صحيح الجامع)) (٣٦١٢)، و ((المشكاة)) (٥٤٢٨).

دەرکەوتن و بڵاو بوونەوەی فیتنە (ظهور الفتن)

وشەی (الفتن) کۆی (فتنة) یە، مەبەست لە (فیتنة) تاقیکردنەوە و ئەزمون دێت... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَبْلُوكُم بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً﴾ الأنبیاء: ٣٥، واتە: تاقیتان دەکەینەوە بە ناخۆشی، خۆشی، هەژاری، دەوڵەمەندی، لەش ساغی و نەخۆشی، تا سابیر و ناشوکر دەرکەوێ وەئیللا خوا بۆ خۆی دەزانێ وە بەمەش ئیقامەی حوججەیان لەسەر دەکات تا کەس بیانووی نەمێنێ (٣٥)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ﴾ الأنفال: ٢٨، واتە: بشزانن کە بێ گومان هەموو ماڵ و سامان و منداڵتان هۆی تاقیکردنەوەن بۆتان بۆ ئەوەیە دەرکەوێ ئاخۆ ئێوە چۆن هەڵسوکەوتیان لە گەڵ ئەکەن؟ (٢٨)) . مەبەست لە فیتنە لێرەدا تاقیکردنەوەیە... دەڵێت: (فتنت الذهب بالنار إذا امتحنته لتظهر جودته من رداءته)،[1] واتە: ئاڵتونەکەت بە ئاگر تاقیکردەوە, ئەگەر تاقیتکردنەوە بۆ ئەوەی چاك و خراپیت بۆ دەرکەوێ)) کەواتە دەرکەوتنی تاقیکردنەوە و زۆربوونی لە نیشانەکانی قیامەتە، وا دەزانم ئێستا تاقیکردنەوە بە چاوی خۆمان دەبینین – داوا لە خوا دەکەم ئێمە و ئێوە بپارێزێ بە میهرەبانی و ناز و نیعمەت و چاکەی خۆی هەر ئەو پشت و پەنامانە و بە توانایە بە سەر هەموو شتێکدا –پێغەمبەری خواﷺ ئەم تاقیکردنەوەیانەی بە وردی وەصف کردووە، لە گەڵ مندا بیر بکەرەوە لەم وشانەی پێغەمبەری نازدارﷺ.

لە صحیح (مسلم)[2]دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبو هریرە)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((بَادِرُوا بِالأعْمَال فِتَناً)) واتە: بە کردەوەی چاکە پێشبرکێ بکەن پێش ئەوەی تاقیکردنەوە دابەزێتە سەر هەر یەکێکتاندا))... ((كقطع الليل المظلم، يصبح الرجل مؤمناً ويمسي كافراً أويمسي مؤمناً ويصبح كافراً)) واتە: وەکو پارچەیەك لە شەوەزەنگی تاریك، کە ڕۆژ دەبێتەوە کابرا ئیماندارە و کەچی ئێوارەی بە سەردا دێت کافر بووە یان کە ئێوارە دێت ئیماندارە و کاتێ ڕۆژ

---

١ ـ معجم مقاييس اللغة (٤ / ٤٧٢)، ولسان العرب مادة ((فتن)).

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب الإيمان، باب الحث على المبادرة بالأعمال قبل تظاهر الفتن (١١٨).

دەبێتەوە کافر بووە)) لە یەك ڕۆژدا کوفر دەکات یان لە یەك شەودا... بۆ؟ پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((یبیع دینە بعرض من الدنیا)) واتە: دینەکەی خۆی دەفرۆشێت بە شتێکی بێ نرخی دونیا)).

لە نوێژی بەیانیدا لە گەڵ تۆدا دەبێت لە ماڵێك لە ماڵەکانی خوای پەروەردگار بەڵام نوێژی مەغریب یان لە نوێژی عیشا بە دوایدا دەگەڕێت کەچی نایدۆزیتەوە !! ڕۆژی دووەم دیسان نایدۆزیتەوە و ڕۆژی داهاتوو دیسان نییە، ئەی بۆ کوێ ڕۆیشت؟ ئەو دینەکەی خۆی فرۆشتووە، بەرانبەر بە شتێکی کەم و هیچ و پووچی ئەم دونیایە... ڕەنگە ئێوارە بچێتە ژوورێکەوە لە ژوورەکانی (الشات) یان لە ژووری (دردشە) (لە ئەنتەرنێت)یان سایتێکی بەرەڵایی (إباحی) وە لەو ژوورە یان لەو سایتە دەرناچێت ئیللا دینەکەی خۆی فرۆشتووە بەرانبەر بە شتێکی کەمی دونیا (لا حول ولا قوە الا باللە) بە پلە و پایەیەکی تیاچوو... بە هەوەس ئارەزوویەکی قەدەغەکراو... بە تام و چێژێکی لە ناوچوو... بە پلەیەکی هیچ و پووچی بێ نرخ... بە راستی واقیعێکی ترسناکە و زۆربەی خەڵکی تێی کەوتون لە ئاستی هەموو مرۆڤایەتی... کەسێك دەبینی (کەم تەرخەمە) لە نوێژەکانیدا یان لە بالاپۆشی خێزانەکەی یان خواردنی حەرام و سوو یان خواردنی سامانی خەڵکی بە ناحەق لە پێناوی شەهوەتێکی بێ نرخدا...

ئایا ئێستا دەیهێنیتە پێش چاوی خۆت لە پاش ئەو دەربڕینە پڕ ڕەوانبێژییە پێغەمبەرایەتیە ((بادروا بالأعمال فتناً کقطع اللیل المظلم)) ئەوە دەربڕینی پێغەمبەرایەتی یە لەو پەڕی ڕەوانبێژیدایە کە خوای گەورە (جوامع الکلم) ی پێ بەخشیوە... خۆشەویستمان دەربارەی ئەو فیتنەیە بەو شێوەیە دەری بڕیوە ((کقطع اللیل المظلم)).

بەڵێ... هیچ ڕزگار بوونێك نییە لەو فیتنە زۆر تاریك و ڕەشەدا... کە هیچ تروسکایی و روناکی تیادا نییە... تەنها بە کرداری چاکە نەبێت... پێغەمبەری خۆشەویستمانﷺ سەرنجمان رادەکێشێ بە روونی بۆ لای چارەسەرێك چونکە ئەو میهرەبانییەکی بە دیاری نێردراوە، ئەو خۆشەویستە نەخۆشییەکەمان بۆ دیاری

دەکـات و پاشـان ئـەم ئوممەتـە جـێ نـاهێڵێ بـە سەرسـامی بمێنێتـەوە بـەڵکو چارەسەرەکەی بە وردی و دەستپاکی یەوە دیاری و دەست نیشانی دەکات .

لە صحيح (مسلم)[1]دا و لە فەرموودەیەکی (عبداللە ی کوڕی عمرو)ەوە هـاتووە: ((نادی منادي رسول الله ﷺ: الـصلاة جامعـة)) واتـە: بانگـەوازکارێکی پێغەمبـەرﷺ بانگی کرد: الصلاة جامعة)) ئەمە سەرنج رادەکێشێ و دڵەکان دەجولێنی و ماناکەی ئەوەیە: ئەی موسڵمانان کۆبنەوە بۆ نوێژ بۆ ئەوەی گوێبیستی پێغەمبەری خواﷺ بن... روونکردنەوەیەکی پێغەمبەری خواﷺ هەیـە و ئێستا بـە سـەر خەڵکیدا بڵاو دەکرێتەوە... یان چاکەیەکە دەبێتە فەرمانێك بۆ ئەم ئوممەتـە یـان خراپەیـەك کـە دەبێتە قەدەغەکراوێك لەسەر ئەم ئوممەتە...

کاتێك پێت دەڵێن: خوای گەورە فەرمووی، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی... ئەوا بـە جـوانی گـوێ بگـرە و دڵـت بکـەرەوە کـەوا بـوو خۆشەویـست چـی فـەرموو ؟؟ فەرمووی: ((إنه لم يكن نبي قبلي إلا كان حقا عليه أن يدل أمته على خير ما يعلمه لهم وينذرهم شر ما يعلمه لهم)) واتە: هیچ پێغەمبەرێك لـە پـێش مـن نـەهاتووە ئـیللا لـە سەری بووە کە رێنمایی ئوممەتەکەی بکاتەوە لە هەر چاکەیەك بۆیان کە بیزانێـت و ئاگاداریان بکاتەوە لە هەر خراپەیەك بۆیان کە بیزانێت)).

دڵنیابـە کـە هـەموو پێغەمبـەران بـۆ هـەموو خـەڵکی ڕەحمـەتن، مرۆڤایـەتی پـەرتەوازە بوون و بڵاوبوونەوە هەروەکو چۆن ڕانە مەڕ پەرتـەوازە دەبـن... ئـەمجار خوای گەورە میهرەبانییان بـە سـەردا دادەبـەزێنێ بـە نـاردنی پێغەمبـەران... بۆیـە نابێت مرۆڤایەتی وا ببینێت (تەنانەت لە سەردەمی فضائيات دا) کەوا گەیشتوونەتە پلەیـەك چـیتر پێویـستییان بـە بەرنامـەی پێغەمبـەران نـەماوە... ئەوانـەی کـەوا پەروەردگاری جیهـان نـاردوونی بـۆ ئـەوەی ئـەو مرۆڤایەتییـە پەرتـەوازەی ونبـووی گومڕایە رێنمویی بکـەن بـۆ رێگـای ڕاسـت و هیدایـەت... بـۆ رێگـای پـەروەردگاری جیهان چونکە ئێستا خەڵکی وا هەن دەچپێننە گوێی مرۆڤەکانەوە و دەڵێن: شـوێن کەوتنی پێغەمبەران دەبێتە بەردێك لەسەر عەقڵی مرۆڤ بۆ تێگەیـشتن لـەوەی کـە

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الإمارة، باب وجوب الوفاء ببيعة الخلفاء الأول فالأول (١٨٤٤).

لەم سەردەمەدا پێی گەیشتوون وە ئەم هەموو جیهانەی کردووەتە گوندێکی بچووک لە رێگای ئەم پێشکەوتنە زانستییە سەرسوڕهێنەرە لە جیهانی گەیاندن و پەیوەندی و هاتووچۆدا... تاکو کۆتایی ئەم وشە بریقەدارانە... سوێند بە خوا هیچ شتێك مرۆڤایەتی ناگەیەنێتە ئاستێك کە پێویستیان بە پێغەمبەران نەبێت... لە سەرووی هەموویانەوە و مەزنترینیان و پێشەوایان محمدﷺ ئەو کەسەی کە ئەگەر لە هەر سەردەمێکدا بوایە ئەوا پێویست بوو خەڵکی بڕۆن بۆ لای و شوێنی بکەون و باوەڕی پێ بهێنن و پشتیوانی بکەن و کۆمەکی بکەن و بە رێزداری بزانن - صلی الله وسلم وبارك عليه -.

پێغەمبەری خۆشەویستمانﷺ دەفەرموێت: ((إنه لم يكن نبي قبلي إلا كان حقا عليه أن يدل أمته على خير ما يعلمه لهم وينذرهم شر ما يعلمه لهم وإن أمتكم هذه جعل عافيتها في أولها)) واتە: هیچ پێغەمبەرێك لە پێش من نەهاتووە ئیللا لە سەری بووە کە رێنمایی ئوممەتەکەی بکاتەوە لە هەر چاکەیەك بۆیان کە بیزانێت و ئاگاداریان بکاتەوە لە هەر خراپەیەك بۆیان کە بیزانێت، ئەم ئوممەتەی ئێوە خوداوەند لە سەرەتاکەیدا خراپەی لێ دوور کردەوە))

تەماشای یەکەمین سەدە بکە، سەدەی پڕ خەیر و بەرەکەت هەروەکو پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: (لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مسعود)ەوە: ((خير الناس قرني، ثم الذين يلونهم، ثم الذين يلونهم)) واتە: باشترینی خەڵکی ئەوانەی ئەم سەدەیەن، پاشان ئەوانەی لە پاش ئەوان دێن، پاشان ئەوانەی لە پاش ئەوان دێن)).

کەوابوو پێغەمبەری خواﷺ باسی یەکەمین باشترین سەدەکان دەکات، باسی سەردەمی هاوەڵان و سەردەمی شوێنکەوتووان و سەردەمی شوێنکەوتووانی شوێنکەوتووان دەکات و دەڵێت: ((وإن أمتكم هذه جعل عافيتها في أولها، وسيصيب آخرها بلاء، و أمور تنكرونها)) واتە: ئەم ئوممەتەی ئێوە هێز و رەنگ و بۆی لە

١- أخرجه البخاري، كتاب الرقاق، باب ما يحذر من زهرة الدنيا (٦٤٢٩)، ومسلم، كتاب فضائل الصحابة، باب فضل الصحابة (٢٥٣٣ / ٢١٢).

سەرەتاکەیدایە و کۆتاییەکەی توشی بەلاّ دەبن و توشی چەندەها کێشە دەبن کە ئینکاری لیَ دەکەن))

فیتنەی وا دێت وای دەبینی زۆر سەختە و دەڵێی: من بەرگەی ئەم بەلاّیە ناگرم، بەرگەی ئەم فیتنەیە ناگرم ئەمجار ئەو فیتنەیان لەسەر لادەچێت، فیتنەیەکی تر دێت کە فیتنەی پێشوو ناسك دەکاتەوە، واتە: کاتیَ تەماشای فیتنەی دووەم دەکەیت دەبینی کە فیتنەی یەکەم هیچ نییە لە چاو ئەودا... پێغەمبەری خواﷺ دەڵێت: ((وتجيء فتنة فيرقق بعضها بعضا، وتجيء الفتنة فيقول المؤمن: هذه مهلكتي ثم تنكشف وتجيء الفتنة فيقول المؤمن: هذه هذه، فمن أحب أن يزحزح عن النار ويدخل الجنة فلتأته منيته، وهو يؤمن بالله واليوم الآخر، وليأت إلى الناس الذي يحب أن يؤتى إليه))، واتە: فیتنەی وا دێت کە یەکتری ناسك دەکەنەوە (واتە: هەر فیتنەیەك دێت و ئەوەی پاش ئەو لەو خراپتر و گەورەترە)، فیتنە دێت و کەسی ئیماندار دەڵێت: بە راستی ئەم فیتنەیە بە هەلاکەتما دەبات، ئەمجار ئەو فیتنەیەی لەسەر لادەچێت و فیتنەیەکی تر دێت و ئیماندار دەڵێت: ئەمە ئەمە (واتە: ئەمە بە راستی بە هەلاکەتما دەبات) جا هەر کەسیَ دەیەویَ لە ئاگر ڕزگاری بێت و بچێتە بەهەشتەوە با کاتیَ دەمرێت باوەڕی بە خوا و ڕۆژی دوایی هەبێت و بڕوات بۆ لای ئەو کەسانەی کە پێی خۆشە بچێت بۆ لایان)) .

دڵنیابە کە پێغەمبەری خواﷺ چارەسەرەکەی دیاری کردووە بۆ هەر فیتنەیەك لە چەند وشەیەکی کەمدا بەلاّم لەوپەڕی ڕەوانبێژی و ئاشکرادایە... پێویست لەسەر موسڵمان ئەوەیە لەم فیتنەیەدا باوەڕەکەی خۆی ساغ بکاتەوە و بتەوی بکات، چونکە ئیمان کۆتی ئارامی و دڵنیایی یە و پەیژەی ڕزگار بوونە لە نێو دەریای ئەم هەموو فیتنە لەسەریەك و هەڵچوانەدا... ئیمان قەلاّی دڵنیاییە لە نێوان ئەم گەردەلوولە هەڵچووەدا –گەردەلوولی فیتنە – ئیمانیش پێویستی بە تازە کردنەوە هەیە بە گوێڕایەڵی... چونکە (ئیمان) وتە و باوەڕ و کردەوەیە... بە گوێڕایەڵی زیاد دەکات و بە سەرپێچی کەم دەکات... حاڵی دڵت لە کاتێکدا تۆ گوێبیستی: خوای گەورە فەرمووی... پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی... دوارۆژت دەهێننە یاد و بڕیار

دەدەیت بە دڵت کە تەوبە بکەیت و بگەڕێیتەوە... زۆر ئەستەمە حاڵی ئیمان لە دڵتدا لەم کاتەدا وەکو حاڵی ئەو کاتەی دڵت بێت کاتێ تەماشای فلیمێکی بێ ئابڕوو بکەیت یان زنجیرەیەك لە زنجیرە نزمە بێ نرخەکان! ! خوای گەورە دەفـــــەرموێت: ﴿هُوَ ٱلَّذِيٓ أَنزَلَ ٱلسَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ لِيَزۡدَادُوٓاْ إِيمَٰنٗا مَّعَ إِيمَٰنِهِمۡۗ﴾ الفتح:٤، واتە: ئەو خوایەیە کە ئاسوودەیی و ئارامی رۆحی و مەعنەوی دابەزاندە دڵی بڕوادارەکان، لە کاتی پەیمانەکەی حودەیبییەدا بۆ ئەوەی بڕوایان زیاد بکات لە گەڵ بڕواکەیاندا، تا تەنها پشت بە خوا ببەستن و دڵیان تەنها یادی ئەوی تیا بە دی بکرێ)).

کەوابوو ئیمان بە گوێڕایەڵی زیاد دەکات، بە یادی خوا زیاد دەکات، بە کۆڕ و مەجلیسی زانست زیاد دەکات، بە دوور کەوتنەوە لە خوای گەورە کەم دەکات لەسەر هەر زەوییەك بێت یاخود لە ژێر هەر ئاسمانێکدا بێت...

لێرەدا ئاوردانەوەیەکی زانستی تر هەیە کە ئەوەیش: گوتەی پێغەمبەری خواﷺ ((ولیأت إلى الناس الذي یحب أن یؤتى إلیه))، واتە: بڕوات بۆ لای ئەو کەسانەی کە پێی خۆشە بچێت بۆ لایان)) کەوابوو لێرەدا مافی خودا هەیە و مافی خەڵکی هەیە وە لێرەوە پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أنس) ەوە: ((لا یؤمن أحدکم حتى یحب لأخیه ما یحب لنفسه))، واتە: هیچ کەسێك لە ئێوە ئیمانی کامل نییە تاوەکو ئەوەی بۆ خۆی پێی خۆشە بۆ براکەشی پێی خۆش بێت)).

ئەگەر لەم روانگەوە لە گەڵ خەڵکیدا هەڵسوکەوت بکەیت، ئەوا هەرگیز ئازاری کەس نادەیت، بیر بکەرەوە لەو وشەیەی پێش ئەوەی لە حەقی کەسێکدا بیڵێیت، ئایا پێت خۆشە ئەو کەسە بە هەمان شێوە قسە لە گەڵ تۆدا بکات؟ بە هەمان زمان و شێواز؟ بە هەمان ئەو وشانەی کە تۆ ئێستا لە گەڵ ئەودا دەیکەیت؟ ئایا پێت خۆشە ئەو کردارەت پێ بکرێت کە تۆ بە براکەت دەیکەیت؟

١ـ أخرجه البخاري، کتاب الإیمان، باب من الإیمان أن یحب لأخیه ما یحب لنفسه (١٣)، ومسلم کتاب الإیمان، باب الدلیل على أن من خصال الإیمان: أن یحب لأخیه المسلم ما یحب لنفسه من الخیر (٤٥).

براکەم... ئەگەر تۆ کەسێکی بە توانای ئەوا بیر بکەرەوە لە توانای خوای گەورە بە سەرتەوە، ئەگەر دەوڵەمەندیت ئەوا بیر لە هەژاری خۆت بکەرەوە بەرانبەر خوای گەورە، هەر کەسێك خودای خۆی ناسی ئەوا خۆیشی دەناسێ، ئەگەر هەر کەسێك خودای خۆی بە دەوڵەمەندێکی رەها ناسی ئەوا خۆی بە هەژارێکی رەها دەناسێ... وە هەر کەسێ خواکەی خۆی بە عیززەتێکی تەواوەوە ناسی ئەوا خۆی بە زەلیلێکی تەواوەوە دەناسێ، هەر کەسێ خواکەی خۆی بە خاوەن زانستێکی تەواوەوە ناسی ئەوا خۆی بە نەفامێکی تەواوەوە دەناسێ ....

براکەم... ئەگەر تۆ کەسێکی زانایت ئەوا کێ فێری کردیت؟ وە ئەگەر تۆ کەسێکی دەوڵەمەندی ئەوا کێ دەڵەمەندی کردی؟ وە ئەگەر تۆ کەسێکی بە هێزی ئەوا کێ بە هێزی کردی؟ لە خۆ بایی مەبە... بەڵکو خواکەی خۆت باش بناسە بۆ ئەوەی توانای خۆت بناسی و بزانیت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ أَنتُمُ ٱلْفُقَرَآءُ إِلَى ٱللَّهِ ۖ وَٱللَّهُ هُوَ ٱلْغَنِىُّ ٱلْحَمِيدُ ﴿١٥﴾ إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٦﴾ وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ بِعَزِيزٍ﴾ فاطر:١٧، واتە: ئەی خەڵکینە! ئێوە هەژارن و نیازتان بە خوا هەیە، ئەو بێ نیاز و سوپاسکراوە هەرچەندە خەڵکی ململانێ بکات.(١٥) ئەگەر بیەوێ ئێوە لە ناو ببا و خەڵکێکی تازە بێنێت، وادەکات.(١٦) ئەو کارەش بۆ خوا گران نییە (١٧))) .

من وا دەبینم کە ئەگەر ئەم ئوممەتە هیچ شتێك جێ بە جێ نەکات تەنها ئەم ئامۆژگارییە نەبێت ئەوا هەڵسوکەوت و مامەڵەی نێوان خەڵکی رێك و پێك دەبوو وە ئەگەر گوێڕایەڵی فەرمانەکانی پێغەمبەری خواﷺ دەبووین لەم چەند وشانەدا ئەوا خوای گەورە لە فیتنە رزگاری دەکردین ئەوانەی کە ئاشکران و ئەوانەی کە شاراوەن...

دەڵێم: ترسناکی فیتنەکان زیاتر و زۆرتر دەبن کاتێ کە کەسانێك پێی هەڵسن و ئاگرەکەی زیاتر خۆش بکەن ((أناس من جلدتنا ويتكلمون بألسنتنا ويلبسون ملابسنا))،واتە: خەڵکانێك لەنەوەی خۆمانن و بەزمانی خۆمان قسە دەکەن و جل و بەرگەکەی ئێمە لەبەر دەکەن)) ئەوا فیتنەکە بە زەبرتر وتوندتر دەبێت...

ڕەزای خوا لە (حذیفة ی کوڕی الیمان)... دەستپاك و جێی باوەڕی نهێنییەکانی پێغەمبەری خواﷺ، دەڵێی خوای گەورە منەتی کردووە بە سەریدا بۆ گواستنەوەی ئەو فەرموودانەی کە دەربارەی (فیتنەکان) هاتوون.

(حذیفة ی کوڕی الیمان)[١] دەڵێت: ((کان الناس یسالون رسول اللهﷺ عن الخیر وکنت أسأله عن الشر مخافة أن یدرکني))، واتە: خەڵکی پرسیاریان دەکرد لە پێغەمبەری خواﷺدەربارەی خێر و چاکە، بەڵام من پرسیاری شەڕ و خراپەم لێ دەکرد لە ترسی ئەوەی پێم بگات)).

تەماشای ئەم فیقهە و تێگەیشتنە بەرزە بکە... حذیفة دەستمان دەخاتە سەر دەرگایەك لە ترسناکترین دەرگاکان، چونکە چاکە لای هەموو خەڵکی ئاشکرایە و دیارە، بەڵام هەندێ فیتنە هەیە کە پێویستی بە چاوساغی و زانیاری و تێگەیشتن هەیەو پێویستی بە دڵسۆزی و یارمەتی خوا هەیە . بۆیە ئاگاداری ئەم گفتوگۆ نایاب و بەنرخە بە، حذیفة دەڵێت: ((یا رسول الله إنا کنا في جاهلیة وشر فجاءنا الله بهذا الخیر، فهل بعد هذا الخیر من شر؟؟)) قال ﷺ: ((نعم)) واتە: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئێمە لە ناو نەفامی و شەڕ و خراپەدا بووین — واتە: پێش ئیسلام — ئەنجا خوا ئەم خێرەی هێنا و ئێمەش تێیداین و تۆشی هێنا بۆمان، ئایا لە پاش ئەم خێرە شەڕ و خراپە هەیە وەك چۆن لە پێشەوەیدا هەبوو؟ پێغەمبەریشﷺ فەرمووی: بەڵێ)) ئەی خودایە ! بمانپارێزە... حذیفة فەرمووی: ((و هل بعد ذلك الشر من خیر؟)) واتە: ئایا لە پاش ئەو شەڕ و خراپەیە خێر و چاکە هەیە ؟)) پرسیارێکی سەیرە ! ئەگەر پێی بگوتایە بەڵێ پاش ئەوە شەڕ هەیە و حذیفة بێ دەنگ بوایە و پرسیاری دووەمی لێ نەکردایە ئەوا فیتنەکە گەورە دەبوو، بەڵام حذیفة دوودڵ بوو بۆیە فەرمووی: ((و هل بعد ذلك الشر من خیر؟ فقالﷺ : ((نعم وفیه دخن))، واتە: ئایا لە پاش ئەو شەڕ و خراپەیە خێر و چاکە هەیە؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: بەڵێ بەڵام خەڵتێکی (خەوشێك) تێدایە)) هەمووی خەیر و

١ـ أخرجه البخاري کتاب المناقب، باب علامات النبوة في الإسلام (٣٦٠٦)، ومسلم، کتاب الإمارة، باب وجوب ملازمة جماعة المسلمین (١٨٤٧).

چاکەی پاڵاوتە نییە بەڵکو خەیرێکە و گومان و ئارەزووەکانی تێکەڵە کەواتە پێویست بە چاورروونی دەکات بۆ ڕۆیشتن بە سەر ڕێگادا... حذیفة فەرمووی: ((وما دخنه؟ قال: ((قوم یهدون بغیر هدیي تعرف منهم وتنکر)) قلت: فهل بعد ذلك الخیر من شر ؟))، واتە: ئایا خەوشەکە چییە؟ فەرمووی: خەڵکانێك دەبێت لەسەر بەرنامە و ئاکاری من ناڕۆن، چاکە و خراپەشیان لێدەبینیت، گوتم: ئایا لە پاش ئەو خێر و چاکەیە خراپە و شەڕ هەیە ؟)) واتە: ئایا لە پاش ئەو خەیرەی کە تێکەڵ بە خەڵتە شەڕی تر هەیە؟ لە گەڵ مندا وریای وڵامەکەی داهاتوو بە . ((دعاة علی أبواب جهنم من أجابهم إلیها قذفوه فیها))، واتە: بانگەوازکارانێك لەسەر دەرگاکانی دۆزەخ ڕاوەستاون، هەر کەسێك وەڵامیان بداتەوە ئەوا فرێی دەدەنە ناو دۆزەخەوە))

جا حذیفة بەردەوام پرسیار دەکات لە پێغەمبەری خواﷺ و دەڵێت .((قلت: یا رسول الله صفهم لنا، قال: هم من جلدتنا ویتکلمون بألسنتنا)) واتە: ئەی پێغەمبەری خواﷺوەسفیان بۆمان بکە؟ فەرمووی: ئەوانە لە پێستی خۆماندان و بە زمانی خۆمان قسە دەکەن (مەبەستی ئەوەیە مرۆڤن))).

جاری یەکەم دەڵێت: ((وما دخنه؟)) ئەویش دەڵێت: ((قوم یهدون بغیر هدیي تعرف منهم وتنکر)).

جاری دووەم دەڵێت: ((صفهم لنا یا رسول الله)) ئەویش دەڵێت: ((هم من جلدتنا ویتکلمون بألسنتنا)) بانگەوازکارانێك لەسەر دەرگاکانی دۆزەخ ڕاوەستاون خەڵکی بانگ دەکەن بۆ ناو دۆزەخ بە وتە و کردەوەکانیان !! یان ئەوان (خەڵکی بانگ دەکەن بۆ بەهەشت بە وتەکانیان بەڵام بە کردەوەکانیان بانگیان دەکەن بۆ ئاگر، جا هەر کاتێك بە قسەکانیان بە خەڵکی بڵێن: وەرنە پێشەوە و بێن بۆ لامان ... ئەوا کردەوەکانیان دەڵێت: گوێیان لێ مەگرن) هەروەکو (ابن القیم) [١] گوتویەتی، بۆیە زۆرجار خەڵکی دەبینی زۆر سەرسام دەبن .

١ـ الفوائد (٦١).

لێرەدا ریوایەتێکی تر هەیە کە چەند وشەیەکی سەیری تێدایە، ئەویش فەرمایشتی پێغەمبەری خوایەﷺکە دەفەرموێت: ((رجال قلوبهم قلوب الشياطين في جثمان إنس))[١] ماناکەی ئەوەیە: بە رواڵەتدا رواڵەتی مرۆڤە بەڵام دڵەکانیان دڵی شەیتانە - پەنا بە خوا - دەبینی بە زمانی عەرەبی قسە دەکات و جل و بەرگەکەی ئێمە لە بەر دەکات کەچی دەڵێت: ((پێنووسێکی سوورم بدەنێ با هەڵەکانی قورئانتان بۆ راست بکەمەوە))!.

گوێی لێ دەگریت و لەوەوە دەخوێنیتەوە کاتێک دەڵێت: ((تەنانەت (یەکتاپەرستی) ش ستەمی لە ئافرەت کردووە، چونکە وشەی یەکتاپەرستی دەڵێت (لا اله الا هو) ئایا بۆ ناڵێن (لا اله الا هي؟))).

گوێی لێ دەگریت و لەوەوە دەخوێنیتەوە کاتێك دەڵێت: ((کۆمەڵگای هاوەڵان کۆمەڵگایەکی پارچە پارچە و سەرقاڵی کارە سووك و ڕیسواکان و ئارەزووە جنسیەکان بوون، ئەم دەستدرێژییە جنسییە تەنها هاوەڵە بەناوبانگەکانی نەگرتبووەوە و بەڵکو هاوەڵە ئافرەتە ناسراوەکانیشی گرتبووەوە! چونکە کاتێك نێر مێ، مێ و نێر بە یەك دەگەن و بوو بووە نەریتێکی رۆژانە کە کۆمەڵگای (یثرب) لە سەری راهاتبوون، بۆیە (محمد) بۆ نەهێشتنی تەنگی ناچار بوو کە ڕێگە بداتە هاوەڵانی کەوا کێشە نییە ئەگەر بچنە مزگەوتەکانەوە بە لەشگرانییەوە)).

گوێی لێ دەگریت و لەوەوە دەخوێنیتەوە کاتێك دەڵێت: من خودا هەڵنابژێرم و شەیتانیش هەڵنابژێرم چونکە هەردووکیان دیوارێکن چاوەکانم دەگرن و دایدەپۆشن... ئایا دیوارێك بگۆڕمەوە بە دیوارێکی تر؟)).

ئەی پەروەردگارمان! پەستی و تورەیی خۆت لە سەرمان هەڵگرە، بە پێی قسە و کردەوەی نەفامەکانمان مامەڵەمان لە گەڵدا مەکە هەر تۆ پشت و پەنایت و توانات بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

جارێکی تر دەگەڕێینەوە بۆ فەرموودەکە، حذيفة فەرمووی: ((يا رسول الله، فما تأمرني إن أدركني ذلك؟))، واتە: ئەی پێغەمبەری خواﷺ بە چی شتێك فەرمانم پێ

١ـ وهي في ((صحيح مسلم)) برقم (٥٢ / ١٨٤٧).

دەکەی ئەگەر ئەو سەردەمەم بە سەردا هات ؟))، واتە: لە کاتی فیتنەدا چی بکەم؟ پێغەمبەری خۆشەویستﷺ فەرمووی: ((تلزم جماعة المسلمين و إمامهم)) واتە: پەیوەست دەبیت بە کۆمەڵی موسڵمانان و پێشەواکەیانەوە))، بە راستی ئەم رێگایە رێگای رزگاربوون و دەربازبوونە، لە سەردەمی فیتنەدا، ئەو شتەی کە خوای گەورە لە سەرت فراوانی کردووە خۆت لەسەر خۆت تەنگی مەکە ! وە مەڵێ: کۆمەڵەکەی من کۆمەڵەی فلانە... حزبەکەم حزبی فلانەو... مەبە کەسێکی حزبی و... مەبە کەسێکی دەمارگیر... واز بهێنە لەم دەمارگیریە سەرسەخت و گەنیوە، تەنها با دەمارگیرییەکەت بۆ کۆمەڵی حەق بێت لەسەر رووی ئەم زەوییەدا کە ئەویش کۆمەڵی موسڵمانانە، هەروەکو خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿هُوَ سَمَّىٰكُمُ ٱلْمُسْلِمِينَ﴾ (٧٨) سورة الحج) واتە: لە پێشدا و لەم قورئانەشدا هەر خوا ئێوەی ناوناوە موسڵمان و خۆ بەدەسەوەدەر)) خوای بەرز و بەرێز خۆی ئەم ناوەی لێ ناوین بۆیە تۆیش دەست بگرە بە کۆمەڵی موسڵمانانەوە هەروەکو چۆن پێغەمبەری خواﷺ رێنمویی حذیفەی کردووە و فەرموویەتی: ((تلزم جماعة المسلمين و إمامهم)) کەچی حذیفة بەردەوامە لە پرسیارەکانی دەڵێت: ((فإن لم يكن لهم جماعة و لا إمام ؟))، واتە: ئەی ئەگەر موسڵمانان نە کۆمەڵیان هەبوو نە پێشەوا)) ئەویش فەرمووی: ((فاعتزل تلك الفرق كلها ولو أن تعض بأصل شجرة حتى يدركك الموت وأنت على ذلك)) واتە: خۆت بە دوور بگرە لە هەموو ئەو فیرقە و تاقمانە، ئەگەر چی بە قەپ گرتنیشت بێت بە ڕەگی دارێك هەتا مردن پێت دەگات، تۆش هەر بە هەمان شێوە دوور بگرە)).

جا بۆیە فیتنە و تاقیکردنەوەکە زیاد دەکات و گەورە دەبێتەوە کاتێ کەسانێك ئاگرەکە گڕ بدەن و بەرێوەی ببەن لە پێستی خۆمانن و بە زمانی خۆمان قسە دەکەن هەروەکو چۆن ئەو ڕاستگۆیە فەرموویەتی کە هەرگیز لە خۆ ، قسە ناکات.

بەڵاکە زیاتر و زۆرتر دەبێت کاتێ بزانیت کەوا فیتنەکە رووبەرووی دڵەکان دەبێتەوە... هەندێ کەس هەن وا دەزانن ئەگەر لە جێگای فیتنەکە دوور بکەونەوە لە پاش ئەوەی رووبەرووی بووەوە بە چاوەکانی بینی و بە گوێیەکانی گوێبیستی

وشەکانی بوو بەڵکو ڕەنگە بە ئەندامەکانی بەشداری کرد بەڵکو ڕەنگە دڵەکەی پەیوەست بوو پێوە, پاش ئەوە وا دەزانێ ئەگەر ئەو لەو جێگەیە دوور بکەوێتەوە ئەوا هەموو شتێك تەواو دەبێت... بەڵام کاتێ دەڕوات بۆ سەر جێگەکەی بۆ ئەوەی بخەوێ ئەوا دیمەنی ئەو فیتنانە دیسان بە بەر چاویدا دێن و دەچن و وێنە بە وێنە وشەکانی فیتنە دەبیسێ و لە گوێیدا دووبارە دەبێتەوە وشە بە وشە...بۆ؟

چونکە پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: (هەروەکو لە (صحیح مسلم))[1]دا هاتووە لە فەرموودەی (حذیفة ی کوڕی الیمان)ەوە کە دەڵێت: ((تعرض الفتن علی القلوب کالحصیر عودا عودا))، واتە: فیتنەکان ڕووبەڕووی دڵەکان دەبنەوە وەکو حەسیرێك دار بە دار))، واتە: فیتنە بە فیتنە ((فأي قلب أشربها نکتت فیه نکتة سوداء))، واتە: هەر دڵێك خواردیەوە و وەریگرت ئەوا خاڵێکی ڕەشی تیادا بە جێ دەهێڵێ)) ئەی خودایە!! جا هەر دڵێك هەندێ لەو فیتنەیەی چەشت ئەوا شوێنەوارێکی ڕەش لە ناو دڵیدا دەهێڵێتەوە ((وأي قلب أنکرها))، واتە: هەر دڵێك ئینکاری لێ کرد و ڕەدی کردەوە))، بە هیچ شێوەیەك جێگای فیتنەی تیادا نابێتەوە، چونکە بە فەزڵی خوا پڕە لە ئیمان و قورئان نوێژ و تەسبیحات و ئیستغفار و فەرمان کردن بە چاکە و بانگەواز کردن بۆ خوا و خۆشویستنی هەژاران و نەداران، جا ئەوە دڵێکە پڕە لە چاکە، بۆیە فیتنە دێت بە دوای جێگایەکدا دەگەڕێت لەو دڵە ڕوناك و گوێڕایەڵەدا کەچی هیچ جێگایەك بۆ خۆی نادۆزێتەوە و ئەمجار دەردەچێت! بەڵێ... ئەو فیتنەیە ڕووبەڕوو دەبێتەوە بەڵام لە ناو دڵەکەیدا جێی نابێتەوە و دڵەکان هیچی لێ ناخواتەوە چونکە ئەو ئینکاری لێ کردووە.

ئەی من لە پێشدا نەمگوت: کەوا دەبێ چۆڵکردن و بەتاڵکردن (التخلیة) لە پێش خۆڕازاندنەوە (التحلیة) وە دەبێ دڵەکان پاك بکەیتەوە لە پێشدا بۆ ئەوەی مادەی ئیمانی تیادا جێگیر بێت بۆیە لە پاش ئەوە ئەگەر فیتنەی ڕووبەڕو بێتەوە ئەوا ڕەدی دەکاتەوە و وەری ناگرێت ((وأي قلب أنکرها نکت فیه نکتة بیضاء حتی تصیر علی قلبین، علی أبیض مثل الصفا، فلا تضره فتنة ما دامت السموات

١ـ أخرجه مسلم، کتاب الإیمان، باب رفع الأمانة و الإیمان من بعض القلوب و عرض الفتن علی القلوب (١٤٤).

والأرض،وعلى أسود مربادا كالكوز مجخياً لا يعرف معروفا ولا ينكر منكرا إلا ما أشرب من هواه)) وقلب أبيض لا تضره فتنة ما دامت السماوات والأرض))، واتە: هەر دڵێك ئینكاری لە فیتنەكە كرد ئەوا خاڵێكی سپی تیادا بە جێ دەهێڵێ، تاكو دەبێتە دوو جۆرە دڵ: یەكێكیان سپی هەروەكو شتێك روون و پاك و بێگەرد بۆیە چیتر هیچ زیانی پێناگەیەنن تاكو زەوی و ئاسمانەكان هەن، ئەویتریان دڵێكی رەشە وەكو گۆزەیەكی لارەوە بوو وایە جا هیچ چاكەیەك ناناسێت، هیچ خراپەیەك ئینكار ناكات ئیللا شتێك كە ئارەزووەكەی پێ ئاو بدات)) ئەوە دڵێكە پڕ لە هەوەس و ئارەزووە !.

هەوەس و ئارەزوو پادشایەكی ستەمكاری نەفامی زۆردارە، گوێیەكان كەڕ دەكات بۆ بیستنی حەق وە چاوەكان كوێر دەكات بۆ بینینی بەڵگە و چاكەكاری، هەرچەندە ئەو بەڵگە و چاكەیە وەكو ڕۆژی روون و روناك ببێت لە كاتی چێشتەنگاودا وە وەكو رۆژ وابێ كاتێك دەدرەوشێتەوە، خاوەنی هەوەس و ئارەزوو هەرگیز قسەیەك وەرناگرێت لە خوداوە و یان لە پێغەمبەری خوداوەﷺ، پێی دەڵێیت: گۆشتی بەراز حەرامە، كەچی ئەو پێت دەڵێت: بەڵی جاران حەرام بووە چونكە نەخۆش بووە و نەخۆشی لە گەڵ خۆیدا گواستووەتەوە، بەڵام ئێستا بەراز لە كێڵگە تەندروستەكاندا بە خێو دەكرێت و لە ژێر چاودێری پزیشكی پسپۆردا ئیتر بۆ حەرامە؟! پێی دەڵێیت: ئاڵتون حەرامە، ئەو دەڵێت: بۆ؟ چی شتێك و هۆكارێك هەیە بۆ حەرام كردنی ئاڵتون لە پیاوان؟

پێی دەڵێیت: مەی حەرامە... ئەو دەڵێت: بەڵێ، بەڵام ئەوانەی ئەم سەردەمە پێی ناڵێن مەی بەڵام پێی دەڵێن (المشروبات الروحية) بە ناوی ترەوە ناویان لێ ناوە بە هۆی ئەوەی لە گەڵ ئەم سەردەمەی تیایدا دەژین بیگونجێنن...

إن قلت قال الله قال رسوله	همزوك همز المنكر المتغال
أو قلت قال الصحابة و الأولو	تبعٍ لهم في القول والأعمال
أو قلت قال الشافعي وأحمد	وابو حنيفة والإمام الغالِ
صدوا عن وحي الإله ودينه	وأحتالوا على حرام الله بالإحلال

یـا أمـة لعبـت بـدين نبيهـا ... كتلاعـب الـصبيان في الأوحـال

حاشا رسول الله يحكم بالهوى ... تلــك حكومــة الــضلال

واتە: ئەگەر بڵێیت خوا و پێغەمبەرەکەی فەرمووی، ئەوا چاوەقرپێت لێ دەکەن وەکـو کەسـێکی بـێ بـڕوای لـە خۆبـایی، یـان بڵێیـت هـاوەڵان فـەرموویان و شوێنکەوتووانی ئـەوان لـە وتـە و کردەوەکانیانـدا، یـان بڵێیـت (الـشافعی) و أحمـد فەرمووی ابو حنيفه و پشەوای بە نـرخ و گرانبـەها (مەبەسـتی مالکـە)، بەرهەڵـستی وەحی خوا و دینەکەی دەکەن، فێڵ دەکەن لەوەی خوا حـەرامی کـردووە و حـەڵاڵی دەکەن، ئەی ئەو ئوممەتەی کـە بـە دینی پێغەمبەرەکـەی یاریـان کـردووە وەکـو یاریکردنی منداڵ لە نێو قوڕاودا،حاشا بێت کە پێغەمبەر حوکم بە هەوەس بکات، بە ڕاستی ئەوە حوکمێکی کوێرانەیە...

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَـٰدَاوُۥدُ إِنَّا جَعَلْنَـٰكَ خَلِيفَةً فِى ٱلْأَرْضِ فَٱحْكُم بَيْنَ ٱلنَّاسِ بِٱلْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ ٱلْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَضِلُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌۢ بِمَا نَسُوا۟ يَوْمَ ٱلْحِسَابِ﴾ ص:٢٦، واتە: ئەی داوود! بە ڕاستی ئێمە تۆمان کردە جێنشین لەسەر زەویدا بۆ بەڕێوەبردنی کاروباری مەردم، دەسا تۆیش بە شێوەیەکی پەسەند و بە هەق و دادگەرانە لە نێوان خەڵکدا بڕیار بدە و حوکم بکە، و شوێن هەوا و ئارەزوو مەکەوە لە حوکمکردندا تا بەو هۆیەوە لە ڕێگای خوا گومڕات بکات بێ گومان ئەو کەسانەی کە لە ڕێی خوا لادەدەن و گومڕا ئەبن سزا و جەزرەبەی توند و سەختیان بۆ هەیە بە هۆی ئەوەی کە ڕۆژی حیساب و پاداشت و تۆڵەیان لە بیرکردووە)).

حذيفة دەڵێن[1] : ((القلوب أربعة: قلب أجـرد فيـه سـراج يزهـر– أي: يـنير– وقلـب

١ـ أخرجه ابن أبي شيبة في ((المصنف)) (١١/ ٣٦) عن أبي البختري عن حذيفة، قال أبو نعيم في ((الحليـة)) (٤ / ٣٨٥): ((و أرسله) وقـد روي مرفوعـاً، أخرجـه أحمـد (٣ / ١٧)، و أبـو نعيم (٤ / ٣٨٥) عـن أبـي سـعيد الخدري مرفوعاً، وفيه علتان: ضعف ليث، والانقطاع بين أبـي الـبختري و أبـي سـعيد، وضـعفه الـشيخ شـعيب في تحقيق المسند (٢٩ / ١١)، وانظر: ((مجمع الزوائد)) (١ / ٦٣).

أغلف مربوط على غلافه، وقلب منكوس، وقلب مصفح، فأما القلب الأجرد فقلب المؤمن سراجه فيه نوره، وأما القلب الأغلف فقلب الكافر، وأما القلب المنكوس فقلب المنافق عرف ثم أنكر، وأما القلب المصفح فقلب فيه إيمان ونفاق فمثل الإيمان فيه كمثل البقلة يمدها الماء الطيب، ومثل النفاق فيه كمثل القرحة يمدها القيح والدم، فأي المادتين غلبت على الأخرى غلبت عليه))، واتە: دڵەکان چوار جۆرن: دڵێکی ڕووت و بەتاڵ چرایەکی تێدایە و ڕوناکی دەتاتەوە، دڵێکی بەرگ گیراو و بە بەرگەکەی بەستراوەتەوە (واتە: دڵکوێربووە)، دڵێکی سەرەوخوار، دڵێکی گوشاد، جا دڵە ڕووتەکە ئەوا دڵی ئیماندارە چراکەی تێدا ڕوناکییەکەیەتی، دڵە بەرگ گیراوەکە ئەوا دڵی بێباوەڕە، دڵە سەرەوخوارەکە ئەوا دڵی دووڕووە حەقی ناسی، بەڵام پاشان نکۆڵی لێ کرد، دڵە گوشادەکە ئەوا ئەو دڵەیە کەوا ئیمان و دووڕووی تێدایە جا نمونەی ئیمانەکە وەکو سەوزی وایە و ئاوی پاکی پێ دەگات، نمونەی دووڕووییەکەی وەکو برینێك وایە و خوێن و زوخمی پێ دەگات، جا هەر مادەیەك لەو دووانە زاڵ بوو بە سەر ئەویتردا ئەوا زاڵ دەبێ بە سەریدا)).

بەڵێ ئەی ڕێزداران... هاتنی فیتنە نیشانەیەکە لە نیشانەکانی قیامەت جا ئەو فیتنەیە زۆر بووەتەوە و زیادی کردووە و گڕی گرتووە وەکو ئەوەی کە پووش و پەڵاش ئاگری تێ بەر بووبێت...

پێش ئەوەی ئەم بەشە تەواو بکەم دەڵێم: فیتنە بە گشتی دەبنە دوو بەشەوە و سێیەمیان نییە ئەوانیش:

فیتنەی هەوەس و ئارەزوو (الشهوات)، فیتنەی گومان و دوو دڵی ((الشبهات))

- فیتنەی هەوەس و ئارەزوو (الشهوات)...

ئەمەیشە جۆرەکانی زۆرە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ ٱلشَّهَوَٰتِ مِنَ ٱلنِّسَآءِ وَٱلْبَنِينَ وَٱلْقَنَٰطِيرِ ٱلْمُقَنطَرَةِ مِنَ ٱلذَّهَبِ وَٱلْفِضَّةِ وَٱلْخَيْلِ ٱلْمُسَوَّمَةِ وَٱلْأَنْعَٰمِ وَٱلْحَرْثِ﴾ آل عمران:١٤، واتە: حەزوو ئارەزوو بۆ ژنان بۆ کوڕانی زۆر و بۆ کۆگا و کیسەی زێڕ و زیوو، بۆرەوە ئەسپی نیشاندار و پڕخاڵ و

بۆ مەڕ و بزن و وشترو گاو مەزرا و کشتوکاڵ ڕازێنراوەتەوە بۆ خەڵك و لایان شیرینکراوە تەنانەت گەلێ جار زیانی خۆشیانی تێدایەو ملی خۆیانی بۆدەشکێنن کەچی هەر کەمی ناکەنەوە ! !)) ئەمە نمونەیەکە لە نمونەکانی فیتنەی هەوەس و ئارەزوو.

پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[١] دا هاتووە لە فەرموودەی (عمرو ی کوڕی عوف الأنصاري) ەوە دەڵێت: ((واللە ما الفقر أخشى عليكم ولكني أخشى أن تبسط عليكم الدنيا كما بسطت على من قبلكم، فتنافسوها كما تنافسوها، وتهلككم كما أهلكتهم))، واتە: سوێند بە خوا هەرگیز لە هەژاری لێتان ناترسم بەڵام لەوە دەترسم کە نیعمەتەکانی دونیاتان بە سەردا برێژرێ هەروەکو چۆن بە سەر ئەوانەی پێش ئێوەدا ڕژا و ئێوەش پێشبرکێی تیادا بکەن هەروەکو ئەوان کردیان و ئەمجار بەهەلاکەتدا بتانبات هەروەکو چۆن ئەوان بە هەلاکەتدا چوون)).

تەماشای فیتنەی سامان بکە و تەماشای فیتنەی دونیا بکە، جا سامان فیتنەیەکی زۆر سەختە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّمَآ أَمْوَٰلُكُمْ وَأَوْلَٰدُكُمْ فِتْنَةٌ﴾ التغابن: ١٥، واتە: بە ڕاستی ماڵ و منداڵەکانتان بەڵان بۆتان پێیان تاقی دەکرێنەوە تا دەرکەوێ کامتان گوێڕایەڵی دەکەن و کامیشتان یاخی دەبن کەوابوو بێدار و هۆشیار بن پێیان فریو نەخۆن!))، واتە: تاقیکردنەوە، جا منداڵ فیتنەیە، بەڵێ بەرپرسیاری دەربارەی ئەوان، ئەوان دەبنە جێی تاقیکردنەوەی تۆ، جاری وا هەیە خوای گەورە (خەیر) دەکاتە فیتنە هەروەکو چۆن لە (شەڕ) دا فیتنە هەیە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَبْلُوكُم بِٱلشَّرِّ وَٱلْخَيْرِ فِتْنَةً﴾ الأنبياء:٣٥، واتە: تاقیتان دەکەینەوە بە ناخۆشی،خۆشی، هەژاری، دەوڵەمەندی، لەش ساغی و نەخۆشی، تا سابیر و ناشوکر دەرکەوێ وەئیللا خوا بۆ خۆی دەزانێ وە بەمەش

١ـ أخرجه البخاري كتاب الرقاق، باب: ما يحذر من زهرة الدنيا و التنافس فيها (٦٤٢٥) وفي (٣١٥٨)، ومسلم كتاب الزهد والرقاق باب (٥٣) (٢٩٦١).

ئيقامەى حوججەيان لەسەر دەكات تا كەس بيانووى نەمێنێ)).

ئێستا(ترموەتر)ێكى زۆر ورد دەخەمە بەر دەستت بۆ ئەوەى نيعمەتەكانى بەردەستت بناسيتەوە، ئايا ئەوە نيعمەتە يان تۆڵە سەندنەوەيە (نقمە)؟ تەماشاى ئەو سامانەى بەردەستت بكە كە خواى گەورە پێى بەخشيوى ئايا نيعمەتە يان فيتنەيە؟ منداڵەكانت ئايا نيعمەتن يان فيتنەن؟ ئەو كورسييە و پلە و پايەى كە تۆى تيادای، پێگە كۆمەڵايەتييەكەت، ئايا نيعمەتە يان فيتنەيە؟ چۆن ئەوە بزانم؟ خێراكە پێم بڵێ چۆن لە يەك جودايان بكەمەوە؟ وەڵام: (بە ددانەكانت توند بيگرە و بزرى مەكە،چونكە زۆر بەنرخە!!) دەڵێم: ئەگەر ئەو سامانەى بەردەستت لە خواى گەورە نزيكت بكاتەوە ئەوا نيعمەتە، هەروەها ئەگەر سەروەت و سامانەكەت لە رێگاى حەڵاڵەوە كۆت كردەوە و حەقى خواى گەورەت لێ دەرهێنا ئەوا نيعمەتە، ئەگەر سامانت بە حەرام كۆ كردەوە، لە گەڵ ئەوەيشدا خواى گەورە سامانەكەت زياد دەكات ئەوا دڵنيا بە كە فيتنەيە و لە بەرگى نيعمەت دايە، كەوابوو هەموو خەيرێك كە لە بەر دەستت دايە ئەگەر لە خوا نزيكت بكاتەوە ئەوا نيعمەتە و ئەگەر لە خوا دوورت بكاتەوە ئەوا فيتنەيە و لە بەرگى نيعمەتدايە. وە هەروەها پلە و پايە ئەگەر لە خوا نزيكم بكاتەوە ئەوا من ئەم كارەم كردووە لەم جێگەيەدا بۆ خواى گەورە و دينى خوا و خزمەتى موسڵمانان، ئەم كار و كورسييە يان ئەم پلە و پايەم نەگرتووەتە دەست بۆ ستەم كردن لە هەژاران و نەداران يان بەدەست هێنانى هەوەس و ئارەزوويەكى پيس و بێ نرخ، يان شتێكى كورتى لەناوچوو، ئەگەر لەخوا نزيكى كرديتەوە ئەوا نيعمەتە و پێويستى بە سوپاسگوزارى هەيە، ئەگەر لە خوا دوورى كردينەوە ئەوا دڵنيا بە كە فيتنەيە هەر چەندە لە پێش چاوت پۆشاكى نيعمەتى لە بەر كرد، جا دڵنيابە ئەو فيتنەيە كە ڕاستييە.

باش بير بكەرەوە لە گوتەى خواى گەورە كاتێك دەفەرموێت: ﴿فَلَمَّا نَسُوا۟ مَا ذُكِّرُوا۟ بِهِۦ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَٰبَ كُلِّ شَىْءٍ حَتَّىٰٓ إِذَا فَرِحُوا۟ بِمَآ أُوتُوٓا۟ أَخَذْنَٰهُم بَغْتَةً فَإِذَا هُم مُّبْلِسُونَ ﴿٤٤﴾ فَقُطِعَ دَابِرُ ٱلْقَوْمِ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ ۚ وَٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ﴾ الأنعام: ٤٤-٤٥، واتە: جا كە ئەو هەموو ئامۆژگارييەيان لە بيرخۆ بردەوە كە لەسەر زمانى پەيامبەران كرابوون ئينجا ئێمەيش بۆ خەفڵاندنيان و وەك(إستدراج) ێكيش،

دەروازەی هەموو خێرێکمان بۆ والآ کردنەوە و رزق و رۆزییەکی فرەمان رشت بە سەریاندا و ئەوانیش خۆشی و نەشوە گرتنی هەتا بەو ماڵ و منداڵەی پێماندابوون دەعیەو فیزگرتنی و لە رێی راست لایاندا ئەوسا ئێمەیش کتوپرێك رقمان لێ گرتن و ئەوانیش لەو هەموو خۆشگوزرانییە بێ هیوا و نائومێد بوون.(٤٤) ئینجا ئەوانەی کە ناهەقی و ستەم پیشەیان بوو، هەموو خێر و خۆشیەکیان لە کیس چوو و دوابڕاو بوون سوپاس و ستایشی بێ پایانیش بۆ خوای پەروەردگاری جیهانەکان.(٤٥)).

جۆرەکانی هەوەس و ئارەزوو زۆرن، بەڵام دەڵێم: جۆری ئارەزووەکە هەر چۆنێك بێت ئەگەر بەندەکە تەوبەی لێ کرد و گەڕایەوە بۆ لای خوا ئەوا خوا تەوبەکەی لێ وەردەگرێت هەرچەندە ئەگەر توشی زینایش هاتبێ، ئەگەر توشی کردارەکانی قەومی (لوط) بوو، ئەگەر مەی خواردەوە، ئەگەر دزی کرد وە هەرچەندە تاوانەکە گەورە بێت، هەرچەندە تاوانەکە ترسناك بێت ئەگەر بەندەکە تەوبەی کرد و لە بن دەریهێنا و پەشیمان بووەوە و کرداری چاکەی ئەنجام دا ئەوا خوای گەورە لێی خۆش دەبێت، چونکە ئەهلی سوننە هیچ کەسێك بە کافر نازانن کاتێ تاوانێك لە تاوانە گەورەکان ئەنجام بدات ئەمەیشە فەزڵی خوای گەورەیە بە سەر بەندەکانییەوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَٰلِحًا فَأُوْلَٰٓئِكَ يُبَدِّلُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمْ حَسَنَٰتٍ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴾ الفرقان: ٧٠، واتە: مەگەر کەسێك پەشیمان دەبێتەوە و بڕوا بێنێ و کاری چاك ئەنجام بدا ئا ئەو کەسانە خوا گوناە و خراپەکانیان بۆ دەگۆڕێت بەچاکە، هەمیشە خوا گوناە پۆش و میهرەبانە)).

- بەڵام فیتنەی گومان و دوو دڵی (الشبهات).

ئەمە ترسناکترە، چونکە ئەگەر دڵەکان تامی گومانی چەشت ئەوا دەبێتە باوەڕێك لای خاوەنەکەی و رەنگە لەو پێناوەدا بکوژرێت یان ئەو لەو پێناوەدا کەسی تر بکوژێت، چونکە ئەو وا دەزانێ لەسەر بیر و باوەڕی راستی یە، ئەویش لەو رێگایەوە دین سەر دەخات، کەچی لە راستیدا گومان و دوو دڵی یە ! !

(ئیمامی أحمد) و (أبو داود) و (الحاكم) و (الدارمی) و جگە لەوان ریوایەتیان کردووە بە سەنەدێکی (صحیح)[1] لە فەرموودەی (معاویە ی کوڕی أبو سفیان)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((افترقت اليهود على إحدى و سبعين فرقة فواحدة في الجنة وسبعون في النار، وافترقت النصارى على ثنتين و سبعين فرقة فإحدى و سبعون في النار و واحدة في الجنة والذي نفس محمد بيده لتفترقن أمتي على ثلاث وسبعين فرقة، فواحدة في الجنة وثنتان و سبعون في النار)) قيل: يا رسول الله ! من هم! قال: ((الجماعة)) واتە: جولەکەکان لە نێو خۆیاندا بوونە حەفتا و یەك تاقم و فیرقەوە و یەکێکیان لە بەهەشتدایە و حەفتای لە ئاگردایە،وە گاورەکان لە نێو خۆیاندا بوونە حەفتا و دوو تاقم و فیرقەوە حەفتا و یەك تاقمیان لە ئاگردایە و یەکێکیان لە بەهەشتدایە، سوێند بەو خوایەی کە گیانی (محمد)ی بە دەستە بە دڵنیاییەوە ئوممەتەکەم دەبێتە حەفتا و سێ تاقم و فیرقەوە، یەکێکیان لە بەهەشتدایە و حەفتاو دووی لە ئاگردایە، فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ کێن ئەو کۆمەڵە ڕزگار بووە؟ فەرمووی: کۆمەڵی موسڵمانانە)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە (الترمذي)[2] ڕیوایەتی کردووە: ((على ثلاث و سبعين ملة كلها في النار إلا واحدة)) قالوا: من هي يا رسول الله . قال: ((ما أنا عليه و أصحابي))، واتە: دەبێتە حەفتا و سێ تاقم و فیرقەوە، یەکێکیان لە بەهەشتدایە و حەفتاو دووی لە ئاگردایە، فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ کێن ئەو کۆمەڵە ڕزگار بووە؟ فەرمووی: ئەو بەرنامەیەیە کە ئەمڕۆ من و هاوەڵانمی لە سەرە)).

١ـ أخرجه أحمد (٤/ ١٠٢)، وأبو داود، كتاب السنة، باب شرح السنة (٤٥٩٧)، والدارمي (٢٥١٨)، والحاكم (١٢٨/١) بسند حسن عن معاوية رضي الله عنه.

قال الحاكم: ((هذه أسانيد تقام بها الحجة في تصحيح هذا الحديث)) ووافقه الذهبي.

وقال شيخ الإسلام في ((الاقتضاء)) (١ / ١٢٢): ((هذا حديث محفوظ من حديث معاوية)) و أصل حديث الافتراق ثابت من طرق أخرى، كما عند أبي داود (٤٥٦٦)، والترمذي (٢٦٤٠)، وابن ماجه (٣٩٩١)، وأحمد (٢ / ٣٣٢)، من حديث أبي هريرة مرفوعاً، وسنده حسن

٢ ـ أخرجه الترمذي، كتاب الإيمان، باب ما جاء في افتراق هذه الأمة (٢٦٤١) وقال: ((هذا حديث حسن مفسر غريب))، والحاكم في ((المستدرك)) (١ / ١٢٨، ١٢٩) من حديث عبدالله بن عمرو مرفوعاً، وفي سنده الأفريقي و هو ضعيف، لذا ضعفه من هذا الوجه الحاكم، ورمز السيوطي لضعفه في ((الجامع الصغير)) (٧٥٣٢ — فيض).

وقال الشاطبي في ((الأعتصام)) (١ / ١٦٥): ((إسناده غريب)).

ئەم گومانانەش زۆر ترسناکن، کەبە هۆیەوە چەندەها کۆمەڵ جیابوونەوە، هەروەکو ابن القیم[١] دەفەرمویت: هیچ شتێك (القدریه و المرجئه و الخوارج و المعتزله و الروافض) و هەموو کۆمەڵەکانی تری ئەهلی بیدعەی بەو ڕێگایەدا نەبردووە کە تێی کەوتوون تەنها خراپ تێگەیشتن لە خوا و پێغەمبەرکەی ﷺ.

ئایا دەزانی الخوارج ئیمامی (علی) یان بە کافر دەزانی ؟؟ لە کاتێکدا ئەو چ کەسێکە ! ! ؟؟ ئەو ئەو کەسەیە کە لە ماڵەکەی پێغەمبەری خوادا ﷺ گەورە بووە و ئەوەیشە بەسە... بە کافریان زانی بە هۆی گومانێکەوە ! کە ئێستا کاتی ئەوە نییە باسی بکەین وە بە درێژی لە کتێبی (الفتنة بین الصحابة) دا باسم کردووە بۆ هەر کەسێ دەیەوێ بگەڕێتەوە بۆی، بەڵام دەمەوێت باسەکە تەواو بکەم بە دانانی چەند خاڵێکی کرداری (عملی) وەکو چارەسەرێك بۆ ئەم نەخۆشییە ترسناکە، لە کاتێکدا کە فیتنە بڵاو بووەتەوە، فیتنەی هەوەس و ئارەزوو وە فیتنەی گومان و دوو دڵی... وە من هیچ سەردەمێك نازانم (بە پێی خوێندنەوەکانم) کە بەو شێوەیە فیتنەی تیادا بڵاو ببێتەوە (لە هەردوو جۆرە فیتنەکە) وەکو ئەم سەردەمە، کەوابوو هەنگاوە کرداریەکان (عملی) چین بەرەو ڕێگای ڕزگار بوون ؟

یەکەم: خاڵی کرداری سەر ڕێگا

ڕاستکردن و دڵسۆزی لە کاتی داواکردنی یارمەتی لە خوداوەندی گەورە و بێ هاوتاوە، والله من هیچ ڕزگار بوونێکم نییە و تۆیش هیچ ڕزگار بوونێکت نییە تەنها بەڕاستکردن لە کاتی پەنا گرتندا بە خوای گەورە، بەو زانیارییەی کە پێتە هەرگیز لە خۆ بایی مەبە، نە بە گوێڕایەڵێکەتیش، نە بە پەرستنەکەتیش... بەڵکو پەنا بە خوا بگرەو دڵنیابە، کە هیچ ڕزگارکەرێك و هیچ پەنایەك نییە تەنها بۆ لای ئەو نەبێت، خوای گەورە دەفەرمویت: ﴿ وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴾ البقرة: ١٨٦، واتە: هەر کاتێ بەندەکانم لە بارەی من پرسیارت لێ دەکەن: ئایا من دوورم لێیانەوە یان نزیك؟ دەبێ بزانن، من زۆر نزیکم لێیانەوە بە هاناو پاڕانەوەی نزا

١ـ ((الروح)) (ص ٦٣ دار الكتب العلمية).

گوێیانەوە دێم و وەڵامیان ئەدەمەوە هەر کە لێم وەپاڕێن دەبا ئەوانیش فەرمان و داخوازی من وەڵام بدەنەوە و فەرمانەکانم پشتگوێ نەخەن و باوەڕی تەواو بتەویان بە من هەبێ، بەشکو ڕێی ڕاست بۆ خۆ بە دی بکەن.))

هیچ هێز و توانایەکمان نییە بۆ ئەنجامدانی گوێڕایەڵی یان وازهێنان لەسەر سەرپێچی یان هەڵاتن و دەرباز بوون لە فیتنە تەنها بە یارمەتی خوای گەورە نەبێت...

ابن الجوزی[1] دەڵێت: ((شێخێك لە ئەهلی زانست و زانیاری لە قوتابییەکەی خۆی پرسی کە لە مەجلیسکەدا لای بوو، فەرمووی: کوڕم... چی دەکەیت ئەگەر بە لای ڕانەمەڕێکدا تێپەڕیت و سەگی ڕانەمەڕەکە پێت وەڕی (حەپەی کرد)؟ فەرمووی: مەڕەکان لە خۆم دوور دەخەمەوە تا لە توانامدایە، فەرمووی: ئەی چی دەکەیت ئەگەر جارێکی تر پێت وەڕی؟ فەرمووی: سەگەکە دەگەڕێنمەوە تاکو دەتوانم. فەرمووی: ئەی چی دەکەیت ئەگەر بۆ جاری سێیەم وەڕی؟ فەرمووی: وەکو ئەوەی جاری پێشوو دەکەم... فەرمووی: کوڕم... جا ئەوە درێژە دەکێشێ، بەڵام ئەگەر ڕزگار بوونت دەوێ و دەتەوێت بپەڕیتەوە پەنا بگرە بە خاوەنی مەڕەکە ئەوا سەگی ڕانەمەڕەکەت لە کۆڵ دەکاتەوە... ئەگەر ڕزگار بوونت دەوێ ئەوا پەنا بە خوا بگرە جا فێڵی شەیتانت لە کۆڵ دەکاتەوە)) کەوابوو هیچ ڕێگا چارەیەك نییە لە فیتنە ڕزگارت بکات تەنها بە ڕاستکردن نەبێت لە پەنا گرتنت بە خوای گەورە...

هەنگاوی دووەم: دەست گرتن بە بەردەوامبوونەوە لە کاتی تەنگانەدا ...

لە پاش ئەوەی پەنات بە خوا گرت و پەرستنەکانت ئەنجامدا، نوێژەکان لە کاتی خۆیدا ئەنجامدا و خوێندنەوەی قورئان و پارێزگاری کردن لە ویردەکان و ئیستغفارو زەلیلی نواندن و پاڕانەوە و تەسبیحات و سوپاس گوزاری خوداوەند و وتنی (لا الە الا الله و الله أکبر).. تاکو کۆتایی ئەو جۆرەکانی تر لە جۆرەکانی پەرستن...

گوێ بگرە و بزانە پێغەمبەری خوا ﷺ چی دەفەرموێت، فەرموودەکەیش لە

١- في ((تلبيس إبليس)) (٤٧) بتصرف.

(صحيح مسلم)[١] دایە لە فەرموودەی (معقل ی کوڕی یسار)ەوە دەڵێت: ((العبادة في الهرج)) واتە: پەرستن لە (الهرج) دا .... الهرج چییە؟ مەبەستی فیتنەیە ((العبادة في الهرج كهجرة إلي))، واتە: پەرستن لە (الهرج)دا وەکو ئەوەیە کەسێك کۆچ بکات بۆ لا من)) واتە هەرکەسێ خوای گەورە دەپەرست لە سەردەم فیتنە و کوشتار دا ئەوا پاداشتەکەی وەکو پاداشتی کەسێکە کە کۆچی کردبێت بۆ لای پێغەمبەری خوا(ρ) لە شاری مەککەوە بۆ شاری مەدینە... کەوا بوو پارێزگاری لە پەرستنەکانت بکە لە کاتی فیتنەدا...

هەنگاوی سێیەم: ئامادەبوون لە مەجلیسی زانستدا.

هەرگیز ئەو مەجلیسە باشانە لە دەستی خۆت دەرمەکە بۆ ئەوەی باشتر خوای گەورە بناسیت، باشتر پێغەمبەری خواﷺ بناسیت و باشتر حەڵاڵ و حەرام بناسیت وە باشتر سوننەت و بیدعە بناسیت، جا هەرکەسێ ڕێگایەکی گرتەبەر بە مەبەستی فێربوونی زانیاری ئەوا خوای گەورە ڕێگای بەهەشتی بۆ سووك و ئاسان دەکات ...

هەنگاوی چوارەم: هاوڕێتی کەسانی باش ..

واز لە چاکەکاران مەهێنە، چونکە ئەوانەن،کە خوای گەورەت بەبیر دەهێننەوە و ئاگاداری ئاگرت دەکەنەوە وە لە خراپە و خراپەکاران دوورت دەکەنەوە، بەردەوام بە لە هاوڕێتی ئەو کەسانە.

لە فەرموودەیەکدا کە (أبو داود و الترمذي) و جگە لەوان ریوایەتیان کردووە بە سەنەدێك کە شێخ (البانی) بە (حسن)ی زانیوە لە فەرموودەی (ابی سعید الخدری) کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی ((لا تصاحب إلا مؤمنا، ولا يأكل طعامك إلا تقي))[٢] واتە: هاورێتی هیچ کەسێك مەکە تەنها ئیماندار نەبێت و هیچ کەسێك

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الفتن و أشراط الساعة، باب فضل العبادة في الهرج (٢٩٤٨).

٢ـ أخرجه ابو داود،كتاب الأدب، باب في كراهية المراء (٤٨٣٢)، والترمذي كتاب الزهد، باب ما جاء في صحبة المؤمن (٢٣٩٥)، وابن حبان في ((صحيحه)) (٥٥٤، ٥٦٠)، وحسنه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٧٣٤١)، و((المشكاة)) (٥٠١٨).

چێشتەکەت نەخوات تەنها کەسی لە خواترس نەبێت)) وە بەم چەند وشەیە کۆتایی بە بەشەکە دێنم و چەند کۆتاییەکی خۆش و گرنگە!! هەرگیز بێ ئاگا مەبە لە یادی خوا چونکە یادکردنەوە ژیانەوەی دڵەکانە هەروەکو خۆشەویستی دڵەکان محمدﷺ فەرموویەتی.

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (ابی موسی الاشعری)یەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((مثل الذي يذكر ربه، والذي لا يذكر ربه، كمثل الحي و الميت)) واتە: نموونەی ئەو کەسەی یادی خوا دەکات و ئەوەی یادی ناکات وەکو زیندوو و مردوو وایە)).

داوا لە خوا دەکەم لە بەر خاتری ناوە بەرز و مەزنەکەی خۆی (الاسم الأعظم) ئەگەر هەرکەسێ بەو ناوەوە داوای لێ بکات ئەوا خوای گەورە پێی دەبەخشێ وە ئەگەر لێی بپارێتەوە ئەوا وەڵامی دەداتەوە، کە وا ئێمە و ئێوە لە فیتنە بپارێزێ ئەوانەی کە ئاشکران و ئەوانەی شاراوەن و هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە... لە نیشانەکانی قیامەت ئەوەیە: کە کار دەدرێتە دەستی کەسانێکەوە شایەنی ئەو کارە نەبێت و ئەمە بە درێژی لە بەشی داهاتوودا باسی دەکەین ـ انشاء الله ـ.

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الدعوات، باب فضل ذكر الله (٦٤٠٧) واللفظ له، ومسلم، كتاب صلاة المسافرين و قصرها، باب استحباب صلاة النافلة في بيته و جوازها في المسجد (٧٧٩).

لە نیشانەکانی قیامەت: فەوتان و بزرکردنی سپاردە

(ضياع الأمانة).

بەڕێزان ... بەردەوامین لە باسکردنی نیشانە بچووکەکانی قیامەت و لەم بەشەدا وتارەکەم تەرخان دەکەم بەو نیشانەیەوە کە ئەگەر بە جوانی گوێی لێ بگری وا دەزانم کە دڵەکەت پڕ دەبێت لە خۆشەویستی خوای پەروەردگار و پێغەمبەرە دەستپاکە ڕاستگۆکەیﷺ.... ئەم نیشانەیە لە ئاستی مرۆڤایەتی بڵاوبووەتەوە، لە هەموو جیهاندا بە شێوەیەکی گشتی وە لەم ئوممەتەدا بە شێوەیەکی تایبەتی ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم ...

بە وردی لە گەڵ مندا بیربکەرەوە لەو فەرموودەیەی پێغەمبەری خواﷺ کە لە (صحيح البخاری)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (ابو هريرە)ەوە دەڵێت: ((بينما النبي ﷺفي مجلس يحدث القوم، جاءه أعرابي، فقال: متى الساعة؟- واتە: لە کاتێکدا کەوا پێغەمبەری خواﷺ لە نێو هاوەڵانیدا بوو قسەی بۆ ئەوان دەکرد کابرایەکی دەشتەکی هات بۆ لای و فەرمووی: کەی قیامەت دێت ؟)) فمضى رسول اللهﷺ يحدث، فقال بعض القوم: سمع ما قال، فكره ما قال، وقال بعضهم: بل لم يسمع حتى إذا قضى حديثه، قال: ((أين السائل عن الساعة ؟)) قال: ها أنا يا رسول اللهﷺ. قالﷺ: ((فإذا ضيعت الأمانة فانتظر الساعة)). فقال الأعرابي -الفقيه-: كيف إضاعتها يا رسول الله؟واتە: کەچی پێغەمبەری خواﷺ لەسەر باسەکەی خۆی ڕۆیشت و وڵامی نەدایەوە بۆیە هەندێ لە خەڵکەکە فەرموویان: ئەوەی کابرا فەرمووی بیستی و پێی ناخۆش بوو، هەندێکیان فەرموویان: بەڵکو ئەو قسەکەی نەبیست، تاکو لە قسەکانی بووەوە ئەمجار فەرمووی: کوا ئەو کەسەی پرسیاری قیامەتی دەکرد؟ فەرمووی: ئەوەتا لێرەم ئەی پێغەمبەری خواﷺ... پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەگەر سپاردە فەوتا و بزر بوو ئەوا چاوەڕوانی قیامەت

١- أخرجه البخاري، كتاب العلم، باب فضل العلم (٥٩).

بکە...ئەمجار دەشتەکییەکە فەرمووی: (ئەو دانا و تێگەیشتووە): ئەی پێغەمبەری خواﷺ فەوتان و بزر بوونی چۆن دەبێت؟)). بۆیە پێغەمبەری خواﷺ باسی شێوەیەك لە شێوەکانی بزر کردن و فەوتانی سپاردەی کردوو فەرمووی: ((إذا وسد الأمر إلى غير أهله فانتظر الساعة))، واتە: ئەگەر کار درا بە دەستی کەسانێکەوە شایستەی ئەو جێگەیە نەبوون ئەوا چاوەڕوانی قیامەت بکە)).

لە گوتەیەکی تردا هاتووە: ((إذا أسند الأمر إلى غير أهله)).[١]

ئایا من بە ئێوەم نەگوت کە ئەو کەسێکە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات؟!

ئەی ئێستا کاروبار نەدراوەتە دەستی جگە لە خاوەنەکانیان؟ بەڵێ سوێند بە پەروەردگاری کەعبە... لە هەموو بوارەکانی ژیاندا کارەکان دراونەتە پاڵ کەسانێکی ناشایستە بە بێ ئەوەی هیچ بوارێکی فەرامۆش کردبێت ... ((ئیللا مەگەر خوا بە رەحمی خۆی رەحمی کردبێت)) من تەنها باسی یەك شێوە لە شێوەکانی سپاردە ناکەم کە ئەویش: ویلایەت و دەسەڵاتە — ئەم شێوەیە لە پاشاندا باسی دەکەم بەڵام دەمەوێت هەر لە سەرەتاوە بزانن کە سپاردە چەندەها شێوە و جۆری هەیە ...

لێرەدا خۆشەویستﷺ کردەوەیەك بدرێتە دەستی کەسێکەوە جگە لە خاوەنەکەی ئەوا کردوویەتیە جۆرێك لە جۆرەکانی فەوتان و بزرکردنی سپاردە ... فەوتانی سپاردەکانیش نیشانەیەکە لە نیشانەکانی قیامەت و وا دەزانم کە ئەم نیشانەیە روویداوە و بڵاو بووەتەوە وە زۆر بە جوانی بۆ هەموو کەسێك روون بووەوتەوە...

پێغەمبەری خۆشەویستمانﷺ لەفەرموودەیەکی تردا زۆر بەوردی باسی نەمان و فەوتانی سپاردەکانی کردووە.. کەوابوو خێراکە — ئەی برای موسڵمانم — فێربە و بزانە چۆن سپاردە وەردەگیرێت؟ ئەمجار چۆن بەرزدەبێتەوە؟ وە چۆن بزر دەبێت؟ لە پاشان باسی شێوەکانی سپاردە بە درێژی دەکەین (انشاء الله)

١ـ أخرجه البخاري،كتاب الرقاق، باب رفع الأمانة (٦٤٩٦).

هەروەکو باسمان کرد ... ڕێزداران ... من نامەوێ تەنها باسی نیشانەکە بکەم و بە سەریدا بڕۆم... نەخێر... بەڵکو لە گەڵ نیشانەکەدا رادەوەستم بۆ ئەوەی نەخۆشییەکە دیاری بکەم... وەپاشان چارەسەرەکەی دیاری بکەم... بەڵکو پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان ئێمە و ئێوە رزگار بکات لەم جۆرە فیتنانە... چ نهێنییەکان و چ ئاشکراکان هەر خۆی پشت و پەنامانە و بە توانایە بە سەر هەموو شتێکدا ..پێغەمبەری خوا ﷺ باسی ئەوە دەکات چۆن سپاردە بەرز دەبێتەوە و دەفەوتێ ... دەڵێت: (فەرموودەکە ئیمامی (البخاری و مسلم)[1] ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (حذیفة ی کوڕی الیمان)ەوە دەڵێت: ((حدثنا رسول الله ﷺ حدیثین رأیت أحدهما وأنا أنتظر الآخر، حدثنا: ((أن الأمانة نزلت في جذر قلوب الرجال، ثم نزل القرآن، ثم علموا من القرآن، ثم علموا من السنة))،[2] واتە: پێغەمبەری خواباسی دوو فەرموودەی بۆ کردین و من یەکێکیانم بینیوە و چاوەروانی ئەوی ترم، باسی بۆ کردین کە سپاردە دابەزیوەتە ناو رەگی دڵی پیاوان ئەمجار قورئان دابەزیوە و ئەمجار لە قورئانەوە فێر بوون و ئەمجار لە سوننەتەکانەوە فێر بوون)).

تەماشای شێوەی دابەزینی سپاردە بکە.

ئەمجار حذیفة دەڵێت: وحدثنا عن رفعها، قال: ((ینام الرجل النومة، فتقبض الأمانة من قلبه، فیظل أثرها مثل أثر الوکت))[3] واتە: ئەمجار باسی بەرزبوونەوەی سپاردەی بۆ کردین و فەرمووی: کابرایەك دەخەوێ و سپاردەکە لە دڵیدا دەردەهێنرێت و شوێنەوارەکەی لە دڵیدا وەکو خاڵێك دەمێنێتەوە)).

صەلات و سەلام لەسەر ئەو کەسەی کە خوای گەورە پاکترین و بەرزترین پلەی رەوانبێژی پێ بەخشیوە ... کابرایەك شەوێك لە شەوان دەخەوێ کە سبەینێ هەڵدەستی کەچی سپاردە لە دڵیدا دەرهێنراوە... بووەتە کەسێکی ناپاك

١ـ أخرجه البخاري کتاب الرقاق، باب رفع الأمانة (٦٤٩٧)، ومسلم کتاب الإیمان، باب رفع الأمانة و الایمان من بعض القلوب و عرض الفتن علی القلوب (١٤٣).

٢ـ وأسوق لطیفة سریعة فقط لأحبابنا و إخواننا من طلبة العلم بأن البدایة الحقیقیة الصحیحة للطلب تکون — بنص هذا الحدیث: القرآن ثم السنة !.

٣ـ قال ابن منظور في ((اللسان)) (مادة وکت): ((الوکت: الأثر الیسیر في الشيء)).

((فتقبض الأمانة من قلبه، فيظل أثرها مثل أثر الوكت))، واتە: جا سپاردە لە دڵیدا دەردەهێنرێت، شوێنەوارەکەی دەمێنێتەوە هەروەکو خاڵێك)) تەماشای ئەو خاڵە ڕەشە کەمە بکەن لەو جێگایەی کە سپاردەی لێ بەرز بووەتەوە، ئەمجار فەرمووی: ((ثم ينام النومة فتقبض، فيبقى أثرها مثل المجل[1] كجمر دحرجته على رجلك فنفط، فتراه منتبرا، وليس فيه شيء))، واتە: ئەمجار شەوێکی تر دەخەوێ دیسان سپاردەکە لە دڵیدا دەردەهێنرێت و شوێنەوارەکەی لە دڵیدا وەکو پارچە پێستێکی ئاوساو دەمێنێتەوە بەڵام بەتاڵەو هیچی تێدا نییە (لە زمانی عەرەبیدا مانای المجل واتە: شوێنەواری کارکردن لە ناو دەستی مرۆڤدا) وەکو پارچەیەك ئاگر بە سەر پێیەکانتدا بیهێنی و ئەویش بەرز دەبێتەوە و دەئاوسێ بۆیە دەیبینی بەرز و ئاوساو بووە کەچی هیچی تێدا نییە ئەگەر فشاری بخەیتە سەر ئەوا دەگوشرێ)).

((فيصبح الناس يتبايعون، فلا يكاد أحدهم يؤدي الأمانة، فيقال: إن في بني فلان رجلا أمينا))، واتە: پاشان خەڵکی دەکڕن و دەفرۆشن کەچی وای لێ دێت هیچ کەسێك نادۆزنەوە کە حەقی سپاردە بدات، دەڵێن: لە بەنی فلاندا کابرایەکی دەستپاك هەیە)) ئەی خودایە..! کابرایەك بە پەنجەی دەست ئیشارەتی بۆ دەکرێت لە (بەنی فلان) ((ويقال للرجل ما أعقله؟ وما أظرفه وما أجلده ؟))، واتە: تاکو بە پیاوێك دەڵێن: چەند ژیرە؟!، چەند ڕووخۆش و قسە خۆشە؟!، چەند بە غیرەتە؟!)) لە پێش خۆی هەڵیدەنێن و بە ناڕەواوە کەسەکە دەپێون ((وما في قلبه مثقال حبة خردل من إيمان)) واتە: کەچی لە دڵیدا یەك گەردیلە باوەڕی تێدا نییە))

حذیفە دەڵێت: ((ولقد أتي علي زمان وما أبالي أيكم بايعت)) واتە:سەردەمێك هاتووەتە سەرمدا کە هیچ گوێم پێی نەدەدا کە شمەکێك بفرۆشمە فلان یا لە فلانی بسێنم))، ((لئن كان مسلما رده علي الإسلام)) واتە: من لە گەڵ هەموو کەسێکدا ڕەفتار دەکەم... ئەگەر ئەو کەسەی کە من ڕەفتاری لە گەڵدا دەکەم کەسێکی موسڵمان بوو ئەوا ئیسلام بوونەکەی ڕێگەی لێ دەگرێت کە ناپاکی لە گەڵ مندا بکات ((وإن كان نصرانياً رده علي ساعيه)) واتە: وە ئەگەر ئەو کەسەی کە من

١ـ المجل: أثر العمل في الكف (اللسان مادة: مجل).

ڕەفتاری لە گەڵ دا دەکەم (لە سەردەمی حذیفەدا) کەسێکی جگە لە موسڵمانان بوو ئەوا ناپاکیم لە گەڵدا ناکات، چونکە فەرمانڕەوا یان کار بەدەست سزای دەدات ئەگەر ناپاکی کرد یاخود ناپاکییەکەی لێ دەسێنێتەوە ((فأما اليوم فما كنت أبايع إلا فلانا و فلانا))، واتە: ئەو لە سەردەمی پێغەمبەرﷺ و سەردەمی الصديق و سەردەمی ڕاشیدیندا دەیکڕی و دەیفرۆشت و لە گەڵ هەموو کەسێکدا مامەڵەی دەکرد جا ئەگەر لە موسڵمانان بوایە یان جگە لە موسڵمانان بوایە بەڵام ئەمڕۆ ((لە دوا سەردەمەکانی حذیفەدا)) دەڵێت: ((فما كنت أبايع إلا فلانا و فلانا)) واتە: تەنها لە گەڵ فلان و فلاندا مامەڵە دەکەم)) مەبەستی ئەوەیە تەنها ئەهلی سپاردەکان و بەس... تا ئەو ڕادەیە؟ بەڵێ... ئەی ڕێزداران...

لە شێوەکانی فەوتانی سپاردە ئەوەیە کە کار و فەرمان بدرێتە دەست کەسانێکی جگە لە خاوەنەکانیان (واتە شایستەی ئەو جێگەیە نین) ئوممەتێکی ناپاک ئەو کارانە ئەنجام دەدات واتە: خەڵکانێك پێش دەخەن کە شایستەی ئەوە نین پێش بکەون... شایستەکان دوا دەخرێن کە بە کەڵکی ئەو کات و شوێنە بێن... نهێنی مەزنی پێغەمبەری خواﷺ ئەوەیە کە نەوەیەك بۆ ئەم دونیایە دەربهێنێ و ئامادەی بکات هەرگیز مرۆڤایەتی لە شێوەی نەبینیوە چونکە ئەو – باوك و دایك و ڕوحم بە فیدای بێت – هەموو کەسێکی لە هاوەڵان لە جێگەی خۆی دادەنا کە بە پێی شارەزایی و تواناکەیدا بگونجێ...

جا بۆیە (مصعب ی کوڕی عمیر)ی نارد بۆ مەدینە...

(معاذ ی کوڕی جبل) بۆ یەمەن.

(ابو عبيده ی کوڕی الجراح) بۆ یەمەن یان ئەهلی نەجران.

(خالدی کوڕی الوليد) لە هونەر و شێوازەکانی جەنگ و کوشتاردا.

(زيد ی کوڕی ثابت) لە کۆکردنەوە و نوسینی قورئاندا...

هەموو کەسێك بە پێی پسپۆڕ و بوارەکەی خۆی، جا ئوممەتی دەستپاك ئەوەیە کە کەسی شایستە پێش دەخەن و کەسی شیاو لە جێگەی شیاو و لە کاتی شیاو دادەنا ... ئەگەر ئەم ئوممەتە کەسانێکی لە پلە و پایەیەك دانا یان لە کورسییەك

جا ئەو پێگە و جێگە هەر پلە و پایەیەك بێت (هەروەکو چۆن ئێستا باسی دەکەم بۆ ئەوەی کەوا هیچ کەسێك وا نەزانیت ئەم کارە تەنها فەرمانڕەوای گشتی دەگرێتەوە !). کاتێك ئوممەتێکی دەستپاك دەبینێ کە فلان شایەنی ئەو جێگایە نییە ئەوا پێویستە لەسەر ئەو کەسە ئەگەر لە راستگۆ خۆیەکلایی کەرەوەکان بوو ئەوا بگەڕێتەوە و خۆی دوا بخات، چونکە کێشەکە سپاردەیە و دەربارەی پرسیاری لێ دەکرێ لە بەر دەستی خوای گەورەدا وە ئەگەر بینیان کەسێکی تر هەیە شایستە ترە لە ئەو ئەوا با پێشی بخەن وە ئەم ئوممەتە بەرەو پێشەوە دەبێ رەوانەی بکات...

جارێکیان (ابو ذر) دەڕوات بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ (فەرموودەکە لە (صحیح مسلم)[1] دایە) دەڵێت: گوتم : ((یا رسول الله ألا تستعملني ؟– واتە: ئەی پێغەمبەری خواﷺ پلە و پایەیەکم پێنادەی؟ لە وەزارەت و ئەمارەت و ویلایەت . – قال: فضرب بیده علی منکبي، ثم قال: یا أبا ذر إنك ضعیف، وإنها أمانة وإنها یوم القیامة خزي وندامة إلا من أخذها بحقها وأدی الذي علیه فیها))، واتە: فەرمووی: ئەویش بە دەستەکانی دای بە سەر شانمدا و ئەمجار فەرمووی: ئەی (أبوذر) تۆ کابرایەکی لاوازی، ئەوەیشە سپاردەیە، ئەوەیشە لە ڕۆژی قیامەتدا شەرمەزاری و پەشیمان بوونەوەی بە دواوەیە تەنها ئەو کەسانە نەبێت کە حەقەکەی خۆی داوە و ئەوەی لە سەری بووە جێ بە جێی کردووە)).

بە ڕاستی ئەوە سپاردەیەکی گەورەیە، بەر پرسیارییەتیەکی مەزنە، لە بەر دەستی خوای گەورەدا پرسیارت لێ دەکرێ جا ئەو بەر پرسیارێتییەی هەرچەندە گەورە یان بچووك بێت و قەبارە و پایەکەی چەند بێت وە قەبارەی سپاردەکە چەند بێت کە پێت سپێردراوە...

لە (سنن الترمذي) و (ابو داود) دا هاتووە بە سەنەدێکی (صحیح)[2] لە فەرموودەی (أبی هریرە) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((أد الأمانة إلی

١ـ أخرجه مسلم، کتاب الإمارة، باب کراهة الإمارة بغیر ضرورة (١٨٢٥).

٢ ـ أخرجه ابو داود،کتاب الإجارة، باب في الرجل یأخذ حقه من تحت یده (٣٥٣٥)، والترمذي، کتاب البیوع، باب (٣٨) (١٢٦٤)، والدارمي (٢٥٩٧)، والحاکم (٢ / ٥٣)، وصححه علی شرط مسلم، ووافقه الذهبي، وصححه الشیخ الألباني في ((الصحیحة)) (٤٢٣).

من ائتمنك، ولا تخن من خانك)) واتە: سپاردە بگەڕێنەوە بۆ ئەو کەسەی کە سپاردەکەی پێ سپاردووی و ناپاکی مەکە لەوانەی کە بەرانبەرت ناپاکیان کردووە)) .

ئەمە (ابو عبیده ی کوڕی الجراح)ە دەستپاکی ئەم ئوممەتەیە بە شایەتی ئەو ڕاستگۆیەی کە لە خۆ وە قسە ناکاتﷺ (ابو بکر) سەرکردایەتی بەرەی موسڵمانانی لە وڵاتی شامدا خستە ئەستۆی ئەو، لە پاشان (ابو بکر) وای بە باش زانی کە (خالد ی کوڕی الولید) لە ئەو شایستە ترە لەم کات و ساتەدا و ئەویش پیاوی گۆڕەپان و پیاوی ئەو کاتەیە، ئایا یەکەم جێنشینی ڕاشیدی پێغەمبەرﷺو گەورەترین ڕاستگۆی ئەم ئوممەتە چی کرد؟ (ابو عبیده)ی لە کارەکەی خۆی لادا و (خالد کوڕی الولید) ی پێش خست بۆ ئەو جێگەیە!! ئەمە بۆچوونی (ابو بکر) بوو... وای بە باش زانی کە پیاوی ئەو کات و ساتە(خالد)ە، بۆیە با (خالد) پێش بکەوێت وە (ابو عبیده) ئەو جێگەیە چۆڵ بکە بۆ (خالد)... وە ئەم لادانەی (ابو عبیده) لە کارەکەی هیچ لە کەسایەتی ئەو کەم ناکاتەوە... وە ڕێز و گرنگی و بایەخ و پلە وپایەی کەم ناکاتەوە، جا بۆیە (ابو بکر الصدیق) نامەیەکی قەشەنگ و جوانی ڕەوانەی (ابو عبیده ی کوڕی الجراح) دەکات و تیایدا دەڵێت: پاش ئەوەی سوپاسگوزاری خوا بوو وە صەڵات و سەلامی نارد بۆ پێغەمبەری نازدارﷺ... أما بعد:

لە(ابو بکر عبدالله ی کوڕی ابی قحافه)وە بۆ (ابو عبیدەی کوڕی الجراح)...

سڵاوی خوات لێ بێت.. لە پاشاندا... ئەوا من تۆم لەسەر کارەکەت لادا و (خالد ی کوڕی الولید) م لەسەر سەرکردایەتی بەرەی وڵاتی شام دانا، بۆیە گوێ بیستی بە و گوێڕایەڵ بە، سوێند بە خوا من (خالد ی کوڕی الولید) م لەو جێگەیە دانەناوە ئیللا گومانم وایە کە ئەو شارەزاییەکی زۆری لە جەنگ هەیە کە لە تۆدا نییە، تۆ لای من لە (خالد) چاکتری، خوای گەورە بۆ ئێمە و ئێوە چاکەی دەوێت والسلام)).[1]

١ـ ((مجموعة الوثائق السياسية للعهد النبوي والخلافة الراشدة)) (٣٩٢، ٣٩٣) لمحمد حميدالله. نقلاً عن كتاب د.الصلابي (أبو بكر الصديق) (٢٩٩, ٣٠٠).

صەڵات و سەلام لەسەر ئەو کەسەی پەروەردەی کرد و فێری کرد... ئەم دڵە پاك و یەکلایی یە چییە؟(خالد) پیاوی ئەو کات و ساتەیە، کەوابوو با(خالد) پێش بکەوێت با (ابو عبیدە ی کوڕی الجراح) لە سەرکردایەتی سوپا و سەرکردایەتی ئەو بەرەیە واز بهێنێ!

بۆ ئەوەی (ابو عبیدە) ببێتە سەربازێکی گوێڕایەڵ پاش ئەوەی دوێنێ ی نزیك سەرکردەیەکی گوێلێڕاگیراو بوو! ! ئایا بیری لەوە نەکردەوە کە کودەتایەکی سەربازی بە سەر (ابوبکر) دا ئەنجام بدات؟ نەخێر... ئەی بە سەر (خالد)دا؟ نەخێر، چونکە ئەوانە تێناکۆشن لە پێناوی دونیادا... بە هیچ شێوەیەك ئەوان لە پێناوی پلە و پایە و کورسیدا ناجوڵێنەوە، هەر یەکێك لەوان ئاواتەخوازە گیانی خۆی ببەخشێتە دینی خوا ... پێگەی هەر چەند بێت لەسەر گۆڕەپانی جەنگ یان لە ناو گۆڕەپاندا...

لە (صحیح البخاری)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی(أبوهریرە) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((طوبى لعبد آخذ بعنان فرسه في سبيل الله، أشعث رأسه، مغبرة قدماه، إن كان في الحراسة كان في الحراسة، وإن كان في الساقة كان في الساقة، إن استأذن لم يؤذن له، وإن شفع لم يشفع))، واتە: مـوژدە بۆ بەندەیەك کە جڵەوی ئەسپەکەی خۆی گرتووە لە پێناوی خوادا، قژی گف و هەردوو پێی تۆزاوی، ئەگەر لە کاتی پاسەوانیدا بێت ئەوا ئەو پاسەوان دەبێت، ئەگەر پێویست بوو لە پاشەوە بێت ئەوا ئەو لە پاشەوەیە، ئەگەر داوای مۆڵەت بکات ئەوا مۆڵەتی پێ نادرێت، ئەگەر داوای لێ خۆش بوون بۆ کەسێك بکات ئەوا لێ ی خۆش نابن)).

ئەو کابرایەکە کە پیاهەڵنانی ناوێت بە ناڕەوایی... چونکە ئەو دەیەوێ هەر شتێکی هەیە پێشکەشی بکاتە خوای پەروەردگار... چیتر گرنگ نییە ئەگەر لە پێشەوە لە گەڵ سەرکردەکاندا بێت یان لە پاشەوە لە گەڵ سەربازەکاندا بێت... چونکە ئەو دڵنیایە کە لەسەر ڕێگایەکە کار بۆ ڕەزامەندی خوا دەکات... لوتکەی دڵسۆزی و خۆیەکلایی کردنەوە، ئەگەر حەز دەکەیت بڵێ لوتکەی دەستپاکی.

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب الجهاد، باب الحراسة في الغزو في سبيل الله (٢٨٨٧).

پاشان (ابو بکر الصدیق) کۆچی دوایی دەکات و ئەمجار (جیاکەرەوەی ئوممەت) کە (عومەری کوڕی خەتتاب)ە دەبێتە خەلیفەی موسڵمانان، ئا ئەوەتا (عمر) بۆچوونێکی تری هەیە: وای دەبینی کە نابیت هیچ کەسێك بخرێتە پێش دەستپاکی ئەم ئوممەتە (ابو عبیدە ی کوڕی الجراح) بۆیە(عومەر ی کوڕی خەتتاب) جارێکی تر (خالد)ی لەسەر کارەکەی لادا و (ابو عبیدە) ی لە جێگای ئەو دانا.. جا ئەنجامەکەی چی بوو؟

(خالد ی کوڕی الولید) وازدەهێنێ لە سەرکردایەتی سوپاکە بۆ (ابو عبیدەی کوڕی الجراح) دەستپاکی برای.... بۆ ئەوەی (خالد ی کوڕی الولید) ببێتە سەربازێکی گوێڕایەڵ لە پاش ئەوەی دوێنێی نزیك سەرکردەیەکی بە سامی فەرمانبەردار بوو...

بە راستی ئەمە دەستپاکی یە... ئەوە خۆیەکلایی کردنەوە و دڵپاکییە... براکەم... من لە ناخی خۆمدا وا دەبینم کە شایەنی ئەم جێگایە نیم بۆیە واز دەهێنم ... چونکە لەسەر ئەم کورسییەی کە لە سەری دانیشتووم پرسیارم لێ دەکەن وە پرسیارم لێ دەکرێ دەربارەی ئەم سپاردەیەی هەڵم گرتووە لە بەر دەستی خوای پەروەردگاردا.

کەوابوو سپاردە تەنها وشەیەك نییە – بە هیچ شێوەیەك –وە تەنها بواری فەرمانڕەوایی ناگرێتەوە لە گەڵ ئەوەیشدا جەخت دەکەم لەسەر ئەوەی کە فەرمانڕەوایی گەورەترین سپاردەیە، کە کەسێکی دەستپاك بکرێتە فەرمانڕەوای موسڵمانان، لەسەر حوکمی موسڵمانان بەراستی ئەوە سپاردەیەکی گەورەیە و بەر پرسیارێتییەکی ترسناکە.!

لە هەردوو کتێبی(صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (معقل ی کوڕی یسار)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ما من عبد یسترعیه الله رعیة یموت یوم یموت وهو غاش لرعیته إلا حرم الله علیه الجنة)) واتە: هیچ بەندەیەك نییە

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب الأحكام، باب من استرعى رعية فلم ينصح (٧١٥٠)، ومسلم، كتاب الإيمان، باب استحقاق الوالي الغاش لرعيته النار (١٤٢).

کاتێ کە خوای گەورە پلەو پایەیەکی دەداتێ و دەیکاتە برا گەورەی کۆمەڵێك و دەمرێت، لە ڕۆژێکدا دەمرێت کە ئەو ساختەی لەو کۆمەڵە کەسە کردووە ئیللا خوای گەورە بەهەشتی لێ حەرام کردووە)).

هەروەها لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی عومەر)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((کلکم راع وکلکم مسؤولُ عن رعیته، الإمام راع))، واتە: هەر هەمووتان شوان و بەرپرسن و بەر پرسیارن لەو ژێر دەستەی کە پێتان سپێردراوە وە پێشەوا شوان و بەرپرسە..)) واتە: حاکم و فەرمانڕەوا، ئەمەیشە بەرپرسیارێتییەکی گەورەیە ((الإمام راع ومسؤول عن رعیته))، واتە: پێشەوا شوان و بەرپرسە و بەرپرسیارە لەسەر ژێر دەستەکەی)) ئایا من بە ئێوەم نەگوت کە بەرپرسیارێتی لەسەر هەمووانە، کەوابوو وا مەزانە تۆ بەرپرسیار نیت ئەگەر پلە و پایەکەت هەرچی بیت وە ئێستا ئەوە روون دەکەمەوە انشاء الله ((والرجل راع فی أهله وهو مسؤول عن رعیته، والمرأة راعیة فی بیت زوجها ومسؤولة عن رعیتها، والخادم راع فی مال سیده ومسؤول عن رعیته وکلکم راع و مسؤولُ عن رعیته)) وە پیاو شوان و بەرپرسە لەسەر خێزانەکەی و هەر ئەویش بەرپرسیارە لەسەر ژێر دەستەکەی، ئافرەت شوان و بەرپرسە لە ماڵی پیاوەکەیدا وە هەر ئەویش بەر پرسیارە لەسەر ژێر دەستەکەی، خزمەتکار شوان و بەرپرسە لە ماڵی گەورەکەیدا و هەر ئەویش بەرپرسیارە لەسەر ژێردەستەکەی، کەواتە هەر هەمووتان شوان و بەر پرسن و هەمووتان بەرپرسیارن لەسەر ژێر دەستەکەتان)) ئەوەتا پێغەمبەری خواﷺ لە سەرەتای فەرموودەکە و لە کۆتاییەکەی دووپاتی دەکاتەوە جارێکی تر دەڵێت ((و کلکم راع و مسؤولُ عن رعیته)).

کەوابوو سپاردە مانایەکی گەورەی هەیە، کە تەنها بواری فەرمانڕەوایی ناگرێتەوە، تەنها ئەوە ناگرێتەوە کە کەسێك شتێك لای کۆمەڵە خەڵکێك دادەنێ، هەروەها ئەمەیشە جۆرێکی ترە لە جۆرەکان و شێوەکانی سپاردە، هەروەکو لە

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الجمعة، باب الجمعة في القرى و المدن (٨٩٣)، و مسلم كتاب الإمارة، باب فضيلة الإمام العادل (١٨٢٩).

پێشدا باسمان کرد: ((أد الأمانة إلى من ائتمنك، ولا تخن من خانك)) واتە: سپاردە بگەڕێنەوە بۆ ئەو کەسەی کە سپاردەکەی پێ سپاردووی و خیانەت مەکە لەوانەی خیانەتت بەرانبەر دەکەن))، لە جۆرەکانی سپاردە ئەوەیە کە کەسێك سپاردەیەك لای تۆ دابنێ شێوەکەی هەرچی بێت، جا ئەگەر پارەیەکی لای تۆ دانا یان کەس و کار و منداڵەکانی بە تۆ سپارد یان نهێنییەکی خۆی، بەڵام... ئاە بۆ هەر شێوەیەك لەو جۆرە سپاردانە شێوەیەکی ناپاکی و خیانەت هەیە... ناپاکی بۆنی دەرچووە و بڵاو بووتەوە، بۆنی گەنیوی و بۆگەنی بڵاو بووتەوە لەم سەردەمەدا کە رژێمی ڕۆژئاوا سەرکردایەتی دەکات ... چەندان خوێن رژان...! چەندەها جەستە پارچە پارچە بوون!! بە ناوی ئازادی یەوە، بەناوی دیموکراسییەوە... تاکو ئەو دوای ئەو هەموو درۆشمە درۆ و ناپاك و هەڵبەستراوانە... خوێن رژا لەسەر خاکی عێراق... لەسەر خاکی فلسطین... لەسەر خاکی لبنان... ئەفغانستان... شیشان، لە زۆر جێگای تر -کە لە پاشاندا بە درێژی باسی دەکەم انشاء الله-.. کەوایە سپاردە بارێکی قورس و گەورەیە... بیهێنە پێش چاوی خۆت کە ئاسمانەکان و زەوی و چیاکان... ئەم دروستکراوە گەورەو بەهێزە نەیتوانی ئەم سپاردەیە هەلگرێ... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا ﴾ الأحزاب:٧٢، واتە: بە راستی ئێمە سپاردە و (تەکالیف)ەکانمان خستە سەر ئاسمانەکان و زەوی و کێوەکان کەچی هیچیان لە خۆیانرا نەدی و لە هەلگرتنیان نکوولییان کرد.)).

ئەی خودایە!! هەموو ئەم دروستکراوە گەورانە رازی نەبوون کە ئەم بارە قورسە هەلگرێت...

﴿فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴾ الأحزاب:٧٢، واتە: کەچی هیچیان لە خۆیانرا نەدی و لەهەلگرتنیان نکوولییان کردو نەچوونە ژێری و ترسان کە: نەتوانن هەلسن بە جێبەجێکردنی داخوازییەکان کەچی مرۆڤ هاتە پێشەوەو و چووە ژێرباری و هەڵی گرت! بە راستی ناهەقی لە خۆکرد و

نەيزانى بە ئەنجام ئەگينا هەرگيز هەڵى نەئەگرت واتە: بە جێ هێنانى فەرمانەكانى خوا ئەوەندە گرنگە ئاسمان و زەوى و شاخەكان لە گەڵ ئەو هەموو توانايەدا بۆيان هەڵنەگيرا!! كەچى ئادەميزاد – بە نەزانى خۆى – هەڵى گرت)).

بيهێنە پێش چاوى خۆت... ئاسمانەكان ترسى لێ نيشت !! زەوى ترسى لێ نيشت ! چياكان لە هەڵگرتنى ئەو سپاردەيە ترسيان لێ نيشت ! كەچى مرۆڤى كەم تەمەن، لاوازى گێل، كە حەز و ئارەزووەكانى حوكمى بە سەردا دەكەن، ئەم مرۆڤە پێش دەكەوێت بۆ هەڵگرتنى ئەم سپاردەيە، جا ئەگەر هەر كەسێ بە جوانى و بە تەواوى بە جێى هێنا و بە پێى ويستى خواى گەورە ئەوا كەسێكى دەستپاكە... وە هەر كەسێ ناپاكى تيادا كرد ئەوا كەسێكى ستەمكار و نەفامە ﴿فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا ٱلْإِنسَٰنُ إِنَّهُۥ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴾ لأحزاب:٧٢، واتە: مرۆڤ هاتە پێشەوەو و چووە ژێربارى و هەڵى گرت! بە راستى ناهەقى لە خۆكرد و نەيزانى بە ئەنجام ئەگينا هەرگيز هەڵى نەئەگرت)).

- پەرسيارەكە لێرەدا ئەوەيە: سپاردە چييە؟
- وەلامەكە لەم مانايانەدايە...

ابن عباس رضي الله عنه دەڵێت: ((سپاردە ئەو فەرزانەيە كە خواى گەورە لەسەر بەندەكانى فەرزى كردووە))[١] هەمان پێناسە لە (سعيد ى كوڕى جبير) ەوە گێڕدراوەتەوە...

أبو العالية دەڵێت: ((سپاردە ئەوەيە كە فەرمانى پێكراوە و ئەوانەى كە نەهى لێ كراوە)).[٢]

قتادة دەڵێت: ((سپاردە: ئايينە))،[٣] جا ئايين هەمووى سپاردەيە، و سپاردەيش ئايينە...

كەواتە: ڕێزداران...سپاردە تەنها وشەيەك نييە ! !بەڵكو جێ بەجێ كردن و كردارە...

١ـ أخرجه ابن جرير في ((تفسير)) لسورة الأحزاب (٧٢).
٢ـ أخرجه ابن أبي حاتم في ((تفسيره)) كما في ((الدر المنثور)) (٦ / ٥٩١).
٣ـ أخرجه الطبري في ((تفسيره)) لسورة الأحزاب.

دەڵێم: ئەوەی کە ئەمڕۆ تەماشای ئەم واقیعە بکات بە دڵنیاییەوە دەزانێ کە کەسانێك ئێستا جیهان بەڕێوە دەبەن و مرۆڤایەتی بە تەواوی لە ناو دەبەن کەسانێکن ئەو کار و فەرمانەیان دراوەتە پاڵ لە کاتێکدا ئەوان شایستەی ئەو جێگەیە نین!.

لێرەدا لەگەڵ فەرموودەیەکی پێغەمبەری خوادا ﷺ ڕادەوەستم، کە ئیمامی أحمد لە (مسند)ەکەیدا و الحاکم لە (مستدرك)ەکەیدا بە سەنەدێکی(صحیح)[1] ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (أبو هريرە)وە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((سيأتي على الناس سنوات خداعات، يصدق فيها الكاذب، ويكذب فيها الصادق، ويؤتمن فيها الخائن، ويخون فيها الأمين، وينطق فيها الرويبضة)). قيل: وما الرويبضة؟ قال: ((الرجل التافه)). وفي لفظ: ((الرجل السفيه يتكلم في أمر العامة))، واتە: ساڵانێکی هەڵخەڵەتێنەر بە سەر خەڵکیدا دێت، باوەڕ بە کەسی درۆزن دەکرێت و کەسی ڕاستگۆ بە درۆ دەخرێتەوە، کەسی دەستپیس و ناپاك دەبێتە دەستپاك و کەسی دەستپاکیش دەبێتە دەستپیس و ناپاك، (الرويبضة) دێتە قسە کردن و دەبێتە دەم سپی. فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ (الرويبضة) کێیە؟ فەرمووی: کەسانێکی هیچ و پووچ و نەفام لە کاروباری گشتیدا قسە دەکەن)).

بەڵکو چەندەها بڕیار لە لایەن نەفامانەوە دەردەچێت کە بە هۆیەوە بە شێوەیەکی سەخت و پڕ لە ئازار خوێن دەڕێژرێ، لەسەر ڕووی زەویدا، خوێن بووەتە هەرزانترین شت، خوێنی خەڵکی حەڵاڵ کراوە بە هۆی چەند بڕیارێکەوە کە دڵەکان لە بن دەردەهێنن و جێ بە جێ دەکرێن، بە چەند وشەیەك دەگوترێت، چەندەها لەشکر و سوپا لەوپەڕی زەویەوە بە ڕێ دەکەون بۆ ئەوەی بێن بۆ ناو جەرگەی وڵاتی موسڵمانان !وە صەڵات و سەلام لەسەر ڕاستگۆی دەستپاك. کەوابوو سپاردە ئایینە و ئاینیش هەمووی سپاردەیە.

تۆ بەر پرسیاریت، منیش بەر پرسیارم، بۆچوونی دانانی پاساوهێنانەوە

---

[1] ـ أخرجه أحمد (٢ / ٢٩١، ٣٣٨)، وابن ماجه، كتاب الفتن، باب شدة الزمان (٤٠٣٦)، والحاكم (٤ / ٥٢١)، وصححه، ووافقه الذهبي، وحسنه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (١٨٨٧).

(التبريرية) بـۆ هەڵـەکان و کەمتەرخـەمی کەسـایەتی و قـسە هەڵواسـین لەسـەر فەرمانڕەوایان،یان لەسەر دوژمنان، یان لەسەر زانایان،ئەوا بۆچوونێکی ناپەسەند و نەویستراوە بە دەقی ئایەتی قورئانی پیرۆز، نابێت خەڵکی تر بکەیتە هەڵواسەیەك و بۆ ئـەوەی هەڵـەکانی خـۆتی پیـا هەڵواسـێت ﴿أَوَلَمَّآ أَصَٰبَتۡكُم مُّصِيبَةٞ قَدۡ أَصَبۡتُم مِّثۡلَيۡهَا قُلۡتُمۡ أَنَّىٰ هَٰذَاۖ قُلۡ هُوَ مِنۡ عِندِ أَنفُسِكُمۡۗ﴾آل عمـران: ١٦٥، واتـە: ئـاخۆ کـاتێ زیانتان پێ گەیشت لە تێکشکانەکەی ڕۆژی ئوحوددا و سەرتان سوڕما، ئێوەش لـە (بەدر) دوو ئەوەندە زیانتان بەوان گەیاند، گوتتان: هۆی دووچاربوونمان چی بوو؟، ئەی پێغەمبەر ﷺپێیـان بڵـێ: ئـەوە هـەر لـە خۆتانـەوە بـوو تووشـتان بـوو، هـۆی سەرەکی لە خۆتانەوە بوو چونکە ئێوە فەرمانی پێغەمبەرتانﷺ شکاند)).

براکەم ... من گەردیلەیەکی زۆر بچووك (کە تەنها بە میکروسکوب دەبینرێت) لە چاوی تۆدا دەبینم بەڵام چاوپۆشی لە پارچە دارێکی گەورە دەکەم لە چاوەکانی خۆمدا، تۆیش گەردیلەیەکی زۆر بچووك لە چاوەکانی مندا دەبینی کەچی چاوپۆشی لە پارچە دارێکی گەورە لە چاوەکانی خۆتدا دەکەیت، وای لێهاتووە هەر یـەکێك لـە ئێمە براکەی خۆی کردووەتـە هەڵواسـەیەك بـۆ ئـەوەی هەڵـە و کەمتەرخەمییـەکانی خـۆی بەرانبـەر بـە خواکـەی پیـا هەڵواسـێت، کەمتەرخەمییـەکان بەرانبـەر بـە پێغەمبەرەکەی ﷺ ، ئـەمجار بەرانبـەر بـە دینەکـەی، ئـەمجار بەرانبـەر بـە خـودی خۆی، ئەمجار بەرانبەر بە کەس و کارەکەی، ئەمجار بەرانبەر بـە کـار و پیـشەکەی، ئەمجار بەرانبەر بە خەڵکە نزیکەکانی خۆی، ئەمجار بەرانبەر بە خەڵکانی تر..!!

براکەم ... ئایین سپاردەیە... پەرستن سپاردەیە، فـەرزەکان سپاردەن... جـا نوێـژیش سـپاردەیە، ئایـا ئـەم سـپاردەیە بـە ویـستی خـوای گـەورە جێ بـە جـێ دەکەیت؟ ئایا نوێژەکانت لە کـاتی خۆیـدا ئـەنجام دەدەیت هـەروەکو چۆن خـوا و پێغەمبەرەکەتﷺ فەرمانیان پـێ کردوویـت؟ هـەروەها ڕۆژوو سپاردەیە، ئایا ئـەم سپاردەیە بە سپاردنەوە جێ بە جێ دەکەیت؟ یان جڵەوی چاوەکانی خـۆت بـەرەڵا دەکـەیت بـۆ تەماشـاکردنی ئـەوەی کـە خـوا حـەرامی کـردووە لـە کـاتی ڕۆژوودا؟ هەروەها زمانت جڵەوی بۆ شل دەکەیت بۆ گوتنی ئەوەی کە خوا پێی ڕازی نییە لە

ڕۆژانی ڕەمەزاندا؟هەروەها چڵەو بۆ گوێیەکانت شل کردووە بۆبیستنی ئەوەی کە خوا حەرامی کردووە لەشەوان و ڕۆژانی مانگی ڕەمەزاندا؟ئایا ئەم سپاردەیە حەقی خۆیت داوە؟

هەروەها زەکات... ئایا ئەو سپاردەیە بە جوانی جێ بە جێت کردووە؟ ئایا ئەو سامانەی کە هەتە لە حەڵاڵدا کۆت کردووەتەوە؟ لە خودا ترساوی لە کاتی کۆ کردنەوەیدا؟ حەقی هەژاران و نەدارانت لێ دەرهێناوە؟

هەروەها حەج سپاردەیە... ئەگەر خوای گەورە ڕزقەکەتی فراوان کردووە... بۆ حەجەکەت ئەنجام نادەیت؟

بە کابرایەکم گوت: (کاتێ بینیم خوای گەورە رزقی فراون کردووە): براکەم بۆ ناڕۆیت بۆ ئەنجامدانی حەجەکەت؟ گوتی: ئەی شێخ... دەتەوێت بڕۆم شەست هەزار خەرج بکەم بۆ ئەوەی لە کەعبە بەردێك ماچ بکەم؟! ئا بەم شێوەیە – پەنا بە خوا – جا ئەمە شێوەیەکە لە شێوەکانی خیانەت، کەوابوو فەرزەکان سپاردەن وە ئەندامەکانی لاشەت سپاردەن... چاوەکانت سپاردەن، گوێیەکانت سپاردەن، زمانت سپاردەیە، دامێنت سپاردەیە... پێیەکانت... دەستەکانت... هەموو ئەندامەکانی لاشەت سپاردەن.

بە جوانی لە گەڵ مندا بیر لەو ئایەتەی خوای گەورە بکەرەوە ﴿وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌۚ إِنَّ ٱلسَّمْعَ وَٱلْبَصَرَ وَٱلْفُؤَادَ كُلُّ أُوْلَٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْـُٔولًا﴾ الإسراء: ٣٦، واتە: بە دوای شتێکدا مەچۆ و نەزانی چییە و چۆنە و زانیاریت دەربارەی نییە، واتە: تا بە تەواوی زانینت بە شتێ نەبێت، هەنگاوی جیددی بۆ نەنێیت و قسەی لێ نەکەیت و بە دووی گومان مەکەوە، چونکە بە راستی هەموو ئەمانە: (گوێ و چاو و دڵ) هەریەکەیان لە ڕۆژی قیامەتدا بەرپرسیارن لێی)).

دڵنیابە کە دەربارەی هەموو ئەم ئەندامانە پرسیارت لێ دەکرێت، چونکە هەموو ئەوانە سپاردەن لای تۆ، ئایا ئەم سپاردانەت بە جوانی و سپاردنەوە بە کار هێناوە؟ یان تۆ کەوتویتە ناو خیانەتەوە؟

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَخُونُواْ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ وَتَخُونُوٓاْ أَمَٰنَٰتِكُمۡ ﴾ الأنفال: ٢٧، واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە ! گزی و خیانـەت لـە خوا و لە پێغەمبەر و لە سپاردەکانتان مەکەن، واتە: نەیار و دوژمنی ئەوان مەکەنـە یار و دۆسـتی خۆتـان و نهێنییـەکانیان لا بـدرکێنن بۆ خۆیشتان چاك ئـەزانن، کە گوناه و تـاوانی خەیانـەت کـردن چـەندە گەورەیـە و دەشـگەڕێتەوە سـەر ئەستۆی ئێوە)).

ئایا بەندەیەك دەتوانێت خیانەت لە خوا و پێغەمبەرﷺ بکـات؟ بـەڵێ... چۆن؟

ابـن عبـاس[1] دەفـەرموێت: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَخُونُواْ ٱللَّهَ ﴾ بـە وازهێنـان لـە فـەرزەکانی ((وَٱلرَّسُولَ)) بـە فەوتانـدن و بـزر کردنـی سـوننەتەکان و ئەنجامـدانی سەرپێچییەکانی ((وَتَخُونُواْ أَمَانَاتِكُمْ)) ئەو سپاردانە لە نێو خۆتاندا پووچ مەکەنـەوە بە بزر کردن و فەوتاندنی)) .

ئایا ئێستا زانیت کـە بەنـدە چۆن خیانـەت دەکـات لـە پەروەدگارەکـەی؟ چۆن خیانەت لە پێغەمبەرەکەیﷺ دەکات؟ کەوابوو خێراکە -براکەم- بۆ ئەوەی ببیتـە کەسـێکی ئـەهلی سـپاردە، ببـە کەسـێکی دەسـتپاك بـە جـێ بـەجێ کردنـی فەرمانەکان... ببـە کەسێکی دەستپاك بە وازهێنـان لـە قەدەغـەکراوەکان... ببـە کەسێکی دەستپاك بە وەستان لەسـەر سنوورەکانی خـوای پـەروەردگار ... ببـە کەسێکی دەستپاك لە گەڵ خۆشەویستە هەڵبژێردراوەکەتداﷺ بە شوێن کـەوتنی سـوننەتەکەی... بـە بـەرگری و پاراسـتنی شـەریعەتەکەی... بـە گەیانـدنی بانگەوازەکـەی و هەوڵـدان بـۆ دینەکـەی لـە نێـو خەڵکیـدا بـە قـسەکانت، بـە ڕاستگۆیەکەت، بە ڕەوشتت، بە ئاکارەکانت، بە کردەوەکانت...

لێرەدا ئاوڕدانەوەیەکی گرنگ هەیە پێم خۆشە کە ئاگـادارت بکەمـەوە ئـەویش: هـیچ مانـای نییـە کاتێـك کـە فـلان خیانـەتت لـێ دەکـات و تـۆیش خیانـەتی لـێ

[1] ــ أخرجه ابن جرير الطبري في تفسيره (لسورة الأنفال: ٢٧)،،ابن أبي حاتم في ((تفسيره))، وانظر: ((الدر المنثور)) (٤ / ٤٥، ٤٦).

دەکەیت!! نەخێر... بەڵکو ئەگەر جگە لە موسڵمانان خیانەت بکەن ئەوا ئەهلی ئیسلام خیانەت ناکەن... ئەگەر جگە لە موسڵمانان غەدر بکەن ئەوا موسڵمانان غەدر ناکەن... چونکە ئێمە دینێکمان هەیە قسەکانمان و کردەوەکانمان و هەستەکانمان و ڕەوشتەکانمان ڕێك دەخات وە بۆ هیچ کەسێك نییە کە ئەوەی بیەوێ بیکات و لە چی کاتێکدا بیکات... نابێت هیچ کەسێك ئەوەی ئەیەوێ بیڵێت لە هەر کاتێکدا خۆی بیەوێ... نەخێر... چونکە تۆ دینێکت هەیە هەموو هەڵسوکەوتێکی تۆی ڕێکخستووە تەنانەت خۆشەویستی... ڕق لێ بوون... بەخشین... گرتنەوە... کەوابوو تۆ لە سەرتە پارێزگاری سپاردە بکەیت، لە هەموو کات و ساتێکدا لە هاتن و ڕۆیشتندا لە چوونە ژوورەوە و دەرچووونتدا خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَقُل رَّبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ ﴾ الإسراء:٨٠، واتە: ئەی موحەممەدﷺ بڵێ: پەروەردگاری من ! لە هەر جێگایە هەم و هەر کارێکم بە دەستەوە بێ هاوکاری و یارمەتیم بدە بۆ ئەنجامدانی چ لە دونیا و چ لە پاشە ڕۆژدا تا بە ڕاست و ڕاستانە بتوانم ئەنجامی بدەم، واتە: با هەردەم جێگەی ڕەزامەندی تۆ بیت، بە ڕاست و ڕاستانە و سەرفرازانەش لە جێگایەدا بەڕێم بکە بە کورتی: چوونم بۆ هەر جێگایەك هەر لە بەر ڕەزامەندی و خۆشنوودی تۆ بیت دەرچوونیشم بۆ هەر جێگایەك با بە پێی مەیل و خواستی تۆ بێ و بتوانم بە باشی لێیان بچمە دەرێ)).

کەوابوو دەبێ جێگای چوونە ژوورەوەت چوونە ژوورەوەیەکی ڕاست بێت وە جێگای دەرچوونت دەرچوونێکی ڕاست بێت... با قسە و کردەوەکانت قسە و کردارێکی ڕاست بێت...

ئەمە ئیمانداری دەستپاکە.... جا هەموو ئیمانداران دەستپاکن، دووڕووەکان ناپاك و خائینن – داوای لێبووردن دەکەم کە شێوازی قسەکانم توندن بەڵام ئەوە ڕاستییە – چونکە کەسی دووڕوو ناپاکە (خائینە) وە بۆ خیانەتەکەی چەند نیشانەیەك هەیە...

لە هەردوو کتێبی (صحیح البخاری ومسلم)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبی هریرە) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((آیة المنافق)) واتە: نیشانەکانی دووڕوو ((ثلاث: إذا حدث کذب)) واتە: سێ دانەن: ئەگەر قسەی کرد درۆ دەکات)) خودایە ئێمە و ئێوە رزگار بکات لە درۆ وە بمانگێڕە لە راستگۆکان ((وإذا وعد أخلف، وإذا أؤتمن خان)) واتە: ئەگەر بەڵێنی دا ئەوا نایباتە سەر و ئەگەر سپاردەیەکی پێ سپێردرا ئەوا خیانەتی لێ دەکات)).

بەڵێ خیانەت ئاکارێکە لە ئاکارەکانی دووڕوویی.

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[2] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی:: ((أربع من کن فیه کان منافقا خالصا، ومن کانت فیه خصلة منهن کانت فیه خصلة من النفاق حتی یدعها، إذا اؤتمن خان، وإذا حدث کذب و إذا عاهد غدر و إذا خاصم فجر)) واتە: چوار ئاکار و رەوشت هەن هەرکەسێ تێیدا بوو ئەوا دوورەووەیەکی روونە . وە ئەگەر هەرکەسێك ئاکارێکی تێدا بوو ئەوا ئاکارێکی لە دووڕووی تێدایە تاکو وازی لێ دەهێنێ: ئەگەر سپاردەیەکی پێ سپێردرا ئەوا خیانەتی لێ دەکات و ئەگەر قسەیەکی کرد درۆ دەکات و ئەگەر پەیمانێکی دا ئەوا غەدر دەکات و ئەگەر دوژمنایەتی و نەیارێتی کەسێکی کرد ئەوا لە راستی لا دەدا))

کەوابوو... ئیمانداران دەستپاکن... دووڕووەکان ناپاك و خائینن... بۆیە سپاردەکان جێ بە جێ بکە و خۆت مەچوێنە بە دووڕووەکان لە هیچ ئاکارێك لە ئاکارەکانیان...

هەروەها بزانە کە تەنها وشەیەك سپاردەیە... تەنها وشەیەك بە کەم مەزانە... هەرچەندە ئەو وشەیە بینراو بێت یان خوێندراو یان بیستراو یان وێنەکێشراو یان نوسراو... چونکە رەنگە بە تەنها وشەیەك ڕەزامەندی خوا بە دەست بهێنی، یان بە

١ـ أخرجه البخاري، کتاب الإیمان،باب علامات المنافق(٣٣)،ومسلم، کتاب الإیمان،بیان خصال الإیمان (٥٩).
٢ـ أخرجه البخاري،کتاب الإیمان،باب علامات المنافق(٣٤)، ومسلم، کتاب الإیمان،بیان خصال الإیمان (٥٨).

تەنها وشەیەك توشی پەستی خوا ببی، من یادی خۆم و براکانم لە ئەهلی زانست دەکەمەوە، براکانم لە ئەهلی ئەدەب، رۆژنامەوانان و بیرمەندان و پەروەردەکاران و فێرکاران... وە بە هەمووان دەڵێم... تەنها وشەیەك سپاردەیە ..! داوا لە خوا دەکەم کە من و ئێوە بگێڕێ لە ئەهلی ئەم جۆرە سپاردەیە وە بۆ هەموو شێوەیەك لە جۆرەکانی سپاردە... بۆیە چاودێری خواکەت بکە –برای موسڵمانم– لە پێش ئەوەی تەنها وشەیەك بە زمانتدا بێت وە پێش ئەوەی قسە بکەیت...

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبوهریرە)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إنّ العبد لیتکلم بالکلمة من رضوان الله لا یلقي لها بالا یرفعه الله بها درجات، وإن العبد لیتکلم بالکلمة من سخط الله لا یلقي لها بالا یهوي بها في جهنم))، واتە: بەندەی وا هەیە تەنها وشەیەك لە رەزامەندی خوادا دەڵێت و گوێی پێ نادا کەچی خوای گەورە بە هۆیەوە پلەی بەرز دەکاتەوە و بەندەیەك تەنها وشەیەك لە پەستی خوادا دەکات و گوێی پێ نادا کەچی بە هۆیەوە دەهاوێژرێتە ناو دۆزەخەوە)).

لە گەڵ مندا بیر بکەرەوە لەو ئایەتەی کە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مَّا يَلْفِظُ مِن قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ﴾ ق: ١٨، واتە: هەر وتەیەکی لە دەم دەردەچێت فریشتەی چاودێری ئامادە لە لایەتی دەینووسێ ئایا فریشتەکان هەموو قسەیەك دەنووسن؟ یا تەنها ئەو قسەیە دەنووسن کە پاداش و تۆڵەی هەیە؟ بەڵێ بە پێی ئەم ئایەتە هەموو وتە و قسەیەك ئەنووسن)).

هەروەها نهێنی سپاردەیە... ئەگەر هەر برایەك نهێنییەکی خۆی لای تۆ درکاند ئەوە تۆ ببە کەسی ئەهلی پاراستنی ئەو سپاردەیە وە هەرگیز نهێنی براکەت مەدرکێنە... تۆیش ئەی خوشکی بەڕێزم ئەگەر یەکێك لە دەستە خوشکەکانت نهێنییەکی خۆی لای تۆ درکاندا ئەوا ببە کەسی ئەهلی پاراستنی ئەو نهێنییە وە

---

١ ـ أخرجه البخاري، کتاب الرقاق، باب حفظ اللسان (٦٤٧٧) واللفظ له، و مسلم کتاب الزهد و الرقاق، باب التکلم بالکلمة یهوي بها في النار (٢٩٨٨).

هەرگیز سپاردەکەی بزر مەکە و مەیفەوتێنە... لە نابوترین جۆری خیانەت ئەوەیە کە پیاوێك لە گەڵ خێزانەکەیدا و لە جێگادا دوو بە دوو بوونەوەدا ئەم قسەی خۆی لای ئەو باس کرد و ئەویش قسەی خۆی لا ئەم باس کرد کاتێ کە ڕۆژ بووەوە دادەنیشێت لە نێو هاوەڵ و هاوڕێ و هاوکارەکانیدا لەسەر کار یان لە نوسینگە یان لێرە یان لەوێ و نهێنی ژنەکەی خۆی دەدرکێنێ بەڕاستی ئەمە خیانەتێکی بۆگەن و گەنیوە...

تکام وایە لە گەڵ مندا بیر لەم هەڕەشەیە بکەیتەوە، لە فەرموودەیەکدا کە ئیمامی (مسلم)[1] ریوایەتی کردووە لە فەرموودەی (ابی سعید الخدری)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن من أشر الناس عند الله منزلة يوم القيامة)) واتە: لە خراپترینی پایەی خەڵکی لە لای خوا لە ڕۆژی قیامەتدا))، لە ڕیوایەتێکی تردا هاتووە : ((إن أعظم الأمانة عند الله يوم القيامة: الرجل يفضي إلى امرأته و تفضي إليه، ثم ينشر سرها)) واتە: لە مەزنترین سپاردە لای خوا لە ڕۆژی قیامەتدا ئەوەیە: پیاوێك نهێنی خۆی لای ژنەکەی باس دەکات و ژنەکەی نهێنی خۆی بۆ پیاوەکەی باس دەکات کەچی پاشان نهێنییەکەی بڵاو دەکاتەوە)) ولا حول ولا قوه الا بالله.

ئازارەکان زۆرترە و زیاتر دەبێت کاتێ دەبیسم یان هەندێ نامە دەخوێنمەوە لەوانەی بۆم دەنێرن یان هەندێ جار پرسیارم لێ دەکرێ لەو جۆرە وشانەی کە دەگوترێت بە بێ هیچ ڕێکخەرێك لە هەندێ لە نوسینگەکانی کارکردندا هەندێ جار خوشکی ڕێزدارمان دادەنیشێ و گفت و گۆ دەکات لەسەر کارەکەی لە گەڵ پیاوێکدا (بە بانگەشەی برادەری) دەربارەی نهێنییەکانی جێگەی خەوتن... یان پیاوێك لەسەر کارەکەی دادەنیشێت بۆ برادەرێکی باسی نهێنییەکانی جێگای خەوتن دەکات لە گەڵ خێزانەکەیدا... بە ڕاستی ئەمە خیانەتێکی بۆگەنی گەنیوە...

لە ناسکترین باس لەم بابەتەدا خوێندبێتمەوە ئەوەیە، کەوا کابرایەکی هۆشمەندی چاکەکاری دەستپاك هەبوو ویستی خێزانەکەی خۆی تەڵاق بدات بە هۆی جیاوازییەکەوە لە نێوانیاندا روویدا بوو، هەندێ خەڵکی چوون بۆ لای و

١ـ أخرجه مسلم، كتاب النكاح، باب تحريم إفشاء سر المرأة (١٤٣٧).

گوتیان: بۆ دەتەوێ خێزانەکەت تەڵاق بدەیت؟ چی شتێکی بە دڵت نییە؟ ئەم کابرا دەستپاك و دەمپاکە فەرمووی: کەسی هۆشمەند نهێنی خێزانی خۆی ئاشکرا ناکات !.. خوای گەورە قەدەری وابوو کە خێزانەکەی خۆی تەڵاق دا پاشان ڕۆیشتن بۆ لای (لە پاش ئەوەی تەڵاقی دابوو) گوتیان: تۆ ئێستا تەڵاقت داوە ئایا بۆچی ئەو ژنەت تەڵاق دا؟ ئەم پیاوە دەستپاکە فەرمووی: چیم دەوێ لە ژنی خەڵکی؟ ئەمە چۆن سپاردەیەکە؟؟! ! بە ڕاستی ئەوانە دەستپاکن...

هەروەها زانست لای زانا سپاردەیە، ئەگەر لە خواترسا و ئەوەی لە سەرێتی بە جوانی جێ بە جێی کرد... بە تێگەیشتنی وردەوە... بە تێگەیشتنێکی قووڵەوە... بە چەند وشەیەکی ڕاستەوە، ئەم زانستەی ساختە نەکرد و ئەم زانستەی لە پێناوی ئارەزووەکانیدا پێشکەش نەکرد یان لە پێناوی دونیادا یان لە پێناوی ساماندا یان لە پێناوی پلە و پایەدا... ئەوا کەسێکی دەستپاکە وە هەرکەسێ زانستەکەی خۆی شاردەوە لە کاتێکدا دەزانێ ئەوا لە ڕۆژی قیامەتدا بە لەغاوی ئاگرین لەغاو دەکرێت.. چونکە کەسێکی ناپاك و خائینە و سپاردەکەی فەوتاندووە و بزری کردووە... داوا لە خوا دەکەم کە من و ئێوە بگێڕێ لە ئەهلی سپاردە.

هەروەها قەرز سپاردەیە... پێویستە لە سەرت – برای موسڵمانم – ئەی ئەو کەسەی کە قەرزت لە براکەت بردووە دەبێ دەستپاك بیت وە دەبێ حەقەکەی خۆی لە کاتی دیاری کراودا بیەیتەوە ئەگەر توانات هەبوو ئەو قەرزە بدەیتەوە، کاتێ ڕزقەکەت فراوان بوو ئەوا فێڵ دەکەیت وەکو فێڵی ڕێوییەکان... ئەمەیشە جۆرێکە لە جۆرەکانی خیانەت کەوابوو قەرز سپاردەیە... پێویستە لە سەرت دەبێت دەستپاك بیت لەم سپاردەیە ..

لە ناسکترین شت لەم بابەتەدا خوێندبێتمەوە ئەوەیە کە ئیمامی (البخاری)[١] بە شێوەی (تعلیق بصیغه الجزم) لە فەرموودەی (ابو هریره) ەوە ریوایەتی کردووە لە پێغەمبەری خوداوەﷺ کە فەرموویەتی: ((أنه ذكر رجلا من بني إسرائيل سأل بعض بني اسرائيل أن يسلفه ألف دينار فقال: ائتني بالشهداء أشهدهم فقال كفى بالله

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب الكفالة، باب الكفالة في القرض و الديون بالأبدان و غيرهما (٢٢٩١) معلقاً.

شهيدا قال: ائتني بالكفيل قال كفى بالله كفيلا قال صدقت فدفعها إليه إلى اجل مسمى فخرج في البحر فقضى حاجته ثم التمس مركبا يركبها يقدم عليه للأجل الذي أجله فلم يجد مركبا فأخذ خشبة فنقرها فأدخل فيها ألف دينار وصحيفة منه إلى صاحبه ثم زجج موضعها ثم أتى بها الى البحر فقال اللهم إنك تعلم أني كنت تسلفت فلانا ألف دينار فسألني كفيلا فقلت كفى بالله كفيلا فرضي بك وسألني شهيدا فرضي بك وإني جهدت أن أجد مركبا أبعث إليه الذي له فلم أقدر، وإني أستودعكها فرمى بها في البحر حتى ولجت ثم انصرف وهو في ذلك يلتمس مركبا يخرج إلى بلده فخرج الرجل الذي كان أسلفه ينظر لعل مركبا قد جاء بماله فإذا بالخشبة التي فيها المال فأخذها لأهله حطبا فلما نشرها وجد المال والصحيفة ثم قدم الذي كان أسلفه فأتى بالألف دينار فقال: والله مازلت جاهدا في طلب مركب لآتيك بمالك فما وجدت مركبا قبل الذي أتيت فيه،قال: هل كنت بعثت إلي بشيء ؟ قال أخبرك أني لم أجد مركبا قبل الذي جئت فيه قال: إن الله قد أدى عنك الذي بعثت في الخشبة فانصرف بالألف دينار راشدا))، واتە: باسی کابرایەکی کرد لە بەنی ئیسرائیل داوای لە کابرایەکی تر کرد هەر لە بەنی ئیسرائیل کە هەزار دیناری بە قەرز پێ بدات، کابرا فەرمووی: چەند کەسێکم بۆ بهێنە تا ببنە شایەت لە نێوانماندا، ئەویش فەرمووی: خودا بەسە ببێتە شایەتی نێوانمان، ئەویش فەرمووی: کەوابوو کەفیلێکم بۆ بهێنە، ئەویش فەرمووی: خودا بەسە ببێتە کەفیلم، فەرمووی: ڕاست دەکەی ئەویش پارەکەی پێدا بۆ ماوەیەکی دیاری کراو، ئەویش دەرچوو سواری دەریا بوو وە پێویستییەکەی خۆی جێ بە جێ کرد، ئەمجار بە دوای کەشتیەکدا دەگەڕا بۆ ئەوەی سواری ببێت و لە کاتی دیاری کراودا بگەڕێتەوە کەچی هیچ کەشتییەکی نەدۆزییەوە، بۆیە پارچە دارێکی هێناو هەڵیکۆڵی هەزار دینارەکەی تێ کرد و نامەیەکی لە گەڵدا نارد بۆ کابرای هاوڕێی ئەمجار جێگاکەی ڕێك و پێك کرد پاشان هێنایە سەر روبارەکە و فەرمووی: ئەی پەروەردگاری من! خۆت باش دەزانی کەوا من لە فلان کەس هەزار دینارم قەرز کردبوو ئەویش داوای کەفیلی لێ کردم منیش گوتم: خودا بەسە ببێتە کەفیلم وە ئەویش بە کەفالەتی تۆ رازی بوو، ئەمجار داوای شایەتی لێ کردم و

منیش گوتم: خودا بەسە ببێتە شایەتی نێوانمان وە ئەویش بە شایەتی تۆ ڕازی بوو وە خۆت باش دەزانی کەوا من هەوڵێکی زۆرم دا بۆ ئەوەی کەشتیەك بدۆزمەوە تا پارەکەی پێدا بنێرمەوە کەچی نەمتوانی بۆیە من ئەم پارەیەت پێ دەسپێرم، ئەمجار فرێی داوە ناو دەریاکە تاوەکو نوقمی ئاوەکە بوو، ئەمجار گەڕایەوە، لە گەڵ ئەوەیشدا بە دوای کەشتییەکدا دەگەڕا بۆ ئەوەی بگەڕێتەوە وڵاتەکەی خۆی، جا ئەو کابرایەی کە پارە قەرزەکەی دابوویە لە ماڵ دەرچوو بۆ سەر دەریا بەڵکو کەشتییەك بگەڕێتەوە و پارەکەی بۆ هێنابێتەوە، جا لەسەر دەریاکە پارچە دارەکە کە پارەکەی تێدا بوو بینی، ئەویش هەڵیگرت و بردیەوە بۆ ماڵ بە مەبەستی بە کار هێنانی بۆ سوتەمەنی کاتێ کردیەوە پارە و نامەکەی تێدا دۆزییەوە، پاشان کابرای قەرزار گەڕایەوە و هەزار دینارەکەی لە گەڵ خۆیدا هێنا و فەرمووی: سوێند بە خوا من بەردەوام هەوڵم دەدا بۆ ئەوەی کەشتیەك بدۆزمەوە تا لە کاتی خۆیدا پارەکەت بۆ بگێڕمەوە کەچی هیچ کەشتیەکم لە پێش ئەم کەشتیە نەدۆزییەوە، فەرمووی: ئایا تۆ هیچ شتێکت بۆ من ناردووە؟ فەرمووی: من پێت دەڵێم لە پێش ئەم کەشتییە کە پێی هاتووم هیچ کەشتیەکی ترم نەدۆزییەوە، فەرمووی: کەوابوو بزانە کەوا خوای گەورە ئەو پارەی کە بە پارچە دارەکەدا ناردبووت گەیاندیە دەستم، ئەویش گەڕایەوە بە هەزار دینارەکەی خۆیەوە)) .

تەماشای سپاردەی قەرزدار و قەرزدەر بکە !!((فمن أخذ أموال الناس يريد أداءها أدى الله عنه ومن أخذ أموال الناس يريد إتلافها أتلفه الله))[1] هەروەکو ڕاستگۆ فەرموویەتیﷺ... واتە: هەرکەسێ پارەی لە خەڵکی بە قەرز برد و دەیەوێ بیگێڕێتەوە ئەوا خوای گەورە یارمەتی دەدات بۆ دانەوی، هەرکەسێ پارەی لە خەڵکی برد و دەیەوێ بیفەوتێنێ ئەوا خوای گەورە دەیفەوتێنێ)).

هەروەها بازرگانی سپاردەیە، ئیمامی (البخاري ومسلم)[2] ڕیوایەتیان کردووە لە

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الاستقراض و أداء الديون و الحجر و التفليس، باب من أخذ أموال الناس يريد أداءها أو إتلافها (٢٣٨٧) من حديث أبي هريرةﷺ.

٢ـ أخرجه البخاري، كتاب البيوع، باب إذا بيّن البيعان، ولم يكتما، ونصحا (٢٠٧٩)، ومسلم كتاب البيوع، باب الصدق في البيع و البيان (١٥٣٢).

فەرموودەیەکی (حکیم ی کوڕی حزام)ەوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((البیعان بالخیار ما لم یتفرقا، فإن صدقا و بینا بورك لهما في بیعهما، وإن کتما و کذبا محقت برکة بیعهما))، واتە: کڕین و فرۆشتن لە نێوان دوو کەسدا بە هەڵبژاردن دەبێت (واتە: ئەگەر بیەوێ بیکڕێ یان نا) بە مەرجێ لە یەك جیانەبنەوە، جا ئەگەر ڕاستیان کرد و هەموو شتێکیان ڕوون کردەوە ئەواخوای گەورە بەرکەت دەخاتە ناو ئەو کڕین و فرۆشتنەوە، بەڵام ئەگەر درۆیان کرد و لە یەکتر شتیان شاردەوە ئەوا بەرکەت لەو کڕین و فرۆشتنەدا نامێنێ)).

هەروەها ئەو ژنەی کە لە لای تۆیە سپاردەیە، دڵنیابە کە دەربارەی ئەو پرسیارت لێ دەکرێت لە بەردەستی خوادا وە بزانە کە نەیار و دوژمنت جگە لە خێزانەکەت ئەگەر ستەمی لێ بکەیت ئەوا پێغەمبەری خوایە ﷺ هەروەکو لە (مسند أحمد) و (سنن ابن ماجه)و (مستدرك الحاکم)و (صحیح ابن حبان) و جگە لەوان[١] لە فەرموودەیەکی(ابو هریرە)ەوە هاتووە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((اللهم إني أحرج علیکم حق الضعیفین الیتیم والمراة))، واتە: ئەی خودایە... من نرخ و بەهای مافی ئەو دوو بەندە لاوازەت لا گران دەکەم: هەتیو و ئافرەت)).

هەروەها ئەو پیاوەی لە لای تۆیە سپاردەیە (ئەی خوشکی بەڕێزم) دڵنیابە کە پرسیارت لێ دەکرێت دەربارەی، جا ئەگەر لەماڵەوە نەبوو ئەوا دەستپاك بە و سامانەکەی بپارێزە، ناموسەکەی بپارێزە، شەرەفەکەی بپارێزە، ئابڕۆکەی بپارێزە، پلە و پایەکەی بپارێزە، منداڵەکانی بپارێزە، بە پەروەدەیەکی سەنگینەوە پەروەدەیان بکە لەسەر قورئان و سوننەت، لەسەر قسەی ڕاستی و لەسەر کردەوەی چاك و دڵنیابە کەوا منداڵەکانت سپاردەن... لە بەر دەستی خوادا دەربارەی ئەو سپاردەیە پرسیارت لێ دەکرێت، خوای گەورە دەفەرموێت ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ قُوٓاْ أَنفُسَكُمۡ وَأَهۡلِيكُمۡ نَارٗا وَقُودُهَا ٱلنَّاسُ وَٱلۡحِجَارَةُ عَلَيۡهَا مَلَٰٓئِكَةٌ غِلَاظٞ شِدَادٞ لَّا يَعۡصُونَ ٱللَّهَ مَآ أَمَرَهُمۡ وَيَفۡعَلُونَ مَا يُؤۡمَرُونَ﴾ التحریم: ٦، واتە: ئەی ئەوانەی

---

١ ـ أخرجه أحمد (٢ / ٤٣٩)، وابن ماجه، کتاب الأدب، باب حق الیتیم (٣٦٧٨)، والنسائي في ((الکبری)) (٩١٤٩)، والحاکم (١٣١/١)، وابن حبان (٥٥٦٥)، وصححه العلامة الألباني في ((الصحیحة)) (١٠١٥).

باوەڕتان هێناوە! خۆتان و ژن و ماڵ و کەس وکارەکەتان بپارێزن لە ئاگرێك سووتەمەنییەکەی جەستەو لاشەی مرۆی کافر و بەردە، یان ئەو بەردانەن خەڵکی دەیپەرستن، مەبەست ئەوەیە کە زۆر بڵێسەدار و بە گڕ و گەرمە،ك ئاگری ئەم دونیا نییە کە تەنها بە دار و بە چیلکە هەڵگیرسێ بەڵکو ئەو بە بەرد زیاتر گردەگرێ و بڵێسە ئەسێنێ ! کۆمەڵە فریشتەیەکی زبر و توند و تیژ بە سەریەوەن هەر چەندە داوای بەزەییان لێ بکرێ کەڵکی نییە نافەرمانی خوا ناکەن لە هەرشتێك فەرمانیان پێ بکا وە هەر فەرمانێکیشیان پێ بسپێرێ بە خێرایی ئەنجامی دەدەن)) .

داوا لە خوا دەکەم من و ئێوە لە خیانەت پاك بکاتەوە...

ڕێزداران... چەند پێویستیمان بە سپاردەیە!! بە قەستی درێژەم بە باس و شێوەکانی سپاردە دا چونکە ئێمە لەوپەڕی پێویستی داین بۆ سپاردە، هەر یەکێك لە ئێمە سپاردەیەکی پێی سپێردراوە وە یادی خۆم و براکانم و خوشکانم دەخەمەوە کەوا ببینە ئەهلی ئەو سپاردەیە جا قەبارەکەی چەند بێت... بزانە تۆ لەو پلە و پایەی کە تیایدا دەبیت دەستپاك بیت... هەر لار و لەوێریەك لە ئەنجامدانی کارەکەتدا بە وەرگرتنی بەرتیل یان خواردنی سامانی خەڵکی بە ناڕەوایی یان فەوتانی بەرژەوەندییەکانی خەڵکی... ئەوە شێوەیەکە لە شێوەکانی خیانەت... فەوتانی سامانی گشتی بە بانگەشەی ئەوەی کە سامانی بێ سەرپەرشت (سایب) خاوەنی نییە و چاودێری نییە وە دڵنیابە کە فەوتاندن و خەرج کردن لە جێگەیەکی بێ سوود دا ئەوا ناشیرینترین شێوەیە لە شێوەکانی خیانەت.

کەوابوو با لە خوا بترسین و پاراستن و چاودێری خوا بکەین... دڵنیابە کەوا خوای گەورە دەبینی و دەبیسێ وە فەوتان و بزرکردنی سپاردە روویداوە وە پێغەمبەری خواﷺ کردوویەتییە نیشانەیەك لە نیشانەکانی قیامەت، ئەوەتا ئێمە بە چاوی خۆمان دەیبینین و هەستی پێ دەکەین کەوا بڵاو بووەتەوە لە ئاستی مرۆڤایەتی بە بێ ناکۆکی و جیاوازی و لا حول ولا قوه الا بالله.

داوا لە خوا دەکەم من و ئێوە بگێڕێ لە ئەهلی سپاردە... من و ئێوە لە خیانەت بپارێزێ... چاومان گەش بکاتەوە بە بینینی سەرکەوتنی ئیسلام و عیززەتی موسڵمانان، هەر خۆی پشت و پەنامانە و بە توانایە بە سەر هەموو شتێکدا.

لە نیشانە بچووکەکانی قیامەت

زۆربوونی کوشتن و بڵاو بوونەوەی داوێن پیسی و دزی...

لەم بەشەدا باسەکەمان –بە پشتیوانی و یارمەتی خوا– دەربارەی نیشانەیەکی ترسناک، کە بە شێوەیەکی ترسناک و دیار بڵاو بووەتەوە... هەر کاتێك دەخوێنمەوەو ئەو هەموو دیمەنانە دەبینم ئەوا دڵەکان لە بن دەردەهێنن لە پەخشنامە هەواڵییەکان و لە ڕێگای کەناڵە ئاسمانییەکانەوە یان لە ڕێگای ئێزگەکانەوە یان ڕۆژنامەو گۆڤارەکانەوە... سوێند بەو خوایەی کە جگە لەو هیچ خوایەکی تر نییە خۆشەویستیم بۆ پێغەمبەری خواﷺ زیاد دەکات، باوەڕ و دڵنیاییم زیاد دەکات کەوا خۆشەویستە هەڵبژێردراوەکەم هیچ شتێك کەوا ڕوویداوە یان ئێستا تیایداین یان لە داهاتوودا ڕوودەدات لە هەموو بوونەوەردا و لە پێش قیامەت ئیللا پێغەمبەری خواﷺ باسی کردووە، ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات وەکو خۆی ڕوویداوە، پێغەمبەری خواﷺ باسی ئەو شێوازە کوشتنە نابوتەی کردووە کە ئەمڕۆ دەیبینین لە هەر پەخشنامەیەك لە پەخشنامە هەواڵییەکان وە ڕەنگە زیادە ڕەویم نەکردبێت کاتێ بڵێم: هیچ پەخشنامەیەکی هەواڵی یان ڕۆژنامەیەکی رامیاری نییە باسی ئەو جۆرە تاوانە خراپانە نەکات... دەربارەی ئەو هەموو خوێنە کە دەرژێت و دەڕوات وە دەربارەی ئەو هەموو جەستانە کە ڕۆژانە پارچە پارچە دەکرێن لەسەر ڕووی زەویدا...

لە گەڵ مندا بیر بکەرەوە و دڵ و بوون و هۆشت کۆ بکەرەوە، ئیمامی (مسلم) لە (صحیح)[1] ەکەیدا ڕیوایەتی کردووە لە فەرموودەیەکی (ابوهریرە) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا تقوم الساعة حتی یکثر الهرج)) قالوا: وما الهرج یا رسول الله؟ قال: ((القتل القتل)) واتە: قیامەت هەڵناسێت تاوەکو (الهرج) زۆر

---

١ ـ أخرجه مسلم، کتاب الفتن واشراط الساعة، باب إذا تواجه المسلمان بسیفیهما (١٨ / ١٥٧).

نەبێت... فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خوا(الهرج) چییە؟ فەرمووی: کوشتن کوشتن)) .

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە (مسلم)[١] دا هاتووە لە فەرموودەیەکەی (ابو هريرە)ەوە —لەگەڵ مندا بیر لەم ڕیوایەتە بکەرەوە — کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((والذي نفسي بيده))، واتە: سوێند بەو کەسەی کە گیانی منی بە دەستە ...) جا ئەو کەسێکی ڕاستگۆیە و هیچ پێویست بە سوێند ناکات، بەڵام سوێند دەخوات! لەسەر چی؟! دەڵێت: ((والذي نفسي بيده لاتذهب الدنيا حتى يأتي على الناس يوم لا يدري القاتل فيم قتل، ولا المقتول فيم قتل)) ، واتە: سوێند بەو کەسەی کە گیانی منی بە دەستە ئەم دونیایە بە سەر ناچێت تاکو ڕۆژێك دێت بە سەر خەڵکیدا کەوا بکوژ نازانێت بۆ دەکوژێت و کوژراویش نازانێت بۆ کوژراوە)).

کاتێ من بە وردی تەماشای هەندێ لەو گفت و گۆیانە دەکەم کە لە گەڵ هەندێ سەربازەکان ڕوویداوە، ئەو سەربازانەی کە لەوپەڕی زەوییەوە هاتوون، لە ئەمریکاوە بۆ ناوجەرگەی عێراق یان لە بریتانیاوە یان لە ئیتاڵیاوە یان لە ئوستراڵیاوە بۆ ناوجەرگەی عێراق، هەندێ لە ڕۆژنامەکان ئەو گفت و گۆیانەیان ئەنجام داوە لە گەڵ هەندێ سەربازدا... بۆچی هاتووی بۆ ئێرە؟ نازانێت... ئەمجار ئەوەی کە سواری فڕۆکەکەی دەبێت یان سواری زرێپۆشەکەی دەبێت ناڵێم ماڵێك بەڵکو شارێك بە تەواوەتی لە ناو دەبات، بەڵکو وڵاتێك بە تەواوەتی بە چەندەها تەنێکی ترسناك لەو چەکە کوشندە فڕێ دەداتە خوارەوە... بەڵکو ئەو جۆرە چەکانەی کە قەدەغەکراوە و بە تاوان دەژمێردرێت لە نێو دەوڵەتاندا (ئەمە لە کاتێکدا ئەگەر ئەوان ڕێز لە یاسا نێو دەوڵەتییەکان بگرن) بە هەزاران تەن لەو جۆرە چەکە قەدەغەکراو و تاوانکارو کوشندانە فڕێ دەدەنە خوارەوە کە هەر لە یەکەم ساتیدا سەدان بەڵکو هەزاران لە ناو دەبات... کە شار و قوتابخانە و کارگە و کێڵگە لە ناو دەبات هەر ئەوەیە، کە جەستەی مرۆڤەکان دەکاتە لاشەیەکی بێ

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الفتن واشراط الساعة، باب لا تقوم الساعة حتى يمر الرجل بقبر الرجل فيتمنى أن يكون مكان الميت من البلاء (٥٦ / ٢٩٠٨).

گیان و دەیکاتە کۆمەڵە تەپۆڵکەیەك لە گۆشتی بچڕ بچڕ و دەریایەك لە خوێن... تاکو وای لێهاتووە ئێستا خوێن لە گڵ هەرزانترە... کەچی ئەو کەسەی کە ئەو هەموو بارە قورسەی کە هەزاران کەس لە مرۆڤەکان لە ناو دەبات نازانێت بۆ دەکوژێت؟ ئەو هەژارە ئاگای لە هیچ شتێك نییە... ئەو پیرەمێردەی کە لاشەی پارچە پارچە بووە و ئەو منداڵە شیرەخۆرەی کە لەسەر خەونە شیرینەکانی خۆی خەوتووە کەچی لاشەی دەتەقێتەوە بە هەموو ئەو تەنە هاوێژەرانە و ئەو هەموو راجیمە و موشەك و فرۆکە کە هەر لە یەکەم بیستنی ئەو دەنگانە دەمرێت پێش ئەوەی بە ڕاستی بمرێت، لە ترساندا دەمرێت لە پێش ئەوەی بمرێت وە لە پێش ئەوەی روحی لە جەستەی جیا ببێتەوە لە کاتێکدا ئەو منداڵێکی رووخۆشە... بەڵکو هێشتا ئەو منداڵێکی شیرەخۆرە ئاڵاوەتە پەڕۆ و پاڵەکەیەوە، ئەی ئاخۆ تاوانی چییە؟ بۆ کوژرا؟ نازانێت!.

ئەو ئافرەتە بەستەزمانە کە هیچ چەکێکی هەڵنەگرتووە و لە ماڵەکەی خۆیدا و لە نێو منداڵەکانیدا دانیشتووە لە ناکاودا دەبینێ منداڵەکانی پارچە پارچە دەکرێن لە بەر دەستیدا و لە پێش چاوی، رەنگە خۆیشی لاشەی پارچە پارچە بێت ... کەچی نازانێت بۆ منداڵەکانی کوژران؟ وە نازنێت بۆ مێردەکەی کوژرا؟ وە نازانێت بۆ باوکەکەی کوژرا؟ نازانێت بۆ خۆی کوژرا؟ ((لا يدري القاتل فيم قتل ولا المقتول فيم قتل)).

بە راستی تاوانێکی نابووتە و دڵەکان گڕ دەدات... هەر پەخشنامەیەك لە پەخشنامەکانی هەواڵ چاوەکان بیانبینێ ئیللا فرمێسکی لێ دێتە خوارەوە و دەگری... مرۆڤ دەیانبینێ دڵی پارچە پارچە دەبێت و جەرگی دەبڕێت لەسەر رشتنی ئەو خوێنە هەرزانە ... کە رۆژانە دەرژێن ... بەڵکو (سوێند بە پەروەردگاری کەعبە) زیادە رەویم نەکردووە ئەگەر بڵێم لە هەموو کاتژمێرێکدا خوێن دەرژێت لە عێراق لەم ساڵانە کەمەی دواییدا بە هەزاران کەس کوژران لە پیاوان و ژنان و منداڵان!! ئایا ئەو هەموو لاشەیەی کەوتووەنەتە سەر ئەو ئاوانە بۆ؟ سەریان بڕیوە و لە دارستانەکان و کێڵگەکاندا فڕێ دراون وە لەسەر تەنیشتی

ڕێگاکان؟ بۆ ئەو هەموو خوێنە ڕژان کە خاکی عێراقی ڕەنگ کردووە ... لە لوبنان و فلسطین و ئەفغانستان و شیشان و صۆماڵ و سودان ... لە هەموو جێگایەك!! بۆ تا ئەو رادە و بەو شێوەیە خوێن هەرزان بووە؟ لە سەرووی هەموو ئەوانەوە کە بووەتە هۆی ئەوەی دڵەکان خوێنیان لێ بتکێ و خوێنیان لێ بڕژێ و جەستەکان پارچە بێت بە ناوی دیموکراسی و ئازادییەوە یان بە ناوی ئەو پڕوپاگەندەو دروشمە درۆ و هەڵخەڵەتاندنەوە... خوێن بووەتە هەرزانترن شت لەم بوونەوەردا، مروڤیش بووەتە قێزەونترین شت ....ولا حول ولا قوة الا بالله.

ئەی موسڵمانان ... بەڵکو ئەی دانیشتوانی هەموو جیهان... خوێن حورمەتێکی تایبەتی خۆی هەیە... ئاواتەخواز بووم ئەگەر ئەم چەند وشانەم وەربگێردرایەتە زمانەکان بۆ ئەوەی هەموو مرۆڤایەتی گوێبیستی بێت - لە گەڵ جیاوازی بیرو باوەر و زمان و زاراوەکان - کەوا خوێنی هەر مرۆڤێك حورمەتی تایبەتی خۆی هەیە، ئەو خودایە خۆی مرۆڤی دروستکردووە ڕێزی لێ گرتووە و فەرمانی کردە فریشتەکان کە سوژدەی بۆ ببەن و لە روحی خۆی فووی پیادا کردووە و لە پێناویدا چەندەها کتێبی دابەزاندووە و لە پێناویدا چەندەها پێغەمبەرانی ناردووە و بەڵکو لە پێناویدا یاسا و ڕێسایەکی بتەوی داناوە کە خۆشگوزرانی دونیا و دوا رۆژی تیادایە... مافەکانی خۆی تیادایە، لە مەزنترین ئەو مافانە مافی ژیانە... ئەو مافە کە هیچ کەسێك بۆی نییە حورمەتەکەی ئەتك بکات یان سنوورەکانی ببەزێنێت و حەڵاڵی بکات چونکە خوای گەورە تەنها خۆی ژیانی بە خەڵکی بەخشیوە ... جا بۆیە بۆ هیچ کەسێك نییە لە دروستکراوەکانی ئەو ژیانە لە خەڵکی تر زەوت بکات و لێی بسێنی بەو شێوە قێزەونە هەرزانە بێ نرخە...!! ئەم مافە تەنها مافی خوای گەورەیە و لە سنوری ئەو یاسا و ڕێسایەدا کە خۆی دایڕێژاوە بۆ بەندەکانی... جا ئەو خۆی تەنها دەزانێ کێی دروست کردووە... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾ الملك: ١٤، واتە: مەگەر خوا نازانێ کێی دروست کردووە و چۆنی دروست کردووە لە کاتێکدا زۆر وردبین و بە ئاگایە؟)).

نابێت بە هیچ شێوەیەك ئەو ژیانە لە هیچ کەسێك زەوت بکرێت تەنها لە سنووری شەرعدا نەبێت ... لەسەر دەستی فەرمانڕەوای وڵات، ئەو کارە بە شێوەیەك بە جێ نەهێڵراوە هەرکەسێ بیەوێ بکوژێت ئەوا بکوژێت و لە چی کاتێکدا بیەوێت ئەوا بیکوژێت... پاشان بە دڵنیایی و ئارامییەوە بۆی دەرچێت بە بانگەشەی ئەوەی سنورێك لە سنورەکانی خوای جێ بە جێ کردووە!! نەخێر... ئەو کارە بۆ هیچ کەسێك جێ نەهێڵراوە چونکە خوێنەکان حورمەتیان هەیە و ژیانیش حورمەتی هەیە...

باڵەوانەی ئاگری جەنگیان هەڵگیرساندو ئەوانەی خوێنی بێ تاوانەکانیان ڕشت و جەستەی منداڵ و ئافرەتانیان پارچە کرد، هەڕەشەی پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان ببیسن لەو ئایەتەی کەوا خوای گەورە لە سورەتی (النساء) دا باسی کردووە و دەڵێت: ﴿ وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَٰلِدًا فِيهَا وَغَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُۥ وَأَعَدَّ لَهُۥ عَذَابًا عَظِيمًا ﴾ النساء: ٩٣، واتە: و هەرکەسێك بە دەستی ئەنقەست مرۆڤێکی خاوەن ئیمان بکوژێ سزا و تۆڵەی هەر دۆزەخە و بە هەتا هەتاییش تێیدا ئەمێنێتەوە غەزەب و تووڕەیی خوا لە سەرەو نفرینیشی لێ کردووە و سزایەکی گەورە و قورسیشی بۆ ئامادە کردووە)).

ئایا لە هەموو قورئاندا لە سەرەتای سورەتی (الفاتحە) تاکو کۆتایی سورەتی (الناس) هەڕەشەیەکی تر هەیە لەم هەڕەشەیە مەزنتر بێت؟ نەخێر...ئاواتە خواز بووم کە بە بەرزترین دەنگم هاوارم بکردایە بۆ ئەوەی هەموو سەرۆك و سەرکردەکانی جیهان بیانبیستایە... ئەوانەی کە ئێستا خوێن دەڕێژن بە ناوی ئازادی و دیموکراسییەوە وە لە لای ئەوانە خوێن بووەتە هەرزانترین شت لە بوون و بوونەوەردا ئەمجار لە پاش هەموو ئەوانە دینەکەمان تۆمەتبار دەکرێت... ئیسلامەکەمان تۆمەتبار دەکەن کەوا دینی خوێن ڕشتنە و دینی توندڕەویی و تۆقاندنە...!! ئەمجار پێغەمبەرە هەڵبژێردراو و بە بەزەییەکەمان ﷺ تۆمەتبار دەکرێت کە ئەو نەهاتووە بۆ مرۆڤایەتی تەنها بە توندو تیژی نەبێت... تەنها بە تۆقاندن نەبێت... دینەکەی بڵاو نەکردووەتەوە تەنها بە زەبری شمشێر نەبێت!! تا کۆتایی ئەو هەموو پڕوپاگەندە بەتاڵ و ناڕەوایە کە تەنها ناڕەواییەکەی بەسە بۆ

ناڕەوایی کردنی و تەنها فەسادەکەی بەسە بۆ فەسادکردنی... وە بەڵاو موسیبەت و کارەساتەکە زیاتر دەبێت لە زاری کابرایەك (کە دەبوایە ئەویش وەکو ئەوانیتر ببوایەتە کۆترێك لە کۆترەکانی ئاشتی هەروەکو دەڵێن) کەچی پێغەمبەری ئاشتیﷺ تۆمەتبار دەکات کەوا ئەو نەهاتووە بۆ مرۆڤایەتی تەنها بە تۆقاندن و ترساندن نەبێت... لە کاتێکدا ئەو پێغەمبەری میهرەبانییەﷺ ... ئەمە دینەکەی (محمد ی کوڕی عبدالله) یە کە ئایەتەکەی خوای پەروەردگارمان بۆ دەخوێنێتەوە... ﴿ وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُۥ وَأَعَدَّ لَهُۥ عَذَابًا عَظِيمًا ﴾ النساء: ٩٣، بە ڕاستی هەڕەشەیەکی ترسناکە لە کتێبەکەی خوای گەورەدا ...

ئەی پێغەمبەری میهرەبانیﷺ چی فەرمووە؟ ئەو کەسەی هات بۆ ئەوەی مرۆڤایەتی دڵنیا بکاتەوە و جەخت بکات لەسەر ئەم مافە واتە مافی ژیان وە هات بۆ ئەوەی حورمەتی خوێن روون بکاتەوە، پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی (هەروەکو لە(صحيح البخاري)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی عومەر)ەوە: ((لن يزال المؤمن في فسحة من دينه، ما لم يصب دما حراما)) واتە: کەسی ئیماندار بەردەوام وا لە نێو فراوانی دینەکیدا، تاوەکو خوێنێکی قەدەغەکراو نەڕێژێ)).

جا بۆیە (عبدالله ی کوڕی عومەر) دیفەرموو: ((إن من ورطات الأمور، التي لا مخرج لمن أوقع نفسه فيها: سفك الدم الحرام بغير حله))،[2] واتە: لە کارە گرفت و کارەساتەکان ئەوەیە هەرگیز رزگاربوونی نیە ئەگەر هاتوو کەسێك خۆی تێوەگلاند: رشتنی خوێنی حەرامە بە بێ حەڵاڵ کردنی)).

هەروەها لە فەرموودەیەکی تردا کە(أحمد و النسائي و جگە لەوان)[3] ڕیوایەتیان

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الديات، باب قول الله تعالى: ﴿ وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ ﴾ النساء: ٩٣، (٦٨٦٢).

٢ـ هەمان سەرچاوەی پێشوو (٦٨٦٣).

٣ ـ أخرجه أحمد (٤ / ٩٩)، والنسائي كتاب تحريم الدم (٣٩٨٤)، وفي ((الكبرى)) (٣٤٤٦)، والحاكم(٤/٣٩١) وقال: ((صحيح الإسناد))، ووافقه الذهبي، والطبراني في ((الكبير)) (١٩/ ٣٦٤، ٣٦٥) ((والأوسط)) (٥/٢١٩)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٤٥٢٤) و ((الصحيحة)) (٥١١).

كردووه له فەرموودەيەكى (معاوية)ەوه، هەروەها (ابوداود) ريوايەتى كردووه له فەرموودەى (أبي الدرداء)[١]ەوه كەوا پێغەمبەرى خواﷺ فەرموويەتى: ((كل ذنب عسى الله أن يغفره، إلا من مات مشركا، أو مؤمن قتل مؤمنا متعمدا)) واتە: هەموو تاوانێك ڕێى تێ دەچێت و ڕەنگە خوا لێى خۆش بێت تەنها كەسێك نەبێت كە بە موشريكى مردووه يان كەسێكى ئیماندار بە قەستى كەسێكى ئیماندارى كوشتووه)).

خواى گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُۚ﴾ النساء: ٤٨، واتە: بێگومان هەرگیز خوا لە دانانى هاوبەش بۆى نابوورێ و لە خوار شيركەوە لە هەر گوناهێك دەبوورێ بۆ هەر كەسێك خۆى بيەوێت)) .

خواى گەورە دەفەرموێت: ﴿وَٱلَّذِينَ لَا يَدۡعُونَ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ وَلَا يَقۡتُلُونَ ٱلنَّفۡسَ ٱلَّتِي حَرَّمَ ٱللَّهُ إِلَّا بِٱلۡحَقِّ وَلَا يَزۡنُونَۚ﴾ الفرقان: ٦٨، واتە: ئەوانەى وێڕاى خوا هيچ پەرستراوێكى تر ناپەرستن، كەسێكيش ناكوژن كە خوا كەشتنى ياساغ كردبێ، مەگەر بە هەق و ڕەوا وەكو پاشگەز بوونەوه لە ئيسلام، زينا كردن، كوشتنى خەڵكى بێ تاوان . زينا و داوێن پيسيش ناكەن)).

جا لێرەدا تاوانى گەورەى كوشتنى خستووەتە پاش تاوانى گەورەى هاوەڵدانەوە و ئەمجار دەفەرموێت:﴿ وَمَن يَفۡعَلۡ ذَٰلِكَ يَلۡقَ أَثَامٗا ٦٨ يُضَٰعَفۡ لَهُ ٱلۡعَذَابُ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ وَيَخۡلُدۡ فِيهِۦ مُهَانًا ٦٩ إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلٗا صَٰلِحٗا فَأُوْلَٰٓئِكَ يُبَدِّلُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمۡ حَسَنَٰتٖۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورٗا رَّحِيمٗا﴾ الفرقان: ٦٨-٧٠، واتە: ... هەركەسێ ئەو كاروكردەوە ناپەسەندانە بكات ئەوە لە دوارۆژدا دەگات بە سزاى تاوانەكەى خۆى (٦٨) لە ڕۆژى قيامەتيشدا دوو بەرامبەر ئازار دەدرێ و بە سووكى و زەليلى و ريسواييەوە بە هەتا هەتايى هەر لەوێدا ئەمێنێتەوە.(٦٩) مەگەر كەسێك پەشيمان دەبێتەوە و بڕوا بێنێ و كارى چاك

١ـ أخرجه ابو داود، كتاب الفتن والملاحم، باب تعظيم قتل المؤمن(٤٢٧٠)، وصححه الشيخ الألباني هناك، وهذا لفظه.

ئەنجام بدا ئا ئەو کەسانە خوا گوناه و خراپەکانیان بۆ دەگۆڕێت بە چاکە، هەمیشە خوا گوناه پۆش و میهرەبانە(٧٠))).

پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی هەروەکو لە (سنن النسائی)[١] دا هاتووە بە سەنەدێکی (صحیح) لە فەرموودەی (بریدە)ەوە: ((قتل المؤمن أعظم عند الله من زوال الدنیا)) واتە: کوشتنی ئیماندارێك لای خوا گەورە ترە لە رووخان و نەمانی دونیا)).

تەماشای حورمەتی خوێن بکە لە دینی خوادا و لە دینەکەی (محمد ی کوڕی عبدالله)دا بۆ هەموو مرۆڤێك... پێغەمبەری خوا ﷺ ئەم مافەی بۆ جگە لە موسڵمانان لە بیر نەکردووە ئەگەر لە کاتێکدا بەرانبەر بە موسڵمانان نەجەنگاون یاخود بێ باوەڕی خۆی رانەگەیەنێ و شمشێرەکەی بەرزنەکاتەوە بە سەریاندا.

پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی هەروەکو ئیمامی (البخاری) ریوایەتی کردووە (التاریخ – تعلیقا)وە (النسائی) لە (سنن)[٢] ەکەیدا لە فەرموودەی (عمرو ی کوڕی الحمق الخزاعی)ەوە: ((من أمن)) واتە: هەرکەسێ ئەمانیدا بە کەسێکی تر ((من أمن رجلا علی دمه فقتله، فأنا بریئ من القاتل وإن کان المقتول کافرا)) واتە: هەرکەسێ ئەمانی دا بە کابرایەك لەسەر خوێنەکەی و ئەمجار کوشتی، ئەوا من لەبکوژەکە بەریم و هەرچەندە ئەگەر کابرای کوژراو کەسێکی بێ باوەڕ بوو)).

با هەموو دونیا ببیسێ... با فاتیکان ببیسێ... با ئەوروپا ببیسێ... با ئەمرکا ببیسێ ... با هەموو ئەوانەی کە پێغەمبەری خوا ﷺ تۆمەتبار دەکەن کەوا ئەو نەهاتووە بۆ مرۆڤایەتی تەنها بە توند و تیژی و تۆقاندن نەبێت، با هەموو دونیا ببیسێ کە (محمدی کوڕی عبدالله) چی فەرمووە...؟!

١ـ أخرجه النسائي، کتاب تحریم الدم، باب تعظیم الدم (٣٩٩٠)، وفي ((الکبری)) (٢/٢٨٥)، وصححه الألباني في ((صحیح الجامع)) (٤٣٦١).

٢ـ أخرجه البخاري –معلقاً – في ((التاریخ)) (٣/ ٣٢٢)، والنسائي في ((الکبری)) – بلفظ قریب – (٥/٢٢٥)، وابن حبان (٥٩٨٢)، والطیالسي (١٢٨٥)، وعبدالرزاق في ((مصنفه)) (٩٦٧٩)، والبیهقي في ((الکبری)) (٩/ ١٤٢)، والبزار في ((مسنده)) (٦ / ٢٨٥)، وصححه الألباني في ((صحیح الجامع)) (٦١٠٣) و ((الصحیحة)) (٤٤١).

سوێند بە خوا ئەم سەر زەوییە هیچ کەسێکی نەناسیوە وەکو پێغەمبەری خوا ﷺ میهرەبانتر و راستگۆ تر و بە وەفاتر و پاکتر و شەریفتر بێت ... ئەگەر هەر کەسێك بەڵێنی بە کەسێك دا بە ئارامی و هێمنی پاشان غەدری لیّ کرد ئەوا لە رەوشت و ئەخلاقی (محمد) نیە و لە دینی خوای باڵا دەست نییە...

من چەند جارێك گوتوومە... رێزداران ... ئەگەر جگە لە موسڵمانان خیانەت بکەن ئەوا موسڵمانان خیانەت ناکەن وە ئەگەر ئەوان غەدر بکەن ئەوا موسڵمانان غەدر ناکەن، دڵنیابە کە موسڵمانان بە وەفا و دەستپاك و راستگۆن چونکە ئەوان دینێکیان هەیە هەموو قسە و کردار و هەستەکان و خۆشەویستی و رق لیّ بوون و بەخشین و گرتنەوەیان و جوڵانەوە و وەستانیان رێك دەخات بە فەزڵی خوای گەورەی باڵا دەست...

لە بەر بواری بنەمایەکی زانستییەوە حەز دەکەم باسی بنەمایەك بکەم کەوا لەسەری رێك کەوتووین چونکە من عەقڵەکان و دڵەکان دەدوێنم ..

دەڵێم: جگە لە موسڵمانان دەبنە چوار بەشەوە بۆ ئەوەی لە کاغەزاکانی بەر دەستی براکانمان تێکەڵ نەبێت...

١ـ بێباوەڕێکی جەنگاوەر (شەڕکەر) (کافر محارب) : کە دەست درێژی دەکاتە سەر موسڵمانان لە خاکی خۆیاندا... لە وڵاتی خۆیاندا کەوابوو ئەمە دەجەنگیّ وە بە هەموو رێگایەکەوە بەرگری دەکات وە ئەمەیشە لای زانایانمان بە تێکۆشانی بەرگری دەناسرێت (جهاد الدفاع) ئەمەیشە فەرزی عەینە (فرض عین) لەسەر دانیشتوانی ئەو جێگەیەی کە دوژمنێکی بازدەر هاتووەتە سەری و ئەمەیشە یەك دەنگی زانایانی لە سەرە لە کتێبە فیقهێکاندا بە فەزلیّ خوای پەروەردگار...

٢ـ بێباوەڕێکی هاوپەیمان (کافر معاهد) لە گەڵ موسڵماناندا پەیمانێکی مۆر کردووە بۆیە نابێت بە هیچ شێوەیەك بکوژرێت تاوەکو لە پاش ئەوەی کە ئەو پەیماننامەیە هەڵوەشێتەوە.

٣ـ بێباوەڕێکی تەئمین کراو (کافر مستأمن) هەر کەسێك ئارامی و دڵنیایی بۆ بێباوەڕێك ئاشکرا کرد نابێت بکوژرێت لە پاش ئەوە بە هۆی بێباوەڕییەوە بەڵکو

ئەگـەر بـێ بـاوەڕێکی جـەنگاوەر بـاوەڕی وابـوو کـە موسـڵمانان قـسەیان لـە گەڵدا کردووە و ئارامی و دڵنیای یان پێداوە ئەوا دەبێتە کەسێکی (مـستأمن)[١] و کوشـتنی حەڵاڵ نییە.

٤ـ بێباوەڕێکی خاوەن کتێبی ئاسمانی (کافر ذمي): بـە هـیچ شـێوەیەك نابێـت بکوژرێت تا لە کاتی بەڵێنەکەیدایە...[٢]

برای بەرێزم... وەرە لە گـەڵ منـدا و تەماشـای مـەزنی ئـەم دینـە بکـە ...(لقد ذهبت أم هانئ بنت أبي طالب إلى رسول اللهﷺ عام الفتح فوجدته يغتسل، وفاطمة ابنته تستره قالت: فسلمت عليه، فقال: ((من هذه؟)) . فقلت: أنا أم هانئ بنت أبي طالب، فقال: ((مرحبا بأم هانئ)) فلما فرغ من غسله قلت: يا رسول الله، زعم ابن أمي أنه قاتل رجلا قد أجرته – فلان ابن هبرة، فقال الوفي الأمينﷺ(لأم هانئ: ((قد أجرنا من أجرت يا أم هانئ))[٣] واتە: (أم هانی کچی أبي طالب رۆیشت بـۆ لای پێغەمبەری خواﷺ لە ساڵی رزگار کردنی مەککەدا، لەو کاتەدا پێغەمبـەری خـواﷺ خۆی دەشۆرد

فاطمەی کچی سوتری بۆ دەکرد، فەرمووی: سڵاوم لـێ کـرد، ئـەویش فـەرمووی: ئەو کێیە؟ گوتم: منم (ام هـانی کـچی أبـو طالـب) ئـەویش فـەرمووی: سـڵاو لـە (أم هانی) کاتێ لە خۆشنشتنەکەی بـووەوە گـوتم: ئـەی پێغەمبـەری خـواﷺ کوڕەکـەی دایکم وا دەبینێ – مەبەستی علی برایەتی – کەوا ئەو دەیەوی کابرایەك بکوژێت کە مـن پـەنام داوە – فلانـی کـوڕی هـبرە – جـا علـی دەیـەوێ بیکوژێـت چـونکە ئـەو کەسێکی بێباوەڕە و نایەوی دان بەو پەنادانـەدا بنێـت کـە(أم هـانی) بـەو کابرایـەی داوە، جا پێغەمبەری دەستپاك و بە وەفاﷺ بە(أم هانی) فەرموو: ئەوا ئێمە پـەنای ئەو کەسەمان دا کە تۆ پەنایت دابوو))، صـەڵات و سـەلام لەسـەر ئـەو کەسـەی کـە هەموو جیهانی فێری تام و چێژی وەفا کرد.

١ـ ((الصارم المسلول)) (١ / ١٩١، ٢٧٣ دار ابن حزم) لشيخ الإسلام.

٢ـ انظر في هذه الجزئية: الصارم (١ / ٩٤)، و ((المغني)) لابن قدامة (١٢ / ٦٥٥ دار الحديث).

٣ـ أخرجه البخاري،كتاب (الصلاة)، باب (الصلاة في الثوب الواحدة ملتحفا) (٣٥٧٠)،ومسلم، كتاب (الحيض)، باب (تستر المغتسل بثوب و نحوه) (٣٣٦).

بەڵکو لە (صحیح مسلم)[١] دا لە فەرموودەیەکی (أبی هریرە) ەوە هاتووە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((وذمة المسلمین واحدة، یسعی بها أدناهم . فمن أخفر مسلما – واتە پەیمانەکەی هەڵوەشێنێتەوە – فعلیه لعنة الله والملائکة والناس أجمعین، لا یقبل منه صرف ولا عدل)) واتە: زمە و پەنای موسڵمانان یەکێکە، خوارترین کەسیان هەولی بۆ دەدا، جا هەر کەسێ پەیمانی موسڵمانێك هەڵوەشێنێتەوە ئەوا نەفرەتی خودا و فریشتەکان و هەموو خەڵکی لێ بێت وە هیچ فەرزێك و سوننەتێکی لێ وەرناگیرێت)) ئەمە قسەی پێغەمبەری خوایە ﷺ ، ئایا هەموو دونیا کەسێکی تری ناسیوە لەو ڕاستگۆ تر و بە وەفاتر بێت؟ نەخێر (سوێند بە خوا) بەڵکو پێغەمبەری خوا ﷺ تەنانەت خیانەتی نەبووە لە سۆمای چاوەکانیدا...

هەروەکو(ابوداود و النسائی و الحاکم) و جگە لەوان ریوایەتیان کردووە بە سەنەدێکی (صحیح)[٢] و بە چەند (شواهد)ێکەوە کەوا ((عوسمانی کوڕی عەففان) لە ڕۆژی رزگار کردنی مەککەدا (عبدالله ی کوڕی سعد ی کوڕی ابی السرح)ی لە گەڵ خۆیدا هێنا... کەچی لە پێش ئەوە پێغەمبەری خوا ﷺ خوێنی حەڵاڵ کردبوو... واتە: بە هاوەڵانی فەرموو بوو ئەگەر بینیتان خۆی هەڵواسیبووە پەردەکانی کەعبەوە ئەوا بیکوژن... من ئەو باسە بۆ خۆت بە جێ دەهێڵم کە ئاخۆ ئەو کەسە چی کردبێت تاوەکو پێغەمبەری خوا ﷺ خوێنی حەڵاڵ بکات ئەگەرچی خۆی هەڵواسیبێتە پەردەکانی کەعبەوە !! کەچی لە ناکاودا پێغەمبەری خوا ﷺ (عبدالله ی کوڕی سعد) لە بەر دەستیدا دەبینی لە گەڵ عوسمانی کوڕی عەففاندا ئەو کەسە بە شەرمەیە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ شەرمی لێ دەکرد و لە هەمان کاتدا بە پێغەمبەری خوای ﷺ فەرموو: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ بەیعەی پێ بدە ! کەچی

١ـ أخرجه مسلم، کتاب ((الحج))، باب ((فضل المدینة و دعاء النبي ﷺ فیها بالبرکة)) (٤٧٠ / ١٣٧١).

٢ـ أخرجه ابو داود،کتاب ((الجهاد))، باب ((قتل الأسیر ولا یعرض علیه الإسلام))(٢٦٨٣)، (٤٣٥٩) والنسائي کتاب ((تحریم الدم))، باب ((الحکم في المرتد)) (٤٠٦٧)، وابن أبي شیبة في ((مصنفه)) (٣٦٩١٣) والحاکم في ((المستدرك)) (٣/ ٤٥)، وقال: ((صحیح علی شرط مسلم ولم یخرجاه))، وأبو یعلی (٧٥٧)، وصححه الشیخ الألباني في ((الصحیحة)) (١٧٢٣).

پێغەمبەری خواﷺ تەماشای عبدالله ی کوڕی سعد کرد و ئەمجار رووی لێ وەرگێڕا دیسان عوسمان فەرمووی: (بۆ جاری سێیەم) ئەی پێغەمبەری خواﷺ بەیعەی پێ بدە... بۆیە پێغەمبەری خواﷺ دەستی درێژ کرد و ئەویش بەیعەی پێدا کاتێ کە عبدالله ی کوڕی سعد رۆیشت پێغەمبەری خواﷺ بە هاوەڵانی فەرموو: ((ئایا پیاوێکی هەستیارتان تێدا نەبوو هەستێت - کاتێ بینی من لە سەرەتادا دەستم درێژ نەکرد بۆ بەیعە- و بیکوژێت ؟)) فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئێمە چۆن بزانین ! کە چی شتێك لە ناخی تۆدا هەیە، بریا بە چاوەکانت ئیشارەتت بۆ بکردینایە بۆ کوشتنی... بۆیە راستگۆی بە وەفا فەرمووی: ((هیچ پێغەمبەرێك بۆی نییە کە خیانەت لە سۆمای چاوەکانیدا هەبێ)).

بەڕاستی ئەمە حورمەت و پایەی خوێنە لای پێغەمبەری خواﷺ هەر لەو پێناوەدا بوو لە رۆژی عەرەفەدا فەرمووی (لە کاتێکدا ئەو لەسەر کێوی عەرەفات) راوەستاوە لەو رۆژە بەرێز و مەزن و شکۆدار و میهرەبانە رادەوەستێ بۆ ئەوەی وتارە پارێزگارەکەی بخوێنێتەوە، بۆ ئەوەی بۆ هاوەڵان و هەموو مرۆڤایەتی حورمەت و پلە پایەی خوێن روون بکاتەوە، دەڵێت: هەروەکو (جابر ی کوڕی عبدالله) ریوایەتی کردووە لە(صحيح مسلم)[1]دا: (إن دماءكم وأموالكم حرام عليكم كحرمة يومكم هذا في شهركم هذا في بلدكم هذا ألا كل شئ من أمر الجاهلية تحت قدمي موضوع، و دماء الجاهلية موضوعة، وإن أول دم أضع من دمائنا دم ابن ربيعة بن الحارث كان مسترضعا في بني سعد فقتلته هذيل وربا الجاهلة موضوع و أول ربا أضع ربانا ربا عباس بن عبدالمطلب)) واتە: بزانن کەوا خوێنەکانتان و سامانەکانتان لە سەرتان حەرامە وەکو حورمەتی ئەمڕۆ لەم مانگەتاندا و لەم شارەتاندا، جا هەموو کارێکی سەردەمی نەفامی لە ژێر پێمدا دانراوە، ئەو خوێنەی کە لە سەردەمیدا نەفامی روویداوە ئەوا دانراوە و پووچ بووەوە،وە یەکەم خوێنێك لە خوێنی ئێمە دادەنرێت و پووچ دەبێتەوە خوێنی (ابن ربيعه ی کوڕی حارث)ە کە بە دوای دایاندا دەگەڕا لە بەنی سەعد و هۆزی هذيل کوشتیان، هەموو سوویێکی سەردەمی نەفامی

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الحج، باب حجة النبيﷺ (١٢١٨).

دانراوە و پووچ دەبێتەوە وە یەکەم سوویێك كە دایدەنێین و پووچی دەکەینەوە سووی عباس ی کوڕی عبدالمطلب ە)).

لە ڕیوایەتێکی ابن عباس دا کە لە (صحیح البخاری)[1] دا هاتووە و ڕیوایەتی (أبی بکرە)یە کە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[2] دا هاتووە: ((أن النبيﷺ خطب الصحابة يوم النحر، فقال: أي يوم هذا؟ قلنا: الله ورسوله أعلم، فسكت حتى ظننا أنه سيسميه بغير أسمه،قال: أليس يوم النحر؟ قلنا: بلى . قال: أي شهر هذا؟ قلنا: الله ورسوله أعلم، فسكت حتى ظننا أنه سيسميه بغير أسمه،قال: أليس ذا الحجة؟ قلنا: بلى . قال: أي بلد هذا؟ قلنا: الله ورسوله أعلم، فسكت حتى ظننا أنه سيسميه بغير أسمه،قال: أليست بالبلدة الحرام؟ قلنا: بلى .))، واتە: پێغەمبەری خواﷺ لە ڕۆژی قوربان دا وتاری بۆ هاوەڵان دەخوێندەوە و فەرمووی: ئەمڕۆ چی ڕۆژێکە؟ گوتمان: خواو پێغەمبەرەکەی ﷺ دەزانن، ئەویش بێ دەنگ بوو تاکو وامان زانی ناوێکی تری لێ دەنا جگە لە ناوەکەی خۆی، ئەمجار فەرمووی: ئایا ئەمڕۆ ڕۆژی قوربان نییە؟ گوتمان: بەڵێ، ئەمجار فەرمووی: ئەم مانگە چی مانگێکە؟ گوتمان: خواو پێغەمبەرەکەیﷺ دەزانن، ئەویش بێ دەنگ بوو تاکو وامان زانی ناوێکی تری لێ دەنا جگە لە ناوەکەی خۆی، ئەمجار فەرمووی: ئایا ئەم مانگە مانگی (ذي الحجة) نییە؟ گوتمان: بەڵێ، ئەمجار فەرمووی: ئەم شارە چی شارێکە؟ گوتمان: خواو پێغەمبەرەکەی دەزانن، ئەویش بێ دەنگ بوو تاکو وامان زانی کەوا ناوێکی تری لێ دەنا جگە لە ناوەکەی خۆی، ئەمجار فەرمووی: ئایا ئەمە (البلد الحرام) نییە؟ گوتمان: بەڵێ)) ئەمجار لە پاش ئەم باس کردنە خۆش و شیرینە و ڕەوانبێژییە کەم وێنەیە فەرمووی: ((فان دمائكم وأموالكم عليكم حرام كحرمة يومكم هذا في شهركم هذا في بلدكم هذا))، واتە: کەوابوو بزانن خوێنەکانتان و سامانەکانتان لەسەرتان حەرامەوەکو حورمەتی ئەمڕۆ لەم مانگەتاندا و لەم شارەتاندا)).

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب الحج، باب الخطبة أيام منى (١٧٣٩) عن ابن عباس.

٢ـ أخرجه البخاري، كتاب الحج، باب الخطبة أيام منى (١٧٤١)، ومسلم، كتاب القسامة، باب تغليظ تحريم الدماء و الأعراض و الأموال (١٦٧٩) عن أبي بكرة.

لەو پێناوەدا... ڕێزداران... خوێن یەکەم شتە خوای گەورە فەرمانی لەسەر دەدات لە نێوان دروستکراوەکانیدا لە ڕۆژی قیامەتدا... ئەمە ئاوڕدانەوەیەکە... بەڵام چۆن؟ ئێمە زانیمان کە یەکەم شت بەندەکان لە ڕۆژی قیامەت دەربارەی لێپرسینەوەی لەسەر دەکرێت نوێژە؟ وڵامەکە ئەوەیە کە هیچ جیاوازی و دژایەتییەك لە نێوان ئەو دوو فەرموودەیەدا نییە چونکە ڕاستی لە یەك چرا و سەرچاوەوە دەردەچێت ... کەوابوو ئەو دوو فەرموودەیە چۆن کۆ دەکرێنەوە وە لە هەردوو تێدەگەین، لە نێوان ئەو فەرموودیەی کە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە و دەڵێت: ((إن أول شئ يقضي فيه يوم القيامة بين الناس في الدماء)) واتە: یەکەم شتێك لە ڕۆژی قیامەتدا لە نێوان خەڵکیدا حوکمی لەسەر بدرێت خوێنە)) وە لە نێوان ئەو فەرموودەیەی کە خاوەنی (السنن)ەکان ڕیوایەتیان کردووە ((إن أول ما يحاسب به العبد يوم القيامة الصلاة))[2] واتە: یەکەم شتێك کە لە ڕۆژی قیامەتدا بەندەکان لێپرسینەوەیان لەسەر بکرێت نوێژە)).

دەڵێین: نوێژ حەق و مافی خودایە و خوێن حەق و مافی بەندەکانە وە یەکەم شت لە ڕۆژی قیامەتدا فەرمانی لەسەر دەدرێت لە مافی بەندەکان ئەوا خوێنە ... ئەی خودایە!! ئەگەر ڕۆژ نزیك بووەوە لەسەر سەری مرۆڤەکان، دۆزەخیان هێنا کە حەفتا هەزار جڵەو (زمام)ی هەیە و لە گەڵ هەر جڵەو (زمام)ێکدا حەفتا هزار فریشتە هەن و رایدەکێشن و ئەویش هاوار دەکات و دەنەڕێنێت و پەست و توورە بووە کە هەرگیز لە پێش ئەو کاتە وا پەست نەبووە و لە پاش ئەوە بەم شێوەیە پەست نابێت...!! لەو کات و ساتەدا کابرای بکوژ هەموو ئەوانەی کە لە دونیادا کوشتبوویان دەیانبینێ وە ڕەنگە ژمارەیان نەزانێت، هەموویان لەو کات و ساتەدا

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الرقاق، باب القصاص يوم القيامة (٦٥٣٣)، ومسلم، كتاب القيامة، باب المجازاة بالدماء في الآخرة (١٦٧٨) من حديث ابن مسعودﷺ.

٢ـ أخرجه الترمذي في أبواب الصلاة، باب ما جاء أن أول ما يحاسب به العبد يوم القيامة الصلاة (٤١٣)، والنسائي كتاب الصلاة، باب المحاسبة على الصلاة (١ / ٢٣٢)، وابن ماجه، كتاب إقامة الصلاة، باب أول ما يحاسب به العبد الصلاة (١٤٢٥)، وأحمد (٢/ ٢٩٠، ٤٢٥)، وصححه الألباني في((الصحيحة)) (١٣٥٨)من حديث أبي هريرة ﷺ

دەبینیٚ لەسەر زەوی مەحشەر لە بەر دەستی خوای پادشاو بالاّ دەستدا ئەوانیش هەموو لە دەوری کۆبوونەتەوە و رایدەکێشن بۆ ئەوەی لە بەر دەستی پادشای پادشاکاندا رایبوەستێنن... هەموو کوژراوەکان (دەمەوێت لە گەلٚ مندا بە دلّت لەو دیمەنەدا بژیت) چەندی کوشتووە؟ دە کەسی کوشتووە!! هەزاری کوشتووە!! ئوممەتێکی کوشتووە!! هەموویان دێن و هەر یەك لە کوژراوەکان دێن و خۆیان و برینەکەیان کەوا هێشتا خوێنیان لیٚ دەتکیٚ... ئەی خودایە ..!!سەد کەس لە دەوری ئەون... یان هەزار کەس دەوریان لیٚ گرتووە وە هەمووان توند دەستیان پێوە گرتووە و راپێچی دەکەن و پالّی پێوە دەنێن بۆ ئەوەی لە بەر دەستی پادشای حەق و راستیدا رایبوەستێنن وە هەموو یەکێك لە کوژراوەکان بە پەروەردگارەکەی دەلّێت: ئەی پەروەردگارمان ... پرسیاری لیٚ بکە بۆ منی کوشت؟ ئەو نازانێت!! زۆربەی ئەو بکوژانە نازانن، زۆربەی کوژراوەکان نازانن بۆ کوژران؟ ئەوانە بۆ کوژران؟ ئەی ئەوانە بۆ خەلّکیان کوشت؟ لە پێناوی نەوتدا خەلّکی دەکوژرێت؟ یان لە پێناوی باوەڕێکی دەمارگیری سەرسەخت و گەنیو و بۆگەندا، خوێن دەرێژن و لاشەکان پارچە پارچە دەکەن وە چەندەها شارستانیەت لە ناو دەبەن و چەندەها شار دەروخێنن و چەندەها کارگە وێران دەکەن و چەندەها خانوو چەندەها کێلگە؟ ئایا بۆ مرۆڤ بە برای مرۆڤی ئەو کردارە ناشرینە دەکات؟ بۆ مرۆڤ بە راستی ئاشتی بلاّو ناکەنەوە و دەستەبەری ناکەن؟!! بۆ کەسە ژیرەکانی جیهان بە راستی ئاشتی بلاّو ناکەنەوە و دەستە بەری ناکەن؟ بۆ ئەوەی مرۆڤەکان بە ئاشتی بژین هەروەکو چۆن پێغەمبەری ئاشتیﷺ فەرموویەتی: ((أفشوا السلام وأطعموا الطعام وصلوا والناس نيام، تدخلون الجنة بسلام))[1] واتە: ئاشتی بلاّو بکەنەوە و سەلام لە یەکتر بکەن و نانی خەلّکی بدەن و لە کاتێکدا نوێژ بکەن خەلّکی خەوتبن و ئەوا بە ئاشتی و ئارامییەوە دەچنە

١ـ أخرجه الترمذي كتاب صفة القيامة باب (٤٢) (٢٤٨٥) وقال: ((حديث صحيح))، وابن ماجه كتاب إقامة الصلاة باب ما جاء في قيام الليل (١٣٣٤)، وفي الأطعمة (٣٢٥١)، وأحمد (٥/٤٥١)، والدارمي (١٤٦٠، ٢٦٣٢)، وابن أبي شيبة في ((المصنف)) (٣٥٨٤٧)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٥٦٩) من حديث عبدالله بن سلام رضي الله عنه.

بەهەشتەوە)) بەڵێ... هەموو دینەکەمان ئاشتییە وە سڵاوی ئیمانداران ئاشتی یە(السلام) لە نوێژەکەتدا بە ئاشتییەوە نەبێت لێ نابێتەوە (السلام) ناچیتە بەهەشتەوە ئیللا فریشتەکانی خوا بە ئاشتییەوە پێشوازیت لێ دەکەن... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَٰمٌ﴾ الأحزاب: ٤٤، واتە: ئەو ڕۆژەش کە بە دیداری ئەو دەگەن ڕێز و تەحیەیان سەلامە بە سڵاو کردن لە لایەن خوای میهرەبانەوە پێشوازییان لێ دەکرێت)).

جا خودایە... پەروەردگارمان... ئاشتی دابەزێنە سەر هەموو زەوی... ئەمجار لە پاش ئەوە پێغەمبەری ڕەحمەت و میهرەبانیﷺ کە خوای گەورە ڕەوانەی کردووە تا ببێتە ڕەحمەتێك بۆ هەموو جیهان تۆمەتبار دەکرێت بە تۆقاندن، ئەو ڕەحمەتە بۆ هەموو مرۆڤایەتی نەك تەنها بۆ موسڵمانان﴿وَمَآ أَرْسَلْنَٰكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَٰلَمِينَ﴾الأنبياء: ١٠٧، واتە: ئێمە هەر بۆیە تۆمان نارد کە ڕەحمەت و بەزەیی و میهرەبانییەك بیت بۆ هەموو جیهانیان تادەستی تەواوی مەردوم بەرەو هیدایەت و ڕێگەی بەختیاری بگری)).

کەوابوو کوشتن تاوانێکە لە ناشرینترین تاوانەکان پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: (هەروەکو لە (سنن النسائی) دا بە سەنەدێکی (حسن)[1] لە فەرموودەی (ابن عباس)ەوە ((يجيء المقتول متعلقا بالقاتل و أوداجه تشخب دما، يقول: يا رب، سل هذا فيم قتلني)) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا کەسی کوژراو دێت و دەستی گرتووە بە بکوژەکەیەوەو برینەکانی هێشتا خوێنیان لێ دەتکێ، دەڵێت: ئەی پەروەردگاری من ! پرسیار لەم کەسە بکە لە بەر چی منی کوشت؟)).

ئایا وڵامەکەت چی دەبێت ئەی بکوژ؟ وە تۆ ئەی ئەو کەسەی کە خوێن هەرزان دەکەیت و دەردەچیت بۆ کوشتنی هەر مرۆڤێك بۆ تۆڵە سەندنەوەیەکی کوێرانە؟ وریابە کە نابوتترین تاوان و شەرمەزارترین تاوان کە لەسەر ڕووی زەویدا ڕوودەدات

١ـ أخرجه النسائي، كتاب ((تحريم الدم))، باب ((تعظيم الدم)) (٣٩٩٩)، وفي ((الكبرى)) (٣٤٦٨)، والترمذي كتاب ((تفسير القرآن))، باب ((ومن سورة النساء)) (٣٠٢٩)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح سنن الترمذي والنسائي)).

له پاش هاوەڵ دانان بۆ خوای گەورە کوشتنی نەفسێکە کە خوای گورە حەرامی کردووە تەنها بە حەقی خۆی نەبێت... ئایا ئەو حەق و مافە چییە؟.

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (ابن مسعود) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا یحل دم امرئ مسلم، یشهد أن لا الە الا الله وأني رسول الله، إلا بإحدی ثلاث: النفس بالنفس..))، واتە: خوێنی هەر موسڵمانێك کە شایەتی دابێت هیچ خوایەك نییە شایەنی پەرستن بێت تەنها (الله) نەبێت و محمد نێردراوی ئەوە حەڵاڵ نییە تەنها بە یەکێ لەم سێ شتە نەبێت: نەفس بەرانبەر بە نەفس ..)) واتە: بکوژ کاتێ دەکوژێت ئەوا فەرمانڕەوا و دەسەڵات بەر پرسیارە ئەگینا کۆمەڵگای موسڵمانان دەبووە پاشاگەردانی وە هەرکەسێ کێی بویستایە بکوژێ وە لە هەر کاتێکدا بیەوێ ئەوا دەیکوشت !! جا خوێن حورمەتی تایبەتی خۆی هەیە هەروەکو چۆن باسمان کرد﴿ ٱلنَّفۡسَ بِٱلنَّفۡسِ ﴾ خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَلَكُمۡ فِي ٱلۡقِصَاصِ حَيَوٰةٞ يَٰٓأُوْلِي ٱلۡأَلۡبَٰبِ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ ﴾ البقرة: ١٧٩، واتە: ئەی خاوەنانی فام و ژیری ! لەم تۆڵە وەرگرتنەوەدا ژیانی خۆش و مەزنتان هەیە، واتە: ئەم یاسایە دەبێتە مایەی مانەوەی ژیانی مرۆڤ و خۆ دورگرتن لە کوشت و کوشتار، چونکە کابرای بکوژ بزانێ کەسێ بکوژێ دەکوژرێتەوە ئیتر دەس درێژی بۆ سەر گیانی ئەم و ئەو ناکات، بەڵکو لە بەر ئەو یاسایە لە سنوورەکانی خوا خۆبپارێزن ئاسوودەیی و بەختیاری بۆ وڵات و ناوچەکەتان بگەڕێتەوە و خوێن ڕێژی نەکرێ)) .

(...والثیب الزاني ...) پاشان دەگەڕێمەوە بۆ لای ماناکەی (انشاء الله) لە نیشانەیەکی تر لە نیشانەکانی قیامەت ((.. والتارك لدینه المفارق للجماعة)) واتە: ئەو کەسەی واز لە دینەکەی خۆی دەهێنێت و لە کۆمەڵی موسڵمانان جیا دەبێتەوە)).

١ـ أخرجه البخاري، كتاب ((الديات))، باب ((قول الله تعالى: ﴿ ٱلنَّفۡسَ بِٱلنَّفۡسِ وَٱلۡعَيۡنَ بِٱلۡعَيۡنِ ﴾ المائدة: ٤٥، (٦٨٧٨)، ومسلم، كتاب ((القسامة))، باب ((ما يباح به دم المسلم)) (١٦٧٦).

کەوابوو ئیسلام زۆر لە هیچ کەسێك ناکات بۆ هاتنە ناو دینەکەوە دەبێ ئەمە وەکو بناغەیەك بزانیت، جا ئێمە ئەم دینە دەگەیەنین و بۆ خەڵکی ڕوونی دەکەینەوە بە ڕاستی و دانایی و میهرەبانی و ئەدەب و خۆ بەکەم زانینەوە جا هەر کەسێ لە پاش ئەم گەیاندنەوە و پاش ئەم بانگەوازە و پاش ئەم ڕوونکردنەوەیە گوتی: نەخێر نایەمە ناو ئەم دینەوە ئەوا ئەو قسەی بۆ دەکەین هەروەکو چۆن خوای گەورە بۆی کردووە ﴿لَآ إِكۡرَاهَ فِي ٱلدِّينِۖ قَد تَّبَيَّنَ ٱلرُّشۡدُ مِنَ ٱلۡغَيِّۚ﴾ البقرة: ٢٥٦، واتە: لە دینی ئیسلامەدا داسەپاندن و ناچار کردن و زەبر و زەنگ نییە بۆ دینداری و وەرگرتنی ئایینی ئیسلام، چونکە بێ گومانە کە ڕێگای چاك و ڕاست لە ڕێگای ناڕاست و کوفر و تووله ڕێگاکان لێك جیاکراوەتەوە و ئاشکرا و نمایانە جا لە بەر ئەوە نایەوێ زۆر لە هیچ کەسێك بکرێت بۆ ئیسلامبوون و هەر کەسەش بە مەیلی خۆیەتی)) . وە دەڵێین هەروەکو چۆن خوای گەورە دەفەرموێت ﴿وَقُلِ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّكُمۡۖ فَمَن شَآءَ فَلۡيُؤۡمِن وَمَن شَآءَ فَلۡيَكۡفُرۡۚ﴾ الكهف: ٢٩، واتە: پێیان بڵێ: ئەی پێغەمبەرﷺ هەق و ڕاستی تەنها هەر ئەوەیە کە لە لای پەروەردگارتانەوە هاتووە بۆتان، کەواتە دوای ئەو بێ دینە غافلانە مەکەون ئینجا پاش دەرکەوتنی هەق و ڕاستی هەمووشتان سەربەستن کێ باوەڕ دێنێ و موسڵمان دەبێ با بڕوا بێنێ و کێیش دەیەوێ کافر و بێ بڕوا بێت با هەر کافر بێت دیارە ئەمە هەڕەشەیە چونکە هەرگیز خوای گەورە ڕازی نییە بە کوفر و داوا لە خەڵك ناکات کە: بچن ڕێبازی کوفر هەڵبژێرن لەولایشەوە هەق و ناهەق بە بوون و نەبوونی سامانی ئەم دونیا نییە هەتا وا بزانن هەموو دەوڵەمەندێك ڕاست و چاك و پاکە، هەموو هەژارێکیش نەگریس و نەگبەتە)). خوا گەورە دەفەرموێت: ﴿لَكُمۡ دِينُكُمۡ وَلِيَ دِينِ﴾ الكافرون: ٦، واتە: دین و ئایینی خۆتان بۆ خۆتان و منیش دین و ئایینی خۆم بۆ خۆم)) ئەوە لە پاش بانگەواز و ڕوونکردنەوە بەڵام بیربکەرەوە و تێفکرە... ئەگەر بە ویستی خۆی هاتە ناو دینەکەوە وە بە هەڵبژاردنی خۆی و حەزی خۆی ئەوا بۆی نییە چیتر لە دینەکەی دەرچێت هەرکاتێك بیەوێ بۆ ئەوەی بنکەکانی کۆمەڵگای

موسڵمانان بهێنێته لەرزە!! نەخێر... بە هیچ شێوەیەك بۆی نییە، بەڵام مافی خۆیەتی لە پاش گەیاندنی دینەکە بڵێت: من دێمە ناو ئەم دینەوە یان نایەمە نێو ئەم دینەوە بەڵام ئەگەر هاتە ناو دینەکەوە و هەر کاتێك بیەوێت دەرچێت ئەوا لە دینی خوادا نەویستراوە وە ئێوە لەسەر رووی زەویدا دەستورێکم بۆ بهێنن کە بە ئەمە رازی بێت بۆ ئەندامەکانی و ئەهلەکەی بەڵکو ئەگەر کەسێك لە دەستوری دەوڵەتێك لە دەوڵەتەکان دەرچێت ئەوا بە خیانەتی مەزن تۆمەتبار دەکرێت (الخيانة العظمى) وە هەموومان دەزانین سزای خیانەتی گەورە چییە... ئەویش کوشتنە، ئایا گومانت چۆنە کەسێك خیانەت لە دینی خوا بکات وە خیانەت لە خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ بکات خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَخُونُواْ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ وَتَخُونُوٓاْ أَمَٰنَٰتِكُمْ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ الأنفال: ٢٧، واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە ! گزی و خیانەت لە خوا و لە پێغەمبەر و لە سپاردەکانتان مەکەن، بۆ خۆیشتان چاك ئەزانن کە گوناه و تاوانی خەیانەت کردن چەندە گەورەیە و دەشکەرێتەوە سەر ئەستۆی ئێوە)).

کەوابوو رێزداران ... کوشتن نابوتترین و ناشرینترین تاوانە لەسەر رووی زەویدا لە پاش هاوەڵدانان کە ئەنجام دەدرێت... حەزم دەکرد لە باسی ئەم تاوانە گەورەدا زیاتر برۆم کەوا پێغەمبەری هەڵبژێردراو ﷺ کردوویەتی یە نیشانەیەك لە نیشانەکانی قیامەت پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: (((لا تقوم الساعة حتى يكثر الهرج)) قالوا: وما الهرج يا رسول الله؟ قال: ((القتل القتل)) واتە: قیامەت هەڵناسێت تاکو (الهرج) زۆر نەبێت، فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ (الهرج) چییە؟ فەرمووی: کوشتنە کوشتن))

لە ریوایەتێکی تردا کە لە پێشدا باسمان کرد ((والذي نفسي بيده لاتذهب الدنيا حتى يأتي على الناس يوم لا يدري القاتل فيم قتل، ولا المقتول فيم قتل)) واتە: واتە: سوێند بەو کەسەی کە گیانی منی بە دەستە ئەم دونیایە بە سەر ناچێت تاکو رۆژێك دێت بە سەر خەڵکیدا کەوا بکوژ نازانێت بۆ دەکوژێت و کوژراویش نازانێت بۆ کوژراوە)).

له نیشانەكانی قیامەت

زۆربوونی زینا و داوێن پیسی

ئەم نیشانەیە یەكێكە لە نیشانە ترسناكەكان كە ئاشكرا بووە و بڵاو بووەتەوە لەم سەردەمەدا... بەڵام ئایا پێغەمبەری خواﷺ باسی ئەمەی كردووە؟ وە باسی ئەوەی كردووە كەوا بڵاوبوونەوەی داوێن پیسی لە نیشانەكانی قیامەتە؟ بەڵێ ...

ئەی خودایە ... خێزانەكانمان و كچەكانمان داپۆشە و منداڵەكانمان بپارێزە و لاوەكانمان چاكەكار بكە وە دامێنمان بپارێزە ئەی بە بەزەییترین میهرەبانەكان ..

ئەی ڕێزداران ... زینا تاوانێكی ترسناكە . یەكێكە لە تاوانە گەورەكان كە دڵەكان لە بن دەردەهێنێ وە ناموس و شەرەفی مرۆڤایەتی كە بە میرات بۆیان بە جێ ماوە . جا ئەتك كردنی ئەم ناموسە كارێكی تۆقێنەرە، بۆیە پێغەمبەری خواﷺ زینای بە نیشانەیەك لە نیشانەكانی قیامەت ژماردووە.

ئیمامی (البخاری ومسلم)[1] ڕیوایەتیان كردووە لە فەرموودەیەكی (أنس) ەوە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرمویەتی: ((إن من أشراط الساعة: أن يرفع العلم، ويثبت الجهل، ويشرب الخمر، ويظهر الزنا))، واتە: لە نیشانەكانی قیامەت: زانست و زانیاری بەرز دەبێتەوە و نەفامی جێگیر و دامەزراو دەبێت و مەی دەخورێتەوە و زینا ئاشكرا دەبێت)).

لە ڕیوایەتێكی تردا كە(مسلم) ڕیوایەتی كردووە ((ويفشوا الزنا)) واتە: زینا بڵاو دەبێتەوە)).

لە ڕیواتێكی لای (البخاری)[2]: ((ويكثر الزنا)) واتە: زینا زۆردەبێت)).

جا زینا زۆر بووە و بڵاو بووەتەوە وە حەزم دەكرد لێرەدا سەرژمێرییەك هەیە

١ـ أخرجه البخاري، كتاب العلم، باب رفع العلم وظهور الجهل، (٨٠، ٨١)، ومسلم كتاب العلم، باب رفع العلم وقبضه (٢٦٧١، ٢٦٧٢).

٢ـ عند البخاري، كتاب النكاح، باب يقل الرجال و يكثر النساء (٥٢٣١).

باسی بکەم کە لە سەری ڕاوەستام و قەبارە و گەورەیی تاوانی زینا لام ئاشکرا بوو لەسەر ڕووی زەویدا لە ئەوروپا و ئەمریکا و هەندێ لە وڵاتە ئیسلامییەکان!
سوێند بە خوا هیچ ڕێگرێك لە ڕێگامدا نەبوو ئەو سەرژمێر و لێکۆڵینەوەیە باس بکەم تەنها ئەوە نەبێ کە ترسام دڵەکانتان بە هۆی ئەم چەند کاغەزە بچووکانەوە رابچەڵەکێنم، گومان دەکەم کە هەندێ لەو برایانەی سەردانی ئەو سایتانەی سەر تۆڕی ئەنتەرنێت دەکەن باش دەزانن تا چەند قەبارەی ئەو سەرژمێرییە بە شێوەیەکی ترسناك زۆر بووە بە ڕاستی ئەوە کارێکی ترسناك و ناشیرین و نابووتە!!
لەم سەردەمەدا فلیمەکانی داوێن پیسی وێنەگیراوە, وە گواستراوەتەوە بۆ زۆربەی ماڵی موسڵمانان وە زۆرێك لە خەڵکی شەوانە دەمێننەوە... نەك بۆ ئەوەی لە گەڵ خوادا بن یان لە گەڵ نوێژدا بن وە نەك لە گەڵ سوننەتی پێغەمبەری خوادا ﷺ بمێننەوە بەڵکو لە گەڵ ئەو فلیمە داوێن پیس و بێ ئابڕووانە شەوگار دەمێنێتەوە لە گەڵ زینادا... هەرگیز قەبارە و ژمارەی ئەو هەموو پەیوەندییانەم لە بیر ناچێت وە ئەو هەموو پرسیارە ترسناکانە دێت بۆ ئەوەی لە هەموو کاتژمێرێکدا پرسیار بکات دەربارەی ئەم نەخۆشییە کە زۆربەی ماڵەکانی وێران کردووە ... جا زۆربەی پیاوان وازیان لە ژنەکانیان هێناوە بە هۆی ئەو فلیم و گۆڤارانەوە کە وێنەی ئەو فلیمە داوێن پیسانەی گرتووە بە هەموو شێوەکانییەوە... و لا حول ولا قوە الا بالله.
جا زینا تاوانێکی ناشیرین و نابووتە ئەگەر ژنێك یان کچێك زینا بکات ئەوا سەری باوکی شۆڕ دەکات و سەری دایکی و سەری براکانی و خێزانەکەی دەکاتە ناو گڵ و قوڕاودا،ئەگەر کچێك بە هۆی زیناوە سك پڕ بوو وە لە ئەنجامی تاوانەکەی ترسا ئەوا دەیکوژێت بۆیە دوو تاوان لە تاوانە گەورە و ترسناکەکان ئەنجام دەدات کە ئەوانیش: تاوانی زینا و تاوانی کوشتنە کە هەردوو لە تاوانە گەورەکانن!!
ئەگەر ژنێك شووی کردبوو، کەوتە ناو تاوانی زیناوە و خوای گەورە تاوانەکەی داپۆشی و شاردییەوە ئەویش منداڵی زینای هێنایە ژوورەوە بۆ لای پیاوەکەی و بۆ لای ماڵەکەی و، بۆ لای منداڵ و کەس و کارەکەی ئەوا کەسێکی ئەجنەبی

هێناوەتە ژوورەوە بۆ لایان، کاتێ دوو بە دوو ببێتەوە کەسێکی ئەجنەبییە لە میراتەکەیاندا دەبات لە کاتێکدا هیچ مافێکی نییە، پیاو ئەگەر زینای کرد ئەوا حورمەتی برا و خوشکانی ئەتك کردووە... بە ڕاستی تاوانێکی گەورە و تاڵە و هەست بە تاڵی دەکەیت کاتێ کە تەنها باسی دەکەیت بۆیە خوای گەورە لە چەند ئایەتێکی توندا دەفەرموێت: ﴿ٱلزَّانِيَةُ وَٱلزَّانِي...﴾ النور: ٢، واتە: ئەو کوڕ و کچەی کە تاوانی زینایان ئەنجامداوە ...)) لە پێشان بە کچە داوێن پیسەکە (الزانیە) دەستی پێ کردووە چونکە ئەو ڕێگاکە خۆش دەکات، زۆر ئەستەمە پیاوێك بگاتە ئافرەتێك و بگاتە ئەو تاوانە گەورە و قێزەونە بە بێ ئەوەی ئافرەتەکە بە تەواوی ڕێگاکەی خۆش نەکردبێت... ئەی خوشکی موسڵمانم ... لە خوا بترسە لە جل و بەرگەکەتدا... لە پۆشاکەکەتدا... لە وشەکانتدا... لە چۆنییەتی دەرچوونت و، ملکەچی قسەکانیان مەبە ..

ئەی خوشکی موسڵمانم ... وریابە... شەیتان هەنگاونانی هەیە وە خوای گەورە دەفەرموێت ﴿وَلَا تَتَّبِعُواْ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيْطَٰنِۚ﴾ البقرة: ١٦٨، واتە: هەرگیز بە شوێن هەنگاوەکانی شەیتانیشدا مەڕۆن و پەیڕەوی لێ مەکەن)) ڕەنگە ئافرەت یەکەم جار نەکەوێتە ناو زیناوە ڕەنگە یەکەم جار ئەو هەڵە گەورەیە بە پیاوان نەکات بە ئەنجامدانی زینا ... لێرەدا چەند هەنگاوێك هەیە... ئەگەر یەکەم هەنگاو هەنگاو بنێیت... ئەگەر خوا نەتپارێزێ — ئەوا تێدەکەویت وە ئەگەر یەکەم هەنگاو بنێیت ئەگەر خوا نەتپارێزێت ئەوا دەهاوێژرێیتە خوارەوە ئەی خودایە بە پارێزگاری خۆت بمانپارێزە .... یا أرحم الراحمین.

خوای گەورە دەفەرموێت ﴿ٱلزَّانِيَةُ وَٱلزَّانِي فَٱجْلِدُواْ كُلَّ وَٰحِدٍ مِّنْهُمَا مِاْئَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُم بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ ٱللَّهِ﴾ النور: ٢، واتە: ئەو کچ و کوڕەی زینا و داوێن پیسی ئەکەن دەبێ لە هەریەکەیان سەد جەڵدە (شەلاق)ی لێ بدەن ئەمە تۆڵەی هەر کەسێکە (نێر یان مێ) پێشتر بە شێوەی شەرعی جووت نەبووبێ (واتە: کچ و کوڕ) بن، نابێ بەزەیی و نەرم و نیانی و سۆز بتانگرێ لە بەرامبەر هەریەك لەو دوانەوە لە

ڕاپەڕاندنی حوکمی خوادا واتە: لەکاتی جێبەجێ کردنی بریاری خوادا توندو تیژبن و بەزەییتان بە زیناکەراندا نەیەتەوە بەوشێوەیە ژمارەی شەلاقەکان یا بەردە بارانەکە وەکو خۆی جێ بە جێ نەکەن)) . خوای بەخشندە و میهرەبان و بەسۆز و بە بەزەیی ئەو قسەیەی فەرمووە ﴿ وَلَا تَأْخُذْكُم بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۖ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾ الزَّانِي لَا يَنكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ ۚ وَحُرِّمَ ذَٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴾ النـور: ٢ـ ٣، واتـە: نابێ بەزەیی و نەرم و نیانی و سۆز بتانگرێ لە بەرامبەر هەریەك لەو دوانەوە لە ڕاپەڕاندنی حوکمی خوادا، ئەگەر ئێوە باوەڕتان بە خوا و بە ڕۆژی دوایی هەیە جا بۆ ئەوەی ئەو دوانە پتر ئێشیان پێ بگات و خەڵکیش پەند وەرگرن با کۆمەڵێ لە بڕواداران ئامادەی سزاکەیان ببن و ببینن (٢) پیاوی زیناکەر و داوێن پیس هەردەبێ ژنی زیناکەر و داوێن پیس وە یان موشریك و بتپەرست مارە بکات بۆ خۆی، ژنی زیناکار و داوێن تەڕیش وە پیاوی زیناکار و موشریکیش هەروا ئەبێ بێگومانە ئەو جۆرە شووکردنە و(مارەکردنی ژنانی زیناکاران) لەسەر بڕوادارانی داوێن پاك حەرام کراوە، چونکە زیانی گەورە تێدایە(٣) .

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴾ الفرقان: ٦٨ـ ٧٠، واتە: ئەوانەی وێڕای خوا هیچ پەرستراوێکی تر ناپەرستن، کەسێکیش ناکوژن کە خوا کەشتنی یاساغ کردبێ، مەگەر بە هەق و ڕەوا. زینا و داوێن پیسیش ناکەن وە هەرکەسێ ئەو کاروکردەوە ناپەسەندانە بکات ئەوە لە دوارۆژدا دەگات بە سزای تاوانەکەی خۆی .(٦٨) لە ڕۆژی قیامەتیشدا دوو بەرامبەر ئازار دەدرێ و بە سووکی و زەلیلی و ریسواییەوە بە هەتا هەتایی هەر لەوێدا ئەمێنێتەوە .(٦٩)

مەگەر کەسێك پەشیمان دەبێتەوە و بڕوا بێنێ و کاری چاك ئەنجام بدا ئا ئەو کەسانە خوا گوناه و خراپەکانیان بۆ دەگۆڕێت بەچاکە، هەمیشە خوا گوناه پۆش و میهرەبانە(٧٠))).

یا هاتکا حرم الرجال و تابعا	طرق الفساد فأنت غیر مکرم
من یزني فی قوم بألفي درهم	فی قومه یزن بربع درهم
إن الزنا دین إذا أستقرضته	کان الوفا من أهل بیتک فأعلم

واتە: ئەی ئەو کەسەی کە حورمەتی پیاوانت ئەتك کردوو و شوێنی ڕێگای خراپەکاری کەوتوویت بزانە کە تۆ کەسێکی بێ ڕێزی، بزانە کە هەرکەسێ لە گەڵ خەڵکیدا زینا بکات بە دوو هەزار درهم ئەوا لە گەڵ کەس و کارەکەیدا بە چارەکە دەرهەمێك زینا دەکرێت، بزانە کەوا زینا قەرزە، ئەگەر قەرزت کرد، ئەوا دانەوەی ئەو قەرزە لەسەر کەس و کارەکەت دەبێت.

زۆر کەس هەیە وا دەزانێ دەتوانێت ئەوەی بیەوێ بیکات... هەرچی ویستی لە سەری بوو ئەوا بیکات... دڵنیابە لە سزا و تۆڵەکەی! جا وریابە...

دڵنیابە کە زینا قەرزە و دەبێ بدرێتەوە لەم دونیایەدا و لە پێش قیامەت وە دەربارەی زینا پێغەمبەرمانﷺ فەرموویەتی: لە کاتێکدا سزا و تۆڵەی زینا ڕووندەکاتەوە.. هەروەکو لە فەرموودەیەکی (سمره ی کوڕی جندب الطویل)ەوە هاتووە لە (صحیح البخاری)[1] دایە، تیایدا هاتووە کە (جبریل و میکائیل) هاتوون بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ و بە ئەویان فەرمووە: ((انطلق انطلق، قال: فانطلقنا فأتینا علی مثل التنور أعلاه ضیق وأسفله واسع)) واتە: بە ڕێکەوە بە ڕێکەوە، دەڵێت: ئێمەیش دەرچووین و کەوتینە ڕێ، جا چووینە جێگایەك وەکو تەنوور وابوو سەرەوەی فراوانە و خوارەوەی تەنگە)) ئایا لەگەڵ مندا ئەو دیمەنە دەهێنیتە پێش چاوی خۆت ؟((قال الصادق: ((فأتینا علی مثل التنور فأطلعنا فیه، فإذا فیه رجال

١ـ أخرجه البخاري،كتاب الجنائز، باب ما قيل في أولاد المشركين (١٣٨٦)، وفي كتاب التعبير، باب تعبير الرؤيا بعد صلاة الصبح (٧٠٤٧).

ونساء عراة، يتوقد تحته نارا فإذا اقترب ارتفعوا، حتى كاد أن يخرجوا (من التنور)، فإذا خمدت رجعوا فيها))واتە: ڕاستگۆﷺ فەرمووی: ئەمجار چووینە سەر شتێك وەكو تەنوور وابوو، ئێمەش تەماشامان كرد و بینیمان چەندەها پیاو و چەندەها ئافرەتی بە ڕووتی لێیە لە ژێرەوەی ئاگری تێدا هەڵگیرساوە هەركاتێك لێیان نزیك ببێتەوە ئەوان بەرز دەبوونەوە تاوەكو خەریك بوو لە تەنوورەكە دەردەچن، ئەگەر ئاگرەكە كپ ببێتەوە ئەوا دیسان دەگەڕێنەوە ناوەوە))، واتە: بۆ قوولایی و بنی تەنوورەكە، فقال النبيﷺ: من هؤلاء يا جبريل؟ قال: وأما الرجال والنساء العراة الذين في مثل بناء التنور و فإنهم الزناة والزواني))، واتە: پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەی جبریل ئەوانە كێن؟ فەرمووی: ئەو پیاو و ژنانەی، كە لە ناو ئەو شێوە تەنوورەدا بوون ئەوانە پیاوان و ژنانی داوێن پیس و زیناكارن)).

لە هەردوو كتێبی (الصحیح) دا هاتووە لە فەرموودەی (عبدالله ی كوڕی مسعود)ەوە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لایحل دم امرئ مسلم یشهد أن لا اله إلا الله وأني رسول الله إلا بإحدى ثلاث: النفس بالنفس والثیب الزاني))، واتە: خوێنی هەر موسڵمانێك شایەتی دابێت كە هیچ خوایەك نییە شایەنی پەرستن بێت تەنها (الله) نەبێت و محمد نێردراوی ئەوە حەڵاڵ نییە تەنها بە یەكێ لەم سێ شتە نەبێت: نەفس بەرانبەر بە نەفس و كەسێك زینا بكات لە كاتێكدا خاوەنی ژن بێت...)).

واتە هەركەسێ زینای كرد و لە كاتێكدا خاوەن ژن بوو، خوای گەورە رزقێكی حەڵاڵی پاكی پێ بەخشیوە بەڵام ئەو وازی لە حەڵاڵ هێناوە وە دەڕوات بۆ لای حەرام و گەنیو ((والتارك لدینه المفارق للجماعة))، واتە: ئەوەی واز لە دینەكەی خۆی دەهێنێت و لە كۆمەڵی موسڵمانان جیا دەبێتەوە)).

لە هەردوو كتێبی (الصحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هریرە)ەوە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا یزني الزاني حین یزني وهو مؤمن، ولا یسرق

---

١ ــ أخرجه البخاري، كتاب ((المظالم))، باب ((النُّهبَى بغير إذن صاحبها))، (٢٤٧٥)، ومسلم كتاب ((الإيمان))، باب ((نقصان الإيمان بالمعاصي)) (٥٧).

السارق حين يسرق وهو مؤمن، ولا يشرب الخمر حين يشربها وهو مؤمن))، واته: كاتێ كەسی زیناكار لەو كاتەدا زینا دەكات ئەوا ئیماندار نییە، كاتێ كەسی دز لەو كاتەدا دزی دەكات ئەوا ئیماندار نییە وە كاتێ كەسی مەیخۆر لەو كاتەدا مەی دەخواتەوە ئەوا ئیماندار نییە)).

لە گوتەیەكی تردا لە (ابن عەبباس)[1]ەوە هاتووە كەوا پێغەمبەوری خوا(ρ) فەرموویەتی: ((لا يزني العبد حين يزني وهو مؤمن، ولا يسرق حين يسرق وهو مؤمن، ولا يشرب حين يشرب وهو مؤمن، ولا يقتل حين يقتل وهو مؤمن))قال عكرمة: قلت لأبن عباس: كيف ينزع الإيمان منه؟ قال هكذا: وشبك بين أصابعه، ثم أخرجها، فإن تاب عاد إليه هكذا، وشبك بين أصابعه)) واتە: كاتێ بەندەیەك زینا دەكات لەو كاتەدا زینا دەكات ئەوا ئیماندار نییە، كاتێ كەسێ دزی دەكات لەو كاتەدا دزی دەكات ئەوا ئیماندار نییە وە كاتێ كەسی مەیخۆر لەو كاتەدا مەی دەخواتەوە ئەوا ئیماندار نییە، كاتێ كەسی بكوژ كەسێك دەكوژێت لەو كاتەدا كە دەیكوژێت ئیماندار نییە، عكرمە فەرمووی: بە (ابن عباس) م گوت: چۆن ئیمانی لێ دەسێنرێتەوە؟ ئەویش فەرمووی: بەم شێوەیە (پەنجەكانی كردە نێو یەكتردا و ئەمجار دەریهێنا)وە ئەگەر تەوبەی كرد ئەوا ئیمانەكەی بەم شێوەیە بۆ دەگەڕێتەوە(ئەمجار پەنجەكانی كردە نێو یەكتردا))).

ئیمامی بوخاری ریوایەتی كردووە (تعليقا بصيغه الجزم)[2] كە فەرموویەتی: ((ينزع منه نور الإيمان في الزنى))، واتە: روناكی ئیمانی لێ دەردەهێنرێت بە هۆی زیناوە)).

ئیمامی (الطبري) لە (تهذيب الآثار)و ابن عساكر لە (التاريخ) دا ریوایەتیان كردووە بە سەنەدێكی (منقطع)[1] لە (عبدالله ی كوڕی رواحە)، كە فەرموویەتی: ((إن

---

١ ـ أخرجه البخاري كتاب ((الحدود)) باب ((إثم الزناة)) (٦٨٠٩).

٢ـ أخرجه البخاري كتاب ((الحدود)) باب ((الزنى وشرب الخمر))، قبل حديث (٦٧٧٢)، ووصله ابن أبي شيبة في ((كتاب الإيمان)) (٩٤) ولفظه أن ابن عباس قال لغلمانه: ((من أراد منكم الباءة زوجناه، لا يزني منكم زان إلا نزع الله منه نور الإيمان، فإن شاء رده، و إن شاء أن يمنعه منعه))، وحسنه الشيخ الألباني هناك.

مثل الإيمان مثل قميصك، بينما أنت وقد نزعته إذ لبسته، وبينما أنت قد لبسته إذ نزعته)) واتە: نمونەی ئیمان وەکو نمونەی کراسەکەت وایە، لە کاتێکدا تۆ دایدەکەنیت ئەگەر لەبەرت کردبوو وە لە کاتێکدا تۆ لەبەری دەکەیت ئەگەر داتکەندبوو)).

پرسیار کرا لە (ابو هريره) دەربارەی ئەو فەرموودەیە: ((لا يزني الزاني حين يزني وهو مؤمن))، ئەو کاتە ئیمانەکەی لە کوێیە؟ فەرمووی: (ئا بەم شێوەیە لە سەری دەبیت) بە دەستەکانی ئیشارەتی کرد... ئەگەر وازی هێناو تەوبەی کرد ئەوا ئیمانەکەی بۆ دەگەڕێتەوە))[٢].

ئەمەیشە راستکردنەوەی فەرمودەیەکی پێغەمبەری خوایەﷺ کە (ابو داود والحاكم و جگە لەوان)[٣] ریوایەتیان کردووە لە (ابو هريره) وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إذا زنى الرجل خرج منه الإيمان كان عليه كالظلة، فإذا انقلع رجع إليه الإيمان))، واتە: ئەگەر کەسێك زینای کرد ئەوا ئیمانەکەی لێی دەردەچێت، لەسەر سەری وەکو سێبەرێك دەمێنێتەوە، ئەگەر وازی لە زیناکەی هێنا ئەوا بۆی دەگەڕێتەوە)).

لە پاشاندا بە درێژی و روونی باسی ئەم مەسەلەیە دەکەم بە پشتیوانی خوا... کە ئەویش ئەوەیە.

ئایا ئەو کەسە کە زینای کرد بۆی هەیە تەوبە بکات؟ ئایا ئەو کەسەی کەسێکی کوشت بۆی هەیە تەوبە بکات ؟.

وڵامی ئەم پرسیارە لە بەشی داهاتوودا باس دەکەم انشاء الله... داوا لە خوا دەکەم بە (اسم الأعظم) کە ئەگەر هەر کەسێ بەو ناوەوە بانگی بکات ئەوا بێ

---

١ ـ أخرجه الطبري في ((تهذيب الآثار)) (٩٦٦) مسند ابن عباس، وابن عساكر في ((تاريخه)) (٢٨ / ١١١، ١١٢).

٢ـ أخرجه المروزي في ((تعظيم قدر الصلاة)) (٥٣٩).

٣ـ أخرجه ابو داود،كتاب ((السنة))، باب ((الدليل على زيادة الإيمان و نقصانه)) (٤٦٩٠)، والحاكم (٧٢/١)، وابن مندة في الإيمان (٥١٩)، والمروزي في ((تعظيم قدر الصلاة)) (٥٣٦)، والطبري في ((تهذيب الآثار)) (٢ / ١٥٤، ١٤٠٩, ١٤١٠)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٥٠٩).

بەشی ناکات، ئەگەر داوا بکات پێی دەدرێت... کە خێزانەکانمان و منداڵەکانمان چاکساز بکات و بمانپارێزێ لە کەساسی و زەبوونی وە ئێمە و ئێوە بگێڕێ لەوانەی کە ئەگەر هەر قسەیەك ببیسن ئەوا شوێنی چاکەکانی دەکەون، بە ڕاستی ئەوانە ئەو کەسانەن کە خوا ڕێنمویی کردوون و ئەوانە خاوەن عەقڵەکانن.

ئایا بکوژ و داوێن پیس (زیناکار) بۆیان هەیە تەوبە بکەن ؟؟

خۆشەویستانم ...

لە بەشی ڕابوردوودا و لە باسی نیشانەکانی قیامەت باسی ئەم دوو نیشانە ترسناکەم کرد... کە ئەوانیش بریتی بوون لە زۆر بوونی کوشتن و بڵاو بوونەوەی زینا ... کۆتایی بەشەکەم بەو پرسیارە هێناوە،وا دەزانم کە زۆربەخۆشەویستانم لەبرایانم و خوشکانم چاوەڕوانی وەڵامی ئەم پرسیارە گرنگەن کە ئەویش ئەوەیە:

ئایا بکوژ و زیناکار بۆیان هەیە تەوبە بکەن؟

وڵامەکەی: بەڵێ... بە بێ باسکردن و هێنانەوەی پێشەکی، خوای گەورە فەرموویەتی (ئاگاداری ڕەوشت و سیفاتی بەندەکانی (الرحمن) بە کە خاوەنی ئەو ڕەوشتە جوانانەن): ﴿وَٱلَّذِينَ لَا يَدۡعُونَ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ وَلَا يَقۡتُلُونَ ٱلنَّفۡسَ ٱلَّتِي حَرَّمَ ٱللَّهُ إِلَّا بِٱلۡحَقِّ وَلَا يَزۡنُونَۚ وَمَن يَفۡعَلۡ ذَٰلِكَ يَلۡقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَٰعَفۡ لَهُ ٱلۡعَذَابُ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ وَيَخۡلُدۡ فِيهِۦ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَٰلِحًا فَأُوْلَٰٓئِكَ يُبَدِّلُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمۡ حَسَنَٰتٖۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٧٠﴾ وَمَن تَابَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا فَإِنَّهُۥ يَتُوبُ إِلَى ٱللَّهِ مَتَابًا﴾ الفرقان: ٦٨- ٧١، واتە: ئەوانەی وێڕای خوا هیچ پەرستراوێکی تر ناپەرستن، کەسێکیش ناکوژن کە خوا کەشتنی یاساغ کردبێ، مەگەر بە هەق و ڕەوا، زینا و داوێن پیسیش ناکەن، هەرکەسێ ئەو کاروکردەوە ناپەسەندانە بکات ئەوە لە دوارۆژدا دەگات بە سزای تاوانەکەی خۆی.(٦٨) لە ڕۆژی قیامەتیشدا دوو بەرامبەر ئازار دەدرێ و بە سووکی و زەلیلی و ڕیسواییەوە بە هەتا هەتایی هەر لەوێدا ئەمێنێتەوە .(٦٩) مەگەر کەسێك پەشیمان دەبێتەوە و بڕوا بێنێ و کاری چاك ئەنجام بدا ئا ئەو کەسانە خوا گوناه و خراپەکانیان بۆ

دەگۆڕێت بە چاکە، هەمیشە خوا گوناه پۆش و میهرەبانە(٧٠) ئەوەی لە گوناهەکانی تەوبەی کرد و کردەوەی چاکی کرد ئەوە بە راستی زۆر بە مەزنی دەگەڕێتەوە بۆ لای خوا(٧١).

ئای ئەوە چی فەزڵێکە!! ئەوە چی ڕێزێکە!!

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قُلْ يَـٰعِبَادِىَ ٱلَّذِينَ أَسْرَفُوا۟ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ...﴾ الزمر: ٥٣، واتە: ئەی موحەممەدﷺلە منەوە بڵێ: ئەی بەندەکانی من! ئەی ئەوانەی ستەم و زیادە ڕۆییتان لە خۆتان کردووە..!))

خوای گەورە باسی ئەوانەی کردووە کە زیادە رەوییان کردووە لە ئەنجامدانی تاواندا و کردوونی بە بەندەی خۆی ئەمجار دەفەرموێت: ﴿لَا تَقْنَطُوا۟ مِن رَّحْمَةِ ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَغْفِرُ ٱلذُّنُوبَ جَمِيعًا ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ﴾، واتە: ئێوە لە رەحمەت و میهرەبانی خوا بێ ئومێد مەبن. بە ڕاستی خوا لە هەموو گوناهێك خۆش ئەبێ دیارە ئەم بانگەشەیە بۆ تەواوی تاوانبارانە کە بگەڕێنەوە بۆ لای خوا، ئەگەرچی گوناهیشیان بە ئەندازەی کەفی سەر زەریاکان بێ. چونکە ئەوە لێبووردە و میهرەبان.)).

خوای گەورە دەفەرموێت ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِۦ﴾ النساء:٤٨، واتە: بێگومان هەرگیز خوا لە دانانی هاوبەش بۆی نابووریٚ)) ئەمە ئەو تاکە تاوانەیە کە لێی خۆش نابێت کە ئەویش بریتییە لە هاوەڵدانان ((وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ)) واتە: لە خوار شیرکەوە لە هەر گوناهێك دەبووریٚ بۆ هەر کەسێك خۆی بیەوێت)) تەنانەت (مشرك) یش ئەگەر تەوبە بکات ئەوا خوای گەورە لێی خۆش دەبێت... ئایا (مشرك) چۆن تەوبە دەکات ؟؟ بە داماڵین و داکەندنی پۆشاکی هاوەڵدانان لە بەر دەرگای ئیسلام و باوەڕ و یەکتاپەرستی... وە پەشیمان ببێتەوە لەوەی کە ئەنجامی داوە لە هاوەڵدانان و سەر پێچی... پاشان ئەو کارانە ئەنجام بدات کە لە خوای بەخشندە و میهرەبان نزیکی دەکاتەوە... ئەو کاتە خوای گەورە تەوبەکەی لێ وەردەگرێت... بەڵکو خوای گەورە خۆشحاڵ دەبێت بە گەڕانەوەکەی لە کاتێکدا

خۆی دەوڵەمەندە و پێویستی بە هیچ کەسێك نییە لەم بوونەوەردا . خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ أَنتُمُ ٱلْفُقَرَآءُ إِلَى ٱللَّهِ ۖ وَٱللَّهُ هُوَ ٱلْغَنِىُّ ٱلْحَمِيدُ ﴿١٥﴾ إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٦﴾ وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ بِعَزِيزٍ﴾ فاطر:١٥ـ ١٧، واتە: ئەی خەڵکینە ! ئێوە هەژارن و نیازتان بە خوا هەیە، ئەو بێ نیاز و سوپاسکراوە هەرچەندە خەڵکی ململانێ بکات.(١٥) ئەگەر بیەوێ ئێوە لە ناو ببا و خەڵکێکی تازە بێنێت، وادەکات.(١٦) ئەو کارەش بۆ خوا گران نییە(١٧).

بۆیە روو لە خوا بکە و مەترسە — ئەی ئەو کەسەی کە کەوتویتە ناو تاوانی زیناوە —هەروەها روو لە خوا بکە ئەی ئەو کەسەی کەوتویتە ناو تاوانی گەورەی کوشتنەوە —هەرگیز مەترسە...سوێند بە خوا پەروەردگارەکەت خۆشحاڵ دەبێت بە تەوبە و گەڕانەوەکەت بۆ لای... هەرگیز بێ ئومێد و بێ هیوا مەبە چونکە تۆ کەسێکی خواکەت بە تاك و تەنها دەناسیت... چونکە تۆ شوێن کەوتەی پێغەمبەری خۆشەویستیﷺ جا ئێمە مرۆڤین، فریشتە پاکەکان نین... هەروەها شەیتانە سەرسەختەکان نین... بەڵکو ئێمە مرۆڤین کە لە ناخماندا وەرگرتن و رەتکردنەوە هەیە (الاقبال والاحجام) وە لە ناخماندا چاکە و خراپە هەیە... حەلاڵ و حەرام هەیە..گوێڕایەڵی و سەرپێچی هەیە... خراپەکاری و چاکەکاری تیادایە... نزیك بوونەوە و دوور کەوتنەوەی تیادایە...

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّىٰهَا ﴿٧﴾ فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَىٰهَا ﴿٨﴾ قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّىٰهَا ﴿٩﴾ وَقَدْ خَابَ مَن دَسَّىٰهَا﴾ الشمس:٧ـ ١٠، واتە: سوێند بە نەفس و دەروونی مرۆ و بەو زاتەی دروستی کردووە بە رێکوپێکی(٧).ئینجا ئیلهامی بەدکاری و پارێزگاری بۆ کرد، واتە: خێر و شەڕی بۆ روون کردەوە، نیشانی دا چی چاکە بیکا و چی خراپە نەیکا و خۆی لێ بپارێزێ (٨) سوێند بەوانە هەموو بێ شك رزگاری بوو ئەو کەسەی کە نەفسی خۆی لەهەرچی کاری بەدوو فەسادە پاك و پوختەی کردەوە.(٩) و بەراستی ئەو کەسەش کە نەفسی خۆی بە گوناهـ و تاوان ئالوودە کرد نائومێد و ناموراد بوو(١٠).

هەرگیز مەڵێ... من کەوتومەتە ناو تاوانێکی گەورەوە چونکە خواکەت زۆر لەوە گەورەتر و ڕێزدارتر و شکۆمەندترە کەسێك لە دەرگاکەی بدات و ئەویش دەرگاکەی بە ڕوویدا بگرێت...! بۆیە ڕووی لێ بکە و هەرگیز بێ ئومێد مەبە لە میهرەبانی خوای گەورە.

ئەی برا خۆشەویست و ژیرەکەم... ئەوا تۆ گوێبیستی هەندێك لە ئایەتەکانی کتێبەکەی خوای پەروەردگار بوویت وەکو بەڵگەی ڕوون و ئاشکرا لەسەر ئەوەی کە خوا هەرگیز دەرگای تەوبە داناخات بە ڕووی هەرکەسێکداکە بیەوێ بگەڕێتەوە بۆلای و پەشیمان ببێتەوە بە مەرجێ نەگەیشتبێتە قۆناغی غەرغەرە وە هێشتا ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە دەرنەچووبێت – پشت بە خوا لە پاشاندا باسی ئەو نیشانەیە دەکەم–

بەڵام هەرگیز کاری ئەمڕۆ مەخەرە سبەینێ چونکە مردن لە ناکاودا دێت و دەبێتە میوانت... بۆیە هەر ئێستا پەیمان بە خواکەت بدە بە گەڕانەوە و تەوبە... وە دڵنیا بە کە خوای گەورە لێت خۆش دەبێت... بەڵکو خۆشحاڵ دەبێت بە تەوبەکەت و گەڕانەوەکەت، لە کاتێکدا زۆر دەوڵەمەندە و پێویستی بە هیچ کەسێك نییە لەم بوونەوەرەدا...

کەوابوو ئەی ئەو کەسەی کە لە تاوانەکانت پەشیمان بوویتەتەوە کوا شوێنەواری پەشیمان بوونەوەکەت؟ کوا گریانەکەت لەسەر پێ هەڵخلیسکانەکەت؟ بزانە کە گەورەترین پایە لە پایەکانی تەوبە پەشیمان بوونەوەیە لە کردەوەکانی رابوردوو... نەوەك هەر کاتێك تاوانەکانت بێتەوە یادت خۆشحاڵ بیت، بەڵکو دەبێ هەست بە ئازاری برینی دڵەکەت بکەیت... شکانەوە و پەشیمانیت لە بەر دەست پەروەردگارەکەتدا بنوێنی...

ئەگەر تاوانەکە پەیوەندی بە کەسێکەوە هەبوو لە براکانت ئەوا هەوڵ بدە کە مافەکەی خۆی بگێڕیتەوە بۆ خاوەنەکەی... بەڵام ئەی چۆنە ئەگەر کەسێك کەوتبووە ناو تاوانی زیناوە و بەرانبەر بەو کەسەی کە ئەو کارەی لە گەڵدا کردووە پێی بڵێت ئەو کارەم کردووە؟ ناتوانێت... لەو کاتەدا لە سەری نییە بەڵکو تەنها لە

سەریەتی تەوبە و گەڕانەوەکەی تازە بکاتەوە وە بە خوێن بگریەت لە جێی فرمێسك وە کوشش بکات بۆ ئەنجامدانی کاری چاکە تاکو خواکەی لە خۆی ڕازی دەکات، ئەگەر کارەکە نەگەیشتە فەرمانڕەوا و سنووری شەرعیان بە سەردا نەسەپاند...

ئێستا ئەم چەند موژدەیەت بە دیاری دەدەمێ لە فەرموودەکانی ئەو میهرەبانە دیاری کراوە و، ئەو نیعمەت بەخشراوە پاکترین صەلات و سەلامی لەسەر بێت...

بە نیسبەت کوشتنەوە: ئەوا (البخاری و مسلم)[1] ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (ابی سعید الخدری) یەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرمووەتی: ((کان فیمن کان قبلکم رجل قتل تسعة و تسعین نفسا فسأل عن أعلم أهل الأرض فدل علی راهب، فأتاه، فقال: إنه قتل تسعة و تسعین نفسا، فهل له من توبة؟ فقال: لا ! فقتله فكمل به مائة))، واتە: لە پێش ئێوە کابرایەك هەبوو نەوەت و نۆ کەسی کوشتبوو، پاشان پرسیاری کرد کە زاناترین کەسی سەر زەوی کێیە؟ ئەوانیش خواناسێکیان بۆدەست نیشان کرد، ئەویش ڕۆیشت بۆلای و فەرمووی: کە نەوەت و نۆ کەسی کوشتووە ئایا بۆی هەیە تەوبە بکات؟ گوتی: نەخێر... بۆیە ئەویشی کوشت و ژمارەکە بووە سەدی تەواو)) داوای لێبوردن دەکەم بۆ ئەوەی چەند وشەیەکی کەم بڵێم... پاشان دەگەڕێمەوە سەر فەرموودەکە بە پشتیوانی خوا...

جارێکیان بابەتی کەسێکی ڕێزدارم خوێندەوە کە لە گۆشەیەك لە گۆشەکانی ڕۆژنامەیەك نوسیبووی کاتێك ئەم فەرموودەیەی لە زانایەکەوە یان لە وتاربێژی مزگەوتێکەوە بیستبوو... ئەو نوسەرە دەڵێت: ئەم قسەیە زۆر ترسناکە وە ئەم قسەیە بەربڵاوە ! ! ئێوە بەم شێوەیە دەرگای کوشتن دەکەنەوە و پاشان بکوژەکە دەڵێت: من دەمەوێت تەوبە بکەم! من پێی دەڵێم: هەرگیز وانییە ئەی مامۆستا.. ئەمە مانا و مەبەستەکە ناگەیەنێت... لە پێشاندا حورمەتی خوێنمان ڕوون کردەوە وە باسی ئەوەم کرد کە خوای گەورە لە هەموو قورئانی پیرۆزدا هیچ هەڕەشەیەکی

١ـ أخرجه البخاري، كتاب ((أحاديث الأنبياء)) (٣٤٧٠)، ومسلم، كتاب ((التوبة))،باب ((قبول توبة القاتل و إن كثر قتله)) (٢٧٦٦).

وەکو هەڕەشەی کوشتن نەداوە هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَمَن يَقۡتُلۡ مُؤۡمِنٗا مُّتَعَمِّدٗا فَجَزَآؤُهُۥ جَهَنَّمُ خَٰلِدٗا فِيهَا وَغَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِ وَلَعَنَهُۥ وَأَعَدَّ لَهُۥ عَذَابًا عَظِيمٗا ﴾ النساء: ٩٣، واتە: هەرکەسێك بە دەستی ئەنقەست مرۆڤێکی خاوەن باوەر بکوژێ سزا و تۆڵەی هەر دۆزەخە و بە هەتا هەتاییش تێیدا ئەمێنێتەوە غەزەب و تووڕەیی خوای لەسەرەو نەفرینیشی لێ کردووەو سزایەکی گەورەو قورسیشی بۆئامادە کردووە))بەراستی ئەمە هەڕەشەیەکی ترسناکە بۆ بکوژ!!

بەڵام ئەم فەرموودە دروستە (صحیح)ە دەرگا دەکاتەوە بۆ ئەو جۆرە کەسانە کە دەستیان چووەتە رشتنی خوێنی خەڵکی وە یاخود خوێنیان رژاندووە بە بێ هیچ جوامێری و مەردایەتی و دینێك... لەگەڵ ئەوەیشدا پێی دەڵێین: خێراکە ... دەستەکانت لەو خوێنە پاك بکەرەوە... چونکە دەرگای تەوبە کراوەتەوەو نابەسترێت تاکو کاتی غەرغەرە کردن یان تاوەکو ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە دەردەچێت... ئێستا ئەوەت لە سەرە کە دڵەکەت پاك بکەیتەوە لەم باوەڕە خراپە... لە دەرگای تەوبە بدەو دڵنیابە کە خوای گەورە تەوبەکەت لێ وەردەگرێت ...بەڵام ئەو راهبە خواپەرستە کە فەتوای بە بکوژەکە دا نە قورئان و نە سوننەتی بە سەردا جێ بە جێ نابێت، بەو دوو پێوەرە فەتوای نەداوە کە ئەو بکوژە بۆی نییە تەوبە بکات... دەرگای تکا بە ڕوویدا داخست و لە ژیان بێ ئومێدی کردووە... لە کاتێکدا ئەم کابرایە دەیەوێ لاپەرەیەکی نوێ لە ژیانیدا بکاتەوە... بە هیچ شێوەیەك فەرموودەکە دەرگا ناکاتەوە بۆ ئەوەی کەسانێك بوێرن کە خوێنی خەڵکی برێژن... بەڵکو ئەم فەرموودەیە دەرگای تکا دەکاتەوە بۆ ئەو کەسانەی کە دەستەکانیان بە خوێنی خەڵکی سوور کراوە... دەیەوێ تەوبە بکات لای پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان... دەرگا دەکاتەوە بۆ ئەو کەسانەی کە کەوتوونەتە ناو ئەم تاوانە گەورە و سامناك و ترسناکەوە... خوای گەورە دەرگای تەوبە و گەڕانەوە دەکاتەوە... تەوبەکەی تەواو نییە ئەگەر پەشیمان نەبێتەوەو لەو تاوانەی کە ئەنجامی داوە وە بۆ یەکجاری واز لەو تاوانە گەورە بهێنێ... دەست بکاتە کردەوەی چاکە کە پەروەدگاری زەوی و ئاسمانەکان ڕازی دەکات... ئەمە

مەبەستی پێغەمبەرکەمانەﷺ ئەی مامۆستای ڕێزدار...

ئەمەیشە بەڵگەیەکی تره لەوپەڕی جوانی و قەشەنگیدایە لە فەرموودەی گەورەی هەموو پیاوان (محمدی کوڕی عبداللە)ﷺ جارێکی تر دەگەڕێمەوە بۆ یەکەم فەرمووده... بەڵام دەمەوێت بەڵگەیەك بهێنمەوە لەسەر ئەو بنەمایەی کە ئێستا باسی دەکەم چونکە من دەمەوێت دڵ و عەقڵ پێکەوە بدوێنم...

ئیمامی (البخاری و مسلم)[١] لە (ابوهریرە)وە ریوایەتیان کردووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ لە پەروەردگارییەوە دەیگێڕێتەوەو دەفەرموێت: ((أذنب عبد ذنبا)) واتە: بەندەیەك تاوانێکی لە تاوانەکان ئەنجامدا)) من و تۆ ئەو بەندە تاوانبارەین... داوا لە خوا دەکەم کە لە هەمووممان خۆش بێت و بۆ ئەوەی ئێمەش بگەڕێینەوە بۆ لای خۆی ((فقال: اللهم أغفر لي ذنبي))، واتە: جا فەرمووی: ئەی خودایە ! لە تاوانەکەم خۆش بە)) ئەگینا کەسێك تاوانباری سووك و ریسوا و لاسار بۆ کوێ بڕوات ئیللا بۆ لای خوای بەخشند و میهرەبان نەبێت.

یا رب إن عظمت ذنوبي كثرة	فلقد علمت بأن عفوك أعظم
إن كان لا يرجوك إلا محسن	فمن ذا الذي يرجوا و يدعو الآثم

واتە: پەروەردگارا... ئەگەر تاوانەکانم زۆر و گەورە بوون، ئەوا من باش دەزانم کەوا لێبوردنی تۆ گەلێك گەورەترە، ئەگەر تەنها چاکەکاران تکات لێ بکەن و داوات لێ بکەن، ئەی کەسی تاوانبار و گوناهبار بۆ کوێ بڕوات؟

ئایا کەسی تاوانبار بۆ کوێ دەڕوات جگە بۆ لای خوای بەخشندە و میهرەبان نەبێت؟ کەسی هەژار بۆ لای دەوڵەمەند نەبێ بۆ کوێ بڕوات؟ کەسی زەلیل بۆ لای خوای بە عیززەت نەبێت بۆ کوێ بڕوات؟ ئایا هەڵاتن بۆ کوێیە؟ بۆ کوێ دەڕۆن؟ هیچ پەناگەیەك و رزگارکەرێك نییە لە خوا ئیللا بۆ لای خوا نەبێت، چونکە هەموو زەوی زەوی ئەوە، هەموو موڵکەکان موڵکی ئەون... بەرزی و پیرۆزی هەموو بۆ ئەوە...

١ـ أخرجه البخاري، كتاب ((التوحيد)) (٧٥٠٧)، ومسلم، كتاب ((التوبة))،باب ((قبول التوبة من الذنوب و إن تكررت الذنوب و التوبة)) (٢٧٥٨)، واللفظ.

قال: ((أذنب عبد ذنبا، فقال: اللهم! أغفر لي ذنبي، فقال تبارك وتعالى: أذنب عبدي ذنبا، فعلم أن له رباً يغفر الذنب، ويأخذ بالذنب، ثم عاد فأذنب))، واتە: بەندەیەك تاوانێكی لە تاوانەكان ئەنجامدا، جا فەرمووی: ئەی خودایە ! لە تاوانەكەم خۆش بە... خوای گەورە دەفەرموێت: بەندەكەم تاوانێك لە تاوانەكانی ئەنجامداو پاشان زانی كەوا خودایەكی هەیە لەتاوانەكان خۆش دەبێت، بەهۆی تاوانەوە دەبات، ئەمجار گەڕایەوە و تەوبەی كرد))،پەروەردگار هەر پەروەردگارە و بەندەش هەر بەندەیە ((فقال: أي رب ! أغفر لي ذنبي)) فەرمووی: ئەی خودایە! لە تاوانەكەم خۆش بە)) بۆ جاری دووەم؟ بەڵێ...بۆ جاری دووەم و جاری سێیەم، تاكو بە ڕاستییەوە بگەڕێتەوە بۆ لای خوا، پەشیمان بووەتەوە، بەردەوام لەو جێگایەدا نامێنەتەوە كە تاوانەكەی ئەنجام دا، بۆیە لێرەدا خوای گەورە لێ وەردەگرێت ((فقال تبارك وتعالى: عبدي أذنب ذنبا فعلم أن له ربا يغفر الذنب و يأخذ بالذنب . ثم عاد فأذنب، فقال: أي رب! اغفر لي ذنبي. فقال تبارك وتعالى: أذنب عبدي ذنبا فعلم أن له ربا يغفر الذنب و يأخذ بالذنب، فقال تبارك وتعالى: اعمل ما شئت فقد غفرت لك))، واتە: خوای گەورە دەفەرموێت: بەندەكەم تاوانێك لە تاوانەكانی ئەنجامدا و پاشان زانی كەوا خودایەكی هەیە لە تاوانەكان خۆش دەبێت، بە هۆی تاوانەوە دەبات، ئەمجار گەڕایەوە و تەوبەی كرد فەرمووی: ئەی خودایە! لە تاوانەكەم خۆش بە، خوای گەورە دەفەرموێت: بەندەكەم تاوانێك لە تاوانەكانی ئەنجامدا و پاشان زانی كەوا خودایەكی هەیە لە تاوانەكان خۆش دەبێت، بە هۆی تاوانەوە دەبات، خوای گەورە دەفەرموێت: هەر كارێك دەكەیت بیكە چونكە من لە تۆ خۆش بوومە)) لە ریوایەتێكی تردا: ((غفرت لعبدي فليعمل ما شاء)) واتە: من لە بەندەكەم خۆش بووم جا هەر كارێك دەكات با بیكات)) .

لە فەرموودەیەكدا كە لە هەردوو كتێبی (صحيح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريرە) وە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((جعل الله الرحمة مائة جزء

١ـ أخرجه البخاري، كتاب ((الأدب))، باب ((رحمة الولد و تقبيله و معانقته)) (٦٠٠٠)، ومسلم، كتاب ((التوبة))، باب ((في سعة رحمة الله)) (٢٧٥٢).

فأمسك عنده تسعة وتسعين جزءا وأنزل في الأرض جزءا واحدا، فمن ذلك الجزء تتراحم الخلائق، حتى ترفع الدابة حافرها عن ولدها خشية أن تصيبه)) واتە: خوای گەورە بەخشندەیی کردووەتە سەد بەشەوە، جا نەوەت و نۆ بەشی لای خۆی هێشتووەتەوە و تەنها یەك بەشی دابەزاندووەتە سەر زەوی، جا تەنها لەو بەشەیە هەموو دروستکراوەکان لە نێو خۆیاندا بە بەزەیین تەنانەت ئەو ولاخەی کە سمی بەرز دەکاتەوە لە ترسی ئەوەی بەر بێچووەکەی نەکەوێت)) .

خوای گەورە تەنها یەك بەش لەو ڕەحمەتە مەزنەی داگرتووە سەر زەوی هەر لەو تەنها بەشەیە، ڕەحمەتی پێغەمبەری خواﷺ ، ڕەحمەتی دایك بەرانبەر منداڵەکەی، ڕەحمەتی باوك بەرانبەر بە منداڵەکەی، ڕەحمەتی پزیشك بەرانبەر نەخۆشەکەی، ڕەحمەتی دەوڵەمەند بەرانبەر بە هەژاران، ڕەحمەتی بەهێز بەرانبەر بە لاواز و بێ هێزەکان، هەموو لەو شێوە و شێوازی ڕەحمەتە ناسك و جوانە کە لەم بوونەوەرەدا دەبینین ئەمە تەنها بەشێکە لە سەد بەش لە ڕەحمەتی خوای بەخشندە و میهرەبان...

سوێند بە خوا هەر کەسێ خوای ناسی و ڕەحمەتەکەی ناسی ئەوا هەرگیز بێ ئومێدو بێ هیوا نابێت... هەرچەندە تاوانی گەورەی ئەنجام دابێت... هەر چەندە سەرپێچی ئەنجام دابێت، بەڵام براکەم هەر لە ئێستاوە واز لە تاون بهێنە... پەشیمان ببەرەوە لەوەی کە لە رابووردوودا ئەنجامت داوە، پەیمان بدە خواکەی خۆت بەتەوبەو گەڕانەوە و کرداری چاکە... سوێند بەو خوایەی کە هیچ خوایەك جگە لەو نییە ئەوا خوای گەورە خۆشحاڵ دەبێت بە تەوبەکە و گەڕانەوەکەت لە کاتێکدا خۆی دەوڵەمەند و پێویستی بە هیچ کەسێك نییە لە جیهاندا.

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا لە فەرموودەیەکی (عومەر ی کوڕی خەتتاب)ەوە ریوایەت کراوە کەوا فەرموویەتی: ((قدم على رسول الله بسبي فإذا امرأة من السبي تبتغي إذا وجدت صبيا في السبي أخذته فألصقته ببطنها وأرضعته))، واتە: هەندێ

١ـ أخرجه البخاري، كتاب ((الأدب))، باب ((رحمة الولد و تقبيله)) (٥٩٩٩)، ومسلم، كتاب ((التوبة))، باب ((في سعة رحمة الله)) (٢٧٥٤).

دیلیان هێنا بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ لە ناو دیلەکاندا ئافرەتێك هەبوو هەوڵی دەدا تاکو منداڵێکی لە نێو دیلەکاندا دۆزییەوە توند نوساندی بە سنگی خۆیەوە و شیری پێدا)) ئەگەر منداڵێك لە دایکەکەی بزر بێت ئەوا عەقڵەکەی لە گەڵ منداڵەکەدا بزر دەبێت بە تەواوی، عەقڵەکەی ون دەبێت و ڕاستی لە دەست دەدات و هەموو شتێکی لە دەست دەردەچێت، ڕەنگە بە پەلە لە ماڵ دەرچێت کەچی سەرپۆشەکەی بە سەردا نەداوە یان بە تەواوی جل و بەرگەکەی لە بەر نەکردووە، چونکە عەقڵەکەی بە تەواوی فڕێ داوە، عەقڵیش جێگای پێ سپاردن و سەپاندنە. لە گەڵ ئەوەیشدا پێغەمبەری خواﷺ ئەو ئافرەتە دەبینێ وە منداڵەکەی کردووەتە سەر سنگی و شیری پێ دەدات بۆیە پرسیار لە هاوەڵان دەکات و دەڵێت: ((أترون هذه المرأة طارحة ولدها في النار ؟)) قالوا: لا والله وهي تقدر على أن لا تطرحه، فقال رسول اللهﷺ : ((لله أرحم بعباده من هذه بولدها))، واتە: ئایا وا دەبینن کەوا ئەو ئافرەتە منداڵەکەی خۆی فڕێ بداتە ناو ئاگرەکەوە؟ فەرموویان: نەخێر سوێند بە خوا لە کاتێکدا ئەو دەتوانێ فڕێ نەداتە ناو ئاگرەکەوە، جا پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: باش بزانن کەوا خوای گەورە زۆر بە بەزەیی ترە بەرانبەر بە بەندەکانی لەو ئافرەتە بەرانبەر بە منداڵەکەی)).

یەکێ لە پیاوچاکان فەرموویەتی: خودایە... تۆ باش دەزانیت کە دایکم لە هەموو خەڵکی زیاتر میهرەبانترە بەرانبەرم، منیش باش دەزانم کە تۆ لە دایکم میهرەبانتری بەرانبەر بە من ... دایکم ڕازی نابێت بە من سزا و لە ناو چوونم ئایا تۆ پێی ڕازی دەبیت لە کاتێکدا تۆ (أرحم الراحمين)ی؟؟

براکەم... بە دڵنیایی و هێزەوە ڕوو لە خوا بکە و مەترسە هەروەکو چۆن خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰيَحۡيَىٰ خُذِ ٱلۡكِتَٰبَ بِقُوَّةٖ﴾ مريم: ١٢، واتە: ئەی یەحیاعليه السلام بە هەرچی توانا تە ئەو نامەی تەوراتە بگرە و کار و ڕەفتاری پێ بکە)).

هەروەکو چۆن خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰمُوسَىٰٓ أَقۡبِلۡ وَلَا تَخَفۡ﴾ القصص: ٣١، واتە: ئەی مووسا بەرە و ڕووی من وەرە و مەترسە)).

هەموومان کەمتەرخەمین و هەموو مرۆڤێك هەڵە دەکات و باشترینی هەڵەکاران تەوبەکارانن... تەنانەت کوشتنیش؟ بەڵێ ...

لە گەڵ مندا جارێکی تر بگەڕێرەوە بۆ فەرموودەی کابرای بکوژی نەوەت و نۆ کەس... پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((کان فیمن کان قبلکم رجل قتل تسعة و تسعین نفسا فسأل عن أعلم أهل الأرض فدل علی راهب، فأتاه، فقال: إنه قتل تسعة و تسعین نفسا، فهل له من توبة؟ فقال: لا! فقتله فکمل به مائة ثم سأل عن أعلم أهل الأرض))، واتە: لە پێش ئێوە کابرایەك هەبوو نەوەت و نۆ کەسی کوشتبوو، پاشان پرسیاری کرد کە زاناترین کەسی سەر زەوی کێیە؟ ئەوانیش خواناسێکیان بۆ دەست نیشان کرد، ئەویش رۆیشت بۆ لای و فەرمووی: کە نەوەت و نۆ کەسی کوشتووە ئایا بۆی هەیە تەوبە بکات؟ گوتی: نەخێر... بۆیە ئەویشی کوشت و ژمارەکە بووە سەدی تەواو ئەمجار پرسیاری کرد دەربارەی زاناترین کەسی سەر زەوی)) جارێکی تر؟ بەڵێ ..((فدل عل رجل عالم)) واتە: ئەوانیش کابرایەکی زانایان بۆ دەست نیشان کرد)) لێرەدا فەزڵی زانست و پایەی زانایانت بۆ روون دەبێتەوە ((فقال: إنه قتل مائة نفس فهل له من توبة؟ فقال: نعم)) واتە: فەرمووی: کە ئەو سەد کەسی کوشتووە، ئایا ئەو بۆی هەیە تەوبە بکات؟ فەرمووی: بەڵێ)) بە راستی ئەمە رووناکی زانستە ((ومن یحول بینه و بین التوبة؟!)) واتە: ئایا کێ دەتوانێت نێوان ئەو و تەوبە بگرێت ؟)) ئایا لەسەر رووی زەویدا کەسێك هەیە بتوانێت دەرگای تەوبە بە رووی کەسێکدا دابخات؟ نەخێر ... بە هیچ شێوەیەك نابێت خۆمان هاوتای خوا بکەینەوە و حوکم بە سەر خەڵکیدا بدەین بە بەهەشت یان دۆزەخ... چونکە ئەوە مافی هیچ بەندەیەك نییە بەڵکو ئەوە کاری خوای گەورەو میهرەبانە کە هەر خۆی کۆتایی و دواساتەکانی هەموو مرۆڤێك دەزانێت ...

((فدل علی رجل عالم، فقال: إنه قتل مائة نفس، فهل له من توبة؟ فقال: نعم، ومن یحول بینه وبین التوبة))، واتە: ئەوانیش کابرایەکی زانایان بۆ دەست نیشان کرد، جا فەرمووی: کە ئەو سەد کەسی کوشتووە، ئایا ئەو بۆی هەیە تەوبە بکات؟ فەرمووی: بەڵێ، ئایا کێ دەتوانێت نێوان ئەو و تەوبە بگرێت ؟)) بەڵێ بەڵام تەوبە چەند مەرجێکی هەیە ... ئەو مەرجانە چین؟ زانای چاوروون فەرمووی ((انطلق إلی أرض کذا و کذا، فإن بها أناسا یعبدون الله فاعبد الله معهم، ولا ترجع الی أرضك فإنها

أرض سوء)) واتە: دەرچوو بۆ زەوى فلان، چونكە لەوێ كەسانێك هەن خودا دەپەرستن و تۆيش لە گەڵ ئەواندا خودا بپەرستە، چيتر مەگەڕێوە زەوييەكەى خۆت چونكە ئەمە زەوى خراپەكارييە)) بۆيە دەبێت ژينگەى سەرپێچى بگۆڕيت... ئەو هاوەڵانەى كە هانى دەداى بۆ ئەنجام دانى زينا و كەوتنە ناو تاوانى كوشتنەو و خواردنەوەى مەى و عەرەقەوە... دەبێ بە هێزەوە و بە پياوانە و ورەيەكى بەرزەوە بڕيار بدەيت بڕيارێكى يەكلايى كەرەوە ئەو هاوەڵە خراپانە بگوردرێت.

وعل قدر أهل العزم تأتي العزائم — وتأتي على قدر الكرام المكارم
وتعظم فى عين الصغير صغارها — وتصغر فى عين العظيم العظائم
وإذا كانت النفوس كبارا — تعبت فى مرادها الأجسام

واتە: ئەگەر نەفس و دەروونەكان گەورە و مەزن بوون ئەوا جەستەكان بۆ بەدى هێنانى مەبەستەكانيان ماندوو دەبن.

بەڵێ ... دەبێ بڕيارێكى پياوانە بدەيت وە دەبێ هاوەڵە خراپەكانت بگۆڕيت... وە دەبێ فەرمانەكەى پێغەمبەرى خواﷺ جێ بە جێ بكەيت كە دەفەرموێت: ((لا تصاحب إلا مؤمنا ولا يأكل طعامك إلا تقي))[1] واتە: هاوڕێتى كەس مەكە تەنها ئيماندار نەبێت، هيچ كەسێك چێشتەكەت نەخوات تەنها كەسى خۆپارێز و لە خواترس نەبێت)) هەرگيز هاوڕێتى كەس مەكە تەنها كەسى ڕێزدار و لە خواترس و پوختە نەبێت...

لەهەردوو كتێبى (صحيح)[2] دا لە فەرموودەيەكى (ابى موسى الاشعرى) ەوە هاتووە كەوا پێغەمبەرى خواﷺ فەرموويەتى: ((مثل الجليس الصالح والجليس السوء كحامل المسك ونافخ الكير فحامل المسك إما أن يحذيك، وإما أن تبتاع منه، وإما

---

[1] ـ أخرجه ابو داود،كتاب ((الأدب))، باب ((من يؤمر أن يجالس)) (٤٨٣٢)، والترمذي، كتاب ((الزهد))، باب ((ما جاء في صحبة المؤمن)) (٢٣٩٥) وقال: ((حديث حسن إنما نعرفه من هذا الوجه))، وابن حبان (٥٥٤، ٥٦٠)، وحسنه الألباني في ((صحيح الجامع)) (٧٣٤١).

[2] ـ أخرجه البخاري كتاب ((الذبائح والصيد))، باب ((المسك)) (٥٥٣٤)، ومسلم ((كتاب البر والصلة و الأدب))، باب ((استحباب مجالسة الصالحين و مجانبة قرناء السوء)) (٢٦٢٨).

أن تجد منه ريحا طيبة، ونافخ الكير إما أن يحرق ثيابك، وإما أن تجد ريحا خبيثة))
واتە: نمونەی هاودەمی چاك و هاودەمی خراپ وەکو هەڵگری میسك و ئەو کەسەیە فوودەکاتە کوورەی ئاسنگەردا، جا هەڵگری میسك یان هەندێکت پێ دەدا وە یان هەندێکی لێ دەکڕیت وە بۆنێکی خۆشی لێوە دەبیسی، بەڵام ئەو کەسەی فوودەکاتە کوورەدا یان جل و بەرگەکەت دەسوتێنێت وە یان بۆنێکی ناخۆشی لێ دەبیسی)).

ئەم فەرموودەیە نابێتە حەرام کردنی کاری ئاسنگەری... نەخێر بە هیچ شێوەیەك... بەڵام ئەمە لە یەکچوونە بۆ هاوڕێی چاك و هاوڕێی خراپ... بۆیە زۆر وریابە... هیچ کەسێك مەهێنە ماڵەکەت تەنها لە خواترسان نەبێت... وە خواردن و خواردنەوەی خۆت پێشکەش کەس مەکە تەنها چاکەکاران و چاکسازان نەبێت وە ئەهلی فەزڵ و خواترسان و دین نەبێت ... بۆیە دەبێ ئەو ژینگەیەی خۆت بگۆڕیت...

ئەوەتا ئەم زانایە ئامۆژگاری دەکات و پێی دەفەرموێت: ((انطلق إلى أرض كذا و كذا، فإن بها أناسا يعبدون الله فاعبد الله معهم، ولا ترجع الى أرضك فإنها أرض سوء)) جا لە ماڵ دەرچوو وە نیەت و بڕیاری یەکلایی کەرەوەی دا وە بە کردار (فعلی) بەرەو زەوی تەوبە و خواپەرستی کەوتە ڕێ... تەنها نیەتی نەهێنا و واز لە جێ بە جێ کردن بهێنێ... نەخێر... بەڵکو نیەتی هێناو کەوتەڕێ، خۆشەویستە هەڵبژێردراوەکەمانﷺ دەڵێت: (فانطلق، حتى إذا نصف الطريق))، واتە: گەیشتە ناوەڕاستی ڕێگاکە لە نێوان زەوییەکەی خۆی زەوی سەرپێچی و خراپەکاری و نێوان زەوی گوێڕایەڵی و تەوبە وخواپەرستی ((فأنطلق حتى إذا نصف الطريق أتاه الموت، فاختصمت فيه ملائكة الرحمة وملائكة العذاب، فقالت ملائكة الرحمة: جاء تائبا مقبلا بقلبه إلى الله، وقالت ملائكة العذاب: إنه لم يعمل خيرا قط، فأتاهم ملك في صورة آدمي فجعلوه بينهم))، واتە: دەرچوو تاوەکو گەیشتە ناوەڕاستی ڕێگاکە، لەو کاتەدا مردن یەخەی پێ گرت، بۆیە فریشتەی ڕەحمەت و فریشتەی عەزاب بووە مشت و مڕیان، فریشتەی ڕەحمەت فەرمووی: ئەم کابرایە بە تەوبەوەو بە دڵەوە

بەرەو لای خوا هاتووە وە فریشتەی عەزاب فەرمووی: ئەم كابرایە هەرگیز كرداری چاكەی نەكردووە، بۆیە فریشتەیەك لەسەر روخساری ئادەمیزاد هات بۆ لایان ئەوانیش ئەویان كردە دادوەری نێوانیان)) واتە: كردیانە دادوەرێك لە نێوان خۆیاندا ((فقال: قیسوا ما بین الأرضین)) واتە: نێوان زەوی تەوبە و زەوی سەرپێچی (بپێون) ((فإلى أیتهما كان أدنى فهو له)) واتە: بۆ هەر كام لەو دوو زەوییە نزیك بوو ئەوا حەقی خۆیەتی))

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((فأوحى الله إلى هذه أن تقربي، وأوحى الله إلى هذه أن تباعدي، وقال: قیسوا ما بینهما، فقاسوا المسافة، فوجدوا أدنى إلى أرض التوبة بشبر، فقبضته ملائكة الرحمة))، واتە: خوای گەورە وەحی بۆ ئەمیان كرد كە نزیك بەرەوە و وەحی بۆ ئەویتر كرد كەوا دوور بكەوەرەوە، و فەرمووی: نێوان هەردوو زەوییەكە بپێون، ئەوانیش پێوایان، بینیان كەوا لە زەوی تەوبەكاریەوە بە بستێك نزیكترە، بۆیە فریشتەی رەحمەت گیانیان كێشا)) بەرەحمەت و بەزەیی خوای پەروەردگار لێی خۆش بوو وە لە ریوایەتێكی تردا ((فغفر له))، واتە: خوای گەورە لێی خۆش بوو)).

ئایا كەسێك تاوانی زینای ئەنجامدا و ئەمجار گەڕایەوە بۆ لای خوا و تەوبەی كرد ئایا خوای گەورە تەوبەكەی وەردەگرێت و، لە منداڵ و كەس و كارەكەیدا سزای نادات؟ بەڵێ... تەوبەی لێ وەردەگرێت، چونكە تەوبە تاوانەكانی پێش خۆی دەسڕێتەوە... بەڵام بە مەرجێك لە گەڵ خواكەی خۆیدا ڕاست بكات و، ڕەنگە كەسێك بڵێت: من تەوبەم كرد، بەڵام هەندێ جار لاواز دەبم بەرانبەر بە تاوان، پێی دەڵێم: جارێكی تر تەوبە بكە و بگەڕێوە و بزانە، كە خوای گەورە هەرگیز بێزار نابێت تاكو تۆ بێزار نەبێت... بزانە كە هیچ شەوێك بە سەرماندا تێپەڕ نابێت ئیللا خوای گەورە دادەبەزێتە ئاسمانی دونیا (دابەزینێك كە شایستەی گەورەیی و شكۆمەندی خۆی بێت) بزانە ئەوەی كە بە هۆش و بیرتدا دێت خوای گەورە لەوە جیاوازە ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌ ۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ﴾ الشورى: ١١، واتە: هیچ شتێك نییە لە وێنەی ئەو (خوا) یە نە لە زاتیا نە لە سیفاتیا نە لە كرداریا بۆ خۆی

تەنیایە و لە هەموو شتێك بێ نیازە و هەموو شتێکیش نیازمەندە بەو، ئەویشە بیسەری بینا بە ئاگایە بە وتەی بەندەکانی بینایە بۆ کار و کرداریان)).

هیچ سیفاتێك لە سیفاتەکانی خوای گەورە ئینکار مەکە (تعطیل) وە چۆنییەتێکەی مەچوێنە بە هیچ شتێك... هیچ سیفاتێکی مەچوێنە بە سیفاتی هیچ دروستکراوێك لە دروستکراوەکانی، پاکی و بێگەردی بۆ خوای گەورە وە هیچ هاوشێواز و هاوچەشن و هاووێنە و هاوشان هاوتایەکی نییە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ٱلرَّحۡمَٰنُ عَلَى ٱلۡعَرۡشِ ٱسۡتَوَىٰ﴾ طـه:٥، واتە: ئەو خوا بەخشندەیە چوویە سەر عەرشی خۆی . بەڵێ ..مەبەست بەم چوون و سەرکەوتنەیە بۆ سەر عەرش، سەرکەوتنێکە شیاوی زاتی بڵندی ئەو بێ و بەو شێوەیە کە (سەلەف) و پێشینانمان تەفسیریان کردووە و بێ هیچ شوبهاندن و لێکدانەوە و چوونە ناو قوڵاییەوە)).

(استوی) بەو شێوەیەی کە خۆی باسی کردووە، بەو شێوەی کە خۆی ویستی لەسەر بووە وە ماناکەی ئەوەیە کە فەرموویەتی، (استواء)ێك بە بێ جێگۆرکێ و چوونە ناو دروستکراوەکانەوە، چونکە عەرش ئەوی هەڵنەگرتووە، (الکرسی) جێی متمانەو پەنای نییە بەڵکو عەرش و هەڵگرانی، کورسی و مەزنێتی، هەمووی بە توانای خۆی هەڵگیراوە و بە مەزنی و توانای خۆی و ملکەچن بۆ گەورەیی و دەسەڵاتی خوا, بۆیە واتای (الاستواء) دیار و ئاشکرایە، چۆنییەتیەکەی نەزانراوە، باوەڕهێنان پێی واجبە، پرسیار کردن دەربارەی بیدعەیە... جا خوای گەورە دادەبەزێت... بۆ ؟

لەهەردوو کتێبی (صحیح)[١] دا لە فەرموودەیەکی (ابی هریرە)ەوە هاتووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ینزل الله إلى السماء الدنیا کل لیلة حین یمضي ثلث اللیل الأول، فیقول: أنا الملك أنا الملك، من ذا الذي یدعوني فأستجیب له من ذا

---

١ ـ أخرجه البخاري، کتاب ((التهجد))، باب ((الدعاء والصلاة من آخر اللیل)) (١١٤٥)، ومسلم، کتاب ((صلاة المسافرین و قصرها))، باب ((الترغیب في الدعاء و الذکر في آخر اللیل و الإجابة فیه)) (٧٥٨ / ١٦٩). واللفظ لمسلم.

الذي يسألني فأعطيه، من ذا الذي يستغفرني فأغفر له، فلا يزال كذلك حتى يضيئ الفجر)) واتە: خوای گەورە هەموو شەوێك دادەبەزێتە ئاسمانی دونیا کاتێ کە یەکەم سێیەکی شەو دەڕوات، دەڵێت: من پادشام من پادشام، کێ هاوارم پێ دەکات و بانگم دەکات تاکو وڵامی بدەمەوە، کێ داوام لێ دەکات تاکو پێی بدەم، کێ داوای لێخۆشبوونم لێ دەکات تاکو لێی خۆش بم، بەردەوام وا دەبێت تاکو گزنگ دەردەچێت)) .

لە (صحیح مسلم)[١] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (ابی موسی الاشعری)ەوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی ((إن الله يبسط يده بالليل ليتوب مسيئ النهار ويبسط يده بالنهار ليتوب مسيئ الليل حتى تطلع الشمس من مغربها))، واتە: خوای گەورە شەوانە دەستەکانی فراوان دەکاتەوە بۆ ئەوەی لە تاوانکاری ڕۆژ خۆش بێت وە ڕۆژانە دەستەکانی فراوان دەکاتەوە بۆ ئەوەی لە تاوانکاری شەو خۆش بێت تاکو ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە دەردەچێت)) ئەمەیشە نیشانەیەکە لە نیشانەکان کە لە پاشان بە درێژی باسی دەکەم انشاء الله .

هەروەها هەرکەسێ تاوانی گەورەی زینا ئەنجام بدات...پاشان بیەوێ تەوبە بکات و بگەڕێتەوە بۆ لای خوا... پەشیمان بووەوە وازی لە تاوانەکەی هێنا و کرداری چاکەی ئەنجام دا ئەوا خوای گەورە وەری دەگرێت ... چونکە بەڵێنی داوە... پێغەمبەرەکەی ﷺ بەڵێنی داوە... ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات ...

لەگەڵ مندا بیر بکەرەوە لەم ریوایەتە خۆش و شیرینە ... هەروەکو (ئیمامی مسلم)[٢] ریوایەتی کردووە و دەڵێت: (ماعز ی کوڕ مالك) هات بۆ لای پێغەمبەری خوا ﷺ و فەرمووی: ((یا رسول الله ! طهرني)) واتە: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ پاکم بکەرەوە) پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((ويحك ارجع فاستغفر الله، وتب إليه)) واتە: ((تیابچیت.. بگەڕێوە... داوای لێ خۆش بوون لە خوا بکە و تەوبە بکە))

١ـ أخرجه مسلم، كتاب ((التوبة))، باب ((قبول التوبة من الذنوب و إن تكررت الذنوب و التوبة)) (٢٧٥٩).
٢ـ أخرجه مسلم، كتاب ((الحدود))، باب ((من أعترف على نفسه بالزنا)) (١٦٩٥).

صەڵات و سەلام لەسەر ئەو ڕەحمەتە بە دیاری نێردراوە ئەو نیعمەتە بەخشراوە، بزانە کە ئیسلام تینووی خوێن ڕشتن نییە هەروەکو چۆن دوژمنان تۆمەتباری دەکەن، ئەویش دەڕوات بەڵام زۆر دوور ناکەوێتەوە و جارێکی تر دەگەڕێتەوە و دەڵێت: ((یا رسول الله طهرني)) بۆ جاری دووەم؟ بەڵێ بۆ جاری دووەم، ئەی پێغەمبەری خوا(ρ)چی بە ئەو فەرموو ؟! فەرمووی: ((ویحك ارجع فاستغفر الله، وتب إليه)) واتە: ((تیابچیت.. بگەڕێوە... داوای لێ خۆش بوون لە خوا بکە و تەوبە بکە)) ئەویش دەڕوات بەڵام زۆر دوور ناکەوێتەوە و جارێکی تر دەگەڕێتەوە و دەڵێت: ((یا رسول الله طهرني)، بۆیە پێغەمبەری خواﷺ بۆ جاری سێیەم پێی فەرموو: ((ویحك ارجع فاستغفر الله، وتب إليه)) سێ جار لەسەر یەك، چونکە پێغەمبەرﷺ هەمووی میهرەبانییە هەمووی ناسك و نەرمییە، سۆز و خۆشەویستییە، سوێند بە خوا ئەگەر (ماعز ی کوڕی مالك) بگەڕایەتەوە و داوای لێخۆشبوونی لە خوا بکردایە و تەوبەی بکردایە ئەوا خوا لێ ی خۆش دەبوو، ئەوەتا خوای گەورە لە حەقی پێغەمبەرەکەیداﷺ دەڵێت: ﴿بِٱلْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾ التوبة: ١٢٨، واتە: بەرامبەر بە بڕواداران زۆر دڵسۆز و بە بەزەیی و دلۆڤانە)) . من لێرەدا جەخت لەسەر ئەم بەشە دەکەم چونکە ئێمە زۆر جار دەبیسین گوایە کە ئیسلام دینێکە هەردەم تینووی خوێنە ! نەخێر، ئەوە دینێکە کە زۆر ڕێز لە خوێن دەگرێت وە ڕێز لە ژیان دەگرێت – لە پێشدا باسی ئەوەم بە درێژی کرد– وە تکام لای خوا ئەوەیە کە لەم ئوممەتەدا کەسانێك هەبن کەوا ئەم چەند وشەیەم بگۆڕنە زمانەکانی تر چ بە نوسراوی یان بە بیستراوی بۆ ئەوەی ئەهلی ڕۆژهەڵات و ئەهلی ڕۆژئاوا بیخوێننەوە، داوا لە خوای گەورە دەکەم کە خەڵکی ڕێنمووی بکات بۆی، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە... ئەوەتا پێغەمبەری خواﷺ بە (ماعز ی کوڕی مالك) سێ جار دەفەرموێت: ((ویحك ارجع فاستغفر الله، وتب إليه)) ئەویش زۆر دوور نەکەوتەوە و دیسان گەڕایەوە – بۆ جاری چوارەم – فەرمووی: ((یا رسول الله طهرني)) ئەم پیاوە دان بە تاوانەکانی خۆیدا دەنێت – وە دان پیانانیش گەورەی بەڵگەکانە

هەروەکو دەڵێن – پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی ((مم أطهرك؟))واتە: لە چی پاکت بکەمەوە ؟)) فەرمووی: ((من الزنا) واتـە: لـە ئـەنجامی زینا کـردن)).. پێغەمبـەری خـواﷺ لێـی پرسـی: ((أبـه جنـون ؟)) واتـە: ئایا ئـەم کابرایـە هـیچ شـێتییەکی تێدایە ؟)) بۆیە پێیان ڕاگەیاند کە هیچ شێتییەکی تێدا نییە – وتیان: نـەخێر ئـەی پێغەمبـەری خـواﷺ کەواتـە ئـەم پرسـیارە بەسـە، بـەڵام پێغەمبـەری خـواﷺ پرسیارێکی تری کـرد و فـەرمووی: ((أشـربت خمـرا)) واتـە: ئایا عارەقـت (مـەی)ت خواردووەتـەوە))، سـەر خۆشـی کـردبێتی و نـەزانی چـی دەڵێیـت؟ بۆیـە پیاوێـك هەستاو بۆنی دەمی ئەوی کرد کەچی بۆنی عارەقی لە ئـەوەوە نەبیسـت فـەرمووی: ئـەی پێغەمبـەری خـواﷺ عـارەقی نەخواردووەتـەوە، لـە پـاش هـەموو ئەوانـە پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((أزنیت؟))، واتە: ئای تۆ زینات کـرد؟)) فـەرمووی: بەڵێ، بۆیە پێغەمبەری خواﷺ فەرمانی کرد و بەردباران کـرا، خەڵکەکـە دەربـارەی ئەو بوونە دوو بەشەوە هەندێکیان دەیانگوت: مـاعز لەسـەر خـراپترین کارەکانیـدا تیاچوو وە تاوانەکانی دەورەیان لێ گرتبوو، هەندێکیان دەیانگوت: هـیچ تەوبەیـەك لە تەوبەکەی ماعز باشتر نەبووە کە خۆی هات بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ و دەستی خستە نێو دەستی و ئەمجار وتی: بە بەرد بمکوژن، دەڵێت: بـەو شـێوەیە دوو سـێ ڕۆژ مانـەوە، ئـەمجار پێغەمبـەری خـواﷺ هـات بـۆ لایـان، لـە کاتێکـدا ئـەوان دانیـشتبوون، سـڵاوی لـەوان کـرد و دانیـشت و فـەرمووی: ((اسـتغفروا لمـاعز بـن مالك))واتە: داوای لێخۆشبوون بۆ ماعزی کوڕی مالك بکەن)).

ئـەم پیـاوە زینـای کـردووە، سـنووری شـەرعی بـە سـەردا جـێ بـە جـێ کـرا بـە فەرمانی پێغەمبەری خواﷺ بەڵام پێغەمبەری خواﷺ خودی خۆی فـەرمان دەکاتـە هاوەڵانی، کە داوای لێخۆشبوونی بۆ بکەن ... بەڵێ براکەم ... من و تـۆ مـرۆڤین... بۆیە تەماشای خەڵکی مەکە بە تەماشا کردنێکی وشك و ڕەقەوە... وا دەزانی خۆت هیچ کەم و کوڕییەکت نییە و لە هەموو تاوانێك پاك کراویتەوە، کۆتاییت بۆ خـۆت دەستەبەر کردووەو بە دەستت هێناوە!! نـەخێر سـوێند بـە خـوا... دڵنیـا بـە کـە ماڵەکەی مـن لـە شووشـە دروسـت کـراوە وە ماڵەکـەی تـۆیش لـە شووشـە دروسـت

کراوه... ئەگەر هەرکەسێ ماڵەکەی له شووشه دروست کرابوو ئەوا نابێت به هیچ شێوەیەك (ئەگەر عاقڵ بێت) بەرد له خەڵکی بگرێت و، ئێمه له فریشته نزیککراوەکان نین... تەنها خوا خۆی دەزانێت که کۆتایی هەر یەکێك له ئێمه چۆن دەبێت (داوا له خوا دەکەم کۆتایی من و ئێوه و هەمووان به باوەڕەوه بێت) خاوەن دڵه گەورەکان زۆر به کەمی جێگای ناحەزی و توند و تیژی و تۆڵه سەندنەوەی تیادا دەبێتەوه، چونکه ئەوانه لەو جۆره دڵەن که پڕن له میهرەبانی و نەرم و نیانی و ناسکی، بۆیه تەماشای خەڵکی تر مەکه به تەماشاکردنێکی ناحەزی و توندو تیژییەوه... خوای گەوره دەفەرموێت ﴿ فَإِذَا ٱلَّذِى بَيْنَكَ وَبَيْنَهُۥ عَدَٰوَةٌ كَأَنَّهُۥ وَلِىٌّ حَمِيمٌ ﴾ فصلت: ٣٤، واته: ئەوسا ئەبینی ئەو کەسەی که له نێوان تۆ و ئەودا دوژمنایەتییه، وای لێ دێ دەڵێی دۆستێکی نزیك و به سۆزه)).

ئەوەتا جادوو بازەکانی فیرعەون لەو کات و ساتەدا دەیانگوت ﴿بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ ٱلْغَٰلِبُونَ ﴾ الشعراء: ٤٤، واته: به یارمەتی و دەسەڵات و توانای فیرعەون ئێمه به سەر مووسادا زاڵ ئەبین و دەیبەینەوه)) له یەك ساتدا، کاتێك دڵەکانیان به ڕوناکی یەکتاپەرستی و باوەڕ ڕوناك بووەوه و گەڕانەوه بۆ لای خودای بەخشنده و میهرەبان و سوژدەیان بۆ پەروەردگارەکەی موسا و هارون برد وه به فیرعەونیان گوت ئەو وشه نەمر و یەکلایی کەرەوه ((لا ضَيرَ))واته: چی دەکەی بیکه, له پەند و نموونەی زاراوەی خۆمان (مەبەستی میسرییه) دەڵێن: ((أعلى ما في خيلك أركبه)) واته: له وڵاخەکەی خۆت بەرزتر سواربه)) چونکه دڵەکان تام و چێژ و شیرینی باوەڕی چەشت... دڵنیایی و باوەڕیان زیاتر و بتەوتر بوو به بەڵێنەکەی خواکەیان... بۆیه چیتر جگه له ئەو له کەسی تر ناترسن...

ئەوەتا لێرەدا پێغەمبەری خوا ﷺ به هاوەڵه پاکەکانی وەکو (أبوبکر و عمر و عوسمان و عەلی و ئەوانیتر)) دەفەرموێت: ((استغفروا لماعز بن مالك)) ئەوانیش فەرموویان: خوا له ماعز ی کوڕی مالك خۆش بێت ..)) جا ئەوان نەیانگوت: چۆن داوای لێخۆشبوونی بۆ بکەین له کاتێکدا ئەو زینای کردووه ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ

؟ نەخێر وایان نەگوت... چونکە ئەوە فەرمانی پێغەمبەرایەتییە... ئەمجار خۆشەویستمانﷺ فەرمووی: (لقد تاب توبة لو قسمت بين أمة لوسعتها))، واتە: بە ڕاستی ئەو تەوبەیەکی کردووە ئەگەر دابەش بکرایەتە سەر ئوممەتێکدا ئەوا بەشی هەمووی دەکرد)).

دەڵێت: ئەمجار ئافرتێك لە (غامد له الازد) واتە: غامدی بوو، هات بۆ لای و وتی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ! پاکم بکەرەوە . ئەویش فەرمووی: ((ويحكِ ارجعي فاستغفري الله، وتوبي إليه) واتە: تیابچیت... بگەڕێوە و داوای لێخۆشبوون لە خوا بکە و لای خوا تەوبە بکە)) ئەویش فەرمووی: ((لعلك تريد أن ترددني كما رددت ماعز بن مالك)) واتە: رەنگە بتەوێت بمگەڕێنیتەوە هەروەکو چۆن ماعز ی کوڕی مالك ت گەڕاندەوە)) فەرمووی: ((وما ذاك ؟)) واتە: ئەوە چییە؟ ((قالت: إنها حبلى من الزنا)) وتی: ئەو لە ئەنجام ئەو زینایە ئێستا دووگیانە(سکی پڕە) ؟)) ئەمجار ئەو ڕەحمەتە بە دیاری نێردراوە و نیعمەتە بەخشراوە فەرمووی: ((أرجعي حتى تلدي)) واتە: بگەڕێوە تاوەکو منداڵەکەت دەبێت .)) ئەویش گەڕایەوە تاکو منداڵەکەی بوو ئەمجار منداڵەکەی لە گەڵ خۆیدا لە نێو پەڕۆوپاڵەیەکدا هێنا بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ و فەرمووی: ((ها هو يا رسول الله قد ولدته))، واتە: ئەوەتا ئەی پێغەمبەری خواﷺ منداڵەکەم بوو)) ئەو ئافرەتە نەچوو پاسەپۆرتێکی ساختە دروست بکات ! هەڵنەهات بۆ هاندەران ! بەڵکو ئەو خۆی بە پێی خۆی هات، ئایا ئەو ڕەحمەتە نێردراوە چی بە ئەو فەرموو؟ فەرمووی: ((ارجعي فأرضعيه حتى تفطميه)، واتە: بگەڕێوە وشیری بدەیە تاکو لە شیر دەبڕێتەوە)) ئەو دەبێ دوو ساڵ شیر بەو منداڵە بدات ! ئایا ئەمە ئەو ئیسلامەیە کە تینووی خوێن ڕشتنە ! ؟ –ئەی بانگەوازکارانی دروستکردنی گومان و دوودڵی بیخوێننەوە – ((فجاءت به وقد فطمته، وفي يده شئ يأكله، فأمر الصبي، فدفع الى رجل من المسلمين و أمر بها فحفر لها و أمر بها فرجمت)) واتە: لە پاش دوو ساڵ دیسان هێنایەوە، لە کاتێکدا لە شیر براوەتەوە و شتێکی بە دەستەوەیە خەریکە دەیخوات . ئەویش فەرمانی کرد و منداڵەکەیان دا بە دەست کابرایەکەوە لە موسڵمانان، ئەمجار فەرمانی کرد و چاڵیان

بۆ کرد و بەرد بارانیان کرد...))

ئەو ئافرەتە هەر ئەو ئافرەتەیە...لە پاش دوو ساڵ هەڵنەهات و رابکات، چونکە پێغەمبەری هەڵبژێردراوﷺ ئەوانی لەسەر چاودێری پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان پەروەردە کردووە نەك لەسەر چاودێری یاسای ئێرە و ئەویٚ یان لەسەر چاودێری خوودی خۆی (دایك و باوکم و روحم بە فیدای بێت)) هەرگیز ...

بەڵکو ئەوانی فێر کردوون لەسەر چاودێری ئەو پەروەردگارەی کە نەمرو زیندووە و هەرگیز نامرێت .

چەند پێویستمان لەو جۆرە وانانە هەیە!! دەمەوێت لە هەموو موسڵمانێك چاودێری خواکەی بکات، ئەو خوایەی کە دەبینی و دەبیسیٚ... دڵنیابە کە خوا هەموو قسەو هەناسەکانت دەبیسیٚ هەرچەندە بە تەنها بیت... هەموو کردەوەکانت دەبینیٚ هەرچەندە بە تەنها بیت... بۆیە چاودێری یاسا مەکە بەڵکو چاودێری پەروەردگاری جیهان بکە.

اذا ما خلوت الدهر يوماً فلا تقل خلوت ولكن قل عليَّ رقيب

ولا تحسبن الله يغفل ساعة و لا أن ما تخفي عليه يغيب

واتە: ئەگەر ڕۆژێك لە ڕۆژان بە تەنها بوویتەوە مەڵیٚ، بە تەنهام بەڵکو بڵیٚ چاودێرێك وا بە سەرمەوەیە، هەرگیز وا مەزانە خوا تەنها ساتێك بیٚ ئاگا دەبێت یان شتێکی لیٚ بشاردرێتەوە و ئەو لێی بیٚ خەبەرە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِن نَّجْوَىٰ ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنَىٰ مِن ذَٰلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا﴾ المجادلة:٧، واتە: ئایا نەتزانیوە کە خوا دەزانیٚ چی لە ئاسمانەکان و زەویدایە؟ هەر سیٚ کەسێك لە گەڵ یەکتردا چپە بکەن خوا چوارەمینیانە، هەر پێنج کەسێك چپە بکەن خوا شەشەمیانە وە لەو ژمارانەش کەمتر یا زۆرتر لە هەر کوێدا بن هەر خوایان لەگەڵە، واتە: ئەوانە هەر چەند ببن،

هەرچی بکەن، هەرچی بڵێن، لە هەر شوێنێکدا بن خوا لەگەڵیانەو ئاگای لەهەموو شتێکیانە)).

جا ئەو خوایە لە گەڵیاندایە لە هەر کوێیەك بن بە زانیاری و بینین... بۆیە قەبارە و جەستە بۆ خودا دامەنێ (لا تجسم) مەیچوێنە بە هیچ شتێك (لا تشبه): ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ الشوری:١١، واتە: هیچ شتێك نییە لە وێنەی ئەو(خوا) یە ئەویشە بیسەری بینا بە ئاگایە بە وتەی بەندەکانی بینایە بۆ کار و کرداریان)).

لە پاش دوو ساڵ ئەو ئافرەتە (غامدی)یە هاتەوە، بۆ ئەوەی پێغەمبەری خواﷺ سنووری لەسەر جێ بە جێ بکات وە فەرمانی کرد بەرد باران بکرێت، خالد یەکێك بوو لەوانەی کە بەرد بارانی دەکرد، بۆیە بەردێکی لێدا و دڵۆپێك لە خوێنەکەی کەوتە سەر گۆنای بۆیە ئەویش جوێنی پێدا، جا پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((مهلا یا خالد، فوالذي نفسي بيده لقد تابت توبة لو تابها صاحب مكس لغفر له... ثم أمر بها فصلى عليها و دفنت)) واتە: لە سەرخۆبە ئەی خالد، سوێند بێ بەو کەسەی گیانی منی بە دەستە ئەو بە ڕاستی تەوبەیەکی کرد ئەگەر خاوەنی (مکس: باج) ئەو تەوبەی بکردایە ئەوا خوا لێی خۆش دەبوو ئەمجار فەرمانی کرد نوێژیان لەسەر کرد و ناشتیان)) بەڵێ پاشان پێغەمبەری خواﷺ لە سەری نوێژ دەکات وە بەڵگەیش لەسەر ئەوە لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتووە کە عومەری کوڕی خەتتاب پرسیار دەکات لە پێغەمبەری خواﷺ و دەڵێت: ((یا رسول الله أتصلي عليها وقد زنت! ؟ فقال النبيﷺ ((لقد تابت توبة لو قسمت بين سبعين من أهل المدينة لوسعتهم، وهل وجدت توبة أفضل من أن جادت بنفسها لله تعالى ؟)) واتە: ئەی پێغەمبەری خواﷺ نوێژی لەسەر دەکەیت لە کاتێکد ئەو زینای کردووە؟! پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: بە ڕاستی ئەو تەوبەیەکی کردووە ئەگەر دابەش بکرایەتە سەر حەفتا کەس لە ئەهلی مەدینەدا ئەوا بەشی دەکردن، ئایا هیچ

١ـ أخرجه مسلم، كتاب((الحدود))، باب ((من أعترف على نفسه بالزنا)) (١٦٩٦).

تەوبەیەکی لەوە باشتر دۆزییەتەوە کە بە بێ پێچ و پەنا خۆی ببەخشێتە خوای گەورە)).

بەڵگە لەسەر ئەم بابەتە روون و ئاشکرایە... هەرچەندە لە وڵامی ئەم پرسیارە ترسناکەدا درێژەم پێدا بەڵام هۆکارەکەی ئەوەیە کە دەرگای تکا کردن بکەمەوە بۆ تاوانباران و کەمتەرخەمان ..(هاوشێوەکانی من) بۆ ئەوەی رووبکەنە خوای پەروەدگار... تەنانەت ئەگەر کەوتونەتە ناو تاوانی گەورەی کوشتنەوە، دەستەکانت لە خوێنی حەرام پاك بکەرەوە... دڵەکەت پاك بکەرەوە لەو باوەڕە پووچ و ناڕەوایە... هەروەها تاوانی گەورەی زینا ئەوا ئەندامەکانت پاك بکەرەوە و دامێنت بپارێزە و ئەوەی کە لە سەرتە تەوبە و گەڕانەوە و پەشیمان بوونەوەیە... گەڕانەوە بۆ لای خوای پەروەدگار... دڵنیابە کە ئەگەر بەندەیەك گەڕایەوە بۆ لای خوای گەورە و تەوبەیەکی راستی کرد ئەوا خوای گەورە تەوبەکەی لێ وەردەگرێت...

ئەم باسە بە هەڵویستێکی کاریگەر کۆتایی پێ دەهێنم ..رۆژێك لە جێگایەکی گشتیدا بووم گەنجێك رووی لێ کردم وە سوێندی بۆ خواردم بە خوا کە ئەو منی خۆش دەوێ ئەمجار دەستی بە گریان کرد... گوتم: برا خۆشەویستەکەم بۆ دەگری؟ فەرمووی: سوێند بەخوا ئەی مامۆستا... خوای گەورە تۆی کردە هۆی هیدایەت دان و تەوبەکردنم، گوتم: سوپاس بۆ خوا، ئەی خودایە کردەوەکانمان تەنها لە بەر خاتری تۆ ئەنجام بدەین... کردەوەکانمان لێ وەربگرە و لە ریا و دووڕوویی دوورمان بکەرەوە... راستگۆییمان بە نسیب بکە... لە کردار و کردەوە و هەموو حاڵەتێکدا...خودایە بەش و پشکمان لەدینەکەماندا تەنها قسەکردن نەبێت و کردار و نیەتمان پاك بکەرەوە ئەی پەروەردگاری هەموو جیهان... ئەمجار گوتم: پێم بڵێ... برا خۆشەویستەکەم... ئەمجار ئەویش دەستی بە قسەکردن کرد و باسی ئەوەی کرد کە هیچ خوانێك نەبووە ئیللا لە پێش ئەوەی ئاو دابنێن عارەقیان دادەنا، ئەمجار گوتی: نوسینگەیەکی گەورەم هەبوو و بەشێکی تایبەتی تیادا بوو تایبەت بە زینا... باسی بۆ کردم کە فەرمانبەرێکی تایبەتی بۆ ئەو مەبەستە دامەزراند بوو بۆ ئەوەی جوانترین کیژۆڵە و کچی بۆ بهێنێ (خودایە خێزان و کچ و

خوشــکەکانمان داپۆشــە و بیانپــارێزە و گەنجــەکانمان چاکــساز بکــە و ڕێنمــویی منداڵەکانمان بکە و دامێنمان بپارێزە یا أرحم الـراحمین ..) ئـەمجار پێـی گـوتم: لـە شەوی سێیەمی ڕەمەزانێك لە ڕەمەزانەکانی پێشوو گوێی لە هەندێ خەڵکی بـوو لـە دەرەوە نوێـژی تـەراویحیان دەکـرد و دەڵێـت: منـیش سـەرم بـادەدا و گاڵتـەم بـەو دەروێشانە دەکرد وە لە دڵی خۆمدا دەمگوت: ئەوانە چین؟ چیان بە سەر هـاتووە؟ چی دەکەن؟ سوێندی بۆ خواردم بە خوا کە لە تەمەنیدا تەنها یەك کرنۆشی بۆ خـوا نەبردووە، من وا هەستم کرد کە تەمەنی لە سی و پێنج سـاڵ تێپـەڕیوە لـە کاتێکدا کە ئەو لە خێزانێکـی ناسـراوە و پایـەدارە... (داوا لـە خـوا دەکـەم کـە لـە دونیـا و قیامەتدا دامان پۆشێت) پێی گـوتم: لـەم شـەوەدا کـچێکی جوانکیلـەیان بـۆ ئامـادە کردم بەڵام لە پاش ئەوەی زینای لە گەڵدا کرد هیچ تام و چێژێکی لێ وەرنەگرت... بۆیە فەرمانی کردە ئەو فەرمانبەرەی کە تایبەتە بۆ ئەو مەبەستە بچێت بـۆ ئـەوەی یەکێکی جوانتری بۆ ئامادە بکات... گوتی: دەرچووە دەرەوە... منیش (ریمـوت)ی تەلەفزیونەکەم گرتە دەستەوە... بەردەوام بە دوای کەناڵێکدا دەگەڕام... دەرباری فلیمێکی خراپ و ئابڕوبـەر... بـۆ ئـەوەی کاتەکـەی خـۆی لـە گەڵدا بـە سـەر ببـات تاوەکو ئەو کچەی بۆ ئامادە دەکەن ... دەڵێت: سبحان الله... لـە کاتێکدا لـە نێـو کەناڵەکاندا دەگەڕام... لـە ناکـاو ڕووی تـۆم لەسـەر شاشـەکە بـینی... گـوتم: چـی شتێك ئەمـەی بـە هەڵـە هێناوەتـە ئێـرە؟ بـەڵام چـرکەیەك چاوەڕوان بـووم... دوو چـرکە... دە چـرکە... لـە کاتێکـدا مـن تەماشـای وێنەکـەتم دەکـرد... ئـەو دیمەنـە دەبینم... ریش و ئامۆژگاری لەسەر شاشەی تەلەفزیونەکە... لە دڵی خۆمـدا گـوتم: هیچ سوودی نییە ئەمە لێرە بێت... گوتم: چارەکە خولەکێك بە سـەر منـدا تێپـەڕی ئەمجار نیو خولەك... لە کاتێکدا (ریموت) ەکە بە دەسـتمەوەیە... ئـەمجار هەسـتم کرد کە گوێ دەگرم... گوتم: ئەوا خوا ویستویەتی گوێ بگری و هیدایەت و چاکەی بۆ تۆ ویستووە ... دەڵێـت: بـۆ مـاوەی یـەك خولـەك گـوێم دەگـرد... ئـەمجار سـێ خولەك پاشان (ریموت) ەکەم دانا و دەستم بـە گریـان کـرد... پێـی گـوتم: وانەکـە (محاضرة) ەکە بە ناونیشانی (ترسناکی زینـا) بـوو... ئـەی خودایـە!! تەقـدیرێکی پەروەدگاری بوو... کە هـیچ کەسـێك هـەرگیز ناتوانێـت ڕێکـی بخـات... وانەکـە لـە یەکێ لە دەوڵەتەکانی کەنداو بوو... ڕاسـتەوخۆ پـەخش دەکـرا... لـە کاتێکدا ئـەو

کەناڵەکانی ئەم دیو ئەو دیو دەکرد ... خوای زەوی و ئاسمانەکان ویستی کە گوێی لەو وانە بێت لە لایەن بەندەیەکی هەژارەوە بۆ پادشای بە توانا... دەڵێت: چل خولەك گوێم لەو وانەیەیە بوو... لە کاتێکدا خۆی یەك کاتژمێر بوو وە لە گەڵ خۆیدا قسەی دەکرد و دەڵێت: دەستم بە گریان کرد و وات دەزانی کە لە ژیانمدا هەرگیز نەگریاوم... وە چووە ژوورەوە بۆ نوسینگە تایبەتەکەی خۆی و خۆی ششت و لەش گرانی لەسەر خۆی لادا لە ئەنجامی زیناکەیدا... بۆ یەکەم جار... لە پاش کەمێك فەرمانبەرەکە هاتە ژوورەوە و کچێکی جوانی ئامادە کردبوو... فەرمانبەرێکی تری لە گەڵدا بوو... تەماشای نوسینگەکەیان کرد... کەچی کەسیان نەبینی پاشان تەماشایان کرد کابرایەك لە سوژدەدایە لە بەر دەستی خوای بەرز و باڵادەستدا... دەگری بە کوڵ، فرمێسك لە چاوەکانی دێتە خوارەوە باوەڕیان نەدەکرد... کوا فلان؟ زۆر ئەستەمە ئەم کابرایە کە لە سوژدەدایە ئەو بێت !! ئەی من بە ئێوەم نەگوت ﴿ فَإِذَا ٱلَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُۥ عَدَٰوَةٌ كَأَنَّهُۥ وَلِيٌّ حَمِيمٌ ﴾ فصلت:٣٤، واتە: ئەوسا ئەبینی ئەو کەسەی کە لە نێوان تۆ و ئەودا دوژمنایەتییە، وای لێ دێ دەڵێی دۆستێکی نزیك و بە سۆزە)).

براکانم .... (ئیمامی مسلم)[١] ریوایەتی کردووە لە (عبد الله ی کوڕی عمرو ی کوڕی العاص)) دەڵێت: گوێم لێ بوو پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: (إن قلوب بني آدم كلها بين إصبعين من أصابع الرحمن . كقلب واحد يصرفه حيث يشاء)) واتە: دڵی مرۆڤەکان هەمووی لە نێوان دوو پەنجەیە لە پەنجەکانی خوای میهرەباندا،کو تەنها دڵێکە هەرچۆن بیەوێ ئەمدیو ئەودیوی دەکات)) ئەمجار پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((اللهم مصرف القلوب صرف قلوبنا على طاعتك)) واتە: ئەی خودایە ! ئەی ئەو کەسەی دڵەکان ئەم دیو ئەودیو دەکەی دڵەکانمان لەسەر گوێڕایەڵی خۆت دامەزراو بکە)).

دڵ وەکو ژوورێکی تاریك وایە... کە دەچیتە ژوورەوە دەبینی تاریکییەکی سەخت و هیچی تیادا نابینیت... هەست بە دیوارەکانی دەکەیت... هەر کە دەستەکانت بدات لە کلیلی روناکییەکەی وە فشاری بخەیتە سەر و دەستی پیادا

١ـ أخرجه مسلم، كتاب القدر، باب تصريف الله تعالى القلوب كيف شاء (٢٦٥٤).

بنێیت بە ناسکی ئەوا روناکی ئەو گڵۆبە هەموو تاریکییە سەختەکە دەکاتە روناکییەکی زۆر...هەروەها دڵەکان دەبێتە روناکییەکی زۆر بە فەزڵی خوای بەرز و بەڕێز... بە فەزڵی ئەو کەسەی کە دڵەکان بە دەستی ئەوە... کاتێ کە چوونە ژوورەوە بۆ لای بر اکەمان لە کاتێکدا ئەو لە سوژدەدایە... گوتیان: ئەی فلان... مەسەلەکە چییە؟ چی ڕوویداوە؟ تۆ لە پێش کەمێك...!! (دەستی بە گریان کرد) بە ئەوانی گوت: سوێند بە خوا ڕووداوەکە بەم شێوەیە بوو... پرسیاریان لێ کرد دەربارەی ئەو کچە جوانە کە ئامادەیان کردووە... کەچی ئەو گوتی: نەخێر... هەموو شتێك کۆتایی پێهات... ئەی خودایە...!! بە ڕاستی دڵەکەی تامی شیرینی باوەڕی چەشت... خۆشی ئیمان چووە دڵییەوە... بۆیە کچەکە ڕۆیشت... چونکە چیتر ئەم پێویستی بە ئەو نەما... سوێندی بۆ خواردم کە ئەم ڕووداوە لە سێیەم شەوی ڕەمەزاندا بوو... لە پێنجەم ڕۆژی ڕەمەزاندا من و خێزانەکەم ڕۆیشتین بۆ مەککە بە مەبەستی عەمرە و دەڵێت: لەو شەوەوە دەستم بە نوێژ کردووە و وازم لێ نەهێناوە بە فەزڵی خوای بەرز و باڵادەست.. پاشان موژدەیەکی تری پێدام.. موژدەیەکی شیرین... گوتی: (لە کاتێکدا سوێندی بۆ دەخواردم بە خوا) کە لەو کاتەوە نزیکی هیچ ئافرەتێك نەکەوتووە بە مەبەستی خراپەکاری... بە ڕاستی فەزڵی خوایە دەیداتە هەرکەسێ کە خۆی ویستی لەسەر بێت وە خوای گەورە خاوەنی فەزڵی گەورەی مەزنە... بۆیە براکەم... هەرگیز بێ ئومێد مەبە لە ڕەحمەتی خوا... هەرگیز بێ هیوا مەبە لە ڕەحمەتی خوا... هەر لە ئێستاوە دڵت بە شکاوی و زەلیلی یەوە فڕێ بدە بەر دەستی خوای گەورە... دان بنێ بە هەژاری خۆت بەرانبەر بە ئەو ... دان بنێ بە لاوازییەکەتدا وە دان بنێ بە کەم توانایی و کەم تەرخەمی و هەڵەکانتدا و بڵێ ...

بك أستجير ومن يجير سواك	فأجر ضعيفاً يحتمي بحماك
إني ضعيف أستعين على قوي	ذنبي و معصيتي ببعض قواك
أذنبت يا ربي و قادتني ذنوب	ما لها من غافر إلاك
دنياي غرتني و عفوك شدني	ما حيلتي في هذه أو ذاك
لو أن قلبي شك لم يك مؤمناً	بكريم عفوك ما غوى و عصاك

ربّاه ها أنا ذا خلصت من الهوى واستقبل القلب الخلي هداك

ربّاه قلب تائب ناجاك أتردّه وترد صادق توبتي

حاشاك ترفض تائبا حاشاك فليرض عني الناس أو ليسخطوا

أنا لم أعد أسعى لغير رضاك

واتە: پەنا دەگرم بە تۆ، جگە لە تۆ کێ پەنا دەدات؟ بۆیە پەنای لاوازێك بدە کە دالّدەی داوەتە دالّدەکەت، من کەسێکی لاوازم و پەنا بە کەسێکی بەهێز دەگرم، لە تاوان و سەرپێچییەکانم بە هەندێ لە تواناکەت، من تاوانم ئەنجامدا ئەی خودایە و تاوانەکانم ڕێنوینیم دەکەن کە هیچ کەسێك نییە لێی خۆش بێت جگە لە تۆ نەبێت، دونیاکەم مەغروری کردم و لێخۆشبوونی تۆ ڕایدەکێشام، هیچ دەسەلاّتی منی تێدا نییە نەلە ئەمیاندا و نەلە ئەویتردا، ئەگەر دلّم گومانێك بکات ئەوا ئیماندار نییە، بە خانەدانی لێخۆشبوونەکەت هەرگیز وێڵ نەدەبوو و سەرپێچی نەدەکرد، پەروەردگارا ! ئەوەتا من خۆم لە ئارەزوو پاك کردەوە، دلّم پێشوازی لە هیدایەتە پاکەکەی تۆ دەکات، پەروەردگارا ! دلّی تەوبەکارێك هاوارت لێ دەکات، ئایا تۆ دەیگێڕیتەوە تەوبە ڕاستەکەم دەگەڕێنیتەوە، زۆر دوورە لە تۆوە کە تەوبەکارێك وەرنەگریت زۆر دوورە دەبا خەلّکی لێم ڕازی بێت یان پەست بن،چیتر من هەولّ نادەم لەجگە لەرازی بوونی تۆ.

خوای گەورە دەفەرموێت ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ تُوبُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ تَوۡبَةٗ نَّصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمۡ أَن يُكَفِّرَ عَنكُمۡ سَيِّـَٔاتِكُمۡ وَيُدۡخِلَكُمۡ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ يَوۡمَ لَا يُخۡزِي ٱللَّهُ ٱلنَّبِيَّ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَعَهُۥۖ نُورُهُمۡ يَسۡعَىٰ بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَبِأَيۡمَٰنِهِمۡ يَقُولُونَ رَبَّنَآ أَتۡمِمۡ لَنَا نُورَنَا وَٱغۡفِرۡ لَنَآۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ﴾ التحريم:٨، واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە ! بگەڕێنەوە بۆ لای خوا بە تەوبەو گەڕانەوەیەکی یەکجاری، واتە: بە شێوەیەك، ئیتر جارێکی تر نەگەڕێنەوە سەر ئەو تاوان و گوناهانە، لە پێشەوا (عومەر) یان پرسی: تەوبەی (نەسووح)چییە ! فەرمووی: تەوبەی (نەسووح) ئەوەیە کە ئەو کەسە تاوانکارە لە تاوانەکانی پەشیمان ببێتەوە و جارێکی تر نەگەڕێتەوە

سەریان، چۆن شیر هەر کە لە گوانی ئاژەڵەکە هاتەدەر جارێکی تر ناگەڕێتەوە بۆ گوانی ئاژەڵەکە، دڵنیابن – ئەگەر تەوبەی ئاوا بکەن – پەروەردگارتان لە گوناهەکانتان خۆش دەبێت، دەتانباتە ناو چەندین باخی بەهەشتەوە کە لە ژێر بنکی دار و درەختەکانیانەوە ئاو و رووبار بە خورەم دەڕوات، لەو رۆژەدا (رۆژی قیامەت) خوا پەیامبەر و ئەوانەی باوەڕیان هێناوە ریسوا و سەر شۆڕ ناکات لە بەردەمیانەوە و لە لای راستیانەوە بە سەر پردی (صراط)دا پێی دەڕۆن و دەڵێن: پەروەردگاری ئێمە ! نوور و روناکییەکەمان بۆ تەواو بکە و بەردەوام بێت و لێمان خۆش ببە بە راستی تۆ بە سەر هەموو شتێکدا بە توانایت .))

ڕێزداران... لە نیشانەکانی قیامەت... ((أن تلد الأمة ربتها)) لە گوتەیەکی تردا ((أن تلد الأمة ربها)) ئەمە مانای چییە ؟؟ ئەمە لە بەشی داهاتوو باسی دەکەین انشاء الله... داوا لە خوا دەکەم تەوبەمان لێ وەرگرێت و ئێمەیش تەوبەی لا بکەین... لە تاوانەکانمان خۆش بێت و کەم و کورییەکانمان داپۆشێت... کێشەکانمان لەسەر ئاسان بکات... هەر خۆی پشت و پەنامانە و بە توانایە بە سەر هەموو شتێکدا...

لە نیشانەکانی قیامەت

أن تلد الأمة ربتها...

مانای ئەم نیشانەیە چییە؟ مانای ئەوە چییە کە دەفەرموێت ((أن تلد الأمة ربتها أو ربها))؟ لە گەڵ مندا بیر لەم فەرموودەیە بکەرەوە کە بەشێکە لە فەرموودەیەکی درێژی جبریل لە ((صحیح مسلم))[١] دا هاتووە وە من باسی فەرموودەکە بە درێژی دەکەم لە بەر شیرینی و شکۆمەندی فەرموودەکە وە لە بەر پەند و ئامۆژگارییەکەی ... کە چەند زۆرن !! بۆ نا؟ لە کاتێکدا ئەوە فەرموودەی کەسێکە کە خوای گەورە ڕەوانبێژییەکی تەواوی پێ بەخشیوە ﷺ (قال الإمام مسلم رحمه الله حدثني أبو خيثمة زهير بن حرب، حدثنا وكيع، عن كهمس، عن عبد الله بن بريدة، عن يحيى بن يعمر، (ح) وحدثنا عبيد الله بن معاذ العنبري – وهذا حديثه – حدثنا أبي، حدثنا كهمس، عن ابن بريدة، عن يحيى بن يعمر، قال: كان أول من قال في القدر – يعني: بنفي القدر – بالبصرة معبد الجهني، فانطلقت أنا وحميد بن عبد الرحمن الحميري حاجين – أو معتمرين – فقلنا: لو لقينا أحدا من أصحاب رسول الله ﷺ، فسألناه عما يقول هؤلاء في القدر، فوفق لنا عبد الله بن عمر بن الخطاب داخلا المسجد، فاكتنفته أنا وصاحبي أحدنا عن يمينه، والآخر عن شماله، فظننت أن صاحبي سيكل الكلام إلي – يعني: سيتركني أسأل عبدالله بن عمر –، فقلت: أبا عبد الرحمن إنه قد ظهر قبلنا ناس يقرءون القرآن، ويتقفرون العلم، – يعني: يبحثون عن غوامض العلم و خوافيه و دقائق مسائله – وذكر من شأنهم، وأنهم يزعمون أن لا قدر، وأن الأمر أنف، – يعني: لا يعلم الله الأشياء إلا بعد أن تحدث و تقع – قال: " فإذا لقيت أولئك فأخبرهم أني بريء منهم، وأنهم برآء مني "، والذي يحلف به عبد

١ـ أخرجه مسلم، كتاب ((الإيمان))، باب ((بيان الإيمان و الإسلام و الإحسان ووجوب الإيمان بإثبات قدر الله سبحانه و تعالى)) (٨).

الله بن عمر " لو أن لأحدهم مثل أحد ذهبا، فأنفقه ما قبل الله منه حتى يؤمن بالقدر " ثم قال: حدثني أبي عمر بن الخطاب قال: بينما نحن عند رسول الله ﷺ ذات يوم، إذ طلع علينا رجل شديد بياض الثياب، شديد سواد الشعر، لا يرى عليه أثر السفر، ولا يعرفه منا أحد، حتى جلس إلى النبي ﷺ ، فأسند ركبتيه إلى ركبتيه، ووضع كفيه على فخذيه، وقال: يا محمد أخبرني عن الإسلام، فقال رسول الله ﷺ: " الإسلام أن تشهد أن لا إله إلا الله وأن محمدا رسول الله ﷺ ، وتقيم الصلاة، وتؤتي الزكاة، وتصوم رمضان، وتحج البيت إن استطعت إليه سبيلا "، قال: صدقت، قال: فعجبنا له يسأله، ويصدقه، قال: فأخبرني عن الإيمان ؟، قال ﷺ: " أن تؤمن بالله، وملائكته، وكتبه، ورسله، واليوم الآخر، وتؤمن بالقدر خيره وشره "، قال: صدقت ،، قال: فعجبنا له يسأله، ويصدقه، قال: فأخبرني عن الإحسان، قال: " أن تعبد الله كأنك تراه، فإن لم تكن تراه فإنه يراك "، قال: فأخبرني عن الساعة، – وهذا هو الشاهد – فقال الصادق ﷺ: " ما المسئول عنها بأعلم من السائل " قال: فأخبرني عن أمارتها – يعني: عن علاماتها و أشراطها – فقال ﷺ: " أن تلد الأمة ربتها)) وفي لفظ: ((أن تلد الأمة ربها، وأن ترى الحفاة العراة العالة رعاء الشاء يتطاولون في البنيان "، قال: ثم انطلق، فلبثت مليا، ثم قال لي ﷺ: " يا عمر أتدري من السائل؟ " قلت: الله ورسوله أعلم، قال: " فإنه جبريل أتاكم يعلمكم دينكم)).

واتە: ئیمامی موسلیم ریوایەتی كردووە بە سەنەدێك لە (یحیی ی كوڕی معمر) ەوە فەرمووی: یەكەم كەسێك دەربارەی قەدەر قسەی كرد (واتە: بە نەبوونی قەدەر) لە شاری بەسرەدا (معبد الجهنی) بوو، من و (حمید ی كوڕی عبدالرحمن الحمیری) دەرچووین بە مەبەستی حەجكردن یان بۆ عەمرە، گوتمان: بەڵكو یەكێ لە هاوەڵانی پێغەمبەرمان بینیﷺ و پرسیاری قسەی ئەوانەمان لێ كرد دەربارەی قەدەر، دەڵێت: (عبدالله ی كوڕی عمر ی كوڕی خەتتاب) مان بۆ رێك كەوت لە كاتێكدا ئەو دەچووە ناو مزگەوتەوە، من و هاورێكەم هاوشانی ئەو بووینەوە، یەكێكمان لای راستی و ئەویتر لای چەپی، گومانم وا بوو كە هاورێكەم پرسیارەكە بۆ من بە جێ دەهێڵێ و من پرسیار لە (عبدالله كوڕی عمر) بكەم بۆیە گوتم: ئەی

(باوکی عبدالرحمن)، لای ئێمە خەڵکێك پەیدا بوونە قورئان دەخوێنن و بە دوای وردەکاری و نادیاریەکانی زانستدا دەگەڕێن — وە باسی ئەوانی کرد —ئەوان وا دەبینن کە قەدەر نییە و هەموو کردارێك پێش وەخت نییە (واتە: خوای گەورە هیچ شتێك نازانێت ئیللا لە پاش ئەوەی روونەدات) عبدالله کوڕی عمر فەرمووی: ئەگەر گەیشتیتە ئەوان و ئەوانت بینی ئەوا پێیان بڵێ کەوا من لەوان بەریم و ئەوانیش لە من بەرین وە ئەوەی کە عبدالله ی کوڕی عمر سوێندی لەسەر دەخوات ئەوەیە ئەگەر یەکێك لەوان بە قەد چیای ئەحوود ئاڵتون ببەخشێت ئەوا خوا لێی وەرناگرێت تاکو باوەڕ بە قەدەر نەهێنێ، ئەمجار فەرمووی: باوکم عمری کوڕی خەتتاب بۆی گێڕامەوە و فەرمووی: لە کاتێکدا ئێمە ڕۆژێك لە خزمەتی پێغەمبەری خواداﷺ بووین لە پڕێکدا کابرایەك هاتە ژوورەوە، جلوبەرگێکی زۆر سپی لە بەردابوو وە قژێکی زۆر رەشی هەبوو، شوێنەواری سەفەری پێوە دیار نەبوو، هیچ کەس لە ئێمە ئەوی نەدەناسی تاکو نزیك پیغەمبەری خواﷺ دانیشت هەردوو ئەژنۆی توند کرد لە هەردوو ئەژنۆی پێغەمبەری خواﷺ هەردوو دەستی خستە سەر هەردوو رانی و فەرمووی: ئەی (محمد) پێم بڵێ ئیسلام چییە؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرموی: ((ئیسلام ئەوەیە کە شایەتی بدەیت کەوا جگە لە (الله) هیچ خوایەکی تر نییە شایەنی پەرستن بێت و (محمد) یش نێردراوی خوایە و نوێژەکانت بە رێك و پێکی ئەنجام بدەیت و زەکاتی ماڵەکەت بدەیت و رۆژووی مانگی رەمەزان بگریت و حەجی ماڵی خوا بکەیت ئەگەر توانات هەبوو)) کابرا فەرمووی: راست دەکەیت. فەرمووی: ئێمەیش سەیرمان پێهات پرسیاری لێ دەکات و هەر خۆیشی بە راستی دەخاتەوە،فەرمووی: ئەی پێم بڵێ ئیمان چییە؟ ئەویش فەرمووی: ئەوەیە باوەڕی تەواو بهێنیت بە خوای گەورە و فریشتەکانی و کتێبە ئاسمانییەکان و هەموو پێغەمبەران و رۆژی دوایی و وە باوەڕیش بە قەزاو قەدەر بهێنیت چ چاك بێت یان خراپ: فەرمووی: راست دەکەیت... فەرمووی: ئێمەیش سەیرمان پێهات پرسیاری لێ دەکات و هەر خۆیشی بە راستی دەخاتەوە،فەرمووی: ئەی پێم بڵێ چاکە(ئیحسان) چییە؟ ئەویش فەرمووی: ئەوەیە بە شێوەیەك خودا بپەرستیت

وەكو ئەوەی كە دەیبینی خۆ ئەگەر تۆ ئەو نەبینی ئەوا باش بزانە ئەو تۆ دەبینیّ، فەرمووی: پێم بڵێ قیامەت كەی دێت؟ (مەبەستی هێنانەوەی فەرموودەكە لێرەدایە) فەرمووی: ئەو كەسەی كە پرسیاری لیّ دەكرێت لە پرسیاركەر زاناتر نییە . فەرمووی: كەوایە نیشانەكانم پێ بڵێ؟ فەرمووی: لە نیشانەكانی قیامەت ئەوەیە: كەنیزەك گەورەو خاوەنی خۆی لێوە لە دایك ببێت، خەڵكانێكی پێ پەتی رووت و هەژار و شوانی مەڕ پێشبڕكی بكەن لە بەرز كردنەوەی كۆشك و خانووەكانیاندا . (عمر) دەڵێت: پاش ئەوە كابرا هەڵسا و ڕۆیشت و منیش ماوەیەك رامام، ئەمجار پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەی (عمر) ئایا دەزانی ئەو پرسیاركەرە كێ بوو؟ گوتم: خوا و پێغەمبەرەكەی باشتر دەزانن, فەرمووی: ئەوە (جبریل) بوو, هاتبوو بۆ ئەوەی لە دینەكەتان شارەزاتان بكات .

مەبەستم لە هێنانەوەی بۆ ئەم فەرموودە جوانە فەرموودەكەی پێغەمبەری خوایەﷺ ((أن تلد الأمة ربتها)) لەریوایەتێكی تردا((ربها)) پرسیارەكە لێرەدا ئەوەیە: ئەمە مانای چییە؟.

هەندێ لە ئەهلی زانست و زانیاری فەرموویانە[١] (یتزوج الرجل السید الأمة) وە مانای (الأمة) ئافرەتێكی كۆیلەی كەنیزەكە... واتە: كابرایەكی گەورەی ئازاد كەنیزەكێ لە كەنیزەكان مارە دەكات... پاشان كوڕێكی لیّ دەبێت، ئەم كوڕە كە لەو كەنیزەكە بووە دەدرێتە پاڵ ئەو پیاوە و بە ناوی ئەوەوە بانگ دەكرێت وە بە ئازادی و گەورەیی (سید) گەورە دەبێت چونكە كوڕی ئەو پیاوەیە لە كاتێكدا كە دایكی هێشتا كەنیزەكێكە لە كەنیزەكەكان وە ئەو فەرموودەیە (أن تلد الأمة ربها) واتە گەورەكەی، یان (أن تلد الأمة ربتها) یان لە پیاوەكە كچێكی دەبێت و ئەو كچە دەبێتە گەورەی دایكەكە چونكە لە پیاوەكەیە وە دایكەكەیش بە كەنیزەكی دەمێنێتەوە بۆیە مانای فەرموودەكە ئەوە دەگەیەنێت كە كەنیزەیەك گەورەی خۆی دەبێت، ئەمە قسەی هەندێ لە ئەهلی زانست و زانیاری یە...

١ـ انظر: ((فتح الباري)) (١/ ١٥٣)

هەندێکیان دەڵێن [١]((أن تلد الأمة ربتها أو ربها)) ڕەنگە کەسێکی ئازاد و گەورە کەنیزەیەکی لە کەنیزەکان مارە دەکات و پاشان منداڵی لێ دەبێت و کوڕی ئەو کەنزەیە گەورە دەبێت و پاشان ئەو کەنیزەیە لە بازارەکاندا دەفرۆشرێت و بۆ جارێکی تر ئەو کەنیزەیە دەگەڕێتەوە بۆ لای کوڕەکەی خۆی بۆ ئەوەی ببێتە بەندە و کەنیزەکی... کەچی لە بنەڕەتدا دایکی خۆیەتی... ئەمە مانایەکە لە ماناکانی ...

باشترین و ڕێدارترین مانا بۆ فەرموودەکەی پێغەمبەری خواﷺ (أن تلد الأمة ربتها أو ربها)) قسەکەی (ابن حجر)ە...

(الحافظ ابن حجر)[٢] دەڵێت: ((زۆربوونی ڕەنجاندن و سەرپێچی دایك و باوك لە لایەن منداڵەکانیانەوە، فەرمووی: ئەم کارەیشە لە پێش هاتنی قیامەت ڕوودەدات چونکە لە پێش هاتنی قیامەت هەموو کارەکان ئاڵوگۆڕ دەبن... بۆیە کەسی فێرخواز دەبێتە پەروەردەکار و کەسی بێ ڕێز بەرز دەبێتەوە، جا منداڵ ڕەفتار لە گەڵ دایکیاندا دەکەن هەروەکو چۆن گەورەیەك لە گەڵ کەنیزەکەیدا دەیکات... لە سووکایەتی پێ کردن و لێدان و بە کارهێنان، بۆیە ناونراوە بە گەورەکەی و لێرەدا (مجاز)ە، یان مەبەست لە (الرب) پەروەردەکارە بۆیە لێرەدا (حقیقە)یە، فەرمووی: ئەمە ڕێدارترین بۆچوونە لای من لە بەرگشتاندنی)) (تەواو بوو بە دەستکارییەوە).

دەڵێم: ئەمە نزیکترین بۆچوونە لەسەر فەرموودەکەی پێغەمبەری خواﷺ ، وا دەزانم ئەم نیشانەیە بەم مانایە زۆر بووە و بڵاو بووەتەوە بە شێوەیەك کە دڵەکان خوێناوی دەکەن، ڕەنجاندن زۆر بووە بۆیە کەسی فێرخواز بووەتە پەروەردەکار ... وای لێهاتووە ئەو کوڕەی کە لەسەر دەستی دایك و باوکی پەروەردە بووە ئێستا فەرمان دەکاتە باوکی... وە فەرمان دەکاتە ئەو دایکە بەڕێزە کە ئەو شایستەی ئەو جێگایە نیە ... یان ئەو باوکە بەڕێزە کە شایستەی ئەو جێگایە نییە... بۆیە زۆربوونی ڕەنجاندنی دایك و باوك یەکێکە لە نیشانەکانی قیامەت بە

١ـ هەمان سەرچاوەی پێشوو.

٢ـ هەمان سەرچاوەی پێشوو.

دەقی فەرموودەی پێغەمبەری خواﷺ: ((أن تلد الأمة ربتها)) هەروەکو باسمان کرد کچان ڕەفتار لە گەڵ دایکیاندا وەکو ڕەفتاری گەورەیەك لە گەڵ کەنیزەکەیدا دەیکات وە هەروەها کوڕان ڕەفتار لە گەڵ دایکیاندا وەکو گەورەیەك لە گەڵ کەنیزەکەیدا دەکات، ئەم دیمەنە زۆربووە و بڵاو بووەتەوە ! ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم، ڕەنجاندنی دایك و باوك بە شێوەیك بڵاو بووەتەوە کە دڵەکان خوێناوی دەکەن ...

دەڵێم: بە ڕاستی دایك و باوك نیعمەتێکن لە بەرزترین و گەورەترین نیعمەت، ڕەنگە زۆربەی منداڵەکانمان و براکانمان درك بەو نیعمەتە نەکەن ئیللا مەگەر لە دەستی بدەن ئەو کاتە پێی دەزانن ... داوا لە خوا دەکەم کە بەرەکەت بخاتە تەمەنی دایك و باوکمانەوە هەر ئەو پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە...

دایك و باوك هەر بە فیترەت منداڵەکانیان خۆش دەوێت و حەزیان لە پارێزگاری و پاراستن و چاکەکردنە لە گەڵیاندا، بەڵکو ڕەنگە دایك و باوك خۆیان بکەنە قوربانی منداڵەکانیان بە خوێن و ڕەگ و ریشە، بە هێز و توانا، بە حەوانەوە و سرەوتن، بە خواردن، بە خواردنەوە لە پێناوی خۆشگوزران و بەختیار کردنی منداڵەکانیان، بۆیە دەبینین خۆشترین کات و سات لای باوکان ئەو ساتەیە کە پاروویەك لە دەمی خۆی دەردەهێنێ و دەیکاتە دەمی منداڵەکەیەوە، خۆشترین کات و سات لای دایك ئەو کاتەیە کە شەوان بە تەواوی لە پێناوی خەوتنی منداڵەکەیدا شەونخوونی دەکات، یان لە پێناوی حەوانەوەی کوڕەکەیدا، یان لە پێناوی دڵشادکردنی کچەکەیدا... بە ڕاستی ئەوە خۆشترین کات و ساتە لای دایك و باوك، من باش دەزانم کە ئەو کەسەی خوای گەورە منداڵی پێ بەخشیوە ئەوا زیاتر ڕێزی دایك و باوکی دەزانێ لە پاش ئەوەی بووە کەسێکی بەرپرسیار، بە دڵنیاییەوە دەزانێ کە ئەو باوکە بەڕێزە چەند ماندوو بووە لە گەڵ ئەواندا و باش دەزانێ کە ئەو دایکە بەڕێزە چی پێشکەشی ئەوان کردووە چونکە ئەو ئێستا لە کاتی بەخشیندایە، هەروەکو چۆن رووەکێك هەموو خواردنێك لە تۆوێکەوە دەمژێت

و پاشان ئەو تۆوە دەبێتە پارچەیەك پووش و پەڵاش و (با) بە ئارەزووی خۆی یاری پێ دەکات، یان هەروەکو چۆن جووجەڵەیەك هەموو خواردنەکەی خۆی لە هێلکەوە دەمژێت پاشان ئەو هێلکەیە دەبێتە توێکڵێکی بەتاڵ بەو شێوەیە منداڵان هەموو شیلەکان دەمژن، هەموو تێکۆشانەکان، هەموو بەخشین و تینەکانی دایك و باوك، بۆیە لە ئەنجامدا ئەوان دەبنە پیرەمێرێکی بە ساڵاچوو لە گەڵ ئەوەیشدا ئەوان دڵخۆش و بەختیارن چونکە بەخشندەیی دایك و باوك هەرگیز لە بن نایەت و تەواو نابێت .

بەڵام منداڵان – ولا حول ولا قوه الا بالله – تیایاندا هەیە ئەم بەخشین و خۆشەویستی و نازەی لە بیر دەچێت ! بە شێوەی ئینکاری و درندانە و سەرپێچی و ناسوپاسگوزاریەوە وڵامیان دەداتەوە، بە خراپ رەفتارکردن لە گەڵ دایك و باوکدا، بە بێ بەزەیی و میهرەبانی و چاکەکاری! ئەو رەنجاندنە رەشە دەگەیەتە ئەو پەڕی، کاتێ کە منداڵێك بە خراپی رەفتار دەکات لە گەڵ باوکیدا، یان کاتێ کوڕێك دەدا لە دایکی، سوێند بە خوا رووداوی وا دەخوێنمەوە دڵەکان لە بن دەردەهێنن وە ئەگەر ئەوانە روو بدەن ئەوا بەڵگەیە بۆ نزیك بوونەوەی قیامەت، کوڕێك بەرانبەر بە باوکی دەست بەرزدەکاتەوە ! یان کچێك بەرانبەر بە دایکی دەست بەرز دەکاتەوە ! بە راستی ئەوە شێوەیەکی زۆر ناشیرین و نابووتە لە شێوەکان رەنجاندنی دایك و باوك !

بۆیە خوای گەورە فەرمانی کردووە بە چاکەکاری لە گەڵ دایك و باوکدا لە پاش ئەوەی فەرمانی کردووە بە پەرستن و یەکتاپەرستی خۆی بە راستەوخۆیی، دەمەوێت ئێستا رێزی دایك و باوك و پلەی پایەی چاکەکاری لە گەڵیاندا بهێنیتە پێش چاوی خۆت...

لەگەڵ مندا بیر لەم ئایەتە بکەرەوە: ﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوٓا۟ إِلَّآ إِيَّاهُ وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَـٰنًا ۚ﴾ الإسراء:٢٣، واتە: پەروەردگارت بڕیاری داوە و وەسیەتی کرد کە: دەبێ هەر خۆی بپەرستن وە فەرمانی دا کە: دەبێ لە گەڵ دایك وبابدا چاکە بکەن)) بەڵکو پێغەمبەری خواﷺ هاوەڵدانانی کردووەتە گەورەترین تاوان و ئەمجار ئەو

تاوانە گەورەی لە پاش هاوەڵدانان دێت (ڕەنجاندنی دایك و باوك)ە، ئەم قسەیەت لە کوێ هێنا؟ من زۆر دەترسم ڕێنوینیم بکە خوا ڕێنوینیت بکات .

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبو بکره)ەوە ((ألا أنبئکم بأکبر الکبائر؟ قالوا: بلی یا رسول الله ! قال: ((الإشراك بالله و عقوق الوالدین))، واتە: ئایا پێتان بڵێم کەوا گەورەترینی تاوانە گەورەکان چییە؟ فەرموویان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: هاوەڵدانان بۆ خودا و ڕەنجاندنی دایك و باوك).

ئاواتە خواز بووم کە ئەم قسەیە هەموو منداڵەکانمان گوێبیستی بوایەن، هاوەڵدانان گەورەترین تاوانە، ستەمکارترین ستەمە، نابوترین و ناشیرینترین تاوانە لەسەر ڕووی زەویدا ئەنجام دەدرێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰبُنَيَّ لَا تُشۡرِكۡ بِٱللَّهِۖ إِنَّ ٱلشِّرۡكَ لَظُلۡمٌ عَظِيمٞ﴾ لقمان: ١٣، واتە: کوڕەبچکۆلەکەم! هەر شتێك یا کەسێك مەکە بە شەریك و هاوبەشی خوا بە ڕاستی شەریك و هاوبەشدانان بۆ خوا ستەمێکی گەورەیە لە هەموو تاوانێك گەورەترە و هەرگیز بێ تەوبە قابیلی عەفو و لێبووردن نییە)).

خوای گەورە بە پێشەوای یەکتاپەرستان و پێشەنگی لێکۆڵەرەوان و گەورەی پێغەمبەران ﷺ دەفەرموێت: ﴿وَلَقَدۡ أُوحِيَ إِلَيۡكَ وَإِلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكَ لَئِنۡ أَشۡرَكۡتَ لَيَحۡبَطَنَّ ...)) واتە: وەحی کراوە بۆ تۆ و بۆ ئەو پەیامبەرانەی بەر لە تۆ بوون: کە ئەگەر گریمان بە هاوبەش قایل ببێت بۆ خوا، ئەوە بێ گومان هەموو کردەوەکانت پووچەڵ دەبێ..)) بیر لە توندی ئەم هەڕەشەیە بکەرەوە، خوای گەورە بە پێغەمبەرەکەمان ﷺ دەفەرموێت:﴿...لَيَحۡبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ ﴿٦٥﴾ بَلِ ٱللَّهَ فَٱعۡبُدۡ وَكُن مِّنَ ٱلشَّٰكِرِينَ﴾ الزمر:٦٥ـ ٦٦، واتە:... ئەوە بێ گومان هەموو

١ـ أخرجه البخاري في کتاب الشهادات، باب ما قیل في شهادة الزور (٢٦٥٤)، ومسلم کتاب الإیمان، باب بیان الکبائر و أکبرها (٧٨).

کردەوەکانت پووچەڵ دەبێ وە لە زیانمەندانیش دەبیت .(٦٥) نەخێر، هەرگیز بە گوێیان نەکەیت بەڵکو تەنها هەر خوا بپەرستە و لە شوکرانە بژێران بە(٦٦)).

هێندە ڕەنجاندنی دایك و باوك ترسناکە و ڕاستەوخۆ لە پاش هاوەڵدانان دێت؟!

بەڵێ لە پاش هاوەڵدانان.

کوڕە شیرینەکەم ... بیربکەرەوە... کچە بە نرخ و بەڕێزەکەم ئاگادار بە... برا ڕێزدارەکەم تۆیش، بە ڕاستی کارەکە زۆر سامناك و ترسناکە...

ابن عباس[١] دەڵێت:((سێ ئایەت دابەزیون لە گەڵ سێ شتی تردا پێکەوەبەندن و هیچ یەکێ لەوان بە بێ هاوڕێکەی وەرناگیرێت...

یەکەمیان: ئەو ئایەتەی خوا گەورەیە کە دەفەرموێت: ﴿وَأَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ﴾ المائدة: ٩٢، واتە: دەبێ بە بەردەوام گوێڕایەڵی خوا بن و بەرفەرمانی پەیامبەر بن)) جا هەرکەسێ گوێڕایەڵی خوای گەورە بوو بەڵام گوێڕایەڵی پێغەمبەرەکەیﷺ نەبوو ئەوا لێی وەرناگیریت.

دووەمیان: ئەو ئایەتەی خوا گەورەیە کە دەفەرموێت: ((وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ﴾البقرة: ٤٣، واتە: فەرمانیان پێ بکە با بەتێر و تەسەل نوێژ ئەنجام بدەن و بەشێکی داراییشیان بە زەکات بدەن)) جا هەرکەسێ نوێژی کرد و بەڵام زەکاتی سەروەت و سامانەی دەرنەکرد ئەوا لێی وەرناگیریت .

سێیەمیان: ﴿أَنِ ٱشۡكُرۡ لِي وَلِوَٰلِدَيۡكَ﴾ لقمان: ١٤، واتە: کەوایە (ئەی مرۆڤ !) بەردەوام سوپاسی من بکە لەسەر نیعمەتەکانم و سوپاسی باوك و دایکیشت بکە لەسەر ئەو هەموو ئەزیەت و ئازارە لە پێناوی تۆدا چێشتوویانە)) جا هەرکەسێ سوپاسگوزاری خوا بوو بەڵام سوپاسگوزاری دایك و باوکی نەبوو ئەوا لێی وەرناگیرێت.

١ـ ذكره ((الذهبي في الكبائر)) (٥٤)، والهيتمي في الزواجر (١٤٧/٢).

ئایا دەزانی کەوا ڕەنجاندنی دایك و باوك هۆیەکە لە هۆکارەکانی دوورکەوتنەوە لە ڕەحمەتی خوا گەورە وە بێ بەش بوون لە بەهەشت؟ هەرچەندە چاکە پێشکەش بکەیت ئەوا هیچ سوودی نییە، چونکە خوای گەورە نە فەرزەکانت لێ وەردەگرێت و نە سوننەتەکانیش لە ڕۆژی قیامەتدا، بەڵێ... ڕەنجاندنی دایك و باوك یەکێکە لە تاوانە نابوت و ناشرینە گەورەکان کە ئێستا بە شێوەیەکی غەمگین بڵاو بووەتەوە .

(أبو عاصم) لە کتێبی (السنه) و (الطبراني) لە (معجم)ەکەیدا و جگە لەوان بە سەنەدێکی (حسن)[١] ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (ابو أمامە) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ثلاثة لا يقبل منهم صرفا ولا عدلا: عاق، ومنان، ومكذب بالقدر)) .واتە: سێ کەس هەن بە هیچ شێوەیەك فەرزەکان و سوننەتەکانیان لێ وەرناگیرێت، ئەو کەسەی دڵی دایك و باوکی دەرەنجێنێ و منەتکەر و ئەو کەسەی قەدەر بە درۆ دەخاتەوە)).

لە فەرموودەیەکی تردا کە پێشەوا (النسائی) لە (سنن) ەکەدا و (أحمد) لە (مسند) ەکەیدا و الطبراني لە (الكبير) دا و البزار لە (مسند) ەکەیدا و جگە لەوان بە سەنەدێکی (حسن)[٢] لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی عمر)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ثلاثة لا ينظر الله إليهم يوم القيامة: العاق لوالديه))!

((والمرأة المترجلة))، واتە: ئەو ئافرەتەی کە خۆی بە پیاو دەچوێنێ لە هەموو شتێکدا، لە قسەکردنیدا و لە جلّ و بەرگیدا، (والديوث)، واتە: ئەوەی کە دەزانێ خراپەکاری لە کەس و کار و خێزانەکەیدا هەیە و پێی ڕازییە ولا حول ولا قوە الا بالله...

١ـ أخرجه ابن أبي عاصم في ((السنة)) (٣٢٣)، والطبراني في ((الكبير)) (٧٩٥) بسند حسنه المنذري في ((الترغيب)) (٣/ ٢٢١)، ووافقه الألباني في ((الصحيحة)) (١٧٨٥).

٢ ـ أخرجه أحمد (٢/ ١٣٤)، والنسائي، كتاب الزكاة، باب المنان بما أعطى (٥ / ٨٠)، وابن خزيمة في التوحيد (٢٣٥)، والطبراني في ((الكبير)) (٨٧٩)، و (١٣٠٠٢)، وابن حبان (٥٦)، والبزار، كما في ((المجمع)) للهيثمي (١٤٧،١٤٨/٨)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٦٧٤)، وانظر: ((صحيح الجامع)) (٣٠٧١).

(مانای فەرموودەکە: سێ کەس هەن کەوا خوای گەورە لەو ڕۆژی قیامەتدا تەماشایان ناکات: ئەو کەسەی کەوا دایك و باکی خۆی دەرەنجێنێ و ئەو ئافرەتەی کە خۆی بە پیاو دەچوێنێ و گەواد)).

زۆر بە باشی بیر بکەرەوە کەوا ڕەنجاندی دایك و باوك هەر دەبێ بەرهەمە تاڵەکەی لەم دونیایەدا دروینە بکەیت – لێرە لە دونیا – پێش قیامەت، ئەم قسەیە لە منەوە وەربگرە و خۆت بە دوایدا بگەڕێ، تەماشای هەر موسڵمانێك بکە کە لە بازرگانیەکەیدا سەرکەوتووە، لە کار و کەسابەتەکەیدا، لە پلە و پایە کۆمەڵایەتییەکەیدا، بگەڕێ و بپشکنە لە حاڵی ئەو لە گەڵ دایك و باوکیدا... بە تایبەتی لە گەڵ دایکیدا ... بە دڵنیاییەوە دەڵێم – پڕ بە دەم دەیڵێم – وە بە بەرزترین دەنگم: ئەو پیاوە سەرفراز و سەرکەوتووە دەبینی لە هەموو کەس زیاتر لەگەڵ دایك و باوکیدا باشە و بە جوانی ڕەفتاریان لە گەڵدا دەکات... تەنها نمونەیەکم بۆ بهێنەوە کەسێك لەگەڵ دایکیدا باش بووەو چاکەی لە گەڵیدا دەکرد و ڕێزی لێی دەگرت و ڕێزی لە باوکی دەگرت کەچی خوای گەورە لە کارەکەیدا سەرکەوتووی نەکردووە!... ئەمجار تەنها یەك نمونەم بۆ بهێنەرەوە کەسێك باوکی ڕەنجاندبێ و دایکی ڕەنجاندبێ وە پێم بڵێ: ئەم نمونەیە لە دونیادا سەرکەوتوو بووە؟ و لە بازرگانیەکەیدا قازانجی کردووە؟! بە بەختیاری دەژێت بە هەموو مانایەکەوە؟ بەڵکو لە پەنجەرەکانی بەختیارییەوە چووەتە ژوورەوە لە پێش دەرگاکانی؟! زۆر ئەستەمە! سوێند بێ بە خوا هەر دەبێ تام و چێژی ڕەنجاندن بچێژێ لە دونیادا لە پێش قیامەت، لە لایەن چ کەسێکەوە؟ لە لایەن کوڕ و کچەکەیەوە.

ئیمامی (أحمد و أبو داود و الترمذي و ابن ماجه)[1] و جگە لەوان ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (أبی بکره)ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی:

١ـ أخرجه أحمد(٥/ ٣٦ – ٣٨)، وأبو داود، كتاب الأدب، باب النهي عن البغي (٤٩٠٢)، والترمذي، كتاب صفة القيامة، باب (٥٧) (٢٥١١)، وابن ماجة، كتاب الزهد، باب البغي (٤٢١١)، والبخاري في الأدب المفرد (٢٩)، وابن حبان (٢٠٣٩)، والحاكم (٢/٣٥٦) و (٤/١٦٢، ١٦٣)، وابن المبارك في الزهد (٧٢٤)، وصححه الألباني في ((الصحيحة)) (٩١٨).

((ما من ذنب أجدر أن يعجل الله تعالى لصاحبه العقوبة في الدنيا مع ما يدخر له في الآخرة مثل البغي و قطيعة الرحم))، واته: هيچ تاوانێك نييه شايستەتر بێت كەوا خوای گەوره تۆڵەی له خاوەنەكەی بسێنێتەوه لەم دونيايه لەگەڵ ئەوەی كه بۆی پاشەكەوت كردووه بۆ ڕۆژی دوايی وەكو: ستەمكاری و بچڕاندنی پەيوەندی خزمايەتی)) .

له فەرموودەيەكی تردا كه (البخاری) له (التاريخ) ەكەيدا و (الطبراني) له (الكبير) دا به سەنەدێكی (صحيح)[1] و چەند (شواهد) ێكی هەيه له فەرموودەيەكی (أبی بكره) ەوه كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموويەتی: ((أثنتان –وه له ريوايەتێكی تردا - بابان يعجلهما الله في الدنيا قبل الآخرة: البغي – واته ستەم وه له پاشاندا دەگەڕێمەوه بۆ باسی ستەم ان شاء الله تعالى وەكو نيشانەيەكی تر – و عقوق الوالدين)) مانای فەرموودەكه: دوو ئاكار يان دوو دەرگا هەن كه خوای گەوره پەلەی لێ دەكات له دونيادا پێش قيامەت ئەويش: ستەمكاری و ڕەنجاندنی دايك و باوكه)) . ئاه ه! ! هەر دەبێ تامی ڕەنجاندن بچێژی، وا مەزانه له كاتێكدا تۆ وای له نێو سامانەكەتدا و له نێو پله و پايەكەتدا و له نێو ڕووه كۆمەڵايەتييەكەتدا و له هێز و تواناكەتدا، كەوا تۆ لەو باوكه بێ هێز و لاواز و بەستەزمانه به هێزتريت، ياخود وا مەزانه ئەی خوشكی بەڕێزم كەوا تۆ لەو دايكه لاواز و بەستەزمانه بەهێزتريت كەوا له سكيدا هەڵی گرتووی، يان له له سكيدا تۆی هەڵگرتووه بۆ ماوەی نۆ مانگ، –براكەم– پاشان به خێوی كردووی بەڵكو ئەو خەوی لێ نەدەكەوت تاكو تۆ نەخەويت وه خۆی برسی دەكرد له پێناوی ئەوەی تۆ تێر ببێت وه خەمبار دەبوو له پێناوی ئەوەی تۆ دڵشاد بيت، تێبينی ئەوه بكه كەوا زۆربەمان ئێستا ئەو كارەيان له گەڵدا دەكەين بەڵام حەز دەكەين ئەوان بمرن – ئيللا كەسانێك نەبێت كه خوا خۆی ڕەحمی پێ كردوون له ئەهلی چاكەكاری، خوای

١ـ أخرجه البخاري في (تاريخه) (تعليقاً ١ /١٦٦)، وأحمد(٥/٣٦)، والطبراني في ((الكبير))، ومن طريقه أبو نعيم في ((أخبار أصبهان)) (٢/٩٩) عن أبي بكرة، وله شاهد عند البخاري في (التاريخ الكبير)) (١٦٦/١ تعليقاً) والحاكم (٤ / ١٧٧) عن أنس. والحديث صحيح بشواهده كما في ((الصحيحة)) (١١٢٠)، و ((صحيح الجامع)) (١٣٧).

گەورە ئێمە و ئێوە بگێڕێ لە چاکەکاران — خۆزگە دەخوازێت کەوا دایکی یان باوکی بمرێت، بەڵام باوکت هەموو ئەوانەی بۆ دەکردی و بە زیاترەوە، ئەو هەردەم دەپارایەوە و خۆی زەلیل دەکرد لە بەر دەستی خوادا بۆ ئەوەی تۆ تەمەن درێژ بیت و بە گەورەیی بتبینێ و ببیتە هۆی بەختیاری ئەو، هەروەها دایکەکە هەردەم لە خوا دەپارایەوە بەڵکو دەگریا لە بەر دەستی خوادا لە پێناوی تۆدا، بۆ ئەوەی تۆ هەردەم لە بەختیارییەکی بەردەوامدا بیت...

بەڵام تەماشای بەرهەمی رەنجاندنی دایك و باوك بکە، کاتێ باوکەکە لە تەمەندا گەورە بوو، پشتی چەمایەوە، لیك بە دەمیدا هاتە خوارەوە و هێشتا لە گەڵ کوڕەکەی خۆیدا لەماڵەکەدا دەژی، کاتێ کوڕەکە کەف دەمی باوکی دەبینێ دێتەخوارەوە خۆیو خواردنەکەی هەڵدەگرێت و فرێی دەداتە ژوورێکەوە بۆ ئەوەی بە تەنها لەو ژوورەدا بژێت و دووری بکاتەوە لە منداڵەکانی، بەڵام منداڵە بچووکەکانی بە باوکیان گوت: بابە، بۆ ئەم کارە دەکەی؟ بۆ باپیرەت بە تەنها لە ژوورێکدا بە جێ دەهێڵی؟ ئەویش چی گوت؟ گوتی: تاوەکو بێز نەکەنەوە لە لیکەکەی دەمی لە کاتی نانخواردندا! بەڵام پەروەردگارت ویستی وا بوو کە یەکێ لە منداڵەکان بهێنێتە گۆ و بەم کوڕە سەرپێیچی کەرە بڵێت: بابە... ئەگەر تۆیش لە تەمەندا گەورە بوویت ئێمەیش بە تەنها لەو ژوورەدا دەتهێڵینەوە هەروەکو تۆ بە باپیرەت کرد، ئەی خودایە! ((بروا آباءكم تبركم أبناؤكم))[1] واتە: لە گەڵ باوکتاندا بە باشی روفتار بکەن ئەوا منداڵەکانتان بە باشی رەفتارتان لە گەڵدا دەکەن)) لێرە لەم دونیایە، تەماشا کە برای خۆشەویستم... ئەی ئەو کەسەی لە گەڵ دایك و باوکیدا بە باشی رەفتار دەکەیت تۆ دەبینی یەکێ لە منداڵەکانت کە هێشتا تەمەنی نەگەیشتووەتە دوو ساڵ — بۆ نمونە — هیچ شتێك ناخوات تاوەکو پارویەك نەکاتە دەمتەوە! منداڵەکەت کە هێشتا درك بە هیچ شتێك ناکات، هەست بە هەموو شتێك ناکات! نان دەداتە تۆ پێش ئەوەی خۆی بیخوات، هەروەکو ئەوەی خوای گەورە بەرهەمی چاکەکارییەکەت لە گەڵ دایك و باوکتدا بهێنێتە پێش چاوت لە پێش رۆژی

١ـ وقد ورد هذا في حديث ضعيف، كما في ((ضعيف الجامع)) (٢٣٢٩)، و((الضعيفة)) (٢٠٣٩، ٢٠٤٣).

دوایی، بەڵکو لە هەموو تەمەنتدا بە چاوەکانی خۆت دەیبینی، هەردەم هەست بە سنگ فراوانی دەکەیت، جێگیر بوونی کردەوەکانت و هێزی جەستەت و دڵشادی و دڵخۆشیت لە گەڵ خێزانەکەتدا، لە گەڵ منداڵەکانتدا، لە گەڵ کرێکار و فەرمانبەرەکانتدا، دڵنیابە بە بەختیاری دەژیت بە هۆی ئەو چاکەکارییەوە لەم دونیایە و لە دوارۆژیشدا.

بەڵام باوکی دووەم: کوڕەکەی بە ڕاکێشان لە ماڵ دەری دەکات، باوکەکە پێی دەڵێت: بەسە، واز بهێنە، ڕۆڵەکەم لە تەنیشت دەرگاکە بە جێم بهێڵە، ئەمجار دەستی بە گریان کرد و بە کوڕەکەی خۆی گوت: سوێند بە خوا ئەی کوڕی خۆم... پێش سی ساڵ زیاتر من باوکی خۆم تەنها بۆ لای دەرگاکە ڕاکێشا ! !.

من بە چاوی خۆم بینیم لە گۆڕەپانێکی گشتیدا خەڵکێك کۆ بوونەتەوە و غەڵبەغەڵبێك دروست بووە، لە نێوانیاندا پیرەمێردێك دانیشتووە و دەگری، منیش ڕاوەستام و پرسیارم کرد: ئەمە چییە؟ گوتیان: ئەم کوڕە — دەستیان درێژ کرد بۆ کوڕێك کە دانیشتبوو — زلەیەکی دا لە ڕووی باوکی ! گوتم: پەنا بە خوا ! ئەمجار یەکێ بە منی گوت: شێخ ئەم پیاوە دانیشتووە ودەگری، کاتێ ویستمان لە کوڕەکە بدەین گوتی: نەخێر... وازی لێ بهێنن لێی مەدەن ... گوتمان: بۆ؟ گوتی: ئەوە کوڕی منە، گوتمان: ئەوە کوڕێکی سەرپێچی کەرە و تۆی ڕەنجاندووە و دەبێ تەمێ بکرێت، گوتی: نەخێر، ئەمە قەرزێکە و دەبێ بیگەڕێنمەوە، گوتی: من لە ڕووی باوکی خۆم دا لێرە لە هەمان جێگا ! !

سوێند بە خوا هەر دەبێ ئەم قەرزە بدەیتەوە — بیر بکەرەوە ((اثنتان يعجلهما الله في الدنيا قبل الآخرة: البغي و عقوق الوالدين)) سوور بە لەسەر ئەوەی — براکەم — دایکت دوعات بۆ بکات ! واتە: ئەگەر تۆ دەستەکانی ئەوت ماچ کرد و پاشان ڕۆیشتی بۆ سەر کارەکەت بەو بەیانییە و لە کاتێکدا ئەو دوعای بۆ کردووی، ئەوا ئەمە شتێکی جوانە، بەڵام ئاه ە ئەگەر لە دایکت جیابوویتەوە و بە گریانەوە ئەوت بە جێ هێڵا و دوعای لە سەرت دەکرد ! ! هەرگیز مەڵێ: من کەسێکی لە خواترسم و پەیوەستم بە دینەکەمەوە، بە هەموو دڵمەوە پێت دەڵێم: وای لێ بکە کە دوعات بۆ

بکات، وای لێ بکە هەردەم بڵێت: ئەی پەروەردگارم، من لێت ڕازیم ئەی کوڕی شیرینەکەم، ئەوا سوێند بە خوا لە ژیانتدا سەرکەوتوو دەبێت - انشاء الله - .

ئەمە خواپەرستێکە لە خواپەرستەکانی بەنی ئیسرائیل - ئەویش جورەیج ە - چیرۆکەکەی بەناوبانگە هەروەکو لە هەردوو کتێبی (البخاری و مسلم)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (ابو هریرە)وە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((لم يتكلم في المهد إلا ثلاثة: عيسى ابن مريم و صاحب جريج، وكان جريج رجلا عابدا))واتە: هیچ کەسێك لە لانکەکەیدا قسەی نەکردووە تەنها سێ کەس نەبێت: عیسا ی کوڕی مەریەم عليه السلام وە هاوڕێکەی جورەیج، جورەیج کابرایەکی خواناس بوو)) کەسێکی خراپەکار نەبوو بەڵکو کەسێکی لە خواترس و زاهید بوو ((فاتخذ صومعة))، واتە: جێگایەکی دوور لە چاوی خەڵکی و خۆی یەکلا کردبووەوە بۆ خواپەرستی و گوێڕایەڵی . ((فكان فيها -واتە: لە خەڵوەتگەکەیدا - فأتته أمه و هو يصلي، فقالت: يا جريج، فقال: يا رب أمي و صلاتي)) واتە: دایکی هات بۆ لای و لە کاتێکدا ئەو نوێژی دەکرد فەرمووی: ئەی جورەیج ... ئەویش فەرمووی: خودایە ئایا لەسەر نوێژەکەم بەردەوام بم یان وەڵامی دایکم بدەمەوە ؟!((فأقبل على صلاته فأنصرفت))، واتە: جا لەسەر نوێژەکەی بەردەوام بوو، بۆیە دایکیشی ڕۆیشتەوە)) ئەویش لەسەر نوێژەکەی بەردەوام بوو وە وڵامی دایکی نەدایەوە ((فلما كان من الغد أتته و هو يصلي، فقالت: يا جريج، فقال: يا رب أمي و صلاتي فأقبل على صلاته فأنصرفت))، واتە: بۆ سبەینێ دیسان دایکی هاتەوە بۆ لای و لە کاتێکدا ئەو نوێژی دەکرد فەرمووی: ئەی جورەیج ... ئەویش فەرمووی: خودایە ئایا لەسەر نوێژەکەم بەردەوام بم یان وەڵامی دایکم بدەمەوە، جا لەسەر نوێژەکەی بەردەوام بوو، بۆیە دایکی ڕۆیشتەوە)) ئەو نوێژ دەکات دەتوانین بڵێین هەموو کاتەکانی خەریکی نوێژە ((فلما كان من الغد أتته و هو يصلي، فقالت: يا جريج، فقال: أي رب أمي و صلاتي فأقبل على صلاته، فقالت: اللهم لاتمته حتى ينظر إلى وجوه

١ـ أخرجه البخاري، كتاب في المظالم، باب إذا هدم حائطاً فليبن مثله (٢٤٨٢)، ومسلم، كتاب البر والصلة والآداب، باب تقديم بر الوالدين على التطوع بالصلاة و غيرها (٢٥٥٠/ ٧، ٨) واللفظ له.

المومسات))، واتە: بۆ سبەینێ دیسان دایکی هاتەوە بۆ لای و لە کاتێکدا ئەو نوێژی دەکرد فەرمووی: ئەی جورەیج ... ئەویش فەرمووی: خودایە ئایا لەسەر نوێژەکەم بەردەوام بم یان وەڵامی دایکم بدەمەوە، جا لەسەر نوێژەکەی بەردەوام بوو، بۆیە دایکی فەرمووی: خودایە ! ئەم کوڕەی من مەمرێنە تاوەکو تەماشای ڕووی ئافرەتە داوێن پیسەکان دەکات)) بۆیە دایکەکە پەست بوو ! بۆ پەست دەبێت لە کاتێکدا کوڕەکەی خەریکی نوێژە؟ ئایا لە شەرعدا هەیە کە منداڵ بەردەوام بێت لەسەر نوێژەکەی و وڵامی دایکی نەداتەوە ؟

وڵامەکەی ئەوەیە: ئەگەر لە نوێژە فەرزەکاندا بوو ئەوا دەبێت بەردەوام بێت لەسەر نوێژەکەی، بەڵام ئەگەر هاتوو لە نوێژە سوننەتەکاندا بوو وە گوێی لێ بوو دایکی بانگی دەکات و دەبینێت دایکی سوورە لەسەر بانگکردنەکەی و ئەوا با نوێژەکەی ببڕێت و وەڵامی دایکی بداتەوە.[١]

خۆشەویستان... ئەمە پلە و پایە و ڕێزی دایکە لە دینی خوای بەرز و باڵادا و لە دینەکەی (محمد ی کوڕی عبدالله)دا ﷺ، تاکو هیچ کەسێك نەڵێت: کەوا ئیسلام ستەمی لە ئافرەت کردووە ! ! نەخێر! دڵنیابە و بزانە کەوا ئیسلام ڕێزی لە ئافرەت گرتووە کاتێك کە دایکە، ڕێزی لێ گرتووە کاتێك کە کچە و ڕێزی لێ گرتووە کاتێك کە خێزان و خانەوادەیە، بە شێوەیەك ڕێزی لێگرتووە کەوا هیچ بەرنامەیەك لەسەر زەویدا نە لە ڕۆژئاوا و نە لە ڕۆژهەڵاتدا ئەو ڕێزەی لێنەگرتووە...

سبحان الله !بە ڕاستی (دایکی جریج) بە شێوەیەکی زۆر سەیر هەڵچوو، بۆیە دوعای لە (جورەیج) ی خواناس و لە خواترسی زاهید کرد، وریابە... ئەو جوێنی پێ نەدابوو، لێی نەدابوو، بە قسەی ناخۆش وڵامی نەدابووەوە، چونکە ئەو کابرایە لە کاتی خواپەرستیدا بوو، لە کاتی گوێڕایەڵیدا بوو تەنها تاوانەکەی ئەوە بوو کە نەیتوانی وەڵامی بداتەوە، چونکە ئەو لە کاتی نوێژدا بوو بۆیە دایکی دوعای لێ کردو فەرمووی: ((اللهم لا تمته حتی ینظر الی وجوه المومسات))، واتە: خودایە ئەم کوڕەی من مەمرێنە تاوەکو تەماشای ڕووی ئافرەتە داوێن پیسەکان دەکات)) داوا

١ـ انظر: ((شرح مسلم)) للنووي (١٦ / ١٠٥).

لە خوا دەکەم کە ئێمە و ئێوە داپۆشێت لە دونیا و قیامەتدا! وەڵامی دوعاکەی درایەوە کە لە (جورەیج) ی کردبوو! بە ڕاستی ئەوە دوعایەکی نامۆیە بەرانبەر بەو کابرا لە خواترس و زاهیدە کرا، ؟! پێغەمبەری خواﷺ دەڵێت: ((فتذاكر بنو إسرائيل جريجا وعبادته وكانت امرأة بغي يتمثل بحسنها، فقالت: إن شئتم لأفتننه لكم، فتعرضت له، فلم يلتفت إليها، فأتت راعيا كان يأوي إلى صومعته، فأمكنته من نفسها، فوقع عليها فحملت، فلما ولدت قالت: هو من جريج، فأتوه فاستنزلوه وهدموا صومعته وجعلوا يضربونه فقال: ما شأنكم؟ قالوا: زنيت بهذه البغي، فولدت منك، فقال: أين الصبي؟ فجاءوا به، فقال: دعوني حتى أصلي، فصلى، فلما انصرف أتى الصبي فطعن في بطنه، وقال: يا غلام من أبوك؟ قال: فلان الراعي ؟))، واتە: بەنی ئیسرائیل باسی جورەیج و پەرستنەکەیان دەکرد، ئافرەتێکی داوێن پیسی زۆر جوان هەبوو، ئەو ئافرەتە گوتی: ئەگەر دەتانەوێت توشی فیتنەی دەکەم، بۆیە ئەو ئافرەتە ڕۆیشت بۆ لای و خۆی پێشکەشی کرد کەچی ئەو تەنانەت ئاوڕی لێ نەدایەوە پاشان ڕۆیشت بۆ لای شوانێك کە سەردانی خەڵوەتگەکەی دەکرد، ئافرەتەکە توانی ئەو شوانە لە خشتەببات و توشی تاوانی زینای بکات و بە هۆی ئەو زینایەوە ئافرەتەکە سکپڕ بوو (حەملی پەیدا کرد)، کاتێ منداڵەکە لە دایك بوو گوتی: ئەم منداڵە لە جورەیجە، ئەوانیش هاتن بۆ لای جورەیج و لە خەڵوەتگەکەی هێنایانە خوارەوە و خەڵوەتگەکەیان ڕوخاند و دەستیان بە لێدانی کرد، ئەویش گوتی: چی بووە؟ گوتیان: تۆ داوێن پیسیت لەگەڵ ئەم ئافرەتە داوێن پیسەدا ئەنجامداوە و ئێستا منداڵی بووە، ئەویش فەرمووی: کوا منداڵەکە؟ ئەوانیش منداڵەکەیان بۆ هێنا، فەرمووی: لێم گەڕێن تاکو نوێژ بکەم، پاشان جورەیج نوێژی کرد، کە لە نوێژەکەی بووەوە چووە بۆ لای منداڵەکەو لە سکی منداڵەکەی دا و فەرمووی: ئەی منداڵ کێ باوکی تۆیە؟ ئەویش هاتە زمان و گوتی: فلان شوان ..)).

ئەم منداڵە لە لانکەکەیدایە و تازە لە دایك بووە، ئایا چۆن قسەی لە گەڵدا کرد؟ تەماشای ئەو بڕوا و دڵنیایی یە بکە لای ئەو کابرایە گەیشتووەتە چی پلەیەك؟ لە

هەمان کاتدا دوعای دایکی لێ گیرا بوو، ئەو منداڵە بە ویستی خوای گەورە دەستی بە قسە کردن کرد، لە کاتێکدا ئەو بە پەڕۆپاڵەکەیەوە پێچراوەتەوە و دەڵێت: ((فلان الراعي)) بە دوعای دایکی توشی ئیبتلا بوو لە هەمان کاتدا خوای گەورە رزگاری کرد بە هۆی خواپەرستی و باوەڕ و نوێژەکانییەوە، لەو کاتەدا:((فأقبلوا علی جريج يقبلونه ويتمسحون به، وقالوا: نبني لك صومعتك من ذهب، قال: لا، أعيدوها من طين كما كانت)) واتە: پاشان ئەو خەڵکە ڕوویان لە جورەیج کرد و ماچیان دەکرد و بە مەبەستی پیرۆزراگرتنی دەستیان بە جەستەیدا دەهێنا و گوتیان: خەڵوەتگەکەت جارێکی تر بۆ دروست دەکەینەوە لە ئاڵتون، فەرمووی: نەخێر هەروەکو خۆی چۆن لە قوڕ دروست کرابوو ئاوایش دروستی بکەنەوە)).

مەبەست لە هێنانەوەی ئەم فەرموودەیە : دوعای دایکی (جورەیج)ە لە کوڕەکەی گیرابوو...

تەماشای ئەم دیمەنە جوان و روناکەی تر بکە، هەروەکو لە (صحيح مسلم)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أسير ی کوڕی جابر)ەوە دەڵێت: ((كان عمر بن الخطاب إذا أتى عليه أمداد[2] أهل اليمن، سألهم: أفيكم أويس بن عامر؟ حتى أتى على أويس)) واتە: ئەگەر کۆمەڵ و خەڵکی یەمەن بهاتبایە بۆ لای عومەری کوڕی خەتتاب ئەوا پرسیاری لێ دەکردن: ئایا کەسێکتان تێدایە بە ناوی أویس ی کوڕی عامر؟ تاکو ڕۆژێك أویس هات بۆ لای)) - ئاگاداری ئەم گفت و گۆیە شیرینە کە ئیمامی عومەر فەرمووی: ((أنت أويس بن عامر؟ قال: نعم، قال: من مراد ثم من قرن؟ قال: نعم)) فەرمووی: ئایا تۆ أویس ی کوڕی عامر ی؟ فەرمووی: بەڵێ، فەرمووی: لە تیرەی مراد ئەمجار لە قرن؟ فەرمووی: بەڵێ))- موراد و قەرن دوو هۆزن لە وڵاتی یەمەن - ((قال: فكان بك برص فبرأت منه إلا موضع درهم؟ قال: نعم))، واتە: فەرمووی: لە جەستەتدا بەڵەکیك بووە و ئێستا چاك بووەتەوە تەنها جێگای دەرهەمێکی ماوە؟ فەرمووی: بەڵێ)) - تەماشاکە ئیمامی عومەر تەمەنی

---

١ ـ أخرجه مسلم، كتاب فضائل الصحابة، باب من فضائل أويس القرني (٢٥٤٢).

٢ـ الأمداد: هم الأنصار و الأعوان.

نەخۆشییەكە دیاری دەكا و ئەو چاك بووتەوە تەنها جێگای دەرهەمێك نەبێت- ((قال: لك والدة؟ قال: نعم، قال سمعت رسول الله ﷺ، یقول: " یأتي علیكم أویس بن عامر)) ، واتە: دایكت ماوە؟ فەرمووی: بەڵێ، فەرمووی: گوێم لێ بوو پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: أویس ی كوڕی عامر دێت بۆ لاتان)).

پێغەمبەری خواﷺ (أویس ی كوڕی عامر) نەبینیوە تاوەكو بەم شێوە وردە وەصفی ئەو بكات هەروەكو دیاری كردنی جۆری نەخۆشییەكەی كە بە جەستەوەیە بووە وە هێشتا شوێنەواری ئەو نەخۆشییە بە جەستەیەوە ماوە بە قەد دەرهەمێك! ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ﴿٤﴾ عَلَّمَهُۥ شَدِيدُ ٱلْقُوَىٰ﴾ النجم:٤ـ ٥، واتە: ئەو قورئانەی كە ئەو دەیڵێت، جگە لەوەی كە بە وەحی بۆی دەنێردرێت هیچی تر نییە، واتە: ئەم قورئانە هەر لە لایەن خواوەیە(٤) خاوەن هێز و بە زەبر (جوبریل)ی فریشتەیە، قورئانی فێركردووە، بەڵێ زۆر بە هێزە، دەست پاكە، زمان پاكە،؟!!(٥))).

فەرموویﷺ: ((یأتي علیكم أویس بن عامر مع أمداد أهل الیمن، من مراد، ثم من قرن، كان به برص فبرأ منه إلا موضع درهم، له والدة هو بها بر، لو أقسم على الله لأبره)) واتە: أویس ی كوڕی عامر دێت بۆ لاتان لە گەڵ كۆمەڵ و خەڵكی یەمەندا لە هۆزی موراد و ئەمجار لە قەرن وە توشی نەخۆشی بەڵەك بووە و پاشان چاك بووەتەوە تەنها جێگای دەرهەمێك نەبێت دایكی ماوە و لە گەڵیدا زۆر چاكەكارە ئەگەر سوێند بخوات كە خوا شتێكی بۆ دەكات ئەوا خوای گەورە سوێندەكەی بۆ جێ بە جێ دەكات)) تەماشای چاكەكاری و شوێنەواری چاكەكاری بكە - ((فإن استطعت أن یستغفر لك فافعل)) واتە: ئەگەر توانیت داوای لێ بكەیت كە داوای لێخۆشبوونت بۆ بكات ئەوا بیكە)).

سەیر لەوەدایە عومەر داوای دوعا لە یەكێ لە شوێنكەوتوان دەكات (تابعی) وە عومەریش كێیە و چی كەسێكە !؟ ئەو ئەو هاوەڵە گەورە و بەرێزەیە كەوا ڕۆژێك پێغەمبەری خواﷺدوعای كرد كە ئیسلامی پێ بە عیززەت ببێتەوە و فەرمووی: (هەروەكو الترمذي ریوایەتی كردووە لە فەرموودەیەكی عبدالله ی كوڕی عومەرەوە)

دەڵێت: ((اللهم أعز الإسلام بأحب هذين الرجلين إليك بأبي جهل أو بعمر بن الخطاب))[١] واتە: پەروەردگاری من ئیسلام بە عیززەت بکە بە خۆشەویسترینی ئەو دوو پیاوە لای تۆ: بە ئەبو جەهل یان بە عومەری کوڕی خەتتاب)) .

کەچی ئەوەتا لێرەدا پێغەمبەری خواﷺ بە عومەر دەڵێت: ((فإن استطعت أن يستغفر لك فافعل)) واتە: ئەگەر توانیت داوای لێ بکەیت کە داوای لێخۆشبوونت بۆ بکات ئەوا بیکە)) ئایا دەتوانیت لە گەڵ ئەم مانایانەدا بژێیت ئەی برای بەڕێزم و ئەی خوشکی ڕێزدارم؟!

بۆیە عومەر فەرمووی: ((فاستغفر لي، فاستغفر له)) واتە:داوای لێ خۆشبوونم بۆ بکە لای خوا، ئەویش داوای لێخۆشبوونی بۆ کرد)) بەڵێ... چاکەکاری بە تایبەت لە گەڵ دایکیدا (أويس) ی گەیاندە ئەم پلە و پایە بەرز و بە نرخە – ئایا ئەم پلە و پایەی أويس بە چاکەکاری بووە؟ بەڵێ... بە چاکەکاری لە گەڵ دایکیدا! . ((فقال له عمر: أين تريد؟ قال: الكوفة، قال: ألا أكتب لك إلى عاملها؟ قال: أكون في غبراء الناس أحب إلي)) واتە: عومەر بەوی فەرموو: بۆ کوێ دەتەوێ بڕۆیت؟ فەرمووی: بۆ کووفە، فەرمووی: نوسراوێکت بۆ بنووسم بۆ کاربەدەستەکەی ئەوێ؟ فەرمووی: ئەگەر لە چینی خوارەوەی خەڵکی بم پێم خۆشترە)) – ئەم پیاوە پێشەنگی و بەناوبانگی و ئەو جۆرە شتانەی ناوێت بەڵکو تەنها ڕەزامەندی خوای گەورەی دەوێت و دوارۆژ بۆ خۆی دابین بکات –

((قال: فلما كان من العام المقبل حج رجل من أشرافهم، فوافق عمر، فسأله عن أويس، قال: تركته رث البيت، قليل المتاع)) واتە: بۆ ساڵی داهاتوو کابرایەك لە ناودارانیان بەمەبەستی حەج هاتبوو، وا ڕێك کەوت کە عومەر ببینێ، ئەویش پرسیاری أويس ی لێ کرد، کابراش لە وڵامدا فەرمووی: کاتێ من بە جێم هێشت خاوەنی ماڵێکی شڕ و کەل و پەلێکی کەم بوو)). ئیمامی عومەر بەم کابرایەی فەرموو: ((سمعت رسول الله ﷺ، يقول: " يأتي عليكم أويس بن عامر مع أمداد أهل

١ـ أخرجه الترمذي كتاب المناقب باب (١٦) (٣٦٨١) وقال: ((حديث حسن صحيح غريب))، وابن حبان (٢١٧٩)، وأحمد في ((فضائل الصحابة)) (٣١٢)، وعبد بن حميد (٧٥٧)، و صححه الشيخ الألباني في ((صحيح سنن الترمذي)).

الیمن من مراد، ثم من قرن، کان به برص فبرأ منه، إلا موضع درهم له والدة هو بها بر، لو أقسم علی الله لأبره، فإن استطعت أن یستغفر لك فافعل)) واته: گوێم لێ بوو کەوا پێغەمبەری خواﷺفەرمووی: أویس ی کوڕی عامر دێت بۆ لاتان لە گەڵ کۆمەڵ و خەڵکی یەمەندا لە هۆزی موراد و ئەمجار لە قەرن وە توشی نەخۆشی بەڵەك بووە و پاشان چاك بووەتەوە تەنها جێگای دەرهەمێك نەبێت دایکی ماوە و لە گەڵیدا زۆر چاکەکارە ئەگەر سوێند بخوات کە خوا شتێکی بۆ دەکات ئەوا خوای گەورە سوێندەکەی بۆ جێ بە جێ دەکات، ئەگەر توانیت داوای لێ بکەیت کە داوای لێخۆشبوونت بۆ بکات ئەوا بیکە)) کابرایش گەڕایەوە بۆ یەمەن و بە دوای أویس ی کوڕی عامردا دەگەڕا ((فأتی أویسا فقال: استغفر لي، فقال أویس: أنت أحدث عهدا بسفر صالح، فاستغفر لي))، واته: چوو بۆ لای أویس فەرمووی: داوای لێخۆشبوونم بۆ بکە، أویس فەرمووی: تۆ تازە لە سەفەری خەیر گەڕاویتەوەوە، تۆ داوای لێ خۆشبوونم بۆ بکە)) چونکە ئەو کابرایە تازە لە سەفەری حەج گەڕابووەوە بۆیە کابرا پێی گوت: ((استغفر لي، فقال أویس: لقیت عمر؟ قال: نعم)) واته: داوای لێخۆشبوونم بۆ بکە، أویس فەرمووی: ئایا عومەرت بینی؟ فەرمووی: بەڵێ)) واته: ئەم قسە و باسە هیچ کەسێك نازانێت تەنها عومەر نەبێت، کەوابوو ئایا تۆ ئەوت بینیوە و باسی بۆ کردووی؟ – ((قال: نعم، أستغفر لي، فاستغفر له، ففطن له الناس، فانطلق علی وجهه)) واته: فەرمووی: داوای لێخۆشبوونم بۆ بکە، ئەویش داوای لێخۆشبوونی بۆ کرد، خەڵکی لێی تێگەیشتن،ئەویش سەری دانواند و ڕۆیشت)) تەماشای فەزڵی چاکەکاری بکە – ئەی ڕێزداران – چەند جوان و شیرینە !!.

لە فەرموودەیەکدا، کە (أحمد و النسائي و الحاکم) و جگە لەوان بە سەنەدێکی (صحیح)[1] ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەی دایکی ئیماندارانەوە (عائیشە) کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((دخلت الجنة فسمعت فیها قراءة، فقلت: من

١ـ أخرجه أحمد (٦/ ٣٦، ١٥١، ١٥٢، ١٦٦، ١٦٧)، وفي ((فضائل الصحابة)) (١٥٠٧)، والنسائي في ((فضائل الصحابة)) (١٢٩)، وعبدالرزاق في ((مصنفه)) (١٣٢/١١)، وأبو یعلی (٣٩٩/٧)، والحاکم (٢٠٨/٣)، وصححه علی شرط الشیخین ووافقه الذهبي وابن حبان (٧٠١٤، ٧٠١٥)، وأبو نعیم في ((الحلیة)) (٣٥٦/١)، والبغوي في ((شرح السنة)) (٣٤١٨)، وصححه الشیخ الألباني في ((صحیح الجامع)) (٣٣٧١)، و((الصحیحة)) (٩١٣).

هذا؟)) واتە: چوومە بەهەشتەوە گوێم لە خوێندنەوەی قورئان بوو، گوتم: ئەمە کێیە؟)) واتە:ئایا ئەمە کێیە کەوا لە بەهەشتدا قورئان دەخوێنێت؟ ((قالوا: حارثة بن النعمان، فقالﷺ: کذاکم البر، کذاکم البر)) واتە: فەرموویان: حارثة ی کوڕی النعمان ە، خۆشەویستﷺ فەرمووی: ئەوە بە هۆی چاکەکارییەوەیە، ئەوە بە هۆی چاکەکارییەوەیە)) چونکە حارثة لە هەموو کەسێك زیاتر لە گەڵ دایکیدا چاك بووە.

ئەگەر توانیت پێیەکانی باوکت ماچ بکەی خێراکە ماچی بکە و هەرگیز خاو و تەمەڵ مەبە وسوێند بە خوا دایك و باوکت ڕێگاکەتن بەرەو بەهەشت، تۆ ئەی خوشکی بەڕێزم ئەگەر دەتوانیت پێیەکانی دایکت ماچ بکەی ئەوا خێراکە ماچی بکە و هەرگیز دوا مەکەوە چونکە ڕێگاکەتە بەرەو بەهەشت ئەگەر بە دەستی بهێنی، پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((ویحك ! الزم رجلها فثم الجنة))،[1] واتە: تیابچیت! دەست بە پێیەکانی دایکتەوە بگرە ئەوا ڕێگەی بەهەشتە)) من باوەڕم وایە کەوا هیچ کارێك لەوە بە باشتر نازانم کاتێك بگەمە خوا لە چاکەکردن لە گەڵ دایکمدا نەبێت وە داوا لە خوا دەکەم کە هەموو کار و کردەوەکانمان وەرگرێت و دڵسۆزیمان پێ ببەخشێت.

بەڵام چاکەکردن لە گەڵ دایکتدا کارێکی شاراوەیە ...دەستەکانی ماچ دەکەی... سەری ماچ دەکەی ... بە سنگی خۆتەوە دەیگوشیت... و خواردنی دەدەیێ... پارەی لەسەر خەرج دەکەی ... ڕێزی لێ دەگریت ... بە وتەیەکی خۆش دڵشادی دەکەیت ... بە بەخشینێك... هەتا کۆتایی ئەو کردەوە چاکانە ... هەموو ئەوانە هیچ کەسێك پێی نازانێت تەنها خوا نەبێت ...

ئەوەیشە بزانە کەوا پێغەمبەری خواﷺ چاکەکردن لە گەڵ دایك و باوکدا پێشی جیهادی خستووە لە پێناوی خوادا هەروەکو (البخاری و مسلم) لە (صحیح)[2] ەکەیاندا ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی مسعود) ەوە دەڵێت: ((قلت: یا رسول الله ﷺ، أي العمل أحب الى الله؟ قال: " الصلاة على

١ـ أخرجه ابن ماجه كتاب الجهاد، باب الرجل يغزو وله أبوان (٢٧٨١)، وحسنه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (١٢٤٨)، و((الإرواء)) (٥ / ٢١).

٢ـ أخرجه البخاري، كتاب مواقيت الصلاة، باب فضل الصلاة لوقتها (٥٢٧)، ومسلم كتاب الإيمان، باب بيان كون الإيمان بالله تعالى أفضل الأعمال (٨٥).

وقتها"، قال: ثم أي؟ قال: " ثم بر الوالدين "، قال: ثم أي؟ قال: " الجهاد في سبيل الله)) واتە: گوتم: ئەی پێغەمبەری خواﷺ خۆشەویسترین کارێك لە لای خوا چییە؟ فەرمووی: نوێژ کردنە لە کاتی خۆیدا، گوتم: پاشان چی؟ فەرمووی: چاکەکردنە لە گەڵ دایك و باوکدا، فەرمووی: پاشان چی؟ فەرمووی: تێکۆشانە لە پێناوی خوادا)).

کەوابوو چاکەکردن لە گەڵ دایك و باوکدا پێشی جیهاد کەوتووە لە پێناوی خوادا، ئەوە ڕاستییەکەو دەبێ بیزانین و فێری ببین .

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە فەرموویەتی: ((أقبل رجل إلى نبي اللهﷺفقال: أبايعك على الهجرة والجهاد، أبتغي الأجر من الله، فقال له المصطفى ﷺ: " فهل من والديك أحد حي؟ " فقال الرجل: نعم، بل كلاهما، فقال له ﷺ: " فتبتغي الأجر من الله؟ " قال: نعم، قال: " فارجع إلى والديك فأحسن صحبتهما "))، واتە: کابرایەك هات بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: بەیعەتت پێ دەدەم لەسەر کۆچکردن و تێکۆشان لە پێناوی خوادا، چاوەڕوانی پاداشت لە خوا دەکەم، خۆشەویستﷺ فەرمووی: ئایا هیچ لە دایك و باوکت زیندوون؟ فەرمووی: بەڵێ، بەڵکو هەردووکیان ماون، فەرمووی: وە چاوەڕوانی پاداشت لای خوا دەکەی؟ فەرمووی: بەڵێ، فەرمووی: کەوابوو بگەڕێوە و لە گەڵیاندا بە باشی ڕەفتار بکە)).

لە گوتەیەکی تردا هاتووە ((أحي والداك؟ "، قال: نعم، قل: " ففيهما فجاهد)) واتە: ئایا دایك و باوکت زیندوون؟ فەرمووی: بەڵێ، فەرمووی: کەوابوو لە گەڵ ئەواندا تێبکۆشە)) .

لە گوتەیەکی تردا هاتووە: ((قال الرجل: جئت أبايعك على الهجرة، وتركت أبوي يبكيان!، فقال ﷺ: "فأرجع إليهما، وأضحكهما كما أبكيتهما))،[2] واتە: کابرا

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الجهاد والسير، باب بإذن الأبوين (٣٠٠٤)، ومسلم كتاب البر والصلة والآداب (٢٥٤٩).

٢ـ أخرجه ابن ماجه،كتاب الجهاد، باب الرجل يغزو وله أبوان(٢٧٨٢)،وصححه الشيخ الألباني في(صحيح ابن ماجه).

فەرمووی: هاتووم بەیعەتت دەدەمی لەسەر کۆچکردن و باوك و دایکم جێ هێشت لە کاتێکدا ئەوان دەگریان، فەرمووی: بگەڕێوە بۆ لایان ئەوان پێبەکەنینە هەروەکو چۆن ئەوان دەگریان بە هۆی تۆوە)).

لێرەدا قسەیەکی شیرین و خۆشی پێغەمبەری خواﷺ هەیە روومانی بۆ لای خۆی وەردەگێرێنێتەوە هەرچەندە زۆربەی خەڵکی تێی کەوتوون – ئیللا کەسێك نەبێت کە خوا خۆی رەحمی لێ کردبێت –هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە کەوا پێغەمبەری خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((من الكبائر شتم الرجل والديه))، واتە: یەکێ لە تاوانە گەورەکان ئەوەیە کەسێك جوێن بە دایك و باوکی خۆی بدات)) کاتێ هاوەڵان ئەوەیان بیست فەرموویان: ((یا رسول الله، هل يشتم الرجل والديه ؟)) واتە: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئایا کەس هەیە جوێن بە دایك و باوکی خۆی بدات ؟)).

لە گوتەیەکی تردا هاتووە: ((أيسب الرجل والديه ؟)) فقال النبيﷺ: " نعم يسب أبا الرجل فيسب أباه، ويسب أمه فيسب أمه))، واتە: ئایا کەس جوێن بە دایك و باوکی دەدا؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: بەڵێ، جوێن بە باوکی کەسێك دەدات ئەویش جوێن بە باوکی ئەم دەدات و جوێن بە دایکی کەسێك دەدات و ئەویش جوێن بە دایکی ئەم دەدات)).

ئایا بیرت لەم قسەیەی خۆشەویست کردەوە ؟کابرایەك تۆ جوێن بەدایکی دەدەیت و ئەویش جوێن بە دایکت دەدا، بۆیە تۆ کەوتیتە ناو خراپەکاری و رەنجاندن بەرانبەر بە دایکت، تۆ جوێن دەدەی بە باوکی کابرایەکی تر و ئەویش جوێن بە باوکت دەدا بۆیە تۆ خراپەکاری و رەنجاندنت بەرانبەر بە حەقی باوکت کرد !!

ڕەنگە هەندێکمان ئێستا دەست بە گریان بکات و ئەم قسانە کاریگەری لەسەر هەبێت و دەڵێت: خوا لێت خۆش بێت! تۆ برینەکانی ئێمەت کولاندەوە چونکە

---

[1] ـ أخرجه البخاري، كتاب الأدب باب لا يسب الرجل والديه (٥٩٧٣)، ومسلم كتاب الإيمان باب بيان الكبائر و أكبرها (٩٠).

کەسی وامان تێدایە باوکی مردووە یان دایکی مردووە، ئایا ئێستا چی بکات؟ ئایا هیچ هەلێك ماوە شتێك بکەم لە پێش ئەوەی بمرم هەرچەندە دایك و باوکم کۆچی دواییان کردووە؟!

وەڵامی ئەم پرسیارە: بەڵێ ... هەرگیز بێ ئومێد مەبە وە خوای گەورە موژدەی خەیرت پێ دەدا وە بزانە هیوا و ئاوات بەرانبەر بە خوای گەورە هەرگیز لە بن نایەت ... دەرگای تکا داناخرێت ...تەنانەت ئەگەر لە ژیانی دایك و باوکتدا سەرپێچی فەرمانەکانیانت کردبوو ئێستا ئەوەت لە سەرە کە پەیمان تازە بکەیتەوە وە ئەو سەرپێچییانە بگۆڕیت بە چاکەکاری... ئەگەر دایك و باوکت کۆچی دواییان کردووە ئەوا ئێستایش دەرگای چاکەکاری بەرانبەریان کراوەیە وە ڕێگاکە لە بەر دەستتدایە و فراوانە بەڵام گرنگ ئەوەیە هەنگاو بنێیت بە پەلە لەسەر ڕێگای چاکەکاری... ئەوە چۆن دەبێت؟

گوێ لە وڵامەکە بگرە ڕاستەوخۆ لە پێغەمبەری خوداوەﷺ بۆ ئەم پرسیارە... هەروەکو لە فەرموودەیەکدا هاتووە کە ئیمامی (أحمد) لە (مسند) ەکەیدا و أبو داود لە (سنن) ەکەیدا و الترمذي و ابن حبان و جگە لەوان[1] ریوایەتیان کردووە (وە لە بەر سپاردەیەکی زانستی لە سەنەدەکەیدا (علی کوڕی عبید الساعدی) هەیە کە تەنها لای ابن حبان باوەڕپێکراوە، بەڵام ئەودوای پیاوانی سەنەدی فەرموودەکە لە باوەڕپێکراوەکانن... لە فەرموودەیەکی (أبي أسيد الساعدي) ەوە دەڵێت: ((بينا نحن عند رسول الله ﷺ: إذ جاءه رجل من بني سلمة، فقال: يا رسول الله ﷺ، هل بقي من بر أبوي شيء أبرهما به بعد موتهما؟ -))، واتە: لە کاتێکدا ئێمە لە خزمەتی پێغەمبەری خوادا بووینﷺ کابرایەك لە هۆزی بەنی سەلەمە هات بۆ لای،فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئایا هیچ چاکەیەك ماوە لە گەڵ دایك و باوکمدا لە پاش مردنیان ئەنجامی بدەم؟)) بە ڕاستی پرسیارێکی ڕاستەوخۆیە و

١ـ أخرجه ابو داود،كتاب ((الأدب)) باب ((في بر الوالدين)) (٥١٤٢)، وابن ماجه كتاب ((الأدب)) باب ((صل من كان أبوك يصل)) (٣٦٦٤)، وأحمد (٣/ ٤٩٨)، وابن حبان (٤١٨)، والحاكم (٤/١٥٤)، وصححه ووافقه الذهبي، وضعفه الشيخ الألباني في ((ضعيف أبي داود وابن ماجه)).

بیر لە ولامەكەی بكەرەوە... پێغەمبەری خواﷺ بە ئەوی فەرموو: ((نعم، الصلاة عليهما، والاستغفار لهما، وإنفاذ عهدهما من بعدهما، وصلة الرحم التي لا توصل إلا بهما، وإكرام صديقهما)) واتە: بەڵێ ئەوانەیش بریتین لە:

یەكەم: ((الصلاة عليهما)) ئەمە مانای چییە؟ مەبەستی لە (الصلاة) ئەو نوێژە نییە كە ڕۆژانە پێنج جار ئەنجامی دەدەین، بەڵكو مەبەستەكەی لێرەدا پاڕانەوە و دوعایە! ڕەنگە هەندێ كەس پێم بڵێت ئەم قسەت لە كوێوە هێنا كەچی ئەو دەڵێت: ((الصلاة عليهما))؟

دەڵێم: ئەم مانایە وەكو ئەو ئایەتەیە كە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿خُذۡ مِنۡ أَمۡوَٰلِهِمۡ صَدَقَةٗ تُطَهِّرُهُمۡ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيۡهِمۡۖ إِنَّ صَلَوٰتَكَ سَكَنٞ لَّهُمۡۗ﴾ التوبة: ١٠٣، واتە: لە سامانەكەیان زەكات و سەدەقەیە وەرگرە دڵ و دەروونیانی پێ پاكەوەكە هەتا لە گوناهەكانیان پاك ببنەوەو چاكەكانیان فراوان ببێ و دەشگەنە پلەی هەرە بەرز و دوعای چاكیان دەرهەق بۆ بكە چونكە دوعا و نزای تۆ دڵئارامی و ئۆقرەبەخشە بۆیان)) لە پاڕانەوەی پێغەمبەری خواداﷺ هاتووە كاتێ یەكێ لە هاوەڵان خەیری دەكرد، جا ئەویش دەیگوت: ((اللهم صل على آل أبي أوفى))[1] مانای (الصلاه) لێرەدا مانای پاڕانەوەیە.

دووەم: ((والاستغفار لهما)) واتە: داوای لێ خۆشبوون بۆ دایك و باوكت بكە هەروەكو چۆن بە منداڵی تۆیان پەروەردە كرد.

سێیەم: ((وإنفاذ عهدهما من بعدهما)) واتە: جێ بە جێ كردنی ئەو پەیمانانەی دایك و باوكت پەیمانیان دابوو بە مەرجێ پەیمانەكە دروست بێت و حەرام نەبێت.

چوارەم: ((وصلة الرحم التي لا توصل إلا بهما، وإكرام صديقهما)) واتە: گەیاندنی ئەو پەیوەندییە خزمایەتییە كە تەنها لە ڕێگای ئەوانەوە پێت دەگەن، و ڕێز گرتن

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الزكاة باب صلاة الإمام و دعائه لصاحب الصدقة (١٤٩٧)، ومسلم كتاب الزكاة باب الدعاء لمن أتى بصدقه (١٠٧٨).

لە هاوڕێکانیان)) هەردەم ابن عمر دەیفەرموو — هەروەکو لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن أبر البر صلة الولد أهل ود أبيه)) واتە: لە چاکترین چاکەکاری لە گەڵ دایك و باوکدا ئەوەیە کەوا منداڵ پەیوەندی لە گەڵ خۆشەویستانی دایك و باوکیدا بگەیەنێت)).

ئەی ڕێزداران ...ڕەنجاندنی دایك و باوك تاوانێکە لە تاوانە گەورەکان و نیشانەیەکە لە نیشانەکانی قیامەت هەروەکو ئەو راستگۆیە فەرموویەتی کە هەرگیز لە خۆوە قسە ناکاتﷺ : ((أن تلد الأمة ربتها))، یان ((أن تلد الأمة ربها)) ئەویش ئەوەیە کە کوڕ ڕەفتار و هەڵسوکەوت لە گەڵ دایك و باوکیدا دەکات هەروەکو ڕەفتاری گەورەیەك لە گەڵ کۆیلەکانی خۆی دەیکات... هەروەها کچ ڕەفتار لە گەڵ دایکیدا دەکات وەکو ڕەفتاری کچە خانەدان و گەورەیەك لە گەڵ کەنیزەکەیدا. داوا لە خوا دەکەم بەرکەت بخاتە ژیانی دایك و باوکمانەوە، لە دونیا و دوارۆژدا ڕەحمیان پێ بکات... خودایە ئەگەر باوك و دایکی ئێمە ئێستا لە بەر دەستی تۆدان ئەوا ڕەحمەت و میهرەبانی خۆت برژێنە بە سەریاندا و نیشتەجێی بەهەشتی بەرینیان بکە وە هەر یەکێ لەوان ئەگەر زیندووە ئەوا لەسەر گوێڕایەڵی خۆت بیانژێنە وە ئێمە و ئەوان لەسەر سوننەتەکەی پێغەمبەرەکەتﷺ و دینەکەی خۆت بمرێنە ...یا أرحم الراحمين.

١ـ أخرجه مسلم، كتاب البر والصلة والآداب، باب فضل صلة أصدقاء الأب و الأم و نحوهما (٢٥٥٢).

دەرکەوتنی خراپەکاری و بچڕاندنی پەیوەندی خزمایەتی

لەم بەشەدا باسی نیشانەیەکی تر دەکەم کە دەرکەوتووە و بڵاوبووەتەوە بە شێوەیەکی وا کەسی ئیماندار باوەڕی زیاد دەکات بەو کەسەی، کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکاتﷺ.

لەگەڵ مندا بیر بکەرەوە لەم فەرموودەیە کەوا ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و الحاکم لە(مستدرك)ەکەیدا و جگە لەوان[1] ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا تقوم الساعة حتى يظهر الفحش والتفاحش وقطيعة الرحم وسوء المجاورة)) ، واتە: قیامەت هەڵناسێت تاوەکو خراپەکاری و زمانپیسی و بچڕاندی پەیوەندی خزمایەتی و خراپ مامەڵە کردن لەگەڵ هاوسێدا بڵاو نەبێتەوە)) خێراکەن با پێکەوە لەگەڵ یەکەم نیشانەدا ڕابوەستین، کە لەم فەرموودەیەدا هاتووە، ئەویش فەرموودەکەی پێغەمبەری خوایەﷺکە دەفەرموێت: ((حتى يظهر الفحش والتفاحش))...

جا کەوابوو ((الفحش والتفاحش)) چییە؟

ابن منظور و ابن الأثیرو جگە لەوان لە ئەهلی زمانەوانی فەرموویانە[2]: ((الفحش و التفاحش بریتییە لە هەموو وتەو کردەوەیەکی ناشیرین و ناقۆڵا)) بە ڕاستی وتە و کردەوەی ناشیرین و ناقۆڵا و نارێك بڵاو بووەتەوە بە شێوەیەکی وا کەسی ئیماندار باوەڕەکەی بە فەرموودەکانی پێغەمبەری خواﷺ زیاتر و زۆرتر دەبێت کەوا ئەو ئەم فەرموودانەی فەرمووە، چونکە ئەوانە چەند وشەیەکن لە چرای پێغەمبەرایەتییەوە دەردەچن.

ئێستا وشەی خراپ و ناشیرین و سووك و ریسوا زۆر بووە – گەردنم ئازاد بکەن ئەگەر بڵێم: لە زۆر ماڵ و لە دەزگاکانی راگەیاندن و لە فلیمەکان و لە زنجیرەکاندا و

١ـ أخرجه أحمد (٢ / ١٦٢، ١٦٣، ١٩٩)، والحاكم (١ / ١٤٧)، وصححه ووافقه الذهبي، وفي (٤/٥٥٨)، والبزار في ((مسنده)) (٢٤٣٥)، وعبدالرزاق في ((مصنفه)) (٢٠٨٥٢)، وصححه الشيخ أحمد شاكر والشيخ شعيب.

٢ـ لسان العرب (٦/٣٢٥) مادة: ((فحش)).

لە کەناڵە ئاسمانییەکاندا بەڵکو چەندەها کەناڵ بە تەواوی تایبەت کراوە بۆ وێنە گرتنی خراپەکاری و داوێن پیسی!

ابن الأثیر دەڵێت[١]: ((زۆرجار وشەی (الفاحشة) بە مانای زینا دێت هەروەکو چۆن خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِلَّآ أَن يَأۡتِينَ بِفَٰحِشَةٖ مُّبَيِّنَةٖۚ﴾ النساء: ١٩،واتە: جا مەگەر بە ئاشکرا داوێن تەڕی و زینا بکەن، یان هەر کارێکی تری نابەجێ بکەن، دیارە ئەو کاتە ڕەوایە ناچار بکرێن و تەڵاق بدرێن)).

دەڵێم: خراپەکاری و زینا وێنەگیراوە و هاتووەتە ناو زۆربەی ماڵی موسڵمانانەوە – ولا حول ولا قوە الا باللە – بەڵکو چەندەها گۆڤار و کەناڵ تایبەت کراون بۆ وێنە گرتنی زیناکاری و خراپەکاری –هەروەکو لە پێشدا باسم کرد – تۆ جاری وا هەیە وشەیەکی زۆر نامۆ لە کوڕێك لە کوڕەکانتەوە دەبیسی و سەرسام دەبیت و دەڵێیت: چۆن کوڕەکەم ئەم قسەیەی کرد و بە زاریدا هات!؟ ئەو کوڕە ئەو وشەیەی لە ماڵەوە نەبیستووە، کەوابوو ئەو وشەیەی لە کوێوە هێنا؟ ڕەنگە لە دەزگاکانی ڕاگەیاندنەوە، یان لەسەر شەقام گوێی لێ بووە، یان لە قوتابخانە، یان لە هەر هۆکارێك لە هۆکارەکانی ڕاگەیاندن... هتد، ئێستا زۆر وشەی خراپ دەرکەوتووەو چەندەها وشەی سووك و ریسوا لە زۆربەی جێگاکان بڵاو بووەتەوە و چەندەها کردار و کردەوە کە ئابڕوو لەکەدار دەکەن بەڵکو جاری وا هەیە دین لە بنەچەوە هەڵدەکێشێ وە دڵەکان پڕ لە خراپەکاری دەکات و ئەم کردەوە خراپ و سووکانە دەبنە هۆی ئەوەی جاری وا هەیە خواناس و زاهیدەکان دەگۆڕێن بە کەسانی خراپەکار و بەدکار ئەگەر ڕەحمەتی خوای کارزان باڵادەستیان پێ نەگات... بەڵێ ئێستاوشەو قسەی خراپ دەرکەوتووە و کردەوە و کرداری خراپ دەرکەوتووە بە شێوەیەکی ڕوون و ئابڕووبەر، ئەخلاقیات و ڕەوشتەکان لە ڕێگا لایان داوە... باوەڕم پێ بکەن ئەگەر بڵێم: ئێستا تەنگانەی ئەم ئوممەتە تەنگانە و نەبوونی ئەخلاق و ڕەوشتە... ڕەنگە کەسێك بڵێت: ئێمە سامانمان دەوێت... ئێمە چەکمان دەوێت... ئێمە ئابووریمان دەوێت... بەڵێ... من نکوڵی لێ ناکەم... لە

١ـ ((النهایة)) (٣/٧٩٠).

پایە و قەدری ئەوانە کەم ناکەمەوە... بەڵام من پرسیارت لێ دەکەم — برا خۆشەویستەکەم — ئایا نرخی ئابووری چییە؟ نرخی زانست و زانیاری چییە؟ نرخی فلان و فلان چییە؟... ئەگەر ئاکار و ڕەوشت نەما و لەناوچوو؟ سوێند بە خوا هەموو ئەمانە هیچ نرخیان نییە.

إنما الأمم الأخلاق ما بقيت فإن هموا ذهبت أخلاقهم ذهبوا

واتە: مانەوەی هەر ئوممەتێك پەیوەستە بە ئاکار و ڕەوشتەوە ئەگەر ئاکارەکانیان ڕۆیشت ئەوا ئەوانیش لە ناو دەچن))...

زانایەکی بێ ڕەوشت فیتنەیە بە سەر ئوممەتەکەیەوە.. پزیشکێکی بێ ڕەوشت فیتنەیە بە سەر نەخۆشەکانەوە و بە سەر ئوممەتەوە... ئەندازیارێکی بێ ڕەوشت فیتنەیە بە سەر خەڵکی و بە سەر ئوممەتەوە، من تەنها یەك نموونەتان بۆ دەهێنمەوە: وا دابنێ ئەندازیارێك — هەرچەندە پلەی گەورە بێت — بە دەیان مەلایین دینار ودۆلاری لە بەر دەستدایە ..داوای لێ کرا بە چاککردنی کۆمەڵێك لە ڕێگاکان یان بە دروست کردنی کۆمەڵە بورجێك بەڵام تووشی نەخۆشی (غەش) فێڵ هاتووە... هیچ ڕەوشتی نییە... ڕەوشتی سپاردەی لە دەستداوە... ئایا ئەنجامەکەی چی دەبێت؟ دەبێتە هۆی ڕووخانی ئەو هەموو کۆشك و تەلارانە... ڕشتنی خوێنی دەیان و سەدان کەس... چەندەها ڕێگە چاك دەکرێتەوە لە هەمان ئەو ساڵەی کە چاك کراوەتەوە پێویستی بەوەیە جارێکی تر چاکی بکەیتەوە!

با ئەوەش بزانین کەوا ئەم جۆرە ڕەوشتانە پێویستی بە ڕێنمووی کەس نییە... ئەو کەسە کە پاشماوەکەی خۆی لە ئۆتۆمبیلەکەیەوە فڕێ دەداتە سەر ڕێگا گشتییەکان... ئەو کەسەی کە پاشماوەکەی خۆی فڕێ دەدا، لە سەیرانگایەکی جواندا کە بۆ ئەو و جگە لەو ئامادە کراوە... بە شێوەیەك پاشماوەی خواردن و خواردنەوەکەی بە جێ دەهێڵێ کە ئازارەکان زیاتر دەکەن... ئەمە پێویستی بە ڕێنمووی هیچ کەس نییە... ئەم کابرایە کە راوەستاوە — دوور لە رووی ئێوە — میز دەکاتە ناو ڕووباری (نیل)ەوە یان بە خراپە مامەڵە لە گەڵ ئەو کەنارە جوانەی (نیل) دا دەکات بە هەر شێوەیەك لە شێوەکانی خراپەکاری... ئەمە خراپەکارییە

لە وتە و کرداردا... ئەو ڕەوشتە ریسوایە هیچ پێویست ناکات بە ڕێنموویی کەسێك...

چونکە حەق وایە ئێمە چاودێری خوای بەرز و باڵادەست بکەین... بەڵایەکی گەورەتر ئەوەیە کە ئاوەڕۆکان بخەینە ناو رووباری (نیل)ەوە یان بۆ هەر رووبارێکی تر یان بۆ ئەو ئاوانەی کە کێڵگەکان و باخچەکان و بەرهەمەکانی پێ ئاو دەدرێت... هەموو ئەو ڕەوشتانە پێویستی بە ڕێنمووی کەسێك نییە... چونکە من کەسێکی موسڵمانم پێویستم بەوە نییە بەرپرسێك یان هەر کەسێکی تر یادم بخاتەوە... پێم بڵێت: ئەوە بکە و ئەوە مەکە... بەڵکو دەبێت من چاودێری خواکەی خۆم بکەم...

لەگەڵ مندا بیر بکەرەوە... بۆ ئەوەی بزانیت کە کێشەیانە ڕەنگە زۆر کەس لە برا و خوشکانمان بە کەمی بزانن ڕەنگە ببێتە هۆیەك لە هۆیەکانی پەستی و توڕەیی خوای گەورە لەسەر بەندەکانی، هەر خراپەیەك لە وتە و کردەوەدا ڕەنگە ببێتە هۆی پەستی خوای گەورە لێمان... بەڵێ سوێند بە خوا... ((لا تقوم الساعة حتى يظهر الفحش والتفاحش)) واتە: وتەو کردەوەی خراپ، ئێستا وتە و کردەوەی خراپ بڵاوبووەتەوە و لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم ...

لە فەرموودەیەکی (صحيح)دا کە (أحمد)و (ابن حبان)و جگە لەوان ریوایەتیان کردووە بە سەنەدێکی (صحيح)[١] لە فەرموودەی (اسامە ی کوڕی زید)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن الله يبغِض الفاحش المتفحش)) واتە: خوای گەورە رقی لە هەموو کەسێکی خراپەکار و زمانپیسە)).

هەرگیز تەنها وشەیەك بە کەم مەزانە، ڕەنگە چەند وشەیەك ببیسی و دڵەکان بهێننە لەرزە لە هۆکارێك لە هۆکارەکانی راگەیاندنەوە و ببێتە هۆی لەکەدار کردنی هەموو ئافرەتێك... هەر مرۆڤێك شەرم دەکات کە خێزانەکەی یان کچەکەی لەگەڵیدا دانیشتووە بیبیسێ... ڕەنگە چەند وشەیەکی زۆر سووك و ریسوا لە بازاڕێك لە بازاڕەکانەوە ببیسی... لە هۆکارێك لە هۆکارەکانی راگەیاندن... ڕەنگە چەند

---

١ ـ أخرجه أحمد (٥/٢٠٢)، وابن حبان (٥٦٩٤)، والطبراني في ((الكبير)) (١ / ١٦٥، ١٦٦)، و((الأوسط)) (١/١٠٦)، وصححه الألباني في ((الإرواء)) (٧ / ٢١٠)، و((الصحيحة)) (٨٧٦).

وشەیەك لە گۆڤارێکەوە ببیسی ببێتە هۆی لەکەدار کردنی ئابڕوو، بەڵکو رەنگە جاری وا هەبێ تەنانەت لە رۆژنامەیەکی فەرمییەوە دەردەچێت ! ئاه ئەگەر خوای گەورە لە بەندەیەك پەست بێت... ئای ئەوە چ خەسارەتێکە ! ! بەدبەخت و چارەڕەشە – سوێند بە خوا – ئەو کەسە لە دونیا و دوارۆژدا، کاتێك خوای گەورە لێی پەست دەبێت... هەرکەسێ خوا خۆشی بوێت ئەوا لە دونیا و دوارۆژدا خۆشحاڵ و بەختیارە.

بەڵکو لە فەرموودەیەکدا کە پێشەوا (أبو داود و الترمذي)[1] و جگە لەوان ریوایەتیان کردووە بە سەنەدێکی (صحیح) لە فەرموودەیەکی (أبو درداء)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ما من شيء أثقل في ميزان المؤمن يوم القيامة من حسن الخلق، وإن الله تعالى ليبغض الفاحش البذيء))، واتە: هیچ شتێك نییە لەسەر ترازووی ئیماندار قورس بێت هێندەی رەوشت جوانی، خوای گەورە رقی لە هەموو خراپەکارێکی زمانپیسە)).

ئەو جۆرە قسانە بەکارمەهێنە نە لە گەڵ خێزانەکەتدا و نە لەگەڵ منداڵەکانتدا و نە لەگەڵ سەرگەورە و خوار دەستەکانتدا لەسەر کارەکەت وە نە لە گەڵ هیچ برایەکت لە موسڵمانان یان خوشکێکی موسڵمانان لە جێگایەکی گشتیدا یان تایبەتی... سوێند بە خوا ئەو تەنگانەی کە ئێستا دڵەکان لە بن دەردەهێنن، نەمان و تەنگانەی ئەخلاقە ..چونکە من – هەروەکو باسم کرد– پێویستم بەوە نییە کەسێك رێنماییم بکات، بەڵکو لە سەرمە کە چاودێری خوا بکەم ... بۆ جوێن بە خێزانەکەم بدەم؟ بۆ جوێن بەمنداڵەکەم بدەم بە نابوترین وشە و قیزەون ترین دەستەواژە؟ بۆ جوێن بە وڵاخی سوار بوونەکەم بدەم؟ تەنانەت لە گەڵ وڵاخەکەتدا بە ژیری و رەوشتەوە هەڵسوکەوت بکە. تەماشای رەوشتی هەڵبژێردراو بکەﷺ ئەو کەسەی کە هەموو دونیای فێری ڕەوشت و ئەخلاق و ئاکاری جوان و رێز کردووە... بەڵکو، لە گەڵ مندا بیر لەم فەرموودە ناسك و جوانە بکەرەوە... بەڵام لە پێشدا

---

[1] ـ أخرجه ابو داود،كتاب الأدب، باب في حسن الخلق (٤٧٩٩)، والترمذي، كتاب البر والصلة، باب ما جاء في حسن الخلق (٢٠٠٢) وقال: ((حديث حسن صحيح))، وأحمد في ((مسنده)) (٦ / ٤٤٢، ٤٤٦، ٤٤٨)، والبخاري في ((الأدب المفرد)) (٤٦٤)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٨٧٦) و ((صحيح الجامع)) (٥٦٣٢).

پێشەکییەکم بۆت هەیە، لە پێش ئەوەی ئەو چەند وشە پێغەمبەرایەتییەت ئاراستە بکەم وە پێت دەڵێم: ئایا پێغەمبەری خوات خۆش دەوێتﷺ ؟ من دەزانم کەوا تۆ خۆشت دەوێت... بە شەو و بە ڕۆژ لە خوا دەپارێیتەوە کە لە گەڵ ئەودا بیت...
وە ئایا باوەڕ دەکەیت کە دەتوانیت ببێتە کەسێك لە گەڵ خۆشەویستداﷺ وە ببیتە کەسێك لە نزیکترین پایە و مەجلیسی ئەو لە ڕۆژی قیامەتدا؟ بەڵێ، بەڵام بە چی؟ بە ڕەوشت جوانی دەتوانی بگەیتە ئەو پلە و پایەیە ...

بیر بکەرەوە کە خۆشەویستەکەمانﷺ چی فەرمووە... هەروەکو لە فەرموودەیەکدا کە (ابو داود) و جگە لەو ریوایەتیان کردووە بە سەنەدێکی (صحیح)[1] لە فەرموودەی (عائیشە)ی دایکی ئیماندارانەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن المؤمن ليدرك بحسن خلقه درجة الصائم القائم)) واتە: کەسی ئیماندار بە ڕەوشت جوانی دەگاتە پلەی ڕۆژووانێك بەردەوام شەونوێژ بکات)) .

سوێند بە خوا ئیسلام هەمووی جوانییە... ئەدەبە... ناسك و نەرمییە وە محمدﷺ ئەو کەسەیە کە هەموو دونیای فێری ڕەوشت و ئەدەب کردووە... ئەو تۆقاندن و توندڕەویی خراپەکاری و ریسوایی نەهێناوە بۆ ئەم دونیایە و وتەی خراپ و کرداری خراپی نەهێناوە ... نەخێر دوور لە ئەو... هەر نەفامێك لەسەر رووی زەویدا لە هەر پلەیەکدا بێت و لە هەر پایەیەکدا بێت کە زمان درێژی دەکاتە سەر پێغەمبەری خواﷺ ئەوە کەسێکە هیچ دەربارەی ئەو خۆشەویستە نازانێ و هیچی دەربارەی ژیانی ئەو نەخوێندووەتەوە... جارێکی تر تەلەفزیونی دانیمارکی گەڕایەوە بۆ ئەوەی ئەو وێنە سووکانە بڵاو بکاتەوە کەوا خراپە دەکات بەرانبەر بە پاکی پاك، بەرانبەر بە شەرەف و کەرامەتی کەرامەت و وەفای وەفا و مرواری سەر تاجی هەموو مرۆڤایەتی... چونکە ئەو نەفامانە هیچ شتێك دەربارەی پێغەمبەری پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکانﷺ نازانن دەربارەی ئەو کەسە کە هەموو دونیای فێری ئەخلاق و ئەدەب و وەفا کردووەﷺ ... ئاه ئەگەر ئەوان ژیاننامەیان بخوێندبایەتەوە و ئەخلاق و بەرنامەکەی ئەویان بزانیبایە ... لە

---

[1] ـ أخرجه ابو داود،كتاب الأدب باب في حسن الخلق (٤٧٩٨)، وأحمد (٦/٦٤، ٩٠، ١٣٣، ١٨٧)، والحاكم (١/٦٠)، وابن حبان (١٩٢٧)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (١٩٣٢)، و ((الصحيحة)) (٧٩٥).

ڕاستیدا دەڵێم: کێشەکە کێشەی ئێمەیە، کێشەی ئەم ئوممەتەیە، چونکە ئێمە تاکو ئێستا شایەتیمان نەداوە بە دیداری پێغەمبەری نازدارﷺ بە شایەتییەکی ئەخلاقی و شایەتییەکی رەوشتی و شایەتییەکی کرداری، ئەگەر کەسێك لە ئەهلی کوفر هات بۆ جێگایەکی گشتی لە یەکێك لە سەیرانگاکانی سەر کەناری جوانی رووباری (نیل)، ئەو (نیل)ە کە خوای گەورە کردوویەتیە ئایەتێك لە ئایەتەکانی جوانی و نیعمەتێك لە نیعمەتەکانی خۆی بە سەرمانەوە... ئەگەر ئەو کابرایە هات و لەسەر ئەو کەنارە ڕێی دەکرد و ئەوەی کە ئێمە دەیبینین ئەویش بینی! پیاوێکی بینی لە گەڵ خێزانەکەیدا و لەم جێگا جوانە لە گەڵیاندا بە خۆشگوزرانییەوە خواردنەکەیان خوارد– داوا لە خوا دەکەم کەوا ئەوە بکاتە یارمەتی دەرێکمان بۆ ئەنجامدانی گوێڕایەڵی– بەڵام لە پاش خواردنەکە هەموو پاشماوەکەی لە جێگاکەی خۆی بە جیّ هێڵا و دەبێتە هۆی ئەوەی کەوا هیچ کەسێکی تر چیتر ناتوانیّ لەو جێگەیە دانیشێت بە هۆی کردەوەکەیەوە، ئەگەر ئەم دیمەنە ببینیّ... زۆر ئەستەمە لە پاش ئەوە پێی بڵێیت: کەوا ئیسلام هانی داوین بۆ پاك و خاوێنی، هانی داوین بۆ جوانکاری ئەوا وەڵامت دەداتەوە و پێت دەڵێت: واز لەوە بهێنە چونکە ئەگەر قسە لە گەڵ کردەوەدا جوودا بوو ئەوا بەڵگەی بوونی تۆوی دووڕوویيە لە دڵەکاندا.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ (٢) كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ﴾ الصف: ٢- ٣، واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! بۆچی شتیّ دەڵێن و ڕەفتاری پیّ ناکەن؟ (٢) خوا لە لای سەختە کە شتیّ بڵێن و کاری پیّ نەکەن! (٣))).

چۆن داوا لە منداڵەکەم بکەم کەوا ڕەوشتی جوان و بەرز بگرێتە بەر لە کاتێکدا خۆم دەبینی کەوا زۆربەی قسەکانم بریتین لە وشەی سووك و ریسوا و خراپ و بە هیچ شێوەیەك پەیوەندی بە ڕەوشتی جوانەوە نییە و بە هیچ شێوەیەك پەیوەندی بە سیفات و ڕەوشتی کەسی ڕێزدارەوە نییە، سووك و ریسوایی لە وتە و کردەوەدا، هەموو ئەوانە هۆکارن لە هۆکارەکانی پەستی خوای گەورە بە سەر بەندەکانییەوە، لە هەمان کاتدا ڕەوشتی جوان خاوەنەکەی دەگەیەنێتە پلەی کەسانێك کە بە ڕۆژ بەڕۆژوو ببێت و بە شەوان شەونوێژ بکات بۆ خوای گەورە.

ئایا چاکەیەکی تری ڕەوشت جوانیت بۆ باس بکەم؟ ئایا دەتەوێت ببیتە کەسێکی نزیکی پێغەمبەری خواﷺ؟ بەڵێ ئەوە ئاواتمە... کەواتە لە گەڵ مندا بیر لەو فەرموودەیە بکەرەوە کەوا (الترمذي) و جگە لە ئەو ریوایەتیان کردووە بە سەنەدێکی (صحيح)[1] لە فەرموودەی (جابر ی کوڕی عبدالله) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن من أحبكم إلي..)) واتە: خۆشەویسترین کەستان لای من...)) ئەوە کێیە کە دەبێتە خۆشەویستی پێغەمبەرﷺ و کەسێکی نزیکی ئەو لە ڕۆژی قیامەتدا؟ فەرمووی: ((إن من أحبكم إلي وأقربكم مني مجلسا يوم القيامة أحاسنكم أخلاقا)) واتە: خۆشەویسترین کەستان لای من و نزیکترین کەستان لە منەوە لە ڕۆژی قیامەتدا ئەوانەتانن کە ڕەوشتی لە هەمووان جوانترە)).

کەسێك دەبینی ناتوانێت وشەی هیچ پووچ بێت بە زاریدا... ئەگەر ئەو وشەیەی لێ دەرچوو دەبینی شەرم دەکات و لە خۆی شەرم دەکات بە هۆی وتنی ئەو وشەیەوە وە بەردەوام داوای لێبوردن دەکات وە داوای لێبوردن لە خوای گەورە دەکات چونکە حەز ناکات کە وشەی سووك و ریسوا لە زاری دەرچێت و پێی خۆش نییە کە هیچ وشەیەك بە زاریدا بێت و هەستی کەسێك بریندار بکات... ئەم کەسە خۆشەویستی پێغەمبەری خوایەﷺ و لە پێغەمبەرەوە نزیکە و لەوانەشەوە نزیکە کە پشتگیر و کۆمەڵی ئەون...

ئەوە (عبدالله ی کوڕی عمرو ی کوڕی العاص) ە ڕەزای خوا لە خۆی و باوکی بێت ... تەماشاکە چی دەڵێت:؟ دەڵێت: (هەروەکو لە هەردوو کتێبی صحيح دا هاتووە)[2] ((لم يكن رسول اللهﷺ ، فاحشا، ولا لعانا، ولا سبابا))، واتە: پێغەمبەری خواﷺ بە هیچ شێوەیەك کەسێکی بەدگۆ و نەفرەتکەر و جنێوفرۆش نەبووە)) .

لە گوتەیەکی تردا هاتووە: ((لم يكن النبي ﷺ فاحشا ولا متفحشا))، واتە: بە هیچ شێوەیەك پێغەمبەری خواﷺ کەسێکی بەدگۆ و زمانپیس نەبووە)) .

---

١ ـ أخرجه الترمذي كتاب البر والصلة، باب ما جاء في معالي الأخلاق (٢٠١٨) وقال: ((حديث حسن غريب من هذا الوجه))، والخطيب البغدادي في تاريخه (٦٣/٤)، و ((مساوئ الأخلاق)) للخرائطي (٥٩، ٥٥٢) و ((مكارم الأخلاق)) للطبراني (٦)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٢٢٠١) و ((الصحيحة)) (٧٩١).

٢ـ أخرجه البخاري، كتاب المناقب، باب صفة النبيﷺ (٣٥٥٩)،ومسلم كتاب الفضائل باب كثرة حيائه (٢٣٢١).

ئایا ئەو پێشەنگ و چاولێکراو نییە؟

خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿لَّقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ الأحزاب: ٢١، واتە: بە ڕاستی پەیامبەری خواﷺ چاکترین نموونەی ڕێك و پێکی و سەرمەشقە بۆتان)).

جاری وا هەیە- هەندێ جار- چەندەها دەزگای ڕاگەیاندن دەبینی لە ڕێگایەکەوە پێی نازانیت یان لە ڕێگایەکەوە پێی دەزانی...کەوا زۆر جار لای زۆربەی ڕۆڵەکانمان کێشەی دابڕان (انفصام) دروست دەکەن، منداڵەکەی من و منداڵەکەی تۆ دادەنیشن بۆ ئەوەی ئەکتەرێك لە ئەکتەرەکان ببینێ لە فلیمێك لە فلیمەکان چەندەها وشەی زۆر نابوت و ناشیرین بە زاریدا دێت... ئەمجار لە پاش ئەوە ئەو ئەکتەرە دێت بۆ ئەوەی ڕۆڵێکی تر ببینێ، ڕۆڵی کەسیکی دیندار لە زنجیرە فلیمێکی ئایینیدا ! بۆیە ئەم منداڵە پرسیار لە دایکی یان لە باوکی دەکات...ئایا ئەم ئەکتەرە هەمان ئەکتەر نییە کەوا لە فلان فلیمدا دەیگوت ئاوا و ئاوا؟ بۆیە لێرەدا ئەو منداڵە توشی دابڕانێك (انفصام) دەبێت لە کەسایەتییەکەیدا، لای ئەو منداڵە خراپەکاری و چاکەکاری یەکسان دەبێت... !ئایا بۆ ئەم کابرایە جاری پێشوو چەند وشەیەکی خراپی دەگوت کەچی ئێستا ئاوا دەڵێت و ئاوا دەکات... !؟

براکانم ... ئەمانە هەمووی شایستەی تۆ نین... چونکە پێشەنگی ئێمە پێغەمبەری خوایەﷺ کە هیچ ڕۆژێك بەدگۆ و زمانپیس نەبووە...

من ئێستا لە تۆم دەوێت - هەروا بە پەلە- کەوا چەند هەڵوێستێك بهێنیتە پێش چاوی خۆت کە پێغەمبەری خوایﷺ تیایدا توشی تەنگانە بوویێت... لە گەڵ ئەوەیشدا هیچ کاتێك توشی ڕەفتاری نارێك و ناشیرین نەهاتووە و ڕەفتاری خراپی ئەنجام نەداوە و قسەی ناڕەوای بە زاردا نەهاتووە...

لە سەرەتاوە با لە ماڵەکەیەوە دەست پێ بکەین ...لە عائیشەوە ریوایەت کراوە[١] و دەڵێت: ((كان رسول اللهﷺ يشرب عسلا عند زينب بنت جحش، ويمكث عندها، فواطيت أنا وحفصة على: أيتنا دخل عليها فلتقل له: أكلت مغافير، إني أجد

١- أخرجه البخاري، كتاب التفسير باب سورة التحريم (٤٩١٢) و (٥٢١٦) و (٥٢٦٨)، ومسلم كتاب الطلاق باب وجوب الكفارة على من حرم امرأته ولم ينو الطلاق (١٤٧٤).

منك ريح مغافير، قال: ((لا، ولكني كنت أشرب عسلا عند زينب بنت جحش، فلن أعود له، وقد حلفت، لا تخبري بذلك أحدا)) واتە: پێغەمبەری خواﷺ دەچوو بۆ لای زینب ی کچی جحش و لەوێ هەنگوێنی دەخوارد و لای ئەو دەمایەوە، جا لە گەڵ حفصە دا ڕێك کەوتین کەوا ئەگەر پێغەمبەری خواﷺ هات بۆ لای هەرکاممان ئەوا پێی بڵێت: ئایا (مغافیر) ت خواردووە؟ چونکە من بۆنی (مغافیر) لە تۆوە دەبیسم؟ – مغافیر– جۆرە ڕووەکێکە و لە زەوی دورگەی عەرەبی سەوز دەبوو وە بۆنێکی لێ دێت کەوا خۆش نییە)) فەرمووی: نەخێر... بەڵام لای زینب ی کچی جحش بووم و لەوێ هەنگوێنم خوارد چیتر ناگەڕێمەوە بۆ ئەو خواردنە وە من سوێندم خواردووە بەڵام قسە بۆ کەس مەکە)) غیرەت چووە دڵی عائیشە و حەفصەوە، بۆیە ڕێك کەوتن لەسەر پێغەمبەری خواﷺ ... چونکە پێغەمبەری خواﷺ دەچووە ماڵەکەی (زینب ی کچی جحش)ەوە و لەوێ زۆر دەمایەوە کاتێ پێغەمبەری خواﷺ لە ماڵەکەی زینب هاتە دەرەوە چووە ماڵەکەی (حفصە) ەوە کەچی ئەو لێی دوور کەوتەوە! چی بووە؟ حفصە فەرمووی: ((إني أجد منك ريح مغافير))، واتە: من بۆنێك لە تۆوە دەبیسم کە بۆنێکی خۆش نییە!!)) ئایا پێغەمبەری خواﷺ وا بووە؟نەخێر بەڵکو عارەقەکەی پێغەمبەری خواﷺ زۆر بۆن خۆشتر بووە لە گوڵاو و بۆنی خۆش...

ئەگەر بەڵگەت دەوێت – براکەم – ئەوا بەڵگەی زۆرمان لایە...

هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە (أنس ی کوڕی مالك) ەوە کەوا فەرموویەتی: ((خدمت رسول اللهﷺ عشر سنين، والله ما قال لي: أفا قط ولا قال لي لشئ: لم فعلت كذا و هلا فعلت كذا ؟))، واتە: دە ساڵ خزمەتی پێغەمبەری خوام کردﷺ سوێند بە خوا هەرگیز بە منی نەگوت: ئۆف... وە هەرگیز بە منی نەگوت بە هۆی شتێکەوە: بۆ وات کرد و خۆزگە وات بکردایە)).

هەروەها لە (أنس)[2]ەوە دەڵێت: ((ما مسست حريرا ولا ديباجا ألين من كف

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الأدب باب حسن الخلق والسخاء وما يكره من البخل (٦٠٣٨)، ومسلم كتاب الفضائل باب كان رسول الله ﷺ أحسن الناس خلقاً (٢٣٠٩).

٢ـ أخرجه البخاري، كتاب المناقب، باب صفة النبي ﷺ (٣٥٦١)، ومسلم كتاب الفضائل باب طيب رائحة النبيﷺ ولين مسه والتبرك بمسحه (٢٣٣٠، ٢٣٣١) واللفظ له.

النبيﷺ وما شممت ريحا قط - مسكا ولا عنبرا - أطيب من ريح رسول الله ﷺ .واتە: هەرگیز دەستم نەداوە لە هیچ ئاوریشمێك و هیچ پەشمێك لە دەستەكانی پێغەمبەرﷺ نەرمتر بێت وە هەرگیز بۆنی هیچ میسك و عەنبەرێكم نەكردووە لە بۆنی پێغەمبەرﷺ خۆشتر بێت)) .

دخل علينا النبيﷺ فقال — أي: نام وقت القيلولة — عندنا، فعرق، وجاءت أمي بقارورة، فجعلت تسلت العرق فيها، فاستيقظ النبيﷺ فقال: " يا أم سليم ما هذا الذي تصنعين؟ "قالت: هذا عرقك نجعله في طيبنا، وهو من أطيب الطيب))، واتە: پێغەمبەری خواﷺ هات بۆ لامان لای ئێمە خەوت (لە كاتی دەمەو نیوەڕۆدا)، جا ئارەقەی كرد، بۆیە دایكم شووشەیەكی هێنا و وای لێ كرد كە ئارەقە بڕژێتە ناو شووشەكە، ئەمجار پێغەمبەری خواﷺ لە خەو هەستا و فەرمووی: ئەی دایكی سلیم ئەوە خەریكی چیت؟ فەرمووی: ئەمە ئارەقەكەی تۆیە و ئێمە دەیكەنە ناو بۆنە خۆشەكانمانەوە و ئەویش لە هەموو بۆنە خۆشەكان بۆنخۆشتر)) .

كەچی حفصە دێت و دوور دەكەوێتەوە و بە پێغەمبەری خواﷺ دەڵێت: ((إني أجد منك ريح مغافير)) بۆیە لێرەدا پێشەنگ و پەروەردەكار دەڵێت:(دایك و باوكم بە فیدای بێت) ((لا، ولكني كنت أشرب عسلا عند زينب بنت جحش))، واتە: نەخێر... بەڵام لای زینب ی كچی جحش بووم و لەوێ هەنگوێنم خوارد)) ئەمجار لەوێ دەردەچێت و دەچێتە ژوورەوە بۆ لای عائیشە ئەویش دوور دەكەوێتەوە و دەڵێت: ((إني أجد منك ريح مغافير)) ئەویش دەڵێت: ((لا، ولكني كنت أشرب عسلا عند زينب بنت جحش، فلن أعود له)).

برای خۆشەویستم... بیهێنە پێش چاوی خۆت ڕۆژێك لە ڕۆژان خێزانەكەت بە تۆی گوت: بۆنت خۆش نییە... ڕەنگە ڕاستیش بكات چونكە تۆ لەسەر كار گەڕاویتەتەوە و بۆنەكەت گۆڕاوە و خێزانەكەت بە ڕاشكاوی پێت دەڵێ.. ئایا كاردانەوەت چۆن دەبێت؟ وە ئایا وەڵامی تۆ چی دەبێت؟ دەڵێم: تەماشای پێغەمبەری خواﷺبكە كە دەڵێت (بە بێ هیچ هەڵچونێك): ((لا، ولكني كنت أشرب عسلا عند زينب بنت جحش، فلن أعود له)).

بە ڕاستی ئەمە ڕەوشت و ئەخلاقی پێغەمبەری هەڵبژێردراو بووەﷺ: (((لم يكن فاحشا ولا متفحشا)) وە هەندێ جار هەڵویستی وا هەیە رەنگە ببێتە هۆی تەنگکردنی پێغەمبەری خواﷺ لە گەڵ ئەوەیشدا پێغەمبەری خواﷺ بە لوتکەی ئەدەبەوە و بەم رەوشتە جوانە وەڵامی دەداتەوە... جارێکیان شتێك روویدا لە نێوان عائیشە و پێغەمبەری خواداﷺ بۆیە پێغەمبەری خوا(ابو بکر)ی بانگ کرد بۆ ئەوەی ببێتە دادەوەرێك لە نێوان ئەو و عائیشەدا...

عبدالرزاق لە (مصنف)ەکەیدا و ئیمامی ئەحمەد لە (فضائل الصحابة)دا و ابن حبان لە (صحیح)[1] ەکەیدا بە سەنەدێکی (صحیح) ریوایەتیان کردووە و چەند (شواهد) ێکی هەیە لە فەرموودەیەکی عائیشەوە: ((أن النبيﷺ استعذر أبا بكر من عائشة ولم يظن النبيﷺ أن ينال منها بالذي نال منها فرفع أبو بكر يده فلطمها وصك في صدرها فوجد من ذلك النبيﷺ وقال: " يا أبا بكر ما أنا بمستعذرك منها بعد هذا أبدا)) کەوا پێغەمبەری خواﷺ گلەیی کرد لە عائیشە لای ابوبکر، پێغەمبەری خواﷺ نەیدەزانی کەوا عائیشە ئەوەی تووش دەبێت کە لە لایەن ابو بکرەوە توشی بوو، و ئەبوبەکر دەستی بەرز کردەوەو زلەیەکی دا لە عائیشە کەچی پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((ئەی ئەبو بەکر لەمڕۆ بە دواوە چیتر گلەیی لە ئەو ناکەم لە لای تۆ)).

لە ریوایەتێکی تردا لای (عبدالرزاق)[2] بە سەنەدێکی (معضل) بە گوتەیەك: ((أن النبيﷺ دعا أبا بكر فاستعذره عن عائشة، فبينا هما عنده، قالت: إنك لتقول: إنك لنبي، فقام إليها أبو بكر فضرب خدها، فقال النبي ﷺ: " مه يا أبا بكر، ما لهذا دعوناك))، واتە: پێغەمبەری خواﷺ بانگی ابوبکری کرد و گلەیی لە عائیشە کرد لای ئەو لەو کاتەی هەردوکیان لای ئەو بوون عائیشە فەرمووی: تۆ دەڵێیت: کەوا

١ـ أخرجه عبدالرزاق (٢٠٩٢٣)، وأحمد في ((الفضائل)) (١٦٢٩)، وابن حبان (٤١٨٥) عن عائشة، وله شاهد عن النعمان بن بشير عند أحمد في ((المسند)) (٤ / ٢٧٢، ٢٧١) و أبي داود (٤٩٩٩)، و صححه الألباني في ((الصحيحة)) برقمين: (٢٩٠٠، ٢٩٠١).

٢ـ في ((مصنفه)) (٢٠٩٢٤).

تۆ پێغەمبەری .... بۆیە ابوبکر هەستا و زلەیەکی لە گۆنای دا، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: لەسەر خۆبە ئەی ابوبکر ئێمە بۆ ئەمە تۆمان بانگ نەکردووە)).

پێغەمبەری خواﷺ بە تەنها وشەیەکی خراپ وڵامی عائیشەی نەدایەوە، بە ڕاستی ئەوە هەڵبژێردراوە، کە هەرگیز کەسیکی بەدگۆ و زمانپیس نەبووە وە بۆیە هەردەم ئەم چەند وشانە دووبارە دەکەمەوە بۆ ئەوەی ئەم مانایە لە دڵی برا و خوشکانماندا جێگیر بێت و ببێتە بنەمایەك...

لە (صحیح مسلم)[١] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی ابو هریرە وە فەرموویەتی: ((قیل: یا رسول الله ادع علی المشرکین قال:"إني لم أبعث لعانا، وإنما بعثت رحمة))، واتە: فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ دوعا بکە لەسەر بێباوەڕان... ئەویش فەرمووی: من وەکو کەسێکی نەفەرتکەر ڕەوانە نەکراوم بەڵکو وەکو ڕەحمەتێك ڕەوانە کراوم)) ئاواتەخواز بووم ئەگەر هەموو مرۆڤایەتی — بە هەموو ئەوانەی کە موسڵمانیش نین — ئەو هەموو مانا ناسك و جوانەیە لەو کەسەوە کە هەموو دونیای فێری ڕەوشت جوانی و ڕێزی بەرز کردووە بزانن و بناسن)) .

ئەوەتا دایکی ئیمانداران عائیشە[٢] پێی دەڵێت: ((یا رسول الله! هل أتی علیك یوم کان أشد من یوم أحد؟ قال: ((لقد لقیت من قومك ما لقیت، وکان أشد ما لقیت منهم یوم العقبة، إذ عرضت نفسي علی ابن عبد یالیل بن عبد کلال فلم یجبني إلی ما أردت، فانطلقت وأنا مهموم علی وجهي، فلم أستفق إلا وأنا بقرن الثعالب))، واتە: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئایا ڕۆژێك بە سەرتدا هاتووە کە لە ڕۆژی ئوحوود سەختتر بێت؟ فەرمووی: لە لایەن قەومەکەتەوە توش بووم ئەوەی کە توش بووم، سەختترینی ئەوانە ئەوەی ڕۆژی (العقبە) بوو، لە کاتێکدا خۆم پەنا دا بە (ابن عبد یالیل بن عبدکلال)، کە لەناودار و پیاوماقوڵانی طائف بوو — کەچی وڵامی داواکارییەکەمی نەدایەوە منیش بە خەمبارییەوە دەرچووم وە بە ئاگا نەهاتمەوە ئیللا کاتێك کە وا لە (قرن الثعالب) بووم)) تەماشاکەن چی کرا بە پێغەمبەری

١ـ أخرجه مسلم، کتاب البر والصلة و الآداب، باب النهي عن لعن الدواب و غيرها (٢٥٩٩).

٢ـ أخرجه البخاري، کتاب بدء الخلق، باب إذا قال أحدکم آمين (٣٢٣١)، ومسلم کتاب الجهاد والسير، باب ما لقي النبي ﷺ من أذی المشرکين والمنافقين (١٧٩٥).

خواﷺ لە طائف: بەردبارانیان کرد، جوێنیان پێدا، شار بەدەریان کرد و توانجیان تێگرت و تورەیان کرد، ئەو خوێنە پاکە لە هەردوو پێیە خوێناوییە ماندووەکەیەوە دەڕۆیشت، ئەو لە مەککەوە ڕۆیشت بۆ طائف بە پێ، سوێند بە خوا هیچ وڵاخێکی نەبوو سواری ببێت بەڵکو نزیکەی حەفتا کیلۆمەتر بە پێ ڕێ دەکات، لە کاتێکدا ئەو بۆ ئەوە نەچووە داوای سەروەت و سامانیان لێ بکات یان پایەیەك یان دونیا یان جێگایەکی بەرزی کۆمەڵایەتی بەڵکو بۆ ئەوە ڕۆیشت لە تاریکی شیرك و بتپەرستی دەریان بکات بۆ ڕوناکی یەکتاپەرستی و باوەڕ هێنان بە خوای هەموو بوونەوەر – جل وعلا – کەچی لە گەڵ ئەوەیشدا ئەو کارەیان پێ کرد کەوا سووکترین شتێك بوو مرۆڤێك بە برا مرۆڤەکەی بیکات، پێغەمبەری خواﷺ خوێنی لێ دەتکێ، دەڵێت: ((فلم أستفق إلا وأنا بقرن الثعالب)) واتە: بە ئاگا نەهاتمەوە ئیللا کاتێك کە وا لە (قرن الثعالب) بووم)) جێگایەکە کە لە طائف ەوە نزیکەی پێنج کیلۆمەتر دوورە.. پێغەمبەری خواﷺ بە خەمبارییەوە ڕێ دەکات، چونکە بانگەواز لە مەترسیدایە، شوێنی خاوەنی بانگەوازەکە کەوتوون و هاوەڵەکانی لە حەبەشە شوێنیان کەوتوون و لە مەککە ئازار و ئەشکەنجە دەدرێن بە ڕاستی واقیعێکی تاڵ و ئازاراوییە لە گەڵ ئەوەیشدا دەڵێت – بیر بکەرەوە بزانە چی دەڵێت – ((فرفعت رأسي، فإذا أنا بسحابة قد أظلتني، فنظرت فإذا فيها جبريل، فناداني فقال: إن الله قد سمع قول قومك لك، وما ردوا عليك، وقد بعث إليك ملك الجبال لتأمره بما شئت فيهم)) واتە: جا کە سەرم بەرز کردەوە هەورێکم بینی سێبەری بۆ کردووم کە تەماشام کرد جبریل م تێدا بینی، ئەویش بانگی لێ کردم و پێی گوتم: خوای گەورە گوێبیستی قسەی قەومەکەت بوو، گوێبیستی وڵامەکەیان بوو، جا خوای گەورە فریشتەی چیاکانی بۆ ناردووی بۆ ئەوەی چی فەرمانی پێ بکەیت ئەوا بیکەی)).

تەماشا کە بزانە فریشتەی چیاکان چیت بۆ نمایش دەکات؟ لەو کاتەی کە خوێن بە جەستەیدا ڕێ دەکاتﷺ ئەوەیشە بزانە کە بینینی خوێن خوێن هەڵدەقولێنێت، بەڵام تەماشاکە بزانە ئەو پێشەنگ و چاولێکراوە چی کرد و نمونەی مرۆڤی چاك بۆ هەموو جیهان تاکو ڕۆژی قیامەت...

پێغەمبەری خواﷺ دەڵێت: ((فناداني ملك الجبال فسلم علي، ثم قال: يا محمد، فقال، ذلك فيما شئت، إن شئت أن أطبق عليهم الأخشبين)) واتە: فریشتەی چیاکان بانگی کرد و سلاوی لیّ کردم ئەمجار فەرمووی: ئەی محمد، ئەوە دەکەوێتە سەر ویستی تۆ، ئەگەر دەتەوێت ئەوا (الأخشبان)یان لەسەر یەك جووت دەکەم)) وە الأخشبان: ناوی دوو چیای مەزنن . کە بە یەکەمیان دەڵێن (ابو قبیس)وە بە دووەم دەڵێن (الأحمر) سوێند بەخوا ئەگەر پێغەمبەری خواﷺ لەو کەسانە بوایە کە تۆڵەی خۆی بسێنێ و حەقی خۆی وەرگرێتەوە ئەوا فەرمانی دەکردە فریشتەی چیاکان کەوا ئەو کاسە سەرە یاخییانە و ئەو کەللە رەقانە تێك و پێك بشکێنێ وە دەریایەك لە خوێن دەرۆیشت: ناڵێم بۆ ئەوەی ئەهلی طائف ببینن بەڵکو بۆ ئەوەی ئەهلی مەککە لە مەککەوە ببینن بەلام ئایا خاوەنی رەوشتی جوانﷺ چی فەرمووی؟ فەرمووی: ((بل أرجو أن يخرج الله من أصلابهم من يعبد الله وحده، لا يشرك به شيئا))، واتە: بەڵکو تکام وایە کەوا خوای گەورە لە نەوەی ئەوانە کەسانێك دەرکات خوای گەورە بە تەنها بپەرستن و هاوەڵی بۆ بڕیار نەدەن)).

بۆیە دەڵێم: بابەتی ڕەوشت جوانی پێویستی بە چەندەها وانەی دوور و درێژ هەیە... چەند پێویستمان بە رەوشت هەیە!.. من وا دەزانم کەوا تەنگانەی ئێستا نەبوون و تەنگانەی ڕەوشتە...

ئایا نرخ و بەهای سامان چییە ئەگەر رەوشتی لە گەڵدا نەبێت؟

ئایا نرخ و بەهای پلە و پایە چییە بە بێ رەوشت؟ ئایا نرخ و بەهای پایەی کۆمەلایەتی و فەرمانڕەوایی چییە بە بێ رەوشت؟ هەموو ئەم شتە بەهادارانە ئەگەر ئەخلاقی لە گەڵدا نەبێت ئەوا دەبنە کۆسپێك بە سەر مرۆڤایەتییەوە هەروەکو چۆن ئێستا لە سایەی ئەم شارستانییە ماددییە وشکەی رۆژئاوادا دەیبینن, کە بە تەواوی ئەخلاقیان لە دەست داوە ئەگینا هەر شارستانییەك لەسەر زەویدا پێویستی بە دوو بنەمای سەرەکی هەیە:

یەکەم: بنەمای ماددی : من هەرگیز نکۆڵی لەوە ناکەم ئەوەی ئێستا شارستانییەتی رۆژئاوا پێی گەیشتووە لەم بوارە ماددیەدا... ئێمە سەرمان لە چاڵ

نانێین بۆ ئەوەی ئینکاری لەو پێشکەوتنە ماددیەی رۆژئاوا بکەین... بەڵام کوا سەرەکیترین بنەما لەم شارستانییەدا؟ کوانی ئەخلاق لەم شارستانییەدا؟ رۆڵەی ئەم شارستانییەتە ئێستا ئەوەی بە مرۆڤ دەکات کەوا درِندە کێوییەکان بە یەکتر نایکەن لە جیهانی دارستاندا ! کوا مرۆڤایەتی؟ کوا میهرەبانی؟ کوا رەوشت؟ کوا ئەدەب؟ کوا لێبوردن لە کاتی دەسەڵاتدا؟

بەڵام ئەوەی ئێستا دەیبینی رەوشتی ستەمە، رەوشتی دڵرەقییە، رەوشتی تۆڵەسەندنەوەیە, رەوشتی نەهێشتن و ئیبادەیە، رەوشت نەمان و لەنابردنە, ! لە بنەمای یەکەمدا چاکترین شت دروست دەکات کەوا مرۆڤایەتی ئێستای پێ گەیشتووە، بۆ ئەوەی بە کاری بهێنێ بۆ نەهێشتن و لە ناوبردنی مرۆڤ، ئێستا مرۆڤایەتی وەکو سەرخۆش لە بەر خۆیەوە قسە دەکات و (وڕێنە دەکات)، وەکو شێت پێ دەکەنێت، ڕێ دەکات و ناڵەی دێت بە هۆی ئازارەوە، رادەکات وەکو کەسێکی هەڵهاتوو, بە دوای هەموو شتێکدا دەگەڕێت، کەچی لە راستیدا هەموو شتێکی هەیە، بەڵام کاتێ لە رێگاکەی خوا و پێغەمبەری خواﷺ لایاندا هەموو شتێکیان لە دەستداو بزریان کرد، تەنگانە و نەبوون – ئێستا – نەبوونی ئەخلاقە.

ئەمجار پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((وقطيعة الرحم)) واتە: بچڕاندنی پەیوەندی خزمایەتی)) واتە: لە نیشانەکانی قیامەت... رەنگە کوڕێك – ئێستا – پەیوەندی لە گەڵ باوکیدا ببچرێنێت، یان لە گەڵ دایکیدا، یان لە گەڵ پووریدا، بەڵکو رەنگە ئێستا کەسێك پەیوەندی برایەتی لە گەڵ براکەیدا ببچرێنێت، ولا حول ولا قوه الا بالله... بەڵکو رەنگە کەسێك براکەی خۆی بکوژێت لە پێناوی پارەدا... بەڵێ رەنگە کەسێك پەیوەندی لە گەڵ براکەیدا ببچرێنیت لە پێناوی ئەم دونیایەدا... وە بە پێڵاوەکانی پێ بنێت بە سەر ئەم پەیوەندییەدا... گرنگ ئەوەیە پارەی هەیە... باوەڕم هەیە باوەڕێکی بتەو کەوا لەم رۆژانەدا بچراندنی پەیوەندی خزمایەتی زۆر بووە و بڵاو بووەتەوە، لە سەردەمی ماددیات و ئارەزوو و هەوەسدا لەئاستی رۆژئاوا و لەئاستی ئوممەت، لەئاستی ڕۆژئاوا، کە گۆرانی بە باڵای ئازادی و دیموکراسیدا دەڵێت... گۆرانی بە پلە و پایە و رێزی ئافرەتدا دەڵێت... تاکۆتایی

ئەو هەموو درۆ گەورانە... ڕەنگە کوڕێك لە تەمەنی شازدە ساڵیداماڵەکەی خۆی بە جێ بهێڵێ... رەنگە سەردانی دایك و باوکی نەکات تەنها لە ساڵی جارێکدا نەبێت... ئەویش لەو بۆنانەی کە ناویان لێ ناوە جەژنەکانی لە دایك بوون.. بەڵکو رەنگە هەندێ جار خۆی نەڕوات و تەنها بە پەیوەندییەکی تەلەفونی بیبڕێتەوە لە گەڵ دایکیدا یان لە گەڵ باوکیدا... !! لەسەر ئاستی ئوممەت بچراندنی پەیوەندی خزمایەتی بە شێوەیەکی خەماوی زۆر بووە و لا حول ولا قوە الا باللە ..

بیر بکەرەوە لەگەڵ مندا بزانە خۆشەویستﷺ چی دەفەرموێت؟ (ئیمامی بوخاری و موسلیم)[١] ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (ابو هریرە)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن الله خلق الخلق، حتى إذا فرغ منهم قامت الرحم، فقالت: هذا مقام العائذ من القطيعة))، واتە: خوای گەورە کاتێ هەموو دروستکراوەکانی دروستکرد تاکو لێ بووەوە، لەو کاتەدا میهرەبانی و پەیوەندی خزمایەتی هەستا و فەرمووی: ئەمە جێگا وڕێگای کەسێکە کە پەنا دەگرێت لە بچراندن)) بەڵێ... میهرەبانی پەنا دەگرێت لە بچراندن بە پادشای پادشاکان .

ئەی پەروەردگارمان چی فەرموو؟ ((قال: نعم أما ترضين أن أصل من وصلك، وأقطع من قطعك ؟، قالت: بلى، قال: فذاك لك))، واتە: بەڵی... ئایا رازی نابیت کەوا ئەوەی تۆ بگەیەنێت منیش بیگەیەنم و ئەوەی تۆ ببچڕێنێت ئەوا منیش بیبچڕێنم؟ فەرمووی: بەڵێ، فەرمووی: کەوا بوو ئەو بەشە بۆ تۆ)).

بەڵام ئەوە چی پەیوەندییەکە کە خوای گەورە خۆی دەیگەیەنێت ئەگەر کەسێك پەیوەندی خزمایەتی گەیاند؟ جۆرەها پەیوەندییە... وەکو پەیوەندی چاکەکاری، ڕێزداری و ڕزق و ڕۆزی و بەخشین و لێبوردن و لێخۆشبوون و خێر بەهەموو جۆرەکانییەوە... ئایا حاڵی تۆ چۆن دەبێت ئەگەر خوای گەورە بە تەقوای خۆی گەیاندی؟ چۆنە ئەگەر خوای گەورە بە ڕێنمایی خۆی گەیاندی؟ چۆنە ئەگەر خوای گەورە بە عیززەت و دەوڵەمەندی خۆی گەیاندی؟ سوێند بە خوا ئەوا ژیانی دونیا و

---

١ ـ أخرجه البخاري كتاب التفسير، باب ﴿وَتُقَطِّعُوٓاْ أَرْحَامَكُمْ﴾ محمد: ٢٢، وانظر أطرافه هناك، ومسلم كتاب البر والصلة و الآداب، باب صلة الرحم وتحريم قطيعتها (٢٥٥٤).

دوارۆژت بەختیار دەبێت... ئایا چۆنە ئەگەر خوای گەورە بەندەکەی خۆی بچڕاند؟ پەروەدگارمان... بمانپارێزە بمانپارێزە...!! بەڵێ... ئەی ئەو کەسەی کە پەیوەندیت بچڕاندووە هیچ بەرەکەتێك لە رزق و سامانەکەتدا نابینیتەوە . وە هەموو ئەوەی کۆت کردووەتەوە بڵاو دەبێتەوە... هەموو کارەکەت پارچە دەبێت... ئەوە چۆنە؟ دەتەوێت نوێژ بکەیت، کەچی دەڵێیت: کاتم نییە بۆ ئەوەی نوێژەکەم بکەم...!! دەتەوێت شەو نوێژ بکەیت، دەڵێیت: ناتوانم شەو نوێژ بکەم!! دەمەوێت بڕۆم سەردانی دایکم بکەم کەچی ناتوانم!! دەمەوێت سەردانی خوشك و براکەم بکەم کەچی نازانم ! چونکە من پەیوەندی خزمایەتیم بچڕاندووە... بۆیە خوای گەورە منی بچڕاندووە، ئەمجار پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((اقرءوا إن شئتم قوله تعالى: واتە: ئەگەر حەز دەکەن ئەو ئایەتەی خوای گەورە بخوێننەوە)) ﴿ فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِن تَوَلَّيْتُمْ أَن تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ ﴿٢٢﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ ﴾ محمد:٢٢ـ ٢٣، واتە: بۆ بیستنی حەق (وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ) واتە: بۆ بینینی هیدایەت وە بۆ بینینی بەڵگە وە بۆ بینینی ڕێگای بەختیاری و رزگار بوون لە دونیا و دوارۆژ .((مانای ئایەتەکە: جا ئەگەر ئێوە لە فەرمانی خوا لاریی بکەن و فەساد و گێرە شێوێنی و خوێن رشتن لە زەویدا بەرپا بکەن و هەرچی پەیوەندی خزمایەتی هەیە بیبڕن و بە جێی نەهێنن!(٢٢) ئا ئەوانە کەسانێکن کە خوا نفرینی لێ کردوون و "لە رەحمەتی خۆی بێ بەشی کردوون" ئینجا کەڕی کردوون و کوێرایی هێناوە بە سەر چاویاندا(٢٣)).

براکەم ..تۆ بە دوای فراوان بوونی رزقەکەتدا دەگەڕێیت، هۆکارەکەی لە بەر دەستی خۆتدایە! بە دوای بەرەکەت لە تەمەنەکەتدا دەگەڕێیت، تۆ ئەوەت لە بەردەستدایە... بەڵام تۆ جێ بە جێی ناکەیت، کەواتە، ئێستا تۆ پرسیارم لێ دەکەیت... چۆن رزقەکەم فراوان بکەم؟ چۆن تەمەنم زیاد بکەم؟

وڵامەکە لە فەرموودەیەکی پێغەمبەری خوادایە ﷺ هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أنس)ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خوا ﷺ

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب البيوع باب من أحب البسط في الرزق (٢٠٦٧)، ومسلم كتاب البر والصلة و الآداب, باب صلة الرحم وتحريم قطيعتها (٢٥٥٧).

فەرموویەتی: ((من أحب أن یبسط له في رزقه، و ینسأ له في أثره ..)) واتە: هەرکەس دەیەوێت رزقەکەی فراوان ببێتەوە و تەمەنی درێژ بێت ....)) هەمووومان دەمانەوێت کەوا رزقەکەی فراوان بێت و تەمەنی درێژ بێت، بەڵام چی بکات؟ پێغەمبەری خوا ﷺ دەڵێت: ((فلیصل رحمه)) واتە: با پەیوەندی خزمایەتی بگەیەنێت)) پەیوەندی لە گەڵ دایکتدا بگەیەنە، لە گەڵ باوکتدا، لە گەڵ مامەکەتدا، لە گەڵ خاڵتدا، لە گەڵ پوورتدا، لە گەڵ براکەتدا، لە گەڵ خێزانەکەتدا بە چاکە، بە وشەیەکی چاك بە مامەڵەو رەفتاری ناسك و نەرم و جوان و بە ئەدەبەوە بە بێ بەدگۆیی و زمانپیسی ... برا خۆشەویستەکەم پەیوەندییە خزمایەتییەکەت بگەیەنە, تۆیش ئەی خوشکی بەڕێزم... ئەوا خوای گەورە رزق و رۆزیتان فراوان دەکات و تەمەنتان درێژ دەکات .

ئەم موژدەیە دەدەمە هەموو ئەهلی میسر, داوا لە خوا دەکەم بە پاراستنی خۆی بیپارێزی و بەڕێزی خۆی ڕێزداری بکات وە هیدایەت و رەحمەت و بەرەکەت و تەقوای خۆی بڕژێنێتە سەر هەموو وڵاتانی موسڵمانان هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

پێغەمبەری خوا ﷺ لە فەرموودەیەکدا کەوا ئیمامی (مسلم)[1] ریوایەتی کردووە لە فەرموودەی (أبي ذر)ەوە بە هاوەڵانی دەفەرموێت: ((إنكم ستفتحون مصر...)) واتە: ئێوە وڵاتی میسر رزگار دەکەن)) پێغەمبەری خوا ﷺ موژدەی رزگار کردنی میسری داوە لە پێش ئەوەی رزگار بکرێت !-﴿ وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلْهَوَىٰٓ ﴾ النجم: ٣- ((إنكم ستفتحون مصر وهي أرض یسمی فیها القیراط، فإذا فتحتموها فأستوصوا بأهلها خیراً، فإن لهم ذمة ورحما)) واتە: ئێوە وڵاتی میسر رزگار دەکەن، ئەوێیش خاکێکە لە ناویدا پێی دەڵێن (القیراط)، ئەگەر رزگارتان کرد ئەوا لە گەڵ خەڵکەکەیدا بە چاکی و نەرمییەوە رەفتار بکەن، چونکە ئەوان حەقی پەیوەندی خزمایەتییان هەیە)).

خوا پاداشتی پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ بداتەوە بە باشترین پاداشت، تەماشاکە خوای گەورە بە چی رێزێك رێزداری کردووی ! تەماشاکە پێغەمبەری

١- أخرجه مسلم، کتاب فضائل الصحابة، باب وصیة النبي ﷺ بأهل مصر (٢٥٤٣).

خواﷺ تۆی گەیاندووە بە چی پایەیەك!

لە ریوایەتێکی تردا هاتووە ((فأحسنوا إلى أهلها فإن لهم ذمة وصهرا)) واتە: بە چاکی و باشی لە گەڵ خەڵکەکەیدا هەڵسوکەوت بکەن چونکە ئەوان مافی پەیوەندی خزمایەتی و مافی ژن پێدانیان هەیە)) وە مەبەستی لە پەیوەندی خزمایەتی چونکە (هاجەرەی دایکی ئیسماعیل) ئافرتێکی میسری بووە وە مەبەستی لە ژن پێدان (صهر) ئەوەیە کە ماریەی دایکی ئیبراهیم لەوانە.[1]

کەوابوو ئەهلی میسر مافی خزمایەتی و مافی ژنپێدانیان هەیە، داوا لە خوا دەکەم بەرەکەت بخاتە ئەهلی میسر و ئێمە و ئێوە دامەزراو بکات لەسەر حەق و بەرەکەت بخاتە ناو هەموو ئەم ئوممەتەوە و چاوەکانمان گەش بکاتەوە بە سەرکەوتنی ئەم ئیسلامە و بە عیززەتی یەکتاپەرستان، چاوەکانمان گەش بکاتەوە بە نەمانی ئەم لەمپەر و بەربەستانەی نێوان وڵاتانی ئیسلامی .

ئەی موسڵمانان:... دڵنیابە کە هیچ بەربەستێك نییە، لە بنەڕەتدا ئەم ئوممەتە یەك ئوممەتە، داوا لە خوا دەکەم کە چاومان بەو رۆژە گەش بکاتەوە هەر ئەو پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە، لە پاشاندا باسی دەکەم – انشاء الله – من لە دەرگای سیاسەتێکی کورتەوە قسە ناکەم وە لە دەرگای خەوێکی خۆشی نەفامانەوە قسە ناکەم، لە دەرگای فشاری ئەم واقیعەوە قسە ناکەم کە لە هەموو لایەکەوە خوێن دەرژێت و جەستەکان پارچە پارچە دەبن بەڵکو لە روانگەی قورئان و سوننەتەوە قسە دەکەم.

لەگەڵ مندا جارێکی تر بگەڕێوە بۆ پەیوەندی خزمایەتی کە لە هەموو لایەکەوە بچڕاوە، لە گەڵ مندا بیر لەم فەرموودەیە بکەرەوە هەروەکو لە (صحیح مسلم)[2] دا لە فەرموودەی (ابو هریرە)ەوە هاتووە ((أن رجلا قال: يا رسول الله إن لي قرابة أصلهم ويقطعوني، وأحسن إليهم ويسيئون إلي، وأحلم عنهم ويجهلون علي، فقالﷺ: ((لئن كنت كما قلت، فكأنما تسفهم المل ولا يزال معك من الله ظهير عليهم ما دمت على

١ـ ((شرح مسلم)) للنووي (٨/ ٣٣٨) ط الحديث.

٢ ـ أخرجه مسلم، كتاب البر والصلة و الآداب، باب صلة الرحم وتحريم قطيعتها (٢٥٥٨).

ذلك)) واتە: کابرایەك فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ من چەند خزمێکم هەیە و پەیوەندییان لە گەڵدا دەگەیەنم کەچی ئەوان ئەو پەیوەندییە دەبچڕێنن وە من چاکەیان لە گەڵدا دەکەم کەچی ئەوان بە خراپی ڕەفتارم لە گەڵ دەکەن وە من هەردەم ئەوانم لە یادە کەچی ئەوان من لە بیر دەکەن، پێغەمبەری خۆشەویستﷺ فەرمووی: ئەگەر ئەوەی تۆ دەیڵێیت بەو شێوە وا بێت ئەوا وەکو ئەوەیە خوڵەمێشی گەرمیان بە دەرخوارد بدەی وە بەردەوام خوای گەورە پشتگیرت دەبێت تاوەکو تۆ لەسەر ئەو کارە بیت)).

براکەم... بزانە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی هەروەکو لە (صحیح البخاری)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو) ەوە: ((لیس الواصل بالمکافئ ولکن الواصل الذي إذا قطعت رحمه وصلها)) کەوابوو خێراکە پەیوەندیت بگەیەنە لە گەڵ ئەو کەسانەدا پەیوەندیان بچڕاندووە، چونکە تۆ لەم گەیاندنی پەیوەندییەدا ڕازی بوونی خوات دەوێ و لە بەر خاتری ئەو دەیگەیەنیت، من لە پێشدا باسی ئەوەم کرد، من تەنها باسی نیشانەکە ناکەم چونکە ئامانج تەنها لای من باس کردنی نیشانەکانی قیامەت نییە، بەڵکو ئامانج و مەبەست لای من دیاری کردنی نەخۆشییەکەیە و دیاری کردنی چارەسەرەکەیەتی، داوا لە خوا دەکەم من و ئێوە بگێڕی لەوانەی کە چارەسەرەکەی وەردەگرن و لەسەر ڕێگا دەڕوات لە بەر خاتری ڕەزامەندی خوای زەوی و ئاسمانەکان، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە...

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((لا تقوم الساعة حتی یظهر الفحش والتفاحش وقطیعة الرحم وسوء المجاورة))،واتە:قیامەت هەڵناسێت تاوەکو بەدگۆیی و زمانپیسی و بچڕاندی پەیوەندی خزمایەتی و خراپ مامەڵە کردن لە گەڵ هاوسێدا بڵاو نەبێتەوە)).

((وسوء المجاورة)) بە ڕاستی ئەمەیشە ڕەوشتێکی خراپە، ئەمڕۆ وای لێ هاتووە کە دەرهاوسێ دەرهاوسێکەی خۆی ناناسێت! بەڵکو بە هەموو شێوە و شێوازێك

١ـ أخرجه البخاري کتاب الأدب باب لیس الواصل بالمکافئ (٥٩٩١).

ئازاری دەرهاوسێکەی دەدات، نابێت دەنگی ئامێری تۆمارکارەکە (مسجل) ەکە بەرز بکەیتەوە چونکە ماڵە دەرهاوسێکەتان پیاوێکی نەخۆشیان هەیە یان ئافرەتێکی نەخۆش، نابێت خاك وخۆڵەکەت بهێنی و لە نزیکی دەرگای دەرهاوسێکەتان فرێی بدەی بەڵکو ئەگەر توانیت خاك و خۆڵەکەی پێش ماڵی هاوەسێکەتان کۆ بکەیتەوە ئەوا بکە... ئەو کارە بکە لە بەر خۆشەویستی پێغەمبەری خوا ﷺ.

خراپ ڕەفتارکردن لە گەڵ هاوسێدا ڕەوشتێکی ناشیرینە و لە ڕەوشتی ئیسلامدا نییە، لە ڕەوشتی ئەو کەسەدا نییە کە هەموو دونیای فێری ڕەوشت کرد ﷺ ئەی من بە تۆم نەگوت: ئاه ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ لای هەڵبژێردراو ﷺ بۆ لای شەرعەکەی و دینەکەی و ڕێنمایی یەکانی ئەوا هەموو مرۆڤایەتی لە دونیا و دوارۆژدا بەختیار دەبوون، سوێند بە خوا هەموو کێشەکانی سەر زەوی چارەسەر دەکرا بەڵکو تەنها بەوەی بگەڕێینەوە بۆ سوننەت و شەرعەکەی خۆشەویستی خوا ﷺ.

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فلا يؤذ جاره، ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليكرم ضيفه، ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليقل خيرا أو ليصمت))، واتە: هەرکەسێ لە ئێوە باوەڕی بە خودا و ڕۆژی دوایی هەیە ئەوا با ئازاری دەهاوسێکەی نەدات، هەرکەسێ لە ئێوە باوەڕی بە خودا و ڕۆژی دوایی هەیە ئەوا با ڕێز لە میوانەکەی بگرێت، هەرکەسێ لە ئێوە باوەڕی بە خودا و ڕۆژی دوایی هەیە ئەوا با قسەی خەیر بکات وە یان بێ دەنگ بێت)) فەرموودەکە لە هەردوو کتێبی(صحيح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (ابو هريره)ەوە.

هەروەها پێغەمبەری خوا ﷺ دەڵێت هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحيح)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (ابن عمر)ەوە ((ما زال جبريل يوصيني بالجار، حتى ظننت أنه سيورثه)) واتە: بەردەوام جبریل ئامۆژگاری دەکردم بە دەرهاوسێ تاوەکو

١ـ البخاري كتاب الأدب باب إكرام الضيف و خدمته إياه بنفسه (٦١٣٦، ٦١٣٨)، ومسلم كتاب الإيمان، باب الحث على إكرام الجار والضيف ولزوم الصمت إلا عن الخير (٤٧).

(٢) أخرجه البخاري كتاب الأدب باب الوصاة بالجار (٦٠١٥)، ومسلم كتاب البر والصلة و الأداب, باب الوصية بالجار و الإحسان إليه (٢٦٢٥)، ورواه البخاري (٦٠١٤)، ومسلم (٢٦٢٤) عن عائشة (ر).

گومانم برد کە دەرهاوسێ دەبێتە میراتگری دەرهاوسێکەی)).

دەفەرموێتﷺ : ((والله لا يؤمن، والله لا يؤمن، والله لا يؤمن)) قيل: من يا رسول الله؟ قال: ((الذي لا يأمن جاره بوائقه))[1] واتە: سوێند بە خوا ئیمان ناهێنی، سوێند بەخوا ئیمان ناهێنی، سوێند بە خوا ئیمان ناهێنی، فەرموویان: کێ ئەی پێغەمبەری خواﷺ ؟ فەرمووی: ئەو کەسەی کە دەرهاوسێکەی لە ڕەوشتە خراپەکانی دڵنیا نییە))، واتە: هاوسێکەی لە خراپەکانی و لە ڕەوشتە خراپ و نارێکەکانی دڵنیا نییە.

ئیمامی (أحمد و ابن حبان و الحاکم)[2] و جگە لەوان ریوایەتیان کردووە لە (ابوهریره) ەوە دەڵێت: ((قال رجل: يا رسول اللهﷺ ، إن فلانة يذكر من كثرة صلاتها وصيامها وصدقتها، غير أنها تؤذي جيرانها بلسانها قال: ((هي في النار))، قال: يا رسول الله، فإن فلانة يذكر من قلة صيامها و صدقتها و صلاتها، وأنها تصدق بالأثوار من الأقط، ولا تؤذي جيرانها بلسانها، قال: " هي في الجنة))، واتە: کابرایەك فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ فلان ئافرەت خەڵکی باسی زۆری نوێژ و ڕۆژوو و صەدەقەکانی دەکەن بەڵام ئەو ئافرەتە بە زمانی ئازاری دەرهاوسێکانی دەدات؟ فەرمووی: ئەو لە ئاگردایە، فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ, بەڵام فلان ئافرەت باسی کەمی ڕۆژوو و صەدەقە و نوێژەکانی دەکەن وە ئەویش بە چەند پارچەیەك لە کەشك صەدەقە دەکات، بەڵام بە زمانی ئازاری دەرهاوسێکانی نادات؟ فەرمووی: ئەو لە بەهەشتدایە)).

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[3] دا لە فەرموودەیەکی (أنس) ەوە هاتووە — وەئەم گوتەیە هی (مسلم)ە — کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا يؤمن أحدكم حتى يحب لجاره - أو قال: لأخيه - ما يحب لنفسه)) واتە: هەر یەکێك لە ئێوە

---

١ ـ أخرجه البخاري كتاب الأدب باب إثم من لا يأمن جاره بوائقه (٦٠٦١) من حديث أبي شريح (τ).

٢ـ أخرجه أحمد (٤٤٠/٢)، وابن حبان (١٣/ ٧٦) (٥٧٦٤)، والحاكم (١٨٣/٤)، وابن وهب في الجامع (٣١١)، وهناد في الزهد (١٠٣٤)، والخرائطي في مساوئ الأخلاق (٣٧٣، ٥٨٥)، ومسند إسحاق بن راهويه (٢٤٧)، وصححه الألباني في صحيح الترغيب والترهيب (٢٥٦٠).

٣ـ أخرجه البخاري كتاب الإيمان باب من الإيمان أن يحب لأخيه ما يحب لنفسه (١٣)، ومسلم، كتاب الإيمان، باب الدليل على أن من خصال الإيمان أن يحب لأخيه المسلم ما يحب لنفسه من الخير (٤٥) واللفظ له.

باوەڕی تەواو نابێت تاوەكو ئەوەی بۆ خۆی پێی خۆشە بۆ دەرهاوسێكەیشی پێی خۆش بێت – یان فەرمووی: بۆ براكەی)).

ئیمامی (الترمذي و أحمد و الدارمی)[1] و جگە لەوان ریوایەتیان كردووە لە فەرموودەیەكی (عبدالله ی كوڕی عمرو) ەوە وە فەرموودەكە (صحیح)ە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((خیر الأصحاب عند الله خیرهم لصاحبه، وخیر الجیران عند الله خیرهم لجاره)) واتە: باشترین هاوڕێ و هاوەڵ لای خوا باشترینیانە بۆ هاوڕێكانیان، باشترین دەرهاوسێ لای خوا باشترینیانە بۆ دەرهاوسێكەی)).

داوا لە خوا دەكەم كە بمانگێڕێتەوە سەر دین و راستی بە جوانترین گەڕانەوە.

١ـ أخرجه الترمذي كتاب البر والصلة, باب ما جاء في حق الجار (١٩٤٤) وقال: ((حديث حسن غريب))، وأحمد في ((مسنده)) (٢ / ١٦٨)، والدارمي (٢٤٣٧)، وعبد بن حميد في ((المنتخب)) (٣٤٤)، والبخاري في ((الأدب المفرد)) (١١٥)، وابن خزيمة في ((صحيحه)) (٢٥٣٩)، وابن حبان في ((صحيحه)) (٥١٩)، والحاكم في ((المستدرك)) (١/ ٤٤٣) وصححه على شرط الشيخين ووافقه الذهبي، وصححه الألباني في ((الصحيحة)) (١٠٣).

زۆربوونی درۆ و شایەتی دانی بە ناحەق و مردنی کت و پڕ و دەرکەوتنی ئافرەتی پۆشتەی ڕووت.

لە نیشانەکانی قیامەت کەوا ئێستا زۆر بووە و بڵاو بووەتەوە: درۆکردنە...

لە فەرموودەیەکدا ئیمامی (موسلیم)[١] ڕیوایەتی کردووە لە فەرموودەی (أبو هريره)ەوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((سيكون في آخر أمتي أناس يحدثونكم بما لم تسمعوا أنتم، ولا آباؤكم، فإياكم وإياهم))، واتە: لە دوا سەردەمی ئوممەتەکەمدا خەڵکانێك پەیدا دەبن شتی واتان بۆ دەگێڕنەوە کە نە خۆتان و نە باوکتان نەتانبیستووە، ئامان نزیکی ئەوان مەبنەوە)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە ئیمامی ئەحمەد ڕیوایەتی کردووە بە سەنەدێکی (حسن)[٢] لە فەرموودەی (أبو هريره)ەوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((لا تقوم الساعة حتى تظهر الفتن، ويكثر الكذب...)) واتە: قیامەت هەڵناسێت (ڕووناداات) تاوەکو فیتنە دەرنەکەوێت و درۆ زۆر نەبێت)).

لەڕیوایەتێکی ترد کە لە(صحيح مسلم)[٣] دا هاتووە لە فەرموودەی (جابر ی کوڕی سمرة)ەوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((إن بين يدي الساعة كذابين فاحذروهم)) واتە: لە بەر دەستی قیامەتدا(لە پێش قیامەت) پەیدا بوونی چەندان درۆزنە جا ئاگاداریان بن)).

بە ڕاستی درۆ بڵاو بووەتەوە و زۆربووە، من هیچ سەردەمێك نازانم هەبووبێت بەم شێوەیە درۆی تێدا بڵاو بووبێتەوە و درۆزنان زۆر بووبێتن و ڕاستییەکانی تێدا ساختە کرابێ و مافەکانی تێدا بزر بووبێت و فەوتابێت وەکو ئەم سەردەمە، ئەگەر

١ـ أخرجه مسلم في المقدمة، باب النهي عن الرواية عن الضعفاء والأحتياط في تحملها (٦).

٢ـ أخرجه أحمد (١٦/ ٤٢٢) ط الرسالة، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٢٧٧٢).

٣ـ أخرجه مسلم، كتاب الإمارة، باب الناس تبع لقريش و الخلافة في قريش (١٨٢٢).

بیر بکەیتەوە – برا خۆشەویستەکەم –بە پشکنینێکی وردەوە تەماشایەکی ژیانی ئەو خەڵکە بکەیت، ئەوا دەبینی زۆربەی ژیانی خەڵکی بریتییە لە درۆ لە ناو درۆدا، فەرمانڕەوایەك لە گەڵ گەلەکەی خۆیدا درۆ دەکات! گەلێك بە درۆ وە وا دادەنێن کە ئەوان گەلی خوای هەڵبژێردراون وە ئەوان کوڕی خوای بەرز و باڵا دەستن، هەر ئەوان خۆشەویستی ئەون، مافێکی مێژووییان هەیە لە (فلسطین)دا ... هەروەها زانایەکی خراپ لە گەڵ ئوممەتەکەیدا درۆ دەکات، بازرگانێك لە گەڵ کڕیارەکانیدا درۆ دەکات، باوك لە گەڵ کوڕەکەی خۆیدا درۆ دەکات و کوڕ لە گەڵ باوکی خۆیدا درۆ دەکات، ژن لە گەڵ مێردەکەی خۆیدا درۆ دەکات وە پیاو لە گەڵ ژنەکەی خۆیدا درۆ دەکات!! ئاواتە خواز دەبووم کە تەنها جارێك لە گەڵ کەسێکدا مامەڵەم بکردایە لە هەر پیشەیەکدا و راستی بکردایە، ئایا بۆ نابیتە کەسێکی راستگۆ؟ بۆ درۆ دەکەیت؟.

یەکێ لەو برایانە دەڵێت: کابرایەکی زەڕنگەر بە ئەوی گوتووە: ((ئەو کەسەی کە ئەم پێشەی فێرکردم پێی گوتم: لە پێناوی ئەوەی کە رزق و رۆزی پەیدا بکەیت هەر دەبێت درۆ بکەیت))! سوێند بە خوا هەرگیز سوودمەند نابیت و قازانج ناکەیت، هەرچەندە هەموو دونیا بە دەست بهێنی ئەوا دوارۆژی خۆت دەدۆڕێنیت . بۆ درۆ دەکەن ئەی موسڵمانان... ئەی ئەوانەی پێشەیان زەرنگەرییە و بازرگانییە و ئەندازیارییە و پزیشکییە، هەتا دواییی ئەم پیشانە و جگە لەوانە؟ ئەگەر بە وردی بڕوانیتە ژیانی خەڵکی دەبینی زۆربەی وتە و کردەوە و حاڵی ئەوان درۆیە لە ناو درۆدا، چەندان خوێن رژان بە هۆی درۆکردنەوە! چەندەها ناموس ئەتك کران بە هۆی درۆکردنەوە! چەندەها جێگەی پیرۆز پیس و گڵاو بوون بە هۆی درۆکردنەوە! چەندەها وڵات داگیر کرا بە هۆی درۆکردنەوە! سوێند بە خوا وڵاتی عێراق داگیر نەکرا تەنها لە رێگای درۆکردنەوە نەبێت، فلسطین داگیر نەکرا تەنها لە رێگای درۆوە نەبێت، شیشان داگیر نەکرا تەنها لە ڕێگای درۆوە نەبێت, ئەفغانستان داگیر نەکرا تەنها لە رێگای درۆوە نەبێت, جێگا پیرۆزەکان پیس و گڵاو نەکران تەنها لە رێگای درۆ وە نەبێت!! چەندەها خانوو لێرە و لەوێ دەروخێنرێن بە هۆی هەواڵی درۆوە... مرۆڤێك چەندەها ساڵ زیندانی دەکرێت بە هۆی چەند وشەیەك و

هەواڵێکی درۆ وە، بەڵام خەڵکی باوەڕپێکردنیان لە دەستداوە لە ڕاستێتی ئەم وشانە و لە ڕاستگۆیی خاوەن ئەم ڕاپۆرتانە، بە ڕاستی خەڵکی بێزار بوونە لە درۆ، چونکە بۆنە گەنیوەکەی هەموو سەر زەوی گرتووەتەوە وە ئەگەر درۆ بۆنێکی هەبوایە ئەوا هیچ کەس لەسەر رووی زەویدا نەیدەتوانی هەوایەکی پاك هەڵمژێت، من کەسێکی رەشبین نیم، بەڵام نەخۆشییەکەت بۆ دەست نیشان دەکەم تاوەکو چارەسەرەکەت بۆ دیاری بکەم.

ئایا باوەڕ دەکەیت کەوا خوای پەروەردگار درۆکردنی حەرام کردووە و بە تاوان ژماردوویەتی لە زیاتر لە دوو سەد و هەشتا ئایەتی قورئاندا؟ خەریك بوو عەقڵم لە دەست بدەم کاتێ من تەماشای ئەو هەموو ئایەتانەم دەکرد کە خوای گەورە درۆی تێدا حەرام کردووە، جا ئەمە دەبێتە بەڵگەیەك لە ترسناکی ئەم رەوشتە ناشیرین و قێزەونە ! ! دەبێ بزانین درۆ سووکی و ریسواییە، من باوەڕم وایە کەوا ئەو پیاوەی شانازی بە پیاوەتی خۆیەوە دەکات و شانازی بە پلە و بوونی خۆیەوە دەکات هەرگیز درۆ ناکات، جا ئایا گومانت چۆنە بە کەسێکی ئیمانداری راستگۆ کەوا چاودێری خواکەی خۆی دەکات؟ بۆ پیاوێك لە گەڵ خێزانەکەی خۆیدا درۆ دەکات؟ بۆ ئافرەتێك لە گەڵ مێردەکەی خۆیدا درۆ دەکات؟ بۆ بازرگانێك لە گەڵ کڕیارەکانیدا درۆ دەکات؟ بۆ کەسی ئیماندار لە گەڵ خواکەی خۆیدا راست ناکات؟ بۆ کەسی ئیماندار لە گەڵ خۆیدا راست ناکات؟ بۆ کەسی ئیماندار لە گەڵ خەڵکیدا راست ناکات لە وتە و کردەوە و هەموو حاڵێکیدا؟ سوێند بە خوا ئەمجار سوێند بە خوا هەرکەسێ بکەوێتە ناو درۆو بە درۆ وە قسە بکات ئەوا دەگۆردرێتە کەسێکی دووڕوو وە لە گەڵ دووڕووەکاندا دەبێت لە کاتێکدا خۆی بە خۆی نازانێت! بزانە کەوا درۆ رەوشتێکە لە رەوشتی دووڕووەکان، درۆزن لە دووڕووەکانە !

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَبِٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَمَا هُم بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ يُخَٰدِعُونَ ٱللَّهَ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ فَزَادَهُمُ ٱللَّهُ مَرَضًا ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌۢ بِمَا كَانُوا۟ يَكْذِبُونَ﴾ البقرة: ٩-

١٠، واتە: لەو خەڵکانەدا کەسانێك هەن دەڵێن: باوەڕمان بە خوا و بە ڕۆژی دوایی هەیە کەچی درۆ دەکەن و لە ڕاستیدا بڕوایان نییە (٨) ئەوانە بە نیازی خۆیان دەیانەوێ فێڵ و تەڵەکە لە گەڵ خوادا و ئەو کەسانەدا بکەن کە بڕوایان هێناوە بەڵام لە راستیدا تەنها لە گەڵ خۆیان فێڵ و فەرەج ئەکەن و زیانەکەشی هەر بۆ خۆیان ئەگەڕێتەوەو تەنها خۆیان دەخەڵەتێنن لە حاڵێکدا هەستیش بەو راستیە ناکەن!(٩)دڵیان دەردو نەخۆشی و حەسوودی و گومان و ناپاکی تیادایە جا خوایش ڕۆژ لە دوای ڕۆژ دەردو نەخۆشیەکانی زیاد کردن جگە لەوەیش سزایەکی سەخت و ئێش پێکەیەنەریان بۆ هەیە لە بەر ئەوە کە درۆیان کرد بە تایبەت ئەو کاتەی کە دەیانگوت بڕوامان بە خواو بە ڕۆژی دوایی هەیە (١٠))).

خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿ قُلْ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴾یونس: ٦٩، واتـە: بڵـێ: ئـەو کەسـانەی کـە درۆ بـۆ خـوا هەڵدەبەسـن هەرگیز رزگار و بەختیار نابن)) .

جـا درۆ کـردن بـە نـاو دینـی خـوداوە لـە نـابوتترین جۆرەکـانی درۆیـە، مرۆڤێـك جورئەت دەکات بە بێ زانیاری و بەڵگە و بورهان فەتوا بدات! وە یەکێ لەوانەی کە خـوای گـەورە حـەرامی کـردووە لەسـەر بەنـدەکانی، ئەوەیـە کـە لـە کتێبەکەیـدا فەرموویـەتی: ﴿وَأَن تَقُولُواْ عَلَى ٱللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴾ الأعـراف:٣٣، واتـە: لـە ئاخـاوتن و قسەکردن دەربارەی خوا بە بێ زانین و بە بێ بەڵگە درۆ هەڵبەسن)) .

جا بۆیە دین بووەتە یارییـەك بـە دەسـتی زۆربـەی ئـەو کەسـانەوە کـە حـەقیان داوەتە خۆیان بە فەتوادان، بۆیە لەبەر خۆیەوە قسەدەکات و نازانێت چی دەڵێـت و وڕینە دەکات بە شتێك کەوا هیچ زانیارییـەکی دەربـارەی نییە وە رازی دەبێـت بـە شتێك بە پێی عەقڵی خۆی و ئەویتر رەد دەکاتەوە بە پێی عەقڵی خۆی، لە کاتێکدا ئیمامی عەلیﷺ دەفەرموێت: ((لو كان الدين بالرأي لكان المسح على بـاطن الخـف أولى من المسح على أعلاه))[١] واتە: ئەگەر دین بە بۆچـوون (رأی) بوایـە ئـەوا سـڕینی

١ـ أخرجه ابو داود،كتاب الطهارة، باب كيف المسح(١٦٢– ١٦٤)،وصححه الألباني في صحيح سنن أبي داود.

ژێرەوەی خوف لە پێشتر و ڕەواتر بوو لە سڕینی سەرەوەی)) .

بە ڕاستی کێشەکە لە ترسناکترین کێشەکانە کەوا کەسێك عەقڵی خۆی بەکار بهێنی بۆ بەرپەرچ دانەوەی دەقێکی دامەزراوی ئەم دینە چونکە لە گەڵ ئارەزووەکانیدا ناگونجێت ! یان مرۆڤێك قسە بکات لە کێشەیەکدا و هیچ شارەزاییەکی لێ نەبێت، لە کاتێکدا خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ ۚ إِنَّ ٱلسَّمْعَ وَٱلْبَصَرَ وَٱلْفُؤَادَ كُلُّ أُو۟لَٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْـُٔولًا﴾ الإسراء: ٣٦، واتە: بە دوای شتێکدا مەچۆ و نەزانی چییە و چۆنە و زانیاریت دەربارەی نییە، چونکە بە ڕاستی هەموو ئەمانە: (گوێ و چاو و دڵ) هەریەکەیان لە ڕۆژی قیامەتدا بەرپرسیارن لێی)) .

هەروەها لە شێوە نابووتەکانی درۆ: درۆ کردنە بە زمانی پێغەمبەرەوەﷺ ، پێغەمبەری خۆشەویستﷺ دەفەرموێت: ((إن كذبا علي ليس ككذب على أحد، من كذب علي متعمدا، فليتبوأ مقعده من النار))[1] واتە: درۆ کردن بە زمانی منەوە وەکو درۆکردن نییە بە زمانی کەسێکی ترەوە، هەر کەسێ بە ئەنقەست درۆ بە زمانی منەوە بکات ئەوا با جێگای خۆی لە ئاگردا خۆش کات)).

بۆ شتێك دەدەیتە پاڵ پێغەمبەری خواﷺ کەچی ئەو نەیفەرمووە؟ بۆ شتێك حەڵاڵ دەکەیت یان حەرامی دەکەیت کەچی پێغەمبەرمانﷺ حەڵاڵی نەکردووە یان حەرامی نەکردووە ! ! ؟

* ئەمجار درۆ کردن بە زمانی خەڵکیەوە:

ئیمامی ئەحمەد ریوایەتی کردووە لە(مسند)ەکەیدا و الترمذي لە (سنن)[2]ەکەیدا لە فەرموودەی (الحسن ی کوڕی علی)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی:

١ـ أخرجه البخاري كتاب الجنائز باب ما يكره من النياحة على الميت (١٢٩١)، ومسلم في المقدمة،باب وجوب الرواية عن الثقات وترك الكذابين، والتحذير من الكذب على رسول الله ﷺ (٤) من حديث المغيرة بن شعبةرضي الله عنه.

٢ـ أخرجه الترمذي كتاب صفة القيامة باب (٦٠) (٢٥١٨) وقال: ((حديث حسن صحيح))، والنسائي كتاب الأشربة، باب الحث على ترك الشبهات (٥٧١١)، وأحمد (١/ ٢٠٠)، وابن خزيمة (٢٣٤٨)، والحاكم (١٣/٢)، صححه الشيخ ألألباني في ((صحيح الجامع)) (٣٣٧٧، ٣٣٧٨)، و((الإرواء)) (٢٠٧٤).

((دع ما یریبك، إلی ما لا یریبك، فإن الصدق طمأنینة، وإن الكذب ریبة)) واتە: واز بهێنە لەوەی کە گومانت لێیە بۆ ئەوەی کە گومانت لێی نییە، چونکە ڕاستی دڵئارمییە و درووش گومانە)).

لەگەڵ مندا بیر لەم ئایەتەی خوای گەورە بکەرەوە: ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَىٰٓ إِلَى ٱلْإِسْلَٰمِ ۚ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ﴾ الصف:٧، واتە: چ کەسێك هەیە لەوە ستەمکارتر کە لەسەر خوا درۆ هەڵبەسێت لە کاتێکدا بانگ بکرێت بۆ ئیسلام بوون و موسڵمان بوون؟ خواش ڕێنمایی گەل و هۆزی ستەمکار ناکات چونکە شایستەی هیدایەت نییە)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِذَا جَآءَكَ ٱلْمُنَٰفِقُونَ قَالُوا۟ نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُۥ وَٱللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ لَكَٰذِبُونَ﴾ المنافقون:١، واتە: کاتێ دووڕووەکان هاتن بۆ لات ئەی پێغەمبەرﷺ ئەڵێن: شایەتی ئەدەین کە بە ڕاستی تۆ پەیامبەری خوایت، لە حاڵێکدا خوا خۆی ئەزانێ کە تۆ پەیامبەری ئەویت وە خوا گەواهی ئەدات کە ئەو دووڕووانە درۆ دەکەن کە ئەڵێن تۆ پەیامبەری خوایت)).

بەڵێ... دووڕوو کەسێکی درۆزنە، لە ڕۆژی قیامەتدا نیشانەیەکی تایبەتی خۆی هەیە لە نێو خەڵکی مەحشەردا ناسراوە، ئایا بەڵگە لەسەر ئەم قسە ترسناکە چییە؟!

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَيَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ تَرَى ٱلَّذِينَ كَذَبُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ ۚ أَلَيْسَ فِى جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ﴾ الزمر: ٦٠، واتە: لە ڕۆژی قیامەتیشدا ئەو کەسانە درۆیان لەسەر خوا هەڵبەستووە، دەبینی ڕوویان ڕەش هەڵگەڕاوە ئایا بۆ خەڵکانی لە خۆ بایی بوو — ئەوانەی دادان بە هەقدا نانێن — لە دۆزەخدا نەوا و جێگا نییە؟)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا وَٱسْتَكْبَرُوا۟ عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَٰبُ ٱلسَّمَآءِ وَلَا يَدْخُلُونَ ٱلْجَنَّةَ حَتَّىٰ يَلِجَ ٱلْجَمَلُ فِى سَمِّ ٱلْخِيَاطِ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى

﴿ٱلۡمُجۡرِمِينَ﴾ الأعراف: ٤٠، واتە: ئەو کەسانەش ئایەتەکانی ئێمەیان بە درۆ دانا و باوەڕیان پێ نەکردن و لەئاستیان خۆیان بە گەورە گرت، هەرگیز دەروازەکانی ئاسمان بۆرۆحیان و بۆ کار و کردەوەیان ناکرێتەوە و ناشچنە بەهەشتەوە، هەتا وشتر نەچێ بە کونی دەرزی درووماندا، واتە: خۆ هەرگیز ئەمە دەست نادات کەواتە ئەوانیش دەست نادات بچنە بەهەشت)).

هەرگیز درۆزنی لە خۆبایی ناچێتە بەهەشتەوە تاوەکو وشتر لە کونی دەرزییەوە نەچێتە ژوورەوە! ئیللا مەگەر تەوبە بکات و بگەڕێتەوە بۆ لای خوای پەروەردگار، کەوا بوو خێراکەن ئەی گرووی موسڵمانان، با ناخی خۆمان پاك بکەینەوە لەم ئاکارە قێزەونە و لەم رەوشتە نابووت و ناشیرینە!

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا لە فەرموودەیەکی (ابو هریرة)وە هاتووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((آیة المنافق ثلاث: إذا حدث كذب، وإذا وعد أخلف، وإذا اؤتمن خان))، واتە: نیشانەکانی دووڕوو سێ دانەن: ئەگەر قسەی کرد درۆ دەکات، ئەگەر بەڵێنی دا ئەوا نایباتە سەر و ئەگەر سپاردەیەکی پێ سپێردرا ئەوا خیانەتی لێ دەکات)).

هەروەها لە هەردوو کتێبی (صحیح)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە: ((أربع من كن فيه كان منافقا خالصا، ومن كانت فيه خصلة منهن كانت فيه خصلة من النفاق حتى يدعها، إذا اؤتمن خان، وإذا حدث كذب و إذا عاهد غدر و إذا خاصم فجر)) واتە: چوار ئاکار و رەوشت هەن لە هەرکەسێکدا هەبوو ئەوا دووڕوویەکی روونە . وە ئەگەر هەرکەسێك ئاکارێکی تێدا بوو ئەوا ئاکارێکی لە دووڕووی تێدایە تاوەکو وازی لێ دەهێنێ: ئەگەر سپاردەیەکی پێ سپێردرا ئەوا خیانەتی لێ دەکات و ئەگەر قسەیەکی کرد درۆ دەکات و ئەگەر پەیمانێکی دا ئەوا ناپاکی (غەدر) دەکات و ئەگەر دوژمنایەتی و نەیارێتی کەسێکی کرد ئەوا لە ڕاستی لا دەدا)).

١ـ أخرجه البخاري كتاب الإيمان،باب علامة المنافق(٣٣)ومسلم كتاب الإيمان،باب بيان خصال المنافق (٥٩).
٢ـأخرجه البخاري كتاب الإيمان،باب علامة المنافق(٣٤)ومسلم كتاب الإيمان،باب بيان خصال المنافق (٥٨).

براكانم: سوێند بە خوا هیچ كەسێك لە دونیا و قیامەتدا ڕزگاری نابێت تەنها بە ڕاستگۆیی نەبێت .

ڕاستگۆیی: ڕاسترین ڕێگایە هەر كەسێ لەسەر ئەو ڕێگایە نەڕوات ئەوا دەبێتە بێ بەش و خەسارەت مەندەكان.

ڕاستگۆیی: شمشێری حەقە لەسەر زەویدا، لە هیچ شتێك نادرێت ئیللا دەیبڕێت، هەر كاتێك ناڕەوا (باطل) ڕووبەڕووی ببێتەوە ئەوا شكستی پێ دەهێنێ و زاڵ دەبێت بە سەریدا وە هەر كەسێ پەلاماری بدات ئەوا پەلاماردانەكەی ڕەد ناكرێتەوە، هەركەسێ ڕاستگۆیی بە زاریدا بێت ئەوا دەنگی بە سەر نەیارانیدا بەرز دەبێتەوە.

ئایا ئەو سێ كەسەتان بە بیردا دێتەوە كە لە جەنگی تەبوك دا بە جێمان و دوا كەوتن؟! ئەمە (كعب ی كوڕی مالك)ەو دەڵێت[1]: ((فلما بلغني أنه توجه قافلا، حضرني همي، وطفقت أتذكر الكذب، وأقول: بماذا أخرج من سخطه غدا، واستعنت على ذلك بكل ذي رأي من أهلي))، واتە: كاتێ پێم گەیشت كەوا پێغەمبەری خواﷺ لە غەزای تەبوك گەڕایەوە بۆ مەدینە... زۆر خەمبار بووم و دەستم كرد بە بیركردنەوەی درۆ، دەمگوت: سبەینێ بە چی شتێك لە تووڕەیی ئەو دەرچم؟ بۆیە پەنام دەبرد بۆ هەموو خاوەن عەقڵێك لە كەس و كارم بۆ ئەوەی ڕێگام بۆ دابنێن)). ئەم پیاوە بەردەوام بیری دەكردەوە چۆن لە تووڕەیی پێغەمبەری خواﷺ دەرچێت؟ ئایا چی بڵێت بە پێغەمبەری خواﷺ لە پاش گەڕانەوەی لە جەنگی تەبوك ؟؟ دەڵێت: ((فلما قيل: إن رسول اللهﷺ قد أظل قادما زاح عني الباطل، وعرفت أني لن أخرج منه أبدا بشيء فيه كذب، فأجمعت صدقه، وأصبح رسول اللهﷺ قادما، وكان إذا قدم من سفر بدأ بالمسجد، فيركع فيه ركعتين، ثم جلس للناس، فلما فعل ذلك جاءه المخلفون، فطفقوا يعتذرون إليه ويحلفون له، وكانوا بضعة وثمانين رجلا، فقبل منهم رسول اللهﷺ علانيتهم، وبايعهم واستغفر لهم،

---

[1]- أخرجه البخاري،كتاب الوصايا،باب إذا تصدق أو أوقف بعض ماله أو بعض رقيقه أو دوابه فهو جائز(٢٧٥٧)، وانظر أطرافه هناك و راجع(٤٤١٨)، ومسلم كتاب التوبة باب حديث توبة كعب بن مالك و صاحبيه (٢٧٦٩).

ووكل سرائرهم إلى الله، فجئته فلما سلمت عليه، تبسم تبسم المغضب، ثم قال: " تعال " فجئت أمشي حتى جلست بين يديه، فقال لي: ((ما خلّفك، ألم تكن قد ابتعت ظهرك ؟)) . فقلت: بلى، إني والله لو جلست عند غيرك من أهل الدنيا، لرأيت أن سأخرج من سخطه بعذر، ولقد أعطيت جدلا، ولكني والله، لقد علمت لئن حدثتك اليوم حديث كذب ترضى به عني ليوشكن الله أن يسخطك علي، ولئن حدثتك حديث صدق، تجد علي فيه، إني لأرجو فيه عفو الله، لا والله ما كان لي من عذر، والله ما كنت قط أقوى ولا أيسر مني حين تخلفت عنك، فقال النبي ﷺ: " أما هذا فقد صدق، فقم حتى يقضي الله في أمرك)) واتە: كاتێ گوتیان: كەوا پێغەمبەری خواﷺ بەرێوەیە و نزیك بووەتەوە ئەوا هیچ نارەواییەك لە سەرم نەما وە زانیم من هەرگیز رزگارم نابێت بە درۆ كردن ...بۆیە بڕیارم دا لە گەڵیدا راست بكەم پێغەمبەری خواﷺ هاتە ناو مەدینەوە، ئەگەر لە سەفەرێك بگەڕایەتەوە ئەوا دەچووە مزگەوت و دوو ركات نوێژی دەكرد... ئەمجار دانیشت لای خەڵكی ... پاشان ئەوانەی كە نەرۆیشتبوون بۆ جەنگ هاتن بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ دەستیان كرد بە هێنانەوەی بیانوو و سوێندیان بۆ دەخوارد... كە ژمارەیان لە هەشتا كەس زیاتر دەبوو ... پێغەمبەری خواﷺ بیانووەكەیانی وەرگرت ئەوەی كە ئاشكرایە و بەیعەی پێدان و داوای لێخۆشبوونی لە خوا بۆ كردن و نهێنییەكانی گەڕاندەوە بۆ لای خوا ... ئەمجار من هاتم... كاتێ كە سڵاوم لێ كرد... پێغەمبەری خواﷺ تەماشایەكی كردم و ئەمجار بزەیەكی كرد وەكو كەسێك پەست بووبێت... ئەمجار فەرمووی: وەرە... منیش رۆیشتم بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ تاكو لەبەردەستیدا دانیشتم... خۆشەویستﷺ فەرمووی: بۆ دوا كەوتی؟ ئایا ئەو وڵاخەت نەكڕیبوو كە بۆ ئەو جەنگە بە كاری دەهێنی؟ كعب ی كوڕی مالك دەڵێت: گوتم: بەڵێ... سوێند بە خوا من ئەگەر لەبەردەستی جگە لە تۆ دابنشتایەم لەلای ئەوانەی كە ئەهلی دونیان... دەتوانم بە بیانوویەك لە پەستی ئەوان خۆم دەرباز بكەم ... چونكە من توانای گفت وگۆم هەیە (واتە دەتوانم لە هەموو كێشەو گرفتێك خۆم دەركەم هەروەكو چۆن تاڵە موویەك لە نێو هەویردا دەردەكرێت)... بەڵام سوێند بە خوا ... من دەزانم ئەگەر ئەمڕۆ درۆت لەگەڵدا بكەم و لێم ڕازی بیت ئەوا زۆری نەماوە كە

خوای گەورە پەستت بکات بەسەرمدا (واتە ئەگەر ئێستا درۆت لە گەڵدا بکەم تۆ لێم رازی بیت ئەوا خوای گەورە درۆکەم ئاشکرا دەکات و چیتر هەتاهەتایە تۆ لێم پەست دەبیت) وە ئەگەر قسەیەکی راستت لەگەڵدا بکەم و هەڵەی منی تێدا ببینیت ئەوا من تکام وایە کە خوای گەورە لێم خۆش بێت ...نەخێر سوێند بە خوا هیچ بیانوویەکم نەبوو ... سوێند بە خوا هیچ کاتێك لەو کاتە بەهێزتر نەبووم و حاڵم باشتر نەبوو کە دواکەوتم لە تۆ... پێشەواﷺ رووی لە هاوەڵانی کرد و گوتی: بەڵام ئەم کەسە قسەکانی راست بوو ... هەستە ... تاکو خوای گەورە حوکمت بەسەردا دەدا)).

تەماشای بەرهەمی راستی بکە, راستگۆیی هۆی رزگاربوونە لە دونیا و قیامەت، هەوڵ بدە ئەزمونی راستگۆیی لە گەڵ هەر مرۆڤێکدا تاقیبکەیتەوە، لە گەڵ هەر کەسێکدا، لە هەر لایەنێکەوە ببێت، پێغەمبەرمانﷺ فێری راستگۆییمان دەکات لە هەموو شتێکدا، راستگۆیی لە نیگادا،لە وشەیەکدا، لە مەبەست و نیەتدا، لەهەموو کردارێکدا و لە هەموو حاڵەتێکدا...

پاشان دەگەڕێینەوە بۆ لای (کعب ی کوڕی مالك) بەڵام لە پێشدا گوێ لەم فەرموودە شیرینە بگرە تاکو بزانیت کەوا راستگۆیی رزگاربوونە لە هەموو تەنگانە و هەلۆێستێکدا.

لە (مسند) ی ئیمامی ئەحمەد دا و لە (سنن) ی (ابو داود) دا بە سەنەدێکی (حسن)[١] ریوایەت کراوە لە (عبد الله کوڕی عامر) ەوە دەڵێت: ((أتانا رسول اللهﷺ في بيتنا وأنا صبي، فذهبت أخرج لألعب، فقالت أمي: يا عبد الله تعال أعطك، فقال رسول الله ﷺ : ((وما أردتِ أن تعطيه؟)) قالت: أعطيه تمراً، قال: فقال رسول اللهﷺ: ((أما إنك لو لم تفعلي كتبت عليك كذبة))، واتە: پێغەمبەری خواﷺ هات بۆ ماڵمان لە کاتێکدا من منداڵ بووم، منیش دەرچوومە دەرەوە بۆ ئەوەی یاری بکەم، دایکم گوتی: ئەی عبدالله وەرە شتێکت دەدەمێ، پێغەمبەری خواﷺ گوتی: ئایا

١ـ أخرجه ابو داود،كتاب الأدب في التشديد في الكذب (٤٩٩١)، وأحمد (٣/٤٤٧) وحسنه الشيخ الألباني في ((صحيح سنن أبي داود)).

دەتەوێت چی بدەیتێ؟ گوتی: دەمەوێ خورمایەکی بدەمێ، دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ گوتی: جا ئەگەر تۆ ئەو کارە نەکەی ئەوا درۆیەکت بۆ دەژمێردرێت)).

دەبینی دایکێك لە گەڵ منداڵەکەیدا درۆ دەکات بۆ ئەوەی واز لە گریان بهێنێ، باوکێك لە گەڵ منداڵەکەیدا درۆ دەکات لە پێناوی ئەوەی رازی بکات! ئایا لە پاش ئەوە چۆن دەتەوێت منداڵەکەت فێری راستی بکەیت؟! ئایا چۆن لە پاش ئەوە دەتەوێت کچەکەت فێری راستگۆیی بکەیت ئەی خوشکی بەرێزم!؟ کچەکەت دەبینێ تۆ لەگەڵ باوکیدا درۆ دەکەیت! ئەمە زۆر ئەستەمە... باوکەکە بە کوڕە بچووکەکەی دەڵێت: (کاتێ کەسێك لە دەرگا دەدات): بڕۆ پێی بڵێ باوکم لە ماڵ نییە... جا ئەو منداڵە بەستەزمانە دەڕوات و لەسەر دڵپاکی خۆی و دەرگاکە دەکاتەوە و دەڵێت: باوکم پێت دەڵێت: کەوا ئەو لە ماڵ نییە!! چونکە منداڵ لاپەرەیەکی سپی و جوانە، پێغەمبەری ئەکرەمﷺ دەڵێت: ((كل مولود يولد على الفطرة، فأبواه يهودانه، أو ينصرانه، أو يمجسانه ...))[1] واتە: هەموو منداڵێك لەسەر فیترەتی پاکی ئیسلام لە دایك دەبێت، جا دایك و باوکی دەیکەنە جولەکە یان دەیکەنە گاور یان دەیکەنە مەجوسی (ئاگرپەرست))).

جا هەموو دایك و باوکێك منداڵەکەی خۆیان پەروەردە دەکەن لەسەر راستی یان لەسەر درۆ، لەسەر پیاوەتی و چاکی وە یان لەسەر ناپیاوی، لەسەر رەوشت جوانی وە یاخود لەسەر بەدرەوشتی. جا بۆیە پەروەردەکردنی منداڵ ئەرکێکی زۆر گەورەو مەزنە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ﴾التحريم: ٦، واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! خۆتان و ژن و ماڵ و کەس وکارەکەتان بپارێزن لە ئاگرێك سووتەمەنییەکەی جەستەو لاشەی مرۆی کافر و بەردە، یان ئەو بەردانەن خەڵکی دەیپەرستن، مەبەست ئەوەیە کە زۆر بڵێسەدار و بە گڕ و گەرمە، وەك ئاگری ئەم دونیا نییە کە تەنها بە دار و بە چیلکە هەڵگیرسێ بەڵکو ئەو بە بەرد زیاتر گڕ دەگرێ و بڵێسە ئەسێنێ!)).

١ـ أخرجه البخاري كتاب الجنائز باب إذا أسلم الصبي فمات هل يصلى عليه (١٣٥٨)، وانظر (١٣٨٥)، ومسلم كتاب القدر، باب معنى كل مولود يولد على الفطرة و حكم موت أطفال الكفار و أطفال المسلمين (٢٦٥٨)

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (ابن عمر) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((كلكم راع وكلكم مسؤولٌ عن رعيته، الإمام راع ومسؤول عن رعيته، والرجل راع في أهله وهو مسؤول عن رعيته......))، واتە: هەر هەمووتان شوان و بەرپرسن وە بەر پرسیارن لەو ژێردەستەی کە پێتان سپێردراوە، پێشەوا شوان و بەرپرسە وە بەرپرسیارە لەسەر ژێر دەستەکەی وە پیاو شوان و بەرپرسە لەسەر خێزانەکەی و هەر ئەویش بەرپرسیارە لەسەر ژێر دەستەکەی...)) تاکۆتایی فەرموودەکە...

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (معقل ی کوڕی یسار)ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ما من عبد يسترعيه الله رعية يموت يوم يموت وهو غاش لرعيته إلا حرم الله عليه الجنة))، واتە: هیچ بەندەیەك نییە کاتێ کە خوای گەورە پلەو پایەیەکی دەداتێ و دەیکاتە برا گەورەی کۆمەڵێك و دەمرێت، لە رۆژێکدا دەمرێت ئەو ساختەی لەو کۆمەڵە کەسە کردووە ئیللا خوای گەورە بەهەشتی لێ حەرام کردووە)).

لە گەڵ مندا بگەڕێوە بۆ لای ئەو هاوەڵە بەڕێزە (کعب ی کوڕی مالك) کە لە جەنگی تەبوك دا دوا کەوت، جا دەڵێت: ((أما هذا فقد صدق، فقم حتى يقضي الله في أمرك " . فقمت، وثار رجال من بني سلمة فاتبعوني، فقالوا لي: والله ما علمناك كنت أذنبت ذنبا قبل هذا، ولقد عجزت أن لا تكون اعتذرت إلى رسول اللهﷺ بما اعتذر إليه المتخلفون، قد كان كافيك ذنبك استغفار رسول الله ﷺ لك، فوالله ما زالوا يؤنبوني حتى أردت أن أرجع فأكذب نفسي، ثم قلت لهم: هل لقي هذا معي أحد؟ قالوا: نعم، رجلان، قالا مثل ما قلت، فقيل لهما مثل ما قيل لك، فقلت: من هما؟ قالوا: مرارة بن الربيع العمري، وهلال بن أمية الواقفي، فذكروا لي رجلين صالحين، قد شهدا بدرا فيهما أسوة، فمضيت حين ذكروهما لي، ونهى رسول الله ﷺ المسلمين عن كلامنا أيها الثلاثة

---

١ ـ أخرجه البخاري كتاب الجمعة، باب الجمعة في القرى و المدن (٨٩٣)، ومسلم كتاب الإمارة، باب فضيلة الإمام العادل و عقوبة الجائر (١٨٢٩).

٢ـ أخرجه البخاري كتاب الأحكام، باب من استرعي رعية فلم ينصح (٧١٥٠، ٧١٥١)، ومسلم كتاب الإيمان، باب استحقاق الوالي الغاش لرعيته النار (١٤٢) وفي كتاب الإمارة بنحوه (٢١).

من بين من تخلف عنه، فاجتنبنا الناس، وتغيروا لنا حتى تنكرت في نفسي الأرض فما هي التي أعرف، فلبثنا على ذلك خمسين ليلة- هەموو کۆمەڵگەی ئیسلامی بۆ ماوەی پەنجا ڕۆژ وازیان لەوان هێنا و قسەیان لە گەڵیاندا نەدەکرد – ! ﴿حَتَّىٰٓ إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ ٱلْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنفُسُهُمْ﴾ التوبة: ١١٨، واتە: تا لە خەفەتدا وای لێهات ئەم زەویە فراوانەیان لا تەنگ بوو، لە خەم و خەفەتدا لە گیانی خۆیان بێزار بوون،))، فأما صاحباي فاستكانا وقعدا في بيوتهما يبكيان، وأما أنا، فكنت أشب القوم وأجلدهم فكنت أخرج فأشهد الصلاة مع المسلمين، وأطوف في الأسواق ولا يكلمني أحد، وآتي رسول اللهﷺ فأسلم عليه وهو في مجلسه بعد الصلاة، فأقول في نفسي: هل حرك شفتيه برد السلام علي أم لا؟ ثم أصلي قريبا منه، فأسارقه النظر، فإذا أقبلت على صلاتي أقبل إلي، وإذا التفت نحوه أعرض عني، حتى إذا طال علي ذلك من جفوة الناس مشيت حتى تسورت جدار حائط أبي قتادة، وهو ابن عمي وأحب الناس إلي، فسلمت عليه، فوالله ما رد علي السلام، فقلت: يا أبا قتادة، أنشدك بالله هل تعلمني أحب الله ورسوله؟ فسكت، فعدت له فنشدته فسكت، فعدت له فنشدته، فقال: الله ورسوله أعلم، ففاضت عيناي، وتوليت حتى تسورت الجدار، قال: فبينا أنا أمشي بسوق المدينة، إذا نبطي من أنباط أهل الشأم، ممن قدم بالطعام يبيعه بالمدينة، يقول: من يدل على كعب بن مالك، قال: فطفق الناس يشيرون له، حتى إذا جاءني دفع إلي كتابا من ملك غسان، فإذا فيه: أما بعد، فإنه قد بلغني أن صاحبك قد جفاك ولم يجعلك الله بدار هوان، ولا مضيعة، فالحق بنا نواسك، فقلت لما قرأتها: وهذا أيضا من البلاء، فتيممت بها التنور فسجرته بها، حتى إذا مضت أربعون ليلة من الخمسين، إذا رسول رسول اللهﷺ يأتيني، فقال: إن رسول اللهﷺ يأمرك أن تعتزل امرأتك، فقلت: أطلقها؟ أم ماذا أفعل؟ قال: لا، بل اعتزلها ولا تقربها، وأرسل إلى صاحبي مثل ذلك، فقلت لامرأتي: الحقي بأهلك، فتكوني عندهم، حتى يقضي الله في هذا الأمر، قال كعب: فجاءت امرأة هلال بن أمية رسول اللهﷺ، فقالت: يا رسول الله ! إن هلال بن أمية شيخ ضائع، ليس له خادم، فهل تكره أن أخدمه؟ قال: ((لا، ولكن لا يقربك)) . قالت: إنه والله ما به حركة إلى

شيء، والله ما زال يبكي منذ كان من أمره ما كان إلى يومه هذا، فقال لي بعض أهلي: لو استأذنت رسول اللهﷺ في امرأتك كما أذن لامرأة هلال بن أمية أن تخدمه؟ فقلت: والله لا أستأذن فيها رسول اللهﷺ، وما يدريني ما يقول رسول اللهﷺ إذا استأذنته فيها وأنا رجل شاب، فلبثت بعد ذلك عشر ليال، حتى كملت لنا خمسون ليلة من حين نهى رسول اللهﷺ عن كلامنا، فلما صليت صلاة الفجر صبح خمسين ليلة، وأنا على ظهر بيت من بيوتنا، فبينا أنا جالس على الحال التي ذكر الله، قد ضاقت علي نفسي، وضاقت علي الأرض بما رحبت، سمعت صوت صارخ، أوفى على جبل سلع بأعلى صوته: يا كعب بن مالك أبشر، قال: فخررت ساجدا، وعرفت أن قد جاء فرج، وآذن رسول اللهﷺ بتوبة الله علينا حين صلى صلاة الفجر، فذهب الناس يبشروننا، وذهب قبل صاحبي مبشرون، وركض إلي رجل فرسا، وسعى ساع من أسلم فأوفى على الجبل، وكان الصوت أسرع من الفرس، فلما جاءني الذي سمعت صوته يبشرني، نزعت له ثوبي، فكسوته إياهما، ببشراه والله ما أملك غيرهما يومئذ، واستعرت ثوبين فلبستهما، وانطلقت إلى رسول اللهﷺ، فيتلقاني الناس فوجا فوجا يهنوني بالتوبة، يقولون: لتهنك توبة الله عليك، قال كعب: حتى دخلت المسجد، فإذا رسول اللهﷺ جالس حوله الناس، فقام إلي طلحة بن عبيد الله يهرول حتى صافحني وهناني، والله ما قام إلي رجل من المهاجرين غيره، ولا أنساها لطلحة، قال كعب: فلما سلمت على رسول اللهﷺ، قال: رسول اللهﷺ، وهو يبرق وجهه من السرور:((أبشر بخير يوم مر عليك منذ ولدتك أمك)) فقال كعب: أمن عندك يا رسول الله أم من عند الله؟قال: ((لا، بل من عند الله)).يقول كعب: وكان رسول اللهﷺ إذا سر استنار وجهه،حتى كأنه قطعة قمر، وكنا نعرف ذلك منه، وقرأ عليه براءته التي أنزلها الله من فوق سبع سماوات: ﴿وَعَلَى ٱلثَّلَـٰثَةِ ٱلَّذِينَ خُلِّفُواْ حَتَّىٰٓ إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ ٱلْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنفُسُهُمْ وَظَنُّوٓاْ أَن لَّا مَلْجَأَ مِنَ ٱللَّهِ إِلَّآ إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوٓاْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١١٨﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَكُونُواْ مَعَ ٱلصَّـٰدِقِينَ﴾ التوبة:١١٩.

مانای فەرموودەكە بە درێژی: واتە: ((پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: بەڵام ئەم كەسە قسەكانی ڕاست بوو، هەستە، تاكو خوای گەورە حوكم بەسەر كێشەكەتدا دەدا)) بۆیە منیش هەستام و گەڕامەوە و كەس و كارەكەم لە بەنی سەلمە هەڵچوون، چەند پیاوێك شوێنم كەوتن ...پێیان گوتم: سوێند بە خوا.. نازانین هیچ تاوانێكت ئەنجام دابێت لە پێش ئەمە ...ئایا نەتتوانی داوای لێبوردن بكەیت هەروەكو چۆن ئەوانی تر داوایان كرد ..جا لێخۆشبوونی پێغەمبەرﷺ بەس بوو بۆ تاوانەكەت، (كعب) دەڵێت: سوێند بە خوا هێندە هانیان دام تاكو ویستم بگەڕێمەوە لای پێغەمبەری خواﷺ و خۆم بە درۆ بخەمەوە...ئەمجار گوتم: ئایا بە هیچ كەسێكی تر ئەوەی گوت كە بە منی گوت؟ گوتیان: بەڵێ... دوو كەسی تر وەكو قسەكانی تۆیان گوت... بە ئەوانیش هەر ئەوە گوترا كە بە تۆ گوترا... گوتم: ئەو دوو كەسە كێن؟ گوتیان: (مرارة ی كوڕی الربیع العمري) و(هیلال ی كوڕی أمیة ی الواقفی)یە ... باسی دوو كەسی چاكیان بۆ كردم كە ئامادەی جەنگی بەدر بوو بوون و ئەوانیش بۆ من پێشەنگن... منیش بە ڕێی خۆمدا ڕۆیشتم كاتێ باسی ئەو دوو كەسەیان بۆ كردم، پێغەمبەری خواﷺ قەدەغەی كرد كە موسڵمانان لەگەڵ كعب و دوو هاوەڵەكەیدا قسە بكەن ... جا خەڵكی لێمان دوور كەوتنەوە ... بەرانبەرمان گۆڕان ... تەنانەت وا هەستم دەكرد زەویش ڕووی لێمان هەڵگێراوە، وات دەزانی ئەو زەوییە نییە كە ئێمە لەگەڵیدا ئاشنا بوو بووین، بەو شێوەیە پەنجا شەوماینەوە ... دوو هاوەڵەكەم كەساس و ملكەچ بوون و لە ماڵدا دانیشتن و دەگریان ... بەڵام من لەوان گەنجتر و بەهێز تر بووم ... لە ماڵ دەردەچووم ... لەگەڵ موسڵماناندا نوێژی جەماعەتم دەكرد ... بە بازاڕەكاندا دەسووڕامەوە ... بەڵام كەس قسەی لەگەڵدا نەدەكردم ... دەهاتم بۆ مزگەوت و دەڕۆیشتم بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ و سڵاوم لێ دەكرد لە مەجلیسەكەی خۆیدا و لە پاش نوێژ و لە دڵی خۆمدا دەمگوت: ئایا لێوی جوڵاندەوە بۆ وەڵامدانەوەی سڵاوەكەم یان نا؟ ئەمجار لە نزیكی ئەو نوێژم دەكرد ... بە سۆمای چاوەكانم تەماشای ئەوم دەكرد ... ئەگەر نوێژەكەم دەست پێ بكردایە ئەوا ڕووی لێ دەكردم ... ئەگەر ڕووم لێ

بکردایە ئەوا پشتی لێم دەکرد، تاکو ئەو وشکی یەی خەڵکی بەرانبەرم زیادی کرد، ڕۆیشتم تاکو لە دیواری باخچەیەکی (أبو قتادە)وە چوومە ئەو دیوە کە ئامۆزامە و خۆشترین کەسە لە دڵمدا، چوومە ژوورەوە و سڵاوم لێ کرد ... سوێند بە خوا وەڵامی سڵاوەکەی نەدایەوە ... گوتم: لەبەر خاتری خوا ئەی (ابو قتادە) ئایا دەزانی کە من خوا و پێغەمبەرەکەیمﷺ خۆش دەوێ؟ کەچی ئەو بێدەنگ بوو ... گوتم: لەبەر خاتری خوا ئایا دەزانی کە من خواو پێغەمبەرەکەیمﷺ خۆش دەوێ؟ کەچی ئەو بێدەنگ بوو ... گوتم: لەبەر خاتری خوا ئەی (ئەبو قتادە) ئایا دەزانی کە من خواو پێغەمبەرەکەیمﷺ خۆش دەوێ؟ گوتی: خوا و پێغەمبەرەکەیﷺ دەزانن ... بۆیە خۆم پێ نەگیرا لەبەر وەڵامەکەی چاوەکانم پڕ بوون لە فرمێسك و گەڕامەوە... دیسان لە دیوارەکە چوومە ئەو دیوە . دەڵێت: ڕۆژێك لە بازارەکانی مەدینەدا ڕێم دەکرد ... کابرایەکی گاور لە شامەوە هاتبوو بۆ فرۆشتنی خواردن لە شاری مەدینە... دەڵێت: کێ (کعب ی کوڕی مالك)م پێ نیشان دەدا؟ خەڵکی دەستیان بۆ (کعب) درێژ کرد ئەویش هات بۆلام و نامەیەکی دا بەدەستمەوە کە لە لایەن پادشا (غەسان)ەوە نێردرابوو تێیدا هاتبوو...

أما بعد: ئەی (کعب ی کوڕی مالك) پێم گەیشتووە کە هاوڕێکەت پشتی لێت کردووە و پەراوێزی کردووی ... لە لای منیش جێگەی کەس ون نابێت و کەسیش سووك نابێت ... پەیوەندیمان پێوە بکە تاکو دڵت بدەینەوە...

کاتێ لە خوێندنەوەی نامەکە بوومەوە... گوتم: بەراستی ئەمەیشە جۆرێکە لە جۆرەکانی بەڵا و خراپەکاری... ئەمجار بەرەو تەنوورەکە ڕۆیشتم و نامەکەم خستە ناو تەنوورەکەوە ...پاشان تەنوورەکەم گڕدا و نامەکەم سووتاند ..تاکو چل شەو لەو پەنجا شەوە تێپەڕی ... نێردراوێك لەلایەن پێغەمبەری خواوەﷺ هات بۆ لام فەرمووی: پێغەمبەری خواﷺ فەرمانی پێت کردووە لە خێزانەکەت جیا ببیتەوە ... گوتم: تەڵاقی بدەم؟ یان چی بکەم؟ گوتی: نەخێر بەڵکو لێی دوور بکەوەرەوەو نزیکی مەبەرەوە ... بۆ دوو هاوڕێکەم هەمان فەرمانی کردبوو، بە خێزانەکەم گوت: بڕۆرەوە بۆ ماڵ کەس و کارت ... لەوێ بمێنەوە تاکو خوای گەورە حوکمێك دەدا

بەسەر ئەم کێشەیەدا... کعب دەڵێت: خێزانەکەی (هـیلال ی کوڕی أمیـە) هـات بۆ لای پێغەمبـەری خـوا ﷺ و گـوتی: ئـەی پێغەمبـەری خـوا ﷺ هـیلال ی کـوڕی أمیـە کابرایەکی بەتەمەن و گەورە و لاوازە و خزمەتکاری نییە...ئایا رازی دەبی خزمـەتی بکەم؟ گوتی: بەڵێ بەڵام بەمەرجێ نزیکت نەبێتـەوە ... خێزانەکـەی هـیلال گـوتی: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ سوێند بە خوا هیچ جوڵەیەکی تێدا نـەماوە بـۆ هـیچ شـتێك والله ئەو بەردەوام دەگری لەو کاتەوە ئەو کارە روویداوە تاوەکو ئەمڕۆ... هەندێ لە کـەس و کارەکـەم گوتیـان: بریـا مۆڵـەتت لـە پێغەمبـەری خـوا ﷺ وەرگرتبایـە بـۆ خێزانەکـەت هـەروەکو چۆن مۆڵـەتی بـە خێزانەکـەی (هـیلال ی کـوڕی أمیـە)دا بـۆ خزمەتکرنی... گوتم: سوێند بە خوا.. مۆڵەتی بۆ وەرناگرم لە پێغەمبـەری خـوا ﷺ، جا چوزانم کە پێغەمبەری خوا ﷺ چی دەڵێت ئەگەر مۆڵەتی بۆ وەرگرم لـە کاتێکـدا من کەسێکی گەنجم... لە پاش ئەوە دە شەو مامـەوە تـاکو پـەنجا شـەوەکە تـەواو بوو لەو کاتەوە کە پێغەمبـەری خـوا ﷺ فـەرمانی کردبـوو کـەس لـە گەڵمانـدا قـسە نەکات ...کاتێ کە نوێژی بەیانی رۆژی پەنجایەمم کرد من لەسەر یـەکێ لەسـەربانی خانووەکەمانم ... لەو کاتەی کە من دانیـشتبووم بـەو شـێوەیەی کـە خـوای گـەورە باسی دەکات.. دڵم تەنگ بوو بوو... هەموو سەر زەویم لا تـەنگ بوو بوو... گوێم لە دەنگی بانگەوازکارێ بوو .... لەسەر چیاکەوە بە دەنگی بەرز هـاواری کـرد گـوتی: ئـەی (کعـب ی کـوڕی مالـك) مـوژدەم بدەیـە ...(لـەم کاتـەدا مـوژدەدەر دێـت، لێخۆشبوونەکەی لە ئاسمانەوە لە لایـەن پادشـای بـەرز و باڵادەسـتەوە دادەبزێـت، تـەماشـای خۆشەویـستی و برایـەتی بکـە، وەکـو ئـەوەی ئـەمڕۆ نییـە، برایـەك حـەز دەکات براکەی تێ بکەوێت و شکست بهێنێ هەرکـە هاوەڵەکـە گـوێی لـە مـوژدە و لێخۆشبوونەکە بوو دەردەچێت بـۆ لای براکـانی بـۆ ئـەوەی موژدەیـان پـێ بـدات و بڵێـت)): ئـەی (کعـب ی کـوڕی مالـك) مـوژدەم بدەیـە... یەکـسەر منـیش چـوومە سوژدەوە زانیم دەرگام لێ کرایەوە وە پێغەمبەری خوا ﷺ لێخۆشبوونەکەی ئێمـەی ئاشـکرا کـرد کـاتێ کـە نوێـژی بـەیانی کـرد، خـەڵکیش هـاتن بـە مەبەسـتی مـوژدە پێـدانمان وە مـوژدەدەرانیش رۆیـشت بـۆ لای دوو هاوڕێکـەم، کابرایـەك بـە سـواری

ئەسپەوە بەرەو لام هات و یەکێك بەسەر چیاکەوە بانگی کرد، جا دەنگەکە لە ئەسپەکە بەپەلە تر بوو کاتێ ئەوەی کە گوێم لە دەنگی بوو مژدەی پێدام هات بۆ لام ... ئەو دوو کراسەی لەبەرم دابوو بە هۆی مژدەکەیەوە بە دیاری پێمدا ... سوێند بە خوا لەو دوو کراسە زیاترم نەبوو لەو ڕۆژەدا... دوو کراسم قەرز کرد و لەبەرم کرد ... ئەمجار ڕۆیشتم بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ... خەڵکی کۆمەڵ کۆمەڵ پێشوازیان لێ دەکردم ... پیرۆز باییم لێ دەکەن بە هۆی وەرگرتنی تەوبەکەمەوە... دەیانگوت: پیرۆزبایی تەوبەکەت لێ دەکەین ... کعب دەڵێت: تاکو چوومە ژوورەوە بۆ ناو مزگەوت، بینیم پێغەمبەری خواﷺ دانیشتووە و خەڵکی لە دەوری کۆ بوونەتەوە، لەو کاتەدا (طلحة ی کوڕی عبیدالله) بە پەلە هات بۆ لام، تاکو تەوقەی لە گەڵدا کردم و پیرۆزبایی لێ کردم سوێند بە خوا جگە لە ئەو یەك کەسێك لە کۆچەران (المهاجرين) هەڵنەستان، هەرگیز ئەو هەڵوێستەم لە (طلحة) وە لە بیر ناچێتەوە، کعب دەڵێت: کاتێ سڵاوم لە پێغەمبەری خواﷺ کرد.. پێغەمبەری خواﷺ ڕووی دەگەشایەوە لە خۆشیدا و پێی گوتم: مژدە بۆ تۆ بە چاکترین ڕۆژ بەسەرتدا تێپەڕیوە لەو ڕۆژەوە لەدایك بووی ...گوتم: ئەی پێغەمبەری خواﷺ لە لایەن تۆوە یان لەلایەن خوای گەورەوە؟ گوتی: نەخێر بەڵکو لە لایەن خوای گەورەوە))کعب دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ ئەگەر شتێك ڕووی بدایە و پێی خۆش بوایە ئەوا ڕووی دەگەشایەوە ... تاکو وات دەزانی ڕووی پارچەیەکە لە مانگەکە، جا ئێمەیش ئەوەمان دەزانی ... ئەمجار ئایەتەکانی خوێندەوە کە لێخۆشبوونی ئەوانی تێدایە و خوای گەورە لە سەرووی حەوت ئاسمانەوە دایبەزاندووە:

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَعَلَى ٱلثَّلَٰثَةِ ٱلَّذِينَ خُلِّفُواْ حَتَّىٰٓ إِذَا ضَاقَتۡ عَلَيۡهِمُ ٱلۡأَرۡضُ بِمَا رَحُبَتۡ وَضَاقَتۡ عَلَيۡهِمۡ أَنفُسُهُمۡ وَظَنُّوٓاْ أَن لَّا مَلۡجَأَ مِنَ ٱللَّهِ إِلَّآ إِلَيۡهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيۡهِمۡ لِيَتُوبُوٓاْ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١١٨﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَكُونُواْ مَعَ ٱلصَّٰدِقِينَ﴾ التوبة: ١١٩، واتە: خوا تەوبەی لەو سێ کەسەش

وەرگرت کە خۆیان لە غەزاکە گرتە دواوە، واتە: لە مەدینە مانەوە و نەچوونە جەنگی تەبووك تا لە خەفەتدا وای لێهات ئەم زەویە فراوانەیان لا تەنگ بوو، لە خەم و خەفەتدا لە گیانی خۆیان بێزار بوون!! ئیتر زانییان کە هیچ پەنایەکیان نەماوە، مەگەر هەر پەنا بە خوا بەرن، لە پاشان خوا ڕێنمایی تەوبەی کردن، بۆ ئەوە تەوبە بکەن، ئیتر ئەوانیش تەوبەیان کرد و خوا بەخشینی بە ڕاستی تەنها ئەو خوایە قەبووڵکاری تەوبە و لێبووردەو زۆریش دلۆڤان و میهرەبانە. (١١٨) ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! لە نافەرمانی خوا پارێز بکەن و هەمیشە لە گەڵ دەستەی ڕاستگۆیان بن(١١٩).

خودایە! ڕاستگۆییمان بە قسمەت بکە لە وتە و کردەوە و هەموو حاڵێکماندا.

جا ڕاستگۆیی لە وتە و کردەوە و هەموو حاڵەتێکدا جوانی و مەزنی دەبەخشێت... بەڵام درۆکردن بە ڕاستی ئاکارێکی شووم و زیان و خراپی یەکی هەیە بە سەر خاوەنەکەیەوە وە من باوەڕم وایە باوەڕێکی بتەو کەوا درۆ لەم سەردەمەدا بە شێوەیەکی غەمگین بڵاو بووەتەوە، باوەڕم پێ بکە ئەگەر بڵێم: تەنگانەی ئەم جیهانە ئەمڕۆ تەنگانە و نەبوونی ڕاستگۆییە، دەتوانین بڵێین ڕۆژانە درۆ لە لێدوانەکانەوە دەردەچێت یان لە هەواڵەکانەوە، کار و نمونەی ئەم لێدوانانە وەکو نمونەی (مەلای مەشهوور) وایە کە لەسەر ڕوبارێك جۆگەیەکی دروست کرد بوو، ئاوی لە ڕوبارەکەوە دەردەهێنا و هەمان ئاوی دەگێڕایەوە ناو هەمان ڕوبار! خەڵکی گوتیان: سەیرە بۆ کارەکەت ئەی (مەلای مەشهوور)! چی دەکەیت؟ جۆگەیەکت لەسەر ڕوبارەکە دروست کردووە و ئاوەکە لە هەمان ڕوبارەوە دەگوازێتەوە هەمان ڕووبار؟ مەلای مەشهوور گوتی: تەنها دەنگە دەنگەکەی بەسمە!!

هەروەها ئێستا و لەم سەردەمەدا هاوار و دروشم و سوتانی ئاڵا و سوتانی ئامێرەکان و شکاندنی ئۆتۆمبیل و ڕوخاندنی کارگە و خانوو و شتومەك و کەرەستەو دەربڕینی چەندان دروشمی گەرم و گوڕ بە گەرووییەکی گەرمەوە!!

من هەردەم دەڵێم: هەڵچوونەکانمان بە داخەوە هەمووی هەڵچوون و گەرمبوونێکی کاتییە، ئەمەیشە کارێکە دڵەکان خوێناوی دەکەن بۆیە دوژمنانمان

لەم ڕووانگەوە مامەڵەمان لە گەڵدا دەکەن، لێیان گەڕێن با هاوار بکەن ئێمە هەموومان هاوار دەکەین، بەڵام شایەتیدانێکی کرداری نابینی بۆ پێغەمبەرەکەمانﷺ بە جێبەجێ کردنی فەرمانەکانی و دوورکەوتنەوە لە قەدەغەکراوەکانی و ڕاوەستان لەسەر سنوورەکانی و سەرخستنی دین و بانگەواز و شەریعەتەکەی و پەروەردەکردنی (نەوەیەکی قورئانی) نمونەیی لەسەر ئەم قورئانە و سوننەتەکەی پێغەمبەری خواﷺ داهێنان لە لایەن ئەم ئوممەتەوە، با هەموو جیهان شایەتی بدەن و بزانن کەوا (محمد) نەمردووە و کچی بە جێ نەهێشتووە بەڵکو چەندان کەسی پاك و خاوێنی بە جێهێشتووە کەوا لە هەموو بوارەکانی ژیاندا داهێنان ئەنجام دەدەن بە وتەو کردەوە و بە ڕەوشت و ئاکاری جوانەوە بە ڕاستی ئەمە شایەتی دانە بە حەقی پێغەمبەری نازدارﷺ ، بەڵام کە بووە هاوار و دروشمی گەرم و گوڕی و خۆپیشاندانی زرینگەدار و بەس، ئەمجار کارەکە دەبێتە کارێکی ئاسایی بەڵکو ڕەنگە بانگ بدرێت بۆ نوێژ کەچی خەڵکی خەریکی خۆپیشاندانە، بۆیە دەبینی کەسانێك لە نێو ئەم خۆپیشاندەرانەدا نوێژی نیوەڕۆ ناکات! ڕەنگە لە نێو کچاندا کە ئاڵایان بەرزکردووەتەوە کەچی دژایەتی خوا و پێغەمبەرەکەیﷺ دەکات بە جلە ڕووت و خۆدەرخستن و سفوری یەکەیەوە، ئەم کەسە چۆن پێغەمبەرەکەیﷺ سەر دەخات؟!

سوێند بە خوا بە خۆشەویستییەوە قسەت لە گەڵدا دەکەم، چونکە تۆ برای منی، بە هەموو ڕێزەوە قسەت لە گەڵدا دەکەم ئەی خوشکە بەڕێزەکەم چونکە تۆ خوشکی منی و کچی منی، ناکرێت بەم شێوەیە پێغەمبەرەکەمانﷺ سەربخەین، من دەبینم ئەمە شێوەیەکە لە شێوەکانی درۆ — گەردنم ئازاد بکەن — بۆیە دەبێ بە ڕاستییەوە شایەتی بە دیاری پێغەمبەری نازدار بدەین ﷺ ، بە شوێنکەوتنی، بە جێ بە جێکردنی فەرمانەکانی، بەوەی کە ماڵەکانمان بگۆڕینە ماڵێك لەسەر بەرنامەکەی پێغەمبەری خواﷺ و هاوەڵە پاك و پوختەکانی.

برا خۆشەویستەکەم: ڕەنگە لە کاتژمێر سێی شەودا خێزانەکەت بانگت لێ بکات... هەستە! چونکە مناڵەکەمان تاکەی بەرز بووەتەوە بۆ ئەوەی بیبەی بۆ

لای پزیشك، رەنگە بە جلو بەرگی خەوتنەوە لە ماڵ دەرچیت و منداڵەکەت لە باوش بگریت — خوا پاداشتی خێرت بداتەوە بۆ ئەم سوزە ناسك و نەرمە — بەڵام من پێت دەڵێم: تەماشای ئەم وڵامدانەوەیە بکە بە هۆی داوای دایکەکە و گریانی منداڵەکەوە، وڵامدانەوەیەکی بە پەلە و بە راستگۆیە بەڵام ئەگەر گەڕایتەوە پاش ئەوەی منداڵەکەت هێنایەوە لە لایەن پزیشکەوە و سەرت لەسەر سەرین نا بۆ ئەوەی بنووی لە پاش کاتژمێرێك یان دوو کاتژمێر، ئەمجار گوێبیستی وشەی (حي على الصلاة، حي على الفلاح، الصلاة خير من النوم) بووی، ئایا حاڵی تۆ چۆن دەبێت ؟! ڕەنگە شتێك بخەیتە سەر گوێیەکانت بۆ ئەوەی ئەو بانگە نەبیسی! جا من پرسیارت لێ دەکەم: ئایا وڵامدانەوەت بۆ بانگی خواکەت وەکو وڵامدانەوەت بوو بۆ بانگی کوڕەکەت؟ ئایا ئەوە درۆ نییە؟ ئایا راستگۆیی لە گەڵ خوا و پێغەمبەرەکەتدا ﷺ لە کوێیە؟ من نامەوێت لەسەر ئەم نیشانەیە لەوە زیاتر بڕۆم، چونکە ئەم بابەتە هۆی پەژارە و خەفەتە، داوا لە خوا دەکەم کە کۆتایی من و ئێوە کۆتاییەکی ئیمانی بێت، بەڵام دەمەوێ جەخت بکەم و بڵێم: تەنگانەی ئەم جیهانە تەنگانە و نەبوونی راستییە، خوێن دەرێژرێ بە هۆی درۆ وە ! بە ناوی ئازادییەوە، بە ناوی دیموکراسییەوە ! !

بەڵام — سوێند بە پەروەردگاری کەعبە — کێشەکانی هەموو سەر زەوی چارەسەر ناکرێت تەنها بە راستی نەبێت، دەبێ فەرمانڕەواکان راست بکەن و زانایان راست بکەن، و پیاو راست بکات و ئافرەت راست بکات و لاوان راست بکەن و منداڵان راست بکەن و دەبێ خۆمان و کچانمان لەسەر رەوشتی راستی پەروەردە بکەین .

هەروەها لە نیشانەکانی قیامەت: زۆربوونی شایەتی دانی درۆ و شاردنەوەی (شایەتی حەق)ە:

لە فەرموودەیەکدا کە ئیمامی ئەحمەد ریوایەتی کردووە لە (مسند) [1] ەکەیدا بە

١ـأخرجه أحمد (٤٠٧/١)، والحاكم (١١٠/٤) وقال: ((صحيح الإسناد ولم يخرجاه)) ووافقه الذهبي، والبخاري في ((الأدب المفرد)) (١٠٤٩)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٦٤٧)

سەنەدێکی (صحیح) لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مسعود) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن بين يدي الساعة ... شهادة الزور، وكتمان شهادة الحق)) واتە: لە بەر دەستی قیامەتدا (لە پێش قیامەت)... شایەتیدانی درۆ و شاردنەوەی شایەتی حەق هەیە)) .

بە دڵنیاییەوە شایەتی دانی درۆ زۆر بووە، ئێستا بە داخەوە هەریەکێك دەتوانێت بە سەد جونەیە یان دە هەزار – ئەگەر کێشەکە گەورە بێت – کابرایەك بهێنێت بۆ ئەوەی دینەکەی بفرۆشێت، دەڕوات و لە بەر دەستی قازیدا رادەوەستێت لە دادگا بۆ ئەوەی شایەتی درۆ بدات! چۆن دینەکەت بە هەزار جونەیە دەفرۆشیت!؟ ئەم ستەملێکراوە بەند دەکرێت و تەمەنی خۆی لە بەندینخانەدا بە سەر دەبات بە هۆی ئەو شایەتی دانە ناڕەوایەوە! چۆن ئەو شایەتیدانە ترسناکە – برای موسڵمان– بە کەم دەزانیت! بەڵێ... شایەتیدانێکی ترسناك . کارەساتێکی گەورەیە و لە تاوانە گەورەکانە . ئایا بەڵگە چییە لەسەر ئەوە؟

بیر لەو فەرموودەیەی پێغەمبەری خواﷺ بکەرەوە کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[١] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبي بكرة) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ألا أنبئكم بأكبر الكبائر؟)) واتە: ئایا ئاگادارتان بکەمەوە لە گەورەترینی تاوانە گەورەکان)) تاوانێکی گەورەی ئاسایی نییە بەڵکو لە گەورەترینی تاوانە گەورەکانە – ((قالوا: بلى يا رسول الله ﷺ! قال: ((الإشراك بالله و عقوق الوالدين))، واتە: گوتیان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خوا گوتی: هاوەڵدانان بۆ خودا و ڕەنجاندنی دڵی دایك و باوك)) – وجلس وكان متكئا –واتە لەسەر لا بوو ئەمجار ڕاست بووەوە و دانیشت – فقال: ((ألا وقول الزور)) فما زال يكررها حتى قلنا: ليته سكت))، واتە: گوتی: شایەتیدانی درۆیش، دەڵێ: بەردەوام دووبارەی دەکردەوە تاکو گوتمان: بریا بێ دەنگ بوایە)).

١-أخرجه البخاري، كتاب الشهادات، باب ما قيل في شهادة الزور (٢٦٥٤)، ومسلم كتاب الإيمان، باب بيان الكبائر و أكبرها (٨٧).

برایەکی خۆشەویستمان، کە لە دادگا کاری دەکرد پێم گوت: نامۆترین کێشە بەر چاوت کەوتووە چی بووە؟!

گوتی: کابرایەك بە شایەتی ناحەق بەند کرابوو بە تۆمەتی کوشتن و لە بەندیخانەدا مایەوە، تۆمەتبار کراوە بە کوشتن، کە ستەم و دوژمنایەتی لە گەڵدا کرابوو! گوتی: تاوەکو بە هۆی ئەم کێشەیەوە حوکمی لە سێدارەدانی بە سەردا درا، هەموو کاغەزەکانی لە لایەن (مفتی)ەوە ئیمزا کرا... واتە کێشەکە تەواو بوو، دەڵێت: لەو دانیشتنەدا کە سەرۆکی دادگا حوکمەکەی بە سەردا دەدا، دەڵێت: دانیشتم... هۆڵەکە پڕە لە خەڵکی و دیمەنێکی ترسناکە، دەڵێت: پێشەکییەکەیم خوێندەوە و لە کۆتایی خوێندنەکەدا گوتم: ئەوا دادگا بە پێی ئەو بەڵگانەی سەرەوە بڕیاری دا لەسەر ئەوەی ..– لێرەدا دەبوایە بیگوتایە: بە لە سێدارەدانی تاوانبار – بەڵام گوتی: بینیم بە بێ ئەوەی ئاگام لە خۆم بێت گوتم: بە پێی ئەوانەی سەرەوە ئەوا دادگا بڕیاری دا کە تۆمەتبار بێ تاوانە... سبحان الله!! خەڵکی وا بوو لەو دانیشتنەدا هاواری دەکرد، تێیاندا هەبوو دەگریا، گوتم: نابێت!! خۆم پێ ڕانەگیرا بۆیە تەختەکەم بە جێ هێشت و گەڕامەوە بۆ نوسینگەکەم، سەرم خستە نێوان هەردوو دەستم و دەستم بە گریان کرد، هاوەڵانی بە ئەویان گوت: ئەی فلان... گوێی پێ مەدە دەمانەوێت جارێکی تر بە کێشەدا بچینەوەو دیسان لێکۆڵینەوەی تێدا دەکەین، سوێندی بۆ خواردم بە خوا و گوتی: پێش مانگێك بە فەزڵی خوای گەورە ئەمجار بە فەزڵی پیاوانی ئاسایش گەیشتینە بکوژە ڕاستەقینەکە و ئەویش بە دوور و درێژی باسی تاوانەکەی بۆ کردین و چۆنییەتی ئەنجامدانی ئەم تاوانە گەورە و نابوتە، دەڵێی خوای گەورە خۆی ویستی لێ بوو کەوا خۆی ئەم کابرایە بە بێ تاوان دەرکات پێش ئەوەی دادگا بە بێ تاوان دەری کات!

ئەوەی کە دەمەوێت لێرەدا بڵێم: ئەم پیاوە بە ڕاستی حوکمی لە سێدارەدانی بە سەردا درابوو بە هۆی شایەتیدانێکی نارەواوە ئەگەر خوای گەورە دەربازی نەکردبایە، کەوابوو شایەتیدانی نارەوا ڕەنگە ببێتە هۆی لە سێدارەدانی کەسێك

کەچی تۆ ئاگات لێی نییە، یاخود ڕەنگە ببێتە هۆی ئەوەی کەسێك هەموو تەمەنی خۆی لە بەندیخانەدا تەواو بکات کەچی تۆ ئاگات لێی نییە!

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((إن بين يدي الساعة شهادة الزور، وكتمان شهادة الحق)) واتە: لەبەر دەستی قیامەتدا (لە پێش قیامەت)... شایەتیدانی درۆ و شاردنەوەی شایەتی حەق هەیە)).

جا هەرکەسێ شایەتی حەق بشارێتەوە ئەوا تاوانبارە هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَن يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُۥٓ ءَاثِمٌ قَلْبُهُۥ﴾ البقرة: ٢٨٣، واتە: هەر کەسێك کیتمانی شایەتی بکا و بیشارێتەوە، بە ڕاستی دڵی خۆی ژەنگاوی و تاوانبار دەکا)).

جا ئەگەر داوایان لێ کردی کەوا شایەتی بدەیت ئەوا شایەتی حەق بدە، ئاگادار بە سوێند بە درۆ نەخۆیت و لە کاتێکدا خۆت باش دەزانیت کەوا لە ڕاستگۆیان نیت چونکە ئەمە پێی دەڵێن سوێندی درۆ (يمين الغموس) خاوەنەکەی نقومی ئاگری دۆزەخ دەکات.

لە نیشانەکانی قیامەت: زۆرێك لە خەڵکی ئاواتە خوازی مردن دەبن لە بەر توندی ئەو هەموو تاقیکردنەوانەی توشیان دەبێت لە دونیا یا لە دینەکەیاندا.

لە هەردوو کتێبی (صحيح)[1]دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريرە) وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی ((لا تقوم الساعة حتى يمر الرجل بقبر الرجل فيقول: يا ليتني مكانه)) واتە: قیامەت ڕوونادات تاوەکو پیاوێك بە تەنیشتی گۆڕی کابرایەکدا تێنەپەڕێت و بڵێت: خۆزگە من لە جێی ئەو بوایەم)).

لە ((معجم الطبراني الأوسط و الصغير)) و الضياء المقدسي لە ((المختارة)) دا بە سەنەدێکی (حسن)[2] هاتووە لە فەرموودەی (أنس) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ

١ـ أخرجه البخاري كتاب الفتن، باب لا تقوم الساعة حتي يُغْبطَ أهل القبور (٧١١٥)، و مسلم كتاب الفتن، باب لا تقوم الساعة حتى يمر الرجل بقبر الرجل فيتمنى أن يكون مكان الميت من البلاء (٥٣ / ١٥٧).

٢ـ أخرجه الطبراني في ((الأوسط)) (٩٣٧٦)، و ((الصغير)) (٢/١٢٩)، و عبدالرزاق في ((مصنفه)) (٦٧٨٠)، والعقيلي في ((الضعفاء)) (٤/ ١٩٥)، وابن عدي في ((الكامل)) (٢/ ٧٠٥)، وابن الجوزي في ((الواهيات)) (١٤٩١)،

فەرموویەتی: ((بين يدي الساعة أو من أمارات الساعة أن يظهر موت الفجأة)) واتە: لە بەر دەستی قیامەتدا یان لە نیشانەکانی قیامەت ئەوەیە کەوا مردنی کت و پڕ پەیدا دەبێت)) جا مردنی لە ناکاو یان مردنی کت و پڕ نیشانەیەکە لە نیشانەکانی قیامەتە، وادەزانم کەوا مردنی کت و پڕ زۆر بووە، لە ناکاودا پێت دەڵێن: ئەو کەسەی کەوا پێش کەمێك لە گەڵیدا بوویت مرد! تۆ سەرسام دەبیت و دەڵێیت: دوێنی لە نوسینگەکە پێکەوە بووین! یان لەسەر کارەکە! کەچی ئەم بەیانییە مردووە! ئەوە چۆن بوو؟ خۆ ئەو لە پێشان هیچ نەخۆشییەکی نەبوو... ئەو بە نەخۆشی دڵ وەستان (سكتة القلبية) مردووە یان توشی جەڵدە بووە. ئەم جۆرە نەخۆشییانەی کە ئێستا دەیانبیسین لە پێشان هیچمان دەربارەیان نەبیستووە، بەڵێ ..ئێمە ئێستا لە سەردەمێکدا دەژین نەخۆشی ئەوتۆی تێدا پەیدا بووە بە هیچ شێوەیەك پێشینانمان نەیانبیستووە وە ئەگەر پرسیاری هۆکارەکانم لێ بکەی! ئەوا زۆرە، لە فەرموودەیەکدا کە (ابن ماجه و الحاكم) بەسەنەدێکی (صحيح)[1] ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمر)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((يا معشر المهاجرين، خمس إن ابتليتم بهن و أعوذ بالله أن تدركوهن: لم تظهر الفاحشة في قوم قط حتى يعلنوا بها إلا فشا فيهم الطاعون والأوجاع التي لم تكن مضت في أسلافهم))واتە: ئەی گرووی کۆچەران...پێنج شت هەیە ئەگەر توشی ببن، پەنا بە خوا دەگرم کە ئێوە پێی بگەن: لە هەر میللەتێکدا خراپەکاری (زینا) ئاشکرا بێت و تاکو بانگەوازی بۆ بکەن ئیللا تاعون و نەخۆشی وایان تێدا بڵاو دەبێتەوە کە لە پێشینەکانیاندا نەبووە)).

ئەی خودایە... !! ئێمە لە پێشدا دەربارەی (الأزمة القلبية) هیچمان نەبیستبوو... هەروەها دەربارەی جەڵدەی مێشك و شیرپەنجەی خوێن و نەخۆشی

ورواه أبو عمرو الداني في ((الفتن)) (٣٩٥، ٣٩٩) وابن أبي شيبة في ((المصنف)) (٤٨/٣) عن الشعبي مرسلاً، وصححه الشيخ الألباني بشواهد في ((الصحيحة)) (٢٢٩٢)، وعزاه للضياء (ق ١٦١ / ٢).

١ـ أخرجه ابن ماجه، كتاب الفتن، باب العقوبات (٤٠١٩)، والحاكم (٥٤٠/٤)، وأبو نعيم في ((الحلية)) (٣/ ٣٢٠) و (٣٣٣/٨, ٣٣٤)، والطبراني في ((الأوسط)) (٢٨٧/١)، وصححه لشواهده الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (١٠٦).

کەمبوونەی بەرگری (ئایدن) و (الزهیمر) ... هتد، هیچمان نەبیستبوو ...جۆرەها نەخۆشی، داوا لە خوا دەکەم کە نەخۆشی موسڵمانان چارەسەر بکات .

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((لم تظهر الفاحشة في قوم قط حتى يعلنوا بها إلا فشا فيهم الطاعون والأوجاع التي لم تكن مضت في أسلافهم الذين مضوا، ولم ينقصوا المكيال والميزان إلا أخذوا بالسنين وشدة المؤنة وجور السلطان عليهم، ولم يمنعوا زكاة أموالهم إلا منعوا القطر من السماء، ولولا البهائم لم يمطروا، ولم ينقضوا عهد الله وعهد رسوله إلا سلط الله عليهم عدوا من غيرهم فأخذوا بعض ما في أيديهم، وما لم تحكم أئمتهم بكتاب الله ويتخيروا مما أنزل الله إلا جعل الله بأسهم بينهم)) واتە: لە هەر میللەتێکدا خراپەکاری (زینا) ئاشکرا بێت و تاکو بانگەوازی بۆ بکەن ئیللا تاعون و نەخۆشی وایان تێدا بڵاو دەبێتەوە کە لە پێشینەکانیاندا نەبووە، ساختە لە کێش و تەرازوودا بکەن ئیللا توشی قات و قڕی و سەختی بژێوی و ستەمی کاربەدەستان لە سەریان دەبن، هەرکاتێك دەست بگرنەوە لە دانی زەکاتی ماڵەکانیان ئیللا خوای گەورە بارانیان لێ دەگرێتەوە، ئەگەر گیانلەبەران نەبوایە ئەوا بارانیان بۆ نەدەباری، هەرکاتێك پەیمانی خوا و پێغەمبەرکەیﷺ بشکێنن ئیللا خوای گەورە دوژمنێك جگە لە خویان زاڵ دەکات بە سەریاندا، هەندێ لەوەی کە لە بەر دەستیاندایە دەیبات، هەرکاتێك پێشەواو کاربەدەستانیان حوکم بەقورئان نەکەن و بە ئارەزووی خۆیان لێی هەڵبژێرن ئیللا خوای گەورە ناکۆکی دەخاتە نێوانیان)).

ئایا هیچ شتێك ماوە پێغەمبەری خواﷺ نەیگوتبێت؟ ئایا ئەمە ئەو واقیعە تاڵەی ئێمە نییە !؟ ئایا ئەم ئوممەتە ئێستا بەو شێوەیە ناژێت؟ ئیللا مەگەر کەسانێك نەبێت خوای گەورە خۆی رەحمی پێیان کردبێت ...

خوای گەورە دەفەرموێت: ((إلا الذين ءامنوا وعملوا الصالحات وقليل ما هم)) (٢٤) سورة ص) واتە: ئەوانە نەبێت کە باوەڕیان هێناوە و کردەوە چاکەکانیان کردووە، دیارە ئەوانەیش زۆر کەمن)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ ٱلشَّكُورُ ﴾ سبأ:١٣، واتە: بەڵام لە بەندەکانم کسەمێکیان سوپاسگوزارن)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِن تُطِعۡ أَكۡثَرَ مَن فِي ٱلۡأَرۡضِ يُضِلُّوكَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِۚ﴾ الأنعام: ١١٦، واتە: ئەگەر لە زۆربەی خەڵكانی ئەم سەر زەوییە، كە بێ باوەڕن پەیڕەوی بكەیت لە ڕێگەی خوا لات ئەدەن و چەواشە و سەر لێشێواوت ئەكەن)).

جا پێغەمبەری خواﷺ باسی ئەم واقیعەمان بۆ دەكات بەم دیمەنە پێغەمبەرایەتییە روون و ئاشكرا و ڕاستییە دەربارەی مردنی كت و پڕ، ئەم جۆرە مردنەش بە شێوەیەكی ئاشكرا دەركەوتووە و نمونەی زۆرمان لە بارەیەوە هەیە و زۆربەمان دەیزانین، جا هەر كاتێك لە جێگایەكدا جەنگ روو بدات و فیتنە و مەینەتی تێدا بڵاو ببێتەوە دەبینی زۆربەی خەڵكی لە هەموو كاتژمێرێكدا خۆزگە بە مردن دەخوازێت —داوا لە خوا دەكەم ئاسایشی ئێمە و ئێوە بپارێزێ وە هەروەها نیعمەت و خۆشگوزرانیو جێگیربوونمان لێ تێك نەدات و خەمیخەمباران نەهێڵێت و كێشەی كێشەداران نەهێڵێ و پەژارەی هەموو موسڵمانان بنەبڕ بكات و هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێكدا هەیە.

چەندەها خەڵكی هەن هیچ شەوێك بە سەریاندا تێپەڕ نابێت ئیللا لە خوا دەپاڕێنەوە و داوای مردنی لێ دەكەن كەسێك دەبینی خێزان و كۆمەڵێك منداڵی هەیە و هەموو ڕۆژێك داوای خەرجی لێ دەكەن و خواردنی ڕۆژانەیان نییە، بیر لەوە دەكاتەوە ئاخۆ بۆ ڕۆژی جەژن منداڵەكانی چی لە بەر بكەن ! كەچی لەولاشەوە كەسانێك هەن لەو پەڕی خۆشگوزرانیدا دەژین و ئاگایان لە حاڵی بێ نەوایان نییە. چەندەهاخەڵكی هەن ئێستا لەعێراق و فلسطین و سودان و صومال و ئەفغانستان و شیشان و زۆربەی سەر ئەم زەوییە خۆزگە بە مردن دەخوازن لە هەموو ساتێكدا بە بێ هیچ زیادەڕەوییەك.

هەموو ئەوانە ڕوویداوە بەو شێوەیەی كەوا خۆشەویست باسی كردووەﷺ —دایك و باوك و ڕوحم بە فیدای بێت— بۆیە دەبینی كەسێك بە تەنیشت گۆڕی كەسێكی ترەوە دەڕوات دەڵێت: خۆزگە من لە جێی خاوەنی ئەم گۆڕە بوایەم... بۆ؟ چونكە فیتنەكان زۆربوونە، ئەویش دەیەوێت دینەكەی خۆی بپارێزێت و لە

دەستی نەدات تاوەكو بە گوێڕایەڵییەوە بگاتە خواكەی خۆی.

هەندێ لە ئەهلی زانست و زانیاری دەڵێن: خۆزگە بە مردن دەخوازێت لە بەر توندی بەڵا لە كارو باری دونیادا، كابرایەك تەنها پاروویەك خواردن شك نابات و دەرخواردی منداڵەكانی بدات، بۆیە رەنگە جاری وا هەبێت خۆی ببینێتەوە ناچار بێت بە كەوتنە ناو حەرامەوە جا لە خوا دەپارێتەوە كە گیانی بكێشێ لە پێش ئەوەی دەستی بۆ حەرام درێژ بكات .

بەڵام پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت هەروەكو لە هەردوو كتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەكی (أنس)ەوە: ((لا يتمنين أحدكم الموت من ضر أصابه، فإن كان لا بد فاعلا، فليقل: اللهم أحيني ما كانت الحياة خيرا لي، وتوفني إذا كانت الوفاة خيرا لي)) واتە: با هیچ كەس لە ئێوە خۆزگە بە مردن نەخوازێت لە بەر زیان و زەرەرێك كە پێی دەگات، ئەگەر هەر ناچار بوو بیڵێت ئەوا با بڵێت: خودایە بمژێنە ئەگەر ژیان بۆ من باشترە، و بمرێنە ئەگەر مردن بۆ من باشترە)).

براكەم... بە وردی سەرنجی ئەو پارانەوەیانەی پێغەمبەرﷺ بدە كە تۆ ئێستا دەیخوێنیتەوە و بە وردی بیری لێ بكەرەوە.

(سهل ی كوڕی عبدالله التستری) دەڵێت: ((هیچ كەسێك خۆزگە بە مردن ناخوازێت تەنها سێ كەس نەبێت: كابرایەكی بێ ئاگایە لەوەی كە لە پاش مردن چی هەیە، كابرایەك دەیەوێت لە قەدەری خوا هەڵبێت و كابرایەكی تامەزرۆی گەیشتنە بە دیدەنی خوای پەروەردگار)).

جا ئەو كەسەی كە بێ ئاگایە لەوەی كە لە پاش مردن چی هەیە لەو هەموو كارەساتە دەیەوێت لە دونیا هەڵبێت كەچی نازانێت چی لە پێشی هەیە، یان چی توش دەبێت و چی دەبینێ، كابرایەك دەیەوێت بمرێت لە ترسی توش بوونی فیتنە وە لە ترسی ئەوەی كە خوای گەورە تەقدیری كردووە و كابرایەكی خۆشەویست و تامەزرۆی بینین و دیدەنی خوای گەورە دەكات .

١ـ أخرجه البخاري كتاب المرضى، باب نهي تمني المريض الموت (٥٦٧١)، ومسلم كتاب الذكر والدعاء، باب كراهة تمني الموت لضر نزل به(٢٦٨٠).

جا لێرەدا پێغەمبەری ئەکرەمﷺ دەفەرموێت: هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی دایکە (عائیشە) وە: ((من أحب لقاء الله أحب الله لقاءه، ومن كره لقاء الله كره الله لقاءه)) قالت عائشة: فقلت: يا نبي الله أكراهية الموت؟ فكلنا نكره الموت، قال ﷺ: " ليس كذلك، ولكن المؤمن إذا بشر برحمة الله ورضوانه وجنته، أحب لقاء الله، فأحب الله لقاءه، وإن الكافر إذا بشر بعذاب الله وسخطه كره لقاء الله وكره الله لقاءه)) واتە: هەرکەسێ حەز لە دیدەنی خوای گەورە بکات ئەوا خوای گەورەش حەز بە دیدەنی ئەو دەکات، هەرکەسێ حەز بە دیدەنی خوای گەورەی نەکرد ئەوا خوای گەورەش حەز بە دیدەنی ئەو ناکات، عائیشە دەڵێت: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئایا مەبەستت رق بوونە لە مردن، ئێمە هەموومان رقمان لە مردنە؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: مەبەستم ئەوە نییە، بەڵکو کەسی ئیماندار ئەگەر موژدەی رەحمەت و رەزامەندی و بەهەشتی خوای پێدرا ئەوا حەز بە دیدەنی خوا دەکات، کەسی بێ باوەڕ ئەگەر موژدەی سزا و تووڕەیی خوای پێدرا ئەوا حەز بە دیدەنی خوا ناکات و خوایش حەزی لە دیدەنی ئەو نییە)).

لە ((موطأ الإمام مالك))[2] و جگە لەو بە سەنەدێکی (صحیح) هاتووە کەوا کاتێ عومەری کوڕی خەتتاب تەمەنی گەورە بوو گوتی: ((اللهم كبرت سني، وضعفت قوتي، وانتشرت رعيتي، فاقبضني إليك غير مضيع ولا مفرط)) واتە: ئەی خودایە ! تەمەنم گەورە بووە، و هێزم نەماوە و رەعیەتەکەم (ژێردەستەکەم) بەربڵاو بووە جا گیانم بکێشە بۆ لای خۆت بە بێ تیاچوون و بە بێ زیادەڕەوی)) .

چەند پاڕانەوەیەکی جوانە لە ئەمیری ئیماندارانەوە عومەری کوڕی خەتتاب (رەزای خوای لێ بێت)!!

ئەم بەشە بە نیشانەیەکی تر کۆتایی پێ دەهێنم کە بڵاو بووەتەوە و زۆر بووە لەم سەردەمەدا، راستگۆی باوەڕپێکراو باسی کردووە، ئەو کەسەی هەرگیز لە

---

١ ـ أخرجه البخاري كتاب الرقاق، باب من أحب لقاء الله أحب الله لقاءه (٦٥٠٧)، ومسلم كتاب الذكر والدعاء،باب من أحب لقاء الله أحب الله لقاءه، ومن كره لقاء الله كره الله لقاءه (٢٦٨٤، ٢٦٨٥).

٢ ـ أخرجه مالك في (الموطأ) (١٥٠٦)، وأبو نعيم في(الحلية)(٥٤/١)، وابن أبي عاصم في(الآحاد والمثاني) (١٠٧/١).

خۆوە قسە ناکاتﷺ هەروەکو ئیمامی ئەحمەد لە (مسند) ەکەیدا و الحاکم لە (مستدرك) ەکەیدا بە سەنەدێکی (صحیح)[1] ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی عمرو) ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خوافەرموویەتیﷺ: ((سیکون في آخر أمتي رجال یركبون على السروج كأشباه الرحال، ینزلون على أبواب المساجد، نساؤهم كاسیات عاریات، على رؤوسهم كأسنمة البخت العجاف)) واتە: لە کۆتایی ئوممەتەکەمدا پیاوانێك دێن سواری تەخت دەبن وەکو جلی سەر وشتر وایە لە دەرگای مزگەوتەکان دادەبەزن، ژنەکانیشیان پۆشتەی رووتن،سەریان وەکو بانپشتی وشتر وایە)) .

السروج لە زمانەوانیدا: کۆی (سرج) ە ئەویش ئەوەیە کە لەسەر پشتی وشتر دادەنرێت وەکو کۆپانە و کەژاوە، هەروەها مەبەست لە (الرحال): ئەو کەژاوەیەیە کە ئافرەت سواری دەبێت، بە ماڵی هەر پیاوێك دەڵێن: رحل.

جا ئێوە ئێستا دەبینن ئۆتۆمبیل هەروەکو ماڵی لێهاتووە،[2] هەموو تایبەتمەندییەکی تێدا ئامادەیە بە تەواوی، بەڵکو – دوور لە رووتان – ئۆتۆمبیلی وا هەیە ئاودەستی تێدایە، رەنگە هەر مرۆڤێك لەسەر کورسیەکەی دادەنیشێت و رەنگە بخەوێت، ئێوەش دەزانن ئەو ئۆتۆمبیلانەی کە لە کەرەفانە دەچێت ... هتد

ئەو فەرموودەی پێغەمبەرﷺ کە دەفەرموێت: ((نساؤهم كاسیات عاریات على رؤوسهم كأسنمة البخت العجاف)) البخت: جۆرێکە لەو جۆرە وشترە (خوراسانی)یانەیە کە لە رادەبەدەر ملیان درێژە, والسنام: ئەو بەشە بەرزەی سەر پشتی وشترە.

جاپێغەمبەری خواﷺوەسفی ئەوئافرەتە داپۆشراوە رووتەی کردووەو شێوەیداهێنانەبەرزەکەی پرچی کە پێی دەڵێن: (بڕینی شێر)وەکوئەو کۆپارەی سەرپشتی وشتر.

١ـ أخرجه أحمد (٢/٢٢٣)، وابن حبان في ((صحيحه)) (٥٧٥٣)، والحاكم (٤/٤٣٦)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٢٦٨٣).

٢ـ ونحن لا نجزم بأن هذا هو مراد النبيﷺ!لا،فالجزم بذلك ضرب من التخمين والظن الذي لا ينبغي ولايجوز بحال

له ڕیوایەتێکی تردا که له (صحیح مسلم)[١] دا هاتووه له فەرموودەی (أبو هریره) پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((صنفان من أهل النار لم أرهما...)) واته: دوو کۆمەڵ دێن له ئەهلی ئاگرن و من ئەوانم نەبینیوه))

ئەی پەروەردگارمان بمانپارێزه ! ! ئەمه فەرموودەی ئەو پێغەمبەره میهرەبان و بەدیاری نێردراوەیه ﷺ: ((قوم معهم سیاط کأذناب[٢] البقر))، واته: دەستەیەك قامچیان پێیه هەروەکو کلکی مانگا وایه)) براکەم ... ئاگاداری ستەم به، به ناحەق هەرگیز ئازاری هیچ موسڵمانێك مەده...

لا تظلمن إذا ما کنت مقتدراً	فالظلم ترجع عقباه الی الندم
تنام عیناك والمظلوم منتبهٌ	یدعوا علیك و عین الله لم تنم

واته: هەرگیز ستەم مەکه ئەگەر بوویته کەسێکی به توانا و دەسەڵاتدار، چونکه هەردەم ستەم پەشیمان بوونەوەی به دواوەیه، تۆ دەخەوی و چاوەکانت له یەك دەنێیت و ستەملێکراویش به ئاگایه،دوعات لێ دەکات و چاوەکانی خوایش نەخەوتووه.

جا ئەو کەسەی که ئەو قامچییەی پێیه و له خەڵکی دەدات به ناحەق و ناڕەوا ئەوه له ئەهلی ئاگره به شایەتی پێغەمبەری هەڵبژێردراو ﷺ ئەگەر تەوبه نەکات و نەگەڕێتەوه بۆ لای خوای بەخشنده و لێبورده ((ونساء کاسیات عاریات، ممیلات مائلات، رؤوسهن کأسنمة البخت المائلة، لا یدخلن الجنة، ولا یجدن ریحها، وإن ریحها لیوجد من مسیرة کذا وکذا)) واته... ئافرەتانێکی پۆشتەی رووت خۆیان بۆ پیاوان لار دەکەنەو و لەنجەولار دەکەن له ڕێکردندا سەریان وەك بانپشتی وشتر وایه، ئەوانه ناچنه بەهەشتەوه و بۆنیشی ناکەن ئەگەر چی بۆنیشی ئەوەنده و ئەوەنده ڕۆژەڕێ دەڕوات)).

١ـ أخرجه مسلم، کتاب اللباس والزینة، باب النساء الکاسیات العاریات المائلات الممیلات (٢١٢٨).

٢ ـ جمع ذنب، وهو عقب کل شئ، والمراد به هنا:الذیل.

ئیمامی النووی دەفەرموێت: ((ئەم فەرموودەیە یەکێکە لە موعجیزەکانی پێغەمبەرایەتی، ئەوەی ئەو باسی کردووە لەم دواییانەدا ڕوویداوە جا مەبەست لە خاوەنی السیاط ئەو کاربەدەستانەن کە قامچی ستەم لە خەڵکی دەکەن .

بەڵام مەبەستی لە((کاسیات عاریات)) پۆشتەی ڕووت، ئەوا چەند بۆچوونێك هەیە:

* یەکەم: پۆشتەن لەنیعمەتەکانی خوای گەورە،بەڵام ڕووتن لەسوپاسگوزاری ئەو.

* دووەم: پۆشتەن لە جلّ و بەرگدا بەڵام ڕووتن لە ئەنجامدانی چاکەکاری و بایەخ بە دوارۆژی خۆیان و گرنگیدان بە گوێڕایەڵی.

* سێیەم: هەندێك لە جەستەی خۆی دەردەخات لە بەر جوانی جا ئەوانە پۆشتەی ڕووتن.

* چوارەم: جلو بەرگی تەنك لە بەر دەکەن کە ئەوەی لە ژێرەوەیەتی وەسف دەکات جا ئەوانە ڕووتن بەڵام پۆشتەن بە مانا.

مەبەست لە (مائلات و ممیلات) دەڵێن: لە گوێڕایەڵی خوای گەورە لایانداوە لە پاراستنی دامێنی خۆیان و جگە لەوانە، و(ممیلات): جگە لە خۆیان کردەوەکانی خۆیان فێر دەکەن.

دەڵێن: مائلات: واتە بە فیزەوە ڕێ دەکەن وە ممیلات:شانەکانیان لار دەکەنەوە.

دەڵێن: مائلات: واتە پرچەکانیان بە لارەوە دادەهێنن کە ئەویش شێوەی ئافرەتە داوێن پیسەکانی پێ دەناسرێت، ممیلات: بەو شێوە داهێنانە پرچی ئافرەتانی تر دادەهێنن.

دەڵێن: مائلات: لاردەبنەوە و بەرە و لای پیاوان ممیلات: جوانییەکەی خۆیان بۆ پیاوان دەردەخەن.

((رؤوسهن کأسنمة البخت)) واتە: سەر و پرچی خۆیان گەورە دەکەنەوە بەو

قوماش و کڵاوانەی کە دەیدەنە سەری خۆیاندا تاوەکو وەکو کۆپارەی وشتری لێ دێت (ئەمە بە ناوبانگترین مانایە لە ڕاڤەکردنی فەرموودەکە).

(المازری) دەڵێت: ڕەنگە مەبەست لە ماناکەی ئەوە بێت: تەماحی پیاوان دەکەن و چاویان داناپۆشن بەرانبەریان و سەریان داناخەن.

بەڵام (القاضي) ڕایەکی تری هەڵبژاردووە کەوا المائلات بە شێوەیەکی لارەوە پرچەکانیان دادەهێنن، دەڵێت: مەبەستی پەلك و هوون و پرچ و توند بەستنەوەی بۆ سەرەوەو کۆ کردنەوەی لە ناوراستی سەریان بۆیە بەشێوەی کۆپارەی وشتری لێ دێت.

دەڵێت: ئەمە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کەوا مەبەست لە لێچوونی بە کۆپارەی وشتر بەرز بوونەوەی پەلکەکانیان لەسەر سەریان و کۆ کردنەوەی پرچەکانیان لەوێ، زۆر دەبێتەوە تاوکو بە لایەکی سەریدا مەیەلان دەکات هەروەکو چۆن کۆپارە مەیەلان دەکات.

ابن درید دەڵێت: دەڵێن (ناقة میلاء) ئەگەر هاتوو کۆپارەکەی بە لایەکدا مەیەلان بکات . خوایش لە هەمووان زاناترە.

فەرموودەکەی پێغەمبەرﷺ: ((لا یدخلن الجنة)) هەروەکو ئەوانەی پێشوو دوو بۆچوونی لە سەرە:

یەکەمیان: مەبەستی ئەوەیە ئەو کەسە شتی حەرامی حەڵاڵ کردووە هەرچەندە دەزانێت ئەوە شتێکی حەرامە بۆیە پێی کافر دەبێت و بە هەتا هەتایی لە ئاگردا دەمێنێتەوە و هەرگیز ناچێتە بەهەشتەوە .

دووەمیان: مەبەستی ئەوەیە کە لە گەڵ سەرکەوتووەکاندا یەکەم جار ناچێتە بەهەشتەوە، خوایش باشتر دەزانێت)) تەواو بوو..

خۆشکی بەرێزم... بۆ خۆدەردەخەیت و خۆ دەڕازێنیتەوە؟ چۆن بەو جل و بەرگە ئابڕوبەرەوە دەردەچێتە دەرەوە؟

زۆر بە جوانی بیر لەو وەسفە جوانەی پێغەمبەرﷺ بکەرەوە کەوا لە سەردەمەی ئەودا نەبووە... ئافرەتێك پۆشاکی لە بەردایە بەڵام رووتە!! چۆن؟ چونکە

پۆشاکی زۆر تەنگە جوانی جەستە دەردەخات، یان زۆر تەنك و سووکە یان لە چەند لایەکەوە کراوەتەوە ((کاسیات عاریات ممیلات مائلات)) لە ڕێکردنیدا لارولەنجە دەکات، بۆیە دڵی پیاوانی بۆ لار دەبێتەوە ! بۆ ئەی خۆشکی بەڕێزم! ؟ سوێند بە خوا... خوای گەوەر حیجابی لە سەرت فەرز نەکردووە و دوو بە دووبوونەوەی لە گەڵ پیاوی ئەجنەبیدا حەرام نەکردووە ئیللا لە بەر ئەوەی تۆ مرواریيەکی پارێزراوی و گەوهەرێکی پۆشراوی، جا تۆ دایکی، تۆ خێزان و خانەوادەی، تۆ کچی و تۆ پوریت، ئەگەر تۆ نیوەی کۆمەڵگا ببەخشیت و خۆتیش نیوەی کۆمەڵگەی کەواتە تۆ هەموو کۆمەڵگەی.

یا درة حفظت بالأمس غالية	واليوم يبغونها للهو واللعب
يا حرة قد أرادوا جعلها أمة	غريبة العقل غريبة النسب
هل يستوي من رسول الله قائده دوماً	و آخر هاديه أبو لهب
وأين من كانت الزهراء أسوتها	من من تقفت خطا حمالة الحطب
فلا تبال بما يلقون من شبه	وعندك الشرع إن تدعيه يستجب؟
سليه من أنا؟ لمن أهلي؟ لمن نسبى؟	للغرب أم أنا للإسلام والعُرْبِ ؟
لمن ولائي؟ لمن حبى؟ لمن عملي؟	لله أم لدعاة الإثم والكذب ؟
هما سبيلان يا أختاه ما لهما من ثالث	فاكسبى خيرا أو اكتسبى
سبيل ربك والقرآن منهجه	نور من الله لم يحجب ولم يغب

واتە: ئەی ئەو مرواریيەی تا دوێنی بە نرخەوە پارێزراوبوو، بەڵام ئەمڕۆ دەیانەوێت بیکەنە جێگەی گەمە و یاری، ئەی ئەو ئازادەی دەیانەوێت ببێتە کۆیلە بە عەقڵ و بە ڕەچەڵەك نامۆیە، ئایا کەسێك پێغەمبەری خواسەرکردەی بێت هەردەم یەکسانە لە گەڵ کەسێکدا پێشڕەوەکەی ئەبو لەهەب بێت؟، چۆن یەکسانە کەسێك پێشەنگی (زەهرا) بێت، لە گەڵ کەسێکدا شوێن پێی (حمالة الحطب)ی هەڵگردبێ، هەرگیز گوێی پێ مەدە کە گومان دەکەنە دڵتەوە، لە کاتێکدا تۆ شەرعێکت هەیە گەر بانگی بکەی وەڵامت دەداتەوە، لێی بپرسە من کێم؟ ئەهل و

رەچەڵەکم بۆ کویٰ دەگەڕێتەوە؟، بۆ رۆژئاوا یان بۆ ئیسلام و عەرەب ؟، دڵسۆزیم بۆ کێیە؟ خۆشەویستیم بۆ کێیە؟ کارەکەم بۆ کێیە؟، بۆ خوایە یان بۆ بانگەوازکارانی خراپەکاری و درۆیە ؟، ئەوە دوو رێگایە — خوشکەکەم — سێیەمیان نییە، بۆیە چاکە بە دەست بهێنە یان داوای بکە، رێگای پەروەردگارت و قورئان پەیرەوی ئەوە، روناکی لە خوداوە داناپۆشرێت و بزر نابێت.

خێراکە خوشکی بەرێزم —هەر ئێستا — ... ئەی گەوهەرە بە نرخەکە ... ئەی مروارییە پۆشراوەکە... ئەی یاقوتە پارێزراوەکە... خێراکە ئەی کچی یەکتاپەرست ئەی کچی ئیسلام... خێراکە حیجابەکەت داپۆشە... بەرەو رەوشت بەرزی، بەرەو داوێن پاکی...

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ قُل لِّأَزۡوَٰجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَآءِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ يُدۡنِينَ عَلَيۡهِنَّ مِن جَلَٰبِيبِهِنَّ﴾ الأحزاب: ٥٩، واتە: ئەی پەیامبەرﷺ بە ژنەکانت بڵێ، بە کچەکانت و ژنانی بڕوادار بڵێ: باڵاپۆش و عاباکانیان بپێچن بە خۆیانا بە شێوەیەك کە تەواوی سەر و مل و جەستەیان داپۆشێ)).

کەوابوو خێراکە ئەی خوشکی رۆژووانم ..ئەی خوشکی نوێژەرم ..خێراکە ئەی خوشکی باڵاپۆشم ... خێراکە هەر ئێستا بڕیاری گوێڕایەڵی خوا و پێغەمبەرەکەت بدەﷺ.. بە خۆشەویستی خوا، بە خۆشەویستی پێغەمبەرەکەی ﷺ.. ئەویش بەوە دەبێ هەر لە ئێستا بە دوواوە چیتر لە ماڵ دەرنەچیت ئیللا بە پۆشاکێکی شەرعییەوە نەبێت، نابێت — خوشکی بەڕێزم — هەرگیز ئەو فەرموودەیەی پێغەمبەری خواﷺ لە بیر بکەی کە دەفەرموێت: ((صنفان من أهل النار لم أرهما، قوم معهم سياط كأذناب البقر يضربون بها الناس، ونساء كاسيات عاريات)) داوا لە خوا دەکەم هەرگیز نەبیتە ئەو جۆرە، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە وە داوا لە خوا دەکەم لە دونیا و قیامەتدا دامانپۆشێت ...

نزیکبوونەوەی ڕۆژگار و کەمبوونەوەی کار و زۆربوونی چروکی و ڕەزیلی

لە نیشانەکانی قیامەت: نزیك بوونەوەی ڕۆژگار...

ئیمامی (البخاری) لە (صحیح)[1] ەکەیدا ریوایەتی کردووە لە فەرموودەی (أبو هریرە) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا تقوم الساعة حتى يقبض العلم وتكثر الزلازل و يتقارب الزمان ...)) واتە: قیامەت هەڵناسێت تاوەکو زانیاری هەڵنەگیرێت و بومەلەرزە زۆر نەبێت و ڕۆژگار نزیك نەبێتەوە ...)) لە ریوایەتێکی تردا هاتووە ((يتقارب الزمان، وينقص العمل، ويلقى الشح)) واتە: ڕۆژگار نزیك دەبێتەوە و کارکردن کەم دەبێتەوە و چرووکی زۆر دەبێت)).

نیشانەی یەکەم: لەم فەرموودەیەدا ((تقارب الزمان))... ئایا مانای ئەو فەرموودەیە چییە ((حتى يتقارب الزمان))؟ مـن مانای ئەم فەرموودەیە بە فەرموودەیەکی تری پێغەمبەری خواﷺ ڕوون دەکەمەوە، چەند جوان و قەشەنگە کەوا هەموو قسەکانمان قسەی پێغەمبەری خوابن ﷺ!؟

لە (مسند) ی ئیمامی ئەحمەد و (صحیح) ی ابن حبان و جگە لەوان بە سەنەدێکی (صحیح)[2] هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبو هريرە) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا تقوم الساعة حتى يتقارب الزمان، فتكون السنة كالشهر، ويكون الشهر كالجمعة، وتكون الجمعة كاليوم، ويكون اليوم كالساعة، وتكون الساعة

١ـ أخرجه البخاري كتاب الاستسقاء باب ما قيل في الزلازل و الأيات (١٠٣٦)، وكتاب الأدب، باب حسن الخلق والسخاء و ما يكره من البخل (٦٠٣٧).

٢ـ أخرجه أحمد (٢/٥٣٧، ٥٣٨)، وابن حبان في ((صحيحه)) (٦٨٤٢)، وأبو يعلى في ((مسنده)) (٦٦٨٠) من حديث أبي هريرة رضي الله عنه.

وله شاهد عن أنس رضي الله عنه أخرجه الترمذي، كتاب الزهد، باب ما جاء في تقارب الزمان (٢٣٣٢)، وصححه العلامة الألباني في ((صحيح الجامع)) (٧٤٢٢).

کاحتراق السعفة الخوصة)) واتە: قیامەت ڕوونادات تاوەکو ڕۆژگار نزیك نەبێتەوە،جا ساڵێك وەکو مانگێك دەبێت و مانگێك وەکو هەفتەیەك دەبێت و هەفتەیەك وەکو ڕۆژێك دەبێت و ڕۆژێك وەکو کاتژمێرێك دەبێت وە کاتژمێرێکیش وەکو سوتاندنی سەعاف دارەخورمایەك دەبێت)) صەڵات و سەلام لەسەر ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات، جا ئەم نیشانەیە ڕووی داوە ئێمە پێش چەند ڕۆژێکی کەم ڕۆژووی مانگی ڕەمەزانمان دەگرت ئا ئەوەتا ئێستا چاوەڕوانی ڕەمەزانێکی تر دەکەین، هەروەها ساڵێك وەکو مانگێکی لێ دێت ! خاوەن کارێك یان خاوەن پیشەیەك یان خاوەن نوسینگەیەك دەردەچێت، هەرکە دەردەچێت و دەچێتە سەر کارەکەی گوێی لەبانگی نیوەڕۆ دەبێت،هەر کە کاغەزەکان ئەمدیو ئەودیو دەکات و دەست بەهەر کارێك دەکات دەبینی کاتەکە وا تەواو بووەو کاتژمێرەکەش ڕۆیشت و ڕۆژەکەیش بە دوایدا تەواو بوو ... الله أکبر.

هەفتە وەکو ڕۆژ وایە، ڕۆژیش وەکو کاتژمێرە، کاتژمێریش هیچ نییە وەکو ئەوەیە گەڵای دارەخورامەیەك کەوتە خوارەوە و سووتا.

ئەم نزیك بوونەوە سەیرە بۆ وای لێهاتووە؟

زاناکان لەم بابەتەدا چەند ڕایەکیان هەیە: گرنگترین ڕا لەو ڕایانەدا کەوا دڵم پێی ئارام بێت و نەفسم پێی ڕازی بێت: نەمانی بەرەکەتە لە کاتەکاندا، واتە: بەرەکەت لە کاتەکاندا کەم بووەتەوە، وە لە کارەکاندا ! ئایا تاوانی ئێمە لەوەدا چییە؟ وا مەلێ... ئێمە هۆکارین، چۆن؟ ! بە تاوان و سەرپێچییەکانمان، ئایا چارەسەر چییە و کار چییە؟ بە دوو شت: ئەوانیش ئیمان و تەقوایە .

خوای گەورە دەفەرموێت ﴿وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ ٱلْقُرَىٰٓ ءَامَنُوا۟ وَٱتَّقَوْا۟ لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَٰتٍ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ﴾ الأعراف: ٩٦، واتە: ئەگەر خەڵکی ئەو گوند و شارانە بڕوایان هێنابا و لە خوا ترسیان بووبا و کاریان بە بەرنامەی ئەو کردبا ئێمەش دەرگای گشت خێر و پیتێکی ئاسمان و زەوییمان بە ڕوویاندا واڵا دەکرد)).

جا سەر زەوی هەموو پڕە لە خەیر و بەرەکەت و نیعمەت،ئاڵتونی تێدایە،فوسفات و منجنیز و نەوتی تێدایە و هەروەها بەرەکەت لەئاسمانەوە

دادەبەزێت لەڕەحمەت و باران و خەیرات، بەڵام بەرەکەتی تێدا نەماوەو هەڵگیراوەو لاواز بووە و کەم بووەتەوە... دەتەوێت شەو هەستی بۆ شەونوێژ کەچی بەرەکەت لە کاتەکەدا نابینیتەوە, دەتەوێت پەیوەندی خزمایەتی بگەیەنیت کەچی بەرەکەت لە کاتەکەدا نەماوە، دەتەوێت کارێك ئەنجام بدەیت کەچی کات نییە، جا بە شێوەیەکی دیار و ئاشکرا بەرەکەت نەماوە! پێغەمبەری خواﷺ ڕاستی فەرمووە کاتێك دەفەرموێت: ((لا تقوم الساعة حتى يتقارب الزمان)).

بەڵام چۆن جارێکی تر بەرەکەت دەگەڕێتەوە بۆ کار و تەمەن و وشە و حاڵ و ماڵ و تەندروستیمان؟ وڵامەکەی هەر ئەوەیە کە باسم کرد بە ئیمان و تەقوا.

بەڵام ئیمان تەنها وشەیەك نییە — داوا لە خوا دەکەم ئیمان بە قسمەتی ئێمە و ئێوە بکات — جا ئیمان بریتییە لە: وتن بە زمان و باوەڕهێنان بە دڵ و کارکردن بە ئەندام و پەلەکان. وە تەقواش بریتییە لە: دین و پرۆگرام و بەرنامە، چونکە تۆ ڕۆژوو ناگریت تەنها لە بەر تەقوا نەبێت و حەج ناکەیت تەنها لە پێناوی تەقوادا نەبێت و صەدەقە بە هەژاران نادەیت تەنها لە پێناوی تەقوادا نەبێت هەموو پەرستنەکان لە پێناوی تەقوا ئەنجام دەدرێت چونکە مەبەست لە دروست کردنی هەموو دروستکراوەکان تەنها پەرستنە هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ الذاريات: ٥٦، واتە: من هەر بۆیە جنۆکە و ئادەمیزادم دروست کردووە بم پەرستن و بمناسن)).

بەڵام ئایا دەزانی مەبەست لە پەرستن تەقوایە؟ بەڵێ... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱعْبُدُوا۟ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُمْ وَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ البقرة: ٢١، واتە: ئەی خەڵکینە! تەنها پەروەردگاری خۆتان بپەرستن کە ئێوە و پێشووەکانی ئێوەی لە نەبوون دروستکردووە چونکە ئاوا پەرستنێك هێزی پارێزگاری دروست دەکا و بەڵکو ئێوەش خۆ بپارێزن)).

کەوابوو بە تەقوا و ئیمان بەرەکەت دادەبزێتە سەر تەمەن و سامان و خواردنەکانمان، جا هۆی نەمانی ئەم هەموو بەرەکەتانە تەنها تاوان و سەرپێچی

خۆمانە، ئەگەر گەڕاینەوە و لە لای پەروەردگارمان تەوبەمان کرد ئەوا بەرەکەت لە ژێر پێمانەوە هەڵدەقوڵێت و لە ئاسمانەوە بەرەکەتمان بۆ دادەبەزێت...

لە سەردەمێك لە سەردەمەکاندا دەنکە گەنمێکیان لە ناو سنوقێکی شووشەدا دەزیوەتەوە بە قەد ناوکە خورمایەك بووە و لە ژێری نوسراوە: ئەم گەنمە لە سەردەمی بەرەکەتدا لە زەوییەوە سەوز بووە، جارێکی تر بەرەکەت دادەبەزێتەوە (انشاء الله) جا بۆیە بێ هیوا و بێ ئومێد مەبە...

بەڵام ئەم بەرەکەتە لە سەردەمی پێغەمبەری خواعیسادا دەبێت (على نبينا وعليه أفضل الصلاة والسلام)، من باسی ئەم بابەتە دەکەم بە درێژی –انشاء الله– لە کاتی باسکردنی دابەزینی عیسا ی کوڕی مەریەمدا عليه السلام چونکە پێغەمبەری خوا ﷺ تەنانەت باسی ئەو جلوبەرگەی عیسای کردووە کاتێ لە ئاسمانەوە پێوەی دادەبەزێت،– انشاء الله– باسی ئەوە بە درێژی دەکەم لە جێگەی خۆیدا.

جا لێرەوە دەڵێین: ئەو نیشانەیە رویداوە بە شێوەیەك کەوا دڵەکەت پڕ دەکات بە خۆشەویستی و باوەڕ بە پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ.

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((لا تقوم الساعة حتى يتقارب الزمان، وينقص العمل))، واتە: قیامەت هەڵناسێت تاوەکو رۆژگار نزیك دەبێتەوە و کارکردن کەم دەبێتەوە)) ئاه هـ... بە راستی ئەمە کێشەکەیە... دەبینی رەفی کتێبخانەکەمان پڕ دەکەین لە چەندان بەرگی کتێب (مجلدات)، کتێبی ئەوتۆمان هەیە کە پێشینەکانمان نەیانبووە بەڵام کێشەکە کێشەی تیۆر نییە !کەوابوو کوا کارکردن؟! کار کردن کەم بووەتەوە، ئەوەیشە نیشانەیەکە لە نیشانەکانی قیامەت، دڵنیابە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ راستی فەرمووە دەربارەی هەر شتێك لە خودای گەورەوە کە دەربارەی ئەم دینە هاتبێت ﴿وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلْهَوَىٰٓ﴾ النجم: ٣، واتە: قسەو گوفتاری(پێغەمبەر) لەرووی هەواوهەوەسەوە نییە))، بۆیە کاتێك بەراوردێك دەکەیت لەنێوان کار و کردەوەکانی ئێمەو کارو کردەوەکانی پێشینەکانمان ئەواکەلێنێکی گەورەو جیاوازییەکی زۆر دەبینی بەقەد نیوان زەوی و ئاسمانەکان، دەبینی ئەوان قسەکانیان کەم بووە،بەڵام کردەوەکانیان زۆر بوو وە

ئێمە قسەکانمان زۆر زۆرن کەچی کردەوەکانمان کەمن .

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَآ أُبَرِّئُ نَفۡسِيٓۚ إِنَّ ٱلنَّفۡسَ لَأَمَّارَةُۢ بِٱلسُّوٓءِ﴾ یوسف: ٥٣، واتە: خۆ هەرگیزیش پاکانە بۆ خۆم ناکەم، چونکە نەفس و دەروون هەمیشە فەرمان بە خراپە دەدا)). داوا لە خوا دەکەم ڕاستی و ڕاستگۆیی بخاتە سەر زمان و کار و کردەوەمان لە هەموو کات و ساتێکدا، بە ڕاستی کاتێ من خۆم بەراورد دەکەم لە گەڵ پێشینە چاکەکانماندا هەست بە سووکی و گومڕاییەکی سەخت دەکەم! بە ڕاستی کار کردن بە شێوەیەکی غەمگین و شەرمەزاری کەم بووەتەوە! بە ڕاستی ئەم دابڕانە بێخێرە لەنێوان وتەو کردەوەکاندا هۆکارێکی زۆر ترسناکە لەهۆکارەکانی دواکەوتن و ریسوایی و زەلیلی و لاوازی ئەم ئوممەتە، چونکە بە ڕاستی -هەر وەکو باسم کرد- جیهان ناتوانێت فەرمانڕەوایی ئێمە بکات ئیللا لە ڕێگای کردار و داهێنان و رەوشت و بەرهەم و بەخشینەکەی نەبێت، بەڵێ... زۆر ئەستەمە کە زانایەك حوکم بە سەرماندا بکات لە ڕێگای وانەیەکی چاکەوە یان وتارێکی زرینگەدار یان تەنانەت لە ڕێگای دەیان بەرگی کتێبەوە کە چاپ دەکرێت، بەڵکو دەمانەوێت ئێمە بە کردار شایەتی بۆ ئەم دینە بدەین، چونکە ئیمان بە بێ کردار هیچ بایەخێکی نییە کەوابوو کردار بەشێکە لە ئیمان، پێشینانمانﷺ هەرگیز کرداریان لە ئیمان دەرنەدەکرد، جا ئیمان وتەیە بە زمان و باوەڕهێنانە بەدڵ و کردارە بەئەندام و پەلەکان، بۆیە دەبێت ئێمەئەم قسەیە و ئەم باوەڕە بگۆڕینە کردەوەیەکی واقیعی لەسەر زەوی .

پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی هەروەکو لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبو هریرە)ەوە: ((إن الله لا ینظر إلی صورکم وأموالکم، ولکن ینظر إلی قلوبکم وأعمالکم)) واتە: خوای گەورە تەماشای دیمەن و سامانەکانتان ناکات بەڵکو تەماشای دڵ و کردەوەکانتان دەکات)).

لەگەڵ مندا بیر لەم ئایەتە پیرۆزانە بکەرەوە، هەردەم ئایەتەپیرۆزەکان دێت و

١ـ أخرجه مسلم،کتاب البر والصلة و الآداب،باب تحریم ظلم المسلم و خذله و احتقارهو دمه و عرضه و ماله(٢٥٦٤).

ئیمان و کردار دەکاتە هاوڕێی یەك.

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أَنَّ لَهُمۡ جَنَّٰتٖ﴾ البقرة:٢٥، واتە: ئەی پێغەمبەرﷺ مژدە بدە بەوانەی کە بڕوایان بە خـوا و پەیامبەر و بە ڕۆژی دوایی هەیە و ئاکارە چاك و پەسـەندەکان ئـەنجام دەدەن کـە بێ گومان بەهەشت گەلێکیان بۆ هەیە)) .

خوای گەورە دەفـەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ كَانَتۡ لَهُمۡ جَنَّٰتُ ٱلۡفِرۡدَوۡسِ نُزُلًا﴾ الکهف: ١٠٧، واتە: بێ گومـان ئەوانـەی ئیمـان و باوەڕیـان هێنـاو کـردەوەی چـاکیان ئـەنجام دا هـەر لـە زووەوە باخـەکانی فیردەوسـان کردۆتـە جێـی پەزێراییان)).

بەڵکو خوای گەورە لە ئایەتێکی پیرۆزدا کرداری پێش ئیمان خستووە بۆ ئەوەی سەرنجمان بۆ گرنگـی کـردار رابکێـشێ و دەڵێـت: ﴿مَنۡ عَمِلَ صَٰلِحٗا مِّن ذَكَرٍ أَوۡ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَلَنُحۡيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةٗ طَيِّبَةٗۖ وَلَنَجۡزِيَنَّهُمۡ أَجۡرَهُم بِأَحۡسَنِ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ﴾ النحل: ٩٧، واتە: هەر کەسێك – لە نێر یان لە مـێ – هـەر کـارێکی چـاك ئەنجام بداو بە ئیمان و باوەڕداریش بێت بەڵێن بێت بیژێنین بە ژیانێکی پـاك، واتـە: بە ژیانێکی بە قەناعەت و بە سەعادەت، بە چاکتریش لەوەی کردوویانـە پاداشـتیان بدەینەوە)) بۆیە دەبێ کردار هەبێت، بەڵکو لە ئایەتێکی پیرۆزی تـردا لـە سـورەتی (الأعراف) خوای گەورە دەفەرموێت لە کۆتـایی ئایەتەکـەدا: ﴿وَنُودُوٓاْ أَن تِلۡكُمُ ٱلۡجَنَّةُ أُورِثۡتُمُوهَا بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ﴾ الأعراف: ٤٣، واتە: (جا کە بەهەشت دەبینن لە لایەن فریشتەکانەوە) بانگ دەکرێن و پێیان دەگوترێ ئـەم بەهەشـتە ئـەو بەهەشـتە بـوو بەڵێنتان پێ درابـوو وا ئـەمڕۆ بـە هـۆی (ئـەو کـار و کـردەوە چـاکانەوە لـە دونیـادا ئەنجامتان دان پێتانـدرا بوونـە خـاوەنی، واتـە: بـە هـۆی مانـدوو بـوونی خۆتانـەوە بوو)).

نەوەك لە بەر ئەوەی تێڕوانینتان دەکرد یان خۆتان دەردەخست یان قسەتان دەکرد! هەرگیز وانییە! تێڕوانیین چەندە ئاسانە! قسەکردن چەند ئاسانە ! بەڵام کێشەکە ئەوەیە کەوا ئەو قسەیە بگۆڕیتە کردەوە، ئەمە کێشەکەیە ... هەرگیز ئەم ئوممەتە بەختیار نابێت لە دونیا و قیامەتدا تاکو ئەم تیۆرە ئیمانییە و ئەم باوەڕەی ناو دڵەکان نەگۆڕێتە واقیعێکی کرداری و بەرنامەی ژیان، هەموو لە جێگەی خۆیدا و لە بواری خۆیدا.

ئێمە نامانەوێت هەموو ئەم ئوممەتە ببنە بانگەوازکار لەسەر مینبەرەکان، یان وانەبێژ لە کەناڵە ئاسمانییەکان، نەخێر هەرگیز... بەڵکو دەمانەوێت هەموو ئەم ئوممەتە ببێتە بانگەوازرکار بۆ دینی خوا بە وتە و باوەڕهێنان و کردەوە لەسەر مینبەری ئەم ئیسلامە گەورە و بڵندە، هەریەکەو لە پێگەکەی خۆی، هەرکەسێ لە جێگەی بەخششەکەی خۆی، تۆ کەسێکی پزیشکی ئەوا لە بوارەکەی خۆتدا داهێنان دابهێنە، تۆ کەسێکی ئەندازیاری لە کارگەکەی خۆتدا داهێنان دابهێنە، تۆ کەسێکی بازرگانی بازرگانییەکەت پێشبخە، هەروەها ئەو دوای پیشەکان بە گوێرەی ئەوەی کە خوای گەورە منەتی کردووە بە سەرتدا لە توانا و وزە و شارەزاییەکەت، بە راستی ئەوە شایەتییەکە هەرکەسێ بیشارێتەوە سوێند بە پەروەردگاری کەعبە ئەوا تاوانبارە، دەبێ ئێستا هەموو موسڵمانێك شایەتی بدات لە پێناوی ئیسلام و دینەکەیدا، ئێستا دەبێت هەموو خوشکێکی موسڵمان ئەو شایەتییە بدات لە پێناوی ئیسلام و دینەکەیدا بە وتە و باوەڕ و کردار... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنُودُوٓاْ أَن تِلۡكُمُ ٱلۡجَنَّةُ أُورِثۡتُمُوهَا بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ﴾ الأعراف: ٤٣، (لە پێشدا راڤە کرا) .

من پرسیارێك دەکەم... ئایا ئێوە بیلال دەناسن؟ ئەو بیلالەی کە بانگ وێژی پێغەمبەری خوارﷺ بوو... ئەو کۆیلە حەبەشییە کە دینی ئیسلام بۆ ئەو پلە و پایە بڵندە بەرزی کردەوە ... بۆ ئەو جێگە بەرزە ... با رەدی ئەوانە بدەینەوە کەوا گۆرانی بە باڵای ئازادی و دیموکراسییەوە دەڵێن و پێیان بڵێین: بە راستی ئیسلام ئەو دینەیە کەوا یەکسانی لە نێو خەڵکیدا سەپاندووە، لە نێوان کۆیلە و

گەورەکەیدا جیاوازی نەکردووە، ڕێزو کەرامەتی بەخشیوەتە خوا ترسان، خوای گەورە دەفەرمویێت: ﴿إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ﴾ الحجرات: ١٣، واتە: بێ گومان بەڕێزتریشتان لای خوا، ئەوەتانە کە بە تەقواتر و خۆپارێزتر بێت، لە سنوورەکانی خوا نەترازێت)).

تەماشای بیلال بکە... ئایا پێغەمبەری خوا ﷺ چی بە ئەو دەفەرموێت؟ هەروەکو لە (صحيح البخاري و مسلم)[١] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريرە) ەوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((يا بلال حدثني بأرجى عمل عملته في الإسلام، فإني سمعت دف نعليك بين يدي في الجنة)) واتە: ئەی بیلال باسی چاکترین کارێك کە لە ئیسلامدا کردبێتت بۆ بکە، چونکە من گوێم لە دەنگی پێڵاوەکانت بوو لە بەر دەستمدا لە ناو بەهەشتدا)) .

بیلالی کوڕی ڕەباح؟ بەڵێ ... ئەو کەسەی کە لە سەرەتای بانگەوازدا ئازار و ئەشکەنجە دەدرا لەسەر ئەو لمە گەرمەی مەککە و بەردی گەورەیان لەسەر سنگی دادەنا و ئەویش ئەو سروودە شیرین و خۆشەی دەگوت کە گوێی ڕۆژگاری پڕ کردووە: ((أحد أحد)) پێغەمبەری خوا ﷺ گوێی لە دەنگی پێلاوەکانی بوو لە بەهەشتدا، بەڵام بە چی شتێك گەیشتووەتە ئەو پلەیە؟ بە کردەوە... جا ئایا ئەو کردارە چییە کەوا بیلال ئەنجامی دەدات؟ تاوەکو لە ڕێگەی ئەوەوە گەیشتبێتە ئەو پایەیە... وە گەیشتە ئەو پلەیە... تا رادەیەك کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ گوێی لە دەنگی پێڵاوەکانی ببێت لە بەهەشتدا؟ ئەمە بابەتێکە سوێند بە خوا ئەگەر بیری لێ بکەیتەوە ئەوا عەقڵت لە دەست دەدەیت، تەماشاکە و بزانە کە بیلال چی دەڵێت... کردارێکە ڕەنگە بە بیری زۆربەی برا و خوشکانماندا نەیەت، بریا لەم کارە تێبگەیشتایەن و پاشان هیممەتێك بکەین بۆ جێبەجێکردنی، چونکە ئەم بابەتە بابەتێکی تیۆری نییەو بەس، بابەتێکی قسەو باس نییە هەروەکو باسم کرد... داوا لەخوا دەکەم کە ئیخلاص و وەرگرتنی کردارەکانمان بە نسیب بکات...

١ـ أخرجه البخاري، أبواب التهجد ((باب فضل الطهور بالليل والنهار)) (١١٤٩)، ومسلم كتاب فضائل الصحابة ((باب من فضائل بلال)) (٢٤٥٨).

بیلال گوتی: ((یا رسول الله ﷺ ما عملت عملا أرجى عندي: أني لم أتطهر طهورا في ساعة ليل أو نهار إلا صليت بذلك الطهور ما كتب لي أن أصلي))، واتە: ئەی پێغەمبەری خواﷺ هیچ کردارێك نییە لای من چاکتر بێت لەوەی کە هەر کاتێك دەستنوێژ بشۆرم لە هەر ساتێکی شەو یان ڕۆژدا ئەوا بەو دەستنوێژە چەند رکاتێك نوێژ دەکەم)) .(مەبەستی نوێژی دەست نوێژە).

تەنها ! هەرکە دەستنوێژێك بگرێت بە پێی ئەوەی خوا ویستی لێ بێت نوێژ دەکات، ئەمە ئەو کردارە بوو کە گەیاندییە ئەو پلە و پایەیە؟؟

بەڵێ... لە (صحیح مسلم)[١] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبي ذر)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا تحقرن من المعروف شيئا، ولو أن تلقى أخاك بوجه طلق)) واتە: هەرگیز چاکە بە کەم مەزانن، هەرچەندە ئەگەر بە بزەیەکەوە بگەیتە برایەکی خۆت)). ڕەنگە کردارێك لای خەڵکی گەورە بێت کەچی لای خوداوەند زۆر سووکە و هیچ کێشێك و بەهایەکی نییە، چونکە خاوەنەکەی لە پێناوی خوادا نەیکردووە،یاخود رەنگە کردارێك لای خەڵکی سووك و بێ نرخ بێت بەڵام لای خوداوەند زۆر گەورە و مەزنە... چونکە خاوەنەکەی تەنها لە پێناوی خوادا ئەنجامی داوە ((إِنَّمَا الأعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى))،[٢] واتە: کردەوە و پەرستشەکان تەنها بە نیەتەوە دەبن وە هەموو کەسێکیش تەنها ئەوەی بۆ هەیە کە نیەتی لێ هێناوە)).

کێشەکە کێشەی راستی لە مەبەست و نیەتدایە... رەنگە تۆ تەنها جونەیهی بە صەدەقە بدەیت و پێش هەزار جونەیە بکەوێت، بەڵکو پێش یەك ملیۆن جونەیە بکەوێت، چونکە خوای گەورە هیچ کردەوەیەك وەرناگرێت تەنها ئەوانە نەبێت کە تەنها لە پێناوی خۆیدا بووە و راست و رێك و پێك بووە واتە: بە گوێرەی رێنمایی پێغەمبەری خواﷺ بووە.

١ـ أخرجه مسلم، كتاب البر والصلة و الآداب، باب استحباب طلاقة الوجه عند اللقاء)) (٢٦٢٦).
٢ـ أخرجه البخاري كتاب بدء الوحي، باب كيف كان بدء الوحي على رسول الله ﷺ (١) ومسلم كتاب الإمارة باب قوله ﷺ: ((إنما الأعمال بالنية)) (١٩٠٧).

تۆ باش دەزانیت کەوا ئافرەتێك چووە دۆزەخەوە بە هۆی پشیلەیەکەوە کە بەندی کردبوو ئەو نە خواردنی دەدایە و نە ئازادی کردبوو بۆ ئەوەی خۆی شتێك پەیدا بکات[١]، کەچی ئافرتێکی داوێن پیس لە داوێن پیسەکانی بەنی ئیسرائیل چووەتە بەهەشتەوە بە هۆی سەگێکەوە کە پێڵاوەکەی دەرکردبوو و پڕی لە ئاو کرد و ئاوی پێدا و ئەویش خواردییەوە خوای گەور سوپاسگوزاری بوو وە لە تاوانەکانی خۆش بوو.[٢]

چەند مانایەکی جوان و ڕێك و پێکن ئەگەر مرۆڤایەتی لێی تێبگەن ئەوا ملکەچی فرمانەکانی خوای گەورە دەبوون، بە خۆشەویستییەوە بەرەو لای پێغەمبەری خواﷺ دەهاتن، ئافرەتێك دەچێتە دۆزەخەوە بە هۆی پشیلەیەکەوە و داوێن پیسێك دەچێتە بەهەشتەوە بەهۆی سەگێکەوە ! الله أكبر! ! ئەمە یانی چی؟ بەراستی دینەکەمان دینێکی نایاب و بێ وێنەیە .

تەماشای (ربیعە ی کوڕی کعب الاسلمی) بکە... فەرموودەکە لە (صحیح مسلم)[٣] دا هاتووە دەڵێت: ((كنت أبيت مع رسول اللهﷺ...)) واتە: هەندێ شەو لای پێغەمبەری خواﷺ دەمامەوە ((قال: فأتيته بوضوئه وحاجته)) واتە: ئاوی دەستنوێژ و پێویستییەکەیم بۆ هێنا)) باش بیهێنە پێش چاوی خۆت، پێغەمبەری خواﷺ لە خەو هەستا، بینی (ربیعە) هەموو پێداویستییەکی بۆ ئامادە کردووە بۆیە پێغەمبەری خواﷺ ڕەنگە ویستبێتی پاداشتی(ربیعە) بداتەوە لەبەر زرنگ و زیتی و تێگەیشتنەکەی، بۆیە پێغەمبەری خواﷺ بە ربیعە دەڵێت: ((سل يا ربيعة " فقلت: أسألك مرافقتك في الجنة . فقال النبيﷺ: أو غير ذلك؟)) واتە: داوا بکە ئەی (ربیعە)... گوتم: داوات لێ دەکەم ببمە هاوڕێت لە بەهەشتدا، پێغەمبەری خواﷺ

١ـ أخرجه البخاري كتاب بدء الخلق، باب خمس من الدواب فواسق، يقتلن في الحرم (٣٣١٨) وكتاب المساقاة ((باب فضل سقي الماء)) (٢٣٦٥)، ومسلم كتاب البر و الصلة و الآداب ((باب تحريم تعذيب الهرة ونحوها من الحيوان الذي لا يؤذي)) (٢٢٤٢) وكتاب السلام ((باب تحريم قتل الهرة)) (٢٢٤٢/١٣٣) من حديث ابن عمر رضي الله عنه، ورواه مسلم من حديث أبي هريرة رضي الله عنه (٢٦١٩).

٢ـ أخرجه البخاري كتاب بدء الخلق، باب إذا وقع الذباب في شراب أحدكم فليغمسه (٣٣٢١) و (٣٤٦٧)، ومسلم كتاب السلام ((باب فضل سقيا البهائم المحترمة و إطعامها)) (٢٢٤٥) من حديث أبي هريرة رضي الله عنه.

٣ـ أخرجه مسلم، كتاب الصلاة ((باب فضل السجود و الحث عليه)) (٤٨٩).

گوتی: جگە لەو داوایە ؟)) مەبەستی ئەوەیە هیچ ئاواتێکی ترت نییە؟ ((قلت: هو ذاك)) واتە: گوتم: نەخێر تەنها ئەوە داواکەمە)) هیچ هیوا و ئاواتێکی ترم نییە جگە لەوە، ئایا پێغەمبەری خواﷺ وازی لێ هێنا؟ هەرگیز نەخێر ..بەڵکو پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((فأعني على نفسك بكثرة السجود)) واتە: تێبکۆشە بە سوژدە زۆر بردن)) کار بکە و تێبکۆشە... دەبێ سوژدەکانت زۆر بکەیتەوە، دەبێ ملکەچ بوونت زیاتر بکەیتەوە... دەبێ شەو نوێژەکانت زۆرتر بکەیتەوە، دەبێ کار بکەیت و ئەو قسانەی دەیکەیت بگۆڕیتە کردار ..

ئەمە (أبو بكر الصديق) ﷺ، یەکەم پیاوە لەم ئوممەتەدا لە پاش پێغەمبەری خوا لە (صحيح مسلم)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريره) وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ پرسیار لە هاوەڵانی دەکات لە پاش نوێژی بەیانی و دەفەرموێت: ((من أصبح منكم اليوم صائما؟)) قال أبو بكرﷺ: أنا، قال: ((فمن تبع منكم اليوم جنازة؟)) قال أبو بكرﷺ: أنا، قال: ((فمن أطعم منكم اليوم مسكينا؟))قال أبو بكرﷺ: أنا، قال: ((فمن عاد منكم اليوم مريضا؟)) قال أبو بكرﷺ: أنا، فقال رسول اللهﷺ: ((ما اجتمعن في امرئ، إلا دخل الجنة))، واتە: کێ لە ئێوە ئەمڕۆ بە ڕۆژووە؟ ئەبو بەکر فەرمووی: من، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: کێ لە ئێوە ئەمڕۆ شوێنی جەنازە کەوتووە؟ ئەبو بەکر فەرمووی: من، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: کێ لە ئێوە ئەمڕۆ نانی هەژارێکی داوە؟ ئەبو بەکر فەرمووی: من، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: کێ لە ئێوە ئەمڕۆ سەردانی نەخۆشی کردووە؟ ئەبو بەکر فەرمووی: من، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەو ئاکارانە لە هیچ کەسێکدا کۆ نابێتەوە ئیللا دەچێتە بەهەشتەوە)) .

تەماشای ئەو هەموو کارە بکە لە یەك ڕۆژدا! ئەوە(أبو بكر الصديق)ە کەچی هەرگیز نەیدەگوت: من پیاوی یەکەمم لەم ئوممەتەدا ومن موژدەی بەهەشتم پێ دراوەو چیتر دانیشیت و پشوو بدات! نەخێر ..چونکە ئەو نەگەیشتووەتە ئەو

١- أخرجه مسلم، كتاب الزكاة، ((باب من جمع الصدقة و أعمال البر)) (١٠٢٨)، وهو في كتاب فضائل الصحابة باب فضائل أبي بكر ﷺ.

پایەیە تەنها لە ڕێگای کردارەوە نەبێت و لە گەڵ ئەو باوەڕەی کە بە بتەوی لە دڵیدا جێگیر بوو وە هیچ کەس نەگەیشتووەتە ئەو لوتکەیە تەنها ئەو نەبێت .

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريره) وە: ((من أنفق زوجين في سبيل الله، نودي من أبواب الجنة: يا عبد الله هذا خير، فمن كان من أهل الصلاة دعي من باب الصلاة، ومن كان من أهل الجهاد دعي من باب الجهاد، ومن كان من أهل الصيام دعي من باب الريان، ومن كان من أهل الصدقة دعي من باب الصدقة"، فقال أبو بكر رضي الله عنه: بأبي أنت وأمي يا رسول الله ما على من دعي من تلك الأبواب من ضرورة، فهل يدعى أحد من تلك الأبواب كلها، قال: " نعم وأرجو أن تكون منهم))

لەریوایەتێکی تردا کە (ابن حبان) ڕیوایەتی کردووە بە سەنەدێکی (صحیح)[2] لە فەرموودەی (ابن عباس)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ پێی فەرمووە: ((نعم و أنت هو يا أبو بكر)) واتە: بەڵێ، تۆ ئەو کەسەی ئەی ئەبو بەکر)).

بزانە کەوا ئەم کێشەیە تەنها کێشەی هیوا و ئاوات نییە... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ لَّيْسَ بِأَمَانِيِّكُمْ وَلَآ أَمَانِيِّ أَهْلِ ٱلْكِتَـٰبِ ۗ مَن يَعْمَلْ سُوٓءًا يُجْزَ بِهِۦ ﴾ النساء: ١٢٣، واتە: پاداش و بەرزونزمکردن و بەڵێنەکانی خوا نە بە ئاوات و ئارەزووی ئێوەیە ئەی موسڵمانان! نە بە ئاوات و ئارەزووی خاوەننامەکانیشە بەڵکو بە هەوڵ و تێکۆشان و گوێڕایەڵی کردنی خوایە)).

ئەوەتا پێغەمبەری خواﷺ بە (فاطمة الزهراء) و بیلبلەی چاوەکانی و جگەر گۆشە و خۆشەویستی دڵەکەی و خۆشەویستی ئێمەی موسڵمانان دەفەرموێت: ((يا فاطمة بنت محمد، سليني ما شئت لا أغني عنك من الله شيئا)) واتە: ئەی فاطمة ی کچی محمد، هەر شتێك ویستت لە سەرە داوام لێ بکە دڵنیابە کە هیچ قازانجێکت

١ـ أخرجه البخاري كتاب الصوم ((باب الريان للصائمين)) (١٨٩٧)، ومسلم كتاب الزكاة ((باب من جمع الصدقة و أعمال البر)) (١٠٢٧).

٢ـ أخرجه ابن حبان في (صحيحه) (٦٨٦٧) ولفظه: أنه ﷺ قال: ((يدخل الجنة رجل فلا يبقى أهل دار و لا أهل غرفة إلا قالوا: مرحبا مرحبا إلينا إلينا))، فقال: أبو بكر: يا رسول الله، ما ترى على هذا الرجل من ذلك اليوم؟ قال: ((أجل و أنت هو يا أبا بكر)).

پـێ ناگەیـەنم لـە لای خـوای پـەروەردگار)) وە فەرموودەکـە لـە هـەردوو کتـێبی (صحیح)[١] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريرە) وە.

لە (صحیح مسلم)[٢] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبـو هریـرە) وە کـەوا پێغەمبـەری خواﷺ فەرموویەتی: ((.. ومن أبطأ به عمله لم يسرع به نسبه))، واتە... هەرکەسێك کردەوەکانی دوای بخەن ئەوا ڕەچەڵەکەکەی پێشی ناخات).

مـن لێـرەدا جـەخت لەسـەر بابـەتی کـارکردن دەکـەم – داوا لـە خـوا دەکـەم ڕاستگۆیی بە نسیبی ئێمە و ئێوە بکـات – چـونکە ئـەم ئوممەتـە هـەرگیز ڕزگـاری نابێت و لە دونیادا لە نێو ئوممەتەکانی سەر زەویدا و لـە دوا ڕۆژدا لـە بـەر دەسـتی خوای گەورەدا ئیللا بە کردەوەی چاك نەبێت . . تەنها بەوە نەبێت ئـەو زانیارییـەی کە گوێبیستی بوویت و فێری بوویت بیگۆڕیتە واقعێکی کرداری و بەرنامەی ژیان .

قسەکردن دەربارەی کار و کردەوە باسێکی دوور و درێژە وە ئێمـەیش لەوپـەڕی پێویـستیداین بـۆ ئـەو کـارە... چونکە بـە راسـتی کێشەکە لەوەدایـە کـەوا ئێمـە دابڕانێکی زۆر ترسناك دەبینین لە نێوان وتە و کردەوەدا، رەنگە تەماشـای مرۆڤێك بکەیت و سەرسام بیت بە قسەکانی و لە گەڵ قسە خۆشەکانیدا تێکەڵ بیت بەڵام لە یەکەم گۆڕەپانی کاردا خاوەنی ئەو هەموو قسە خۆشانە تێبکەوێت، ئەگەر کاتێ بە دەرهەم و دینار مامەڵەت لە گەڵدا بکات سەرسام دەبیت و دەڵێیت: کوا هەموو ئـەو قسانەی کە دووبارەی دەکردەوە ! ؟ دابڕان لە نێوان وتە و کاردا ! ئەمەیشە دڵـەکان پڕ دەکات لە دووڕوویی ! !

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفۡعَلُونَ ۝٢ كَبُرَ مَقۡتًا عِندَ ٱللَّهِ أَن تَقُولُواْ مَا لَا تَفۡعَلُونَ﴾ الصف: ٢ـ ٣، واتە: ئـەی ئەوانـەی باوەڕتان هێناوە ! بۆچی شتێ دەڵێن و رەفتاری پێ ناکەن؟ (٢)خوا لـە لای سـەختە کە شتێ بڵێن و کاری پێ نەکەن ! (٣))).

١ـ أخرجه البخاري كتاب الوصايا ((باب هل يدخل النساء والولد في الأقارب)) (٢٧٥٣)، ومسلم كتاب الإيمان باب في قوله تعالى (({وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ} (٢١٤) سورة الشعراء)) (٢٠٤)

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب الذكر والدعاء ((باب فضل الاجتماع على تلاوة القرآن و على الذكر)) (٢٦٩٩).

خـوای گـەورە دەفـەرموێت ﴿أَتَأْمُرُونَ ٱلنَّاسَ بِٱلْبِرِّ وَتَنسَوْنَ أَنفُسَكُمْ وَأَنتُمْ تَتْلُونَ ٱلْكِتَٰبَ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ البقرة:٤٤، واتە: ئاخۆ کەی ڕاستە ئێوە فەرمانی چاکە بە خەڵکی بدەن کەچی وا خۆتان لە بیردەکەن و گوێ نادەن؟ و لە کاتێکدا بۆ خۆشتان کتێبی تەورات دەخوێننەوە و بەردەوام دەوری دەکەنەوە و خوێندەوارن؟! داخۆ بیرێکی ورد و تیژ بە کار ناهێنن و ژیرنابن و لەو کارە ناپەسەندانە ناگەڕێنەوە؟!)).

کوا ڕاستی لە وتەکاندا؟ کوا ڕاستی لە کارەکاندا؟ کوانێ وەفا و پەیمان پارێزی؟ کوا سپاردە؟ کوا پیاوەتی؟ کوا خانەدانی؟کوا جوامێری؟کوا کردار؟کوا ڕەوشتی پێغەمبەرﷺلەناو ئەم ئوممەتەدا؟بەڵێ...دەبێت وتە و کردەوە یەك بگرن و جووت بن.

ئیمامی (البخاری و مسلم) [١] ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (أسامە ی کوڕی زید)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((یؤتی بالرجل یوم القیامة، فیلقی في النار، فتندلق أقتاب بطنه، فیدور بها کما یدور الحمار بالرحی، فیجتمع إلیه أهل النار، فیقولون: یا فلان ما لك؟ ألم تکن تأمر بالمعروف، وتنهی عن المنکر؟ فیقول: بلی، قد کنت آمر بالمعروف ولا آتیه، وأنهی عن المنکر وآتیه)) واتە: کەسێك دەهێنن لە ڕۆژی قیامەتدا و فڕێ دەدرێتە ناو ئاگرەوە، هەموو ڕیخۆڵەکانی ناو سکی لە جێگەی خۆی دەردەچن، جا پێوەی دەسوڕێتەوە هەروەکو گوێدرێژ بە دەستاڕدا بسوڕێتەوە، جا ئەهلی دۆزەخی لەسەر کۆ دەبێتەوە و دەڵێن: ئەی فلان ئەوە چیتە؟ ئایا تۆ نەبووی فەرمانت پێ دەکردین بە چاکە و نەهیت دەکردین لە خراپە؟ ئەویش دەڵێت: بەڵێ، من فەرمانم بە ئێوە دەکرد و خۆم ئەنجامم نەدەدا و نەهیم دەکرد لە خراپە و کەچی خۆم ئەنجامم دەدا)).

لە ئەسەردا هاتووە لە ئیمامی (عەلی)ەوە — هەرچەندە لە بەر سپاردەی

---

١ ـ أخرجه البخاري کتاب بدء الوحي ((باب صفة النار و أنها مخلوقة)) (٣٢٦٧)، وکتاب الفتن ((باب الفتنة التي تموج کموج البحر)) (٧٠٩٨)، ومسلم کتاب الزهد والرقاق ((باب عقوبة من یأمر بالمعروف ولا یفعله، ونهي عن المنکر و یفعله)) (٢٩٨٩)

زانستی (الأمانة العلمية) لە سەنەدەکەدا (ضعف)[١] هەیە — دەڵێت: ((يا حملة العلم، اعملوا به، فإنما العالم من عمل بما علم، ووافق علمه عمله، وسيكون أقوام يحملون العلم لا يجاوز تراقيهم، يخالف عملهم علمهم و تخالف سريرتهم علانيتهم،، يجلسون حلقا، فيباهي بعضهم بعضا، حتى إن الرجل ليغضب على جليسه أن يجلس إلى غيره ويدعه، أولئك لا تصعد أعمالهم في مجالسهم تلك إلى الله)) واتە: ئەی ئەوانەی کە زانست و زانیارییان هەڵگرتووە، بەو زانستە کار بکەن، چونکە زانا ئەو کەسەیە کە کار بە زانستەکەی دەکات، زانست و کردەوەکەی وەکو یەك بوون، چەند کۆمەڵێك پەیدا دەبن کە زانستەکەیان ناگاتە دەفەی شانیان، کارەکەیان لە گەڵ کردەوەکانیاندا جیاوازە، نهێنییەکانیان لە گەڵ ئاشکراکانیاندا جیاوازە، بە شێوەی بازنە دادەنیشن، خۆیان بە سەر یەکتردا دەردەخەن، تاکو وای لێ دێت کەسێکیان پەست دەبێت لەوەی لە گەڵیدا دانیشتووە بە هۆی ئەوەی کە لە گەڵ کەسێکی تردا دادەنیشێت یان وازی لەم هێناوە، جا ئەوانە کردەوەکانیان لە مەجلیسەکانیانەوە بۆ لای خوا بەرز نابێتەوە)).

لەگەڵ مندا جارێکی تر بگەڕێوە بۆ لای فەرموودەکە: ((لا تقوم الساعة حتى يتقارب الزمان، وينقص العمل))، واتە: قیامەت هەڵناسێت تاوەکو ڕۆژگار نزیك دەبێتەوە و کارکردن کەم دەبێتەوە)) باسی کارکردن باسێکی دوور و درێژە، بەڵام من نامەوێ باسەکە درێژ بکەمەوە، چونکە نیشانەکان زۆرن، داوا لە خوا دەکەم کە ڕاستگۆییمان بە نسیب بکات لە وتە و کردار و هەموو حاڵەتێکدا هەر ئەو پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

نیشانەی سێیەم لە فەرموودەکەدا ئەوەیە: دەفەرموێتﷺ: ((ويلقى الشح)) ئایا مانای (الشح) چییە؟ (الشح) مانای چرووکی و پیسکەیی یە و زۆر لە ڕەزیلی توندترە و لەو زیاتر ڕێ لە خاوەنەکەی دەگرێت بۆ بەخشین[٢] ... خۆتانیش دەزانن:

١ـ أخرجه الخطيب في ((الجامع لأخلاق الراوي و آداب السامع)) (٣٢)، وفي الاقتضاء (٩)، والدارمي (١/١٠٦)، وابن عبدالبر في ((جامع بيان العلم و فضله)) (١٢٣٧).

٢ـ راجع ((اللسان)) لابن منظور (٧/٤٢ مادة شحح) و ((القاموس المحيط)) (٢٨٩) للفيروز آبادي.

ڕەزیلی (البخل) ئەو نەخۆشییە پیس و نابوت و ریسوایەیە، جا چرووکی (الشح) لەو پیستر و ترسناکترە ! بەڵێ... جیاوازیان چییە؟ کەسی ڕەزیل (بخیل) ئەو کەسەیە کە: ڕەزیلی دەکات لەخەرجکردنی ئەو فەرزەی کە خوای گەورە لەسەری فەرز کردووە لەزەکات و صەدەقە، کابرایەك ڕەزیلە حەقەکەی خوای گەورە لە سامانەکەی دەرناکات، دەستەکانی خۆی توند گرتووە پارە بۆ خۆیشی خەرج ناکات و بۆ خێزان و منداڵەکانیشی... کەچی خەیرێکی زۆری پێیە، خوای گەورە رزقەکەی فراوان کردووە بەڵام منداڵەکانی لە تەنگانە و هەژاریدا دەژین ئەمە مانای ڕەزیلییە (بخل)ە، دەڵێت: من لەوە دەترسم ئەگەر زەکات لە سەروەت و سامانەکەم دەرکەم ئەوا کەم دەبێتەوە، سوێند بە خوا چەندەها جار پرسیارم لێ دەکرێت: ئایا پێویستە لە سەرم هەموو ساڵێك زەکاتی سامانەکەم دەرکەم! ؟ ئایا لە هەموو هەزار جونەیە بیست و پێنج جونەیە دەرکەم؟! ! بەڵێ، براکەم، کێیە ئەو کەسەی کە ڕێزی لێ گرتووی و نیعمەتی ڕژاندووە بە سەرتدا و فەزڵی خۆی پێت داوە ؟.

خوای گەورە بەم سامانە رزقی تۆی داوە و دەیەوێ خۆتی پێ پاك بکەیتەوە و بۆ ئەوەی ئەم سامانە گەشەی پێ بدەی و پەرە بسێنێ، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿خُذْ مِنْ أَمْوَٰلِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا﴾ التوبة: ١٠٣، واتە: لە سامانەکەیان زەکات و سەدەقەیە وەرگرە دڵ و دەروونیانی پێ پاکەوەکە هەتا لە گوناهەکانیان پاك ببنەوەو چاکەکانیان فراوان ببێ و دەشگەنە پلەی هەرە بەرز)).

خوای گەورە هیچ پێویستی بەو پارەیە نییە کە خۆی پێی بەخشیوین، بەڵکو لە فەرموودەیەکدا هاتووە کە ئیمامی (البخاری و مسلم) [١] ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (أبو هریرە)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((قال الله تبارك وتعالی: یا ابن آدم أنْفِقْ أُنْفِقْ علیك)) واتە: خوای گەورە فەرموویەتی: ئەی بەنی ئادەم خەرج بکەو ببەخشە ئەوا منیش پێت دەبەخشم)).

١ـ أخرجه البخاري في كتاب التفسير، باب قوله ﴿وَكَانَ عَرْشُهُۥ عَلَى ٱلْمَآءِ﴾ هود: ٧، (٤٦٨٤)، ومسلم كتاب الزكاة ((باب الحث على النفقة و تبشير المنفق بالخلف)) (٩٩٣)

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[١] دا هاتووە لە (ابو هریره) وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ما من یوم یصبح العباد فیه، إلا ملكان ینزلان، فیقول أحدهما: اللهم أعط منفقا خلفا، ویقول الآخر: اللهم أعط ممسكا تلفا))، واتە: هیچ رۆژێك بە سەر بەندەكاندا تێپەڕ نابێت ئیللا دوو فریشتە دادەبەزن و یەكێكیان دەڵێت: خودایە ئەوەی كە دەبەخشێت جێگەی بۆ پڕبكەرەوە، ئەویتر دەڵێت: خودایە ئەوەی كە دەستی خۆی گرتووە سامانەكەی بفەوتێنە)).

كەوابوو كەسی ڕەزیل (بخیل) ئەوەیە كە رەزیلی دەكات لەوەی لە بەر دەستیدا لەو پێویستییەی كە لە سەرییەتی یان لەو زەكاتەی كە لە سەری فەرز كراوە لە سامانەكەیدا وە یان بە خەرجكردنی ئەو پارە پێویستە لەسەر خێزان و منداڵەكانی، بەڵام كەسی چرووك و پیسكە (الشحیح) لەو پیسترە ! بۆ؟ چونكە كەسی چرووك (شحیح) رەزیلی دەكات لەوەی خۆی وە تەماحی سامانی خەڵكی تریش دەكات، جا ئەو رەزیل و چرووكە لە هەمان كاتدا، ئەو تەنها بەوەوە ناوەستێت كە نایەوێت ببەخشێت، بەڵكو دەیەوێ ئەوەی لە دەستی خەڵكی تردایە بۆ ئەو بێت، تەماشاكە، خوای گەورە چی دەفەرموێت؟. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِۦ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴾ الحشر: ٩، واتە: هەركەسێ لە سیفەتی رژدی دەروونی خۆی بپارێزێ، واتە: هەركەسێ خوی بپارێزی لە چرووكی دەروونی جا ئەوانەن برەوەكان .)) واتە: ئەو كەسەی كە خوای گەورە لە چرووكی نەفسی خۆی بیپارێزی ئەوا ئەو كەسەیە كە لە دونیا و دوا رۆژدا سەرفەراز و سەركەوتوو بووە بۆیە هەرگیز باوەڕ و رەزیلی لە دڵی هیچ بەندەیەكدا كۆ نابێتەوە، هەروەكو (النسائی) لە (سنن)ەكەیداو (ئەحمەد) لە(مسند)[٢] ەكەیدا ریوایەتیان كردووە لە

١ـ أخرجه البخاري كتاب الزكاة، باب قوله تعالى﴿فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَٱتَّقَىٰ﴾ الليل: ٥، (١٤٤٢)، و مسلم، كتاب الزكاة، باب في المنفق والممسك (١٠١٠).

٢ـ أخرجه أحمد (٢/ ٢٥٦، ٣٤١، ٤٤١)، والبخاري في ((الأدب المفرد)) (٢٨١) والنسائي، كتاب الجهاد، باب فضل من عمل في سبيل الله على قدميه (٦ / ١٢-١٤) و حسنه العلامة الألباني في ((صحيح النسائي))، وصححه في ((الأدب المفرد)).

فەرموودەی (أبو هريرە) کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((... ولا يجتمعان في قلب عبد: الايمان والشح)) واتە:..لە دڵی هیچ بەندەیەکدا باوەڕ و چرووکی کۆ نابێتەوە)) وە لە ریوایەتێکی تاردا هاتووە: ((لا يجتمع شح و ايمان في قلب رجل مسلم)) واتە: چرووکی و باوەڕ لە دڵی کەسی موسڵماندا کۆ نابێتەوە) .

جا رزگار بوون و دەربازبوون لەوەدایە کەوا کەسێك خوای گەورە لە چرووکی (شح) بیپارێزێ، لەو ئاکارە پیس و نابووت و قێزەونە ! !

لە هەردوو کتێبی (صحيح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (ابن عمر) ەوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((لا حسد إلا في اثنين)) واتە: ئێرەیی دروست نییە تەنها لە دوو شتدا نەبێت)) وە مەبەست لە ئێرەیی (الحسد) لێرەدا (الغبطة)[2] یە وە مانای ئەوە نییە کەوا کەسێك ئاواتە خواز بێت سامانی خەڵکی تر نەمێنێ، بەڵکو (الغبطة) ئەوەیە کەوا ئاواتە خواز بیت خوای گەورە ئەو دوو شتەت پێ ببەخشێت کەوا بە خاوەنی ئەو دوو نیعمەتەی بەخشیوە، ئایا ئەو دوو شتە چین؟

پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ دەفەرموێت: ((لا حسد إلا في اثنتين: رجل آتاه الله القرآن فهو يتلوه آناء الليل وآناء النهار، ورجل آتاه الله مالا فهو ينفقه آناء الليل وآناء النهار)) واتە: ئێرەیی دروست نییە تەنها لە دوو شتدا نەبێت، کابرایەك خوای گەورە فێری قورئانی کردووە و ئەویش بە شەو ڕۆژ دەیخوێنێتەوە، کابرایەك خوای گەورە سامانێکی پێ بەخشیوە و ئەویش بە شەو و بە ڕۆژ لێی دەبەخشێت)).

ئەی پەروەردگارمان ئێمەیش بگێڕە لەو دوو کۆمەڵە... ئەمە ئەو کەسەیە کە خۆزگە بە خەڵکی تر دەخوازێت، کەسێك کەوا خوای گەورە نیعمەتەکانی خۆی ڕژاندووە بە سەریدا و رزق و ڕۆزی فراوان کردووە و ئەویش بە شەو و بە ڕۆژ لێی

١ـ أخرجه البخاري، كتاب التوحيد، ((باب قول النبي ﷺ رجل آتاه الله القرآن)) (٧٥٢٩)، ومسلم كتاب صلاة المسافرين و قصرها، ((باب فضل من يقوم بالقرآن))(٨١٥).

٢ـ قال النووي في ((شرح مسلم)) (٣ / ٣٥٩): ((قال العلماء: الحسد قسمان: حقيقي، ومجازي، فالحقيقي: تمنى زوال النعمة عن صاحبها، وهذا حرام بإجماع الأمة مع النصوص الصحيحة. وأما المجازي: فهو الغبطة، وهو أن يتمنى مثل النعمة التي على غيره من غير زوالها عن صاحبها، فإن كانت من أمور الدنيا كانت مباحة، وإن كانت طاعة فهي مستحبة، والمراد بالحديث: لا غبطة محبوبة إلا في هاتين الخصلتين وما في معناهما)).

دەبەخشێت . بۆیە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَاتَّقَىٰ ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ ﴿٦﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَىٰ﴾ اللیل ٥ـ ٧. (ابن کثیر) دەفەرموێت[1]: ((فَأَمَّا مَن أَعْطَى وَاتَّقَى)) واتە: ئەوەی فەرمانی پێ کراوە لێی دەبەخشێت و لە خوا دەترسێت لە کارو بارەکەیدا ((وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى)) واتە: باوەڕی هەیە بە پاداشت لەسەر ئەوانە، دەڵێن: بە (لا الە الا الله)، دەڵێن: بەو نیعمەتەی کە خوای گەورە بە سەریدا ڕژاندوویەتی ((فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَىٰ))، واتە: بۆ خەیر وە دەڵێن: بۆ بەهەشت وە هەندێ لە زانایانی پێشین فەرموویانە: ((لە پاداشتی چاکە ئەوەیە کەوا چاکەیەکی تری بە دواوەیە وە لە سزای تاوان ئەوەیە کەوا تاوانێکی تری بە دواوەیە)) ا . هـ

زانایای پایەدار (السعدی)[2] دەفەرموێت: ((فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَىٰ)) واتە: کارەکەی لەسەر سووك و ئاسان دەکەین، هەموو کارێکی چاکەی لا ئاسان دەکەین وە واز هێنانی هەموو خراپەیەکی لا ئاسان دەکەین، چونکە ئەو هۆکارەکانی ئاسانکاری گرتووەتە بەر بۆیە خوای گەورش ئەوانەی لەسەر ئاسان دەکات)) ا . هـ

خوا گەورە هەموو شتێکی لەسەر ئەم کابرایە ئاسان کردووە بە هۆی بەخشین و خەرجکردن و لە خواترسینەوە هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَل لَّهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا﴾ الطلاق: ٤، واتە: هەر کەسێك خۆ بپارێزی لە بێ فەرمانی خوا، ئەویش کاروباری بۆ ئاسان ئەکات)). خوای گەورە هەموو کارەکانی بۆ ئاسان دەکاتەوە و هەموو کارە جیاواز و دژەکانی بۆ یەك دەخاتەوە .

هەروەکو لە ((سنن ابن ماجه)) بە سەنەدێکی (صحیح)[3] هاتووە لە فەرموودەی (زید ی کوڕی ثابت)ەوە لای (الترمذي) لە فەرموودەی (أنس) ەوە کەوا پێغەمبەری

١ـ ((التفسیر)) (لسورة اللیل: ٥ — ٧) بتصرف یسیر.

٢ـ ((تیسیر الکریم الرحمن)) (اللیل: ٥ —٧).

٣ـ أخرجه أحمد(٥/ ١٨٣)، وابن ماجه (٤١٠٥)، کتاب الزهد ((باب الهم بالدنیا))، والبیهقي في ((السنن)) (٢٨٨/٧) من حدیث زید بن ثابت، وصححه الشیخ الألباني في ((الصحیحة)) برقم (٩٥٠). و أخرجه الترمذي کتاب صفة الجنة (٢٤٦٥) من حدیث أنس بن مالك، وصححه الشیخ الألباني في ((الصحیحة)) برقم (٩٤٩)

خواﷺ فەرموویەتی: ((من كانت الآخرة همه جعل الله غناه في قلبه وجمع له شمله، وأتته الدنيا وهي راغمة، ومن كانت الدنيا همه جعل الله فقره بين عينيه، وفرق عليه شمله، ولم يأته من الدنيا إلا ما قدر له)) هەرکەسیٚ دوارۆژ مەبەستی بێت ئەوا خوای گەورە دەوڵەمەندی دەخاتە دڵییەوە و هەموو شتە دژەکانی بۆ کۆ دەکاتەوە وە دونیا بە ملکەچییەوە پێشوازی لیٚ دەکات، هەرکەسیٚ ئەگەر مەبەستی دونیا بێت ئەوا خوای گەورە هەژاری دەهاتە نێو چاوی و هەموو شتە دژەکانی بۆ جیاوازتر دەکات و لە دونیادا هیچی دەست ناکەوێت ئیللا ئەوەی کە خوای گەورە بۆی دیاری کردووە)).

ئەمجار وریابە – برای خۆشەویستم – بۆ ئایەتی دووەم: ﴿وَأَمَّا مَنۢ بَخِلَ وَٱسۡتَغۡنَىٰ﴾ الليل:٨، واتە: ئەوەش چرووکی کرد و خۆی بیٚ نیاز گرت)). ڕەزیلی دەکات لەوەی کەوا فەرمانی پیٚ کراوە و وازی لە خەرجکردنی فەرز و سوننەتەکان هێناوە وە نەفسی ڕێگای پیٚ نادات بۆ جیٚ بە جیٚ کردنی ئەوەی کە خوا لە سەری پێویستی کردووە[1] ((وَاسْتَغْنَى)) خۆی بیٚ نیاز دەگرێت لە خوا، لە فەزڵی خوا، لەوەی کە خوای گەورە ئامادەی کردوو بۆ گوێڕایەڵان ! بە ڕاستی ئەمە خەسارەت مەندی دونیا و دوارۆژە . ﴿وَكَذَّبَ بِٱلۡحُسۡنَىٰ ٩﴾، واتە: و بڕواشی بە پاداشی چاکتر نەکرد لە لای خوا .)) بە سزا لە ڕۆژی دواییدا و باوەڕی بە بەهەشت نەکرد و بەوەی کە خوای گەورە لەسەر بەندەکانی فەرزی کردووە لە بە ڕاستزانین و باوەڕ پیٚ هێنانی، ئایا ئەم کەسە لە ژیانیدا سەرکەوتوو دەبێت؟ نەخێر، بەڵکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَسَنُيَسِّرُهُۥ لِلۡعُسۡرَىٰ ١٠﴾ واتە: ئەوا ئێمەش کار ئاسانی بۆ دەکەین بۆ دژوارترین ڕێگە)) دەبینی هەموو کارەکانی لا گرانە، هەردەم دڵی تەنگە، هەردەم سنگی تەنگە، لە رووی جێگا و ڕێگاوە دەبینی هەردەم لە ناخۆشیدا دەژێت هەرچەندە لە جوانترین و فراوانترین کۆشك و تەلاردا بێت، هەست دەکات وا خەریکە دەخنکێت هەرچەندە لە نێو باخچەیەکی جوانکیلەدا بێت ! بەڵیٚ ... چونکە

[1]-((تيسير الكريم الرحمن)) (الليل:٨).

کێشەی تەنگی و فراوانی پەیوەندی بە فراوانی جێگاوە نییە، بەڵکو لە سنگەکاندایە، بۆیە خوای گەورە منەت دەکاتە سەر پێغەمبەرمانﷺ بەو نیعمەتەو دەڵێت: ﴿أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ﴾ الشرح:١، واتە: ئەی پێغەمبەرﷺ ئایا سینگمان بۆت گوشاد نەکردیت بە هیدایەتکردنت بۆ ئیسلام ؟)). جا لە پیرۆزترین نیعمەتەکانی خوای گەورە بە سەر بەندەکانییەوە ئەوەیە هەست بە دڵ فراوانی و سنگ فراوانی بکات، هەست بە جێگر بوونی ویژدان و هێمنی بکات، هەست بە رازی بوون و قەناعەت بکات، بۆیە خوای گەورە دەربارەی ئەهلی بەهەشت دەفەرموێت: ﴿سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ﴾محمد: ٥، واتە: لەدونیاشدا ڕێنمایان ئەکات بۆ کاری چاك و هۆکارەکانی بردنە بەهەشت، کاروباریان بۆ ئاسان دەکا و حاڵیشیان چاك ئەکات)). جا دڵ فراوانی و سنگ فراوانی یەکێکە لە نیعمەتەکانی بەهەشت، هیچ دڵتەنگییەك وە هیچ تاڵی و گرژییەکی تێدا نییە[١]. جا فراوانی لە سنگدایە نەك لە جێگاو ڕێگادا.

ڕەنگە مرۆڤێك هەبێت لەیەك ژووردا یان لە خانوویەکی ئاساییدا پێك هاتووە لە دوو ژوور و خۆی منداڵەکانی تێدا دەژین لەو پەڕی رازی بوون و نیعمەت، کەسێکی تر هەبێت لە نێو کۆشك و تەلاردا دەژیت بەڵام هەست بە دڵتەنگی و بەدبەختی و خنکان و خەفەت بکات هەرگیز هەست بە ئارامی و خۆشی و بەختیاری نەکات.

داوا لە خوا دەکەم سنگمان فراوان بکات و دڵەکانمان پڕ بکات لە قەناعەت و رازی بوون، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

جا (البخل و الشح) چرووکی و ڕەزیلی دوو هۆی سەرەکی دڵتەنگی و نەگبەتین، بۆیە پێغەمبەری ئازیزمانﷺ دەفەرموێت هەروەکو لە (صحیح مسلم)[٢] دا هاتووە لە فەرموودەی (جابر ی کوڕی عبدالله)وە: ((اتقوا الظلم، فإن الظلم ظلمات يوم القيامة، واتقوا الشح، فإن الشح أهلك من كان قبلكم، حملهم على أن سفكوا دماءهم واستحلوا محارمهم)) واتە: خۆتان لە ستەمکردن بپارێزن، چونکە ستەم لە ڕۆژی قیامەتدا تاریکییە، خۆتان لە چرووکی بپارێزن، چونکە چرووکی ئەوانەی پێش ئێوەی بە

١ـ ((تيسير الكريم الرحمن)) (محمد: ٥).

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب البر والصلة والآداب، باب تحريم الظلم (٢٥٧٨).

هەلاكەتدا برد، وای لیّ كردن كە خویّنی یەكتر بریّژن و قەدەغەكراوەكانیان حەلاّلّ بكەن)) .

بۆیە ئاگاداری ستەم بە و خۆت لە هۆكارەكانی بپاریّزە ... بزانە كەوا پیّغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لتؤدن الحقوق إلى أهلها يوم القيامة، حتى يقاد للشاة الجلحاء، من الشاة القرناء))[1] واتە: دەبیّت هەموو مافەكان بگیّڕنەوە بۆ خاوەنەكانیان لە رۆژی قیامەتدا تەنانەت مەڕی بیّ شاخ مافی خۆی لە مەڕی شاخدار دەسیّنیّتەوە)) .

ڕاوەستانیّكمان دەبیّت – انشاء الله – كاتیّ باسی قۆناغەكانی قیامەت دەكەین دەربارەی (القصاص) لەسەر زەوی مەحشەر .

پیّغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: هەروەكو لە (صحيح البخاری)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (ابو سعيد الخدری)ەوە: ((إذا خلص المؤمنون من النار حبسوا بقنطرة بين الجنة والنار، فيتقاصون مظالم كانت بينهم في الدنيا حتى إذا نقوا وهذبوا، أذن لهم بدخول الجنة، فوالذي نفس محمد بيده، لأحدهم بمسكنه في الجنة أدل بمنزله كان في الدنيا)) واتە: ئەگەر ئیمانداران لە ئاگر رزگاریان ببیّت لە پردیّكدا رادەگیریّن لە نیّوان بەهەشت و دۆزەخدا، لەویّدا تۆڵەی ستەمەكان لە یەك دەسیّننەوە تاكو پاك دەبنەوە و پوختە دەبن، ئەمجار ریّگەیان پیّ دەدریّت بچنە بەهەشتەوە، سویّند بەو كەسەی كە گیانی محمد ی بە دەستە هەریەكیّكیان (واتە: ئیماندارن) بۆ ماڵەكەی خۆی شارەزاترە لە ریّگای ماڵەكەی دونیای)).

لەپاش ئەوەی پیّغەمبەری خواﷺ ئاگاداری كردینەوە لەستەم پاشان ئاگادارمان دەكاتەوە لەچرووكی و دەفەرمویّت: ((واتقوا الشح، فإن الشح أهلك من كان قبلكم، حملهم على أن سفكوا دماءهم واستحلوا محارمهم))، واتە:خۆتان لە چرووكی بپاریّزن، چونكە چرووكی ئەوانەی پیّش ئیّوەی بەهەلاكەتدا بردو فەوتاندنی،ئەوانی وا لیّ كرد،كە خویّنی یەكتر بریّژن و قەدەغەكراوەكانیان حەلاّلّ بكات).

١ـ أخرجه مسلم، كتاب البر والصلة والآداب، باب تحريم الظلم (٢٥٨٢) من حديث أبي هريرةرضي الله عنه.

٢ـ أخرجه البخاري كتاب المظالم ((باب قصاص المظالم)) (٢٤٤٠).

كەسى (الشحيح) چرووك هەردەم داواى زياتر دەكات وە بەوەى كە هەيەتى قەناعەت ناكات بەڵكو هەردەم تەماح و هەڵپەى هەيە وە ئەمەيشە بەرەو كەوتنە ناو حەرامەوە دەيبات وە هەروەها بەرەو كوشتن دەيبات، جا چرووكى هۆيەكە لە هۆكارەكانى فەوتان و نەمان.

براكەم ....

دع الحرص على الدنيا وفي العيش فلا تطمع
ولا تجمع من الحرام فلا تدري لمن تجمع
فإن الرزق مقسوم وسوء الظن لا ينفع
فقير كل من يطمع غنى كل من يقنع

واتە: واز بهێنە لە سووربونت لەسەر دونيا، تەماحت با نەبێت بۆ ژيان، هەردەم حەرام كۆمەكەرەوە،چونكە نازانيت بۆ كێى كۆ دەكەيتەوە، دڵنيابە كە رزق دابەش كراوە، گومانى خراپ هيچ سوودى نييە، هەژارە هەر كەسێ چاوچنۆك و چڵێس بێت، دەوڵەمەندە هەركەسێ ڕازى بێت.

لە ئەمريكا بووم بە سەردانێك چوو بووم بۆ لاى ئەو برايانە... ئەو برايانە پێيان گوتم: لە نزيكمان كابرايەك هەيە كە خواى گەورە رزق و رۆزى فراوان كردووە، لە نزيك مەڵبەندێكى ئيسلامى لە شارى (بروكلن) لە ويلايەتى (نيويورك)... كەچى ئەم پياوە هەرگيز نوێژ ناكات و هيچ يارمەتيمان نادات بۆ ئەنجامدانى پرۆژە خەيرييەكانى ئەم مەڵبەندە تەنانەت بە دۆلارێكيش، پرسيارم كرد ئەوەى كە لەسەر منە چييە؟ گوتيان: لە گەڵ ئێمەدا وەرە و خواى بهێنەرەوە ياد.. بەڵكو بە هۆى قسەكانتەوە دڵى نەرم بێت... منيش رۆيشتم بۆ لاى لە گەڵ چەند برايەكدا ...گوتم: السلام عليكم ئەى فلان... گوتى: عليكم السلام ... ئەمجار دانيشتين، ياديم خستەوە بە يادى خواى گەورە، بەردەوام بە ئەوم دەگوت: خواى گەورە فەرموووى... پێغەمبەرى خوارفەرمووى... كەچى ئەو بە منى گوت:ئەى مامۆستا، گوتم: بەڵێ، گوتى: خۆت هيچ ماندوو مەكە!!... گوتم: خوا پاداشتى چاكەت بداتەوە دڵنيات كردم... ئەمجار پێى گوتم: بەڵێنت پێ دەدەم ئەگەر گەڕامەوە بۆ

شار و وڵاتەکەی خۆم ئەوا مزگەوتێك بۆ خوا دروست دەکەم ... خۆم یەکلایی دەکەمەوە بۆ خواپەرستی و نوێژ و گوێڕایەڵی... گوتم: زۆر باشە ...بەڵام پێنوسێك و پەڕەیەکی کاغەزم بە پەلە بدەرێ... گوتی: بۆ؟ گوتم: مەترسە، ئەویش هێنای، منیش گوتم: بنووسە، گوتی: چی بنووسم؟ گوتم: دەمەوێت بەڵێننامەیەك بنوسین و فریشتەی مردن (ملك الموت) لە سەری ئیمزا بکات بۆ ئەوەی نزیکت نەبێتەوە بە هیچ شێوەیەك تاکو دەگەڕێیتەوە بۆ وڵاتەکەت و مزگەوتێك دروست دەکەیت و دەگەڕێیتەوە بۆ لای خوا و خۆت یەکلا دەکەیتەوە بۆ گوێڕایەڵی و خوا پەرستی ... کابرا پێکەنی و لە مەبەستەکەم تێگەیشت... تەماشایەکی کردم و گوتی: باوەڕ دەکەیت من هەر کاتێك توشی سەر ئێشەیەك ببم ئەوا لە گیرفانم کاغەزێکی سەد دۆلاری دەردەهێنم و دەیخەمە سەر سەرم و بە بێ دواکەوتن سەر ئێشەکەم نامێنێ...؟ گوتم: کەوابوو تۆ کۆیلەی دۆلاری...(عبد للدولار).

هەروەکو پێغەمبەری هەڵبژێردراوﷺ فەرموویەتی: ((تعس عبدالدينار، تعس عبد الدرهم، تعس و انتكس، وإذا شيك فلا انتقش))،[١] واتە: کەساس و چارەڕەش بوو کۆیلەی دینار و کۆیلەی دەرهەم، کەساس و سەرەوژێر بوو ئەگەر دڕکێك بە لەشیدا بچێت ئەوا کەس نییە بۆی دەربهێنێ)) .

ئەم کابرایە دۆلاری کردووەتە کەعبە و قیبلەی خۆی، ئەو تەنها لە پێناوی دۆلاردا دەژێت، لە پێناوی کۆکردنەوەی پارەدا دەگوزەرێت.

برا خۆشەویستەکەم ....هەرچەندە دەتەوێت پارە کۆبکەرەوە، بەڵام بە دوو مەرج: ئەویش ئەوەیە کە لە ڕێگای حەڵاڵەوە کۆی بکەیتەوە و حەقی خوای پەروەردگاری لێ بدەی، من ناڵێم: واز لە کارکردن بهێنە، نەخێر بەڵکو دەڵێم: پێویستە لە سەرمان کار بکەین و داهێنان بکەین و بەرهەم بهێنین بەڵام لە ڕێگای حەڵاڵەوە چونکە ئێمە دینێکمان هەیە هەموو هەست و کار و سامانمان ڕێك دەخات، هەموو سرەوتن و قسە و کردەوەکانمان و بەڵکو لە هەست و سۆزماندا حوکم دەکات، دینەکەمان حوکمی هەموو شتێك دەکات لە جەستە و ناخماندا .

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الجهاد والسير، باب الحراسة في الغزو في سبيل الله (٢٨٨٦، ٢٨٨٧).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ أَمْرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ ٱلْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَن يَعْصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَٰلًا مُّبِينًا﴾ الأحـــزاب: ٣٦، واتە: بۆ هیچ پیاو و ژنێكی بڕوادار نییـە كـاتێ خـوا و پەیامبەرەكـەی بڕیاری كارێكیان دا سەرپشك كردنیان بۆ هەبێ لە كارەكەیاندا، هەركەسێك سەرپێچی بكات لە فەرمانی خوا و پەیامبەرەكەی بەو شێوەیە كە جگە لە بڕیارەكانی ئەوان كارێكی دی هەڵبژێرێ بۆ خۆی ئەوە بێ گومان گومڕا بووە بە گومڕابوونێكی ئاشكرا)).

براكەم ... كەوایە چرووكی لە هەمان كاتدا رەزیلییە وە تەماحی سامانی خەڵكی تری تێدایە.

لێـرەدا فەرموودەیـەكی زۆر ناسـكت بـۆ بـاس دەكـەم كـە ئیمـامی ئەحمـەد لـە (مسند)ەكەیدا و (الترمذي) لە (سنن)ەكەیدا و جگە لەوان بـە سـەنەدێكی (صحیح)[1] ریوایـەتیان كـردووە لـە فـەرموودەی (أبـي كبـشة الأنمـاري)ەوە كـەوا پێغەمبـەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ثلاث أقسم عليهن))، واتە: سێ شـت هەیـە سـوێندی لەسـەر دەخۆم)) ئـەو راسـتگۆیە كـە هـەرگیز پێویـست بـە سـوێند ناكـات لـە قـسەكانیدا)) ((وأحدثكم حديثا فاحفظوه))، قال: ((فأما الثلاث الذي أقسم عليهن: فإنه ما نقـص مال عبد صدقة، ولا ظلم عبد بمظلمة فيصبر عليها إلا زاده الله عز وجـل بهـا عـزا، ولا يفتح عبد باب مسألة إلا فتح الله له باب فقر، وأما الذي أحدثكم حـديثا فـاحفظوه))، فإنه قال: ((إنما الدنيا لأربعة نفـر: عبـد رزقـه الله مـالا وعلمـا، فهـو يتقـي فيـه ربـه، ويصل فيه رحمه، ويعلم لله فيه حقه)) (واتة: لة سامان و زانيارةكةدا))، فهذا بأفضل المنازل) واتة: لاي خوداوةند) ((قال: ((وعبد رزقه الله علما ولم يرزقـه مـالا؟)) قـال: ((فهو يقول: لو كان لي مال عملت بعمل فلان) ((قال: ((فهو بنيته فأجرهمـا سـواء))، قال: ((وعبد رزقه الله مالا ولم يرزقه علما، فهو يخبط في ماله بغـير علـم، لا يتقـي فيه ربه، ولا يصل فيه رحمه، ولا يعلـم لله فيـه حقـه، فهـذا بأخبـث المنـازل)) قـال:

---

[1] أخرجه الترمذي كتاب الزهد ((باب ما جاء مثل الدنيا مثـل أربعـة نفـر)) (٢٣٢٥)، وقـال: ((حـديث حـسن صحيح))، وابن ماجه كتاب الزهد ((باب النيـة)) (٤٢٢٨)، وأحمـد (٤/ ٢٣٠، ٢٣١)، والبغـوي في ((شـرح الـسنة)) (٤٠٩٧)، والطبرانـي في ((الكـبير)) (٢٢/ ٢٦٧)، والطحـاوي في ((شـرح مـشكل الآثـار)) (٢٦٣) و صـححه الـشيخ الألباني في ((صحيح سنن الترمذي وابن ماجه)) و ((صحيح الترغيب والترهيب)) (١٤).

((وعبد لم يرزقه الله مالا، ولا علما فهو يقول: لو كان لي مال لعملت بعمل فلان، قال: هي نيته، فوزرهما فيه سواء))، واتە: قسەیەکتان بۆ دەکەم و باش ڕەوانی بکەن و لە بیری مەکەن،ئەنجا فەرموی: جا ئەو سێ شتەی کە سوێندی لەسەر دەخۆم: هەرگیز صەدەقە سامانی بەندەکان کەم ناکاتەوە، هەر کاتێك بەندەیەك ستەمێکی لێ بکرێت و ئارامی لەسەر بگرێت ئیللا خوای گەورە بە هۆیەوە سەربەرزی پێ دەبەخشێ، هەر کاتێك بەندەیەك دەرگای مەسەلەیەك بکاتەوە ئیللا خوای گەورە دەرگای هەژاری لێ دەکاتەوە، ئەو قسەی کە بۆتان دەڵێم و بە باشی ڕەوانی بکەن، ئەوەیە کە ئەو فەرموویەتی: ((دونیا تەنها بۆ چوار کەسە: کەسێك خوای گەورە سامان و زانیاری پێ بەخشیوە، جا بە هۆیەوە تەقوای خوا دەکات و پەیوەندی خزمایەتی دەگەیەنێت و دەزانێ لەو سامان و زانیارییەدا حەقی خوای تێدایە، جا ئەمە خاوەنی باشترین پایەیە لای خوا،فەرموی: وە کەسێك خوای گەورە زانیاری پێ بەخشیوە بەڵام سامانی پێ نەداوە، جا ئەو دەڵێت: ئەگەر پارەم هەبوایە ئەوا وەکو فلان کەس کارم دەکرد لە کردەوەی چاکە و خەیر، خۆشەویستﷺ دەفەرموێت: جا ئەو کەسە خۆی و مەبەستەکەی وە پاداشتیان وەکو یەکە (بە ڕاستی ئەمە موژدەیەکە لەو کەسەوە کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات) وە کەسێك خوای گەورە سامانی پێ بەخشیوە بەڵام زانیاری پێ نەداوە، جا ئەو کەسە سامانەکەی خۆی تێکەڵ دەکات بە بێ زانیاری و بە هۆیەوە تەقوای خوا ناکات و پەیوەندی خزمایەتی ناگەیەنێت و نازانێت کە حەقی خوای تێدایە، جا ئەمە خراپترین پایەی هەیە، گوتی: وە کەسێك خوای گەورە نە سامان و نە زانیاری پێ نەبەخشیوە (وە ئەویش مەبەستی خراپەیە... خوایە بمانپارێزە) ئەو دەڵێت: ئەگەر سامانم هەبوایە ئەوا وەکو کار و کردەوەی فلان کەسم دەکرد (واتە لە کاری خراپەکاری و سەرپێچی و گاڵتەجاری) گوتی: جا ئەو خۆی مەبەستەکەی و تاوانەکەیان وەکو یەکە).

هەرگیز چرووکی مەکە، سوێند بە خوا سەروەت و سامان وەکو سێبەرێکەو نامێنی و قەرزێکەو دەبێ بگێردرێتەوە، جا پێغەمبەری خواﷺ لە خەیر کردندا لە بایەکی ڕەوانە کراو بە گوڕتر بوو .

لێرەدا قسەکانم بە قسەی زانای پایەدار (ابن القیم) تەواو دەکەم کە لە کتێبە بە نرخەکەیدا (زاد المیعاد) هاتووە، جا ئەو دەفەرموێت[١]:

لە هۆکارەکانی سنگ فراوان بوون

لە پێش هەموو ئەو هۆکارانەوە یەکتاپەرستی باس کردووە و پاشان چەند هۆکارێکی تری هێناوە لەوانە:

چاکەکاری لە گەڵ خەڵکیداو، سوود بەخشین پێیان بە سامان و رووی کۆمەلایەتی تا لە توانایدایە وە سوود بەخشین بە خەڵکی بە جەستە و جۆرەکانی چاکەکاری چونکە کەسی چاکەکاری بەڕێزی سەخی لە هەموو کەسێك سنگ فراوانترە و لە هەمووان ناخی پاکترە، لە هەموو کەسێك زیاتر دڵخۆشترە،بەڵام کەسی رەزیل کە چاکەکاری تێدا نییە لە هەموو کەسێك زیاتر سنگی تەنگترە و ژیانی ناخۆشتر و خەم و پەژارەی لە هەمووان گەورەترە، پێغەمبەری خواﷺ لە (صحیح البخاری)[٢] دا نمونەیەکی هێناوەتەوە و دەفەرموێت: ((مثلاً للبخيل والمتصدق، كمثل رجلين عليهما جبتان من حديد، كلما هم المتصدق بصدقة اتسعت عليه و أنبسطت، حتى يجر ثيابه ويعفي أثره، وكلما هم البخيل بالصدقة لزمت كل حلقة مكانها ولم تتسع عليه)) واتە: نمونەی کەسی رەزیل و کەسی بەخشندە وەکو دوو کەس وان کە دوو جبەی ئاسنینیان لە بەردا بێت، جا هەر کاتێك کابرای بەخشندە بیەوێ ببەخشێت ئەوا جبەکەی فراوان دەبێتەوە و گەورە دەبێتەوە تاکو وای لێ دێت کە جلەکەی بە زەویدا رادەکێشێ و شوێنەواری دەردەکەوێت، هەر کاتێك کەسی رەزیل بیەوێ ببەخشێ ئەوا هەموو ئەڵقەکان جێگەکەی خۆیان توند دەگرن و فراوان نابێتەوە)).

١ـ (٢/ ٢٣، ٢٥ ط ابن رجب).

٢ ـ أخرجه البخاري كتاب اللباس، باب جيب القميص من عند الصدر و غيره (٥٧٩٧)، ومسلم، كتاب الزكاة، باب مثل المنفق والبخيل (١٠٢١).

جا ئەمە نمونەی سنگ فراوانی ئیمانداری بەخشێنەر و دڵگەورەییەتی و نمونەی سنگ تەنگی کەسی رەزیل و دڵ تەنگییەتی)) (مەبەستەکە تەواو بوو).

داوا لە خوا دەکەم سنگمان فراوان بکات و لە چرووکی و رەزیلی و کارە خراپەکانمان بمانپارێزێ، هەر خۆی بە توانایە و دەسەڵاتی بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

سەلام کردن لە کەسی ناسیاو بە تەنها و بڵاو بوونەوەی بازرگانی

ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و الحاکم لە (مستدرك)ەکەیدا بە سەنەدێکی (صحیح)[١] ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مسعود)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن بين يدي الساعة تسليم الخاصة وفشو التجارة حتى تعين المرأة زوجها على التجارة)) واتە: لە بەر دەستی قیامەتدا (لە پێش قیامەت) سەلام کردن تەنها لە کەسی ناسیاو دەبێت و بازرگانی بڵاو دەبێتەوە تاوەکو ئافرەتیش یارمەتی مێردەکەی دەدا لە بازرگانی کردندا)) .

لە ڕیوایەتێکی تردا هاتووە: ((إن من أشراط الساعة أن يسلم الرجل على الرجل لا يسلم عليه إلا للمعرفة)) واتە: لە نیشانەکانی قیامەت ئەوەیە کەوا پیاوێك سەلام دەکات لە پیاوێکی تر تەنها لە بەر ناسیاوی سەلامی لێ دەکات)).

بە ڕاستی ئەم حاڵەتە بە شێوەیەکی روون و ئاشکرا بڵاو بووەتەوە، کەسی موسڵمان دەبینی لە گەڵ برا موسڵمانەکەیدا لە ماڵێك لە ماڵەکانی خوای گەورە... بەڵکو بە تەنیشتییەوە و لە پشت یەك ئیمام و بەرەو یەك قیبلە و لە گەڵیدا نوێژ دەکات بۆ یەك پەروەدگار کەچی سڵاو ناکات تەنها لەوانەی کە دەیناسێت !! ئەمەیشە جیاوازە لە سوننەتی پێغەمبەری خواﷺ کەوا فەرمانی پێ کردووین سەلام بکەین لەوانەی کە دەیانناسین و لەوانەی کە نایانناسین، بەڵکو پێغەمبەری خۆشەویستﷺ فەرموویەتی هەروەکو لە لە (صحیح مسلم)[٢] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريرة)ەوە: ((لا تدخلون الجنة حتى تؤمنوا، ولا تؤمنوا حتى تحابوا، أولا أدلكم على شيء إذا فعلتموه تحاببتم؟ أفشوا السلام بينكم))، واتە: هەرگیز ناچنە بەهەشتەوە تاوەکو باوەڕ نەهێنن، باوەڕ ناهێنن تاوەکو یەکترتان خۆش

١ـ أخرجه أحمد في مسنده (١ / ٤٠٧، ٤٠٨، ٤١٩)، والحاكم (٤ / ٤٤٥، ٤٤٦)، وصححه ووافقه الذهبي والبخاري في ((الأدب المفرد)) (١٠٤٩)، وقال الهيثمي في ((المجمع)) (٧ / ٣٢٩): ((رواه أحمد والبزار ورجال أحمد و البزار رجال الصحيح))، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٦٤٧).

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب الإيمان، باب بيان أنه لا يدخل الجنة إلا المؤمنون و أن محبة المؤمنين من الإيمان و أن إفشاء السلام سبب لحصولها)) (٥٤).

نەویت، ئایا ڕێگایەکتان پێ بڵێم ئەگەر جێ بە جێ بکەن ئەوا یەکترتان خۆش بوێت؟ سەلام کردن لە نێوانتاندا بڵاو بکەنەوە)).

جا پێغەمبەرمانﷺ پێغەمبەری سەلام و ئاشتییە، دەبا هەموو ئەم دونیایە ببیسن، بەڵکو پەروەردگارمان خۆی (السلام)ە، بەهەشتیش ماڵی سەلام و ئاشتییە، سڵاوی موسڵمانان کاتێ دەچنە بەهەشتەوە سەلامە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُۥ سَلَٰمٌۭ ۚ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًۭا كَرِيمًۭا﴾ الأحزاب: ٤٤، واتە: ئەو ڕۆژەش کە بە دیداری ئەو دەگەن ڕێز و تەحیەیان سەلامە بە سڵاو کردن لە لایەن خوای میهرەبانەوە پێشوازییان لێ دەکرێت)) سڵاوی فریشتەکان لە بەهەشتدا بۆ ئەهلی باوەڕ سەلامە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿سَلَٰمٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَٱدْخُلُوهَا خَٰلِدِينَ﴾ الزمر: ٧٣، واتە: سڵاو و دروودتان لەسەر بێ، بە خێر هاتن خۆتان پاك ڕاگرت لە دونیادا هەوڵ و تێکۆشان و پاداشتیشتان لێرەدا پاك و خاوێنە یاخوا نۆشتان بێت، دە بچنە ناو بەهەشت بە هەتا هەتایی لەوێدا بن))

جا دڵنیابن کەوا دینەکەمان دینی ئاشتی و سەلامە.

براکەم... سڵاو بکە لە برا موسڵمانەکانت، لەوەی کە دەیناسیت و لەوانەش کە نایانناسیت هەروەکو چۆن پێغەمبەرەکەمانﷺ فەرمانی پێ کردووین، ئەمە مەبەستەکەیە لە (تسليم الخاصة)، بە ڕاستی ئێستا برایەتی ئیمانی زۆر کەم بووەتەوە، ئەو برایەتییە لەدڵەکاندا کەم بووەتەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌۭ﴾ الحجرات: ١٠، واتە: بە ڕاستی هەر بڕواداران برای یەکن .)).

جا لە هەر جێگایەکدا ئیمانێکت بینی بە بێ برایەتی ئەوا بزانە ئەو ئیمانە کەم و کووڕی تێدایە، ئەگەر برایەتییەکت بینی بە بێ ئیمان ئەوا بزانە ئەو برایەتییە برایەتی دینی نییە، برایەتی ئیمان نییە، بەڵکو ئەوە بە یەك گەیشتنی بەرژەوەندییەکانە، گۆڕینەوەی سوودەکانە، ئەگەر ئەو بەرژەوەندییە کۆتایی پێ بێت و ئەو سوودە نەما ئەوا ئەو پەیوەندییە کەم دەبێتەوە، بەڵکو ڕەنگە ئەم پەیوەندییە ببچڕێت، بۆیە دەڵێم: پەیوەندی ئیمانی پاکترین و بێگەردترین

پەیوەندییە و مەزنترین پەیوەندییە، بە نرخترین پەیوەندییە، چونكە ئیمانداران هەموویان وەكو یەك گیان وان، بەڵام لە ناو چەند جەستەیەكی جیاوازدا جێگر بوونە، وەك لقەكانی دارێك وان و لە یەك داری گەورەوە سەرچاوە دەگرن، بۆیە پەروەردگارمان دەفەرموێت: ﴿إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ﴾ الحجرات:١٠.

جا لە نیشانەكانی قیامەت هەروەكو پێغەمبەرمانﷺ فەرمویەتی: سڵاو كردن تەنها لە كەسی ناسیاو دەبێت (تسلیم الخاصة)وە كارەساتەكە مەزنتر دەبێت كاتێ بە ئەنقەست سڵاو لە براكانی نەكات، چونكە ئەم موسڵمانە سەر بە بەرنامەیەكە لەوی تر جیاوازە وە پەیوەندی بەو كۆمەڵەوە نییە كە ئەو پەیوەندی پێوەیە، تا كۆتایی ئەو بۆچوونە حیزبییە تەسكە كە هەردەم داوا لە خوا دەكەم كە دڵ و دەروون و بیر و هۆشمانی لێ پاك بكاتەوە.

ئایا ئەم پەیوەندییە چەند بەرێزە و ئەم كۆمەڵە چەند مەزنە و چەند گەورە و رێزدارە ! !، ئەو كۆمەڵەی كەوا پێویستە لەسەر هەموو موسڵمانێك كە شانازیی پێوە بكات كە ئەویش كۆمەڵی موسڵمانانە، ئەگەر پرسیاری شێخەكەتیان كرد ئەوا بڵێ: شێخی من پێغەمبەری خوایەﷺ، واز بهێنە لەو حزبایەتییە و دەمارگیرییە كەوا ئەم ئوممەتەی پارچەپارچە كردووە و ریزەكانی تێك داوە و بچڕاندوویەتی، لە كاتێكدا هەموئوممەتەكان كۆ بوونەتەوە لەدژی ئوممەتی ئیسلام و یەكتاپەرستی و ئیمان كەچی ئێمە بەردەوام پەرتەوازە و جیاوازین، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلَا تَنَٰزَعُواْ فَتَفْشَلُواْ وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْۖ﴾ الأنفال: ٤٦، واتە: قرە قرِ و كێشەش لە گەڵ یەكتردا مەكەن، هەتا هێز و تواناتان بچێ و ئەوساش كز و لاواز و سست ببن .)) وە ئەگەر پرسیاریان لێ كردی دەربارەی كۆمەڵەكەت ئەوا بڵێ: ﴿هُوَ سَمَّىٰكُمُ ٱلْمُسْلِمِينَ﴾ الحج: ٧٨، واتە: لە پێشدا و لەم قورئانەشدا هەر خوا ئێوەی ناوناوە موسڵمان و خۆ بەدەسەوەدەر)).

من بە برایان و خۆشەویستانم دەڵێم: واز لەو دەمارگیرییە بهێنن چونكە ئەوە گەنیوە، بگەرێنەوە بۆ كتێبەكەی خوا و سوننەتی پێغەمبەرەكەیﷺ و بۆ كۆمەڵی دایك كە پێویستە هەموو موسڵمانێك شانازی بكات بە پەیوەندی بەو كۆمەڵەوە، كە

ئـەویش کۆمـەڵی موسـڵمانانە، داوا لـە خـوا دەکـەم دڵـەکانمان پێکـەوە گرێـدا و ریزەکانمان یەك بخات و لەسەر قورئان و سوننەت کۆمـان بکاتـەوە بـە تێگەیـشتنی هاوەڵان، هەر ئەو پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

براکەم ... سڵاو بکە لە هەموو برایەکی موسڵمان، تۆیش خوشکی بەڕێزم... سڵاو بکە لە هەموو خوشکێکی موسڵمانت، دەڵێیت: ئەم خوشکە بەردەوامە لەسەر سەرپێچی، پێت دەڵێم: خوای گەورەی یاد بهێنەرەوە، دەڵێیت: ئەو دێتە ناو مزگەوتەوە بە جل و بەرگێکی نارێکەوە، پێت دەڵێم: خوای گەورەی یاد بهێنەرەوە بە وشەیەکی جوانی ناسك، تۆیش برای بەڕێزم هەرگیز مەڵێ: ئەم پیاوە بیدعەچییە یان کەمتەرخەمە وە خۆتیش دەستەوسان دەوستیت، نەخێر بەڵکو خوای گەورەی یاد بهێنەرەوە، بە شێوازێکی ناسك و جوان ئەگینا سوێند بە خوا ئێمە بە سەر دڵەکاندا زاڵ نین تاوەکو لە بیدعەوە بیگۆڕینە سوننە، لە خراپەکارییەوە بۆ چاکەکاری، لە نارەواوە بۆ حەق و راستی، لە گومڕاییەوە بۆ رێنموویی ئیللا بە پێی بەرنامەی خاوەنی سوننەت نەبێت... خاوەنی رێنمایی، خاوەنی رەوشتی بەرزﷺ ئەو کەسەی کە خواکەی پێی فەرموو: ﴿ فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ ٱللَّهِ لِنتَ لَهُمْ ۖ وَلَوْ كُنتَ فَظًّا غَلِيظَ ٱلْقَلْبِ لَٱنفَضُّوا۟ مِنْ حَوْلِكَ ۖ فَٱعْفُ عَنْهُمْ وَٱسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِى ٱلْأَمْرِ ۖ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُتَوَكِّلِينَ ﴾ آل عمران: ١٥٩، واتە: بە هۆی ڕەحمەت و بەزەیی و میهرەبانی خواوەیە، تۆ ئەی پێغەمبەرﷺ. ئەوەندە نەرم ونیان بووی لە گەڵیان، خۆ ئەگەر کەسێکی تووڕە و قسەرەق و دڵ ڕەق بای دەورووبەریان چۆڵ دەکردی و لێت دوور دەکەوتنەوە، دەسا تۆ ئازار و هەڵەکانیان ببەخشە و لە خوایش داوای لێخۆشبوونیان بۆ بکە، تا لە هەڵە و تاوانەکانیان ببورێ، لە تەواوی کارە ستراتیژییەکانیشدا پرس و راو مشۆرەت و راوێژیان پی بکە. ئینجا دوای پرس و ڕا و مەشۆرەت وەختێ لێ بڕایت بۆ ئەنجامدانی کارەکەت پشت بە خوا ببەستە و بچۆ کارەکەت پیادە بکە، بە راستی خوا ئەو کەسانەی خۆش ئەوێ پشت هەر بەو دەبەستن)) .

پاشان پێغەمبەری ئەکرەمﷺ ڕوونی کردەوە کەوا لە نیشانەکانی قیامەت: ((و فشو التجارة)) واتە: بڵاو بوونەوەی بازرگانی)) ئایا بازرگانی حەرامە؟ نەخێر.. کەوابوو بۆ پێغەمبەری خواﷺ لە نیشانەکانی قیامەت باسی کردووە؟؟ وریابە ..ئەم بنەمایە زۆر گرنگە... مەرج نییە هەر نیشانەیەك لە نیشانەکانی قیامەت باس کرابێت ئەوا ئەو نیشانەیە حەرام بێت... جا بڵاو بوونەوەی بازرگانی نیشانەیەکە لە نیشانە بچووکەکانی قیامەت، بەڵام بازرگانی حەرام نییە، ئیللا مەگەر ئەو بازرگانییە خۆی بۆ خۆی لە بنەڕەتدا حەرام بێت – هەروەکو ئێستا ڕوونی دەکەمەوە– هەروەها بەرزکردنەوەی کۆشك و خانوو نیشانەیەکە لە نیشانەکانی قیامەت کەچی حەرام نییە، دەرکەوتنی(مەهدی) نیشانەیەکە کەچی حەرام نییە... هتد، بۆیە مەرج نییە هەر نیشانەیەك لە نیشانەکانی قیامەت پێغەمبەری خواﷺ باسی کردبێت ئەوا ئەو نیشانەیە حەرام بێت... جا لەو نیشانانە هەیە حەرامە هەروەکو باسمان کرد وە هەندێکیان پێغەمبەری خواحەرامی نەکردووەﷺ وە بڵاو بوونەوەی بازرگانی بە شێوەیەکی دیار بڵاو بووەتەوە ڕەنگە ئێستا –بە بێ زیادەڕەوی– لە ناو یەك شەقامدا ڕێ بکەی لە نێوان دوکانێك و دوکانێکی تردا دوکانێکی بازرگانی تر ببینی بە شێوەیەکی ڕوون و ئاشکرا دوکانەکان زۆر بوونە، بیر لەو ئیشارەتە پێغەمبەرایەتییە بکە کە دەفەرموێت: ((حتى تعين المرأة زوجها على التجارة)) واتە: تاوەکو ئافرەتیش یارمەتی مێردەکەی دەدا لە بازرگانی کردندا)) .

صەڵات و سەلام لەسەر ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات . حەز دەکەم لێرەدا مەرجەکانی بازرگانی ڕوون بکەمەوە... دەڵێم: دونیا کێڵگەی دوارۆژە، هیچ کەم و کووری نییە کە بازرگانی تێدا بکەین .

ئەی بازرگانی خۆشەویست .... بزانە کەوا پاکترین و شەریفترین کەس بازرگانی کردووە پێغەمبەری خوایەﷺ! هەروەکو دەزانن ئەو بازرگانی بە سەروەت و سامانی خەدیجەوە دەکرد بۆیە بازرگانییەکەی پێغەمبەرﷺ ڕێزێکە بۆ هەموو

بازرگانەکانی سەر زەوی بۆیە هیچ کێشەیەك نییە کە بازرگانی بکەین بەلاَم بە دوو مەرج:

* یەکەم: بازرگانی بە شتی حەلاَڵەوە بکەیت، بە پێی مەرجە شەرعییەکان .

* دووەم: حەقی خوای گەورەی لیَ دەربکەیت .

جا کێشەکە ئەوە نییە ئێمە ئەم دونیایە بۆ جگە لە موسلّمانان جیَ بهێلّین . کیَ دەلّیَ: هەرکەسیَ بۆ دوارۆژ بژێت ئەوا دونیا جیَ دەهێلّیَ... ؟! کیَ ئەمەی گوتووە؟ کیَ دەلّیَ کەوا پێغەمبەری خواﷺ کە پاکترین و ڕێزدارترین و مەزنترین کەس بوو کە بۆ دوارۆژ کاری دەکرد وازی لە دونیا هێناوە ؟؟! هەندیَ کەس دەلّێن: ئەوەی لەسەر ئێمە پێویستە دەبیَ زوهد بکەین لەم دونیادا، ئەمە مانای چییە؟ مانای ئەوەیە کە دەبێت بەندەکە جل و بەرگەکەی پاك نەبێت وە بۆنێکی پیسی هەبێت، دیمەنێکی ناشیرینی هەبێت، بەبانگەشەی ئەوەی لە دونیادا زوهد دەکات! بە ڕاستی ئەمە هەلّەیە... زاهیدترین کەس لەم دونیایە پێغەمبەری خوابووەﷺ دلّنیابە کەوا ئەم دونیایە هیچ کەسێکی بە خۆ وە نەبینیوە لە پێغەمبەری خواﷺ زاهید تر بێت... لە گەلّ ئەوەیشدا داواکارێك دێت و داوای لیَ دەکات... بیهێنە پێش چاوی خۆت پێغەمبەری خواﷺ چی دەداتیَ؟ پێغەمبەری خواﷺ کۆمەلّە مەڕێکی پێدا [١] ! کەچی کاتی وای بە سەردا ڕۆیشتووە کە بەردی بەستووەتە سەر سکی خۆی لە برسانا [٢]، ! بەلّیَ... بۆ ئەوەی حالّی ئەم دونیایەمان بۆ روون بکاتەوە...

لە هاوەلاَنی پێغەمبەری خواﷺ هەبوو کە میراتەکەی لە ئالّتون بووە و دابەش کراوە وەکو (عبدالرحمن ی کوڕی عوف) و (ابو بکر الصدیق) و (ابي طلحة الأنصاري)،ئێمە دەمانەوێت کێشەکە بە وردی تیَ بگەین.

١ ـ أخرجه مسلم، كتاب الفضائل، باب ما سئل رسول اللهﷺ شيئا قط فقال: ((لا)) و كثرة عطائه (٢٣١٢).
٢ـ أخرجه البخاري كتاب المغازي ((باب غزوة الخندق وهي الأحزاب)) (٤١٠١).

بۆیە ئیمامی عەلی رضي الله عنه دەفەرموێت[١]: ((الدنيا دار صدق لمن صدقها، ودار غنى لمن تزود منها، ودار نجاة لمن فهم عنها،، فهي مهبط وحي الله، ومصلى أنبياء الله، ومتجر أولياء الله، ربحوا فيها الرحمة، واكتسبوا فيها الجنة))، واتە: دونیا ماڵی ڕاستگۆیی یە بۆ هەر کەسێ ڕاستی لەگەڵدا بکات، ماڵێ دەوڵەمەندییە بۆ هەر کەسێ تێشووی تیادا کۆبکاتەوە، ماڵی ڕزگار بوونە بۆ هەر کەسێ لێی تێگەیشت، چونکە ئەم دونیایە شوێنی دابەزینی سروشی خوایە، جێ نوێژگەی پێغەمبەرانی خوایە، شوێن بازرگانی پیاو چاکان و خۆشەویستانی خوایە، سۆز و میهرەبانیان تیادا بردەوە وە بەهەشتیان تیادا قازانج کرد)) .

لێرەدا ئەوە تێدەگەین کە مەبەست لە زوهد ئەوەیە واز لە حەرام بهێنی و واز لەوە بهێنی کە خوا پێی ڕازی نییە وە زوهد ئەوەیە کە هەموو شتێك لە بەر دەستتدا هەبێت و دەتوانی هەموو شتێك بکەیت، کەچی هیچ شتێك ناکەیت تەنها ئەوە نەبێت کە خوا حەلاڵی کردووە، جا تۆ واز لە حەرام دەهێنی لە بەر گوێڕایەڵی خوا و تەقوای خوا و دووپات کردنەوەی خۆشەویستی پێغەمبەری خوا ﷺ بە ڕاستی ئەمە بەرزترین لوتکەی زوهدە .

کەوا بوو هیچ کێشە نییە — برای خۆشەویستم — لە بازرگانیدا کار بکەیت، بەڵام بەرێز و شەرەفەوە بازرگانی بکە، بە سپاردە و مەرجەکانەوە، گرنگترین ئەم مەرجانە ئەوەیە کە تەقوای خوات هەبێت و بازرگانییەکەت حەلاڵ بێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ ۝١ ٱلَّذِينَ إِذَا ٱكْتَالُوا۟ عَلَى ٱلنَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ۝٢ وَإِذَا كَالُوهُمْ أَو وَّزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ۝٣ أَلَا يَظُنُّ أُو۟لَٰٓئِكَ أَنَّهُم مَّبْعُوثُونَ ۝٤ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ۝٥ يَوْمَ يَقُومُ ٱلنَّاسُ لِرَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ﴾ المطففين: ١ـ ٦، واتە: تیاچوون بۆ یاریکەران بە پێوانە و تەرازوو(١) ئەوانەی کاتێ پێوانە بۆ خۆیان بکەن و شت لە خەڵکی بکڕن، بە ڕێك و پێکی ئەنجامی دەدەن و بە تەواوی وەری ئەگرن (٢) کاتێ پێوانە، یا کێشانە بۆ

---

١ ـ أخرجه ابن أبي الدنيا في ((إصلاح المال)) (١٠٥)، وابن عساكر في ((تاريخه)) (٤٢/ ٤٩٨) و (٥٨ / ٧٩)، وفي إسناده نظر، كما قال ابن رجب، وقد تقدم معنا

خەڵك بکەن و شتیان پێ بفرۆشن بە ناتەواوی بۆیان ئەنجام ئەدەن.(٣) ئایا ئەوانە نازانن و بڕوایان نییە کە بە ڕاستی زیندوو ئەکرێنەوە بۆ وەرگرتنی تۆڵەی فێڵ و خیانەتیان.(٤) بۆ ڕۆژێکی زۆر بە سام و گەورە ! !(٥) ئەو ڕۆژەی هەموو خەڵکی بە پێوە دەوەستن بۆ حوکم و فەرمانی خواوەندی جیهانەکان(٦))).

ئەگەر لە خەڵکانی تر بکڕن ئەوا هەموو مافەکانی خۆیانیان بە تەواوەتی دەوێت بەڵام ئەگەر شتێك بە خەڵکی تر بفرۆشن ئەوا جۆرەها فڕوفێڵ بە کار دەهێنێ لەکێش و ترازوودا، ولا حول ولا قوه الا بالله، ئەمەیشە ساختە و غەشە لە بازرگانیدا ! !

براکەم... چاودێری خواکەت بکە... ئەو خوایەی کە هەموو نهێنی و ئاشکراکانت دەزانێ... بەڵام ئەوەی کە ئێستا دڵەکان دەبچڕێنێت بازرگانێك دەتوانێت زۆر بە ئاسانی لە ترازووەکەیدا دزی بکات، کەچی ئەو بەستەزمانەی لە بەر دەستیدا ڕاوەستاوە ئاگای لە هیچ نییە ! جا من بەو بازرگانە دەڵێم: کێ دەخەڵەتێنی؟ ئەگەر ئەو کەسەی کە شتت لێ دەکڕێت تۆ نابینێ، ئایا لە بیرت چوو کە خوای گەورە دەبیسێ و دەبینێ ؟!

تۆ... برای خۆشەویستم... بەدڵنیایی یەوە حەڵاڵ و حەرام دەناسیت، سپاردە و ساختە دەناسی، بۆیە فێڵ لە هیچ کەسێك مەکە تەنانەت ئەگەر ئۆتۆمبیلە تایبەتییەکەی خۆتت فرۆشت، جا تۆ لەم سات و کاتەدا دەبیتە بازرگان، بۆیە هەموو شتێك ڕوون بکەرەوە و ڕاست بکە .

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (حکیم ی کوڕی حزام) ەوە: ((البيعان بالخيار ما لم يتفرقا، - فإن صدقا و بينا بورك لهما في بيعهما، وإن كتما وكذبا محقت بركة بيعهما)) واتە: کڕین و فرۆشتن لە نێوان دوو کەسدا بە هەڵبژاردن دەبێت (واتە: ئەگەر بیەوێ بیکڕێ یان نا) بە مەرجێ لە یەك جیانەبنەوە، جا ئەگەر ڕاستیان کرد و هەموو شتێکیان ڕوون

---

١ أخرجه البخاري كتاب البيوع ((باب إذا بيَّن البيعان ولم يكتما و نصحا)) (٢٠٧٩)، ومسلم كتاب البيوع ((باب الصدق في البيع و البيان)) (١٥٣٢).

کردەوە ئەوا خوای گەورە بەرەکەت دەخاتە ناو ئەو کڕین و فرۆشتنەوە، بەڵام ئەگەر درۆیان کرد و لە یەکتر شتیان شاردەوە ئەوا بەرەکەت لەو کڕین و فرۆشتنەدا نامێنیٚ)).

جا ئەگەر راست بکەی – ئەی برای بازرگان – ئەوا بەرەکەت دەرژێتە سەر تۆ و کڕیاردا، کەواتە بۆ بازرگانی بەرەکەتی تێدا نەماوە؟بەرەکەت نەماوە بەهۆی ساختە و غەش و درۆ و خیانەتەوە ! ! نابێت بە هیچ شێوەیەك بڵێیت: من دەمەوێت کەسابەت بکەم ئیتر بە هەر شێوەیەك بێت کێشە نییە، هەرچەندە بە دڵنیاییەوە بزانم کەوا کەرەستەکەم کەم و کوورییەکی ترسناکی تێدایە کە من بانگەشەی بۆ دەکەم بەڵام بە هەموو شێوەیەك دەمەوێت ئەم کەم و کوورییە لە کڕیارەکە بشارمەوە تەنها بۆ ئەوەی کەرەستەکە ببات و بڕوات! ! ئەی لە پاش ئەوە چی براکەم؟ سوێند بە خوا هەرگیز ئەو پارەیە هیچ سوودێکی لیٚ نابینی کە لە رێگای غەش و ساختەوە پەیدات کردووە، هەرچەندە لە مێشکی خۆتتدا وا دابنێیت کەوا لە دونیادا سوودی لیٚ دەبینی ئەوا باش بزانە کەوا پرسیارت لیٚ دەکرێت دەربارەی لە بەر دەستی خوادا لە رۆژی دواییدا، هەموو ئەو سەروەت و سامانە بۆ وەرەسەکانت بە جێی دەهێڵی– هەروەکو چۆن ئێستا روونی دەکەمەوە بە پشتیوانی خوا لە کاتی باس کردنی نیشانەیەکی تری ترسناکدا لە نیشانەکانی قیامەت کەوا بە شێوەیەکی غەمگین بڵاوەی کردووە و لا حول ولا قوه الا بالله...

لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريره)ەوە:

((أن رسول اللهﷺ مر على صبرة طعام فأدخل يده فيها، فنالت أصابعه بللا...)) واتە: پێغەمبەری خواﷺ بە تەنیشت دەفرێکی خواردندا تێپەڕی دەستی خستە ناوییەوە بۆیە پەنجەکانی تەڕ بوو...))وە ئەمە پێی دەڵێن (توشيش الأقفاص) دەبینی سەرەوەی سنوقەکە کە نمایش کراوە و لە تۆ وە دیارە شتی باش و چاکە بەڵام ئەگەر تەماشای خوارەوەی بکەی ئەوا...إنا لله و إنا إليه راجعون...! ! بۆ ئەم جۆرە ساختە و غەشە دەکەن ئەی بازرگانان؟ئێمە دەمانەوێت ئەم کاروان و

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الإيمان، باب قول النبي ﷺ: ((من غشنا فليس منا)) (١٠٢).

ڕەوشت و ئاکارانەمان ڕاست بکەینەوە بە کتێبەکەی خوا و سوننەتی پێغەمبەرەکەیﷺ ، بۆ ئەوەی دونیامان خۆش بێت، ببینە ئەوانەی کە لە دونیا و دوا ڕۆژدا بەختیارن... داوا لە خوا دەکەم کە ببینە ئەهلی خۆشگوزرانی دونیا و دوارۆژ ...

جا کاتێ پێغەمبەری ئەکرەمﷺ ئەو خواردنەی بینی لە ڕواڵەتدا باش و جوانە و دەستی درێژ کرد بۆ خوارەوەی بینی پەنجەکانی تەڕ بوو ..((فقال: " ما هذا يا صاحب الطعام؟" قال أصابته السماء يا رسول الله ﷺ ، قال: " أفلا جعلته فوق الطعام كي يراه الناس، من غش فليس مني))، واتە: فەرمووی: ئەمە چییە ئەی خاوەنی ئەم خواردنە؟ گوتی: ئەوە بارانی بە سەردا بارییوە ئەی پێغەمبەری خواﷺ ... فەرمووی: ئەی بۆ لە سەرەوەی خواردنەکە دات نەنا بۆ ئەوەی خەڵکی بیبینێ ! باش بزانە کەوا هەرکەسێ ساختە و غەش بکات ئەوا لە ئێمە نییە)).

هەموو ڕەوانبێژانی سەر زەوی ناتوانن—ئەگەر کۆ ببنەوە — بەو مانا گەورەیە و ئەو چەند وشە کەمە و بەو شێوە جوان دەریببڕن — صەڵات و سەلام لەسەر ئەو کەسەی کە خوای گەورە ئەوپەڕی ڕەوانبێژی پێ بەخشیوە — ئەمە بەرنامەی پێغەمبەرایەتییە کە هەموو سەر زەوی شاد دەکات لە دونیا و دوارۆژدا.

جا ئەی برای بازرگان ... ڕاست بکە و هەموو کەم و کوورییەکانی کەرەستە و بازرگانییەکەت ڕوون بکەرەوە، بۆ ئەوەی خەڵکی بیبینن، جا کڕیار دەتوانێت نرخی ئەو کەرەستەیە بە پێی ئەو کەم و کوورییە دیاری بکات، بەڵکو تۆ ڕوونی بکەرەوە بۆی و خراپەکان دەربهێنە، لە گەڵ خوای خۆتدا ڕاست بکە بۆ ئەوەی خوای گەورە بەرەکەت بخاتە ناو بازرگانییەکەتەوە، لە بەر ئەوە هیچ سەرسام مەبە کەوا بازرگانی ڕاستگۆ لە گەڵ پێغەمبەری خواداﷺ دەبێت لە بەهەشتدا, هەروەکو لە (سنن ابن ماجە)[1] و جگە لەو هاتووە لە فەرموودەی (ابن عمر) ەوە دەڵێت:

---

١ ـ أخرجه عبد بن حميد (٩٦٦)، والدارمي (٢٥٣٩)، والترمذي كتاب البيوع ((باب ما جاء في التجار و تسمية النبي ﷺ إياهم (١٢٠٩) من حديث أبي سعيد الخدري، وفي سنده انقطاع، ولكن يقويه حديث ابن عمر الذي رواه ابن ماجه، كتاب التجارات ((باب الحث على المكاسب)) (٢١٣٩)، والطبراني في ((الكبير)) (٥٧٧) و ((الأوسط)) (٧٦٠٧)، والحاكم (٥ / ٢٤٣) والدار قطني (٢٨٤٩)، والبيهقي (٥/ ٢٦٦)، وصححه لغيره العلامة الألباني في ((الصحيحة)) (٣٤٥٣) و ((صحيح الترغيب)) (١٧٨٢، ١٧٨٣).

پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((التاجر الأمين الصدوق المسلم مع الشهداء يوم القيامة)) ، واتە: بازرگانی دەست پاکی ڕاستگۆی موسڵمان لە ڕۆژی قیامەتدا لە گەڵ شەهیداندا دەبێت)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە (الترمذي) ڕیوایەتی کردووە لە فەرموودەی (أبی سعید الخدری)ەوە: ((مع النبيين و والصديقين و الشهداء))، واتە: لە گەڵ پێغەمبەران و ڕاستگۆیان و شەهیداندا دەبێت)).

بە ڕاستی پێگە و جێگەیەکە هەرگیز وەسف ناکرێت، ڕەنگە جاری وا هەبێت بازرگانێك ببینی لە خوا ناترسێت و ساختە لە گەڵ خەڵکیدا دەکات، بۆیە دەبینی کەرەستەیەك دەفرۆشێت لە سەری نوسیوە: (لە یابان دروست کراوە)کەچی خۆیشی بە دڵنیاییەوە دەزانێت لە یابان دروست نەکراوە، ئەم کەرەستەیە نرخەکەی سەد جونەیهە چونکە کەرەستەیەکی ئەصلییە، لە ڕاستیدا کەرەستەیەکی ساختەیە و کە تەنها دە جونەیە ناهێنێت و ئەو بە سەد جونەیە دەیفرۆشێت!!! سویند بە خوا ئەو سامانە هەرگیز سوودی لێ نابینی لە دونیا و دوارۆژیشدا.

ئەی بازرگانان ... تۆ بۆ کێ کار دەکەی؟ ئەی کۆتاییەکە چییە؟ دڵنیابە کە دەمریت! منیش دەمرم! ئەو سەروەت و سامانە بۆ وەرەسە بە جێ دەهێڵین، ئەوان بە بەختیارییەوە پێوەی دەژین، تۆی بەستەزمان کە شەو و ڕۆژ نەدەخەوتی دەربارەی ئەو سامانە پرسیارت لێ دەکرێت، لە کوێ هێنات و لە کوێ خەرجت کرد؟؟ هەروەکو خۆشەویستمانﷺ دەفەرموێت: ((لا تزول قدما عبد حتى يسأل عن عمره فيما أفناه، وعن علمه فيم فعل، وعن ماله من أين اكتسبه وفيما أنفقه، وعن جسمه فيم أبلاه))،[1] واتە: هەردوو پێی بەندە لە قیامەتدا ناجوڵێتەوە و هەنگاوێك نانێت تاکو دەربارەی چوار شت پرسیاری لێ نەکرێت، تەمەنەکەی چۆن بە سەری

١ـ أخرجه الترمذي، كتاب صفة القيامة عن رسول الله ((باب في القيامة)) (٢٤١٧)، والدارمي (٥٤٣)، وأبو يعلى في ((مسنده)) (٣٤٣٤)، وابن ابي الدنيا في ((إصلاح المال)) (٣٠)، وأبو نعيم في ((الحلية)) (١٠ / ٢٣٢) من حديث أبي برزة الأسلميرضي الله عنه, وصححه لشواهد الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٢/ ٦٢٩).

برد، زانستەکەی چی کارێکی پێی کرد، سامانەکەی چۆن پەیدای کرد و چۆن خەرجی کرد، جەستەکەی چۆن دایهێناو و رزاندی (واتە: بەکاری هێنا).

هیچ کێشە نییە لە ئیسلامدا قازانجێك دیاری بکەیت، لەم قازانجە تەقوا و بەزەییت بە خەڵکانی تردا و رادەی رازی بوونت دیاری دەکات .داوا لە خوا دەکەم کە رزق و رۆزی ئێمە و ئێوە فراوان بکات، رازی بوون بە قسمەتی ئێمە و ئێوە بکات، جا رازی بوون چەند جوانە و قەناعەت چەند مەزنە ! !

النَّفسُ تَجزَعُ أن تكونَ فَقيرَةً   والفقرُ خَيرٌ مِن غِنَى يُطغِيهَا
وَغِنَى النفُوسِ هُوَ الكَفَافُ فَإن أَبَتْ   فجميعُ ما في الأرضِ لا يكفيهَا
هَي القَنَاعَةُ فالزَمْهَا تَكُنْ مَلكاً   لَو لَم تَكُنْ لَكَ إلاَّ رَاحَةُ البدنِ
وأنْظُر لمِن مَلَكَ الدُّنْيا بأَجْمَعِهَا   هَل رَاحَ مِنْهَا بِغَيرِ الطيب والكَفَنِ

واتە: نەفس شپرز دەبێت کاتێ هەژار دەبێت، هەژاری چاکترە لە دەوڵەمەندییەك زاڵ بێت بە سەریدا، دەوڵەمەندی نەفسەکان ئەوەیە بژێوی رۆژانەت هەبێ، ئەگەر رازی نەبوو ئەوا هەموو سەر زەوی بەشی ناکات، ئەوە رازی بوونە و دەستی پێوە بگری دەبیتە پادشا، ئەگەر هیچ شتێکت نەبێت تەنها ئارامی جەستەت، تەماشای ئەوانە بکە کە بوونە خاوەنی هەموو دونیا، ئایا جگە لە بۆن و کفن هیچی تریان لە گەڵ خۆیاندا برد؟.

ئەوە(هارون الرشید)ە، ئەو سەرکردەیەکی دادپەروەر بووساڵێك غەزای دەکرد لە پێناوی خوادا و ساڵێك حەجی دەرکرد... کە بە هەورەکەی دەگوت کاتێ لە چەقی ئاسماندا بوایە پێی دەگوت: ئەی هەورەکە.. لە هەر کوێیەك دەباری بە ئارەزووی خۆت ببارە، دڵنیابە کە داهاتەکەت هەر دەگەڕێتەوە بۆ لای خۆم انشاء الله ..)) مەبەستی فراوانی موڵك و دەوڵەتەکەیەتی لە سەردەمی خۆیدا – رەحمەتی خوای لێ بێت – لە گەڵ ئەوەیشدا کاتێ لەسەر جێگەی مردن کەوت دەستی بە گریان کرد و فەرمووی: ﴿مَآ أَغۡنَىٰ عَنِّي مَالِيَهۡۜ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنِّي سُلۡطَٰنِيَهۡ﴾ الحاقة ٢٨ـ ٢٩، واتە: دارایی و ماڵەکەم هیچ کەڵکێکی پێ نەگەیاندم بۆ ئەم رۆژەم.(٢٨) ئەو موڵك و

دەسەڵاتەی بووم لە دەس چوو نە رشتەم نە پایەوپلەم، هیچیان نەیان توانی تۆزقاڵەیەك ئارامم بکەنەوە (٢٩))). کوا سەروەت و سامان؟ کوا دەسەڵات و سوڵتان؟ کوا موڵکەکان؟ ئەمجار گوتی: دەمەوێت ئەو گۆڕە ببینم کە لە ناویدا دەنێژرێم، ئەوانیش هەڵیان گرت بۆ لای گۆڕەکەی و ئەویش تەماشای کرد و دەستی بە گریان کرد و فەرمووی: ((ئەی ئەو کەسەی کە هەرگیز موڵکەکەی لە ناو ناچێت رەحم بکە لەو کەسەی کە موڵکەکەی لە ناوچوو ..))[١].

بە ڕاستی (هارون الرشيد) لە کۆشك و تەلارەکانەوە گوێزرایەوە بۆ گۆڕەکان، لە جێگەی خۆشی خەوتنەوە بۆ گڵکۆکان وە لە یاری کردن لە گەڵ کەنیزەك و منداڵی جواندا بۆ دەرهاوسێتی کرم و مار، سوێند بە خوا ئەگەر بە جوانی بیر لەم قسەیە بکەیتەوە ئەوا ڕێڕەوت دەگۆڕدرێت، چونکە دونیا هەرچەندە درێژە بکێشێ ئەوا هەر کورتە، هەرچەندە خۆی بە مەزن بزانێت ئەوا سووك و ریسوایە، چونکە شەوگار هەرچەندە درێژە بکێشێت ئەوا هەر دەبێ شەبەق دەرکەوێت، ئەگەر تەمەن هەرچەندە درێژە بکێشێ ئەوا هەر دەبێ بچیتە ناو گۆڕەوە، دڵنیا بە کە بە نەمری لە دونیادا نامێنیتەوە، ئەگەر تەنها کەسێك بە نەمری تێدا بمایەتەوە ئەوا خۆشەویست هەڵبژێردراو دەبووﷺ.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِيْن مِّتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ﴾ الأنبياء: ٣٤، واتە: ئێمە پێش لە تۆ وامان نەکرد مرۆیەك نەمرێ ئایا ئەگەر تۆ بمری، ئەوانە ژیانی هەتا هەتاییان دەبێ؟! نە، هەرگیز شتی وا نییە)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ﴾، واتە: هەموو کەسێك بێ جیاوازی تامی مردن دەچێژێ.)).

١ـ انظر: ((إحياء علوم الدين)) (٤ /٤٨١)، و ((تاريخ الخلفاء)) للسيوطي (٢٦٨)، و ((تاريخ بغداد)) ((١٤ / ١٩)) للخطيب، و((تاريخ الإسلام))للذهبي (١٦٣٢، ١٨٣٧، ١٨٣٨))، و((البداية والنهاية)) (١٠ / ٣١٠).

* وروى ابن أبي الدنيا في ((المحتضرين)) (١١٧) عن عبدالله بن بسطام قال: ((احتضر بعض الملوك فجعل يقول: يا من لا يزول ملكه أرحم من قد زال ملكه)).

ئەگەر ئەو کورسییە بۆ خەڵکی تر بەردەوام بوایە ئەوا دڵنیابە بە تۆ نەدەگەیشت، سوێند بە خوا هیچ کەسێك بە نەمری تێدا نامێنێتەوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿٢٦﴾ وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾ الرحمن: ٢٧، واتە: هەرچی بە سەر پشتی زەوییەوەیە هەر هەموو لە نێو دەچێ .(٢٦) تەنها رووی پەروەردگاری خاوەن شکۆ و کەرەمکەرت دەمێنێتەوە (٢٧))). بۆیە لەم دونیایە بۆ خۆت دار بڕوێنە بۆ ئەوەی لەوێ بە بەختیاری و عیززەت و کەرامەتەوە دروینەی بکەیت، داوا لە خوا دەکەم کە من و ئێوە بگێڕێ لە ئەهلی خۆشحاڵی لەدونیاو قیامەتدا.

براکەم: بازرگانی بە سپاردەو شەرەفەوە ئەنجام بدە، جا ئەو بازرگانییە هەر بازرگانییەك بێت، هەموو حەقێکی خوای تێدا بدە و هەرگیز رەزیلی مەکە و ئەوەشت لە بیر نەچێت کەوا ئەو رزق و رۆزییەی تۆ لە فەزڵ و چاکەی خوایە بە سەرتەوە، چونکە تۆ کەسێکی هەژار بوویت و خوای گەورە دەوڵەمەندی کردی، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾ فاطر: ١٥، واتە: ئەی خەڵکینە ! ئێوە هەژارن و نیازتان بە خوا هەیە، ئەو بێ نیاز و سوپاسکراوە هەرچەندە خەڵکی ململانێ بکات(١٥)).

تاکو دوێنێ تۆ کەسێکی هەژار بوویت و ئێستا خوای گەورە بە فەزڵی خۆی ئەو نیعمەتەی بە سەرتدا رژاندووە و رزق و رۆزی لە سەرت فراوان کردووە، بۆیە حەقی خوای باڵا دەست بدە و هەرگیز هەژاران و نەدارانت لە بیر نەچێت، داوا لە خوا دەکەم کە فەزڵی خۆی زیاتر بە سەرتدا برێژێ .

بە جوانی بیر لەم فەرموودە مەزنە بکەرەوە، کە پێویستە هەردەم دوو بارەی بکەینەوە و هەرگیز لە دووبارە کردنەوەی بێزار نەبین و فەرموودەکە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريرە)وە کەوا پێغەمبەری

١ـ أخرجه البخاري، كتاب أحاديث الأنبياء، باب حديث أبرص و أعمى و أقرع في بني إسرائيل (٣٤٦٤)، ومسلم، كتاب ((الزهد والرقائق)) (٢٩٦٤).

ئەکرەمﷺ فەرموویەتی: ((إن ثلاثة في بني إسرائيل: أبرص وأقرع وأعمى، فأراد الله عز وجل أن يبتليهم، فبعث إليهم ملكا، فأتى الأبرص، فقال له: أي شيء أحب إليك؟ قال: لون حسن، وجلد حسن، ويذهب عني الذي قد قذرني الناس))، واتە: سێ کەس هەبوون لە بەنی ئیسرائیلدا، گەڕێك و کەچەڵێك و نابینایەك، خوای گەورە ویستی تاقیان بکاتەوە، بۆیە فریشتەیەکی بۆ ڕەوانە کردن و ئەویش هات بۆ لای کابرای گەڕ و پێی گوت: چی شتێك لای تۆ لە هەموو شتێك خۆشەویسترە ؟(واتە: ئاوات بخوازە) گوتی: ڕەنگێکی جوان و پێستێکی جوان و ئەوەی کە بە هۆیەوە خەڵکی بێزم لێ دەکەنەوە لە سەرم نەمێنی و چاك ببمەوە)) ئەمە ئاواتێکە و لە جێی خۆیدایە چونکە ئەو توشی نەخۆشی گەڕی بووە، بۆیە داوای لە خوا کرد کە شیفای بدات و پێستێکی جوانی پێ ببەخشێ، ئەم بەڵایەی کە بە هۆیەوە خەڵکی لێی دوور کەوتوونەتەوە لە سەری نەمێنێ . ((قال: فمسحه فذهب عنه قذره، وأعطي لونا حسنا، وجلدا حسنا))، واتە: گوتی: بە دەستەکانی سڕی و ئەویش چاك بووەوەو بێزێکەی نەما و ڕەنگێکی جوان و پێستێکی جوانی پێ بەخشرا)) خوای گەورە چارەسەری کرد و چاك بووەوە.

لە گەڵ مندا بیر لەم فەرموودەیە بکەرەوە کە (أحمد و أبو داود)[1] ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (أبي رمثة) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((الله الطبيب)) واتە: خوا پزیشکە)، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ﴾ الشعراء: ٨٠، واتە: کاتێ نەخۆش کەوتم، ئەو شیفام ئەدا و هێزی شیفا هەر ئەو دروستی ئەکات)).

تۆ دەچیت بۆ لای پزیشکێك لە پزیشکەکان بۆ ئەوەی هۆکارەکان بگریتە دەست ئەگینا چارەسەر بە دەستی خوای باڵا دەستە، ئەوەیشە بزانە کەوا خوای گەورە هیچ نەخۆشییەکی دانەناوە ئیللا چارەسەرەکەی بۆ داناوە بۆیە چارەسەر بگرنە

---

١ ـ أخرجه أحمد (٢ / ٢٢٦، ٢٢٧) (١٦٣/٤)، وأبو داود كتاب الترجل باب في ((الخضاب)) (٤٢٠٧)، والحميدي (٣٨٢/٢)، والطبراني في الكبير (٢٧٩/٢٢)، وصححه الشيخ الألباني على شرط مسلم في ((الصحيحة)) (١٥٣٧).

بەر، بەڵام دڵت پەیوەست مەکە بە هۆکارەکەوە، باش بزانە کەوا هۆکارەکان بە تەنها نە زیانیان هەیە و نەقازانج، رزقش نادەن و رزقش ناگرنەوە ئیللا بە دەستی خوای باڵا دەست نەبێت، خودایە ... داوات لێ دەکەم لەم کات و ساتە پیرۆزەدا کە بە چارەسەرەکەی خۆت چارەسەر دابەزێنە سەر نەخۆشی موسڵمانان و رەحمەت و بەرەکەتی خۆت بکەیتە هۆی نەمانی هەموو ئازار و ناخۆشییەکانیان... یا أرحم الراحمين.

((ثم قال الملك للأبرص: فأي المال أحب إليك ؟))، واتە: ئەمجار فریشتەکە بە کابرای گەڕی گوت: حەز لە چی جۆرە سامانێك دەکەیت ؟))، ((قال: الإبل)) واتە: حوشتر))، خۆشەویستمانﷺ دەفەرموێت: ((فأعطي ناقة عشراء)) ثم قال الملك: ((بارك الله لك فيها)) واتە: حوشترێکی ئاوسی پێ درا (عشراء: ئەو وشترانەیە کە دە مانگ یان هەشت مانگ بە سەر ئاوس بوونیاندا تێپەڕیوە) ئەمجار فریشتەکە گوتی: خوای گەورە بەرەکەت بخاتە سامانەکەتەوە)) بۆیە بەرەکەت رژا بە سەریدا وە ئەگەر دەتەوێ بڵێ: بەرەکەت بەرەکەتی کرد، ئەمجار فریشتەکە چوو بۆ لای کابرای دووەم - ((فأتى الأقرع، فقال: أي شيء أحب إليك؟ قال: شعر حسن، ويذهب عني هذا الذي قد قذرني الناس، قال: فمسحه فذهب عنه وأعطي شعرا حسنا، قال: فأي المال أحب إليك؟ قال: البقر، قال: فأعطي بقرة حاملا، فقال: بارك الله لك فيها))، واتە: ئەمجار چوو بۆ لای کابرای کەچەڵ و گوتی: چی شتێك لای تۆ لە هەموو شتێك خۆشەویستره؟ گوتی: قژێکی جوان و ئەوەی کە بە هۆیەوە خەڵکی بێزم لێ دەکەنەوە نەمێنێ، ئەویش بە دەستەکانی سڕی و ئەویش چاك بووەوەو قژێکی جوانی پێ بەخشرا، گوتی: حەز لە چی جۆرە سامانێك دەکەیت؟ گوتی: مانگا (چێل)، گوتی: ئەویش مانگایەکی ئاوسی پێ درا و گوتی: خوای گەورە بەرەکەت بخاتە ناو سامانەکەتەوە)) وازی لێ هێنا و بە جێی هێشت، ئەمجار فریشتەکە چوو بۆ لای کابرای سێیەم - ((فأتى الأعمى،فقال: أي شيء أحب إليك؟ قال: أن يرد الله إلي بصري فأبصر به الناس، قال: فمسحه فرد الله إليه بصره)) واتە: ئەمجار چوو بۆ لای کابرای نابینا و گوتی: چی شتێك لای تۆ لە هەموو شتێك

خۆشەویستره؟ گوتی: خوای گەوره چاوەکانم بۆ بگێڕێتەوه و خەڵکی پێ ببینم، گوتی: ئەویش سڕی و خوای گەوره چاوەکانی بۆ گەڕاندەوه)) بەڵێ هەموو کارەکان لە سەرەتا و کۆتاییدا هی خوایه و به دەستی خوایه .

خوای گەوره دەفەرموێت: ﴿وَإِن يَمْسَسْكَ ٱللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُۥٓ إِلَّا هُوَ ۖ وَإِن يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ﴾ الأنعام: ١٧، واته: ئەو خوایه دەسەلاتدارێکی وەهایه ئەگەر تووشی هەر جۆره بەلاو زیانێکت بکات به غەیره خۆی هیچ کەسێ ناتوانێ لای ببا، خۆ ئەگەر خێر و چاکەیەکیشت پێ بگەیەنێت دیاره هەر خۆی به سەر هەموو شتێکا دەسەلاتداره و حەز له هەرچی بکا دەتوانێ ئەنجامی بدا)).

يا صاحب الهمَّ إن الهمَّ منفرج	أبشر بخير فإن الفارج الله
وإذا بليت فثق بالله وارض به	إن الذى يكشف البلوى هو الله
الله يحدث بعد العسر ميسرة	لا تجزعن فإن الخالق الله
والله ما لک غير الله من أحد	فحسبک الله فى کل لک الله

واته: ئەی خاوەن خەم و پەژاره بزانه که خەم نامێنی و دەڕوات، موژده بێ لێت به خەیرێك چونکه ئەوەی کێشەکان ناهێڵێ تەنها خودایه، ئەگەر توشی بەلایەك بویت ئەوا باوەڕت به خوا هەبێت و به قەدەری ئەو رازی به، چونکه ئەوەی بەلاکان لادەدات تەنها خودایه، خوای گەوره له پاش هەموو تەنگانەیەك خۆشی دەهێنێ، هیچ بێزار مەبه چونکه دروستکەرمان تەنها خودایه، سوێند به خوا جگه له خوا هیچ کەست نییه، بۆیه خودات بەسه له هەموو شتێکدا تۆ خودات هەیه، داوا له خوا دەکەم دڵی ئێمه و ئێوه پڕ بکات له تەقوا و رازی بوون وه بمانگەیەنێته هێدایەت و رێنموویی خۆی و هەر خۆی پشت و پەنامانه.

((ثم قال الملك للأعمى: فأي المال أحب إليك؟قال الغنم: فأعطي شاة والدا))، واته: ئەمجار فریشتەکه به کابرای نابینای گوت: حەز له چی جۆره سامانێك دەکەیت؟ گوتی: مەڕ، گوتی: ئەویش مەڕێکی ئاوسی پێدا)) ئەمجار وازی لێ هێناو به جێی هێشت ((فأنتج هذان وولد هذا))، واته: ئەو دووانەی پێشوو بەرهەمییان

زیادی کرد و ئەویتر بێچووی زۆری بوو))، ((فکان لهذا واد من الإبل، ولهذا واد من البقر، ولهذا واد من الغنم)) واتە: پاشان ئەمیان پڕ دۆڵێك حوشتری بوو وە ئەمیش پڕ دۆڵێك مانگای بوو ئەویش پڕ دۆڵێك لە مەڕ)، بەڵام ئاگاداری تاقیکردنەوەکان بە، خوایە گیان بمانپارێزەو رزگارمان بکە... ((ثم إنه أتى الأبرص في صورته وهيئته، فقال: رجل مسكين قد انقطعت بي الحبال في سفري، فلا بلاغ لي اليوم إلا بالله ثم بك، أسألك بالذي أعطاك اللون الحسن، والجلد الحسن، والمال، بعيرا أتبلغ عليه في سفري، فقال: الحقوق كثيرة))، واتە: پاشان هات بۆ لای کابرای گەڕ لە شێوە و وێنەی خۆی، گوتی: کابرایەکی هەژارم و هەموو ڕێگاکان لە سەفەرەکەمدا لێ بڕاوە و هیچ دالّدەیەکم نییە تەنها لای خوا و ئەمجار لای تۆ نەبێت بۆیە داوات لێ دەکەم لە بەر خاتری ئەو کەسەی ئەو رەنگە جوانە و ئەو پێستە جوانە و ئەو سامانەی پێداوی کە وشترێکم پێ بدە بۆ ئەوەی لە سەفەرکەمدا بە کاری بیهێنم، ئەویش گوتی: خەڵکی رەواتر زۆرن)).

ئا بەم شێوەیە مرۆڤەکان بنەڕەتی خۆیان لە بیر دەچێت! هەژاری و لاوازی و بێ دەسەڵاتی خۆی لە بیر دەچێت! جا ئەمەیشە بە ڕاستی کارەساتە. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلْإِنسَٰنُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ ٱلْكَرِيمِ﴾ الإنفطار:٦، واتە: ئەی ئادەمیزاد...! چی تۆی تەفرە و فریوداو بەرامبەر بە پەروەردگاری بەخشندەت کافر بوویت لە گەڵ ئەو هەموو نیعمەت و بەخششانەدا ؟)) ئایا هەژاری خۆت لە بیر چوو؟ ئایا ئەصل و بنەڕەتی خۆت لە بیر چوو؟ ئایا نەفامی خۆتت لە بیر چوو؟.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ أَنتُمُ ٱلْفُقَرَآءُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱللَّهُ هُوَ ٱلْغَنِىُّ ٱلْحَمِيدُ﴾فاطر: ١٥، واتە: ئەی خەڵکینە! ئێوە هەژارن و نیازتان بە خوا هەیە، ئەو بێ نیاز و سوپاسکراوە هەرچەندە خەڵکی ململانێ بکات)).

هەر کەسێك خودای خۆی ناسی ئەوا خۆیشی دەناسێ، ئەگەر هەر کەسێك خودای خۆی بە دەوڵەمەندێکی رەها ناسی ئەوا خۆی بە هەژارێکی رەها دەناسێ... هەر کەسێ خواکەی خۆی بە عیززەتێکی تەواوەوە ناسی ئەوا خۆی بە

زەلیلێکی تەواوەوە دەناسێ، هەر کەسێ خواکەی خۆی بە خاوەن هێزێکی تەواوەوە ناسی ئەوا خۆی بە لاوازێکی تەواوەوە دەناسێ . سوێند بە خوا هیچ دروستکراوێك لەسەر رووی زەویدا خاوەنی هیچ شتێك نییە، ئەوەی کە خوای گەورە پێی بەخشیوی لەو هەموو ناز و نیعمەت و بازرگانییە و ئەو هەموو رزق و رۆزییە لە فەزڵ و چاکە و منەتی خوایە بە سەرتەوە و هەموو ئەوانە پێویستیان بە سوپاسگوزارییە، سوپاسگوزاریش تەنها وشەیەك نییە و تەنها ماچێکی دەستەکان نییە ! نەخێر هەرگیز وا نییە . خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ٱعۡمَلُوٓاْ ءَالَ دَاوُۥدَ شُكۡرٗاۚ﴾ سبأ: ١٣، واتە: وتمان: ئەی بنەماڵەی داوودعليه السلام ! سوپاسگوزاری بکەن لە بەرامبەر ئەو هەموو بەهرانەدا رشتوومە بە سەرتاندا)) بۆیە ئامان هەرگیز هەژاری خۆت و فەزڵی خوات بە سەرەوە لە بیر نەچێت، کاتێ کابرا گوتی: خەڵکی رەواتر زۆرن، فریشتەکە پێی گوت: ((كأني أعرفك، ألم تكن أبرص يقذرك الناس، فقيرا فأعطاك الله؟ فقال: إنما ورثت هذا المال كابرا عن كابر))، فقال: إن كنت كاذبا فصيرك الله إلى ما كنت))، واتە: دەڵێی من تۆ دەناسم؟ ئایا تۆ کەسێکی گەڕ نەبوویت و خەڵکی بێزی لێت دەکردەوە، هەژار بوویت و خوا پێی بەخشی؟ گوتی: بەڵکو من ئەم سامانەم لە باوباپیرە گەورە بەرێزەکانەوە و ئەوانیش لە گەورە بەرێزەکان بۆم بە جێ ماوە)) (تەمشای ئەم نکۆڵییە بکە) گوتی: ئەگەر درۆ دەکەیت ئەوا خوای گەورە بتگێڕێتەوە سەر حاڵی جاران)) جا وەکو پێشووی لێ هاتەوە ولا حول ولا قوة الا بالله. هەروەکو چۆن خوای گەورە لە جاری یەکەمدا وڵامی دوعای فریشتەکەی دایەوە ئەوا لە جاری دووەمیشدا وڵامی دوعاکەی دایەوە، بۆیە وەکو جارانی لێ هاتەوە و هەموو شتێکی لە دەست دا: پێستی جوان، دیمەنی جوان جارێکی تر توشی نەخۆشی گەڕی بووەوە وە هەموو حوشترەکانی لە دەستدا ! ! بۆیە ئاگادارت دەکەمەوە لە سامانی حەرام، چونکە سەروەت و سامان وەکو سێبەرێك وایە و نامێنێ، وەکو قەرزێکە و دەبێ بگێڕدرێتەوە، ئاگاداری خواردنی سامانی هەتیوان بە، ئاگاداری ئەوە بەهەرگیز سامانی خەڵکی بە ساختە و ناڕەوا مەخۆ، هەرگیز قۆرخی بازار مەکە، بۆئەوەی زاڵ بیت بە سەر نرخی بازاردا و

خوێنی هەژاران و نەداران بمژێت! ئێستا لە ناو خەڵکیدا کەسی وا هەیە ئەگەر تاکو ماوە لە ژیاندا پارەی (بنکنوت) بخوات ئەوا ئەو سامانە تەواو نابێت! ولا حول ولا قوة الا بالله، سوێند بە خوا هەرگیز ئەو سامانە سوودی لێ نابینێت و هەمووی بۆ وەرەسەکەت بە جێ دەهێڵێ، لێرەدا هەندێ کەس هەن قسەی ترسناک دەکەن و دەڵێن: ئەگەر خوا لە فلان کەس ڕازی نەبوایە ئەوا رزقی فراوان نەدەکردەوە! بەڵگەی ڕازی بوونی خوا لەسەر فلان ئەوەیە کە بەو هەموو سامانە ڕێزداری کردووە!! جا من دەڵێم: نەخێر... براکەم... ئەمە بەڵگە نییە، ئایا تۆ (قارون) ت لە بیر چوو؟ ئەوەی کە خوای گەورە بە شێوەیەکی وا سەروەت و سامانی پێدابوو کە هەرگیز هیچ عەقڵێك باوەڕ ناکات . بیهێنە پێش چاوی خۆت کۆمەڵێك گەنجی بەهێز ناتوانن کلیلی گەنجینەکانی قارون هەڵبگرن!! لێرەدا قارون قسەکەی کابرای گەڕی گوت بەڵام بە دەستەواژەیەکی قارونییانە کاتێ یادی خرایەوە بەو فەزڵەی خوای گەورە بە سەرییەوە و بەو هەموو نیعمەتانە، ئەو قسەیەکی زۆر پیسی گوت کە لەسەر زمانی زۆربەی خەڵکی دووبارە دەکرێتەوە: ﴿إِنَّمَآ أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلۡمٍ عِندِيٓۚ﴾ القصص: ٧٨، واتە: قارون گوتی: ئەو ماڵ و سامانە کە من هەمە، هەمووی بە هۆی زانیاری و زانستی خۆمەوە پێم دراوە، واتە هەر خۆم شایستەی ئەوەم).

ئەوە هەمان ئەو قسەیە کە ئێستا و لەم سەردەمەدا دووبارە دەکرێتەوە (فن الادارة) واتە: هونەری کارگێری یان هونەری بەڕێوەبردن!) من دەڵێم: زۆر جوانە ئەگەر تۆ هونەری کارگێڕیت هەبێت، بەڵام هەرگیز ئەو کارە مەگێڕەوە بۆ عەقڵی خۆت و فەزڵی خۆت، سوێند بە خوا تۆ لاوازیت، هەموومان هەژارین، خاوەنی هیچ شتێك نین، چونکە ئەوەی پێت دراوە هەمووی لە فەزڵی خوای گەورەیە، بۆیە هەرگیز مەڵێ: ﴿إِنَّمَآ أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلۡمٍ عِندِيٓۚ﴾ هەرگیز مەڵێ: ئەمە هونەری کارگێڕییە! مەڵێ: کارگێڕییەکی یەکلایی کەرەوەیە،! بەڵێ... ئەوەی کە لەسەر تۆیە ببیتە کەسێکی موسڵمانی بەهێزی داهێنەری بەرهەمهێنەری چاك لە هەموو بوارەکانی ژیان، لە هەموو جێگایەکدا لە ژێر سێبەری ئەو ئاسمانەدا، لەسەر هەر

پارچەیەکی ئەم زەوییە، بەڵام هەرگیز فەزڵی خوات لە بیر نەچێت بە سەرتەوە وە بزانە ئەوەی کە تۆ ئێستا تێدای لەو ناز و نیعمەتە هەموو تەنها فەزڵی خوای بەرز و باڵادەستە ئەو کەسەی کە هەردەم پارە لە ڕێگای حەرامەوە کۆ دەکاتەوە و دەبینی سامانەکەی زیاد دەکات ئەوا نزیککردنەوەیە (استدراج) لە لایەن خوای گەورەوە.

هەروەکو لە(مسند)[1]ەکەی ئیمامی ئەحمەد و جگە لەو هاتووە لە فەرموودەی (عقبةی کوڕی عامر)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إذا رأيت الله يعطي العبد من الدنيا على معاصيه ما يحب، فإنما هو استدراج " ثم تلا رسول الله ﷺ: ﴿ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ ﴾ الأنعام: ٤٤، واتە: ئەگەر بینیت خوای گەورە نیعمەتەکانی خۆی دەداتە بەندەیەکی لە دونیادا لەسەر سەرپێچییەکانی کە خۆی پێی خۆشە بزانە کەوا ئەوە نزیککردنەوەیە (استدراج) ئەمجار پێغەمبەری خواﷺ ئەو ئایەتەی خوێندەوە کە دەفەرموێت: ﴿ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ ﴾ الأنعام: ٤٤، واتە: جا کە ئەو هەموو ئامۆژگارییەیان لە بیرخۆ بردەوە کە لەسەر زمانی پەیامبەران کرابوون ئینجا ئێمەیش بۆ خەفڵاندونیان و وەك (إستدراج) ێکیش، دەروازەی هەموو خێرێکمان بۆ واڵا کردنەوە و رزق و ڕۆزییەکی فرەمان ڕشت بە سەریاندا و ئەوانیش خۆشی و نیشوە گرتنی هەتا بەو ماڵ و منداڵەی پێماندابوون دەعیەو فیزگرتنی و لەڕێی ڕاست لایاندا ئەوسا ئێمەیش کتوپڕێك قارمان لێ گرتن و ئەوانیش لەو هەموو خۆشگوزرانییە بێ هیوا و نائۆمێد بوون)).

لێرەدا خوای گەورە نەیفەرموو: تۆڵەمان لێیان سەندەوە، نافەرموێت: کردمانە ناخی زەویدا، نافەرموێت: هەموو سامانەکەم لێیان سەندەوە، بەڵکو دەفەرموێت:

---

١ ـ أخرجه أحمد(١٤٥/٤)، والطبراني في ((الأوسط)) (٩٢٧٢)، والبيهقي في ((الشعب))(٤٥٤٠)، وصححه الشيخ ألألباني في ((الصحيحة)) (٤١٣) و ((صحيح الجامع)) (٥٦١).

((فتحنا عليهم أبواب كل شيء)).

بەڵام... چەندەها کەس هەن ئێستا لە ئیستدراجان لە نێو نیعمەتەکانی خوای گەورەردا و کەچی خۆیشی لێی بێ ئاگایە و نازانێت، چەندەها کەس توشی تاقیکردنەوە هاتوون بە مەدح کردنی خەڵکی و خۆیشی لێی بێ ئاگایە ! !

پرسیارە گرنگەکە لێرەدا ئەوەیە: چۆن بزانم ئەو سامانەی ئێستا هەمە ئایا لە نیعمەتەکانی خوایە یان لە تۆڵەسەندنەوەکانییەتی؟ ترمومترێکی جوان و ورد و بچووك دەتوانیت لە گەڵ خۆتدا و لە گیرفانتدا هەڵگریت، دەتوانیت لە هەموو ساتێکدا هەر نیعمەتێکی پێ بپێوێ، خێراکە برا خۆشەویستەکەم ئەو نیعمەتەی کە ئێستا لە بەر دەستتدایە بیهێنە، سەروەت و سامان، خێزان، منداڵ، پلەو پایە، کورسی، ڕووی کۆمەڵایەتی، لەشساغی، جوانی، دەتوانیت بزانیت ئایا ئەوانە نیعمەتن یان تاقیکردنەوەن، بە سووك و ئاسانی، دەڵێم: ئەگەر ئەو نیعمەتە لە خوا نزیکی کردیتەوە ئەوا سوژدە بۆ خوا بەرە و سوپاسگوزاری بەو بزانە ئەوە نیعمەتە، بزانە ئەوە لە فەزڵی خوایە، ئەگەر ئەو نیعمەتە لە خواردنی حەڵاڵ و لە خوای گەورە دووری کردیتەوە ئەوا باش بزانە کە تاقیکردنەوەیە بەڵام لە پۆشاکی نیعمەتتدایە وە بزانە ئەوە فیتنەیە ! لە پۆشاکی بەخشیندایە، ئایا ئەم پلە وپایە لە خوا نزیکی کردمەوە یان دووری کردمەوە؟ بووە هۆی ئەوەی من و نوێژ لە یەك جی بکاتەوە و بووە هۆی ئەوەی من و خەڵکی لە یەك بکات، ئایا من ئەم کورسییەم بە کار هێناوە بۆ نەهێشتنی کێشە لەسەر کێشەداران؟ ئایا ئەم پلە و پایەم بە کار هێناوە بۆ نەهێشتنی خەم لەسەر خەمباران؟ ئایا جێگا و ڕووە کۆمەڵایەتییەکەم بە کار هێناوە لە جێی خۆیدا؟

تۆ ئەی خوشکی بەڕێزم ئایا پلە و پایەی پیاوەکەت بە کار هێناوە؟ ئایا ڕووە کۆمەڵایەتی پیاوەکەت بە کار هێناوە بۆ ئەنجامدانی چاکە؟ ئایا هانی دەدەی بۆ ئەنجامدانی کاری چاکە؟

براکەم ... هەموو وزە و تواناکەت بە کار بهێنە، هەموو سەروەت و سامانەکەت، خێزان و کچ و کوڕەکانت، هەموو ئەوەی کە هەتە بە کاری بهێنە لە پێناوی دینی خوای باڵادەستدا، بە ڕاستی قازانجی ڕاستەقینە لەوێیە وە بە ڕاستی ئەوە کێڵگەی

ڕاستییە، ئەمە ناشتن و ڕواندنی ڕاستەقینەیە، ئەمە چەند قسە و گوتەیەکە لێرەدا هێنامەوە داوا لە خوا دەکەم کە سوودی بۆ ئێمە و ئێوە هەبێت.

لە گەڵ مندا جارێکی تر بگەڕێوە بۆ فەرموودەکەی پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت:

((وأتى الأقرع في صورته، فقال له مثل ما قال لهذا، ورد عليه مثل ما رد على هذا، فقال: إن كنت كاذبا فصيرك الله إلى ما كنت، قال: وأتى الأعمى في صورته وهيئته، فقال: رجل مسكين وابن سبيل انقطعت بي الحبال في سفري، فلا بلاغ لي اليوم إلا بالله، ثم بك، أسألك بالذي رد عليك بصرك شاة أتبلغ بها في سفري، فقال: قد كنت أعمى فرد الله إلي بصري، فخذ ما شئت، ودع ما شئت، فوالله لا أجهدك اليوم شيئا أخذته لله))، واتە: ئەمجار هات بۆ لای کابرای کەچەڵ لەسەر شێوەی خۆی، ئەوەی کە بە کابرای پێشوو گوت بە ئەمیشی گوت، ئەویش وەکو کابرای پێشوو وەڵامی دایەوە، ئەویش گوتی: ئەگەر درۆ دەکەیت ئەوا خوای گەورە بتگێڕێتەوە سەر حاڵی جاران، گوتی: ئەمجار هات بۆ لای کابرای نابینا لەسەر شێوەو دیمەنی خۆی گوتی: کابرایەکی هەژارو ڕێبوارم و هەموو ڕێگاکانم لێ بڕاوە لە سەفەرکەمدا و هێچ داڵدەیەکم نییە تەنها لای خوا و ئەمجار لای تۆ نەبێت بۆیە داوات لێ دەکەم لە بەر خاتری ئەو کەسەی کە چاوەکانی بۆ گێڕایەوە مەڕێکم پێ بدە بۆ ئەوەی لە سەفەرکەمدا بە کاری بهێنم، ئەویش گوتی: من کەسێکی نابینا بووم و خوای گەورە چاوەکانی بۆ گەڕاندمەوە بۆیە هەرچی دەبەی ببە و هەرچی بە جێ دەهێڵی ئەوا بە جێی بهێڵە سوێند بە خوا هەرگیز ڕێگات لێ ناگرم لە بەر خوا هەرچی ببەی))، ئەم کابرایە گەڕایەوە بۆ ڕەسەن و نەژادی خۆی، فەزڵی خوای لە بیر نەچوو بۆیە لە دونیا و دوارۆژدا سەرکەوتوو و بەختیار بوو، گوتی: ((ودع ما شئت، فوالله لا أجهدك اليوم شيئا أخذته لله))، واتە: هەرچی بە جێ دەهێڵی ئەوا بە جێی بهێڵە سوێند بە خوا هەرگیز ڕێگات لێ ناگرم لە بەر خوا هەرچی ببەی))، بۆیە فریشتەکە گوتی: ((أمسك مالك، فإنما ابتليتم، فقد رضي عنك، وسخط على صاحبيك)) واتە: دەست بە سامانی خۆتەوە بگرە، بزانە کە ئێوە تاقی کرانەوە، جا خوای گەورە لە تۆ ڕازی بوو وە لە دوو هاوەڵەکەت پەست بوو)).

جا سەروەت و سامان سێبەرێکە و نامێنێ، بۆیە کار بکە و قازانج بکە بەلام بە شەرەف و سپاردە و راستگۆیی یەوە، لە بازرگانییەکەتدا هەموو شتێك روون بکەرەوە و ساختە مەکە، من کابرایەکم ڕەنگە لەم بازرگانییە تێنەگەم بۆیە براکەم تۆ ڕاستم لە گەڵدا بکە... راستیمان دەوێت لە ژیاندا، بە راستی لەم سەردەمەدا مامەڵە کردن پڕ بووە لە تاڵی و ئازار، زۆربەی ئەم ڕێزدارانە دەیانەوێت مامەڵە لە گەڵ ئەهلی سپاردەدا بکەن، لە گەڵ ئەهلی راستگۆییدا لە هەموو بوارەکانی ژیاندا، بەلام کارەکە تەنها ئەوەندەی دەوێت کە وێژدانمان لەو خەوە هەڵسێنین.

پێغەمبەری خواﷺ پرسیار لە هاوەڵانی دەکات- هەروەکو لە (صحیح البخاری)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مسعود)ەوە- پێیان دەفەرموێت: ((أيكم مال وارثه أحب إليه من ماله؟ قالوا: يا رسول الله، ما منا أحد إلا ماله أحب إليه. قال ﷺ: ((فإن ماله ما قدم، ومال وارثه ما أخر))، واتە: کام لە ئێوە سامانی میراتگرەکەی لە سامانەکەی خۆی خۆشتر دەوێت؟ فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ هیچ کەسێك لە ئێمە نییە وە هەموومان سامانی خۆمان لا خۆشەویسترە، فەرمووی: کەواتە سامانەکەی خۆی ئەوەیە کە پێشی خۆی دەخات و سامانی میراتگرەکەی ئەوەیە بە جێی دەهێڵێ)).

جا بزانە زۆربەی ئەو سامانانەی کە لە ڕێگای حەرامەوە کۆ دەکرێنەوە بۆ وەرەسە بە جێ دەهێڵرێ، بەندەکە لە بەر دەستی خوای گەورەدا پرسیاری لێ دەکرێت.

لە(صحیح مسلم)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی الشخیر)ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((يقول ابن آدم: مالي مالي، قال: وهل لك، يا ابن آدم من مالك إلا ما أكلت فأفنيت، أو لبست فأبليت، أو تصدقت فأمضيت ؟)).

بەڕاستی ئەوە سامانی راستەقینەیە کە لە ڕێگای حەلالەوە کۆت کردووەتەوە... بە ئارەقە و کۆشش و یارمەتی خوای گەورە وە حەقی خوای گەورەت لێ

---

١ ـ أخرجه البخاري كتاب الرقاق ((باب ما قدم من ماله فهو له)) (٦٤٤٢).

٢ ـ أخرجه مسلم، كتاب ((الزهد والرقائق)) (٢٩٥٨).

دەرهێناوە ئەمە ئەو سامانەیە کە بە هۆیەوە لە دونیا و دوارۆژدا بەختیار دەبیت.

براکانم: حەز دەکەم ئەم بەشە بە هەڵویستێکی جوان کۆتایی پێ بهێنم رەنگە لە پێشان باسم کردبێت بەڵام نابێتە کێشە ئەگەر جارێکی تر دووبارەی بکەمەوە، داوا لە خوا دەکەم من و ئێوە لەسەر گوێڕایەڵی و ڕازی بوونی خۆی بهێڵێ.

کابرایەك لە شاری (المنصورە) دڵی توشی نەخۆشی هاتبوو (خودایە چارەسەری نەخۆشی موسڵمانان بکە) رۆیشت بۆ (لندن) بەمەبەستی پشکنین و چارەسەرکردن، پاش تێڕوانینی ئەشیعە و پشکنینەکان پێیان گوت: تۆ پێویستت بە ئەنجامدانی نەشتەرگەرییەکی بە پەلە هەیە بە مەبەستی فراوان کردنی خوێنبەرێك کە پێی دەڵێن: دڵە خوێنبەر (الشريان التاجي)، گوتی: هەرگیز نارازی نیم، ئەمجار داوای یارمەتی کرد لە پزیشك و سەرپەرشتیارانی چارەسەرەکەی کە ڕێگەی بدەن بگەڕێتەوە بۆ میسر، پێی گوتم: بیرم کردەوە بگەڕێمەوە بۆمیسر بۆ ئەوەی وەسێت بکەم وکارەکانم رێك بخەم و لەدڵی خۆمدا گوتم: هیچ کەسێك زامنی مردن و ژیان ناکات، جا منیش گەڕامەوە بۆ میسر و هەموو کارەکانم رێکخست و هەموو وەزع و حاڵی خۆمم رێکخست، پێش ئەوەی سەفەر بکەم بە چەند رۆژێکی کەم، لە کاتێکدا من لە گەڵ یەکێ لە هاوەڵانمدا دانیشتووم، تەماشای رووی پێشەوەم دەکرد، قەسابێکم بینی، پیرەژنێك سەرنجی راکێشام، هەر کاتێك پارچە ئێسکێك لە دەستی قەسابەکە بەربێتەوە سەر زەوی، یان پارچە بەزێك ئەوا ئەو ئافرەتە هەڵیدەگرێت و لە کیسەیەکی دەنا، جار بە جار تەماشام دەکرد بینیم کارەکەی دووبارە دەبێتەوە، منیش دەرچووم، گوتم: وەرە دایە گیان لێرە چی دەکەیت؟ ئافرەتەکە گوتی: سوێند بە خوا کوڕی شیرینم من خاوەنی شەش کچم بۆ ماوەی هەشت مانگە دەبێت گۆشتیان نەخواردووە، جا منیش ئێستا ئەم پارچە ئێسك و بەزەیان بۆ کۆ دەکەمەوە !! کابرا دەڵێ: بە راستی قسەکانی زۆر کاریگەریان لە سەرم بوو، چونکە ئیمە هەموو رۆژێك گۆشت فرێ دەدەین، بە ئافرەتەکەم گوت: چەند کیلۆ گۆشتت پێویستە؟ گوتی: نیو کیلۆ کوڕی شیرینم.... کابرا دەڵێت: بە قەسابەکەم گوت: دوو کیلۆ گۆشتی بۆ ببڕە، ئەویش دوو کیلۆ گۆشتی بۆ بڕی، دەڵێت: سبحان الله...! لەو کاتەدا کە لە بەر دەستی قەسابەکەدا ڕاوەستابوو

خوای گەورە نایە دڵم و بە قەسابەکەم گوت: ئەم ئافرەتە بەڕێزە هەموو هەفتەیەك دێت بۆ لات تۆیش دوو کیلۆ گۆشتی بدەیە، منیش پارەی یەك ساڵ پێشەکیم پێدا، دەڵێت: سوێند بەخوا ئەی مامۆستا ئافرەتەکە هەردوو ئەژنۆی خستە سەر زەوی و سەری بۆ ئاسمان بەرز کردەوە لە خوای گەورە پاڕایەوە بە چەند وشەیەك، دەڵێت: بە ڕاستی بە چەند وشەیەك دوعای بۆ کردم کە دڵمی لە بن دەرهێنا، خۆم پێ ڕانەگیرا و دەستم بە گریان کرد، تۆیش باش دەزانی کە دوعای دایکە بەریزەکان چۆنە، خاوەنی ئەو فیترەتە پاك و بێ گەردانە، پارانەوەیەك دڵەکان دەردەهێنێ،سبحان الله! بە گریانەوە گەڕامەوە بۆ لای هاورێکەم، لە کاتێکدا ئەو دیمەنە زۆر کاریگەری لە سەرم هەبوو، بەڵام لە ناخمدا هەستم بە سنگ فراوانی و خۆشییەکی زۆر کرد.

گەڕامەوە بۆ ماڵ لەکاتێکدا من کەسێکی دڵ نەخۆشم، گەڕامەوە من زۆر چست و چالاکم، سوێندی بۆ خواردم و گوتی: سوێند بە خوا ئەگەر بە منیان بگوتایە دیوارێك بروخێنە ئەوا دەمڕوخاند، دەڵێت: کاتێك چوومە ژوورەوە بۆ ماڵی خۆم کچەکەم دەرگای بۆ کردمەوە کاتێك تەماشای کرد گوتی: ما شاء الله... ڕووت بە کەسێکی دڵ نەخۆش ناکات!! دەڵێت: منیش بە ئەوم گوت (لە کاتێکدا من دەگریام): سوێند بە خوا کچی خۆم کارێکی ئاوا ڕوویدا، هەموو باسەکەم لە گەڵ پیرەژنەکەدا بۆ گێڕایەوە، دەڵێت: کچەکەشم دەستی بە گریان کرد و سەری بۆ ئاسمان بەرز کردەوەو گوتی: خودایە...! پەروەردگاری ئێمە...! بە چاکبوونەوەی باوکم دڵخۆشمان بکە هەروەکو چۆن باوکم دڵی ئەو پیرەژنە و کچەکانی خۆش کرد، خوای گەورە وڵامی دوعاکانی دایەوە، دەڵێت: سوێند بەخوا ڕۆژی یەکەم و دووەم و سێیەم تێپەڕی هەست بە هیچ ئازارێك ناکەم، هەست بە هیچ دابەزینێك ناکەم!! بەڵام خێزانەکەم سوور بوون لەسەر ئەوەی سەفەر بکەم بۆ لندن بۆ ئەنجامدانی نەشتەرگەرییەکە، دەڵێت: منیش لەو کاتەدا دەستم بە گریان کرد، دەڵێی لە پێش ئەوە هەرگیز نەگریاوم، ئەو پزیشکەی کە سەرپەرشتی نەشتەرگەرییەکەی دەکرد بە پەلە پشکنینەکانی بۆ دووبارە دەکردمەوە، کە پشکنینەکەی دووبارەی

کردەوە، تەماشای کردم و گوتی: چی ڕوویداوە؟ زۆ سەرسام بوو و گوتی: هەموو ئەشیعەکانم بۆ ئامادە بکەن، ئەم کابرایە لە فلان جێگەی دڵیدا تەنگییەك هەیە لە خوێنبەرەکانیدا، تکایە ئەشیعەکەی بۆ دووبارە بکەنەوە ئەوانیش دووبارەیان کردەوە بینیان ئەو جێگەیەی کە تەنگە و پێویستی بە نەشتەرگەری هەیە ئێستا بە هیچ شێوەیەك پێویستی پێ نییە!! بۆیە پزیشکەکە هاواری کرد و گوتی: چیت کردووە؟ گوتی: منیش دەستم بە گریان کرد و گوتم: بازرگانیم لە گەڵ خوای باڵادەستدا کرد و ئەویش چارەسەری کردم و شیفای دام.

جا ئەگەر بازرگانییەکە لە گەڵ خوادا بوو ئەوە بازرگانییەکی بە سوود و قازانجە، بۆیە خێراکە لە گەڵ خوادا بازرگانی بکە بە یارمەتی هەژاران و نەداران و هەتیوان و بێوەژنان و قوتابییە هەژارەکانی زانست و زانیاری و ئەو کەسانەی کە تەنها پاروویەکی خواردن شك نابەن لە فلسطین و عێراق و صومال و ئەفغانستان و سودان و هەموو جێگایەکی، بەڵکو لە گوندەکەی خۆتدا و شار و جێگەکەت، بۆیە خێراکە و پارە ببەخشە و لە گەڵ خوادا بازرگانی بکە.

داوا لە خوا دەکەم هەموو کردەوە چاکەکانی ئێمە و ئێوە وەرگرێت و لە تاوانەکانی من و ئێوە خۆش بێت وە ژیانمان بە ئیمانەوە کۆتایی پێ بهێنێ.

نزیك بوونەوەی بازارەکان و بلاو بوونەوەی سوو خواردن و خورادنەوەی مەی

لەنیشانەکانی قیامەت ((نزیك بوونەوەی بازارەکان))ە، جا پێغەمبەری خواﷺ باسی کردووە لە فەرموودەیەکدا کە ئیمامی ئەحمەد ریوایەتی کردووە لە (مسند)ە کەیدا و جگە لەو بە سەنەدێکی (صحیح)[١] لە فەرموودەی (أبو هريرە) وە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((لا تقوم الساعة حتى تتقارب الأسواق)) واتە: قیامەت روونادات تاوەکو بازارەکان لە یەك نزیك نەبنەوە)).

ئایا مانای نزیکبوونەوە چییە؟ نزیك بوونەوە دوو مانای هەیە:

مانای یەکەم : بە راستی بازارەکان لە یەك نزیك بوونەتەوە بە هۆی زۆر بوون و خێرایی هۆیەکانی گواستنەوەوە تۆ ئێستا دەتوانیت بە فەزڵی خوا سواری ئۆتۆمبیلەکەت ببی و بڕۆیت بۆ هەر بازارێك لە گوندەکەت یان لە شارەکەت یان ناوەندەکەت یان لە وڵاتەکەتدا و لە هەمان رۆژدا بگەڕێیتەوە هەرچەندە سەفەرکردن لە پێشان مرۆڤ ئەو رێگایەی بە چەند مانگێکی دوور و درێژ دەبڕی بەڵکو ئێستا دەتوانیت سەفەر بکەیت بۆ نمونە لە وڵاتی میسرەوە بۆ سعودیە یان بۆ دوبەی بۆ ئەنجامدانی هەر کارێك و لە هەمان رۆژدا بگەڕێیتەوە –ئەگەر بتەوێت– یاخود بۆ رۆژی دواتر، بەڵکو دەتوانیت سەفەر بکەیت بۆ هەر وڵاتێکی جیهان وە لە چەند رۆژێکی کەمدا بگەڕێیتەوە کەچی لە پێشان ئەو رێگایانە بە چەند مانگێك دەبڕا بەڵکو بە چەند ساڵێك بەڵام ئێستا و لەم سەردەمەدا بازارەکان بەم شێوەیە لە یەك نزیك بونەتەوە.

ئەمەیشە بورصەی جیهانییە، ئێستا دەتوانیت نرخی هەر شمەکێك بزانیت یان نرخی هەر دراوێك لە هەموو کاتژمێرێکدا یان کەمتر لە کاتژمێرێك، تەماشای ئەم

١ـ أخرجه أحمد(٢/٥١٩)،وابن حبان في ((صحيحه)) (٦٧١٨)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٢٧٧٢)

نزیك بوونەوە بكە ...نزیك بوونەوە لە بازارەكاندا ... نزیك بوونەوەی زانینی نرخەكان، نزیك بوونەوەیەكی راستەقینەی هەستكراو، ئەمەیشە نیشانەیەكە و پێغەمبەری خۆشەویستﷺ باسی بۆ كردووین وە لە پێشدا باسی ئەوەم كرد كەوا مەرج نییە هەر نیشانەیەك لە نیشانەكانی قیامەت حەرام بێت، جا مەبەست لە باسكردنی هەر نیشانەیەك بەڵگەی حەرام بوونی ئەو نیشانەیە نییە لە دینی خوای گەورەدا .

مانای دووەم: لە ماناكانی نزیك بوونەوە: سستی بازرگانی و بێ بازاری (كساد التجارة)[1]

لەگەڵ مندا بیر لەم نیشانە ترسناكە بكەرەوە كەوا ئەویش: بڵاو بوونەوەی سوو خواردنە، داوا لە خوا دەكەم ئێمە و ئێوە لە زۆر و كەمی سوو خواردن پاك بكاتەوە.

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت – هەروەكو لە فەرموودەیەكدا هاتووە كە (الطبراني) و جگە لەو ریوایەتیان كردووە بە سەنەدێكی (صحیح)[2] لە فەرموودەی (عبدالله ی كوڕی مسعود) ەوە–: ((بين يدي الساعة يظهر الربا)) واتە: لە بەر دەستی قیامەتدا زۆر بوون و بڵاو بوونەوەی سوو خواردنە))، مانای(الظهور) لێرەدا زۆر بوون و بڵاوبوونەوەیە، و لا حول ولا قوه الا بالله.

لە ڕیوایەتێكی تردا كە زۆر ترسناكە و لە (صحیح البخاری)[3] دا هاتووە لە فەرموودەی (ابو هریره)ەوە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ليأتين على الناس زمان لا يبالي المرء بما أخذ المال أمن حلال أم من حرام)) واتە: ڕۆژگارێك بە سەر خەڵكیدا دێت خەڵكی بایەخ بەوە نادەن كە سامانەكەیان لە ڕێگای حەڵاڵەوە یان لە ڕێگای حەرامەوە كۆكردبێتەوە)).

١ـ انظر: ((الدر المنثور)) للسيوطي (تفسير سورة محمد: ١٨).

٢ـ أخرجه الطبراني في ((الأوسط)) (٧٦٩٥، ٨١٥٨)، وقال الهيثمي في ((المجمع)) (٤/١١٨): ((رواه الطبراني في الأوسط و رجاله رجال الصحيح))، وصححه الشيخ ألألباني في ((الصحيحة)) (٣٤١٥ /٢).

٣ ـ أخرجه البخاري كتاب البيوع باب قول الله تعالى:﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَأۡكُلُواْ ٱلرِّبَوٰٓاْ أَضۡعَٰفٗا مُّضَٰعَفَةٗۖ ﴾ آل عمران: ١٣٠، (٢٠٨٣).

خۆشەویستانم... بە ڕاستی ئەمە واقیعێکی زۆر ترسناکە، زۆربەی خەڵکی تێدا دەژین لەسەر ئاستی مرۆڤایەتی بە گشتی و لەسەر ئاستی ئەم ئوممەتە بە تایبەتی.

باسی کێشەی سوو خواردن دەکەین و، پاشان دەگەڕێینەوە سەر باسی ئەم فەرموودەیە، چونکە ئەمە شێوەیەکە لە شێوەکانی خواردنی سامان لە ڕێگای حەرامەوە، گرنگ ئەوەیە پارە کۆبکاتەوە هەرچەندە ئەو ڕێگایە حەرام بێت!!

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((فوالله ما الفقر أخشى عليكم ولكني أخشى أن تبسط عليكم الدنيا كما بسطت على من قبلكم، فتنافسوها كما تنافسوها، وتهلككم كما أهلكتهم)) واتە: سوێند بە خوا هەرگیز لە هەژاری بووێتان ناترسم بەڵام لەوە دەترسم نیعمەتەکانی دونیاتان بە سەردا بڕێژرێ هەروەکو چۆن بە سەر ئەوانەی پێش ئێوەدا ڕژا و ئێوەش پێشبڕکێی تیادا بکەن هەروەکو ئەوان کردیان و ئەمجار بەهەلاکەتدا بتانبات هەروەکو چۆن ئەوان بە هەلاکەتدا چوون)).

فەرموودەکە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (عمرو ی کوڕی عوف الأنصاري) یەوە.

خۆشەویستان... بە ڕاستی سوو خواردن دیمەنێکی زۆر ترسناکە، نزمترین و ڕیسواترین شێوەیە لە شێوەیەکانی وەبەرهێنانی سەرمایە، ئەو شێوە نابووتە کە بە هیچ شێوەیەك گرنگی و بایەخ بە هیچ شەرەف و دینێك نادات . گرنگ ئەوەیە پارە کۆبکاتەوە و قازانج بکات، هەرچەندە لە ڕێگای خوێن مژینی خەڵکانی هەژار و نەدارانەوە بێت! جا سیستەمی ئیسلامی و سیستەمی سوو خواردن بە هیچ شێوەیەك لە بۆچووندا ڕێك ناکەون و لە ئەنجامیشدا بە یەکەوە ڕێك ناکەون، بۆیە لە قورئانی پیرۆزدا هەڕەشەیەکی سەختی کردووە لە سوو و سوو خۆران، من دەڵێم:

یەکەم: ئەو سووە چییە خوای گەورە لە قورئاندا حەرامی کردووە و جۆرەکانی چین؟

---

[1] ـ أخرجه البخاري، كتاب الجزية والموادعة ((باب الجزية والموادعة مع أهل الذمة و الحرب)) (٣١٥٨) و (٤٠١٥)، ومسلم كتاب ((الزهد والرقائق)) (٢٩٦١).

سوو دوو جۆر: (ربا النسيئة)و (ربا الفضل) ئەوانە مانایان چییە؟

(ربا النسيئة): شێوەکەی ئەوەیە کەوا – بۆ نمونە – کابرایەك دەڕوات بۆ لای کابرایەکی تر، پێی دەڵێت: هەزار دینارم پێ بدە ئەویش بۆ ماوەیەکی دیاری کراو پێی دەدا، داوای لێ دەکات لە کاتی دیاری کراودا هەزار دینارەکەی بۆ بگێڕێتەوە، لەسەر ئەو مەرجانە ڕێك دەکەون، پاشان کابرا لە کاتی دیاری کراودا دێت ئەویش پێی دەڵێت: ناتوانم پارەکەت بۆ بگێرمەوە بۆیە پەلەم لێ مەکە و ماوەیەکم بدەرێ، ئەویش دەڵێت: مۆڵەتت دەدەم، بەلام بە زیادەوە لە جێی ئەو هەزارە هەزار و دوو سەد یان هەزار و پێنج سەدم پێ بدە! ! ئەم شێویە پێی دەڵێن (ربا النسيئه)وە ئەمە یەکەم جۆرە کە خوای گەورە لە قورئاندا حەرامی کردووە.

بەلام (ربا الفضل): مانای ئەوەیە کەوا کەسێك کەرەستەیەك وەکو ئالتون بفرۆشێتە کەسێکی تر بە هەمان کەرەستە لە گەڵ وەرگرتنی زیادەوە، یان مرۆڤێك خورمایەکی باش بفرۆشێت بە خورمایەکی خراپ لە گەڵ وەرگرتنی زیادەوە یا بە پێچەوانەوە ئەمە پێی دەڵێن: ((ربا الفضل)).

ئیمامی (البخاری و مسلم)[1] ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (ابو سعید ی الخدری) یەوە کەوا پێغەمبەری ئەکرەمﷺ دەفەرموێت: ((الذهب بالذهب، والفضة بالفضة، والبر بالبر، والشعير بالشعير، والتمر بالتمر، والملح بالملح، مثلا بمثل، يدا بيد، فمن زاد أو استزاد فقد أربى، الآخذ والمعطي فيه سواء)).

لە ڕیوایەتێکی تردا هاتووە کە پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی[2]: ((فإذا اختلفت هذه الأصناف فبيعوا كيف شئتم))، واتە: جا ئەگەر کەرەستەکان لە یەکتر جیاواز بوون ئەوا بە ویستی خۆتان بفرۆشن) بۆ نمونە: من ئۆتۆمبیلێکم هەیە وە تۆ دوو ئۆتۆمبیلت هەیە، پاشان من و تۆ هەستاین بە گۆڕینەوەی ئۆتۆمبیلەکانمان و

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب ((البيوع))، باب ((بيع الفضة بالفضة))(٢١٧٦، ٢١٧٧)، ومسلم كتاب المساقاة، باب ((الصرف و بيع الذهب بالورق نقدا)) (٨٢ / ١٥٨٤) واللفظ له

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب المساقاة،باب(الصرف وبيع الذهب بالورق نقداً)(١٥٨٧)من حديث عبادةبن الصامترضي الله عنه

جیاوازییەکەم پێت دا... ئەوە زۆر ئاساییە، بەڵام لەو شەش جۆرەی کەوا پێغەمبەری خواﷺ باسی کردووە ئەوا ئەو ئاڵوگۆڕە مەکە؟! چونکە ئەوە جۆرێکە لە جۆرەکانی سوو و پێی دەڵێن (ربا الفضل).

کەوایە (ربا النسیئة و ربا الفضل) هەردوو قورئان حەرامی کردوون، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَأْكُلُوا۟ ٱلرِّبَوٰٓا۟ أَضْعَـٰفًا مُّضَـٰعَفَةً ﴾ آل عمران: ١٣٠، واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! سوو چین لەسەر چین مەخۆن و وەری مەگرن وەك سەردەمی نەفامی دەچوون بۆ نموونە: (١٠٠) دیناریان ئەدا بە(٣٠٠) دینار، چونکە لە بنەڕەتدا سوو بە هەموو جۆرێ شتێکی حەرامکراوە)).

بە ڕاستی ئێستا سوو خواردن بڵاو بووەتەوە بە شێوەیەکی نابووت، لە گەڵ مندا بیر لەو فەرموودەیەی پێغەمبەری خواﷺ بکەرەوە کە دەفەرموێت: ((بين يدي الساعة يظهر الربا)) واتە: لە بەر دەستی قیامەتدا دەرکەوتنی سوو خواردنە هەیە)) ڕەنگە هەندێ کەس بپرسن و بڵێن: ئایا لە سەردەمی کۆندا سوو خواردن هەبووە تاکو قورئان حەرامی بکات؟ وڵامەکە: بەڵێ... سوو خواردن هەبووە و پاشان قورئان حەرامی کردووە، بەڵام مەبەست لە دەرکەوتن کە لە فەرموودەکەدا هاتووە زۆربوون و بڵاوبوونەوەیەتی وە دڵنیابن کە بەرەکەت لەسەر زەوی و لە نێوان مرۆڤیاتیدا بنەبڕ نەکراوە تەنها بە هۆی سوو خواردنەوە نەبێت!!

پەروەردگارمان چی فەرمووە؟ پەروەردگارمان فەرموویەتی: ﴿ يَمْحَقُ ٱللَّهُ ٱلرِّبَوٰا۟ ﴾ البقرة: ٢٧٦، واتە: خوا فەڕو پیتی سوو خۆری ناهێڵێ، واتە: هەر داراییەك ڕیبای تێدا بێت دەرەنجام هەر تیا دەچێت)).

براکەم... دەمەوێت تۆ لە نێو هەموو فەرهەنگەکانی زمانەوانیدا بگەڕێیت — لەسەر زەویدا — بۆ ئەوەی وشەیەك بدۆزیتەوە هاوشێوە و مرادف (يمحق) بێت، دڵنیابە کە هەرگیز هیچ وشەیەك نادۆزیتەوە کە هەمان مانا ببەخشێت! ئەمجار تۆ هەست بە ئەو بێژەیە دەکەیت وەکو ئەوەی لە پێش چاوت بێت، لە بەر دەستت بێت، ئایا ئێستا ڕەوانبێژی رازاوەی قورئانت بینی کە لە پێش چاوت خۆی

دەپارێنیستەوە؟ بۆیە ئاگاداری سووخواردن بە، چونکە ئەوە بەدبەختی و نەگبەتییە، دڵتەنگی و بەڵایە.

لە فەرموودەیەکدا هاتووە کە ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و ابن ماجە و الحاکم و جگە لەوان بە سەنەدێکی (صحیح)[1] ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مسعود) ەوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((ما أحد أكثر من الربا، إلا كانت عاقبة أمره إلى قلة))، واتە: هیچ کەسێك سامان کۆ ناکاتەوە و زۆری ناکاتەوە لە ڕێگای سوو خواردنەوە ئیللا کۆتایی کارەکەی بەرەو کەمی دڕوات).

ئایا مەترسی سوو خواردنت بینی؟! جا من لە تۆم دەوێت تەنها نموونەیەکم بۆ بهێنیتەوە کەوا کەسێك لەسەر کاری سوو خواردن بەردەوام بووبێت وە نانی لەسەر سووخواردن بێت و پارەی خۆی لە ڕێگای سوو خواردنەوە دەرکات تەحەددا دەکەم ئەگەر لەسەر ئەوە بەردەوام بوو ئەوە بەرەکەتی لێ بنەبڕ دەبێت!!

ڕەنگە سامانەکەی زیاد بکات، بەڵام هەروەکو گوتم: ئەوە بەڵگە نییە لەسەر ڕازی بوونی خوای گەورە لە بەندەکەی وە نموونەی قارونم هێنایەوە، لە پێشدا باسی ئەو فەرموودەیەی خۆشەویستمان کرد ﷺ کە دەفەرموێت: ((إذا رأيت الله يعطي العبد من الدنيا على معاصيه، فإنما هو استدراج)) واتە: ئەگەر بینیت خوای گەورە نیعمەت و فەزڵ و پۆشینی تاوان و مۆڵەت دان دەبەخشێتە بەندەیەکی لە دونیادا وە بەندەکەش بەردەوامە لەسەر سەرپێچی و بە بێ تەوبە جا بزانە ئەوە نزیك کردنەوەیە (استدراج)ە)).

جا خوای گەورە مۆڵەت و ماوە دەدات بەڵام هەرگیز فەرامۆش ناکات، ئەمجار پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ ئەو ئایەتەی خوێندەوە: ﴿فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُم بَغْتَةً فَإِذَا هُم مُّبْلِسُونَ

١ـ أخرجه أحمد(١ / ٣٩٥، ٤٢٤)، وابن ماجه كتاب ((التجارات))، باب ((التغليظ في الربا)) (٢٢٧٩)، والحاكم في ((المستدرك)) (٨٠٠٦)، وصححه و أقره الذهبي، و حسن سند ابن ماجه المناوي في ((فيض القدير)) (٥/٥٢٥)، وقال البوصيري في ((الزوائد)): ((إسناده صحيح و رجاله موثقون))، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٥٥١٨)، وفي ((الترغيب)) (٣ / ٥٢).

﴿٤٤﴾ فَقُطِعَ دَابِرُ ٱلْقَوْمِ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ ۚ وَٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴾ الأنعام:٤٤- ٤٥، واتە: جا کە ئەو هەموو ئامۆژگاریەیان لە بیرخۆ بردەوە کە لەسەر زمانی پەیامبەران کرابوون ئینجا ئێمەیش بۆ خەفلاندنیان دەروازەی هەموو خێرێکمان بۆ والاّ کردنەوە و رزق و رۆزییەکی فرەمان رشت بە سەریاندا و ئەوانیش خۆشی و نەشوە گرتنی هەتا بەوماڵ و منداڵەی پێماندابوون دەعیە و فیزگرتنی و لە رێی راست لایاندا ئەوسا ئێمەیش کتوپڕێك رقمان لێ گرتن و ئەوانیش لەو هەموو خۆشگوزرانییە بێ هیوا و نائۆمێد بوون.(٤٤) ئینجا ئەوانەی کە ناهەقی و ستەم پیشەیان بوو، هەموو خێر و خۆشیەکیان لە کیس چوو و دوابڕاو بوون سوپاس و ستایشی بێ پایانیش بۆ خوای پەروەردگاری جیهانەکان(٤٥)).

لە گەڵ مندا ئایەتەکانی سوو خواردن بخوێنەرەوە لە کۆتایی سورەتی (البقرە) ﴿ٱلَّذِينَ يَأْكُلُونَ ٱلرِّبَوٰا۟ ﴾، واتە: ئەو کەسانەی سوو ئەخۆن))ئایا حوکمیان چییەو شێوەیان چۆنە و سزایان چییە؟ بیر لەو ئایەتە بکەرەوە: ﴿لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ ٱلَّذِى يَتَخَبَّطُهُ ٱلشَّيْطَٰنُ مِنَ ٱلْمَسِّ ۚ ﴾، واتە: کە لە گۆڕ دەنرێن پاشان زیندوو ئەکرێنەوە و راست دەبنەوە، وا راست دەبنەوە هەر دەڵێی شەیتانەکان دەستی لێ وەشاندوون. بە کورتی: پیاوی سوو خۆر لە رۆژی قیامەتدا وەکو مرۆڤی پەتەڕی و شێتی لێدێ)).

ئەی پەروەدگارمان بمانپارێزە!! ئایا ئەم دیمەنەت بینی ؟؟ ئایا بە جوانی بیرت لێ کردووەتەوە؟ ئایا بەجوانی لێی تێگەیشتووی؟ دەمەوێت لە گەڵ مندا لەو دیمەنانەدا بژێیت کاتێ خەڵکی لە گۆڕەکانیان دەردەچن و خوای پەروەدگار فەرمان کردووەتە (ئیسرافیل) بە فووکردن بە بووقدا کە ئەویش فووکردنی زیندووبوونەوەیە.

هەمووان لە گۆڕەکانیان دەردەچن، خوای گەورە دەفەرموێت:﴿وَٱسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ ٱلْمُنَادِ مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يَسْمَعُونَ ٱلصَّيْحَةَ بِٱلْحَقِّ ۚ ذَٰلِكَ يَوْمُ ٱلْخُرُوجِ ﴾ ق: ٤١- ٤٢، واتە: گوێ راگرە ئەی پێغەمبەرﷺ! بۆ ئەو هەواڵەی پێت دەدەین لە ئەحواڵی

قیامەت، ڕۆژێك (ئیسرافیل) بانگ دەکا لە شوێنێکی نزیك بە خەڵك هەمووتان دەرچن لە گۆڕەکانتان بۆ حەشر (٤١) ئەو ڕۆژە کە هەموو ئەو (صیحە) و هاوارەیان بە هەق گوێ لێ دەبێ، ئا ئەو ڕۆژە ڕۆژی لە گۆڕ دەرچوونە بۆ حەشر و پاداش و تۆڵە (٤٢))).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ ٱلْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ۝١ وَأَخْرَجَتِ ٱلْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ۝٢ وَقَالَ ٱلْإِنسَٰنُ مَا لَهَا﴾ الزلزلة: ١ـ ٣، واتە: کاتێ کە زەوی بە توندی تەکانی داو کەوتە لەرزە لەرز و جووڵە جووڵ بە هەر هۆیەکەوە بێت، (ئیبن عەبباس) ئەڵێ: ئەوە لە (نەفخە) ی یەکەمدایە بە جۆرە لەرزەیەکی وا کە شایستەی ئەو بێت جا ئەبێ ئەو حاڵەتە چ ڕووداوێکی گەورە بێت. (١) زەوی هەرچی باری گران و قوورسی هەبوو فرێی دایە دەرەوە! (٢) . ئەو کاتە ئادەمیزادی کافر بە سەر سوڕمانێکەوە دەڵێ: زەوی چییەتی بۆ وا دەکات ..؟ (٣))). چی ڕوویداوە!!؟ پێش کەمێك ئارام و بێدەنگ بوو! پێش کەمێك دامەزراو و دڵنیا بوو! ﴿يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ۝٤ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا﴾ الزلزلة: ٤ـ ٥، واتە: لەو ڕۆژەدا زەوی هەواڵەکانی خۆی چاك و خراپ ڕادەگەیەنێت و مەردوم تێ ئەگات کە ئەو زەمین لەرزەیە سەرەتای ڕۆژێکی سەخت و وێران بوونی دونیایە(٤) ئەویش بە هۆی ئەوەوە کە پەروەردگارت وەحی و فەرمانی پێ کردووە بەو زەلزەلەیە: لە خۆیەوە ناتوانێ هیچ بکات و هەردەم لە ژێر دەستەڵاتی خوادایە.(٥)

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِذَا ٱلسَّمَآءُ ٱنشَقَّتْ﴾ الإنشقاق: ١، واتە: کاتێك ئاسمان لەت و پەت بوو و ئەم دەستوور و سیستەمە نەما و هەڵوەشایەوە)).

بیر بکەرەوە، لەت و پەت بوونی ئاسمەنەکان، لەت و پەت بردنێك لە زەویدا؟ بۆ؟ بە مەبەستی لێپرسینەوە. دەمەوێت لە گەڵ مندا لەو دیمەنەدا بژیت، کاتێ خەڵکی لە گۆڕەکانیان دەردەچن.

کۆمەڵێکیان کاتێ لە گۆڕەکانیان دەردەچن ڕاستەوخۆ بە سەر ڕوویاندا ڕێ دەکەن! خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا

وَصُمًّا مَّأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا ﴾الاسراء: ٩٧، واتە: لە ڕۆژی قیامەتیشدا بە دەمەو ڕوویی و کوێری و لاڵی و کەڕی هەموو کۆ دەکەینەوە و حەشریان دەکەین چوون لە دونیادا هەقیان نەبیستووە، هەقیان نەدیتووە لەوێش هەر نابینا و کەڕ و لاڵ دەبن . هەر جارێکیش بڵێسەی ئاگرەکە کەم و کز بوو دووبارە نیلی دەدەین و هەڵی دەگیرسێنینەوە و زیاتری دەکەین بۆیان)) .

کۆمەڵێك لە گۆڕەکانیان دەردەچن دەیانەوێت ڕابوەستن بەڵام ناتوانن، بە زەویدا دەکەون، ناتوانن دابنیشن، بە لای ڕاست و چەپی خۆیاندا دەسوڕێتەوە، هەر وەکو کەسێکی پەرکەماوی و فێدار و شێت، دەڵێی شەیتان بە لای ڕاست و چەپدا دەیانهێنیت و دەیانبات، بۆ پێشەوە و بۆ پاشەوە، بە ڕاستی دیمەنێکی ترسناکە، ئەوانە کێن؟ ئەوانە سوو خۆرەکانن؟ ئەمەیشە نیشانەکەیانە کاتێ لە گۆڕەکانیان دەردەچن لە ڕۆژی زیندووبوونەوە و هەستانەوە.

﴿ ٱلَّذِينَ يَأْكُلُونَ ٱلرِّبَوٰاْ لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ ٱلَّذِى يَتَخَبَّطُهُ ٱلشَّيْطَٰنُ مِنَ ٱلْمَسِّ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوٓاْ إِنَّمَا ٱلْبَيْعُ مِثْلُ ٱلرِّبَوٰاْ وَأَحَلَّ ٱللَّهُ ٱلْبَيْعَ وَحَرَّمَ ٱلرِّبَوٰاْ فَمَن جَآءَهُۥ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّهِۦ فَٱنتَهَىٰ فَلَهُۥ مَا سَلَفَ ﴾ البقرة: ٢٧٥، واتە: ئەو کەسانەی سوو ئەخۆن، کە لە گۆڕ دەنرێن پاشان زیندوو ئەکرێنەوە و ڕاست دەبنەوە، وا ڕاست دەبنەوە هەر دەڵێی شەیتانەکان دەستی لێ وەشاندوون، چونکە لە دونیادا دەیانگوت: مامەڵەو کڕین و فرۆشتنیش هەر وەکو مامەڵەکردن بە سوو وایە((واتە هەردوکیان بە لای ئەوانەوە یەکسانن)) چونکە ئەوان باوەڕیان بە حەرام و حەڵاڵ نەبوو . خۆ خواش کڕین و فرۆشتنی ڕێداوە و سوو خواردنیشی حەرام و یاساغکردووە. ئینجا هەر کەسێك ئامۆژگاری پەروەردگاری بۆهات و جێ بە جێی کرد و وازی لە سوو خواردن هێنا ئیتر ئێستا لە سووەی کە لە پێشتر خواردوویەتی چاوپۆشی ئەکرێ چونکە ئەوە پێش یاساغبوونی ڕیبا بووە)).

براکەم... ئا ئەوەتا تۆ بە ئایەتی خوای گەورە یادخرایتەوە بۆیە هەر لە ئێستاوە پەیمان بە خواکەت بدە و سەروەت و سامانەکەت پاك بکەرەوە، ماڵەکەت

پاك بكەرەوە، مندالەكانت پاك بكەرەوە، ناخ و دڵ و دەروونت لەو نەخۆشییە كوشندەیە پاك بكەرەوە كە بەرەكەت لە رزقەكەتدا بنەبڕ دەكات . وە بڵێ: خودایە..! لە ئەمڕۆ پەیمانت پێ دەدەم لەو نەخۆشییە كوشندەیە خۆم پاك بكەمەوە و سامانەكەم لە سوو پاك بكەمەوە، جا هەر كەسێ وازی هێنا ئەوا هیچی لەسەر نییە و هیچ تاوانبار نابێت و كارەكەی دەگەڕێتەوە بۆ لای خوا، بەڵام ئەگەر هەركەسێ بۆ جاری دووەم گەڕایەوە ئەوا خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَمَنْ عَادَ فَأُوْلَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴾ البقرة: ٢٧٥، واتە: هەركەسیش – پاش ئەم بڕیارە – گەڕایەوە بۆ سوو خواردن، دەبنە یار و هاوڕێی ئاگر بە هەتا هەتاییش تێیدا ئەمێننەوە چونكە ریبایان بە حەڵاڵ زانیوە و بەوەش كافر بوون).

كەوابوو سوو خواردن بەرەكەت بنەبڕ دەكات بەڵام صەدەقە و خەیر خوای گەورە پەرەی پێ دەدات و بۆ خاوەنەكەی زیادی دەكات.

لە هەردوو كتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هریرە) ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((ما تصدق أحد بصدقة من طيب، ولا يقبل الله إلا الطيب، إلا أخذها الرحمن بيمينه، وإن كانت تمرة، فتربو في كف الرحمن حتى تكون أعظم من الجبل، كما يربي أحدكم فلوه أو فصيله) وفي رواية: ((أو قلوصة)) .واتە: هەر كاتێك كەسێك لە ئێوە صەدەقەیەك لە سامانە پاكەكەی بكات – وە خوای گەورەش تەنها پاك وەردەگرێت – ئیللا خوای گەورە ئەو صەدەقەیە بە راستی خۆی وەردەگرێت، هەرچەندە دەنكە خورمایەك بێت، ئەمجار لە دەستی خوای میهرەبان گەشە دەكات و زیاد دەكات تاوەكو لە چ یایەك مەزنتر دەبێت هەروەكو چۆن یەكێك لە ئێوە بێچووە ماینەكەی پەروەردە دەكات)) لە ریوایەتێكی تردا هاتووە: ((وەكو بێچووە وشترەكەی)).

بیهێنە پێش چاوی خۆت– ئەی برای بەخشێنەر– لە رۆژی قیامەتدا دێیت و پێت دەڵێن: كتێبەكەت بخوێنەرەوە، جا لە لاپەڕەی چاكەكانتدا دەبینی كە تۆ

١ـ أخرجه البخاري كتاب الزكاة، باب ((الصدقة من كسب طيب)) (١٤١٠)، ومسلم، كتاب ((الزكاة))، باب ((قبول الصدقة من الكسب الطيب و تربيتها)) (١٠١٤).

چیاییەکی خورمات بەخشیوە، چۆن ئەوە ڕوویداوە؟ ڕەنگە تۆ بڵێیت: من کەسێکی هەژار و نەدار بووم و نەمتوانی تەنانەت یەك کیلۆ خورما ببەخشم کەچی ئێستا لە لاپەڕەی چاکەکانمدا هاتووە کەوا من لە فلان ڕۆژدا بە قەد چیایەك خورمام بەخشیوە! بەڵام خۆ ئەمە کتێبەکەی تۆیە، کەواتە ئەوە چۆن ڕوویداوە؟ تۆ بە کردەوە بە قەد چیایەك خورمات نەبەخشیوە بەڵکو ئەوە تەنها خورمایەك بوو تەنها لە بەر خاتری خوا بەخشیوتە و ئەمجار خوای گەورە لێی وەرگرتویت و پاشان پەرەی پێداوە تاوەکو بە قەد چیایەکی لێ هاتووە، جا خوای گەورە دەربارەی خۆی دەفەرموێت: ﴿وَيُرْبِي ٱلصَّدَقَٰتِ﴾ البقرة: ٢٧٦، واتە: خێر و خێراتی ماڵ و سامانی سەدەقە، خوا بە فەزڵی خۆی زیادی ئەکات و پیتی تێدەخات بۆ خاوەنەکەی)).

جا ئاگاداری ئەم ئایەتە بە: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ....﴾، واتە: ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە...)) دڵت بکەرەوە، بە باشی گوێ بگرە، چونکە ئەو شتەی کە خوای گەورە بە هۆیەوە بانگت دەکات ئەوا بە دڵنیاییەوە خەیر و چاکەیە و فەرمانت پێ دەکات، یان خراپەیەکە و لێی ئاگادارت دەکاتەوە، خوای گەورە چی فەرمووە؟ فەرموویەتی: ﴿ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ﴾.

ئایا مانای ﴿ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ﴾ چییە؟ ئەو وشەیەی کە زۆر جار دەیبیسین؟ واتە: لە نێوان خۆتان و پەستی و توڕەیی و سزای خوای گەورەدا پاراستنێك دانەن)).

وشەی (التقوی) لە بنەڕەتدا لە (اتقی)وە هاتووە، واتە: خۆی پاراست، چاووگەکەی (الإتقاء) ە واتە: خۆ پاراستن، هەردووکیان لە وشەی (وقی) وە وەرگیراون، (الوقایة) واتە: پاراستنی شتێك لەوەی کە ئازاری دەدا و زیانی پێ دەبەخشێ) وە ئەصلی وشەی (التقوی) ئەوەیە کە بەندەکان لە نێوان خۆیان و پەستی و توڕەی و سزای خوادا پاراستنێك دابنەن، ئەم پاراستنەش بریتییە لە ئەنجامدانی گوێڕایەڵییەکان و دوور کەوتنەوە لە سەرپێچییەکان، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَذَرُوا۟ مَا بَقِيَ مِنَ ٱلرِّبَوٰٓا۟ إِن

كُنتُم مُّؤْمِنِينَ﴾ البقرة: ٢٧٨، واتە: ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە ! دەبێ بە تەواوی ملکەچی فەرمان و قەدەغەکراوەکانی خوا بن، و لە گشت سنوورەکانی پارێز بکەن و لە پاشماوەی سوودەکەشتان — کە بە لای ئەم و ئەوەوەیە واز بێنن و داوای مەکەن ئەگەر باوەڕداری راستەقینەن، دەبێ گوێڕایەڵی تەواوی فەرمودەکانی خوا بن و لەو سوودەش بێدەنگ بن)) ئەی باشە چی روودەدا ئەگەر ئەو کارەمان نەکرد؟ ﴿فَإِن لَّمْ تَفْعَلُواْ فَأْذَنُواْ بِحَرْبٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ﴾ البقره: ٢٧٩، واتە: خۆ ئەگەر واتان نەکرد و دەستتان لە سوو خۆری هەڵنەگرت ئەوسا جەنگێکی گەورە رابگەیەنن لە گەڵ خوا و پەیامبەرەکەیدا ﷺ چونکە سوو خۆری دژایەتی کردنی فەرمانەکانی خوا و پێغەمبەری خوایە ﷺ، واتە: سوو خواردن ئیعلانی جەنگە لە گەڵ خوا و پێغەمبەر ﷺ)).

ئەی پەروەدگارمان بمانپارێزە ! ! کێ دەتوانێت لە گەڵ خوا و پێغەمبەرکەیدا ﷺ بجەنگێت ؟؟ سوێند بە خوا بە راستی ئەوە جەنگە، جەنگ لەسەر دەروونەکان، جەنگە لەسەر ناخ و ویژدانەکان، لێرەدا خنکان و دڵەڕاوکێ و تێکچوون و پەشۆکانی نەفس هەیە، لێرەدا دڵتەنگی و خەم و پەژارە و ئازار هەیە، بەڵێ... سامانەکەی زۆر زۆرە کەچی هیچ بەختیاری و ئاسوودەیی و رازی بوون و دڵفراوانیو هێمنی و جێگیر بوونی ناخەکان و دڵئارامی نابینی ! ! بەڵکو لێرەدا بنەبڕکردن و نەمانی بەرەکەت دەبینی، بۆ؟ خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَأْذَنُواْ بِحَرْبٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَٰلِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٩﴾ وَإِن كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ ...﴾البقرة: ٢٧٩- ٢٨٠، واتە: ئەوسا جەنگێکی گەورە رابگەیەنن لە گەڵ خوا و پەیامبەرەکەیدا ﷺ، چونکە سوو خۆری دژایەتی کردنی فەرمانەکانی خوا و پێغەمبەری خوایە ﷺ، ئەگەر دەست لە سوو خۆری هەڵگرن و لێی پەشیمان ببنەوە سەرمایە کانی ماڵی خۆتان تەنها و (بێ سوو) بسێننەوە لە قەرزارەکان ئیتر نە ئێوە لە قەرزارەکان ستەم کەن و واتە: ((زیاد لە ماڵەکەی خۆتان وەرمەگرنەوە)) وە نە لە لایەن ئەوانیشەوە ستەمتان لێ

کریٚ، ((هەر بەو جۆرە کە کەمتر لە سەرمایەکەتان بدرێتەوە. (٢٧٩) ئەگەر قەرزارەکەش دەست تەنگ و نەدار بوو)) دەبیٚ تا دەسەلاٚت پەیدائەکا بۆ بژاردنەوەی قەرزەکە ماوەی بدەن...).

ئەمجار خوای بالاٚ دەست ئەو ئایەتانە بە چەند ئایەتێکی تر تەواو دەکات و دەفەرموێت: ﴿وَٱتَّقُواْ يَوۡمًا تُرۡجَعُونَ فِيهِ إِلَى ٱللَّهِۖ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفۡسٖ مَّا كَسَبَتۡ وَهُمۡ لَا يُظۡلَمُونَ﴾ البقرة: ٢٨١، واتە: خەلٚکینە! لە سزای ڕۆژێك بترسن کە هەمووتان تێیدا ئەهێنرێنەوە بۆ لای خوا لە پاشان هەموو کەسێك پاداشی کار و کردەوەی خۆی بە تەواوی دێتەوە ڕێی ستەمیشیان لیٚ ناکریٚ ((کەم و کورتی لە چاکەکانیاندا ناکریٚ، زیادیش لە گوناهەکانیاندا)) نادریٚ بە کۆلٚیاندا)).

يا نفسُ أزف الرحيل وأظلك الخطب الجليلُ
فتأهبي يا نفس لا يلعب بك الأمل الطويلُ
فلتَنَزِلنَّ بمنزلٍ ينسى الخليل به الخليلُ
وليركبن عليك فيه من الثرى ثقل ثقيلُ
قُرِن الفناء بنا جميعا فما يبقى العزيز ولا الذليلُ

واتە: ئەی نەفسەکەم کاتی کۆچکردن نزیك بووەتەوە، کارەکانی خودای شکۆمەند سێبەری بۆ کردووی، بۆیە ئەی نەفسەکەم خۆت ئامادە بکە هەرگیز هیوا درێژی یاریت پیٚ نەکات، ڕۆژێك دێت کە دەچیتە جێگایەك هاوریٚ هاوڕێی خۆی لە بیر دەچێتەوە، خاکی زۆر قورس لەسەر شانت کۆ دەبێتەوە، فەوتان هاودەمە لە گەلٚ هەموماندا بۆیە هیچ کەس نامێنێت نە بەڕێز و نە زەلیل.

أيا عبد كم يراك الله عاصيا حريصا على الدنيا وللموت ناسيا
أنسيت لقاء الله واللحد والثرى ويوما عَبُوساً تشيبُ فيه النواصيا
لو أن المرء لم يلبس ثيابا من التقى تجرد عريانا ولو كان كاسيا

ولـــو أن الـــدنيا تـــدوم لأهلـــها   لكـــان رســـول الله حيـــاً وباقيـــا
ولكنهـــا تفنـــى ويفنـــى نعيمهـــا   وتبقى الذنوب والمعاصى كما هى

واتە: ئەی بەندەکە تاکەی خودا لە سەرپێچیدا دەتبینێ، سووری لەسەر دونیـا و مردنت لە بیر کردووە، ئایا دیدەنی خوا و گۆڕ و خاکت لە بیر چووە، ڕۆژێکی گـرژ و مۆن کە پەرچەم و ناوچاوەکانی تێدا پـیر دەبێت، ئەگـەر کەسێك پۆشـاکی تـەقوا نەپۆشێت، ئەوا کەسێکی ڕووتە هەرچەندە جل و بەرگی لە بەردا بێت، ئەگەر دونیـا بـۆ دانیـشتوانەکەی بـەردەوام بوایە،ئـەوا پێغەمبـەری خـوا ﷺ زینـدوو دەبـوو و دەمایەوە، بەڵام لە ناو دەچێت و خۆشگوزرانەکەشی لە ناو دەچێت، کەچی تاوان و سەرپێچییەکان هەر وەکو خۆی دەمێننەوە.

ئـەی گـرووی موسـڵمانان.. ئاگـاداری سـووخواردن بـن، نـاخ و سـامانتان پـاك بکەنەوە بۆ ئەوەی میهرەبانی و بەرەکەت دابەزێت، کارەکـە پێویـستی بـە ڕێنمـایی هیچ کەسێك نییە، تۆ خۆت و دڵت... تۆ (ترمومترێکی) زۆر وردت پێیە دەتوانیت لە ڕێگایەوە ژیانت ڕێك بخەی.

پێغەمبـەری خـوا ﷺ دەفـەرموێت: هـەروەکو لـە (صـحيح مـسلم)[1] هـاتووە لـە فەرموودەی (النواس ی کـوڕی سمعـان)ەوە: ((الـبر حـسن الخلـق، والإثـم مـا حـاك في صدرك) واتە: چاکە (البر) بریتییە لە ڕەوشتی جوان و تاوان (الإثـم) ئەوەیـە کـە لـە سنگدا دەجوڵێتەوە و ئازارت دەدا...))، واتە: لە ناختدا ئامۆژگارێکی جوان هەیـە و یادی خوات دەهێنێتەوە، ئامۆژگـارێکی خـوایی یـە لـە دڵـی هـەموو موسـڵمانێکدا — ((والإثم ما حاك في صدرك وكرهت أن يطلع عليه الناس)) واتە: تاوان (الإثـم) ئەوەیـە کە لە سنگدا دەجوڵێتەوە و ئازارت دەدا و حەز ناکەیت خەڵکی پێی بزانن)).

هەرگیز مەڵێ: فلان کەس بـەو شـتە فـەتوای بـۆ دام !! نـەخێر بـرای بـەڕێزم ! فەتواکەی من بدە بە قەد دیوارەکاندا ئەگەر هاتوو فەتواکەم لە گـەڵ قـسەی خـوا و پێغەمبەرەکەتدا ﷺ جیاواز بوو، جا ئەو فەتوایە هیچ نرخێکی نییە ئەگەر هـاتوو لـە گەڵ شەرعدا جیاواز بوو وە تەماشای دڵەکەت بکە چیت پێ دەڵێت؟

١ـ أخرجه مسلم، كتاب ((البر والصلة والآداب))، باب ((تفسير البر و الإثم)) (٢٥٥٣).

کەوابوو خێراکە و ماڵەکەت پاك بکەرەوە، سوێند بە خوا ئەوا بەرەکەت دادەبزێت و خوای گەورە بەرەکەت دەخاتە خێزان و منداڵەکانت و کارەکەت و تەندروستیت و لەشساغیت وە هەر چی شتێك لە بەر دەستتدایە وە ئاگاداری خواردنی حەرام بە، چەندەها جار دەڵێین: پەروەردگارا ... پەروەردگارا .... کەچی هیچ سوودی نییە ! بۆ؟ بە هۆی خواردنی حەرام و خواردنی سوو و خواردنی سەروەت و سامانی هەتیوانەوە.

خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ أَمۡوَٰلَ ٱلۡيَتَٰمَىٰ ظُلۡمًا إِنَّمَا يَأۡكُلُونَ فِي بُطُونِهِمۡ نَارٗاۖ وَسَيَصۡلَوۡنَ سَعِيرٗا﴾ النساء: ١٠، واتە: ئەو کەسانەی کە بە ستەم و ناهەق ماڵ و سامانی منداڵی هەتیوو بێ باب دەخۆن بێ سۆ تەنها ئاگر دەکەنە سك و ورگیانەوە و بە زووییش دەخرێنە ناو ئاگرێکی زۆر گەرم و بەگڕی دۆزەخەوە)).

ئێمە هەردەم لە مزگەوتەکاندا هاوار دەکەینە خوای گەورە و لێی دەپاڕێینەوە و لە بەر دەستیدا دەگرین.... ئایا لە نێو ئەو هەموو خەڵکەدا کابرایەکی لە خوا ترس نییە تاوەکو خوای گەورە دوعاکەی لێ وەرگرێت ؟؟ بەڵێ... پیاوچاکان لەم ئوممەتەدا هەن، بەڵام پیاوچاکان لە گەڵ خراپەکاراندا سواری یەك کەشتی بوون، ئەگەر ئەو کەشتییە رزگاری ببێت ئەوا چاکەکاران و خراپەکاران رزگاریان دەبێت، بەڵام ئەگەر کەشتییەکە نوقمی ژێر ئاو بوو ئەوا چاکەکاران و خراپەکاران دەخنکێن.

خوای بەرز و بێ هاوتا دەفەرموێت: ﴿وَٱتَّقُواْ فِتۡنَةٗ لَّا تُصِيبَنَّ ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنكُمۡ خَآصَّةٗۖ﴾ الأنفال: ٢٥، واتە: لەو فیتنە و بەڵایەش خۆپارێزن و بترسن، کە کاتێ دێت، تەنها دووچاری ئەوانەتان نابێت ناهەقیان کردووە و دەستیان تێی دایە، بەڵکو یەخەی هەموان — گوناهبار و بێ گوناهـ، چاك و خراپ — دەگرێتەوە یان وەك دەڵێن (تەڕ و وشك) پێکەوە دەسووتێ)) پاشان هەریەکە و بە پێی نیەت و مەبەستەکەی خۆی زیندوو دەکرێتەوە،جا خوای گەورە سزای خراپەکاران دەدات و

پاداشتی چاکەکاران دەداتەوە .هەروەکو پێغەمبەری ڕاستگۆﷺ فەرموویەتی لە فەرموودەیەکدا کە لە (صحیح البخاری و مسلم) [١] دا هاتووە لە فەرموودەی دایکە (عائیشە) وە دەڵێت: ((ثم یبعثون علی نیاتهم)) واتە: پاشان هەمویان بە پێی نیەت و مەبەستیان زیندوو دەکرێنەوە)) کە لە پاشاندا بە درێژی باسی دەکەین إنشاء الله .

ئێمە هەر هەموومان سواری یەك کەشتی بووین، جا ئەگەر پێم بڵێیت: ئەی دەربارەی دوعاکان چی؟ ئەوا دەڵێم: ئەوە کێشەی خواردنی حەرامە ! !

هەروەکو لەو فەرموودەیەدا هاتووە کە لە پێشدا باسم کرد: ((ليأتين على الناس زمان لا يبالي المرء بما أخذ المال أمن حلال أم من حرام))، واتە: ڕۆژگارێك بە سەر خەڵکیدا دێت خەڵکی بایەخ بەوە نادەن کە سامانەکەیان لە ڕێگای حەڵاڵەوە یان لە ڕێگای حەرامەوە کۆکردبێتەوە)).

براکانم ... بە ڕاستی سوو خورادن تاوانێکی نابووت و قێزەونە و ئەوەی سوو دەخوات لەسەر زاری پێغەمبەری خوداوەﷺ نەفرەتی لێ کراوە، لە (صحیح مسلم) [٢] دا هاتووە لە فەرموودەی (جابر ی کوڕی عبدالله) وە دەڵێت: (لعن رسول اللهﷺ آكل الربا و مؤكله وكاتبه و شاهديه وقال: هم سواء)) واتە: پێغەمبەری خواﷺ لەعنەتی کردووە لەو کەسەی سوو دەخوات و ئەوەی دەبێتە وەکیلی ونوسەرەکە و هەردوو شایەتەکە و ئەمجار فەرمووی: هەمووان وەکو یەکن)) .

لە (مسند أحمد)و (معجم الطبراني)دا بە سەنەدێکی (صحیح) [٣] هاتووە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی حنظلة) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((درهم ربا يأكله الرجل وهو يعلم أشد من ستة وثلاثين زنية))، واتە: دەرهەمێك لە

١ـ أخرجه البخاري كتاب ((البيوع))، باب ((ما ذكر في الأسواق)) (٢١١٨)، ومسلم كتاب ((الفتن و أشراط الساعة))، باب (الخسف بالجيش الذي يؤم البيت)) (٢٨٨٤)

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب ((المساقاة))، باب ((لعن آكل الربا و مؤكله)) (١٥٩٨).

٣ـ أخرجه أحمد (٢٠٩٥١) ط الرسالة، وابن أبي عاصم في ((الآحاد و المثاني)) (٢٤٣٣)، والدار قطني في ((سننه)) (٢٩٥، ٢٩٦))، والطبراني في ((الأوسط)) (٢٧٨٥)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (١٠٣٣)، و((المشكاة)) (٢٨٢٥)، و((صحيح الترغيب)) (١٨٥٥)، و((صحيح الجامع)) (٣٣٧٥).

ڕێگای سووەوە کەسێك بیخوات لە کاتێکدا دەزانێت ئەوە سووە ئەوا تاوانەکەی لە سی و شەش زینا گەورەترە)).

بە ڕاستی ئەوە قسەیەکی زۆر ترسناکە, ئایا بۆ ئەم هەڕەشە توندە هاتووە؟ ئایا هۆی نەگبەتی و بەدبەختی خەڵکی چییە کە ئێستا زۆربەی خەڵکی تێدا دەژیێت؟

لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبو هريرە)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((أيها الناس! إن الله طيب لا يقبل إلا طيبا، و إن الله أمر المؤمنين بما أمر به المرسلين)) واتە: ئەی خەڵکینە خوای گەورە چاك و باشە بۆیە ئەوەی چاك و باش نەبێت وەری ناگرێت وە خوای گەورە فەرمانی کردووەتە ئیمانداران بەوەی فەرمانی کردووەتە پێغەمبەران)) خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلرُّسُلُ كُلُواْ مِنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ وَٱعْمَلُواْ صَٰلِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ﴾ المؤمنون: ٥١، واتە: وتمان: ئەی پەیامبەران! هەر لە خۆراکی پاك و حەڵاڵ بخۆن و بەردەوام کاری چاك ئەنجام بدەن)) خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُلُواْ مِن طَيِّبَٰتِ مَا رَزَقْنَٰكُمْ﴾ البقرة: ١٧٢، واتە: ئەی گەلی خاوەن باوەڕان! لەو نیعمەتە پێماندان و کردمانە ڕۆزیتان کامی پاکە ئەوە بخۆن)) ثم ذكرﷺ الرجل يطيل السفر، أشعث أغبر، يمد يديه إلى السماء: يا رب يا رب ! ومطعمه حرام ومشربه حرام، وملبسه حرام، وغذي بالحرام فأنى يستجاب لذلك ؟)) ئەمجار باسی کابرایەکی کرد کە سەفەرەکەی درێژ دەکاتەوە و قژگڤ و تۆزاوی یە، دەستی بەرز دەکاتەوە بۆ ئاسمان پەوەردگارا... پەروەردگارا .... لە کاتێکدا خواردنەکەی حەرامە و خواردنەوەکەیشی حەرامە و پۆشاکەکەی حەرامە و حەرامی دەرخوارد دراوە ئیتر چۆن وەڵام بدرێتەوە ؟)).

ئایا ئێستا زانیتان نهێنییەکە لە کوێدان؟ بە ڕاستی رزگاربوون و سەلامەتی لە خواردنی حەڵاڵ و دوورکەوتنەوە لە خواردنی حەرام دایە، خودایە..!! حەڵاڵمان بە

---

[1] ـ أخرجه مسلم كتاب الزكاة باب قبول الصدقة من الكسب الطيب و تربيتها (١٠١٥).

قسمەت بکە و بەرەکەتداری بکە و لە حەرام بمانپارێزە و دوورمان بکەرەوە لە نێوان ئێمە و ئەو دوور بخەرەوە هەروەکو چۆن نێوان رۆژئاوا و رۆژهەڵاتت دوور خستۆتەوە.

هەرچەندە زۆر کەس هەیە بایەخ بەوە نادات، گرنگ ئەوەیە ئەو سامانی دەستکەوێت لە رێگای بەرتیلەوە، بە حەڵاڵکردنی سامانی خەڵکی و خواردنی سامانی ئەوان لە رێگای ناڕەواوە و بە رێگەی سوو ەوە، رەنگە یەکێکیان گاڵتە بە تۆ بکات و بڵێت: ئێمە لە سەردەمی هاوەڵاندا نین؟ هەموو ئەوانەی دەورە و بەرمان رازین بەوە! بەو شێوەیە خەڵکی گوێ بە حەڵاڵ و حەرام نادەن، ولا حول ولا قوە الا بالله، ئەمە نیشانەیەکی ترسناکە لە نیشانەکانی قیامەت، جا کێشەی پاڕانەوە پێویستی بەوە هەیە کە خواردن و خواردنەوەمان پاك بکەینەوە هەروەکو لە فەرموودەیەکدا هاتووە و لە سەنەدەکەیدا (ضعف)[1] هەیە: ((یا سعد أطب مطعمك تكن مستجاب الدعوة))، واتە: ئەی سعد خواردنەکەت پاك بکەرەوە ئەوا دوعاکانت وڵام دەدرێتەوە)).

لەگەڵ مندا بیر لەو ئایەتانەی کۆتایی سورەتی (آل عمران) بکەرەوە کە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱخْتِلَٰفِ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ لَءَايَٰتٍ لِّأُو۟لِى ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿١٩٠﴾ ٱلَّذِينَ يَذْكُرُونَ ٱللَّهَ قِيَٰمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِى خَلْقِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَٰذَا بَٰطِلًا سُبْحَٰنَكَ فَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ ﴿١٩١﴾ رَبَّنَآ إِنَّكَ مَن تُدْخِلِ ٱلنَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُۥ ۖ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ﴿١٩٢﴾ رَّبَّنَآ إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِى لِلْإِيمَٰنِ أَنْ ءَامِنُوا۟ بِرَبِّكُمْ فَـَٔامَنَّا ۚ رَبَّنَا فَٱغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّـَٔاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ ٱلْأَبْرَارِ ﴿١٩٣﴾ رَبَّنَا وَءَاتِنَا مَا وَعَدتَّنَا عَلَىٰ رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۗ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ ٱلْمِيعَادَ ﴿١٩٤﴾ فَٱسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّى لَآ أُضِيعُ عَمَلَ عَٰمِلٍ مِّنكُم ...﴾ آل

١ـ أخرجه الطبراني في((الأوسط))(٦٦٨٣)، وضعفه الشيخ الألباني في((الضعيفة))(١٨١٢)، وقال((ضعيف جداً)).

عمران:١٩٥، واتە: بەڕاستی لەو شێوە دروستکردنە سەرسوڕهێنەرەی ئاسمانەکان و زەوی و ئاڵوگۆڕی شەو و ڕۆژ چەندین بەڵگە و نیشانەی پتەو هەیە لەسەر بوونی خوا و تاك و تەنیایی بۆ کەسانێ خاوەن ژیری و هۆشمەندن (١٩٠) ئەو کەسانەی کە بە پێوە و بە دانیشتن و لەسەر تەنیشت و ڕاکشان یادی خوا دەکەن لە دروستکردنی ئاسمانەکان و زەوی ڕادەمێنن و بیر ئەکەنەوە، ئەڵێن: ئەی پەروەردگاری ئێمە! هەرگیز تۆ ئەم دروستکراوە پڕ لە وردەکارییەت بێهودە و بێ ئامانج دروست نەکردووە، تۆ لە هەموو ناتەواوییەك پاك ڕائەگرین، دەسا تۆیش لە سزای ئاگر بمانپارێزە (١٩١) پەروەردگارا! بێ گومان هەرکەسێ تۆ بیخەیتە ناو ئاگرەوە ریسوات کردووەو لای گشت مەردم ئابڕووی چووەو بۆ خەڵکانی ستەمکار و بێ باوەر هیچ پشتیوانێك نییە (١٩٢) پەروەردگاری ئێمە! گوێمان لە جاڕچییەك بوو بانگی دەکرد، واتە: پەیامبەرﷺ یان قورئان، هەرچەندە (ئیبن کەسیر) دەڵێت: ((ئەو بانگ رایەڵە پێغەمبەرەﷺ.)) بانگی دەکرد بۆ باوەڕهێنان و دەیگوت: بە پەروەردگارتان باوەڕ بێنن، ئەوسا ئێمەیش وەڵاممان دایەوە و بڕوامان هێناو شوێنی کەوتین، ئەی پەروەردگاری ئێمە! دەسا گوناهەکانمان بپۆشە و بە میهرەبانی خۆت لە تاوانە وردەکانمان ببوورە، بیان سڕەوەو لە گەڵ چاکان بمانمرێنە(١٩٣) پەروەردگاری ئێمە! ئەوەمان پێ ببەخشە لەسەر زمانی پەیامبەرانتەوە بەڵێنت پێدابووین شەرمەزار و ڕوو زەردی ڕۆژی قیامەتمان مەکە بە ڕاستی تۆ لە پەیماندا لاریت نییەو دەیبەیتە سەر(١٩٤) ئینجا پەروەردگاریان وەڵامی دانەوە کە: بە ڕاستی من کار و کردەی هەرکام لە ئێوە — نێر و مێتان — زایە و بێ پاداش ناکەم...(١٩٥)).

ئایا بە جوانی بیرت لەو ئایەتە جوان و نەخشینە کردووەتەوە؟ ﴿فَٱسۡتَجَابَ لَهُمۡ رَبُّهُمۡ أَنِّي لَآ أُضِيعُ عَمَلَ عَٰمِلٖ مِّنكُم﴾، جا خوای گەورە لێرەدا نەیفەرموو: بانگی بانگەوازکارێك، چونکە پاڕانەوە خۆی لە خۆیدا کرداره .

ئایا کەسی سووخۆر بۆی هەیە تەوبە بکات؟ بەڵێ... بۆی هەیە تەوبە و گەڕانەوە لە گەڵ خواکەی خۆیدا تازە بکاتەوە، خوای گەورە تەوبەکەی لێ

وەردەگرێت و لە تاوانەکانی خۆش دەبێت، لەسەر رووی زەویدا هیچ بوونەوەرێك نییە بتوانێت دەرگای تەوبە بگرێت بە رووی کەسێکدا، خوای گەورە دەفەرموێت (لە کاتێکدا ئەوە روون دەکاتەوە کەوا کەسی سوو خۆر ئەگەر ویستی تەوبە بکات ئەوا دەتوانێت تەنها سەرمایەکەی خۆی ببات و لەو دوای پارەکە تەوبە بکات) خوای گەورە دەفەرموێت: ((﴿ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُواْ فَأْذَنُواْ بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴾ البقرة: ٢٧٩، واته: خۆ ئەگەر واتان نەکرد و دەستتان لە سوو خۆری هەڵنەگرت ئەوسا جەنگێکی گەورە رابگەیەنن لە گەڵ خوا و پەیامبەرەکەیدﷺ ئەگەر دەست لە سوو خۆری هەڵگرن ولێی پەشیمان ببنەوە سەرمایە کانی ماڵی خۆتان تەنها و (بێ سوو) بسێننەوە لە قەرزارەکان ئیتر نە ئێوە لە قەرزارەکان ستەم بکەن وە نە لە لایەن ئەوانیشەوە ستەمتان لێ بکرێ)).

بۆیە بگەڕێوە بۆ لای خوا و داوای لێخۆشبوونی لێ بکە و کاری چاکە بکە و ببەخشە و سامانەکەت پاك بکەرەوە و دڵنیابە کە خوای گەورە بە تەوبە و گەڕانەوەکەت خۆشحاڵ دەبێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُواْ عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴾ الشوری: ٢٥، واته: هەر ئەویشە کە پەشیمانی لە بەندەکانی خۆی وەرئەگرێ لە تاوان و گوناهانیان – بچووك و گەورە – بۆ هەر کەسێك خۆی بیەوێ دەبووریٚ وە دەشزانێ چی دەکەن))، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ أَلَمْ يَعْلَمُوٓاْ أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴾ التوبة: ١٠٤، واته: ئاخۆ نەیانزانیبێ کە بێ گومان خوا تەوبە و پەشیمانی لە گشت بەندەکانی خۆی قەبووڵ دەکا وە سەدەقەش لە هەموو بڕواداران و دڵسۆزان وەردەگرێ بێ گومان هەر خوایە قبووڵکاری تەوبە و میهرەبان و دلۆڤانە)).

داوا لە خوا دەکەین کە لێمان خۆش بێت و رزقی حەلاڵمان بە نسیب بکات و هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

لە نیشانە ترسناکەکان: زۆربوونی خواردنەوەی مەی و ناونانی مەی بە ناوی ترەوە:

جا مەی لە پێش ئیسلام هەبووە، موسڵمانان لە سەردەمی پێغەمبەری خوادا ﷺ خواردوویانەتەوە لە پێش ئەوەی حەرام بکرێت، لەو کاتەدا لە دانیشتنەکاندا هەروەکو ئاو پێشکەش دەکرا، ئەمجار ئیسلام حەرامی کرد و قورئان حەرامی کرد، هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أنس) ەوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((إن من أشراط الساعة أن يرفع العلم، ويظهر الجهل ويشرب الخمر)) واتە: لە نیشانەکانی قیامەت ئەوەیە کە زانست هەڵدەگیرێ و نەفامی دەردەکەوێت و مەی دەخورێتەوە)).

ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و ابن ابی شیبه لە(مصنف)ەکەیدا و ئیمامی بوخاری لە (التاریخ)ەکەی دا بە سەنەدێکی (صحیح)[2] هاتووە لە فەرموودەی (ابی مالك الاشعری)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((ليشربن ناس من أمتي الخمر يسمونها بغير اسمها)) واتە: لە ئوممەتەکەمدا کەسانێك پەیدا دەبن کە مەی دەخۆنەوە و بە ناوی ترەوە ناوی لێ دەنێن)).

بە ڕاستی ئەمە چەند وشەیەکە لە پێغەمبەری خوداوە ﷺ کە دڵەکان پڕ دەکەن لە دڵنیایی و باوەڕ بەو ڕاستگۆیەی کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات .

سەرسام دەبیت کاتێ بزانیت کەوا مەی تەنها لەم سەردەمەدا بە ناوی ترەوە ناو نراوە!! جا مەی ئێستا پێی دەڵێن (المشروبات الروحية) ! بە مەبەستی خەڵەتاندن و گومڕاکردن و تێکەڵ کردنی شتەکان !

إن قلت قال الله قال رسوله   همزوك همز المنكر المتغالي
أو قلت: قال الصحابة و الأولي   تبعوهم في القول والأعمال

١ـ أخرجه البخاري كتاب ((العلم))، باب ((رفع العلم، وظهور الجهل)) (٨٠)، و مسلم كتاب ((العلم))، باب ((رفع العلم و قبضه و ظهور الجهل والفتن في آخر الزمان)) (٢٦٧١).

٢ـ أخرجه أحمد (٥ / ٣٤٢) (٢١٨٢٧)، وابن أبي شيبة (٧/ ٤٦٥)، والبخاري في ((التاريخ)) (١/١/٣٠٥/ ٢٢٢/١/٤)، وأبو داود، كتاب ((الأشربة))،باب في ((الداذي)) (٣٦٨٨)، وابن ماجه كتاب الفتن، باب ((العقوبات)) (٤٠٢٠) و صححه الشيخ الألباني في الصحيحة (٩٠).

أو قلت: قال الشافعي وأحمد وابو حنيفة والإمام الغالي
صدوا عن وحي الإله ودينه وأحتالوا على حرام الله بالإحلال
يا أمة لعبت بدين نبيها كتلاعب الصبيان في الأوحال
حاشا رسول الله يحكم بالهوى والجهل تلك حكومة الضلال[1]

واتە: ئەگەر بڵێیت خوا و پێغەمبەرەکەی فەرمووی، ئەوا چاوەقرپێت لێ دەکەن وەکو کەسێکی بێ بڕوای لە خۆبایی، یان بڵێیت هاوەڵان فەرموویان و شوێنکەوتووانی ئەوان لە وتە و کردەوەکانیاندا،یان بڵێیت (الشافعی) و (أحمد) فەرمووی، (ابو حنیفە) و پێشەوای بە نرخ و گرانبەها (مەبەستی مالك ە)، بەرهەڵستی وەحی خوا و دینەکەی دەکەن، فێڵ دەکەن لەوەی خوا حەرامی کردووە و حەڵاڵی دەکەن، ئەی ئەو ئوممەتەی کە بە دینی پێغەمبەرەکەی یاریان کردووە، وەکو یاریکردنی منداڵ لە نێو قوڕاودا،حاشا بێت کە پێغەمبەرﷺ حوکم بە هەوەس و نەفامی بکات، بە ڕاستی ئەوە حوکمێکی کوێرانەیە.

ئەگەر بڵێیت: ئەمە (مەی)ە... ئەوا دەبیسی کەسانێك وڵامت دەدەنەوە و دەڵێن: نەخێر ئەمە (مشروبات الروحية) ئیتر بۆ حەرامی دەکەی؟ ئەگەر ئەڵێیت: ئەمە بەرازە! ئەوە یەکێکی تر دەڵێت: من لە گەڵ تۆدا جیاواز نیم، بەڵام ئەو بەرازەی جاران حەرام کرابوو بەرازێکی نەخۆشی دەردەدار بووە و جۆرەها نەخۆشی پێوە بووە، بەڵام بەرازەکانی ئەمڕۆ لە ژێر چاودێری پزیشکدا پەروەردە دەکرێن، ئیتر چی هۆیەك هەیە بۆ حەرام کردنی !؟ ولا حول ولا قوة إلا بالله العلي العظيم.

بەڵێ ... فێڵ دەکەن لەسەر قەدەغەکراوەکانی خوای گەورە و دەیانەوێ حەڵاڵی بکەن، ئیللا مەگەر کەسانێك نەبێت خوای گەورە ڕەحمی پێ کردبێتن، جا تەماشای ئەم چەند وشە پێغەمبەرایەتییە بکە کە یەکێکە لە موعجیزاتی پێغەمبەری خواﷺ: ((ليشربن ناس من أمتي الخمر يسمونها بغير اسمها))، واتە: کەسانێك لە ئوممەتەکەم مەی دەخۆنەوە و بە ناوی ترەوە ناوی لێ دەنێن)).

١ـ ((إغاثة اللهفان)) (١/٢٣٢) ط المعرفة.

براکانم ... بە ڕاستی مەی دەردێکی کوشندە و مەزنە و دایکی هەموو نەخۆشییە پیسەکانە.

ئیمامی (النسائی) بە سەنەدێکی (صحیح)[١] لە گوفتاری عوسمانەوە ریوایەتی کردووە کەوا دەڵێت: ((اجتنبوا الخمر فإنها أم الخبائث، إنه كان رجل ممن خلا قبلكم تعبد فعلقته امرأة غوية، فأرسلت إليه جاريتها فقالت له: إنا ندعوك للشهادة فانطلق مع جاريتها، فطفقت كلما دخل بابا أغلقته دونه حتى أفضى إلى امرأة وضيئة عندها غلام وباطية خمر، فقالت: إني والله ما دعوتك للشهادة، ولكن دعوتك لتقع علي أو تشرب من هذه الخمرة كأسا أو تقتل هذا الغلام، قال: فاسقيني من هذا الخمر كأسا، فسقته كأسا، فقال: زيدوني فلم يرم حتى وقع عليها وقتل النفس، فاجتنبوا الخمر،فإنها والله لا يجتمع الإيمان وإدمان الخمر إلا ليوشك أن يخرج أحدهما صاحبه))، واتە: خۆتان بپارێزن لە مەی، چونکە ئەوە دایکی هەموو پیسەکانە، جا کابرایەکی خواپەرست لە پێش ئێوە هەبوو ئافرەتێکی داوێن پیس دڵی پەیوەست بوو پێوە، بۆیە کەنیزەکەکەی خۆی نارد و پێی گوت: ئێمە بانگت دەکەین بۆ گەواهییەك(شایەتییەك) ئەویش لە گەڵ کەنیزەکەکەدا ڕۆیشت، جا زەفەری پێ برد، لە هەر دەرگایەکەوە دەچوونە ژوورەوە ئەوا لە پاشی ئەو دەیگرت، تاکو گەیشتنە لای ئافرەتێکی زۆر جوان کە منداڵێك و دەفرێکی مەی لە نزیك بوو، ئافرەتەکە گوتی: سوێند بەخوا من تۆم بۆ گەواهی بانگ نەکردووە، بەڵکو بۆ ئەوە تۆم بانگ کردووە کە داوێن پیسیم لەگەڵدا ئەنجام بدەیت یان لەو(مەی)ە بخۆیتەوە وە یاخود ئەم منداڵە بکوژیت، (کابرایش بینی کە ناچارە بۆیە بە بۆچوونی خۆی سووکترین تاوانی لەو سێ تاوانە هەڵبژارد) گوتی: پەرداخێك لەو(مەی)ەم بدەرێ، ئەویش پەرداخێکی پێدا، گوتی: زیاترم پێ بدەن، جا وازی لێ نەهێنا تاوەکو لە گەڵ ئافرەتەکەدا داوێن پیسی ئەنجام دا و منداڵەکەیشی کوشت، بۆیە دوور بکەونەوە لە مەی، چونکە—سوێند بە خوا— هەر کە باوەڕ و بەردەوام بوون لەسەر مەی لەیەك دڵدا بیانەوی کۆ ببنەوە ئەوا یەکێکیان ئەویتر دەر دەکات)).

١ـ أخرجه النسائي كتاب ((الأشربة))ی، باب ((ذكر الآثام المتولدة عن شرب الخمر)) (٣١٥/٨)، و ((الكبرى)) (٥١٧٧)، وابن أبي شيبة في ((مصنفه)) (٥/ ٥٠٩)، وعبدالرزاق في ((مصنفه)) (٢٣٦/٩)، وانظر: ((الصحيحة)) (٢٧٩٨) وصححه الألباني في (صحيح سنن النسائي)).

جا زۆر ئەستەمە باوەڕ و خۆشویستنی مەی لە یەك دڵدا کۆ ببنەوە.

پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: (هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريرە)وە: ((لا يزني الزاني حين يزني وهو مؤمن، ولا يسرق السارق حين يسرق وهو مؤمن، ولا يشرب الخمر حين يشربها وهو مؤمن))، واتە: کاتێ کەسی زیناکار لەو کاتەدا زینا دەکات ئەوا ئیماندار نییە، کاتێ کەسی دز لەو کاتەدا دزی دەکات ئەوا ئیماندار نییە وە کاتێ کەسی مەیخۆر لەو کاتەدا مەی دەخواتەوە ئەوا ئیماندار نییە)).

إبن عباس[2] و جگە لەو دەفەرموون: ئەگەر کەسی ئیماندار مەی خواردەوە ئەوا بەم شێوە ئیمانی لێ دەسێنرێتەوە، ئەمجار ابن عباس پەنجەکانی کردە نێو یەکتردا و پاشان دەریهێنا، ئەگەر تەوبەی کرد ئەوا ئیمانەکەی بەم شێوەیە بۆ دەگەڕێتەوە (ئەمجار پەنجەکانی کردەوە نێو یەکتردا)، جارێکیان (أبو هريرە) دەستەکانی بەرز کردەوە بۆ سەر سەری و گوتی: ئا بەم شێوەیە ئیمانی لێ دەسێنرێتەوە و وەکو هەورێك لەسەر سەری رادەوەستێ ئەگەر تەوبەی کرد و گەڕایەوە ئەوا ئیمانەکەی بۆ دەگێرپتەوە بەم شێوەیە[3].

مەڵێ: من مەی ناخۆمەوە بەڵکو تەنها دەیکڕم و دەرخواردی کەسانێکی جگە لە موسڵمانانی دەدەم! جا من دەڵێم: تۆ خۆت دەخەڵەتێنی، ئایا گوێت لەو فەرموودەیەی پێغەمبەرکەت نەبووە ﷺ ؟!

ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و الترمذي و أبو داود و ابن ماجە لە (سنن)ەکانیاندا بە سەنەدێکی (صحیح)[4] لەبەر چەند (شواهد)ێك لە فەرموودەی

١ـ أخرجه البخاري كتاب ((الحدود))، باب ((الزنا و شرب الخمر)) (٦٧٧٢) و (٥٥٧٨)، ومسلم كتاب ((الإيمان))، باب ((بيان نقصان الإيمان بالمعاصي)) (٥٧).

٢ـ أخرجه البخاري كتاب ((الحدود))، باب ((إثم الزناة)) (٦٨٠٩)، من حديث ابن عباس رضي الله عنه وقد سبق.

٣ـ أخرجه المروزي في ((تعظيم قدر الصلاة)) (٤٧٢) وقد سبق.

٤ ـ أخرجه الترمذي، كتاب البيوع، باب ((النهي أن يتخذ الخمر خلاً)) (١٢٩٥)، وقال: ((هذا حديث غريب من حديث أنس))، وابن ماجه، كتاب الأشربة، باب ((لعنت الخمر على عشرة أوجه)) (٣٣٨١)، وله شاهد من حديث ابن عباس أخرجه أحمد (٣١٦/١)، وشاهدٌ آخر عن ابن عمر عند أحمد (٢٥/٢)، وأبي داود (٣٦٧٤)، وابن ماجه (٣٣٨٠)، وصححه العلامة الألباني في ((الصحيحة)) (٨٣٩)، و((الإرواء)) (١٥٢٩) و ((غاية المرام)) (٦٠)، و((صحيح الترمذي))

(أنس و ابن عباس و ابن عمر)ەوە – گوتەکە هی ابن عمرە – کەوا پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((لعن الله الخمر، و شاربها، و ساقيها، و بائعها، و مبتاعها، و عاصرها، و معتصرها، و حاملها، و المحمولة إليه)) واتە: خوای گەورە نەفرەتی کردووە لە مەی و لەوەش کە دەیخواتەوە و لەوەش پێشکەشی خەڵکی دەکات و لەوەش دەیفرۆشێ و لەوەش دەیکڕێ و لەوەش دەیگوشێ و لەوەش باری دەکات و هەڵیدەگرێ و لەوەش بۆی هەڵدەگیرێ و بار دەکرێت)).

ئایا هیچ کەسێکی تر ماوە کە پێغەمبەری خواﷺ باسی نەکردبێت؟ بە راستی پێغەمبەری خواﷺ هیچ کەسێکی بە جێ نەهێشتووە، بۆیە وریابە هەرگیز نەڵێی: من نایخۆمەوە بەڵکو تەنها پێشکەشی جگە لە موسڵمانانی دەکەم، وریابە بەو قسانە هەڵمەخەڵەتێ ئەگینا تۆ – سوێند بە خوا – نەفرەتت لێ کراوە لە لایەن خوداوە و لەسەر زاری پێغەمبەری خوداوەﷺ ئەگەر ئەو کارە بکەیت لەپاش ئەوەی فێر بوویت و زانیت.

وریابە هەرگیز مەی پێشکەشی هیچ مرۆڤێك مەکە لەسەر زەویدا هەرچەندە ئەو کەسە بێباوەڕترین کەس بێت لەسەر زەویدا، خۆت مەخەرە بەر نەفرەتی خوا، ئەوەش بزانە کە نەفەرتی خوا مانای دوور کەوتنەوەیە لە رەحمەتی خوا، ئەو رەحمەتەی کە هەموو شتێکی گرتووەتەوە، بە راستی ئێمە لەوپەڕی پێویستیداین بۆ رەحمەتی خوداوەندی گەورە و باڵادەست، وریابە هەرگیز مەی هەڵمەگرە، هەرگیز پێشکەشی کەسی مەکە، هەرگیز مەیفرۆشە، هیچ کەسێك بۆی نییە بڵێت: ئەمە بەرژەوەندی تێدایە ! ! نەخێر...

بزانە کە بەرژەوەندییەکان (المصالح) دەبنە سێ بەشەوە [1] :

١. بەرژەوەندی شەرعی (مصلحة شرعية) .

٢. بەرژەوەندییەکی بەفیڕۆچووی قەدەغەکراوی هەڵوەشاو(مصلحة مهدرة ملغاة محرمة).

٣. بەرژەوەندییەکی تر کە پێی دەڵێن ((مصلحه مرسله)).

---

١ ـ انظر: ((معالم أصول الفقه عند أهل السنة)) (٢٥٢ – ٢٤٣ ط دار ابن الجوزي) للجيزاني.

جا بەرژەوەندی شەرعی (المصلحة الشرعية): بریتییە لەو بەرژەوەندییانەی کە جووتن لە گەڵ بەڵگەی قورئانی پیرۆز یان سوننەتی پێغەمبەری نازدارﷺ ، واتا: هەرکە ئیسلام هەیە واتە بەرژەوەندی هەیە، هیچ کێشە نییە ئەگەر بڵێیت: هەرکە بەرژەوەندی هەیە واتە ئیسلام هەیە – بەو مەرجەی کە باس کرا – چونکە هەرگیز ئیسلام نەهاتووە تەنها لە بەر بەرژەوەندی بەندەکان و خۆشگوزرانی ئەوان لە دونیا و دوارۆژدا نەبێت، بەڵام ئەصل وایە کە بڵێین: هەرکە ئیسلام هەبێت واتە بەرژەوەندی هەیە، بەڵام هەندێ کەس هەن – بۆ نمونە – ترێ دەکەنە مەی لە بەر زیادکردنی سەرمایە و دەڵێت: ئەمە بەرژەوەندییە بە نیسبەت منەوە ! ! لەو کاتەدا پێی دەڵێین: نەخێر، ئەو بەرژەوەندییە پێی دەڵێین: بەرژەوەندییەکی بەفیرۆچووی قەدەغەکراو و هەڵوەشاو (مصلحة مهدرة و محرمة و ملغاة) چونکە راستەوخۆ دەدا لە بەرژەوەندی شەرعی کە جیاوازە لە گەڵ قورئانی پیرۆز و سوننەتی پێغەمبەری خواﷺ، جا بەرژەوەندی بەفیرۆچوو (المصلحة المهدرة) بەرژەوەندییەکە لە گەڵ بەرژەوەندی شەرعی دا جیاوازە و ناگونجێت، واتە: لە گەڵ قورئان و سوننەت دا جیاواز و ناکۆکە.

بەڵام (المصلحة المرسلة): بریتییە لەو بەرژەوەندییەی کە لە گەڵ بنەماکانی ئەم دینەدا جووتە، لە گەڵ بنەما گشتییە شەرعیەکاندا جیاواز نییە، بۆ نمونە: قایم کردن و مەحکەم کردنی گرێبەستی هاوسەرگرتن، جا ئەم بابەتە هیچ بەڵگەیەك نییە لە سەری لە قورئان و سوننەتدا، بەڵکو ئەوە پێی دەڵێن (المصلحة المرسلة) بۆ دڵنیاکردن و زامن کردنی مافەکانی ئافرەت لە سەردەمێکدا هەموو پەیمان و بەڵێنەکان تێکچوونە، بەو شێوەیە ئەودوای نمونەکانی بزانە.

کەواتە مەی دایکی هەموو شتە پیسەکانە، خوای گەورە لە یەکەم ئایەتەکاندا کە دەربارەی حەرام کردنی مەی هاتووە فەرموویەتی: ﴿يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْخَمْرِ وَٱلْمَيْسِرِ ۖ قُلْ فِيهِمَآ إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَٰفِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَآ أَكْبَرُ مِن نَّفْعِهِمَا﴾ البقرة: ٢١٩، واتە: لە بابەت بادە و شەراب و قومارەوە لێت ئەپرسن: خۆ ئەوانە حەڵاڵ و رەوان یان حەرام و ناڕەوان؟ پێیان بڵێ: تاوان و گوناهیان گەورەیە، بۆ خەڵکیش

بڕێ قازانج و کەڵکیان بۆ هەیە، بەڵام تاوان و زیانەکانیان لە سوود و بەهرەکەیان زۆرترە .)) جا ئەم ئایەتە یەکەم ئایەت بوو، پاشان ئەو ئایەتە دابەزی کە دەفەرموێت: ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ ﴾ النساء: ٤٣، واتە: ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە ! لە کاتێکدا سەرخۆشن، نزیکی نوێژ مەکەونەوە، هەتا دەزانن چی دەڵێن ! .)) چونکە مەی عەقڵەکان دادەپۆشێت و داگیری دەکات وە عەقڵیش هۆ و جێگەی پێ سپاردنە (مناط التکلیف)، کاتێك ئەم ئایەتە دابەزی (عومەر ی کوڕی خەتتاب) بانگ کرا و بە سەریدا خوێنرایەوە، ئەویش فەرمووی[1]: ((خودایە دەربارەی مەی ڕوونکردنەوەیەکی یەکلایی کار و دڵ ساڕێژکەرمان بۆ ڕوون بکەرەوە)) جا لە پاش ئەوە ئەم ئایەتە دابەزی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ ۖ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ ﴾ المائدة:٩٠- ٩١، واتە: ئەی گەلی خاوەن باوەڕ! بێ گومان بن کە مەی خۆری و قومار بازی و کاغەزی (یانصیب)و ئەو بەردەی حەیوانی بتەکانی لەسەر سەر دەبڕێ بۆ بتەکان و فالگرتنەوە بۆ دەرکەوتنی بارێکی چاك یان خراپ یان بۆ تاقیکردنەوەی بەخت وەك عادەت و باو بوو ئەمانە گشت پیسن و لە کاری شەیتانن دەسا ئێوە خۆتانی لەدوور بگرن تا بەڵکو لەدونیاو قیامەتدا ڕزگار و بەختەوەربن(٩٠) شەیتان هەر ئەیەوێ بەشەراب خواردن و قومارکردن دوژمنایەتی و قین بخاتە ناوتان و لە یادی خوا و لە نوێژکردن ڕێتان لێ بگرێ و وەرتانگێڕێ ئاخۆ ئیتر ئێوە لەو کارانە دەسبەردار دەبن؟ واتە: دەبێ لەو شتانە دەست هەڵبگرن کە: خوا حەرامی کردون(٩١)).

---

١ ـ أخرجه أحمد(٥٣/١)، وأبوداود كتاب ((الأشربة))، باب ((تحريم الخمر)) (٣٦٧٠)، والترمذي، كتاب تفسير القرآن باب ومن سورة المائدة (٣٠٤٩)، وقال: ((حديث حسن صحيح))، و النسائي كتاب ((الأشربة))، باب ((تحريم الخمر)) (٢٨٦/٨)، وصححه علي ابن المديني. كما في ((الفتح)) (١٢٩/٨)، والحاكم (١٤٣/٤) ووافقه الذهبي، وصححه الشيخ الألباني في (صحيح الترمذي)).

لەو کاتەدا (عمر) بانگ کرا و بە سەریدا خوێنرایەوە ئەویش فەرمووی: دەستبەرداری بووین، دەستبەرداری بووین)).

ئایا ئێمە دەڵێین: پەروەردگارمان دەستبەرداربووین؟ یان چی دەڵێین؟ ئایا مەیخۆرەکان واز دەهێنن و دەستبەرداری دەبن؟ جا هەرکەسێ لای خوای گەورە تەوبە بکات ئەوا تەوبەکەی لێ وەردەگرێ.

بەڵێ... خێراکەن براکانم، داوا لە خوا دەکەم ئێمە و ئێوە بپارێزێ، من تاکو ئێستایش ئەوان بەبرای خۆم دەزانم چونکە من باش دەزانم کە بەندە هەر بەندەیەو پەروەردگاریش هەر پەروەردگارە... ڕەنگە هەندێ جار بەندەکان لاواز بن بەڵام لە هەمان کاتدا خەیریان تێدایە، براکەم بۆیە من بانگی تۆ دەکەم، ئەی ئەو کەسەی توشی ئەو بەڵایە هاتووی و کەوتوویتە ناو ئەو زەلکاوەوە وە ئەو تاوانە گەورەیەت ئەنجام داوە، یان تەنانەت (مەی)ت پێش ئاو خستبێت لەسەر خوانی خواردنەکەت، خێراکە هەر ئێستا: داوات لێ دەکەم لە بەر خاتری خوا هەر ئێستا بگەڕێوە بۆ لای خوای پەروەردگار، هەر ئێستا لەسەر خوانی نان خواردنەکەت دووری بکەرەوە، لە یەخچاڵ(ثلاجة) تایبەتییەکەت لەنوسینگەکەت یان لە ماڵەکەت،هەر ئێستا لەو بەڵایە و لەو نەخۆشییە خۆت ڕزگار بکە و ڕوو لە پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان بکە، دڵنیابە خوای گەورە شاد دەبێت بە تەوبە و گەڕانەوەکەت، بۆ ئەوەی تۆیش – انشاء الله – لە بەهەشتەکەیدا شادمان بیت بە خواردنەوەی ئەو مەیەی کە بۆ ئەوانەی ئەیخۆنەوە زۆر خۆش و بە مەزەیە، هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مَّثَلُ ٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِى وُعِدَ ٱلْمُتَّقُونَ ۖ فِيهَآ أَنْهَٰرٌ مِّن مَّآءٍ غَيْرِ ءَاسِنٍ وَأَنْهَٰرٌ مِّن لَّبَنٍ لَّمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُۥ وَأَنْهَٰرٌ مِّنْ خَمْرٍ لَّذَّةٍ لِّلشَّٰرِبِينَ﴾ محمد: ١٥، واتە: نموونە و سیفەتی ئەو بەهەشتەی بە خۆپارێزان بەڵێن دراوە لە پاشەڕۆژدا پێیا بدرێت ئەم شێوەیە: ڕووباری زۆری لە ئاوی خاوێن و نەگۆڕاو و بێ بۆنی تێدایە، زۆر ڕووباری تێدایە، لە شیری سپی و جوان کە بە هۆی مانەوە – وەك شیری دونیا – تامی نەگۆڕاوە و چەندین چەم و ڕووباری تێدایە لە شەراب و مەییێك – کە بۆ ئەوانی ئەیخۆنەوە – زۆر خۆش و بە مەزەیە، واتە: دوورە لە هەر وەسفێکی مەیی دونیادا.)) مەی لە بەهەشتدا؟

بەڵێ... بەڵام ئەو جۆرەیان هەرگیز توشی سەرئێشەت ناکات و بە هۆیەوە عەقڵت لە دەس نادەیت.

خێراکە هەر ئێستا برای خۆشەویستم هەرگیز بێ هیوا و بێ ئومێد مەبە، ئیمامی (البخاری) لە (صحیح) ەکەیدا ریوایەتی کردووە لە فەرموودەی (عمر ی کوڕی خەتتاب)ەوە دەڵێت: ((أن رجلا على عهد النبيﷺ كان اسمه عبد الله، وكان يلقب حمارا، وكان يضحك رسول الله ﷺ ، وكان النبيﷺ قد جلده في الشراب، فأتي به يوما فأمر به فجلد، فقال رجل من القوم: اللهم العنه، ما أكثر ما يؤتى به؟ فقال النبيﷺ: " لا تلعنوه، فوالله ما علمت إنه يحب الله ورسوله))،[١] واتە: کابرایەك هەبوو لە سەردەمی پێغەمبەری خواداﷺ ناوی عبدالله بوو وە بە (حمار) ناسراو بوو (واتە: گوێدرێژ) وە هەردەم پێغەمبەری خواﷺ بە هۆی ئەوەوە پێدکەنی، پێغەمبەری خواﷺ بە هۆی خواردنەوەی (مەی)ەوە بە قامچی لێی دابوو، رۆژێك ئەویان هێنا و ئەویش فەرمانی کرد و قامچیان لێدا، کابرایەك لە خەڵکەکە گوتی: خودایە نەفەرتی لێ بکە، هێنانی بۆ ئێرە چەندە زۆرە!!؟ کاتێ پێغەمبەری خواﷺ ئەو دەستەواژەی بیست چی فەرموو؟

فەرمووی: نەفرەتی لێ مەکەن، سوێند بە خوا، ئەوەی کە من دەزانم ئەو کابرایە خوا و پێغەمبەرەکەیﷺ خۆش دەوێت).

ئەم پیاوەی کە داری حەدی بە سەردا جێ بە جێ دەکرێت پێغەمبەری خواﷺ دەربارەی دەفەرموێت: ((ئەو خوا و پێغەمبەرەکەیﷺ خۆش دەوێت)) بەڵێ ..چونکە ئەو بەندەیەکی لاوازە، لە هەر ساتێکدا بێت تێدەکەوێ و هەڵە دەکات، بەڵام دەرگا هەردەم والآیە، ئومێد و هیوا لە رەحمەتی خوای بە توانا و بە دەسەڵات زۆر و گەورەیە.

لە ڕیواتێکی تردا کە لە (صحیح البخاری) دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريره)ەوە دەڵێت: ((أتي النبيﷺ بسكران، فأمر بضربه . فمنا من يضربه بيده

---

١ ـ أخرجه البخاري كتاب ((الحدود))، باب ((ما يكره من لعن شارب الخمر و إنه ليس بخارج من الملة)) .(٦٧٨٠)

ومنا من يضربه بنعله ومنا من يضربه بثوبه، فلما انصرف قال رجل: ما له أخزاه الله، فقال رسول اللهﷺ : "لا تكونوا عون الشيطان على أخيكم))[1] واتە: کابرایەکی سەرخۆشیان هێنا بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ ئەویش فەرمانی لێدانی دا، جا تیاماندا هەبوو بە دەستەکانی لێی دەدا، هەبوو بە پێڵاوەکانی، هەبوو بە جل و بەرگەکەی، کاتێ ڕۆیشت کابرایەك گوتی: بە ڕاستی خوا شەرمەزاری کرد، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: مەبنە هاوکاری شەیتان بۆ سەر براکەتان)) .

لە ڕیوایەتێکی تردا (أبو هريره) دەفەرموێت[2]: ((فقلنا له: ما اتقيت الله، ما خشيت الله، وما استحييت من رسول الله ﷺ، ثم أرسلوه، فقالﷺ ((لا تقولوا هكذا، لا تعينوا عليه الشيطان، ولكن قولوا: اللهم اغفر له، اللهم ارحمه، اللهم تب عليه)) . واتە: ئێمە بە ئەومان گوت: ئایا بۆ خۆت لە خوا نەپاراست، ئایا بۆ لە خوا نەترسای، ئایا بۆ شەرمت لە پێغەمبەری خواﷺ نەکرد، ئەمجار لێی گەڕان و وازیان لێ هێنا، پاشان پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((وا مەڵێن، هاوکاری شەیتان مەکەن لەسەر ئەو، بەڵکو بڵێن: خودایە لێی خۆش بە، خودایە ڕەحمی پێ بکە، خودایە تەوبەی لێ وەرگرە)).

من لێرەوە وەکو شوێنکەوتنی خۆشەویستەکەمﷺ دوعا بۆ هەموو ئەو کەسانە دەکەم کە توشی مەیخواردن هاتوون و دەڵێم: خودایە ڕەحمیان پێ بکەیت، خودایە لێیان خۆش بە.

خێراکە – برا خۆشەویستەکەم – بڵێ، (هەروەکو هاوەڵان گوتیان): پەروەردگارمان ئەوا دەستبەرداری مەی بووین.

لە هەردوو کتێبی (صحيح)[3] دا هاتووە کەوا (أنس ی کوڕی مالك) دەفەرموێت: ((كنت ساقي القوم في منزل أبي طلحة، وكان خمرهم يومئذ الفضيخ، فأمر رسول

---

١ ـ أخرجه البخاري كتاب ((الحدود))، باب ((ما يكره من لعن شارب الخمر)) (٦٧٨١).

٢ ـ أخرجه أحمد(٢/٢٩٩)، و أبوداود كتاب((الحدود))، باب ((الحد في الخمر)) (٤٤٧٧، ٤٤٧٨)، وصححه الألباني في ((المشكاة)) (٣٦٢١)، ((وصحيح أبي داود)).

٣ـ أخرجه البخاري كتاب ((المظالم))،باب ((صب الخمر في الطريق)) (٢٤٦٤)، وانظر أطرافه هناك، ومسلم كتاب ((الأشربة))، باب ((تحريم الخمر)) (١٩٨٠).

اللهﷺ منادیا ینادي: " ألا إن الخمر قد حرمت " قال: فقال لي أبو طلحة: اخرج، فأهرقها، فخرجت فهرقتها، فجرت في سكك المدينة)) واتە: من مەیگێر بووم لە ماڵی (أبو طلحة) وە ئەو ڕۆژە مەیەکەیان (فضیخ) بوو (واتە: ئارەقی خورما)، لەو کاتەدا پێغەمبەری خواﷺ فەرمانی کردە بانگەوازکارێك کە بانگ بکات: ئەوا لە ئەمڕۆ بە دواوە مەی حەرام و قەدەغەکرا . دەڵێت: (أبو طلحة) بە منی گوت: دەرچوو، هەمووی بڕێژە . جا منیش دەرچووم و هەموویم ڕژاند، بۆیە بە شەقامەکانی مەدینەدا کەوتە ڕێ)).

تەماشاکە براکەم وەڵامدانەوەی هەموو هاوەڵان بۆ فەرمانەکان چۆن بوو! خێراکە – برای موسڵمان – پەلەکە بە گەڕانەوە و وەڵامدانەوە.

ئەم باسە بە چیرۆکێکی زۆر جوان تەواو دەکەم، کە ئەویش چیرۆکی (أبو محجن الثقفي)[1] ە، (أبو محجن الثقفي) کابرایەکی سوارچاکی پاڵەوان بوو، لە گەڵ ئەوەیشدا توشی بەڵایەك هاتبوو ئەویش خواردنەوەی مەی بوو، ئەم کابرایە زۆر لاواز بوو بەرانبەر بە مەی، لە گەڵ ئەوەیشدا دەرچوو بۆ جەنگی (القادسیە) بە مەبەستی تێکۆشان لە پێناوی خوادا لە گەڵ (سعد ی کوڕی أبی وقاص) دا، لەوێ لە گۆڕەپانی جەنگەکە جارێکی تر لاواز بوو وە مەی خواردەوە، بۆیە ئەویان هێنا بۆ لای (سعد ی کوڕی أبی وقاص)، (سعد) یش بەندی کرد، حوکمی دا بە سەردا بەوەی کە نابێت لەو جەنگە بەشداری بکات – چونکە سنوورەکان(الحدود) لە گۆڕەپانی جەنگدا جێ بەجێ ناکرێت–ئەمجار جەنگ دەستی پێ کردو أبو محجن گوێبیستی حیلەی ئەسپەکان و دەنگی شمشێرو ڕمەکان بوو دەستی بەگریان کرد و ویستی بەشداری بکات و ویستی هەستێت بەڵام بە کۆت و زنجیر دەست و پێی بەستراوەتەوە.

---

[1] ـ قال ابن حجر: في ((الإصابة)) (٧/٣٢٣): أبو محجن الثقفي الشاعر المشهور، مختلف في اسمه، فقيل: هو عمرو بن حبيب بن عمرو بن عمير بن عوف.. . وقيل: اسمه كنيته، وكنيته أبو عبيد و قيل: اسمه مالك، وقيل: عبدالله.. قال أبو أحمد الحاكم: ((له صحبة و يخيل إليَّ أنه صاحب سعد بن أبي وقاص..)). وانظر: ((ألاستيعاب)) لابن عبدالبر ترجمة ابي محجن.

جا فەرموو ئەمە باسەکەیە بە تەواوی:

لە (مصنف عبد الرزاق)[١] دا بە سەنەدێك لە (ابن سيرين) ەوە هاتووە: أبو محجن هێشتا بەردەوام جەڵدەی لێ دەدرا بە هۆی مەیەوە، کاتێ ئەو کارە زۆر بووەوە بۆیە بەندیان کرد و بە کۆت و زنجیر بەستیانەوە، کاتێ ڕۆژی (القادسيه) هات ئەوانی دەبینی دەجەنگن، وا هاتە پێش چاوی کە بێ باوەڕان لە جەنگەکەدا پێش کەوتبێتن، بۆیە کەسێکی نارد بۆ لای دایکی کوڕەکانی سعد — یا بۆ لای خێزانەکەی — و پێی دەڵێت: کە أبو محجن پێت دەڵێت: ئەگەر ئەو ئازاد بکات و ئەم ئەسپەی پێ بدەی و چەکێکی پێ بدەیی، ئەوا لە پاش جەنگەکە یەکەم کەس دەبێت بگەڕێتەوە ئەگەر نەکوژرێت، جا لەو کاتەدا أبو محجن دەیگوت:

كفى حزناً أن تلتقي الخيل بالقنـا ... واترك مشدوداً على وثاقيـا
إذا شئت عنّاني الحـديد وغلقت ... مصاريع من دوني تصم المناديا

ئەمجار ئەویش ڕۆیشت و بە خێزانەکەی (سعد) ی گوت، ئەویش هەموو کۆت و زنجیرەکەی کردەوە و سواری ئەسپێکی کرد کە لە ماڵدا بوو وە چەکی هەڵگرت و ئەمجار بەپەلە خۆی گەیاندە موسڵمانان،جاکە دەگەیشتە هەر کەسێك دەیکوشت و پشتی دەشکاند، لەو کاتەدا (سعد) تەماشای کرد و سەرسام بوو، گوتی: ئەم سوارە کێیە؟ دەڵێت: پاش ماوەیەك خوای گەورە سەرکەوتنی بەخشییە موسڵمانان، جا أبو محجن گەڕایەوە و چەکەکەی گەڕاندەوە جێگەی خۆی و کۆت و زنجیرەکەی لە پێی خۆی کرد هەروەکو جاری پێشوو، پاشان سعد هات، خێزانەکەی گوتی: کوشتارەکەتان چۆن بوو؟ ئەمجار ئەویش بۆی باس کرد و گوتی: توش بووین و توش بووین ... تاکو خوای گەورە کابرایەکی نارد لەسەر ئەسپێکی بەڵەك (دووڕەنگ) بوو، جا ئەگەر من (أبو محجن) م لە کۆتەکەی بە جێ نەهێشتبایە ئەوا گومانم دەکرد ئەو بێت چونکە زۆر لەو دەچوو، ئەویش گوتی:

---

١ ـ أخرجه عبدالرزاق في ((مصنفه)) (٩/٢٤٤،٢٤٣)، وصحح سنده الحافظ في ((الإصابة)) (٧/٣٢٤)، ورواه ابن أبي شيبة في ((المصنف)) (٨/١٠، ١١) من وجهٍ آخر من طريق: إبراهيم بن محمد بن سعد عن أبيه قال: ((أُتي سعد بأبي محجن يوم القادسية)).

سوێند بە خوا ئەوە أبو محجن بوو، کارەکەیش بەو شێوە بوو .... ئەمجار هەموو چیرۆکەکەی بۆ باس کرد، ئەویش ناردی بە شوێنیدا و کۆتەکەی لێ کردەوە و گوتی: دەبێ هەرگیز بە هۆی مەیەوە جەڵدەت لێ نەدەین، أبو محجن گوتی: سوێند بە خوا دەبێ منیش هەرگیز نەیخۆمەوە، چونکە من پێم ناخۆش بوو لە ترسی جەڵدەدا وازی لێ بهێنم، جا لە پاش ئەوە چیتر نەیدەخواردەوە.

برای خۆشەویستم... هەرگیز بێ هیوا مەبە، هەرگیز بێ ئومێد مەبە خوشکی بەڕێزم... دەبا هەموو بگەڕێینەوە بۆ لای خوای باڵا دەست و میهرەبان، هەروەها ئاگادارتان دەکەمەوە لە مادده بێ هۆشکەرەکان... گەنجەکانمان ئاگادار دەکەمەوە... کچەکانمان ئاگادار دەکەمەوە... با ئەوە باش بزانین کەوا هەمووان بەرپرسین و هەموو خێزانێك بەرپرسە، هەموو دەزگایەکی ئاینی و ڕاگەیاندن و پەیڕەو و بەرنامەی فێربوون (المنهاج التعليميه) و یانەیەکی وەرزشی بەرپرسە، چونکە لاوانمان جگەرگۆشە و سۆمای چاوی ئێمەن.

مؤامرة تدور على الشباب	لتجعله ركاما من التراب
مؤامرة تقول لهم: تعالوا	إلى الشهوات في ظل الشراب
مؤامرة يحيك خيوطها	أعداء سوء في لؤم الذئاب
تفرق شملهم إلا علينا	فصرنا كالفريسة للكلاب

واتە: پلانێك بۆ لاوان دەگێڕدرێت، بۆ ئەوەی بیکاتە تەپۆڵکەیەك لە خۆڵ، پلانێکە پێیان دەڵێت: وەرن، بۆ هەوەسبازی لە ژێر سێبەری شەرابدا، پلانێکە دەزووەکەی دەچێندرێت لە لایەن، دوژمنانی خراپەوە لە ریسوایی گورگدا، ڕاو بۆچوونیان لە یەك جیاوازە تەنها لەسەر ئێمە نەبێت، بۆیە بووینە بە نێچیرێك لە بەر دەستی سەگدا.

ئەی برای خۆشەویستم... بگەڕێوە بۆ لای خوا، پارێزگاری لە نوێژی جەماعەت بکە، واز لە هاوەڵی خراپ بهێنە و، هاوڕێتی پاك و پوختەکان بکە، پەنا بگرە بە خوای گەورە و باڵا دەست، باش بزانە کە خوداوەندی گەورە هەرگیز پەشیمانت

ناکاتەوە، چونکە ئەوەی پەنا بە ئەو بگرێت و پشت بە ئەو ببەستێ و هەموو کارەکەی بۆ ئەو بگێڕێتەوە ئەوا دڵنیابە کە هەرگیز پەشیمان نابێتەوە.

داوا لە خوا دەکەم هەموو برا و خوشك و لاوەکانمان بپارێزی و ڕێنمایی منداڵەکانمان بکات ﴿رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا﴾ الفرقان: ٧٤، واتە: ئەی پەروەردگارمان ! لە هاوسەرانمان و نەوەکانماندا مایەی ڕووناکی دیدە و خۆشیمان پێ ببەخشە تا هاوکاریمان بکەن لە خواپەرستیدا و گەل و کۆمەڵێکی وامان ببێ کە خواناس بێت وە خۆیشمان بگێڕە بە پێشەنگ بۆ لە خواترسان)).

بەرزبوونەوە و نەمانی زانست و زانیاری و بڵاو بوونەوەی نەفامی

لە نیشانە بچووکەکانی قیامەت: ئەوەیە کە ئیمامی (البخاری و مسلم)[١] ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (أنس)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن من أشراط الساعة أن يرفع العلم، و يظهر الجهل)) واتە: لە نیشانەکانی قیامەت ئەوەیە کە زانست بەرزدەبێتەوە(هەڵدەگیرێتەوە) و نەفامی دەردەکەوێت).

لەڕیوایەتی ئیمامی (البخاری)[٢] دا هاتووە: ((أن يقل العلم و يظهر الجهل)) واتە: زانیاری کەم دەبێت و نەفامی دەردەکەوێت).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[٣] دا هاتووە لە فەرموودەی (ابن مسعود و ابی موسی)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن بين يدي الساعة لأياما، ينزل فيها الجهل، ويرفع فيها العلم، ويكثر فيها الهرج " والهرج: القتل)) واتە: لە بەر دەستی قیامەتدا (لە پێش قیامەت) چەند ڕۆژگارێك هەیە نەفامی تێدا دادەبەزێت و زانیاری بەرز (هەڵدەگیرێتەوە) دەبێتەوە و (الهرج) زۆر دەبێت، مانای (الهرج): کوشتنە)).

ڕەنگە کەسێك بڵێت: چۆن دەڵێیت: نەفامی بڵاو دەبێتەوە و زانیاری نامێنی و بەرز دەبێتەوە، لە کاتێکدا ئێمە ئەو هەموو پێشکەوتنە زانستیە دەبینین ؟

وڵامی ئەو پرسیارە ئەوەیە کە مەبەست لە فەرموودەکەی پێغەمبەری خواﷺ زانیاری دونیا نییە بەڵکو زانیاری دەربارەی دوارۆژە و زانیاری دەربارەی قورئان و سوننەتە، بەڵام زانیاری دەربارەی ئەم دونیایە ئەوا لە زیاد بووندایە هەروەکو ئێستا دەیبینین.

١ـ أخرجه البخاري كتاب ((العلم))، باب ((رفع العلم، وظهور الجهل)) (٨٠)، و مسلم كتاب ((العلم))، باب ((رفع العلم و قبضه و ظهور الجهل والفتن في آخر الزمان)) (٢٦٧١).

٢ـ أخرجه البخاري كتاب ((العلم))، باب ((رفع العلم، وظهور الجهل)) (٨١)

٣ـ أخرجه البخاري كتاب ((الفتن))، باب ((ظهور الفتن)) (٧٠٦٢، ٧٠٦٣)، و مسلم كتاب ((العلم))، باب ((رفع العلم و قبضه و ظهور الجهل والفتن في آخر الزمان)) (٢٦٧٢).

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿ بَلِ ٱدَّٰرَكَ عِلۡمُهُمۡ فِي ٱلۡأٓخِرَةِۚ بَلۡ هُمۡ فِي شَكّٖ مِّنۡهَاۖ بَلۡ هُم مِّنۡهَا عَمُونَ ﴾ النمـل:٦٦، واتـە: نـا، بـەڵكو زانيـاری و زانـستيان سـەبارەت بـە هاتنی ڕۆژی دوايی کۆتا و کورتە و نايگاتیٚ تا ئەوان بپرسن کەی دێت؟ بەڵکو ئەوان هەر لە گوماندان لێی، بڕوايـان پێـی نييـە بۆيـە ململانـێ ئەکـەن، بـەڵکو لەئاسـتی نابيناو کوێرن بۆيە وا نکوڵی و ئينکاری ئەکەن !)) .

خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿ يَعۡلَمُونَ ظَٰهِرٗا مِّنَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَهُمۡ عَنِ ٱلۡأٓخِرَةِ هُمۡ غَٰفِلُونَ﴾ الروم: ٧، واتە: ڕووکەشێك لە ژيانی ئەم دونيا ئەزانن، کەچـی لـە ئـاخيرەت بێ ئاگا و غافڵن!)).

ئايا پێغەمبەری خۆشەويستﷺ چی فەرمووە؟

ئيمامی ئەحمەد لـە (مـسند)ەکەيدا و ئيمـامی بوخـاری لـە (الأدب المفـرد)دا بـە سەنەدێکی (صـحيح)[١] لـە (عبـدالله ی کـوڕی مـسعود)ەوە ڕيوايـەتيان کـردووە کـەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموويەتی: ((إن بين يدي الساعة ... وظهور القلم)) واتـە: لـە بەر دەستی قيامەت دا (لە پێش قيامەت)... دەرکەوتنی پێنووسەکانە)) بـە ڕاسـتی لـەم سـەردەمەدا پێنـووس دەرکـەوتووە، نوسـين و ڕۆژنامەگـەری بـڵاو بووەتـەوە، هەروەها ڕۆژنامە و گۆڤار بە شێوەيەکی بەرچاو بڵاو بووەتەوە، بە تايبەتی لە پاش ئەوەی ئامێری چاپی نوێی پەيدا بووە و کە لە تەنها يـەك خولەکدا هـەزاران بـەڵکو مەلايين وشە چاپ دەکات، جا زانيـاری دەربـارەی ئـەم دونيايـە بـەردەوام لـە زيـاد بووندايـە هـەروەکو پێغەمبـەری ڕاسـتگۆﷺ فەرموويـەتی لـە کاتێکدا کـە زانيـاری دەربارەی قورئان و سوننەت کەم بووەتەوە، بـەڵکو بـە ڕاسـتی نـەفامی دەربـارەی قورئان و سوننەت دەرکەوتووە.

بەڵام... ڕێزداران دڵنياتان دەکەمەوە – بەڵام گەردنم ئازاد بکەن لـە بـەر تونـدی وشەکانم: زۆربەی ئەهلی سەرزەوی بێئاگاو نەفامن دەربارەی پەروەردگاری زەوی و

---

١ ـ أخرجه أحمـد (١/٤١٩،٤٠٧)، والبخـاري في ((الأدب المفـرد)) (١٠٤٩)، ولـه شـاهدٌ أخرجـه أحمـد (٥/٦٩ مختصراً)، و النسائي (٧/٢٤٤ مختصراً) و في ((الكبرى)) (بطولـه ٦٠٤٨) والطيالـسي (١١٧١)، وصـححه الـشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٦٤٧)، (٢٤٦٧).

ئاسمانەکان و بە پێشەوای پێغەمبەران و گەورەی پوختەکانﷺ ! بەڵێ ئەوە ڕاستییەکە و دەبێ ئاشکرا بکرێت، زۆربەی خەڵکی بێئاگان لەم دینە مەزنە.

بیر لەم ئایەتە پیرۆزەی خوای گەورە بکەرەوە: ﴿وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُم بِاللَّهِ إِلَّا وَهُم مُّشْرِكُونَ﴾ یوسف: ١٠٦، واتە: خۆ بەشی زۆری ئەو خەڵکەش کە باوەڕ دێنێت هەر موشریك و بتپەرستن! چاك دەزانن کە خوا دروستکەری بوونەوەرە، کەچی لە گەڵ ئەوەشدا بتەکانیش دەپەرستن!)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِن تُطِعْ أَكْثَرَ مَن فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ﴾ الأنعام: ١١٦، واتە: ئەگەر لە زۆربەی خەڵکانی ئەم سەر زەوییە کە بێ باوەڕن پەیڕەوی بکەیت لە ڕێگەی خوا لات ئەدەن و چەواشە و سەر لێشێواوت ئەکەن)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ((وَمَا آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ﴾ هود:٤٠ واتە: خۆ ژمارەیەکی کەمیش نەبێت لە گەڵیا بڕوایان نەهێنا)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَّا هُمْ﴾ ص: ٢٤، واتە: ئەوانە نەبێت کە باوەڕیان هێناوە و کردەوە چاکەکانیان کردووە، دیارە ئەوانەیش زۆر کەمن)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ﴾ سبأ: ١٣، واتە: بەڵام لە بەندەکانم کەمێکیان سوپاسگوزارن)).

ڕاستییەکی نەگۆڕە و بە پێی شەرع و قەدەری خوا، زۆربەی خەڵکی سەر زەوی بێئاگان لەو دینەی کە خوای گەورە خۆی ڕازی بووە ببێتە دینی ئەهلی زەوی و ئەهلی ئاسمان، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ الدِّينَ عِندَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ﴾ آل عمران: ١٩، واتە: بێگومان تەنها ئەم دینی ئیسلامەیە پەسەند و قبووڵە لای خوا چونکە پاڵاوتە و پوختەی تەواوی ئایینە ئاسمانییەکانی ترە)).

جا زۆربەی خەڵکی یەکتاپەرستی خوایان جێ بەجێ نەکردووە، باوەڕ بە پێغەمبەری خوایانﷺ جێ بەجێ نەکردووەﷺ، بەڵکو لەم دینە پیرۆز و بە

رەحمەت نێردراوەدا کەسانێك هەن هێشتا پایەکانی دینەکەیان نازانن بە زانیارییەکی راستی و دروستەوە و بە پێی ویستی خوای گەورە و ویستی پێغەمبەری خۆشەویستﷺ.

جا ئەی بەندەی خوا ! پایەکانی دینەکەت فێربە، چونکە زانیاری دەربارەی ئەو پایانە فەرزی عەینن و پێویستە هەموو موسڵمانێکی پیاو و ئافرەت بزانن)).

جا پایەی یەکەم لەم ئیسلامە یەکتاپەرستییە، ئایا مانای (لا الە الا الله) چییە؟ ئایا پێویستییەکانی چین؟ ئایا هەڵوەشێنەرەوەکانی یەکتاپەرستی چین؟ ئایا مەرجەکانی وشەی(لا اله الا الله) چییە؟ جا ئەمانە چەند پرسیارێکی زۆر گرنگن، ئاخۆ ئێمە تا چەند شارەزاییمان لە وڵامەکانی هەیە!

هەروەها نوێژ: ئایا پایەکانی چییە؟ پێویستییەکانی چین؟ وە سوننەتەکانی چین؟ ئایا چی شتێك پوچەڵی دەکاتەوە؟ ئایا جیاوازی چییە لە نێوان پایە و پێویست و سوننەت (الركن والواجب و السنة)؟

هەروەها بەنیسبەت خوشکە بەرێزەکانمانەوە: ئایا جیاوازی چییە لە نێوانی خوێنی بێنوێژی (حیض) و خوێنی زەیسانی(النفاس)و خوێنی (استحاضة)؟وە حوکمی هەریەکە لەو خوێنانە چییە؟

چەند پرسیارێکە لەو پەڕی بایەخ و گرنگیدان! پێویستە لەسەر هەموو کەسێك شارەزایی لێ هەبێت، ئاگاداری پایەکانی دینەکەی بێت، من ئەو قسەیە ناکەم تەنها لە بەر ئەوەی روونی بکەمەوە کە بە راستی نەفامییەکی ئاشکرا بڵاو بووەتەوە، لە نێو زۆربەی خەڵکی سەر زەویدا بە شێوەیەکی گشتی و لە نێو زۆربەی موسڵماناندا بە شێوەیەکی تایبەتی لە شتێکدا کەوا پێویستە هەر هەموو کەسێك بزانێت، هۆی ئەو کێشەیە ئەوەیە: کە بە راستی زانیاری بەرز بووەتەوە – مەبەستم زانیاری دەربارەی قورئان و سوننەت – وە نەفامی بە شێوەیەکی بەرچاو دەرکەوتووە، چونکە زۆربەی خەڵکی لە دوارۆژی خۆیان بێ ئاگان و خەریکی دونیان، ولا حول ولا قوه الا بالله .

پرسیارەکە لێرەدا ئەوەیە: ئایا زانیاری چۆن بەرز دەبێتەوە؟ ئەم بابەتە لەوپەڕی ترسناکیدایە، جا ئەوەتا پێغەمبەرەکەمانﷺ بۆمان روون دەکاتەوە کە

بەرز بوونەوەی زانیاری مانای ئەوە نییە: كەوا كابرایەك شەو دەخەوێت و بۆ سبەینیٚ هەڵدەستیٚ دەبینی هیچ زانیارییەك لە سنگیدا نەماوە ! ! نەخێر، ئەوە مەبەستەكە نییە لە بەرز بوونەوەی زانیاری، كەواتە مەبەستی چییە ؟

بیر لەو فەرموودەیەی پێغەمبەری خواﷺ بكەرەوە، لە هەردوو كتێبی (صحيح)[١]دا هاتووە لە فەرموودەی (عبدالله ی كوڕی عمرو)ەوە دەڵێت: گوێم لیٚ بوو پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((إن الله لا يقبض العلم انتزاعا ينتزعه من الناس، ولكن يقبض العلم بقبض العلماء)) واتە: خوای گەورە كاتێك زانیاری هەڵدەگرێت و دەیباتەوە بە شێوەی هەڵكێشان لە خەڵكییەوە هەڵناكێشێت، بەڵكو ئەم زانیارییە هەڵدەگرێت و بەرزی دەكاتەوە بە مردنی زانایان)).

جا كارەساتەكە لەوێدایە، گەورەترین كارەسات لەم ئوممەتەدا روو بدات مردنی زانایەكە، ئەو شتەی كە دڵەكان خوێناوی دەكات ئەوەیە كەوا رەنگە زانایەك لە گەورە زانایان كۆچی دوایی بكات لێرە یان لەویٚ كەچی ئەم ئوممەتە ئاگایان لە مردنی نییە، چونكە زۆربەی كەناڵە ئاسمانییەكان یان زۆربەی دەزگاكانی راگەیاندن وازیان لەو بەرێز و پاك و پوختانە هێناوە و خۆیان خەریك كردووە بە خەڵكانی ترەوە كەوا دەبوایە ئەو زانایانە پێش هەموو یەكێك لەوان بكەوتایە، دەبێت ئەهلی زانیاری و رێز پێش بخرێن، لەو كەسانەی كە دەڵێن: خوای گەورە فەرمووی... پێغەمبەری خواﷺفەرمووی... بە زانست و تێگەیشتن و بەڵگە و بورهانەوە...جا مردنی زانایان گەورەترین كۆسپ و كارەساتە لەم ئوممەتەدا روو دەدات.

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((حتى إذا لم يترك عالما، اتخذ الناس رءوسا جهالا، فسئلوا فأفتوا بغير علم، فضلوا وأضلوا)) واتە: تاوەكو هیچ زانایەك نامێنیٚ، خەڵكی چەند كەسێكی نەفام دەكەنە پێشەوای خۆیان و پرسیاریان لیٚ دەكەن و ئەوانیش فەتوا دەدەن بە بیٚ زانیاری، جا خۆیان گومڕا دەبن و خەڵكیش گومڕا دەكەن)) چەند نەفامێكن، لە گەڵ ئەوەیشدا دەوێرن فەتوا بدەن! بە راستی واقعێكی بەسۆیە !.

١ـ أخرجه البخاري كتاب ((العلم))، باب ((كيف يقبض العلم)) (١٠٠)، و مسلم كتاب ((العلم))، باب ((رفع العلم و قبضه و ظهور الجهل والفتن في آخر الزمان)) (٢٦٧٣).

ئەم فەرموودەیە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی مەبەست لەو (علم)ەی کە پێغەمبەری خواﷺ باسی کردووە لەو فەرموودەیەی پێشوودا زانیارییە دەربارەی قورئان و سوننەت، جا پێغەمبەری خواﷺ لێرەدا فەرموویەتی: ((فسئلوا فأفتوا بغير علم، فضلوا وأضلوا)) ئاشکرایە کە گومڕایی ڕوو لەم ئوممەتە ناکات ئیللا بە نەمان و بەرز بوونەوەی زانست نەبێت و بە مردنی زانایان نەبێت.

جا کارەساتە گەورەکە ئەوەیە کە ئێستا ئەم ئوممەتەی پێدا تێدەپەڕێت چەند کەسێکی نەفام دەوێرن فەتوا بدەن و بوێرن بەرانبەر بە زانست، من پڕ بە دەم دەڵێم: بە ڕاستی پاشاگەردانی و بێ یاسایی یەك لە فەتواکان دەبینین کە لە ڕێگای کەناڵە ئاسمانییەکانەوە بڵاو دەکرێتەوە، تا ڕادەیەك خەڵکی توشی فیتنەیەکی ڕاستەقینە هاتوون و دەڵێن: بە کێ باوەڕ بکەین؟ بەڵکو کەناڵە ئاسمانییەکان ئێستا ئەو شێخ و ئەهلی زانستانە کە لە ڕێگای شاشەکانیانەوە دەردەکەون دەڵێی شەڕە کەڵەباب دەکەن و بە گژیەکتردا دەچن، هەریەکەو بۆ خۆی قسەی خۆی هەیە!!.

دەڵێم: قسەکردن دەربارەی دینی خوا نە من و نە تۆ و نە هیچ کەسێك لەسەر ڕووی زەویدا بۆی نییە قسەی تێدا بکات، ئەگەر تۆ بەڵگەیەکت هەیە لە قورئانی پیرۆز و لە سوننەتی پێغەمبەری خواﷺ، بە تێگەیشتنی پێشینانی ئەم ئوممەتە (سەلەف) لە هاوەڵە پاك و پوختەکان و شوێنکەوتووان و شوێنکەوتووانی ئەوان ئەوا قسە بکە، کەچی کاك فلان یان خوشکە فلان دەردەکەون بۆ ئەوەی لە دینی خوادا قسە بکەن بەو شێوە سەیر و بوێرانە و بە بێ بەڵگە و زانیاری، ڕەنگە جاری وا هەبێت کە عەقڵی خۆی پێش ئایەتەکانی قورئان بکات یان فەرموودەکانی پێغەمبەری خواﷺ بە بانگەشەی ئەوەی کە ئەو زانیاری پێیە!

بەڵێ... زانیاری بەرز بووەتەوە، کەسانێکی نەفام لە قورئان و سوننەتەکەی پێغەمبەری خواﷺ پێشخراون بۆ ئەوەی بنوسێت و قسە بکات و ڕێنمایی بکات بە بێ ویستی خوا و پێغەمبەرەکەیﷺ!! فیتنە گەورەکە لەوێدایە کە ئەو کەسانەی قسە دەکەن ئەوانە کەسانێکن بە زمانی ئێمەوە قسە دەکەن و لە جل و بەرگی ئێمە

دەپۆشن، بۆیە ((حذیفة ی کوڕی الیمان) دەفەرموێت: (هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە): ((کان الناس یسألون رسول اللهﷺ عن الخیر وکنت أسأله عن الشر مخافة أن یدرکني، فقلت: یا رسول الله! إنا کنا في جاهلیة وشر، فجاءنا الله بهذا الخیر، فهل بعد هذا الخیر من شر؟؟)) فقال النبي ﷺ: ((نعم))! قال حذیفة: و هل بعد ذلك الشر من خیر؟ قالﷺ: ((نعم وفیه دخن)) قلت: وما دخنه؟ قال: ((قوم یهدون بغیر هدیي تعرف منهم وتنکر))؟ واتە: خەڵکی پرسیاریان دەکرد لە پێغەمبەری خواﷺ دەربارەی خەیر و چاکە، بەڵام من پرسیاری شەڕ و خراپەم لێ دەکرد لە ترسی ئەوەی پێم بگات، گوتم: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئێمە لە ناو نەفامی و شەڕ و خراپەدا بووین ئەنجا خوای گەورە ئەم خەیرەی بۆ هێناین، ئایا لە پاش ئەم خەیرە شەڕ و خراپە هەیە وەك چۆن لە پێشەوەیدا هەبوو؟ پێغەمبەریشﷺ فەرمووی: بەڵێ، حذیفة گوتی: ئایا لە پاش ئەو شەڕ و خراپەیە خێر و چاکە هەیە؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: بەڵێ بەڵام خەڵتێکی تێدایە، گوتم: ئایا خەڵتەکەی چییە؟ فەرمووی: خەڵکانێك پەیدا دەبن لەسەر بەرنامە و ئاکاری من ناڕۆن، چاکە و خراپەشیان لێدەبینیت)).

واتە: چەند قسەیەکی نامۆ دەربارەی دینی خوا دەبیسی، زۆر بە دووری دەزانی کە ئەوە قسەی خوای گەورە و پێغەمبەرمان بێتﷺ، یان لە دینی ئیسلامدا هەبێت ((قلت: فهل بعد ذلك الخیر من شر؟ قال: ((نعم دعاة علی أبواب جهنم من أجابهم إلیها قذفوه فیها، قلت: یا رسول الله، صفهم لنا، فقال: هم من جلدتنا ویتکلمون بألسنتنا))، گوتم: ئایا لە پاش ئەو خێر و چاکەیە خراپە و شەڕ هەیە؟ گوتی: بەڵێ... بانگەوازکارانێك لەسەر دەرگاکانی دۆزەخ راوەستاون، هەر کەسێك وەڵامیان بداتەوە ئەوا فرێی دەدەنە ناو دۆزەخەوە، گوتم: ئەی پێغەمبەری خواﷺ وەسفیان بۆمان بکە؟ فەرمووی: ئەوانە لە پێستی خۆماندان و بە زمانی خۆمان قسە دەکەن (مەبەستی ئەوەیە مرۆڤن)).

---

١ ـ أخرجه البخاري کتاب ((الفتن))، باب ((کیف الأمر إذا لم تکن جماعة)) (٧٠٨٤)، ومسلم کتاب ((الإمارة))، باب ((وجوب ملازمة جماعة المسلمین عند ظهور الفتن)) (١٨٤٧).

لە ریوایەتێکی تردا کە ئیمامی (مسلم)[1] ڕیوایەتی کردووە پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((رجال قلوبهم قلوب الشياطين في جثمان إنس)) قلت: فما تأمرني إن أدركني ذلك؟ قال: تلزم جماعة المسلمين و إمامهم، قلت: فإن لم يكن لهم جماعة و لا إمام؟ قال: فاعتزل تلك الفرق كلها ولو أن تعض بأصل شجرة حتى يدركك الموت وأنت على ذلك)) واتە: بە ڕواڵەتدا ڕواڵەتی مرۆڤە بەڵام دڵەکانیان دڵی شەیتانە، گوتم: ئەی پێغەمبەری خواﷺ بە چی شتێك فەرمانم پێ دەکەی ئەگەر ئەو سەردەمەم بە سەردا هات؟ گوتی: پەیوەست دەبیت بە کۆمەڵی موسڵمانان و پێشەواکەیانەوە,گوتم: ئەی ئەگەر موسڵمانان نە کۆمەڵیان هەبوو نە پێشەوا؟ گوتی:((خۆت بە دوور بگرە لە هەموو ئەو فیرقە و تاقمانە، ئەگەر چی بە قەپ گرتنیشت بێت بە رەگی دارێك هەتا مردن پێت دەگات، تۆش هەر بە هەمان شێوە دوور بگرە)).

بزانە کە بەرزبوونەوەی زانیاری ئەوە ناگەیەنێت کە زەوی چۆڵ دەبێت لە کەسانێك بانگەواز بکەن بۆ دینی خوا، ئەوە مەبەستەکە نییە، بەڵکو نەفامی بە شێوەیەکی زۆر بڵاو دەبێتەوە، ئەو زانایانەی کە تەنها لە بەر خوا کار دەکەن کەم دەبنەوە، بەڵام دەبێت سەر زەوی کەسانێکی تێدا بمێنێتەوە بۆ بانگەواز کردنی خەڵکی بۆ دینی خوا تاکو خوای گەورە خۆی ویستی لەسەر بێت، بزانە کەوا کۆمەڵی رزگار بوو لە هەموو کات و شوێنێکدا هەن، حەز دەکەم بە جوانی لە مەسەلەکە تێبگەین با وا نەزانین جیاوازی هەیە لە نێوان سوننەتەکانی پێغەمبەری خواداﷺ.

لە هەردوو کتێبی (صحيح)[2] هاتووە لە فەرموودەی (معاويه)وە دەڵێت: گوێم لێ بوو پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا تزال طائفة من أمتي قائمة بأمر الله، لا يضرهم من خذلهم أو خالفهم، حتى يأتي أمر الله وهم على ذلك))، لە ریوایەتەکەی ئیمامی (مسلم) دا هاتووە: ((وهم ظاهرون على الناس)).

---

١ ـ (١٨٤٧ / ٥٢).

٢ـ أخرجه البخاري كتاب ((المناقب))، باب (٢٨)،حديث (٣٦٤١)، ومسلم كتاب ((الإمارة))، باب ((قوله ﷺ: ((لا تزال طائفة من أمتي ظاهرين على الحق لا يضرهم من خالفهم)) (١٠٣٧/١٧٥).

دەبێ کۆمەڵی ڕزگار بوو بمێنن و بەردەوام ڕێنمووی خەڵکی بکەن، بۆ ئەوەی ڕاستی روونەوە بکەنەوە بە بەڵگەی قورئان و فەرموودەکانی پێغەمبەری خوا ﷺ، بەڵام نەفامی بە شێوەیەکی گشتی زۆر دەبێت، لەو پێناوەدا پێغەمبەری خوا ﷺ هێندە ڕێزی لە زانست ناوە و وەسفی زانایان دەکات، بەڵکو خوای گەورە لە قورئانەکەیدا فەزڵی زانستی باس کردووە و پلەو پایە و ڕێزی زانایانی لە زۆر ئایەتدا باس کردووە.

لە گەڵ مندا بیر لەم ئایەتەی خوای گەورە بکەرەوە: ﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِى ٱلَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَٱلَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾ الزمر: ٩، واتە: بڵێ: ئایا ئەو کەسانەی کە زانان و شارەزان لە گەڵ ئەو کەسانەدا کە نەزان و نەشارەزان یەکسانن؟! " دیارە هەرگیز یەکسان نین جا هەر بەو جۆرەیش مرۆڤی چاك و خراپ بڕوادار و بێ بڕوا")).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّمَا يَخْشَى ٱللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ ٱلْعُلَمَٰٓؤُا۟﴾ فاطر:٢٨، واتە: بە ڕاستی لە بەندەکانی خوادا هەر زاناکانن لە خوا ئەترسن و سەری نەوازشی بۆ دائەنوێنن چونکە هەر ئەوان دەزانن ئەو زاتەی چ خاوەن دەسەڵاتێکە ..)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَرْفَعِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مِنكُمْ وَٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ دَرَجَٰتٍ﴾ المجادلة: ١١، واتە: خوا ئەو کەسانەتان باوەڕیان هێناوە بەرز دەکاتەوە و ئەوانەش زانستیان پێ دراوە پلە گەلێ بە سەر باوەڕدارەکاندا بەرز دەکاتەوە، چونکە ڕێز و شەرەفمەندی لای خوا تەنها بە باوەڕ و زانستەوەیە...)).

بەڵکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿شَهِدَ ٱللَّهُ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَأُو۟لُوا۟ ٱلْعِلْمِ﴾ آل عمران: ١٨، واتە: خوا لە ڕێگەی دروستکراوەکانییەوە شایەتی دەدا — خۆ هەر خۆی بەسە بۆ شایەتی — پاشان فریشتە و زاناکانیش شایەتی دەدەن کە: جگە لە خۆی هیچ پەرستراوێکی شیاوی ڕاستەقینە نییە)).

جا یەکەم کەسێك گەواهی بە تەنهایی خوای گەورە داوە خوای گەورە خۆیەتی، ئەمجار فریشتەکان، ئەمجار لە پلەی سێیەمدا ئەهلی زانست و زانیاری باس کردووە.

ابن القيم دەڵێت: ((بە ڕاستی ئەم دادپەروەرییە لەو پەڕی پلەی بەرزیدایە، چونكە خوای گەورە كەسی لەكەداركراو ناكاتە شایەتی خۆی))[١]

بۆیە پێغەمبەری خواﷺ بایەخێكی زۆری بە زانست و قوتابیانی زانیاری و زانایان داوە... بایەخێكی زۆر، لە جێگایەكدا بە (علی)[٢] دەفەرموێت: ((لأن یهدی الله بك رجلا واحدا خیر لك من حمر النعم)) واتە: ئەگەر بە هۆی تۆوە خوای گەورە هیدایەتی كەسێك بدات ئەوا زۆر باشترە بۆ تۆ لە مەڕ و ماڵاتێكی زۆر).

لە ڕیوایەتێكی تردا دەفەرموێت: ((من أن یكون لك حمر النعم)) واتە: لەوەی كە مەڕو ماڵاتێكی زۆرت هەبێت))جا بە وردی و جوانی بیر لەو ڕێز و پایەیە بكەرەوە.

لە فەرموودەیەكی تردا كە ئیمامی (الترمذي) و أبو داود و ابن ماجه و جگە لەوان بە سەنەدێكی (حسن)و بە بوونی چەند(شواهد) ێك ڕیوایەتیان كردووە لە فەرموودەی (أبي الدرداء)ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((من سلك طریقا یلتمس فیه علما سهل الله له طریقا الی الجنة، وإن الملائكة لتضع أجنحتها رضا لطالب العلم، وإن العالم لیستغفر له من في السماوات ومن في الأرض، والحیتان في جوف الماء، وإن فضل العالم علی العابد كفضل القمر لیلة البدر علی سائر الكواكب، وإن العلماء ورثة الأنبیاء وإن الأنبیاء صلوات الله علیهم لم یورثوا دینارا ولا درهما، إنما ورثوا العلم فمن أخذه أخذ بحظ وافر))،[٣] واتە: هەركەسێك ڕێگایەك بگرێتەبەر بە دوای زانستدا بگەڕێت، ئەوا خوای گەورە ڕێگای بەهەشتی بۆ سووك وئاسان دەكات، فریشتەكان باڵەكانی خۆیان ڕادەخەن لە پێناوی ڕازی بوونی قوتابی زانستدا، ئەوەی لە زەوی و ئاسمانەكاندایە بۆ كەسی زانا داوای لێ خۆش بوون دەكەن، تەنانەت نەهەنگەكان لە قووڵایی دەریاكاندا، فەزڵی كەسی زانا لەسەر كەسی خواپەرست وەكو فەزڵی مانگی چواردەیە بە سەر هەموو ئەستێرەكاندا،

---

١ ـ ((مدارج السالكین)) (٤٣٩/٢) و (٤١٢/٣) بتصرف.

٢ـ أخرجه البخاري كتاب ((الجهاد والسیر))، باب ((دعاء النبيﷺ الناس الی الإسلام)) (٢٩٤٢)، ومسلم كتاب ((فضائل الصحابة))، باب ((من فضائل علي بن أبي طالب (ؓ))) (٢٤٠٦)

٣ ـ أخرجه أحمد (١٩٦/٥)، وأبو داود كتاب ((العلم))، باب ((الحث علی طلب العلم)) (٣٦٤١)، والترمذي كتاب ((العلم))، باب ((ما جاء في فضل الفقه علی العبادة)) (٢٦٨٢)، وابن ماجه في ((المقدمة)) (٢٢٣)، وحسنه لغیره الألباني في ((صحیح الترغیب)) (٧٠) و ((المشكاة)) (٢١٢)، و((صحیح الجامع)) (٦٢٩٧).

زانایان میراتگری پێغەمبەرانن، پێغەمبەران دینار و دەرهەمیان بە جێ نەهێشتووە بەڵکو زانستیان بە جێ هێشتووە، جا هەرکەسێ لەو زانستەی برد ئەوا بە ناوچاوانێکی چاکەوە بردوویەتی)).

خوای گەورە ئێمە و ئێوە لە ئەهلی زانست و زانیاری و خواپەرستە ڕاستگۆکان بژمێرێت .

لە فەرموودەیەکی تردا ئیمامی (الترمذي)[1] ریوایەتی کردووە بە سەنەدێکی (حسن) لە فەرموودەی (أبي أمامة الباهلي) یەوە: ((ذكر لرسول اللهﷺ رجلان أحدهما عابد والآخر عالم)) — واتە: باسی دوو کەسیان بۆ پێغەمبەری خواکردﷺ یەکێکیان لە خواترس و خواپەرست بووە و ئەویتر زانا بووە — ((، فقال رسول اللهﷺ: " فضل العالم على العابد كفضلي على أدناكم " ثم قال رسول اللهﷺ: " إن الله وملائكته وأهل السموات والأرضين حتى النملة في جحرها وحتى الحوت ليصلون على معلم الناس الخير)) واتە: پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: فەزڵی زانا بە سەر خواپەرستەوە وەکو فەزڵی منە بە سەر بچووکەکەتانەوە، ئەمجار پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: خوای گەورەو فریشتەکان و ئەهلی ئاسمانەکان و ئەهلی زەوی و تەنانەت مێروولەیەك لە کوونەکەی خۆیدا صەڵاوات دەنێرن بۆ مامۆستای خەیری خەڵکی)).

ئایا ئەمە چۆن فەزڵ و ڕێزێکە ؟؟!!

لە(صحيح مسلم)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريره) وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((من سلك طريقا يلتمس فيه علما سهل الله له طريقا الى الجنة وما أجتمع قوم في بيت من بيوت الله يتلون كتاب الله ويتدارسونه بينهم إلا نزلت عليهم السكينة وغشيتهم الرحمة و حفتهم الملائكة، وذكرهم الله فيمن عنده ومن بطأ به عمله

١ـ أخرجه الترمذي كتاب ((العلم))، باب ((ما جاء في فضل الفقه على العبادة)) (٢٦٨٥) وقال: ((حديث حسن غريب صحيح))، و الطبراني في ((الكبير)) (٧٩١٢)، وصححه الألباني في ((صحيح الجامع)) (١٨٣٨)، وحسنه في ((المشكاة)) (٢١٣).

٢ـ أخرجه مسلم كتاب ((الذكر و الدعاء و التوبة و الاستغفار))، باب ((فضل الاجتماع على تلاوة القرآن و على الذكر)) (٢٦٩٩).

لم يسرع به نسبه))، واتە: هەرکەسێك ڕێگایەك بگرێتەبەر بە دوای زانستدا بگەڕێت، ئەوا خوای گەورە ڕێگای بەهەشتی بۆ سووك وئاسان دەکات، هەر کاتێك کۆمەڵێك لە ماڵێك لە ماڵەکانی خوادا کۆببنەوە و کتێبەکەی خوا بخوێننەوە و ڕاڤەی بکەن ئیللا ئارامی و دڵنیاییان بە سەردا دادەبەزێت و بە ڕەحمەتی خوا دادەپۆشرێن و فریشتەکان بە دەورە و بەریاندا دادەبەزن و خوای گەورە لای فریشتەکانی لای خۆی باسی ئەوان دەکات، هەرکەسێ کردارەکەی لە سەرخۆ و هێواشی بکاتەوە ئەوا ڕەچەڵەکەکەی پەلەی پێناکات)).

بەڵکو لە (مسند أحمد) و (معجم الطبراني) دا بە سەنەدێکی (حسن)[١] هاتووە لە فەرموودەی (صفوان ی کوڕی عسال المرادی)ەوە دەڵێت: ((أتيت النبي ﷺ، وهو متكئ في المسجد على برد له أحمر، فقلت له: يا رسول اللهﷺ، إني جئت أطلب العلم، فقال النبي ﷺ: " مرحبا بطالب العلم، إن طالب العلم تحفه الملائكة وتظله بأجنحتها، ثم يركب بعضهم بعضا حتى يبلغوا السماء الدنيا من حبهم لما يطلب)): ڕۆیشتم بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ لە کاتێکدا ئەو لە مزگەوت بوو، لەسەر کراسەکەی خۆی پاڵ کەوتبوو، گوتم: ئەی پێغەمبەری خواﷺ من هاتووم بە دوای فێربوون و داواکردنی زانستدا، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: سڵاو لە قوتابی و داواکاری زانست، دڵنیابە کەوا داواکاری زانست فریشتەکان هەردەم دەوریان گرتووە و بە باڵەکانیان سێبەری بۆ دەکەن، ئەمجار هەندێکیان سواری ئەوانی تر دەبن تاکو دەگەنە ئاسمانی دونیا لە بەر خۆشەویستی ئەوەی کە ئەو داوای دەکات)).

بە ڕاستی ئەمە ڕێزێکی زۆر بەرز و پیرۆزە، جا سڵاوت لێ بێت ئەی برای بەڕێزم... ئەی ئەو کەسەی کە سووری لەسەر ئامادە بوون لە کۆڕی زانستدا، سڵاو لە تۆیش بێت ئەی خوشکی بەڕێزم... ئەی داواکار و قوتابی زانست و ڕاستی.

١ـ أخرجه أحمد (٤/ ٢٣٩، ٢٤٠)، والطبراني في ((الكبير)) (٨/٥٤) (٧٣٤٧)، والحاكم (١ / ١٠٠، ١٠١) و صححه ووافقه الذهبي، وابن عدي في ((الكامل)) (٦/٣٣١)، وابن عبدالبر في جامع بيان العلم وفضله (١/ ٣٢)، وحسنه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٣٣٩٧)

بەڵکو لە سەیرترین فەرمووده لەم بابەتەدا هاتبێت ئەوەیە کە ئیمامی (البخاری و مسلم)[١] ریوایەتیان کردووه لە فەرموودەی (أبي واقد الليثي) یەوە ((أن رسول اللهﷺ بينما هو جالس في المسجد والناس معه، إذ أقبل ثلاثة نفر، فأقبل اثنان إلى رسول اللهﷺ وذهب واحد، قال: فوقفا على رسول الله ﷺ ، فأما أحدهما: فرأى فرجة في الحلقة فجلس فيها، وأما الآخر: فجلس خلفهم، وأما الثالث: فأدبر ذاهبا، فلما فرغ رسول اللهﷺ قال: " ألا أخبركم عن النفر الثلاثة؟ أما أحدهم فأوى إلى الله فآواه الله، وأما الآخر فاستحيا فاستحيا الله منه، وأما الآخر فأعرض فأعرض الله عنه))، واتە: جارێکیان پێغەمبەری خواﷺ لە مزگەوت دانیشتبوو وە خەڵکی لە گەڵیدا بوون، سێ کەس بەرەو لای ئەمان هاتن، دوو کەسیان روویان لە پێغەمبەری خواﷺ کرد و ئەویتر رۆیشت، گوتی: وە لەسەر مەجلیسەکەی پێغەمبەری خواﷺ راوەستان، یەکێکیان کەلایی یەکی لە مەجلیسەکەدا بینی و دانیشت، ئەویتر لە پشتی ئەوانەوە دانیشت، کەسی سێیەم پشتی لەوان کرد و رۆیشت، کاتێ پێغەمبەری خواﷺ لە قسەکانی بووەوە فەرمووی: ئایا باسی ئەو سێ کەسەتان بۆ بکەم؟ یەکێکیان پەنای برد بۆ لای خوا، خواش پەنای ئەوی دا، ئەویتریان شەرمی کرد بۆیە خواش شەرمی لە ئەو کرد، ئەویتریان مەجلیسەکەی فەرامۆش کرد خواش ئەوی فەرامۆش کرد)).

بۆیە هەرگیز پشت لە قورئان و فەرمووده مەکە... ئەی برای شیرینم...

سوێند بە خوا ئەم ئوممەتە سووك و ریسوا نەبوو ئیللا لە پاش ئەوەی لەقورئانەکەو فەرموودەکەی پێغەمبەرﷺ دوور کەوتنەوە... ئیللا لە پاش ئەوەی زانا لە خواترسەکان کۆچی دواییان کرد و کەللە بۆش و نەفام و بەتاڵەکان پێش کەوتن بۆ ئەوەی لە دینی خوادا بە بێ زانیاری قسە بکەن!!

جا باس و کێشەی زانست و زانیاری باسێکی زۆر گەورەیە، لە بەر ئەوە ئێستا من لێرەدا ئاماژە بۆ زۆری فەتوا دەکەم... بە تایبەتی لەسەر تۆڕی ئەنتەرنێت و

١ـ أخرجه البخاري كتاب ((العلم))، باب ((من قعد حيث ينتهي به المجلس))(٦٦)، ومسلم كتاب ((السلام))، باب ((من أتى مجلساً فوجد فرجة فجلس فيها و إلا وراءهم)) (٢١٧٦).

زۆربەی سایتەکان، زۆربەی ڕۆڵە و گەنجەکانمان داوای فەتوا لەو سایتانە دەکەن لە چەندەها کێشەی زۆر ترسناك و گەورە، ئەگەر پرسیار لە (عومەر ی کوڕی خەتتاب) بکرایە ئەوا هەموو هاوەڵانی ئەهلی بەدری بۆ کۆ دەکردنەوە، جا ئەوە بابەتێکە لەوپەڕی ترسناکیدایە، لەو پێناوەدا من دەڵێم: کێشە و باسی زانست و زانیاری لە ترسناکترین کێشەکانە، بەڵکو لە ترسناکترین کێشەیە کە نێوان لاوانی ئەم ئوممەتە و زانا راستەقینەکان بگرن و نەهێڵن گوێیان لێ بگرن، ئەو زانایانەی کە دەڵێن: خوای گەورە فەرمووی ... پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی ... بە تێگەیشتنێکی وردەوە، تێگەیشتنێکی قووڵەوە لە قورئان و فەرموودە و ئەو واقیعەی کە ئەم ئوممەتەی تێدا دەژین.

ابن القیم دەڵێت[1]: ((نابێت هیچ زانایەك یان هیچ مفتی یەك یان هیچ دادوەرێك لە هەر بابەتێکدا فەتوا بدات تاکو ئەو دوو زانستەی نەبێت:

یەکەمیان: تێگەیشتن لە واقیع.

زانستی دووەم: تێگەیشتنی پێویستی لە واقیعدا، واتە: تێگەیشتن لە بەڵگە شەرعییەکان کە لەسەر ئەو واقیعە جێ بە جێ دەبێت کەوا ئێمە دەیخوێنین و لێی دەکۆڵینەوە . واتە: پێش ئەوەی بڵێم: خوای گەورە فەرمووی و پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی ئایا من لە واقیعی ئەو خەڵکە شارەزام و چاورووونم یان نا؟ ئایا من شارەزای واقیعی ئەم ئوممەتەم و شارەزای قەبارەی ئەو پلانەم کە لێی دەکرێت یان نا؟

زۆر سووك و ئاسانە ببینە هۆی هەڵچوونی گەجەکانمان، یان سۆزیان بجوڵێنینەوە، بەڵام خیانەتە بەرانبەر بە خوا و پێغەمبەرەکەی(ρ) و ئیمانداران، زانایەك یان بانگەوازکارێك یان پێشەنگی لاوان بێ ئاگا بێت لە واقیعی ئەم ئوممەتە، بێ ئاگا و چاو روون نەبێت لە واقیعی جیهان، چەندەها بەڵگە بۆ لاوان و خۆشەویستانمان لە ڕۆڵە و کوڕەکانمان بهێنین بە بێ لێکۆڵینەوەی هۆکارەکانی

١ـ ((إعلام الموقعین)) (١ / ٨٧ ط الجیل – بتصرف).

حوکمی ئەو بەڵگەیانە، بە بێ بەستنەوەی ئەو بەڵگانە لە قورئان و سوننەتەکانی پێغەمبەری خواﷺ لە لایەك و ئەو واقیعەی کە ئەم ئوممەتەی تێدا دەژێت بە تایبەتی و مرۆڤایەتی بە گشتی لە لایەکی ترەوە.!!

جا ئەم کێشە و باسە لەوپەڕی ترسناکیدایە!!بۆیە دەڵێین: دەبێت لە بەڵگەکان تێبگەین، دەبێ لە بەڵگەی قورئانی پیرۆز و سوننەتەکەی پێغەمبەر تێبگەین .

برای خۆشەویستم ... ئەگەر هاتوو بەڵگەکە راست و دروست بوو ئەوا دەبێ تەماشای تێگەیشتنی بەڵگەکە بکەین، دەبێ پلە و پایەکانی بەڵگەکان بزانین، هۆی حوکمی بەڵگەکان و پوختەکان و ئاشکرا و حوکمە گشتی و تایبەتییەکان و بەڵگە هەڵوەشێنەرەوەکان و هەڵوەشێنراوەکان (الناسخ و المنسوخ) بزانین، جا بەڵگە بە تەنها ئەوپەڕی زانست نییە، بەڵکو دەبێت بەستنەوەیەکی راست و دروست هەبێت لە نێوان بەڵگەکان و گۆڕانکاری و شتە نوێیەکانی ئەم واقیعە، پاشان گەڕانەوە بۆ لای زانا لە خواترسەکان، ئەم ئوممەتە بە فەزڵی خوا هەرگیز چۆڵ نابێت لە رۆڵەکانی کۆمەڵەی رزگار بوو (الطائفة المنصورة) بۆ ئەوەی لە مەبەستی خوا و مەبەستی پێغەمەرەکەی تێبگەین، بۆیە ئیمامی (البخاری) لە (صحیح)ەیدا دەرگایەکی کردووەتەوە بە ناوی (کتاب العلم) دەرگایەکە لەوپەڕی تێگەیشتن و فیقهدایە.

دەڵێت: ((باب العلم قبل القول والعمل)) واتە: دەرگای زانست لە پێش وتە و کردەوە)) دەرگایەکی فیقهییە و لێی تێگەیشتووە، واتە: پێش ئەوەی قسە بکەم و کار بکەم دەبێ فێربم و بزانم، لە سەرەتای دەرگاکەدا ئەو ئایەتەی خوای گەورەم هێناوەتەوە کە بە پێغەمبەرەکەیﷺ دەفەرموێت: ﴿فَٱعۡلَمۡ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ وَٱسۡتَغۡفِرۡ لِذَنۢبِكَ وَلِلۡمُؤۡمِنِينَ وَٱلۡمُؤۡمِنَٰتِۗ وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ مُتَقَلَّبَكُمۡ وَمَثۡوَىٰكُمۡ﴾ محمد: ١٩، واتە: جا ئەی موحەممەدﷺ ! ئەی ئینسان ! بزانە کە بێ گومان جگە لە (الله) هیچ پەرستراوێکی هەق نییە مافی پەرستنی ببێ، دەسا تۆش لەسەر ئەو بیر و باوەڕە جێگیر بەو هەرگیز نەگۆڕێیت، بۆ خۆت و ئیمانداران لە پیاوان و ژنان داوای لێبووردنی گوناهان بکە، خوا خۆی چاك دەزانێت ئێوە چۆن هەڵدەسووڕێن و چۆن

ئیسراحەت ئەکەن وە بە رۆژوو بەشەو چی ئەکەن، واتە: هەموو ئەحوالّتان ئەزانیّ و هیچی لیّ شاراوە نییە)).

لێرەدا خوای گەورە فەرمان دەکاتە پێغەمبەرەکەیﷺ بە دوو شت:

- بە زانست و زانیاری لەو ئایەتەی کە دەفەرمویّت: ﴿ فَٱعۡلَمۡ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ ﴾.
- بە کار کردن لەو ئایەتەی کە دەفەرمویّت: ((وَٱسۡتَغۡفِرۡ لِذَنۢبِكَ)) ابن المنیر دەلّیّت: (لە ابن حجر ەوە دەیگێڕێتەوە)[1]: ((خوای گەورە زانستی پێش کار و کردار خستووە، چونکە زانست و زانیاری راستکەرەوەی نیەت و مەبەستە کە لە رێگەیەوە هەموو وتە و کردەوەیەك راست دەکرێتەوە)).

براکەم ... وریابە هەرگیز هیچ هەنگاوێك مەنیّ بە بیّ زانیاری، هەڵچوون و توندی یەکەت رێزی خۆی هەیە بەلاّم بە تەنها بەس نییە، دڵسۆزیت بۆ ئەم دینە رێزی تایبەتی خۆی هەیە بەلاّم هەڵچوون و دڵسوزیت بەس نین، کەواتە چیتر هەیە؟ دەبیّ هەڵچوون و دڵسۆزیت پابەندی مەرجەکانی شەرع بن، بەڵی دوای زەرەرمەند دەبین لە کاتێکدا دەمانەویّ سوود بگەیەنین وە کارەکە خراپ دەکەین لە کاتێکدا چاکسازیمان دەویّت، دەبینە هۆی خوێن رشتنی خەڵکی بە ناوی تێکۆشان لە پێناوی خوادا و بە ناوی غیرەتمان بۆ دینەکە، دبینە هۆی پەیدا کردنی بیدعە بە ناوی فەرمان کردن بە چاکە وە نەهی کردن لە خراپە!! کەچی کارەکە بە هیچ شێوەیەك وا نییە.

ئایا دەزانی خەواریج – سەگەکانی ئەهلی دۆزەخ – ئیمامی (عەلی) یان بە کافر زانی؟ بە چەند بەڵگەیەکەوە لە قورئانەوە، بەلاّم بە تێگەیشتنی خۆیان، ابن عەباس رۆیشت بۆ لایان بۆ ئەوەی پرسیاریان لیّ بکات کە ئایا بۆ ئیمامی (عەلی) بە کافر دەزانن؟ لە پێشدا لە ناو لەشکری ئیمام (عەلی) دا بوون بەلاّم لە لەشکرەکە

١ـ ((الفتح)) (١٦٠/١) ط دار المعرفة. بتصرف.

دەرچوون لە پاش کێشەی (التحکیم) لە نێوان خۆی و مەعاویە، کاتێ کە (ترجمان القران) و زانا و دانای ئەم ئوممەتە ڕۆیشت بۆ لایان، بۆ ئەوەی گفت و گۆیان لەگەڵدا بکات دەربارەی ئەو گومڕاییەی بۆی چوونە، ئایا بەڵگە و بورهانی ئەوان چی بوو ؟!

گوتیان:

یەکەم : ئیمامی عەلی چەند پیاوێکی بە کار هێناوە بۆ حوکم دانان لە دینی خوادا، کەچی خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنِ الْحُكْمُ إِلاَّ لِلَّهِ﴾ (٥٧) سورة الأنعام) واتە: چونکە هەموو حوکم و بڕیارێك هەر هی خوایە، هەموو شتێ هەر بە دەستی ئەوە)) کەوایە ئیمام عەلی کوفری کردووە ! جا بە بەڵگەی ئەم ئایەتە ئەویان بە کافر زانی... ! جا هیچ کەسیك نکۆڵی لەوە ناکات کە ئەمە ئایەتێکی قورئانە بەڵام ئەوان خراپ لێی تێگەیشتبوون .

دووەم : ئیمام عەلی لە گەڵ کۆمەڵێکدا کوشتاری کردووە کەچی ژنەکانیانی بە جاریە و کەنیزەك نەهێناوە (مەبەستی عائیشة و طلحة و الزبیر و معاویة بوو) – ڕەزای خوا لە هەموو هاوەڵانی پێغەمبەرﷺ – وە ماڵ و سامانیانی بە غەنیمەت و دەستکەوت نەهێناوە، جا ئەگەر ئەوان موسڵمانن ئەوا کوشتاریان حەرامە، ئەگەر ئەوان کافر و بێ باوەڕن ئەوا ژن و سامانیان حەڵاڵە ! بە ڕاستی ئەمە گومان و کارەساتە، جا ئەگەر کەسێك لەم دینە تێنەگەیشتبێت و زانست و زانیاری نەبێت ئەوا دەڵێت: ئەم قسەیە تەواوە ! چونکە ئیمامی عەلی وای کردووە !! سوێند بە خوا بە ڕاستی ئەم گومانە ترسناکە ئەوانی بەرەو ئەو کارەساتە بە سۆیە برد !

سێیەم: ئەو دەستی لە کار کێشایەوە وەکو (أمیر المؤمنین) یێك لە کێشەی (التحکیم) دا، جا ئەگەر ئەو ئەمیری ئیمانداران نەبێت ئەوا ئەمیری بێ باوەڕانە ! ئا بەم شێوەیە ئەمە بەڵگەکانیان بوو...

ڕەد دانەوەی ئەو سێ گومانە:

ئەوەیە کە ابن عەباس فەرموی... فەرمووی: ئایا ئەگەر ئەو کێشەیە بە ئایەتی

قورئـان و فـەرموودەی پێغەمبـەرﷺ روون بکەمـەوە ئایـا دەگەڕێنـەوە؟ گوتیـان: بەڵێ... کوا ابن عەباس بەڵگەکانت بهێنە... جا تەماشای روناکی زانیاری بکە چۆن تاریکی نەفامی تێك و پێك دەدات .

الجهل قبل الموت موت لأهلــــه و أجسامهم قبل القبور قبــور
وأرواحهم في وحشة من جسومهم وليس لهم قبل النشور نشور

واتە: نەفامی مردنە بۆ خاوەنەکەی لە پێش ئەوەی بمرێت وە جەستەیان گۆڕە لە پێش ئەوەی ببرێن بۆ گۆڕستان، روحەکانیان لە دڵتەنگی و سامناکیدایە بەرانبەر بە جەستەیان، لە پێش رۆژی زیندووبونەوە زیندووبونەوەیان نییە.

جا لە گەڵ مندا بیر لەو گفتو گۆیە شیرینە بکەرەوە کە لـە نێـوان ابـن عـەباس و سەرکردەی خەواریجەکاندا روویدا لە رێگای ئەم دوو ریوایەتەوە:

یەکەم: لە (عبیدالله ی کوڕی عیاض ی کوڕی عمرو القاری)یەوە ریوایەت کراوە و دەفەرموێت: (عبدالله ی کوڕی شداد) هات و چـووە ژوورەوە بـۆ لای عائیـشە رضي الله عنها ، لە کاتێکدا ئێمەش لای ئەو دانیشتبووین، عبدالله لە عێراقەوە گەڕابووەوە، لە پـاش چەند شەوێك لە کوژرانی عەلی رضي الله عنه، دایکە عائیشە رضي الله عنها پێی فەرموو: ئـەی (عبـدالله ی کوڕی شەدداد)، ئایا تۆ لە گەڵ مندا راست دەکەیت ئەگـەر هـەر پرسـیارێکت لـێ بکەم؟ دەربارەی ئـەو کۆمەڵـە بـۆم بـدوێ کـەوا عـەلی رضي الله عنه لـە گەڵەیانـدا دەجـەنگا، گوتی: ئایا چی شتێك وام لێ دەکات کە راستت لە گەڵدا نەکەم؟

ئەویش فەرمووی: فەرموو باسی چیرۆکەکەی ئەوانم بۆ بکە. گـوتی: کاتێـك کـەوا عەلی رضي الله عنه بـۆ معاویـە رضي الله عنه نوسـراوێکی نوسـی و دوو کەسـی بـە دادوەر دانـا، هەشـت هەزار قورئان خوێن لە نێو خەڵکییەوە دەرچوون، بۆیە لە جێگایەك جێگیر بوون کە پێی دەڵێن (حروراء) لە نزیك شاری کوفەیە، ئەوانیش گلەیی و گازندەیان لێ کـرد و گوتیان: کراسێك خوای گەورە لە بـەری کردبـووی خـۆت بـە دەسـتی خـۆت لـە بـەر خۆتت داکەند، ناوێك کەوا خوای گەورە ناوی لـێ نـابووی خـۆت سـڕیتەوە، ئـەمجار چوویت کەسانێکت کردە دادوەر لە دینی خوادا، ئێمەش دەزانین کـە هـیچ حوکمێـك

جگە لە حوکمی خوا نییە . کاتێك ئەو هەواڵ و گلەیی و گازندانە گەیشتە عەلیﷺ کە لەو پێناوەدا لێی جیابوونەتەوە، فەرمانی کردە بانگدەرێك ئەویش بانگی دا: کەوا نابێت هیچ کەسێك بچێتە ژوورەوە بۆ لای (ئەمیری ئیمانداران) ئیللا هەڵگرانی قورئان نەبێت . کاتێك ماڵەکە پڕ بوو لە قورئان خوێنان، ئەمجار داوای قورئانی کردو لە بەر دەستی خۆیدا دانا، پاشان بە دەستەکانی دەیدا لە قورئانەکە و دەیفەرموو: ئەی قورئانەکە، بۆ خەڵکەکە قسە بکە . بۆیە خەڵکی بانگیان لێکرد و گوتیان: ئەی ئەمیری بڕواداران، پرسیار چی لێ دەکەیت لە کاتێکدا ئەو تەنها مەرەکەبە لەسەر کاغەز، ئێمەش ئەوە دەڵێین کە لە ئەوەوە ریوایەتمان کردووە، چیت دەوێ؟ گوتی: هاوەڵانتان، ئەوانەی کە دەرچوونە لە نێوان من و ئەواندا قورئان حوکم بکات.

خوای گەورە لە کتێبەکەیدا دەربارەی پیاو و ژنێك دەفەرموێت: ((وإن خفتم شقاق بينهما فابعثوا حكما من أهله وحكما من أهلها إن يريدا إصلاحا يوفق الله بينهما))[1] جا بزانن کەوا حورمەتی خوێنی ئوممەتی (محمد) مەزنتر و گەورەترە لە پیاو و ژنێك، ئەوان خشم و قینیان لێ هەڵگرتم چونکە من نوسراوێکم بۆ معاویەﷺ نوسی: ئەوەیش نوسی (علی کوڕی ئەبو تالیب) (واتە: نەنوسی ئەمیری ئیمانداران)، بزانن کاتێك (سهیل ی کوڕی عمرو) لە ڕۆژی (الحديبيه)هات و ئێمەش لە گەڵ پێغەمبەری خواﷺ بووین بۆ ئەوەی لە گەڵ قورەیشدا ڕێك بکەون، جا پێغەمبەری خواﷺ نوسی: ((بسم الله الرحمن الرحيم)) کەچی سهیل گوتی: مەنوسن: (بسم الله الرحمن الرحيم) . ئەویش فەرمووی: ئەی چی بنوسین؟ گوتی: بنوسن: (باسمك اللهم)، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەمجار بنوسە: (محمد رسول الله). سهیل گوتی: ئەگەر بە پێغەمبەرت بزانم سەرپێچیم نەدەکردی و لە گەڵ تۆدا

١ـ واتە: خۆ ئەگەر ترستان لە بشێوی و ناکۆکی ژن و مێرد هەبوو, دەتانزانی پێکەوە هەڵناکەن جا کەسێکی دادوەر لە خزم و بنەماڵەی مێردەکە و دادوەرێکیش لە خزم و کەس و کاری ژنەکە بنێرن بۆ دۆزینەوەی هەڵەکانیان و ئەوسا دانانی چارەسەرێك بە هەر جۆرێك کە ئەوان بە چاکیان دەزانی ئەگەر هەردووك رازی بوون پێك بێنەوە و نییەتیان پاك بوو ئەوا خواش یەکیان ئەخات و پێکیان دێنێتەوەو پیرۆزی ئەخاتە کارەکانیانەوە)).

جیاواز نەدەبووم، ئەویش نوسی: ئەمە ئەو ڕێککەوتننامەیە کە (محمد ی کوڕی عبدالله) و قورەیش لە سەری ڕێککەوتن، خوای گەورە لە قورئانەکەیدا دەفەرموێت: ((لقد كان لكم في رسول الله أسوة حسنة لمن كان يرجو الله واليوم الآخر)).[1]

بۆیە(علی کوڕی ئەبو تالیب)رضي الله عنه عبدالله ی کوڕی عەباس یرضي الله عنه بۆ ڕەوانە کردن و منیش لە گەڵیدا چووم، تاکو گەیشتینە ناوەڕاستی سەربازگەکەیان، (ابن الكواء) هەستاو دەستی بە وتار خوێندنەوە کرد و بۆ خەڵکەکە دوا و گوتی: ئەی هەڵگرانی قورئان، ئەمە (عبدالله ی کوڕی عەباس) ە جا هەرکەسێ نایناسێت ئەوا من لە ڕیگای قورئانەوە دەیناسم، ئەمە ئەو کەسەیە کە خوای گەورە لە حەقی ئەو و قەومەکەیدا فەرموویەتی: ﴿قَوْمٌ خَصِمُونَ﴾[2] الزخرف:٥٨، بۆیە بیگەڕێننەوە بۆ لای هاوڕێکەی و مەیکەنە تەرازوو بە سەر کتێبی خوداوە، بۆیە چەند وتارخوێنێکی تر هەستان وگوتیان: سوێند بە خوا دەبێ بیکەینە تەرزاوویەك بە سەر کتێبەکەی خوداوە، جا ئەگەر حەقی پێ بوو ئەوا دەیناسینەوە و شوێنی دەکەوین و ئەگەر ناحەق و ناڕەوای پێ بوو ئەوا بە ناڕەواییەکەی خۆی ڕەدی دەکەینەوە، ئەمجار سێ ڕۆژ بە پێی کتێبەکەی خوا لە گەڵیاند دوا، بۆیە چوار هەزار کەسیان لێ گەڕایەوە و تەوبەیان کرد، کە (ابن الكواء)یان تیادا بوو تاکو ڕۆیشتنە خزمەتی عەلیرضي الله عنه ، ئەمجار عەلیرضي الله عنه هەواڵی بۆ ئەوانی تر نارد و گوتی: کار ومەسەلەکەی ئێمە و خەڵکی گەیشتە ئەوەی کە دەیبینن، بۆیە چیتر بوەستن تاوەکو ئوممەتی(محمد) یەکدەگرن ئەو بەڵێنەی لە نێوان ئێمە و ئێوەدا ئەوەبێت کە خوێن نەڕێژن و ڕێگە نەبڕن و ستەم لە ئەهلی (ذمة) نەکەن، جا ئەگەر واتان کرد ئەوا لە گەڵتاندا ناجەنگین، خوداش ناپاکانی خۆش ناوێت.

عائیشە رضي الله عنها پێی گوت:ئەی کوڕی شەدداد، جا عەلیرضي الله عنه ئەوانی کوشت ! گوتی: سوێند بە خوا نەچووە سەریان تاکو ئەوان خوێنیان ڕشت و ڕێگەیان بڕی

---

[1] ـ واتە: بە ڕاستی پەیامبەری خواﷺ چاکترین نموونەی ڕێك و پێکی و سەرمەشقە بۆتان بە تایبەتی بۆ ئەو کەسە، کە بە تەمای خوا و ڕۆژی دواییە)).

[2] ـ واتە: هوزێکن هەر دەمبازی دەکەن.

(واتە:ڕێگریان کرد) وە (ئەهلی زیمە)یان بە حەڵاڵ زانی . عائیشە گوتی: بڵێ سوێند بە خوا . گوتی: سوێند بەو خوایەی کە جگە لەو هیچ خوایەکی تر نییە بەو شێوەیە بوو، عائیشە ﵂ گوتی: ئەی ئەوە چییە کە لە (ئەهلی زیمە)وە پێم گەیشتووە و دەڵێن (ذو الثدی)، (ذو الثدی)؟ گوتی: من بینیم و لە ناو کوژراوەکاندا بوو، لە گەڵ عەلی ﵁ دا چووینە سەری، ئەویش بانگی خەڵکی کرد، ئایا ئەمە دەناسن؟ خەڵکی زۆر هاتن و دەیانگوت: لە مزگەوتی (بەنی فلان) دەمبینی نوێژی دەکرد، لە مزگەوتی (بەنی فلان) دەمبینی نوێژی دەکرد، هیچ کەس جگە لەو قسانە زیاتری نەدەگوت، عائیشە ﵂ گوتی: ئایا گوفتاری عەلی ﵁ چی بوو کاتێ لە سەری راوەستا هەروەکو ئەهلی عێراق دەیلێن، گوتی: گوێم لێ بوو دەیگوت: خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ ڕاستیان فەرموو، عائیشە فەرمووی: ئایا جگە لەوە هیچ شتێکی ترت لە ئەوەوە بیست؟ گوتی: نەخێر... خوا ئاگادارە، عائیشە فەرمووی: بەڵێ خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ راستیان فەرموو، ڕەحمەتی خوا لە عەلی ﵁،لە قسەکانی ئەو ئەوە بوو کە هەر کاتێك شتێکی ببینایە و پێی سەیر بوایە ئەوا دەیفەرموو خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ راستیان فەرموو، ئەمجار ئەهلی عێراق بە دەم (عەلی)یەوە درۆیان کرد و شتی زیادەیان بۆ هەڵبەست)).[1]

ڕیوایەتی دووەم:

ئیمامی النسائی لە کتێبی (الخصائص)[2] دا ریوایەتی کردووە لە (عبدالله ی کوڕی عباس) ەوە دەڵێت:

((کاتێك گرووی (الحرورية) دەرکەوتن خۆیان گۆشەگیرکرد و لە ماڵەکانیاندا دانیشتن، ژمارەیان شەش هەزار کەس دەبوو، بە پێشەوا (علی کوڕی ئەبو تالیب) م گوت: ئەی ئەمیری بڕواداران ...کەمێك نوێژەکە دوا بخە، بەڵکو لە گەڵ ئەو گرووەدا قسە بکەم، گوتی: من لە ژیانت دەترسم، گوتم: نەخێر، دەڵێت: ئەمجار

١ـ أخرجه أحمد (١ / ٨٦، ٨٧)، وأبو يعلى (٤٧٤)، وابن عساكر (٢٧ / ١٠٤)، (٢٩ / ١٤٣)، وقال الهيثمي في ((المجمع)) (٦/ ٣٥٣): ((رواه يعلى و رجاله ثقات))، وإسناده حسن، كما قال الشيخ شعيب في ((المسند)).

٢ـ أخرجه النسائي في ((الخصائص)) (١٨٥)، وهو في ((السنن الكبرى)) (١٦٥/٥، ١٦٧) وسنده حسن.

خۆم لە بەر کرد و بە پێ ڕۆیشتم بۆ لایان لە کاتی (قیلولـە)دا بـوو ئـەوان پـشوویان دەدا و منیش سڵاوم لەوان کرد.

ئەوانیش گوتیان: سڵاوت لێ بێت ئەی ابن عبـاس، چـی شـتێك تـۆی هێنـاوە بـۆ ئێرە؟ منیش بە ئەوانم گوت: من لە لایەن هاوەڵانی پێغەمبەری خـوداوەﷺ هـاتووم لە پشتیوانان و کۆچەران و کوڕی مام و زاوای پێغەمبەری خـوداوەﷺ، کـە قورئـان بە سەر ئەواندا دابەزی و ئەوانیش لە ئێوە شـارەزاترن بـە سـروش، مـن هـاتووم تـا قسەی ئەوانتان پێ ڕابگەیەنم، کە ئەوان هەواڵ پێ دراون لەو شـتانەی کـە دەیڵـێن، کۆمەڵێکیان بەرەو لای من جیابوونەوە، گوتم: پێم بڵێن چی شتێك وای لێکردن بـەو شێوەیە خشم و قین لە هاوەڵانی پێغەمبەری خواﷺ و کوڕی مامی بگرن؟!

گوتیان: لەبەر سێ شت.

گوتم:ئەو سێ شتە چین؟

گوتیان: یەکێکیان ئەوەیە، ئەو (واتـە: علـی) لـە فـەرمانی خـوادا حـوکمی دا بـە دەست پیاوانەوە کەچی خوای گەورە دەفەرموێت: ((إن الحكم إلا لله))[1] ئـیتر پیـاوان چیان داوە لە حوکم؟ گوتم: ئەمە یەك.

گوتیان: دووەمیان ئەوەیە، ئەو (واتە: عەلی) کوشـتاری کـرد کەچـی لـەوانی بـە دیـل نـەبرد و ئـافرەتی نـەکردە جاریـە و سـامانەکەیانی بـە غەنیمـە و دەسـتکەوت نەبرد، جا ئەگەر ئەوان بێباوەڕن ئـەوا بـە جاریـە کردنـی ئافرەتـەکانیان دروسـتە و ئەگەر ئەوان باوەڕدارن ئەوا بە جاریە کردن و کوشتاریان دروست نییە.

گوتم: ئەمە دوو، ئایا سێیەمیان چییە؟

گوتیان: ئەو ناوی خۆی لە (ئەمیری باوەڕداران) سڕییەوە کەوابوو ئـەو (ئـەمیری بێباوەڕانە).

گوتم: ئایا جگە لەمانە هیچی ترتان پێیە؟ گوتیان: نەخێر... ئەمانەمان بەسـە . گوتم: ئایا ئەگەر چەند ئایەتێکی قورئان و چەند فەرموودەیەکی پێغەمبەری خواﷺ بە سەرتاندا خوێندەوە کە وڵامی قسەکانتان بێت ئایا ڕازی دەبن –دەگەڕێنەوە–؟

١- واتە: گشت حوکم و بڕیارێك تەنها و تەنها هی خوایە، دەبێ تەنها ئەو حاکم و بڕیار بە دەست بێت)).

گوتیان: بەڵێ، گوتم: ئەو قسەیەتان کە باسی حوکمی پیاوانە لە فەرمانەکانی خوادا، ئەوا من لە قورئانەوە ئایەتێکتان بۆ دەخوێنمەوە کەوا خوای گەورە حوکمی دا بە دەست پیاوانەوە لە نرخی چارەکە دەرهەمێکدا، جا خوای گەورە فەرمانی کردووە کە پیاوان حوکمی تێدا بدەن، خوای گەورە دەفەرموێت: ((یا أیها الذین آمنوا لا تقتلوا الصید، وأنتم حرم، ومن قتله منکم متعمدا فجزاء مثل ما قتل من النعم یحکم به ذوا عدل منکم))[1] جا من سوێندتان دەدەم بە خوای گەورە ئایا حوکم کردنی پیاوان لەسەر کەروێشکێك یان هەر شتێکی تر لە راو باشترە یان حوکم کردنیان لە خوێنی نێوان موسڵمانان و ئاشتی نێوانیان، خۆتانیش باش دەزانن ئەگەر خوای گەورە ویستی لێ بوایە ئەوا حوکمی دەدا و چیتر کارەکەی نەدەدایە دەستی پیاوان؟

گوتیان: بێ گومان ئەمە چاکترە.

هەروەها دەربارەی ئافرەت و مێردەکەی، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَٱبْعَثُواْ حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِۦ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَآ إِن يُرِيدَآ إِصْلَٰحًا يُوَفِّقِ ٱللَّهُ بَيْنَهُمَآ ﴾[2] النساء:٣٥، جا سوێندتان دەدەم بە خوا ئایا حوکمی پیاوان لە ئاشتبوونەوەی نێوانیان و پاراستنی خوێن ڕشتن چاکترە یان حوکم لەسەر کێشەی ئافرەتێك؟

ئایا وەڵامی ئەو پرسیارەم دایەوە و ئێوەش ڕازی بوون؟ گوتیان: بەڵێ.

١ـ واتە: ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە ! هەتا لە ئیحرام دان هیچ جۆرە نێچیرێکی وشکانی مەکوژن، گۆشتی بخورێ یا نەخورێ هەرکەسێکتان بە دەست ئەنقەست کوشتی و لە ئیحرامیشدا بوو، لە تۆڵەی ئەوەدا دەبی وێنەی نێچیرە کوژراوەکە لە مەڕ و بزن و وشتر و گا کەفارەت بدات، دوو کەسی دادگەرێ زاناشتان بڕیاری لەسەر بدەن و بڵێن: ئەمە بۆ بارتەقا و کەفارەتی نێچیرە کوژراوەکە دەشێ..))

٢ـ واتە: خۆ ئەگەر ترستان لە بشێوی و ناکۆکی ژن و مێرد هەبوو، دەتانزانی پێکەوە هەڵناکەن جا کەسێکی دادوەر لە خزم و بنەماڵەی مێردەکە و دادوەرێکیش لە خزم و کەس و کاری ژنەکە بنێرن بۆ دۆزینەوەی هەڵەکانیان و ئەوسا دانانی چارەسەرێك بە هەر جۆرێك کە ئەوان بە چاکیان دەزانی ئەگەر هەردووك ڕازی بوون پێك بێنەوە و نییەتیان پاك بوو ئەوا خواش یەکیان ئەخات و پێکیان دێنێتەوەو پیرۆزی ئەخاتە کارەکانیانەوە.))

گوتم: سەبارەت بە قسەی دووەمتان کە دەڵێن: کوشتاری کرد و کەچی ئافرەتیانی بە جاریە نەبرد و غەنیمە و دەستکەوتی نەبرد، من لێتان دەپرسم: ئایا دەتانەوێ عائیشەی دایکتان بکەن بە جاریە و ئەوەی کە بۆ ئافرەتانی تر حەڵاڵی دەکەن بۆ ئەویش حەڵاڵی بکەن؟ لە کاتێکدا ئەو دایکتانە !؟ جا ئەگەر بڵێن ئەوەی کە بۆ جگە لەو حەڵاڵی دەکەین بۆ ئەویش حەڵاڵی دەکەین ئەوا بە دڵنیایی یەوە کافر دەبن، ئەگەر بڵێن: ئەو دایکی ئێمە نییە ئەوا دیسان کافر دەبن، چونکە خوای گەورە دەفەرموێت: ((النبي أولى بالمؤمنين من أنفسهم وأزواجه أمهاتهم))[1] جا ئێوە لە نێوان دوو گومڕاییدا دەسووڕێنەوە، بۆیە خۆتان دەرکەن لەو نێوانە؟ گوتم: ئایا وەڵامی ئەو پرسیارەم دایەوە و ئێوەش ڕازی بوون؟ گوتیان: بەڵێ .

گوتم: سەبارەت بە قسەی سێیەمەتان کە دەڵێن: ناوی خۆی لە ئەمیری باوەڕداران سڕییەوە ئەوا من بەڵگەیەکتان بۆ دەهێنمەوە کەوا ڕازیتان بکات، وا دەزانم هەمووتان ئەوەتان بیستووە کاتێ پێغەمبەری خواﷺ لە گەڵ بێباوەڕاند لە ڕێککەوتنامەی (الحديبيه) ئاشتبوویەوە بە (علی) فەرمووی: بنووسە ئەمە ئەو ڕێککەوتنەیە کەوا پێغەمبەری خواﷺ (محمد رسول الله) لە سەری ڕێك کەوتووە، بێباوەڕان گوتیان: نەخێر سوێند بە خوا ئێمە تۆ بە پێغەمبەر نازانین وە ئەگەر بە پێغەمبەرت بزانین ئەوا هەرگیز کوشتارمان لە گەڵ نەدەکردی و گوێرایەڵت دەبووین، بنووسە (محمد ی کوڕی عبدالله) . پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەی علی بیسڕەوە و بنووسە ئەمە ئەو پەیمانەیە کە محمد ی کوڕی عبدالله لە سەری ڕێك کەوتووە.

سوێند بە خوا پێغەمبەری خواﷺ لە(علی) چاکترە، لە کاتێکدا ئەو ناوی خۆی سڕییەوە، ئەو سڕینەوە لە پێغەمبەرایەتی نەیسڕییەوە، ئایا وڵامی پرسیارەکەتان درایەوە و ئێوەش ڕازی بوون؟ گوتیان: بەڵێ.

١ـ واتە: پەیامبەر ﷺ بە بڕواداران لە خودی خۆیانیش لە پێشترە لە هەموو کار و بارێکی دین و دونیادا، وە ژنەکانیشی دایکیانن پێویستە وەك دایکی خۆیان ڕێز و حورمەتیان لێ بنێن واتە: لە ڕێز گرتن و حەرامی مارەکردنیاندا وەك دایکیانن بەڵام لە تەماشا کردن و خەڵوەت و.. هتد وەك ژنانی تر مامەڵەیان لە گەڵ بکرێت)).

بۆیە دوو هەزار کەسیان لێ گەڕایەوە، ئەمجار هەموویان دەرچوون و لەسەر گومڕایی خۆیان کوژران، بۆیە کۆچەران و پشتیوانیان کوشتاریان لە گەڵدا کرد)).

بەڕاستی ئەوە زانست و زانیارییە... ئەوە تێگەیشتنە ... بۆیە ئیمامی بوخاری لە (صحیح) ەکەیدا دەرگایەکی کردووەتەوە و ناوی ناوە (باب الفهم فی العلم) واتە: (دەرگای تێگەیشتن لە زانستدا)) جا تێگەیشتن فەزڵێکەو خوای گەورە دەیبەخشێتە ئەو کەسانەی خۆی بیەوێ، خوای گەورەش خاوەنی فەزڵ و چاکەی مەزنە.

ئەوەتا (أبو بكر الصديق) کاتێك پێغەمبەری خواﷺ لەسەر مینبەر راوەستا و فەرمووی: ((إن عبدا خيره الله بين أن يؤتيه من زهرة الدنيا ما شاء، وبين ما عنده، فاختار ما عنده " فبكى أبو بكر وقال: فديناك بآبائنا وأمهاتنا)) خەڵکی دەستیان بە قسە و هەرا کرد لەسەر الصديق، ئایا ابو بكر بۆ وا دەڵێت؟ أبو سعيد الخدری دەڵێت: (ئەوەی کە فەرموودەکە دەگێڕێتەوە): ((فكان رسول الله هو المخبر، وكان أبو بكر هو أعلمنا به)) وە ئەم فەرموودەیە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە (أبو سعيد)ەوە.

ئەوەتا عوسمانی کوڕی عەففان[2] ئافرەتێکیان بۆ هێنا لە پاش شەش مانگ شوو کردن منداڵی بووە، بۆیە تۆمەتباریان کرد بە زینا و ویستی داری حەددی بە سەردا جێ بە جێ بکات، ابن عباس گوتی: لەسەر خۆ بە ئەی ئەمیری ئیماندارن، لە ریواتێکی تردا عەلی وتی: لەسەر خۆ بە ئەی ئەمیری ئیمانداران، جاری وا دەبێت ئافرەت بە شەش مانگ منداڵی ببێت !! ئایا ئەم قسەیە چییە ؟؟ ئایا ئەم قسەت لە کوێ هێناوە ئەی عەلی؟ وە یان ئەی ابن عباس؟ گوتی: لە قورئانەوە، ئافرەت دەبێت لە پاش شەش مانگ منداڵی ببێت هەروەکو لە قورئاندا هاتووە؟ بەلام من

١ـ أخرجه البخاري كتاب ((مناقب الأنصار))، باب ((هجرة النبي ﷺ و أصحابه إلى المدينة)) (٣٩٠٤)، ومسلم كتاب ((فضائل الصحابة))، باب ((من فضائل أبي بكر الصديق رضي الله عنه)) (٢٣٨٢).

٢ـ أخرجه الطبريُّ في ((التفسير)) سورة البقرة آية (٢٣٣)، وابن أبي حاتم في ((تفسيره)) لسورة البقرة (آية ٢٣٣)، وعبدالرزاق في ((مصنفه)) (٧/٣٥١).

ورواية علي عند ابن أبي حاتم في ((التفسير)) (لسورة الأحقاف: ١٥)، ومالك في ((الموطأ)) (في الحدود، باب ما جاء في الرجم باب ١ رقم ١١)، وانظر: ((الدر المنثور)) (تفسير البقرة و الأحقاف).

لێرەدا دەڵێم ئەوە نیعمەتی تێگەیشتنە، بیر لەو ئایەتەی خوای گەورە بکەرەوە ﴿وَحَمْلُهُۥ وَفِصَٰلُهُۥ ثَلَٰثُونَ شَهْرًا﴾ الأحقاف: ١٥، واتە: ماوەی دووگیانی و لە شیر بڕینەوەی (٣٠) مانگی خایاند، واتە: بە هەمووی دوو ساڵ و نیوی خایاندا...)).

واتە: ماوەی دوو گیانی و لە شیر بڕینەوە سی مانگە، شیر بڕینەوە بیست و چوار مانگە هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَٱلْوَٰلِدَٰتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَٰدَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ ۖ لِمَنْ أَرَادَ أَن يُتِمَّ ٱلرَّضَاعَةَ﴾ البقرة: ٢٣٣، واتە: دایکان تا دوو ساڵی تەواو دەتوانن شیر بە منداڵەکانیان بدەن، ئەو دوو ساڵەیش بۆ کەسێکە کە بیەوێ دەورانی شیرپێدان تەواو بکات)).

جا ئەگەر بیست و چوار لە سی دەرکەین ئەوا شەش ی دەمێنێ، جا دەبێت و ئاساییە کە ئافرەت بە شەش مانگ منداڵی ببێت، بەم شێوەیە خوای گەورە ئەو ئافرەتەی بە تێگەیشتنی عەلی یان ابن عەباس رزگار کرد، بە راستی ئەوە تێگەیشتێکی نموونەیی و بەرزە .

هەروەها عومەری کوڕی خەتتاب کاتێك پرسیار لە هاوەڵان دەکات: چی دەڵێن دەربارەی: ﴿إِذَا جَآءَ نَصْرُ ٱللَّهِ وَٱلْفَتْحُ ۝١ وَرَأَيْتَ ٱلنَّاسَ يَدْخُلُونَ فِى دِينِ ٱللَّهِ أَفْوَاجًا ۝٢ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَٱسْتَغْفِرْهُ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ تَوَّابًۢا﴾ النصر: ١-٣، هەندێکیان گوتیان: فەرمانمان پێکراوە سوپاسگوزاری خوا بین و داوای لێخۆشبوونی لێ بکەین ئەگەر سەرکەوتین و رزگارمان کرد، هەندێکیان گوتیان: نازانین یان هەندێکیان هیچیان نەگوت، ابن عباس لەو کاتەدا گەنجێکی بچووك بوو لە مەجلیسەکەدا دانیشتبوو ئەو مەجلیسەی کە عومەر هەڵیبژاردبوون، گوتی: ئەی ابن عباس، ئایا تۆیش وا دەڵێیت؟ گوتی: نەخێر، گوتی: ئەی چی دەڵێیت؟ گوتی: ئەوە ئەجەلی پێغەمبەری خوایەﷺ خوای گەورە خۆی ئاگاداری کردووەتەوە ((إذا جاء نصر الله والفتح)) مەبەستی رزگار کردنی مەککەیە جا ئەوە نیشانەی ئەجەلی تۆیە ((فسبح بحمد ربك واستغفره إنه كان توابا)) ئیمامی عومەر گوتی: هیچی لێ نازانم تەنها ئەوە نەبێت کە تۆ دەیزانی))[١].

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب ((المغازي)) باب (٥١) (٤٢٩٤).

بەڕاستی ئەوە نیعمەتی تێگەیشتنە بۆیە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَفَهَّمْنَٰهَا سُلَيْمَٰنَۚ﴾ الأنبياء: ٧٩، داود و سلێمان هەردوو پێغەمبەری خوان و ڕێزدارن، بەڵام داود لە کێشەیەکدا حوکمی دا و سلیمان ی کوڕی لە گەڵیدا جیاواز بوو، جا خوای گەورە ستایشی تێگەیشتنی سلیمان دەکات بۆ کێشەکە و دەفەرموێت: ﴿فَفَهَّمْنَٰهَا سُلَيْمَٰنَۚ وَكُلًّا ءَاتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا﴾، واتە: چارەسەری کێشەکەمان فێری سولەیمان کرد و تێمان گەیاند کە چۆن بڕیار بدا، بە هەردووك — داوود و سولەیمان — داوەری زانیاریمان پێ بەخشین)).

جا لێرەدا تێگەیشتن لە ڕێگەی هەوڵدانەوە دێت، ئەویش بە ئامادە بوون و دانیشتن لە کۆڕ و مەجلیسی زانا لە خواترس و بەڕێزەکان، بە خوێندنەوەی کتێبی نوسەران لە ئەهلی زانست و زانیاری، لە گەڵ ئەوەیش هەرگیز پەلە نەکرێت لە فەتواداندا و بەرانبەر بەخوا بوێرانە مامەڵە نەکات، یان قسە کردن دەربارەی دینی خوا بێ زانست و زانیاری.

بەراستی ئەمە نیعمەتێکی مەزن و گەورەیە (نیعمەتی تێگەیشتن) وە ئەمەیشە لە پاش زەلیلی و خۆ بە کەم زانین بەرانبەر بە خوای گەورەی باڵا دەست دەکەوێت، داوا لە خوا دەکەم هەمووماندا تێبگەیەنێت و فێرمان بکات.

بویە ئاگاداری خۆم و ئێوە دەکەمەوە کە هەرگیز بوێر نەبێن لە کاتی فەتوادان، جا لە ترسناکترین شێوەی نەفامی: خۆ بە زانا زان، واتە کەسێك خۆی بە زانا دەزانێ کەچی وایش نییە، بۆیە زانایەك دەبینی کە هیچ بەڵگەیەکی پێ نییە لە گەڵ ئەوەیشدا خۆی بە زانا دەزانێت، بۆ نمونە لە کەناڵێکی ئاسمانییەوە پرسیارێکی لێ دەکریت کەچی شەرم دەکات وەڵام نەداتەوە بە تایبەتی دەزانێ کە خەڵکی تەماشای دەکەن بۆیە خۆی بە زانیار دەزانێت بۆیە بە بێ زانیاری قسە دەکات، جا بە ڕاستی ئەمە لوتکەی نەفامییە، جا خراپترین شێوە لە شێوەکانی نەفامی لە پاش نەناسینی خوا و پێغەمبەری خواﷺ ئەوەیە کە خۆی بە زانیار بزانێت بەرانبەر بە خەڵکی، جا ئەگەر من بەڵگەم پێ نەبێت لەم مەسەلەیەدا چی ڕێگەم لێ دەگرێت

ئەگەر بلێم: وەڵامی پرسیارەکەت لە ئەڵقەی داهاتوودا دەدرێتەوە انشاء الله؟ چی شتێك ڕێگەم لێ دەگرێت ئەگەر ئەم مەسەلەیە بگەڕێنمەوە بۆ لای زانایان، ئەوانەی کە هیچ شتێکیان جێ نەهێشتووە ئیللا باسیان کردووە؟ ئەوەی کە لەسەر منە ئەوەیە کە خۆم یەکلا بکەمەوە بۆ خوای گەورە، کاتێکی دیاری کراو بۆ خۆم دیاری بکەم بۆ دووبارە کردنەوە و خوێندنەوە وە بە ڕاستگۆیی و پاڕانەوە داوا لە خوا بکەم کە فێرم بکات و تێگەیشتووم بکات، خودایە دڵسۆزی و تێگەیشتن و زانیاری بە نسیبی هەمووومان بکە.

کەواتە: خۆ بە زانا زان: ئەوەیە کە خۆی بە زانیار بزانێت و کەچی زانا نییە، یان لەو مەسەلەیەدا بەڵگەی پێ نییە، ڕەنگە ئەو کەسێکی زانا بێت بو لە مەسەلەیەکدا خۆی بە زانیار بزانێت کەچی بەڵگەی پێ نەبێت، ئەمە شێویەکە لە شێوەکانی خۆ بە زانا زان، ئەم شێوەش دەرگایەك لە دەرگاکانی ستەم و ناڕەوایی دەکاتەوە کە ئەویش دەرگای قسە کردنە بە دەم دینی خوداوە بە بێ زانست و زانیاری جا کەسی خۆبەزانازان خۆی بە بلیمەت دەزانێت کەچی هێشتا قوتابییە، خۆی بە پێگەیشتوو لە قەڵەم دەدا لە پێش ئەوەی پێ بگات، خۆی بە زانا دەزانێت پێش ئەوەی فێر ببێت.!!

باسی کابرایەك دەکەن لەو جۆرە کە هەرگیز خۆی نەدەپاراست لە قسە کردن لە دینی خوادا تەنانەت لە هەر بابەتێکدا پرسیاریان لێ بکردایە ئەگەر لە پزیشکی و ئەندازیاریشدا بوایە ئەوا وەڵامی هەموویانی دەدایەوە ! ما شاء الله لا قوة الا بالله سبحان الفتاح العلیم، جا هەندێ لە قوتابییانی زانست و زانیاری هاتن و گوتیان: بە ڕاستی ئەم کابرایە زۆر ترسناکە لەسەر خەڵکی وە دەمانەوێت ترسناکی ئەو کابرایە بۆ خەڵکی روون بکەینەوە ... بەڵام چۆن؟ گوتیان: وشەیەك دروست دەکەین کە بنچینەی نەبێت نە لە زماندا و نە لە دونیادا، ئەمجار دێین لە مەجلیسەکەی خۆیدا پرسیاری لێ دەکەین، جا بەو شێوەیە بۆ خەڵکی دووپاتی دەکەینەوە کە ئەو کابرایە بە بێ زانیاری قسە دەکات، بۆ خەڵکی ڕوونی دەکەینەوە کە ئەو کابرایە چەند بوێرە بەرانبەر بە دینی خوا، ئەمجار ڕۆیشتن و وشەیەکیان دروست کرد و

ناویان لێ نا (الخنفشار) و ڕۆیشتن بۆ لای کابرا و پرسیاریان لێ کرد و گوتیان: حەز دەکەین لە ڕێگای بەڕێزتانەوە بزانین مانای وشەی (الخنفشار) چییە؟

ئەویش گوتی: (الخنفشار) ڕووەکێکە بۆنێکی خۆشی هەیە لە دەوروبەری یەمەن دەردەچێت (بۆ ئەوەی فەتواکەی بە بێ دەنگییەوە لێ وەرگرن، خۆ هیچ کەسێك ناڕوات بۆ دەوروبەری یەمەن بۆ گەڕان بە دوای ئەو ڕووەکەدا) ڕووەکێکە بۆنێکی خۆشی هەیە لە دەوروبەری یەمەن دەردەچێت ئەگەر وشتر بیخوات ئەوا شیرەکەی دەگیرێ، هەروەکو شاعیری یەمەن دەفەرموێت:

لقد عقدت محبتكم فؤادي　　　　كما عقد الحليب الخنفشار

واتە: خۆشەویستی ئێوە دڵی منی بەستووە... هەروەکو چۆن الخنفشار شیری بەستووە.

أبو داود دەڵێت: مانای الخنفشار بەم شێوە و بەم شێوەیە ..... القرطبي دەڵێت: بەم شێوە و بەم شێوە .... پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: .....!!!

هەموویان هاواریان کردو گوتیان: بێ دەنگ بە ئەی درۆزنی فێڵباز، بە ناوی هەموو ئەوانەوە درۆت کرد، بە زمانی پێغەمبەری خوداوەﷺ درۆ مەکە چونکە ئەو دەفەرموێت[1]:

((ومن كذب علي متعمدا فليتبوأ مقعده من النار))، واتە: هەرکەسێك بە زمانی منەوە درۆ بکات ئەوا با جێگەی خۆی لە ئاگردا خۆش بکات)).

جا ئەم ئوممەتە بەردەوام توشی ئەم جۆرە بەڵایانە دەبێت لەو خنفشارییانەی کە خۆیان بە زانا دەزانن، ئەوانەی کە بە بێ زانیاری قسە دەکەن لە دینی خوادا بە بێ زانیاری و بە بێ بەڵگە و بە بێ تێگەیشتنی ورد و قووڵەوە لە مەبەستی خوا و پێغەمبەرکەیﷺ...!

من لێرەدا ئاماژە بەو پاشاگەردانییە زۆرە دەکەم لەو هەموو فەتوایەی کە لەسەر شاشەی کەناڵە ئاسمانییەکان دەردەچێت، داوا لە خوا دەکەم من و هەموو

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب ((العلم)) باب ((إثم من كذب على النبي ﷺ)) (١١٠)، ومسلم في مقدمة صحيحه، باب ((تغليظ الكذب عل رسول ﷺ)) (٣) من حديث أبي هريرةرضي الله عنه.

برایانم چاوروون بکات بە بینینی راستی و زانست و زانیاری هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

ئایا هیچ کەسێك هەیە لە پێغەمبەری خواﷺ زاناتر بێت؟ نەخێر... هیچ کەسێك لەو زاناتر نییە، کەچی سەرزەنشتی لێ گیرا کاتێك گوتی: سبەینێ وڵامتان دەدەمەوە[1]، کارەکەی پەیوەست نەکرد بە ویستی خوداوە، بۆیە لەو پێناوەدا خوای گەورە قورئانی دابەزاند: ﴿وَلَا تَقُولَنَّ لِشَاْىۡءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا ﴿٢٣﴾ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُۚ وَٱذۡكُر رَّبَّكَ إِذَا نَسِيتَ﴾ الكهف: ٢٤، واتە: هەرگیز لە بارەی هیچ شتێکەوە بە دڵنیاییەوە مەڵێ: من بەیانی ئەو کارە دەکەم بە وشەی (انشاء الله) وە نەبێت، واتە: کاتێ ئەتەوێ هەر شتێك بکەیت هەر دەبێ بڵێت: انشاء الله .(٢٣) وە هەر کە لە بیرت چوو (انشاء الله) بکەیت و ئەوجا وە بیرت هاتەوە هەر دەبێ (انشاء الله) بکەیت وە هەمیشەش یادی پەروەردگارت فەرامۆش نەکەیت(٢٤))).

ئا ئەوەتا (عبد الله ی کوڕی عمر)... زانای زوهد و قورئان و سوننەت... الزهری[2] لە (خالد ی کوڕی أسلم) ەوە دەیگێڕێتەوە و دەڵێت: ((خرجنا مع عبد الله بن عمر نمشي فلحقنا أعرابي فقال: أنت عبد الله بن عمر؟ قال: نعم . قال: قال سألت عنك فدللت عليك فأخبرني أترث العمة؟ فقال ابن عمر: لا أدري . فقال: أنت ابن عمر ولا تدري؟ وقال مرة أخرى: أنت لا تدري ولا ندري؟ قال: نعم اذهب إلى العلماء بالمدينه فسلهم ...فلما أدبر قبل ابن عمر يديه، فقال: نعم ما قال أبو عبد الرحمن، يسأل عما لا يدري، فقال: لا أدري)) واتە: لە گەڵ (عبدالله ی کوڕی عمر)دا دەرچووین، کابرایەکی دەشتەکی شوێنمان کەوت لە کاتێکدا ئێمە ڕێمان دەکرد و گوتی: تۆ (عبدالله ی کوڕی عمر) ی؟ گوتی: بەڵێ... گوتی: پرسیاری تۆم کرد و تۆیان نیشان دام، ئایا لە میراتدا پوور هیچ پشکێکی هەیە؟ ابن عمر گوتی: نازانم... کابرا: گوتی: تۆ (ابن عمر) یت و نازانیت؟ جارێکی تر گوتی: تۆ نازانیت و ئێمەیش نازانین؟ گوتی:

١ـ أخرجه ابن إسحاق، كما في ((تفسير ابن كثير))، و((الدر المنثور))والطبري في ((تفسيره)) (٢٢٦٥٧)، عن ابن عباس و سنده ضعيف.

٢ـ أخرجه الدارمي في ((سننه)) (١٧٩، ١٨١)، والحاكم (٦٤٤٦)، والبيهقي في ((الكبرى)) (٨٢/٤).

بەڵێ... بڕۆ بۆ لای زانایانی شاری مەدینە و پرسیار لەوان بکە... کاتێ کابرا پشتی هەڵکرد و ڕۆیشت (ابن عمر) دەستەکانی خۆی ماچ کرد و گوتی: باشترین شت ئەوە بوو کە (ابو عبدالرحمن) گوتی، پرسیاری لێ کرا دەربارەی شتێك کە نازانێت گوتی: نازانم)).

بەڵێ... ابن عمر دەڵێت: نازانم... سوێند بە خوا بە ڕاستی جوانترین و خۆشترین و ڕازاوەترین وشەیە.

ئەگەر باسی زانایان بکرێت... ئەوا (مالك ی کوڕی أنس) ئەستێرەیەکە لە ئاسمانی زانست و زانایاندا دەدرەوشێتەوە, کە بە (إمام دار الهجرە) ناسراوە، قوتابییە ژیرەکەی کە (الشافعی) یە دەڵێت: (ئەو (شافیعی)ەی کە یەکێکە لە پێشەوایان، قوتابی (مالك) بووە بە نۆ شەو کتێبی (موطأ) ی ئیمامی (مالك) ی لە بەر کرد) کاتێك ڕۆیشت بۆ لای (مالك) بۆ ئەوەی لە بەر دەستیدا فێری زانست ببێت، ئیمامی (مالك) گوتی: (کاتێك کە (شافعی) بە لەبەر کردنەوە کتێبی (موطأ) ی بۆ خوێندەوە و لە هیچ وشەیەکدا نەوەستا و کێشەی نەبوو): ئەی (شافعی) ... من وا دەبینم کە خوای گەورە ڕوناکییەکی خستووەتە دڵتەوە، تۆیش بە تاریکی سەرپێچی مەیکوژێنەوە)[1]

(شافعی) دەڵێت: هاوڕێتی (مالك) م کرد، جارێکیان پرسیاری لێکرا دەربارەی چل و هەشت مەسەلە کەچی ئیمامی (مالك) بە سی و دوو دانەی گوتی: نازانم.[2]

ئیمامی (شافعی) مامۆستای (ئەحمەدی کوڕی حەنبەل)ە، (ئیسحاق ی کوڕی ڕاهەوەی) دەڵێت: (ئەحمەد) بە منی گوت: ئەی (ئیسحاق) وەرە با کەسێکت پێ نیشان بدەم لە مەککە کە هەرگیز چاوەکانت کەسی وایان نەبینیوە،! (ئیسحاق) گوتی: جا (الشافعی) پێ نیشان دام ! منیش تێڕوانینم لە گەڵدا کرد دەربارەی فیقە کەچی هیچ کەسێکم وەك ئەو نەبینیوە، دەربارەی قورئان تێڕوانینم لە گەڵدا

١- ((الداء والدواء)) (١٠٤) و ((إعلام الموقعين)) (٢٥٨/٤).

٢- ((تفسير القرطبي)) سورة البقرة آية (٣٢)، و ((التمهيد)) لابن عبدالبر (٧٣/١)، ((و آداب الفتوى)) للنووي (١٦)ط الفكر

کرد کەچی هیچ کەسێکم نەبینیوە لەو زاناتر بێت، دەربارەی فەرموودە تێڕوانینم لە گەڵدا کرد کەچی هیچ کەسێکم نەبینیوە لەو زاناتر بێت، لە گەڵ (شافعی)دا دەربارەی زمان تێڕوانینمان کرد بینیم ئەو مالّی زمانە، سوێند بە خوا چاوەکانم کەسی نەبینیوە وەك (الشافعی).[1]

ڕۆژێك ئیمامی (الشافعی) لە مەجلیسە پڕ لە زانستەکەیدا دادەنیشێت کەسێك دێت و لە مەسەلەیەکدا پرسیارێکی لێ دەکات، ئەویش بێ دەنگ دەبێت، کابرا دەڵێت: ئایا وەڵام نادەیتەوە؟ کەچی ئەو بێ دەنگە، کابرا دەڵێت: ئایا وەڵام نادەیتەوە ....؟ خوا ڕەحمەت لێ بکات... (شافعی) گوتی: چاوەڕێ دەکەم تاوەکو بزانم ئایا فەزڵ و چاکە لە بێ دەنگیمدایە یان لە قسەکردنمدا؟[2]

ئەی خودایە ..! بەڕاستی ئێمە لەوپەڕی بوێریداین ... ئێستا وتەی ئەو شاعیرە دێتە گوێمدا کە دەڵێت:

و غیر تقي یأمر الناس بالتقی   طبیب یداوي الناس والطبیب علیل

واتە: ئەوانەی کە لە خواترس نین فەرمان دەکەنە خەڵکی بە لە خوا ترسان، پزیشکێك چارەسەری خەڵکی دەکات و کەچی پزیشکەکە خۆی نەخۆشە.

إلهـــي لا تعـــذبنی فـــإني	مقـــر بالـــذي قـــد كـــان مـــنی
فکـم مـن ذلـة لـي فی البرایـا	وأنـــت علـــي ذو فـــضل ومـــن
یظـــن النـــاس بـــي خـــیرا	وإني لشر الناس إن لم تعف عنی

واتە: ئەی خودایە سزام مەدە چونکە من، دان بە هەڵەکانی خۆمدا دەنێم ، چەندەها جار هەڵەم دەکرد و تێدەکەوتم، تۆ خاوەن فەزڵ و منەتی بە سەرمەوە، خەڵکی گومانی باش بە من دەبەن، بەڵام من خراپترین کەسم ئەگەر تۆ لێم خۆش نەبیت.

١ـ أخرجه ابن عساکر في ((تاریخه)) (٥١ / ٣٢٨ – ٣٣٠).

٢ـ انظر: ((إعلام الموقعین)) (٤/٢١٨)، و ((بدائع الفوائد)) (٣/٧٧٣)، و ((إحیاء علوم الدین)) (١/٢٥)، و ((أدب المفتي والمستفتي))لابن الصلاح (١ /١٣).

سوێند بە خوا من باسی ئەم بابەتەم نەکرد بۆ ئەوەی وا هەست بکەم خۆم کەسێکی شایستەم، بەڵکو لە دەرگای هەست کردن بە بەرپرسیارییەتی، جا ئەمەیشە بنەمایەکی أصولی دووپاتی دەکاتەوە، ((ئەگەر ئاو نەبوو ئەوا تەیەموم بە خۆڵ بکە))بەڵێ... ئێمە لەوپەڕی پێویستیدایین بۆ فێربوون لەکتێبەکەی خوادا و فەرموودەکەی پێغەمبەرﷺ ئەویش بە راستگۆیی و دڵسۆزی و پاڕانەوە و زەلیلی نواندن و دانیشتن لە بەر دەستی زانا لە خواترسەکان، هەر یەکێك لە ئێمە کاتێك بۆ خۆی دانێت بۆ فێربوون، ئەگەر کار و کەسابەتەکەی هەرچی بێت، پلە و پایەکەی هەرچی بێت، رووە کۆمەڵایەتییەکەی هەرچی بێت، دەبێت کاتێك بۆ خۆت دەست نیشان بکەیت بۆ فێربوون دەربارەی خواکەت، دەربارەی پێغەمبەرەکەتﷺ، چونکە خوای گەورە فەرمانی نەکردووەتە پێغەمبەرەکەیﷺ بە داواکردنی زیاتر تەنها لە زانستدا نەبێت، جا خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَقُل رَّبِّ زِدْنِي عِلْمًا﴾ طـه: ١١٤، واتە: بلێ: ئەی پەروەردگارم! زانست و زانیاریم زیاد بکە)).

ڕێزداران... نامەوێت چیتر لەمە زیاتر لەسەر نیشانە بچووکەکانی قیامەت بڕۆم بەڵام هەندی نیشانە هەن جووتن لە گەڵ نیشانە گەورەکاندا وەکو دەرکەوتنی المهدی – هەروەکو لە پاشاندا باسی دەکەم انشاء الله –هەروەها روخاندنی کەعبە هەروەکو باسی دەکەین و روونی دەکەینەوە، داوا لە خوا دەکەم کە کارە چاکەکانمان لێ وەرگرێت

نیشانە گەورەکانی قیامەت

دەرکەوتن و دەرچوونی مەسیحی دەجال

(خروج المسيح الدجال)

بڕوام وایە زۆربەی ئەو نیشانە بچووکانەی پێغەمبەری خوا ﷺ باسی کردوون روویان داوە، جگە لە چەند نیشانەیەکی کەم، لەوانە بۆ نمونە: ئەو نیشانەیەی کە ئیمامی (مسلم)[1] ریوایەتی کردوە لە فەرموودەی (أبو هريرە)وە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((لا تقوم الساعة حتى يَحْسِرَ الفرات عن جبل من ذهب يقتتل الناس عليه، فيُقتل من كل مائة تسعة وتسعون، ويقول كل رجل منهم: لعلّي أكون أنا الذي أنجو)(واتە: قیامەت هەڵناسێت تاکو رووباری فورات چیایەکی ئاڵتون ئاشکرا دەکات، لە پێناویدا خەڵکی دەجەنگن و لە هەر سەد کەس نەوەت و نۆ کەسی دەکوژرێت، هەر کەسێك لەوانە دەڵێت: بەڵکو من ئەو کەسەیە بم کە رزگارم دەبێت)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە (صحيح مسلم)[2]دا هاتووە پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((فمن حضره فلا يأخذ منه شيئاً)) واتە: هەر کەسێك ئەگەر ئامادەی بوو ئەوا با هیچی لێ نەبات)).

جا گومان لەوەدا نییە مەبەست لەم چیایە چیایەکی ئاڵتونی راستەقینەیە، ئەوەی کە هەندێ لە ئەهلی زانست و زانیاری باسیان کردوە و دەڵێن: گوایە مەبەست لەو ئاڵتونە ئاڵتونی رەشە (واتە: نەوت) ئەوا بەو شێوەیە نییە ! ! من خۆم خوێندومەتەوە لە هەندێ لە هەواڵەکانەوە دووپاتی دەکەنەوە کەوا مانگە

١ـ أخرجه مسلم كتاب ((الفتن و أشراط الساعة)) ، باب ((لا تقوم الساعة حتى يحسر الفرات عن جبل من ذهب)) (٢٨٩٤).

٢ ـ أخرجه مسلم (٣٠/٢٨٩٤).

دەستکردەکان وێنەی چیایەکی ئاڵتونیان گرتوە لە ڕووباری فورات کە دەکەوێتە وڵاتی عێراق، بەڵام ناتوانم ئەوە بسەلمێنم تاکو ئەو باسە ڕوون نەبێتەوە، ئێمە ئێستا لە سەردەمی پەیوەندی و گەیاندندا دەژین، هەموو شتێك لە کاتی خۆیدا دەردەکەوێت، بەڵام هەندێ نیشانە دەمێننەوە کەوا هاوجووت و هاوکاتن لە گەڵ نیشانە گەورەکاندا هەروەکو باسم کرد، لە کاتی خۆیدا ــ إنشاء الله ــ لە گەڵ نیشانەکانی تردا باسی دەکەم.

جا بفەرموون ــ براکانم ــ بۆ ئەوەی نیشانە گەورەکان بناسین کە پێغەمبەری ڕاستگۆﷺ باسی کردوون، ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆوە قسە ناکات، لە فەرموودەیەکی (صحیح) دا هاتوە کە ئیمامی (مسلم)[1] ریوایەتی کردوە لە فەرموودەی (حذيفة ى کوڕی أسيد الغفاری)یەوە.. حذيفة دەڵێت: (((أطلع النبيﷺ علينا ونحن نتذاكر، فقال ﷺ: " ما تذاكرون؟" قالوا: نذكر الساعة، قالﷺ " إنها لن تقوم حتى ترون قبلها عشر آيات)) فذكر: الدخان، والدجال، والدابة، وطلوع الشمس من مغربها، ونزول عيسى ابن مريم(عليه السلام)، ويأجوج ومأجوج، وثلاثة خسوف: خسف بالمشرق، وخسف بالمغرب، وخسف بجزيرة العرب، وآخر ذلك نار تخرج من اليمن، تطرد الناس إلى محشرهم)) واتە: پێغەمبەری خواﷺ بە سەری کردینەوە لە کاتێکدا ئێمە زیکر و یادمان دەکرد، فەرمووی: ــ ئەوە باسی چی دەکەن؟ فەرموویان: باسی قیامەت دەکەین، فەرمووی ﷺ: قیامەت هەڵناسێت تا لە پێشیدا (دە) نیشانە نەبینن ئەمجار باسی کرد و فەرمووی: (دوکەڵەکە) و (دەججال) و (زیندەوەرێکی سەیر (دابة)) و (هەڵاتنی ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە) و (دابەزینی عیسا ی کوڕی مەریەم(عليه السلام)) و (یەئجوج و مەئجوج) و سێ ڕۆچوون ڕوو دەدات: (ڕۆچوونێك لە ڕۆژهەڵات) و (ڕۆچوونێك لە ڕۆژئاواوە) و (ڕۆچوونێك لە دورگەی عەرەبەوە) و لە کۆتایی ئەوانە ئاگرێك لە یەمەنەوە دەردەچێت خەڵکی رادەماڵێت بەرەو مەحشەر)).

١ ــ أخرجه مسلم كتاب ((الفتن و أشراط الساعة)) ، باب ((في الآيات التي تكون قبل الساعة)) (٢٩٠١) .

ئەم نيشانە گەورانە لە جێگای تردا بە ريزبەندييەكی جياواز باسكراوە، ئەو ريزبەندييەی باس كراوە لە فەرموودەكەی پێغەمبەری خوادا ﷺ مەبەست ئەوە نييە كەوا ئەو نيشانانە بەو شێوەيە لە دوای يەك روو دەدەن، چونكە چەند فەرموودەيەكی (صحيح) ی تر هاتوون لەو ريزبەندييەی فەرموودەكەی (حذيفة ی كوڕی أسيد الغفاری) جياوازە كە لە (صحيح مسلم) ريوايەت كراون.

جا لە پاش كۆ كردنەوە لە نێوان هەموو ريوايەتەكان و پەسەندكردنيان بۆمان روون دەبێتەوە ـ هەروەكو الحافظ ابن حجر[1] ـ رەحمەتی خوای لێ بێت ـ و جگە لەو لە ئەهلی زانست و زانياری باسيان كردوە..كە دەرچوونی دەججال يەكەم نيشانەيە لە نيشانەكان و يەكەم ئايەتی گەورەيە كە بانگەشە دەكات بە گۆڕينی هەموو حاڵ و وەزعی جيهان لە سەر رووی زەويدا و ئەم گۆڕانكارييەی بارودۆخی زەوی كۆتايی بە دابەزينی عيسای كوڕی مەرەيەم دێت (عليه وعلى نبينا أفضل الصلاة والسلام) بە مەبەستی كوشتنی دەججال و دوعا كردن لە (يەئجوج و مەئجوج)، هەروەكو لە پاشاندا باسی دەكەم ـ إنشاء الله ـ .

دەرچوونی ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە يەكەم نيشانەی گەورەيە كە بانگەشە دەكات بۆ گۆڕينی گەردوون و جيهانی سەرەوە، (العالم العلوی)، ئەوەش بە دەركەوتنی زيندەوەرە سەيرەكە (الدابە) كۆتايی پێ دێت و بۆچوونی پەسەندكراو ئەوەيە كە ئەو زيندەوەرە لە هەمان ڕۆژدا دەردەچێت كە ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە دەردەچێت، چونكە ئەگەر ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە دەرچوو ـ هەروەكو لە پاشاندا باسی دەكەم إنشاء الله ـ چيتر تەوبەی تەوبەكاران وەرناگيرێت، پاشان ئەو زيندەوەرە لە هەمان ڕۆژدا دەردەچێت بۆ ئەوەی ئيمانداران بە سيفەتی ئيمانەوە نيشان بكات و بێ باوەڕان بە سيفەتی بێباوەڕييەوە نيشان بكات بە مەبەستی تەواو بوون و يەكلايی كردنەوە و جياكردنەوە لە نێوان بڕواداران و بێ باوەڕان، و لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم.

---

١ (فتح الباري) (٣٥٣/١١) بتصرف ط المعرفة .

دەرچوونی دەجال: یەکەم نیشانەیە و یەکەم ئایەتە لە ئایەتە گەورەکان کە بانگەشەی گۆڕانی بارودۆخی جیهان دەکات لە سەر رووی زەویدا، بۆیە من بەو کەسانە دەڵێم کە نکۆڵی لەو فەرموودانە دەکەن و ئەوانەی نکۆڵی باس و بوونی دەججال دەکەن و ئەوانەی کە دەڵێن: دەججال تەنها هێمای خراپەکارییە و کەسایەتییەکی راستەقینە نییە! !دەڵێم: بە راستی ئەمە پیرۆز راگرتن و پێش خستنی عەقڵە بە سەر دەقە راست و دروستەکاندا.. نابێت ئێمە عەقڵ بکەینە خودایەك و بیپەرستین جگە لە خوا، لێرەدا حەز دەکەم بڵێم: ئێمە لە قەدر و نرخ و پایەی عەقڵ کەم ناکەینەوە بەڵکو روناکی وەحی خوداوەند(سروش) هەرگیز روناکی عەقڵ ناکوژێنێتەوە، بەڵکو پڕ بەرەکەتی دەکات و پاکی دەکاتەوە و بە هێزی دەکات، بە مەرجێك عەقڵ و هەموو بوونەوەر کڕنۆش ببەن بۆ خوای گەورە و میهرەبان، دەبێ عەقڵ داهێنان لەو بوارەدا ئەنجام بدات کەوا لە توانایدا هەیە و خۆی پێی خۆشە، بەڵام ئەگەر هاتوو عەقڵی خۆی کردە خودایەك یان تاغوتێك بۆ ئەوەی حوکم بدات بە سەر دەقە راست و دروستەکاندا و ئەوەی کە عەقڵ پێی رازی بێت پێی رازییە و ئەوەی پێی رازی نەبێت رەدی بکاتەوە ئەوا دینی خوا دەبێتە یارییەك بە دەستی عەقڵی مرۆڤەکانەوە، ئەگینا توخوا پێم بڵێ.. ئایە ئەو دینە کە وەری دەگرین کام دینە؟ ئەو دینەیە کە عەقڵی من پێی رازییە یان ئەو دینەی کە عەقڵی تۆ پێی رازییە؟! ئا بەم شێوەیە دین دەبێتە شتێك بە ویستی خۆمان وەریگرین یان رەدی بکەینەوە! بۆیە بە هیچ شێوەیەك نابێت عەقڵ بکەینە داوەرێك لە بەر دەستی دەقە روون و دروستەکاندا.

علم العليم وعقل العاقل اختلفا — من ذا الذي فيهما قد أحرز الشرفا
العلم قال: أنا أحرزت غايته — والعقل قال: أنا الرحمن بي عرفا
فأفصح العلم إفصاحا وقال له — بأينا الله في قرآنه اتصفا
فأيقن العقل أن العلم سيِّده — فقبل العقل رأس العلم و انصرفا

واتە: زانستی زانیارێك و عەقڵی هۆشمەندێك بوە جیاوازییان کام لەوان پلە و پایە و شکۆمەندیان بە دەست هێناوە، زانستەکە گوتی: من ئەو مەبەستەیەم بە

دەست هێناوە، عەقڵ گوتی: لە ڕێگای منەوە خەڵکی خودایان ناسیوە

بۆیە زانستەکە بە دەربرینێك دەریبڕی و گوتی: بە کام لە ئێمە خوای گەورە لە قورئاندا وەصفی خۆی کردوە، بۆیە عەقڵ زانی کەوا زانست گەورەی ئەوە، پاشان عەقڵ سەری زانستی ماچ کرد و بڵاوەیان لێ کرد.

ڕەحمەتی خوا لە (ابن القیم)[1] کاتێك دەفەرموێت:

لا يستقل العقل دون هداية	بالوحي تأصيلا ولا تفصيلا
كالطرف دون النور ليس بمدرك	حتى يراه بكرة و أصيلا
نور النبوة مثل نور الشمس	للعين البصيرة فاتخذه دليلا
فإذا النبوة لم ينلك ضياؤها	فالعقل لا يهديك قط سبيلا
طرق الهدى محدودة إلا على	من أم هذا الوحي والتنزيلا
فإذا عدلت عن الطريق تعمدا	فأعلم بأنك ما أردت وصولا
يا طالبا درك الهدى بالعقل	دون النقل لن تلقى لذاك دليلا

واتە: هەرگیز عەقڵ سەربەخۆ نابێت بە بێ هیدایەت بە وەحی لە بناغەوە و بە دوور و درێژی، وەکو چاوێك بە بێ روناکی نابینێ تاکو بەیانیان و ئێواران تەماشا بکات، روناکی پێغەمبەرایەتی وەك روناکی رۆژە بۆ ئەوەی چاوەکان ببینن بۆیە بیکە رابەرێك، ئەگەر پێغەمبەرایەتی روناکی خۆی پێت نەبەخشی ئەوا عەقڵ بە تەنها هەرگیز بۆ رێگا رێنموییت ناکات، رێگاکانی هیدایەت دیاریکراون تەنها ئەو کەسە نەبێت کە پیشەوای ئەم سرووش و قورئانەیە، ئەگەر بە قەستی لە رێگا لابدەیت ئەوا بزانە کە خۆت نەتویستوە بگەیتە جێ، ئەی داواکاری هیدایەت لە رێگای عەقڵەوە بە بێ قورئان و فەرموودە بزانە کە ئەوە هەرگیز نابێتە رابەرت.))

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمْ عَنْهُ فَٱنتَهُوا۟ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ﴾(الحشر: ٧) واتە: هەرچی پەیامبەر ﷺ پێی دان

---

١ ((الصواعق المرسلة)) (٩٧٩/٣) ط العاصمة .

وەری بگرن، واتە: ـ بەچی فەرمانی پێ کردن لە هەر شتێکدا ئەوا جێبەجێی بکەن. ڕێیشی لە هەر شتێ لێ گرتن، ئێوەش دەستی لێ هەڵگرن و خۆتان لە خەشم و غەزەبی خوا بپارێزن بە جێبەجێکردنی فەرمانەکانی و وازهێنان لە قەدەغەکراوەکانی بە ڕاستی خوا سەخت تۆڵەیە ڕقی لە هەر کەسێك گرت ڕزگاری نابێ)).

جا سوننەتی پێغەمبەرﷺ خۆی لە خۆیدا وەحی خودایە و پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ باسی ئەوەی بۆ کردووین.

هەروەکو (أحمد) و (أبو داود) ڕیوایەتیان کردوە بە سەنەدێکی (صحیح)[1] لە فەرموودەیەکی (المقدام ی کوڕی معد یکرب)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ألا إني أوتيت الكتاب ومثله معه ، ألا يوشك رجل شبعان على أريكته يقول: عليكم بهذا القرآن فما وجدتم فيه من حلال فأحلوه، وما وجدتم فيه من حرام فحرموه، ألا لا يحل لكم لحم الحمار الأهلي، ولا كل ذي ناب من السبع ولا لقطة معاهد)) واتە: خوای گەورە قورئانی پێ بەخشیوم و هاوشێوەکەی لە گەڵدایە (واتە: سوننەت) خەریکە وای لێ دێت کەسێکی تێر لەسەر قەنەفەکەی دانیشتوە و دەڵێت: دەست بگرن بەم قورئانەوە (واتە: تەنها ئەم قورئانەمان بەسە) ئەوەی حەڵاڵ بوو تیایدا بە حەڵاڵی بزانن و ئەوەی حەرام بوو تیایدا بە حەرامی بزانن، بزانن کەوا گۆشتی گوێدرێژی ماڵی حەڵاڵ نییە بۆتان، لە گەڵ هەموو دڕندەیەکی کەڵپەدار و دۆزراوەی پەیمان پێدراوەکان)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە (الترمذي) و (ابن ماجە)[2] ڕیوایەتیان کردوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((و إنما حرم رسول الله ﷺ كما حرم الله)) واتە: دڵنیابن ئەوەی کە پێغەمبەری خواﷺ حەرامی کردوە هەروەکو ئەوەیە چۆن خوای

---

١ أخرجه أحمد (٤/١٣٠) ، وأبو داود كتاب ((السنة)) ، باب ((في لزوم السنة)) (٤٦٠٤) ، و صححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٢٨٧٠) ، و((صحيح الجامع)) (٢٦٤٣) .

٢ أخرجه الترمذي كتاب ((العلم)) ، باب ((ما نهى عنه أن يقال عند حديث رسول الله ﷺ (٢٦٦٤) وقال : ((حديث حسن غريب من هذا الوجه)) ، وابن ماجه في المقدمة (١٢) ، وأحمد (٤/١٣٢) ، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح سنن الترمذي ، وابن ماجه)) .

گەورە حەرامی کردبێت)).

لە شیرینترین و ڕازاوەترین قسەکانی ئیمامی (الشوکانی) ئەوەیە کە دەڵێت[1]: ((جێگیر بوونی بە بەڵگەدانانی سوننەت و سەربەخۆ بوونی لە دانانی حوکمە شەرعییەکاندا یەکێکە لە پێویستییە دینییەکان و هیچ کەسێك لەوەدا جیاواز نییە ئیللا کەسێك نەبێ کە لە ئیسلامدا هیچ پشکێکی نەبێت)).

بۆیە هیچ کەسێك ناتوانێت لە قورئان تێبگات بە بێ سوننەت، ئیللا دەبێ بگەڕێینەوە بۆ ئەو کەسەی کە قورئانی بە سەردا دابەزیوە کە ئەویش پێغەمبەری ئەکرەمە ﷺ.

بۆیە دەڵێم: ئەم قۆناغە ـ لە نیشانەکانی قیامەت ـ ناکرێت و نابێت هیچ یاسایەك لەو یاسایانەی کە ئێستا حوکممان دەکەن حوکمی تێدا بکات، چونکە کارەکە جیاواز دەبێت، هەروەها خۆمان بەو ریزبەندییەوە خەریك ناکەین، چونکە ئەگەر نیشانەیەك لە نیشانە گەورەکان دەرکەوێت ئەوا ئەو دوای نیشانەکان بە دوایدا دێن و دەردەکەون هەروەکو خۆشەویست ﷺ باسی کردوە.

ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و الحاکم لە (مستدرك)ەکەیدا و جگە لەوان[2] ڕیوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو) کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((الآيات خَرَزات منظومات في سلك، فإن يُقطع السلك يتبع بعضها بعضاً)) واتە: نیشانەکان وەك دەنکەکانن لە دەزوویەکدا هۆنراونەتەوە، ئەگەر دەزووەکە بچڕا ئەوا شوێنی یەکتر دەکەون)).

جا یەکەم نیشانەیەك بانگەشەی گۆڕینی حاڵی سەر زەوی دەکات: دەرچوونی دەججالە.

ئایە دەججال کێیە؟

حەز دەکەم لێرەدا بڵێم: زۆربەی موسڵمانان هیچ شتێك دەربارەی دەججال

---

١ ـ (إرشاد الفحول) (٥٣٠) .

٢ ـ أخرجه أحمد (٢/ ٢١٩)، والحاكم (٤/٥٢٠) عن عبدالله بن عمرو، وله شاهدٌ عن أبي هريرة ، أخرجه ابن حبان (٦٨٣٣)، والطبراني في ((الأوسط)) (٤٢٧١) ولـه شـواهد أخـرى، صحـحه بهـا الألبـاني في ((الـصحيحة)) (١٧٦٢، ٣٢١٠) و ((صحيح الجامع)) (٢٧٥٥) .

نازانن، بەڵکو هەندێکیان دەڵێن: ئەمانە هەموو ئەفسانەن! ئێمە وا لە سەردەمی ئەنتەرنێت و ئۆتۆمەداین، برای بەڕێزم... ئەوەش بزانە کە لە نیشانەکانی دەرکەوتنی دەججال ئەوەیە خەڵکی واز لە باسکردنی ئەو بهێنن، هەروەها زانایان و بانگەوازکاران لە سەر مینبەرەکان باسی ناکەن[1]، بە ڕاستی ئەم ئوممەتە دەججالیان لە یاد کردوە ئیللا مەگەر کەسانێك نەبێت خوا ڕەحمی پێ کردبێتن.

لێرەدا پرسیارێك دەکرێت: ئایە دەججال مرۆڤە یاخود جنۆکەیە؟ ئایە ئەو مرۆڤێکە لە نەوەکانی ئادەم؟ بەڵێ: ئەو مرۆڤە و ئادەمیزادە!

ئایە بۆ ناونراوە بە(المسیح الدجال)؟

وەڵامەکە ئەوەیە کە پێغەمبەری خواﷺ باسی کردوە ((الدجال ممسوح العین)) واتە: دەججال چاوی سڕاوەتەوە و ڕەش بوەتەوە))، (الدجال): لە داپۆشین و گومڕاکردن و درۆکردنەوە هاتوە، چونکە ئەو حەق و ناحەق تێکەڵ دەکات، ناونراوە (المسیح) نەك (المسیخ) چونکە ئەو گومڕاکەر و درۆزن و خەڵەتێنەری خەڵکییە ئیللا کەسانێك نەبێت کە خوا ڕەحمی پێ کردبێتن.

لەسەر ڕووی زەویدا هیچ فیتنەیەك نییە لەو ڕۆژەوە کە خوای گەورە ئادەمی دروستکردوە تاکو ڕۆژی قیامەت ترسناکتر بێت لە فیتنەی دەججال!!

هەروەکو لە (صحیح البخاری)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (أم سلمە) ی خێزانی پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((استیقظ النبي ﷺ ذات لیلة فقال: ((سبحان الله، ماذا أُنزل اللیلة من الفتن، وماذا فُتح من الخزائن، أیقظوا صواحب الحجر ـــ یرید بە أزواجه ـــ حتی یصلین،فرب کاسیة في الدنیا عاریة في الآخرة)) واتە: شەویکیان پێغەمبەری خواﷺ لە خەو هەستا و فەرمووی: پاکی و بێگەردی بۆ خوا، ئەمشەو

---

١ ـ کما في حدیث الصعب بن جثامة أن النبي ﷺ قال : لا یخرج الدجال حتی یذهل الناس عن ذکره ، وحتی تترك الأئمة ذکره علی المنابر)) أخرجه عبدالله بن أحمد في ((زوائد المسند)) (٧١/٤) والطبراني في ((مسند الشامیین)) (٩٩٢) وقال الهیثمي في ((المجمع)) (٧/ ٣٣٥) : رواه عبدالله بن أحمد من روایة بقیة عن صفوان بن عمرو ، وهي صحیحة ، کما قال ابن معین ، وبقیة رجاله ثقات)) ،ذکره الشیخ الألباني في ((قصة المسیح الدجال)) (٣٠) .

٢ـ أخرجه البخاري کتاب ((العلم))، باب (العلم والعظة باللیل) (١١٥) و (٦٢١٨) .

چی شتێك لە فیتنەکان دابەزیوە، ئایە چی شتێك لە گەنجینەکان کراونەتەوە، خێزانەکانم هەڵسێنن بۆ ئەوەی نوێژ بکەن، ڕەنگە کەسێکی داپۆشراو لە دونیادا رووت بێت لە دوارۆژدا)).

مەبەست و بەڵگە لە فەرموودەکەدا ئەوەیە: کە دەفەرموێت: ((ماذا أُنزل الليلة من الفتن، وماذا فُتح من الخزائن؟)).

بەڵکو لە (صحيح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هريرە)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((بَادِرُوا بِالأَعْمَال فِتَناً كقطع الليل المظلم، يصبح الرجل مؤمناً ويمسي كافراً، أويمسي مؤمناً، ويصبح كافراً، يبيع دينه بعرض من الدنيا)) واتە: بە کردەوەی چاکە پێشبرکێ بکەن پێش ئەوەی تاقیکردنەوە دابەزێتە سەر هەر یەکێکتاندا وەکو پارچەیەك لە شەوەزەنگی تاریك، کە رۆژ دەبێتەوە کابرا ئیماندارە و کەچی ئێوارەی بە سەردا دێت کافر بوە یان کە ئێوارە دێت ئیماندارە و کاتێ رۆژ دەبێتەوە کافر بوە دینەکەی خۆی دەفرۆشێت بە شتێکی بێ نرخی دونیا)) ئەی پەروەردگارمان بمانپارێزە.. بمانپارێزە...!!

لە (صحيح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە کە دەفەرمووێت: ((كنا مع رسول الله ﷺ في سفر فنزلنا منزلاً، فمنا من يصلح خباءه، ومنا من ينتضل، ومنا من هو في جشره، إذ نادى منادي رسول الله ﷺ: الصلاة جامعة، فاجتمعنا إلى رسول الله ﷺ، فقال:((إنه لم يكن نبي قبلي إلا كان حقا عليه أن يدل أمته على خير ما يعلمه لهم، وينذرهم شر ما يعلمه لهم، وإن أمتكم هذه جعل عافيتها في أولها، وسيصيب آخرها بلاء و أمور تنكرونها،وتجيء فتنة فيرقق بعضها بعضا، وتجيء الفتنة، فيقول المؤمن: هذه مهلكتي، ثم تنكشف، وتجيء الفتنة فيقول المؤمن: هذه هذه، فمن أحب أن يزحزح عن النار ويدخل الجنة، فلتأته منيته وهو يؤمن بالله واليوم الآخر، وليأت إلى الناس الذي يحب أن يؤتى إليه)) واتە: لە سەفەرێکدا لەگەڵ پێغەمبەری خوادا بووین ﷺ لە جێگایەکدا دابەزین و لاماندا،

١ـ أخرجه مسلم كتاب ((الإيمان)) باب (الحث على المبادرة بالأعمال قبل تظاهر الفتن)) (١١٨) .

٢ ـ أخرجه مسلم كتاب ((الإمارة)) باب (وجوب الوفاء ببيعة الخلفاء الأول فالأول)) (١٨٤٤) .

تیاماندا هەبوو چادر و خێوەتەکەی چاك دەکرد و تیاماندا هەبوو تیر و رمەکەی چاك دەکرد و تیژی دەکرد و تیاماندا هەبوو وڵاخەکەی دەلەوەراند، بانگکارێك لە لایەن پێغەمبەری خوداوەﷺ بانگی کرد و فەرمووی: ((الصلاة جامعة)) بۆیە ئێمەش لە دەور و بەری پێغەمبەری خواﷺ کۆ بووینەوە، پێغەمبەری خۆشەویستمانﷺ فەرمووی: هیچ پێغەمبەرێك لە پێش من نەهاتوە ئیللا لە سەری بوە کە ڕێنمایی ئوممەتەکەی بکاتەوە بۆ هەر چاکەیەك بۆیان کە بیزانێت و ئاگاداریان بکاتەوە لەهەر خراپەیەك بۆیان،کە بیزانێت و ئەم ئوممەتە هێزو ڕەنگ و بۆی لە سەرەتاکەیدایە و کۆتاییەکەی توشی بەلا دەبن و توشی چەندەها کێشە دەبن کە ئینکاری لێ دەکەن، فیتنەی وا دێت یەکتری ناسك دەکەنەوە (واتە: هەر فیتنەیەك دێت و ئەوەی پاش ئەو لەو خراپتر و گەورەترە)، فیتنە دێت و کەسی ئیماندار دەڵێت: بە ڕاستی ئەم فیتنەیە بە هەلاکەتما دەبات و لە ناوم دەبات، ئەمجار ئەو فیتنەیەی لەسەر لادەچێت و فیتنەیەکی تر دێت و ئیماندار دەڵێت: ئەمە ئەمە (واتە: ئەمە بە ڕاستی بە هەلاکەتما دەبات) هەر کەسێ دەیەوێ لە ئاگر ڕزگاری بێت و بچێتە بەهەشتەوە با کاتێ دەمرێت باوەڕی بە خوا و ڕۆژی دوایی هەبێت و بڕوات بۆ لای ئەو کەسانەی کە پێی خۆشە بچێت بۆ لایان))

لەگەڵ ئەوەشدا دەڵێین: هیچ فیتنەیەك نییە لە فیتنەی دەججال ترسناکتر بێت، هەروەکو پێغەمبەرمان ﷺ دەفەرموێت کە لە ((صحیح مسلم))[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (عمران ی کوڕی حصین)ەوە:

((ما بين خلق آدم إلى قيام الساعة أمر أكبر من الدجال)) واتە: هیچ کارێك لە نێوان دروستکردنی ئادەمەوە، تاوەکو هەستانی قیامەت لە دەججال گەورەتر نییە)).

هەروەها ابن ماجه لە (سنن)ەکەیدا و الحاکم لە (مستدرك)ەکەیدا و الطبراني لە (الكبير)دا و جگە لەوان[2] لە فەرموودەی (أبی أمامه الباهلی)یەوە ڕیوایەتیان کردوە

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٤٦) .

٢ ـ أخرجه ابن ماجة (٤٠٧٧) والحاكم (٨٦٢٠) والطبراني في (الكبير) (١٤٦/٨) وابن أبي عاصم في (الآحاد والمثاني) وسنده ضعيف , وله شواهد صححه بها الشيخ الألباني في ((قصة المسيح الدجال)) و ((صحيح الجامع)) (٧٨٧٥) .

کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إنه لم تكن فتنة في الأرض منذ ذرأ الله ذرية آدم أعظم من فتنة الدجال، و إن الله لم يبعث نبياً إلا حذر أُمته الدجال، وأنا آخر الأنبياء و أنتم آخر الأُمم، وهو خارج فيكم لا محالة و إن يخرج و أنا بين ظهرانيكم فأنا حجيج لكل مسلم، وإن يخرج من بعدي فكل امرئٍ حجيج نفسه، والله خليفتي على كل مسلم)) واتە: بەڕاستی هەر لەو کاتەوە خوای گەورە وەچەی ئادەمی دروست کردوە، لەسەر ڕووی زەویدا هیچ فیتنەو تاقیکردنەوەیەکی گەورەترو سەخت تر لە فیتنەی دەججال نەبوە، خوای گەورە هیچ پێغەمبەرێکی نەناردوە ئیللا ئوممەتەکەی وریا کردۆتەوە لە مەترسی دەججال، من کۆتایی پێغەمبەرانم و ئێوەش کۆتایی ئوممەتانن. کەواتە گومانی تێدا نییە کە دەججال لە ناو ئێوەدا و لە سەردەمی ئێوەدا دەردەکەوێت. ئەگەر لە کاتێکدا دەرکەوێت من لە ناوتاندابم، ئەوە من لەبری هەموو موسوڵمانان بەرەنگاری دەبمەوە و بەڵگەو نیشانە پوچەڵەکانی هەڵدەوەشێنمەوە، بەڵام ئەگەر لە دوای من دەرکەوت ئەوە هەر موسوڵمانە و پارێزگاری لە خۆی دەکات، بەئەندازەی عیلم و یەقینی بە خواو پەیامەکەی لە بەرامبەری دەوەستێت، بەڵام دوای منیش پەروەردگار پارێزەرتان دەبێت)).

بە ڕاستی فەرموودەیەکی زۆر ناسك و نایابە هەرچەندە باسی چەند فیتنەیەکی ترسناکی تێدایە بەڵام لایەنێکی زۆر بەبایەخمان بۆ دەردەخات لە لایەنەکانی سۆز و میهرەبانی پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ، بەرانبەر بە ئەم ئوممەتە پیرۆزە.. ئوممەتی یەکتاپەرستی... ئوممەتی (محمدی کوڕی عبدالله) ﷺ بە ڕاستی مەزنترین و پاکترین و ڕێزدارترین ئوممەتە.. دڵنیابن هەروەها بە پیرۆزترین و باشترین ئوممەت دەمێنێتەوە تاکو ڕۆژی دوایی هەرچەندە ئێستا و لەم کاتەدا بە قۆناغی لاوازی و بێهێزیدا تێدەپەڕێت.. داوا لە خوا دەکەم بە جوانترین شێوە بیگێڕێتەوە سەر ڕاستی و عیززەت.. هەرخۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە..

دەڵێم: لە بەر ترسناکی و سامناکی ئەم فیتنەیە پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ بەو پەڕی وردیو ڕوونییەوە بۆی باس کردووین، چونکە فیتنەکە لەوپەڕی ترسناکی و

سامناکیدایە، تاکو وای لێهاتوە و دەتوانین هەر بە بینینی دەجال بە بێ دواکەوتن بیناسینەوە، ئەمەشە کار و ئەرکی زانایانە بۆ گواستنەوەی ئەو زانیاریانە، پێویستە لەسەریان ئەو ڕاستییانە لە پێغەمبەری ئەکرەمەوە ﷺ بۆ ئەم ئوممەتەی باس بکەن لە باسکردنی وەسفی دەجال، ئایە خۆشەویست ﷺ چی فەرموە؟

ئیمامی (بوخاری و موسلیم)[1] ڕیوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمر) ەوە دەڵێت: ((قام رسول الله في الناس فأثنى على الله بما هو أهله، ثم ذكر الدجال، فقال: ((إني لأُنذركموه، وما من نبي إلا وقد أنذره قومه، لقد أنذره نوح قومه، ولكن أقول لكم فيه قولا لم يقله نبي لقومه: تعلّموا أنه أعور، وأن الله تبارك و تعالى ليس بأعور)). واتە: پێغەمبەری خوا ﷺ هەستا و وتاری لە ناو خەڵکیدا خوێندەوە، سەرەتا سوپاس و ستایشی خوای پەروەدگاری کرد بەوەی کە خۆی شایستەی ئەو وەسف وسەنایەیە، ئەمجار باسی دەجالی کرد و فەرمووی: ((من ئاگادارتان دەکەمەوە لە دەجال، هیچ پێغەمبەرێك نەهاتوە ئیللا ئوممەتەکەی خۆی لێ ئاگادار کردوەتەوە، نوح پێغەمبەر عليه السلام ئاگاداری ئوممەتەکەی کردەوە، بەڵام من شتێك دەربارەی ئەو بە ئێوە دەڵێم کە هیچ پێغەمبەرێك بە ئوممەتەکەی نەگووتوە، بزانن و ئاگاداربن کە دەجال چاوێکی کوێرە، خوای پەروەدگار بە هیچ شێوەیەك کوێر نییە)).

بەرزی و بەڕێزی بۆ خوای پەروەردگار، پاکی و بێگەردی بۆ ئەو لە هەموو لەیەکچوونێك و لەیەکچواندنێك و لە هەر کەم و کووڕیەك، دەجال چاوێکی کوێرە و سڕاوەتەوە و ڕەش کراوەتەوە، (عين طافئة) واتە: ڕوناکی تێدا نەماوە، یان (عين طافية) واتە: عەیبدارە، هەردوو لەو وشانە تەواون.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ٱللَّهُ نُورُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ مَثَلُ نُورِهِۦ كَمِشْكَوٰةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ ۖ ٱلْمِصْبَاحُ فِى زُجَاجَةٍ ۖ ٱلزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّىٌّ يُوقَدُ مِن شَجَرَةٍ مُّبَٰرَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَّا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِىٓءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ ۚ نُّورٌ عَلَىٰ نُورٍ ۗ يَهْدِى ٱللَّهُ لِنُورِهِۦ

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٠٥٧) معلقاً ووصله في مواطن (٣٣٣٧ , ٤٤٠٢ , ٧١٢٧) ومسلم (١٦٩/٩٥) .

﴿ مَن يَشَآءُ وَيَضۡرِبُ ٱللَّهُ ٱلۡأَمۡثَٰلَ لِلنَّاسِۗ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٞ ﴾ (النـور: ٣٥) واتە: هەر خوایە نوور و ڕووناکی ئاسمانەکان و زەوی، نموونەی نوور و ڕووناکی ئەو خوایە وەك تاقێکە کە چرایەکی گەورەی پرشنگداری پڕ نووری تێدا هەڵکرابێت، چراکەش لە ناو چوار چێوەیەکی پاکی درەوشاوەی شووشەیەکدا بێت، شووشەکەش وەك ئەستێرەیەکی پرشنگدار و گەش بێت، چراکە لە دار (زەیتون) ێکی بە فەڕو بە بەرکەوت ڕۆن و سووتەمەنییەکەی وەربگیرێ، دارەکەشی نە هەمیشە لە بەر خۆرگەیە تا بە درێژایی ڕۆژ خۆر لێی بدا نە هەمیشەش لە نسار و سێبەردایە تا هەرگیز خۆر لێی نەدات بەڵکو لە شوێنێکدا ڕوابێت خۆرانگەز نەبێ و بە هەمیشەش سەوز و جوان بێت، ڕۆنەکەشی ئەوەندە پاك و پاکژ بێت نزیك بێت هەر لە خۆیەوە گڕ بگرێ، بە بێ ئەوە ئاگریشی بەرکەوێ چونکە زەیتی ڕەسەن ئەوەندە جوانە کاتێ سەیری ئەکەی دەڵێیت بێ ئەوە ئاگری تخون کەوێ خۆی داگیرسێ کاتێ ئاگریشی ئەگاتێ شۆڵەو ڕوناکیەکەی زیاتر ئەبێت دڵی باوڕەدرانیش ئاوایە بەنوور و ڕووناکی خوا دائەگیرسێ پێش ئەوە ڕێنوێنی و شارەزا بکرێ هەر کاتێکیش باسی ئیسلامی بۆ کرا و ڕێنما بوو ئەوا بە زوویی بەرەو ڕێگەی ڕاست ئەڕواو هیدایەت ئەبێ، ڕووناکی لە سەر ڕووناکی، تاقەکە، چراکە، شووشەکە، زەیتە پاکەکە، ئەمانە هەر هەمووی ئەبنە هۆی زێدە ڕووناکی و بریقەی چراکە، بێ گومان خوا ویستی لە هەر کەسێك ببێ ئەوا ڕێنموونی ئەکات بۆ نوور و ڕووناکی خۆی، خوا هەمیشە بۆ خەڵکی نموونە دێنێتەوە بۆ ئەوەی باشتر و چاکتر تێ بگەن، هەروەها خوا بە هەموو شتێك زانا و ئاگادارە ئەزانێ کێ شایستەی هیدایەتە)).

هەروەها پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت هەروەکو لە ((صحیح مسلم))[1] هاتوە لە فەرموودەی (أبو موسى الأشعري))یەوە: ((إن الله(جل جلاله) لا ينام، ولا ينبغي له أن ينام، يخفض القسط و يرفعه، يرفع إليه عمل الليل قبل عمل النهار، وعمل النهار قبل عمل الليل، حجابه النور، لو كشفه لأحرقت سبحات وجهه ما انتهى إليه بصره من خلقه)) واتە: خوای گەورە هەرگیز ناخەوێت، شیاو و گونجاو نییە ئەو بخەوێت،

---

[1] ـ أخرجه مسلم (١٧٩)

تەرازووی کردەوەکانی مرۆڤ بەرز دەکاتەوە و نزمی دەکاتەوە، کرداری شەوانەی پێش کرداری رۆژی بۆ بەرز دەبێتەوە و کرداری رۆژانەی پێش شەو بۆ بەرز دەبێتەوە، پەردەکەی زاتی خوا روناکییە، ئەگەر ئەو پەردە لاببات نووری رووخساری هەموو دروستکراوانە دەسوتێنێت کە بینایی پێی دەگات (واتە: هەموو بوونەوەر))).

لە جوانترین و ناسکترین شت لەم بابەتەدا خوێندبێتمەوە ئەوەیە کە ئیمامی (بوخاری و موسلیم)[١] لە فەرموودەی (ابن مسعود)ەوە ریوایەتیان کردوە دەڵێت: ((جاء حبر من الأحبار إلى رسول اللهﷺ فقال: يا محمد، إنا نجد: أن الله يجعل السموات على إصبع، والأرضين على إصبع، والشجر على إصبع، والماء والثرى على إصبع، وسائر الخلائق على إصبع، فيقول: أنا الملك، فضحك النبي حتى بدت نواجذه، تصديقا لقول الحبر، ثم قرأ رسول اللهﷺ: ﴿وَمَا قَدَرُواْ ٱللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِۦ وَٱلْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ وَٱلسَّمَٰوَٰتُ مَطْوِيَّٰتٌۢ بِيَمِينِهِۦۚ سُبْحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾(الزمر: ٦٧) واتە: زانایەك لە زاناكانی جوولەكە هات بۆ لای پێغەمبەری خواﷺگوتی: ئەی محمد... ئێمە لە کتێبەکانی خۆماندا بینیومانە کە: خوای گەورە هەموو ئاسمانەکان لە سەر پەنجەیەکی دادەنا و زەوی لە سەر پەنجەیەك و دار و درەخت لە سەر پەنجەیەك و ئاو و خاك لە سەر پەنجەیەك و هەموو دروستکراوەکانی تر لە سەر پەنجەیەك، دەڵێت: من پادشام... بۆیە پێغەمبەری خواﷺ پێکەنی تاوەکو ددانەکانی دەرکەوت وەکو پشتگیری کردن و راستکرنەوەی قسەی ئەو زانایە، پاشان پێغەمبەری خواﷺ ئەو ئایەتەی خوێندەوە کە دەفەرموێت: ﴿وَمَا قَدَرُواْ ٱللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِۦ وَٱلْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ وَٱلسَّمَٰوَٰتُ مَطْوِيَّٰتٌۢ بِيَمِينِهِۦۚ سُبْحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ واتە: ئەوانە وەکو پێویست خوایان نەناسی و رێزیان لێ نەگرت، ئەگینا چۆن هاوەڵیان بۆ دادەنا؟ لە رۆژی قیامەتدا زەوی هەموو لە ناودەستی ئەودایە و ئاسمانەکانیش پێچراونەتەوە و بە دەستی راستیەوەن، خوا پاك و بڵندە لەو شتانە ئەوان ئەیکەنە هاوبەشی)).

١ـ أخرجه البخاري (٤٨١١) ومسلم (٢٧٨٦) .

تەماشاکەن چۆن پێغەمبەری خواﷺ ئەم مەسەلەیە بە جوانی روون دەکاتەوە.

ئیمامی (بوخاری و موسلیم)[١] لە فەرموودەی (أنس ی کوڕی مالك)ەوە ریوایەتیان کردوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((الدجال ممسوح العین مکتوب بین عینیه کافر)) واتە: دەججال چاوی سراوەتەوە و رەشبوەتەوە و لە نێو دوو چاوەکانیدا نوسراوە کافر)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە (صحیح مسلم)[٢] دا هاتووە کەوا فەرموویەتی: ((كَفَرَ - پێغەمبەری خواﷺ پیت بە پیت خوێندییەوە و فەرمووی: - ك ف ر))

لە ((صحیح مسلم))[٣] دا هاتووە لە فەرموودەی (حذیفة ی کوڕی الیمان)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی:((مکتوب بین عینیه کافر، یقرؤه کل مؤمن کاتب و غیر کاتب)).

مەبەستی ئەوەیە کە ئەو وشەیەی لە نێوان هەردوو چاویدایە دەخوێنێتەوە ئەو کەسە خوێندەوار بێت یا نەخوێندەوار، چونکە خوای پەروەردگار یارمەتی دەدات بە هۆی باوەڕەکەیەوە بە خوا و پێغەمبەرەکەیﷺ بە خوێندنەوەی ئەو وشەیە کە لە نێوچاوی دەججال دا نوسراوە.

ئەی خودایە.. دڵەکانمان پڕ بکە لە باوەڕ و باوەڕدارمان بکە، ئێمە و ئێوە لە هەموو فیتنەیەك بپارێزێت چ فیتنەکە ئاشکرا بێت یان شاراوە.

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە ((صحیح مسلم))[٤] دا هاتوە: ((مکتوب بین عینیه کافر یقرؤه کل مسلم)) واتە: لە نێوان هەردوو چاویدا نوسراوە کافر و هەموو موسڵمانێك دەیخوێنێتەوە)).

براکانم.... رەنگە مرۆڤێك بتوانێت هەموو دونیا پڕ بکات لە قسە و هاوار و نوسین، هەموو دونیا پڕ بکات لە زانست و زانیاری بەڵام لە سەرەمەرگدا ناتوانێت وشەی یەکتاپەرستی بڵێت: لا اله الا الله.. کەچی لەولاشەوە پیاوێکی نەخوێندەوار

---

١ ـ أخرجه البخاري (٧١٣١)و(٧٤٠٨) ومسلم (١٠٣/٢٩٣٣) .
٢ ـ أخرجه مسلم (١٠٢/٢٩٣٣) .
٣ ـ أخرجه امسلم (١٠٥/٢٩٣٤) .
٤ ـ أخرجه امسلم (١٠٣/٢٩٣٣) .

لە باوکە باش و چاکەکانمان، دایکێك لە دایکە پاکەکانمان خاوەنی فیترەتێکی پاك لە سەرە مەرگدا دەڵێت: لا اله الا الله، محمد رسول الله.

پزیشکێك لە پزیشکە برینسازە خۆشەویستەکانمان سوێندی بۆ خواردم و گوتی: کابرایەك لە ئەهلی قورئانیان بۆ هێنام بە مەبەستی نەشتەرگەری کردنی، تەمەنی لە حەفتا ساڵ تێپەڕیبوو، رووی وەکو مانگی چواردە دەدرەوشایەوە، هەموو ریشی سپی و جوان بوو، دەڵێت: بینیم کابرا دەستی بە گریان کرد، پێم گوت: باوکی بەڕێزم... بۆ دەگری لە کاتێکدا تۆ ئەهلی قورئان و کەسێکی دینداری؟ ئەویش پێی گوت: کوڕی شیرینم.. من لە مردن ناترسم، بەڵام من لە بێهۆشکەر (بەنج) دەترسم! ئەویش گوتی: ئایە بۆ لە(بەنج) دەترسیت؟ گوتی: لەوە دەترسم لەو کاتەدا عەقڵم لە دەست بدەم و چیتر نەتوانم ویردی قورئانی رۆژانەی خۆم بخوێنم! پێم گوت: رۆژانە چەند دەخوێنیت؟ گوتی: هەموو رۆژێك پێنج جوزئی قورئان دەخوێنمەوە ــ هەموو هەفتەیەك جارێك قورئان خەتم دەکات ــ پاکی و بێ گەردی بۆ خوا!! پزیشکەکە پێی گوتم:

خوزگەم دەخواست لەو کاتەدا زەوی شەقی ببردایە و منی نوقم بکردایە، کابرایەك تەمەنی لە حەفتا ساڵ زیاترە و دەگری، چونکە لەوە دەترسێت ویردی رۆژانەی قورئانی لە دەست دەربچێت، لە کاتێکدا ئەو خەریکی نەشتەرگەرییە! پزیشکەکە گوتی: دەستم کرد بە قسەکردن و پێم گوت:انشاء الله ــ خوای گەورە پایەدارت دەکات، بەردەوام دڵنیام دەکردەوە بە قسەو گوفتاری شیرین، ئەمجار سوێندی بۆ خواردم و گوتی: سوێند بەخوا.. کۆمەڵێك پزیشکم هێناو هەموویانم لەسەر ئەورووداوە کردە شایەت،چونکە من هەرگیز باوەڕم نەدەکرد لەم سەردەمەدا و لە نێو خەڵکیدا شتی وا روو بدات، پێم گوت: چی روویدا؟ پێی گوتم:

کابرا بەوانی گوت: (بەنج)م پێ مەدەن تاکو دەست بە خوێندنەوەی ویردی قورئانی رۆژانەکەم دەکەم، کاتێ ئەم کابرایە دەستی بە خوێندنەوەکەی کرد، پزیشکی تایبەت بە(بەنج) هاتە ژوورەوە و بەنجەکەی لێدا، سوێندی بۆ خواردم بە خوا ئەم کابرایە لە خوێندنەوەی قورئان نەبوەوە لە کاتی ئەنجامدانی

نەشتەرگەرییەكەدا و تاكو تەواو بوونی نەشتەرگەرییەكە و بە ئاگا هاتەوە كەچی ئەو بەردەوام قورئانی دەخوێندەوە!! ئایە تاكو ئێستا و لەم سەردەمەدا شتی وات بینیوە لە ناو خەڵكیدا ڕوو بدات؟! بە ڕاستی ئەوە فیترەتی پاك و بێگەردە، ئەو دڵە روناكەیە كە بە روناكی قورئان روناك بوەتەوە.

داوا لە خوا دەكەم دامەزراومان بكا و ڕێگای ڕاستیمان نیشان بدات و یارمەتیمان بدات و دڵسۆزیمان پێ ببەخشێت.

جا كێشەكە لەوێدا جیاوازە، ئەو باوەڕدارەی كە خوێندەواری نییە ئەوا خوای گەورە یارمەتی دەدات بۆ خوێندنەوەی ئەو وشەیەی نێو چاوانی دەججال كە نوسراوە: كافر...

برا ڕێزدارەكانم.... بە ڕاستی ئەو فیتنەیە فیتنەیەكی سەختە... هەروەكو چۆن پێغەمبەری خواﷺ وەسفی بۆ كردووین لە فەرموودەیەكی دوور و درێژدا، لە فەرموودەی (النواس ی كوڕی سمعان) دوە و لە(صحیح مسلم)[1] دا هاتوە: كاتێ كە هاوەڵان پرسیار لە خۆشەویستی خوا دەكەنﷺ دەربارەی ئەو ماوەیەی كە دەججال لە سەر زەویدا دەمێنێتەوە، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((أربعون یوماً)) واتە: چل ڕۆژ)...واتە: دەججال لە ماوەی ئەو چل ڕۆژەدا هەموو سەر زەوی دەگەڕێت تەنها هەردوو شاری مەككە و مەدینە نەبێت، دەڵێت: ((یوم كسنة، ویوم كشهر، ویوم كجمعة، وسائر أیامه كأیامكم)).واتە: ڕۆژێكیان وەكو ساڵێك وایە و ڕۆژێكیشیان وەكو مانگێكە و ڕۆژێكی تریشی وەكو هەفتەیەكە، ئەو ڕۆژەكانی تریش وەك ڕۆژەكانی ترتانە)).

بەڵام هاوەڵان سەرقاڵی شتێكی ترن ئەویش ئەوەیە... ((قالوا: یا رسول الله، فذلك الیوم الذي كسنة أتكفینا فیه صلاة یوم؟)) واتە: فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺئەو ڕۆژەی وەكو ساڵێك وایە، ئایا نوێژی تەنها یەك ڕۆژی تیادا بەسە؟)).

تەماشاكە كێشەو خەمی ئەوان لەو ڕۆژەدا چییە؟ نوێژە..((قال: لا، اقدروا لە قدره)) واتە: فەرمووی: نەخێر، بەڵكو ئەندازەی بۆ دیاری بكەن)). واتە: چۆن لە

---

١ ـ أخرجه امسلم (٢٩٣٧) .

هەر بیست و چوار سەعاتێکدا پێنج نوێژ دەکرێت بەهەمان شێوەش لە هەموو بیست و چوار سەعاتێکی ئەو ڕۆژەدا پێنج نوێژ بکەن.

(القاضي عیاض)[١] لێرەدا تێبینییەکی هەیە و دەڵێت: ((ئەم حوکمە تایبەتە بە ئەم ڕۆژەوە کە لە لایەن خاوەنی شەریعەتەوە هاتوە ﷺ)).

پاشان هاوەڵان پرسیارێکی تری لێ دەکەن... ((قلنا: یا رسول الله، وما إسراعه في الأرض؟ قال: ((کالغیث استدبرته الریح فیأتي على القوم، فیدعوهم فیؤمنون به، ویستجیبون له، فیأمر السماء فتمطر، والأرض فتنبت)) واتە: فەرموویان: خێراییەکەی لە زەویدا چۆنە؟. (ئێوەش تەماشای ئەو ڕەوانبێژییەی پێغەمبەرەکەن ﷺ فەرمووی: وەکو بارانێکە کە بایەکی لە پشتەوە بێت و پاڵی پێوە بنێ ئەویش دێت بە لای خەڵکانێك و بانگیان دەکات و ئەوانیش باوەڕی پێ دەهێنن، پاشان فەرمان دەکاتە ئاسمان باران ببارێنێت ؛ بۆیە یەکسەر دەبارێت، فەرمان بە زەوی دەکات ڕووەك بڕوێنێت، یەکسەر دەڕوێت)).

بەڵام کەسی باوەڕدار هەموو ئەوانە هیچ لە باوەڕەکەی کەل ناکات، کاریگەری لە سەر نابێت، چونکە نەخشە و پلانێکی هەیە کە پێغەمبەرە دڵسۆزەکەی ﷺ بۆی داڕێژاوە و هەموو بابەتەکانی بۆ باس کردوە، هیچ گومان و دوو دڵی و سەرلێشێوانێکی نییە، هەموو زانیارییەکی هەیە دەربارەی هەموو ڕووداوەکان کە ڕوودەدەن تاکو ڕۆژی دوایی چونکە ئەو باوەڕی بە خوا و پێغەمبەرەکەی هێناوە ﷺ و سوننەتی خوێندوەتەوە و شارەزای بوە، دەزانێت خاوەنی سوننەت چی فەرموە.. ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆوە قسە ناکات ـ دایك و باوك و ڕوحم فیدای بێت ﷺ .

((فیأتي على القوم، فیدعوهم فیؤمنون به، ویستجیبون له، فیأمر السماء فتمطر، والأرض فتنبت، فتروح علیهم سارحتهم أطول ما کانت ذری، وأسبغه ضروعاً، وأمده خواصر، ثم یأتي القوم، فیدعوهم فیردون علیه قوله)) واتە: بەلای ئاوەدانییەکدا دەڕوات و بانگیان دەکات ئەوانیش ئیمانی پێ دەهێنن و وەڵامی

---

١ ـ مسلم بشرح النووي (٢٩٦/٩) ط الحدیث .

دەدەنەوە. ئەویش فەرمان دەکات بە ئاسمان باران ببارێنێت ؛ یەکسەر دەبارێت، فەرمان بە زەوی دەکات ڕوەك بڕوێنێت، یەکسەر دەڕوێت، تاوەکو ئاژەڵەکانیان ئەو ڕۆژە لە لەوەڕگا دەگەڕێننەوە بە تێرترین و قەڵەوترین شێوە، کە کەلەکەیان تێك شکاون و گوانیان پڕ بوون لە شیر لە هەموو ڕۆژێك زیاتر، پاشان بە لای کەمەڵێکی تردا دەڕوات و بانگیان دەکات و ئەوانیش قسەکانی ڕەد دەکەنەوە و بە درۆی دادەنێن)).

بە راستی ئەو کۆمەڵە کۆمەڵی یەکتاپەرست و باوەڕە، ئەو بانگەشە نارەوا و ستەمکار و بێباوەڕییە ڕەد دەکەنەوە ((فینصرف عنهم، فیصبحون ممحلین، لیس بأیدیهم شئ من أموالهم)) واتە: کە بە جێیان دەهێڵێت، هیچ مەڕو ماڵات و ئاژەڵیان نامێنێت و هەمووی دەمرێت و هیچ سەروەت و سامانێك بە دەستیانەوە نامێنێت))

بە راستی فیتنەیەکی ترسناك و سامناکە ! بەڵام ئەوە زۆر دوورە و زۆر دوورە لە ئەهلی یەکتاپەرستی و باوەڕەوە چونکە ئەوان هەموو ئەو روداوانە بە باشی دەزانن ((و یمر بالخربة، فیقول لها: أخرجي کنوزك، فتتبعه کنوزها، کیعاسیب النحل، ثم یدعو رجلاً ممتلئاً شبابا، فیضربه بالسیف، فیقطعه جزلتین رمیة الغرض، ثم یدعوه، فیقبل ویتهلل وجهه، یضحك)) واتە: بەلای شوێنێکی وێرانی کاول بوودا دەڕوات و پێی دەڵێت: کەنزو زێڕو زیوو مادده بەهاکانی ناوەوەت فڕێدە دەرەوە، زەویش کەنزەکەی دەخاتە دەرەوە و دەکەونە شوێن دەجال، وەکو کۆمەڵە هەنگ تۆپەڵ و یەك لە دوای یەك شوێن شاکەیان دەکەون پاشان بانگی پیاوێکی گەنج دەکات و یەك شمشێری لێدەدات و دەیکاتە دوو لەتەوە، پاشان بانگی دەکات، ئەویش چاك دەبێتەوە و بە دەم پێکەنینەوە دێت بۆ لای)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[١]دا هاتوە لە فەرموودەی (أبی سعید الخدری)یەوە دەڵێت: ((فیخرج إلیه یومئذ رجلٌ هو خیر الناس، أو من خیر الناس)) واتە: لەو ڕۆژەدا کابرایەکی بۆ دەردەچێت کە باشترینی خەڵکییە یان لە باشترین کەسە)).

---

١ ـ أخرجه البخاري (١٨٨٢) ومسلم (٢٩٣٨) .

((يخرج الدجال، فيتوجه قبله رجل من المؤمنين، فتلقاه المسالح، مسالح الدجال)) واته: دەججال دەردەچێت، پیاوێکی گەنج لە بڕواداران دەڕوات بەرەو دەججال و پاسەوانە چەکدارەکانی دەجحال بەرەو ڕووی دەبنەوە)).

واتە: بە چەکەوە، شوێنکەوتوانی دەججال حەفتا هەزار کەسە لە جوولەکەکانی ئەصبەهان، هەروەکو لە ((صحيح مسلم))[1] دا هاتوە. ((فيقولون له: أين تعمد؟ فيقول هذا الرجل المؤمن: أعمد إلى هذا الذي خرج، فيقولون له: أو ما تؤمن بربنا؟ – يعنون الدجال – فيقول: ما بربنا خفاء، فيقولون: اقتلوه، فيقول بعضهم لبعض: أليس قد نهاكم ربكم – يعني: الدجال – أن تقتلوا أحداً دونه، فينطلقون به إلى الدجال، فإذا رآه المؤمن قال: يا أيها الناس، هذا الدجال الذي ذكر رسول اللهﷺ –)) واته: پێی دەڵێن: بەرەو کوێت مەبەستە؟. کابرای ئیماندار دەڵێت: بەرەو ئەوەی کە دەرکەوتوە (واتە بەرەو دەججال). پێی دەڵێن: ئەوە تۆ ئیمان ناهێنی بە پەروەردگارمان؟. دەڵێت: پەروەردگاری ئێمە ونو نادیارو نەناسراو نییە (ما بِرَبِّنا خَفاءٌ).دەڵێن: بیکوژن. ئەوجار هەندێکیان بە هەندێکیان دەڵێن: ئەی پەروەردگارتان قەدەغەی نەکرد لێتان کە کەس بکوژن بێ ئەو؟. واتە پێش ئاگاداری ئەو؟. ئەو کاتە دەیبەن بۆ لای دەجال، کە دەججالی بینی دەڵێت: ئەی خەڵکینە، شایەتی دەدەم کە ئەمەیە ئەو دەجالەی پێغەمبەرﷺبۆی باس کردووین.)) چونکە ئەوەی لە نێوان هەردوو چاویدایە خوێندییەوە و نیشانە و وەصفەکەی پێغەمبەری ﷺناسییەوە.

((قال: فيأمر الدجال به، فيشبح، فيقول: خذوه و شجوه، فيوسع ظهره وبطنه ضرباً، قال: فيقول: أوما تؤمن بي؟ قال: فيقول: أنت المسيح الكذاب، قال: فيؤمر به، فيؤشر بالمئشار من مفرقه حتى يفرق بين رجليه – قال – ثم يمشي الدجال بين القطعتين، ثم يقول له: قم، فيستوي قائماً – قال – ثم يقول له: أتؤمن بي؟ فيقول: ما ازددت فيك إلا بصيرة،قال: ثم يقول: يا أيها الناس إنه لا يفعل بعدي بأحد من الناس، قال: فيأخذه الدجال ليذبحه، فيجعل ما بين رقبته إلى ترقوته نحاساً، فلا

---

١ – أخرجه مسلم (٢٩٤٤) .

يستطيع إليه سبيلاً، قال: فيأخذ بيديه و رجليه، فيقذف بـه، فيحسب الناس أنما قذفه إلى النار، و إنما ألقي في الجنة)) واتـه: ئەو كاتـه دەججال فـەرمان دەكات درێژى بكـەن بۆ لێدان، پشت و سكى لێك دەكێشنەوە بـه لێدان (واتـه زۆرى لێ دەدەن تا پشتى نـەرم دەبێت وەك پێستەيەك بـه لێدان لێك دەكشێت و تـەخت دەبێت لەگەڵ زەويدا). ئەو كاتە پێى دەڵێت: ئێستا ئيمانم پێ ناهێنيت؟..دەڵێت: تۆ مەسيحى درۆزنيت. ئەو جار فەرمان دەكات و بە مشار لـە ناوەڕاستى سـەريەوە تـا دوو لاقـەكانى لێك جيـا دەكرێتـەوە و دەيكاتـە دوو پارچـەوە و لێكيـان دوور دەخاتەوە، خۆى بە نێوان هەردوو پارچەكەدا دەڕوات، لە دواييشدا بە دوو بەشـەكە دەڵێت: هەستەوە. ئـەويش دێتـەوە يـەك و دروست دەبێتـەوە و ڕاست دەبێتـەوە وەكو جاران. لە پاشان بانگى دەكات، ئەويش بۆ لاى دێت بـە ڕوويـەكى گەشاوەو درەوشاوە پێدەكەنێ، ئەو جار پێى دەڵێت: ئێستا ئيمـانم پـێ دەهێنيت؟.ئـەويش دەڵێت: سوێند بـەخوا زيـاتر دڵنيـاييم بۆ زيـاد بـوو لـە سـەر بيروبـاوەڕى پێشووم سەبارەت بە تۆ، ئـەوجار گەنجەكـە دەڵێت: ئـەى خەڵكينـە لـە دواى مـن دەججـال ناتوانێ وا لە كەس بكات. دەججاليش دەيگريت بۆ ئەوەى سەرى ببڕێت، بـەڵام بـە مس لە گـەردنى تـا ئێسقانى چۆڵەمەى سينگى دەبەسترێت، لەبـەر ئـەوە توانـاى سەربڕينى نابێت، دوو دەستو دوو قاچـەكانى دەگرێت و فڕێى دەدات، خـەڵكى وا حيساب دەكەن كە فڕێى داوەتە ناو ئاگرەوە، بەڵام لە ڕاستى دا فـڕێ دراوەتـە نـاو بەهەشتەوە)).

((قـال ﷺ: ((هـذا أعظـم النـاس شـهادة عنـد رب العـالمين)) واتـه: ئـەوە شەهيدييەكەى لە هەموو خەڵكى گەورە ترە لاى پەروەردگار)).

لە سەيرترين فەرمووده لە سەر دەججال ئەوەيە كە لە (صحيح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەى (فاطمة ى كچى قيس)ەوە، دەڵێت: ((((سمعت نداء المنادي ــ منادي رسول الله ــ ينادي: الصلاة جامعة، فخرجت الى المسجد، فصليت مع رسول اللهﷺ فكنت في صف النساء التي تلي ظهور القوم ــ أي صفوف الرجال ــ فلما

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٤٢) .

قضى رسول اللهﷺ صلاته، جلس على المنبر وهو يضحك، ثم قال: ((ليلزم كل إنسان مصلاه)) ثم قال: ((أتدرون لم جمعتكم؟)) قالوا: الله ورسوله أعلم، قال: ((إني والله! ما جمعتكم لرغبة ولا لرهبة، ولكن جمعتكم لأن تميماً الداري)) ((كان رجلاً نصرانياً، فجاء فبايع و أسلم)) واتە: گوێم لە بانگەوازکارێکی پێغەمبەری خواﷺ بوو بانگی دەکرد: (الصلاة جامعة)، بۆیە منیش دەرچووم بۆ مزگەوت، لەگەڵ پێغەمبەری خوادا ﷺ نوێژم کرد و منیش لە ریزی ئافرەتان دانیشتبووم کە دەکەوتە پشتەوەی ریزی پیاوانەوە، کاتێ پێغەمبەری خواﷺ لە نوێژەکەی بوەوە، لە سەر مینبەرەکە دانیشت لە کاتێکدا ئەو پێدەکەنی، ئەمجار فەرمووی: با هەرکەسێك لە جێ نوێژەکەی خۆی دانیشێت، ئەمجار فەرمووی: ئایە دەزانن بۆ ئێوەم کۆ کردەوە؟ گوتیان: خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ دەزانن. فەرمووی: سوێند بە خوا من لە بەر هیچ هاندانێك و هیچ ترساندنێك ئێوەم کۆ نەکردوەتەوە، بەڵام لە بەر ئەوەی ئێوەم کۆ کردەوە چونکە (تمیم الداری)... (کابرایەکی گاور بوو پاشان بەیعەی بە پێغەمبەری خواﷺ داو موسڵمان بوو).

بە ڕاستی ئەوە جێی شانازییەکی زۆر بەرزە بۆ (تەمیم) کە پێغەمبەری خواﷺ لە ئەوەوە فەرمووده بگێڕێتەوە، ئەمەشە دەبێتە بەڵگەیەك کە دەکرێ و دەبێت کەسێکی باشتر لە کەسی باشەوە شت بگێڕێتەوە.. لێرەدا (تمیم الداري) هەواڵێکی پێیە، ئایە ئەو هەواڵە چییە؟ پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ دەفەرموێت: -

((وحدثني حديثاً وافق الذي كنت أحدثكم عن مسيح الدجال حدثني، أنه ركب في سفينة بحرية، مع ثلاثين رجلاً من لخم وجذام، فلعب بهم الموج شهراً في البحر، ثم أرفؤوا - أي: ألجأهم - إلى جزيرة في البحر حتى مغرب الشمس، فجلسوا في أقرب السفينة، فدخلوا الجزيرة، فلقيتهم دابة أهلب كثير الشعر، لا يدرون ما قبله من دبره، من كثرة الشعرة، فقالوا: ويلك! ما أنت؟ فقالت: أنا الجساسة، قالوا: وما الجساسة؟ قالت: أيها القوم، أنطلقوا إلى هذا الرجل في الدير، فإنه إلى خبركم بالأشواق، قال: لما سمت لنا رجلاً فرقنا منها أن تكون شيطانة، فانطلقنا سراعاً حتى دخلنا الدير، فإذا فيه أعظم إنسان رأيناه قط خلقاً، وأشده وثاقاً، مجموعة يداه إلى عنقه، ما بين

ركبتيه إلى كعبيه، بالحديد، قلنا: ويلك! ما أنت؟ قال: قد قدرتم على خبري، فأخبروني ما أنتم؟ قالوا: نحن أناس من العرب، ركبنا في سفينة بحرية، فصادفنا البحر حين اغتلم ، فلعب بنا الموج شهراً، ثم أرفأنا إلى جزيرتك هذه، فجلسنا في أقربها، فدخلنا الجزيرة، فلقيتنا دابة أهلب كثير الشعر، لا يدرى ما قبله من دبره من كثرة الشعر، فقلنا: ويلك! ما أنت؟ فقالت: أنا الجساسة. قلنا:: وما الجساسة؟ قالت: أعمدوا إلى هذا الرجل في الدير، فإنه إلى خبركم بالأشواق، فأقبلنا إليك سراعاً و فزعنا منها، ولم نأمن أن تكون شيطانة، فقال: أخبروني عن نخل بيسان؟قلنا: عن أي شئ تستخبر؟ قال: أسألكم عن نخلها، هل يثمر؟ قلنا له: نعم، قال: أما إنه يوشك أن لا تثمر، قال: أخبروني عن بحيرة الطبرية؟ قلنا: عن أي شئ تستخبر؟ قال: هل فيها ماء؟ قالوا: هي كثير الماء. قال: أما إن ماءها يوشك أن يذهب، قال: أخبروني عن عين زغر؟ قالوا: عن أي شئ تستخبر؟ قال: هل في العين ماء؟ وهل يزرع أهلها بماء العين؟ قلنا له: نعم هي كثيرة الماء، وأهلها يزرعون من مائها، قال: أخبروني عن نبي الأميين ما فعل؟ قالوا: قد خرج من مكة ونزل يثرب، قال: أقاتله العرب؟ قلنا: نعم، قال: كيف صنع بهم؟ فأخبرناه أنه قد ظهر على من يليه من العرب و أطاعوه، قال لهم: قد كان ذلك؟ قلنا: نعم، قال، أما إن ذاك خير لهم أن يطيعوه، وإني مخبركم عني: إني أنا المسيح وإني أوشك أن يؤذن لي في الخروج، فأخرج فأسير في الأرض، فلا أدع قرية إلا هبطتها في أربعين ليلة، غير مكة وطيبة فهما محرمتان علي كلتاهما، كلما أردت أن أدخل واحدة أو واحداً منهما، استقبلني ملك بيده السيف صلتا يصدني عنها، وإن على كل نقب منها ملائكة يحرسونها)) تقول فاطمة بنت قيس: قال رسول الله ﷺ وطعن بمخصرته في المنبر: ((هذه طيبة، هذه طيبة، هذه طيبة — يعني المدينة ـ ألا هل كنت حدثتكم ذلك؟)) فقال الناس: نعم، قال: ((فإنه أعجبني حديث تميم أنه وافق الذي كنت أحدثكم عنه...)) تا كۆتایی ئەو ریوایەتە.

واتە: قسەیەكی بۆ كردووم كە هاوشێوەی ئەوەیە كە من بۆم باس كردوون سەبارەت بە دەججالی یەكچاو، باسی بۆ كردم كە سواری كەشتییەكی دەریایی بوە لە گەڵ سی پیاو لە هۆزی (لخم)و (جذام) ماوەی مانگێك شەپۆلی دەریاكە گێژی

داون و یاری پێکردوون، تاوەکوو سەرەنجام پەنایان بردۆتە بەر دوورگەیەك لە دەریاکەدا تا ڕۆژئاوابوون، لە نزیك کەشتییەکە دانیشتن و پاشان ڕۆیشتنە ناو دوورگەکەوە، دەعبایەکی تووکنی تیسکنیان پێگەیشت، بە هۆی زۆری تووك و مووی دەعباکەوە پێش و پاشیان لە یەك جیا نەدەکردەوە، ئەوانش دەڵێن: تیابچیت!! تۆ کێیت؟ دەڵێت: من (الجساسە)م، دەڵێن: (الجساسە) چییە؟ دەڵێ: ئەی خەڵکینە.. بڕۆن بۆ لای ئەو پیاوەی لە کۆشکەکەدایە (کەنیسەکە)، چونکە ئەو زۆر تامەزرۆی هەواڵی ئێوەیە، دەڵێ: کاتێ ناوی پیاوی هێنا ترساین لێی جۆرە شەیتانێك بێت، ئێمەش بە پەلە ڕۆیشتین تاکو چووینە کۆشکەکەوە (کەنیسەکەوە) کە تەماشامان کرد بینیمان زەلامێکی تێدایە کە هەرگیز زەلامی ئاوامان نەدیبوو، لە هەموو کەسێك زلتر و کەتەتر بوو، لە هەموو کەس زیاتر کۆت و بەند و شەتەك درابوو، هەردوو دەستی تا گەردنی، نێوان هەردوو ئەژنۆی تا قوولە پێی بە ئاسن، وتمان: تیابچیت! تۆ کێیت؟ وتی: ئێوە توانیتان بە سەر دەنگ و باسی من ئاشنا بن، پێم بڵێن ئێوە کێن؟ وتیان: ئێمە خەڵکانێکین لە عەرەب، سواری کەشتییەکی دەریایی بووین، گیرۆدەی داوی دەریا بووین لە کاتی هەڵچوونیدا، ماوەی مانگێك شەپۆلی دەریا گێژی داین، پاشان پەنامان هێنا بەرەو لای ئەم دوورگەیەی تۆ، لە نزیکەوە دانیشتین تا چووینە دوورگەکەوە، گیانلەبەرێکی تیسکنی تووکنمان پێگەیشت، لە بەر موو پێش و پاشیمان بۆ لە یەك جیا نەدەکرایەوە وتمان: تیابچیت! تۆ کێیت؟ ئەویش وتی: من (الجساسە). وتمان: (الجساسە) چییە؟ وتی: بڕۆن بۆ لای ئەو پیاوەی لە کۆشکەکەدایە ئەو تامەزرۆی دەنگ و باسی ئێوەیە، ئێمەش بە پەلە هاتین بۆ لای تۆ و زۆر لێی ترساین، لەوە ترساین جۆرە شەیتانێك بێت، ئەویش وتی: خەبەرم بدەنێ سەبارت بە دارەخورماکانی (بیسان) — ناوی جێگایەکە خەڵکی شام دەیناسنەوە — ، وتمان: لە بارەی چی شتێکەوە پرسیار دەکەیت؟ وتی: پرسیارتان دەربارەی دارەخورماکانی لێ دەکەم داخۆ بەر دەگرێت؟ وتمان: بەڵێ، وتی: بەڵام نزیکە چیتر بەرنەگرێت، وتی: خەبەرم بدەنێ دەربارەی دەریاچەی (الطبرية) وتمان: لە بارەی چی شتێکەوە پرسیار دەکەیت؟

وتـی: ئایا ئـاوی تیادایـە؟ وتیـان: ئـاوی زۆری لێیـە، وتـی: بـەڵام ئاوەکـە نزیکـە نەمێنێت[١]، وتی: خەبەرم بدەنێ دەربارەی کانیاوی (زغرە)، وتیان: لـە بـارەی چـی شتێکەوە پرسیار دەکەیت؟ وتی: ئایا لەو کانیاوەدا ئاو هەیە؟ ئایا خەڵکەکـەی بـە ئـاوی کانیاوەکـە کـشتوکاڵ دەکـەن؟ وتمـان: بـەڵێ ئـاوی زۆرە، خەڵکەکەشـی کـشتوکاڵی پـێ دەکـەن، وتـی: خەبـەرم بـدەنێ دەربـارەی پێغەمبـەری نەخوێندەوارەکان چی کرد؟ وتیان: لە مەککە دەرچوە و لە (یثرب) نیشتەجێ بوە، وتـی: ئایا عـەرەب شـەڕیان لـە گـەڵ کـرد، وتمـان: بـەڵێ، وتـی: چۆنی پێکـردن؟ خەبەرمان پێدا کە سەرکەوتوە بە سەر ئەوانەی لێوەی نزیکن لە عەرەب و ئەوانیش گوێڕایەڵی بوون، پێی وتین: ئەوە بوە؟ وتمان: بەڵێ، وتی: بـزانن چاکتروایە بۆیـان گوێڕایەڵی ببن ـ واتە: ئەو کابرایە کە بە کۆت زنجیر بەستراوەتەوە وتـی: چاکتر وایە بۆ عەرەب گوێڕایەڵی ببن ـ منیش خەبەرتان پێدەدەم من کێم: من دەجـالم، نزیکـە مۆڵـەتی دەرچـوونم پـێ بـدرێت و دەرچـم و بـە زەویـدا بـڕۆم هـێچ دێهاتێـك نەهێڵمەوە کە دانەبەزم بۆی لە ماوەی چل شەودا، جگە لە مەککە و (طیبة) نەبێت، چونکە ئەو دوو شارە هەردوکیان لە مـن قەدەغـەکراون، هـەر کاتێـك بمـەوێ بڕۆمـە یـەکێکیان فریـشتەیەك شمـشێرێکی رووتـی بـە دەسـتەوەیە رووم تیـدەکات و بەرهەڵستیم لێدەکات، لـە سـەر هـەر ڕێگـەوبانێکی فریشتە وەستاون و پاسـەوانی دەکـەن)) فاطمـة ی کـچی قـەیس فـەرمووی: پێغەمبـەری خـواﷺ فـەرمووی ـ لـە کاتێکدا بە داردەستەکەی دەستی دەیـدا لـە دوانگەکـە ـ : ئەمـە (طیبـة)یە، ئەمـە (طیبة)یە، ئەمە (طیبة)یە ـ مەبەستی شـاری مەدینەیـە ـ ئایـا مـن لـەو بـارەوە قسەم بۆ کردوون؟ خەڵکەکـەش وتیـان: بـەڵێ، فـەرمووی: مـن قـسەکەی (تـەمیم)م پێخۆش بوو چونکە هاوشێوەی ئەوە بـوو کـە مـن قـسەم بـۆ کـردن...) تـا کۆتـایی فەرموودەکە.

---

١ ـ هەندێ لە ڕۆژنامە فەرمییەکان بڵاویان کردوەتەوە، لە لاپەرەی یەکەمیدا بڵاویان کردوەتەوە کەوا بە شێوەیەکی زۆر سەیر ئاوی گبریە کەمی کردوە .

بەڕێزان.... لێرەدا پرسیارێکی گرنگ و ترسناك هەیە: دەججال کەی دەفەوتێ و لەناو دەچێت؟ کەی خوای گەورە فیتنەکەی لە سەر زەویدا کۆتایی پێ دێنێت؟ کێ دەیکوژێت؟ لە کوێ دەکوژرێت؟

لە پێش ئەوەی وەڵامی ئەو پرسیارانە بدەینەوە، چەند خاڵێکی گرنگ پێشکەش دەکەم کە هۆکاری رزگار بوونن لە دەججال و لەو فیتنەیە؟

ئەو شتانەی کە لە فیتنەی دەججال رزگارمان دەکەن:

بۆ ڕزگاربوون لەو فیتنەیە چەند ڕێگا و هەنگاوێك هەیە دەبێ بیکەینە پێشەنگی خۆمان:

ڕێگا و هەنگاوی یەکەم: چەسپاندنی باوەڕ و بتەوکردنی، ئایا من بە ئێوەم نەگوت کە پێغەمبەری ئەکرەمﷺ فەرموویەتی:((یقرؤە کل مؤمن کاتب وغیر کاتب)) واتە: هەموو ئیمانداریك دەیخوێنێتەوە خوێندەوار بێت یان نەخوێندەوار)) بۆیە باوەڕەکەت بتەو و دامەزراو بکە، ئەوەشە بزانە باوەڕ تەنها وشەیەك نییە! بەڵکو ئیمان بریتییە لە: گوتن بە زمان و باوەڕهێنان بە دڵ و کارکردن بە ئەندام و پەلەکانی لەش، تام و چێژێکی تایبەتی خۆی هەیە، روناکییەکی ئاشکرای هەیە، باوەڕ قەڵایەکی قایمی تۆیە و لە دونیادا دەتپارێزێت، هەروەها لە فیتنەکانی دونیا کە روودەدەن و لە فیتنەی دەججال و بەڵکو لە سزای ناو گۆڕ و لە دوا ڕۆژیشدا دەتپارێزێت، ئای خودایە.. ئیمان چەند بە تام و چێژە!! ئەوەش بزانە کەوا ئیمان زیاد دەکات بە گوێڕایەڵی و کەم دەکات بە سەرپێچی، بۆیە برای خۆشەویستم دڵت بە گوێڕایەڵی و ئیمانەوە گۆش بکە و لە ژینگەی ئیمانەوە خۆت نزیك بکەرەوە بۆ ئەوەی ئیمان لە دڵەکەتدا زیاد بکات، لە ژینگەی سەرپێچی خۆت بە دوور بگرە، چونکە ئیمان لە دڵەکاندا بە هۆی سەرپێچی کردنەوە کەم دەکەن، ئەوەش باش بزانن یەکێکیان دەبێ ئەویتر دەرکاتە دەرەوە لە دڵەکاندا، ولا حول ولا قوة الا بالله.

ڕێگای دووەم: سەقامگیربوون و دامەزراوبوون لە سەر دینی خوا و باوەڕ، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُوا۟ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسْتَقَـٰمُوا۟ تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ

ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُواْ وَلَا تَحْزَنُواْ وَأَبْشِرُواْ بِٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحْنُ أَوْلِيَآؤُكُمْ فِي ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِي ٱلْأٓخِرَةِۖ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِيٓ أَنفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِّنْ غَفُورٍ رَّحِيمٍ ﴿٣٢﴾﴾ (فصلت) واتە: بێ گومان ئەو کەسانەش فەرموویان: پەروەردگارمان خوایە پاشان خۆیان ڕاست کردبوویەوە، واتە: زۆر بە مەحکەمی لە سەر یەکتاپەرستی وەستان و بە هیچ لایەکدا لایان نەدا، کاتێ مردن، لە گۆڕدا لە کاتی زیندووبوونەوەدا فریشتەکان دائەبەزنە لایان و پێیان دەڵێن: لە پاشەڕۆژتان مەترسن و بۆ ماڵ و منداڵیشتان - پاش خۆتان - دڵ زویر مەبن ئێمە چاودێریان دەبین موژدەتان لێ بێت بەو بەهەشتەی بەڵێنتان پێ دەدرا لە دونیادا، مزگێنی بێت ئەمڕۆ ئەکەونە خۆشی و شادییەوە (٣٠) ئێمە لە ژیانی دونیادا دۆستان بووین، لە پاشەڕۆژێشدا دۆستان دەبین و لەوێ نەفستان چ بخوازێ ئامادەیە بۆتان و هەرچیش بخوازن لە بەهەشتدا بۆتان هەیە.(٣١) ئەم مێوانداریەش، میوانداری و پەزێراییەکە لە لایەن پەروەردگارێکی گوناهپۆشی بەبەزەییەوە(٣٢).))

لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (النواس ی کوڕی سمعان)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((من أدركه منكم فليقرأ عليه فواتح سورة الكهف)) واتە: هەر کەسێك لە ئێوە تووشی بوو، ئەوە با ئایەتەکانی سەرەتای سورەتی (الكهف)ی بەسەردا بخوێنێتەوە)).

هەروەها لە (صحیح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرمووودەی (أبي الدرداء)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((من حفظ عشر آيات من أول سورة الكهف، عصم من الدجال)) واتە: هەرکەسێك دە ئایەتی سەرەتای سورەتی (الكهف) لە بەر بکات ئەوا لە فیتنەی دەججال پارێزراو دەبێت)).

ئەوەش بزانە کەوا ڕیوایەتی ڕوون و ئاشکرا هەن دەڵێت: دە ئایەتی کۆتایی سورەتی (الكهف)ە، بەڵام من دەڵێم: چی زیانێکی هەیە ئەگەر تۆ هەموو

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٣٧).
٢ ـ أخرجه مسلم (٨٠٩).

سورەتەکە لەبەر بکەیت؟ ئەوە فیتنەیەکە و پێویستی بە خۆپاراستن هەیە، بۆیە هەر ئێستا دانیشە دەست بە لەبەر کردنی ئەو سورەتە بکە، ئای چەند سورەتێکی جوان و مانادار و ناسکە!! سورەتی(الکهف) لەبەربکە تاکو خوای گەورە لە فیتنەی دەججال بتپارێزێت، موژدە بۆئەو کەسەی کە نیشتەجێی شاری مەککەیە و موژدە بۆ ئەو کەسەی نیشتەجێی شاری مەدینەیە، چونکە دەججال بە فەزڵی خوا ناتوانێت بچێتە ناو ئەو دوو شارەوە، هەروەکو پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ فەرموویەتی.

ڕێزداران... کێ دەججال دەکوژێت و لە کوێ دەکوژرێت؟

ئەم باسەو چەند باسێکی تر لە بەشی داهاتوودا باس دەکەین ـ انشاء الله ـ، هەرگیز ئەوەتان لە بیر نەچێت لە هەموو نوێژێکدا و بە دڵێکی پاکەوە پەنا بگرن بە خوا لە فیتنەی دەججال، پێغەمبەری خواﷺ هاوەڵانی فێری ئەو دوعایە دەکرد هەروەکو چۆن فێری سورەتەکانی قورئانی دەکردن.

لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابن عباس)ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((اللهم إنا نعوذ بك من عذاب جهنم، وأعوذ بك من عذاب القبر، وأعوذ بك من فتنة المسيح الدجال، وأعوذ بك من فتنة المحيا و الممات)) واتە: خودایە پەنات پێ دەگرم لە سزای دۆزەخ و پەنات پێ دەگرم لە سزای گۆڕ و پەنات پێ دەگرم لە فیتنەی مەسیحی دەججال و پەنات پێ دەگرم لە ئاشوبەی ژیان و مردن).

١ ـ أخرجه مسلم (٥٩٠) وانظر صحيح البخاري (٨٣٢) ومسلم (٥٨٩).

دابەزینی پێغەمبەرعیسی ﷺ و کوشتنی دەجال

(نزول عیسی ومقتل الدجال)

دەجال لە ماوەی چل شەودا هەموو سەر زەوی دەگەڕێت و تەنها خەڵکی نەفام تووشی فیتنەکەی دەبن، خوای پەروەدرگار هیچ کەسێك لەو فیتنەیە دەرباز ناکات تەنها خاوەن باوەڕ و یەکتاپەرستان نەبێت، ئەو کەسانەی کە باوەڕی تەواویان هێناوە بە پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ، بە باشی لە قورئان و سوننەت و فیقهی ئەم قۆناغە تێگەیشتوون، دوور لەو تیورانەی کە نە لە قورئان و نە لە سوننەتەوە هیچ بەڵگەیەکیان نییە، ترسناکترین فیتنە کە مرۆڤایەتی و سەر زەوی ناسیویانە لە ئادەمەوە تاکو رۆژی دوایی فیتنەی دەجالە، لەم فیتنە سەختەدا خوای پەروەدگار بە رەحم و سۆزی خۆی ئەهلی باوەڕ لەسەر زەویدا دەپارێزێت، خوای گەورە یەکتاپەرستە راستگۆکان دەپارێزێت، ئەوانەی کە شوێنکەوتەی پێغەمبەری خوانﷺ، خوای گەورە ئەو ئیماندارە پاکانە دەپارێزێت و رزگاریان دەکات بە دابەزینی عیسای کوڕی مەریەم (علی نبینا وعلیه أفضل الصلاة والسلام).

بیر بکەرەوە لەو فەرموودەیەی پێغەمبەری خواﷺ کە(النواس ی کوڕی سمعان) ریوایەتی کردوە و لە بەشی رابوردودا بە درێژی باسم کرد، جارێکی تر دەگەڕێمەوە بۆ باسی ئەو فەرموودەیە لە باسی (یەئجوج و مەئجوج) دا (إنشاء الله)، پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((فبینما هو کذلك إذ بعث الله المسیح ابن مریمﷺ)) واتە: لە کاتێکدا دەجال بەو شێوەیەیە لەو کاتەدا خوای گەورە (عیسی)ی کوڕی مەریەمﷺ رەوانە دەکات)).

لە کوێوە دادەبەزێت؟ لە ئاسمانەوە، دابەزینی عیساﷺ یەکێکە لە نیشانە گەورەکانی قیامەت، خوای گەورە دەفەرموێت ـ لە کاتێکدا وەڵامی جولەکەکان دەداتەوە، ئەوانەی بانگەشەی ئەوەیان دەکرد گوایە (عیسای کوڕی مەریەم) (ﷺ)

یان كوشتوه ـ: ـ

﴿وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَكِن شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مَا لَهُم بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا ﴿١٥٧﴾ بَل رَّفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٥٨﴾ وَإِن مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ﴾(النساء) واته:..... ئەو بوختانە گەورەیەی بۆ خاتوو (مەریەم) كردیان، گوایا زینای كردبێت!(١٥٦) له بەر ئەوەش كه دەیانگوت: ئێمه عیسای كوڕی مەریەممان‌ﷺ كوشت ـ كه پێغەمبەری خوایه، خوای گەوره به درۆیان دەخاتەوه و دەفەرمووێ: كەچی نه توانییان بیكوژن و نه توانیشیان له سێدارەی بدەن وەكو خۆیان كردیانه هەرا، بەڵكو سەریان لێ تێكچوو بوو، پیاوێكیان دیت له شێوه و روخساردا وایان زانی(عیسا)یه و له سێدارەیان دا، ئەوانەی دەربارەی ئەو كێشەیانه له دوو دڵی دان، هیچ زانستییەكیان بەوه نییه، جگه له شوێنكەوتی گومان نەبێ، بۆیه دەفەرمووێ: به یەقین و بێ گومان نەیانكوشتوه.(١٥٧) بەڵكو خوایگەوره بەرەو خۆی بەرزی كردەوه، خواش هەمیشەو بەردەوام بەدەستەڵات و كاربزانه، خۆی دەزانێ چی دەكات، هەركەسێك پەنای پێ برد، دەیپارێزێ و سەری دەخات.(١٥٨) كاتێ عیسا له ئاسمان دێته خوارێ گشت خاوەن كتێبەكان بەر له مەرگی عیساﷺ بڕوای پێ دێنن....(١٥٩).))

ابن عباس[١] دەفەرموێت: ((واته: له پێش مردنی عیسا) (علی نبینا وعلیه أفضل الصلاة والسلام)

كەواته ئایا چی دەڵێیت دەربارەی ئەو قسەیەی خوای گەوره كه دەربارەی عیساﷺ فەرموویەتی: ﴿إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ﴾ (آل عمران: ٥٥) واته:

١ ـ أخرجه ابن جرير الطبري في التفسير (١٠٧٩٤) و (١٠٨٠٧) , وابن أبي حاتم (٦٢٥٤)

ئەوەبوو خوای گەورە فەرمووی: ئەی عیسا عليه السلام! بە ڕاستی من دەتبەمەوە بۆ لای خۆم و هەتا ڕۆژێ ئەتگەیەنمە کاتی دیارییکراوی ئاسایی بۆ ژیانت دەمێنێ و ئەوسا ئەتمرێنم، واتە: ئێستا بەر لە هاتنی کۆتایی ژیانت ناهێڵم ئەوانە بتکوژن و بمریت وە لە لای خۆیشم جێی بەرزت دەبێ و سەرت دەخەم بۆ ئاسمان بۆ لای خۆم، لە بەدکاری ئەوانە کە باوەڕیان نەهێناوە پاکت دەکەمەوە واتە: ڕزگارت دەبێ و ناهێڵم زیانت پێ بگەیەنن وە ئەوانەش وا شوێنکەوتەی تۆ بوون و خاوەنی باوەڕ بوون، تا ڕۆژی قیامەت ئەگەر بە ڕاستی لێی بنەون زاڵیان ئەکەم بە سەر بێ باوەڕان و دوژمنانیاندا لە پاشان هەمووتان هەر بۆ لای خۆم دێنەوە، ئینجا منیش بەڕاست و دروست گێرە و کێشەی نێوانتان سەبارەت بە کاروباری عیسا عليه السلام بە دادپەروەرانە دەبڕمەوە)).

جا لە ئایەتەکەدا خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿إِذْ قَالَ ٱللَّهُ يَٰعِيسَىٰٓ إِنِّي مُتَوَفِّيكَ﴾ ئەوە مانای چییە؟

بزانە کە مانای (الوفاة) تەنها مردن ناگەیەنێت لە گەڵ بەڵگەیەکی پێکەوەبەندی سەربەخۆ و جیاوازدا نەبێت، هەروەکو چۆن هەموو نوسەرانی تەفسیر فەرموویانە: ڕەنگە جاری وا هەبێت باسی (الوفاة) بکرێت و مەبەستی مردن نەبێت، بەڵکو مەبەستی مردنی بچووك بێت - واتە خەوتن - بە باشی بیر لەو ئایەتەی خوای گەورە بکەرەوە کە دەفەرموێت: ﴿وَهُوَ ٱلَّذِي يَتَوَفَّىٰكُم بِٱلَّيۡلِ وَيَعۡلَمُ مَا جَرَحۡتُم بِٱلنَّهَارِ﴾(الأنعام: ٦٠) واتە: هەر ئەو خوایە کە بە شەودا دەتانخەوێنێ و هەستان لێ دەسێنێ و بە ڕۆژیشدا هەر تاوانێ بکەن پێی دەزانێ......)) مەبەست لە (الوفاة) لەو ئایەتە پیرۆزەدا: خەوتنە.

پێغەمبەری خوا ﷺ هەر کاتێ لە خەو هەڵدەستا دەیفەرموو: ((الحمد لله الذي أحيانا بعد ما أماتنا وإليه النشور))[1] واتە: سوپاس بۆ ئەو خوایەی کە ژیاندینییەوە پاش ئەوەی مراندینی، زیندووبوونەوەش هەر بۆ لای ئەوە)) کەواتە خەوتن خۆی لە

---

١ - أخرجه البخاري (٦٣١٢)

خۆیدا مردنێکی بچووکە.

جا خوای گەورە خەوتنێکی دا بە سەر پێغەمبەرەکەی خۆیدا عیسا ﷺ، پاشان بۆ لای خۆی بەرزی کردەوە بۆ ئەوەی ڕزگاری بکات لە پلانی ئەوانەی ویستیان بیکوژن، ئەو کابرایەی کە جێگەکەی عیسای بە جولەکەکان نیشان دا خوای گەورە هێنایە سەر شێوەی عیسا ﷺ و بە ئەوی شوبهاند و ئەوانیش ئەویان کوشت، پاشان خوای گەورە عیسای ﷺ بەرز کردەوە، بۆ ئەوەی خوای پەروەردگار لە دوارۆژدا دایبەزێنێت و بیکاتە نیشانەیەك لە نیشانە گەورەکانی قیامەت، کە پێغەمبەری خوا ﷺ باسی کردوە، ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆوە قسە ناکات.

جا پێغەمبەری خوا ﷺ تەنانەت باس و وەسفی ئەو جل و بەرگەی کردوە کە عیسا پێوەی دادەبەزێت، هەروەها باسی ئەو جێگەیەی کردوە کە تێیدا دادەبەزێت، سوێند بە خوا ئەو جێگەیە بەو شێوەیە نەناسراوە لەو کاتەی کە ئەو تێیدا باسی کردوە!

چی دەڵێیت!؟

پێت دەڵێم: ئەو جێگەیەی کە پێغەمبەری خوا ﷺ باسی کردوە و دیاری کردوە بۆ دابەزینی عیسا ﷺ لە سەردەمی خۆیدا ﷺ بەو ناوەوە نەناسراوە!!

کەواتە، پێغەمبەری خوا ﷺ چی فەرموە؟

ئیمامی (مسلم)[1] ریوایەتی کردوە لە فەرموودەی (النواس ی کوڕی سمعان)ەوە لە فەرمودەیەکی درێژدا و تێیدا هاتوە: ((فينزل عند المنارة البيضاء شرقي دمشق بين مهرودتين)) واتە: لەو کاتەدا (عیسی)ی کوڕی مەریەم ﷺ لە ئاسمانەوە دادەبەزێت بۆ لای منارە سپییەکەی ڕۆژهەڵاتی (دیمەشق) لە دوو پۆشاکی ڕەنگ کراودا بە وەرسی زەعفەران))، لە ریوایەتێکی تردا هاتوە[2]: ((بين ثوبين ممصرين)) واتە: دوو پۆشاك ڕەنگەکەی بەرەو ڕەنگی زەرد دەڕوانێ کە ئێمە پێی دەڵێین: (بێجی)، ئەمە وەسفی ئەو پۆشاکەیە کە عیسای ﷺ پێوە دادەبەزێت، ئەو

١ - أخرجه مسلم (٢٩٣٧).

٢ - (صحيح ابن حبان) (٦٨٢١) وصححه الشيخ شعيب على شرط مسلم.

فەرموودەیەی پێغەمبەری خوا ﷺ کە دەفەرموێت: ((فينزل عند المنارة البيضاء شرقي دمشق)) لە سەردەمی پێغەمبەری خوادا ﷺ و لەو جێگەیە مەنارەی سپی نەبوە، بەڵام ئێستا هەیە لە مزگەوتی (الدمشقی)یە لە سوریا، لە ساڵی (٧٤١) ی کۆچی[1] بە بەردی سپی نۆژەن کرایەوە، لە پاش تێپەر بوونی چەند سەدەیەکی دوور و درێژ لە فەرموودەکەی پێغەمبەر ﷺ.

﴿ وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَىٰٓ ﴿٣﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْىٌ يُوحَىٰ ﴿٤﴾ ﴾ (النجم)

((واضعا كفيه على أجنحة ملكين إذا طأطأ رأسه قطر وإذا رفعه تحدر منه جمان كاللؤلؤ)) واتە: دوو لەپە دەستەکانی لەسەر باڵی دوو مەلائیکە داناوە کە سەر بەرز کاتەوە و نەوی بکات، دڵۆپە ئاوی سافی لە شێوەی دەنکە زیوی شێوە مرواری لێ دەتکێت)).

لەگەڵ مندا بیر لەو فەرموودەیە بکەرەوە چونکە تۆ قسەیەکی زۆر ترسناک دەخوێنیتەوە، ئیمامی (بوخاری و موسلیم)[2] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (أبو هريرە)ەوە کەوا پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ فەرموویەتی: ((كيف أنتم إذا نزل ابن مريم عليه السلام فيكم و إمامكم منكم؟)) واتە: ئاخۆ دەبێت حاڵتان چۆن بێت کاتێک کە عیسای کوڕی مەریەم عليه السلام دادەبەزێتەوە ناوتان لە کاتێکدا پێشەواکەتان لە خۆتانە؟!)).

براکانم.. وەرن پێکەوە هەندێك لە گەڵ ئەم پێشەوایەدا بوەستین بۆ ئەوەی بیناسین و پاشان دەگەڕێینەوە بۆ لای عیسای کوڕی مەریەم عليه السلام؟

گوتمان: دەججال لە سەر زەویدا بوونی هەیە و مەوجودە، فیتنەکەش روویداوە، خوای گەورە عیسای عليه السلام رەوانە کردوە و زانیمان چی لە بەر کردوە و لە کوێ دادەبەزێت، پاشان عیسا عليه السلام بەرەو (بيت المقدس) دەڕوات ، چونکە زۆربەی داستانەکان لەو جێگەیە روودەدەن لە ناوەڕاستی وڵاتی شام، عیسای کوڕی

---

١ ـ في عهد الحافظ ابن كثير , كما قال – رحمه الله تعالى – وغيره من المؤرخين ومن المحققين من علماء الاسلام والمسلمين .

٢ ـ أخرجه البخاري (٣٤٤٩) ومسلم (١٥٥/٢٤٤) .

مەرەیەم ﷺ بەرەو لای دەججال دەڕوات کە لە (بیت المقدس)ە بە مەبەستی کوشتنی ئەو، بەڵام لە پێش ئەوەی بگاتە ئەوێ چەند ڕووداوێکی ترسناك ڕوویداوە: ئەو ڕووداوانە چین؟

لە (صحیح مسلم)[١] دا هاتوە لە فەرموودەی (جابر ی کوڕی عبدالله)وە دەڵێت: پێغەمبەری خوا(ρ) فەرموویەتی: ((لا تزال طائفة من أمتي يقاتلون على الحق ظاهرين إلى يوم القيامة، فينزل عيسى ابن مريم، فيقول أميرهم)) واتە:بەردەوام کۆمەڵێك لە ئوممەتەکەم لە سەر حەق سەرکەوتوانە دەجەنگن تا ڕۆژی قیامەت، عیسا ی کوڕی مەریەم ﷺ دادەبەزێت و فەرمانڕەواکەیان پێی دەڵێت:..) واتە: فەرمانڕەوای ئەو کۆمەڵە دیارە کە لە سەر حەق و ڕاستین تا قیامەت، کاتێك ئەو فەرمانڕەوا ئیماندارە عیسا ﷺ دەبینێت یەکسەر دەیناسێتەوە ((فيقول أميرهم، تعال صل لنا)) فيقول عيسى ﷺ: ((إن بعضكم أمراء بعض تكرمة الله لهذه الأمة)) واتە: فەرمانڕەواکەیان پێی دەڵێت: وەرە پێش نوێژیمان بۆ بکە، عیسا ﷺ یش دەڵێت: نا، بە ڕاستی ئێوە هەندێکتان فەرمانڕەوان بەسەر هەندێکی ترتانەوە ئەمە ڕێزێکی خواییە لەم ئوممەتە ناوێتی)).

واتە: کەرامەت و ڕێزێکە لە خوای پەروەردگارەوە بۆ ئوممەتی محمد ﷺ.

ئایە ئەم پێشەوا و ئەمیرە کێیە؟

براکانم... سوننەت هەرگیز دژی یەکتر نین، چونکە حەق و ڕاستی لە یەك جێگەوە سەرچاوە دەگرن، (الحارث ی کوڕی أبي أسامه) لە (مسند)[٢] ەکەیدا بە سەنەدێکی (صحیح) ڕیوایەتی کردوە لە فەرموودەی (جابر ی کوڕی عبدالله)وە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمویەتی: ((فيقول أميرهم المهدي: تعال صل لنا)) فيقول عيسى: ((لا، إن بعضكم أمير بعض تكرمة الله لهذه الأمة)) واتە: فەرمانڕەواکەیان کە (المهدی)یە پێی دەڵێت: وەرە پێش نوێژیمان بۆ بکە، پێغەمبەرعیسا ﷺ دەفەرموێت: نا، بە ڕاستی ئێوە هەندێکتان فەرمانڕەوان بە سەر هەندێکی

---

١ ـ أخرجه مسلم (١٥٦) .

٢ ـ أخرجه الحارث كما في (المنار المنيف) لابن القيم (٩٤) وقال : وهذا إسناد جيد .

ترتانەوە، ئەمە ڕێزێکی خواییە لەم ئوممەتە ناوێتی))

جا ئەم (المهدی) یە کێیە و چیرۆك و باسەکەی چییە؟

پێش ئەوەی باسی ئەو پیاوە بکەم دەڵێم: هەندێ کەس شوێنی بۆچوونەکانی (ابن خلدون) کەوتوون کە دەڵێت: ((لەو فەرموودانەی کە دەربارەی (المهدی) هاتوون کەمێکی بە تەواوی گەیشتووە پێمان، بەڵکو زۆر کەم)) بەم شێوەیە ابن خلدون[1] باسی کردوە.

منیش دەڵێم: تەنانەت ئەگەر قسە و بۆچوونەکانی (ابن خلدون) وەرگرین و هیچ فەرموودەیەکی (صحیح)مان پێ نەگەیشتبێت تەنها یەك فەرموودە نەبێت ئەوا پێویست دەبوو لە سەرمان شوێنی بکەوین و وەریبگرین، ئەگینا ئەوا دەبووینە ئەو کەسانەی فەرمانەکانی خوایان ڕەد کردوەتەوە. هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمْ عَنْهُ فَٱنتَهُوا۟﴾ (الحشر: ٧)واتە: هەرچی پەیامبەرﷺپێی دان وەری بگرن، واتە: ــ بەچی فەرمانی پێ کردن بیکەن، ڕێیشی لە هەر شتێ لێ گرتن ئێوەش دەستی لێ هەڵگرن.))

پێشەوای ئەهلی سوننە و جەماعە ئیمامی ئەحمەدی کوڕی حەنبەل دەفەرموێت: ((ئەگەر فەرموودەیەکی دروستی پێغەمبەرمانﷺ ڕەد کردەوە ئەوا ئەو فەرمانەی خودامان ڕەد کردوەتەوە کە دەفەرموێت: ﴿وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ﴾

لەو بۆچوونەی (ابن خلدون)دا چەند کەسێکی تر شوێنی کەوتوون لەوانە (شەیخ محمد عبده) و (شەیخ محمد رشید رضا) ڕەحمەتی خوایان لێ بێت.

دەڵێن: ئەو فەرموودانەی کە دەربارەی (المهدی) هاتوون هەمووی فەرمودەی (ئاحاد) ن ئەمە خۆی لە خۆیدا بابەتێکە، هەروەها دەڵێن: ئەو فەرموودانەی کە دەربارەی (المهدی) هاتوون لەهەردوو کتێبی(صحیح)دا نەهاتوون (واتە: بوخاری و مسلم)! بە ڕاستی ئەوە دوو گومانە لە لایەن هەندێ کەس دروستبوە، بۆ وەڵام دانەوەی هەریەك لەو دوو گومانە دەڵێین:

بۆ وەڵام دانەوەی گومانی یەکەم: ئەوان دەڵێن: ئەو فەرموودانەی کە دەربارەی

---

١ ــ تاریخ ابن خلدون (٣٢٢/١) .

(المهدی) هاتوون هەمووی فەرموودەی (ئاحاد)ن و فەرموودەی (ئاحاد) لە بابەتی بیروباوەردا وەرناگیرێت!! بە ڕاستی ئەمە قسەیەکی زۆر ترسناکە کە پێشینە چاکەکانمان نەیانزانیوە ـ ڕەزا و ڕەحمەتی خوایان لێبێت ـ، بە هیچ شێوەیەك کەسێك لەوان ئەو قسەی نەگووتوە، ئەم قسە و باسە لە زانا پاشینەکانەوە سەری هەڵداوە، بە هیچ شێوەیەك لە هاوەڵانەوە جێگیر نەبوە ـ ڕەزای خوا لە هەموویان ـ، ئەگەر یەکێك لەوان بە یەك بگەیشتایە و فەرموودەیەکی بۆ بگێڕایەتەوە ئەوا نەیدەگوت: نەخێر، من ئەو هەواڵ و قسەی تۆ وەرناگرم چونکە قسەکانی تۆ قسەی (ئاحاد)ن، برۆ کۆمەڵێك لە هاوەڵان بهێنە بۆ ئەوەی هەموویان شایەتیت بۆ بدەن کەوا پێغەمبەری خواﷺ ئەو قسەیەی فەرموە!! نەخێر ئەو ڕووداوە هەرگیز ڕووی نەداوە.

بە ڕاستی ڕووکردن لە قیبلە بە تەنها هەواڵی کەسێك گۆڕدرا، فەرموودەکە لە (صحیح البخاری و مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمر)ەوە دەڵێت: ((بینما الناس یصلون في مسجد قباء الغداة إذ جاء رجل، فقال: إن رسول الله قد أُنزل علیه اللیلة قرآن، و أُمر أن تستقبل الکعبة، فاستقبلوها، واستداروا، فتوجهوا نحو الکعبة)) واتە: لە کاتێکدا خەڵکی نوێژی نیوەڕۆیان دەکرد لە مزگەوتی (قباء) کابرایەك هات و فەرمووی: پێغەمبەری خوارئەمشەو قورئانی بۆ دابەزیوە و فەرمانی پێکراوە چیتر لە نوێژەکاندا ڕوو لە قیبلە بکرێت. بۆیە خەڵکەکە هەموو ڕوویان لە کەعبە کرد و وەرچەرخان)). هەرگیز نەیانگوت: ئێمە دڵنیا نین لەو هەواڵەی تۆ، چونکە هەواڵەکەی تۆ (ئاحاد)ە!!

برا خۆشەویستەکەم... ئایا نازانیت پێغەمبەری خواﷺ چەندان پەیامبەر و بانگەوازکاری دەنارد بۆ وڵاتان و دەسەڵاتداران و پادشایان و هەرگیز نەمانبیستوە یەکێك لەوان ئەو بانگەوازکارە یان ئەو نێردراوەی کە لە لایەن پێغەمبەری خوداوەﷺ هاتوە گێڕابێتەوە بە بانگەشەی ئەوەی کەوا هەواڵەکەی ئەو هەواڵی ئاحادە، نەخێر بەڵکو هەموو شتێکیان لەم پەیامبەرەوە وەرگرتوە کە لە لایەن

---

١ ـ أخرجه البخاري (٤٠٣) ومسلم (٥٢٦) .

پێغەمبەری خواوەﷺ نێردراوە چ ئەو بابەتەی کە لە پێناویدا نێردرابێت بابەتێکی کرداری بووبێت یان بابەتێکی بیروباوەر، پێغەمبەری خواﷺ هاوەڵانی دەنارد بۆ شار و وڵاتەکان، ئەوەتا (أبو عبیدەی کوڕی الجراح) ی ڕەوانە کرد بۆ لای ئەهلی نەجران و (معاذ ی کوڕی جبل) ی نارد بۆ لای ئەهلی یەمەن و (مصعب ی کوڕی عمیر)ی ڕەوانە کرد بۆ لای ئەهلی مەدینە و (دحیە الکلبی) نارد بۆ لای فەرمانڕەواکەی بصری.. هتد. لە هیچ جێگایەکدا نەهاتوە و باس نەکراوە کە ئەوانە هەواڵی ئەو تاکانەیان ڕەد کردبێتەوە و وەریان نەگردبێت، بۆیە ئەم بابەتە پێویست ناکات زۆر لە سەری ڕاوەستین و باسی لێوە بکەین ئەگەر هاتوو هەواڵەکە ڕاست و دروست بوو.

چۆن دەزانین هەواڵەکە ڕاست و دروستە؟ بۆ ئەو مەبەستە بگەڕێوە بۆ ئەو بنەمایانەی کە زانایان دیاریان کردوە و دایان ناوە ئەو زانا بلیمەت و ناودارانە لە فەرمووودەناسان، بە عەقڵی خۆت حوکم بە سەر ڕاست و دروستی فەرمووودەکاندا مەدە ئەگینا هەروەکو باسمان کرد ئەوا دینەکەمان لە دەست دەدەین، ئایە لەو کاتەدا چی دینێك وەردەگرین؟ ئەو دینەی کە عەقڵی تۆ پێی ڕازییە؟ یان ئەو دینەی کە عەقڵی من پێی ڕازییە؟!

ڕەزا و ڕەحمەتی خوا لە (ئیمامی عەلی) کاتێك دەفەرموێت: ((لو کان الدین بالرأي لکان أسفل الخف أولى بالمسح من أعلاه))[1] واتە: ئەگەر دین بە بۆچوون (رأی) بوایە ئەوا سڕینی ژێرەوەی خوف لە پێشتر و ڕەواتر بوو لە سڕینی سەرەوەی)).

بەڵام لێرەدا چەندان بنەما هەن کە زانایان فەرمووودەناس دایانرێژاوە، بۆیە بگەڕێوە بۆ لای ئەو بنەمایانە بۆ ئەوەی ڕاست و دروستی فەرمووودەکەت بۆ ڕوون و ئاشکرا ببێتەوە، لە گەڵ مندا ئەو ئایەتەی خوای گەورە بخوێنەرەوە کە دەفەرموێت: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن جَآءَكُمْ فَاسِقُۢ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوٓاْ﴾ (الحجرات) واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! ئەگەر کەسێکی متمانە پێ نەکراو و (فاسق) هەواڵێکی

---

١ ـ أخرجه أبو داود (١٦٢ – ١٦٤)

بۆ هێنان خێرا بڕوای پێ مەكەن بەڵكو لێی بكۆڵنەوە..)) لێرەدا خوای گەورە فەرمانی پێ نەكردین بە لێكۆڵینەوە لە هەواڵی ئیمانداریكی باوەڕ پێكراو، بەڵكو فەرمانی پێ كردین بە لێكۆڵینەوە تەنها لە هەواڵی كەسێكی خراپەكار (فاسق)، ئەگەر هەواڵی كەسێكی ئیمانداری باوەڕ پێكراو پێویست بە روونكردنەوە و جێگیر بوون بوایە ئەوا خوای گەورە دیاری نەدەكرد و نەیدەگوت (كەسی خراپەكار (فاسق)) و فەرمانی پێ كردین بە لیكۆڵینەوە لە هەواڵەكەی، روون كردنەوەكەی رەها دەكرد و بۆ ئەوەی هەموو كەسێك بگرێتەوە، دەیگوت: ((يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن جَآءَكُمْ خبر فتبينوا)) بەڵكو كاتێ خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن جَآءَكُمْ فَاسِقُۢ بِنَبَإٖ فَتَبَيَّنُوٓاْ﴾ ئەوا دەبێتە بەڵگە كە هەواڵی كەسێكی باوەڕپێكراو پێویستی بە روون كردنەوە و لێكۆڵینەوە نییە، یا رەدی بكەینەوە، بە بانگەشەی ئەوەی گوایە هەواڵەكە (ئاحاد)ە یان لە تەنها كەسێكەوە ریوایەت كراوە، ئەمە باسی ئەو مەسەلەیە بوو بە كورتی بۆ ئەوەی ئەو گومان و دوو دڵییە لاچێت و نەمێنێ بە فەزڵی خوای پەروەردگار.

- گومانی دووەم: دەڵێن: ئەو فەرموودانەی كە دەربارەی (المهدی) هاتوون لە هەردوو صحیحی (البخاری و مسلم) دا نەهاتوە و جێگیر نەبوە لەو دوو كتێبەدا ! !

بە راستی ئەم گومانە دەبوایە نەگوترایە، چونكە پێش كەمێك من دوو فەرموودەم گێڕایەوە:

- یەكەمیان: لە (صحیح البخاری) هاتوە و لە فەرموودەی (أبو هریرە) ەوە.
- دووەمیان: لە (صحیح مسلم) دا لە فەرموودەی (جابر ی كوڕی عبدالله) وە.

بەڵام فەرموودەكان بە روونی ناوی ئەوی نەهێناوە، ئەوە بزانە كە سوننەت تەواوكەری یەكترن، هەروەكو ئاشكرایە كە (ئیمامی بوخاری) دەربارەی كتێبەكەی خۆی (الصحیح)[1] فەرموویەتی: ((لەم كتێبەدا تەنها فەرموودەی راست و دروستم

---

١ ـ فتح الباري المقدمة (٩) ط الريان .

هێناوە وە فەرموودەی ڕاست و دروستی زۆرترم لایە).

لە ڕیوایەتێکی تردا هاتووە کە لە (ئیمامی بوخاری)یەوە ریوایەت کراوە دەڵێت: ((هیچ فەرموودەیەکم لە کتێبەکەمدا دانەناوە تەنها ڕاست و دروستەکان نەبێت، چەندان فەرموودەی ڕاست و دروستم جێهێشتوە باسم نەکردوە لە ترسی ئەوەی کتێبەکە زۆرتر و درێژتر نەبێت)).

(الاسماعیلی) دەڵێت: ئەگەر هەموو فەرموودەیەکی (صحیح) ی ریوایەت بکردایە ئەوا لە یەك بابەتدا فەرموودەی کۆمەڵێکی لە هاوەڵان کۆدەکردەوە، باسی ڕێگای ریوایەتی هەریەکە لەوانی دەکرد ئەگەر فەرموودەکە ڕاست و دروست بوایە ئەوە کتێبێکی زۆر گەورە دەبوو)).

لێرەدا بۆمان دەردەکەوێت کە هەموو فەرموودەیەکی ڕاست و دروست لە هەردوو کتێبی (صحیح مسلم و صحیح البخاری)دا کۆ نەکراوەتەوە بەڵکو دەیان کتێبی تر هەن وەکو (مسند الإمام أحمد)و (سنن الترمذي)و (سنن ابن ماجه)و (سنن أبي داود) و (سنن النسائي)و (الدارمي) و (سنن البیهقي)و (مسند البزار) و..و..کتێبەکانی کۆکردنەوەی سوننەت زۆرن و هەموو پڕن لە هەزاران بەڵکو دەیان هەزار فەرموودەی ڕاست و دروست، کەواتە مانای ئەوە نییە ئەگەر هاتوو فەرموودەیەك لە هەردوو کتێبی (صحیح) دا یان لە یەکێکیاندا نەبوو ئەوا فەرموودەیەکی (صحیح) نییە، بەڵکو دەبێت وردبینەوە و بگەڕێین بەشوێن ڕاست و دروستی فەرموودەکەدا لە لایەن سەنەد و دەقەوە (متن)، ئەگەر فەرموودەکە تەواو بوو لە سەنەد و لە دەقدا ئەوا پێویستە ئەو فەرموودەیە وەرگرین، هەرچەندە ئەو فەرموودەیە لە هەردوو کتێبی (صحیح) دا یان لە یەکێکیاندا نەبوو، چونکە هەموو سوننەت هەروەکو باسمان کرد لای (ئیمامی بوخاری و موسلیم) کۆ نەکراونەتەوە.

داوا لە خوای پەروەردگار دەکەم کە توانیبێتم و یارمەتی دابێتم بۆ ڕوون کردنەوەی ئەو بابەتە، تاکو کارەکە لەسەر برا و خوشکانمان تێکەڵ نەبێت، داوا لە خوا دەکەم کە خۆی فێرمان بکات و تێگەیشتوومان بکات.

لەگەڵ مندا بگەڕێوە بۆ لای ئەو ئەمیرە یاخود بۆ لای پێشەوا (مەهدی) ...

(الحارث ی کوڕی أبو أسامه) لـه (مـسند)[١] هکەیدا ریوایـەتی کـردوه بـه سـەنەدێکی (صحیح) له (جابر ی کوڕی عبدالله)وه کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ينزل عيسى ابن مريم، فيقـول أميرهـم المهـدي: تعـال صـل بنـا)) فيقـول عيـسى: ((لا، إن بعـضهم أمـير بعـض تكرمـة الله لهـذه الأمـة)) واتـه: عیـسای کـوڕی مەریـەم ﷺ دادەبـەزێت فەرمانڕەواکـەیان پێـی دەڵێـت: وەره پـێش نوێـژیمان بـۆ بکـە، پێغەمبەرعیسا ﷺ دەفەرموێت: نا، به راستی ئێوه هەندێکتان فەرمانڕەوان به سەر هەندێکی ترتانەوه ئەمه رێزێکی خواییيه لەم ئوممەته ناوێتی)).

له ڕیوایەتێکی تردا که (أبو داود) ریوایەتی کردوه بـه سـەنەدێکی (صـحیح)[٢] لـه فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مـسعود)هوه کـەوا پێغەمبـەری خـواﷺ فەرموویـەتی: ((لا تقوم الـساعة..)) واتـه: قیامـەت هەڵناسـێت...)) وه لـه ریوایـەتێکی تـردا: ((لا تنقضي الدنيا حتى يملك العرب رجل من أهل بيتي يواطئ اسمـه اسمـي، واسـم أبيـه اسم أبي)) واته: ئەم دونیایه دوایی نایەت تاوەکو کابرایەك حـوکمی عـەرەب نـەکات له ئەهلی بەیت و بنەماڵەی منه و ناوی خۆی وەکو ناوی منـه و نـاوی بـاوکی وەکـو ناوی باوکی منه) واته: ناوی (محمد ی کوڕی عبدالله)یه.

له ڕیوایەتێکی تردا هاتوه که (أبو داود) به سەنەدێکی (صحیح) [٣]له فەرموودەی (أم سلمه) هوه ریوایەتی کردوه کـەوا پێغەمبـەری خـواﷺ فەرموویـەتی: ((المهـدي من عترتي من ولد فاطمة))واته: مەهدی له وەچه و نەوەی منه له نەوەی کوڕەکـانی (فاطمة)یه)).

بەڵکو له فەرموودەیەکی تردا که ئیمامی ئەحمەد له (مسند)هکەیدا و ابـن ماجـه لـه (سـنن)هکەیـدا بـه سـەنەدێکی (صـحیح)[٤] ریوایـەتیان کـردوه لـه فـەرموودەی (علي)یەوه کـەوا پێغەمبـەری ئـەکرەم ﷺ فەرموویـەتی: ((المهـدي منـا أهـل البيـت

---

١ ـ أخرجه الحارث بن أبي أسامة في (مسنده) كما في (المنار المنيف) (ص ٩٤ ط العاصمة) وقال ابن القيم: (وهذا اسناد جيد).

٢ ـ أخرجه أبو داود (٤٢٨٢) والترمذي (٢٢٣٠ ، ٢٢٣١) وقال (حسن صحيح) وصححه الألبـاني في (صـحيح الجامع) (٧٢٧٥).

٣ ـ أخرجه أبو داود (٤٢٨٤) وابن ماجة (٤٠٨٦) والحاكم (٤/٥٥٧) وقال الشيخ الالباني: ((وهذا سند جيد رجاله كلهم ثقات وله شواهد كثيرة) الضعيفة (٨٠) وصححه في (صحيح الجامع) (٦٧٣٤).

٤ ـ أخرجه أحمد (١/٨٤) وابن ماجه (٤٠٨٥) وصححه الـشيخ الألبـاني في (الـصحيحة) (٢٣٧١) و (صـحيح الجامع) (٦٧٣٥) .

يصلحه الله في ليلة)) واتە: مەهدی لە ئێمەیە و لە ئەهلی بەیتە، خوای پەروەردگار لە تەنها شەوێکدا ئامادە و چاکسازی دەکات)) خوای گەورە خۆی ئامادەی دەکات بۆ ئەوەی سەرکردایەتی هەموو ئەم ئوممەتە بکات لەو شەوەزەنگە تاریکەدا، چونکە خیلافەتی راشیدی لە سەر بەرنامەی پێغەمبەرایەتی دەبێت بگەڕێتەوە بۆ سەر زەوی لە سەر بەڵێنی ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆوە قسە ناکات، ئەی من بە تۆم نەگوت: هەرگیز بێ ئومێد و بێ هیوا مەبە، ئەوەش تەنها هیوا و ئارەزوو و خەونە خۆشەکان نییە، بەڵکو بە بەڵگەی قورئان و فەرموودەیە.

بیر بکەرەوە و بزانە کە گەورەی مرۆڤایەتی ﷺ چی فەرموە! لە فەرموودەیەکدا کە ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا ریوایەتی کردوە و جگە لەو بە سەنەدێکی (صحیح)[1] لە فەرموودەی (حذيفة ی کوڕی اليمان) کەوا پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ فەرموویەتی: ((تكون النبوة فيكم ما شاء الله أن تكون، ثم يرفعها إذا شاء أن يرفعها))

بەرنامەی پێغەمبەرایەتی بەرز بووەوە، ئایە ماوەی حوکمڕانی لە پاش پێغەمبەرایەتی چەندە و شێوەکەی چۆنە؟ باسی قۆناغی حوکمەکان چۆنە؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((تكون النبوة فيكم ما شاء الله أن تكون، ثم يرفعها إذا شاء أن يرفعها، ثم تكون خلافة على منهاج النبوة، فتكون ما شاء الله أن تكون، ثم يرفعها إذا شاء أن يرفعها، ثم تكون ملكا عاضا، فيكون ما شاء الله أن يكون، ثم يرفعها إذا شاء أن يرفعها، ثم تكون ملكا جبريةً، فتكون ما شاء الله أن تكون، ثم يرفعها إذا شاء أن يرفعها، ثم تكون خلافة على منهاج النبوة)) واتە: پێغەمبەرایەتی لە ناوتاندا دەمێنێتەوە تاکو خوای گەورە ویستی لە سەر بێت بمێنێتەوە، پاشان خوای گەورە بەرزی دەکاتەوە ئەگەر ویستی لێ بێت بەرزی بکاتەوە، ئەمجار خیلافەت لە سەر بەرنامەی پێغەمبەرایەتی دەبێت، تاکو خوای گەورە ویستی لە سەر بێت دەمێنێتەوە، پاشان خوای گەورە بەرزی دەکاتەوە ئەگەر ویستی لێ بێت بەرزی بکاتەوە، پاشان پادشایەتییەك دەبێت کە توند گاز لە

---

١ ـ أخرجه أحمد (٤/٢٧٣) والطيالسي في مسنده (٤٣٨) والبزار كما في (كشف الأستار) (١٥٨٨) والبيهقي في (الدلائل) (٦/٤٩١) وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٥) .

موڵکەکەی دەگرێت، تاکو خوای گەورە ویستی لە سەر بێت دەمێنێتەوە، پاشان خوای گەورە بەرزی دەکاتەوە ئەگەر ویستی لیّ بێت بەرزی بکاتەوە، پاشان پادشایەتییەکی زۆرداری دەبێت، تاکو خوای گەورە ویستی لە سەر بێت دەمێنێتەوە، پاشان خوای گەورە بەرزی دەکاتەوە ئەگەر ویستی لیّ بێت بەرزی بکاتەوە، پاشان خیلافەت لە سەر بەرنامەی پێغەمبەرایەتی دەبێت)).

ئەم باسە باسێکە بەڕاستی دڵەکان پڕ دەکات لە ئارامی و دڵنیایی و ڕازیبوون و سەکینەت، بەڵام بە پشت بەستن بە خوای گەورە نەك بە تەمبەڵی و تەوەزەلی، ئەو کەسەی کە ئەم موژدەیەی پێداین پێغەمبەری ڕاستگۆیەﷺ هەموو کات و گیان و خوێنی خۆی تەرخان کردبوو بۆ سەرخستنی ئەم دینە، بۆیە وریابە فەرموودەکان وەکو مەبەستەکەی پێغەمبەری خواﷺ تێبگە نەك بە پێچەوانەوە، ئەمجار واز بهێنی لە کارکردن و بڵێیت: چیتر کار ناکەین هەوڵ نادەین و واز لە هەوڵ وتێکۆشان دێنین! ! نەخێر.. بە راستی ئەمە تێگەیشتنێکی هەڵە و پێچەوانەیە، ئەگینا ئەو کەسەی کە ئەم موژدەیەی پێداین خوای گەورە پێی فەرموە: ﴿قُمْ فَأَنذِرْ ۝٢﴾ (المدثر) واتە: هەستە، لە ناو نوێچنەکەت خەڵکی بێ باوەڕ بێدار بکەرەوە و بترسێنە لە سزای خوا)).

ئەویش هەستا و چیتر تامی پشووی نەچەشت تاوەکو گەیەشتە لای پەروەردگاری خۆی، بۆیە دەبێت زۆر بە وردی و قووڵەوە لە مەبەستی خوا و پێغەمبەرەکەی بگەین ﷺ.

بە وردی بیر لەو فەرموودەیە بکەرەوە کە (الحاکم) لە (مستدرك)ەکەیدا ڕیوایەتی کردوە و بە (صحیح) ی زانیوە و ئیمامی (الذهبي)[1] یش لە گەڵیدا هاودەنگە لە فەرموودەی (أبی سعید الخدری) کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((یخرجِ في آخر أمتي المهدي یسقیه الله الغیث، وتخرج الأرض نباتها، ویعطي المال صحاحاً، وتکثر الماشیة، وتعظم الأمة، یعیش سبعاً أو ثمانیاً ــ یعني:

١ ــ أخرجه الحاکم (٤/٥٥٧، ٥٥٨) وصححه ووافقه الذهبي، وصححه الشیخ الألباني في (الصحیحة) (٧١١).

حِجَجاً)) واتە: لە کۆتایی ئوممەتەکەمدا مەهدی دەردەچێت خوای پەروەردگار بارانی بۆ دەبارێنێت، زەوی رووەکی خۆی سەوز دەکات، پارە بە یەکسانی دەبەخشێت، مەڕ و ماڵات زۆر دەبێت، ئەم ئوممەتە مەزن و گەورە دەبێت، بۆ ماوەی حەوت یان هەشت ساڵ دەژێت).

برا ڕێزدارەکانم.... ناوی تەواوی ئیمامی (المهدی): محمدی کوڕی عبدالله یە و لە نەوەی (الحسن) ی کوڕی (علی) یە و لە (فاطمة) ی کچی پیغەمبەرە ﷺ، کەواتە ئەو (عەلەوییەکی حەسەنی فاطمي) یە، خوای گەورە لە تەنها شەوێکدا ئامادەی دەکات ﴿إِنَّمَآ أَمۡرُهُۥٓ إِذَآ أَرَادَ شَيۡـًٔا أَن يَقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ﴾(یس: ٨٢) واتە: بەڕاستی هەرکاتێ ویستی شتێ بەدی بهێنی هەر ئەوەیە کە پێی بفەرمێ ببە! ئەویش دەست بە جێ دەبێت)).

الحافظ ابن کثیر دەفەرموێت[1]: ((لە سەردەمی ئەودا کشتوکاڵ زۆر دەبێت، بەروبووم زۆر دەبێت، دین حوکم دەکات، سوڵتان زاڵە بە سەر خەڵکیدا، دوژمن ملکەچە، خەیر و چاکە لە سەردەمیدا بەردەوامە، لە شاری مەککە دەردەکەوێت، لە تەنیشت کەعبە بەیعەی پێ دەدرێت لە کاتێکدا خۆی رازی نییە و پێی ناخۆشە)).

خەڵکێکی زۆر دەرکەوتوون و بانگەشەی (المهدی) یان کردوە!! لەو پێناوەدا پێغەمبەری خۆشەویستمانﷺ بە نیشانەیەکی پێغەمبەرانەی روون وئاشکرا ئاگاداری کردینەوە ئەگەر ئەو نیشانەیە دەرکەوت ئەوا هەموو ئیماندارانی سەر زەوی دەزانن کە ئەوەی دەرکەوتوە لەمەککەی پیرۆز ئیمامی مەهدی یە.

ئیمامی (البخاری و مسلم)[2] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەیەکی دایکی ئیماندارانەوە (عائیشە)ەوە، دەفەرموێت: ((عبث رسول الله ﷺ في منامه)) واتە: شەوێك لە شەوان پێغەمبەری خواﷺلای عائیشە نووستبوو، هەندێك جووڵایەوە و پەشۆکا و شپرزبوو پاشان هەستا..((فقالت: يا رسول الله! صنعت شيئاً في منامك

---

١ ــ النهاية في الفتن والملاحم (٣١/١)

٢ ــ أخرجه البخاري (٢١١٨) ومسلم (٢٨٨٤) .

لم تكن تفعله)) واتە: عائیشە فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ، لە كاتی نووستنەكەتدا شتێكت كرد لە پێشدا نەتكردوە)) پێغەمبەری خواﷺ نووستوە و شتێكی بینیوە، كە ئێستا بۆمان دەگێڕێتەوە، ئایا ئەو شتە چییە؟ فەرمووی: ((العجب! إن ناساً من أمتي يؤمّون ـ أي: يتجهون و يقصدون ـ بالبيت برجل من قريش قد لجأ بالبيت ـ أي: لجأ إلى بيت الله الحرام ـ حتى إذا كانوا بالبيداء خُسف بهم)) هذه هي العلامة: ((قالت عائشة: يا رسول الله! إن الطريق قد يجمع الناس، قال: ((نعم، فيهم المستبصر، والمجبور، وابن السبيل، يهلكون مهلكاً واحداً، و يصدرون مصادر شتى، يبعثهم الله على نياتهم)) واتە: بە راستی سەیرە! خەڵكانێك لە ئوممەتەكەم بەرەو كەعبە دێن بۆ كوشتنی پیاوێكی قورەیشی پەنایداوەتە كەعبە تا دەگەنە بیابان زەویەكە رۆدەچێت و نوقم دەبن ـ ئەمە نیشانەكەیە ـ عائیشە فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ! رێگا هەموو خەڵكی كۆ دەكاتەوە، ئەویش فەرمووی: راستە، هەندێكی بە نیاز و مەبەستەوە و هەندێكی زۆر لێكراوە و ناچارە و هەندێكی رێبوارن هەموویان بە یەك جار دەمرن و خوای گەورە هەر یەكە و بە پێی نییەتی خۆی زیندووی دەكاتەوە)).

هەر یەكە و بە پێی نیەتی خۆی زیندوو دەكرێتەوە، هەندێكیان لە گەڵ ئەو لەشكرەدا دەرچووبوون بۆ كوشتنی ئیمامی مەهدی، هەندێكیان لە بەر بەرژەوەندی دەرچوە، هەندێكی ملكەچ و گوێڕایەڵە.

لە ڕیوایەتێكدا كە لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی دایكی ئیماندارانەوە (حفصە) دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺفەرموویەتی: ((ليؤمن هذا البيت جيش يغزونه، حتى إذا كانوا ببيداء من الأرض، يخسف بأوسطهم، وينادي أولهم آخرهم، ثم يخسف بهم، فلا يبقى إلا الشريد الذي يخبر عنهم)) واتە:سوپایەك روو دەكاتە كەعبە بۆ داگیر كردنی تاكو ئەو كاتە لە بیابانێك دەبن ناوەراستیان توشی رۆچونێك دەبن بە شێوەیەك سەرەتاكەیان بانگی كۆتاییەكەیان دەكات پاشان

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٨٨٣) .

ئەوانیش توشی ئەو ڕۆچوونە دەبن، هیچ كەسێكیان نامێنیٚ تەنها یەك كەس نەبێت كە هەواڵەكەیان دەبات)

جا لێرەدا پێغەمبەری خۆشەویستﷺ لەوپەڕی وردی و ڕوونیدا باسی مەسەلەكان دەكات.

پرسیارەكە لێرەدا ئەوەیە: چۆن بزانین ئەوەی كە دەرچوە و بانگەشەی مەهدی دەكات ئیمامی مەهدی یە؟ كاتیٚ كە ئیمامی مەهدی دەردەكەوێت ئەوا لەشكرێكی بۆ دەردەچێت...بۆ؟ بە مەبەستی كوشتن و لە ناوبردنی.. لەو كاتەدا خوای گەورە ئیمامی مەهدی سەردەخات بە شێوەیەكی قەدەری كە بە هیچ شێوەیەك شوێن دەست و هەولٚ و تێكۆشانی هیچ مرۆڤێكی پێوە دیار نییە، ئەو لەشكرە تووشی رووچوون دەبن و دەچنە ژێر زەویدا، لەو رووچوونەدا هیچ كەسێك نامێنێت تەنها كۆمەڵە كەسێكی كەم نەبێت، بەو شێوەیە هەموو ئەهلی سەر زەوی دەزانن ئەوەی كە درەچوە ئیمامی مەهدی یە.

جا لەو كاتەدا خوای گەورە ئیمامی مەهدی و یەكتاپەرستان ئەوانەی لە گەڵیدان سەریان دەخات ئەوانەی كە لە هەموو سەر زەوییەوە بۆ لای ئەو دەڕۆن و بەیعەی پیٚ دەدەن و پاشان خوای گەورە بە فەزڵی خۆی و بە جوانترین شێوە سەریان دەخات.

ئیمامی (مسلم)[١] ریوایەتی كردوە لە فەرموودەیەكی (نافع ی كوڕی عتبە)وە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((تغزون جزيرة العرب، فيفتحها الله، ثم فارس، فيفتحها الله، ثم تغزون الروم، فيفتحها الله، ثم تغزون الدجال، فيفتحه الله)) واتە: هێرش دەبەنە سەر دورگەی عەرەب و خوایش سەرتان دەخات، پاشان هێرش دەبەنە سەر فارس خوایش سەرتان دەخات، پاشان هێرش دەبەنە سەر ڕۆم و خوایش سەرتان دەخات، پاشان هێرش دەبەنە سەر دەججال و خوایش سەرتان دەخات))

---

١ ــ أخرجه مسلم (٢٩٠٠) .

جـا ئـەم فەرموودەیـە ئـەوە روون دەکاتـەوە ئـەو داسـتان و جەنگانـە لـە پـێش دەرچـوونی دەججـال ڕوو دەدەن ((ثـم تغـزون الـروم، فیفتحهـا الله)) پاشـان دوا بـە دوای ئەوە یەکسەر دەججال دێت، چونکە ئەگەر هەر کاتێك دەججال بـوونی هـەبوو ئەوا پێغەمبەرعیسا یش(علیه السلام) بوون و وجـودی هەیـە، نیشانەکانی قیامـەت هـەروەکو باسمان کرد: ((خرزات منظومات في سلك فإن يقطع السلك يتبع بعضها بعضا)) واتە: نیشانەکان وەك دەنکەکانن لە دەزوویەکدا هۆنراونەتەوە ئەگەر دەزووەکـە بـڕا ئـەوا شوێنی یەکتر دەکەن)).

ئایە ئەو باس و کێشەیە چییە کە دەفەرموێت: ((ثم تغزون الروم))؟ لە پێشەکی کتێبەکەدا بـە دوور و درێـژی باسـم کـرد، لـەو فەرموودەیـەی کـە ئیمـامی (مـسلم)[1] ریوایـەتی کـردوە لـە فـەرموودەی (أبـو هریـرە)وە کـەوا پێغەمبـەری خـوا(صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: ((لاَ تَقُـومُ السَّـاعَةُ حَتَّـى يَنْـزِلَ الـرُّومُ بالأَعْمـاقِ أَوْ بَـدابق فَيَخْـرُجُ إِلَـيْهِمْ جَيْشٌ منَ المَدِينَةِ منْ خِيَارِ أَهْلِ الأَرْضِ يَوْمَئِذٍ، فَإِذَا تَصَافُّوا قَالَتِ الـرُّومُ: خَلُّـوا بَيْنَنَـا وَبَـيْنَ الَّـذينَ سَـبَوْا منَّـا نُقَـاتلْهُمْ، فَيَقُـولُ المُـسْلِمُونَ: لاَ وَ الله! لاَ نُخَلِّـي بَيْـنكُمْ وَبَـيْنَ إِخْوانِنَا فَيُقَاتِلُونَهُمْ فَيَنْهَزِمُ ثُلُثٌ لاَ يَتُوبُ الله عَلَيْهِمْ أَبداً وَيُقْتَلُ ثُلُثُهُمْ، أَفْـضَلُ الـشُّهَدَاءِ عِنْدَ الله وَيَفْتَتِحُ الثُّلُثُ لاَ يُفْتَنُونَ أَبَداً))، واتە:ـ قیامەت هەڵناسێت تاکو ڕۆمەکان کۆ نەبنەوە دژی موسڵمان لە(أعماق)[2] یان لە (دابق)، سوپایەك لە مەدینەوە دەردەچێ بۆ سەر ڕۆمەکان کە ئەو سوپایە لە باشترین و هەڵبژێردراوترینی ئـەهلی سـەر زەوی یە لەو کاتەدا، کە بەرامبەر ڕۆمەکان وەستان بە مەبەستی کوشتار ڕۆمەکان دەڵێن: ئەی سوپا ئێوە ڕێگامان بـۆ چـۆڵ بکـەن و وازمـان لـێ بهێـنن تـا بـچینە سـەر ئـەو موسڵمانانەی کە لە ئێمەیان بە دیل گرتوە(سـبوا منـا) بـۆ ئـەوەی بجـەنگێن دژیـان موسڵمانەکانیش دەڵێن: نەخێر سوێند بە خوا ڕێگاتان بۆ چۆڵ ناکەین بـۆ سـەر بـرا موسڵمانەکانمان، ئەمجار جـەنگ دەسـت پـێ دەکـات سـێیەکی سـوپای موسـڵمانان

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٨٩٧).

٢ ـ أعماق لە ناوچەرگەی وڵاتی شامە، والـروم : بـریتین لـە ئـەورووپی و ئەمریکییـەکان , ئـەوان لـە نـەوەی (عیص ی کوڕی اسحاق ی کوڕی ابراهیم)

پاشه كشه دەكات و را دەكات كه هەرگیز خوای گەوره لەوان تەوبە وەرناگرێت و سێیەكیان دەكوژرێن كه باشترین شەهیدن له لای خوا، ئەو سێیەكەكەی تر سەردەكەون و رزگار دەكەن هەرگیز توشی فیتنه نابن)).

جا ئەوانه ئەو كەسانەن كه رزگار كردنی (قسطنطينية) له سەر دەستی ئەوان دەبێت به پشتیوانی خوای پەروەردگار هەروەكو له فەرموودەیەكدا كه له (صحيح مسلم)[1] دا هاتوه، له فەرموودەی (أبو هريره)وه كەوا پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی ((: سمعتم بمدينة جانب منها في البر وجانب منها في البحر؟.. قالوا: نعم يا رسول الله قال: لا تقوم الساعة حتى يغزوها سبعون ألفاً من بني إسحاق.. فإذا جاؤوها نزلوا، فلم يقاتلوا بسلاح ولم يرموا بسهم، قالوا: لا إله إلا الله والله أكبر فيسقط أحد جانبيها الذي في البحر ثم يقولوا الثانية: لا إله إلا الله والله أكبر فيسقط جانبها الآخر ثم يقولوا الثالثة: لا إله إلا الله والله أكبر فيفرج لهم فيدخلوها فيغنموا، فبينما هم يقتسمون المغانم، إذ جاءهم الصريخ فقال: إن الدجال قد خرج، فيتركون كل شئ، ويرجعون)) واته: ئایه شارێكتان بیستوه لایەكی له وشكانیدایه و لایەكەی تری له ناو دەریادا؟ گوتیان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ ، خۆشەویستی خوا ﷺ فەرمووی: قیامەت هەڵناسێت تاوەكو حەفتا هەزار رۆمی (له نەوەی ئیسحاق) ئەو شاره داگیری نەكەن (واته: شاری(قُسْطَنطنية) (إستنبول) بەڵام كاتێك موسڵمانه سەركەوتوەكان دێنه سەر شارەكه ناجەنگن دژیان به چەك و هیچ تیرێكیشیان بۆ ناهاوێژن، بەڵكو تەنها دەڵێن: لا إله إلا الله، والله أكبر، ئەو كاته یەكسەر یەكێك له لایەكانی ئەو شاره كه لەناو دەریادایه دەكەوێته ژێر دەسەڵاتی موسڵمانەكان، لەپاشان جارێكی تر دەڵێنەوە: لا إله إلا الله والله أكبر، ئەو كات لاكەی تریشی ژێر باری موسڵمانان دەبێت. بۆ جاری سێیەم دەڵێن: لا إله إلا الله والله أكبر ئەو كاته رێگاو دەرگایان بۆ دەكرێتەوە، دەچنه ناو شارەوەو سەردەكەون و غەنیمەتیان دەست دەكەوێت، لەكاتێكدا كه ئەوان غەنیمەت دابەش دەكەن له ناو خۆیاندا، شەیتان هاوار دەكات و دەڵێت: مەسیحی دەجال له دواوه چوەته سەر كەس و

---

[1] ـ أخرجه مسلم (٢٩٢٠) .

کارو ئەهلەکانتان! ئەوانیش هەموو شتێك جێ دەهێڵن و دەگەڕێنەوە)).

ئەو موسڵمانانە دەگەڕێنەوە بۆ ئەوەی بزانن دەربارەی دەججال چی شتێك ڕوویداوە!!

لێرەدا پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((فَيَنْهَزِمُ ثُلُثٌ لاَ يَتُوبُ الله عَلَيْهِمْ أَبَداً وَيُقْتَلُ ثُلُثُهُمْ، أَفْضَلُ الشُّهَدَاءِ عِنْدَ الله وَيَفْتَتِحُ الثُّلُثُ لاَ يُفْتَنُونَ أَبَداً)) واتە: ــ سێیەکی سوپای موسڵمانان پاشە کشە دەکات و را دەکات کە هەرگیز خوای گەورە لەوان تەوبە وەرناگرێت وە سێیەکیان دەکوژرێن کە باشترین شەهیدن لە لای خوا ئەو سێیەکەکەی تر سەردەکەون و رزگار دەکەن هەرگیز توشی فیتنە نابن)).

لە (صحیح مسلم)[1]دا هاتوە لە فەرموودەیەکی (یسیر ی کوڕی جابر)ەوە دەڵێت:((هَاجَتْ رِيحٌ حَمْرَاءُ بِالْكُوفَة، فَجَاءَ رَجُلٌ لَيْسَ لَهُ هِجِّيرِي، يَا عَبْدَالله بْنَ مَسْعُودٍ! جَاءَت السَّاعَةُ، قَالَ: فَقَعَدَ، وَكَانَ مُتَّكِئاً فقال: إِنَّ السَّاعَةَ لا تَقُومُ حَتَّى لاَ يُقْسَمَ مِيرَاثٌ، وَلاَ يُفْرَحَ بِغَنِيمَةٍ، ثُمَّ قَالَ بِيَدِهِ هَكَذَا _ وَنَحَّاهَا نَحْوَ الشَّامِ _ فَقَالَ: عَدُوٌّ يَجْمَعُونَ لأَهْلِ الإِسْلاَمِ، وَيَجْمَعُ لَهُمْ أَهْلُ الإِسْلامِ، قُلْتُ: ــ الرُّومَ تَعْنِي؟ قَالَ: نَعَمْ، وَتَكُونُ عِنْدَ ذَاكُمُ الْقِتَالِ رَدَّةٌ شَدِيدَةٌ، فَيَشْتَرِطُ الْمُسْلِمُونَ شُرْطَةً لِلْمَوْتِ لاَ تَرْجِعُ إِلاَّ غَالِبَةً، فَيَقْتَتِلُونَ حَتَّى يَحْجُزَ بَيْنَهُمُ اللَّيْلُ، فَيَفِيءُ هَؤُلاَءِ وَ هَؤُلاَءِ كُلٌّ غَيْرُ غَالِبٍ وَتَفْنَى الشُّرْطَةُ، ثم يَشْتَرِطُ الْمُسْلِمُونَ شُرْطَةً لِلْمَوْتِ لاَ تَرْجِعُ إِلاَّ غَالِبَةً فَيَقْتَتِلُونَ، حَتَّى يَحْجُزَ بَيْنَهُمُ اللَّيْلُ، فَيَفِيءُ هَؤُلاَءِ وَ هَؤُلاَءِ، كُلٌّ غَيْرُ غَالِبٍ، وَتَفْنَى الشُّرْطَةُ، ثم يَشْتَرِطُ الْمُسْلِمُونَ شُرْطَةً لِلْمَوْتِ، لاَ تَرْجِعُ إِلاَّ غَالِبَةً، فَيَقْتَتِلُونَ حَتَّى يمسوا، فَيَفِيءُ هَؤُلاَءِ وَ هَؤُلاَءِ كُلٌّ غَيْرُ غَالِبٍ وَتَفْنَى الشُّرْطَةُ، فَإِذَا كَانَ الْيَوْمُ الرَّابِعِ: نَهَدَ إِلَيْهِمْ بَقِيَّةُ أَهْلِ الإِسْلاَمِ فَيَجْعَلُ الله الدَّبْرَةَ عَلَيْهِمْ فَيَقْتُلُونَ مَقْتَلَةً لَمْ يُرَ مِثْلُهَا،حَتَّى إِنَّ الطَّائِرَ لَيَمُرُّ بِجَنَبَاتِهِمْ ، فَمَا يُخَلِّفُهُمْ حَتَّى يَخِرَّ مَيْتاً، فَيَتَعَادُّ بَنُو الأَبِ كَانُوا مِائَةً، فَلاَ يَجِدُونَهُ بَقِيَ مِنْهُمْ إِلاَّ الرَّجُلُ الْوَاحِدُ، فَبِأَيِّ غَنِيمَةٍ يُفْرَحُ؟ أَوْ أَيُّ مِيرَاثٍ يُقَاسَمُ؟ فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ سَمِعُوا بِبَأْسٍ، هُوَ أَكْبَرُ مِنْ ذَلِكَ فَجَاءَهُمُ الصَّرِيخُ: إِنَّ الدَّجَّالَ قَدْ خَلَفَهُمْ فِي ذَرَارِيِّهِمْ، فَيَرْفُضُونَ مَا فِي أَيْدِيهِمْ وَيُقْبِلُونَ، فَيَبْعَثُونَ عَشَرَةَ فَوَارِسَ طَلِيعَةً، إِنِّي لأَعرف

---

[1] ــ أخرجه مسلم (٢٨٩٩) .

أسماءهم وأسماء آبائهم وألوان خيولهم هم خير فوارس على ظهر الأرض يومئذ أو من خير فوارس على ظهر الأرض يومئذ)).

واتە: بایەکی سوور لە کوفەوە هەڵچوو(هەڵیکرد)، کابرایەك هات بە هاوار و دەنگی بەرزەوە (واتە: بە دەنگی بەرزەوە خەریکە لە بەر بەرزی دەنگەکەی لە هیچ وشەیەکی تێنەگەی): ئەی (عبدالله ی کوڕی مەسعود) قیامەت هەستا، فەرمووی: بۆیە (عبدالله) ڕاست بوەوە و دانیشت لە کاتێکدا ڕاکشابوو، گوتی: ـــ قیامەت روو نادات تاکو ئەو کات و سەردەمەی میراتی تیادا دابەش ناکرێت و بە دەستکەوت (غەنیمە) دڵخۆش نابن ئەمجار بە دەستەکانی ئیشارەتی بۆ شام کردوە فەرمووی: ـ دوژمنێك کۆدەبنەوە لە دژی ئەهلی ئیسلام و ئەهلی ئیسلامیش کۆ دەبنەوە بۆیان)) گوتم: مەبەستت ڕۆمەکانە؟ فەرمووی: بەڵێ، لەو جەنگەدا هەڵگەڕانەوەیەکی توند روو دەدات، (ئەمە یەکەم سێیەکە کە پێش کەمێك لە ریوایەتەکەی ـ صحيح مسلم ـــ دا باسمان کرد)، موسڵمانان کۆمەڵێك پاڵەوانی ڕاستگۆی دڵسۆز پێش دەخەن بۆ ئەوەی ببنە پێشەنگیان لەم جەنگەدا، ئەوانش مەرج لە سەر خۆیان دادەنێن و پەیمان بە خوای خۆیان دەدەن کە نابێت بگەڕێنەوە ناو ریزی لەشکری موسڵمانان تاوەکو یەکێك لەو دوو ئامانجە دەستەبەر نەکەن: یان سەرکەوتن، یان شەهید بوون، ئەمجار کوشتار دەست پێ دەکات، تاوەکو تاریکایی شەو لێکیان جیا دەکاتەوە، موسڵمانان و جگە لە موسڵمانان دەگەڕێنەوە، لەم ڕۆژەدا سەرکەوتن نە بۆ موسڵمانان و نە بۆ دوژمنانی موسڵمانان دەستەبەر نابێت، ئەوانەی کە پەیمانیان بە پەروەردگاری خۆیان دابوو لە سەر سەرکەوتن یان شەهید بوون هەموو لە ناو دەچن، ئەگەر ڕۆژی دووەم هات: موسڵمانان کۆمەڵێکی تر پاڵەوانی ڕاستگۆی دڵسۆز پێش دەخەن، ئەوانیش مەرج لە سەر خۆیان دادەنێن و پەیمان بە خوای خۆیان دەدەن کە نابێت بگەڕێنەوە ناو ریزی لەشکری موسڵمانان تاوەکو یەکێك لەو دوو ئامانجە دەستەبەر نەکەن: یان سەرکەوتن، یان شەهید بوون دیسان جەنگێکی سەخت ڕوودەدات تاوەکو تاریکایی شەو لێکیان جیا دەکاتەوە و شەڕ دەوەستێ بە بێ سەرکەوتنی هیچ لایەك و ئەو

کۆمەڵە فیداکارانە هەموویان لە ناو دەچن، ئەگەر ڕۆژی سێیەم هات کۆمەڵە فیداکارێکی تر هەڵدەبژێرن کە تا مردن نەگەڕێنەوە بە سەرکەوتوویی نەبێت ئەوانیش دەجەنگن تاوەکو دیسان شەو کۆتایی بە جەنگ دەهێنێت و هەردوولا دەگەڕێنەوە بنکەکانیان بە بێ سەرکەوتن بۆ هیچ لایەك و دوای جەنگانێکی تر ئەم کۆمەڵە فیداکارەش لە ناو دەچن، ئەگەر ڕۆژی چوارەمی جەنگ هات باقی موسڵمانان بۆ ڕۆمەکان ڕاست دەبنەوە و بە گژیاندا دەچنەوە و بەربەرەکانیان دەکەن، خوای گەورە مردن و بنەبڕ کردن لە سەر ڕۆمەکان دادەنێت کوشتارێکی وایان لێ دەکرێ کە وێنەی نەبینراوە، یان نابینرێت بە شێوەیەکی وا کە باڵندە بە سەر لاشەکانیاندا بڕوات ناتوانێت لێیان تێپەڕکات و دەمرێت، ئەو کاتە نەوەی باوکێك کە کاتی خۆی سەد کەس بوون ئێستا سەرژمێری خۆیان دەکەنەوە سەیر دەکەن تەنها یەك پیاویان ماوە! لە بەر ئەوە بە چ دەستکەوتێك (غەنیمەتێك) دڵخۆش دەبێت؟ چ میراتێك دابەش بکرێت؟ لە کاتێکدا کە ئەوان دەستکەوت (غەنیمەت) دابەش دەکەن لە ناو خۆیاندا کێشەیکی تر دەبیسن کە ئەوە لەوی تر گەورەترە، بانگەوازکارێك دێت و بانگ دەکات و دەڵێت: مەسیحی دەججال لە دواوە چوەتە سەر کەس و کار و ئەهلەکانتان ئەوانیش ئەو دەستکەوتەی (غەنیمەتەی) لە دەستیاندا بوو فرێی دەدەن و دەردەچن، موسڵمانان لە پێش خۆیانەوە (دە) سوار دەنێرن (بۆ ئەوەی بزانن کە ئایە ڕاستە دەججال دەرچووە یان نا).

بە جوانی بیر بکەرەوە بزانە پێغەمبەری خواﷺ (دایك و باوك و گیانم بە فیدای بێت) چی دەڵێت! خۆشەویستی خواﷺدەفەرموێت: من دەزانم ناوی خۆشیان و باوکەکانیشیان چییە و ڕەنگی وولاخەکانیشیان دەزانم، ئەو دە سوارە باشترین و چاکترین سواری سەر زەوین لەو کاتەدا)).

لەگەڵ مندا جارێکی تر بگەڕێوە بۆ لای عیسا ی کوڕی مەریەم﷣ تکام وایە کە لە مەسەلەکە باش تێگەیشتبێتی بۆ ئەوەی هەمووی پێکەوە گرێ بدەی.

پاشان دەڕۆن بۆ کوشتار لە گەڵ دەججالدا، هەروەکو لە ریوایەتەکەی (صحیح مسلم) دا هاتوە لە فەرموودەیەکی (أبو هريرە)ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((فبينما هم يصفون الصفوف،إذ أقيمت الصلاة فنزل عيسى ابن مريم)) واتە: لە کاتێکدا ئەوان ڕیزیان یەك خستوە (بە مەبەستی کوشتنی دەججال) پێشەوای موسڵمانان لە پێشیانەوە پێش نوێژیان بۆ دەکات (هەندێك ریوایەت بە روونی باسی کردووە کە نوێژی بەیانییە[1]) لەو کاتەدا (عیسی)ی کوڕی مەریەم‌عليه السلام لە ئاسمانەوە دادەبەزێت)) لای مەنارە سپییەکەی ڕۆژهەڵاتی (دیمەشق) و بەرەو (بيت المقدس) دەڕوات، ئەوانەی کە لە گەڵیدان کۆمەڵە رزگار بوەکەیە ریزەکانی خۆیان ڕێك خستوە بۆ کوشتنی دەججال پێغەمبەری خۆشەویستﷺ دەفەرموێت: ((ثم تغزون الدجال فيفتحه الله)) واتە: پاشان هێرش دەبەنە سەر دەججال و خوایش سەرتان دەخات)).

بەڵام خوای گەورە ویستی وا دەبێت کە نەمان و کوشتنی دەججال لە سەر دەستی پێغەمبەرعیساعليه السلام ببێت.

لە گەڵ مندا جارێکی تر بگەڕێوە بۆ لای ریوایەتەکەی (النواس ی کوڕی سمعان) کە پێغەمبەری خواﷺدەفەرموێت: ((إذ بعث الله المسيح ابن مريم، فينزل عند المنارة البيضاء شرقي دمشق بين مهرودتين واضعا كفيه على أجنحة ملكين، إذا طأطأ رأسه قطر، وإذا رفعه تحدر منه جمان كاللؤلؤ)) واتە: لەو کاتەدا (عیسی)ی کوڕی مەریەم‌عليه السلام لە ئاسمانەوە دادەبەزێت بۆ لای مەنارە سپییەکەی ڕۆژهەڵاتی (دیمەشق) لە دوو پۆشاکی ڕەنگ کراودا بە وەرسی زەعفەران دوو لەپە دەستەکانی لەسەر باڵی دوو فریشتە داناوە کە سەر بەرز کات و نەوی بکات، دڵۆپە ئاوی سافی لە شێوەی دەنکە زیوی شێوە مرواری لێ دەتکێت)).

پاشان بەرەو (بيت المقدس) دەڕوات، لەوێ دەبینێ موسڵمانان خۆیان ئامادە کردوە بۆ نوێژی بەیانی - هەروەکو لە سەرتای بەشەکەدا ئاماژەم پێ کرد —

---

١ ـ عند ابن ماجه (٤٠٧٧)

لەو کاتەدا پێشەوای ئیمانداران یان مەهدی هەروەکو ریوایەتەکان بە روونی باسیان کردوە دەیەوێ پێشی بخات، بۆیە عیسا ی کوڕی مەریەم‌ﷺ رازی نابێت کە پێش بکەوێت، لە ریوایەتێکی تردا کە لە (صحیح مسلم)[١] دا هاتوە: ((فیؤمهم عیسی)) واتە: عیسا‌ﷺ پێش نوێژیان بۆ دەکات)) بۆیە هەندێك لە ئەهلی زانست و زانیاری دەڵێن: ((فأمُّکم منکم)) واتە: بەوەی کە پێتانە لە قورئان و سوننەتی پێغەمبەرﷺ پێش نوێژیتان بۆ دەکات، چونکە عیسا‌ﷺ بە بەرنامە و شەرعێکی تازەوە دانابەزێت، بەڵکو بە شەرعی پێغەمبەری خواﷺ و ئیسلامەوە دادەبەزێت، هەروەکو ئاشکرایە ئیسلام دینی عیسا و محمدو هەموو پێغەمبەرانە (سەڵات و سەلامی خوایان لە سەر بێت)، خوای گەورە هیچ پێغەمبەرێکی نەناردوە ئیللا دینەکەی ئیسلام بوە، لە سەرتاکەیانەوە کە(نووح)ە‌ﷺ تاکو کۆتاییەکەیان کە(محمد)ە ﷺ.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلدِّينَ عِندَ ٱللَّهِ ٱلۡإِسۡلَٰمُۗ﴾(آل عمرا: ١٩) واتە: بێگومان تەنها ئەم دینی ئیسلامەیە پەسەند و قبووڵە لای خوا))، هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ٱلۡيَوۡمَ أَكۡمَلۡتُ لَكُمۡ دِينَكُمۡ وَأَتۡمَمۡتُ عَلَيۡكُمۡ نِعۡمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلۡإِسۡلَٰمَ دِينٗاۚ﴾(المائـدة: ٣) واتە: وا لە ئەمڕۆوە بەرنامە و ئایینەکەتانم بەپایان گەیاند، واتە: لە بارەی عەقیدەو جیهادەوە، لەبارەی حەڵاڵ و حەرامەوە هەموو شتێکم بۆ تەواو کردن، نیعمەت و بەخششی خۆمم بۆ تەواو کردن سەرم خستن بە سەر دوژمنانتانا و رێنماییم کردن بۆ رێگەی راست، ئیسلامیشم بە بەرنامە و ئایین بۆ هەڵبژاردن و نابێ هیچ کاتێك لێی لابدەن)) .

لە (صحیح مسلم)[٢] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو هریرە) دوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((.. فینزل عیسی ابن مریم فأمهم، فإذا رآه عدو الله، ذاب کما یذوب الملح في الماء، فلو ترکه لانذاب حتی یهلك، ولکن یقتله الله بیده، فیریهم دمه في حربته)) واتە: عیسا ی کوڕی مەریەم‌ﷺ دادەبەزێت و دەبێتە پێشەوایان کاتێك

١ - أنظر صحیح مسلم (٢٨٩٧) .

٢ - أخرجه مسلم (٢٨٩٧) .

دوژمنی خوا دەبینێت دەتوێتەوە هەروەکو چۆن خوێ دەتوێتەوە لە ئاودا، ئەگەر عیسا ﷺ وازی لێ بهێنایە ئەوا تاکو مردن دەتوایەوە، بەڵام خوای گەورە ویستی وایە کوشتنی بە دەستی عیسا ﷺ بێت ئەویش خوێنی دەجالیان پیشان دەدات کە لە سەر ڕمەکەی)).

لە ریوایەتەکەی (النواس) دا کە لە (صحیح مسلم) دا هاتوە پێغەمبەری خوا ﷺ ئەو شوێنە دیاری دەکات کە پێغەمبەرعیسا ﷺ دەجالی تێدا دەکوژێت، ئەوەتا دەڵێت: ((فیطلبە حتی یدرکە بباب لد)) واتە: بە دوایدا دەڕوات تاکو لە دەرگای (لد) پێی دەگات..))

(لد) گوندێکە لە وڵاتی فلسطین لە شاری (تل أبیب)ەوە نزیکە، داوا لە خوا دەکەم کێشەی براکانمان لە فلسطین چارە بکات و لەو تەنگانەی کە تیایدان دەربازیان بکات. ئا ئەوەتا پێغەمبەری خوا ﷺ جێگاکان بە ناوی خۆیانەوە باس دەکات کە لەو کات و سەردەمەدا نەبوونە بۆ ئەوەی دڵنیا بین کە ئەو خۆشەویستە هەرگیز لە خۆوە قسە ناکات، دەفەرموێت: ((فیدرکە عند باب لد فیقتلە)) واتە: لە دەرگای (لد) پێی دەگات و دەیکوژێت)

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((ثم یأتي عیسی ابن مریم ﷺ قوم قد عصمهم الله منه ـ أی: من الدجال ـ فیمسح عن وجوههم ویحدثهم بدرجاتهم في الجنة، فبینما هو کذلك إذ أوحی الله الی عیسی: إني قد أخرجت عباداً لي لا یدان لأحد بقتالهم، فحرز عبادي الی الطور)) واتە: پاشان عیسا ﷺ دێت بۆ لای کۆمەڵە موسڵمانێك کە خوای پەروەردگار لە فیتنەی دەجال پارستوونی، دەست دەهێنێت بە دەم و چاویاندا و پلەو دەرەجەی خۆیان بۆ باس دەکات کە لە بەهەشتدا دەستیان دەکەوێت، لەو کاتەدا خوای گەورە وەحی دەنێرێ بۆ عیسا ﷺ پێی دەفەرموێت: من بەندە گەلێکی خۆمم ـ کە (یەئجوج ومەئجوج)ە ـ دەرخستون، کە کەس توانای جەنگ کردنی نییە بەرامبەر ئەوان، لە بەرئەوە بەندە موسڵمانەکانم بدە پاڵ کێوی (طور) و لەوێ بیان شارەوەو پەنایان بدە)).

ئەم بەشە بەو فەرموودەیە تەواو دەکەم کە ئیمامی (بوخاری و موسلیم)[1] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەیەکی (ابو هريره) ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((والذي نفسي بيده، ليوشكن أن ينزل فيكم عيسى بن مريم حكماً مقسطاً، فيكسر الصليب، ويقتل الخنزير، ويضع الجزية، ويفيض المال حتى لا يقبله أحد)) واتە: سوێند بەو کەسەی نەفسی منی بە دەستە، وا خەریکە عیسای کوڕی مریم عليه السلام دادەبەزێت و دەبێت بە فەرمانڕەواییەکی دادپەروەر، خاچ دەشکێنی و بەراز دەکوژێت و سەرانە هەڵدەگرێت سەروەت و سامان زۆر دەبێت و خەڵکی بۆ بانگ دەکات کەچی کەس وەری ناگرێت))

ڕێزداران...دەبێ زۆر بایەخ بەزانست و کارکردن بدەین، هەرگیز نابێت تەمبەڵ و تەوەزەل بین، بەڵکو دەبێت کار بکەین، پیاوەتی لەوەدایە لە کاتێکدا دەگەیتە خواکەی خۆت دەستت بە دینەکەتەوە گرتبێت، هەرگیز پشت بە کەسی تر مەبەستە، نابێت فەرموودەکانی پێغەمبەرﷺ بە شێوەکی تر لە مەبەستی خۆی تێبگەین، دەبێت بایەخ بە زانست و کارکردن بدەین، هەردەم تەوبە نوێ بکەینەوە لە گەڵ خوای خۆماندا و باوەڕەکەمان نوێ بکەینەوە و نەفامی بنەبڕ بکەین چونکە ئەوانەی تووشی فیتنەی دەججال دەبن تەنها نەفامانن، هەرگیز هیچ کەسێ لە فیتنەی دەججال و بەڵکو لە هەر فیتنەیەکی تر رزگاری نابێت تەنها ئەهلی باوەڕ و یەکتاپەرستان نەبێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِي ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِي ٱلْـَٔاخِرَةِ ۖ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّٰلِمِينَ ۚ وَيَفْعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ ﴾ (إبراهيم: ٢٧) واتە: ئەوانە کە باوەڕیان بە خوا و بە گشت بڕیارەکانی خوا هێناوە، بە هۆی ئەم وشە جێگر و نەگۆڕاوەی (لا اله الا الله)وە خوا پێگەیان قایم و جێگر ئەکا لە ژیانی ئەم دونیا و لە ژیانی ئەو دونیا و ستەمکارانیش گومڕا و سەر لێشێواو دەکات خوا بیەوێ هەر شتێ بکات زۆر بە ئاسانی دەیکات حەز بکا کێ رینموویی بکا و کێیش گومڕا و سەر لێشێواو بکا ئەمانە هەموو لە

---

١ ـ أخرجه البخاري (٢٢٢٢) ومسلم (١٥٥) .

دەسەڵاتی ئەودان)).

ئاخۆ ئەوانەی کە لە پاش مردن و فەوتانی دەججال دەردەچن کێن؟ کە دەبنە فیتنەیەکی تر و خوای گەورە ئەهلی باوەڕ لە فیتنەیان دەپارێزی بە فەزڵی خۆی و ئینجا بە فەزڵی دوعای عیسا عليه السلام ؟ ئەمە و چەند باسێکی تر لە بەشی داهاتوودا باس دەکەین - إنشاء الله - .

داوا لە خوا دەکەم لە بەر خاتری ناوە گەورەکەی خۆی (اسم الأعظم) کە ئەگەر بەو ناوەوە داوای لێ بکرێت ئەوا وەڵام دەداتەوە و ئەگەر هاواری پێ بکرێت ئەوا دێتە فریامانەوە، داوای لێ دەکەم من و ئێوە لە هەموو فیتنەیەك بپارێزێت ئەوانەی کە ئاشکران و ئەوانەی شاراوەن و من و ئێوە ئاخر خەیر بکات و بە باوەڕ و یەکتاپەرستی یەوە کۆتایی بە ژیانمان بهێنێ و چاومان بە سەرکەوتنی ئیسلام و ئەهلی ئیسلام گەش و روون بکاتەوە هەر خۆی پشت و پەنامانەو توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

دەرچوون و دەرکەوتنی یەئجوج و مەئجوج

(خروج يأجوج و مأجوج)

لە بەشی رابووردوودا لە باسی ئەو رووداوە ترسناکەدا راوەستاین، لە گەڵ عیسا پێغەمبەردا ﷺ لە کاتێکدا ئەو دەججال دەکوژێت، بۆ ئەوەی سەر زەوی لە ترسناکترین و توندترین فیتنە کە سەر زەوی ناسیویەتی رزگار بکات لە ئادەمەوە تاکو رۆژی قیامەت ئەویش فیتنەی مەسیحی دەججالە، خوای گەورە بە فەزڵی خۆی ئیمانداران رزگار دەکات، ئەمجار بە فەزڵی پێغەمبەرعیسا ﷺ کە مەسیحی دەججال دەکوژێت، هەروەکو باسمان کرد پێغەمبەری خوا ﷺ باسی چۆنییەتی دابەزینی عیسا ی ﷺ کردوە و جێگای دابەزینەکەی بۆ دەستنیشان کردووین بەڵکو ئەو جل و بەرگەی کە پێوەی دادەبەزێت پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ باسی کردوە، لێرەدا جارێکی تر بە پەلە ئەو ریوایەتە دووبارە دەکەینەوە پاشان دەچینە سەر باسی رووداوەکانی تر.

لە فەرموودەیەکدا کە ئیمامی (مسلم)[1] ریوایەتی کردوە لە فەرموودەی (النواس ی کوڕی سمعان)ەوە تێیدا هاتوە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((ينزل عيسى ابن مريم عند المنارة البيضاء شرقي دمشق، بين مهرودتين،واضعا كفيه على أجنحة ملكين، إذا طأطأ رأسه قطر، وإذا رفع رأسه تحدر منه جمان كاللؤلؤ، فلا يحل لكافر يجد ريح نفسه إلا مات، ونفسه ينتهي حيث ينتهي طرفه، فيطلبه حتى يدركه بباب لد فيقتله، ثم يأتي عيسى ابن مريم قوم قد عصمهم الله منه)) واتە: (عیسی)ی کوڕی مەریەم ﷺ لە ئاسمان دادەبەزێت بۆ لای منارە سپییەکەی رۆژهەڵاتی (دیمەشق) لە دوو پۆشاکی ڕەنگ کراودا بە وەرسی زەعفەران، دوو لەپە دەستەکانی لەسەر باڵی دوو فریشتە داناوە کە سەر بەرز کات و نەوی بکات، دڵۆپە

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٣٧) .

ئاوی سافی لە شێوەی دەنکە زیوی شێوە مرواری لێ دەتکێت، هەر بێباوەڕێك بۆنی هەناسەکەی بکات یەکسەر دەمرێت، بۆنی هەناسەکشی ئەوەندەی چاوی بڕ دەکات دەڕوات، شوێنی دەججال دەکەوێت و تا لە (باب لد) پێی دەگات و دەیکوژێت، پاشان عیسا ی کوڕی مەریەم ﷺ دێتە لای کۆمەڵە خەڵکێك کە خوای گەورە لە فیتنەی دەججال پاراستبوونی)).

واتە: لە فیتنەی مەسیحی دەججال، الله أکبر! ! کۆمەڵە خەڵکێك خوای گەورە لە فیتنەی مەسیحی دەججال رزگاری کردوون، توشی فیتنەکەی ئەو نەبوونە، پێشوازی لە عیسا پێغەمبەر ﷺ دەکەن ئەویش بەدەستەکانی ڕوومەتیان دەسڕێ و باسی پلە وپایەی خۆیانی بۆ دەکات لە بەهەشتدا، ئایە لە گەڵ مندا بە جوانی ئەو دیمەنەت دێتە پێش چاو؟ چەند فەرموودەیەکی ناسك و جوانە؟! ((فیمسح عن وجوهم ویحدثهم بدرجاتهم في الجنة، فبینما هو كذلك إذ أوحى الله الى عیسى: إني قد أخرجت عباداً لي لا یدان لأحد بقتالهم، فحرز عبادي الى الطور)) واتە: عیسا ﷺ دەست دەهێنێت بە دەم و چاویاندا و پلەو دەرەجەی خۆیان پێ دەڵێت کە لە بەهەشتدا دەستیان دەکەوێت، لەو کاتەدا خوای گەورە وەحی دەنێرێ بۆ عیسا ﷺ پێی دەفەرموێت: من بەندە گەلێکی خۆمم (کە یەئجوج ومەئجوج)ە دەرخستون، کە کەس توانای جەنگ کردنی نییە بەرامبەر ئەوان، لە بەرئەوە بەندە موسڵمانەکانم بدە پاڵ کێوی (طور) و لەوێ بیان شارەوەو پەنایان بدە.)).

واتە: لە گەڵ ئیماندارە یەکتاپەرستەکاندا بەرەو کێوی (الطور) بڕۆن، بۆ سەر ئەو جێگە پیرۆز و بەڕێزە، هەروەکو ئاشکرایە کە چیای (الطور) لە (سیناء) ە، داوا لە خوا دەکەم وڵاتی موسڵمانان بپارێزێ لە هەموو خراپەیەك، خوای گەورە هەواڵی پێ دەدات کە کۆمەڵە بەندەیەکی خۆی دەرکەوتوون و هیچ کەسێك لە سەر زەویدا ناتوانێت لە گەڵیاندا بجەنگێت، بۆیە خوای گەورە فەرمان دەکاتە عیسا ﷺ بەندە ئیماندار و یەکتاپەرستەکان بەرەو کێوی (الطور) ببات، واتە سەر زەوی چۆڵ بکەن بۆ ئەو لەشکرە بە هێزە و زۆرە کە دەرکەوتوون.

ئەوانە کێن؟ ئەوانە (یەئجوج و مەئجوج) ن.

ئایا (یەئجوج و مەئجوج) كێن؟ ئەمەشە نیشانەیەكی ترە لە نیشانە گەورەكانی قیامەت، هەروەكو لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (حذیفة ی كوڕی أسید)ەوە كەوا پێغەمبەری خواﷺ بە هاوەڵان فەرموو: ((إنها لن تقوم حتى ترون قبلها عشر آيات)) فذكر ((الدخان، والدجال، والدابة، وطلوع الشمس من مغربها، ونزول عيسى ابن مريم(u) ويأجوج ومأجوج.....)) واتە: قیامەت هەڵناسێت تا لە پێشدا دە نیشانە نەبینن ئەمجار باسی كرد و فەرمووی: (دوكەڵەكە) و (دەججال) و (زیندەوەرێكی سەیر (دابة)) و (هەڵهاتنی ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە) و (دابەزینی عیسا ی كوڕی مەریەم(u)) و (یەئجوج و مەئجوج)......)) .

زۆربەی خەڵكی دەربارەی یەئجوج و مەئجوج هیچ نازانن، لە گەڵ ئەوەشدا خوای گەورە باسی ئەوانی لە قورئانی پیرۆزدا كردوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ حَتَّىٰٓ إِذَا فُتِحَتۡ يَأۡجُوجُ وَمَأۡجُوجُ وَهُم مِّن كُلِّ حَدَبٖ يَنسِلُونَ ﴾ (الأنبياء: ٩٦) واتە: دونیاش بەردەوام دەبێت تا ئەو كاتەی دەرگا لە تیرەی (یەئجوج و مەئجوج) ئەكرێتەوە و بڵاو ئەبنەوە، كە ئەوەش نیشانەی نزیكبوونەوەی كۆتای دونیایە، ئەوانیش لە هەموو بەرزایی و كون و كەلێنێكەوە بە پرتاو دادەپەڕن و دەردەچن، واتە: یەئجوج و مەئجوج لە هەموو دەرگا و ڕێگایەكەوە دێنە دەرەوە بۆ فەساد و گێرە شێوێنی.))

جا باسی ئەوانە (واتە: یەئجوج و مەئجوج) لە قورئانی پیرۆزدا بە روونی هاتوە بەڵام ئەم ئوممەتە سەرقاڵی شتی ترن و وازیان لە زانیاری دەربارەی دینەكەیان هێناوە ئیللا كەسانێك نەبێت خوا رەحمی پێ كردوون، داوا لە خوا دەكەم بە گوێڕایەڵی خۆیەوە سەرقاڵمان بكات هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێكدا هەیە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَهُم مِّن كُلِّ حَدَبٖ يَنسِلُونَ﴾ واتە: لە هەموو جێگایەكەوە دادەبەزن و لە سەر زەویدا بڵاو دەبنەوە، خوای گەورە لە پاش ئەوە

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٠١)

دەڵێت: ﴿وَٱقۡتَرَبَ ٱلۡوَعۡدُ ٱلۡحَقُّ﴾ باش بير لەم تێهەڵكێشەى ئايەتەكان بكەرەوە، دەرچوون و دەركەوتنى يەئجوج و مەئجوج هاوڕێ و هاوەڵە لە گەڵ نزيك بوونەوەى بەڵێنە راست و دروستەكە واتە: هەستانى قيامەت.﴿وَٱقۡتَرَبَ ٱلۡوَعۡدُ ٱلۡحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَٰخِصَةٌ أَبۡصَٰرُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يَٰوَيۡلَنَا قَدۡ كُنَّا فِي غَفۡلَةٖ مِّنۡ هَٰذَا بَلۡ كُنَّا ظَٰلِمِينَ﴾ (الأنبياء: ٩٧) واتە: ئەوسا ئيتر بەڵێنە راست و دروستەكەش" بۆ هاتنى قيامەت " نزيك دەبێتەوە، واتە: هەر يەئجوج و مەئجوج لەو جێگاى خۆيانە هاتنە دەرێ، ئەوە ئيتر قيامەتيش نزيكە، ئەوسا ئيتر چاوى ئەو كەسانەى خوانەناس و بێ بڕوان ئەبڵەق ئەبێ و لە جێى خۆى ناجووڵێ، واتە: لە بەر نارەحەتى ئەو رۆژە چاويان بۆ ناتروكێ، هاواريان لێ بەرز ئەبێتەوە و ئەڵێن: ئەى تياچوو خۆمان! بە راستى ئێمە لە غەفڵەت و بێ ئاگاييدا بووين لەم رۆژە نەك هەر غافڵ بووين، بەڵكو ستەمكاريش بووين لە خۆمان)) .

بەڵێ... چونكە ئەوانە بەرنگارى حەق بوونـەوە و بـەرنگارى قـسەى پێغەمبـەرى راستگۆﷺ بوونەوە هەروەكو خواى گەورە دەفەرموێـت: ﴿ٱقۡتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمۡ وَهُمۡ فِي غَفۡلَةٖ مُّعۡرِضُونَ ١ مَا يَأۡتِيهِم مِّن ذِكۡرٖ مِّن رَّبِّهِم مُّحۡدَثٍ إِلَّا ٱسۡتَمَعُوهُ وَهُمۡ يَلۡعَبُونَ ٢ لَاهِيَةٗ قُلُوبُهُمۡ﴾(الأنبيـاء) واتــە: كـاتى حيـساب و لێپرسـينەوەى خەڵكى لە كار و كردەوەيان نزيـك بۆتـەوە و ئـەوانيش لـە غەفڵـەتان لـەو رۆژە، روو دەسووڕێنن و گوێيان لێ نييە و لەوە داناچڵەكێن كـە خـوا پێيـان ئـەكات!(١) هـەر بەش و پەندێكى تازەى قورئانيان لە لايـەن پەروەردگاريانـەوە بـۆ بێـت، گوێى بـۆ رائەگرن، هەتا بزانن چييە؟ كەچى لە گەڵ ئەوەشدا گـورج دەكەونـە گاڵتـە و گـەپ پێى.(٢) دڵيان غافڵ و بێ ئاگايە، تـا بيرێكـى لـێ بكەنـەوە و بـە خۆيانـدا بچنەوە، بەڵێ دڵە مردووەكان لە كاتى پێويستدا ئاگايان لە خـۆ نييـە و هـەر سـەرگەرمن بـە گاڵتەو گەمەوە...(٣))).

بە راسـتى زۆربـەى خـەڵكى پـشتيان كـردوە لـە بـاس و زانيـارى دەربـارەى ئـەو شتانەى كە دێن، زۆربەى خەڵكى لەم ئوممەتـەدا هـيچ شـتێك دەربـارەى يـەئجوج و

مەئجوج و دەججال و زیندەوەرە سەیرەکە (الدابة) و دوکەڵەکە و دەرکەوتنی ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە نازانن، چونکە ئێمە زۆر دوور کەوتوینەتەوە لە بەرنامەکەی خوای پەروەردگار و سوننەتی پێغەمبەرە خۆشەویستەکەی ﷺ تەنانەت هەندێ لە برا و خوشکانم بۆم دەگێڕنەوە و دەڵێن ئەمە یەکەم جارە شتی وا ببیسین، ولا حول ولا قوة الا بالله.

یەئجوج و مەئجوج کێن؟ ئایا هەواڵ و چیرۆکی ئەوان چییە؟ وریابە و دڵت بدە قسەکانم چونکە ئەم بابەتە لەوپەڕی ترسناکیدایە!!

یەئجوج و مەئجوج دوو ئوممەتن لە ئوممەتەکانی سەر زەوی، ئەوانیش مرۆڤن، ئەو دوو ناوە ئەعجەمین، هەروەکو چۆن لێکۆڵەرەوان لە ئەهلی زمان و زمانەوانی دەڵێن [١]. لە وشەی (أجيج النار) ەوە هاتوە واتە: بڵێسەی ئاگر، یان لە وشەی (الماء الأجاج)ەوە هاتوە واتە: ئاوێکی زۆر سوێر و زۆر گەرم بێت، کەواتە ئەو وشەیە لە بڵێسەی ئاگر و گەرمی و سوێری یەوە هاتوە لە بەر ئەوەی ئەو دوو ئوممەتە زۆر پیس و چەپەڵن و حەزیان لە تێکدان و خراپەکاری و سوتاندن و وێران کردنی سەر ڕووی زەوییە، ئەگەر بگەڕێیتەوە بۆ کتێبەکانی تەفسیر و مێژوو ئەوا ریوایاتی زۆر سەیر و هەواڵی نامۆ دەخوێنیتەوە، چەندەها ریوایەتی ئیسرائیلی دەبیسی کە کتێبەکانی پڕ کردوە دەربارەی هەواڵی یەئجوج و مەئجوج، من لێرەدا دەڵێم: ئەو کەسەی کە ڕێز لە عەقڵ و زانیارییەکەی خۆی بگرێت و ڕێز لە لێکۆڵینەوە و بەڵگەکان بگرێت، ئەوا نابێت هەرگیز خۆی بە ئەو قسە هیچ و پووچ و چیرۆکە ئەفسانااوییانەوە خەریك بکات، بەڵکو پێویستە لە سەرمان لە کاتی باسی ئەو باسە غەیب و نادیارانەدا تەنها یەك وشەش قسە نەکەین ئیللا بە بەڵگەی کتێبەکەی خوای پەروەردگار یان بە بەڵگەیەکی ڕاست و دروستی پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ، چونکە تۆ باسی بابەتە غەیب و نادیارەکان دەکەیت کە هیچ جێگای عەقڵی تیدا نابێتەوە، هیچ جێگای خەیاڵ و ئەفسانەی تێدا نابێتەوە، چونکە من هەر کاتێك هەندێ لەو کتێبە تەفسیر و مێژووانە دەخوێنمەوە بە ڕاستی هەواڵی وای

---

١ ـ انظر : (النهاية) لابن الأثير (١/٢٥) مادة : أجج , ط التوعية , ولسان العرب (١/٣٠ أجج) .

تێدا دەبینم کە لە بەر شەرمەزاری ئارەقە بە ناوچاوان دەکات، بۆیە بە هیچ شێوەیەك نابێت کەسێکی زانا ڕێز لە بەڵگەکان دەگرێت شوێنی ئەو ئەفسانانە بکەوێت، بۆیە پێویستە لە سەرمان لە کاتی قسەکردنماندا بەڵگەی قورئان و سوننەت بهێنینەوە.

بۆیە ئێمە لەم باسەدا تەنها باسی ئەو بەڵگانە دەکەین کە لە قورئانی پیرۆز و فەرموودە دروستەکانی پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ هاتوون، دەڵێم:

یەئجوج و مەئجوج نێردراو و ئەهلی ئاگرن، هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] هاتوە لە فەرموودەی (أبو سعيد الخدری) کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((يقول الله تعالى: يا آدم، فيقول: لبيك وسعديك والخير في يديك، فيقول: أَخْرِجْ بعث النار، فيقول آدم (عليه السلام): وما بعث النار؟ قال: من كل ألف تسعمائة وتسعة وتسعين، قال النبي: فذاك يشيب الصغير ﴿وَتَرَى ٱلنَّاسَ سُكَٰرَىٰ وَمَا هُم بِسُكَٰرَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ ٱللَّهِ شَدِيدٌ﴾(الحج: ٢) قال فأشتد عليهم، قالوا: يا رسول الله! أينا ذلك الرجل؟ قال: أبشروا! فإن من يأجوج ومأجوج ألفاً ومنكم رجل))

واتە:خوای گەورە دەفەرموێت: ئەی ئادەم، دەڵێت: گوێڕایەڵم و لە خزمەتتام چاکەیش لە دەستی تۆدایە، دەفەرموێت: وەفدی ئاگر بنێرە، وتی: وەفدی ئاگر چەندە؟ فەرمووی: لە هەموو هەزارێك نۆ سەد ونەوەت و نۆ، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەوەش لە کاتێکدا منداڵ سەر سپی دەبێت، ﴿وَتَرَى ٱلنَّاسَ سُكَٰرَىٰ وَمَا هُم بِسُكَٰرَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ ٱللَّهِ شَدِيدٌ﴾(الحج: ٢) واتە: هەرچی مێینەی دوو گیان و سکپڕیشە لە ترس و لە هەیبەتا سکەکەی دادەنێ و لە باری دەچێت و هەموو خەڵکیش وەك مەست و سەرخۆش دەبینی، خۆ لە ڕاستیدا مەست و سەرخۆش نین، بەڵکو سزای خوا زۆر توند و سەختە بۆیە ئاوا بیر و هۆشیان نەماوەو وەك سەرخۆشیان لێ هاتوە)) دەڵێت: ئەوە زۆر نارەحتی کردن، ئینجا

١ ـ أخرجه البخاري (٦٥٣٠) و مسلم (٢٢٢) .

فـەرموویان: ئـەی پێغەمبـەری خـواﷺ ئـەو پیـاوە کاممانـە؟ پێغەمبـەری خـواﷺ فەرمووی: مژدەتان لێبێت، لە یەئجوج و مەئجوج هەزارێك و لە ئێوە پیاوێك))

ئەی خودایە سوپاس و ستایش بۆ تۆ کە سەربەرزت کردووین بە یەکتاپەرستی و ئێمەت کردوەتە شوێنکەوتەی رزگارکەری کۆیلە و بەنـدەکان ﷺ، ئێمـەت کردوەتـە باشـترین کۆمـەڵ کـە خـەڵکی پێـی ئاشـنای بـوون، چـەند جوانـە رێـز و کەرامـەتی یەکتاپەرستی! چەند جوانە فەزڵ و گـەورەیی یەکتاپەرستی!! بـەڵکو کەرامـەت و پلە و رێزی ئوممەتەکەی (محمدالمصطفی)ﷺ! بە راستی ئەمانە گوفتارێکن دەبێت ئەو پەڕی بایەخی پێ بدرێت، بۆیە هەر ئێستا سەرت بـۆ بڵنـدترین جێگـە بـەرزەوە بکەرەوە لە سـەردەمێکدا کـە زۆربـەی موسـڵمانان شکستیان هێنـاوە، شکستێکی دەروونی نەویستراو، لە کـات و سـاتێکدا هـەموو ئوممەتـەکانی سـەر زەوی شـانازی دەکەن بە مێژوو و پاڵەوانێتی و پیاوی ناودار و چالاکییەکانی خۆیانەوە.

من دەڵێم: رەواترین ئوممەت لە ئوممەتـەکانی سـەر رووی زەوی کـە مـافی خـۆی بێـت شـانازی بـە خۆیـەوە بکـات و لـە پێـشەوەی ئوممەتـەکانی تـرەوە بـن ئـەوا شوێنکەوتوان و ئوممەتی خۆشەویستی هەڵبژێردراوەﷺ، ئەو ئوممەتـەی کـە خـوای پـــەروەردگار خـــۆی شـــایەتی بـــۆ داوە و فەرمووییـــەتی: ﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ﴾ (آل عمران: ١١٠) واتە: ئێوە چاکترین ئوممەت و کۆمەڵن، هێنراونەتـە ئـەم سەر زەوییە بۆ کەڵك گەیاندن بە مەردم و رێنمایی کردنیان....))

دڵنیابن و باوەڕی بتەوتان هەبێت ئەم ئوممەتە بە باشـترین و چـاکترین ئوممـەت دەمێنێتەوە تاکو رۆژی دوایی.

لەگـەڵ منـدا بگـەڕێوە بـۆ لای فەرموودەکـە، پێغەمبـەری خـواﷺ فـەرمووی: ((أبشروا! فإن من يأجوج ومأجوج ألفاً ومنكم رجل)) واتـە:مـوژدە بـۆ ئێـوە! نـۆ سەدو نەوەت و نۆ لە یەئجوج و مـەئجوج بـۆ دۆزەخ ــ خـوا پـەنامان بـدات ــ و تەنها کەسێك لە ئێوە)) ئەمجار خۆشەویستﷺ فەرمووی: ((والذي نفسي بيده إني لأطمع أن تكونوا ربع أهل الجنة)) واتە: سوێند بە ئەو کەسەی گیانی من بە دەستە ئومێدەوارم ئێوە چواریەکی ئەهلی بەهەشت بن)) لێرەدا پێویستە کەمێك راوەستین

چونکە شەست و نۆ ئوممەت پێش ئوممەتی موحەممەد ﷺ کەوتوون، چاکترین و باشترینیان ئوممەتی موحەممەدە ﷺ.

ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و (الترمذي) و (ابن ماجه) لە (سنن)ەکەیاندا و (عبد بن حميد) لە (المنتخب)دا بە سەنەدێکی (حسن)[1] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (بهز ی کوڕی حكيم)ەوە لە باوکییەوە ئەویش لە باپیرییەوە کەوا پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ فەرموویەتی: ((أنتم توفون سبعين أمة أنتم خيرها و أكرمها على الله تبارك و تعالى)) واتە: ئێوە تەواوی حەفتا ئوممەتن کە لە هەمویان باشتر و بەرێزترن لە لای خوای گەورە)

خودایە... زۆر سوپاسی نیعمەتەکانی تۆ دەکەین..

ومما زادني فخراً وتيها وكدت بأخمصي أطأ الثريا
دخولي تحت قولك يا عبادي ن صيرت أحمد لي نبيا

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَمُنُّونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا ۖ قُل لَّا تَمُنُّوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُم ۖ بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ﴾(الحجرات: ١٧) واتە: ئەوانە بە ئیسلام بوونیان منەت دەکەن بە سەر تۆدا، تۆش پێیان بڵێ: منەت مەکەن بە سەرمدا لە سەر موسڵمان بوونتان، بەڵکو خوا منەت دەکات بە سەرتاندا کە ئێوەی رێنمایی کردوە بۆ ئیمان و بڕوا ئەگەر ئێوە لە داوای بڕوا هێناندا راستگۆ بن.))

ئەی برای یەکتاپەرست... ئەی ئەو کەسەی شوێنکەوتەی پێغەمبەری خوایت ﷺ.. سەرت بەرز بکەرەوە و زیاتر بڵندی بکەرەوە بۆ ئەوەی لە گەڵ ئەستێرەی جەوزادا ململانێ بکەیت.. هەستە هەموو سەر رووی زەوی بهێنە ژێر عابا پیرۆزەکەی خۆشەویستی خوا ﷺ، با هەموو جیهان گوێبیستی لێدانی دڵت بێت کاتێك بە یادی خواوە لێ دەدا و ئەو دڵەی کە تەنها خوای گەورەی ناسیوە، ئەوە

---

[1] ـ أخرجه أحمد (٤٤٧/٤) (٣/٥) وعبد بن حميد (٤٠٩ , ٤١١) والترمذي (٣٠٠١) وقال (حديث حسن) وابن ماجه (٤٢٨٧) (٤٢٨٨) والدارمي (٢٧٦٠) وحسنه الشيخ الألباني في (صحيح سنن الترمذي وابن ماجه) .

چاك بزانە کە تۆ پیرۆزترین مرۆڤی لە سەر رووی زەویدا بە هۆی یەکتاپەرستییەکەتەوە بۆ خوای زەوی و ئاسمانەکان، بە هۆی باوەڕهێنانت بە باشترین مرۆڤی سەر زەوی کە ئەویش (محمدی کوڕی عبدالله) یە ﷺ... ئای ئەوە چ ڕێزێکە ! ئای ئەوە چ شەرەفێکە ! داوا لە خوا دەکەم ئێمە و ئێوە بگەیەنێتە ئەو پلەو پایەیەی کە فەخر و شانازی بە خۆدانەپاڵ (محمدی کوڕی عبداللهﷺ) وە دەکات.

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((وإني لأطمع أن تكونوا ربع أهل الجنة)) فحمدنا الله وكبرنا، فقال: ((والذي نفسي بيده إني لأطمع أن تكونوا ثلث أهل الجنة)) فحمدنا الله و كبرنا. فقال المصطفى في الثالثة: ((والذي نفسي بيده إني لأطمع أن تكونوا شطر أهل الجنة، إن مثلكم في الأمم كمثل الشعرة البيضاء في جلد الثور الأسود أو كالرقمة في ذراع الحمار)). واتە: من خوازیارم ئێوە چواریەکی خەڵکی بەهەشت بن، ئێمەش سوپاس گوزاری خوا بووین و (الله أكبر) مان کرد، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: سوێند بەو کەسەی گیانی منی بە دەستە من خوازیارم سێیەکی ئەهلی بەهەشت بن، ئێمەش سوپاس گوزاری خوا بووین و (الله أكبر)مان کرد، پێغەمبەری خواﷺ لە جاری سێیەمدا فەرمووی: سوێند بەو کەسەی گیانی منی بە دەستە من خوازیارم نیوەی ئەهلی بەهەشت بن، نمونەی ئێوە لە ناو خەڵکیدا وەکو موویەکی سپی وان لە پێستی گایەکی رەشدا یان وەکو هێڵێکی سپی لە دەستی گوێدرێژا)).

دەڵێم: پێغەمبەری خۆشەویستﷺ ئەوەی روون کردەوە کەوا ئوممەتەکەی نیوەی ئەهلی بەهەشتن، لە کاتێکدا ئەم ئوممەتە حەفتاهەمین ئوممەتە، بۆ ئەوەی پلە و پایەی ئوممەتەکەی موحەممەدت ﷺ بۆ دەرکەوێت کە چەند بەرز و بەرێزە ! لە (صحيح مسلم)[١] دا هاتوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ رۆژێك ئەو ئایەتەی خوای گەورەی خوێندەوە لە سەر زاری ئیبراهیم‌علیه السلام: ﴿ رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِّنَ ٱلنَّاسِ فَمَن تَبِعَنِي فَإِنَّهُۥ مِنِّي وَمَنْ عَصَانِي

١ _ أخرجه مسلم (٢٠٢) .

﴿فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾(إبراهيم: ٣٦) واتە: ئەی پەروەردگارم! بە ڕاستی ئەو بتانە خەڵکێکی زۆریان سەرلێشێواو و گومڕا کردوە، هەرکەسێك پەیڕەوی لە من کرد و شوێنی ئایینەکەی من کەوت، بێ گومان ئەوە لە شوێنکەوتوانی منە، هەر کەسێکیش سەرپێچی و نافەرمانی کرد، دیارە تۆ بۆ خۆت چاك دەزانی چی ئەکەیت، چونکە بە ڕاستی تۆ زۆر لێبووردەیت، زۆریش میهرەبانی بەرامبەر بە بەندەکانت.))

هەروەها ئەو ئایەتەی خوێندەوە کە لەسەر زاری عیسا ﷺ هاتوە: ﴿إِن تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِن تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ (المائدة: ١١٨) واتە: خودایە! ئەگەر تۆ سزایان بدەیت بێ گومانە کە بەندەی خۆتن و کەسیش بۆی نییە هیچ بڵێت، ئەگەر لێشیان ببووریت، ئەوە خۆت چاك دەزانی و بۆ خۆشت دەسەڵاتدار و کارجوانی.)) فرفع يديه، وقال:

((اللهم أمتي أمتي)) وبكى، فقال الله ـ عز وجل ـ : يا جبريل، اذهب إلى محمد، وربك أعلم، فسله ما يبكيك؟ فأتاه جبريل ـ عليه الصلاة والسلام ـ فسأله؟ فأخبره رسول الله ﷺ بما قال، وهو أعلم، فقال الله: يا جبريل، أذهب إلى محمدفقل: إنا سنرضيك في أمتك ولا نسوءك)).

واتە: بۆیە پێغەمبەری خوا ﷺ هەردوو دەستی بەرز کردەوە و فەرمووی:

((پەروەردگارا.. ئوممەتەکەم ئوممەتەکەم)) ئەمجار دەستی بە گریان کرد، خوای گەورە فەرمووی: ئەی جبریل ﷺ بڕۆ بۆ لای موحەممەد ﷺ ـ لە کاتێکدا خوا خۆی باشتر دەزانێت ـ پرسیاری لێ بکە بزانە بۆ دەگری؟ جبریل ﷺ هات بۆلای پێغەمبەری خوا ﷺ و پرسیاری لێ کرد؟ پێغەمبەری خوا ﷺ هۆی گریانەکەی پێ ڕاگەیاند، لە کاتێکدا خوای گەورە خۆی باشتر دەزانێت، خوای گەورە فەرمووی: ئەی جبریل بڕۆ بۆ لای موحەممەد و بڵێ: ئێمە بەرامبەر ئەممەتەکەت ڕازیت دەکەین و دڵت ناشکێنین)).

بە ڕاستی ئەم ئوممەتە بەڕێزترین ئوممەتە و باشترین ئوممەتە و پیرۆزترین ئوممەتە، ڕەنگە ئێستا کەسێك پرسیار بکات و بڵێت:

ئایە تا ئێستا بەو پیرۆزی و باشییە ماوەتەوە؟ بەڵێ..

تەنانەت لەم قۆناغە بێهێزییەی کە ئێستا ئەم ئوممەتەی پێدا تێدەپەڕێت؟ بەڵێ..

من لەوپەڕی بە ئاگابووندام و باش لە واقیعی ئێستا دەزانم بە فەزڵی خوا، ئەگەر دەتەوێت بە جوانی ڕێز و پیرۆزی ئەم ئوممەتە ببینیت ئەوا تەماشای هەموو ئوممەتەکانی سەر رووی زەوی بکە بۆ ئەوەی بە دڵنیاییەوە بزانیت کەوا هیچ ئوممەتێك نییە لە سەر رووی زەویدا خوای پەروەردگار بە تاك و تەنهایی بناسن و بیپەرستن تەنها ئوممەتی پێغەمبەری نازدار ﷺ نەبێت.

خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿أَفَمَن كَانَ مُؤْمِنًا كَمَن كَانَ فَاسِقًا ۚ لَّا يَسْتَوُونَ﴾(السجدة:١٨) واتە: ئایا ئەو کەسەی بڕوای هێناوە وەك ئەو کەسە وایە کە لە ئیمان دەرچوە! بێ گومان هەرگیز ئەو دوانە چوون یەك نین))

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ﴾ (ص:٢٨) واتە: ئایا دەکرێت ئەوانەی کە باوەڕیان هێناوە و کارە چاکەکانیان کردوە، وەکو بەدکاران و ئاژاوەگێڕان لە زەویدا دابنێین و وەك یەك حسێبیان بۆ بکەین؟ یاخود دەبێ خەڵکانی پارێزکار لە گوناه و تاوان وەکو خەڵکانی خراپکار دابنێین؟)) .

با پێکەوە بگەڕێینەوە بۆ سەرەتای باسەکە: دەڵێم: بۆ ئەوەی بەجوانی سروشتی خراپەکاری ئەو دوو ئوممەتە بناسیت واتە (یەئجوج و مەئجوج)، تکام وایە لە گەڵ مندا بە پەلە ئەو گفتوگۆ قورئانییە جارێکی تر بهێنیتەوە یادی خۆت لە نێوان ئەو پادشا دادپەروەر و باوەڕدار و یەکتاپەرستەدا کە (زولقەرنەین)ە و ئەو ئوممەتە بێهێز و لاوازەی کە بە دەستی (یەئجوج و مەئجوج)ەوە دەیانناڵاند، بە باشی بیر لەو ئایەتەی خوای پەروەردگار بکەرەوە کە دەفەرموێت: ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَن ذِي الْقَرْنَيْنِ ۖ قُلْ سَأَتْلُو عَلَيْكُم مِّنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٣﴾ إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَآتَيْنَاهُ مِن كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾ فَأَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٥﴾﴾(الکهف)) واتە: لە بارەی (زولقەرنەین) یشەوە

پرسیارت لێ دەکەن، پێیان بڵێ: ئەی موحەممەد ﷺ وا هەندێ لە بەسەر هاتی ئەویشتان بۆ باس ئەکەم.(٨٣) بە راستی ئێمە هێز و دەسەڵاتمان لە زەویدا پێدا، لە هەموو شتێك كە پێویست بوو هۆكار و ئامرازەكەیمان بۆ رەخساند.(٨٤) ئەوسا ئەویش هۆیەكانی بە كار هێناو بە دوای مەبەستیدا چوو تا گەیشتە مەبەستی خۆی (٨٥))).

هیچ پێویستمان بەوە نییە بكەوینە دوای ئەو خەیالات و ئیسرائیلیانەی دەربارەی (زولقەرنەین) باس كراون لە هەندێ لە كتێبەكانی تەفسیر و مێژوودا، ئەوەی كە قورئان باسی كردوە پڕ پێستی خۆیەتی و پێویستمان بە شتی تر نییە، دڵنیابە ئەگەر خوای گەورە بیزانیبایە هەر شتێكی زیاتر لەوەی كە لە قورئاندا هەیە سوودی بۆ ئیمانداران دەبێت ئەوا باسی دەكرد، بۆیە ئێمەش تەنها باسی ئەوە دەكەین لە قورئاندا هاتوە و ئەوەی لە فەرموودە دروستەكانی پێغەمبەری نازدارﷺدا هاتوە، ئەمەش جێی متمانەی دڵەكانە و پێویستییەكانی لێكۆڵینەوەن لە هەمان كاتدا.

ئایە (زولقەرنەین) كێیە؟

ئەو كابرایەكی پادشای دادپەروەر بوە، (زولقەرنەین) ئەو كەسە نییە هەندێ لە تەفسیرەكان باسیان كردوە گوایە ئەسكەندەری مەقدۆنییە، هەرچەندە بە ئەسكەندەری مەقدونی دەگوترا (زولقەرنەین)، بەڵام لە گەڵ ئەو (زولقەرنەین)ەدا جیاوازە باسی لە قورئانی پیرۆزدا هاتوە، چونكە ئەسكەندەری مەقدونی كابرایەكی میسری بێباوەڕ بوە، بەڵام ئەو (زولقەرنەین)ەی چیرۆكەكەی لە قورئاندا هاتوە پادشایەكی باوەڕداری یەكتاپەرستی دادپەروەر بوە.

الحافظ ابن كثیر دەفەرموێت[١]: ((ئەو (زولقەرنەین)ەی بە ئەسكەندەری مەقدونی میسری ناسراوە لە پاش ئەو (زولقەرنەین)ە بوە كە ناوی لە قورئاندا هاتوە بە ماوەیەكی زۆر، ئەو لە پێش مەسیح بوە بە نزیكەی سێ سەد ساڵ)).

---

١ ـ البداية والنهاية (٢/٩٧) و التفسير ا– الكهف آية (٨٣) .

بۆیە تەنها باسی ئەوە دەکەین کە لە قورئان و فەرموودەدا هاتوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ((وَيَسْأَلُونَكَ)) واتە: بێباوەڕان پرسیار لە پێغەمبەرﷺ دەکەن ((عَن ذِى ٱلْقَرْنَيْنِ قُلْ ..)) ئەو وشەی (قل)ەی کە هاتوە پێی دەڵێن (التلقينية) واتە کەسێك باسی شتێك بۆ کەسێکی تر بکات ئەوەش ئەوە دووپات دەکاتەوە ئەو چیرۆکە لە لایەن پێغەمبەرەوە ﷺ نییە بەڵکو ئەوە وەحییە و لەلایەن خوداوەندی گەورەوە هاتوە، پێغەمبەرمان ﷺ تەنها ئەو سرووشەی گواستوەتەوە بۆ ئوممەتەکەی، بەڵکو بۆ هەموو مرۆڤایەتی لە لایەن خوای گەورەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قُلْ سَأَتْلُوا۟ عَلَيْكُم مِّنْهُ ذِكْرًا﴾ وشەی (مِنْ) لێرەدا هاتوە پێی دەڵێن (التبعيضية) واتە: پێغەمبەری خواﷺ هەموو باس و وردەکارییەکانی دەربارەی(زولقەرنەین)باس نەکردوە، مەبەستەکە لەوەدا نییە کەوا ئێمە ناو و شێوەی بزانین، ئەمە بە هیچ شێوەیەك مەبەستی قورئان نییە بەڵکو مەبەست ئەوەیە ئێمە دەرس و عیبرەت و ئامۆژگاری لێ وەرگرین، لەو گفتوگۆ ناسکەدا و لەو چیرۆکە ڕاستەقینانەدا، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَيَسْـَٔلُونَكَ عَن ذِى ٱلْقَرْنَيْنِ ۖ قُلْ سَأَتْلُوا۟ عَلَيْكُم مِّنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٣﴾ إِنَّا مَكَّنَّا لَهُۥ فِى ٱلْأَرْضِ وَءَاتَيْنَٰهُ مِن كُلِّ شَىْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾ فَأَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٥﴾﴾(الكهف).

لێرەدا لە گەڵ ئەو وتەیەی خوای گەورەدا ڕادەوەستین: ((إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ)) گومانی تێدا نییە کە هێز و دەسەڵات و فەرمانڕەوایی تەنها بە دەستی خوای گەورەیە، هیچ فەرمانڕەوایەك دانانرێت و هیچ فەرمانڕەوایەك لانادرێت و هیچ وڵاتێك بە دەستەڵات نابێت و هیچ وڵاتێك لە ناو ناچێت ئیللا بە فەرمانی خوای گەورە و پادشای پادشاکان نەبێت و بە دەستی دادوەرترین دادوەران نەبێت، وا مەزانە کاتێك فەرمانڕەوایەك لە سەردەمێکدا دەردەکەوێت دوور لە قەدەری خوای گەورە پەیدا بوە، ڕەنگە فەرمانڕەوایەك دەسەڵات بگریتە دەست نەك لە بەر خودی خۆی یان توانای خۆی بەڵکو لە بەر قەدەرێك خوای گەورە خۆی دەیەوێت.

بە جوانی تەماشای ئەو بنەمایە بکە کە دەبێتە بنەمای ئیمان و دەبێت لە دڵەکاندا بچەسپێن، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ قُلِ ٱللَّهُمَّ مَٰلِكَ ٱلْمُلْكِ تُؤْتِى

ٱلۡمُلۡكَ مَن تَشَآءُ وَتَنزِعُ ٱلۡمُلۡكَ مِمَّن تَشَآءُ وَتُعِزُّ مَن تَشَآءُ وَتُذِلُّ مَن تَشَآءُۖ بِيَدِكَ ٱلۡخَيۡرُۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ ﴾ (آل عمران: ٢٦) ((واتە: بڵێ: خوایە! ئەی خاوەن هێز و دەسەڵات! هەرکەسێك خۆت بتەوێ دەسەلات و موڵکی پێ ئەدەی، هەرکەسیش خۆت بتەوێ دەسەلات و حکومەتی لە دەستێنی " دەسەلاتداری بێ سنوور و بێ مەودا هەر ئەتۆی " هەر کەسیش خۆت بتەوێ بالادەست و ڕێزداری ئەکەی و هەر کەسیش خۆت بتەوێ زەلیل و سووکی ئەکەی، گشت خێر و چاکەیەك هەر بە دەستی خۆتە بە ڕاستی تۆ بە سەر هەموو شتێکدا بە توانا و دەسەلاتداری.))

دەبێت ئەم بیروباوەرە لە دڵەکانماندا بچەسپێت، هیچ شتێك لەم گەردوونەدا روو نادات ئیللا بە تەقدیر و حیکمەتی خوای گەورە نەبێت، ئەگەر ئێمە ئەو حیکمەتانەمان لە دەست دەرچوو و درکمان پێیان نەکرد ئەوا لە دادوەرترینی داوەران بزر نابێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ـــ ﴿ إِنَّا كُلَّ شَيۡءٍ خَلَقۡنَٰهُ بِقَدَرٖ ﴿٤٩﴾ ﴾سورة القمر) واتە: بە راستی ئێمە هەموو شتێکمان بە ئەندازەیەکی دیاریکراو درووست کردوە.)

خوای گەورە هێز و دەسەلات دەبەخشێتە(زولقەرنەین): ﴿إِنَّا مَكَّنَّا لَهُۥ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَءَاتَيۡنَٰهُ مِن كُلِّ شَيۡءٖ سَبَبٗا ﴾(الكهف: ٨٤)خوای گەورەهەموو هۆکارەکانی سەرکەوتن و هێز و رزگارکردن و دەسەلاتی دابوویە: ﴿فَأَتۡبَعَ سَبَبًا ﴾ واتە: ئەم پادشا دادپەروەر و یەکتاپەرستە هۆکارەکانی هێز و دەسەلات و سەرکەوتنی بە کار هێنا، هەرگیز کەمتەرخەمی لە هۆکارەکان نەکرد و فەرامۆشی نەکردن، خوای گەورە هۆکارەکانی پێبەخشیبوو ئەویش پاراستنی و رێزی لێگرتن و بە کاری هێنا، لە دونیادا و لە واقیعی کار و کردەوەکاندا جێ بە جێی کرد، کردبوویە بەرنامەی ژیان، بۆیە بە دەست گرتنی بە هۆکارەکانەوە بوونە هۆی سەرکەوتن و دەسەلاتی لە سەر زەویدا.

من لێرەدا ناتوانم لە گەڵ هەموو وشەیەکی چیرۆکەکەدا رابوەستم، چونکە ئەوە کاتێکی زۆری دەوێت، بەلام ئەو چیرۆکە کورت دەکەمەوە و دەڵێم: قورئانی پیرۆز

باسی سێ گەشت لە گەشتەکانی (زولقەرنەین)مان بۆ دەکات:

گەشتی یەکەم: بەرەو ڕۆژئاوا ڕۆیشت، ﴿حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ مَغۡرِبَ ٱلشَّمۡسِ وَجَدَهَا تَغۡرُبُ فِي عَيۡنٍ حَمِئَةٖ وَوَجَدَ عِندَهَا قَوۡمٗاۗ قُلۡنَا يَٰذَا ٱلۡقَرۡنَيۡنِ إِمَّآ أَن تُعَذِّبَ وَإِمَّآ أَن تَتَّخِذَ فِيهِمۡ حُسۡنٗا﴾ (الكهف:٨٦) واتە: خۆی و لەشکرەکەی کەوتنە ڕێ تا گەیشتنە ناوچەکانی خۆر ئاوا، وا هاتە بەرچاوی خۆر لە گۆم و کانیاوێکی ڕەش و لیڵدا ئاوا ئەبێت هەر لەوێیشدا گەلێکی دڵرەق و بتپەرست و خوانەناسی دی، وتمان: ئەی زولقەرنەین! دەتوانی سزایان بدەی، ئەگەر بەردەوام بن لە سەر کوفری خۆیان دەشتوانی ڕێگایەکی چاکیان بۆ هەڵبژێریت بانگیان کەیت بۆ لای ئایینی خوا و چاکەیان لە گەڵ بکەیت.))

گەشتی دووەم: بەرەو ڕۆژهەڵات ڕۆیشت، تاکو گەیشتە ڕۆژهەڵات.﴿ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ مَطۡلِعَ ٱلشَّمۡسِ وَجَدَهَا تَطۡلُعُ عَلَىٰ قَوۡمٖ لَّمۡ نَجۡعَل لَّهُم مِّن دُونِهَا سِتۡرٗا ﴾ (الكهف: ٩٠) واتە: تا گەیشتە ناوچەکانی خۆرهەڵات، دیتی خۆر لە پێش چاویدا بە سەر هۆزێکدا هەڵدێت کە هیچ پەناگا و داپۆشەرێکمان لەو نەداونەتێ، واتە: هیچ جل و بەرگ و فەرش و رایەخێکیان نەبوو، لە دەشتێکی کاکی بە کاکیدا دەژیان و نە دار و نەدرەخت و نە شاخ و کێوی تێدا نەبوو، تەنانەت بە کەڵکی بینا و باڵەخانە نەدەهات)).

گەشتی سێیەم: ئەو گەشتەیە کە پەیوەندی بە باسکەمانەوە هەیە ئەویش باسی (یەئجوج و مەئجوج) ە کە ئەویش لە باکوور بوو، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ بَيۡنَ ٱلسَّدَّيۡنِ ﴾ الكهف:٩٣) واتە:لە نێوان دوو چیای گەورە و مەزندا.

لێرەدا دەڵێم: هیچ کەسێك ناتوانێت بە تەواوی جێگای ئەو دوو چیایە دیاری بکات ﴿حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ بَيۡنَ ٱلسَّدَّيۡنِ وَجَدَ مِن دُونِهِمَا قَوۡمٗا لَّا يَكَادُونَ يَفۡقَهُونَ قَوۡلٗا ﴾(الكهف:٩٣) واتە: تا گەیشتە نێوان دووکێوی گەورە، لە خوارووی دوو کێوەکەدا خەڵکانێکی دیت بێجگە لە دوو دەستەکەی تر لەوانە بوو لە هیچ قسەیەك

تێنەگەن، واتە: خەڵکێکی زماننەزان و کەودەن و دوور لە شارستانییەت بوون، چونکە لە ناوچەیەکی شاخاوی و دوور لە ئاوەدانیدا بوون، ئەو خەڵکە بە دەست دوژمنێکی سەرسەخت بە ناوی (یەئجوج و مەئجوج)ەوە گیرۆدە ببوون، بۆیە کاتێ دەسەڵاتەکەی زولقەرنەین یان دیت، خێرا پەنایان بۆ برد.))

لە نێوان ئەو دوو چیایەدا کۆمەڵە خەڵکێکی بینی لە زمانەکەی زولقەرنەین و هاوەڵانی تێنەدەگەیشتن، نەیاندەتوانی خۆیان لە فیتنە و زیانی یەئجوج و مەئجوج بپارێزن. بۆ؟ بە جوانی بیر لە قسەکانیان بکەرەوە کە بە زولقەرنەینیان گوت، بەو پادشا دادپەروەر و فریادرەسە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قَالُواْ يَٰذَا ٱلۡقَرۡنَيۡنِ إِنَّ يَأۡجُوجَ وَمَأۡجُوجَ مُفۡسِدُونَ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَهَلۡ نَجۡعَلُ لَكَ خَرۡجًا عَلَىٰٓ أَن تَجۡعَلَ بَيۡنَنَا وَبَيۡنَهُمۡ سَدّٗا﴾(الكهف: ٩٤) واتە: وتیان: ئەی زولقەرنەین! بە راستی یەئجوج ومەئجوج لەم وڵاتەدا بەدفەڕوو خراپەکارن،بەڵێ.. ئەمانە لە نەژاددا هەر ئادەمیزادن بەڵام سیمایان تێکەو لێکەیە، هی وایان هەیە کورتە باڵایە، هەیانە باڵابەرزە گەلێکی تاڵانکەرو دز و پیاوکوژن، هەرچییان بەر پەلکەوێ ئەیخۆن. ئاخۆ ئەگونجێ ئێمە باج و خەرجی و دیارییەکت بۆ کۆبکەینەوە، کە لە نێوان ئێمەو ئەواندا بەربەستێك دروست بکەیت، تا ئەوان نەتوانن شاڵاومان بۆ بێنن.)) واتە: پارەیەکت بۆ دیاری دەکەین بەئەندازەی ئەوەی خۆت دەتەوێت، چەندێك خۆت ویستت لە سەر بێت ﴿عَلَىٰٓ أَن تَجۡعَلَ بَيۡنَنَا وَبَيۡنَهُمۡ سَدّٗا﴾تاوەکو ئەو کۆمەڵە خراپەکار ستەممان لێ نەکەن، کاتێ ئەو کۆمەڵە بێدەستەڵات و بێهێزە پێشنیاری پارەیان بۆ زولقەرنەین کرد بۆ ئەوەی لە نێوان ئەوان و یەئجوج و مەئجوج ی خراپەکاردا بەربەستێك دروست بکات، زولقەرنەینی پادشای دادپەروەر وەڵامی ئەوانی دایەوەو فەرمووی: ﴿قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيۡرٞ﴾ (الكهف: ٩٥)) واتە: ئەوەی کە خوای گەورە پێ بەخشیوم لە هۆکارەکانی هێز و دەسەڵات لەوەی ئێوە چاکترە، هەروەها لەو پێشنیارەی ئێوە باشترە لە سەروەت و سامان، بەڵام زولقەرنەین کابرایەکی بلیمەت و پێشەوایەکی دانا بوو، ویستی کارێك بۆ ئەوانە بدۆزێتەوە و بیانکاتە هێزێکی خاوەن وزە و

بەرهەم بۆیە زولقەرنەین بەوانی گوت: ﴿فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا﴾(الكهف: ٩٥) واتە: بەڵکو ئێوە بە هێزی بازووی خۆتان یارمەتیم بدەن، ئەوسا لە نێوان ئێوە و یەئجوج و مەئجوج دا بەربەستێکی ئەستوور دروست دەکەم.)) بە زمانی سەردەم بە ئەوانی گوت: پلانی ئەندازیاری، ئەندازیاری بیناسازی و دروستکردن، ئەم پرۆژە گەورە و مەزنە من تەواوی دەکەم، من ئەرکی ئەو کارە دەگرمە ئەستۆی خۆم، بەڵام هێز و بازووی ئێوەم دەوێ ﴿فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ﴾ واتە: بە هێز و بازووی خۆتان و دەستی کار یارمەتیم بدەن ﴿أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا﴾قۆناغی یەکەم لەو پرۆژە مەزن و گەورەیە دەستی پێ کرد، چی فەرموو؟ فەرمووی: ﴿ءَاتُونِي زُبَرَ ٱلْحَدِيدِ﴾واتە: پارچە و وردەی ئاسن، داوای کرد لەو کۆمەڵە خەڵکە کە پارچە ئاسنی زۆری بۆ ئامادە بکەن، ئەوانیش کۆمەڵە ئاسنێکی زۆریان بۆ ئامادە کرد، پاشان فەرمانی پێ کردن ئەو پارچە ئاسنانە بخەنە نێوان ئەو دوو بەربەستەوە، نێوان ئەو دوو چیا مەزنەوە ﴿حَتَّىٰٓ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ ٱلصَّدَفَيْنِ قَالَ ٱنفُخُواْ﴾ واتە: ئاسنەکان لە گەڵ لوتکەی دوو چیاکەدا یەکسان بوون، یان لە گەڵ لوتکەی ئەو دوو بەربەستە، ئەمە قۆناغی یەکەم بوو.

قۆناغی دووەم: فەرمانی پێ کردن لە ژێر ئەو ئاسنەدا ئاگر هەڵکەن، بە جوانی بیهێنە بیری خۆت و بەرچاوی خۆت قەبارەی ئەو ئاگرە گەورەیە لە ژێر ئەو هەموو تەنە ئاسنە تاکو لە نێوان ئەو دوو چیایەدا بتوێتەوە، ئاسنەکە توایەوە ! !

ئەمجار قۆناغی سێیەم دەستی پێکرد: لە قۆناغەکانی ئەو پرۆژە مەزنە، فەرمانی پێ کردن مسی تواوەی بۆ بهێنن، پاشان فەرمانی کردن مسە تواوەکە بکەنە سەر ئاسنەکەدا، ئەو مسە لە گەڵ ئاسنەکەدا تێکەڵ بوو، بوە بەربەستێکی توندی ئەستوور، ئەمە بەڵگەیە کەوا زولقەرنەین پێش ئەندازیاری سەردەم کەوتوە، پێش زانایانی و ئەندازیارانی ئەم سەردەمە کەوتوە لە بەکارهێنانی ئاسن لە گەڵ مسدا بە مەبەستی زیادبوونی هێز و توندی و قایمی، ئەو بەربەستەی لە نێو ئەو

خەڵکە لاوازە و یەئجوج و مەئجوجی خراپەکاردا دروست کرد ﴿ءَاتُونِي زُبَرَ ٱلْحَدِيدِۖ حَتَّىٰٓ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ ٱلصَّدَفَيْنِ قَالَ ٱنفُخُواْۖ حَتَّىٰٓ إِذَا جَعَلَهُۥ نَارًا قَالَ ءَاتُونِيٓ أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا﴾ (الكهف: ٩٦) واتە: مسی تواوە، بیر بکەرەوە پاش ئەوە چی ڕوودەدات؟ جارێکی تر یەئجوج و مەئجوج دەرکەوتن و ویستیان دیسان وەکو جارانی پێشوو دەرچن بۆ ئەوەی هێرش بەرنە سەر ئەو میللەتانەدا، بۆیە ئەو بەربەستەیان هاتە پێش کە بوەتە هۆی ئەوەی نەگەنە ئامانج و مەبەستیان!! بیر لەو ئایەتە بکەرەوە: ﴿فَمَا ٱسْطَٰعُوٓاْ أَن يَظْهَرُوهُ وَمَا ٱسْتَطَٰعُواْ لَهُۥ نَقْبًا﴾ (الكهف: ٩٧) واتە: ئیتر گێرەشێوینە (مفسد) ـەکان نەیانتوانی سەرکەونە سەری لە بەر ئەستووری و بەرزی، نەشیانتوانی لە خوارەوە کونی کەن لە بەر قایمی و مەحکەمی.))

ئەو ئایەتە کە دەفەرموێت: ﴿فَمَا ٱسْطَٰعُوٓاْ﴾ پیتی (تاء)ەکەی هەڵگیراوە و نەماوە، پاشان ئەو پیتی(تاء)ە لە وشەی دووەمدا بە دیار کەوتووە کە ئەویش: ﴿فَمَا ٱسْطَٰعُوٓاْ﴾ تەماشای خۆشی و جوانی و ڕەوانبێژی قورئان بکە، تەماشای ئەو دڵخۆشیە بکە کاتێ کەسێك بە دیقەت و سەلیقەوە قورئان دەخوێنێتەوە، ئەو پیتی (تاء)ە لە وشەی یەکەمدا بۆ هەڵگیراوە و نەماوە؟ زانایانی زمانەوانی دەڵێن: ئەو (تاء)ە (تائی سووك)ی پێ دەڵێن (تاء الخفة)، ئەو (تاء)ە هەڵگیراوە لە بەر (التخفیف) واتە سووکی سەر زمان، لە بەر ئەوە لە گەڵ ئەو گفتوگۆ قورئانییەدا ڕێك بکەوێت، چونکە سەرکەوتن بە سەر ئەو بەربەستەدا پێویستی بە سووکی هەیە، تۆ وا هەست دەکەیت کاتێ ئەو وشەیە دەخوێنیتەوە، چاوەکانت یەئجوج و مەئجوج دەبینن و ئەوان خەریکن و دەیانەوێت لە بەربەستەکە بپەڕنەوە و بچنە ئەو دیوە بەڵام هەموو جارێك شکست دەهێنن، ﴿فَمَا ٱسْطَٰعُوٓاْ أَن يَظْهَرُوهُ وَمَا ٱسْتَطَٰعُواْ لَهُۥ نَقْبًا﴾ (الكهف: ٩٧) بەڵام لە وشەی دووەمدا پیتی (تاء)ەکە دەرکەوتوە و پێی دەڵێن: (تاء الثقل) واتە تائی قورس یان (تاء التشدید)، چونکە کون کردن و شکاندنی بەربەستەکە پێویستی بە ئامێر و پێویستی بە پیاو و تێکۆشان و کات و

ئارامگرتن و ماندوو بوونە، لە وشەی دووەمدا پیتی (تاء)ەکە هاتوە و بە دیار کەوتوە، چونکە دەگونجێت لە گەڵ ئەو کونکردنەی کە پێویستی بە تێکۆشان و کاتە، لە وشەی یەکەمدا پیتی (تاء)ەکە نەماوە و هەڵگیراوە چونکە چوونە سەر بەربەستەکە و بازدان بە سەریدا پێویستی بە سووکی هەیە، بەڵام لە گەڵ ئەوەشدا لە هەردوو کاتەکەدا شکستیان دەهێنا، تاکو خوای گەورە خۆی ئیزنیان پێ دەدا و دەردەچن.

کاتێ زولقەرنەین ئەو بەربەستە بەهێزەی بینی کە یەئجوج و مەئجوج نەیانتوانی لێی بپەرنەوە و نەشیانتوانی کونی بکەن راستێتی ئەو باوەڕە بەرزەی سەلماند ﴿قَالَ هَٰذَا رَحْمَةٌ مِّن رَّبِّي ﴾، واتە: زولقەرنەین وتی: ئەم دەسەڵات و بەر بەستە ڕەحمەت و میهرەبانییەك بوو لە لایەن پەروەردگارمەوە پێی بەخشیوم، ئەگینا ئەو کارە لە توانای مندا نییە)).

تەماشای سەرکردەی بەهێز و بە توانا بکە کە هەموو وزەکانی بە شێوەیەکی جوان بە کاری هێناوە، ئەمەش رەوشت و ئاکاری سەرکردەی سەرکەوتوە، هەموو وزەکانی لە شوێنی خۆیدا تەرخان کردوە، ئای..ئەم ئوممەتە ئێستا چەند پێویستی بەو جۆرە تێگەیشتنەیە!! لە هەر کەسێکدا هەبێت سەرکردایەتی دەکات و لە هەر جێگایەکدا بێت، لە هەر بەرپرسیارییەتێك ببێت، وزەکان لەم ئوممەتەدا چەندە زۆرن! ئەو لاو و گەنجانە چەند مەزنن کە دەیانەوێت تێبکۆشن بە هەموو توانایانەوە،بەڵام پرسیار دەکات: چۆن ئەو خزمەتە بکەم؟ ڕێگاکە لە کوێیە؟ لەم کاتەدا ئەم ئوممەتە چەند پێویستی بەو رەوشت و ئاکارەی سەرکردە سەرکەوتوە هەیە! لە هەموو بوارێك لە بوارەکانی ژیان! لە هەموو جێگایەك لە جێگاکانی بەرپرسیارییەتی، ئەو سەرکردە سەرکەوتوە هەرگیز مەغرور و لەخۆبایی نەبوو، سەرکەوتن و دەسەڵاتەکەی لە خشتەی نەبرد بەڵکو گوتی:﴿قَالَ هَٰذَا رَحْمَةٌ مِّن رَّبِّي﴾بە پێچەوانەی ئەوەوە ئەگەر بە بیرتدا دێت کە قارون چی گوت؟ گوتی: ﴿إِنَّمَا أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلْمٍ عِندِيٓ ﴾(القصص: ٧٨) واتە: قارون گوتی: ئەو ماڵ و

سامانە کە من هەمە، هەمووی بە هۆی زانیاری و زانستی خۆمەوە پێم دراوە، واتە هەر خۆم شایستەی ئەوەم)) بەڵام ئەم پیاوە بیروباوەری یەکتاپەرستی ئاشکرا دەکات لە هەزاران ساڵەوە کەوا ئەو بەربەستە تەنها بە فەرمانی خوا دروست کراوە، دڵنیابن کەوا زەوی دەیکوتی بەسەریەکدا بۆ ئەوەی یەئجوج و مەئجوج دەرچن لە کاتێکدا کە خوای گەورە ویستی لە سەر بێت.

زولقەرنەین گوتی: ﴿فَإِذَا جَآءَ وَعۡدُ رَبِّي جَعَلَهُۥ دَكَّآءَۖ وَكَانَ وَعۡدُ رَبِّي حَقّٗا﴾ (الكهف: ٩٨) واتە: ئینجا هەرکاتێ بەڵێنی بەرەڵلابوونیان لە لایەن پەروەردگارمەوە بە جێ گەیشت کە کاتی نزیك بوونەوەی رۆژی قیامەتە ئەو بەربەستە وێران ئەکات و ئەیکوتێ بە سەریەکاو وردوخاشی دەکا، خۆ بێ گومانیشە بەڵێنی پەروەردگاری من راست و دروستە و هەر وەدی دێ)) ئەمەشە هێزی باوەڕی ئەو کابرایە نیشان دەدات، بە دەرچوونی یەئجوج و مەئجوج وەکو نیشانەیەك لە نیشانەکانی رۆژی قیامەت، هەروەها وەکو روداوێك لە روداوەکانی قیامەت.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿حَتَّىٰٓ إِذَا فُتِحَتۡ يَأۡجُوجُ وَمَأۡجُوجُ وَهُم مِّن كُلِّ حَدَبٖ يَنسِلُونَ﴾(الأنبياء: ٩٦) واتە: دونیاش بەردەوام دەبێت تا ئەو کاتەی دەرگا ـــ بەربەستەکەی (زولقەرنەین) ـــ لە تیرەی (یەئجوج و مەئجوج) ئەکرێتەوە و بڵاو ئەبنەوە، کە ئەوەش نیشانەی نزیکبوونەوەی کۆتای دونیایە، ئەوانیش لە هەموو بەرزایی و کون و کەلێنێکەوە بە پرتاو دادەپەڕن و دەردەچن، واتە: یەئجوج و مەئجوج لە هەموو دەرگا و رێگایەکەوە دێنە دەرەوە بۆ فەساد و گێرە شێوێنی)).

چۆن دەردەچن؟ پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ وەسفی دەرچونی ئەو میللەتە بە شێوەیەکی ورد و جوانەوە باس دەکات، بەربەستەکە هەیە و مەوجودە، یەکەم کەلێنێك لەو بەربەستە کرایەوە لە سەردەمی پێغەمبەری خوادا ﷺ بوو، ئایا چی بەڵگەیەك لە سەر ئەوە هەیە؟

بەڵگە لە سەر ئەو قسەیە ئەو فەرموودەیەیە کە ئیمامی(بوخاری و موسلیم)[1]

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٣٤٦) و مسلم (٢٨٨٠) .

ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی دایکی ئیماندارانەوە (زەینەب ی کچی جەحش) دەفەرمویّت: ((دخل علیها النبي ﷺ فزعاً ــ وفي روایة: أستیقظ النبي من النوم محمراً وجهه یقول: ((لا اله الا الله، ویل للعرب من شر قد أقترب، فتح الیوم من ردم یأجوج و مأجوج مثل هذه)) و حلّق بأصبعه الإبهام والتي تلیها، قالت زینب: یا رسول الله ﷺ، أنهلك وفینا الصالحون؟ قال: نعم إذا كثر الخبث)) . واتە: پێغەمبەری خواﷺ هاتە ژوورەوە وەکو کەسێکی راچڵەکاو وابوو ـ لە ریوایەتێکی تردا هاتوە: پێغەمبەری خواﷺ لە خەو هەستا و رووخساری سوور ببوەوە و دەیفەرموو: ((لا اله الا الله، تیاچون و فەوتان بۆ عەرەب لە خراپەی رۆژێك کە نزیك بوەتەوە لێیان، ئەمڕۆ لە بەربەستەکەی یەئجوج و مەئجوج بە ئەندازەی ئەمە کرایەوە)) پێغەمبەری خواﷺ بە هەردوو پەنجەی شایەتمان و ئەویتر ئەڵقەیەکی دروست کرد ـ جوان بیر بکەرەوە ئەو بازنەیە یان ئەو ئەڵقەیە، ئەوە ئەندازەی ئەو کونەیە کە یەئجوج و مەئجوج لە بەربەستەکە کردوویانەتەوە لە سەردەمی پێغەمبەردا ﷺ ـ زەینەب فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ، ئایا بە هەلاکەتدا دەچین لە کاتێکدا پیاوچاکانمان تێدایە؟ فەرمووی: بەڵێ، ئەگەر خراپە زۆر بوون)).

من لێرەدا دەڵێم: بە راستی خراپە و خراپەکاران زۆر بوونە ! !

ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و الترمذي و ابن ماجە لە (سنن)ەکەیاندا و ابن حبان لە (صحیح)ەکەیدا و جگە لەوان[1] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (ابو هریرە)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن یأجوج و مأجوج لیحفرون السد كل یوم، حتى إذا كادوا یرون شعاع الشمس، قال الذي علیهم: ارجعوا فستحفرونه غداً، فیعودون إلیه كأشد ما كان، حتى إذا بلغت مدتهم، وأراد الله ــ عز وجل ـ أن یبعثهم إلى الناس حفروا حتى إذا كادوا یرون شعاع الشمس قال الذي علیهم: ارجعوا، فستحفرونه غداً إن شاء الله، و یستثني، فیعودون إلیه وهو كهیئته حین تركوه)) واتە: هەموو رۆژێك یەئجوج و مەئجوج لە بەربەستەکە چاڵ دەکەن،

---

١ ـ أخرجه أحمد (٢/ ٥١٠ – ٥١١) والترمذي (٣١٥٣) وقال : (حسن غریب) وابن ماجه (٤٠٨٠) والحاكم (٤/٤٨٨) وصححه ووافقه الذهبي وابن حبان (٦٨٢٩) وصححه الشیخ الألباني في (الصحیحة) (١٧٣٥) .

تاکو خەریکە تیشکی رۆژ ببینن، لەو کاتەدا ئەو کەسەی کە بە سەریانەوەیە دەڵێت: بگەڕێنەوە سبەینێ چاڵەکە تەواو دەکەن، کە سبەینێ دەگەڕێنەوە دەبینن لە جاران سەختترە، تا ئەو رۆژەی کە وادەی دەرچوونیان دێت و خوای گەورە دەیەوێت رەوانەیان بکات بۆ خەڵکی چاڵ دەکەن تا خەریکە تیشکی رۆژ ببینن ئەو کەسەی کە بە سەریانەوەیە دەڵێت: بگەڕێنەوە، بۆ سبەینێ چاڵەکە تەواو دەکەن انشاء الله، لێرەدا انشاء الله دەڵێت، بۆ سبەینێ کە دەگەڕێنەوە دەبینن وەکو ئەو کاتەیە کە جێیان هێشتبوو)).

واتە: خوای گەورە ئەو جێگەیە چاڵیان کردبوو ناگێڕێتەوە وەکو جاری پێشوو، بەڵکو دەبینن هەروەکو ئەو کاتەیە کە جێیان هێشتبوو، دەست دەکەن بە چاڵکردنی و ئەمجار دەردەچن و لە هەموو کون و کەلێنێکەوە بە پرتاو دادەپەڕن.

لە ڕیوایەتەکەی (النواس ی کوڕی سمعان) کە لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە: ((وَيَبْعَثُ اللَّهُ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ،فَيَمُرُّ أَوَائِلُهُمْ عَلَى بُحَيْرَةِ طَبَرِيَّةَ، فَيَشْرَبُونَ مَا فِيهَا، وَيَمُرُّ آخِرُهُمْ، فَيَقُولُونَ: لَقَدْ كَانَ بِهَذِهِ مَرَّةً مَاءٌ)) واتە: خوای گەورە یەئجوج و مەئجوج رەوانە دەکات لە هەموو کەلێنێکەوە بە پرتاو دەردەچن، سەرەتاکەیان بە سەر دەریاچەی (الطبریة) دا تێدەپەڕێت، ئەوەی تێیدایە دەیخۆنەوە، کاتێ کە کۆتاییەکەیان تێدەپەرێت دەڵێن: جاران لێرەدا ئاو هەبوە))

لە گەڵ مندا جارێکی تر بگەڕێوە بۆ ریوایەتەکەی (أحمد و الترمذي) کە لە پێشدا باسمان کرد، پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((وَيَخْرُجُونَ عَلَى النَّاسِ، فَيُنَشِّفُونَ الْمِيَاهَ، وَيَتَحَصَّنَ النَّاسُ مِنْهُمْ فِي حُصُونِهِمْ، فَيَرْمُونَ بِسِهَامِهِمْ إِلَى السَّمَاءِ، فَتَرْجِعُ وَعَلَيْهَا كَهَيْئَةِ الدَّمِ، فَيَقُولُونَ: قَهَرْنَا أَهْلَ الْأَرْضِ وَعَلَوْنَا أَهْلَ السَّمَاءِ))!! واتە: یەئجووج و مەئجووج بە سەر خەڵکدا دەردەچن ئاوەکان وشك دەکەن و خەڵکیش لە ناو قەڵاکانیان خۆیان دەشارنەوە لێیان، ئەوانیش تیرەکانیان بەرەو ئاسمان دەهاوێژن تیرەکانیان بە سووری دەگەڕێتەوە بۆیان وەکو خوێناوی بووبێ،

---

[1] ـ أخرجه مسلم(٢٩٣٧) .

ئەوانیش دەڵێن: زاڵ بووین بە سەر ئەهلی زەویدا و سەرکەوتین بە سەر ئەهلی ئاسمانیشدا)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە (أحمد) و خاوەنی (سنن)ەکان باسیان کردوە: ((ویفر الناس منهم)) واتە: خەڵکی لە دەستیان هەڵدێن)) لە ریوایەتێکی تردا ((وَيَتَحَصَّنَ النَّاسُ مِنْهُمْ فِي حُصُونِهِمْ)) واتە: خەڵکی لە قەڵاکانیاندا خۆیان دەشارنەوە و خۆیان قایم دەکەن)) هیچ کەسێك ناتوانێت بەرنگاریان ببێتەوە و لە گەڵیاندا بجەنگێت، تەنانەت پێغەمبەرعیسا ﷺ، خوای گەورە بە پێغەمبەرەکەی(عیسا) ﷺ دەفەرموێت: ((إِنِّي قَدْ أَخْرَجْتُ عِبَادًا لِي لا يَدَانِ لأحد بِقِتَالِهِمْ فَحَرِزْ عِبَادِي إِلَى الطُّورِ))[1] بۆیە پێغەمبەرعیسا ﷺ و ئەوانەی کە لە گەڵیدان لە یەکتاپەرستان و خواپەرستان پەنا دەبەنە بەر کێوی (طور)، خەڵکی ڕێگاو بانەکان بۆ یەئجوج و مەئجوج بە جێ دەهێڵن:﴿ حَتَّىٰٓ إِذَا فُتِحَتۡ يَأۡجُوجُ وَمَأۡجُوجُ وَهُم مِّن كُلِّ حَدَبٖ يَنسِلُونَ ﴾(الأنبياء: ٩٦) واتە: لە زەویدا بڵاو دەبنەوە.

بیر بکەرەوە چییان گوت؟ تەماشای خراپەکاری و کوفری ئەوان بکە، دەڵێن: هەروەکو لە ریوایەتەکەی (مسلم) دا هاتوە: ((لَقَدْ قَتَلْنَا مَنْ فِي الْأَرْضِ هَلُمَّ فَلْنَقْتُلْ مَنْ فِي السَّمَاءِ)) واتە: ئەوانەی لە سەر زەویدان کوشتمان هەستن با بچین ئەوانەی ئەهلی ئاسمان بکوژین)) پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ دەفەرموێت: ((فَيَرْمُونَ بِنُشَّابِهِمْ)) واتە: تیر و رمەکانیان بەرەو ئاسمان دەهاوێژن، هەر وەکو ئەوەی لە گەڵ ئەهلی ئاسماندا بجەنگن، ((فَيَرُدُّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ نُشَّابَهُمْ مَخْضُوبَةً دَمًا))[2] بۆ ئەوەی فیتنە و تاقیکردنەوەکەیان زیاتر و زۆرتر بێت، واتە: تیری خوێناوییان بۆ دادەبەزێتەوە، بۆیە ئەوانیش وا دەزانن و وای بۆ دەچن کە ئەهلی ئاسمانیان کوشتوە، هەروەکو چۆن ئەهلی زەوییان کوشت، بۆیە لەو کاتەدا ئەو قسە پیس و خراپ و چەپەڵە دەڵێن: ((قَهَرْنَا مَنْ فِي الْأَرْضِ وَعَلَوْنَا مَنْ فِي السَّمَاءِ)) واتە: سەرکەوتین بە سەر

---

١ ـ هذا لفظ (مسلم).
٢ ـ أخرجه مسلم (٢٩٣٧/١١١)

ئەهلی زەویدا و زاڵ بوین بە سەر ئەهلی ئاسماندا)) ولا حول ولا قوة الا بالله.

بە ڕاستی فیتنەیە.. بەڵام ئایا چارەسەر چییە؟ چ کارێك دەبێ بکرێت؟ ((فَيَرْغَبُ نَبِيُّ اللَّهِ عِيسَى وَأَصْحَابُهُ)) واتە: لە یەکتاپەرستان لە رۆڵەی کۆمەڵی رزگار بوو لە ئوممەتی گەورەی گشت پێغەمبەران، بۆیە عیسا ﷺ و یەکتاپەرستانی ئوممەتی محمد ﷺ پێکەوە لە خوای باڵا دەست دەپارێنەوە، بۆ ئەوەی خوای گەورە زەوی لە خراپەی یەئجوج و مەئجوج پاك بکاتەوە، لەو فیتنە تاریك و شەوەزەنگە، لەو کاتەدا خوای پەروەدگار وڵامی داواکەی عیسا ﷺ و یەکتاپەرستان دەداتەوە ((فَيُرْسِلُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ النَّغَفَ فِي رِقَابِهِمْ)) واتە: خوای گەورە (النغف) بۆ یەئجوج و مەئجوج دەنێرێت، مانای (النغف) چییە؟ کرمێکی بچووکە لە لووتی حوشترەوە دەردەچێت، ئەی خودایە..! ئایا ئەوان نەیانگوت: ئەهلی زەویمان بەزاند و زاڵ بووین بە سەر ئەهلی ئاسماندا، بەڵام تەماشاکە خوای گەورە بە چی شتێك بە هەلاکەتیاندا دەبات: ((فَيُصْبِحُونَ فَرْسَى)) واتە: هەموویان دەکوژرێن و دەفەوتێت))، ((كَمَوْتِ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ)) واتە: هەروەکو مردنی تەنها نەفسێك)) پاکی و بێگەردی بۆ پادشای پادشاکان: ﴿إِنَّمَآ أَمْرُهُۥٓ إِذَآ أَرَادَ شَيْـًٔا أَن يَقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ﴾(یس: ٨٢) واتە: بەڕاستی هەرکاتێ ویستی شتێ بەدی بهێنی هەر ئەوەیە کە پێی بفەرمێ ببە، ئەویش دەست بە جێ دەبێت)).

((ثُمَّ يَهْبِطُ نَبِيُّ اللَّهِ عِيسَى وَأَصْحَابُهُ إِلَى الْأَرْضِ، فَلَا يَجِدُونَ فِي الْأَرْضِ مَوْضِعَ شِبْرٍ إِلَّا مَلَأَهُ زَهَمُهُمْ وَنَتْنُهُمْ)) واتە: ئەمجار عیسا ﷺ و هاوەڵانی دادەبەزنە سەر زەوی، لە بەر بۆنی دڕن و گەنیوی ئەوان جێگای تەنها بستێك نادۆزنەوە لە سەر زەویدا هەمووی پڕبوە لەو بۆنە گەنیوە)) گۆشتی گەورە و زۆر مەزن، جەستەی مەزن و گەورە، هیچ کەسێك ناتوانیت بۆنی ئەو بۆنە گەنیوە بکات کە سەر زەوی پڕ کردوە ((فَيَرْغَبُ نَبِيُّ اللَّهِ عِيسَى وَأَصْحَابُهُ إِلَى اللَّهِ)) واتە: لە یەکتاپەرستانی ئوممەتی موحەممەد ﷺ، لە خوای پەروەردگار دەپاڕێنەوە و تکای لێ دەکەن کەوا

سەر زەوی لە بۆدرن و بۆگەنی ئەوان پاك بكاتەوە)) ((فَيُرْسِلُ اللَّهُ طَيْرًا كَأَعْنَاقِ الْبُخْتِ)) خوای گەورە باڵندە ڕەوانە دەكات كە وەكو ملی وشتری (البخت) وایە)) ئەویش جۆرێكە لە وشتری خوراسانی، كە بە ملدرێژی بە ناو بانگن، دەڵێت: ((فَتَحْمِلُهُمْ فَتَطْرَحُهُمْ حَيْثُ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّهُ مَطَرًا لا يَكُنُّ مِنْهُ بَيْتُ مَدَرٍ وَلا وَبَرٍ)) واتە: ئەو باڵندانە هەموو ئەو جەستانە هەڵدەگرن و دەیانبەن و لە جێگایەك فرێی دەدەن كە خوا خۆی ویستی لە سەر بێت پاشان خوای گەورە بارانێكی خوڕەم بۆ سەر زەوی دەبارێنێت هەموو گوند و شار و چادرنشێنێك دەگرێتەوە)) ((فَيَغْسِلُ الْأَرْضَ حَتَّى يَتْرُكَهَا كَالزَّلَفَةِ)) واتە: زەوی دەشۆرێتەوە تاكو وەكو ئاوێنەیەكی زۆر سپی و ڕوونی لێ دێت، لە ریوایەتێكی تردا كە (أحمد و الترمذي و الحاكم) ریوایەتیان كردوە: ((وَالَّذِي نَفْسِ محمدبِيَدِهِ إِنَّ دَوَابَّ الْأَرْضِ لَتَسْمَنُ وَتَشْكَرُ شَكَرًا مِنْ لُحُومِهِمْ و دمائهم)) واتە: سوێند بە زاتی ئەو كەسەی گیانی موحەممەدی بە دەستەﷺ، گیاندارەكانی زەوی بە گۆشت و خوێنی ئەوان زۆر قەڵەو دەبن))

بگەڕێوە بۆ لای ریوایەتەكەی (مسلم): ((ثم يُقَالُ لِلْأَرْضِ: أَنْبِتِي ثَمَرَتَكِ، وَرُدِّي بَرَكَتَكِ)) واتە: ئەمجار بە زەوی دەگوترێت: بەروبومەكەت بهێنە بەرهەم و بەرەكەتت بگەڕێنەوە)) بە ڕاستی ئەوە ئاسوودەترین ماوەیە كە بە سەر زەویدا تێدەپەڕێت لەو ڕۆژەوە خوای گەورە دروستی كردوە تاكو ڕۆژی قیامەت.

لە فەرموودەیەكی تردا كە (الديلمي و الضياء المقدسي) بە سەنەدێكی (صحيح)[1] ریوایەتیان كردوە لە فەرموودەی (ابو هريره)وە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((طوبى لعيش بعد المسيح، طوبى لعيش بعد المسيح، يؤذن للسماء في القطر،ويؤذن للأرض في النبات،حتى لو بذرت حبك على الصفا لنبت))،واتە: شادی و بەختیاری بەژیان لەپاش مەسیح عليه السلام، شادی و بەختیاری بەژیان لەپاش مەسیح عليه السلام، مۆڵەت بە ئاسمان دەدرێت دەبارێت و بە زەوی سەوز دەبێت، تەنانەت ئەگەر

---

١ ـ أخرجه الديلمي (٢/١٦١) والضياء في (المنتقى) (١٢٧/ ١ – ٢) وأبو بكر الأنباري في حديثه (ج١ ورقة ٦/١–٢) كما في (الصحيحة) (١٩٢٦) وصححه الألباني هناك ورواه الحافظ ابو سعيد النقاش الحنبلي في (فوائد العراقيين) (٢٨).

تۆوێك لە سەر بەردێكی لووس بڕوێنیت ئەوا سەوز دەبێت)) بە راستی ئەوە سەردەمی بەرکەت و سەردەمی میهرەبانییە.

ئەمجار فەرمووی: ((ولا تشاح ولا تحاسد ولا تباغض)).واتە: بە هیچ شێوەیەك ڕەزیلی و چرووکی و رق و کینە نامێنێت))

لە ڕیوایەتێکی تردا کە ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و (ابن حبان و الطيالسي)[1] و جگە لەوان ریوایەتیان کردوە، هەروەرها شەیخ (الالبانی) بە (صحیح)ی زانیوە لە فەرموودەی (ابوهريره)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((فَيُهْلِكُ اللَّهُ فِي زَمَانِهِ الْمِلَلَ كُلَّهَا إِلَّا الْإِسْلَامَ، وَيُهْلِكُ اللَّهُ فِي زَمَانِهِ الْمَسِيحَ الدَّجَّالَ وَتَقَعُ الْأَمَنَةُ عَلَى الْأَرْضِ، حَتَّى تَرْتَعَ الْأُسُودُ مَعَ الْإِبِلِ، وَالنِّمَارُ مَعَ الْبَقَرِ، وَالذِّئَابُ مَعَ الْغَنَمِ، وَيَلْعَبَ الصِّبْيَانُ بِالْحَيَّاتِ لَا تَضُرُّهُمْ، فَيَمْكُثُ أَرْبَعِينَ سَنَةً، ثُمَّ يُتَوَفَّى، وَيُصَلِّي عَلَيْهِ الْمُسْلِمُونَ)). واتە: خوای گەورە هەموو ئوممەتەکان لە ناو دەبات تەنها ئوممەتی ئیسلام نەبێ، لە سەردەمی ئەودا خوای گەورە مەسیحی دەججال دەفەوتێنێ و ئەمن و ئاسایش لە سەر ڕووی زەویدا بڵاو دەبێتەوە، تا وای لێ دێت وشتر لە گەڵ شێردا پێکەوە دەلەوەڕێن، پڵنگ لە گەڵ مانگادا، گورگ لە گەڵ مەڕدا، منداڵان یاری بە مار دەکەن و هیچ زیانیان پێ ناگەیەنێت، بۆ ماوەی چل ساڵ دەمێنێتەوە، ئەمجار کۆچی دوایی دەکات و موسڵمانان نوێژی لە سەر دەکەن)).

بۆیە پێغەمبەری خواﷺ خۆزگەی بە ژیان دەخواست لە سەردەمی عیسا داعليه السلام، لە (مسند أحمد)[2] بە سەنەدێکی (صحیح) هاتوە لە فەرموودەی (ابو هريره)وە کەوا پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ فەرموویەتی: ((إِنِّي لَأَرْجُو إِنْ طَالَ بِي عُمُرٌ أَنْ أَلْقَى عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ عليه السلام فَإِنْ عَجِلَ بِي الْمَوْتُ، فَمَنْ لَقِيَهُ مِنْكُمْ فَلْيُقْرِئْهُ مِنِّي السَّلَامَ)).واتە: تکام وایە ئەگەر تەمەن ڕێم بدات عیسا ی کوڕی مەریەمعليه السلام ببینم، ئەگەر مردم و

---

١ ـ أخرجه أحمد (٢/٤٠٦ , ٤٣٧) وأبوداود (٤٣٢٤) وابن حبان (٦٨١٤ , ٦٨٢١) والطيالسي في (مسنده) (٢٥٧٥) وابن أبي شيبة في (مصنفه) (٣٧٥٢٦) وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٢١٨٢) .

٢ ـ أخرجه أحمد (٢/٢٩٨) وهو حديث صحيح وصححه الشيخ الأرناؤوط على شرط الشيخين .

نەمبینی، هەرکەسێ لە ئێوە ئەوی بینی با سڵاوی منی پێ بگەیەنێت)).

بەم شێوەیە ڕێزداران... خوای گەورە یەکتاپەرستان لە سەر زەویدا لە فیتنەی مەسیحی دەجال و فیتنەی یەئجوج و مەئجوج ڕزگار دەکات.

لەو کاتەدا ئەهلی زەوی لەوپەڕی خۆشیدا دەژین، لە حاڵێکدا دەژین کە سەر زەوی لە مێژوودا ئەو شێوە ژیانەی نەبینیوە، خوای گەورە لە ئاسمانەوە بەرەکەت دادەبەزێنێتە سەر زەوی، لە زەوییەوە بەرەکەت دەردەچێت، هەموو دڵەکان لە رق و کینە و حەسودی پاك دەبێتەوە، بە فەزڵی خوای گەورە ئەمن و ئاسایش لە زەویدا بەرقەرار دەبێت، ((فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ بَعَثَ اللَّهُ رِيحًا طَيِّبَةً فَتَأْخُذُهُمْ تَحْتَ آبَاطِهِمْ، فَتَقْبِضُ رُوحَ كُلِّ مُؤْمِنٍ وَكُلِّ مُسْلِمٍ وَيَبْقَى شِرَارُ النَّاسِ يَتَهَارَجُونَ فِيهَا تَهَارُجَ الْحُمُرِ، فَعَلَيْهِمْ تَقُومُ السَّاعَةُ))[١] واتە: خەڵکەکە بەو شێویەیە دەمێننەوە تا ئەو کاتەی خوای گەورە بایەکی خۆش دەنێرێت و دەدات بە ژێر باڵیاندا و گیانی هەموو موسڵمان و ئیماندارێك دەکێشێت، تەنها خراپەکاران دەمێننەوە بە بێ شەرم پیاوان لە گەڵ ئافرەتاندا جووت دەبن لە پێش چاوی خەڵکی وەکو گوێدرێژ، قیامەت بە سەر ئەو جۆرە خەڵکە هەڵدەستێت)) خوای گەورە بایەکی سارد دەنێرێت، بە فەزڵ و ویستی خۆی روحی هەموو ئیمانداران لە سەر زەویدا دەکێشێت، لە سەر زەویدا جگە لە خراپەکاران هیچ کەسێکی تر نامێنێت، قیامەت بە سەر ئەواندا هەڵدەستێت، ئەو ڕۆچوونەی کە لە پاشدا بە درێژی باسی دەکەم - إنشاء الله - ئەوان دەیبینن.

ڕێزداران.. ئەم بەشە بەم فەرموودە جوان و ناسکە تەواو دەکەم، بۆ ئەوەی موژدەتان پێ بدەم - ئەی گرووی یەکتاپەرستان لە پاشین و پێشینەکان لە هاوەڵانی پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ - هەروەکو لە (صحيح مسلم)[٢] دا هاتووە لە فەرموودەی (ابو هريرە)وە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ ڕۆیشت بۆ گۆرستانێك و فەرمووی: ((السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ، وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لاحِقُونَ، وَدِدْتُ أَنَّا

---

١ ـ أخرجه مسلم .
٢ ـ أخرجه مسلم (٢٤٩) .

قَدْ رَأَيْنَا إِخْوَانَنَا)) قَالُوا: أَوَلَسْنَا إِخْوَانَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: أَنْتُمْ أَصْحَابِي، وَإِخْوَانُنَا الَّذِينَ لَمْ يَأْتُوا بَعْدُ)) فَقَالُوا: كَيْفَ تَعْرِفُ مَنْ لَمْ يَأْتِ بَعْدُ مِنْ أُمَّتِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَقَالَ: ((أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّ رَجُلاً لَهُ خَيْلٌ غُرٌّ مُحَجَّلَةٌ بَيْنَ ظَهْرَيْ خَيْلٍ دُهْمٍ بُهْمٍ، أَلا يَعْرِفُ خَيْلَهُ؟)) قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: ((فَإِنَّهُمْ يَأْتُونَ غُرًّا مُحَجَّلِينَ مِنْ الْوُضُوءِ، وَأَنَا فَرَطُهُمْ عَلَى الْحَوْضِ)) واتە: سڵاوتان لێ بێت ئەی خاوەنی خانەکان لە ئیمانداران، ئێمەیش بە ویستی خوای گەورە پێتان دەگەین، پێم خۆش بوو براکانمان ببینایە، فەرموویان: ئایا ئێمە برای تۆ نین ئەی پێغەمبەری خواﷺ؟ فەرمووی: ئێوە هاوەڵی منن، بەڵام براکانم ئەوانەن کە هێشتا نەهاتوون، فەرموویان: ئایا ئەوانەی کە پاشان دێن لە ئوممەتەکەت چۆن دەیانناسیت؟ فەرمووی: ئایا ئەگەر کابرایەك چەند وڵاخێکی ناوچاوان و پێ سپی هەبوو لە نێو کۆمەڵە وڵاخێکی رەشی زۆردا بوو ئایا وڵاخەکانی خۆی ناناسێتەوە؟ فەرموویان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خواﷺ، فەرمووی: ئەوانیش لە رۆژی قیامەتدا دێن ناوچاوان و پێیان سپییە بە هۆی دەستنوێژەکانیانەوە من پێشی ئەوان کەوتوم و چاوەروانیانم لە سەر حەوزی کەوسەر)).

ئەی خودایە پاداشتی پێغەمبەری خواﷺ بدەرەوە بە جوانترین و چاکترین پاداشت، ئێمە و ئەو خۆشەویستە لە فیردەوسدا کۆ بکەرەوە، هەر تۆ پشت و پەنایت و توانات بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

هەڵاتنی ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە و گیاندارە سەیرەکە و ڕۆچوون

((طلوع الشمس من المغرب، والدابة، والخسوف))

لە پاش ئەو قۆناغە بێ وێنەدا لە مێژووی مرۆڤایەتی کە سەر زەوی پێیدا تێدەپەڕێ، خەڵکی لە خۆشحاڵی و ئاسوودەییدا دەژین کە هەرگیز شتی وایان نەبینیوە، لە شەوێك لە شەوانی ئەو ڕۆژگار و سەردەمە پیرۆز و پڕ بەرەکەتەدا خوای گەورە خۆی ویستی لە سەری دەبێت و هەموو خەڵکی دەخەون، لە کاتی نوێژی بەیانیدا دەچن بۆ مزگەوتەکان، پاشان لە مزگەوت دەردەچن بەڵام هێشتا تاریکە شەوە، چونکە خەڵکی وا ڕاهاتوون کە لە مزگەوت دەرچن ئەوا گزنگ دەرکەوێت و ئاسمان ڕوناك ببێتەوە و پاشان ڕۆژ دەبێتەوە و هەموو سەر زەوی ڕوناك دەکاتەوە، بەڵام ئەمڕۆ ئەوا کاتی نوێژی نیوەڕۆیە و کەچی هێشتا هەر تاریکە شەوە، شەوەزەنگێکی تاریکە... ئەی پەروەردگارمان بمانپارێزە!! ئەمجار کاتی نوێژی عەسر هات، کەچی هێشتا هەر تاریکە شەوە و شەوەزەنگە، لەو کاتەدا هەموو خەڵکی سەر زەوی ئایەتێکی سەیر دەبینن لە نیشانە گەورەکانی قیامەت، ئەو نیشانەیە کە دەبێتە هۆی گۆڕانی جیهانی سەرەوە (العالم العلوی) ئەویش: هەڵاتنی ڕۆژە لە ڕۆژئاواوە..

خەڵکی سەر زەوی دەبینن وا ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە دەردەچێت! بە ڕاستی ئەوە نیشانەیەکی سەیرە..!! لە گەڵ مندا بە هەموو دڵ و عەقڵ و بوونت بیر بکەرەوە و بیهێنە پێش چاوی خۆت کەوا ڕۆژ لەو کاتەوە خوای گەورە دروستی کردوە تاکو ئەمڕۆ لە ڕۆژهەڵاتەوە هەڵدێ و لە ڕۆژئاواوە ئاوا دەبێت تەنانەت بۆ چرکەیەکیش دوا نەکەوتوە، بەڵکو بە ئەندازە و حیسابێکی وردەوە دێت و دەچێت: خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَٱلشَّمۡسُ تَجۡرِي لِمُسۡتَقَرّٖ لَّهَاۚ ذَٰلِكَ تَقۡدِيرُ ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡعَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَٱلۡقَمَرَ قَدَّرۡنَٰهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَٱلۡعُرۡجُونِ ٱلۡقَدِيمِ ﴿٣٩﴾ لَا ٱلشَّمۡسُ يَنۢبَغِي لَهَآ أَن تُدۡرِكَ

ٱلْقَمَرَ وَلَا ٱلَّيْلُ سَابِقُ ٱلنَّهَارِۚ وَكُلٌّ فِى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾ ﴾ (یـس) واتە: بەڵگەیەكی تر بۆیان خۆرە كە بەردەوام دێت و دەچێ تا كاتی دیاریكراوی خۆی بۆ ڕاوەستان و لە كاركەوتن چی دەبینی بەرەو بنەوخولگەی خۆی هەر لە گەڕدایە تا ئەوكاتە بۆی دیاری كراوە، ئەو هاتوچۆ و گەڕانە بەو شێوە وردە، خەملاندنی خوای بە دەسەلاتی زانایە (٣٨) هەروەها گەڕانی مانگیشمان خەملاند ـ كە ئەمیش بەڵگەیەكە بۆ دەسەلات و توانایی خۆمان ـ بە بیست وهەشت مەنزڵ و ئاسۆ، تا هەموو شەوێك دابەزێتە جێگایەكیانەوە پاشان دوو شەو یان شەوێك پەنا ئەگرێ تا وەك پەلی كۆنی باریكی وشكی زەرد بووی كەوانەیی داری خورمای لێ دێت (٣٩) نە بۆ خۆر دەكرێ بگاتە مانگ، تا هەردوو پێكەوە كۆببنەوە و نوور و ڕووناكی مانگ هەڵگرێ و تا قیامەت هەر ڕۆژ بێت نە شەویش پێشی ڕۆژ دەكەوێ كە ئیتر تا كاتی كۆتایی دونیا، هەر شەو و تاریك بێت، نەخێر شتی وا ناشێ و نابێ بەڵكو خوا هەردووكیانی بە جۆری دروست كرد، كە كاری یەكتر تێك نەدەن، هیچیشیان ناچنە خولگەی ئەویتریان بەڵكو هەریەكەیان لە خولگەی خۆیا دەسووڕێتەوە وەك مەلەوان دێن و دەڕۆن. (٤٠).

هەروەكو دەزانن ڕۆژ (خۆر) ئایەتێكی سەیرە هەموو فیترەتێكی پاك و هەموو عەقڵێكی پەسەند و هەموو دڵێكی لە خواترس دەهێنێتە گۆ، بۆ ئەوەی شایەتی یەكتاپەرستی خوای كارزان و كاربەجێ بدەن، بەڵام مرۆڤەكان لە گەڵ ئایەتەكانی خوادا لە گەردووندا ڕاهاتوون چیتر بیر لەو ئایەتانە ناكەنەوە و دڵی پێ نادەن، ڕۆژ لە ڕۆژهەڵاتەوە هەڵدێ و لە ڕۆئاواوە ئاوا دەبێت، تاكو وای لێهاتوە لای زۆربەی مرۆڤەكان بوەتە شتێكی ئاسایی، بەڵام ئەگەر بیر بكەیتەوە و تێفكریت ئەوا دروستكەری زەوی و ئاسمانەكان بە تەنها دەناسیت و هەرگیز هاوەڵی بۆ بڕیار نادەیت، هەروەها پەروەردگاری خۆر بە مەزن دەناسیت، هەرگیز ڕۆژ لە جێ خولگەی خۆی دواناكەوێت بەڵكو زانایانی پسپۆر لە ئەكادیمی زانیاری لە نیویورك لە ئەمریكا گوتویانە: لە پاش ژماردن و حیسابێكی ورد و زانستی بۆمان دەركەوتووە كەوا سیستەمی ڕۆژ و مانگ (هەیف) بە ئەندازە و حیسابێكی وردەوە دانراوە، دەڵێن: ئەگەر هاتوو ڕۆژ كەمێك خولگەكەی خۆی جێ بهێڵێ بەرەو

سەرەوە ئەوا هەموو زیندەوەرانی سەر زەوی دەیانبەست و دەمردن، هەروەها ئەگەر هاتوو ڕۆژ کەمێك خولگەکەی خۆی بە جێ بهێڵێ بەرەو خوارەوە دابەزی بە ئەندازەی یەك سانتیمەتر یان دوو سانتیمەتر یان سێ سانتیمەتر ئەوا هەموو زیندەوەرانی سەر زەوی دەسووتان و لە ناودەچوون.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ٱلشَّمۡسُ وَٱلۡقَمَرُ بِحُسۡبَانٍ﴾(الرحمن: ٥) واتە: خۆر و مانگ بە حیسابێکی ورد دێن و دەچن)).

ئایا چی ڕوودەدات لە کاتی دیاری کراو و ئەو ئاکامەی کە دروستکەری خۆر دیاری کردوە ؟لەناکاودا هەموو خەڵکی دەبینن وا ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە هەڵدێ و سیستەمی جوڵەی گەردوون تێکدەچێت بە شێوەیەکی گشتی و گۆڕانێکی دیار لە جیهانی سەرەوەدا دەبینرێت، بەڵکو جیهانی سەر زەویش ئەو گۆڕانە بنەچەییە دەبینێ.

بیر لەو فەرموودەیەی پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ بکەرەوە کە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1]دا هاتوە ـ لە ریوایەتی (مسلم)و لە فەرموودەی (ابو ذر)ەوە ــ کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((أَتَدْرُونَ أَيْنَ تَذْهَبُ هَذِهِ الشَّمْسُ؟)) قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: إِنَّ هَذِهِ تَجْرِي حَتَّى تَنْتَهِيَ إِلَى مُسْتَقَرِّهَا تَحْتَ الْعَرْشِ فَتَخِرُّ سَاجِدَةً)) واتە: ئایا دەزانن ئەو خۆرە بۆ کوێ دەڕوات؟ فەرموویان: خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ باشتر دەزانن، فەرمووی: ئەم خۆرە دەڕوات تاکو دەگاتە جێگای راوەستانی لە ژێر عەرشدا، لەوێ کرنۆش دەبات)) چەند وشە وگوفتارێکە دڵەکان پڕ دەکەن لە مەزنی و شکۆمەندی، لە گەڵ ئەوەشدا دڵی گوماندار و دوودڵەکان پڕ دەکات لە گومان و دوودڵی، دڵی بێ باوەر و بەدگومانەکان پڕ دەکات لە بێباوەڕی ! !

پێت دەڵێم: برای موسڵمانم قورئان بخوێنەوە، کێشەی ئێمە ئەوەیە زۆر دوور کەوتوینەتەوە لە قورئان، خوای پەروەردگار و بە دەسەڵات لە قورئانەکەیدا باسی کردوە کەوا ڕۆژ کرنۆش دەبات و دەچێتە سوژدە، ئایا خوای گەورە چی فەرموە؟

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣١٩٩) و مسلم (١٥٩) .

خـوای گـەورە دەفەرموێـت: ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَمَن فِي الْأَرْضِ﴾(الحج: ١٨) واتە: ئاخۆ نەتزانیوە کە هەرچی لـە ئاسمانـەکان و زەویدایـە سەرجەم هەموو بۆ خوا سوژدە دەبەن؟)) لە گـەڵ منـدا بـژمێرە، خـوای گـەورە بـە درێـژی بـاس دەکـات لـە پـاش ئـەوەی بـە پوختـەیی باسـی کـرد، خـوای گـەورە دەفـــــەرموێت: ﴿وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَن يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن مُّكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ﴾ (الحـج: ١٨) واتـە: خـۆر و هـەیڤ و ئەسـتێرە و کێوەکـان و درەخـت و جفـۆك و خزۆکیش و زۆرێکـیش لـە مـەردوم! بـە ئـارەزووی خـۆی و بـە پێخۆشـبوونی خـۆی سـوژدە هـەر بـۆ خـوا دەبـا، زۆرێکیـشیان لاڕێ دەگـرن و سـزای خوایـان لـە سـەر شایستە و پێویست بوە خوا هەر کەسێك بێ ڕێز و سووکی بکات (بـە هـۆی لاساری خۆیەوە) واتە: هەر لە ئەزەلدا لای خـوا بـێ بـڕوا و شـەقی بێـت ئـیتر هـیچ کەسـێك ناتوانێ ڕێزی لێ بنێت و بەرەو بەختیاری بیهێنێتەوە، بە ڕاستی خـوا هـەر شـتێکی ویستی بێ ئەیکات، سزای کێ بدات و میهرەبانی لە گەڵ کێ بکات)) .

هـەروەها خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُم بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ﴾(الرعد:١٥)واتە: هەموو ئەوانەی کە لە ئاسمانەکان و زەویدان تەنانەتی سێبەرەکانیشیان، بیانـەوێ و نەیانـەوێ بـە بـەیانیان و ئێـواران، سـەرجەم ئەمانـە گـشتیان سـوژدە بـۆ خـوا دەبـەن، واتـە: خـوای گـەورە ڕژێـم و یاسایەکی بۆ داناون، هەرگیز ناتوانن لێی لا بدەن و لاساری بکەن.)

سێبەری کەسی ئیماندار بە ویستی خۆی بۆ خـوای بالادەسـت سـوژدە دەبـات و سێبەری کەسی بێباوەڕ بە ناچاری و بێ ویستی خۆی سوژدە دەبات، هیچ شتێك لە سەر زەویدا نییـە ئـیللا بـۆ خـوای گـەورە سـوژدە دەبـەن تـەنها ئەوانـە نـەبێت کـە کوفریان بە خوای گەوەر کردوە لە جنۆکە و مرۆڤەکان، ولا حول ولا قوە الا باللە.

خوای کارزان دەفـەرموێت: ﴿تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَن فِيهِنَّ وَإِن مِّن شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَٰكِن لَّا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا﴾ (الإسـراء: ٤٤) واتـە:

هەر حەوت ئاسمانەکان و زەوی و هەموو ئەوانەش کە تێیاندان هەموو گەورەیی و بێ خەوشی ئەو(خوا) یە دەڵێن گەواهی بۆ یەکتایی ئەو دەدەن، هەموو شتێك هەر هاواری تاك و تەنیایی ئەو ئەکەن، پاڕانەوە و تەسبیحاتی و حەمدی ئەو دەڵێن واتە: هەموو نیازمەندی ئەون ئەو بێ نیازە لە هەموو بەڵام ئێوە لە پاکانە و تەسبیحاتیان تێ ناگەن چونکە عەقڵ و ژیریتان ناخەنە کار بۆ تێگەیشتن، بە ڕاستی ئەو (خوا) یە هەمیشە لە سەر خۆیە بۆیە لە گەڵ ئەو هەموو گوناهـ و تاوانەدا مۆڵەتی ئێوە دەدا و ناتانگرێ، زۆریش لێبووردەیە، بۆیە هەرکەسێك داوای لێبووردنی لێ بکات لێی دەبووری)).

دەمەوێت لە گەڵ مندا بە جوانی لەو ئایەتەی خوای گەورە تێبگەیت کە دەفەرموێت: ﴿وَلَٰكِن لَّا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ﴾ واتە: بەڵام ئێوە لە پاکانە و تەسبیحاتیان تێ ناگەن چونکە عەقڵ و ژیریتان ناخەنە کار بۆ تێگەیشتن))

ئایا دەزانی ئەو جلو بەرگ و پۆشاکەی تۆ لە بەری دەکەیت تەسبیحاتی خوا دەکەن؟ هەروەها ئەو بەرد و دارە تەسبیحاتی ئەو دەکەن؟ دڵنیابە کە هەموو شتێك لە گەردووندا و لە دەور و بەری تۆ تەسبیحاتی خوا دەکەن ﴿وَلَٰكِن لَّا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ﴾(الإسراء:٤٤).

وریابە: لە میانەی قسەکردنەکەدا دەبوایە ئایەتەکە کۆتایی بە (سمیعا بصیرا) بهاتبایە، چونکە ئەوانەی تەسبیحاتی ئەو دەکەن دەیانبینێ و دەیانبیسێ کەچی ئایەتەکە بە ((إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا)) کۆتایی پێهات، بۆ؟ چونکە خوای گەورە لە گەڵ بەندەکانیدا هێمن و هێدییە کاتێ تەسبیحاتی هەموو گەردوون و بونەوەری لێ شاردینەتەوە، میهرەبانییەکە لە لایەن خوای پەروەردگارەوە، ئەگینا ـ سوێند بە پەروەردگاری کەعبە ـ ئەگەر خوای گەورە تەسبیحاتی ئەو دروستکراو و زیندەوەرانەی دەور و بەرمانی بۆ ئێمە ئاشکرا بکردبایە ئەوا بە ڕاستی هەموو عەقڵمان لە دەست دەدا، بیهێنە پێش چاو و خەیاڵی خۆت کەوا خوای گەورە دەنگی تەسبیحاتی گەردوونی بۆ ئێمەی ئاشکرا بکردبایە! تەسبیحاتی پۆشاکەکەت

دەبیسی! خواردنەکەت! دار و درەختەکان! بە راستی ئەو کاتە عەقڵەکانمان بەرگەی نەدەگرت، ئەوە مەبەستی ئەو ئایەتەیە کە دەفەرموێت: ((إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا))، بەڵام ئەو ئایەتەی کە دەفەرموێت: ((غَفُورًا)) واتە: لە بەر بێئاگابوون و غەفلەتی ئێوە لە تەسبیحاتی ئەو، لە گەڵ ئەوەشدا ڕێزداری کردوون و کردوونی بە خاوەن فەزڵ و چاکە بە سەر هەموو شتێکدا لە بونەوەردا، لە گەڵ ئەوەشدا هەموو گەردوون تەسبیحاتی ئەو دەکەن لە کاتێکدا زۆربەی خەڵکی لە بێئاگابوانی مرۆڤ و جنۆکە وئەوانەی کە کوفریان کردوە لە مرۆڤ و جنۆکە.

جا دڵنیابە کە ڕۆژ (خۆر) کرنۆش دەبات بەڵام شێوە و شێوازی ئەو کرنۆشە چۆنە؟ وڵامەکە ئەوەیە: ئێمە لە چۆنییەتی کرنۆش بردنی ڕۆژ تێناگەین، واز بهێنە لە کرنۆش بردنی جەستە و لاشە، گرنگ ئەوەیە دڵەکان کرنۆش بەرن، ئەی دڵ چۆن کرنۆش دەبات؟ تۆ دەڵێیت: (سِرْتُ والقمر)، لەگەڵ ئەوەشدا مانگ لە خولگەکەی خۆیەتی و لە ئاسماندایە و جێگەکەی خۆی جێ نەهێشتوە، لە گەڵ ئەوەشدا لە ڕێگاکەدا هەنگاو بە هەنگاو لە گەڵ تۆدا بوە، ئەمە نمونەیەکە، بۆیە هەرگیز نابێت تەنها یەك ئایەت یاخود تەنها یەك فەرموودەی (صحیح)ی پێغەمبەری ئازیزﷺ ڕەد بکەیتەوە بە بانگەشەی ئەوەی کە عەقڵی تۆ ئەو ئایەتە یان ئەو فەرموودەیە وەرناگرێت یان لێی تێناگات.

جا خوای گەورە بۆ خۆر و مانگ و هەموو زیندەوەرانی دەور و بەرمان هەستێکی دروست کردوە هیچ کەسێك چۆنێتییەکەی نازانێت تەنها ئەو نەبێت، ئەو هەموو زێندەوەرانە هەستیان کردوە کەوا سپاردەیەکیان پێ سپێردراوە: ﴿ إِنَّا عَرَضْنَا ٱلْأَمَانَةَ عَلَى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱلْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا ٱلْإِنسَٰنُ ۖ إِنَّهُۥ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴾(الأحزاب: ٧٢) واتە: بە ڕاستی ئێمە سپاردە و (تەکالیف)ەکانمان خستە سەر ئاسمانەکان و زەوی و کێوەکان کەچی هیچیان لە خۆیانرا نەدی و لە هەڵگرتنیان نکوولییان کرد و نەچوونە ژێری و ترسان کە: نەتوانن هەڵسن بە جێبەجێکردنی داخوازییەکان کەچی مرۆڤ هاتە پێشەوەو و چوە ژێرباری و هەڵی گرت! بە ڕاستی ناهەقی لە خۆکرد و نەیزانی بە ئەنجام ئەگینا

هەرگیز هەڵی نەئەگرت واتە: بە جێ هێنانی فەرمانەکانی خوا ئەوەندە گرنگە ئاسمان و زەوی و شاخەکان لە گەڵ ئەو هەموو توانایەدا بۆیان هەڵنەگیرا!! کەچی ئادەمیزاد ـ بە نەزانی خۆی ـ هەڵی گرت)).

لە گەڵ مندا جارێکی تر بگەڕێوە بۆ لای فەرموودەکەی پێغەمبەری ئازیز ﷺ لە کاتێکدا ئەو پرسیار لە هاوەڵان دەکات و بەوان دەڵێت: ((أَتَـدْرُونَ أَيـنَ تَـذْهَبُ هَـذِهِ الشَّمْسُ؟)) قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: إِنَّ هَذِهِ تَجْرِي حَتَّـى تَنْتَهِـيَ إِلَـى مُـسْتَقَرِّهَا تَحْـتَ الْعَـرْشِ فَتَخِـرُّ سَـاجِدَةً)))) واتـە: ئایـا دەزانـن ئـەو خـۆرە بـۆ کـوێ دەڕوات؟ فەرمویان: خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ باشتر دەزانن، فـەرمووی: ئـەم خـۆرە دەڕوات تاکو دەگاتە جێگای راوەستانی لە ژێر عەرشدا، لەوێ کرنۆش دەبات)).

جـا رۆژ کرنـۆش دەبـات بـۆ پـەروەردگاری زەوی و ئاسمانـەکان بـە شـێوە و شێوازێك کەوا هیچ کەسێك چۆنێتییەکەی نازانێـت تـەنها ئـەو زاتـە پـیرۆزە نـەبێت، هەرگیز نابێت و رەوا نییە ئێمە بەو یاسا و رێسا مادییەی مرۆڤەکان بڕیار بـە سـەر بابەتێکی غەیبیدا بدەین، ئایا ئەگەر بە تـۆم بگوتبایـە: لـە پـێش بیـست سـاڵ یـان پەنجا ساڵی رابوردوو کـەوا ئـامێرێکی دەسـتی هەیـە لـە گـەڵ خەڵکیـدا قـسەی پـێ دەکـەیت لـە ئـەمریکا، ئـەوا بـە منـت دەگـوت: تـۆ شـێتیت!! بـەڵام ئـەمڕۆ بـە دەسـتەکانی خـۆت ئـامێری (مۆبایـل) بـە دەسـتەوە دەگریـت و لـە گـەڵ رۆژئـاوا و رۆژهەڵاتی زەویدا قسە دەکەیت کەچی تۆ لە جێگەکەی خـۆت راوەسـتاویت، ئەگـەر پێش سەد ساڵ بە تۆم بگوتبایە: کەوا موسڵمانێك لە ئەمریکا یان لە روسیا یـان لـە بریتانیا یان لە سەر هەر پارچەیەکی سەر رووی زەوی دەتوانێت من ببینێ ئـەوا بـە منـت دەگـوت: کـەمێك عاقـڵ بـە! بـەڵام ئـەمڕۆ لـە سـەردەمی (فـضائیات) و لـە سـەردەمی (ئەنتـەرنێت) و سـەردەمی مۆبایـل دا بـە چـاوی خۆمـان شـتی سـەیر و سەمەرە دەبینین، ئەوە بۆ کەسێك ئەگـەر بەڵگـەی عـەقڵی بوێـت، چـەند زۆرن ئـەو بەڵگـــە عەقڵیانـــە!! ﴿إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ لِمَن كَانَ لَهُۥ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى ٱلسَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ﴾(ق: ٣٧) واتە: بێ گومان لەو سەر گوزەشـتەی پێشینانەدا ئامۆژگـاری هەیە بۆ ئەوەی دڵ و ژیری هەیە، یـان بـە باشـی گـوێڕاگرێ و ئامـادەش بێـت دڵ و

گوێی بداتیٚ.))

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((إِنَّ هَذِهِ تَجْرِي حَتَّى تَنْتَهِيَ إِلَى مُسْتَقَرِّهَا تَحْتَ الْعَرْشِ، فَتَخِرُّ سَاجِدَةً فَلَا تَزَالُ كَذَلِكَ، حَتَّى يُقَالَ لَهَا: ارْتَفِعِي، ارْجِعِي مِنْ حَيْثُ جِئْتِ، فَتَرْجِعُ، فَتُصْبِحُ طَالِعَةً مِنْ مَطْلِعِهَا، ثُمَّ تَجْرِي حَتَّى تَنْتَهِيَ إِلَى مُسْتَقَرِّهَا تَحْتَ الْعَرْشِ فَتَخِرُّ سَاجِدَةً وَلَا تَزَالُ كَذَلِكَ، حَتَّى يُقَالَ لَهَا: ارْتَفِعِي، ارْجِعِي مِنْ حَيْثُ جِئْتِ، فَتَرْجِعُ فَتُصْبِحُ طَالِعَةً مِنْ مَطْلِعِهَا)). واتە: ئەم خۆرە دەڕوات تاکو دەگاتە جێگای راوەستانی لە ژێر عەرشدا، لەویٚ کرنۆش دەبات لەویٚ بەردەوام وا دەمێنێتەوە تاوەکو پێی دەگوترێت بەرزەوە بە، بگەڕێوە بۆ ئەو جێگەی کە لێوەی هاتووی، ئەویش دەگەڕێتەوە، لە ڕۆژهەڵاتەوە دەردەچێت، دیسان دەڕوات تا دەگاتە جێگای ڕاوەستانی لە ژێر عەرشدا و لەویٚ کرنۆش دەبات، لەویٚ بەردەوام وا دەمێنێتەوە تاوەکو پێی دەگوترێت: بەرزەوە بە، بگەڕێوە بۆ ئەو جێگەی کە لێوەی هاتووی، ئەویش دەگەڕێتەوە، لە ڕۆژهەڵاتەوە دەردەچێت))

واتە: بووەتە کارێکی ئاسایی کەوا هەموو ڕۆژێك لە ڕۆژهەڵاتەوە هەڵبێت و لە ڕۆژئاواوە ئاوا بێت.

ئەمجار فەرمووی: ((ثُمَّ تَجْرِي لَا يَسْتَنْكِرُ النَّاسَ مِنْهَا شَيْئًا، حَتَّى تَنْتَهِيَ إِلَى مُسْتَقَرِّهَا ذَاكَ تَحْتَ الْعَرْشِ، فَيُقَالُ لَهَا: ارْتَفِعِي، أَصْبِحِي طَالِعَةً مِنْ مَغْرِبِكِ، فَتُصْبِحُ طَالِعَةً مِنْ مَغْرِبِهَا)) واتە: پاشان دەڕوات کە خەڵکی هیچ گومان و جیاوازییەکی لیٚ نابێت تاکو دەگاتە جێگای راوەستانی خۆی کە ئەویش لە ژێر عەرشی خوادایە، پێی دەگوترێت: بەرز بەرەوە، لە ڕۆژئاواوە هەڵبیٚ، ئەویش لە ڕۆژئاواوە هەڵدیٚ)).

کارەکە بە تەواوی گۆڕاوە، دڵنیابە ئەو ڕۆژە دێت کەوا پادشا و خاوەن و دروستکەری ڕۆژ فەرمان بە ڕۆژ بکات لە ڕۆژئاواوە هەڵبیٚ.

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((أَتَدْرُونَ مَتَى ذَاكُمْ؟ ذَاكَ حِينَ)).﴿لَا يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَٰنُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِن قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِيٓ إِيمَٰنِهَا خَيْرًا﴾ (الأنعام: ١٥٨) واتە:ئایە دەزانن ئەوە کەی ڕوو دەدات؟ ئەوە ئەو کاتەیە کە دەڵێت: ((.. ئیتر هەر کەسێك

پێش ئەوە باوەڕی نەهێنابێ و ئەو ڕۆژە باوەڕ بهێنێ، هیچ قازانجێکی لێ ناکات یان بییەوێ لەو ماوەیەدا چاکەیەك بە دەست بهێنێ ئەوا بێ سوود دەبێت کەوابوو پێش ئەو ڕۆژە باوەڕ بهێنن و کارێکی باشیش وە دەست بخەن بۆ خۆتان..))

هەموو کارەکە تەواو بوو، إنا لله وإنا إليه راجعون، دەرگای تەوبە داخرا، وریابە برای خۆشەویستم! کاتێك ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە هەڵات چیتر خوای گەورە تەوبەی بێباوەڕ وەرناگرێت، یان تەوبەی موسڵمانێکی سەرپێچی کار، بۆ؟ کاتێ هەموو دروستکراوەکانی سەر زەوی ڕۆژ ببینن لە ڕۆژئاواوە دەرچێت ئەوا هەموو بوونەوەر ئیمان و باوەڕی خۆیان ئاشکرا دەکەن، بە ڕاستی دوورە و ئەو کارە زۆر دوورە چیتر ئیمان هێنانی هیچ کەسێك سوودی بۆ خاوەنەکەی نییە!!

ئیمامی (بوخاری و موسلیم)[1] ڕیوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (ابو هريرە) وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا، فَإِذَا طَلَعَتْ مِنْ مَغْرِبِهَا آمَنَ النَّاسُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ، فَيَوْمَئِذٍ : ﴿لَا يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَٰنُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِن قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِىٓ إِيمَٰنِهَا خَيْرًا﴾(الأنعام: ١٥٨) واتە: قیامەت هەڵناسێت تاوەکو ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە هەڵدێت، ئەگەر لە ڕۆژئاواوە هەڵات ئەوا هەموو خەڵکی باوەڕ دەهێنن بەڵام ئەو کاتە.... ((باوەڕهێنان بۆ هیچ کەسێك سوودی نییە، ئەگەر پێشتر باوەڕی نەهێنابێت یان بە باوەڕەکەی خۆی چاکەی نەکردبێت)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە (صحیح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هريرە)وە پێغەمبەری ئازیزﷺ فەرموویەتی: ((ثَلَاثٌ إِذَا خَرَجْنَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا: طُلُوعُ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا، وَالدَّجَّالُ، وَدَابَّةُ الْأَرْضِ)) واتە: سێ شت هەن ئەگەر دەرکەوتن ئەوا چیتر باوەڕهێنان سوودی نییە بۆ کەسێك پێشتر باوەڕی نەهێنابێت یان بە باوەڕەکەی خۆی چاکەی

---

١ ـ أخرجه البخاري (٤٦٣٥ , ٤٦٣٦) و مسلم (١٥٧) .

٢ ـ أخرجه مسلم (١٥٨) .

نەکردبێت: هەڵاتنی ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە و دەججال و زیندەوەرە سەیرەکەی زەوی)).

جائەگەر هاتوو هەر نیشانەیەك لەو سێ نیشانەیە دەرکەوت ئەوا چیتر تەوبەی بێباوەر و موسڵمانی یاخیبوو وەرناگیرێت.

جا خێراکە براکەم.. ڕوو لە خوا بکە و بگەڕێوە بۆ لای ئەو، چونکە هێشتا ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە دەرنەچوە و هێشتا روحەکان نەگەیشتوەتە گەروو!!

لە (مسند أحمد)[1] دا بە سەنەدێکی (صحیح) هاتوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمر) ەوە ریوایەت کراوە کەوا پێغەمبەری خواﷺدەفەرموێت: ((إِنَّ اللَّهَ يَقْبَلُ تَوْبَةَ الْعَبْدِ مَا لَمْ يُغَرْغِرْ)) واتە: خوای گەورە تەوبەی بەندەکانی وەردەگرێت ئەگەر روحەکە نەگاتە گەروو)) ئەمەشە لە گەڵ قورئاندا هەرگیز جیاواز نییە، چونکە تۆ نازانێت ئەو ساتە کەیە لە سەر جێگەی مردن دەنویت و روحەکەت دەگاتە گەروو.

لە (صحیح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو موسى الاشعری) یەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرمویەتی: ((إِنَّ اللَّهَ ـ عَزَّ وَجَلَّ ـ يَبْسُطُ يَدَهُ بِاللَّيْلِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ النَّهَارِ، وَيَبْسُطُ يَدَهُ بِالنَّهَارِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ اللَّيْلِ، حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا)).واتە: خوای باڵادەست بەشەو دەستی ڕادەخات بۆ ئەوەی گوناهبارانی ڕۆژ تەوبە بکەن، بەڕۆژیش دەستی ڕادەخات بۆ ئەوەی گوناهبارانی شەو تەوبە بکەن، هەتا خۆر لە خۆر ئاواوە هەڵدێت)).

هێشتا دەرگا کراوەیە بۆ تاوانباران و سەرپێچیکاران ـ نمونەی من ـ کەوابوو خێراکە.. پەلەبکە.. چاوەڕێی چی دەکەیت؟ خوشکە بەڕێزەکەم چاوەڕوانی چیت؟ هێشتا کات بە دەستەوە ماوە.

دع عنك ما قد فات في زمن الصبا　　واذكر ذنوبك وابكها يا مذنب

لم ينسه الملكان حين نسيته　　بل أثبتاه وأنت لاه تلعب

والروح منك وديعة أودعتها　　ستردها بالرغم منك وتسلب

---

١ ـ أخرجه أحمد (١٣٢/٢) والترمذي (٣٥٣٧) وقال : هذا حديث حسن غريب , وابن ماجه (٤٢٥٣) وحسنه الألباني في (صحيح الجامع) (١٩٠٣) .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٧٥٩) .

وغـــرور دنيـــاك التـــي تـــسعى لهـــا دار حقيقتهـــا متـــاع يذهـــب
الليـــــل فـــاعلم و النهـــــار كلاهمـــا أنفاسنا فيهما تعـــد وتحسب

واتـە: واز بهێنـە لـەوەی کـە ڕۆیـشت لـە تەمـەنی لاوێتیـدا و یـادی تاوەنـەکانت بکەرەوە و بگری ئەی تاوانبار، دوو فریشتەکە لە بیریـان نـەکرد کـاتێ تـۆ لـە بـیرت کرد بەڵکو ئەوان تۆماریان کرد و کەچی تۆ رادەبوێری و یاریت دەکرد، روحـیش لای تۆ بە بارمتە دانراوە، هەرکاتێك بێت دەیگەڕیننـەوە و دەیبەنـەوە بتـەوێت یـان نـا، مـەغرور بونـت بـەو دونیایـە کـە هـەوڵی بـۆ دەدەی، ئـەوە ماڵێکـە و راسـتیەکەی شمەکێکـــــە و دەڕوات، شــــەوگار و رۆژگــــــار هــــــەردوو بزانـــــە هەناسەکانمان تیایاندا دەژمێردرێت و حیساب دەکرێت)).

هێشتا تەمەن ماوییەتی دەست و برد بکە، سوێند بـە خـوا! هـیچ کەسـێك دڵنیـا نییە لە خۆی کەی دەمرێت، یان کەی کۆچ دەکات و سەفەر دەکات، ئەمڕۆ و سبەی مەکە، کارەکە دوا مەخە، هەرگیز مەڵێ: ماوەیەکی تر تەوبە دەکەم! نـەخێر.. هـەر ئێستا هەستە و تەوبە و گەڕانەوەکەت نوێ بکەرەوە، پەیمان بە خواکەت بدە چیتر واز لە سەرپێچی بهێنی، دەست بە گوێڕایەڵییەوە بگرە، واز لە سوو خواردن بهێنـە، لە گەڵ دایك و باوکتدا مامەڵەی باش بکە.

تـۆش ــ خوشـکی بـەڕێزم ــ پـەیمان بـدە خواکـەت کـەوا پۆشـاکی شـەرعی ببۆشیت و (حیجاب) لـە بـەر بکـەیت، پارێزگـاری لـە نوێـژەکانت بکـەیت لـە کـات و ساتی خۆیدا، لە گەڵ دەرهاوسێکانتدا باش بیت، کارەکانت بە ڕێك و پێکی ئـەنجام بدەیت، شایەتی بدەیت بۆ ئەم دینە بە گوفتار و دڵ و رەوشت.

پەیمان بە خواکەت بدە ـ ئەی یەکتاپەرستی سەربەرز ــ کـەوا فەرمانـەکانی خوا و خۆشەویستەکەت ﷺ جێ بەجێ بکەیت، واز لـە قەدەغـەکراوەکانیان بهـێنی، لە سەر سنوورەکان رابوەستی، چیتر لە هەر کاتێکدا مردن بوو بە میوانـت ئـەوا بـە خۆشـی و ئاسـوودەییەوە پێـشوازی لـێ دەکـەیت و لـە دونیـا و دوارۆژدا بـەختیار دەبیت.

أيـــا عبـــد كـــم يـــراك الله عاصـــيا حريصا على الدنيا وللموت ناسيا

أنـسيت لقـاء الله واللحـد والثـرى ويوما عَبُوساً تشيبُ فيه النواصيا
لو أن المرء لم يلبس ثيابا من التقى تجـرد عريانـا ولـو كـان كاسـيا
ولـو أن الـدنيا تـدوم لأهلـها لكـان رسـول الله حيـاً وباقيـا
ولكنهـا تفنـى ويفنـى نعيمهـا وتبقى الذنوب والمعاصي كما هي

واتە: ئەی بەندەکە تا کەی خودا لە سەرپێچیدا دەتبینێ سووری لە سەر دونیا و مردنت لە بیر کردوە، ئایا دیدەنی خوا و گۆڕ و خاکت لە بیر چوە و ڕۆژێکی گرژ و مۆن کە پەرچەم و ناوچاوەکان تیایدا سپی دەبێت، ئەگەر کەسێك پۆشاکی تەقوا نەپۆشێت ئەوا کەسێکی رووتە هەرچەندە جل و بەرگی لە بەردا بێت، ئەگەر دونیا بۆ دانیشتوانەکەی بەردەوام بوایە ئەوا پێغەمبەری خوا ﷺ زیندوو دەبوو و دەمایەوە، بەڵام لە ناو دەچێت و خۆشگوزرانەکەیشی لە ناو دەچێت کەچی تاوان سەرپێچییەکان هەر وەکو خۆی دەمێننەوە)).

پرسیارەکە لێرەدا ئەوەیە: ئایا بۆ خوای گەورە تەوبەی هیچ کەسێك وەرناگرێت ئەگەر ئەو نیشانانە دەرکەوت؟ وەڵامەکەی ئەویە: چونکە خەڵکی نیشانەکان بە ئاشکرا دەبینن، ئەو نیشانانە دەبنە هۆی ملکەچ بوونی گەردنەکان بۆ ئەوەی باوەر بهێنن بە خوای گەورە، لە گەڵ ئەوەشدا زۆربەی خەڵکی وەڵامی ئەو بانگەوازەی خوا نادەنەوە، وەڵامی ئەو ئامۆژگاری و نیشانەکانی خوا نادەنەوە، بەڵکو خەڵکی وا هەبوون کاتێ باسی قورئانت بۆ بکردبایە گاڵتەی پێ دەکردی، گاڵتەی بە سوننەت دەکرد، فەرموودەکانی پێغەمبەری ئازیزی ﷺ بە درۆ دەخستەوە، کاتێ مردن یەخەی پێ گرتن، لە سەر جێگە مردن راکشا، هەموو یادەوەرییەکانی دێتەوە یاد، بەڵام چیتر هیچ شتێك سوودی نییە، چونکە ئەوەتا روحەکە لە گەرووی دەرچوو.. چەند بەستەزمانە!! ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و ابن ماجە لە (سنن) ەکەیدا بە سەنەدێکی (صحیح)[1] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (بسر ی کوڕی جحاش) ەوە : ((أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَصَقَ يَوْمًا فِي كَفِّهِ، فَوَضَعَ عَلَيْهَا أُصْبُعَهُ، ثُمَّ

١ ـ أخرجه أحمد (٤/٢١٠) وابن ماجه (٢٧٠٧) وقال في (الزوائد) : إسناده صحيح ورجاله ثقات) ووافقه العلامة الألباني في (الصحيحة) (١١٤٣) .

قَالَ: ((قَالَ اللَّهُ: ابْنَ آدَمَ أَنَّى تُعْجِزُنِي وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ مِثْلِ هَذِهِ؟ حَتَّى إِذَا سَوَّيْتُكَ وَعَدَلْتُكَ، مَشَيْتَ بَيْنَ بُرْدَيْنِ وَلِلْأَرْضِ مِنْكَ وَئِيدٌ، فَجَمَعْتَ وَمَنَعْتَ، حَتَّى إِذَا بَلَغَتْ التَّرَاقِيَ، قُلْتَ: أَتَصَدَّقُ، وَأَنَّى أَوَانُ الصَّدَقَةِ؟)) واتە: ڕۆژێك پێغەمبەری خواﷺ تفی کردە ناو لەپی خۆی و پەنجەی خستە سەری و گوتی: خوای گەورە دەفەرموێ: ئەی نەوەی ئادەم چۆن لە دەسەلاتم دەردەچی کەچی من لە شتیٚ وا تۆم دروست کردوە؟ تاکو ئەندامەکانی بە جوانی ڕێك خستووی، لە نێوان دوو کراس و جلوبەرگدا ڕێ دەکەیت و قورسی و گرانیت بە سەر زەوییەوەیە، سەروەت و سامانت کۆ دەکردەوە و لە خەڵکیت دەگرتەوە، تاکو ڕوحت گەیشتە گەرووت، گوتت: ئێستا سامان دەبەخشم، ئەو کاتە کاتی بەخشین کەی ماوە؟!))

لەم کاتەدا قۆناغی دڵنیایی دێت، بە چاوەکانی خۆت ڕوداوەکان دەبینی، وەکو دەرچوونی مەسیحی دەججال و یەئجوج و مەئجوج و عیسا ی کوڕی مەریەم و هەڵاتنی ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە، ئەم هەموو ڕوداوانە تۆی گواستەوە بۆ قۆناغی دڵنیایی و بەراورد کردنی ڕاستییەکان، ئەمجار لەو ڕۆژەی کە ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە دەردەچێت هەر هەمان ڕۆژ گیاندارە سەیرەکە دەردەچێت!!

ئایا ئەو گیاندارە سەیرە (الدابە) چییە؟ خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِذَا وَقَعَ ٱلْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَآبَّةً مِّنَ ٱلْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ ٱلنَّاسَ كَانُوا۟ بِـَٔايَـٰتِنَا لَا يُوقِنُونَ﴾(النمل: ٨٢) واتە: کاتیٚ کە فەرمانی سزای ئەوانە دراو بڕیاریش درا کە قیامەت بێت، ئەوا لە سکی زەویدا (دابة الأرض)یان بۆ دەردەهێنین قسەیان لە گەڵ دەکا و دەڵیٚ: بە ڕاستی زۆربەی ئەم خەڵکە باوەڕیان بە ئایەتەکانی ئێمە نەهێناوە یەقینیان پێیان نەبوو.))

هەرگیز نکۆڵی مەکە!! تۆ بو گوێی خۆت تەلەفون دەبیسی قسە دەکات و بە چاوەکانت تەلەفزیون دەبینی قسە دەکات، چیتر هەرگیز ئەو شتانە لە گەڵ عەقڵی خۆتدا بەراورد مەکە، بۆیە هیچ کەسێکی ژیر بۆی نییە دەربارەی ئەو نیشانە و ڕوداوانە بدویٚ تەنها بە بەڵگەی قورئان و فەرموودەکانی پێغەمبەری ئازیز نەبێتﷺ.

فەرموودەی ابو هریرەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((تَخْرُجُ الدَّابَّةُ مَعَهَا عَصَا مُوسَى، وَخَاتَمُ سُلَيْمَانَ، فَتَجْلُو وَجْهَ الْمُؤْمِنِ بِالْعَصَا، وَتَخْتِمُ أَنْفَ الْكَافِرِ بِالْخَاتَمِ، حَتَّى إِنَّ أَهْلَ الْخِوَانِ لَيَجْتَمِعُونَ، فَيَقُولُ هَذَا: يَا مُؤْمِنُ، وَيَقُولُ هَذَا: يَا كَافِرُ)) واتە: زیندەوەرەکە دەردەچێت و دارەکەی (موسا) و ئەنگوستیلەکەی (سلیمان)ی پێیە بە دارەکە رووی ئیمانداران پاك دەکاتەوە و بە ئەنگوستیلەکە لووتی بێ باوەڕ دیاری دەکات، تاکو خەڵکانێك لە سەر یەك سفرە دادەنیشن، یەکێکیان بە ئەویتر دەڵێت: ئەی ئیماندار، ئەویش دەڵێت: ئەی بێباوەڕ))

جا ئەو زیندەوەرە لە زەوییەوە دەردەچێت، لە کاتێکدا خوای گەورە ویستی لە سەر بێت، لەو رۆژەی کە رۆژ لە رۆژئاواوە دەردەچێت ئەو زیندەوەرە سەیرە دەردەچێت، بۆ ئەوەی لە گەڵ خەڵکیدا قسە بکات، بۆ ئەوەی هەواڵیان پێ بگەیەنێت کەوا خەڵکی بە ئایەتەکانی خوای گەورە باوەریان نەهێناوە، هەرچەندە لە پاش ئەوە هەرکەسێ باوەڕ بهێنێ ئەوا باوەڕەکەی هیچ سوود و بایەخێکی نییە، چونکە هەروەکو باسم کرد: ئەگەر زیندەوەرە سەیرەکە دەرچوو و رۆژ لە رۆژئاواوە دەرچوو و ئەو دوکەڵە دەرکەوت کە سەر زەوی پڕ دەکات، ئەگەر ئەو دوکەڵە توشی موسڵمان ببێت هەروەکو ئەوەیە کەسێك توشی هەڵامەت ببێت کە ئێستا رۆژانە دەیبینین، بەڵام کەسی بێباوەڕ ئەم دوکەڵە دەچێتە ژوورەوەی و دەبێتە هۆی پەلەماندنی لە هەموو لایەکەوە لێی دەردەچێت، ئەمەشە نیشانەیەکە لە نیشانە گەورەکانی قیامەت.

پاش ئەوە خوای گەورە بایەکی خۆش و هێمن رەوانە دەکات، بۆ ئەوەی گیانی ئیماندارە یەکتاپەرستەکان بکێشێ لە سەر زەویدا، هیچ کەسێك ناهێڵێ لە سەر زەویدا بە ئەندازەی دەنکە گەردیلەیەك ئیمان لەدڵیدا ببێت ئیللا گیانی دەکێشێت و دەمرێت، هەروەکو چۆن لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرمودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((يُرْسِلُ اللَّهُ رِيحًا بَارِدَةً مِنْ قِبَلِ الشَّأْمِ فَلَا يَبْقَى عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ أَحَدٌ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ خَيْرٍ أَوْ إِيمَانٍ إِلَّا

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٤٠).

قَبَضَتْهُ، حتى لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ دَخَلَ فِي كَبِدِ جَبَلٍ لَدَخَلَتْهُ عَلَيْهِ)) واتـه: خـوای گـەورە بایەكی سارد لە ڕووی شامەوە ڕەوانە دەكات، هـیچ كەسـێك لـە سـەر ڕووی زەویـدا نامێنێتـەوە بـە ئەنـدازەی گەردیلەیـەك ئیمـان یـان خـەیر لـە دڵیـدا بێـت ئـیللا دەیكێشێت، تەنانەت ئەگەر كەسێكتان بچێتە ناو جەرگەی چیاكانەوە ئـەوا شـوێنی دەكەوێت و پێی دەگات)).

عبدالله ی كوڕی عمرو دەفەرموێت: ((ثم يبقى شرار الناس عليهم تقوم الساعة))[1] واتە: ئەمجار خراپەكاران دەمێننەوە و قیامەت بە سەر ئەواندا هەڵدەستێت)).

لە ڕیوایەتێكی تردا كە لە (صحيح مسلم)[2] دا هـاتوە لـە فـەرموودەی (أنـس)ەوە كـەوا خۆشەویـست ﷺ فەرموویـەتی: ((لا تقـوم الـساعة حتـى لا يقـال في الأرض الله الله)) واتە: قیامەت هەڵناسێت تاكو لە سەر زەویدا كەس نامێنێت بڵێت: الله الله)).

هـەروەها لـە (صـحیح مـسلم)[3] هـاتوە لـە فـەرموودەی (ابـوهریرە) ەوە كـەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((إِنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ رِيحًا مِنْ الْيَمَنِ أَلْيَنَ مِنْ الْحَرِيرِ، فَلا تَدعُ أَحَدًا فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ - وفي رواية ـــ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ إِيمَانٍ إِلَّا قَبَضَتْهُ)) واتە: خوای گەورە شنەبایەك لە یەمەنەوە هەڵدەكات نەرم و ناسكترە لـە ئاورێشم، هـەر كەسـێك بـە ئەنـدازەی دانەوێڵەیـەك ئیمـان ـــ لـە ڕیوایـوتێكی تـردا ـــ بـە ئەندازەی گەردیلەیەك ئیمان لە دڵیدا بێت گیانی دەكێشێت))

جا ئەو بایە ڕەنگە بایەكی (یەمانی) بێت واتە لە ڕووی یەمەنەوە هەڵدەكات، لـە پاش كۆكردنەوەی هەموو دەقەكان، یان ڕەنگە هەڵچوونی ئەو بایە لە یەكێ لەو دوو هەرێمەوە بێت و پاشان بگاتە ئەویتر.[4]

داوا لە خوای باڵادەست دەكەم یارمەتی داپێتم بـۆ ئـەوەی ڕوداوەكـان پێكـەوە ببەستم، هەروەها نیشانەكان پێكەوە گرێ بدەم، بۆ ئەوەی بـە باشـی لـە ماناكـەی

---

١ ـ أخرجه مسلم (١٩٢٤).
٢ ـ أخرجه مسلم (١٤٨) عن أنس .
٣ ـ أخرجه مسلم (١١٧) .
٤ ـ شرح مسلم (١/٢٣١) .

تێبگەیت، بۆ ئەوەی بە دڵ و عەقڵ لە یەك کاتدا بژیت.

دەڵێم: پوختەی قسەکان ئەوەیە، دوکەڵێك دەردەچێت و پاشان بایەکی سارد هەڵدەکات و گیانی ئیمانداران دەکێشێ، دەبێتە هۆی ئەوەی کە تەنها یەك ئیماندار لە سەر ڕووی زەویدا نەمێنێت، پاش ئەوە چەند نیشانەیەکی گەورە هەن، وەکو سێ ڕۆچوونەکە و ئەو ئاگرەی لە ڕۆژهەڵاتەوە دەردەچێت یان لە یەمەنەوە خەڵکی رادەماڵێت بەرەو ڕۆژئاوا.[1]

لە سۆز و میهرەبانی خوا ئەوەیە کە ئوممەتی (محمد) ﷺ ئەو نیشانە سامناك و ترسناکە نابینن، چونکە ئەو نیشانەیە لە نمونە و ئایەتی سزای خوای گەورەن، بۆیە تەنها بێباوەڕان ئەو نیشانەیە دەبینن.

جا ئیمانداران هەموو مردوون و کۆچی دواییان کردوە، بۆیە لێرەدا هیچ سەیر نەبێت لای تۆ ئەگەر بڵێم: لەم قۆناغەدا کەعبەی پیرۆز دەروخێنرێت! بەڵێ، چونکە لەو کاتەدا تەنها ئیماندارێکیش نەماوە بۆ ئەوەی حەجی ماڵی خوا بکات چونکە قیامەت راستەوخۆ لە پاش ئەو روداوانە هەڵدەستێت، بەڵام بە کات و پێوەری ئێمە نییە، بەڵکو ئەوە لە زانست و زانیاری خوای گەورەیە - پاکی و بێ گەردی بۆ ئەو زاتە پیرۆزە - هەموو ئیمانداران دەمرن و چیتر هیچ کەسێك حەج ناکات.

لە (مستدرك الحاكم) و (مسند أبي يعلى)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو سعيدالخدری)یەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((لا تقوم الساعة حتى لا يُحجَّ البيت)).واتە: قیامەت هەڵناسێت تاوەکو حەجی ماڵی خوا ناکرێت)).

هەروەها لە (صحيح البخاري و مسلم)[3]دا لە فەرموودەی (ابو هريرە)وە هاتوە کەوا پێغەمبەری ئازیز ﷺ فەرموویەتی: ((يخرب الكعبة ذو السويقتين من الحبشة)) واتە: خاوەنی دوو لاقی باریك لە حەبەشە کەعبە دەروخێنێت)) ئا بەو شێوەیە پێغەمبەری ئازیز ﷺ وەسفی ئەو کەسەمان بۆ دەکات کە کەعبەی پیرۆز

---

١ - أخرجه مسلم (٢٩٠١) عن حذيفة بن أسيد .

٢ - أخرجه الحاكم (٤/٤٥٣) وصححه على شرط الشيخين , وابو يعلى (٩٥٦) وابن حبان (١٨٨٤) وعلقه البخاري في (صحيحه) (١٥٩٣) وصححه الألباني في (الصحيحة) (٢٤٣٠) .

٣ - أخرجه البخاري (١٥٩٦) و مسلم (٢٩٠٩)

دەروخێنێت، وەسفی ڕەنگی دەکات، وەسفی شێوەی دەکات، وەسفی لاقەکانی دەکات و دەڵێت: ((یخرب الکعبة ذو السویقتین)).

الحافظ لە (الفتح)[1] دا دەفەرموێت: ((هێنانەوەی (سویقة)ی بە شێوەی (مثنی) کە ئەویش بچووککراوەی وشەی (ساق)ە واتە: خاوەنی دوو لاقی باریکە)).

لە (صحیح البخاری)[2] دا هاتوە لە ریوایەتی (ابن عباس)ەوە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((کأني به)) واتە: هەر دەڵێی دەیبینم و لە پێش چاومە، ((أسود أفحج، یقلعها حجرا حجرا))، پاکی و بێ گەردی بۆ خوا، ئەو وەسفە چەند بە وردی باس کراوە! ؟ ئەوا زانیمان کابرایەکی رەش پێستە، ئەی واتای: ((الأفحج)) چییە؟ أفحج: واتە: نێوان هەردوو لاقی لە یەکەوە دوورە، ((یقلعها حجرا حجرا)) واتە: بەرد بەرد کەعبە لە بن دەردەهێنێ.

لە (مسند أحمد)[3] دا هاتوە بە سەنەدێك کە (الحافظ ابن کثیر) بە (جید) ی زانیوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو) دەڵێت: گوێم لێبوو پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((يُخَرِّبُ الْكَعْبَةَ ذُو السُّوَيْقَتَيْنِ مِنْ الْحَبَشَةِ، وَيَسْلُبُهَا حِلْيَتَهَا وَيُجَرِّدُهَا مِنْ كِسْوَتِهَا، وَلَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ أُصَيْلِعَ أُفَيْدِعَ يَضْرِبُ عَلَيْهَا بِمِسْحَاتِهِ وَمِعْوَلِهِ)) واتە: کابرایەکی خاوەن دوولاقی باریك کەعبە دەروخێنێت، هەموو خشڵەکانی دەبات و بەرگەکەشی لێ دەکاتەوە، هەر دەڵێی لە پێش چاومە و دەیبینم کابرایەکی سەر رووتی گوجە، بە خاکەناز و قولنگەکەی لێی دەدا)).

واتای أصلع: ئەو کەسەی کە لە پێشەوە سەری رووتاوەتەوە.

لە فەرموودەیەکی (صحیح)دا لە (مسند أحمد)[4] هاتوە لە فەرموودەی (ابو هریره)وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((وَلَنْ يَسْتَحِلَّ الْبَيْتَ إِلا أَهْلُهُ فَإِذَا

---

١ ـ الفتح (٣/٥٣٩).

٢ ـ أخرجه البخاري (١٥٩٥)

٣ ـ أخرجه أحمد (٢/٢٢٠) وقال الحافظ ابن كثير في (النهاية في الفتن) (٧٠) وهذا إسناد جيد قوي) وصححه العلامة الألباني بشواهده في (الصحيحة) (٦/١/٥٥٥).

٤ ـ أخرجه أحمد (٢/٢٩١ , ٣١٢) وابن أبي شيبة في (المصنف) (١٥/٥٢ – ٥٣) والحاكم (٤/٤٥٢ – ٤٥٣) وصححه الألباني في (الصحيحة) (٢٧٤٣).

اسْتَحَلُّوهُ، فَلَا يُسْأَلُ عَنْ هَلَكَةِ الْعَرَبِ، ثُمَّ تَأْتِي الْحَبَشَةُ فَيُخَرِّبُونَهُ خَرَابًا لا يَعْمُرُ بَعْدَهُ أَبَدًا)).واتە: کەس کەعبە بە حەڵاڵ نازانێت جگە لە ئەهلەکەی، کە بە حەڵاڵیان زانی کەس پرسیاری فەوتانی عەرەب ناکات پاشان حەبەشییەکان دێن و کەعبە وێران دەکەن بە شێوەیەك چیتر هەرگیز نۆژەن ناکرێتەوە)).

کەوابوو ئەی موسڵمانان پەلە بکەن لە سەردان و زیارەتی ئەو ماڵە پیرۆزە، ئەی خودایە.. بێ بەشمان مەکە لە سەردانی ئەو ماڵە پیرۆزە و حەج و عەمرەمان بە نسیب بکە و چاومان بگەشێتەوە بە بینینی ئەو جێگە بە نرخ و بە بەهایە هەر تۆ پشت و پەنامانی و توانات بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

براکانم...لە سەر ڕووی زەویدا هیچ کەسێك نامێنێت تەنها خراپەکاران نەبێت، قیامەتیش تەنها بە سەر ئەواندا هەڵدەستێت، هەر ئەوان دوایین نیشانەکانی قیامەت دەبینن کە بریتیە لەو سێ ڕۆچوونە: ڕۆچوونێك لە ڕۆژهەڵات و ڕۆچوونێك لە ڕۆژئاواوە و ڕۆچوونێك لە نیمچە دورگەی عەرەبەوە، مانای ڕۆچوونیش ئاشکرایە، واتا لە ناوچون لە خوارەوە: لە فەرهەنگی (لسان العرب)[1] دا هاتوە: ((الخسف: ڕۆچوونی زەوی و ئەوەی بە سەریەوەیە بە ناخی زەویدا، (خسف الله به الأرض خسفاً) خوای گەورە کردی بە ناخی زەویدا، ئەو ئایەتە پیرۆزە هەر بەو مانایە هاتووە کە دەفەرموێت: ﴿فَخَسَفْنَا بِهِۦ وَبِدَارِهِ﴾(القصص: ٨١) واتە: سەرەنجام خۆی و خانوەکەیمان برد بە ناخی زەویدا بە سامان و گەنجینەکەشیەوە)).

خوای گەورە ئەهلی ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا و ناوجەرگەی دورگەی عەرەب دەکاتە ژێر زەویدا.....

هەروەکو باسم کرد لەم قۆناغەدا تەنها یەك کەسی ئیمانداری یەکتاپەرست لە سەر ڕووی زەویدا نەماوە، لە سەر زەویدا هیچ کەسێك نەماوە بڵێت: الله الله، خراپەکارانی سەر زەوی هەر ئەوانن کە ئەو سێ ڕۆچوونە و ئاگرەکە دەبینن.

پێغەمبەری ئازیز ﷺ دەفەرموێت، هەروەکو لە فەموودەی (حذیفة) وە هاتوە و لە پێشدا باسم کرد: ((خسف بالمشرق، وخسف بالمغرب، وخسف بجزيرة العرب،

---

١ ـ لسان العرب (مادة خسف ٩/٦٧) .

وآخر ذلك نار)) واتە: سێ ڕۆچوون روو دەدات: (ڕۆچوونێك لە ڕۆژهەڵات) و (ڕۆچوونێك لە ڕۆژئاواوە) و (ڕۆچوونێك لە دورگەی عەرەبەوە) وە لە کۆتایی ئەوانە (ئاگرێك دەردەچێت).

ئایا ئەو ئاگرە چییە؟ خۆشەویست ﷺ دەفەرموێت: ((وآخر ذلك نار تخرج من اليمن)) واتە: لە کۆتایی ئەوانە ئاگرێك لە یەمەنەوە دەردەچێت). سەرەتای دەرچونی ئاگرەکە لە یەمەنەوەیە ((من قعر عدن)) واتە: لە قوڵایی شاری عەدەنەوە)، هەر وەکو دەزانن عەدەن شارێکی بەناوبانگ و ناسراوە و وڵاتی یەمەنیش ئاشکرا و ناسراوە، ((تطرد الناس إلى محشرهم)) واتە: خەڵکی رادەماڵێت بەرەو مەحشەر)). واتە: زەوی مەحشەر.

ژیانی دونیا کۆتایی پێهات، نیشانە گەورەکانی قیامەت کۆتایی پێهات.

لە پاش ئەوە قۆناغێکی تر دەست پێ دەکات کە بە تەواوی جیاوازە لەو قۆناغەکانی تر، بە فووکردنی کەڕەنادا دەست پێ دەکات و هەموو زەمین دێنێتە لەرزە، هەموو پەیوەندییەکانی گەردوون و سەر زەوی تێك و پێك دەشکێنێت، کاتێك کە خوای پەروەدگار فەرمان دەکاتە ئیسرافیل بە فووکردن بە کەڕەنادا، ئایا ئەم کەڕەنایە چییە؟

ئیمامی (أحمد و ابو داود و الترمذي)[1] بە سەنەدێکی (صحيح) ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە دەفەرموێت: ((جاء أعرابي إلى النبي ﷺ فقال: ما الصور؟ قال: ((قرن ينفخ فيه)) واتا: کابرایەکی دەشتەکی هات بۆ لای پێغەمبەری خوا ﷺ و فەرمووی: ئایا (الصور) چییە؟ ئەویش فەرمووی: کەڕەنایەکە فووی پێدا دەکرێت))، (القرن) وەکو کەڕەنایە (بووق).

ئایا کێ فووی پیادەکات؟ ئەوە (ئیسرافیل) ە.

ئایا (ئیسرافیل) کێیە؟ فریشتەیەکە لە فریشتەکانی پادشای پادشاکان، فووکردنی کەڕەنای پێسپێردراوە، ئەوە کار و پیشەی ئەوە و لەو پێناوەدا دروست

---

١ ـ أخرجه أحمد(٢/١٦٢ , ١٩٢) وابو داود(٤٧٤٢) والترمذي(٢٤٣٠) والنسائي في(الكبرى)(١١٢٥٠) والحاكم (٢/٤٣٦) وابن حبان(٢٥٧٠) وقال الترمذي : هذا حديث حسن , وصححه العلامة الألباني في (الصحيحة) (١٠٨٠).

کراوە، هەروەکو ئاشکرایە فریشتەکان هەر یەکە و کارێکی پێ سپێردراوە، جبریل وەحی پێ سپێردراوە، میکائیل باران و رزق و رۆزی پێ سپێردراوە، (ملك الموت) گیان کێشانی پێ سپێردراوە، فریشتەی تر هەن لە کرنۆشدان و هەرگیز سەریان بەرز ناکەنەوە، فریشتەیەك سەری نەوی کردوە لە بەر دەستی خوادا و بەرزی ناکاتەوە، فریشتەیەك راوەستاوە و ئەوە کارەکەیەتی، فریشتەیەك تەسبیحات دەکات، فریشتەیەك داوای لێخۆشبوون و ئیستغفار دەکات، فریشتەیەك بە دەوری (بیت المعمور) دا لە ئاسمانی حەوتەم دەسوڕێتەوە،هەر فریشتەیەك کارێکی هەیەو لەو پێناوەدا دروست کراوە، هەرگیز لە زیکری خوا و تەسبیحات راناوەستن و دەست هەڵناگرن، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿لَّا يَعْصُونَ ٱللَّهَ مَآ أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾(التحريم: ٦) واتە: نافەرمانی خوا ناکەن لە هەرشتێك فەرمانیان پێ بکا و هەر فەرمانێکیشیان پێ بسپێرێ بە خێرایی ئەنجامی دەدەن))، هەروەها دەفەرموێت: ﴿يُسَبِّحُونَ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ﴾(الأنبياء: ٢٠) واتە: بەردەوام بە شەو و بە رۆژ هەر تەسبیحات و پاکانە ئەکەن و هیچ کات دەست هەڵناگرن و بەڵکو هەردەم تەسبیحی دەکەن)). بەڵام کار و پیشەی ئیسرافیل تەنها ئەوەیە کە فوو بکات بە کەڕەنادا، ئایا ژمارەی فووکردنەکان چەندن؟ ئەهلی زانست و زانیاری لەو بابەتەدا یەکدەنگ نین، هەندێکیان دەڵێن: ژمارەی فووکردنەکان دوو دانەن[1]، بەڵام رای پەسەند ئەوەیە ــ والله أعلم ــ کە سێ فووکردنە: فووکردنێکی ترس و داچڵەکینە (نفخة الفزع)، فووکردنێکی بێهۆشکردن و بورانەوەیە (نفخة الصعق)، فووکردنێکی زیندووبونەوەیە (نفخة البعث).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَيَوْمَ يُنفَخُ فِي ٱلصُّورِ فَفَزِعَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلْأَرْضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُ وَكُلٌّ أَتَوْهُ دَٰخِرِينَ﴾(النمل: ٨٧) واتە: ئەو رۆژە وەبیربێنە ئەی موحەممەد ﷺ کە فووئەکرێ بە کەڕەنادا بۆ مراندنی هەمووان، هەرکەس لە ئاسمانەکان و لەزەویدا هەیە ترس و بیمێکی زۆر دایدەگرێ و هەموو ئەمرن جگە

---

١ ــ انظر : (التذكرة)للقرطبي (ص ٢٠٩ ط الكتب العلمية) فقد رجح أنها ثنتان , وكذا الحافظ ابن حجر في (الفتح) (٣٧٧/١١) . أما ابن تيمية وابن كثير وابن العربي فقالوا : هي ثلاث نفخات , ولكل فريق من هولاء دليله . راجع (مجموع الفتاوى) (٣٤١/١) و (٣٩٤/٣) والبداية والنهاية (٤٧/١) والنهاية في الفتن (٩١ , ٩٥) .

لەوانە کە ویستی خوا وایە نەترسن و بمێنن ئیتر دوای زیندوو کردنەوە هەموو بە ملکەچی و بە زەلیلی دێنە لای ئەو)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ((إلا مَن شَاء اللَّهُ)) ئایا ئەو کەسە کێیە توشی ئەو ترسە نابێت؟

هەندێ لە زانایان فەرموویانە: ئەوانە شەهیدان و پێغەمبەرانن (علیهم الصلاه والسلام)، هەندێك دەڵێن: فریشتەکانن[1]، بەڵام من دەڵێم: هیچ شتێك لەو بارەوە لە پێغەمبەری ﷺ خواوە نەسەلمێنراوە، بۆیە لە ئایەتی ((إلا مَن شَاء اللَّهُ)) راوەستین هەروەکو چۆن خوای گەورە باسی کردوە، چیتر پێویستیمان بە زیاتر نییە، دڵنیابە ئەگەر لەوە زیاتر سوودی بوایە بۆ ئوممەتی (موحەممەد) ﷺ ئەوا خوای گەورە باسی دەکرد، بۆیە تەنها باسی ئەوە دەکەین کە لە قورئان و سوننەت دا هاتوە، داوا لە خوا دەکەم هەموومان بگێڕی لە دڵخۆشان و بەختیارانی دونیا و دوارۆژ، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

جا ئەهلی تەقوا و خۆپارێزان هەرگیز ناترسن، نە لە دونیادا و نە لە دوارۆژدا، نە لە کاتی سەرەمەرگدا و نە لە کاتی زیندووبونەوەدا، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ﴾ (إبراهیم: ٢٧) واتە: ئەوانە کە باوەڕیان بە خوا و بە گشت بڕیارەکانی خوا هێناوە، بە هۆی ئەم وشە جێگر و نەگۆڕاوەی (لا اله الا الله) وە خوا پێگەیان قایم و سابت ئەکا لە ژیانی ئەم دونیا و لە ژیانی ئەو دونیا))

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴾ (فصلت: ٣٠) واتە: بێ گومان ئەو کەسانەش فەرموویان: پەروەردگارمان خوایە پاشان خۆیان راست کردبوویەوە، واتە: زۆر بە مەحکەمی لە سەر یەکتاپەرستی وەستان و بە هیچ لایەکدا لایان نەدا، کاتێ مردن، لە گۆڕدا، لە

---

١ ـ راجع التذكرة (١٨٩) وما بعدها .

کاتی زیندووبوونەوەدا فریشتە دائەبەزنە لایان و پێیان دەڵێن: لە پاشەڕۆژتان مەترسن و بۆ ماڵ و منداڵیشتان ـ پاش خۆتان ـ دڵ زویر مەبن ئێمە چاودێریان دەبین موژدەتان لێ بێت بەو بەهەشتەی بەڵێنتان پێ دەدرا لە دونیادا، مزگێنی بێت ئەمڕۆ ئەکەونە خۆشی و شادییەوە.(٣٠)

ئەی خودایە.. ئیمان و یەکتاپەرستی و بەردەوام بوون و دامەزراوبوونمان بە نسیب بکە، من و ئێوە بگێڕێ لە ئیمانداراە لە خواترس و راستگۆکان، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

ئیسرافیل فوودەکات بە کەڕەنادا ئەویش فووکردنی ترسە و ئەوە یەکەم فووکردنە، هەروەکو لە فەرموودەیەکدا هاتووە کە (أحمد و ابو داود و الترمذي) بە سەنەدێکی (صحیح)[1] ریوایەتیان کردوە ـ لە بەر بوونی چەند (شواهد)ێك ـ لە فەرموودەی (ابو سعید الخدری)یەوە، خۆشەویست ﷺ دەفەرموێت: ((كَيْفَ أَنْعَمُ وَصَاحِبُ الْقَرْنِ قَدْ الْتَقَمَ الْقَرْنَ واستمع الإذن متى يؤمر بالنفخ))واتە: چۆن پشوو بدەم و دڵخۆش بم لە کاتێکدا ئیسرافیل کەڕەناکەی بە دەمگرتوە (قوتداوە) و گوێی شلکردوە چاوەڕوانی ئەوەیە کەی فەرمانی پێ دەکرێت؟)). لەریوایەتێکی تردا هاتوە[2]: ((وَحَنَى جَبْهَتَهُ يَسَمَّعُ مَتَى يُؤْمَرُ فَيَنْفُخُ)) واتە: سەری دانواندوە و گوێ دەگرێ و چاوەڕوانی ئەوەیە کەی فەرمانی پێ دەکرێت))، لەریوایەتێکی ترد هاتوە[3]: ((وأصغى السمع متى يؤمر)) واتە: گوێی شلکردوە چاوەڕوانی ئەوەیە کەی فەرمانی پێ دەکرێت و ئەویش فوو بە کەڕەنادا بکات)).

ئایا بە باشی و بە جوانی لەو چەند وشەیە تێگەیشتی؟ ئیسرافیل کەڕەناکەی بە دەستەوەیە، بە ئەسپایی گوێی گرتوە، چاوەکانی تێبڕیوە و نایترووکێنی، چاوەڕوانی فەرمانی خوای گەورە دەکات لە هەر کات و ساتێکدا، فووی پێدا بکە،

١ ـ أخرجه أحمد (٣/ ٧ , ٧٣ , ٣٧٤) والترمذي (٢٤٣١) وقال : هذا حديث حسن وابن ماجه (٤٢٧٣) بلفظ مقارب وعبد بن حميد في المنتخب (٨٨٦) والحميدي في (مسنده) (٧٥٤) عن أبي سعيد , قال الألباني : حسن لغيره وذلك لأن عطية العوفي ضعيف) ا.هـ , لكنه توبع (الصحيحة) (١٠٧٩) وللحديث شواهد أوردها الشيخ – رحمه الله تعالى – .

٢ ـ عند أحمد (٣٦٤/١) عن ابن عباس .

٣ ـ عند أحمد كذلك (٣٧٤/٤) عن زيد بن أرقم .

ئەویش فووی پێدا دەکات، فووکردنی ترس کە بە هۆیەوە هەموو گەردوون و زەوی دێنێتە لەرزە ـ لە بەشی داهاتودا بە درێژی باسی ئەوە دەکەم ـ انشاء الله ـ پێغەمبەری ئازیز ﷺ دەفەرموێت: ((کیف أنعم)) واتە: چۆن تام و چێژ لە ژیان وەرگرم و دڵنیا بم لە کاتێکدا ئیسرافیل چاوەڕوانە، لە هەر ساتێك فوو بە کەڕەنادا دەکات! ! ئەو قسەیە لە سەر هاوەڵان گران بوو بۆیە فەرموویان: ((فما نقول یا رسول الله ﷺ؟ قال: ((قولوا: حسبنا الله ونعم الوکیل، علی الله توکلنا)) واتە: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ ئێمە چی بڵێین؟ ئەویش فەرمووی: بڵێن: حسبنا الله ونعم الوکیل، علی الله توکلنا)) چونکە هەرکەسێ ئەوە بڵێت ئەوا بە ئیزنی خوای گەورە دەکەوێتە نێو ئەمن و ئاسایش و دڵنیایی و ئارامییەوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَٱنقَلَبُواْ بِنِعۡمَةٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَفَضۡلٍ لَّمۡ يَمۡسَسۡهُمۡ سُوٓءٌ وَٱتَّبَعُواْ رِضۡوَٰنَ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ ذُو فَضۡلٍ عَظِيمٍ﴾ (آل عمران: ١٧٤) واتە: ئینجا لە ئاکامی ئەو پشت بەستنەیان بە خواوەوە بە بەخشش و نیعمەتێکی فراوانی خوا و تووشی هیچ ناخۆشی و ناڕەحەتییەکیش نەبوون لەو هەڕەشانە دەیانکرد هەر لە ڕەزامەندیی و خۆشنوودی خوا دەگەڕان، خواش خاوەنی بەخشش و بەهرەیەکی زۆر گەورەیە.))

ئایا پێغەمبەری ئازیز ﷺ بەو شێوەیە دەترسێت؟ بەڵێ، بە ئەندازەی خۆشەویستیت بۆ خوای باڵادەست لێی دەترسیت و بەمەزنی دەزانیت، تا چەند خۆشەویستییەکەت زیاتر بێت ئەوا زیاتر دڵەکەت پڕ دەبێت لە ترسی ئەو، دڵنیاشبە کەوا سەر زەوی هیچ کەسێکی نەناسیوە لە (محمدی کوڕی عبدالله) ﷺ زیاتر لە خواکەی بترسێت.

لەگەڵ مندا بیر لەو فەرموودەیەی پێغەمبەری خوا ﷺ بکەرەوە: ((لن یدخل أحداً منکم عمله الجنة)) قالوا: ولا أنت یا رسول الله ﷺ؟ قال: ((ولا أنا إلا أن یتغمدني الله منه بفضلٍ ورحمة)) [1] واتە: هیچ کەسێك کردەوەکانی خۆی نایباتە بەهەشت))

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٤٦٣) و مسلم (٢٨١٦).

وتیان: تەنانەت تۆیش ئەی پێغەمبەری خواﷺ؟ فەرمووی: تەنانەت منیش، مەگەر خوا بە میهرەبانی و فەزڵی خۆی بمپۆشێت)).

جا بە ئەندازەی ناسینت بۆ خوای گەورە لێی دەترسیت، هەروەها بە ئەندازەی خۆشەویستیت بۆ ئەو و زانیاریت دەربارەی سۆز و میهرەبانی و گەورەیی ئەو، پێغەمبەری خۆشەویستﷺ دەفەرموێت: ((فوالله لأنا أعلمهم بالله، وأشدهم له خشية))[1] واتە: سوێند بە خوا من لە هەموو كەسێك زیاتر خوا دەناسم و لە هەموو كەسێك زیاتر لێی دەترسم)).

لەو پێناوەدا پێغەمبەری ئازیزﷺدەفەرموێت: ((كيف أنعم وقد ألتقم صاحب القرن القرن، وحنى جبهته،و أصغى سمعه ينتظر متى يؤمر)) واتە: چۆن پشوو بدەم و دڵخۆش بم لە كاتێكدا ئیسرافیل كەڕەناكەی گرتوەتەدەم و سەری دانواندوە و گوێ دەگرێ و چاوەڕوانی ئەوەیە كەی فەرمانی پێ دەكرێت)).

براكانم...لە گەڵ ئێوەدا زیاتر لە باسی ئیسرافیلدا دەبین لە پێش ئەوەی فووی ترس لێ بدات، بۆ ئەوەی لە بەشی داهاتوودا لە گەڵ ئەو دیمەنە مەترسیدارانەدا بە شێوەیەكی فراوانتر بژین، داوا لە خوا دەكەم لە دونیا و دوارۆژدا بمانپارێزی و ئەمن و ئاسایشمان لە دونیا و دوارۆژدا پێ بسپێرێ هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێكدا هەیە.

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦١٠١) و مسلم (٢٣٥٦) .

فووکردنی زیندووبونەوە

(نفخة البعث)

خوای گەورە فەرمان دەکاتە (ئیسرافیل) فوو بە کەڕەنادا بکات، ئەو فوەی کە هەموو بوونەوەر دێنێتە لەرزە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَيَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَمَن فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَن شَاءَ اللَّهُ وَكُلٌّ أَتَوْهُ دَاخِرِينَ ﴾ (النمل: ٨٧) واتە: ئەو ڕۆژە وەبیربێنە ئەی موحەممەد ﷺ کە فووئەکرێ بە کەڕەنادا بۆ مراندنی هەمووان، هەرکەس لە ئاسمانەکان و لەزەویدا هەیە ترس و بیمێکی زۆر دایدەگرێ و هەموو ئەمرن جگە لەوانە کە ویستی خوا وایە نەترسن و بمێنن، ئیتر دوای زیندوو کردنەوە هەموو بە ملکەچی و بە زەلیلی دێنە لای ئەو.))

ئەو فوەی کە شێواز و ڕواڵەتی هەموو جیهان دەگۆڕێت بە بێ ئەوەی هیچ شتێك بە جێ بهێڵێت، ئەوە فووی ترساندنە.. فووی تۆقاندنە.. حەز دەکەم ئەو دیمەنە ترسناکە بهێنیتە پێش چاوی خۆت کە توشی خراپەکاران دەبێت، ئەوانەی قیامەتیان بە سەردا هەڵدەستێت، هەروەکو ئەو ڕاستگۆیەی کە هەرگیز لە خۆوە قسە ناکات ﷺ بۆی باس کردووین، بیهێنە پێش چاوی خۆت زەوی دەست بە لەرزین دەکات، دەیشەکێنێتەوە هەروەکو با بە چرای هەڵواسراوی دەکات، زەوی دەلەرێتەوەو دەلەرزێ هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ (١) يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُم بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ (٢)﴾(الحج)

بە ڕاستی ئەو زەمین لەرزەیە شتێکی مەزنە، واتە: کارێکی گەورەیە و بەڵایەکی سەختە و کوتەرێکی ترسناکە و ڕووداوێکی سامناکە و کارەساتێکی سەیرە.

دەمەوێت بیهێنیتە پێش چاوی خۆت، دایکێك کۆرپەکەی لە بیر دەچێت!!
بەڵکو فرێی دەداتە سەر زەوی لە ترسی ئەوەی کە دەیبیسی، لە ترسی ئەوەی بە چاوەکانی دەیبینی، بۆیە لەو ترس و بیمەدا خۆشەویسترین کەسی خۆی فەرامۆش دەکات، لە کاتێکدا ئەو بە بەزەییترین کەسە بۆی، سەرسام دەبێت لە کاتی شیر پێدانیدا[1] ﴿وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا﴾ واتە: ئافرەتی دووگیان و سکپڕ لە بەر ئەوەی ترسەکەی زاڵ بوە بە سەریدا و بوەتە هۆی تۆقاندنی بۆیە سکەکەی دادەنێ و لەباری دەچێت.))

جا مانای زەمین لەرزە یان بومەلەرزە ئەوەیە کە ناخ و دەروونەکان توشی ئەو ترس و بیمە دەبن،زەوی دێتە لەرزە و تەکان دەدات، ئاسمان لەت وپەت دەبێت و شەق دەبات، ئەستێرەکان تاریك دەبن و روناکییان نامێنێت، هەروەها خۆریش تاریك دەبێت و روناکی نامێنێت و لە دەستی دەدات، ئەو دڕندانەی کە لە پێش ئەوە خەڵکیان دەترسان ودەیانتۆقاند ئێستا خۆیان دەترسن و تۆقیون، لە کاتێکدا بەرەوە مەحشەر دەڕۆن، ئەو وشتر و وڵاخانە کە بە نرخترین شت بوون خەڵکی ـ بە تایبەتی عەرەبەکان ـ شانازی بە خاوەندارییەتیەوە بکەن، ئێستا هیچ کەسێك بەر ناکات بە لایانەوە و فەرامۆش کراون، روبارەکان..دەریاکان..زەریاکان.. تاویان سەندوە و گەرم بوونە و بوونەتە پارچەیەك ئاگر، ئەو ئاگرە بە کوڵ و گڕگرتوە فرێ دەداتە دەرەوە کە هیچ کەسێك چۆنییەتیەکەی نازانێت تەنها خوای گەورە نەبێت، ئەو چیایانە کە لە بەر زۆری زەویان پڕ کردوەتەوە، دەروخێن بە سەر زەویدا بەڵکو لە بن هەڵدەکنرێن و خاپوور دەبن، دەیانبینی هەروەکو خورییەکی پارچە پارچە بە ئاسمانەکاندا باڵ دەگرنەوە.

تکام وایە لە گەڵ مندا بە دڵت لە گەڵ ئەو روداوانەدا بژیت، لە پاش فووکردنی ترساندن، بۆ ئەوەی بە تەواوەتی لە چەند و چونی ئەو ترس و سامە تێبگەی کاتێك توشی ئەم گەردوونە دەبێت لە پاش ئەو فووکردنە، ئەگەر دەتەوێت بە جوانی تێبگەیت ئەوا تەنها لە سەرتە بڕۆیت ئەو چەند ئایەتە بخوێنیتەوە لە

---

[1] ـ تفسير (ابن كثير) لسورة الحج : ١ .

سورەتی(التكوير و الأنفطار و الأنشقاق).

ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و (الترمذي) لە (سنن)ەکەیدا بە سەنەدێکی (صحیح)[1] ڕیوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (ابن عمر)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((من سره أن ينظر إلى يوم القيامة كأنه رأي عين، فليقرأ: ﴿إِذَا ٱلشَّمْسُ كُوِّرَتْ﴾ و ﴿إِذَا ٱلسَّمَآءُ ٱنفَطَرَتْ﴾ و ﴿إِذَا ٱلسَّمَآءُ ٱنشَقَّتْ﴾ واتە: هەرکەسێك پێی خۆشە تەماشای ڕۆژی قیامەت بکات هەروەکو ئەوەی بە چاوەکانی دەیبینیٚ با سورەتی (التكوير و الأنفطار و الأنشقاق) بخوێنێتەوە)).

لەگەڵ مندا بیر لەو ئایەتە بکەرەوە و باش تێفکرە: ﴿إِذَا ٱلشَّمْسُ كُوِّرَتْ﴾ واتە: روناکی ڕۆژ ڕۆیشت و ڕۆشنایی نەما ﴿وَإِذَا ٱلنُّجُومُ ٱنكَدَرَتْ﴾ واتە: ئەستێرەکان پەرش و بڵاو بوونەوە و تاریك بوون، ڕۆشنایی و روناکی ئەوان نەما، هەمووی کەوتنە ناو دەریاکانەوە، ئەوانش هەموو دەبنە ئاگر و بڵێسە. ﴿وَإِذَا ٱلْجِبَالُ سُيِّرَتْ﴾واتە: چیاکان دەروخێن بە سەر زەویدا و تێك و پێك دەشکێن و وەکو خورییەکی شیکراوی لیٚ دێت، دەبێتە لمێکی شل، هەر وەکو خوری لێدێت، دەبێتە تۆز و خۆڵێکی پەرش و بڵاو، دەبێتە تراویلکە.﴿وَإِذَا ٱلْعِشَارُ عُطِّلَتْ﴾وشترە ئاوسەکان فەرامۆش دەکرێن و هیچ کەس بە لایاندا ناچێت و بەرەڵا کران﴿وَإِذَا ٱلْوُحُوشُ حُشِرَتْ﴾ گیانلەبەران هەموو کۆ دەکرێنەوە لە کاتێکدا ئەوان ترساون و تۆقیون ﴿وَإِذَا ٱلْبِحَارُ سُجِّرَتْ﴾ واتە: دەریاکان هەموو گڕدران و هەڵگیرسان، هەروەها دەڵێن: ئاوی دەریاکان چوە ناخی زەویدا و نقوم بوو.﴿وَإِذَا ٱلنُّفُوسُ زُوِّجَتْ﴾هەموو روحەکان چوونەوە جەستەی خۆیانەوە و یەکیان گرتەوە، یان ئیماندار و خێزانەکانیان لە (حور العین) پێکەوە بە یەکەوە بەسترانەوە یان

---

[1] ـ أخرجه أحمد (٢/٢٧ , ٣٦) , والترمذي (٣٣٣٣) وقال : هذا حديث حسن غريب , والحاكم (٤/٥٧٦) وصححه الألباني في (الصحيحة) (١٠٨١) .

بێباوەڕان لە گەڵ شەیتانەکاندا، ﴿وَإِذَا ٱلْمَوْءُۥدَةُ سُئِلَتْ ﴿٨﴾ بِأَىِّ ذَنۢبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾﴾ ئەو کچە بەستەزمانە کە زیندە بە چاڵ کرا بە هۆی چی تاوانێکەوە کوژرا؟.

لەگەڵ مندا ئەو چەند ئایەتەی سورەتی (الأنفطار) بخوێنەوە: ﴿إِذَا ٱلسَّمَآءُ ٱنفَطَرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا ٱلْكَوَاكِبُ ٱنتَثَرَتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا ٱلْبِحَارُ فُجِّرَتْ ﴿٣﴾ وَإِذَا ٱلْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ﴿٤﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ﴿٥﴾﴾ (الإنفطار)) واتە: کاتێ ئاسمان (بە فەرمانی خوا) لەت لەت ئەبێ و هێزی کێشندەی دەبچڕێ.(١) ئەستێرەکان بەربوونەوەو پەرش و بڵاو بوون و ڕژانە خوار و لە جێگای خۆیاندا ترازان (٢) ساتێکیش دەریاکان تەقێنرانەوە و بەردرانە ناو یەکتر و بوونە یەکپارچە بە هۆی جموجۆڵی زەوییەوە و شیرین و سوێریان تێکەڵ بوون (٣) کاتێکیش گۆڕەکان هەڵگێردرانەوە و مردوەکان دەرهێنران لێیان و هەرچی لە ناوسکی زەویدا بوو فرێی دایە دەرێ (٤) کە ئەوانە ڕوویاندا.. ئەوسا هەموو کەسێك ئەزانێ چی پێش خۆی خستوە لە چاك و خراپ دەشزانێ چیشی دوای خۆی خستوە.(٥)))

لە گەڵ مندا ئەو چەند ئایەتەی سورەتی (الأنشقاق) بخوێنەوە: ﴿إِذَا ٱلسَّمَآءُ ٱنشَقَّتْ ﴿١﴾ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٢﴾﴾ واتە: ئیزن بە ئاسمان درا لەت و پەت ببێت چونکە خوای گەورە فەرمانی پێداوە کە لەت و پەت ببێت (١) شیاویشە و حەقی خۆیەتی ملکەچی بڕیارەکانی ئەو بێت و هەموو کارەکان بگێڕێتەوە بۆ لای خوای کارزان(٢) ﴿وَإِذَا ٱلْأَرْضُ مُدَّتْ ﴿٣﴾ وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ﴿٤﴾﴾ واتە: کاتێکیش زەوی پان و فراوان کرا و کێوەکان بەرز و نزمیان تیا نەما و بوونە دەشتێکی کاکی بە کاکی (٣) وە چی تیا بوو فرێیدا و خاڵی بووە و لێی (٤).))

هەموو بارە قورسەکەی لە کۆڵ خۆی کردەوە، لێرەو لەوێ زەوی دەستی بە لەرزین کرد. ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ ٱلْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾ وَأَخْرَجَتِ ٱلْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ﴿٢﴾﴾واتە: کاتێ کە زەوی بە توندی تەکانی داو کەوتە لەرزە لەرز و جووڵە جووڵ بە هەر هۆیەکەوە بێت. (١) زەوی هەرچی باری گران و قوورسی هەبوو فرێی دایە دەرەوە:

(مردوان، نەوت و ئاو و خەزنە و هەزاران هەزار شتی تر) (٢) ئەو کاتە ئادەمیزادی کافر بە سەر سوڕمانێکەوە دەڵێ: زەوی چییەتی؟ بۆ وا دەکات..؟ (٣))).

چی ڕوویداوە؟ چی شتێك ئارامییەکەی گۆڕا، چی شتێك هێمنی و ئاسایشی زەوی گۆڕا بۆ ئەم ترس و بیمە؟ ﴿يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ﴿٤﴾ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ﴿٥﴾ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿٧﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿٨﴾﴾ (الزلزلة)).واتە: لەو ڕۆژەدا زەوی هەواڵەکانی خۆی چاك و خراپ رادەگەیەنێت و مەردوم تێ ئەگات کە ئەو زەمین لەرزەیە سەرەتای ڕۆژێکی سەخت و وێران بوونی دونیایە (٤) ئەویش بە هۆی ئەوەوە کە پەروەردگارت وەحی و فەرمانی پێ کردووە بەو زەمین لەرزەیە: لە خۆیەوە ناتوانێ هیچ بکات و هەردەم لە ژێر دەستەڵاتی خوادایە.(٥) لەو ڕۆژەدا خەڵکی بە پەرش و بڵاوی لە گۆڕەکانیان دەردەچن بۆ شوێنی حیساب بۆ ئەوەی پاداش و تۆڵەی کار و کردەوەکانیان نیشان بدرێت.(٦) ئینجا هەر کەسێك کێشی وردیلەیەك چاکەی ئەنجام دابێت، پاداشەکەی دەبینێتەوە.(٧) کەسێکیش کێشی وردیلەیەك شەر و خراپەی کردبێت، تۆڵەکەی دەبینێتەوە. مەگەر خوا قەڵەمی عەفوو بێنێ بە سەریا.(٨)).

بە ڕاستی حاڵەتێکی پڕ لە ترس و سامە! هیچ وشە و وتەیەك ناتوانم بدۆزمەوە لەو ئایەتەی خوای گەورە ڕەوانبێژتر و نایابتر و پەسەندتر بێت کە دەفەرموێت: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ ۚ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ﴿١﴾ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ وَمَا هُم بِسُكَارَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ ﴿٢﴾﴾(الحج)

شاعیر دەڵێت:

مثـل لنفسـك أيهـا المغـرور   يـوم القيامـة والسـماء تمـور

إذا كورت شمس النهار وأُدْنِيَت   حتـى علـى رأس العبـاد تـسير

وإذا النجوم تساقطت وتناثرت	وتبدلت بعد الضياء كدور
وإذا البحار تفجرت من خوفها	و رأيتها مثل الجحيم تفور
وإذا العشار تعطلت وتخربت	خلت الديار فما بها معمور
وإذا الجبال تقلعت بأصولها	فرأيتها مثل السحاب تسير
وإذا الوحوش لدى القيامة أحشرت	وتقول للأفلاك أين نسير؟
وإذا الصحائف نشرت وتطايرت	وتهتكت للعالمين ستور
وإذا الجحيم تسعرت نيرانها	ولها على أهل الذنوب زفير
وإذا الجليل طوى السماء بيمينه	طيَّ السجل كتابه المنشور
وإذا الجنان تزخرفت وتطيبت	لفتى على طول البلاء صبور
وإذا الجنين بأمه متعلق	يخشى القصاص وقلبه مذعور
هذا بلا ذنب يخاف جناية	كيف المصر على الذنوب دهور

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَيَوْمَ يُنفَخُ فِي ٱلصُّورِ فَفَزِعَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلْأَرْضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُۚ وَكُلٌّ أَتَوْهُ دَٰخِرِينَ﴾(النمل: ٨٧) واتە: ئەو ڕۆژە وەبیربێنە ئەی موحەممەد ﷺ کە فووئەکرێ بە کەڕەنادا بۆ مراندنی هەموران، هەرکەس لە ئاسمانەکان و لەزەویدا هەیە ترس و بیمێکی زۆر دایدەگرێ و هەموو ئەمرن جگە لەوانە کە ویستی خوا وایە نەترسن و بمێنن، ئیتر دوای زیندوو کردنەوە هەموو بە ملکەچی و بە زەلیلی دێنە لای ئەو)).

لە پاش چل....

چل ڕۆژ؟ خوا باشتر دەیزانێ، چل مانگ؟ خوا باشتر دەیزانێ، چل ساڵ؟ خوا باشتر دەیزانێ.

لە هەردوو کتێبی (صحیح)دا[1] هاتوە لە فەرموودەی (ابوهریرە)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((ما بين النفختين أربعون)) قالوا: يا أبا هريرة،

١ ـ أخرجه البخاري (٢٩٥٥) ومسلم (٢٩٥٥)

أربعون يوماً؟ قال: أبيتُ، قالوا: أربعون شهراً؟ قال: أبيتُ، قالوا: أربعون سنة؟ قال: أبيتُ)) واتە: لە نێوان هەردوو فووکردنەکەدا چل هەیە... فەرموویان ئەی (أبو هريره) چل ڕۆژە؟ فەرمووی: نەمویست پرسیار بکەم. فەرمویان: چل مانگە؟ فەرمووی: نەمویست پرسیار بکەم. فەرمویان: چل ساڵە؟ فەرمووی: نەمویست پرسیار لە پێغەمبەری خواﷺ بکەم دەربارەی ئەوە)).

ئیمامی (النووی)[1] دەفەرموێت: واتە:نەمویست بیبڕمەوە و یەکلای بکەمەوە کە مەبەستەکەی چل ڕۆژە یان چل ساڵە یان چل مانگە، بەڵکو ئەوەی کە دانی پێدا بنێم بە کورتی ئەو ماوەیە چلە، لە جێگای تردا هاتوە بە ڕوونی لە جگە ریوایەتی (مسلم) کەوا مەبەستی چل ساڵە)).

الحافظ لە (الفتح)[2] دا دەڵێت: ((مەبەستی لە (أبيتُ) ئەوەیە: کە شتێك بڵێم و نەمبیستبێت، بەڵام (أبيتَ) واتە: نەمویست ئەو شتە بزانم، چونکە ئەوە شتێکی نادیار و غەیبە)).

ئیمامی (البيهقي) لە (إثبات عذاب القبر)[3] دەڵێت: ((دەڵێی (ابو هريره) لە مەبەستی پێغەمبەرەوەﷺ دەربارە ئەو (چل)ە لە بەری نەکردوە، بەڵام ئەهلی تەفسیر دەڵێن: مەبەستی چل ساڵە)).

ئیمامی (القرطبي) لە (التذكرة)[4] دەفەرموێت: ((ئەو قسەی أبو هريره کە دەڵێت (أبيت) دوو لێکدانەوەی هەیە:

یەکەم: أبيت، واتە: نەمویست باسی بکەم و ڕوونی بکەمەوە، بەم پێیە ماناکەی دەزانی، واتە: لە پێغەمبەری ﷺ بیستبوو.

دووەم: أبيت: واتە: نەمویست پرسیار لە پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ بکەم، بەم پێیە هیچ زانیاری دەربارەی نەبوو. مەبەستی یەکەم ئاشکراترە، کە ئەو ڕوونی نەکردەوە چونکە هیچ پێویستییەکی نەبینی بۆ ئەو ڕوونکردنەوەیە)).

---

١ ـ شرح مسلم للنووي (٩/٣٤٣).
٢ ـ الفتح (٨/٥٥٨).
٣ـ ٢٢٢ .
٤ ـ التذكرة (١٨٨).

دەڵێم: لە پاش چل ـ کە هیچ کەسێك چۆنییەتیەکەی نازانێت تەنها خوای بەرز و باڵادەست نەبێت ـ خوای گەورە فەرمان بە ئیسرافیل دەکات کە فوو بکات بە کەڕەنادا ئەویش فووکردنی بێهۆشکردن و مراندنە، هەندێ لە زانایان هیچ جیاوازی نابینن لە نێوان فووکردنی ترساندن و فووکردنی بێهۆشکردن و مراندندا، ئەو دوو فووکردنە بە یەك دانە دەژمێرن، دەڵێن: کاتێ کە ئیسرافیل فووی ترساندن بە کەڕەنادا بکات ئەوا هەموو ئەوانەی لە سەر زەویدان دەبوورێنەوە و دەمرن لە ترسی ئەو فووکردنەدا ئیللا ئەوانە نەبێت خوا خۆی ویستی لە سەر بێت لە بەر ترسی ئەو فووکردنە[1]، بەڵام رای پەسەند لای لێکۆڵەرەوان ئەوەیە: ئیسرافیل فووی ترساندن دەکات بە کەڕەنادا و ئەمجار لە پاش چل ـ کە تەنها خوا خۆی چۆنیەتیەکەی دەزانێت ـ دیسان خوای گەورە فەرمان دەکاتە ئیسرافیل جارێکی تر فوو بە کەڕەنادا بکات کە ئەویش فووکردنی مردنە.

لە گەڵ مندا ئەو چەند ئایەتە بخوێنەوە: ﴿وَنُفِخَ فِي ٱلصُّورِ فَصَعِقَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلۡأَرۡضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُ﴾ واتە: هەرکە لە لایەن ئیسرافیلەوە فوو بە شەیپووردا (کەڕەنادا)کرا، ئیتر ئەو کاتە هەموو ئەوانەی کە لە ئاسمانەکان و زەویدان مەگەر کەسێك خوا خۆی بیەوێ نەمرێت)) ئەمەش سێیەم فووکردنە لەو ئایەتەدا کە دەڵێت: ﴿ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخۡرَىٰ فَإِذَا هُمۡ قِيَامٞ يَنظُرُونَ﴾ (الزمر: ٦٨) واتە: لە پاشان بۆ جارێکی تر کە فووی پیاکرا ئەوجا لە ناکاو تەواوی دروستکراوەکان لە گۆڕەکانیاندا هەڵئەسنەوە و چاوەروانن چییان پێ بکرێ)).

با هەندێك لە گەڵ فووکردنی مردندا رابووەستین: ﴿وَنُفِخَ فِي ٱلصُّورِ فَصَعِقَ﴾ واتە: مرد ﴿مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلۡأَرۡضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُ﴾ ئایا ئەوە کێیە کە لەو بڕیارە بەدەرە؟ ئایا ئەوە کێیە کە خوای گەورە بڕیاری مردنی بە سەردا نادات و لەو بڕیارە جیاوازە؟ لە کاتێکدا خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿كُلُّ مَنۡ عَلَيۡهَا فَانٖ﴾

---

١ ـ التذكرة (٢٠٩) وهو ترجيح القرطبي كما سبق .

(الرحمن: ٢٦) واتە: هەرچی بە سەر پشتی زەوییەوەیە هەر هەموو لە نێو دەچێ.))
جا مەبەست لە (عليها) لەو ئایەتە پیرۆزەدا: واتە: سەر رووی زەوی، پاشان گوفتاری خوای پەروەردگار دێت، زۆر بە روونی و ئاشکرایی و دەفەرموێت: ﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ﴾ (القصص:٨٨) واتە: هەموو شتێك تیا دەچێت جگە لە رووخساری پیرۆزی ئەو نەبێ.))
بەرزی و مەزنی بۆئەو زاتەی کە هەر خۆی هەڵسوڕێنەری زەوی و ئاسمانەکانە و زیندووی بێ سەرەتا و بێ کۆتایی و ئەزەلە، هەرگیز خەوی لێ ناکەوێت و هەرگیز نامرێت.
دەڵێم: زانایان لە بارەی ئەو کەسەوە کە لەو بڕیارە بە دەرە ((مەبەستم: إِلَّا مَن شَاءَ اللَّهُ)) جیاوازن: ئایە ئەو کەسە کێیە[1]؟ لە پێشدا بە کورتی باس کرا:
هەندێ لە ئەهلی زانست و زانیاری دەڵێن: فریشتەکانن.
هەندێکیان دەڵێن: بەڵکو مەبەستی تەنها، جبریل و ئیسرافیل و میکائیل و (ملك الموت) و هەڵگرانی عەرشە.
هەندێکیان دەڵێن: بەڵکو ئەوانە (حور العين) ن.
هەندێکیان دەڵێن: بەڵکو ئەوانە شەهیدانن، چونکە شەهیدان زیندوون لای خوداوەندی خۆیان بژێوی وەردەگرن و رادەبوێرن.
هەندێکیان دەڵێن: بەڵکو ئەوانە پێغەمبەرانن.
هەندێکیان دەڵێن: بەڵکو ئەوە پێغەمبەر(موسا)یە (على نبينا و عليه أفضل الصلاة والسلام).
جا ئەوانەی ئەو قسەیە دەکەن ئەو فەرموودەیان کردوەتە بەڵگە کە لە (صحيح البخاري)[2]دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هريره)وە کەوا ئازیزەکەمان ﷺ دەفەرموێت: (إني أول من يرفع رأسه بعد النفخة الآخرة، فإذا أنا بموسى متعلق

---

١ ـ انظر : (التذكرة) للقرطبي (١٨٩ – ١٩٣) وقال : قال شيخنا ابو العباس : والصحيح أنه لم يرد في تعيينهم خبر صحيح والكل محتمل) .
٢ ـ أخرجه البخاري (٤٨١٣) .

بالعرش، فلا أدري أكذلك كان، أم بعد النفخة)) واتە: من یەکەم کەس دەبم لە پاش دواین فووکردن سەر بەرز دەکەمەوە، کە سەر بەرز دەکەمەوە دەبینم موسا پێغەمبەرخۆی بە عەرشدا هەڵواسیوە، نازانم هەروا بووە یان لە پاش فووکردنەکە خۆی هەڵواسیوە)).

وەلە ریوایەتێکی تردا کە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[١]دا هاتوە: ((لا تخيروني على موسى، فإن الناس يصعقون فأكون أول من يفيق، فإذا موسى باطش بجانب العرش فلا أدري أكان فيمن صعق فأفاق قبلي أو كان ممن أستثنى الله)) واتە: لە موسا بە زیاترم مەزانن چونکە کە هەموو خەڵکی دەمرن من یەکەم کەس دەبم بە ئاگادێمەوە، کەچی دەبینم موسا لە تەنیشتی عەرشەوە ئیتر نازانم لە نێو ئەوانەدا بوو کە مردن و پێش من بە ئاگا هاتەوە یان لەو کەسانەیە کە خوای گەورە لەو بڕیارە بە دەری خستوون)).

جا من لێرەدا دەڵێم:ئەگەر پێغەمبەری هەڵبژێردراو ﷺ نەتوانێت یەکلای بکاتەوە ئایە موسا پێغەمبەرپێش ئەو مردوە و ئەمجار بەئاگا هاتوەتەوە یان لەو کەسانەیە کە خوای گەورە لەو بڕیارە بە دەری کردوە؟ چیتر هیچ کەسێك بۆی نییە قسەیەکی یەکلاکەرەوە بدات دەربارەی ئەو بابەتە.

جا بۆمان دەرکەوت و روونبووەوە کەوا پێغەمبەری ئازیزﷺ یەکلای نەکردوەتەوە کەوا موسا پێغەمبەر پێش ئەو مردوە و ئەمجار بەئاگا هاتوەتەوە یان لەو کەسانەیە کە خوای گەورە لەو بڕیارە بە دەری کردوون؟ هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)دا هاتوە.

دەڵێم: لە فەرموودەیەکی درێژدا دەربارەی کەڕەنا هاتوە، هەروەکو (ابو یعلی الموصلی) لە (الکبیر)دا و ئیمامی (البیهقی) لە (البعث) دا و (الطبري) لە تەفسیرەکەیدا و (الطبراني) لە (الطوالات)دا و جگە لەوان ریوایەتیان کردوە، هەموویان لە رێگای (اسماعیل ی کوڕی رافع) ەوە کە کەسێکی (ضعیف)[٢] ە، تیایدا

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٤٠٨) ومسلم (٢٣٧٣/١٦٠) .

٢ ـ أخرجه الطبري في تفسيره (٤٩٣٩) , وابن ابي حاتم في تفسيره (١٥٥٤٩) والبيهقي في (البعث) (٥٩٣) وابو الشيخ في (العظمة) (٣٧٩) وابو يعلى في (الكبير) والطبراني في (الطوالات) كما في الفتح (١١/٣٧٦) .

هاتوه پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((فإذا مات كل من في السماوات وكل من في الأرض إلا من شاء الله جاء ملك الموت الى الملك، فقال مَلَكُ المَوْت: يَا رَبِّ، مَاتَ كل من في السماوات وَالأَرْضِ إلا مَنْ شِئْتَ، فَيَقُولُ الله ـ جل و علا ـ : مَنْ بَقِيَ؟ وهو أعلم سبحانه ـ فَيَقُولُ ملك الموت: جِبْرِيلُ وإسرافيل و مِيكَائِيلُ و حَمَلَةُ العرش و بَقِيتَ أنْا ـ يعني:ملك الموت ـ فَيَقُولُ ملك الملوك ـ جل جلاله ـ : ليمت جبريل، فيموت جبريل، ليمت ميكائيل، فيموت ميكائيل، ليمت إسرافيل، فيموت إسرافيل، ليمت حملة العرش)) واتە: کاتێك هەموو ئەوانەی لە ئاسمانەکان و زەویدا هەن دەمرن ئیللا ئەوانە نەبێت خوا خۆی ویستی لە سەر بێت، فریشتەی مردن دێت بۆ لای پادشای پادشاکان، فریشتەی مردن دەڵێت: ئەی پەروەردگارا... هەموو ئەوانەی لە ئاسمانەکان و زەویدان مردن تەنها ئەوانە نەبێت خۆت ویستت لە سەری بوە نەمرن، خوای گەورە دەفەرموێت: کێ ماوە؟ ـ لە کاتێکدا خۆی باشتر دەزانێت ـ فریشتەی مردن دەڵێت: جبریل و ئیسرافیل و میکائیل و هەڵگرانی عەرش و من ـ واتە: فریشتەی مردن ـ پادشای پادشاکان دەفەرموێت: با جبریل بمرێت، بۆیە دەست بەجێ جبریل دەمرێت، با میکائی بمرێت، دەست بە جێ میکائیل دەمرێت، با ئیسرافیل بمرێت، دەست بەجێ ئیسرافیل دەمرێت، با هەڵگرانی عەرش بمرن....)).

جا ئەگەر هەڵگرانی عەرش (حملة العرش) بمرن کێ عەرشی خوا هەڵدەگرێ؟

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ٱلرَّحۡمَٰنُ عَلَى ٱلۡعَرۡشِ ٱسۡتَوَىٰ﴾(طه: ٥).

(استوی) بەو شێوەیەی کە خۆی باسی کردوە، بەو شێوەی کە خۆی ویستی لەسەر بوە، ماناکەی ئەوەیە کە فەرموویەتی، (استواء)ێك بە بێ جێگۆرکێ و چوونە ناو دروستکراوەکانەوە، چونکە عەرش ئەوی هەڵنەگرتوە و (الکرسی) جێی متمانەو پەنای نییە بەڵکو عەرش و هەڵگرانی، کورسی و مەزنێتی، هەمووی بە توانای خۆی هەڵگیراوە و بە مەزنی و توانای خۆی و ملکەچن بۆ گەورەیی و دەسەڵاتی خوا.

بۆیە واتای (الاستواء) دیار و ئاشکرایە، وە چۆنییەتییەکەی نادیارە، باوەڕهێنان پێی پێویست و واجبە، پرسیار کردن دەربارەی بیدعەیە.

دەڵێت: ((ليمت حملة العرش، فيموت حملة العرش، ويبقى ملك الموت مع ملك الملوك، فيقول ملك الملوك لملك الموت: يا ملك الموت، وأنت خلق من خلقي، وخلقت لما ترى ، فمت يا ملك الموت، فيموت ملك الموت ويبقى ملك الملوك)) واتە: با هەڵگرانی عەرش بمرن، دەست بەجێ هەڵگرانی عەرش دەمرن، تەنها فریشتەی مردن و پادشای پادشاکان دەمێننەوە، بۆیە پادشای پادشاکان بە فریشتەی مردن دەڵێت: ئەی فریشتەی مردن تۆیش دروستکراوێکی لە دروستکراوەکانم، بۆ ئەوەی کە بینیت دروستکراوی، بۆیە ئەی فریشتەی مردن تۆیش بمرە، دەست بەجێ فریشتەی مردن دەمرێت، تەنها پادشای پادشاکان دەمێنێتەوە)).

تەنها پادشای پادشاکان (شای شاهان) دەمێنێ، ئەو دوایین کەسە هەروەکو چۆن یەکەم کەس بوو، ئەو دیار و ئاشکرایە هەروەکو چۆن پەنهان و شاراوەیە، هیچ شتێك لە سەرەوەی ئەو نییە، ئەو یەکەمینە و پێش ئەو هیچ شتێك نەبوە و دوایەمین کەسە هیچ شتێك پاش ئەو نییە، ئەو دیار و ئاشکرایە و هیچ شتێك لە سەرەوەی نییە و ئەو پەنهان و شاراوەیە و هیچ شتێك لە خوارەوەی نییە.

﴿هُوَ ٱلْأَوَّلُ وَٱلْءَاخِرُ وَٱلظَّٰهِرُ وَٱلْبَاطِنُ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ﴾ (الحديد: ٣) واتە: ئەویشە یەکەم کە هیچ شتێك لە پێشیەوە نییە، دواهەمینیش هەر ئەوە کە هیچ لە دوایەوە نییە و بوونی ئاشکرا بە بەڵگەکانی هەر ئەوە، واتە: لە ژوور ئەوەوە ئاشکراتر نییە، پەنهان و هەقیقەت و کونهی لە دروستکراوەکانی ئەوە کە لەو پەنهاترە نییە، هەر ئەویش زانایە بە هەموو شتێك لە گەردیلەیەکەوە تا وردتر ئاگاداریەتی.))

لە ناوەراستی ئەو بێدەنگییە سەیرەدا دەنگی پادشای شکۆمەند بەرز دەبێتەوە، خاوەنی ئەو دەنگە پرسیار دەکات و هەر خۆی وڵام دەداتەوە، چونکە لەو ڕۆژەدا هیچ کەسێك نییە پرسیار بکات و هیچ کەسیش نییە وڵام بداتەوە تەنها ئەو نەبێت، ئەهلی زەوی و ئاسمانەکان هەموو مردن، لەو کاتەدا دەنگی خوای باڵا دەست بەرز دەبێتەوە و دەفەرموێت: ﴿لِّمَنِ ٱلْمُلْكُ ٱلْيَوْمَ ۖ﴾واتە: ئەمڕۆ موڵك و دەسەڵات هی کێیە؟ هیچ کەسێك وەڵامی خوای تاك تەنها ناداتەوە، بۆیە خوای تاك

تـــەنها خـــۆی ولآم دەداتـــەوە و دەفەرموێـــت: ﴿لِّمَنِ ٱلْمُلْكُ ٱلْيَوْمَ لِلَّهِ ٱلْوَٰحِدِ ٱلْقَهَّارِ﴾(غافر: ١٦) واتە: موڵك و دەسەڵات ئەمڕۆ هەر بۆ خوای تاك و تەنها و بە دەسەڵاتە)).

لە ریوایەتێکدا کە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[١]دا هاتوە: ((يَقْبِضُ اللَّهُ الْأَرْضَ يوم القيامة، وَيَطْوِي السَّمَاء بِيَمِينِه، ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ، أَيْنَ مُلُوكُ الْأَرْضِ؟)) واتە: خوای گـەورە لـە ڕۆژی قیامەتـدا زەوی دەگریـت و ئاسمانـەکان بـە دەسـتی ڕاسـتی دەپێچێتەوە و ئەمجار دەفەرموێت: منم پادشا، کوان پادشاکانی سەر زەوی؟)).

لە ریوایەتەکەی (مسلم)[٢] دا هـاتوە: ((أَيْـنَ الْجَبَّـارُونَ؟ أَيْـنَ الْمُتَكَبِّـرُونَ؟)) واتـە: دەسەڵاتدارە بە زەبرەکان لە کوێن؟ خۆ بەزلزانەکان لە کوێن؟)).

دەڵێم: لە پاش چل - کە تەنها خوای گەورە خۆی دەزانـێ مەبەست لـەو چلە چییە - خـوای گـەورە لـە ئاسمانـەوە ئاوێـك دەنێرێـت بـە شـێوەی نمـە بارانێـك، هەروەکو لە (صحیح مسلم)[٣] دا هاتوە: ((ثُـمَّ يُرْسِـلُ اللَّـهُ - أَوْ قَـالَ: يُنْـزِلُ اللَّـهُ - مَطَرًا كَأَنَّهُ الطَّلُّ، أَوْ الظِّلُّ، فَتَنْبُتُ مِنْهُ أَجْـسَادُ النَّـاسِ))[٤] واتـە: ئینجـا خـوای گـەورە نمە بارانێك دەبارێنێت کە لە مـەنی پیـاوان دەچێت جەستەی خـەڵکی بـە هۆیـەوە شین دەبێتەوە)) لە ریوایەتێکی تردا: ((ثُمَّ يُنْزِلُ اللَّهُ مِنْ السَّمَاءِ مَـاءً، فَيَنْبُتُـونَ كَمَا يَنْبُتُ الْبَقْلُ)) واتە: ئینجـا خـوای گـەورە لـە ئاسـامانەوە بارانێـك دەبارێنێـت، شـین دەبنەوە هەروەکو چۆن ڕوەك شین دەبێتەوە)).

جا ئەو ئاوە دادەبەزێتە سەر ئەو جەستە و لاشانەدا، پاشان جەستەکان لـە ژێـر زەوییـەوە یـان لـە گۆڕەکانیانـەوە سـەوز دەبێتـەوە (شـین دەبێتـەوە) لـە پـاش مردنیـان، ئەگـەر خـوای گـەورە ویـستی دروسـتکراوەکانی زینـدوو بکاتـەوە، ئـەوا (ئیـسرافیل) زینـدوو دەکاتـەوە و دیـسان فـەرمانی پـێ دەکـات کـە کەڕەناکـە بـە

---

١ - أخرجه البخاري (٦٥١٩) ومسلم (٢٧٨٧)

٢ - كتاب (صفة القيامة) (٢٧٨٨) .

٣ - أخرجه مسلم (٢٩٤٠) .

٤ - قال النووي في (شرح مسلم) (٩/٣٣١) : قال العلماء :الأصح الطل بالمهملة , وهو الموافق للحديث الآخر (أنه كمني الرجال) .

دەستەوە بگرێت و فووی سێیەمی پێدا بکات، کە ئەویش فووی زیندوو کردنەوەیە، بۆ ئەوەی خەڵکی لە گۆڕەکانیانەوە و لە ژێر زەوییەوە هەستنەوە، روحی ئیمانداران دەهێنن روناکی لێ دەدرەوشێتەوە، بەلام روحی بێباوەڕان بە تاریکی رووڕەشییەوە، ئینجا روحەکان دەگێردرێتەوە جەستەکانیان، بۆئەوەی هەموو مرۆڤەکان ـ خوای گەورە دروستی کردوون هەر لە ئادەمەوە تاکو دوایین کەس ـ دەرچنە دەرەوە، جەستەکان سەوز دەبنەوە لە ئێسکێکی زۆر وردەوە، ئەو ئێسکە پێی دەڵێن: (عَجْب الذنب).

بیر لە فەرموودەکەی پێغەمبەری خوا ﷺ بکەرەوە چی فەرموە؟ ئەو ئێسکە لەم ساڵانەی دواییدا زانایان دۆزیانەتەوە، بۆ ئەوەی هەموو موسڵمانێ دڵنیا بێت کەوا خۆشەویستەکەی ﷺ هەرگیز لە خۆوە قسەی نەکردوە، لەو فەرموودەی کە لە پێشدا باس کرا[1]، ((لیس من الإنسان شيء إلا يبلى إلا عظماً واحداً، وهو عجب الذنب، ومنه يركب الخلق يوم القيامة)) واتە: هیچ شتێك لە لاشەی مرۆڤدا نامێنێتەوە تەنها یەك ئێسك نەبێت کە ئەویش (عجب الذنب) ە، لەو ئێسکەوە دیسان مرۆڤەکان لە رۆژی قیامەتدا بەدیدەهێنرێنەوە)) چونکە ئەوە یەکەم شت بوە دروستکراوە لە جەستەی مرۆڤدا، هەر ئەوەیە کە دەمێنێتەوە بۆ ئەوەی دیسان لەوێوە دروست بکرێتەوە[2].

ئیمامی (النووي)[3] دەفەرموێت: واتای (عَجْب الذنب) بریتییە لەو ئێسکە نەرم و ناسکەی کەوتوەتە خوارەوەی بڕبڕەی پشت، سەری ئەو ئێسکە بچووکەیە کە دەکەوێتە کۆتایی بڕبڕەی پشتەوە و پێی دەڵێن (عصعص)، هەروەها هەندێ کەس پێی دەڵێت: (عجم) ئەویش یەکەمین شتە کە لە ئادەمیزاددا دروست دەبێت)).

جا قەبارەی (عجب الذنب) لە دەنکە نیسکێك تێپەڕ نابێت، دەکەوێتە خوارەوەی زنجیرەی بڕبڕەی پشتی هەموو مرۆڤێك خوای گەورە لە سەر زەویدا دروستی

---

١ ـ عند الشيخين , الذي إوله : (ما بين النفختين) .

٢ ـ شرح النسائي (٣/٣٠٨) وتنوير الحوالك (٢٤٧) للسيوطي , وانظر : ((فيض القدير)) (١٢/٥) للمناوي .

٣ ـ شرح مسلم (٣٤٣/٩) .

کردوە، خوای گەورە ئەو ئێسکە دەهێنێت، خۆی زۆر بە باشی ئێسکی هەموو مرۆڤێك دەناسێتەوە هەر لە ئادەمەوە تاکو قیامەت، دەیهێنێت و جەستە و لاشەی مرۆڤەکە بە دەوریدا کۆ دەکاتەوە، هەموو ئەو بەشانەی کە بوەتە خاك و خۆڵ و بڵاو بوونەتەوە کۆی دەکاتەوە،تەنانەت ئەوەی کەوتوەتە ناو دەریاو سکی ماسی و دڕندەکانەوە، جەستە و لاشەکان لە ژێر زەویدا هەموو تەواو دەبن بە بێ کەم و کووڕی، ئەمجار خوای گەورە فەرمان دەکاتە ئیسرافیل فوو بە کەڕەنادا بکات، هەموو روحەکان دەگەڕێتەوە جەستەکانیان، خوای گەورە پاش فووی سێیەم (واتە: فووی زیندووبوونەوە) فەرمان دەکاتە زەوی و ئەویش دێتە لەرزە و سەر زەوی لەت و پەت دەبێت، بۆ ئەوەی لەو بارە قورسە خۆی رزگار بکات و چی لە سکی زەویدایە فرێی بداتە دەرەوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ ٱلْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾ وَأَخْرَجَتِ ٱلْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ﴿٢﴾ وَقَالَ ٱلْإِنسَٰنُ مَا لَهَا ﴿٣﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ﴿٤﴾ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ﴿٥﴾ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ ٱلنَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا۟ أَعْمَٰلَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُۥ ﴿٧﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُۥ ﴿٨﴾﴾(الزلزلة) واتە: کاتێ کە زەوی بە توندی تەکانی داو کەوتە لەرزە لەرز و جووڵە جووڵ بە هەر هۆیەکەوە بێت. (١) وە زەوی هەرچی باری گران و قوورسی هەبوو فرێی دایە دەرەوە (٢) ئەو کاتە مرۆڤی کافر بە سەر سوڕمانێکەوە دەڵێ: زەوی چییەتی وا دەکات..؟ (٣) لەو رۆژەدا زەوی هەواڵەکانی خۆی چاك و خراپ رادەگەیەنێت و خەڵکی تێ ئەگات کە ئەو زەمین لەرزەیە سەرەتای رۆژێکی سەخت و وێران بوونی دونیایە (٤) ئەویش بە هۆی ئەوەوە کە پەروەردگارت وەحی و فرمانی پێ کردوە بەو زەلزەلەیە: لە خۆیەوە ناتوانێ هیچ بکات و هەردەم لە ژێر دەستەڵاتی خوادایە.(٥) لەو رۆژەدا خەڵکی بە پەرش و بڵاوی لە گۆڕەکانیان دەردەچن بۆ شوێنی حیساب بۆ ئەوەی پاداش و تۆڵەی کار و کردەوەکانیان نیشان بدرێت.(٦) ئینجا هەر کەسێك کێشی وردیلەیەك چاکەی ئەنجام دابێت، پاداشەکەی دەبینێتەوە.(٧) کەسێکیش کێشی

وردیلەیەك شەر و خراپەی کردبێت، تۆڵەکەی دەبینێتەوە. مەگەر خوا قەڵەمی عەفوو بهێنێ بە سەریا.(٨).

خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْجِبَالِ فَقُلْ يَنسِفُهَا رَبِّى نَسْفًا ﴿١٠٥﴾ فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ﴿١٠٦﴾ لَّا تَرَىٰ فِيهَا عِوَجًا وَلَآ أَمْتًا ﴿١٠٧﴾ يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ ٱلدَّاعِىَ لَا عِوَجَ لَهُۥ ۖ وَخَشَعَتِ ٱلْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَـٰنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا ﴿١٠٨﴾﴾ (طـه) واتە: لە بارەی کێوەکانەوە لێت دەپرسن: ئاخۆ لە ڕۆژی قیامەتدا چییان لێ دێت؟ لە وەڵامدا بڵێ: پــەروەردگارم لــە جێگــەی خۆیانــدا هــەڵیان ئەکــەنێ، بــەڵام چــۆن هەڵکەنــدنێك! وردوخاشاکیان ئەکا و بەبایان دەکا (١٠٥) شوێنەکەشیان دەکاتە دەشـتێکی سـاف و پان و کاکی بە کاکی، وەك هەر هیچی تیا نەبووبێ (١٠٦) هیچ خواری و نـاڕێکی و بەرزی و نزمی تیا نابینی، هەمووی یەك پارچە ئەبێتـەوە (١٠٧) لـەو ڕۆژەدا هـەموو خـەڵکی دوای دەنگـی جاڕچـی (بانگـەوازکارێك) ئەکـەون، کـە هـیچ وەرچـەرخان و لادانێك نییە لێی.... (١٠٨)

ئایا ئەو بانگەوازکارە کێیە؟ فریشتەیەکە لـە فریـشتەکانی خـوای گـەورە بـانگی ئـەو هـەموو دروسـتکراوانە دەکـات بـۆ ئـەوەی لـە بـەر دەسـتی خـوای گـەورەدا ڕابووەستن بـە مەبەسـتی حەشـر کردنیـان ﴿وَخَشَعَتِ ٱلْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَـٰنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا﴾ (طـه:١٠٨) واتـە: هـەموو خـەڵکی لەبـەر خـوای بەخـشندە دەنگیـان نـەوی دەبێ، دەنگی ژێرلێو و چپەچپ و ئەسپایی نەبێ هیچ شتی تر نابیسی)).

لەگـەڵ منـدا ئـەو ئایەتـەی خـوای گـەورە بخوێنـەوە:﴿وَٱسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ ٱلْمُنَادِ مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يَسْمَعُونَ ٱلصَّيْحَةَ بِٱلْحَقِّ ۚ ذَٰلِكَ يَوْمُ ٱلْخُرُوجِ ﴿٤٢﴾﴾(ق) واتــە: گـوێ ڕاگرە ئـەی پێغەمبـەرﷺ! بـۆ ئـەو هەواڵـەی پێـت دەدەیـن لـە ئـەحواڵی قیامـەت، ڕۆژێك(ئیسرافیل) بانگ دەکـا لـە شـوێنێکی نزیـك بـە خـەڵك هـەمووتان دەرچـن لـە گۆڕەکانتان بۆ حەشر(٤١) ئەو ڕۆژە کـە هـەموو ئـەو(صـیحە)و هاوارەیـان بـە هـەق گوێ لێ دەبێ،ئائەو ڕۆژە ڕۆژی لەگۆڕ دەرچوونە بۆ حەشرو پاداش و تۆڵە (٤٢))).

هەروەها ئەو ئایەتە پیرۆزە بخوێنەوە کە دەفەرموێت: ﴿ وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْآزِفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاظِمِينَ ۚ مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴿١٨﴾ يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ ﴿١٩﴾ ﴾ (غافر) واتە: ئەوانە لە ڕۆژە نزیکەکەی قیامەت بترسێنە (آزفة) یەکێکە لە ناوەکانی ڕۆژی قیامەت، بۆیە دەوترێ (آزفة) چونکە نزیکە بێت، کاتێ لە ترس و هەیبەتا گیان و دڵەکان دەگەنە گەروو و رادەوەستن بە پیشخواردوویی دڵەکانیان پڕن لە خەم و خەفەت، ئەو کات ستەمکاران هیچ پشتیوان و دۆستێکیان نییە، بتوانێ کەڵکیان پێ بگەیەنێ و هیچ تکاکارێکیشیان نییە، تکای وەربگیردرێ، هەموو پەیوەندییەك دەبچڕێ (١٨) ئەو خوایە هەمیشە بە چاوە خیانەتکارەکان ـــ بەرامبەر بە نافەرمانی خوا ـــ دەزانێت و بەوەش سینەکان حەشاری دەدەن (١٩).

بە جوانی بیر لە ئایەتەکان بکەرەوە، بە عەقڵ و دڵ و هەموو بوونت لە گەڵ ئەو چەند ساتەدا بژی کە دڵەکان لە بن دەردەهێنن بەڵکو سوێند بە خوا لە جەستەکان دێتە دەرەوە، لە بەر ترسناکی و سامناکی ئەو ڕۆژە دڵەکان دەگەنە قورگ و گەروو، چەند ترسناکییەکی سەختە! دروستکراوەکان لە گۆڕەکانیان دێنە دەرەوە ـ لە ژێر زەوییەوە ـ پێڵاویان لە پێدا نییە و پێیان پەتییە، هەموو ڕووتن و هیچ جل و بەرگێکیان لە بەردا نییە، بە خەتەنە نەکراوی،((غرلا): بە منداڵێك دەگوترێت هێشتا خەتەنە نەکرابێت)، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ ۚ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُّعِيدُهُ ۚ وَعْدًا عَلَيْنَا ۚ إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ ﴾ (الأنبياء: ١٠٤) واتە: باسی ئەو ڕۆژە بکە ئاسمان وەکو هەڵپێچانی تۆماری قاقەز بۆ نووسین هەڵدەپێچین، چۆن نوسەر ئەو پەڕەی بەردەستی لوول دەکاو ئەیپێچێتەوە هەر وەك چۆن لە سەرەتاوە دروستمان کرد، دیسان هەر ئاوایش وەك خۆی لێ ئەکەینەوە بەڵێنێکە ئەنجامدانی لە سەر ئێمەیە و بێ گومانیش ئێمە هەر ئەنجامی ئەدەین))

لەگەڵ مندا تەماشای ئەو دیمەنانە بکە کە دڵەکان دادەتەکێنن و لە بن دەری دەهێنن، ئەوەش بزانە کە حاڵ و وەزعی خەڵکی جیاوازە، خەڵکی وا هەن لە

گۆڕەکەیان دەردەچن رووی وەکو مانگ دەدرەوشێتەوە و روناك دەبێتەوە و لە بەر دەستیدا و لە لای راستییەوە روناکی و رۆشنایيە، خودایە.. ئێمەش لە ئەهلی روناکی بگێڕە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَوْمَ تَرَى ٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِ يَسْعَىٰ نُورُهُم بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَٰنِهِم بُشْرَىٰكُمُ ٱلْيَوْمَ جَنَّٰتٌ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ﴾ (الحديد:١٢) واتە: رۆژی قیامەت پیاوان و ژنانی بڕوادار دەبینی روناکییەکەیان لە بەردەم و لە لای راستیانەوە دەدرەوشێتەوە فریشتە پێیان دەڵێت: دەسا ئەمڕۆ موژدە بێ لێتان بە باخانێك جۆگە و رووبار بە ژێر دار و درەخت و کۆشکەکانیدا دەڕوات، بە هەتا هەتاییش تێیدا ئەمێننەوە، ئا ئەوەیە سەرکەوتن و سەرفرازی گەورە.))

موژدە بۆ ئێوە ئەی ئیمانداران....

موژدە بۆ ئێوە ئەی یەکتاپەرستان....

موژدە بۆ ئێوە ئەی شوێنکەوتوانی (محمد)ی کوڕی (عبدالله) ﷺ.

خوای گەورە دەفەرموێت ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ تُوبُوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُكَفِّرَ عَنكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ يَوْمَ لَا يُخْزِى ٱللَّهُ ٱلنَّبِىَّ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ ۖ نُورُهُمْ يَسْعَىٰ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَٰنِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَآ أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَٱغْفِرْ لَنَآ ۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ﴾(التحريم:٨) واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! بگەڕێنەوە بۆ لای خوا بە تەوبەو گەڕانەوەیەکی ئیجگاری، واتە: بە شێوەیەك، ئیتر جارێکی نەگەڕێنەوە سەر ئەو تاوان و گوناهانە، دڵنیابن ــ ئەگەر تەوبەی ئاوا بکەن ــ پەروەردگارتان لە گوناهەکانتان خۆش دەبێت، دەتانباتە ناو چەندین باخی بەهەشتەوە کە لە ژێر بنکی دار و درەختەکانیانەوە ئاو و رووبار بە خوڕم دەڕوات، لەو رۆژەدا (رۆژی قیامەت) خوا پەیامبەر و ئەوانەی باوەڕیان هێناوە ریسوا و سەر شۆڕ ناکات، نوور و روناکی لە بەردەمیانەوە و لە لای راستیانەوە بە سەر پردی(صراط) دا پێی دەڕۆن و دەڵێن: پەروەردگاری ئێمە!

نوور و روناکییەکەمان بۆ تەواو بکە و بەردەوام بێت و لێمان خۆش ببە بە ڕاستی تۆ بە سەر هەموو شتێکدا بە توانایت))

عبدالله ی کوڕی مەسعود دەفەرموێت: ـ هەروەکو (الطبري و ابن ابی حاتم) بە سەنەدێکی (صحیح)[1] ریوایەتیان کردوە ـ دەڵێت: ((خەڵکی دەهێنرێن روناکییان بە ئەندازەی کردەوەکانیانە، تیایاندا هەیە روناکییەکەی بە قەد دارە خورمایەکە، تیایاندا هەیە روناکییەکەی بە قەد کەسێکی راوەستاو وایە، کەمترینیان کەسێکە سەر پەنجەیەکی دەگرێت و دەکوژێتەوە)) خەڵکی وا هەیە لە هەموو لایەکەوە تاریك دەوری لێ گرتوە، ﴿يَوْمَ يَقُولُ ٱلْمُنَٰفِقُونَ وَٱلْمُنَٰفِقَٰتُ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱنظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِن نُّورِكُمْ قِيلَ ٱرْجِعُوا۟ وَرَآءَكُمْ فَٱلْتَمِسُوا۟ نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُم بِسُورٍ لَّهُۥ بَابٌۢ بَاطِنُهُۥ فِيهِ ٱلرَّحْمَةُ وَظَٰهِرُهُۥ مِن قِبَلِهِ ٱلْعَذَابُ﴾ (الحدید:١٣) واتە: لەو رۆژەدا پیاوانی دووڕوو و ژنانی دووڕوو بەوانەی باوەڕیان هێناوە دەڵێن: چاوەڕوانیمان بکەن با لە رووناکییەکەتان وەرگرین، بە گاڵتەوە پێیان دەوترێت: بگەڕێنەوە بۆ دواوەوەتان ـ بۆ دونیا ـ لەوێ رووناکییەك بخوازن، دەستبەجێ شوورەیەك دەخرێتە نێوان ئیماندارەکان و دووڕووەکان دەرگایەکی تیایە دیوی ناوەوەی رەحمەتی تێدایە، واتە: ئەوەی لە ئیماندارەکانەوە دیارە، لە دیوی دەرەوەشی سزایە، واتە: ئەوەی لە دووڕووەکانەوە دیارە.))

ئەهلی تاریکی بانگ دەکەن لە ئەهلی روناکی، ئەهلی دووڕوویی بانگی یەکتاپەرستان و ئیمانداران دەکەن، ئایا ئێمە لە دونیادا لە گەڵ ئێوەدا نەبووین؟ ئایا نوێژی جەماعەتمان لە گەڵ ئێوەدا نەدەکرد؟ ئایا لە گەڵ ئێوەدا رۆژووی مانگی رەمەزانمان نەدەگرت؟ ﴿يُنَادُونَهُمْ أَلَمْ نَكُن مَّعَكُمْ قَالُوا۟ بَلَىٰ وَلَٰكِنَّكُمْ فَتَنتُمْ أَنفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَٱرْتَبْتُمْ﴾ واتە: بەهەشتییەکان دەچنە جێی خۆیان و دووڕووەکانیش بانگیان لێ ئەکەن و دەڵێن: باشە ئێمە لە گەڵ ئێوە نەبووین؟ موسڵمانەکان

---

١ ـ أخرجه الطبري في (تفسيره) لسورة الحديد : ١٢ , وابن ابي حاتم كما في ابن كثير (البقرة : ٢٠) و (الحديد : ١٢) .

دەڵێن: بەڵێ.. بە رواڵەت لە گەڵمان بوون، بەڵام ئێوە خۆتانتان تووشی دووڕوویی کرد چاوەڕوانیتان دەکرد تووشی بەلا بین و هەمیشە لە دوودڵی و گوماندا دەژیان بەرامبەر بە ئایینەکەی خوا)).

گومانتان لەو ئایەت و فەرموودانە دەکرد کە بە سەرتاندا دەخوێنرایەوە ﴿وَغَرَّتْكُمُ ٱلْأَمَانِىُّ حَتَّىٰ جَآءَ أَمْرُ ٱللَّهِ وَغَرَّكُم بِٱللَّهِ ٱلْغَرُورُ﴾ (الحديد: ١٤) واتە: هیوا و ئارەزووی نەشیاو فریویدان تا فەرمانی خوا هات بە مردن، شەیتانی خراپەکاریش سەبارەت بە بڕیارەکانی خوا فریوی دان))

((ومنهم من يبعث، ينبعث منه دم، اَللَّوْنُ لَوْنُ الدَّمِ وَالرِّيحُ رِيحُ الْمِسْكِ)) واتە: خەڵکی وا هەیە کاتێ زیندوودەکرێتەوە، خوێن لە جەستەی دەتکێت، رەنگەکەی رەنگی خوێنە و بۆن و بەرامی بۆنی میسکە))

ئەوانە کێن؟ ئەوانە ئەو شەهیدانەن کە لە پێناوی خوادا شەهید بوون، پێغەمبەری ئازیز ﷺ دەفەرموێت:هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحيح)[1]دا هاتوە لە فەرموودەی (ابوهريره)وە ـ: ((وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يُكْلَمُ أَحَدٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ــ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَنْ يُكْلَمُ فِي سَبِيلِهِ ــ إِلَّا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَاللَّوْنُ لَوْنُ الدَّمِ، وَالرِّيحُ رِيحُ الْمِسْكِ))واتە: سوێند بە زاتی ئەو کەسە گیانی منی بە دەستە هیچ کەسێك لە پێناوی خوادا برینێك لە جەستەی نابێت ــ خوا بۆ خۆی باش دەزانێ کێ لە پێناوی ئەودا بریندار بوە ـ ئیللا لە رۆژی قیامەتدا دێت رەنگەکەی رەنگی خوێنە و بۆن و بەرامەکەی بۆنی میسکە)).

ئەمە ئەو کەسەیە کە لە پێناوی خوادا خوێنی رژاوە، لە پێناوی دونیادا نەبوە، لە پێناوی سەرکردایەتیدا نەبوە، لە پێناوی جوامێری و کەڵەمێردیدا نەبوە، لە پێناوی نیشتماندا نەبوە، یان لە بەر زیرەکی نەبوە، بەڵکو تەنها لە پێناوی خوادا، کاتێك دێت خوێنی لێ دەتکێت، رەنگەکەی رەنگی خوێنە، بەڵام بۆن و بەرامەکەی بۆنی میسکە.

خەڵکی وا هەیە کە زیندوو دەکرێتەوە، هەر کە لە گۆڕەکەی دەردەچێت دەڵێت: ((لبيك اللهم لبيك، لبيك لا شريك لك لبيك، إن الحمد والنعمة لك والملك لا شريك لك))

---

١ ـ أخرجه البخاري (٢٨٠٣) ومسلم (١٨٧٦)

ئەوە کێیە؟ ئەوە کەسێکە لە کاتێکدا مردوە خەریکی حەج کردن یان عومرە بوە، بە پۆشاکی ئیحرامەوە مردوە.

لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (جابر ی کوڕی عبدالله) وە کەوا پێغەمبەری ئازیز ﷺ فەرموویەتی: ((یبعث کل عبد علی ما مات علیه)) واتە: هەموو کەسێك لە سەر ئەو حاڵەتە زیندوو دەکرێتەوە کە لە سەری مردوە)) هەر کەسێ لە سەر گوێڕایەڵی خوای گەورە بمرێت ئەوا لە سەر ئەو گوێڕایەڵییە زیندوو دەکرێتەوە، هەر کەسش لە سەر سەرپێچی بمرێت ئەوا لە سەر هەمان سەرپێچی زیندوو دەکرێتەوە ئەگەر تەوبەی نەکردبێت.

خەڵکی وا هەن کاتێ زیندوو دەکرێتەوە سکی ئاوساوە، ئەگەر بیەوێ ڕێ بکات یان لە سەر پێ بوەستێ ئەوا ناتوانێت، بەڵکو بە سەر زەویدا دەکەوێت، ئەگەر لە سەر زەوی دانیشێت ئەوا بە لای ڕاست و چەپیدا دەپلکێتەوە، ناتوانن ڕێ بکەن، ئەوانە کێن؟ ئەوانە سوو خۆرانن ﴿ٱلَّذِينَ يَأْكُلُونَ ٱلرِّبَوٰاْ لَا يَقُومُونَ﴾ واتە: لە گۆڕەکانیان ڕاست نابنەوە﴿إِلَّا كَمَا يَقُومُ ٱلَّذِى يَتَخَبَّطُهُ ٱلشَّيْطَٰنُ مِنَ ٱلْمَسِّ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوٓاْ إِنَّمَا ٱلْبَيْعُ مِثْلُ ٱلرِّبَوٰاْ ۗ وَأَحَلَّ ٱللَّهُ ٱلْبَيْعَ وَحَرَّمَ ٱلرِّبَوٰاْ ۚ﴾(البقرة: ٢٧٥) واتە: ئەو کەسانەی سوو ئەخۆن، کە لە گۆڕ دەنرێن پاشان زیندوو ئەکرێنەوە و ڕاست دەبنەوە، وا ڕاست دەبنەوە هەر دەڵێی شەیتانەکان دەستی لێ وەشاندوون. چونکە لە دونیادا دەیانگوت: مامەڵەو کڕین و فرۆشتنیش هەر وەکو مامەڵەکردن بە سوو وایە " واتە هەردوکیان بە لای ئەوانەوە یەکسانن ")).

خەڵکی وا هەن کە زیندوو دەکرێتەوە منداڵی بچووك بە دەور و پشتیدا رایدەکێشن و پاڵی پێوە دەنێن! بۆ کوێی دەبەن؟ بۆ ئەوەی لە بەر دەستی خوای پەروەردگاردا رایبوەستێنن!! ئەوانە کێن؟ ئەوانە هەتیوانن، ئەو کابرایەش ئەو کەسەیە کە بە ستەمەوە سەروەت و سامانی هەتیوانی خواردوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَٰلَ ٱلْيَتَٰمَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِى بُطُونِهِمْ نَارًا ۖ

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٨٧٨)

﴿وَسَيَصۡلَوۡنَ سَعِيرٗا﴾(النساء: ١٠)واتە: ئەو كەسانەی كە بە ستەم و ناهەق ماڵ و سامانی منداڵی هەتیوو دەخۆن بێ شك تەنها ئاگر دەكەنە سك و ورگیانەوە و بە زووییش دەخرێنە ناو ئاگرێكی زۆر گەرم و بەگڕی دۆزەخەوە.))

خەڵكی وا هەن كە زیندوو دەكرێتەوە ئەوەی كە دزیویەتی بە شان هەڵیگرتوە.

خـــوای گـــەورە دەفەرموێـــت: ﴿وَمَن يَغۡلُلۡ يَأۡتِ بِمَا غَلَّ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ﴾ (آل عمران:١٦١واتە: هەركەسێ گزیی و نادادی بكات، ئەوا لە ڕۆژی قیامەتدا ئەو گزیی و تەشقەڵەیە بە كۆڵیەوەیە - بۆ ئەوە ئابڕووی بچێت - دەبیندرێ))

ئەی خودایە بمانپارێزە و دامانپۆشە و شەرمەزارمان مەكە.

بە ڕاستی چەند دیمەنێكن لەوپەڕی مەترسیدان و دڵەكان لە بن دەردەهێنن.

لە فەرموودەیەكدا كە (بوخاری و موسلیم)[1] ریوایەتیان كردوە لە فەرموودەی دایكی ئیمانداڕانەوە (عائیشە) دەفەرموێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((یحشر الناس یوم القیامة حُفَاةً عُرَاةً غُرْلًا)) فقَالَتْ عَائشَةُ للنبي ﷺ: يَا رَسُولَ اللَّه النِّسَاءُ و الرِّجَالُ جميعاَ يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ؟ قَالَ ﷺ: يا عائشة،الْأَمْرُ أَشَدُّ مِنْ أَنْ ينظر بعضهم الى بعض)) واتە: خەڵكی لە ڕۆژی قیامەتدا دەدرێن لەبەر و كۆ دەكرێنەوە بە ڕووتی و پێ پەتێتی و خەتەنە نەكراوی، عائیشە بە پێغەمبەری خوای ﷺ فەرموو: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئافرەتان و پیاوان هەمووان تەماشای یەكتر دەكەن؟ ئەویش فەرمووی: ئەی عائیشە، كارەكە زۆر لەوە توندتر و سەختترە كە تەماشای یەكتر بكەن)).

لە ڕیوایەتەكەی بوخاریدا هاتوە: ((الْأَمْرُ أَشَدُّ مِنْ أَنْ يُهِمَّهُمْ ذَاكِ)) واتە: كارەكە زۆر لەوە سەختترە ئەوە ببێتە خەمیان)).

سوێند بە خوا ئەگەر بە وردی بیر لەم فەرموودەیە بكەیتەوە ئەوا قەبارە و ئەندازەی ئەو ترس و بیمەت دەهاتە پێش چاو.

خوای گەورە دەفەرموێت: ((فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاخَّةُ))، واتە: ئەو ڕۆژەی كە گوێیەكان لە بەر دەنگە دەنگی بەرز و هاوار و ترس كەڕ دەبن : ((يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ

---

١ - أخرجه البخاري (٦٥٢٧) ومسلم (٢٨٥٩) .

أَخِيهِ (٣٤) وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ (٣٥) وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ)) واتە: لەو ڕۆژەدا برا لە برای خۆی ڕادەکا (٣٤) لە دایك و باوکیشی (٣٥) وە لە خێزانی و کوڕەکانی)) ئایە بۆ خەڵکی لە منداڵ و خێزان و باوك و دایك و برای خۆی ڕا دەکات و هەڵدێ؟ خوای گەورە دەفەرموێت: ((لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ)) واتە: چونکە هەر کەسێك لێیان سەرگەرمی کاروکێشەی خۆیەتی و ناپەرژێتە سەر ئەوی تر)).

خەڵکی هەموو سەرقاڵی کێشە و گرفتی خۆیەتی و هیچ کەسێك ڕوو لە کەسێکی تر ناکات، بەڵکو دایك ڕوو لە منداڵە کۆرپەکەی خۆی ناکات، ئەو دایکەی وەکو نمونەی سۆز و میهرەبانی باس دەکرا، کۆرپە شیرە خۆرەکەی فڕێ دەداتە سەر زەوی، بەڵکو سکەکەی لە بار دەچێت، لە ترسی ئەوەی کە دەیبینێ!!

بەڵام بە داخەوە هەندێ کەس باوەڕ بە زیندووبوونەوە ناکات و وا دەزانێ ژیان بە مردن کۆتایی پێ دێت!! وا دەزانن خەڵکی لە بەر دەستی خوادا ڕاناوەستن و نمایش ناکرێن و خەڵکی لێپرسینەوەیان لە گەڵدا ناکرێت!!

سوێند بەو خوایەی کە هیچ خوایەکی تر جگە لەو نییە هەمووان لە پاش مردن زیندوو دەکرێنەوە، بەڵکو خوای پەروەردگار فەرمان دەکاتە پێغەمبەرەکەی ﷺ کە بۆ ئەو مەبەستە سوێند بخوات: ﴿زَعَمَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَن لَّن يُبۡعَثُواْۚ قُلۡ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبۡعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلۡتُمۡۚ وَذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ﴾ (التغابن: ٧) واتە: ئەوانەی کافر و بێ بڕوا بوون گوتیان: هەرگیز پاش مردن زیندوو ناکرێنەوە، پێیان بڵێ ئەی پێغەمبەرﷺ: بەڵێ سوێند بە پەروەردگارم بێ گومان لە گۆڕەکانتاندا دەرئەهێنرێن و زیندووئەکرێنەوە پاشان لە هەر کارو کردەوەیەك ئەنجامتان داوە ئاگادار دەکرێن لە گەورە و لە بچووك و هەر بەوەش پاداشت دەدرێنەوە ئەوەیش بۆ خوا کارێکی ئاسانە چونکە ئێوە خۆتان دەزانن کە لە سەرەتاوە شتێك نەبوون و وجودتان نەبوو پاشان دروستی کردن و بوون باشە ئیتر چۆن ناتوانێ زیندووتان بکاتەوە؟!))

ئەی موحەممەد ﷺ بڵێ: ﴿بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبۡعَثُنَّ﴾ چونکە بێباوەڕان واپیشان دەدەن کە زیندوو ناکرێنەوە، ﴿وَقَالُوٓاْ إِنۡ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا ٱلدُّنۡيَا وَمَا نَحۡنُ بِمَبۡعُوثِينَ﴾ (الأنعام:

٢٩) واتە: هەتا لە دونیاشدابوون دەیانگوت: بێجگە لەم ژیانەی دونیایەمان هیچ ژیانی تر نییە و هەرگیز زیندوو ناكرێینەوە، واتە: نە ژیانی تر هەیە و نە زیندوو بوونەوەش))

﴿وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ وَمَا لَهُم بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ﴾ (الجاثية:٢٤) واتە: هاوبەشدانەرەكان وتیان: جگە لەم ژیانی دونیایەمان شتێكی تر لە گۆڕدا نییە، بۆ خۆمان ئەژین و ئەمرین، واتە: دەستەیەك ئەژی و دەستەیەك ئەمرێ ئیتر دوای ئەوە نەزیندوو بوونەوە هەیە، نە لێپرسینەوە!! هەر سروشت و زەمانە و ڕۆژگارە دەمان مرێنی و لە ناومان دەبات، ئەوانەش ئەو قسە ئەكەن، هیچ جۆرە زانستێكیان لەو بارەوە نییە، هەر لە خۆیانەوە ئەو قسە دەكەن، واتە: ئەوەی دەیڵێن لە ڕێی زانستەوە نییە، بەڵكو تەنها گومان ئەبەن، گومان بەو لاوە هیچ دڵنیاییەكیان نییە))

ئەوە راستییەكە و دەبێت هەموو خەڵكی بزانن كە لە پاش مردن زیندووبوونەوە هەیە، خوای گەورە چەند نمونەیەكی لە قورئاندا هێناوەتەوە لە سەر باسی زیندووبوونەوە لە پاش مردن، بۆ ئەوەی خەڵكی وا نەزانن كە ژیان بە مردن كۆتایی پێ دێت و لاپەرەكانی ژیانی تا ئەو كات و ساتە تەواو دەبێت و دادەخرێت!! نەخێر..

لە كۆندا یەكێ لە سەرپێچیكاران هات بۆ لای خۆشەویستی خوا ﷺ! ئەویش (العاص ی كوڕی وائل) بوو ئێسكێكی رزیوی هێنا و بە دەستەكانی وردی دەكرد، هەروەكو لە (المستدرك) و (تفسیر ابن أبی حاتم) و جگە لەوان بە سەنەدێكی (صحیح)[1] هاتوە لە (ابن عباس)ەوە دەفەرموێت: ((جَاءَ الْعَاصِ بْنُ وَائِلٍ السهمي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِعَظْمٍ حَائِلٍ، فَفَتَّهُ بِيَدِهِ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، أيبعث اللَّهُ هَذَا بَعْدَ مَا

---

١ ـ أخرجه ابن ابي حاتم في (تفسيره) كما في ابن كثير (تفسير سورة يس : ٧٨) والحاكم في (المستدرك) (٣٥٦٥) وقال : (هذا حديث صحيح على شرط الشيخين ولم يخرجاه) والبيهقي في البعث , والاسماعيلي في (معجمه) والضياء في (المختارة) كما في (الدر المنثور) وأخرجه الطبري في تفسيره وأورده الشيخ مقبل في الصحيح المسند من أسباب النزول (١٩٧) .

أرم؟ قَالَ:"نَعَمْ، يَبْعَثُ اللَّهُ هَذَا، ثُمَّ يُمِيتُكَ، ثُمَّ يُحْيِيكَ، ثُمَّ يُدْخِلُكَ نَارَ جَهَنَّمَ)) واتە: (العاص ی کوڕی وائل السهمی) هات بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ و ئێسکە ڕزیوێکی هێنا و بە دەستەکانی وردو خاشاکی کرد و ڕووی لە پێغەمبەری خواﷺکرد و گوتی: ئەی موحەممەد: تۆ پێت وایە خوا ئەمە زیندوو دەکاتەوە لە کاتێکدا ورد و خاش بوە؟! ئەویش فەرمووی: بەڵێ.. خوای گەورە ئەمە زیندوو دەکاتەوە و ئەمجار تۆ ئەمرێنێ، لە پاشان زیندووت ئەکاتەوە ئەمجار دەتخاتە ناو ئاگری دۆزەخەوە)) لە پاش ئەوە ئەو ئایەتانەی سورەتی (یاسین) دابەزی کە دەفەرموێت: ﴿أَوَلَمْ يَرَ ٱلْإِنسَٰنُ أَنَّا خَلَقْنَٰهُ مِن نُّطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ ﴿٧٧﴾ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِىَ خَلْقَهُۥ ۖ قَالَ مَن يُحْىِ ٱلْعِظَٰمَ وَهِىَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ قُلْ يُحْيِيهَا ٱلَّذِىٓ أَنشَأَهَآ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُم مِّنَ ٱلشَّجَرِ ٱلْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَآ أَنتُم مِّنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾ أَوَلَيْسَ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِقَٰدِرٍ عَلَىٰٓ أَن يَخْلُقَ مِثْلَهُم ۚ بَلَىٰ وَهُوَ ٱلْخَلَّٰقُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٨١﴾ إِنَّمَآ أَمْرُهُۥٓ إِذَآ أَرَادَ شَيْـًٔا أَن يَقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾ فَسُبْحَٰنَ ٱلَّذِى بِيَدِهِۦ مَلَكُوتُ كُلِّ شَىْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾﴾(يس)
واتە: ئایا ئەو مرۆیە کە ئینکاری توانا و دەسەڵاتی خوا دەکا لەسەر زیندوبوونەوە نەیزانیوە کە ئێمە ئەومان لە تنۆکە ئاوێکی قێزەون دروست کردوە؟ کەچی وائێستا - لەباتی سوپاسگوزاری - دوژمنێکی ئاشکرایە و نکوڵی زیندووبوونەوە ئەکات!!(٧٧) مەسەل و نمونەیەکی بۆ هێنایەوە و ئینکاری دەسەڵاتی ئێمەی کرد بۆ زیندووکردنەوەی ئادەمیزاد و جنۆکە و دروستبوونی خۆی لە بیر کرد! وتی: کێ ئەتوانێ ئەو ئێسك و پروسکە ڕزیوانە زیندووبکاتەوە؟!(٧٨) تۆ بڵێ ئەی موحەممەد ﷺ: هەر ئەو کەسە کە یەکەمجار دروستی کردوون زیندوشتان دەکاتەوە، چونکە ئەو خوایە بە هەموو دروستکراوێك زاناو بە ئاگایە، ئەزانێ چۆنی دروستکردون و چۆنیش زیندوویان بکاتەوە (٧٩) هەر ئەو زاتە دەسەڵاتدارەیە ئێوە زیندوو دەکاتەوە کە لە داری سەوز و شین و تەڕ ئاگری بۆ دروستکردوون، ئینجا ئێوەش ئاگری لێ ئەکەنەوە (٨٠) ئاخۆ ئەو خوایە توانیبێتی ئەم ئاسمانان و

زەوییە بەدی بهێنێ توانای نییە بۆ جارێکی تر وێنەیان دروست بکاتەوە؟ بەڵێ ئەتوانێ و هەر ئەویشە دروستکار و زانیار (٨١) بەڕاستی هەرکاتێ ویستی شتێ بەدی بهێنی هەر ئەوەیە کە پێی بفەرمێ ببە!، ئەویش دەست بە جێ دەبێت (٨٢) پاکی و بێ عەیبی هەربۆ ئەو خوایە دەسەڵاتی هەموو شتێکی بە دەستەوەیە، هەر بۆ لای ئەویش دەگەڕێنرێنەوە بۆ لێکۆڵینەوە و پاداش و تۆڵە (٨٣).

خوای گەورە لە فەرموودەیەکی قودسیدا دەفەرموێت: ــ هەروەکو ئیمامی بوخاری[١] ڕیوایەتی کردوە لە فەرموودەی (ابو هريره)وە ئەویش لە پێغەمبەری خواوە ﷺ ــ : ((قَالَ اللَّهُ: كَذَّبَنِي ابْنُ آدَمَ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ ذَلِكَ، وَشَتَمَنِي وَلَمْ يَكُنْ لَهُ ذَلِكَ)) واتا: خوای گەورە دەفەرموێت: بەنی ئادەم بە درۆی خستمەوە لە کاتێکدا بۆی نەبوو ئەوە بکات و جوێنی پێدام لە کاتێکدا بۆی نەبوو ئەوە بکات))

خواکەت بە درۆ خستەوە ئەی بەنی ئادەم؟! جوێنت بە خواکەت دا ئەی بەنی ئادەم؟!

((فَأَمَّا تَكْذِيبُهُ إِيَّايَ فَقَوْلُهُ: لَنْ يُعِيدَنِي كَمَا بَدَأَنِي، وَلَيْسَ أَوَّلُ الْخَلْقِ بِأَهْوَنَ عَلَيَّ مِنْ إِعَادَتِهِ)) واتە: بە درۆخستنەوەکەی ئەوەیە کە دەڵێت: خوای گەورە جارێکی تر نامگێڕێتەوە و زیندووم ناکاتەوە هەروەکو چۆن لە سەرەتادا منی بە دی هێنا، باش بزانن کە سەرەتای دروستکردن سووکتر و ئاسانتر نییە بە لای منەوە لە گەڕانەوەی)).

ئەو خوایەی کە لە نەبوونەوە دروستکراوەکانی دروست کردوە بە توانایە بەدیبهێنێتەوە، بەڵکو بە توانایە لە نەبوونەوە بەدیبهێنێتەوە و لە نەبوونەوە دروست بکاتەوە، پاکی و بێگەردی بۆ ئەو، توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە، خوای گەورە لە فەرموودە قودسییەکەدا ئەمجار دەفەرموێت: ((وَأَمَّا شَتْمُهُ إِيَّايَ فَقَوْلُهُ: اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا! وَأَنَا الْأَحَدُ الصَّمَدُ لَمْ أَلِدْ وَلَمْ أُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لِي كُفُئًا أَحَدٌ)) واتا: بەڵام جوێن پێدانەکەی بەرانبەر بە من ئەوەیە کە دەڵێت: خوای گەورە کوڕی هەیە، لە کاتێکدا من تەنهاو بێ نیازم و نە منداڵم بوە و نە لە کەسیش بوومە و

١ ــ أخرجه البخاري (٤٩٧٤) , (٤٩٧٥) .

هەرگیز هیچ کەسیش هاوشێوە و هاوتای من نییە)).

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۝١ اللَّهُ الصَّمَدُ ۝٢ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ۝٣ وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ ۝٤﴾(الإخلاص) واتا: ئەی موحەممەدﷺ بڵێ: ئەو پەروەردگارەی کە من دەیپەرستم تاك و تەنیایە و هاوەڵ و هاوبەشی نییە (١) ئەو خوایە – کە ناوی الله یە – جێگای هیوا و ئومێدە و بێ نیازیشە هیچ کەسێکیش – جگە لەو – شایانی ئەوە نییە گیروگرفتەکان ببرێنە لای بۆ چارەسەر، هەر ئەوزاتە گەورەیشە کە دەبێ هەر بۆ لای ئەو بگەڕێینەوە (٢) کەسی لێ نەبوە و هیچ رۆڵەیەکی نییە – وەك جولەکە و گاوڕ و بتپەرستەکان دەڵێن – چونکە خوا زۆر بڵند و پاك و بێخەوش و دوورە لەو جۆرە بیر و بۆچوونانە و لە کەسیش نەبوە و بێ دایك و بابە، چونکە هەموو شتێکی لە دایك بوو تازە و نوێیە و خوا نییە و سەرەتایەکی هەیە، بەڵام خوا بێ سەرەتا و(ئەزەل) ییە (٣) هەرگیز هیچ کەسێك هاوشێوە و هاوتای نییە و کەسێ ناتوانێ بەرهەڵستی بکات (٤).

بەڵکو خوای گەورە چەندەها نمونەی نایاب و قەشەنگی هێناوەتەوە هەر لە سەر زیندوو بوونەوەی پاش مردن.

لە گەڵ مندا ئەو چەند ئایەتە بخوێنەوە:

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ ۖ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ۝٢٥٨ أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَىٰ قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّىٰ يُحْيِي هَٰذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا ۖ فَأَمَاتَهُ اللَّهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ ۖ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ ۖ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ۖ قَالَ بَل لَّبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانظُرْ إِلَىٰ طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ ۖ وَانظُرْ إِلَىٰ حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً لِّلنَّاسِ ۖ وَانظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ

نَكْسُوهَا لَحْمًاۚ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُۥ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴾ البقرة

واتا: ئایا تۆ دیمەنی ئەو کەسەت نەدیبوو کە چۆن لە گەڵ ئیبراهیمدا عليه السلام ـ سەبارەت بە پەروەردگاری ـ دەمەقاڵێ و ململانێی دەکرد و وایدەزانی هەر خۆی خوایە؟! لە بەر ئەوە خوا پاشایەتی و دەسەڵاتی پێدابوو ئەوی کە خۆی بە خوا زانی بە عینادییەوە لێی پرسی و گوتی: تۆ پەروەردگارت کێیە؟ ئیبراهیمیش عليه السلام لە وەڵامدا گوتی: پەروەردگاری من هەر ئەو زاتەیە کە ژیان دەبەخشێت و دەشمرێنێ، واتە: ژیان و مردن هەر بە دەستی ئەوە، کەچی ئەویش وتی: خۆ منیش کەسانێ دەژێنم و کەسانێکیش دەمرێنم ئارەزووم لە هەر کەسێك بوو ئەوا ئەیکوژم و دەیمرێنم، وەیان چاوپۆشی لێ ئەکەم و دەیژێنم، دیارە ئەم وەڵامە هەر لە رووی عینادییەوە بوو ئەگینا ئەوە وەڵام نەبوو، کە ئیبراهیم عليه السلام زانی وەڵامەکەی ناڕاستە، بەڵگەیەکی تری هێنایەوە بۆ چەسپاندنی دەسەڵاتی خوا و دەمکوت کردنی ئەو بۆیە دەفەرموێ: دەی باشە خوا لە خۆرهەڵاتەوە خۆی دێنێ، دەسا تۆیش کە داوای خوایەتی ئەکەیت لە خۆر ئاواوە بیهێنە، واتە: یاسای بوونەوەر بگۆڕە ئەگەر تۆیش خوایت ئەوسا ئیتر ئەو ستەمکار و بێ باوەڕە حەپەسا و نقەی لێبڕا و وەڵامی نەما و بوو بە قسەی خۆیەوە و پەکی کەوت، بێگومان خوا هۆز و گەلی ستەمکاران رێنمایی ناکات، واتە: بەڵگە و نیشانەکانی خۆیانیانی فێر ناکات هەتا بتوانن سەر لە هەقەوە دەرکەن (٢٥٨) یان دەنگوباسی ئەو کەسەت بیستوە کە بە قەراخ گوندێکی وێراندا رابردوو دیتی داروبەردی هەموو بە سەریەکا کەوتوە و چۆڵ و وێرانەیە و دیوارەکانیشی بە میچکەیەوە تەپیوە؟ ئەوسا بە سەر سوڕمانێکەوە ـ لەبەرخۆیەوە ـ وتی: ئاخۆ خوا دوای وێرانبوونی ئەم گوندە و مردنی خەڵکەکەی چۆن دەتوانێ ئەمە زیندوو ئاوەدان بکاتەوە؟ ئینجا خوا بۆ ماوەی سەد ساڵ مراندی و بێ گیان کەوت، پاشان زیندووی کردەوە تا بە چاو دەسەڵاتی ئەو خوایە ببینێ، خوا لە سەر زاری فریشتە لێی پرسی و فەرمووی: تۆ چەندەت پێ چوە بە مردووی؟ لە وەڵامدا وتی: وا ئەزانم رۆژێك یا کەمتریش لە رۆژێك ماومەتەوە، زاناکان دەڵێن: ئەو رۆژە کە مرد و بێ گیان کەوت کاتی

چێشتەنگاو بوو كاتێكيش زيندووى كردەوە و هەڵيساند كاتى خۆرئاوا بوو بۆيە ئەويش ئەو وەڵامەى دايەوە، خوا فەرمووى: نەخێر بەڵكو سەد ساڵت پێ چوە، ئەوسا لە گەڵ ئەوەيشدا تەماشايەكى خواردەمەنى و خواردنەكەشت بكە، دەبينى تا ئێستاش تام و ڕەنگيان نەگۆڕاوە و فاسيد نەبوون، بشنوارە بۆ گوێدرێژەكەت چۆن ئێسك و پروسكى رزيوە و چۆنيش هەر ئێستا لە پێش چاوخۆتەوە زيندووى دەكەينەوە؟ بۆ ئەوە ئەم مەسەلەى بەسەرهات و زيندووبوونەوەيەت بكەينە مۆعجيزە و پەندێك بۆ خەڵك،هەتا دڵنيابن لە مەسەلەى زيندووبوونەوە سەرنجى ئەم ئێسقانانەش بدەو بزانە چۆن ئەيانبزوێنين و پێكيان دەلكێنينەوە، دواى ئەو ماوە زۆرەيە لەپاشان بە گۆشت دايان دەپۆشين هەروەك يەكەمجارى لێ ئەكەينەوە ئينجا كاتێ ئەو دەسەڵاتەى بۆ دەركەوت و بۆى ڕوون بوويەوە، وتى: وا ئێستا چاك ئەزانم و بە چاويش ديتم كە بەڕاستى خوا بە سەر هەموو شتێكدا دەسەڵاتى هەيە و دەتوانێ هەموو كارێ بكا.(٢٥٩))).

جا ئەمە كابرايەكى بەنى ئيسرائيلييە [١]، خواى گەورە وەكو نمونە هێناويەتى بۆ بابەتى زيندووبوونەوە لە پاش مردن، سوارى گوێدرێژەكەى دەبێت، پاشان خواى گەورە بۆ ماوەى سەد ساڵ دەيمرێنێت، ئەمجار زيندووى دەكاتەوە، خواى گەورە لەڕێگاى فريشتەيەكەوە پرسيارى لێ كرد: ماوەى چەند مايتەوە؟ كە تەماشاى كرد بينى ڕۆژ لە ئاوابووندايە، بۆيە ئەويش وايزانى هەمان ئەو ڕۆژەيە كە تيايادا نوستوە، فەرمووى: ((قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَل لَّبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ)) بەلام چۆن بزانم؟ لێرەدا پێويستى بە دوو بەڵگە هەيە يەكێكيان بەراوردكردنێكى نەگۆڕ و ئەويتر گۆڕاو.

جا بەراوردكردنە نەگۆڕەكە بريتى بوو لە: خواردن و خواردنەوە، بۆيە فەرمووى: ((فَانْظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ))، واتە: نە بۆنەكەى گۆڕاوە و نە تامەكەى و نە ڕەنگەكەى.

---

١ ـ اختلف أهل العلم في هذا المار، من هو؟ والمشهور أنه عزير، كما قال ابن كثير في (التفسير) (٢/٤٥٣ ط أولاد الشيخ) .

لە تۆم دەوێ کە پێشکەوتوو ترین (دیب فریزر) بەفرکەر لە سەر زەویدا بهێنێ و بۆ ماوەی سەد ساڵ خواردن و خواردنەوە بپارێزێ هەر دەبێ ڕەنگ و بۆن و تامەکەی بگۆڕدرێ! ! پاکی و بێ گەردی بۆ ئەو کەسەی کە توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە، ئەمە بەراوردە نەگۆڕەکەیە.

بەراوردە گۆڕاوەکە، گوێدرێژەکە، بوەتە ئێسکێکی رزیو، خوای گەورە فەرمان دەکات بە زیندوو بونەوەی گوێدرێژەکە، بۆیە ئێسکەکان لێرە و لەوێ هەموو کۆبووەوە، ئێسکی پێیەکان لە گەڵ ئێسکی پێیەکاندا، دەستەکان لە گەڵ دەستەکاندا، ئێسکی پشت و بڕبڕە لە گەڵ ئێسکی پشت و بڕبڕەکاندا، پاشان ئەو ئێسکانە بە گۆشت داپۆشران، ئەمجار روحی پیادا کرا، بۆیە یەکسەر گوێدرێژەکە دەستی بە زەڕین کرد، بە ئیزنی خوای باڵا دەست زیندوو بوەوە بە بەرچاو و لە بەر دەستی عوزەیردا، بۆیە یەکسەر فەرمووی: ((أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ)).

لە پاش ئەوە خوای گەورە دەفەرموێت: ((وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِ الْمَوْتَى قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلَى وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ)) واتە: وە بیربێنەو باسی ئەمە بکە، ئیبراهیمعليه السلام بە پەروەردگاری فەرموو: ئەی پەروەردگاری من! نیشانم بدە ـ بە چاوی سەر ببینم ـ کە تۆ چۆن مردووان زیندوو ئەکەیتەوە؟ خوا فەرمووی: مەگەر تۆ هێشتا بڕوات بە زیندوو بوونەوە نییە؟ ئیبراهیمعليه السلام وتی: بەڵێ چاک باوەڕم هەیە، کە تۆ دەتوانی مردووان زیندوو بکەیتەوە بەڵام حەز ئەکەم بە چاو ببینم تا بە تەواوی دڵنیابم)).

دڵنیابە کە ئیبراهیمعليه السلام هیچ گومان و دوودڵییەکی نەبوو.

وەکو ئەوەی تۆ بە من بڵێیت: کوڕەکەت ئەمساڵ ڕێژەی ١٠٠ ٪ هێنا لە تاقیکرنەوەکانی ئامادەیی کۆتایی ساڵدا و ئەمەش بڕوانامەکەیەتی، منیش دەڵێم: ما شاء الله، چۆن ئەم ئەنجامەت بە دەست هێناوە؟ کەچی من گومانم نییە لەو ئەنجامەی بە دەستی هێناوە، ئیبراهیمعليه السلام فەرمووی: ((رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِ الْمَوْتَى قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلَى وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ))

واتە: ئەی پەروەردگاری من! نیشانم بدە - بە چاوی سەر ببینم - کە تۆ چۆن مردووان زیندوو ئەکەیتەوە؟ خوا فەرمووی: مەگەر تۆ هێشتا بڕوات بە زیندوو بوونەوە نییە؟ ئیبراهیم ﷺ وتی: بەڵێ چاك باوەڕم هەیە، کە تۆ دەتوانی مردووان زیندوو بکەیتەوە بەڵام حەز ئەکەم بە چاو ببینم تا بە تەواوی دڵنیابم، خوا فەرمووی: دەسا چوار پەلەوەر بگرە و جوان سەرنجیان بدە)).

بیانبڕە، هەموو باڵندەیەك بناسە و بە جوانی بتوانی بیانناسیتەوە، ((ثُمَّ اجْعَلْ عَلَى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا)) واتە: ئەوسا هەرچواریش سەر بڕە، ئینجا پەلیان کەو خوێنگۆشتەکەیان تێکەڵ بکە و بیانکە چوار کوت پاشان هەر کوتێکیان لەسەر لوتکەی کێوێك دانێ ئەوجا بانگیان بکە و بە فەرمانی خوا بە پەلە ((زیندوو ئەبنەوە و دێنە لات و هەر پارچەی لە گەڵ پارچەکەی خۆیدا یەك ئەگرێتەوە)).

نەیفەرموو: بە فڕین دێن بۆ لات، بەڵکو (یأتینك سعیا) بۆ ئەوەی ئیبراهیم ﷺ هەر باڵندەیەك بە تەنها لە سەر راستێتی خۆی ببینێ.

بەڵکو (ابن کثیر) و جگە لەو باسیان کردوە[1]: ئیبراهیم ﷺ بە دەستەکانی خۆی سەری باڵندەکانی هێنا،کاتێ جەستەکەی لە سەر کۆکراوە، ئەمجار گۆشت ئێسکەکانی داپۆشی، پاشان بە پەڕ داپۆشرا، ئەگەر ئیبراهیم ﷺ هەر سەری باڵندەیەکی جگە لە سەری خۆی پێوەی بنابا ئەوە یەکتری نەدەگرت و ئەگەر سەری باڵندەکە خۆی بوایە ئەوا یەکتری دەگرتەوە، ئەمجار ئەو باڵندانە هاتن بۆ لای ئیبراهیم ﷺ (سعیا) لە پێش چاوی و لە بەر دەستیدا، ((ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ)) واتە: ئەوجا بانگیان بکە و بە فەرمانی خوا بە پەلە ((زیندوو ئەبنەوە و دێنە لات و هەر پارچەی لە گەڵ پارچەکەی خۆیدا یەك ئەگرێتەوە بزانە و بێ گومانبە کە خوا چەندە دەستەڵاتدارە، کاردروستە ((بیەوێ هەر کارێك بکات ئەیکات و پڕیشە لە حیکمەت)).

---

١ ـ تفسير ابن كثير (٢/٤٥٦) وتفسير البغوي (١/٣٢٤) .

ئایا چیرۆكی یارانی ئەشكەوتتان بە بیر دێ؟ خوای بەرز و بالا دەفەرموێت: ﴿وَلَبِثُواْ فِي كَهۡفِهِمۡ ثَلَٰثَ مِاْئَةٖ سِنِينَ وَٱزۡدَادُواْ تِسۡعٗا ﴾(الكهف ـــ ٢٥) واتە: لاوەكانیش لە ئەشكەوتەكەیاندا سێ سەد سالی هەتاوی بە خەوتووی مانەوە و نۆ سالیشیان بۆ زیاد كرد.)) الله أكبر...(٣٠٩) سال لە ئەشكەوتێكدا!

﴿ ثُمَّ بَعَثۡنَٰهُمۡ لِنَعۡلَمَ أَيُّ ٱلۡحِزۡبَيۡنِ أَحۡصَىٰ لِمَا لَبِثُوٓاْ أَمَدٗا ﴾ (الكهف: ١٢) واتە: پاشان دوای ماوەیەكی دوور و درێژ هەڵمان ساندن و خەبەرمان كردنەوە، تا بزانین و دەركەوێ كام یەك لەو دوو دەستە و گروپەیان ـ كە قسەیان جیاوازە لە بارەی دیاری كردنی ماوەی مانەوەیان ـ هەر بە هەژمارساڵەكانی مانەوەیان لە بیر ماوە، كام لە دوولا دەزانن كە چەند ساڵە خەویان لێ كەوتوە، بەلام دەمانەوێ زانایی و توانایی خۆمانیان نیشان بدەین تا زیاتر سووربن لە سەر باوەڕەكەیان.))

خوای گەورە زیندووی كردنەوە لە پاش مردنیان بە چەندەها سال.

ئەم بەشە بە فەرموودەیەكی ناسك و جوان تەواو دەكەم، كە پێغەمبەری ئازیزﷺ باسی زیندووبونەوەمان بۆ روون دەكاتەوە، هەروەكو لە هەردوو كتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هریرە) وە كە خۆشەویستﷺ دەفەرموێت: ((قَالَ رَجُلٌ لَمْ يَعْمَلْ خَيْرًا قَطُّ: فَإِذَا مَاتَ فَحَرِّقُوهُ وَاذْرُوا نِصْفَهُ فِي الْبَرِّ وَنِصْفَهُ فِي الْبَحْرِ، فَوَاللَّهِ لَئِنْ قَدَرَ اللَّهُ عَلَيْهِ لَيُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا لَا يُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنْ الْعَالَمِينَ. فَأَمَرَ اللَّهُ الْبَحْرَ فَجَمَعَ مَا فِيهِ، وَأَمَرَ الْبَرَّ فَجَمَعَ مَا فِيهِ، ثُمَّ قَالَ: لِمَ فَعَلْتَ؟ قَالَ: مِنْ خَشْيَتِكَ وَأَنْتَ أَعْلَمُ، فَغَفَرَ لَهُ)) واتە: پیاوێك كە هەرگیز چاكەی لێنەوەشاوەتەوە ــ بە خێزان و كەسوكارەكەی وت ـ : ئەگەر مردم بمسوتێنن پاشان خۆڵەمێشەكەم پرش و بلاوبكەنەوە، نیوەی بە وشكانیدا و نیوەكەی تریش بە ناو دەریادا، سوێند بە خوا ئەگەر خوا تەقدیری كردبێت لە سەری ئەوا سزایەكی ئەوتۆی دەدات كە هیچ كەس لە خەڵكی جیهانیانی ئاوا سزا نەدابێت، ــ كاتێك پیاوەكە مرد ئەوەی فەرمانی پێكردبوون بۆیان كرد ـ خوا فەرمانی كرد بە وشكانی چی تیابوو ــ لە

---

١ ـ أخرجه البخاري (٧٥٠٦) ومسلم (٢٧٥٦) .

ئەندامانی ئەو ـ کۆی کردەوە و فەرمانی کرد بە دەریا چی تیابوو ئەویش کۆی کردەوە، پاشان فەرمووی: ((بۆ ئەوەت کرد؟ وتی: لە ترسی تۆ ئەی پەروەردگار، خۆیشت زاناتری. خوایش لێی خۆش بوو))

بەڵێ.. ترسان لە خوای گەورە دەبێتە هۆی سڕینەوەی تاوانەکان و لێبوردنی خوای گەورە، تەماشای ئەو ترسە بکە، تەماشای فەزڵی ترس بکە.

ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و (ابن ماجە) لە (سنن)ەکەیدا بە سەنەدێکی (حسن)[١] ریوایەتیان کردوە لە (بسر ی کوڕی جحاش ی القرشی) کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((أن النَّبِيُّ ﷺ بزق يوما في كَفِّه فوَضَعَ عليه أُصْبُعَهُ ثم قَالَ: قال اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ابْنَ آدَمَ! أَنَّى تُعْجِزُنِي وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ مِثْلِ هَذِهِ؟ حتى إذا سويتك وعدلتك مشيت بين بردين وللأرض منك وئيد، فجمعت، ومنعت، حتى بَلَغَتِ التراقي قُلْتَ: أَتَصَدَّقُ وَأَنَّى أَوَانُ الصَّدَقَةِ))

واتە: ڕۆژێك پێغەمبەری خواﷺ تفی کردە ناو لەپی خۆی و پەنجەی خستە سەری و گوتی: خوای گەورە دەفەرموێ: ئەی نەوەی ئادەم چۆن لە دەسەڵاتم دەردەچی کەچی من لە شتێ وا تۆم دروست کردوە؟ تاکو ئەندامەکانی بە جوانی ڕێك خستووی، لە نێوان دوو کراس و جلوبەرگدا ڕێ دەکەیت و قورسی و گرانیت بە سەر زەوییەوەیە، سەروەت و سامانت کۆ دەکردەوە و لە خەڵکیت دەگرتەوە، تاکو روحت گەیشتە گەرووت، گوتت: ئێستا سامان دەبەخشم، ئەو کاتە کاتی بەخشین کەی ماوە؟!))

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡإِنسَٰنُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ ٱلۡكَرِيمِ ﴿٦﴾ ٱلَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّىٰكَ فَعَدَلَكَ ﴿٧﴾ فِيٓ أَيِّ صُورَةٖ مَّا شَآءَ رَكَّبَكَ ﴿٨﴾ كَلَّا بَلۡ تُكَذِّبُونَ بِٱلدِّينِ ﴿٩﴾ وَإِنَّ عَلَيۡكُمۡ لَحَٰفِظِينَ ﴿١٠﴾ كِرَامٗا كَٰتِبِينَ ﴿١١﴾ يَعۡلَمُونَ مَا تَفۡعَلُونَ ﴿١٢﴾ إِنَّ ٱلۡأَبۡرَارَ لَفِي نَعِيمٖ ﴿١٣﴾ وَإِنَّ ٱلۡفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٖ ﴿١٤﴾ يَصۡلَوۡنَهَا يَوۡمَ ٱلدِّينِ ﴿١٥﴾ وَمَا هُمۡ عَنۡهَا بِغَآئِبِينَ ﴿١٦﴾ وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا يَوۡمُ ٱلدِّينِ

---

١ ـ أخرجه أحمد (٤/٢١٠) وابن ماجه (٢٧٠٧) والحاكم (٣٨١٤ , ٨٠٣١) وقال البوصيري : اسناده صحيح , وصححه العلامة الألباني في (الصحيحة) (١٠٩٩) .

﴿١٧﴾ ثُمَّ مَآ أَدۡرَىٰكَ مَا يَوۡمُ ٱلدِّينِ ﴿١٨﴾ يَوۡمَ لَا تَمۡلِكُ نَفۡسٌ لِّنَفۡسٍ شَيۡـٔٗاۖ وَٱلۡأَمۡرُ يَوۡمَئِذٖ لِّلَّهِ ﴿١٩﴾﴾(الأنفطار).واتە: ئەی مرۆڤ...! چی تۆی تەفرە و فریوداو بەرامبەر بە پەروەردگاری بەخشندەت کافر بوویت لە گەڵ ئەو هەموو نیعمەت و بەخششانەدا؟(٦) ئەوەی دروستی کردیت لە نەبوون، ئینجا بە شێوەیەکی زۆر جوان ئەندامەکانی ڕێك خستیت قەد و بەژن وبالا و ئەندامی شیاو و گونجاوی پێ بەخشیت ڕێك و پێکی کردیت واتە: قەد و قامەت و بالا لە جوانترین شێوەی پێ بەخشیت (٧) لە هەر شێوە و دیمەنێکدا خۆی ویستی یەکی خستیت (٨) نەخێر، ئێوە تەفرە مەخۆن بەو ڕێز و حورمەتەی من بەرامبەرتان و لاڕێ مەبن، جادەبوو سوپاسگوزار بن، کەچی هێشتا بڕواشتان بە ڕۆژی پاداشت و تۆڵە نییە و ئینکاری دەکەن (٩) لە کاتێکدا ـ کە ئێوە ئەوەندەش لاسار و یاخین ـ دەستەیەك لە فریشتەی چاودێر و پارێزەرتان لە سەر دانراوە، هەرچی بکەن ئەینووسێ (١٠) ڕێزدارانێکی نووسەرن (١١) ئەزانن چی دەکەن، واتە: بە هەموو کارو کردەوەیەکتان بە ئاگان(١٢) بە ڕاستی چاکان لە ناو خۆشی بەهەشت دان (١٣) و بێ گومان تاوانباران و بەدکارانیش لەئاگری دۆزەخ دان (١٤) لە ڕۆژی پاداشتدا دەچنە ناوی و گەرمای ئەچێژن و دەسوتێن (١٥) قەتیس دەمێنن و هەرگیز لێ نابڕێن و دوور نابن بەڵکو بە هەتا هەتایی لەوێن (١٦) تۆ چی ئەزانیت (ئەی ئینسان!) ڕۆژی پاداشت چییە و چۆنە؟ ئەوەندە گران و سەختە، مەگەر خوا خۆی وێنەیت بۆ باس بکات (١٧) دیسان ـ بۆ جارێکی تر ـ تۆ چووزانیت ڕۆژی قیامەت و پاداشت و تۆڵە چییە و چۆنە؟ (١٨) ڕۆژێکی سەختی وەهایە کە هیچ کەسێك بۆ کەسێکی تر هیچی بە دەست نییە و ئەو ڕۆژە هەموو کار و فەرمانێك هەر بۆ خوایە. هیچ کەسیش ناتوانێ ململانێ لە گەڵ خوا بکا(١٩)))

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنُفِخَ فِي ٱلصُّورِ فَصَعِقَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلۡأَرۡضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُۖ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخۡرَىٰ فَإِذَا هُمۡ قِيَامٞ يَنظُرُونَ ﴿٦٨﴾ وَأَشۡرَقَتِ ٱلۡأَرۡضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ ٱلۡكِتَٰبُ وَجِاْيٓءَ بِٱلنَّبِيِّـۧنَ وَٱلشُّهَدَآءِ وَقُضِيَ بَيۡنَهُم بِٱلۡحَقِّ وَهُمۡ

لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾ ﴾(الزمر). واتە: هەرکە لە لایەن ئیسرافیلەوە فوو بە شەیپووردا (کەڕەنادا)کرا، ئیتر ئەو کاتە هەموو ئەوانەی کە لە ئاسمانەکان و زەویدان مەگەر کەسێك خوا خۆی بیەوێ نەمرێت، لە پاشان بۆ جارێکی تر کە فووی پیاکرا ئەوجا لە ناکاو تەواوی دروستکراوەکان لە گۆڕەکانیاندا هەڵئەسنەوە و چاوەڕوانن چییان پێ بکرێ (٦٨) زەویش لەو ڕۆژەدا بە نووری پەروەردگاری خۆی ڕووناك دەبێتەوە و هەموو خەڵکی کۆ ئەکرێتەوە و نامەی کرداریان لە بەردەمیان دادەنرێت و پەیامبەران و شایەدان لە فریشتەکان ئەهێنرێنە ڕوو و ئامادە ئەبن بۆ ئەوەی چی ڕاست و دروستە بیڵێن و بە ڕاست و عەدل لە نێوانیاندا داوەری دەکرێ و ستەمیشیان لێ ناکرێ (٦٩) هەرکەس هەرچی کردوە بە تەواوی و بێ کەم و کوڕی پاداشی ئەدرێتەوە، ئەو خۆی لە هەموو کەس زاناترە ئەگەر چی پێویست بە هیچ نامە و شایەتێك نییە بەڵام لە گەڵ ئەوەیشدا نامە و شایەت هەر دەهێنرێ (٧٠).))

ئایا لە پاش زیندوو بونەوە چی هەیە؟ لە پاش ئەوەی لە گۆڕەکان دەرچین چی دەبینین؟ ئا ئەوەتا خوای گەورە بانگەوازکارێکی لە فریشتەکان ڕەوانەی کردوە... بۆ چی مەبەستێك؟ بۆ ئەوەی هەموو مرۆڤایەتی بەرەو زەوی مەحشەر ڕاپێچ بکات!! خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَاوَاتُ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴾ (إبراهيم: ٤٨) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا کە ئەم زەوییەی ئێستایە ئەگۆڕدرێ بە زەوییەکی تر، ئاسمانەکانیش هەروا! ئەوجا هەموان لە گۆڕەکانیان دەهێنرێنە دەرو، دەبرێن بۆ بەردەم خوای تاك و تەنیای دەسەڵاتدار)).

بە جوانی بیر لەو ئایەتەی خوای باڵادەست بکەرەوە کە دەفەرموێت: ﴿ يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُ وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَٰنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا ﴾(طه: ١٠٨) واتە: لەو ڕۆژەدا هەموو خەڵکی دوای دەنگی جارچی (بانگەوازکارێك) ئەکەون، کە هیچ وەرچەرخان و لادانێك نییە لێی، هەموو خەڵکی لەبەر خوای بەخشندە

دەنگیان نەوی دەبێ،دەنگی ژێرلێو و چپەچپ و ئەسپایی نەبێ هیچ شتی تر نابیسی.))

ڕێزداران.. ئایە حەشر چییە؟ ئایە ئەو زەوییە چییە کە لە خەڵکی لە سەر حەشر دەکرێت؟ ئایە سیفەتەکانی چۆنە؟ ئایا گروپ و حاڵ و کۆمەڵانی خەڵك چۆنە کاتێ لە بەر دەستی خوای گەورەدا حەشر دەکرێن؟ ئایا مەترسی ئەو کات و ساتە چۆنە لەو قۆناغەی قیامەت؟ ئەمە و چەند باسێکی تر لە بەشی داهاتوودا باس دەکەین انشاء الله.

ڕۆژی مەحشەر و ترس و سامناكی قیامەت

خوای باڵا دەست فەرمانی كردە (ئیسرافیل) بۆ ئەوەی بۆ جاری سێیەم فوو بە كەڕەنادا بكات، ئەویش: فووی زیندوبونەوەیە، هەروەكو خوای گەورە دەفەرموێت:﴿وَنُفِخَ فِي ٱلصُّورِ فَصَعِقَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلۡأَرۡضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُۖ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخۡرَىٰ فَإِذَا هُمۡ قِيَامٞ يَنظُرُونَ ﴾(الزمر: ٦٨).واتە: پاشان بۆ جارێكی تر كە فووی پیاكرا ئەوجا لە ناكاو تەواوی دروستكراوەكان لە گۆڕەكانیاندا هەڵئەسنەوە و چاوەڕوانن چییان پێ بكرێ)).

كاتێك خوای گەورە هەموو دروستكراوەكان زیندوو دەكاتەوە، ئەوا یەكەمین كەسێك زیندوو دەكرێتەوە خۆشەویستی پەروەردگارە ﷺ هەروەكو لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو هريره) ەوە كەوا پێغەمبەری ئەكرەم ﷺ فەرموویەتی: ((أنا سيد ولد آدم يوم القيامة، وأول من ينشق عنه القبر، وأول شافع، و أول مشفع)) واتە: من گەورەی نەوەی ئادەمم لە ڕۆژی قیامەتدا و یەكەم كەسێك دەبم كە گۆڕم لە سەر دەكرێتەوە وە یەكەم شەفاعەتكارم و یەكەم شەفاعەت وەرگیراوم)) دایك و باوك و روحم فیدات بێت ئەی خۆشەویستەكەم.

ڕێزداران...ئەوا خوای گەورە هەموو دروستكراوەكانی زیندوو كردەوە هەر لە ئادەمەوە تاوەكو دواین كەسێك كە قیامەتی بە سەردا هاتوە بۆ ئەوەی هەمووان لە بەر دەستی خوای گەورەدا رابووەستن﴿إِن كُلُّ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ إِلَّآ ءَاتِي ٱلرَّحۡمَٰنِ عَبۡدٗا ﴿٩٣﴾ لَّقَدۡ أَحۡصَىٰهُمۡ وَعَدَّهُمۡ عَدّٗا ﴿٩٤﴾ وَكُلُّهُمۡ ءَاتِيهِ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ فَرۡدًا ﴿٩٥﴾﴾(مريم) واتە: بە ڕاستی هەرچی لە ناو ئاسمانەكان و زەویدایە سەرجەم هەموو بە بەندێتی و خوڵامەتی دێنە لای پەروەردگاری بەخشەر و ملكەچی دەبن (٩٣) بە ڕاستی زۆر بەوردی سەر حیسابی هەموویانە و هەر بە هەژمار سەرژمێری

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٢٧٨) .

کردوون و هەرچیشیان کردوە چاك ئەیزانیٚ (٩٤) هەر هەموویشیان ڕۆژی قیامەت بە تاك و تەنیایی و دوور لە هەموو دەسەڵاتیك ((دێنە لای خوا)) (٩٥)

هەموو مرۆڤایەتی کۆ بوونەتەوە، پادشای پادشاکان فریشتەیەك لە فریشتەکان دەنێرێت بۆ ئەوەی هەموو خەڵکی بەرەو زەوی مەحشەر ببات، بەرەو زەوییەکی نویٚ.

خوای گەوەر دەفەرموێت: ﴿ يَوْمَ تُبَدَّلُ ٱلْأَرْضُ غَيْرَ ٱلْأَرْضِ وَٱلسَّمَٰوَٰتُ ۖ وَبَرَزُوا۟ لِلَّهِ ٱلْوَٰحِدِ ٱلْقَهَّارِ ﴾ (إبراهيم: ٤٨) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا کە ئەم زەوییەی ئێستایە ئەگۆڕدریٚ بە زەوییەکی تر، ئاسمانەکانیش هەروا!، ئەوجا هەموان لە گۆڕەکانیان دەهێنرێنە دەرو، دەبرێن بۆ بەردەستی خوای تاك و تەنیای دەسەڵاتدار))

پێغەمبەری ئازیزﷺ بە وردی باسی ئەو زەوییەی بۆ کردووین - دایك و باوك و روحم بە فیدای بێت - دەفەرموێت هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (سهل ی کوڕی سعد الساعدی) دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((يحشر الناس يوم القيامة على أرض بيضاء عفراء كقرصة النقي)) واتە: خەڵکی لە ڕۆژی قیامەتدا لە سەر زەوییەکی سپی خاکی پاك کۆدەکرێنەوە (زیندوودەکرێنەوە)، وەکو کولێرەیەکی دروستکراو لە ئاردێکی بێژراو وایە)).

زەوییەکی نویٚ بە هیچ شێوەیەك خوێنی لە سەر نەرێژراوە و هیچ تاوانێکی لە سەر ئەنجام نەدراوە، زەوییەکی سپی، پاك و بیٚ گەرد زۆر سپییە، ((كقرصة النقي)) واتە: وەکو کولێرەیەکی دروستکراو لە ئاردێکی بێژراو وایە)) بە هیچ شێوەیەك غەش و گەردی تیادا نییە، بە وردی بیر لەو وەسفەی پێغەمبەرﷺ بکەرەوە،سهل یان جگە لەو دەفەرموێت: ((ليس فيها معلم لأحد)) واتە: هیچ نیشانەیەکی تیادا نابینیت لەو نیشانانەی کە لە دونیادا ڕێگا و بانەکانمان دەناسییەوە لە دونیادا، لەویٚ هیچ خانوویەك نییە، هیچ دار و درەخت و ڕوبارێك نییە، ئەوە زەوییەکی ترە کە بە تەواوی جیاوازە لەو زەوییەی کە هەزاران هەزار

---

١ - أخرجه البخاري (٦٥٢١) ومسلم (٢٧٩٠) .

ساڵ مرۆڤی لە سەر ژیاوە. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَيَوْمَ نُسَيِّرُ ٱلْجِبَالَ وَتَرَى ٱلْأَرْضَ بَارِزَةً وَحَشَرْنَٰهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا ﴾ (الكهف: ٤٧) واتە: و ئاگاری خەڵك بکەوە بە ڕۆژێ کە کێوەکان (بەر لەهاتنی قیامەت) دەخەینە گەڕ وەکو هەور بەهەوادا دەڕۆن و زەویش بە ڕووتەڵ دەبینی کە:هیچ شتێکی بەسەرەوە نەماوە، نەکیو،نەدار،نەدرەخت، هەمووی تەخت بوە، ئەو خەڵکەیش هەموو (چاك و خراپیان) کۆ دەکەینەوە بۆ پرسیار و وەڵام و لێپرسینەوە لەکارو کردەوەکانی دونیایان و هیچ کەسێکیان ناهێڵینەوە بێ لێپرسینەوە)).

هیچ کەسێك لەو جێگەیە دواناکەوێت.

ئەمجار خەڵکی بە شێوەیەکی سەیر پۆلێن دەکرێن، کۆمەڵێك لە سەر هەردوو پێیەکانی حەشر دەکرێن، لەو کات و ساتە ترسناکەدا و لەو کێشە و گرفتە ناهەموارەدا کۆمەڵێك هەر لە گۆڕەکەی زیندوو دەکرێتەوە دەبینین فریشتەکانی خوای پەروەردگار لە چاوەڕوانی و پێشوازی ئەودان لە کەرەستەکانی قیامەتی بۆ ئامادەکراوە مەگەر تەنها ئەو کەسە جوانییەکەی بزانێت کە خۆی ئامادەی کردوە، ئەوانە کێن؟ ئەوانە بەختەوەرانن، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَوْمَ نَحْشُرُ ٱلْمُتَّقِينَ إِلَى ٱلرَّحْمَٰنِ وَفْدًا ﴾ (مریم: ٨٥) واتە: ئەی پێغەمبەرﷺ باسی ئەو ڕۆژە بکە کە ئێمە دەستە دەستە خۆپارێزەکان بەڕێز و حورمەتەوە دەبەینە دیداری خوای بەخشندە بۆ پاداش بەریز و بە سواری هەروەکو چۆن پێشوازی لە وفدێ دەکرێ.))

واتە: بە سواری، کەسی خواناس و لە خواترس کاتێ لە گۆڕەکەی زیندوو دەکرێتەوە ڕەنگە لە دونیادا هەژار بووبێت، بەڵام لە دوارۆژدا تەنها هەنگاوێك بە پێ ناڕوات، بەڵکو جۆرەها سواری ئەوتۆی بۆ ئامادە کراوە وەفریشتەکان لە چاوەڕوانی و پێشوازی ئەودان بۆ ئەوەی پێی بڵێن: سواربە، وە ئەو موژدەیەی پێ دەدەن کە دەڵێن: ﴿أَلَّا تَخَافُوا۟ وَلَا تَحْزَنُوا۟ وَأَبْشِرُوا۟ بِٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِى كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴾(فصلت: ٣٠) واتە: لە پاشەڕۆژتان مەترسن و بۆ ماڵ و منداڵیشتان

- پاش خۆتان - دڵ زویر مەبن ئێمە چاودێریان دەبین موژدەتان لێ بێت بەو بەهەشتەی بەڵێنتان پێ دەدرا لە دونیادا، مزگێنی بێت ئەمڕۆ ئەکەونە خۆشی و شادییەوە.))

تەماشای ئەو ڕێزە پیرۆزە بکە بەرانبەر ئەو کۆمەڵە ڕێزدارە لە لایەن فریشتەکانەوە ! !

ئەو کۆمەڵە موژدەی بەهەشتیان پێ دەدرێت هەر کە لە گۆڕەکەیان هاتنە دەرەوە، لە خواترسان پرسیاریان لێ دەکەن و دەڵێن: ئێوە کێن خوا موژدەی بە خەیرتان بداتێ؟ ئەوانیش بە زمانێکی شیرین وەڵامیان دەدەنەوە و دەڵێن: ﴿ نَحْنُ أَوْلِيَآؤُكُمْ فِي ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِي ٱلْـَٔاخِرَةِ ۖ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِىٓ أَنفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴾ (فصلت: ٣١) واتە: ئێمە لە ژیانی دونیادا دۆستان بووین و لە پاشەڕۆژێشدا دۆستان دەبین و لەوێ نەفستان چ بخوازێ ئامادەیە بۆتان و هەرچیش بخوازن لە بەهەشتدا بۆتان هەیە.))

خودایە.. من و ئێوە لەو خۆشبەختانە بگێڕێت.

ئەگەر هاتوو خەڵکی لەو ڕۆژەدا هەستیان بە ترس کرد ئەوا لە خواترسان لە ئارامی و دڵنیایی و ئاسوودەییدا دەبن خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلْمُتَّقِينَ فِى مَقَامٍ أَمِينٍ﴾ (الدخان: ٥١) واتە: گومان پارێزکاران لە جێگایەکی هێمن و ئاسایشدان))

هەرگیز ناترسن کاتێ خەڵکی دەترسن! هەرگیز غەمبار و دڵتەنگ نابن کاتێ خەڵکی دڵتەنگ و غەمبار دەبن!

گرووی سێیەم: هەر کە لە گۆڕەکانیان زیندوو دەکرێنەوە ئەوا بە ڕوویاندا ڕێ دەکەن!! ئایە ئەو دیمەنە بە جوانی دێنێتە پێش چاوی خۆت؟ سوێند بە خوا ئەوە دیمەنێکەو دڵەکان لە بن دەردەهێنن، بیهێنە پێش چاوی خۆت کاتێ تۆ ڕێدەکەیت یان بە سواری لە ڕۆژی مەحشەردا کەچی لە پێشەوە یان لە پاشەوە،

لای ڕاستەوە یان لای چەپتەوە خەڵکی بە سەر روویاندا ڕێ دەکەن! ! دەبینی پێیەکانی لە سەرەوەیە و رووی لە سەر زەوییە! ! بە راستی دیمەنێکی سەیر و ترسناکە! خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا﴾(الإسراء:٩٧) واتە: لە رۆژی قیامەتیشدا بە دەمەو روویی و کوێری و لاڵی و کەڕی هەموو کۆ دەکەینەوە و حەشریان دەکەین چوون لە دونیادا هەقیان نەبیستوە، هەقیان نەدیتوە لەوێش هەر نابینا و کەڕ و لاڵ دەبن،جێ و ڕێیان دۆزەخە هەرجارێکیش بلێسەی ئاگرەکە کەم و کز بوو دووبارە نیلی دەدەین و هەڵی دەگیرسێنینەوە و زیاتری دەکەین بۆیان))

ئیمامی (الترمذي) لە (سنن)[1]ەکەیدا ریوایەتی کردوە لە فەرموودەی (ابوهريرە) وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((يُحشر الناس يوم القيامة ثلاثة أصناف: صنفاً مشاة، وصنفاً ركبانا، وصنفاً على وجوههم)) فقالوا: يا رسول الله. ! وكيف يمشون على وجوههم؟! قالﷺ: ـ إن الذي أمشاهم على أرجلهم قادر على أن يمشيهم على وجوههم، أما إنهم يتقون بوجوههم كل حدب وشوك)) واتە: خەڵکی لە رۆژی قیامەتدا بە سێ شێوە و گروو حەشر دەکرێن، گروویەك بە پێ (پیادە)، گروویەکی بە سواری، گروویەکیان لەسەر روویان)) فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ چۆن بە سەر روویاندا رێ دەکەن؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ـ ئەو کەسەی کە لە دونیادا لەسەر دوو پێ رێی پێیان دەکرد دەتوانێت لە قیامەتدا لەسەر روو رێیان پێ بکات، ئەوان بە روویان خۆیان لە هەموو جێگایەکی بەرز و درك وداڵ دەپارێزن)).

لە ریوایەتێکی تردا کە (بوخاری و موسلیم)[2] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (أنس)ەوە: ((أن رجلا قال: يا رسول الله، كيف يحشر الكافر على وجهه يوم القيامة؟ قال ﷺ: ((أليس الذى أمشاه على رجليه فى الدنيا قادراً على أن يمشيه

---

١ ـ أخرجه الترمذي (٣١٤٢) وقال : هذا حديث حسن , واحمد (٢/٣٥٤ , ٣٦٣) وضعف سنده الألباني في (ضعيف الجامع) ٦٤١٧) وضعيف الترمذي , لكن يشهد لبعض ألفاظه الرواية التي تأتي عند البخاري .

٢ ـ أخرجه البخاري (٤٧٦٠) ومسلم (٢٨٠٦) .

على وجهه يوم القيامة؟)). قال قتادة: بلى وعزة ربنا)) واتە:کابرایەك گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ، چۆن بێباوەر بەسەر روویدا حەشر دەکرێت؟ پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ئایا ئەو کەسەی ڕێی پێ دەکرد لەسەر دوو پێ لە دونیادا بە توانا نییە لەسەر رووی ڕێی پێبکات؟؟)) قەتادە فەرمووی: بەڵێ سوێند بە عیززەتی پەروەردگارمان)).

ئێمەش هەموومان دەڵێین: ــ بەڵێ سوێند بە عیززەتی پەروەردگارمان ئەو دەتوانێ...

بە ڕاستی ئەوە دیمەنێکی ترسناك و بە سامە، کۆمەڵێك بە سوار و بەڕێزەوە دەیانبینی، ئەوانە ئەهلی باوەڕ ئەهلی تەقوان، ئەهلی سەقامگیری و بەردەوامبونن، ئەهلی یەکتاپەرستین، ئەهلی شوێنکەوتنن، کۆمەڵێك بە پێ ڕێدەکەن، کۆمەڵێك بە سەر روویاندا ڕێ دەکەن، هەر کە ئەو هەموو خەڵکییە گەیشتنە زەوی مەحشەر... دەمەوێت بە دڵ و گوێ و عەقڵ و هەموو هەستت لە گەڵ مندا بیر بکەیتەوە لە کاتێکدا هەموو مرۆڤایەتی دەبینی هەر لە ئادەمەوە تاکو دوایین کەس قیامەتی بە سەردا هەستاوە، لە سەر یەك زەوی و لە یەك جێگادا لە سەر زەوی مەحشەر، پاشان ڕۆژ (خۆر) لە خەڵکی نزیك دەبێتەوە، هیچ کەسێك ڕاستێتی و چۆنییەتی ئەو ڕۆژە نازانێت تەنها خوا نەبێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يَوْمَ تُبَدَّلُ ٱلْأَرْضُ غَيْرَ ٱلْأَرْضِ وَٱلسَّمَٰوَٰتُ ۖ وَبَرَزُوا۟ لِلَّهِ ٱلْوَٰحِدِ ٱلْقَهَّارِ ﴾(إبراهيم: ٤٨).واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا کە ئەم زەوییەی ئێستایە ئەگۆڕدرێ بە زەوییەکی تر، ئاسمانەکانیش هەروا! ئەوجا هەموان لە گۆڕەکانیان دەهێنرێنە دەرو، دەبرێن بۆ بەردەم خوای تاك و تەنیای دەسەڵاتدار))

پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ دەفەرموێت ــ هەروەکو لە (صحيح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرمودەی (المقداد ی کوڕی الأسود)ەوە ــ : ((تُدْنَى الشَّمْسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ الْخَلْقِ حَتَّى تَكُونَ مِنْهُمْ كَمِقْدَارِ مِيلٍ)) قَالَ سُلَيْمُ بْنُ عَامِرٍ: فَوَاللَّهِ مَا أَدْرِي

١ ــ أخرجه مسلم (٢٨٦٤) .

مَا يَعْنِي بِالْمِيلِ أَمَسَافَةَ الْأَرْضِ أَمْ الْمِيلَ الَّذِي تُكْتَحَلُ بِهِ الْعَيْنُ قَالَ: ((فَيَكُونُ النَّاسُ عَلَى قَدْرِ أَعْمَالِهِمْ فِي الْعَرَقِ فَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى كَعْبَيْهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى رُكْبَتَيْهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى حَقْوَيْهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يُلْجِمُهُ الْعَرَقُ إِلْجَامًا)) قَالَ: وَأَشَارَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِهِ إِلَى فِيهِ.)) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا ڕۆژ لە خەڵکییەوە نزیك دەکرێتەوە، تا بە ئەندازەی (میل) ێك لێیانەوە دوور دەبێت)). (سلیم ی کوڕی عامر) دەڵێت: سوێند بە خوا نازانم مەبەستی بە (میل)چییە؟ ئایا پێوانەیەکی زەوییە یان ئەو میلەیە کە چاوی پێ دەڕێژن)) پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ فەرمووی: خەڵکی هەر یەکەو بە ئەندازەی کردەوەکانی لە ناو ئارەقەدا دەبێت، هەندێکیان تاوەکو گوێزنگەکانیان، هەندێکیان تاوەکو ئەژنۆیان، هەندێکیان تا ناوکیان، هەندێکشیان ئارەقە بە تەواوی لەغاوی کردوون، دەڵێت: پێغەمبەری خوا ﷺ لێرەدا بە دەستەکانی ئاماژەی بۆ دەمی کرد)).

پاشان خەم و پەژارە زیاد دەکات!! ئایا هیچ کێشە و پەژارەیەك هەیە لەوە توندتر و سەختر بێت؟ بەڵێ... ئایا ئەو کۆسپ و خەم و خەفەتانە چییە؟ ((يُؤْتَى بِجَهَنَّمَ)) ئەی پەروەردگارمان بمانپارێزە...﴿ وَجِاْىٓءَ يَوْمَئِذِۭ بِجَهَنَّمَۚ يَوْمَئِذٖ يَتَذَكَّرُ ٱلْإِنسَٰنُ وَأَنَّىٰ لَهُ ٱلذِّكْرَىٰ ﴿٢٣﴾ يَقُولُ يَٰلَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي ﴿٢٤﴾ فَيَوْمَئِذٖ لَّا يُعَذِّبُ عَذَابَهُۥٓ أَحَدٞ ﴿٢٥﴾ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُۥٓ أَحَدٞ ﴿٢٦﴾ ﴾ (الفجر) واتە: وە لەو ڕۆژەدا دۆزەخ دەهێنرێتە ڕوو بۆ گومڕایان، لەو ڕۆژە قورسەدا ئادەمی هەرچی کردبێت بیری ئەکەوێتەوە و پەشیمان دەبێ لەسەر خراپەکانی و پەند دەگرێ وە لە کوێ پەند و ئامۆژگاری کەڵکی دەبێ بۆی؟ لەو ڕۆژەدا.. (٢٣) بەئێش و خەفەتێکەوە دەڵێت: خۆزگە من بۆ ئەم ژیانی پاشەڕۆژەم شتێکم پێش خستبا لەدونیادا..(٢٤) ئینجا لەو ڕۆژەدا سزایەك دەدات، هیچ کەسێك ناتوانێ سزای وابدات! (٢٥) و هیچ کەسێك ناتوانێ پێوەند بکات وەك پێوەندی خوا..(٢٦).

پێغەمبەری ڕاستگۆ ﷺ وەسفی کارەساتی ئەو ڕۆژەمان بە شێوەیەکی زۆر ورد و جوان بۆ دەکات، هەروەکو ئەوەی لە پێش چاومان بێت و ببینین (دایك و باوك و

ڕوحم فیدای بێت) هەروەکو لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە ((يُؤْتَى بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ زِمَامٍ، مَعَ كُلِّ زِمَامٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ يَجُرُّونَهَا)) واتە: دۆزەخ دەهێنرێت حەفتا هەزار جڵەوی هەیە، لە گەڵ هەر جڵەوێکدا حەفتا هەزار فریشتە هەن رایدەکێشن)).

ئەی پەروەردگارمان بمانپارێزە ! !

کاتێ دۆزەخ خەڵکی دەبینێ بە گەرمی هەناسە هەڵدەکێشێ و هاوار دەکات و دەنەڕێنێت و دەناڵێنێت! زۆر پەست و تووڕە دەبێت لە بەر پەستی و تووڕەیی خوای پەروەردگار! چونکە خوای پەروەردگار لەم ڕۆژەدا بە شێوەیەك تووڕە بوە هەرگیز پێش ئەوە بەو شێوەیە تووڕە نەبوە و لەوەو پاشیش بەو شێوەیە تووڕە نابێت، هەروەکو پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ دەفەرموێت لە فەرموودەی شەفاعەتی بەناوبانگدا کە لە پاشاندا بە درێژی باسی دەکەم (انشاء الله).

ڕۆژ لەسەر سەری دروستکراوەکانە، خەڵکی لە نێو ئارەقەی خۆیاندا نوقم بوون، لەولاشەوە دۆزەخ هاوار دەکات و دەناڵێنێت و دەنەڕێنێت و پەست و تووڕە بوە لە بەرتووڕە بوونی خوای پەروەردگار و خەڵکیش لە نێو ترس و باك و سامدان، لێرەدا هەرگیز ناتوانم بە جوانی ڕوونی بکەمەوە کەوا ئەو ترس و سامە چەندە کە تووشی هەموو مرۆڤایەتی دەبێت بە بێ جیاوازی تەنانەت پێغەمبەرانیش، هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هريره) وە دەڵێت: پێغەمبەری ئازیزﷺ دەفەرموێت: ((يَجْمَعُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ، فَيُسْمِعُهُمْ الدَّاعِي وَيَنْفُذُهُمْ الْبَصَرُ، وَتَدْنُو الشَّمْسُ، فَيَبْلُغُ النَّاسَ مِنْ الْغَمِّ وَالْكَرْبِ مَا لَا يُطِيقُونَ وَمَا لَا يَحْتَمِلُونَ، فَيَقُولُ بَعْضُ النَّاسِ لِبَعْضٍ: أَلَا تَرَوْنَ مَا أَنْتُمْ فِيهِ؟ أَلَا تَرَوْنَ مَا قَدْ بَلَغَكُمْ؟ أَلَا تَنْظُرُونَ مَنْ يَشْفَعُ لَكُمْ إِلَى رَبِّكُمْ؟ فَيَقُولُ بَعْضُ النَّاسِ لِبَعْضٍ: ائْتُوا آدَمَ، فَيَأْتُونَ آدَمَ، فَيَقُولُونَ: يَا آدَمُ، أَنْتَ أَبُو الْبَشَرِ، خَلَقَكَ اللَّهُ

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٨٤٢) وانظر (التتبع) للدار قطني (ص ٢٢٦ , ٢٢٧) وكذا (علله الكبير) (٧٣٢) فقد قال : (والموقوف أصح عندي) ا . هـ قله حكم الرفع .

٢ ـ أخرجه البخاري (٣٣٤٠) ومسلم (١٩٤) .

بِيَدِهِ، وَنَفَخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ، وَأَمَرَ الْمَلَائِكَةَ فَسَجَدُوا لَكَ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ؟ أَلَا تَرَى إِلَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ فَيَقُولُ آدَمُ: إِنَّ رَبِّي غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ، وَإِنَّهُ نَهَانِي عَنْ الشَّجَرَةِ فَعَصَيْتُهُ، نَفْسِي، نَفْسِي، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي، اذْهَبُوا إِلَى نُوحٍ، فَيَأْتُونَ نُوحًا فَيَقُولُونَ: يَا نُوحُ، أَنْتَ أَوَّلُ الرُّسُلِ إِلَى الْأَرْضِ، وَسَمَّاكَ اللَّهُ: عَبْدًا شَكُورًا، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، أَلَا تَرَى مَا نَحْنُ فِيهِ؟ أَلَا تَرَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ فَيَقُولُ لَهُمْ: إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ، وَإِنَّهُ قَدْ كَانَتْ لِي دَعْوَةٌ دَعَوْتُ بِهَا عَلَى قَوْمِي، نَفْسِي، نَفْسِي، اذْهَبُوا إِلَى إِبْرَاهِيمَ عليه السلام، فَيَأْتُونَ إِبْرَاهِيمَ، فَيَقُولُونَ: أَنْتَ نَبِيُّ اللَّهِ وَخَلِيلُهُ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ؟ أَلَا تَرَى إِلَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ فَيَقُولُ لَهُمْ إِبْرَاهِيمُ: إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ، وَلَا يَغْضَبُ بَعْدَهُ مِثْلَهُ، وَذَكَرَ كَذَبَاتِهِ، نَفْسِي، نَفْسِي، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي، اذْهَبُوا إِلَى مُوسَى، فَيَأْتُونَ مُوسَى عليه السلام، فَيَقُولُونَ: يَا مُوسَى، أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ، فَضَّلَكَ اللَّهُ بِرِسَالَاتِهِ وَبِتَكْلِيمِهِ عَلَى النَّاسِ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ؟ أَلَا تَرَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ فَيَقُولُ لَهُمْ مُوسَى عليه السلام: إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ، وَإِنِّي قَتَلْتُ نَفْسًا لَمْ أُومَرْ بِقَتْلِهَا، نَفْسِي، نَفْسِي، اذْهَبُوا إِلَى عِيسَى عليه السلام فَيَأْتُونَ عِيسَى، فَيَقُولُونَ: يَا عِيسَى، أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ، وَكَلَّمْتَ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ، وَكَلِمَةٌ مِنْهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ، وَرُوحٌ مِنْهُ، فَاشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، أَلَا تَرَى مَا نَحْنُ فِيهِ؟ أَلَا تَرَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ فَيَقُولُ لَهُمْ عِيسَى عليه السلام: إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ ـ وَلَمْ يَذْكُرْ لَهُ ذَنْبًا ـ نَفْسِي، نَفْسِي، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي، اذْهَبُوا إِلَى مُحَمَّدٍ ﷺ، فَيَأْتُونِّي، فَيَقُولُونَ: يَا مُحَمَّدُ، أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ، وَخَاتَمُ الْأَنْبِيَاءِ، وَغَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، أَلَا تَرَى مَا نَحْنُ فِيهِ؟ أَلَا تَرَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ (فأقول: أنا لها)[1]، قال: فَأَنْطَلِقُ فَآتِي تَحْتَ الْعَرْشِ، فَأَقَعُ سَاجِدًا لِرَبِّي، ثُمَّ يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَيَّ، وَيُلْهِمُنِي مِنْ مَحَامِدِهِ، وَحُسْنِ الثَّنَاءِ عَلَيْهِ شَيْئًا لَمْ يَفْتَحْهُ لِأَحَدٍ قَبْلِي، ثُمَّ يُقَالُ: يَا مُحَمَّدُ، ارْفَعْ رَأْسَكَ، سَلْ تُعْطَهْ، اشْفَعْ تُشَفَّعْ)). واتە: خوای گەورە لە ڕۆژی قیامەتدا خەڵکی پێشینان و پاشینان هەموو

---

١ ـ هذا الرواية عند البخاري (٧٥١٠) ومسلم (١٩٣/٣٢٦) .

لە یەك شوێندا کۆدەکاتەوە، بانگخواز دەنگی دەیانگاتێ چاو دەیانبینێت، خۆریش نزیك دەبێتەوە، خەڵکی تووشی غەم و پەژارەیەك دەبن بەرگەی ناگرن و لە توانایاندا نییە، هەندێکیان بە هەندێکی تریان دەڵێن: ئایا نابینن ئێوە لە چ حاڵێکدان؟ ئایا نابینن چی یەخەی پێ گرتوون؟ ئایا ناگەڕێن بە دوای کەسێکدا لە لای خوا شەفاعەتتان بۆ بکات؟ هەندێکیان بە هەندێکی تریان دەڵێن: بچن بۆ لای ئادەمﷺ دەچن بۆ لای ئادەمﷺو پێی دەڵێن: ئەی ئادەم ﷺ تۆ باوکی هەموو مرۆڤیت، خوا بە دەستی خۆی تۆی دروستکردوە، لە رۆحی خۆی گیانی بەبەرداکردووی، فەرمانی کرد بە فریشتەکان کڕنۆشیان بۆ بردی، کەواتە لای پەروەردگارت تکامان بۆ بکە، ئایا نابینی ئێمە لە چی حاڵێکداین؟ ئایا نابینی چی یەخەی گرتووین؟ ئادەمیشﷺ دەڵێت: ئەمڕۆ پەروەردگارم تووڕەبوونێك تووڕە بوە کە لەمەو پێش ئاوا تووڕە نەبوەو، لەمەولاش ئاوا تووڕە نابێت، ئەو درەختەکەی لە من قەدەغەکرد و منیش سەرپێچیم کرد، ئێستا هەر خەمی خۆمە، خەمی خۆمە، بچن بۆ لای یەکێکیتر، بچن بۆ لای نوحﷺ دەچن بۆ لای نوحﷺ و دەڵێن: ئەی نوحﷺ تۆ یەکەم رەوانەکراوی بۆ سەر زەوی، خوای گەورە ناوی ناوی: بەندەی سوپاسگوزار، کەواتە لای پەروەردگارت تکامان بۆ بکە، ئایا نابینی ئێمە لە چی حاڵێکداین؟ ئایا نابینی چی یەخەی پێ گرتووین؟ ئەویش پێیان دەڵێت: ئەمڕۆ پەروەردگارم تووڕەبوونێك تووڕە بوە کە لەمەو پێش ئاوا تووڕە نەبوەو، لەمەولاش ئاوا تووڕە نابێت، لە راستیدا من یەك دوعام هەبوو ئەویش لە گەلەکەمم کرد، ئێستا هەر غەمی خۆمە غەمی خۆمە، بچن بۆ لای ئیبراهیمﷺئەوانیش دەچن بۆ لای ئیبراهیمﷺ و پێی دەڵێن: تۆ پێغەمبەری خوایت و خۆشەویستی ئەوی لە سەر زەویدا، پەروەردگارت تکامان بۆ بکە، ئایا نابینی ئێمە لە چی حاڵێکداین؟ ئایا نابینی چی یەخەی پێ گرتووین؟ ئیبراهیمﷺ پێیان دەڵێت: ئەمڕۆ پەروەردگارم تووڕەبوونێك تووڕە بوە کە لەمەو پێش ئاوا تووڕە نەبوەو، لەمەولاش ئاوا تووڕە نابێت،، ئینجا باسی درۆکانی کرد، ئێستا هەر غەمی خۆمە غەمی خۆمە، بچن بۆ لای کەسێکی تر، بچن بۆ لای موساﷺ ئەوانیش دەچن بۆ لای موساﷺ و پێی دەڵێن: ئەی موساﷺ تۆ پێغەمبەری خوایت، خوای

گەورە ڕێزی زیاتری داوە بە تۆ بە پەیامەکانی و بە قسەکردن لە گەڵ تۆدا، کەواتە لای پەروەردگارت تکامان بۆ بکە، ئایا نابینی ئێمە لە چی حاڵێکداین؟ ئایا نابینی چی یەخەی پێ گرتووین؟ موسا ﷺ پێیان دەڵێت: ئەمڕۆ پەروەردگارم تووڕەبوونێك تووڕە بوە کە لەمەو پێش ئاوا تووڕە نەبوەو، لەمەولاش ئاوا تووڕە نابێت، من کەسێکم کوشتوە فەرمانم پێنەکرابوو بیکوژم، ئێستا هەر غەمی خۆمە غەمی خۆمە، بچن بۆ لای عیسا ﷺ ئەوانیش دەچن بۆ لای عیسا ﷺ و پێی دەڵێن: ئەی عیسا ﷺ تۆ پێغەمبەری خوای، لە بێشکەدا (لانکە) قسەت لە گەڵ خەڵکیدا کردوە، ڕۆحی خوا و وشەیەکی پیرۆزی ئەویت کە هەڵی داوە بۆ مریەم و بەخشراوی بە مریەم کەواتە لای پەروەردگارت تکامان بۆ بکە، ئایا نابینی ئێمە لە چی حاڵێکداین؟ ئایا نابینی چی یەخەی گرتووین؟ عیساش ﷺ پێیان دەڵێت: ئەمڕۆ پەروەردگارم تووڕەبوونێك تووڕە بوە کە لەمەو پێش ئاوا تووڕە نەبوەو، لەمەولاش ئاوا تووڕە نابێت،، ئێستا هەر غەمی خۆمە غەمی خۆمە، بچن بۆ لای کەسێکیتر بچن بۆ لای موحەممەد ﷺ ئەوانیش دێن بۆ لام، دەڵێن: ئەی موحەممەد ﷺ تۆ پێغەمبەری خوایت، دوایین پێغەمبەری، خوای گەورە لە گوناهە پێشووەکانیشت خۆش بوە، تکامان بۆ بکە لای پەروەردگارت ئایا نابینی ئێمە لە چ حاڵێکداین؟ ئایا نابینی چی یەخەی گرتووین؟ (منیش دەڵێم: من بۆ ئەو کارە) دەڵێت: منیش رادەپەڕم و دێمە ژێر عەرش، دەکەوم بە سوجدەدا بۆ پەروەردگار، ئینجا خوا دڵم دەکاتەوە چەند سوپاسگوزاریەك و ستایشێکی پیرۆز دەخاتە دڵمەوە کە لەوەوپێش نەیداوە بە کەس، ئینجا دەفەرموێت: ئەی موحەممەد ﷺ سەرت بەرز بکەرەوە، داوابکە دەتدرێتێ، تکا بکە لێت وەردەگیرێت)).

جا ئەمە ئەو ڕێزەیە کە پێی دەڵێن (المقام المحمود) کە هەموو پێغەمبەران خۆزگەی پێ دەبەن، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَمِنَ ٱلَّيۡلِ فَتَهَجَّدۡ بِهِۦ نَافِلَةٗ لَّكَ عَسَىٰٓ أَن يَبۡعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامٗا مَّحۡمُودٗا ﴾(الإسراء:٧٩) واتە: لە بەشێکی شەویشدا خەوت ماندوو بکە بە شەونوێژەوە و قورئانی زۆری تیا بخوێنە، ئەمەش بەهرەیەکی تایبەتەو، دراوە بە تۆ و زیادە لە فەرزەکانیشە، بە ئومێد بە پەروەردگارت بتنێرێتە

شوێن و جێگایەکی پەسەند و بەرێزەوە (مقام المحمود) پێشینان و پاشینانیش سوپاست بکەن)).

دەڵێم: سوێند بە خوا هیچ کەسێك رێز و پایەی پێغەمبەری خواﷺ نازانێت وەکو خوای پەروەردگار، خۆشەویستمان ﷺ لەم کات و ساتە ترسناك و بە سامەدا پلە و پایە و رێزی دەردەکەوێت، لە کاتێکدا ابراهیم﵇ دەفەرموێت: هەر غەمی خۆمە، موسا﵇دەفەرموێت: هەر غەمی خۆمە، عیسا﵇ دەفەرموێت: هەر غەمی خۆمە، نوح﵇دەفەرموێت: هەر غەمی خۆمە، هەروەها باوکی هەموو مرۆڤایەتی کە ئادەمە﵇دەفەرموێت: هەر غەمی خۆمە، بەڵام خۆشەویست ﷺ دەفەرموێت: ئەو کارە بۆ من بە جێبهێلن.

خۆشەویستان... ئەمە رێز و پلە و پایەی پێغەمبەری نازدارە ﷺ لای خوای پەروەردگار: ((يَا مُحَمَّدُ، ارْفَعْ رَأْسَكَ، سَلْ تُعْطَهْ، اشْفَعْ تُشَفَّعْ ، فَأَرْفَعُ رَأْسِي، فَأَقُولُ: يَا رَبِّ، أُمَّتِي أُمَّتِي)) واتە: ئەی موحەممەدﷺ.. سەرت بەرز بکەرەوە داوابکە دەتدرێتێ، تکا بکە لێت وەردەگیرێت، منیش سەرم بەرزدەکەمەوەو دەڵێم: ئەی پەروەردگارم ئوممەتەکەم ئوممەتەکەم))

لەو کاتەدا خۆشەویستمانﷺ ئوممەتەکەی پێش هەموو ئوممەتەکان دەخات، ئەو ئوممەتەی کە بە جوانی قەدری پێغەمبەرەکەیﷺنازانێت ــ ئیللا کەسانێك نەبێت خوای گەورە رەحمی پێ کردبێت ــ سوێند بە خوا ئەگەر ئەم ئوممەتە قەدری پێغەمبەرەکەیﷺ بزانیبایە ئەوا بەم شێوەیە نەدەبوو، ئاهـ ە ئەگەر ئەم ئوممەتە قەدری بزانن و بگەڕێنەوە بۆ سەر رێگا و بەرنامەکەی ئەو، فەرمانەکانی ئەویان جێبەجێ بکردبایە و وازیان لە قەدەغەکراوەکانی بهێنابا و سنورەکان ئەویان نەدەبەزاند و دەستیان بە شەریعەت و بەرنامەکەی ئەوەوە بگردبایە و بانگەوازەکەیان بڵاودەکردەوە، سوێند بە خوا ئەگەر وا بکەن ئەوا هەرگیز ئەو قەزەمە بێ نرخ وسووکانە لێرە و لەوێ نەدەچوونە سەر ئەو لوتکە بەرزانە، زمانیان درێژ نەدەکردە سەر مرواری تاجی سەر هەموو مرۆڤایەتیﷺ، دڵنیابن ئەو کورتە باڵا بێنرخانە هەرگیز دەست درێژی و دەمدرێژیان نەکردوەتە سەر پێغەمبەری

خواﷺ ئیللا بە هۆی کەمتەرخەمی ئێمەوە نەبێت! تەنها بە هۆی تاوانەکانمانەوە نەبێت! تەنها بە هۆی دوور کەوتنەوەمان لە ڕێگا و بەرنامەکەی خۆشەویست و بیلبیلەی چاوەکانمانﷺ!

لە فەرموودەیەکی دوور و درێژدا کە لە بەشی پێشوودا باسم کرد، ئەو فەرموودەیە کە (ابو یعلی الموصلی) لە(الکبیر)دا و ئیمامی (البیهقی) لە(البعث)دا و (الطبري) لە تەفسیرەکەیدا و (الطبراني) لە (الطوالات)دا و جگە لەوان ریوایەتیان کردوە(کە لە سەنەدەکەیدا (ضعف)[1] هەیە)، هەموویان لە ڕێگای (اسماعیل ی کوڕی رافع) ەوە کە کەسێکی (ضعیف) ە، هەروەها (محمدی کوڕی زیاد) لە سەنەدەکەیدا هەیە کە کەسێکی نەناسراوە (مجهول)ە، لەو فەرموودەیەدا هاتوە کە خوای گەورە بە خۆشەویستەکەی ﷺ دەفەرموێت: ((يَا مُحَمَّدُ، ارْفَعْ رَأْسَكَ، سَلْ تُعْطَهْ، اشْفَعْ تُشَفَّعْ)) واتە: ئەی موحەممەد.. سەرت بەرز بکەرەوە داوابکە دەتدرێتێ، تکا بکە لێت وەردەگیرێت)) خۆشەویست دەفەرموێت: ((يا رب وعدتني الشفاعة فشفعني في خلقك)) واتە: ئەی پەروەردگارا! بەڵێنت پێدام بە شەفاعەت، کەواتە شەفاعەتم وەرگرە بەرانبەر بە دروستکراوەکانت)).

الله أكبر!! ((فأقضي بينهم)) واتە: داوەری نێوانیان دەکەم)) ئەم شەفاعەتە پێی دەڵێن (الشفاعه العامه) واتە: شەفاعەتی گشتی، چونکە شەفاعەتێکی تر هەیە تەنها بۆ ئوممەتەکەی (موحەممەد)ە ﷺ، بەڵام شەفاعەتی گشتی بۆ هەموو خەڵکییە، پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ شەفاعەت دەکات بۆ هەموو مرۆڤایەتی بۆ ئەوەی خوای پەروەردگار لە نێوان خەڵکی حوکمی خۆی بکات، بۆ ئەوەی خەڵکی لەو جێگە ترسناك و بە سامەدا ڕانەوەستن لە مەحشەردا، خوای گەورە دەفەرموێت: ((قد شفعتك، أنا آتيكم لأقضي بينكم)) قال ﷺ ((فأرجع فأقف بين يدي الناس)) واتە: ئەوا شەفاعەتەکەی تۆم وەرگرت، ئێستا دێم بۆ ئەوەی لە نێوانتاندا داوەری بکەم)) پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: منیش دەگەڕێمەوە و لە

---

١ ـ و راجع كلام الحافظ في (الفتح) (١١/٣٦٨).

نێوان خەڵكيدا ڕادەوەستم))

ئەمجار فريشتەكان دەست بە دابەزين دەكەن و بۆ ئەوەی لە دەوری خەڵكی بووەستن پۆل پۆل لە هەموو لايەكەوە، پاشان ئەو فريشتانە دادەبەزن كە هەڵگرتنی عەرشيان پێ سپاردراوە بە (حملە العرش) ناسراون و ئەوانيش دەڵێن: ((سبحان ذي الملك والملكوت، سبحان ذي العزة والجبروت، سبحان من كتب الموت على الخلائق، وهو الحي الذي لا يموت، سبحان قدوس قدوس، رب الملائكة والروح)) فيقول أهل الأرض للملائكة: ((أفيكم ربنا؟ فيقولون: لا هو آت)) واتە: پاكی وبێگەردی بۆ خاوەن موڵك و شكۆ و دەسەڵات، پاكی و بێگەردی بۆ خاوەن عيززەت و هێز و توانا، پاكی و بێگەردی بۆ ئەو كەسەی مردنی لە سەر هەموو دروستكراوەكان نوسيوە، هەر ئەويش زيندوە و هەرگيز نامرێت، پاكی و بێگەردی بۆ كەسی پيرۆز و موبارەك و خاوێن، خوای فريشتەكان و جبرائيل)) خەڵكی سەر زەوی بە فريشتەكان دەڵێن: ئايا پەروەردگارمان لە گەڵ ئێوەدايە؟ ئەوانيش دەڵێن: نەخێر ئەو ئێستا دێت))

خوای گەورە دێت، هاتنێك شايستەی گەورەيی و مەزنی ئەو بێت.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّآ أَن يَأْتِيَهُمُ ٱللَّهُ فِى ظُلَلٍ مِّنَ ٱلْغَمَامِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَقُضِىَ ٱلْأَمْرُ ۚ وَإِلَى ٱللَّهِ تُرْجَعُ ٱلْأُمُورُ﴾(البقرة٢١٠) واتە: ئاخۆ پەيرەوانی شەيتان بێلەمە لە ڕۆژی قيامەتدا خوای گەورە لە پەڵەهەورێكی سپيدا بێتە لايان و داوەرييان بكا، فريشتەكانيش بەريز ئامادە بن بۆ تێپەرانی بڕيارەكانی خوا، دادگايشيان ببڕێتەوە و بنێردرێن بۆ دۆزەخ، دەبێ بەدەرلەمە چاوەڕوانی چی بن؟ ئەوساش ئەنجامی هەموو كارێ بێنرێتەوە لای خوای گەورە و بەدادگەرانە داوەرييان بكات.)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَجَآءَ رَبُّكَ وَٱلْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا﴾(الفجر: ٢٢) براكەم وەسفی هاتنی خوای گەورە دامەڕنە و مەيچوێنە و مەيشوبهێنە و لاشەی بۆ دامەنێ، بزانە هەر خەياڵاتێك بە مێشكتدا دێت، ئەوا خوای گەورە لەوە جياوازە،

خوای گەروە دادەبەزێت بە شێوەیەك شایستەی گەورەی و مەزنی خۆی بێت ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ﴾ الشورى: ١١، واتە: هیچ شتێك نییە لە وێنەی ئەو (خوا) یە نە لە زاتیا نە لە سیفاتیا نە لە کرداریا بۆ خۆی تەنیایە و لە هەموو شتێك بێ نیازە و هەموو شتێکیش نیازمەندە بەو، ئەویشە بیسەری بینا بە ئاگایە بە وتەی بەندەکانی بینایە بۆ کار و کرداریان)) .

پاکی و بێگەردی بۆ ئەو کەسەی بە هیچ شتێك ناشوبهێنرێت و وێنە و شێوە و هاوتا و هاوچەشنی نییە، نە کوڕی هەیە نە باوك: ﴿قُلْ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ﴿١﴾ ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ﴿٢﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ﴿٣﴾ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌۢ ﴿٤﴾﴾(الإخلاص) واتا: ئەی موحەممەدﷺ بڵێ: ئەو پەروەردگارەی کە من دەیپەرستم تاك و تەنیایە و هاوەڵ و هاوبەشی نییە (١) ئەو خوایە ـ کە ناوی الله یە ـ جێگای هیوا و ئومێدە و بێ نیازیشە هیچ کەسێکیش ـ جگە لەو ـ شایانی ئەوە نییە گیروگرفتەکان ببرێنە بۆ چارەسەر، هەر ئەوزاتە گەورەیشە کە دەبێ هەر بۆ لای ئەو بگەڕێینەوە (٢) کەسی لێ نەبوە و هیچ ڕۆڵەیەکی نییە ـ وەك جولەکە و گاوڕ و بتپەرستەکان دەڵێن ـ چونکە خوا زۆر بڵند و پاك و بێخەوش و دوورە لەو جۆرە بیر و بۆچوونانە و لە کەسیش نەبوە و بێ دایك و بابە، چونکە هەموو شتێکی لە دایك بوو تازە و نوێیە و خوا نییە و سەرەتایەکی هەیە، بەڵام خوا بێ سەرەتا و (ئەزەل) ییە (٣) هەرگیز هیچ کەسێك هاوشێوە و هاوتای نییە و کەسێ ناتوانێ بەرهەڵستی بکات (٤).

خوای گەورە دادەبەزێت و عەرش و کورسی دادەنرێت بە شێوەیەك خوای گەورە خۆی ویستی لێ بێت و شایستەی مەزنی خۆی بێت ئەمجار بانگ دەکات و دەڵێت: ((أيها الناس، لقد أنصت إليكم كثيرا منذ خلقتكم الى يومكم هذا، أسمع صوتكم، وأرى أعمالكم، فأنصتوا اليوم إلي فإنما هي أعمالكم و صحفكم تقرأ عليكم، فمن وجد خيراً فليحمد الله، ومن وجد غير ذلك فلا يلومن إلا نفسه)). واتە: ئەی خەڵکینە ! لەوکاتەوە ئێوەم دروست کردوە تاکو ئەمڕۆ زۆر لە ئێوەم بیست و

کردەوەکانتان دەبینم، ئەمڕۆ گوێ لە من بگرن، تەنها کردەوەکان و نامەی کارەکانتانە بە سەرتاندا دەخوێنرێتەوە، هەرکەسێ چاکەی بینی ئەوا با سوپاسی خوا بکات و هەرکەسێ جگە لەوەی بینی ئەوا بە تەنها لۆمەی خۆی بکات)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ ۞ أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَٰبَنِيٓ ءَادَمَ أَن لَّا تَعْبُدُوا۟ ٱلشَّيْطَٰنَ ۖ إِنَّهُۥ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٦٠﴾ وَأَنِ ٱعْبُدُونِى ۚ هَٰذَا صِرَٰطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا ۖ أَفَلَمْ تَكُونُوا۟ تَعْقِلُونَ ﴿٦٢﴾ هَٰذِهِۦ جَهَنَّمُ ٱلَّتِى كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٦٣﴾ ٱصْلَوْهَا ٱلْيَوْمَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٦٤﴾ ٱلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰٓ أَفْوَٰهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَآ أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُم بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿٦٥﴾ ﴾ (یس). واتە: ئەی نەوەکانی ئادەم! ئاخر من پێشتر وەسیەتم بۆ نەکردن کە شەیتان نەپەرستن چونکە ئەو بۆ ئێوە دوژمنێکی ئاشکرایە؟ (٦٠) ئەی فەرمانم پێ نەکردن کە تەنها من بپەرستن و پەیرەوی لە من بکەن، ئا ئەمەیە (واتە: پەرستنم بە تەنیا) ڕێ ڕاستەکە.(٦١) بێ گومان شەیتان خەڵکێکی زۆری گومڕا کرد لێتان دە ئایا تێناگەن و ژیرنابن؟.(٦٢) ئا ئەمە هەر ئەو دۆزەخەیە کە لە دونیادا بەڵێنتان پێ درابوو، بڕواتان نەکرد.(٦٣) دەفەرموون بە هۆی بێ باوەڕیتانەوە ئەمڕۆ بچنە ناوی.(٦٤) ئەمڕۆ (ڕۆژی قیامەت) مۆر دەدەین بە سەردەمیاندا و ناتوانن بە زمان هیچ قسەیەك بکەن دەستەکانیشیان قسەمان لەگەڵ ئەکەن پێیەکانیشیان شایەتی دەدەن بەوەی کردوویانە. (٦٥).

تذكر وقوفك يوم العرض عرياناً ... مستوحشاً قلق الأحشاء حيراناً
والنار تلهب من غيظ ومن حنق ... على العصاة.. ورب العرش غضباناً
اقرأ كتابك يا عبدُ على مهل ... فهل ترى فيه حرفاً غير ما كانا؟
فلما قرأت ولم تنكر قراءته ... وأقررت إقرار من عرف الأشياء عرفانا
نادى الجليل.. خذوه يا ملائكتي ... وأمضوا بعبد عصى للنار عطشاناً
المشركون غداً في النار يلتهبوا ... والموحدون بدار الخلد سكاناً

خوای گەورە من و ئێوە لە ئەهلی ئیمان و یەکتاپەرستی بگێڕێت، خودایە بە

ڕەحمەتی خۆت دامانپۆشە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَجَآءَ رَبُّكَ وَٱلْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ﴿٢٢﴾ وَجِاْىٓءَ يَوْمَئِذٍۭ بِجَهَنَّمَ ۚ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ ٱلْإِنسَٰنُ وَأَنَّىٰ لَهُ ٱلذِّكْرَىٰ ﴿٢٣﴾ يَقُولُ يَٰلَيْتَنِى قَدَّمْتُ لِحَيَاتِى ﴿٢٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُعَذِّبُ عَذَابَهُۥٓ أَحَدٌ ﴿٢٥﴾ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُۥٓ أَحَدٌ ﴿٢٦﴾ يَٰٓأَيَّتُهَا ٱلنَّفْسُ ٱلْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾ ٱرْجِعِىٓ إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾ فَٱدْخُلِى فِى عِبَٰدِى ﴿٢٩﴾ وَٱدْخُلِى جَنَّتِى ﴿٣٠﴾﴾ (الفجر) واتە: لەو ڕۆژەدا پەروەردگارت هات بە هاتنێك شیاوی خۆی بێت و فریشتەكانیش لەگەڵی ریز ریز (٢٢) وە لەو رۆژەدا دۆزەخ دەهێنرێتە ڕوو بۆ گومڕایان، لەو ڕۆژە قورسەدا ئادەمی هەرچی كردبێت بیری ئەكەوێتەوە و پەشیمان دەبێ لەسەر خراپەكانی و پەند دەگرێ وە لە كوێ پەند و ئامۆژگاری كەڵكی دەبێ بۆی؟ لەو ڕۆژەدا (٢٣) بەئێش و خەفەتێكەوە دەڵێت: خۆزگە من بۆ ئەم ژیانی پاشەرۆژەم شتێكم پێش خستبا لەدونیادا (٢٤) ئینجا لەو رۆژەدا سزایەك دەدات، هیچ كەسێك ناتوانێ سزای وابدات! (٢٥) و هیچ كەسێك ناتوانێ پێوەند بكات وەك پێوەندی خوا (٢٦) وە لەسەرەمەرگدا بە نەفسی ئیماندار دەوترێت: ئەی گیان و رۆحی! ئارامبە بە یاد و زیكری خوا..(٢٧) بگەڕێوە بۆلای پەروەردگارت، ئاوا كە ڕازی كردبوویت بە پاداشتی خۆی و لێت ڕازی بوە بەهۆی ئەوەی پێشی خۆتت خستوە لە كردەوەی چاك (٢٨) دەبچۆڕە ناو گیانی بەندە ساڵحەكانمەوە (٢٩) وە بچۆڕە بەهەشتە ڕازاوەكەمەوە كە ئامادەم كردوە بۆت (٣٠).

بەڕێزان.. ئایا دەزانن یەكەم كەس كێیە خوای گەورە لەو رۆژە سامناك و ترسناكەدا بانگ دەكات؟ ئەو كەسە ئادەمە.!

لە هەردوو كتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرمودەی (ابوسعید الخدری) یەوە كەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((يقول الله تعالى: يا آدم، فيقول: لبيك وسعديك، والخير في يديك، فيقول: أخْرِج بعث النار، قال: وما بعث النار؟ قال: من كل ألف

١ ـ أخرجه البخاري (٣٣٤٨) و(٦٥٣٠) ومسلم (٢٢٢).

تسعمائة وتسعة وتسعين، فعنده يشيب الصغير، وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا، وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُم بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ)) قالوا: يا رسول الله، وأينا ذلك الواحد؟ قال: ((أبشروا، فإن منكم رجلا، و من يأجوج ومأجوج ألفاً))ثم قال: ((والذي نفسي بيده إني أرجوا أن تكونوا ربع أهل الجنة)) فكبرنا، فقال: ((أرجوا أن تكونوا ثلث أهل الجنة)) فكبرنا. فقال: ((أرجوا أن تكونوا نصف أهل الجنة)) فكبرنا، فقال: ((ما أنتم في الناس إلا كالشعرة السوداء في جلد ثور أبيض أو كشعرة بيضاء في جلد ثور أسود))، واتە: خوای گەورە دەفەرموێت: ئەی ئادەم، دەڵێت: گوێڕایەڵم و لە خزمەتتام چاکەیش لە دەستی تۆدایە، دەفەرموێت: وەفدی ئاگر بنێرە، ئەویش دەڵێت: وەفدی ئاگر چەندە؟ فەرمووی: لە هەموو هەزارێك نۆ سەد ونەوەت و نۆ، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: لەو کاتەدا منداڵ سەری سپی دەبێت، ﴿وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى ٱلنَّاسَ سُكَٰرَىٰ وَمَا هُم بِسُكَٰرَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ ٱللَّهِ شَدِيدٌ﴾(الحج: ٢) واتە: هەرچی مێینەی دوو گیان و سکپڕیشە لە ترس و لە هەیبەتا سکەکەی دادەنێ و لە باری دەچێت و هەموو خەڵکیش وەك مەست و سەرخۆش دەبینی، خۆ لە ڕاستیدا مەست و سەرخۆش نین بەڵکو سزای خوا زۆر توند و سەختە بۆیە ئاوا بیر و هۆشیان نەماوە و وەك سەرخۆشیان لێ هاتوە)) فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺئەو پیاوە کاممانە؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: مژدەتان لێبێت، لە یەئجوج و مەئجوج هەزارێك و لە ئێوە پیاوێك)) ئەمجار پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: سوێند بە ئەو کەسەی گیانی من بە دەستە ئومێدەوارم ئێوە چواریەکی ئەهلی بەهەشت بن)).

ئێمەش سوپاس گوزاری خوا بووین و وتمان (الله أكبر)، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: من خوازیارم سێیەکی ئەهلی بەهەشت بن)) ئێمەش سوپاس گوزاری خوا بووین و وتمان (الله أكبر)، پێغەمبەری خواﷺ لە جاری سێیەمدا فەرمووی: من خوازیارم نیوەی ئەهلی بەهەشت بن، نمونەی ئێوە لە ناو خەڵکیدا وەکو موویەکی ڕەش وان لە پێستی گایەکی سپیدا یان وەکو موویەکی سپی لە پێستی گایەکی ڕەشدا)).

پاشان بانگی (نووح) دەکرێت، هەروەکو لە (صحیح البخاری)[١] دا هاتوە لە فەرمووودەی (ابی سعید الخدری) یەوە کەوا خۆشەویستمان ﷺ فەرموویەتی: ((((یدعی نوح عليه السلام یوم القیامة، فیقول: لبیك وسعدیك یا رب، فیقول: هل بلغت؟ فیقول: نعم. فیقال لأمته: هل بلغكم؟ فیقولون: ما أتانا من نذیر، فیقول: من یشهد لك؟ فیقول: محمدوأمته، فتشهدون له أنه قد بلغ ((وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا)).

واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا بانگی نووح عليه السلام دەکرێت، ئەویش دەڵێت: گوێڕایەڵم و لە خزمەتتام ئەی پەروەردگارا.. خوای گەورە دەفەرموێت: ئایا بانگەوازی دینەکەی خوات گەیاند؟ ئەویش دەڵێت: بەڵێ، ئەمجار بە ئوممەتەکەی دەڵێن: ئایا نووح عليه السلام ئاگادارتانی کردەوە؟ ئەوانیش دەڵێن: هەرگیز هیچ ترسێنەرێکمان بۆ نەهاتوە، ئەویش بە نووح عليه السلام دەڵێت: کێ شایەتیت بۆ دەدات؟ ئەویش دەڵێت: (موحەممەد)ﷺ و ئوممەتەکەی، ئێوەش شایەتی بۆ دەدەن کە بانگەوازەکەی گەیاندوە و ئەوانی ئاگادار کردوەتەوە ((وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا)). واتە: پەیامبەریش بەسەر گشتانەوە چاودێر و شایەت بێت ئاخۆ کێ دوای کەوتوە و کێیش سەرپێچی لێ کرد)).

بە ڕاستی قەومەکەی نووح سەیرن!! نۆ سەد و پەنجا ساڵ بانگی ئەوانی کرد بۆ سەر ڕێگای ڕاستی کەچی دەڵێن: هەرگیز ئەویان نەبینیوە!! خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِۦ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا فَأَخَذَهُمُ ٱلطُّوفَانُ وَهُمْ ظَـٰلِمُونَ﴾ (العنكبوت:١٤) واتە: بە ڕاستی ئێمە (نووح)مان نارده لای هۆزو گەلەکەی خۆی بۆ ئەوەی یەکتاناسینیان پێ ڕابگەیەنێت، ئەویش ئەوەبوو بێ وچان قۆڵی لێ هەڵماڵی، هەزار ساڵ ـ پەنجا کەم ـ لە ناویاندا مایەوە و ژیا بە شەو و بە ڕۆژ، بە ئاشکراو بە نهێنی، تێدەکۆشا و بانگی ئەکردن بۆ لای خوا کەچی ئەوان ڕۆژ لە دوای ڕۆژ بۆ پەرستنی بتەکانیان سوورتر دەبوون دەرەنجام تۆفان و سێڵاو هەموویانی گرت، چوون ئەوان ستەمکار بوون)).

---

١ ـ أخرجه البخاري (٤٤٨٧).

لە گەڵ ئەوەشدا دەڵێن: هیچ کەسێکمان بۆ نەهاتوە و هیچ ترسێنەرێکمان بۆ نەهاتوە!! بەڵام ئوممەتەکەی (موحەممەد) ﷺ شایەتی بۆ (نووح) دەدەن کەوا ئەو بانگەوازەکەی گەیاندوە ئەمجار گوتی: ئەوە مەبەستی ئەو ئایەتەیە کە دەڵێت:

﴿ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَٰكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِّتَكُونُوا۟ شُهَدَآءَ عَلَى ٱلنَّاسِ وَيَكُونَ ٱلرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ﴾ (البقرة١٤٣) واتە: هەرچۆنێ بۆ ئایینی پیرۆزی ئیسلام ڕێنماییمان کردن، هەر ئاواش لە تەواوی ئیش و کاردا کردومانن بە ئوممەت و گەلێکی میانەڕەو واتە: ئێوە ئەی موسڵمانان! نە وەکو گاورەکان (نصاری) زێدە ڕەون و نەوەکو جوولەکەش کەمتەرخەمن، کەوابوو ئێوە ئوممەتێکی خێرخواز و هەڵبژێردراون، تا لەسەر ئەو خەڵکە ببنە شایەت کە: بەڵێ.. پەیامبەر ﷺ پەیامەکەی خوای گەورەی بەراست و ڕەوان گەیاند، و پەیامبەریش ﷺ بەسەر گشتانەوە چاودێر و شایەت بێت ئاخۆ کێ دوای کەوتووە و کێیش سەرپێچی لێ کرد، لە ڕۆژی قیامەتیشدا لەولاشەوە هەم پێغەمبەرﷺ و هەم ئوممەتەکەی ببنە شایەت بۆ پێغەمبەران کە بەرنامەکەی خوایان گەیاند بە ئوممەتەکەیان)).

مانای (الوسط: دادپەروەرییە)

لە ڕیوایەتێکی تردا کە (ابن ماجە) بە سەنەدێکی (صحیح)[1] لە (ابو سعید الخدری) یەوە ریوایەتی کردوە دەڵێت: خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((فتدعی أمة محمد، فیقال: هل بلغ هذا؟ فیقولون: نعم، فیقول: وما علمکم بذلك؟)) واتە: ئەمجار بانگی ئوممەتی موحەممەدﷺ دەکرێت، پێیان دەڵێن: ئایا ئەم پێغەمبەرە پەیامەکەی گەیاند؟ ئەوانیش دەڵێن: بەڵێ، پێیان دەگوترێت: ئێوە چۆن دەزانن؟))

ئێمە پێغەمبەر(نووح)مان نەبینیوە چۆن شایەتی بانگەوازەکەی دەدەین؟ ئەم ئوممەتە پیرۆزە لە وەڵامدا دەڵێن: ((أخبرنا نبینا ﷺ بذلك أن الرسل قد بلغوا

---

١ ـ أخرجه ابن ماجه (٤٢٨٤) وأحمد (٥٨/٣) وصححه الشيخ الألباني في صحيح ابن ماجه .

فصدقناه)) واتە: پێغەمبەرەکەمان ﷺ ئەوەی پێ ڕاگەیاندین کە ئەو پێغەمبەرانە هەموو پەیامەکەی خوایان گەیاندوە و ئێمەش باوەڕمان پێ کرد))

هەموو ئەو باس و هەواڵانەی کە لە (موحەممەد) ﷺ ەوە هاتوە ئێمە باوەڕمان پێی هێناوە.

پاشان بانگی پێغەمبەر (عیسا) دەکرێت: ﴿وَإِذْ قَالَ ٱللَّهُ يَٰعِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ ءَأَنتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ ٱتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَٰهَيْنِ مِن دُونِ ٱللَّهِ ۖ قَالَ سُبْحَٰنَكَ مَا يَكُونُ لِيٓ أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ ۚ إِن كُنتُ قُلْتُهُۥ فَقَدْ عَلِمْتَهُۥ ۚ تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَآ أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ ۚ إِنَّكَ أَنتَ عَلَّٰمُ ٱلْغُيُوبِ ﴿١١٦﴾ مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَآ أَمَرْتَنِي بِهِۦٓ أَنِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ ۚ وَكُنتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَّا دُمْتُ فِيهِمْ ۖ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنتَ أَنتَ ٱلرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ ۚ وَأَنتَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١١٧﴾ إِن تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ ۖ وَإِن تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنتَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١١٨﴾ قَالَ ٱللَّهُ هَٰذَا يَوْمُ يَنفَعُ ٱلصَّٰدِقِينَ صِدْقُهُمْ ۚ لَهُمْ جَنَّٰتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۚ رَّضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا۟ عَنْهُ ۚ ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١١٩﴾﴾ (المائدة) واتە: ئەو کاتەش وە بیر بێنە کە خوای کاربزان لە ڕۆژی قیامەتدا بە عیسای کوڕی مەریەم ئەڵێ: ئەرێ تۆ بەو خەڵکەت گوت کە لە جیاتی خوای تاك و تەنیا خۆت و دایکت بکەنە دوو خوا؟ عیسایش دەڵێ: خوایە! من هەمیشە تۆ بە پاك و خاوێن ڕائەگرم و هەرگیزیش بۆ من ناشێ شتێکی ناراست و ناشیاوی وا بەرامبەر بە تۆ بڵێم ئەگەر ئەو قسەیەم کردبێ،بێ شك تۆ خۆت دەزانی، هەرچی لە ناخی مندایە تۆ ئەیزانیت بەڵام من دەربارەی ئەوەی لە نەفس و زاتی تۆدایە شتێکی ئەوتۆ نازانم بە ڕاستی تەنها هەر خۆتی بە هەموو نادیارەکان زانایت. (١١٦) چیت فەرمان پێ کردوم منیش هەر ئەوەم پێ گوتوون، پێم وتوون: بە تەنها هەر (الله) بپەرستن کە پەروەردگاری من و ئێوەیە هەتا لە ناویشیاندا بووم ئاگاداریان بووم کە مردیشم بە فەرمانی خۆت ئیتر بۆ خۆت چاودێر و ئاگادارایان بوویت دیاریشە کە تۆ بۆ خۆت بە سەر هەموو شتێکا بە ئاگای. (١١٧) ئیستایش ئەگەر تۆ سزایان بدەیت بێ گومانە کە بەندەی خۆتن و

کەسیش بۆی نییە هیچ بڵێت، ئەگەر لێشیان ببووریت، ئەوە خۆت چاك دەزانی و بۆ خۆشت دەسەڵاتدار و کارجوانی.(١١٨) خوای بە هەق پاش ئەو هەموو ئامۆژگارییە کردنی، فەرمووی: ئیتر ئەمڕۆ ڕاستگۆیان، ڕاستگۆییان کەڵکیان پێ دەگەیەنێت، واتە: تەنیا یەك خواپەرستان قازانجیانە، بۆ خواپەرستانی ڕاستگۆ لە بەهەشتدا چەند باخاتێك هەیە و بە بەریاندا چەندین ڕووبار بە خوڕ دەچێت بە هەتا هەتاییش تێیاندا ئەمێننەوە، خوای میهرەبان لێیان ڕازییە، واتە: کردەوەکانی وەرگرتوون و ئەوانیش لە خوا ڕازین هەر ئەوەیش سەرکەوتن و سەرفرازی گەورەیە.(١١٩).

پاشان لەو ڕۆژەدا خوای گەورە بانگی هەموو پێغەمبەران دەکات و دەفەرموێت: ﴿يَوْمَ يَجْمَعُ ٱللَّهُ ٱلرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَآ أُجِبْتُمْ ۖ قَالُوا۟ لَا عِلْمَ لَنَآ ۖ إِنَّكَ أَنتَ عَلَّٰمُ ٱلْغُيُوبِ﴾(المائدة: ١٠٩) واتە: لەو ڕۆژە بترسن کە خوا گشت پەیامبەرەکانی خۆی کۆدەکاتەوە ئەوجار لێیان ئەپرسێ و ئەفەرموێ: ئەرێ چۆن وەڵامێکتان درایەوە لە لایەن ئەو گەلانەوە نێردران بۆ لایان، کاتێ بانگتان دەکردن بۆ ڕێی ڕاست؟ لە بەر شەرم و ئەدەبی خۆیان و سەختی ڕۆژەکە ئەڵێن: خوایە! ئێمە هیچ زانیارییەکمان لەو بارەیەوە نییە چونکە بێ گەمان تەنها هەر ئەتۆی کە بە تەواوی لە حاڵی گشت نادیارەکان بە ئاگای)).

(الحسن) و (مجاهد) و جگە لەوان[١] دەڵێن: بە هۆی ترس و سام و بیمی ئەو ڕۆژە بەو شێوەیە وەڵامیان دایەوە)) خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَلَنَسْـَٔلَنَّ ٱلَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَلَنَسْـَٔلَنَّ ٱلْمُرْسَلِينَ﴾ (الأعراف: ٦) واتە: دڵنیابن لەو کەسانە پەیامبەرانیان بۆ هاتوە دەپرسینەوە و دەڵێین: ئاخۆ کاتێ بەرنامەی خواتان پێ ڕاگەیەنرا لە لایەن پێغەمبەرانەوە وەڵامتان چی بوو بۆیان؟ وە لە پێغەمبەرەکانیش دەپرسین: ئەرێ بەرنامەکەی خواتان گەیاند؟)

تەنانەت پێغەمبەرانیش پرسیاریان لێ دەکرێت دەربارەی گەیاندنی پەیامەکەی خوا، هەمووان پرسیاریان لێ دەکرێت!! بە ڕاستی ئەوە دیمەنێکی زۆر گران و

١ ـ تفسير ابن كثير لسورة المائدة : ١٠٩ (٤١٠/٥ ط أولاد الشيخ) .

قورسە! ڕۆژ نزیك بوەتەوە و لە سەر سەری خەڵكی ڕاوەستاوە، لەولاشەوە دۆزەخ دەنەڕێنێت و دەناڵێنێت و هاوار دەكات، پاشان شای شاهان بانگی ئادەم دەكات و دەفەرموێت: ((أخرج بعث النار)) هەروەكو لە پێشدا باسمان كرد، بە جوانی بیر لەو وشانە بكەرەوە، سوێند بە خوا هیچ كەسێك ناتوانێت هەرچەندە خوای گەورە ئەوپەڕی ڕەوانبێژی و زمانپاراوی و پێ بەخشیبێت، كە بە جوانی ئەو مانا و واتانە وەكو خۆی شی بكاتەوە!!

دەڵێم: لەو كات و ساتە ترسەدا و لەو كات و ساتە سامناكەدا... كە هیچ دەریایەك نییە، هیچ ڕوبارێك نییە، هیچ دار و درەخت و خانوویەك نییە،تەنها زەوییەكی سپییە وەكو ئاردێكی پاكی سپییە، هیچ تاوانێكی لە سەر ئەنجام نەدراوە، هیچ خوێنێكی لە سەر نەڕێژراوە[1]، هەموو خەڵكی لە نێو ئارەقەی خۆیاندا خنكاون!!

لەو كات و ساتە بە سامەدا كۆمەڵێك بانگ دەكرێن بۆ ئەوەی خوای گەورە لە ژێر سێبەری عەرشی خۆیدا بیانهێڵێتەوە، لە ڕۆژێكدا هێچ سێبەرێك نییە تەنها سێبەری خوا نەبێت! ئەوانە كێن؟

ئیمامی (بوخاری و موسلیم)[2] ڕیوایەتیان كردوە لە فەرمودەی (ابو هريرە) وە كەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((سبعة يظلهم الله في ظله يوم لا ظل إلا ظله، إمام عادل...)) واتە: حەوت جۆر كەس هەن كە خوا دەیانخاتە ژێر سایە و سێبەری خۆیەوە لەو ڕۆژەدا كە هیچ سایە و سێبەرێك نییە جگە لە سایە و سێبەری ئەو زاتە: پێشەوایەكی دادپەروەر...))

تەماشای پلە و پایەی فەرمانڕەوای دادپەروەر بكە، ئەو فەرمانڕەوایەی كە ژێر دەستەكەی خۆی بەختیار دەكات و ژێر دەستەكەی بە هۆی ئەوەوە ئاسوودە و بەختیارن ئەوا ئەو فەرمانڕەوایانە لە ژێر سێبەری عەرشی خوادا دەبن.

---

١ ـ أخرجه الطبري في تفسيره لسورة ابراهيم : ٤٨،عن ابن مسعود أنه تلا هذا الآية (يوم تبدل الأرض غير الأرض والسماوات وبرزوا لله الواحد القهار) قال: ((يجاء بأرض بيضاء كأنها سبيكة فضة , لم يسفك فيها دم , ولم يعمل عليها خطيئة)) والأثر صحيح .

٢ ـ أخرجه البخاري (٦٦٠) و مسلم (١٠٣١) .

((وشاب نشأ فی عبادة ربه))، واتە: لاوێکە کە لە سەر خواپەرستی گەورە بوبێت..)) موژدە بۆ تۆ کوڕە شیرینەکەم... کچە بەڕێزەکەم.. ئەی ئەو کەسەی زاڵ بوویتە بە سەر ئارەزووەکانتدا و بە توندی دەستت بە دینەکەی خۆتەوە گرتوە هەروەکو ئەوەی بڵێیت ئاسکڵت بە دەستەوە گرتبێت لە نێو ئەو فیتنەیانەدا، ئەوا موژدە بۆ تۆ ئەگەر بەردەوام بیت لە سەر ئەو ڕەوشتە جوانە تاکو دەگەیتە خواکەی خۆت.

((ورجل قلبه معلق بالمساجد)) واتە: کەسێکە کە دڵی پەیوەستی مزگەوت بێت..)).

لە مزگەوت دەردەچێت لە کاتێکدا ئەو تامەزرۆیە بگەڕێتەوە بۆ مزگەوتەکە بۆ ئەوەی نوێژە فەرزەکەی تر لە مزگەوت بکات، دەیبینی دڵی وەکو چرایەك بە بنمچی (سقف) ی مزگەوتەکانەوە هەڵواسراوە، هەر بە تەواو بوونی نوێژە فەرزەکان حەز دەکات جارێکی تر بگەڕێتەوە بۆ مزگەوتەکە.

((ورجلان تحابا فی الله اجتمعا علیه وتفرقا علیه)) واتە: دوو کەس کەلەبەر خوا یەکتریان خۆش بوێت و لە سەر ئەو بنچینەیە بە یەك گەیشتن، دوای دوور کەوتنەوە و جیابونەوەشیان لە یەکتر خۆشەویستیان بەردەوام بێت)) داوا لە خوا دەکەم من و ئێوە لەو کۆمەڵە بگێرێت، برای خۆشەویستم.. تۆ منت خۆش نەویستوە تەنها لە بەر خوا نەبێت و منیش ـــ والله ـــ تەنها لە بەر خوا تۆم خۆشدەوێت، لە کاتێکدا من بە هیچ شێوەیەك ناتناسم بەڵام من هەموو یەکتاپەرستێکم لە سەر زەویدا خۆش دەوێت لە بەر خوا.

((ورجل طلبته امرأة ذات منصبٍ وجمال فقال: إنی أخاف الله ورجل تصدق..)) لە ریوایەتێکی تردا کە (مسلم) ڕیوایەتی کردوە: ((بصدقة فأخفاها ـ أخفی، حتی لا تعلم شماله ماتنفق یمینه))، واتە: کەسێك کە ئافرەتێکی جوان و ناودار بانگی بکات، ئەویش بڵێت: بە ڕاستی من لە خوا دەترسم، کەسێکە کە خەیر دەکات و دەیشارێتەوە هەتا دەستی ڕاستی نازانێت دەستی چەپی چی بەخشیوە))

کابرایەکی دڵسۆزە لە کارەکانیدا هیچ مەبەستێکی نییە تەنها ڕەزامەندی خوای پەروەردگار نەبێت، ئەوەش بزانە کە هیچ کێشە نییە ئەگەر بە ئاشکرا چاکە و

صدقه بدەیت بۆ ئەوەی خەڵکی تر له پیاوچاکان چاوت لێ بکەن، بەڵام ئەم کابرایە بە شێوەیەکی صدقەی داوە و شاردویەتییەوە تەنانەت کاتێك بە دەستی ڕاستی بەخشیویەتی هەوڵی داوە دەستی چەپی نەزانێت.

((ورجل ذكر الله خالياً ففاضت عيناه)) واتە: کەسێکە بە تەنهایی یادی خوا بکات و چاوەکانی ئەسرینیان لێ بباریت)) گەورەیی و مەزنی خوات هێنایە یادی خۆت، بە تەنهایی و ئەمجار چاوەکانت پڕ فرمێسك بوو پاشان لە ترسی خوادا دەستت بە گریان کرد، پێغەمبەری ئازیز ﷺ دەفەرموێت: ((لا يلج النار رجل بكى من خشية الله حتى يعود اللبن في الضرع))[1] واتە: هەرگیز کەسێك ناچێتە ناو ئاگرەوە لە ترسی خوادا گریا بێت، تاوەکو بۆ جارێکی تر شیر نەگەڕێتەوە گوانی ئاژەڵەوە)) خودایە ئێمە و ئێوە بگێڕێت لەو کەسانەی کە لە ترسی ئەودا دەگرین و لە بەر مەزنی و گەورەیی ئەو دەگرین، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

پرسیارێك لێرەدا هەیە، ئایا جگە لەوانە خەڵکی تر لە سێبەری عەرشی خوادا دەمێننەوە؟ وەڵامەکە: بەڵێ..

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت هەروەکو لە (صحيح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابوهريره) وە: ((إن الله يقول يوم القيامة: أين المتحابون بجلالي؟ اليوم أظلهم في ظلي يوم لاظل إلا ظلي)) واتە: بە ڕاستی خوای باڵادەست لە ڕۆژی قیامەتدا دەفەرموێت: کوان ئەوانەی کە یەکتریان لەبەر خاتری من خۆش دەویست؟ ئەمڕۆ من دەیانخەمە ژێر سێبەری خۆمەوە لە ڕۆژێکدا کە هیچ سێبەرێك نییە جگە لە سێبەری من)).

بە ڕاستی ئەو خۆشەویستییە تەنها لە پێناوی خوادایە.

ئا بەو شێوەیە بانگ لە خۆشەویستان دەکات ئەوانەی تەنها لە بەر خوا یەکیان خۆشویستوە و بەو موژدە گەورەیە موژدەیان پێ دەدات.

---

١ ـ أخرجه أحمد (٥٠٥/٢) , والترمذي (٢٣١١) وقال : ((هذا حديث حسن صحيح) , والنسائي (١٢/٦) وصححه الألباني في (صحيح الجامع) (٧٧٧٨) من حديث أبي هريرة .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٥٦٦) .

هەروەها كەسێك خەڵكی تر لـە تەنگانـەدا دەربـاز بكـات، هـەروەكو لـە (صحيح مسلم)[١] دا هاتوە لە فەرموودەيەكی دوور و درێـژ كـە (ابـو اليـسر) ريوايـەتی كـردوە كەوا خۆشەويست ﷺ فەرمويەتی: ((مـن أنظـر معـسراً، أو وضـع عنـه، أظلـه الله في ظله)).واتە: هەركەسـێك مـاوەی بـە قـەرزارێك دا، يـان دەسـتبەرداری (قـەرزەكـەی) بوو، ئەوا خوای گەورە دەيخاتە سايە و سێبەری خۆيەوە)).

كابرايـەك هەنـدێ پـارەی پـێ دەدەيـت و ئـەويش ناتوانێـت بيگێڕێتـەوە، ئـەوا مۆڵەتی بدەيە بە بێ سوو و زيادە و پێی بڵێ: براكەم گوێی مەدەيە، بە پـشتيوانی خوا هەر كاتێ بۆت كرا و لە سەرت سووك و ئاسان بوو ئەوا پارەكـەم بـۆ بگێـڕەوە، بە شێوەيەكی جوان، بە نەرم و نيانی و رازيبوون، بـە بـێ منـەت و گـرژی و هەسـت بريندار كردن و ئازارەوە، ئەگەر دەتەوێت لـەوە زيـاتر و مـەزنتر و گـەورەتر بزانيـت ئەوا بەو كابرايەی كە ناتوانێت قەرزەكەت بداتەوە بڵێ: بڕۆ گەردنت ئازاد بێت تەنها لە بەر خوا...

دڵنيا بە ئەوا رێز و حورمەتت بە شێوەيەك دەبێت كەوا خوای گەورە لە سێبەری عەرشەكەی خۆيدا بتهێڵێتەوە لە رۆژێكدا جگە لە سێبەری ئـەو هـيچ سـێبەرێكی تـر نييە.. ئەی ئەو كەسەی يارمەتی خەڵكی لێقەوماوانت داوە و گـەردنی ئـەوانت ئـازاد كردوە...

بەڵێ.. ديمەنێكە دڵەكان ئارام و هێوردەكاتەوە لـە ناوەراسـتی ئـەو كارەسـات و ترس و سامناكييەدا...

ئەمجار حيساب و لێپرسينەوە دەست پـێ دەكـات، ئـەوەش بـاش بزانـە كـەوا ديمەن و كاتی حيساب و لێپرسينەوە گرانترين و دژوارتـرين ديمەنـەكانی قيامەتـە، ئەمجار نمايش دەست پێ دەكات لە بەر دەستی خوادا و پاشان نامەی كردەوەكـان دابەش دەكرێت.

---

١ ـ أخرجه مسلم (٣٠٠٦) .

ئیمامی (بوخاری و موسلیم)[1] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی دایکی ئیمانداراانەوە (عائیشە) کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((من حوسب یوم القیامة عذب)) فقلت: أليس قد قال الله: ((فأما من أُوتي كتابه بيمينه (٧) فسوف يحاسب حساباً يسيراً (٨))) فقال: ((ليس ذاك الحساب، إنما ذاك العرض، من نوقش الحساب يوم القيامة عذب)) واتە: هەرکەسێك لە رۆژی قیامەتدا لێپرسینەوەی لە گەڵ کرا ئەوا سزا دەدرێت، عائیشە فەرمووی: ئایا خوای گەورە نەیفەرمووە: ((فسوف يحاسب حساباً يسيرا)) واتە: ئیتر پرسینەوەیەکی سووك و ئاسانی لە گەڵدا دەکرێت، پاشان پاداش وەرئەگریێ و خراپەکانیشی ئەبووردرێ)) پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ئەوە لێپرسینەوە نییە بەڵکو ئەوە تەنها پیشاندانی نامەی کردەوەکانە، بەڵام هەرکەسێ موناقەشەی لێپرسینەوەی لە گەڵدا بکرێت لە رۆژی قیامەتدا ئەوا سزا دەدرێت)).

هەروەها ئیمامی (بوخاری و موسلیم)[2] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (عدی کوڕی حاتم) ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((ما منكم أحد إلا سيكلمه ربه ليس بينه وبينه ترجمان، فينظر أيمن منه فلا يرى إلا ما قدم، وينظر أشأم منه فلا يرى إلا ما قدم، وينظر بين يديه فلا يرى إلا النار تلقاء وجهه، فاتقوا النار ولو بشق تمرة)) واتە: هیچ کەسێك لە ئێوە نییە ئیللا خوای پەروەردگار قسەی لە گەڵدا دەکات کە بە هیچ شێوەیەك وەرگێڕ (ترجمان) لە نێوانیاندا نییە، کاتێ تەماشای لای راستی خۆی دەکات هیچ نابینێ تەنها کردەوەکانی خۆی نەبێت، تەماشای لای چەپی خۆی دەکات هیچ نابینێ تەنها کردەوەکانی خۆی نەبێت، تەماشای بەردەست و بەردەمی خۆی دەکات تەنها ئاگر دەبینێ، بۆیە خۆتان لە ئاگر بپارێزن ئەگەر بە لەتە خورمایەکیش بێت)).

پێش ئەوەی لێپرسینەوە (حیساب) دەست پێ بکات کۆمەڵێك لە ئوممەتەکەی (محمدالمصطفی) ﷺ بانگ دەکرێن بۆ ئەوەی بە بێ لێپرسینەوە (حیساب) و ئازار و

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٥٣٦) و مسلم (٢٨٧٦) .
٢ ـ أخرجه البخاري (٦٥٣٩) و مسلم (١٠١٦/٦٧) .

سزا بڕۆنە بەهەشتەوە، کۆمەڵێك هەن لەم ئوممەتە نمایش ناکرێن و لێپرسینەوەیان لە گەڵدا ناکرێت لە بەر دەستی پەروەردگاردا؟ هەر لە زەوی مەحشەرەوە بەرەو بەهەشت بە بێ لێپرسینەوە و بە بێ سزا دەڕۆن؟ ئەوانە کێن؟ لە بەشی داهاتوو ئەوانە دەناسین انشاء الله.

دیمەن و باسی لێپرسینەوە و حیساب

لە بەشی رابوردوودا لەو کات و ساتە ترسناکەدا راوەستاین کاتێك هەموو مرۆڤایەتی کۆدەکرێتەوە،بەڵکو هەموو دروستکراوەکان لە جنۆکەو مرۆڤ و باڵندە و دڕندەکان و هەموو دروستکراوەکان، هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِذَا ٱلْوُحُوشُ حُشِرَتْ﴾ التكوير: ٥، واتە: کاتێ گیانلەبەرانی کێوی کۆکرانەوە، پاش ئەوە کە لە ترسی یەکتر نەیان ئەوێرا بە یەکەوە بژین چونکە ئەو رۆژە ئەوەندە سەختە ئەوانیش خۆیان لە بیر ئەچێتەوە و دوژمنایەتیان نامێنێ)).

هەموو دروستکراوەکان زیندووکرانەوە و کۆکرانەوە.. هەموو خەڵکی زیندووکرانەو و کۆکرانەوە..لە گۆڕەپانی مەحشەردا راوەستان و رۆژ لە سەر سەریان نزیك کراوەتەوە بە ئەندازەی یەك میل. پێغەمبەوری خوا ﷺ فەرموویەتی هەروەکو ئیمامی (مسلم)[1] ریوایەتی کردوە: ((يؤتى بجهنم يومئذ لها سبعون ألف زمام، مع كل زمام سبعون ألف ملك يجرونها)) واتە:: لەو رۆژەدا دۆزەخ دەهێنرێت حەفتا هەزار جڵەوی هەیە، لە گەڵ هەر جڵەوێکدا حەفتا هەزار فریشتە هەن رایدەکێشن)).

ئاگریش لە بەر پەستی و تووڕەیی خوای پەروەردگار هاوار دەکات و دەناڵێنێت، هەموو پێغەمبەران ــ لە پاش شەفاعەتی پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ بۆ ئەوەی خوای گەورە داوەری خۆی بە سەر خەڵکیدا بدات ــ دەڵێن: ((اللهم سلّم سلّم)) واتە: خودایە... بمانپارێزە بمانپارێزە)) بەڵکو هەموان بە ئەندازەی تاوان و کردەوەکانیان نوقمی ئارەقەی خۆیان بوونە، لەوکات و ساتە ترسناکەدا، لەوکات و ساتە تۆقینەرەدا کاتێك خوای گەورە دێت، هاتنێك شایستەی گەورەیی و مەزنی ئەو بێت.

---

١ ــ أخرجه مسلم (٢٨٤٢) .

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَجَآءَ رَبُّكَ وَٱلۡمَلَكُ صَفّٗا صَفّٗا﴾(الفجر: ٢٢) واتە: لەو ڕۆژەدا پەروەردگارت هات بە هاتنێك شیاوی خۆی بێت و فریشتەکانیش لەگەڵی ریز ریز..)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿هَلۡ يَنظُرُونَ إِلَّآ أَن يَأۡتِيَهُمُ ٱللَّهُ فِي ظُلَلٖ مِّنَ ٱلۡغَمَامِ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ وَقُضِيَ ٱلۡأَمۡرُۚ وَإِلَى ٱللَّهِ تُرۡجَعُ ٱلۡأُمُورُ﴾ (البقرة: ٢١٠) واتە: ئاخۆ پەیڕەوانی شەیتان جگە لەمە لە ڕۆژی قیامەتدا خوای گەورە لە پەڵەهەورێکی سپیدا بێتە لایان و داوەرییان بکا، فریشتەکانیش بەریز ئامادە ببن بۆ تێپەرانی بڕیارەکانی خوا، دادگایشیان ببڕێتەوە و بنێردرێن بۆ دۆزەخ، دەبێ بەدەرلەمە چاوەڕوانی چی بن؟ ئەوساش ئەنجامی هەموو کارێ بێنرێتەوە لای خوای گەورە و بەدادگەرانە داوەرییان بکات.))

خوای گەورە دێت بە شێوەیەك شایستەی گەورەیی و مەزنی خۆی بێت، ئەوەش بزانە هەموو ئەوەی کە بە مێشك و بیر و خەیاڵتدا دێت ئەوا خوای گەورە جیاوازە لەوە، لەو کات و ساتە پڕ ترس و سامەدا خوای پەروەدگار بانگ دەکات و مۆڵەت دەداتە کۆمەڵەکەسێکی ڕێزدار لە ئوممەتی پێغەمبەری خۆشەویستﷺراستەوخۆ و بە بێ لێپرسینەوە بڕۆنە بەهەشتەوە بە بێ هیچ جۆرە سزایەك!

جا پێش ئەوەی باسی ئەو دیمەنە ترسناکە بکەین لە دیمەنەکانی ڕۆژی قیامەت، دەڵێم: لە سایەی ئەو ترسەدا و لە سایەی ئەو هەموو سام و بیمەدا، کۆمەڵێك لە ئوممەتەکەی خۆشەویستی خوا ﷺ راستەوخۆ دەڕۆنە بەهەشتەوە بە بێ لێپرسینەوە ئەو کۆمەڵە لەو شوێن و جێگا ترسناکەدا ڕاناوەستن بۆ ئەوەی لە بەر دەستی خوای گەورەدا لێپرسینەوەیان لە گەڵدا بکرێت بەڵکو نە لەو کاتەدا و نە لە ئاگردا سزا نادرێن و توشی هیچ نارەحەتییەك نابن بەڵکو ڕاستەوخۆ بەرەو بەهەشت دەڕۆن بە بێ لێپرسینەوە و بە بێ هیچ سزایەکی پێشین! ! ئایا ئەو کۆمەڵە بەختەوەرە کێن؟؟

وەڵامی ئەو پرسیارە لای خۆشەویستی خوایە ﷺ، لە فەرموودەیەکدا هاتوە کە ئیمامی (بوخاری و موسلیم)[1] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (ابن عباس)ەوە

---

١ ــ أخرجه البخاري (٣٤١٠) و مسلم (٢٢٠) .

دەڵێت: خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((عرضت عليّ الأمم)) واتە: ئوممەتەکان خرانە بەرچاوم)) ئەم نمایشە کەی ڕوویداوە؟

ئیمامی (الترمذي)[1] ڕیوایەتی کردوە ـ جگە لە هەردوو کتێبی (صحیح) نەهاتوە ـ کەوا ئەم نمایشە شەوی (ئیسرا و میعراج) بوە.. ((عرضت عليّ الأمم، فرأيت النبي ومعه الرهيط، والنبي ومعه الرجل والرجلان، والنبي ليس معه أحد)) واتە: ئوممەتەکان خرانە بەرچاوم، دەبینم پێغەمبەر هەیە کۆمەڵە کەسێکی کەمی لە گەڵدایە، پێغەمبەر هەیە تەنها پیاوێك یان دوو پیاوی لە گەڵدایە، پێغەمبەر هەیە کەسی لە گەڵدا نییە)).

واتە: پێغەمبەری خواﷺ هەموو ئوممەتەکانی بینی لە کاتێکدا بەرەو بەهەشت دەڕۆیشت، بیهێنە پێش چاوی خۆت ئوممەتێك لە ئوممەتەکان خوای بە بەزەیی پێغەمبەرێك لە پێغەمبەرە بەرێزەکانی بۆ ڕەوانە کردوون، کەچی لەو ئوممەتە زۆر و گەورەیە تەنها چەند کەسێکی کەم ئیمانیان بەو پێغەمبەرە بەرێزە هێناوە کە خوای گەورە ڕەوانەی کردوە و ژمارەیان نەگەیشتوەتە دە کەس، چونکە وشەی (الرهط) لە زمانی عەرەبیدا بە کۆمەڵە کەسێك دەگوترێت ژمارەیان نەگاتە دە کەس، ئەو ئوممەتە هەمووی دەچێتە دۆزەخەوە، لەولاشەوە ئەو پێغەمبەرە و ئەو چەند هاوەڵە کەمەی لە گەڵیدان بەرەو بەهەشت دەڕۆن، ئەوانەی کە باوەڕیان بە خوا و پێغەمبەرەکەی هێناوە.

ئەمجار خۆشەویستەکەم ﷺ دەڵێت: ((إذ رفع سواد عظيم، فظننت أنهم أمتي)) واتە: ئینجا خەڵکێکی زۆرم پیشاندرا، گومانم کرد کە ئوممەتەکەی من بن)).

پێغەمبەری خواﷺ کۆمەڵە کەسێکی زۆر و دەستەیەکی مەزن دەبینی بەرەو بەهەشت دەڕۆن خۆشەویستی خواﷺ وای زانی ئەوە ئوممەتەکەی ئەوە، دەفەرموێت: ((فقيل لي: هذا موسى وقومه)) واتە: پێم وترا: ئەمە موسا و قەومەکەیەتی)) لەوانەی کە باوەڕیان بە خوا و پێغەمبەر موسا هێناوە، ئەمەش

---

[1] ـ الترمذي باب (١٦) (٢٤٤٦) وقال: حديث حسن صحيح، وصححه الشيخ الألباني هناك.

ڕێزێکی گەورە و جێی شانازییە بۆ پێغەمبەر موسا ـ علی نبینا وعلیه أفضل الصلاة والسلام ـ کەواتە ئوممەتەکەی (موحەممەدﷺ) لە کوێن؟ کوان ئوممەتە پیرۆزەکەی (موحەممەد)ی بەڕێز و خۆشەویست ﷺ؟ پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((ولكن انظر الى الأفق، فنظرت، فإذا سواد عظيم، فقيل لي: انظر الى الأفق الآخر، فإذا سواد عظيم، فقيل لي: هذه أمتك، ومعهم سبعون ألفاً يدخلون الجنة بغير حساب ولا عذاب)) واتە: بەڵام تەماشای ئاسۆ بکە، منیش تەماشام کرد، بینیم کۆمەڵێکی مەزن و دەستەیەکی زۆرتر بەرەو بەهەشت دەڕۆن، دیسان فەرموویان: تەماشای ئاسۆیەکی تر بکە، منیش کۆمەڵێکی گەورەتر و دەستەیەکی فراوانترم بینی، فەرمویان: ئەوە ئوممەتەکەتە، حەفتا هەزار کەسیان لە گەڵدایە بە بێ لێپرسینەوە و بە بێ سزا دەچنە بەهەشتەوە)).

حەز دەکەم لێرەدا لە گەڵ ئەو کۆمەڵە کەسەدا ڕاوەستین و پاشان دەگەڕێینەوە بۆ تەواو کردنی فەرموودەکە، چونکە بەراستی ئەمە فەرموودەیەکی جوان و بەڕێزە. کەوابوو ئەوانە کێن؟ خۆشەویست ﷺ دەفەرموێت: ((هذه أمتك، ومعهم سبعون ألفاً يدخلون الجنة بغير حساب ولا عذاب))

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[١]دا هاتوە، لە فەرموودەی (ابو هریرە) وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((يدخل الجنة من أمتي زمرة هم سبعون ألفاً، تضيء وجوههم إضاءة القمر ليلة البدر)) واتە: کۆمەڵێك لە ئوممەتەکەم دەچنە بەهەشتەوە کە ژمارەیان حەفتا هەزار کەسە، ڕوخسار و دەمو چاویان وەکو مانگی چواردە دەدرەوشێتەوە)).

ئەی خودایە ئێمە و هەموو موسڵمانان بگێڕە لەوانە بە فەزڵ و بەزەیی و میهرەبانی خۆت....ئەی میهرەبانترین کەسی میهرەبانەکان.

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە (مسند أحمد) دا هاتوە بە سەنەدێکی (صحیح)[٢] بە

---

١ ـ أخرجه البخاري (٥٨١١) و(٦٥٤٢) و مسلم (٢١٦ , ٢١٧) .

٢ ـ أخرجه أحمد (٣٥٩/٢) وجوّد إسناده الحافظ في (الفتح) (٤١٨/١١) وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (١٤٨٤) .

هۆی چەند (شواهد)ێکەوە لە فەرموودەی (أبو هريره)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((سألت ربي عز و جل، فوعدني أن يدخل الجنة من أمتي سبعون ألفاً على صورة القمر ليلة البدر، فاستزدت فزادني مع كل ألفٍ سبعين ألفاً)) واتە: داوام کرد لە خوای باڵادەست و کارزان ئەویش بەڵێنی پێدام کە حەفتا هەزار کەس لە ئوممەتەکەم بخاتە بەهەشتەوە لە سەر شێوەی مانگی چواردە، داوام کرد خوای گەورە زیاترم پێ ببەخشێت ئەویش ئەو ژمارەیەی زیاد کرد و لە گەڵ هەر هەزارێکدا حەفتا هەزار کەس)).

من وا دەزانم ئەگەر ئەو حەفتا هەزارە لێکدانی لە گەڵ هەر هەزارێکدا بکەین ئەوا ژمارەکە کەم دەبێت لە چاو ئوممەتەکەی (موحەممەد) دا ﷺ بەڵام پێغەمبەری خواﷺ بەوەوە نەوەستا و بەڵکو داوای زیاتر و زۆرتری کرد تەماشای ئەو موژدەیە بکە کە خۆشەویست ﷺ موژدەی پێ داوین، بۆ ئەوەی شانازی بەو خۆشەویستەوە بکەیت و سەرت بڵند بکەیتەوە، تا لە گەڵ ئەستێرەی جەوزادا ململانێ بکات، چونکە تۆ یەکێکی لە یەکتاپەرستان.. تۆ کەسێکی لە شوێنکەوتوانی پێغەمبەری خواﷺ، ئەوەش بزانە کە خۆدانە پاڵ ئەم دینە و هەڵگرتنی ئەم دینە چەند پێویستی و داواکارییەکی خۆی هەیە، چونکە چوونە سەر ئەم دینە تەنها بە وشە نابێت، هەرگیز شتی وا نابێت، بەڵکو بە وتە و باوەڕهێنان و کردەوە دەبێت، تاوەکو ئەو پلە و پایە و ڕێزە بە دەست بهێنی، هەرگیز سست مەبە و واز لە کردەوە بهێنی و تەنها بەو خۆدانە پاڵ ئیسلام و بەو ڕێز و پایەیە دڵخۆش بیت، چونکە بە ڕاستی ئەوە بە هەڵە تێگەیشتنە لەو موژدانە کە پێغەمبەری خواﷺ موژدەی پێ داوین ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆوە قسە ناکات، کەسی ڕێزدار چەند ڕێزی لێبگریت ئەوا خۆشەویستی و ڕێزی زیاتر بۆ تۆ دەبێت، بەڵام کەسی بێ ڕێز ئەگەر ڕێزی لێ بگریت ئەوا لە خۆی دەردەچێت و فیز پەیدا دەکات، ولا حول ولا قوه الا بالله.

هەروەکو شاعیر فەرموویەتی:

إذا أنت أكرمت الكريم ملكته وإذا أنت أكرمت اللئيم تمردا

ئوممەتەکەی پێغەمبەری نازدار ﷺ ئەو ڕێز و پلە و پایەی بە دەست نەهێناوە تەنها لە ڕێگای یەکتاپەرستی و شوێنکەوتنی ڕێبازەکەی خۆشەویستی ڕاستگۆوە ﷺ نەبێت، ئەوە تەنها هیوا و ئاوات نییە، چونکە شوێنکەوتنی دین بە هیوا و ئاوات و خۆرازاندنەوە نییە بەڵکو بەوەی کە لە دڵەکاندا جێگر بوە و وتە و کردەوەکان ئەو ڕاستییانە دەسەلمێنن، هەرکەسێ وتەی چاکی گوت و کردەوەی چاکی ئەنجام دا ئەوا لێی وەردەگیرێت، هەرکەسێ وتەی چاکی گوت و کردەوەی خراپی ئەنجام دا ئەوا لێی وەرناگیرێت.

بە جوانی بیر لەو وتە شیرینەی پێغەمبەری ئازیز ﷺ بکەرەوە، هەروەکو لە (مسند أحمد) و (سنن الترمذي) و (سنن ابن ماجـة)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو أمامه) وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((وعدني ربي أن يدخل الجنة من أُمتي سبعين ألفاً لا حساب عليهم ولا عذاب مع كل ألفٍ سبعون ألفاً، وثلاث حثياتٍ من حثيات ربي)).واتە: خوای گەورە بەڵێنی پێدام کە حەفتا هەزار کەس لە ئوممەتەکەم بخاتە بەهەشتەوە بە بێ لێپرسینەوە و سزا لە گەڵ هەر هەزارێکدا حەفتا هەزار کەس، لە گەڵ سێ چنگ (مشت) لە مشتی پەروەدگارم))[2].

لە ڕیوایەتێکی تردا کە (ابن حبان و الطبراني)[3] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (عتبه ی کوڕی عبدِ السلمی) کەوا پێغەمبەری ئازیز ﷺ فەرموویەتی: ((ثم يتبع كل ألفٍ بسبعين ألفاً، ثم يحثي بكفه ثلاث حثيات)) واتە: ئەمجار هەر هەزارێك حەفتا هەزار کەس شوێنیان دەکەون، پاشان خوای گەورە بە دەستی خۆی سێ مشت دەکاتە بەهەشتەوە)) لەو کاتەدا عومەری کوڕی خەتتاب پڕ بەدەم فەرمووی: الله أكبر... چونکە ئەو بە تەواوی لە مانای فەرموودەکە گەیشتبوو، ماناکەی چییە؟

١ ـ أخرجه أحمد (٥/٢٥٠ , ٢٦٨) والترمذي باب (١٢) (٢٤٣٧) وقال : حديث حسن غريب , وابن ماجه (٤٢٨٦) وابن حبان (٧٢٤٦) وابن أبي شيبة في (مصنفه) (٣١٧١٤) والطبراني في (الكبير) (٨/١١٠) , وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٢١٧٩) (٥/٢١٢) و (صحيح الجامع) (٧١١١) و (المشكاة) (٥٥٥٦) .

٢ ـ زەرکەشی پێیوایە لە گەڵ هەر حەفتا هەزار کەس سێ مشتی پەروەردگار شەفاعەت دەیانگرێتەوە — وەرگێڕ.

٣ ـ أخرجه ابن حبان (٧٢٤٧) والطبراني في (الكبير) (١٧/١٢٦) (٣١٢) و (الأوسط) (١/١٢٦) (٤٠٢) و (مسند الشاميين) (٤/١٠٤) (٢٨٦٠) وقال الشيخ شعيب في تحقيق ابن حبان (صحيح لغيره) .

ناتوانم بە تەواوی مانای فەرموودەکە روون بکەمەوە تەنها بە فەرموودەیەکی پێغەمبەری ئازیز ﷺ نەبێت، هەروەکو لە فەرموودەیەکی درێژی (ابو سعید الخدری)[1] یەوە هاتوە - لە پاشاندا باسی دەکەم انشاء الله کاتێك باسی سیرات (صراط) دەکەم - پێغەمبەری ئازیز ﷺ پرسیاری سیرات (الصراط) ی لێ دەکەن، دەفەرموێت:((دحض مزلة، فیه خطاطیف و کلالیب و حسك)) واتە: پردێکی لوسە و جێی پێخلیسکانی و تیاچوونە و قولاپ و شتی لە ناکاو فڕاندنی بە سەرەوەیە))

جێگایەکە کە پێی لە سەر دەسوڕێت و خۆی پێ ناگیرێت تەنها ئەو کەسانە نەبێت کە خوای گەورە پێی دامەزراو دەکات، ئەی خودایە پێمان لە سەر سیرات (الصراط) دامەزراو بکە.

پێغەمبەری ئازیز ﷺ دەفەرموێت: ((فیمر المؤمنون، کطرف العین، وکالبرق، وکالریح، وکالطیر، وکأجاوید الخیل والرکاب، فناج مُسَلَّمٌ، ومخدوش مرسل، ومکدوس في نار جهنم)) واتە: ئیمانداران تێدەپەڕن وەکو چاوترووکان و وەکو بروسکە (تریشقە) و وەکو با و وەکو باڵندە و وەکو چاکترین ئەسپ و وەکو وشتر، کەسی وا هەیە بە سەلامەتی رزگاری دەبێت و کەسی واش هەیە بە زەحمەت و زامداری رزگاری دەبێت و کەسی واش هەیە فڕێ دەدرێتە ناو دۆزەخەوە)).

پاشان پێغەمبەری ئازیز ﷺ باسی شەفاعەتی ئیماندارانی کرد، ئەوانەی کە خوای پەروەردگار رزگاری کردوون بۆ براکانیان، ئەوانەی کە لە سەر پردی سیرات (الصراط) کەوتنە خوارەوە، دەڵێن: ((ربنا ! کانوا یصومون معنا ویصلون ویحجون. فیقال لهم: أخرجوا من عرفتم. فتحرم صورهم علی النار. فیخرجون خلقا کثیرا قد أخذت النار إلی نصف ساقیه وإلی رکبتیه. ثم یقولون: ربنا ! ما بقي فیها أحد ممن أمرتنا به. فیقول: ارجعوا. فمن وجدتم في قلبه مثقال دینار من خیر فأخرجوه. فیخرجون خلقا کثیرا. ثم یقولون: ربنا ! لم نذر فیها أحدا ممن أمرتنا. ثم یقول: ارجعوا. فمن وجدتم في قلبه مثقال نصف دینار من خیر فأخرجوه. فیخرجون خلقا کثیرا. ثم یقولون: ربنا ! لم نذر فیها ممن أمرتنا أحدا. ثم یقول: ارجعوا. فمن وجدتم

---

١ - أخرجه البخاري (٧٤٣٩) و مسلم (١٨٣) .

في قلبه مثقال ذرة من خير فأخرجوه. فيخرجون خلقا كثيرا. ثم يقولون: ربنا! لم نذر فيها خيرا". فيقول الله عز وجل: شفعت الملائكة وشفع النبيون وشفع المؤمنون. ولم يبق إلا أرحم الراحمين. فيقبض قبضة من النار، (ثم يحثي ربي بكفه ثلاث حثيات) فيخرج منها قوما لم يعملوا خيرا قط. قد عادوا حمما. فيلقيهم في نهر في أفواه الجنة، يقال له نهر الحياة. فيخرجون كما تخرج الحبة في حميل السيل. ألا ترونها تكون إلى الحجر أو إلى الشجر. ما يكون إلى الشمس أصيفر وأخيضر. وما يكون منها إلى الظل يكون أبيض؟" فقالوا: يا رسول الله! كأنك كنت ترعى بالبادية. قال "فيخرجون كاللؤلؤ في رقابهم الخواتم...)) الحديث. واتە: دەڵێن: پەروەردگارا! ئەوانە لە گەڵ ئێمەدا ڕۆژوویان دەگرت و نوێژیان دەکرد و حەجیان دەکرد، پێیان دەگوترێت: ئەوانەی کە ئێوە دەیانناسن دەریانبهێنن، بۆیە روخسار و دیمەنیان لە ئاگر حەرام دەبێت، خەڵکێکی زۆر دەردەکەن کە ئاگر تاکو هەردوو پێی یان تا ئەژنۆی سوتاندوون، ئەمجار دەڵێن: پەروەردگارمان! هیچ کەسێکی لەوانەی کە فەرمانت پێ کردووین تێیدا نەما، ئەویش دەڵێت: بگەڕێنەوە ئەوەی بە ئەندازەی مسقاڵە دینارێك چاکەی لە دڵدایە دەریانبهێنن، بۆیە خەڵکێکی زۆر دەردەهێنن، ئەمجار دەڵێن: پەروەردگارمان! هیچ کەسێکمان بە جێ نەهێشت لەوانەی فەرمانت پێ کردین، ئەمجار دەڵێت: بگەڕێنەوە ئەوەی بە ئەندازەی نیو مسقاڵە دینار چاکەی لە دڵدایە دەریانبهێنن، بۆیە خەڵکێکی زۆر دەردەهێنن، ئەمجار دەڵێن: پەروەردگارمان! هیچ کەسێکمان بە جێ نەهێشت لەوانەی فەرمانت پێ کردین، ئەمجار دەڵێت: بگەڕێنەوە ئەوەی بە ئەندازەی مسقاڵە زەڕرەیەك چاکەی لە دڵدایە دەریانبهێنن، بۆیە خەڵکێکی زۆر دەردەهێنن، ئەمجار دەڵێن: پەروەردگارمان! هیچ چاکەیەکمان تێدا بە جێ نەهێشت، ئەمجار خوای گەورە دەڵێت: فریشتەکان شەفاعەتیان کرد و پێغەمبەران شەفاعەتیان کرد و ئیمانداران شەفاعەتیان کرد هیچ کەسێك نەماوە تەنها میهرەبانترین کەسی میهرەبانەکان نەبێت، خوای گەورە بە مشتی خۆی مشتێك دەدات لە ئاگر، (ئەمەش مەبەستی فەرموودەکەیە کە باسمان کرد (ثم يحثي ربي بكفه ثلاث حثيات)) خوای گەورە بە مشتی خۆی

مشتێك دەدات لە ئاگر خەڵکێك لە ئاگر دەردەهێنی کە هەرگیز چاکەیان نەکردوە و سوتاون، دەیانهاوێژێتە ناو روبارێك لە بەردەم بەهەشتدا پێی دەگوترێت: روباری ژیان ئەوانیش سەوز دەبنەوە هەروەکو تۆوێك لە لیتەی لافاودا سەوز دەبێت، ئایا نابینن لە سەر بەرد یان لە سەر دار، ئەوەی لە بەر خۆرە زەردە یان سەوزە، ئەوەشی لە بەر سێبەردا بێت سپییە؟ وتیان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ دەڵێی تۆ لەو دەشتەدا شوانیت کردوە؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەوانیش دەردەچن لە سەر شێوەی مرواری...) تاکۆتایی فەرموودەکە.

لە گەڵ مندا جارێکی تر بگەڕێوە بۆ فەرموودەکە: ((ثم يحثي ربي بكفه ثلاث حثيات)) بە هیچ شتێك نایچوێنین و نایشوبهێنین و پەکیناخەین، دڵنیابە ئەوەی کە بە بیر و هۆشی تۆدا هاتوە خوای گەورە لەوە جیاوازە، من سوێند دەخۆم بە خوای گەورە کە هیچ کەسێك ئەندازەی مشتی دەستی خوای میهرەبان نازانێت تەنها خۆی نەبێت. ((ثم يحثي ربي بكفه ثلاث حثيات)) عومەری کوڕی خەتتاب فەرمووی: الله أكبر، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((و إن السبعين ألفاً الأول يشفعهم الله في آبائهم، و أمهاتهم، وعشائرهم، وإني لأرجو أن تكون أمتي أدنى الحثوات الأواخر)) واتە: یەکەمین حەفتا هەزار شەفاعەت بۆ باوك و دایك و عەشیرەتەکەیان دەکەن، من تکام وایە کە ئوممەتەکەم دوایین مشت بیانگرێتەوە))

براکانم... ئەو موژدەیانە هەرگیز دڵەکانمان پڕ لە زاتکردن و نەترسان بەرانبەر بە خوای گەورە ناکات، بەڵکو دڵەکانمان پڕ لە تکاکردن و پاڕانەوە دەکات بەرانبەر بە خوای گەورە، من وا دەزانم هەر بەڕێزێك ئەو موژدانە ببیسێت ئەوا خۆشەویستی خوا و پێغەمبەرەکەیﷺ لە دڵدا بتەوتر و زیاتر دەبێت، لە هەمان کاتدا ترس و بیمی زیاتر دەبێت، ئەمە کەسی بەڕێزە هەست بە نرخ و بەهای ئەو خۆدانە پاڵە دەکات، هەندێ کەس وادەزانن ئەم فەرموودانە دەرگای بەهەشت دەکەنەوە هەرکێ بۆ خۆی!! ئا بەو شێوە و بە هەمان گوفتار! پاکی و بێگەردی بۆ خوای گەورە... کێ ئەو فەزڵ و پایەیە بە دەست دەهێنێ؟ ئەوە ئوممەتی ئەو پێغەمبەرەیەﷺ کە خوایان بە تەنها زانی و شایەتییان دا کە هیچ خوایەك نییە تەنها (الله) نەبێت و (موحەممەد) نێردراو و پێغەمبەری ئەوەﷺ، بەڵکو ئەوانە نوێژیان دەکرد بە

بەڵگەی فەرموودەکەی (ابو سعید الخدری) کە دەفەرموێت: ((کانوا یصومون معنا ویصلون ویحجون)) بەڵام مرۆڤایەتی بێهێزی و لاواز بوونی تێدایە، سەیر لەوەدایە هەندێ لە نوسەرانمان دەڵێن: ئەو فەرموودانە دەرگاکانی بەهەشت دەکەنەوە و دڵی خەڵکی پڕ لە سستی و تەوەزەلی دەکات!! بەڵام من دەڵێم: بەڵکو دڵی خەڵکی پڕ لە تکاکردن و باوەڕ دەکات ئەوەش بزانە هەرچەندە بکەویتە ناو تاوانەوە و توشی ئەو هەڵە بێیت، هەرچەندە دڕکی سەرپێچی کراسەکەی تۆی دەگرت و رایدەکێشا ئەوا هەرگیز بێ هیوا و بێ ئومێد مەبە، تەنها ئەوەت لە سەرە کە واز لەو تاوانە بهێنێت و پێیەکانت لە سەر ئەو درك و داڵە بەرز بکەیتەوە، تەنها ئەوەت لە سەرە بە فرمیسکی تەوبە و گەڕانەوە و پەشیمانی جل و بەرگەکەت بشۆیتەوە، بگەڕێیتەوە بۆ لای خوا و کاری چاکە بکەیت، دیسان پەشیمانی نوێ بکەرەوە لە تاوان و سەرپێچیەکان، لە بەر دەستی خوای گەورەدا، لە کاتێکدا دڵنیابیت و باوەڕی بتەوت هەبێت کەوا خوای گەورە خۆشحاڵ دەبێت بە گەڕانەوە و تەوبەکەت لە کاتێکدا ئەو زۆر دەوڵەمەندە و پێویستی بە هیچ کەسێك نییە، ئەوە مانای تەواوی فەرموودەکەیە، بەڵام تەنها پشت ببەستین بە رەحمەتی خوا و بە هیچ شێوەیەك کار نەکەین و تەوەزەل بین ئەوە پێی دەڵێن (التواکل) ئەوا وا نابێت، بەڵام کار دەکەیت و پشت بە رەحمەتی خوای خۆمان دەبەستین و باوەڕی بتەومان پێی هەبێت، لە هەردوو کتێبی (الصحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابوهریرە)وە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((لن یدخل أحداً منکم عمله الجنة)) قالوا: ولا أنت یا رسول الله؟ قال: ((ولا أنا، إلا أن یتغمدني الله بفضل ورحمة)) واتە: هیچ کەسێك کردەوەکانی خۆی نایباتە بەهەشت، وتیان: تەنانەت تۆیش ئەی پێغەمبەری خواﷺ؟ فەرمووی: تەنانەت منیش، مەگەر خوا بە میهرەبانی و فەزڵی خۆی بمپۆشێت)).

جا ئێمە کار دەکەین، فەرمانەکانی خوای خۆمان جێ بە جێ دەکەین، واز لە قەدەغەکراوەکانی دەهێنین، لە سەر سنوورەکانی رادەوەستین و نایبەزێنین، شوێنی خۆشەویستی خوا دەکەوین ﷺ، خۆشەویستی راستی ئەوەیە کە شوێنی

---

١ ـ أخرجه البخاري (٥٦٧٣) و(٦٤٦٣) و مسلم (٢٨١٦) .

خۆشەویستەکەت بکەویت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ (آل عمران: ٣١) واتە: ئەی پێغەمبەری ﷺ پێیان بڵێ: ئەگەر ئێوە خواتان خۆش ئەوێ و ئەتانەوێ لێی نزیك ببنەوە، دەبێ پەیڕەوی لە شەریعەت و بەرنامەکەی من بکەن ئەوسا خوایش ئێوەی خۆش دەوێ و لە هەڵە و گوناهەکانیشتان خۆش ئەبێت، چونکە ئەو خوایە زۆر چاوپۆشیکار و زۆریش دلۆڤان و میهرەبانە))

ڕاستی فەرمووە شاعیر کە دەڵێت:

من یدعي حب النبی ولم یفد	من هدیه فسفاهة وهراء
فالحب أول شرطه وفروضه	إن کان صدقاً: طاعةٌ و وفاء

لە (صحیح البخاری و مسلم)[١] دا هاتوە لە فەرموودەی (سهل ی کوڕی سعد) و (أبو سعید الخدری)یەوە - ڕێز و حورمەت و قەدری پێغەمبەری ئەکرەمت ﷺ بۆ دەردەکەوێت لەو کات و ساتە ترسناك و پڕ سامەدا - پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((أنا فرطکم علی الحوض)) واتە: من پێشتان دەکەوم و ئاوگێڕتان دەبم لە سەر حەوزی کەوسەر ((من مرَّ عليَّ شرب، ومن شرب لم یظمأ أبداً)) واتە: هەرکەسێ بە لامدا تێپەڕێت ئەوا لێی دەخواتەوە و هەرکەسێ لێی بخواتەوە ئەوا هەرگیز تینووی نابێت))

ئەی خودایە... لە حەوزی خۆشەویستەکەمان ﷺ خواردنەوەی ئەو ئاوەمان بە نسیب بکە و خواردنەوەیەکی بە تام و چێژ و خۆش هەرگیز لە پاش ئەوە تینومان نەبێت... ئەی پەروەردگاری هەموو جیهانیان.

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((لیردن علي أقوام أعرفهم و یعرفوني، ثم یحال بیني و بینهم)) واتە: خەڵکێك دێن بۆ سەر حەوزەکەم دەیانناسمەوە و ئەوانیش دەمناسنەوە ئەمجار دەکەونە نێوان من و ئەوان))

١ ـ أخرجه البخاري (٦٥٨٣، ٦٥٨٤) و مسلم (٢٢٩٠، ٢٢٩١) .

لە ڕیوایەتێکی تردا دەفەرموێت: ((إنهم مني، فيقال: إنك لا تدري ما أحدثوا بعدك، فأقول سحقاً سحقاً لمن غيَّر بعدي)) واتە: ئەوانە لە منن! پێم دەگوترێت: تۆ نازانیت لە پاش تۆ چی شتێکی تازەیان داهێنا، منیش دەڵێم: دووربکەونەوە دوور.. ئەوەی کە لە پاش من دینی گۆڕاوە)).

بەڵێ... ئەو کەسەی ئەو ڕێز و پلە و پایەی دەستکەوێت یەکتاپەرستانی شوێنککەوتەی پێغەمبەری خۆشەویستن ﷺ .

لە (صحيح البخاری)[1] دا هاتوە، أبو هريرە دەفەرموێت: ((قلت: يا رسول الله، من أسعد الناس بشفاعتك يوم القيامة؟ قال رسول الله: (لقد ظننت، يا أبا هريرة، أن لا يسألني عن هذا الحديث أحد أول منك، لما رأيت من حرصك على الحديث، أسعد الناس بشفاعتي يوم القيامة من قال: لا إله إلا الله، خالصاً من قلبه أو من نفسه). واتە: ئەی پێغەمبەری خواﷺ کێ بەختیارترین و کامەرانترین کەسە بە شەفاعەتت لە ڕۆژی قیامەتدا؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: گومانی ئەوەم دەبرد کە هیچ کەسێك پێش تۆ ئەو پرسیارە نەکات ئەی ئەبو هورەیرە، چونکە دەبینم تۆ زۆر سووریت لە سەر وەرگرتن و فێربوونی فەرموودە، بەختەوەرترین کەس لە ڕۆژ قیامەتدا بە شەفاعەتم ئەو کەسەیە وتبێتی: لا الە الا الله.. بە موخلیصی و دڵسۆزییەوە لە دڵیەوە یان لە ناخی خۆیەوە))

بە ڕاستی ئەوە مەرجی دڵسۆزی و ئیخلاصە.

لە هەردوو کتێبی (صحيح)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو هريرە) وە ــ گوتەکەی هی (مسلم) ە ــ کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((لكل نبي دعوة مستجابة، فتعجل كل نبي دعوته، وإني اختبأت دعوتي شفاعة لأمتي يوم القيامة فهي نائلة ــ إن شاء الله ــ من مات من أمتي لا يشرك بالله شيئاً)) واتە: هەر پێغەمبەرێك نزایەکی تایبەتی گیرای هەیە، هەموو پێغەمبەرێك پەلەی کردوە لە

---

١ ــ أخرجه البخاري (٩٩ , ٦٥٧٠) .

٢ ــ أخرجه البخاري (٦٣٠٤ , ٧٤٧٤) و مسلم (١٩٨ , ١٩٩) .

نزاکەیدا بەڵام من نزاکەم شاردۆتەوە بۆ ئوممەتەکەم بۆ ڕۆژی قیامەت - انشاء الله - گیرایە بۆ هەر کەس لە ئوممەتەم کە مردبێ و هاوەڵی بۆ خوا بڕیار نەدابێ.))

ئایا بە باشی لەو مەرجانە تێگەیشتی؟ چەند مەرجێکی گرانە، ئەو فەرموودانە مەرجەکان دادەنێت، بۆیە دەبێت بە باشی لەو مەرجانە تێبگەیت، بەو تێگەیشتنە گشتییە تێبگەیت.

جارێکی تر لە گەڵ مندا بگەڕێوە، ئەو کەسە پاك و بێگەردانە کێن کە دەچنە بەهەشتەوە بە بێ لێپرسینەوە و سزا، ڕوومەتیان وەکو مانگی چواردە دەدرەوشێتەوە؟

وەڵامی ئەم پرسیارە چییە؟

کاتێ هاوەڵان ئەو قسانەیان بیست هەر یەکەو بە شێوەیەك لە یەکی دەدایەوە و لێی تێگەیشتن فەرموویان: ((فلعلهم الذين صحبوا رسول الله)) واتە: ڕەنگە ئەوانە بن کە هاوڕێتی پێغەمبەری خوایان کردوەﷺ)) ئەوەش بزانە کە هاوەڵان پلە و پایەیەکی بەرزیان هەیە.

پیناسەی هاوەڵبوون ئەوەیە هەروەکو (الحافظ ابن حجر)[1] فەرموویەتی: ((هاوەڵ ئەو کەسەیە کە پێغەمبەری خوای بینیوەﷺ لە ژیانی خۆیدا بە موسڵمانی و لە سەر ئیسلام کۆچی دوایی کردوە)).

جا ڕێز و پلە و پایەی هاوەڵبوون تەنها خوای گەورە خۆی دەزانێ چەندە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَٱلسَّـٰبِقُونَ ٱلْأَوَّلُونَ مِنَ ٱلْمُهَـٰجِرِينَ وَٱلْأَنصَارِ وَٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُم بِإِحْسَـٰنٍ رَّضِىَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا۟ عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّـٰتٍ تَجْرِى تَحْتَهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ خَـٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۚ ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴾ (التوبة: ١٠٠) واتە: لە دەستەی یەکەمی پێشەنگی کۆچەران و پشتیوانان و چاك پەیڕەوانی ئەوانیش خوا ڕازی بوو لێیان و ئەوانیش لە خوا ڕازی بوون، بەدەر لەوەش چەندان باخ و بێستانی بۆ سازداون کە بە بەر درەخت و کۆشکەکانییدا ڕووبار گەڵێ دەچێت، بە هەتا هەتاییش تێیدا ئەمێننەوە، هەر ئەوەشە دەسکەوت و سەرفرازی گەورە و بە نرخ))

---

١ - الإصابة في تمييز الصحابة (٨/١) ط الكتب العلمية .

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿لِلْفُقَرَآءِ ٱلْمُهَـٰجِرِينَ ٱلَّذِينَ أُخْرِجُوا۟ مِن دِيَـٰرِهِمْ وَأَمْوَٰلِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ ٱللَّهِ وَرِضْوَٰنًا وَيَنصُرُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلصَّـٰدِقُونَ ﴿٨﴾ وَٱلَّذِينَ تَبَوَّءُو ٱلدَّارَ وَٱلْإِيمَـٰنَ مِن قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِى صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّآ أُوتُوا۟ وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِۦ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٩﴾﴾ (الحشر) واتە: ئەو (فەیئ) و دەسکەوتەیە بۆ ئەو هەژار و دوورە وڵات و کۆچکردوانەیە لە خانو و سامانی خۆیان دوورکران، لەلایەن مەککەییەکانەوە، تا بەڵکو وردە وردە ژیانیان ڕاست بکرێتەوە و بگاتەوە ئاستی ئاسایی خۆی، پاش ئەوەی، کە بتپەرستەکانی مەککە هەڵیان فڕاندن و ناچاریان کردن بە هیجرەت، داوای چاکە و ڕەزامەندی لە خوا دەکەن بۆیە نەیانتوانی لە مەککەدا بژین ئەگینا لە گەڵیاندا خۆیان ئەسازاند و یارمەتی خوا و پەیامبەرەکەیﷺ دەدەن بۆیە کۆچیان کرد، ئا ئەوانەن ڕاستگۆکان لە باوەڕ و جیهادیاندا(٨) ئەو کەسانەی نیشتەجێی (دار الهجره) و (دار الایمان) بوون واتە: کۆچەریەکانیان خۆش دەوێن و بەشێك لە دارایی خۆیانیان ئەدەنێ و دڵخۆشیان دەکەن و هیچ شتێکیان لە دڵدا نییە سەبارەت بەوەی بە کۆچەریەکان درا لە فەیئی (بنی نظیر)، چونکە پەیامبەری خواﷺ لەو هەموو دەستکەوتە تەنها بەشی سێ کەسیانیدا لە گەڵ ئەوەیشدا کەسێك نەبوو پێی ناخۆش بێت، ئیساری کۆچەریەکان دەکەن بە سەر خۆیاندا لە سەروەت و ساماندا، ئەگەرچی خۆیشیان نیازیان پێی هەبێ و هەژاربن، واتە: بەخشینەکەیان لەبەر دەوڵەمەندییان نییە بەڵکو سروشتی ئیمان و باوەڕیان بەرزە و هەر کەسێ لە سیفەتی ڕژدی دەروونی بپارێزێ، واتە: هەرکەسێ خوا بپارێزی لە چرووکی دەروونی ئەوانەن برەوەکان.(٩).

چەندەها ئایەت لەو بارەیەوە هاتوە.

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[١]دا هاتوە لە فەرموودەی (ابن مسعود) و (عمران ی کوڕی حصین) ەوە کەوا خۆشەویستی خواﷺ فەرموویەتی: ((خیر الناس قرني، ثم

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٦٤٩ ، ٣٦٥١) و مسلم (٢٥٣٣، ٢٥٣٥) .

الذين يلونهم، ثم الذين يلونهم)) واته: باشترینی خەڵکی ئەوانەی ئەم سەدەی منن، دوای ئەوانەی بە دوایاندا دێن، دوای ئەوانەی بە دوایاندا دێن))

هەروەها لە هەردوو کتێبی (الصحيح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو سعيد الخدری)یەوە ((لا تسبوا أصحابي، فلو أن أحدكم أنفق مثل أحد ذهباً، ما بلغ مدَّ أحدهم ولا نصيفه)) واته: جنێو بە یارانی من مەدەن، ئەگەر یەکێ لە ئێوە بە ئەندازەی کێوی ئوحود ئاڵتون بکات بە خێر، ئەوا ناگاتە مشتی یەکێ لەوان و بە نیوەی مشتێکیش))

جا پلە و پایەی ئەوانە زۆر بەرزە، رەزا و رەحمەتی خوا لە هەموویان بێت، لەو بەرێزە پاك و بێگەردانە، هەندێ لە هاوەڵان فەرموویان: ئەوانەی کە دەچنە بەهەشتەوە بە بێ لێپرسینەوە و بە بێ سزا ئەوانە: هاوەڵانن.

هەندێکی تر فەرموویان: ((رەنگە ئەوانە ئەو کەسانە بن کە بە موسڵمانی لە دایك بوونە و هاوەڵیان بۆ خوا دانەناوە)) ئەوانە ئەو کەسانەن کە لە یەکەم هەناسەو چاوتروکاندا یەکتاپەرست بوونە، لە باخچەی یەکتاپەرستی پەروەردە بوونە، هەرگیز توشی هاوڵدانان بۆ خوای گەورە نەهاتوون، ئەوانەن کە بە موسڵمانی لە دایك بوونە و هەرگیز هاوەڵیان بۆ خوا دانەناوە، یەکتاپەرستی چەند مەزن و بڵندە!! یەکتاپەرستی چەند بەرێز و پایەبەرزە!! هاوەڵدانان بۆ خوای گەورە چەند ترسناك و سامناکە!! خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُۚ﴾ (النساء: ٤٨)واته: بێگومان هەرگیز خوا لە دانانی هاوبەش بۆی نابوورێ و لە خوار شیرکەوە لە هەر گوناهێك دەبووری بۆ هەر کەسێك خۆی بیەوێت))

بەڵکو خوای پەروەدگاری بەپێشەوای یەکتاپەرستان و پێشەنگی خواپەرستان و گەورەی هەموو پێغەمبەران ﷺ دەفەرموێت: ﴿وَلَقَدۡ أُوحِيَ إِلَيۡكَ وَإِلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكَ لَئِنۡ أَشۡرَكۡتَ لَيَحۡبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ ۝٦٥ بَلِ ٱللَّهَ فَٱعۡبُدۡ وَكُن مِّنَ

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٦٧٣) و مسلم (٢٥٤١) .

ٱلشَّـٰكِرِينَ ﴿٦٦﴾ (الزمر) واتە: سوێند ئەخۆم کە بێ گومان وەحی کراوە بۆ تۆ و بۆ ئەو پەیامبەرانەی بەر لە تۆ بوون: کە ئەگەر گریمان بە هاوبەش قایل ببێت بۆ خوا، ئـەوە بـێ گومـان هـەموو کردەوەکانـت پووچـەڵ دەبـێ وە لـە زیانمەنـدانیش دەبیت.(٦٥) نەخێر، هەرگیز بە گوێیان نەکەیت بەڵکو تەنها هەر خوا بپەرستە و لـە شوکرانە بژێران بە. (٦٦).

هەرخۆی فەرموویەتی - دایك و باوك و گیانم بە فیـدای بێـت — هـەروەکو لـە (صـحیح مـسلم)[1] دا هـاتوە لـە فـەرموودەی (جـابر ی کـوڕی عبـدالله) وە کـەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((من مات لا یشرك بالله شیئاً دخل الجنة، ومـن مـات یشرك بالله شیئاً دخل النار)) واتە: هەرکەسێ مرد و هاوەڵی بۆ خـوا بڕیـار نـەدابوو ئەوا دەچێتە بەهەشتەوە و هەرکەسێ مرد هاوەڵی بۆ خوا بڕیار دابوو ئەوا دەچێـتە ئاگرەوە)).

هەروەها (الترمـذي)[2] ریوایـەتی کـردوە لـە فـەرموودەی (أنـس)ەوە کـەوا خـوای گـەورە لـە فەرموودەیـەکی قودسـیدا فەرموویـەتی: ((یـا ابـن آدم، إنـك مـا دعـوتني ورجوتني غفرت لك علی ما كان فیـك ولا أبـالي. یـا ابـن آدم، لـو بلغـت ذنوبـك عنـان السماء ثم استغفرتني غفرت لك ولا أبالي. یا ابـن آدم، إنـك لـو أتیـتني بقـراب الأرض خطایا ثم لقیتني لا تشرك بي شیئا لأتیتك بقرابها مغفرة)) واتە: ئەی نەوەی ئادەم! تۆ هەر کاتێك هاوارم پـێ بکـەیت و داوام لـێ بکـەیت و تکـام لـێ بکـەیت ئـەوا لێـت خۆش دەبم هەرچی شـتێکت کردبـێ هـیچ بـاکم نییـە. ئـەی نـەوەی ئـادەم! ئەگـەر تاوانەکانت گەیشتنە ئاسمانـەکان ئـەمجار داوای لێخۆشـبوونت لـێ کـردم ئـەوا لێـت خۆش دەبم و هیچ باکم نییە، ئەی نەوەی ئادەم! ئەگەر بە ئەندازەی هـەموو زەوی بە تاوانەوە پـێم بگـەی و بـە مـن گەیـشتی هاوەڵـت بـۆ مـن بڕیـار نـەدابوو ئـەوا بـە ئەندازەی هەموو زەوی بە لێ خۆش بوونەوەوە پێت دەگەم)).

---

١ ـ أخرجه مسلم (٩٣) ومثله في البخاري (١٢٣٨) ومسلم (٩٢) من حديث ابن مسعود .

٢ ـ أخرجـه الترمـذي (٣٥٤٠) وقـال : (حـديث حـسن غريـب) وصـححه الـشيخ الألبـاني في (صـحيح سـنن الترمذي)

له (صحيح مسلم)[1] دا هاتوه له فەرموودەی (أبـو ذر)ەوە دەڵێـت: خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((.. ومن لقيني بقراب الأرض خطيئة لا يشرك بي شيئاً لقيته بمثلها مغفرة)) واتە: ئەگەر بە ئەندازەی هەموو زەوی بە تاوانەوە پێم بگات و بە من گەیشت هاوەڵی بۆ من بڕیار نەدابوو ئەوا بە ئەنـدازەی هـەموو زەوی بـە لـێ خـۆش بوونەوەوە پێت دەگەم))

جا تەماشای یەکتاپەرستی بکە چەند مەزنە!! چەند بەرێزە!! چەند پلەو پایە بەرزە!! چەند شیرینە!!((رەنگە ئەوانە ئەو کەسانە بن کە لە موسـڵمانی لـە دایـك بوونە و هاوەڵیان بۆ خوا دانەناوە)) تاکو ئێستا نازانین ئەو کەسانە کێن کە دەچـنە بەهەشتەوە بە بێ لێپرسینەوە و سزا....

لەو کاتەدا پێغەمبەری نازدار ﷺ هـات بـۆ لای هـاوەڵان، گوێبیـستی ئـەوان بـوو کاتێك ئەوان گفتوگۆ و دەمەقاڵەیان بـوو، فـەرمووی: ((مـا الـذي تخوضـون فيـه؟)) قالوا في أولئك..)) واتە: ئەوە باسی چی دەکەن؟ فـەرموویان دەربـارەی ئەوانـە..)) واتـە ئەوانـەی کـە جـەنابت باسـت کـرد و فـەرمووت: دەڕۆنـە بەهەشـتەوە بـە بـێ لێپرسینەوە و سزا. لەو کاتەدا خۆشەویست ﷺ فەرمووی: ((هم الذين لا يرقـون، ولا يسترقون ولا يتطيرون وعلى ربهم يتوكلون)) واتە: ئەو کەسانەن کە نوشتە ناکـەن و داوای نوشتەکردن ناکەن و رەشبینی ناکەن و پشت بە پەروەردگاریان دەبەستن))

ئەی خودایە ئێمە لەو بەندانە بگێڕە کە تەنها پشت بە زاتی تۆ دەبەستن.

خۆشەویستان: پشت بەستن بە خوای گەورە هەموو پایەکان دەگرێتەوە، یەکـەم حەفتا هەزار کە دەڕۆنە بەهەشتەوە بە بێ لێپرسـینەوە و بـێ سـزادان ئەوانـەن کـە خۆیـان سـپاردوەتە خـوای گـەورەی بـاڵا دەسـت، ئەوانـە هـەرگیز داوای نوشـتەیان (روقیە) لە هـیچ کەسـێك نـەدەکرد، چـونکە ئـەوان لـەو پـردە پەڕینـەتـەوە، ئەوانـە هەردەم هەموو داواکارییەکانیان لە خوای باڵادەست بوە، تەنها دڵیان بە خوا خۆش بوە، لە هیچ کەسێك نەدەترسان تەنها لە خوا نەبێت و هیچ داواکارییەکیان لە کەس نـەبوو تـەنها لـە خـوا نـەبێت، چـونکە ئـەو کەسـەی کـە نوشـتە (روقیـە) دەکـات

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٦٨٧) .

چاکەکارە و ئەوەشی داوای نوشتە (روقیە) دەکات داواکاری چاکە و بەخششە، بەڵام ئەوانە داوا ناکەن تەنها لە پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان نەبێت، هیچ کێشە نییە ئەگەر کەسێك نوشتەیان بۆ بکات چونکە ئەوان رەدی ناکەنەوە بەڵام خۆیان هەرگیز داواناکەن، هیوادارم شێوەکە بە جوانی لە پێش چاوت بێت، چونکە ئەو دوو دیمەنە جیازیان زۆرە.

هەروەها داوای داخکردن (الكيَّ) لە کەس ناکەن، هەرگیز رەشبین نین، بەڵکو ئەوان بە باوەڕێکی بتەوەوە پشتیان بە خوای پەروەدگار بەستوە، چونکە باش دەزانن کە پشت بەستن بە خوا ئەوپەڕی هێنانە دی یەکتاپەرستییە، ئەویش بریتییە لە پشت بەستن بە خوای باڵادەستی دەوڵەمەند، لە گەڵ گرتنەبەری هۆکارەکان، پەکخستنی هۆکارەکان پەکخستنی پشت بەستنە بە خوا، بۆیە پێویستە لە سەرمان بۆ جێبەجێکردنی پشت بەستن بە خوای گەورە هۆکارەکان بگرینە بەر، هۆکارەکانی داهێنان، هۆکارەکانی پێشکەوتن لە هەموو بوارەکانی ژیاندا، دڵمان هەمیشە پەیوەست نەبێت بە هۆکارەکانەوە، بەڵکو بە پەروەردگاری گەورە و دلۆڤانەوە، چونکە کەسی ئیماندار باوەڕی بتەوی هەیە کە هۆکارەکان بە تەنها نە زیان دەگەیەنن و نە سوودیان هەیە، نە رۆزی کەسێك دەدەن و نە رێگرن لە رویاندا، تەنها بە فەرمانی پادشای پادشاکان نەبێت.

پرسیار کرا لە (حاتم الأصم): چۆن پشت بەستنت بە خوای گەورە جێ بەجێ کرد؟فەرمووی: بە چوار شت: زانیم کە رزق و رۆزییەکەم هیچ کەسێکی تر نایبات بۆیە دڵنیا بووم...

زانیم کارەکەم هیچ کەسێکی تر جێبەجێی ناکات بۆیە خۆم سەرقاڵ کردوە پێوە..

زانیم کە خوای گەورە ئاگای لە هەموو کار و کردەوەکانمە بۆیە شەرمم کرد لە سەرپێچی فەرمانەکانیدا بمبینێ..

زانیم کە مردن چاوەڕوانی منە بۆیە توێشووم ئامادە کرد بۆ دیدەنی خوای گەورە)).

هەروەها (سهل ی کوڕی عبدالله التستری)[١] دەفـەرموێت: ((هەرکەسـێ نکۆڵی لـە هۆکارەکان بکات ئەوا نکۆڵی لە سوننە کردوە، هەرکەسێ نکۆڵی لە پشت بەستن بە خوا بکات ئەوا نکۆڵی لە ئیمان کردوە)).

جا گرتنە بەری هۆکارەکان سوننەتی پێغەمبەرە ﷺ[٢] و پشت بەستن بە خـوای گـەورە کـار و کـرداری پێغەمبـەری ئەکرەمـەﷺ، هەرکەسـێ دەیـەوێ وەکـو کاروکردەوەی پێغەمبەری خواﷺ بکات ئەوا دەبێـت واز لـە سوننەتەکەی نـەهێنێ، چـونکە خـاوەنی سـوننەت هـیچ هۆکـارێکی جێنەهێـشتووە ئـیللا ئـەنجامی داوە، ئێـوەش بـاش دەزانـن لـە ڕۆژی کۆچـکردندا بـۆ شـاری مەدینـە چـۆن هۆکارەکـانی گرتەبەر، بەڵکو لە کاتی جەنگدا دوو قەڵغانی دەپۆشا، بـەڵکو ڕزق و ڕۆزی سـاڵێکی تەواوی بۆ خێزانەکەی هەڵدەگرت، ئەگەر بیویستایە سەفەرێك بکات ئەوا خـواردن و توێشووی لە گەڵ خۆیدا دەبرد، لە کاتێکدا ئەو گەورەی هەموو ئەوانەیـە کـە پـشت بە خوای پەروەردگار دەبەستن، ئەمە ڕاستی پشت بەستنە، هەرکەسێ دەیەوێت بە تەواوی پشت بەستن جێبەجێ بکات هەروەکو چۆن پێغەمبـەری ئـەکرەم ﷺ جێبـە جێی دەکرد ئەوا با هۆکارەکان بگرێتە بەر هەروەکو چۆن ئـەو هـەموو هۆکارەکـانی دەگرتە بەر، پشت بەستن بـە خـوای گـەورە کـۆی هـەموو ئیمانـە، هـەروەکو چـۆن (سعید ی کوڕی جبیر) فەرموویەتی[٣].

هـــەروەها ئەوپـــەری جێبـــەجێکردنی یەکتاپەرســـتییە و ڕاســـتێتی بـــاوەڕ و پشتبەستنی دڵەکانە بە خوای گەورە لە گـەڵ گرتنەبـەری هۆکارەکـان، ئەوانـە ئـەو بەختەوەرانـەن کـە ڕاسـتەوخۆ بـەرەو بەهەشـت دەڕۆن بـە بـێ لێپرسینەوە و هـیچ سزایەك.

ئای... ئەم ئوممەتە چەند پێویستی بە هێنانەدی پشت بەستنە بە خوای گەورە لەم کات و ساتەدا، هەروەها باوەڕبوون بە خواکەی خـۆی نوێبکاتـەوە، نـەك پـشت

---

١ ـ انظر : (الحلية) لأبي نعيم (١٠/١٩٥) .
٢ ـ مدارج السالكين (١/١٢١) بتصرف .
٣ ـ أخرجه أحمد في (الزهد) (١٠٣) وهناد في (الزهد) (٥٣٤) .

بەستن بە دەوڵەتێك لە دەوڵەتەکان، یان هێزێك لە هێزەکان، یان ئوممەتێك لە ئوممەتەکان، بەڵکو تەنها بە خوای باڵادەست و شکۆمەند، چونکە ئەو کەسەی هەموو ئەوانە بەڕێوە دەبات تەنها خودایە، ئەوەی هەموو گەردوون حوکم دەکات تەنها خوایە، ئێمەش تەنها ئەوە لە سەرمانە هۆکارەکان بگرینە بەر بە ئەندازەی تواناو دەسەڵاتی خۆمان و دڵەکانمان بە توندی پەیوەست بکەینە خوای خۆمانەوە، ئەمە خاڵی جیاوازییە لە نێوان ئەوانەی یەکتاپەرستی ئیمانداری لە خواترس و کەسی بەدبەختی بێباوەڕ بە خوای زەوی و ئاسمانەکان .

خۆشەویستان... چ کەسێك پشتی بە خوا بەستوە و ئەویش پەشیمانی کردوەتەوە؟ چ کەسێك پشتی بە خوا بەستوە و ئەویش بزری کردوە؟ بەڵکو دڵنیابە هەرکەسێ پشتی پێ ببەستێ ئەوە ئەوی بەسە، هەرکەسێ پەنای پێ بگرێت رزگاری دەکات، هەرکەسێ کار و فەرمانی خۆی دایە دەستی پەروەردگاری خۆی ئەوا ئەو هیدایەت و ڕێنوینی دەکات.

بە بیری خۆتی بهێنەرەوە جارێك لە جارەکان بە تەواوی پشتت بە خوا بەستبێت و ئەویش تۆی پەشیمان کردبێتەوە و شەرمەزاری کردبێتی، نەخێر زۆر ئەستەمە سوێند بە پەروەردگاری کەعبە، تۆ تەنها ڕاست بکە و هۆکارەکان بگرە بەر و بڵێ: خودایە هیچ هۆکارێك نەماوە ئیللا من گرتومەتە بەر وە هیچ دەرگایەك نەماوە و هەمووی لە ڕووم داخراوە تەنها دەرگای تۆ نەبێت. ئەمجار پشتی پێ ببەستە بە ڕاستی و لە بەر دەستیدا خۆت بەو پەری زەلیل نیشان بدە و ئەمجار پشتبەستنی تەواو بهێنە دی، هۆکارەکان بگرە بەر ئەوەی کە لە تواناتدا هەیە — هەروەکو وتمان — ئەمجار دڵت پەیوەست بکە بە خواوە، سوێند بە خوای تاك و تەنها! ئەوا دەرووی خەیرت لێ دەکرێتەوە لە پاش تەنگانە و مەینەتی، دەوڵەمەندی دەبینی لە پاش هەژاری، عیززەت و سەر بەرزی دەبینی لە پاش زەلیلی و سەر شۆڕی، ئەمن و ئاسایش دەبینی لە پاش ترس و بیم، حەوانەوەی فیکر و دەروون و جێگر بوونی ویژدان دەبینی لە پاش پەشۆکان و تێکچوون و شپرزی.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُۥٓ﴾ الطلاق:٣، واتە: هەرکەسێك پشت بە خوا ببەستێ دوای بە کارهێنانی هۆکارەکان، ئەوە تەنها خوای بەسە و کاروباری بۆ ئاسان دەکات)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَلَيْسَ ٱللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُۥ﴾ (الزمر٣٦) واتە: ئەی پێغەمبەرﷺ! هەر خوا بەس نییە بۆ بەندەی خۆی (موحەممەد) لە کاتی هەموو خۆشی و ناخۆشییەکدا؟)).

لە خوێندنەوەیەکی تردا هاتوە (قراءة): ((أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عبادە)).

لەم کاتەدا تەنها هەڵوێستەکەی دایکی (موسا) پێغەمبەرت بە بیر دەهێنمەوە ئەگینا هەڵویست زۆرە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰٓ أُمِّ مُوسَىٰٓ أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِى ٱلْيَمِّ﴾ واتە: ئێمە خستمانە دڵی دایکی مووساوە کە شیری بدا، کە لە مووسا ترست بوو بیخە ناو سندوقێکەوە و بیهاوێژە ناو دەریای (نیل)ەوە)) بیهاوێژە ناو دەریاکەوە! زۆر ئەستەمە بە دایکێك لە کورپەکەی بترسێ بڵێیت: بیهاوێژە ناو دەریاکەوە! ئەمجار خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ٱلْيَمِّ وَلَا تَخَافِى وَلَا تَحْزَنِىٓ إِنَّا رَآدُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ﴾القصص:٧، واتە: وە نەبترسە و، نەغەمیشت بۆی ببێ چونکە بەڕاستی ئێمە ئەیگێرینەوە لات و هەر خۆت ئەبیتە دایەنی لە ئاییندەشدا دەیکەین بە یەکێ لە پێغەمبەران ئەینێرین بۆ لای ئەو سەرکەشە.. بەڵێ ئەویش سندوقێکی هێنا و مووسای خستە نێو لانکێکی بچووکەوە، بە مووساوە هەڵیدایە ناو دەریاکەوە!!)).

تەنها بۆت ناگێڕینەوە بەڵکو ﴿وَجَاعِلُوهُ مِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ﴾ ئەگەر دیارییەك لە پادشاوە بێت(جل جلالە) دەبێت پر بێت لە بۆنی عەتر و گوڵاو.

بە پشت بەستنێکی زۆر بەرزەوە و بە باوەڕێکی بتەو و دڵنیایی یەکی رەهاوە دایکی موسا کۆرپە بچوکە پیرۆزەکەی دەخاتە نێو سنوقێکەوە پاشان فرێی دەداتە

ناو دەریاوە، دەیهاوێژێتە ناو دەریاوە، ئەمجار ئاوەکە ئەو سنوقە دەبات، لە پێش کۆشکی فیرعەونی ستەمکاردا رادەوەستیٚ، الله أكبر! ! ئەمە ئەو کەسەیە کە فیرعەون بە دوایدا دەگەڕێت، خوای گەورە کارێکی وای کرد کە فیرعەون ئەو بە خێو بکات و پەروەردەی بکات! ! کاتێك کە خێزانی فیرعەون ئەو کۆرپەیە دەبینیٚ دەڵێت: ﴿قُرَّتُ عَيْنٍ لِّي﴾(القصص:٩) واتە: ئەم کوڕە مایەی ڕووناکی چاوی من و تۆیە چاو ڕوونییەکە بۆ هەردوکمان))

خوای گەورە موسا دەرباز دەکات بەو پەڕی داپۆشین و ستری ناسك و سۆزەوە، کە بە مێشك و دڵی هیچ کەسێکدا نەهاتوە، کە ئەویش داپۆشینی خۆشەویستییە، هەرکە خێزانی فیرعەون ئەو کۆرپەیە دەبینیٚ بە بیٚ دواکەوتن خۆشەویستی ئەو منداڵە دەچێتە دڵییەوە، دەڵێت: ﴿وَلَكَ لَا تَقْتُلُوهُ﴾ واتە: ئەم کوڕە مایەی ڕووناکی چاوی من و تۆیە چاو ڕوونییەکە بۆ هەردوکمان مەیکوژن))

ئەی خودایە..! ! موسا! پێغەمبەری خوا! وا لە کۆشکی فیرعەون دایە، چەند دایەنێکی بۆ دەهێنن، دایەن لە دوای دایەن، کەچی بە هیچ دایەنێك رازی نابێت، چونکە خوای گەورە بەڵێنی داوە دەبێت دایکی بە خێوی بکات و شیری پیٚ بدات، ئەمجار دایکی دەهێنن، ئێستا دایکی موسا لە کۆشکی فیرعەوندا دانیشتوەو موسای لە ئامێز گرتوە، بە جوانی بیهێنە پێش چاوی خۆت، فیرعەونش فەرمانی پیٚ دەکات: شیری پیٚ بدە، ڕێزی لیٚ بگرە تێری بکە.

تا دوێنێی نزیك لە فیرعەون و دارودەستەکەی دەترسا نەوەك ئازاری موسا بدەن، کەچی ئێستا شیر بە موسا دەدات لە کۆشکی فیرعەوندا و بە فەرمانی فیرعەون! ! تەماشای تام و چێژی پشتبەستن بە خوای گەورە بکە چەند شیرینە! ! دڵنیابە ـ برا شیرینەکەم ـ هەرکەسیٚ بە تەواوی پشت بەستنی بە خوای گەورە بەدیهێنا ئەوا لە دونیا و قیامەتدا بەختەوەر دەبێت.

جا ئەوانە بەختەوەرانن.

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((هم الذين لا يسترقون، ولا يتطيرون، وعلى ربهم يتوكلون)).

فقام عكاشة بن محصن فقال: أدع الله أن يجعلني منهم.

قال: أنت منهم.

ثم قام رجل آخر فقال: أدع الله أن يجعلني منهم.

فقال: ((سبقك بها عكاشة)) واتە: ئەوە ئەو کەسانەن کە نوشتە ناکەن و داوای نوشتەکردن ناکەن و ڕەشبینی ناکەن و پشت بە پەروەردگاریان دەبەستن)) عکاشەی کوڕی محصن هەستا و وتی: داوا لە خوا بکە من لەو کەسانە بگێڕێ، ئەویش فەرمووی: تۆ لەوانی، پاشان کابرایەکی تر هەستا و وتی: داوا لە خوا بکە من لەو کەسانە بگێڕێ، ئەویش فەرمووی: عکاشە پێشت کەوت))

تەماشای ئەو فەزڵ و ڕێزە بکە، بەڵکو تەماشای مەزنی و گەورەیی ڕەوشت و دڵنەرمی پێغەمبەرﷺ بکە.

جارێکی تر لە گەڵ مندا بگەڕێوە بۆ گۆڕەپانی مەحشەر، ئەم کۆمەڵە بەڕێزە ڕۆیشتن بەرەو بەهەشت بە بێ لێپرسینەوە و سزادان. ئەمجار لێپرسینەوە و حیساب دەست پێ دەکات و خەڵکی لە بەر دەستی خوای پەروەردگاردا نمایش دەکرێن. ئەمجار نامەی کردەوەکان بە سەر خەڵکیدا بڵاو دەکرێتەوە.

هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحيح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (عائیشە) وە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ دەفەرموێت: ((من حوسب يوم القيامة عذب)) قالت عائشة: أليس قد قال الله عز وجل: ((فسوف يحاسب حساباً يسيرا)) الانشقاق: ٨)) فقال: ((ليس ذاك الحساب إنما ذاك العرض، من نوقش الحساب يوم القيامة عذب)) واتە: هەرکەسێك لە ڕۆژی قیامەتدا لێپرسینەوەی لە گەڵ کرا ئەوا سزا دەدرێت، عائیشە فەرمووی: ئایا خوای گەورە نەیفەرموو: ((فسوف يحاسب حساباً يسيرا)) واتە: ئیتر پرسینەوەیەکی سووك و ئاسانی لە گەڵدا دەکرێت، پاشان پاداش وەرئەگرێ و خراپەکانیشی ئەبووردرێ)) پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەوە لێپرسینەوە نییە بەڵکو ئەوە تەنها پیشاندانی نامەی کردەوەکانە، بەڵام هەرکەسێ موناقەشەی لێپرسینەوەی لە گەڵدا بکرێت لە ڕۆژی قیامەتدا ئەوا سزا دەدرێت))

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٥٣٦ , ٣٥٣٧) وانظر (١٠٣) و مسلم (٢٨٧٦) .

بە مەبەستی نزیك کردنەوەی بابەتەکە لە بیر و هۆشەوە، دەڵێم: ئایە تاکو ئێستا ڕۆژێك لە ڕۆژان ئامادە بوویتە لە هۆڵێکی دادگادا کاتێك دادگایی کەسێك دەکرێت؟ تکات لێ دەکەم لە فیکر و خەیاڵت لەو هۆڵی دادگایی کردنە ئامادە بیت، بێهێنە پێش چاوی خۆت ڕووی ئەو خەڵکە چۆنە کاتێك ئەو کارمەندە دێتە ژوورەوە کە لە بەر دەستی دەستەی دادگادا کار دەکات (الحاجب)، بە توندی هاوار دەکات و دەڵێت: محكمە!

هەموو هۆڵەکە لە بەر دەنگی ئەو دەنگ دەداتەوە، هەمووان بێ دەنگ دەبن، دەستە و دایەرەی دادگا دێنە ژوورەوە، سەرۆکی دادگا لە ناوراستی دەستەکەدا ڕاوەستاوە، لە پاش چەند دانیشتنێکی دوور درێژ، چەند گفتوگۆ و باسکردنێك، لە پاش چەند سرووتێکی دیاریکراو بۆ ڕاستکردنەوە و خستنەڕووی چەند ڕاستییەك، سەرۆکی دادگا دەیەوی حوکمی خۆی بدات، وا خەریکە بڕیارەکە دەدات... لەو کاتەدا ڕووی ئەو خەڵکە بهێنە پێش چاوی خۆت! تەماشاکە: دەبینی فرمیسك لە هەندێ ڕووەوە بە خوڕ دێتە خوارەوە، هەندێکی تر ترس و دوودڵی و بیم بە ڕوویانەوە دەبینی، دەبینی سنگی هەندێکی تر بەرز دەبێتەوە و دادەبەزێت، ئەوانەی لە هۆڵەکەدان هەمووان چاویان بڕیوەتە سەرۆکی داداگا تەنانەت ئەگەر بۆیان بکرێت نایترووکێنن، هەمووان بە جوانی گوێیان شل کردوە، بۆ ئەوەی حوکمەکە ببیسن! ! هەموو ئەمانە لە هۆڵی دادگا لە دادگاکانی ئەم دونیایە! ! !

برا ئازیزەکەم: ئایە بە جوانی ئەو چەند ساتەت هێنایە پێش چاوت؟؟ لە کاتێکدا تۆ لە بەر دەستی خوای زەوی و ئاسمانەکاندا ڕاوەستاویت؟ لە پێش چاوی هەموو خەڵکی، لە پێش چاوی هەموو بوونەوەر، لە کاتێکدا تۆ بە ڕووت و قوتی ڕاوەستاویت هەروەکو ئەو کاتەی کە لە دایك بوویتە: ((يحشر الناس يوم القيامة حفاة عراة غرلاً))[1] واتە: خەڵکی لە ڕۆژی قیامەتدا دەدرێن لەبەر و کۆ دەکرێنەوە بە ڕووتی و پێ پەتێتی و خەتەنە نەکراوی)) پێشکەوە بۆ ئەوەی لە بەر دەستی خوادا ڕاوەستیت، فریشتەکان پاڵت پێوە دەنێن و پێشت دەخەن، خوای گەورە دەڵێت:

---

١ ـ جزء من حديث أخرجه البخاري (٦٥٢٧) و مسلم (٢٨٥٩) .

﴿وَجَآءَتۡ كُلُّ نَفۡسٖ مَّعَهَا سَآئِقٞ وَشَهِيدٞ﴾ ق: ٢١، واتـــه: ئـــەو ڕۆژە هـــەر کەســـێك بـــۆ مەحشەر دێت، دوو فریشتەی لە گەڵدایە، یەکێکیان پێش خۆی داوە و دەیگەیەنێتە مەحشەر، ئەوی دیکەشیان شایەتی دەدا لە سەری بە کردەوەکانی)).

تۆیش لە گۆڕەپانی مەحشەردا بە ناوی خۆتەوە بانگ دەکرێیت!! کوا فلانی کوڕی فلان؟؟ تۆیش دەڵێیت: ئەوە ناوی منە..!! ئەی فریشتەکانی خوا چیتان دەوێت؟ پێت دەڵێن: پێشکەوە.. بڕۆ بۆ بەر دەستی خوای گەورە.. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَوۡمَئِذٖ يَتَّبِعُونَ ٱلدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُۥۖ وَخَشَعَتِ ٱلۡأَصۡوَاتُ لِلرَّحۡمَٰنِ فَلَا تَسۡمَعُ إِلَّا هَمۡسٗا ١٠٨ يَوۡمَئِذٖ لَّا تَنفَعُ ٱلشَّفَٰعَةُ إِلَّا مَنۡ أَذِنَ لَهُ ٱلرَّحۡمَٰنُ وَرَضِيَ لَهُۥ قَوۡلٗا ١٠٩ يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِۦ عِلۡمٗا ١١٠ ۞ وَعَنَتِ ٱلۡوُجُوهُ لِلۡحَيِّ ٱلۡقَيُّومِۖ وَقَدۡ خَابَ مَنۡ حَمَلَ ظُلۡمٗا ١١١ وَمَن يَعۡمَلۡ مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَلَا يَخَافُ ظُلۡمٗا وَلَا هَضۡمٗا ١١٢﴾(طه) واتە: لەو ڕۆژەدا هەموو خەڵکی دوای دەنگی جارچی (بانگەوازکار) ئەکەون، کە هیچ وەرچەرخان و لادانێك نییە لێی، هەموو خەڵکی لەبەر خوای بەخشندە دەنگیان نەوی دەبێ، دەنگی ژێرلێو و چپەچپ و ئەسپایی نەبێ هیچ شتی تر نابیسی (١٠٨) لەو ڕۆژەدا تکا و لالانەوە لای خوا هیچ سوود نابەخشێ، مەگەر لە کەسێك خوای بەخشندە خۆی مۆڵەتی پێدابێ شەفاعەت بکا، وتار و قسەکەشی پەسەند بکا (١٠٩) خوا بە هەموو ئەو شتانە دەزانێت کە ئەوان پێشیان خستوە و کردویانە لە دونیادا، هەروەها بەو شتانەش چاك دەزانێت کە لە ڕۆژی دواییدا چاوەڕێیانە، واتە: ئاگای لە هەموو شتێکیانە، ئەوان بەزانین و عیلم ناتوانن دەورە بدەن بە بەڕێوەبردن و حیکمەتی خوا (١١٠) هەموو دەموچاو و ڕوخسارەکان لەو ڕۆژەدا لەئاستی ئەو خوایەی، کە هەمیشە زیندوە و هەرگیز نامرێ و ڕاگیرکەری هەموو بوونەوەرە لارە مل و سەرنەوی و ملکەچن و بێ گومان کێ ستەمی کرد و هەڵی گرت زیانمەندو ناهومێدە (١١١) هەر کەسیش ئاکار و کردەوەی چاك ئەنجام بدا لە هەمان کاتیشدا بڕواداریش بێت، نە لەوە دەترسێت، گوناهەکانی لە سەر زیاد بکرێن و نە لەوە چاکەکانی کەم بکرێنەوە(١١٢).

بانگت لێ دەکرێت! بەو بانگ کردنە دڵت دادەخورپێت و رادەچەڵەکێ، هەموو گیانت دێتە لەرزە، هەموو ئەندامەکانی لاشەت تێك دەچن و دەچن بە یەکدا، ئەمجار پاڵت پێوە دەنێن بۆ ئەوەی لە بەر دەستی خوای گەورەدا رابوەستی، بۆ ئەوەی پادشای پادشاکان لە گەڵ تۆدا قسە بکات.

هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (عدی کوڕی حاتم) ەوە کەوا خۆشەویستی خواﷺ فەرموویەتی: ((ما منكم من أحد إلا سيكلمه ربه. ليس بينه وبينه ترجمان. فينظر أمامه فتستقبله النار. وينظر عن أيمن منه فلا يرى إلا شيئا قدمه. وينظر عن أشأم منه فلا يرى إلا شيئا قدمه. فمن استطاع منكم أن يتقي النار ولو بشق تمرة، فليفعل)) واتە: هیچ کەسێك لە ئێوە نییە ئیللا خوای پەروەردگار قسەی لە گەڵدا دەکات کە بە هیچ شێوەیەك وەرگێڕ (ترجمان) لە نێوانیاندا نییە، تەماشای بەردەست و بەردەمی خۆی دەکات تەنها ئاگر دەبینێ، کاتێ تەماشای لای راستی خۆی دەکات هیچ نابینێ تەنها کردەوەکانی خۆی نەبێت، تەماشای لای چەپی خۆی دەکات هیچ نابینێ تەنها کردەوەکانی خۆی نەبێت، هەرکەسێك لە ئێوە توانی خۆی لە ئاگر بپارێزێت تەنانەت ئەگەر بە لەتە خورمایەکیش بوە ئەوا با بیکات و خۆی بپارێزێت)).

ئەمجار نامەی کردەوەکان بڵاو دەبێتەوە، ئەگەر لە بەختەوەران بویت ئەوا دەبینی نامەی کردەوەکانت دەدرێتە دەستی راستەوە و کتێبەکەت دەخوێنیتەوە، ئەمجار خوای پەروەردگار قسەت لە گەڵدا دەکات و لە خۆی نزیکت دەکاتەوە، داوا لە خوا دەکەم من و هەموو برایەکی بەڕێز و هەموو خوشکێکی بەڕێز لەو بەختەوەرانە بگێڕێت.

هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابن عمر)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ دەفەرموێت: ((إن الله يدني المؤمن، فيضع عليه كنفه ويستره، فيقول: أتعرف ذنب كذا؟ أتعرف ذنب كذا؟ فيقول: نعم أي رب، حتى إذا

١ ــ أخرجه البخاري (٧٥١٢)واللفظ له وانظر (١٤١٣) و مسلم (٦٧/١٠١٦) .

٢ ــ أخرجه البخاري (٢٤٤١ , ٤٦٨٥ , ٦٠٧٠ , ٧٥١٤) و مسلم (٢٧٦٨) .

قرره بذنوبه، ورأى في نفسه أنه هلك، قال: سترتها عليك في الدنيا، وأنا أغفرها لك اليوم، وأما الكافر والمنافق، فيقول الأشهاد: ((هؤلاء الذين كذبوا على ربهم ألا لعنة الله على الظالمين))، واتە: خوای گەورە بەندەی ئیماندار لە خۆی نزیك دەكاتەوە تا بە داپۆشین و لێبوردنی خۆی دایدەپۆشێت، پێی دەگوترێت: ئەو تاوانانە دەناسیتەوە؟ ئەو تاوانانە دەناسیتەوە؟ ئەویش دەڵێت: بەڵێ ئەی پەروەردگارا.. تاكو دان بە هەموو تاوانەكانی خۆیدا دەنێت، خۆی وا دەبینێتەوە كەوا بە هەلاكەتدا چوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ئەوە من لە دونیادا بۆم داپۆشیت و ئەمرۆش لێت خۆش دەبم، بەڵام كەسی بێباوەڕ و دووڕوو، ئەوا لە پێش چاوی هەموو خەڵكی پێیان دەگوترێت: ﴿هَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ ۚ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾(هود: ١٨)).واتە: ئەمانە بوون ـ لە دونیادا ـ لە سەر پەروەردگاریان درۆیان كرد و هاوڕێ و هاوەڵیان بۆ دانا دەبا نەحلەت و نەفرینی خوا لە خەڵكانی ناهەقكار و ستەمكار بێت)) .

ئایە ئەو ئایەتەت خوێندووەتەوە كە دەفەرموێت: ﴿ وَكُلَّ إِنسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ ۖ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنشُورًا ﴿١٣﴾ اقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا ﴿١٤﴾ مَّنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ ۖ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۗ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا ﴿١٥﴾﴾ (الإسراء) واتە: ئیتر هەموو مرۆڤێكە كردەوەكەیمان ـ خێر و شەڕ كە لە شەو و ڕۆژدا كردنی ـ ئاوێزانی ملی كرد واتە: لە قیامەتدا نامەی هەموو كاروكردەوەی مرۆڤ وەك (تەوق) و ملوانكە دەكرێتە ملی و هەر بە پێی ئەوەش لە قیامەتدا پاداش و تۆڵە وەردەگرێتەوە، لە ڕۆژی قیامەتدا نامەیەكی ـ كە كردەوەكانی تیا نوسراوە ـ بۆ دەردێنین و ئەویش بە كراوەیی دەگا بەو نامەیە و لێی تێ دەگات.(١٣) پێی دەگوترێت: دەسا بۆ خۆت نامەی كردەوەكانت بخوێنەوە، ئەمرۆ ئیتر هەر تۆ خۆت حیساب لە گەڵ خۆت بكێشە و پێویست بە كەسی تر ناكا، ئەوجا ئەویش خوێندەوار بێت، یا نە، بۆ خۆی كارنامەكەی دەخوێنێتەوە و باش لە ئەنجام و جێ و شوێنی خۆی تێدەگات

(١٤) ئەوەی ڕێگای هەق و ڕاستی بگرێ، ئەوەبو خۆی شارەزا بوە، واتە: قازانج و پاداشەکەی هەر بۆ خۆی دەبێ و لەو ڕۆژەیشدا سەر فراز دەبێت، هەر کەسێکیش ڕێگە گوم بکا و لا ڕێ بێ، ئەوەش تەنها سەر لە خۆی دەکەوێ و زیان و تۆڵەکەی لە سەر خۆیەتی و هەر خۆی گیرۆدە دەبێت (١٥)

ئەو کتێبە هیچ کەتنێکی لە بیر نەکردوە ئەنجامت دابێت، یان هەر سەرپێچییەك شاردبێتتەوە، هەموو شتێك باسکراوە و نوسراوەتەوە و تۆمارکراوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُۥ ﴿٧﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُۥ ﴿٨﴾﴾(الزلزلة) واتە: ئینجا هەر کەسێك کێشی وردیلەیەك چاکەی ئەنجام دابێت، پاداشەکەی دەبینێتەوە.(٧) وە کەسێکیش کێشی وردیلەیەك شەر و خراپەی کردبێت، تۆڵەکەی دەبینێتەوە. مەگەر خوا قەڵەمی عەفوو بێنێ بە سەریا، کەوابوو با هەموومان هۆشیار و زیرەك و وریابین، بزانین ڕۆژانە چی ئەکەین و لە خوا بترسین.(٨)

سوێند بە خوا! خوای گەورە و بەتوانا لە دونیادا هەرگیز تاوانەکانی تۆی دانەپۆشیوە بۆ ئەوەی لە قیامەتدا ئابڕوت ببات، بەڵکو ئەو خۆی فەرموویەتی - هەروەکو لە پێشدا ئاماژەم پێ کرد - ((سترتها عليك في الدنيا، وأنا أغفرها لك اليوم)) ئەمجار کەسی ئیماندار لە گۆڕەپانی مەحشەردا بۆی دەردەچێت لە کاتێکدا کتێبەکەی گرتوەتە دەستی ڕاستییەوە، بە دوای کەس و کار و خۆشەویستان و هاوەڵانی خۆیدا دەگەڕێت، هەر کاتێك کەسێك ببینێ لەوانەی کە دەیناسێت، پێی دەڵێت: ((هَاؤُمُ اقْرَءُوا كِتَابِيَهْ)) ئا ئەوەتا کتێبەکەم بە دەستی ڕاست وەرگرتوە، لە گەڵ مندا کتێبەکەم بخوێننەوە، ئەمە یەکتاپەرستێکەمە، ئەمە نوێژەکەمە، ئەمە زەکاتەکەمە، ئەمە ڕۆژووەکەمە، ئەمە حەجەکەمە، ئەمە... ئەمە﴿هَاؤُمُ اقْرَءُوا كِتَابِيَهْ ﴿١٩﴾ إِنِّي ظَنَنتُ أَنِّي مُلَاقٍ حِسَابِيَهْ ﴿٢٠﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ ﴿٢١﴾ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿٢٢﴾ قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ ﴿٢٣﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ ﴿٢٤﴾﴾(الحاقة) واتە: ها ئەوەتە نامەکەم بگرن و بیخوێننەوە (چونکە کاتێ کە نامەکەی درایە دەستی

ڕاستی ئیتر هەر بەوەزانی بەختیارە، بۆیە بە سەر بەرزییەکەوە خۆی دەنوێنێ (١٩) چونکە بە ڕاستی من لە دونیادا ئەمزانی و یەقینم بوو کە دەگەم بە حیسابی خۆم!! وا ئەمڕۆش خوای میهرەبان پاداشتی بە چاکە دامەوە.(٢٠) ئەوە لە گوزەرانێکی خۆش و پەسەندکرا وایە (٢١) لە بەهەشتێکی بەرزدا (٢٢) میوەجاتی درەختەکانی نزیکە لێیەوە. واتە: دەس ڕەسە، بە ڕاوەستانەوە، بە دانیشتنەوە، دەستی ئەگاتێ، تەنانەت دەمیشی ئەگاتێ، خوای کارزان بە هیچ شێوەیەك نایەڵێ بەهەشتی ئەزیەت بکێشێ، پاش ئازار و ئەزیەتەکەی دونیای.(٢٣) پێیان ئەوترێ: بخۆن و بخۆنەوە بە خۆشی بە هۆی ئەو کارەجوان و چاکانەوە لە ڕۆژگارەکانی ڕابوردوودا ئەنجامتان دەدا بە کورتی: مرۆڤی بەهشتی لەوپەڕی خۆشیدا دەبێ (٢٤)

بەڵام کەسی بێباوەڕ، ئەوا کتێبەکەی دەدرێتە دەستی چەپییەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَٰبَهُۥ بِشِمَالِهِۦ فَيَقُولُ يَٰلَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَٰبِيَهْ ﴿٢٥﴾ وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ﴿٢٦﴾ يَٰلَيْتَهَا كَانَتِ ٱلْقَاضِيَةَ ﴿٢٧﴾ مَآ أَغْنَىٰ عَنِّي مَالِيَهْ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَٰنِيَهْ ﴿٢٩﴾﴾ الحاقة، واتە: بەڵام ئەو کەسەی کارنامەکەی ئەدرێتە دەستی چەپی ـ کە ئەوەش نیشانەی بەدبەختییە ـ دەڵێ: خۆزگایە.. نامەکەمم پێ نەدرابا (٢٥) نەمزانیبا سەرئەنجامی حیساب و لێپرسینەوەم چییە؟ (٢٦) خۆزگایە ئەم مردنەم برابایەوە بە یەکجاری و زیندووش نەکرامایەتەوە(٢٧) دارایی و ماڵەکەم هیچ کەڵکێکی پێ نەگەیاندم بۆ ئەم ڕۆژەم (٢٨) ئەو موڵك و دەسەڵاتەی بووم لە دەس چوو نە ڕشتەم نە پایەوپلەم، هیچیان نەیان توانی تۆزقاڵەیەك ئارامم بکەنەوە (٢٩).

کوا سەروەت و سامان؟ کوا کەسایەتییەکەم؟ کوا کورسی؟ کوا پلە و پایە؟ ﴿مَآ أَغْنَىٰ عَنِّي مَالِيَهْ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَٰنِيَهْ ﴿٢٩﴾ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ ٱلْجَحِيمَ صَلُّوهُ ﴿٣١﴾ ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَٱسْلُكُوهُ ﴿٣٢﴾ إِنَّهُۥ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ ٱلْمِسْكِينِ ﴿٣٤﴾ فَلَيْسَ لَهُ ٱلْيَوْمَ هَٰهُنَا حَمِيمٌ ﴿٣٥﴾ وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ﴿٣٦﴾ لَّا يَأْكُلُهُۥٓ إِلَّا ٱلْخَٰطِـُٔونَ ﴿٣٧﴾﴾ (الحاقة) واتە: دارایی و ماڵەکەم هیچ کەڵکێکی پێ نەگەیاندم بۆ ئەم

ڕۆژەم.(٢٨) ئەو موڵك و دەسەڵاتەی بووم لە دەس چوو نە ڕشتەم نە پایەوپلەم، هیچیان نەیان توانی تۆزقاڵەیەك ئارامم بکەنەوە (٢٩) بیگرن، کەلەپچەی بکەن، واتە: کۆت و زنجیر لە دەس و قاچ و ملی بئاڵێنن (٣٠) پاشان بیخەنە ناو ئاگری دۆزەخ.(٣١) ئینجا بیخەنە ناو زنجیرێکی حەفتا گەزیەوە و توندی بکەن، بۆ ئەوەی پتر ریسوا بێت، ئەگینە خۆ تەنها ئاگرەکەی بەسە، ئای ئەو ڕۆژە چەندە ڕۆژێکی گران و ناڕەحەتە! وەرە لە ناو ئاگریشدا هێشتا بەو شێوەیە زنجیر بکرێیت!!(٣٢) چونکە ـ لە دونیادا ـ بڕوای بە خوا نەبوو کە ئەمەش گەورەترین ستەمە، بۆیە هەر دەبێ ئاوا سەر شۆڕو ڕیسوا بکرێ(٣٣) هانی خەڵکی نەدەدا لە سەر خواردن دان بە هەژار، چەند ئاینێکی بەرز و پیرۆزە..! سەرەرای ئەوەی دەبێ لە ماڵ و منداڵی خۆیان بگرنەوە بەر بۆ هەژاران، دەبێ مەردومیش هان بدەن بۆ بووژاندنەوەیان(٣٤) ئەمرۆش لێرە ـ واتە: ڕۆژی قیامەت ـ هیچ دۆستێکی بۆ نییە تا تکایەکی بۆ بکا و تۆزێ ئەو بارەیەی لێ سووك بکات(٣٥) خواردن و خواردنەوەشی هەر کیم و زوخاوی داچۆڕاوی لاشەی دۆزەخییەکانە(٣٦) گوناهباران نەبێ کەسی دیکە لێی ناخوات، واتە: هەر ئەوانە دەیخۆن کە باوەڕیان بە خوا نەبوو(٣٧).

شاعیر ڕاستی فەرمووە کاتێك دەڵێت:

تذكر وقوفك يوم العرض عرياناً	مستوحشاً قلق الأحشاء حيراناً
والنار تلهب من غيظ ومن حنق	على العصاة.. ورب العرش غضباناً
اقرأ كتابك يا عبدُ على مهل	فهل ترى فيه حرفاً غير ما كانا؟
فلما قرأت ولم تنكر قراءته	وأقررت إقرار من عرف الأشياء عرفانا
نادى الجليل.. خذوه يا ملائكتي	وأمضوا بعبد عصى للنار عطشاناً

ئەی خودایە.. من و ئێوە لە یەکتاپەستان بگێڕێ!!

خێراکە برا خۆشەویستەکەم... خوشکە بە حیشمەتەکەم...لێپرسینەوە لە گەڵ خۆتدا بکە پێش ئەوەی لە بەر دەستی خوادا لێپرسینەوەت لە گەڵدا بکەن، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَضَعُ ٱلْمَوَٰزِينَ ٱلْقِسْطَ لِيَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ۖ وَإِن

كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا ۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَاسِبِينَ ﴾ (الأنبياء: ٤٧) واته: بێ گومان ڕۆژی قیامەت ئێمە ترازووی دادپەروەری دائەنێین و کردەوەکانیانی پێ ئەکێشین ئەوسا هیچ کەسێك کەمترین ستەمی لێ ناکرێ چ لە چاك کاران و چ لە خراپەکاران، تەنانەت ئەگەر کردەوەکانیانی بە ئەندازەی سەنگی دەنکە گەردیلەیەکیش بێت کە لە بچووکیدا کراوە بە نموونە، ئێمە ئەیهێنین و ئامادەی ئەکەین وە ئەوەندە بەسە بۆ ئێمە کە بە وردی ژمێریاری کردەوەکانیان بین)).

جا خوای گەورە پادشای حەق و دادپەروەرە، لە گەڵ ئەوەشدا لەو ڕۆژەدا بە دادپەروەرییەکی ڕەهاوە لێپرسینەوە لە گەڵ بەندەکانی خۆیدا ناکات، بەڵکو بە فەزڵی خۆی لە پاش دادپەروەری، چونکە ئەگەر بەدادپەروەری خۆی لێپرسینەوە و مامەڵەمان لە گەڵدا بکات ئەوا هەمووان بە هەلاکەتدا دەچین! لە گەڵ مندا بیر لەو ئایەتە پیرۆزە بکەرەوە: ﴿وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ ﴾ (فصلت:٤٦) واتە: پەروەردگاریشت هەرگیز غەدرباز و ستەمکار نییە لە بەندەکانی و بێ کەم و کورت پاداشتیان ئەداتەوە)).

هەروەها دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ﴾(النساء: ٤٠) واتە: بێ گومان خوا بە سەنگی بچووکترین گەردیلە (زەڕرە) ستەم لە هیچ کەس ناکا)).

بە ڕاستی ئەوپەڕی دادپەروەرییە!!

خوای گەورە و کارزان دەفەرموێت: ﴿أَمْ لَمْ يُنَبَّأْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَىٰ ﴿٣٦﴾ وَإِبْرَٰهِيمَ ٱلَّذِي وَفَّىٰٓ ﴿٣٧﴾ أَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ﴿٣٨﴾﴾ (النجم) واتە: ئایا هەواڵی پێنەدراوە بەوەی لە (سفر)ەکانی مووسا (٣٦) وە سحوفی (ئیبراهیم)ی وەفادارادا هاتوە (٣٧) کە هیچ کەسێك گوناهی یەکێکی تر هەڵناگرێت (٣٨).

جا هیچ مرۆڤێك تاوانی مرۆڤێکیتر هەڵناگرێت، بەڵکو لە ناسکترین و ڕەواترین دادپەروەری خوای گەورە، هێنانەوەی بیانوە بۆ بەندەکانی خۆی، بۆیە کار و کردەوەکانیان بە نوسراوی و تۆمارکراوی پێشکەشی خاوەنەکانیان دەکات، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِن

سُوٓءٍ تَوَدُّ لَوۡ أَنَّ بَيۡنَهَا وَبَيۡنَهُۥٓ أَمَدَۢا بَعِيدٗاۗ وَيُحَذِّرُكُمُ ٱللَّهُ نَفۡسَهُۥۗ وَٱللَّهُ رَءُوفُۢ بِٱلۡعِبَادِ ﴾ (آل عمران: ٣٠) واتە: بترسن لەو ڕۆژەی کە هەموو کەسێك هەر چاکەیەکی کردبێت! دۆسیەو پەروەندەی بۆ کراوە و دەیبینێ و پێی دلخۆش ئەبێت، هەر کارێکی خراپیشی کردبێت (دیسان دەیبینێ و ئاوات خوازە کە لە نێوان خۆی و کارەخراپەکانیدا مەوداو ماوەیەکی زۆر دوور ببوایە و هەر چاوی پێ نەکەوتبا، هەر لە سزای زاتی خوای گەورە دەبێت خۆتان بپارێزن و ئاگادار بن بەرێکو پێکی گوێرایەڵی بکەن و خوا هەمیشە بەرامبەر بە بەندەکانی خۆی میهرەبان و دلۆڤانە.))

چیتر نە من و نە تۆ هیچ بیانوویەك یان بەڵگەیەکمان نییە، چونکە کتێبەکە ئامادەیە و مەوجودە، تۆیش هەموو ئەوانەی کە لە سەرت نوسراوە دەیخوێنیتەوە، چەندەها بەڵا و تاوان هەبوو ئێمە لە پەنهانیدا ئەنجاممان دابوو ئێستا خوای گەورە هەمووی دەردەخات، پەشیمان بوونەوە بۆ خۆمان.. لەم کات و ساتەدا کە چەند بێ بایەخ بووین بۆ جێبەجێ کردنی فەرمانەکانی خوای گەورە، لە گەڵ ئەوەشدا چەند شایەتێکش هەن!! گەواهی لە سەر بەندەکە دەدەن؟ ئەو شایەتانە کێن؟ گەورەترین شایەت خوای گەورە خۆیەتی، هەروەکو خوای گەورە خۆی دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ شَهِيدًا ﴾ (النساء: ٣٣) بە ڕاستی خوا بە سەر هەموو شتێکا هەمیشە شایەت و ئاگادارە، هەر بە پێی ئەوەیش کە ئەو خەڵکە کردویانە تۆڵە و پاداش ئەداتەوە)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يَوۡمَ يَبۡعَثُهُمُ ٱللَّهُ جَمِيعٗا فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوٓاْۚ أَحۡصَىٰهُ ٱللَّهُ وَنَسُوهُۚ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ شَهِيدٌ ﴾(المجادلة: ٦) واتە: ڕۆژێك خوا پێشینان و پاشینان، هەموو زیندوو دەکاتەوە ئینجا بە هەموو ئەو کاروکردەوانە کردوویانن ئاگاداریان دەکات، خوا ئاماری کردوەو نووسیویەتی لە سەریان، ئەوان لە بیریان چۆتەوە وە خوا شایەتە لە سەر هەموو شتێك، واتە: هیچ شتێکی لێ بزر نابێ)).

هەموو پێغەمبەرێك لە پێغەمبەران شایەتن بە سەر ئوممەتەکەیانەوە، هەروەها ئوممەتەکەی خۆشەویستی خوا ﷺ شایەتن بە سەر هەموو ئوممەتەکانەوە،

هەروەها پێغەمبەری نازدار ﷺ شایەتە بە سەر هەموو ئوممەتەکانەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِن كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَىٰ هَٰؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴾ (النساء: ٤١) واتە: ئەبێ حاڵی بێباوەڕان ئەو ڕۆژە چۆن بێ کە ئێمە لە هەر گەلێك شایەتێك دێنین شایەتییان لە سەر بدات، تۆش دەکەینە شایەت ئەی پێغەمبەرﷺ لە سەر هەموو ئەوانە)).

هەروەها فریشتەکان شایەتی دەدەن، هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ﴾ (ق: ٢١)، واتە: ئەو ڕۆژە هەر کەسێك بۆ مەحشەر دێت، دوو فریشتەی لە گەڵدایە، یەکێکیان پێش خۆی داوە و دەیگەیەنێتە مەحشەر، ئەوی دیکەشیان شایەتی دەدا لە سەری بە کردەوەکانی)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ((وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ﴿١٠﴾ كِرَامًا كَاتِبِينَ ﴿١١﴾ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ﴾ الإنفطار:١٠ـ ١٢، واتە: لە کاتێکدا ـ کە ئێوە ئەوەندەش لاسار و یاخین ـ دەستەیەك لە فریشتەی چاودێر و پارێزەرتان لە سەر دانراوە، هەرچی بکەن ئەینووسێ (١٠) ڕێزدارانێکی نووسەرن (١١) ئەزانن چی دەکەن، واتە: بە هەموو کارو کردەوەیەکتان بە ئاگان(١٢).

لە ڕیوایەتێکدا کە لە (سنن الترمذي)و جگە لەو هاتوە ـ بە سەنەدێکی کە(ضعف)[١]ی تێدایە، لە بەر پاراستنی سپاردەی زانستی (الأمانة العلمية) لە فەرموودەی (أبوهريره)وە دەربارەی ئەو ئایەتە، کە دەفەرموێت: ﴿﴿٣﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا﴾ الزلزلة:٤.

قال الرسول: ((أتدرون ما أخبارها؟

قالوا: الله ورسوله أعلم.

---

١ ـ أخرجه أحمد في (المسند) (٢/٣٧٤) والترمذي باب (٧) (٢٤٢٩) وقال: حديث حسن غريب صحيح, وفي كتاب (تفسير القرآن) (٣٣٥٣) وقال: حسن صحيح غريب، والنسائي في (الكبرى) (١١٦٩٣) وقال الشيخ الألباني: (ضعيف الإسناد) كما في (ضعيف سنن الترمذي).

قال: ((فان أخبارها أن تشهد على كل عبدٍ أو أمةٍ بما عمل على ظهرها، أن تقول: عمل كذا وكذا يوم كذا وكذا، قال: فهذه أخبارها)) واتە: پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ئایا دەزانن هەواڵەکەی چییە؟ فەرموویان: خوا و پێغەمبەرەکەیﷺ باشتر دەزانن، ئەویش فەرمووی: هەواڵەکەی ئەوەیە کە شایەتی دەدا بە سەر هەموو بەندەیەکەوە بە هەر کارێك لە سەر پشتی ئەنجامی دابێت، دەڵێت: لە فلانە ڕۆژ ئەو کارە و ئەو کارەی ئەنجام داوە، فەرمووی: ئەوە هەواڵەکەیەتی.))

ئەمجار تەماشای جورئەت و بوێری بەندە بکە لەو کات و ساتەدا و لە بەر دەستی خوای باڵادەستدا!

لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أنس)ەوە دەڵێت: ((كنا عند رسول الله فضحك، فقال:((هل تدرون مم أضحك؟))

قال: قلنا: الله ورسوله أعلم.

قال: ((من مخاطبة العبد ربه، يقول: يا رب، ألم تجرني من الظلم؟ قال: يقول: بلى، قال: فيقول: فاني لا أجيز على نفسي الا شاهداً مني، قال فيقول: كفى بنفسك اليوم عليك شهيداً، وبالكرام الكاتبين شهوداً، قال: فيختم على فيه)) واتە: لای پێغەمبەری خواﷺ دانیشتبووین، پێغەمبەری خواﷺ پێکەنی و ئەمجار فەرمووی: ئایا دەزانن من بۆچی پێدەکەنم؟ وتیان: خوا و پێغەمبەرکەی ﷺ باشتر دەزانن، فەرمووی: لە گفتوگۆ کردنی بەندە لە گەڵ پەروەردگاریدا لە ڕۆژی قیامەت، دەڵێت: ئەی پەروەردگار ئایا تۆ پەنات نەدام لە ستەم لێکردن؟ خوای گەورەش دەفەرموێت: بەڵێ ئەویش دەڵێ: کەوابوو من ڕازی نابم کەس شایەتیم لەسەر بدات ئیللا لە خۆم نەبێت، خوای گەورەش دەفەرموێت: تۆ ئەمڕۆ بەستە کەوا تەنها خۆت شایەت بیت بە سەر خۆتەوە و فریشتەکان کە نوسەری کردەوەکانتن شایەت بن لە سەرت، دەڵێت: مۆر دەدرێتە سەر دەمیدا...))

ئەمجار خوای گەورە مۆڵەت دەداتە هەموو پەلەکانی و دێنە گوفتار، دەستەکان دێنە گوفتار و قسە دەکەن، هەروەها دامێن، سك، پێیەکان، هەموو ئەندامەکان شایەتی دەدەن.

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٦٩) .

خـوای پــەروەردگار دەفــەرموێت: ﴿ ٱلۡيَوۡمَ نَخۡتِمُ عَلَىٰٓ أَفۡوَٰهِهِمۡ وَتُكَلِّمُنَآ أَيۡدِيهِمۡ وَتَشۡهَدُ أَرۡجُلُهُم بِمَا كَانُواْ يَكۡسِبُونَ ﴾(یـــس: ٦٥) واتــە: ئــەمڕۆ (ڕۆژی قیامــەت) مــۆر دەدەیــن بــە ســەردەمیاندا و نــاتوانن بــە زمــان هــیچ قــسەیەك بكــەن دەستەكانیشیان قسەمان لە گەڵ ئەكەن پێیەكانیشیان شایەتی دەدەن بەوەی كردوویانە))

هەروەها دەفەرموێت: ﴿ وَيَوۡمَ يُحۡشَرُ أَعۡدَآءُ ٱللَّهِ إِلَى ٱلنَّارِ فَهُمۡ يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا مَا جَآءُوهَا شَهِدَ عَلَيۡهِمۡ سَمۡعُهُمۡ وَأَبۡصَٰرُهُمۡ وَجُلُودُهُم بِمَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿٢٠﴾ وَقَالُواْ لِجُلُودِهِمۡ لِمَ شَهِدتُّمۡ عَلَيۡنَاۖ قَالُوٓاْ أَنطَقَنَا ٱللَّهُ ٱلَّذِيٓ أَنطَقَ كُلَّ شَيۡءٖ وَهُوَ خَلَقَكُمۡ أَوَّلَ مَرَّةٖ وَإِلَيۡهِ تُرۡجَعُونَ ﴿٢١﴾ ﴾ (فصلت)، واتە: ئەی موحەممەد ﷺ باسی ئەو ڕۆژە بكە بۆ گەلەكەت كە نەیار ودوژمنانی خوا بەرەو ئاگری دۆزەخ كۆ ئەكرێنەوە، بە ڕیز ڕائەگێردرێن و دەستە دەستە بەرێ دەكرێن بۆ ئاگر، واتە: هەموو پێكەوە ڕیز دەكرێن و ئەیانبەن بۆ مەحشەر(١٩) هەتا كاتێ دەگەنە لای ئاگرەكە، گوێ و چاو و پێستیان گەواهییان لە دژ ئەدەن لە هەر كارێ كردوویانە.(٢٠) بە گلەییەوە بە پێستیان ئەڵێن: بۆچی بە زیانی ئێمە گەواهیتان دا؟ خۆ ئێمە لە ئێوە بەرگری ئەكەین! ئەڵێن: ئەو خوایەی كە هەموو شتێكی هێناوەتە قسەوگۆ، ئێمەیشی بە قسە هێنا، واتە: بە ئارەزووی خۆمان نەبوو، ئیتر بۆچی گلەییمان لێ ئەكەن؟ هەر ئەویشە بۆ یەكەمجار لە نەبوونەوە ئێوەی بە دی هێنا و هەر بۆ لای ئەویش دەگێردرێنەوە (٢١).

دەڵێت: ((فيختم على فيه، فيقال لأركانه: أنطقي، قال: فتنطق بأعماله، قال: ثـم يخلى بينه و بين الكلام، قال: فيقول: بعداً لكن وسحقاً، فعنكن كنت أناضل)) واتـە: مۆر دەدرێتە سەر دەمیـدا و بـە ئەندامـەكانی دەوترێـت: بێنـە قـسەكردن، دەڵێـت: هەموو كردەوەكانی باس دەكات، پاشان بواری پێ دەدرێت قسەی لە گەڵدا بكات، ئەویش دەڵێت: دووری و تیاچوون بۆ ئێوە، ئەی خۆ من لـە پێنـاوی ئێـوەدا هـەوڵم دەدا)).

لە پاش ئەم هەموو بنەما دادپەروەریانە ئەمجار فەزڵی خوای گەورە پێشکەش بە یەکتاپەرست و ئیمانداران دەکرێت، خوای گەورە هەموو تاوانەکانیان دەگۆڕێت بە چاکە، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَٰلِحًا فَأُوْلَٰٓئِكَ يُبَدِّلُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمْ حَسَنَٰتٍ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا﴾ (الفرقان:٧٠) واتە: مەگەر کەسێك پەشیمان دەبێتەوە و بڕوا بێنێ و کاری چاك ئەنجام بدا ئا ئەو کەسانە خوا گوناه و خراپەکانیان بۆ دەگۆڕێت بە چاکە، وە هەمیشە خوا گوناه پۆش و میهرەبانە))

لە فەرموودەیەکی زۆر جوان و ناسکدا هاتوە لە (صحیح مسلم)[1] ریوایەت کراوە لە فەرموودەی (ابو ذر)ەوە لە باسی دوایین کەسێك کە دەچێتە بەهەشتەوە، دوایین کەسێك لە دۆزەخ دەردەچێت، لەو فەرموودەیەدا هاتوە کەوا خۆشەویستﷺ دەفەرموێ: ((رجل یؤتی بە یوم القیامة. فیقال: اعرضوا علیە صغار ذنوبە وارفعوا عنە کبارها. فتعرض علیە صغار ذنوبە. فیقال: عملت یوم کذا وکذا، کذا وکذا. وعملت یوم کذا وکذا، کذا وکذا. فیقول: نعم. لا یستطیع أن ینکر. وهو مشفق من کبار ذنوبە أن تعرض علیە.)) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا کابرایەك دەهێنن و پێی دەگوترێت: تاوانە بچووکەکانی پیشان بدەن و گەورەکانی لەسەر هەڵگرن، ئەمجار هەموو تاوانە بچووکەکانی پیشان دەدرێت و پێی دەگوترێت: فلانە ڕۆژ ئەو کارە و ئەو کارەت ئەنجام داوە و فلانە ڕۆژ ئەو کارە و کارەت ئەنجام داوە، ئەویش دەڵێت: بەڵێ.. ناتوانێ نکۆڵی لێ بکات، لە کاتێکدا ئەو لە تاوانە گەورەکانی خۆی دەترسێت و پیشانی بدرێت))

تەنها ئەو تاوانە بچووکانەی کە بەندەکە هەندێکی لە بیرکردوە و هەندێکی لە بیر ماوە ئێستا هەمووی نوسراوە و مەوجودە، ئەو لەوە دەترسێت تاوانە گەورەکانی نمایش بکرێت و بخرێتە ڕوو، لەو کاتەی ئەو لەو حاڵە ترس و بیمەدایە ((فیقال لە: فان لك مکان کل سیئة حسنة))، واتە: پێی دەگوترێت: ئەوا لە جێی

١ ـ أخرجە مسلم (١٩٠) .

هەر خراپەیەك خوای گەورە چاکەیەکی بۆدانای))ئەمجار بەندەکە لێرەدا دەوێرێت و جورئەت دەکات ((فیقول: رب قد عملت أشیاء لا أراها ها هنا)) واتە: دەڵێت: پەروەردگارا.. من چەندەها کارم ئەنجام داوە کەچی لێرەدا هیچ لەوانە نابینم)) دەیەوێ ئەو تاوانانەش بگۆڕدرێت بە چاکە، جارێکی تر یەکتاپەرستان فەزڵیان بەرز دەبێتەوە و چاکەکانیان چەند جاران دەبێتەوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مَن جَآءَ بِٱلۡحَسَنَةِ فَلَهُۥ عَشۡرُ أَمۡثَالِهَاۖ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ فَلَا يُجۡزَىٰٓ إِلَّا مِثۡلَهَا وَهُمۡ لَا يُظۡلَمُونَ﴾ (الأنعام: ١٦٠) واتە: هەر کەسێك لەم دونیایەدا چاکەیەك بکا، لە ڕۆژی قیامەتدا دە بەرامبەر چاکەی لە گەڵ دەکرێتەوە، هەر کەسێکیش خراپە بکا تەنها بە ئەندازەی ئەو خراپەیە تۆڵە و جەزرەبە ئەدرێ، واتە: زیاد لە تاوانەکەی خۆی تۆڵە نادرێ بە سەریا وەکو دەفەرموێ: بە هیچ شێوەیەکیش ستەم لە هیچ کەسێکیان ناکرێت)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مَّثَلُ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمۡوَٰلَهُمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنۢبَتَتۡ سَبۡعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنۢبُلَةٖ مِّاْئَةُ حَبَّةٖۗ وَٱللَّهُ يُضَٰعِفُ لِمَن يَشَآءُۗ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ﴾(البقرة٢٦١)، واتە: نموونەی ئەو کەسانەی کە دارایی خۆیان لە ڕێگەی خوادا ئەبەخشن، هەر وەکو دانە تۆمێك کە حەوت گوڵ دەردەکا و هەر گوڵەی سەد دانەی تێدا بێ کەوابوو تەنها دانە تۆمێك (٧٠٠) دەنکی پێوە دەبێ، واتە: پاداشتی گشت خێر و چاکەیەك بە لای خواوە یەك بەدە، تا حەوت سەدە و هێشتا بۆ هەر کەسیش خوا خۆی بیەوێ چەند بەرامبەر پاداش دەدا چونکە خوا بەخششی یەکجار فراوانە، زۆر بە ئاگا و زانایە (ئەزانێ چەندە هەڵئەگرێ).))

لە (مسند أحمد) دا بە سەنەدێکی (حسن)[1] هاتوە لە فەرموودەی (ابو ذر)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((قال الله تعالى: الحسنة بعشر أمثالها أو أزيد، والسيئة بواحدة أو أغفر، ولو لقيتني بقراب الأرض خطايا ما لم تشرك بي، لقيتك بقرابها مغفرة)) واتە: خوای گەورە دەفەرموێت: چاکە و حەسنە بە دە ئەوەندە یا

---

١ ـ أخرجه أحمد في (المسند) (١٤٨/٥) والطيالسي في (مسنده) (٤٦٤) وحسّن إسناده الشيخ شعيب لأجل عاصم وهو صحيح لشواهده .

زیاتر دەینوسم و خراپە (سیئە) بە تەنها یەکێك دەینوسم و یان لێی خۆش دەبم، ئەگەر بە ئەندازەی هەموو زەوی بە تاوانەوە پێم بگەی و بە من گەیشتی هاوەڵت بۆ من بڕیار نەدابوو ئەوا بە ئەندازەی هەموو زەوی بە لێ خۆش بوونەوەوە پێت دەگەم)).

لە (صحیح البخاری و مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابن عباس)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: خوای گەورە دەفەرموێت: ((فمن هم بحسنة فلم یعملها کتبها الله عنده حسنة کاملة، وان هم بها فعملها کتبها الله عنده عشر حسنات الی سبع مائة ضعف الی أضعاف کثیرة، و ان هم بسیئة فلم یعملها کتبها الله عنده حسنة کاملة، وان هم بها فعملها کتبها الله سیئة واحدة)) واتە: هەرکەسێك ویستی چاکەیەك ئەنجام بدات و ئەنجامی نەدا ئەوا خوای گەورە بە چاکەیەکی بێ کەم و کوڕی دەینوسی و هەرکەسێك ویستی کارێك ئەنجام بدات و ئەنجامی دا ئەوا خوای گەورە دە ئەوەندەی بۆ دەنوسێ تا حەوت سەد ئەوەندە تا چەندەها جاری زۆر، هەرکەسێك ویستی خراپەیەك ئەنجام بدات و ئەنجامی نەدا ئەوا خوای گەورە بە چاکەیەکی بێ کەم و کوڕی دەینوسێ و هەرکەسێك ویستی خراپەیەك ئەنجام بدا و ئەنجامیدا ئەوا خوای گەورە تەنها یەك خراپەی بۆ دەنوسێ)).

تەماشی فەزڵ و چاکەی خوای گەورە بکە بە سەر بەندەکانییەوە، ئەمە بنەما گشتییەکانی لێپرسینەوە بوو، ئاخۆ یەکەم کۆمەڵێك کە لێپرسینەوەیان لە گەڵدا دەکرێت لە بەر دەستی خوادا کێن؟ یەکەم کۆمەڵ و گروویەك کە حوکمیان بە سەردا دەدرێت لەم ئوممەتە کێن؟ ئایە یەکەم شتێك بەندەکان لێپرسینەوەیان لە سەر بکرێت لە بەر دەستی خوادا چییە؟ یەکەم شتێك خوای گەورە حوکمی لە سەر بدات لە نێوان بەندەکاندا چییە؟ وەڵامی هەموو ئەو پرسیارانە لە بەشی داهاتوودا دەزانین انشاء الله.

داوا لە خوا دەکەم ئێمە و ئێوە داپۆشێت لە دونیا و قیامەتدا، هەموو کار و کردەوە چاکەکانمان لێ وەرگرێت، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٤٩١) و مسلم (١٣١) .

یەکەم کۆمەڵێك داوەرییان لە نێواندا دەکرێت

أول من يقضى بينهم يوم القيامة

لە بەشی رابوردوودا بنەماکانی دادپەروەری و فەزڵی خوای گەورەمان زانی، ئەو بنەمایانەی کە خوای گەورە بەندەکان لێپرسینەوەیان لە سەر دەکرێت لە رۆژی قیامەت، لە کۆتایی بەشی رابووردوودا پرسیارێکم کرد ئەویش بریتی بوو لە: ئایە یەکەم کۆمەڵ و گروویەك کێن کە بانگیان لێ دەکرێت بە مەبەستی لێپرسینەوە، بۆ ئەوەی ترس و بیمی ئەو بارودۆخەیان لە سەر سووك بکرێت؟

بۆ وڵامی ئەو پرسیارە دەڵێین: ئەوە ئوممەتی پێغەمبەری نازدارە ﷺ، بەڵێ.. گەورەیی و رەحمەتی خوای گەورە لەو کاتەدا بۆ ئەم ئوممەتە دەردەکەوێت کاتێ ئەم ئوممەتە پێش دەخرێت بە مەبەستی لێپرسینەوە، هەڵوێست و بارودۆخی ئوممەتان لە گۆڕەپانی مەحشەردا و لە رۆژی مەحشەردا بە راستی بارودۆخێکی زۆر سەخت و دژوارە، رۆژ نزیککراوەتەوە بۆ سەر سەری بەندەکان، خەڵکی بە ئەندازەی کردەوەکانیان نوقمی ئارەقە بوون، لەولاشەوە دۆزەخ هاوار دەکات و دەناڵێنێت و تووڕە بوە لە بەر تووڕە بوون و پەستی خوای گەورە، هەموو پێغەمبەران دەڵێن: ((نفسی نفسی)) بە راستی بارودۆخەکە دژوار و ناهەموارە، هیچ کەسێك ناتوانێت.. هەرچەندە خوای گەورە ئەوپەڕی زمان پاراوی پێ بەخشیبێت، ئەوپەڕی شێوازی رەوانبێژی جوانی پێ بەخشیبێت، ئەوپەڕی شیرینی گوفتار و وشەسازی پێ بەخشیبێت، ناتوانێت بە جوانی ترس و بیمی ئەو کات و ساتەی بەر دەستی خوای گەورە بەرجەستە بکات، بەڵێ.. لە سایەی ئەو کات و ساتەدا بانگ لە ئوممەتی(محمدالمصطفی)ﷺ دەکرێت ـ دایك و باوك و گیانم بە فیدای بێت ـ.

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە، لە فەرموودەی (أبو هريرە) وە

١ ـ أخرجه البخاري (٨٧٦) وانظر (٢٣٨) مسلم (٨٥٥) .

دەفەرموێت، پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((نحن الآخرون السابقون يوم القيامة)) واتە: ئێمە دوایین ئوممەتین (لە دونیادا) لە قیامەتیشدا یەکەمین)).

ئەمە چ ڕێز و شەرەفێکە؟ دوایین ئوممەتێك ئوممەتی پێغەمبەری نازدارە ﷺ، لە هەمان کاتدا یەکەم ئوممەتێکە پێش دەخرێت بۆ لێپرسینەوە، بەڵکو یەکەم ئوممەتێکە دەچێتە بەهەشتەوە بە فەرمانی پادشای باڵادەست و دلۆڤان.

لە ریوایەتەکەی (صحيح مسلم)[1]دا هاتوە: ((نحن الآخرون الأولون يوم القيامة)) واتە: ئێمە دوایین ئوممەتین (لە دونیادا) لە قیامەتیشدا یەکەمین)).

لە ریوایەتێکی (ابن ماجه)[2]دا بە سەنەدێکی (صحيح) هاتوە لە فەرموودەی (ابن عباس)ەوە کەوا خۆشەویستی خواﷺ فەرموویەتی: ((نحن آخر الأمم، وأول من يحاسب، يقال: أين الأمة الأمية ونبيها؟ فنحن الآخرون الأولون)) واتە: ئێمە دوایین ئوممەتین (لو دونیادا) و یەکەم ئوممەتین لێپرسینەوەیان لە گەڵدا دەکرێت، دەگوترێت: لە کوێن ئوممەتە نەخوێندەوارەکە و پێغەمبەرکەیان؟ ئێمە دوایین ئوممەتین لە دونیادا و یەکەمین ئوممەتین لە قیامەتدا)).

هەروەها لە ریوایەتێکی تردا لە (ابن عباس)[3]ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((فتُفرِّج لنا الأمم عن طريقنا، فنمضي غراً محجلين من آثار الطهور، فتقول الأمم: كادت هذه الأمة أن تكون أنبياء كلها)) واتە: هەموو ئوممەتەکان ڕێگامان بۆ واڵا دەکەن و ئێمەش دەڕۆین لە کاتێکدا هەموان نێو چاوان و هەردوو پێمان سپییە لە بەر شوێنەواری دەستنوێژ، ئوممەتان دەڵێن: دەڵێی ئەم ئوممەتە هەموان پێغەمبەرن!!))

ئەمە ئەو ئوممەتەیە کە پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکانی بە تەنها ناسیوە.

جا ئوممەتی (موحەممەد)ی خۆشەویست ﷺ، ڕێزدارترین ئوممەت بوە و ئێستاش وا بەڕێزە و هەروەاش بە ڕێزداری دەمێنێتەوە، هەروەها پایەدارترین

---

١ ـ صحيح مسلم (٨٥٥/٢٠).

٢ ـ أخرجه ابن ماجه (٤٢٩٠) وقال البوصيري: (هذا إسناد صحيح, رجاله ثقات) وكذا قال الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٢٣٧٤).

٣ ـ أخرجه أحمد في (مسنده) (٢٨١/١, ٢٩٥) وأبو يعلى في (مسنده) (٢١٣/٤) (٢٣٢٨) وحسنه لغيره الشيخ شعيب في (تحقيق المسند).

ئوممەتە لە دونیا و قیامەتدا، لە گەڵ ئەو هەموو لاوازی و سستییەی لەم قۆناغەدا پێیدا تێدەپەڕێت!! ڕۆژگار دەستا ودەستە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَتِلْكَ ٱلْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ ٱلنَّاسِ﴾آل عمران: ١٤٠، واتە: ئێمە ئەوڕۆژگارەی سەرکەوتن و تێکشکانە، لە نێو مەردمدا دەستاو دەستی پێ دەکەین ڕۆژێ بۆ ئێوەیە و ڕۆژێکیش بۆ ئەوان)).

جا ئەگەر ئەم ئوممەتە ئێستا بە قۆناغێکی لاوازیدا تێدەپەڕێت، ئەوا چەندەها سەردەم بوە ئەم ئوممەتە خاوەن هێز و دەسەڵات بوە و بە قۆناغی پڕ سەروەریدا تێپەڕیوە[١].

---

١ ـ من بە هەموو باوەڕێکەوە دەڵێم: کەوا قۆناغی داهاتوو بۆ ئوممەتی موحەممەدە ﷺ ئەوەش باش بزانە کە تاریکترین کاتی شەو ئەو کاتەیە کە روناکی گزنگی بە دواوەیە دڵنیابە کە گزنگ و سپیدەی دینی خوا بەڕێوەیە بە پشتیوانی خوای گەورە و بە بەڵێنی خۆی، هەروەها بە بەڵێنی پێغەمبەری راستگۆﷺ کە هەرگیز لە خۆوە قسەناکات، ئوممەتی موحەممەد ﷺباشترین و بەڕێزترین ئوممەتە ، هەموو ئوممەتێك لە سەر رووی زەویدا شانازی بە خۆی و مێژوویەوە دەکات بەڵکو گۆرانی بە باڵای ناودارەکانیانەوە دەڵێن، بەڵکو گۆرانی بە مێژووی خۆیانەوە دەڵێن، رەنگە مێژووەکەشی زۆر رەش و پڕ شەرمەزاری بێت، بۆیە شایستە ترین ئوممەتی سەر رووی زەوی کە شایانی پێشەنگی و شانازی و فەخر بێت ئەوە ئوممەتی پێغەمبەری نازدارە ﷺ بە شایەتی خوای پەروەردگار، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ﴾آل عمران: ١١٠، ئەگەر دەتەوێت برا شیرینەکەم رێز و پلەو پایەی ئەم ئوممەتە بزانیت ئەوا تەماشایەکی هەموو ئوممەتەکانی سەر زەوی بکە بە بێ جیاوازی لە رۆژهەڵات یان لە رۆژئاوا یان لە هەر پارچەیەکی سەر رووی زەوی ، سوێند بە خوا هیچ ئوممەتێك نادۆزیتەوە کە ئەو مەبەستە بهێننە دی کە خوای گەورە زەوی و ئاسمانەکانی لەو پێناوەدا دروستکردوە، بەهەشت و دۆزەخی دروستکردوە، لە پێناویدا کتێبی دابەزاندوە و پێغەمبەرانی رەوانە کردوە، هیچ ئوممەتێك نادۆزیتەوە کە یەکتاپەرستی خوا جێبەجێ بکەن تەنها ئوممەتی پێغەمبەری خواﷺ نەبێت، خوای گەورە دەفەرموێت : ((أفمن كان مؤمناً كمن كان فاسقاً لا يستوُن)) هەندێ خەڵکی هەن دەڵێن: واز لەو قسە بێ نرخانە بهێنە. بۆیە باش بزانە کە هەر شارستانییەتێکی ماددی بە بێ دین و رەوشت و زانست و پێشکەوتن هیچ بایەخێکی نییە.

دەڵێم: من هەرگیز لە نرخ و بەهای زانست کەم ناکەمەوە، چونکە من دەروێش نیم لە خۆمەوە قسە بکەم و نەزانم چی دەڵێم ، نەخێر، چونکە ئوممەتەکەی ئێمە ئوممەتی زانستە و یەکەم ئایەتێك بۆ سەر دڵی پێغەمبەری خواﷺ دابەزی بانگەوازی بۆ زانست دەکرد ((اقرأ)).

دەڵێم: شارستانییەت دوو کۆڵەکەی هەیە : کۆڵەکەیەکی ماددی و کۆڵەکەیەکی ئیمانی و رەوشت ، هەر شارستانییەتێك بە بێ ئەو کۆڵەکەیە هیچ نرخ و بەها و رێزێکی نییە، ئایا نرخی ئەو هەموو چەکە چییە کە ئێستا مرۆڤایەتی لە ناو دەبات؟ ئایا ئەو پێشکەوتنە چی بایەخێکی هەیە کە لە نێوان شەو و رۆژێکدا مرۆڤایەتی لە ناو دەبات؟ ئایا نرخ و بەهای شارستانییەت چییە بە بێ رۆح، بە بێ ویژدان بە بێ ئیمان، بە بێ یەکتاپەرستی، بە بێ رەوشت، بە بێ ناسینی پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ و هەموو براکانی لە پێغەمبەران ؟ ئایا

جارێکی تر لەگەڵ مندا بگەڕێوە بۆ لای ئەو ئوممەتە پیرۆزە کە پلەو پایەی ئەو کاتە دەردەکەوێت کاتێك بانگی لێ دەکرێت بۆ ئەوەی شایەتی بە سەر هەموو ئوممەتانەوە بدات، لە گەڵ ئەوەشدا ئێمە تەنها یەك ئوممەت لەو ئوممەتانەمان نەدیوە و پێیان نەگەیشتووین، بەڵام ((ذلِكَ فَضلُ اللهِ يؤتيهِ مَن يَشاءُ)) الجمعة: ٤)) واتە: ئەوە شەرەف و فەزڵ و بەهرەی خوایە، ویستی لە هەر کەسێك ببێ، پێی دەبەخشێت)).

پرسیارەکە لێرەدا ئەوەیە: ئایە چۆن شایەتی دەدەین بە سەر ئوممەتاندا و لە کاتێکدا ئێمە بەوان نەگەیشتووین و ئەوانمان نەبینیوە؟

بۆ وەڵامی ئەم پرسیارە دەڵێین: بەسە بۆ تۆ کە باوەڕی بتەوت هێناوە بەوەی کە پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ باسی کردوە، ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆوە قسە ناکات، چونکە کەسی ئیماندار باوەڕی تەواوی هەیە بە هەموو وشە پیرۆزەکانی پێغەمبەرﷺ لەوەی زیاتر کە بە چاوەکانی خۆی دەیبینێ و بە گوێیەکانی دەیبیسێ، بە راستی ئەوە ئیمانداری تەواوە بە خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ.

نرخ و بەهای ئەوشارستانییەتە چییە؟ شارستانییەتی راستەقینە شارستانییەتە لە رەوشتدا، لە دانپێنان بە پەروەردگارەکەی، لەباوەڕهێنان بە پەروەردگارەکەی، لەدانپێنان بە هەموو پێغەمبەرانی، ئەوانەی کە ئاشتی و سەلامەتیان پێشکەشی مرۆڤایەتی کردوە، ئەمان و ئاسایش، رەوشت و بەهای جوان، نەك خوێن رشتن و پارچە پارچە کردنی لاشەکان و روخانی خانوو و نەهێشتنی کێڵگە و کارگە و قوتابخانە، ئوممەتی موحەممەدﷺ ڕێزدارترین ئوممەتە و هەروا بە بەرێزی دەمێنێتەوە تا قیامەت، بۆیە سەرت بەرز بکەرەوە بۆ ئەوەی ململانێ لە گەڵ ئەستێرەی جەوزادا بکات، هەستە بە هەموو باوەر و قەناعەتێکەوە، هەموو جیهان بهێنە جۆش و خرۆش و با لێدانی دڵت ببیسن کە بریاری یەکتاپەرستی خوای داوە، هەستە هەموو جیهان بهێنە ژێر عابا بۆن خۆشەکەی پێغەمبەرەوەﷺ.

ومما زادني فخراً وتيهـــا	وكدت بأخمصي أطأ الثريا
دخولي تحت قولك يا عبادي	وأن صيرت أحمد لي نبيا

کێ وەك تۆیە ئەی برای یەکتاپەرست؟ سەرت بەرزبکەوە و شانازی بە ئیمانەکەتەوە بکە بە یەکتاپەرستییەکەتەوە، بە دینەکەتەوە، بە شوێنکەوتنی پێغەمبەرکەتەوەﷺ، ئەمجار ئەو فەخر و شانازییە لە گۆڕەپانی کارکردندا جێ بەجێی بکە دوور لە تیور و قسەی زل، بە رەوشتت شایەتی بەو شوێنکەوتن و خۆدانەپاڵ ئەم دینە بدە، بە داهێنانت، بە بەخشینت، بە بەرهەمت، بە کارکردنت لە هەموو بوارەکانی ژیانەوە.

ئەی خودایە! ئەم ئوممەتە لە هەموو بەلا و خراپەیەك بپارێزە، خودایە! رەحم بە ئوممەتی موحەممەدﷺ بکە و هەموو خەفەت و کێشە و نارەحەتی و ناخۆشییەکی لە سەر لابە ئەی خوای گەورە و میهرەبان.

له (صحيح البخارى)[1] دا هاتوه له فـەرموودەی (أبـو سـعيد الخـدرى) يـەوه كـەوا خۆشەویست ﷺ فەرموويەتی: ((يدعى نوح يـوم القيامـة فيقـول: لبيـك وسـعديك يـا رب، فيقول: هل بلغت؟ ـ وهو أعلم جل جلاله ـ فيقول: نعـم، فيقـال لأمتـه: هـل بلغكم؟ فيقولون: ما أتانا من نـذير، فيقـول: مـن يـشهد لـك؟ فيقـول: محمـدو أمتـه، فتشهدون أنه قد بلغ)) واته: له ڕۆژی قیامەتـدا بـانگ لـه (نـووح) دەکرێـت، ئـەویش دەڵێت: گوێڕایەڵم و له خزمەتتام ئەی پەروەردگارا..ئەویش دەڵێـت: ئایـا دینەکـەت گەیاند؟ ـ له کاتێکدا خـوای گـەورە خـۆی باشـتر دەزانێـت ـ ئـەویش دەڵێـت: بەڵێ، ئەمجار بە ئوممەتەکەی دەڵێن: ئایا دینەکەی پێ گەیانـدن؟ ئـەوانش دەڵـێن: هـیچ ترسـێنەرێکان پـێ نەگەیـشتوه ((سـوێند بـه خـوا هـەرگیز نـەمانبینوه و نەماننناسـیوه ئـەمجار خـوای گـەورە بـە نـووح دەڵێـت)): کـێ شـایەتیت بـۆ دەدا؟ ئەویش دەڵێت: موحەممـەد و ﷺ ئوممەتەکـەی، ئێـوەش شـایەتی بـۆ دەدەن کـەوا دینەکەی گەیاندوه)).

له ڕیوایەتێکی تردا که له (سنن ابن ماجه)دا هاتوه به سـەنەدێکی (صـحیح)[2] لـه (أبو سعيد) ەوه دەفەرموێـت: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموويەتـی: ((يجيء النبي ومعه الرجل، ويجيء النبي ومعه الرجلان، ويجيء النبي ومعه الثلاثة،وأكثر من ذلك، وأقـل، فيقال له: هل بلغت قومك،فيقول: نعم، فيدعى قومه، فيقال: هل بلغكم، فيقولون: لا، فيقال: من يشهد لك، فيقول: محمدو أمته، فتدعى أمة محمد، فيقـال: هـل بلـغ هـذا؟ فيقولون: نعم. فيقول: وما علمكم بذلك فيقولون: أخبرنـا نبينـا بـذلك، أن الرسـل قـد بلغوا فصدقناه. قـال: فـذلكم قولـه تعـالى: ﴿ وَكَذَٰلِكَ جَعَلۡنَٰكُمۡ أُمَّةٗ وَسَطٗا لِّتَكُونُواْ شُهَدَآءَ عَلَى ٱلنَّاسِ وَيَكُونَ ٱلرَّسُولُ عَلَيۡكُمۡ شَهِيدٗا ﴾ (البقـرة: ١٤٣) واتـه: لـه ڕۆژی قیامەتدا پێغەمبەر دەهێنن تەنها یەك پیاوی له گەڵدایه، پێغەمبەر هەیه دوو پیـاوی له گەڵدایه، پێغەمبەر دەهێنن سێ کەسی لـه گەڵدایـه، لـەوه زیـاتر و لـەوه کـەمتر، پێـی دەگوترێت: ئایـا بانگەوازەکـەت گەیانـده قەومەکـەت؟ ئـەویش دەڵـێ: بـەڵێ،

---

١ ـ أخرجه البخاري (٤٤٨٧) و (٣٣٣٩) .

٢ ـ أخرجه ابن ماجه (٤٢٨٤) وصححه الشيخ الألباني في (صحيح سنن ابن ماجه) .

ئـەمجار بـانگی قەومەکـەی دەکـەن و پێیـان دەگوترێـت: ئایـا بانگەوازەکـەی پـێ گەیاندن؟ ئەوانیش دەڵێن: نەخێر، ئەمجار بە پێغەمبەرەکە دەگوترێت: کێ شایەتی تۆیە کە دینەکەت گەیاندوە؟ ئەویش دەڵێت: موحەممەد و ئوممەتەکەی، ئـەمجار بـانگی ئوممـەتی موحەممـەد دەکرێـت و پێیـان دەگوترێـت: ئایـا ئـەم پێغەمبـەرە دینەکـەی خـوای گەیانـد؟ ئـەوانیش دەڵـێن: بـەڵێ، دەڵێـت: ئێـوە چـۆن دەزانـن؟ ئەوانیش دەڵێن: پێغەمبەرەکەمان ﷺ باسی بۆ کردووین و پێـی ڕاگەیانـدوین، کـەوا هەموو پێغەمبەران دینەکەی خوایان گەیاند و ئێمـەش باوەڕمـان پـێ کـرد، ئـەمجار فەرمووی: ئەوە مانای ئەو ئایەتەیە کە دەفەرموێت: ﴿ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَٰكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِّتَكُونُوا۟ شُهَدَآءَ عَلَى ٱلنَّاسِ وَيَكُونَ ٱلرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ﴾ البقـرة(١٤٣)) واتـە: هەرچۆنێ بۆ ئاییني پیرۆزی ئیسلام ڕێنماییمان کردن، هەر ئاواش لە تەواوی ئیش و کاردا کردومانن بە ئوممەت و گـەلێکی میانـەڕەو واتـە: ئێـوە ئـەی موسـڵمانان! نـە وەکو گاورەکان (نصاری) زێدە ڕەون و نەوەکو جوولەکەش کەمتەرخەمن، کەوابوو ئێوە ئوممەتێکی خێرخواز و هەڵبژێردراون، تا لەسەر ئەو خەڵکە ببنـە شـایەت کـە: بـەڵێ.. پەیامبـەرﷺ پەیامەکـەی خـوای گـەورەی بەراسـت و ڕەوان گەیانـد و پەیامبەریشﷺ بەسەر گشتانەوە چاودێر و شایەت بێت ئـاخۆ کـێ دوای کـەوتوە و کێیش سەرپێچی لێ کرد، لـە ڕۆژی قیامەتیـشدا لەولاشـەوە هـەم پێغەمبـەر و هـەم ئوممەتەکـەی ببنـە شـایەت بـۆ پێغەمبـەران کـە بەرنامەکـەی خوایـان گەیانـد بـە ئوممەتەکەیان)).

هـەروەها خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِن كُلِّ أُمَّةٍۭ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ شَهِيدًا ﴾ (النساء: ٤١) واتـە: ئـەبێ حـاڵی بێبـاوەڕان ئـەو ڕۆژە چۆن بێ کە ئێمە لە هـەر گـەلێك شـایەتێك دێـنین شـایەتییان لـە سـەر بـدات، تۆش دەکەینە شایەت ئەی پێغەمبەرﷺ لە سەر هەموو ئەوانە)).

برای بەڕێزم.. بۆ ئەوەی ڕێز و پلە و پایەی خۆت و ئوممەتە پیرۆزەکەت بزانی.

ئیمامی (موسلیم) لـە (صـحیح)[1] ەکەیـدا ڕیوایـەتی کـردوە لـە فـەرمودەی (أبـو

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٤٩) .

هريره)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ هاتە سەر گۆڕستان ـ واتە: چوو بۆ لای بەقیع ـ فەرمووی: ((السلام عليكم دار قوم مؤمنين. وإنا، إن شاء الله بكم لاحقون. وددت أنا قد رأينا إخواننا" قال الصحابة: أولسنا إخوانك يا رسول الله؟ قال "أنتم أصحابي. وإخواننا الذين لم يأتوا بعد". فقالوا: كيف تعرف من لم يأت بعد من أمتك يا رسول الله؟ فقال "أرأيت لو أن رجلا له خيل غر محجلة. بين ظهري خيل دهم بهم. ألا يعرف خيله؟" قالوا: بلى. يا رسول الله! قال "فإنهم يأتون غرا محجلين من الوضوء)).

واتە: سڵاوتان لێ بێت ئەی ماڵی قەومی ئیمانداران، ئێمەش ئەگەر خوا بیەویت شوێنتان دەکەوین پێتان دەگەین، حەزم دەکرد براکانم بدیبایە)) وتیان: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ ئەی ئێمە برای تۆ نین؟ فەرمووی: بەڵکو ئێوە هاوەڵی منن، براکانم ئەوانەن کە هێشتا نەهاتوون)) وتیان: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ چۆن کەسانێك دەناسیتەوە لە ئوممەتت کە هێشتا نەهاتوون)) فەرمووی: ئەگەر پیاوێك ئەسپێکی کوێتی (ناو چاو و دەست و پێ سپی) هەبێت لە ناو کۆمەڵێك ئەسپی رەشی تۆخدا بێت، ئایا ئەسپەکەی خۆی ناناسێتەوە؟ وتیان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: دە ئەوانیش رۆژی قیامەت بە ناوچاوی جوان و دەست و پێی سپییەوە، بە هۆی دەستنوێژەوە دێن))

ئای ئەوە چ شەرەفێکە!! ئەوە چ رێز و پلە و پایەیەکە!!

مانای (الغرە): ئەو تووك و پۆپە سپییە جوانەیە کە دەکەوێتە ناوچەوانی ئەسپەوە، هەروەها مانای (التحجیل) ئەو تووکە سپییە جوانەیە کە دەکەوێت سەر پێی ئەسپەوە لە خوارەوە، پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((أرأيت لو أن رجلا له خيل غر محجلة. بين ظهري خيل دهم بهم. ألا يعرف خيله؟"

قالوا: بلى. يا رسول الله! قال "فإنهم يأتون غرا محجلين من الوضوء.))

واتە: بە هۆی شوێنەواری دەستنوێژەوە! بۆیە پارێزگاری لە دەستنوێژ بکە، هەردەم با دەست بە دەستنوێژ بیت، هەر کاتێك لە ماڵ دەرچویت با دەستنوێژت هەبێت، لە (مسند أحمد)و (سنن ابن ماجە و الدارمی)و (مستدرك الحاكم) و جگە

لەوان[1] هاتوە لە (ثوبان)ەوە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((... ولا یحافظ علی الوضوء الا مؤمن))، واتە:... وە هیچ کەسێك پارێزگاری لە دەستنوێژەکەی ناکات ئیللا کەسی ئیماندار نەبێت))

هەر کە دەستنوێژەکەت لە دەستدا ئەوا پەلە بکە ـ بە پێی توانا ـ نوێی بکەرەوە هەردەم با دەست بە دەستنوێژ بیت، کاتێ دەڕۆیت بۆ سەر کارەکەت، لە ناو ئۆتۆمبیلدای، لە ماڵیت، لە هەر کوێیەك هەی.

جا دەستنوێژ روناکییەکی تایبەتی خۆی هەیە، بەڵگەی ئیمان و باوەڕی بەندەکانە، ئێستا و لەم سەردەمەدا چەند لێکۆڵینەوەیەکی زانستی تازە بۆی دەرکەوتوە کە ئەو کەسەی دەستنوێژی هەیە خەرمانەیەك لە روناکییەکی هەست پێکراوی راستی دەوری داوە،جا دەستنوێژ روناکییەکی لە ناو چەواندا هەیە، هەروەها لە هەموو ئەندامەکاندا، ئەمەش رێز و پلەپایەیەکە لەم ئوممەتە گیراوە، ئەم ئوممەتە یەکەم ئوممەتە بانگی لێ دەکرێت بە مەبەستی لێپرسینەوە و حیساب.

پرسیارێکی تر لێرەدا هەیە ئەویش ئەوەیە: ئایە یەکەم کۆمەڵ و گروو کێن کە داوەری دەکرێن لەم ئوممەتەدا؟ ئەم پرسیارەش زۆر ترسناکە، هەموو ئەم ئوممەتە پێشکەوتوون بۆ بەر دەستی پادشاکان و دەسەڵاتداری زەوی و ئاسمانەکان، لە بەر چاوی هەموو ئوممەتەکانی تر، ئاخۆ کێ یەکەم کەس بانگی لێدەکرێت لەم ئوممەتەدا بۆ لێپرسینەوە؟

ئەوانە ئەو کەسانەن نین کە تاوانە گەورەکانیان ئەنجام داوە! هەروەها ئەوانەش نین کە تاوانە بچوکەکانیان ئەنجام داوە! ڕەنگە باوەڕ نەکەیت ئەگەر بڵێم: ئەوانە شەهیدان و زانایان و قورئان خوێنان و چاکەکاران و بەخشندەکانن.

بەڵگەش لە سەر ئەم قسانە ئەو فەرموودەیە کە ئیمامی (مسلم)[2] ریوایەتی

---

١ ـ أخرجه ابن ماجه (٢٧٧) وأحمد (٥/٢٧٦ , ٢٨٢) والدارمي (٦٥٥) والحاكم (٤٤٧ , ٤٤٨ , ٤٤٩) والطيالسي (٩٩٦) والبيهقي في (السنن الكبرى) (١/٨٢ , ٤٥٧) و (الشعب) ٢٧١٣ , ٢٨٠٢) , وصححه الألباني في (الإرواء) (٤١٢) و(صحيح الجامع) (٩٥٢) .

٢ ـ أخرجه مسلم (١٩٠٥) .

کردوه له فەرموودەی (أبو هريره)وه کەوا خۆشەویستی خواﷺ فەرموویەتی: ((إن أول الناس يقضى يوم القيامة عليه رجل استشهد فأتى به فعرفه نعمه فعرفها، قال: فما عملت فيها؟ قال: قاتلت فيك حتى استشهدت، قال: كذبت ولكنك قاتلت لأن يقال: جريء، فقد قيل ثم أمر به فسحب على وجهه حتى ألقي في النار))

بەڵێ.. شەهید!! لە گۆڕەپانی جەنگدا پێکراوە و کوژراوە!! دەخرێتە ئاگرەوە!! بۆ؟؟ خوای گەورە پێی دەڵێت: درۆت کرد.. درۆت کرد... تۆ هەرگیز لە پێناوی خوادا نەجەنگاوی، خوێنی خۆت پێشکەشی خوای گەورە نەکردوە، نەخێر.. بەڵکو لە پێناوی سەرکردایەتی و رابەری و سالاری و پێشەوایەتی و پێشەنگی و نەتەوایەتی و دەمارگیری گەنیو، شەهیدبوونی تۆ بۆ خوا نەبوە، ئەوەش بزانن ئەگەر هەریەکێك لە ئێمە بتوانێت هەموو خەڵکی بخەڵەتێنێت ئەوا ناتوانێت خوای خەڵکی بخەڵەتێنێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يُخَٰدِعُونَ ٱللَّهَ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَمَا يَخۡدَعُونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمۡ وَمَا يَشۡعُرُونَ﴾ البقرة: ٩، واتە: ئەوانە بە نیازی خۆیان دەیانەوێ فێل و تەڵەکە لە گەڵ خوادا و ئەو کەسانەدا بکەن کە بڕوایان هێناوە بەڵام لە راستیدا تەنها لە گەڵ خۆیان فێڵ و فەرەج ئەکەن و زیانەکەشی هەر بۆ خۆیان ئەگەڕێتەوە و تەنها خۆیان دەخەڵەتێنن لە حاڵێکدا هەستیش بەو راستیە ناکەن!)).

خوای بەرز و بەدەسەڵات دەفەرموێت: درۆت کرد، بەڵکو خۆت بە کوشتدا بۆ ئەوەی بڵێن: کەسێك زیرك بوو، تۆ ئەوەت دەویست و ئەوەشت بە دەستهێنا، ئیتر بۆ داوای پاداشت دەکەیت؟

بەڵام کەسی دووەم:

((ورجل تعلم العلم وعلمه وقرأ القرآن فأتى به فعرفه نعمه فعرفها قال: فما عملت فيها؟ قال: تعلمت العلم وعلمته، وقرأت فيك القرآن، قال: كذبت، ولكنك تعلمت العلم ليقال: عالم وقرأت القرآن ليقال: هو قارئ فقد قيل ثم أمر به فسحب على وجهه حتى ألقي في النار)).

زانایەك بە ڕوویدا بە ناو ئاگردا رادەکێشرێت؟ بەڵێ.. زانایەك هەموو جیهانی پڕ کردوە لە قسە و زانیاری و هاوار و ژاوەژاو! بەڵام لە پێناوی خوادا نەبوو!! ئەی خودایە.. بەش و پشکمان لە دینەکەماندا تەنها قسە و گوفتار نەبێت، هەروەها نیەت و کردەوەکانمان پاك بکەرەوە.

بە ڕاستی فیتنەیەکی زۆر ترسناکە، زانایەك بە ڕوویدا بە ناو ئاگردا رابکێشرێت چونکە ئەو ئیخلاصی نەبوە بۆ خوای بە بەزەیی و میهرەبان، حەزی لە ناوبانگ دەکرد! ئەو دەیویست تەنها پێی بلێن، زانا، پێی بلێن: بە راستی کابرایەکی قسەزانە!

بەڵام کەسی سێیەم:

((ورجل وسع الله عليه وأعطاه من أصناف المال كله فأتى به فعرفه نعمه فعرفها، قال: فما عملت فيها؟ قال:ما تركت من سبيل تحب أن ينفق فيها إلا أنفقت فيها لك، قال: كذبت ولكن فعلت ليقال: إنه جواد فقد قيل ثم أمر به فسحب على وجهه فألقي في النار)).

ئەوانە ریاکارانن، یەکەم کەسێك دەبن خوای گەورە حوکمی خۆی بە سەریاندا دەدات لە ڕۆژی قیامەتدا لە ئوممەتی پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ، ئەوانە لە کار و کردەوەکانیاندا رازی بوونی خەڵکیان ویستوە، ناوبانگیان ویستوە، ویستوویانە خەڵکی سوپاسیان بکات و پلەوپایەیان پێ بدرێت، ئەوانە رازی بوونی خوایان نەویستوە.

جا(ریا): هەروەکو زمانناسان وەکو (فیروز آبادي) و (ابن منظور) لە (لسان العرب)[1] دا و جگە لەوان دەڵێن: (الرياء) لە وشەی (الرؤيا)وە وەرگیراوە(راءى مراءاةً ورياءاً ورآءاً) واتە: بە شێوەیەکی جیاواز لە ناخ و دەروونی خۆی بۆ خەڵکی دەردەبڕێت))، خۆی بە کەسێکی دڵنەرم دەردەخات کەچی ئەو پەڕی دڵڕەقە، خۆی بە ڕاستگۆ دەردەخات کەچی گەورەترین درۆزنە.. خۆی بە لە خواترس

١ ـ انظر : لسان العرب (٨٨/٥) مادة رأي , و (المصباح المنير) (٢٤٧/١) و (تاج العروس) (٨٣٩٤) و (القاموس المحيط) (١٦٥٨) .

دەردەخات کەچی زۆر بوێرە بەرانبەر بە سنوورەکانی خوای گەورە!! ئەگەر ئەو ریایە لە بنەماکانی دیندا بوو، واتە: خۆی بە موسڵمان دەربخات و کەچی لە ناخەوە کوفر بشارێتەوە ئەوا پێی دەڵێن (النفاق الأكبر) واتە: دووڕوویی گەورە، ئەوەش دووڕوویی لە بیروباوەڕدایە،خاوەنەکەشی لە ئیسلام دەردەچێت بە کۆڕای زانایان.

خوای گەورە دەفەرموێت:﴿ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يُعۡجِبُكَ قَوۡلُهُۥ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَيُشۡهِدُ ٱللَّهَ عَلَىٰ مَا فِي قَلۡبِهِۦ وَهُوَ أَلَدُّ ٱلۡخِصَامِ ﴿٢٠٤﴾ وَإِذَا تَوَلَّىٰ سَعَىٰ فِي ٱلۡأَرۡضِ لِيُفۡسِدَ فِيهَا وَيُهۡلِكَ ٱلۡحَرۡثَ وَٱلنَّسۡلَۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ ٱلۡفَسَادَ ﴿٢٠٥﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُ ٱتَّقِ ٱللَّهَ أَخَذَتۡهُ ٱلۡعِزَّةُ بِٱلۡإِثۡمِۚ فَحَسۡبُهُۥ جَهَنَّمُۖ وَلَبِئۡسَ ٱلۡمِهَادُ ﴾ البقرة: ٢٠٦، واتە: مرۆڤی وا هەیە سەبارەت بە ژیانی ئەم دونیایە بە قسەو گوفتاری سەرسامت دەکا و دەربارەی ئەوەش کە لە دڵیایە خوا دەگرێ بە شایەت کە هەرچی دەڵێ راستە کەچی لە دژایەتی کردندا زۆر بێ ویژدان و سەرسەختە (٢٠٤) هەرکە پشتی لێ هەڵکردی و دوورکەوتەوە دەست دەکات بە کاری بەد فەڕی لەم سەرزەوییەدا بۆ ئەوەی خراپەی تێدا بکا و مەزار و کشت و کێڵگە و تۆرەمە لە ناو ببا، هەرگیز خوا لە بەد فەڕی خۆشی نایە (٢٠٥) هەر کە پێی بگوترێ: دەبێ لە خوا ترست هەبێ، ئەوسا دەمارزلی، زیاتر بەرەو تاوان و گوناهـ دەیبات، جەهەنمی بۆ بەس دەبێت دیارە ئەو جێیەکی زۆر خراپە!(٢٠٦)

خوای گەورە دەربارەی ئەوان دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ فِي ٱلدَّرۡكِ ٱلۡأَسۡفَلِ مِنَ ٱلنَّارِ وَلَن تَجِدَ لَهُمۡ نَصِيرًا ﴾ (النساء: ١٤٥) واتە: دیارە کە دووڕووەکان لە چینی هەرە خواری ئاگری دۆزەخدان)).

هەروەها خوای گەورە دەربارەی ئەوان دەفەرموێت: ﴿إِذَا جَآءَكَ ٱلۡمُنَٰفِقُونَ قَالُواْ نَشۡهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُۥ وَٱللَّهُ يَشۡهَدُ إِنَّ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ لَكَٰذِبُونَ ﴾ المنافقون:١، واتە: کاتێ دووڕووەکان هاتن بۆ لات ئەی پێغەمبەرﷺ ئەڵێن: شایەتی ئەدەین کە بە راستی تۆ پەیامبەری خوایت، لە حاڵێکدا خوا خۆی ئەزانێ

کە تۆ پەیامبەری ئەویت وە خوا گەواهی ئەدات کە ئەو دووڕووانە درۆ دەکەن کە ئەڵێن تۆ پەیامبەری خوایت)).

بەڵام دووروی لە کردەوەکاندا، پێنج بنەمای هەیە بە کۆی هەردوو ریوایەتەکەی (أبو هریره) و (عبدالله ی کوڕی عمرو)، هەردوو فەرموودەکە لە (صحیح البخاری و مسلم)دا ریوایەت کراوە:

فەرموودەی یەکەم لە هەردوو کتێبی (الصحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبوهریره)وە دەڵێت: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((آیة المنافق ثلاث: اذا حدث كذب، واذا وعد أخلف، واذا أوتمن خان)) واتە: نیشانەکانی دووڕوو سێ دانەن: ئەگەر قسەی کرد درۆ دەکات و ئەگەر بەڵێنی دا ئەوا نایباتە سەر و ئەگەر سپاردەیەکی پێ سپێردرا ئەوا خیانەتی لێ دەکات)).

جا ئەم کابرای دووڕووە کەوتووەتە ناو دووڕووی کردەوەوە.

ڕیوایەتی دووەم لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە کە لە هەردوو کتێبی (الصحیح)[2]دا هاتوە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((أربع من كن فيه كان منافقا خالصا، ومن كانت فيه خصلة منهن كانت فيه خصلة من النفاق حتى يدعها، إذا اؤتمن خان، وإذا حدث كذب و إذا عاهد غدر و إذا خاصم فجر)) واتە: چوار ئاکار و ڕەوشت هەن هەرکەسێ تێیدا بوو ئەوا دووڕوویەکی ڕوونە. وە ئەگەر هەرکەسێك ئاکارێکی تێدا بوو ئەوا ئاکارێکی لە دووڕووی تێدایە تاکو وازی لێ دەهێنێ: ئەگەر سپاردەیەکی پێ سپێردرا ئەوا خیانەتی لێ دەکات و ئەگەر قسەیەکی کرد درۆ دەکات و ئەگەر پەیمانێکی دا ئەوا غەدر دەکات و ئەگەر دوژمنایەتی و نەیارێتی کەسێکی کرد ئەوا لە ڕاستی لا دەدا))

ئەمە کەسی دووڕوە، ئەگەر ئەو ڕەوشتانەی تیادا کۆببێتەوە ئەوا دووڕوویەکی تەواوە، ئەگەر یەك ئاکار لەو ئاکارانەی تێدا بوو ئەوا یەك لە ئاکارەکانی دووڕووی تێدایە.

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٣) و مسلم (٥٩) .

٢ ـ أخرجه البخاري (٣٤) و مسلم (٥٨) .

جا ریا ـ خوا من و ئێوەی لێ بپارێزێ ـ کردەوەکان پووچەڵ دەکاتەوە، ئەوەش پێی دەڵێن (الشرك الخفی) واتە شیرکی شاراوە، خوای گەورەش هیچ کردارێك وەرناگرێت تەنها ئەوانە نەبێت کە تەنها لە پێناوی رازی بوونی ئەودا ئەنجام دراوە و لە گەڵ سوننەتەکانی پێغەمبەری ئازیزدا ﷺ بگونجێ، رەنگە تۆ کەسێك بیت شوێنکەوتەی خۆشەویست بیت ﷺ و کردەوەکانت بە پێی سوننەتەکانی پێغەمبەربێت ﷺ بەڵام لە بەر رازی بوونی خوا ئەنجامت نەداوە بۆیە ئەو کردەوەیە نەویستراوە و وەرناگیرێت، لە لایەکی ترەوە رەنگە کردەوەکانت تەنها لە بەر رازی بوونی خوا بێت بەڵام بە پێی سوننەتەکانی پێغەمبەر ﷺ نەبێت ئەم کردارەش وەرناگیرێت و نەویستراوە، بۆیە دەبێت هەموو کردارێك دوو مەرجی تێدا بێت کە ئەوانیش بریتین لە (الاخلاص و الاتباع) واتە: دڵسۆزی و شوێنکەوتن، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَمَن كَانَ يَرْجُواْ لِقَآءَ رَبِّهِۦ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَٰلِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِۦٓ أَحَدًا﴾ (الکهف: ١١٠) واتە: ئینجا هەر کەسێك لە ئێوە ئومێدی بە گەیشتنی دیداری پەروەردگاری خۆی هەبێ لە دوارۆژدا با کاری چاك و کردەوەی دروست ئەنجام بدات و لە پەرستنی پەروەردگاری خۆیدا هیچ کەسێك نەکاتە هاوتا و هاوبەشی و ریایی نەکات چونکە خوا تەنها دڵسۆزی و ئیخلاس وەرئەگرێ نە ریا و رووپایی و شیرك و هاوبەشدانان)).

جا کردەوەی باش ئەو کردارەیە، کە تەنها لە پێناوی خوادایە و لە سەر رێنمۆیی پێغەمبەری خوایە ﷺ.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعْبُدُواْ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ حُنَفَآءَ وَيُقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ ۚ وَذَٰلِكَ دِينُ ٱلْقَيِّمَةِ﴾ البینة: ٥، واتە: لە هەمان کاتا لە (تەورات و ئینجیل)دا فەرمانیان پێ نەدرابوو بەوە نەبێ کە بە تەواوی هەمووان خوا بپەرستن و سەر بۆ ئەو دانەوێنن و ئایینی خالیس هەر بۆ ئەو دابنێن و لە هەموو ئایینێکی هیچ و پوچ لابدەن و بە تێر و تەسەل نوێژەکانیان بکەن لە ماڵ و سامانیان زەکات بدەن بەو شێوەیەی بۆیان روون کراوەتەوە و هەر ئەو

خواپەرستی یەکلا بوونەوەیە و نوێژ و زەکات دانەیە ئاییینی پایەدار و راستە ئاوا فەرمانیان پێ کرابوو کەچی ئەوان جیابوونەوە و بوونە چەند دەستەیەك)).

ڕەنگە کردارێك بچووك بێت لای خەڵکی بەڵام لای خوای گەورە زۆر گەورە و گران بێت چونکە خاوەنەکەی لە کاتی ئەنجامدانیدا تەنها مەبەستی خوا بوە.

لە فەرموودەیەکی قودسیدا هاتوە کە ئیمامی (مسلم)[1] ریوایەتی کردوە لە فەرموودەی (أبو هريرە) ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((قال الله تبارك و تعالى: أنا أغنى الشركاء عن الشرك، من عمل عملاً أشرك فيه معي غيري، تركته و شركه)) واتە: من لە هەموو شەریکەکان بێ نیاز ترم لە شەریك، کەسێ کردەوەیەك بکات و جگە لە منی تێدا بەشدار بکات ئەوا لە گەڵ شەریکەکەیدا بە جێیان دەهێڵم)).

لە ریوایەتەکەی (ابن ماجە)[2]دا دەفەرموێت: ((فأنا منه بريئ، وهو للذي أشرك)) واتە: ئەوا من لێی بەریم و ئەویش بۆ ئەوەیە کە بە شەریکی زانیوە))

جا خوای گەورە هیچ کردارێك وەرناگرێت تەنها ئەوە نەبێت کە بە دڵسۆزی و لە پێناوی ئەودا ئەنجامدراوە، من باشی دەزانم ئەو کارە زۆر گرانە ! ئێستا زۆر برا لەو برایانە هەست بە ئازار دەکات، هەروەها زۆر لەو خوشکانە هەست بە ئازار دەکەن، لە کردەوەکانیان دەترسن!!

من پێیان دەڵێم: موژدە بێ لێتان بە موژدەیەك لە پێغەمبەری خواوە ﷺ بۆ ئەوەی هیمەتتان بەرز بکەمەوە و ئەو ترسە نەهێڵم، ڕەنگە برایەك لە برا خۆشەویستەکانمان یان خوشکێك لە خوشکە بەڕێزەکانمان یان دایکێك لە دایکە شیرینەکانمان کردارێکی چاك ئەنجام بدات لە پێناوی خوادا و لە هەمان کاتدا لە ریا بترسێت.

دەڵێم: ئەو پاڕانەوەیەت بۆ خوای گەورە کە داوای لێ دەکەیت ئیخلاص و دڵسۆزیت پێ ببەخشێت بەڵگەی دڵسۆزی و ئیخلاصە.

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٨٥) .

٢ ـ أخرجه ابن ماجه (٤٢٠٢) وصححه الشيخ الألباني في صحيح سنن أبن ماجه وصحيح الترغيب (٣٤) .

الحسن البصري[1] دەفەرموێت: هیچ کەسێك لە دووڕوویی بێ ترس و تەئمین نییە تەنها کەسی دووڕوو نەبێت، هیچ کەسێك لە دووڕوویی ناترسێت تەنها کەسی ئیماندار نەبێت)) موژدە بێ لێت! هەرگیز دوودڵ مەبە و مەترسە، بەڵگەی دڵسۆزیت ئەوەیە لە خوا دەپاڕێیتەوە ئیخلاصت پێ ببەخشێت، ڕەنگ کارێك لە کارە چاکەکان ئەنجام بدەیت ئەمجار بە گوێیەکانی خۆت سوپاسگوزاری خەڵکی ببیسیت بۆ خۆت و کارەکانت، بەڵکو ڕەنگە پلەوپایەی خۆت لە ناو دڵی ئیمانداران و موسڵمانانددا ببینیت بۆیە خۆشحاڵ دەبیت، بزانە ئەوە ریا نییە و پێی ناڵێن ریا.

لە (صحیح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو ذر)ەوە دەڵێت: بە پێغەمبەری خوایان ﷺ فەرموو: ((أرأيت الرجل يعمل من الخير، ويحمده الناس عليه؟ فقال ﷺ: ((تلك عاجل بشرى المؤمن)) واتە: کەسی وا هەیە چاکە دەکات و خەڵکیش لە سەر ئەو چاکەیە سوپاسگوزاری دەبن و ستایشی دەکەن؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەوە موژدەیەکی پەلەیە دەدرێتە کەسی ئیماندار)).

جا ئەوە موژدەیە بۆ تۆ تاوەکو تۆ لە خوا بپاڕێیتەوە ئیخلاصت پێ بەخشێت و هەموو وتە و کردەوەکانت بۆ خوا بێت.

جا ئەوە شایەتی ئیمانداران و یەکتاپەرستانە بۆ تۆ.

ئیمامی (البزار) بە سەنەدێکی (صحيح)[3] ریوایەتی کردوە لە فەرموودەی (أبو هريره) وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((ما من عبدٍ إلا وله صيت في السماء فإن كان صيته في السماء حسناً وضع في الأرض)) واتە: هیچ بەندەیەك نییە ئیللا ناوبانگێکی هەیە لە ئاسماندا، ئەگەر ئەو ناوبانگەی باش بوو ئەوا لە سەر زەویشدا دادەنرێت و باش دەبێت)).

---

١ ـ أخرجه البيهقي في (الشعب) وعلقه البخاري بصيغة التمريض كتاب (الإيمان) .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٦٤٢) .

٣ ـ رواه البزار (ص٣٢٦ – زوائده) وابن عدي (٥٨/٢) وقال الهيثمي في (المجمع) (٢٧١/١٠) : رواه البزار , ورجاله رجال الصحيح , وقوّي إسناده الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٢٢٧٥) وصححه في (صحيح الجامع) (٥٧٣٢) .

کەواتە موژدە بۆ خۆت کاتێ لە سەر زاری خەڵکییەوە سوپاسگوزاری دەبیسیت، لە هەمان کاتدا پلەو جێگەیەکی تایبەتی لە ناو دڵی ئیمانداره راستگۆکاندا کردوەتەوە، ئەوە موژدەیەکی خەیره بۆ تۆ، چونکە باش بزانە زۆر ئەستەمە کەسی دووڕوو کەسی ئیمانداری خۆش بوێت، چونکە هیچ کەسێك رقی لە ئەهلی زانست و فەزڵ و سوننە نییە ئیللا کەسی دووڕوو نەبێت. پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی ــ هەروەکو لە (صحيح مسلم)[1]دا لە فەرموودەی (أبوهريره) وه هاتوه ــ : ((الأرواح جنود مجندة، فما تعارف منها ائتلف، وما تناكر منها اختلف)) واتە: رۆحەکانیش سەربازی راهێنراون، ئەوانەیان یەکتری ناناسن لە یەك دوور دەکەونەوە، ئەوانەی هاوڕەوشت و هاوبیرن پێکەوە دەگونجێن، ئەوانەشیان سروشت و بیروباوەریان بە یەك ناخوات لە یەکتر دوور دەکەونەوە و جیاواز دەبن)).

ئیمامی (الخطابي)[2] دەفەرموێت: ((خەڵکی هەڵبـژێردراو و پوخت خۆشەویستی کەسی هەڵبـژێردراو و پـوختن، هەروەها خەڵکی خراپەکار خۆشەویستی کەسی خراپەکارن))

جا تەماشاکە براکەم بزانە کێت خۆش دەوێت؟ سۆزت بۆ کێ دێتە جۆش؟ ئەوە ئامێرێکی (ترمومتر)ی زۆر ورد و کارایە لای هەموو کەسێکی موسڵمان هەیە.

جا ئەگەر خوای گەورە سوپاسگوزاری چاکی تۆی خستە سەر زاری ئیمانداران و موسڵمانان، هەروەها لە دڵی خەڵکیدا جێگە و پلەوپایەت هەبوو، ئەوا بزانە موژدەیەکی پەلەیە خوای گەورە لەم دونیادا پێت دەبەخشێت، بۆ ئەوەی پەیوەست بن لە گەڵ موژدە گەورەکەدا لە رۆژی قیامەتدا و لە بەر چاوی هەموو خەڵکی، هەروەکو لە پێشدا باسمان کرد[3]، کە تێیدا هاتوە: ((يدنى المؤمن يوم القيامة من ربه عز وجل، حتى يضع عليه كنفه، ثم يقرره بذنوبه، فيقول: هل تعرف؟ فيقول: أي رب! أعرف، قال: فإني قد سترتها عليك في الدنيا، وإني أغفرها

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٣٦) معلقاً بصيغة الجزم و مسلم (٢٦٣٨) .

٢ ـ مسلم بشرح النووي (٤٣٥/٨) ط الحديث . وانظر (فتح الباري) (٤٢٦/٦) .

٣ ـ أخرجه البخاري (٢٤٤١) و مسلم (٢٧٦٨) واللفظ له .

لك اليوم، فيعطى صحيفة حسناته)) واتە: خوای گەورە بەندەی ئیماندار لە خۆی نزیك دەکاتەوە تا بە داپۆشین و لێبوردنی خۆی دایدەپۆشێت، تاکو دان بە تاوانەکانیدا دەنێت، پێی دەگوترێت: ئەو تاوانانە دەناسیتەوە؟ ئەویش دەڵێت: بەڵێ ئەی پەروەردگارا.. دەیناسمەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ئەوە من لە دونیادا بۆم داپۆشیت و ئەمڕۆش لێت خۆش دەبم، ئەمجار نامەی چاکەکانی پێ دەدرێت)).

پرسیارەکە لێرەدا ئەوەیە: ئایا دەتوانیت باسی چارەسەری ئەو نەخۆشییە بکەیت؟ بەڵێ.. چونکە ئەوە بابەتێکە لەوپەڕی بایەخدایە؟

یەکەم هەنگاوێك ئەوەیە: واز لە هەموو دەورو بەری خۆت بهێنە و تەنها روو لە خوا بکە و لە بەر دەستی ئەودا زەلیل بە و ئەوەش بزانە کە هیچ هێز و دەسەڵاتێکت نییە جگە لە پشت بەستنت بە خوا نەبێت، بۆیە لە بەر دەستیدا خۆت بە زەلیلی رابگرە و ملکەچی ئەوبە و خۆت بە کەساسی پیشان بدە و بیسەلمێنە کە تۆ لە بەر دەستی خوای بەهێز و لێبوردەدا زۆر زەبوونی، بە دڵ داوای لێبکە کە ئیخلاصت پێ ببەخشێت و لە ریا و دووڕوویی دوورت بکاتەوە.

من دەمەوێت تۆ لە بەر دەستیدا خوادا خۆت بە زەبوونی ببینی، دڵنیابە هەموو رێگاکان کە بەرەو لای خوا دەڕۆن پڕن لە پیاوچاکان، ئەگەر رێگای یەکتاپەرستی بگریتە بەر ئەوا دەبینی رێگاکە پڕە لە یەکتاپەرستان، ئەگەر رێگای نوێژ بگریتە بەر ئەوا دەبینی رێگاکە پڕە لە نوێژەران، ئەگەر رێگای زەکات و رۆژوو بگریتە بەر ئەوا پشت بە خوا دەبینی رێگاکە پڕە لە چاکەکاران و ئەهلی فەزڵ، بەڵام ئەوەش بزانە ڕێگای خۆ زەبوون کردن و خۆ کەساس کردن لە بەر دەستیدا خوادا خەڵکێکی کەم گرتویانەتە بەر بۆیە نزیکترین رێگایە دەگەیتە لای خوای باڵادەستی لێبوردە، ئەوەش بزانە خوای گەورە زۆر دەوڵەمەندە و پێویستی بە گوێڕایەڵی و پەرستنی ئێمە نییە،خوای گەورە دەیەوێ ئێمە لە بەر دەستیدا ملکەچی ئەو بین و کەساس و زەبوونی بەر دەستی ئەو بین، ئایە دەزانی پێغەمبەری خواﷺ چ شتێك رێزداری کرد و پلە پایەی بەرزکردەوە؟ ئەو شتە تەنها پەرستن و خۆ بە بەندەی خوا

زانینە، ئەوەش بوە هۆی ئەوە کە بەرزترین پلەی بەندایەتی بۆ خوای گەورە بە دەست بهێنێ، ئەو لە جێگە و پلەوپایەی ئیسرادا بەندە بوو، لە جێگە و پلەوپایەی بانگەوازدا بەندە بوو، لە جێگا و پلەوپایەی بە رووداوەستاندا بەندە بوو، خوای گەورە بەو رەوشت و سیفاتانە وەسفی دەداتەوە کاتێك دەفەرموێت:

﴿سُبْحَٰنَ ٱلَّذِىٓ أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِۦ﴾ (الإسراء: ١) واتە: پاکە و خاوێنە لە هەر شتێکی ناپەسەند و خراپ، ئەو خوایەی کە شەوڕەوی بە بەندەی خۆی (محمد) کرد لە بەشێکی زۆر کەمی شەوێکدا)).

هەروەها دەفەرموێت: ﴿وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ﴾ الجن:١٩، واتە: کاتێ بەندەی خوا (محمد) بۆ خواپەرستی هەڵسا و هەر خوای دەپەرست لە نوێژەکەیدا)).

هەروەها دەفەرموێت: ﴿وَإِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا﴾البقرة: ٢٣) واتە: ئەگەر سەبارەت بەو قورئانەی ئێمە ناردوومانەتە سەر بەندەی خۆمان (محمد) ئێوە دوودڵ و بە گومانن: ئاخۆ راستە یان نا؟ سا دەی هەوڵ بدەن هیچ نەبێ بچووکترین سوورەتێك وەك ئەو بێنن)).

بۆیە ملکەچ و زەبوون و کەساس و زەلیل بە بۆ خوای گەورە، ئەوەش بزانە کە زەلیلی بۆ خوا، خۆی لە خۆیدا عیززەت و کەرامەتە، بە زەلیلی خوای گەورە پلەوپایەت بەرز دەکاتەوە و رێزت لێ دەگرێت و سەنگ و شکۆت بەرزتر دەکاتەوە، لە دونیا و قیامەتدا شکۆمەندی و پلەوپایەت بەرز و سەنگین دەکات، خوای گەورەش خۆی درۆزن و راستگۆیان باش دەناسێت.

جا یەکەم هەنگاوێك بۆ دوور کەوتنەوە لە ریای گەورە و ریای بچووك و دووڕوویی گەورە ئەوەیە کە لە بەر دەستی خوادا زەلیل و زەبوون بیت.

هەنگاوی دووەم: چاوروون و ئاگاداری ئەنجام و چارەنووسی ریا بیت لە دونیا و قیامەتدا، چونکە کەسی ریاکار لە دوارۆژدا هیچ پشکێکی نییە، هەروەکو لە پێشدا فەرموودەکەم گێڕایەوە هەرچەندە ئەو کەسە زانا بێت یان قورئان خوێن یان شەهید .

له (مسند أحمد)[١] و جگه لەودا هاتوه له فەرموودەی (محمود ی کوڕی لبید)ەوه کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((يقول الله يوم القيامة إذا جزى الناس بأعمالهم: أذهبوا الى الذين كنتم تراؤن في الدنيا، فأنظروا هل تجدون عندهم جزاء؟)) واته: کاتێ خەڵكی پاداشتی کردەوەکانی خۆیان وەرگرتەوه خوای گەوره دەفەرموێت: بڕۆن بۆ لای ئەو کەسانەی کە ریاتان بۆ دەکردن له دونیادا، تەماشاکەن بزانن هیچ پاداشتێکتان دەدەنەوه؟))

من پێت دەڵێم: ((تۆ ریا بۆ کێ دەکەیت و سەرپێچی کێ دەکەیت؟)) ئایا دەزانی تۆ ریایی بۆ فلان دەکەیت و سەرپێچی خوا دەکەیت؟ دڵی ئەو کەسەی کە تۆ ریای بۆ دەکەیت بە دەستی پادشای پادشاکانە، ئەو بە توانایە کە دڵی ئەو کەسە بگۆڕێت بە دڵێکی پڕ له رق وکینه بەرانبەرت.

ئەم بنەمایه زۆر گرنگه: ((المعاقبة بنقيض القصد أمر ثابت شرعا وقدراً)) واته: سزادان بە پێچەوانەی مەبەست کارێکی جێگیر و دامەزراوه له رووی شەرع و قەدەرەوه))

هەروەکو له (سنن الترمذي) و (عبد بن حميد) و جگه لەوان[٢] هاتوه له فەرموودەی (عائشه)ەوه کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((من أرضى الله بسخط الناس كفاه الله الناس، ومن أسخط الله برضا الناس وكله الله الى الناس)) واته: هەرکەسێك خوای له خۆی رازی کرد هەرچەنده تووڕەبوونی خەڵکیشی تێدا بێت ئەوا خوای گەوره خەڵكی له کۆڵ دەکاتەوه هەموو کارەکانی خۆی جێ بە جێی دەکات، وە هەرکەسێك خوای گەورەی له خۆی تووڕە کرد له بەر رازی بوونی خەڵكی ئەوا خوای گەوره پێویستییەکانی دەخاتە دەستی خەڵكی))

جا دڵی خەڵكی لە بەر دەستی خوای گەورەدایه چۆنی بوێت ئاوا هەڵیدەگێڕێتەوه، بۆیه دەبێت چاوڕوون بیت بە ئەنجامی ریاکارانەوه، کەسی ریاکار

---

١ ـ أخرجه أحمد (٥/٤٢٨ , ٤٢٩) والبيهقي في (الشعب) (٦٨٣١) والبغوي في (شرح السنة) (١٤/٣٢٤) و جود الألباني إسناده في (الصحيحة) (٩٥١) وصححه في (صحيح الجامع) (١٥٥٥) و (صحيح الترغيب) (٢٩) .

٢ ـ أخرجه الترمذي (٦٥) (٢٤١٤) وعبد بن حميد في (المنتخب) (١٥٢٢) وابن حبان (١٥٤٢) وقد روى موقوفاً والمرفوع أصح كما قال الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٢٣١١) .

زۆر بەستەزمانە، هەردەم لە خەم و پەژارەدا دەژیت، چونکە چاوەڕوانە فلان بزەیەکی بۆ بکات، یان چاوەڕوانی قسە و گوفتارێکی فلانە!! ئەو بەستەزمانە ناتوانێت هەموو خەڵکی رازی بکات، چونکە رازی بوونی خەڵکی مەبەستێکە و هەرگێز نایەتە دی[1]، چیتر بۆ خۆت ماندوو دەکەیت؟؟ بۆیە لە کردار و گوفتارتدا تەنها مەبەستت خوا بێت، واز لە خەڵکی بهێنە لەبەر رازی بوونی خواکەت، چ خەیرێکی تیادایە خەڵکی ستایشت بکات بەڵام لای خوای گەورە زەمکراو بیت؟ یاخود چ خراپەیەکی تێدایە ئەگەر خەڵکی زەمت بکەن بەڵام لای خوای گەورە ستایشکراو بیت؟ ئەوەش بزانە کە هەرگیز ناتوانیت خەڵکی لە خۆت رازی بکەیت، ئەوە زۆر ئەستەمە، ئەگەر هەموو خەڵکی رازی بوایەن لە کەسێك ئەوا پێغەمبەری خواﷺ رازی دەبوون، خەڵکی وا هەبوو جوێنیان پێ دەدا، خەڵکی وا هەبوو ئازاریان دەدا!! بەڵکو - سوێند بە خوا - ئەگەر هەموو خەڵکی لە کەسێك رازی بونایە ئەوا خەڵکی لە خوای تاك و تەنها رازی دەبوون، بۆیە هەرگیز خۆت ماندوو مەکە، هەردەم دڵت پەیوەست بکە بە خوداوە.

بە ڕاستی شاعیر راستی فەرمووە کاتێك دەڵێت:

والله لو صحب الانسان جبريل	لم يسلم المرء من قال ومن قيلا
قد قيل في الله أقوال مصنفة	تتلى اذا رتل القرآن ترتيلا
قد قيل ان له ولداً و صاحبة	زوراً عليه وبهتاناً و تضليلا
هذا قولهم في الله خالقهم	فكيف لو قيل فينا بعض ما قيل

ئەمجار هەموو کارەکانت با شاراوە بێت لە دیندا ئەوەی پێویست بێت بیشاریتەوە، باش بزانە کە ریا هیچ چارەسەرێکی نییە وەکو شاردنەوە و پەنهانی، ئەوەی بەڵگە هەبێت لە شەرعدا بۆ شاردنەوەی، ئەگینا هەرگیز بۆت نییە نوێژی جەماعەت (صلاة الجماعة) بشاریتەوە، یان حەجکردنی ماڵی خوا بشاریتەوە، یان بانگەواز بۆ دینی خوا بشاریتەوە، هەر کردارێك بکرێت بشاردرێتەوە ئەوا پەلە لە

[1] ـ هذه مقالة للإمام الشافعي , انظر : (شرح العقيدة الطحاوية) (ص ٢٤٥ ط ابن رجب) .

شاردنەوەی بکە، بۆ ئەوەی دڵت رابهێنیت لە شاردنەوەی کردارەکانت لە سەر ئیخلاصی و دڵسۆزی، لە کاتێکدا تۆ بە ئاشکرا کارەکانت ئەنجام دەدەیت.

جا ئەوانە یەکەم کۆمەڵن، کە خوای گەورە حوکمیان بە سەردا دەدات لە رۆژی قیامەتدا.

ئەمجار بانگ لە هەموو خەڵکی دەکرێت، بانگ لە تۆ دەکرێت برا بەرێزەکەم...! لە تۆیش ئەی خوشکە بەرێزەکەم...! بۆ ئەوەی لە بەر دەستی خوادا رابوەستیت بە مەبەستی لێپرسینەوە.

ئیمامی (القرطبي) لە کتێبی (التذكرة)[1] دا دەفەرموێت:

((بیهێنە بە بیری خۆتدا براکەم، بیهێنە پێش چاوی خۆت لەو کاتەی نامەی کردەوەکان بڵاو دەکرێتەوە، تەرازوەکان دامەزرێندران و بە جێگیری چەسپێندران، ئەمجار ناوی تۆیان بانگ کرد لە پێش چاوی هەموو خەڵکی: کوا فلانی کوڕی فلان؟ لە بەردەستی خوای گەورەدا ئامادەبە، کاتێك زانیت تۆ کەسی داواکراوی ئەوا ئەو بانگە دڵت دەهەژێنێت، هەموو ماسولکەکانی شان و سنگت دێتە لەرزە، هەموو ئەندام و پەلەکانت تێکدەچن و دەچنە بە یەکدا، رەنگت دەگۆڕدرێت، هەست دەکەیت دڵت خەریکە دەفرێت، فریشتەکانش هەنگاو بە هەنگاو بەرەو پێشت دەبن کە لە لایەن خوای گەورەوە دەستنیشان کراون بۆ پێش خستنت بۆ بەر دەستی خوای گەورە، بە ناو ریزەکاندا دەتبەن، ریزی مرۆڤەکان، ریزی فریشتەکان، ریزی جنۆکەکان، بۆ ئەوەی لە بەر دەستی خوادا رابوەستێنرێیت بە مەبەستی لێپرسینەوە لە بەر دەستی ئەودا، هەموو دروستکراوەکان تەماشات دەکەن.. بیهێنە پێش چاوی خۆت تۆ لە بەردەستی پەروەردگارەکەتدا راوەستاویت، لە کاتێکدا نامەی کردەوەکانت وەرگرتوە، ئەو نامەیەی کە هەر کەتنێك ئەنجامت دابێت جێی نەهێشتوە، هیچ شتێك تۆ شاردبێتتەوە ئەو نەیشاردوەتەوە، چەندان کەتن و کارەساتت شاردبوەوە ئێستا خوای گەورە ئاشکرای دەکات و دەریدەخات،

---

١ ـ التذكرة بأحوال الموتى وأمور الآخرة (٣٣٢) ط الصفا . بتصرف وأختصار .

ئای لەو پەشیمانییەی لەو ساتەدا تووشت دەبێت! کە کەمتەرخەمیت دەکرد لە دونیادا لە گوێرایەڵی پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان ....))

ئاخۆ یەکەم شتێك بەندەکان لێپرسینەوەیان لە سەر بکرێت لە ڕۆژی قیامەتدا چییە؟ لە پاش ئەوە پرسیاری چی لێدەکرێت؟ ئایا لە پاش ئەوەی خوای گەورە لە داوەری بەندەکان بوەوە لە حەقەکانی خۆی چی دەبێت؟

چی ڕوودەدات؟ ئەمجار مۆڵەت دەدرێت بۆ کێشەی ستەملێکراوەکان و گەڕاندنەوەی مافەکانیان، لای خوای گەورە هەموو نەیاران کۆ دەکرێنەوە، هەر دەبێ هەمووان مافی خۆیان وەرگرنەوە، چونکە هیچ کەسێك ناچێتە بەهەشتەوە ئەگەر مافی یەك کەسی لا مابێت، ئەمە و چەند باسێکی تر لە بەشی داهاتوودا بە درێژی باس دەکەین انشاء الله.

داوا لە خوا دەکەم من و ئێوە لە دونیا و دوارۆژدا داپۆشێت، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

یەکەم شتێك بەندەکان لێپرسینەوەیان لە سەر دەکرێت

أول ما يحاسب عليه العبد يوم القيامة

لە بەشی ڕابوردوودا باسی یەکەم شتێکمان کرد لە ڕۆژی قیامەتدا حوکمی لە سەر دەدرێت لە نێوان بەندەکاندا، ئاخۆ یەکەم شتێك خوای گەورە لێپرسینەوەی لە سەر دەکات لە ڕۆژی قیامەتدا چییە؟

وەڵامی ئەم پرسیارە بریتییە لەوەی کە پێغەمبەری خوا ﷺ باسی کردوە، هەروەکو لە فەرموودەیەکدا کە (أحمد و أبو داود و الترمذي و النسائی و ابن ماجه و جگە لەوان)ریوایەتیان کردوە بە سەنەدێکی (صحیح)[1] لە فەرموودەی (أبو هریره)ەوە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((إن أول ما يحاسب به العبد يوم القيامة من عمله صلاته، فإن صلحت، فقد أفلح و أنجح، وان فسدت فقد خاب و خسر)) واتە: یەکەم شتێك بەندەکان لێپرسینەوەیان لە سەر بکرێت لە ڕۆژی قیامەتدا لە کردەوەکانی ئەوا نوێژە، ئەگەر باش و ڕێك وپێك بوو ئەوا ڕزگار و دەربازی دەبێت، بەڵام ئەگەر خراپ بوو ئەوا پەشیمان دەبێتەوە و لە خەسارەتمەندانە)).

هەروەها لە ریوایەتێکی تردا کە (الطبراني)[2] بە سەنەدێکی (صحیح) ریوایەتی کردوە لە فەرموودەی (أنس)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((أول ما يحاسب به العبد يوم القيامة الصلاة فان صلحت، صلح سائر عمله وان فسدت فسد سائر عمله)) واتە: یەکەم شتێك بەندەکان لێپرسینەوەیان لە سەر بکرێت لە ڕۆژی قیامەتدا ئەوا نوێژە، ئەگەر باش و ڕێك وپێك بوو ئەوا ئەودوای کارەکانیشی باش

---

١ ــ أخرجه أحمد (٢/٢٩٠ , ٤٢٥) وأبو داود (٨٦٤ , ٨٦٥) والترمذي (٤١٣) والنسائي (١/٢٣٢) وابن ماجه (١٤٢٥) وصححه الألباني في (الصحيحة) بمجموع طرقه (١٣٥٨) .

٢ ـ أخرجه الطبراني في (الأوسط) (٤٣٣٨) والضياء المقدسي في (المختارة) (٢/٢٠٩) وصححه الشيخ الألباني بمجموع طرقه في (صحيح الجامع) (٢٥٧٣) و (الصحيحة) (١٣٥٨) .

دەبێت بەڵام ئەگەر خراپ بوو ئەوا ئەو کارەکانی تریش خراپ دەبێت)).

براکەم..ئایا دەتوانیت لە سەردەمی گومان و ئارەزوودا و لە سەردەمی خۆپەرستی قێزەوندا واز لەو پەیوەندییەی نێوان خۆت و خواکەت بهێنی؟! کێ لە ئێمە کێشە و گرفتی نییە؟ کێ لە ئێمە خەم و پەژارەی نییە؟ خەمەکانی من و تۆ گەلێك زۆرن! دوودڵی و پەشۆکان و دڵتەنگی و پەژارە زۆرن، تەماشای ئەو خوێنە بکە ڕۆژانە دەڕژێن، ئەو هەموو جەستانەی ڕۆژانە پارچە پارچە دەکرێن، ئەو فرمێسکانەی کە شەوانی جەژن لە چاوی منداڵەکان دێنە خوارەوە، ئەو منداڵە باوکی لە دەست داوە! ئەو کچە بچوکەش دایکی مردوە! ئەو ئافرەتە پیاوەکەی کوژراوە! خەم و خەفەت و ئازار دڵەکان پارچە پارچە دەکەن، هیچ ڕێگا چارەیەکش نییە ئەو خەم و پەژارەمان لە سەر کەم بکاتەوە و ئەو کێشە و گرفتانەمان لە سەر سووك بکاتەوە و بۆدڕنی تاوان و سەرپێچییەکانمان پاك بکاتەوە تەنها نوێژ نەبێت، بۆیە خێراکە براکەم بە پەلە هەستە دەستنوێژەکەت بشۆرە، پەنا بە خوا بگرە لە هەر کوێیەك خۆت ویستت لە سەر بێت و لە هەر سەردەمێکدا خۆت ویستت لە سەر بێت، لە ژێر سێبەری هەر ئاسمانێکدا خۆت ئارەزووت لێ بێت، لە سەر هەر زەوییەك حەز بکەیت، دڵ و ناخ و دەروونت فرێدە بەر دەستی خوای گەورە بە زەلیلی و زەبوونی و کەساسی و بڵێ:

بک أستجير ومن يجير سواک	فأجر ضعيفاً يحتمي بحماک
إني ضعيف أستعين على قوي	ذنبي و معصيتي ببعض قواک
أذنبت يا ربي و قادتني ذنوب	ما لها من غافر إلاک
دنياي غرتني و عفوک شدني	ما حيلتي فی هذه أو ذاک
لو أن قلبي شک لم يک مؤمناً	بكريم عفوک ما غوی و عصاک
رباه ها أنا ذا خلصت من الهوى	واستقبل القلب الخلي هداک
أترده وترد صادق توبتي	حاشاک ترفض تائبا حاشاک
فليرض عني الناس أو ليسخطوا	أنا لم أعد أسعى لغير رضاک

واتە: پەنا دەگرم بە تۆ، جگە لە تۆ کێ پەنا دەدات؟ بۆیە پەنای لاوازێك بدە کە

داڵدەی داوەتە داڵدەکەت، من کەسێکی لاوازم و پەنا بە کەسێکی بەهێز دەگرم، لە تاوان و سەرپێچییەکانم بە هەندێ لە تواناکەت، من تاوانم ئەنجامدا ئەی خودایە و تاوانەکانم ڕێنوینیم دەکەن، کە هیچ کەسێك نییە لێی خۆش بێت جگە لە تۆ نەبێت، دونیاکەم مەغروری کردم و لێخۆشبوونی تۆ ڕایدەکێشام، هیچ دەسەڵاتی منی تێدا نییە نەلە ئەمیاندا و نەلە ئەویتردا، ئەگەر دڵم گومانێك بکات ئەوا ئیماندار نییە، بە خانەدانی لێخۆشبوونەکەت هەرگیز وێڵ نەدەبوو و سەرپێچی نەدەکرد، پەروەردگارا! ئەوەتا من خۆم لە ئارەزوو پاك کردەوە، وە دڵم پێشوازی لە هیدایەتە پاکەکەی تۆ دەکات، پەروەردگارا! دڵی تەوبەکارێك هاوارت لێ دەکات، ئایا تۆ دەیگێریتەوە تەوبە ڕاستەکەم دەگەڕێنیتەوە، زۆر دوورە لە تۆوە کە تەوبەکارێك وەرنەگریت زۆر دوورە، دەبا خەڵکی لێم ڕازی بێت یان پەست بن، چیتر من هەوڵ نادەم لە جگە لەڕازی بوونی تۆ)).

خێراکە هەستە دەستنوێژەکەت بشۆرە، دوو ڕکعات نوێژ بکە، سوێند بە خوا ئەگەر ڕاست بکەیت ئەوا خەم و پەژارەکانت لە سەر نامێنێ، خوای گەورە هەموو دوودڵی و پەشۆکانەکەت دەگۆڕێت بۆ ئاسایش و ئارامی، خەمەکانت دەگۆڕێتە بەختیاری، هەژاریت دەگۆڕێتە دەوڵەمەندی... لە گەڵ خوای خۆتدا ڕاست بکە و بزانە کە خوای گەورە لە هەموو تاوان و سەرپێچییەك پاکت دەکاتەوە، هەروەکو پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی.

ئیمامی (البخاری و مسلم)[1] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (أبو هریرە) ەوە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((أرأیتم لو أنَّ نهراً بباب أحدکم، یغتسل فیه کل یوم خمساً، ما تقول ذلك یبقی من درنه؟))

واتە: ئەگەر لە پێش دەرگای کەسێکتان جۆگەیەك یان ڕوبارێکی جوان و پاك و خاوێن و شیرین هەبێت، هەموو ڕۆژێك پێنج جار خۆی لێ بشۆرێت، ئایا بە سەر جەستەیەوە هیچ پیسی و ناپاکییەکی پێوە دەمێنێ؟

١ ــ أخرجه البخاري (٥٢٨) وهذا لفظه و مسلم (٦٦٧) .

قالوا: لا يبقى من درنه شيئاً، قال: ((فذلك مثل الصلوات الخمس، يمحو الله به الخطايا)).

واتە: وتیان: نەخێر.. هیچ پیسی و ناپاکییەکی پێوە نامێنێ، فەرمووی: ئەوە نمونەی پێنج نوێژە فەرزەکەیە، خوای گەورە تاوانەکانی پێ دەسڕێتەوە)).

ئایا هیچی ترت دەوێت؟

ئیمامی (الطبراني) لە (الصغير) و (الأوسط)[1] دا ریوایەتی کردوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مسعود)ەوە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((تحترقون تحترقون فإذا صليتم الصبح غسلتها، ثم تحترقون تحترقون فإذا صليتم العصر غسلتها، ثم تحترقون فإذا صليتم الظهر غسلتها، ثم تحترقون تحترقون فإذا صليتم المغرب غسلتها، ثم تحترقون تحترقون فإذا صليتم العشاء غسلتها، ثم تنامون، فلا يكتب عليكم شئ حتى تستيقظوا).

واتە: بە تاوان دەسوتێن دەسوتێن کە نوێژی بەیانیتان کرد ئەوا دەیشواتەوە، پاشان بە تاوان دەسوتێن دەسوتێن کە نوێژی عەسرتان کرد ئەوا دەیشواتەوە، پاشان بە تاوان دەسوتێن دەسوتێن کە نوێژی نیوەڕۆتان کرد ئەوا دەیشواتەوە، پاشان بە تاوان دەسوتێن دەسوتێن کە نوێژی مەغریبتان کرد ئەوا دەیشواتەوە، پاشان بە تاوان دەسوتێن دەسوتێن کە نوێژی عیشاتان کرد ئەوا دەیشواتەوە، پاشان دەخەون، چیتر هیچتان لە سەر نانوسرێت تا بە ئاگا دێنەوە))

لە بەر پاراستنی سپاردەی زانستی فەرموودەکە (ضعف) تێدایە.

هەروەها ئیمامی (مسلم)[2] لە فەرموودەی (أبو هريره)ەوە ریوایەتی کردوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((ألا أدلكم على ما يمحو الله به الخطايت ويرفع به

---

١ ـ أخرجه الطبراني في (الأوسط) (٢/ ٣٥٨) (٢٢٢٤) و (الصغير) (٤٧/١) والخطيب في (تاريخه) (٣٠٥/٤) وقال الهيثمي في (المجمع) (٢٩٩/١) أخرجه الطبراني في الثلاثة، الا أنه موقوف في (الكبير) (٥٧/٨) ورجاله الموقوف رجال الصحيح، ورجال المرفوع فيهم عاصم بن بهدلة، وحديثه حسن) وحسن اسناده المنذري في (الترغيب والترهيب) (١٧٥/١) وقال: (الموقوف أشبه) وكذا قال ابن رجب في (فتح الباري) (١٨٣/٥) (وقد روى موقوفاً وهو أشبه) وقال الشيخ الألباني: (حسن صحيح) في (صحيح الترغيب) (٣٥٧) .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٥١).

الدرجات؟)).

قالوا: بلى يا رسول الله.

قال: إسباغ الوضوء على المكاره، وكثرة الخطا الى المساجد، وانتظار الصلاة بعد الصلاة، فذلكم الرباط))

واتە: ئایا ڕێنموییتان بکەم بۆ شتێك خوای گەورە تاوانەکانی پێ دەسڕێتەوە و پلەوپایەتانی پێ بەرز دەکاتەوە؟ فەرموویان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خواﷺ، فەرمووی: بە تەواوی دەستنوێژ گرتن با لە کاتی نارەحەتیشا بێت (واتە: لە کاتی سەرما و نەخۆشی و شتیتر)، ئینجا هەنگاونانی زۆر بۆ مزگەوت پاشان چاوەڕێکردنی نوێژ لە دوای نوێژ، ئا ئەوەیە لە سەنگەردابوون و پابەند بوون بە فەرمانەکانی خوای گەورەوە)).

هەروەها لە فەرموودەیەکی تردا کە لە (صحیح مسلم)[١] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو هریره)ەوە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((من تطهر في بيته ثم مشى الى بيت من بيوت الله، ليقضي فريضة من فرائض الله، كانت خطوتاه إحداهما تحط خطيئة، والأخرى ترفع درجة)) واتە: هەرکەسێك لە ماڵەکەی خۆی دەستنوێژێکی شوشت ئەمجار ڕۆیشت بەرەو ماڵێك لە ماڵەکانی خوا، بۆ ئەوەی فەرزێك لە فەرزەکانی خوا بە ئەنجام بگەیەنێت ئەوا بە هەر هەنگاوێکی تاوانێکی لە سەر لادەچێت و بە هەنگاوێکی پلەیەکی پێ بەرز دەبێتەوە)).

لە ریوایەتێکی تردا کە لە (البخاری و مسلم)[٢] هاتوە پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((الملائكة تصلي على أحدكم، ما دام في مصلاه الذي صلى فيه، ما لم يحدث، تقول: اللهم اغفر له، اللهم ارحمه)) واتە: فریشتەکان سڵاوات دەدەنە دیار کەسێکتان تا لە جێ نوێژگەکەیدا بمێنێتەوە کە نوێژی تێدا کردوە، تاکو دەستنوێژەکەی بمێنێت، فریشتەکان دەڵێن: ئەی خودایە لە تاوانەکانی خۆش بە، ئەی خودایە ڕەحمی پێ بکە))

---

١ ـ أخرجه مسلم (٦٦٦) .

٢ ـ أخرجه البخاري (٤٤٥)وانظر (١٧٦) و مسلم (٦٤٩) .

ئەوەش بزانە کە پاڕانەوە و دوعای فریشتەکان هەرگیز ڕەت ناکرێتەوە، ئەو مۆژدە جوانەت بەسە کە پێغەمبەری خوا ﷺ باسی کردوە، هەروەکو لە فەرموودەیەکدا هاتوە و (أبو داود و الترمذي و النسائي و جگە لەوان) ریوایەتیان کردوە بە سەنەدێکی (صحیح)[1] لە فەرموودەی (بریدە) وە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((بشر المشائين في الظلم الى المساجد بالنور التام يوم القيامة)) واتە: مۆژدە بدە بەو کەسانەی کە بە تاریکی روو لە مزگەوت دەکەن بە روناکییەکی تەواو لە ڕۆژی قیامەتدا)).

خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿يَوْمَ لَا يُخْزِي اللَّهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ نُورُهُمْ يَسْعَىٰ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ (التحريم:٨) واتە: لەو ڕۆژەدا (ڕۆژی قیامەت) خوا پەیامبەر ﷺ و ئەوانەی باوەڕیان هێناوە ڕیسوا و سەر شۆڕ ناکات لە بەردەمیانەوە و لە لای ڕاستیانەوە بە سەر پردی (صراط) دا پێی دەڕۆن و دەڵێن: پەروەردگاری ئێمە! نوور و ڕوناکییەکەمان بۆ تەواو بکە و بەردەوام بێت و لێمان خۆش ببە بە ڕاستی تۆ بە سەر هەموو شتێکدا بە توانایت))

هەروەها خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَىٰ نُورُهُم بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِم بُشْرَاكُمُ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾الحديد: ١٢،واتە: ڕۆژی قیامەت پیاوان و ژنانی بڕوادار دەبینی ڕوناکییەکەیان لە بەردەم و لە لای ڕاستیانەوە دەدرەوشێتەوە فریشتە پێیان دەڵێت: دەسا ئەمڕۆ مۆژدە بێ لێتان بە باخانێك جۆگە و ڕووبار بە ژێر دار و درەخت و کۆشکەکانیدا دەڕوات، بە هەتا هەتاییش تێیدا ئەمێننەوە، ئا ئەوەیە سەرکەوتن و سەرفرازی گەورە)).

ئەی خودایە من وئێوە بگێرێت لە ئەهلی ڕوناکی، خودایە! بە ڕەحمەتی خۆت

---

١ ـ أخرجه أبو داود (٥٦١) والترمذي (٢٢٣) وقال : (حديث غريب من هذا الوجه) وصححه الألباني في (صحيح الجامع) (٢/١٢٣) و صحيح الترغيب (٣١٥ - ٣١٧).

دوورمان بکەرەوە لە ئەهلی تاریکی و لەوانمان مەگێڕە، ئەمجار خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَوۡمَ يَقُولُ ٱلۡمُنَٰفِقُونَ وَٱلۡمُنَٰفِقَٰتُ لِلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱنظُرُونَا﴾ واتە: چاوەروانمان بن.. بۆ؟ ﴿نَقۡتَبِسۡ مِن نُّورِكُمۡ﴾ چاوەڕوانمان بن لە گەڵ ئێوەدا لە روناکیدا ریێ بکەین و لەم تاریکستانە بە جێمان مەهێڵن ﴿قِيلَ ٱرۡجِعُواْ وَرَآءَكُمۡ فَٱلۡتَمِسُواْ نُورٗا فَضُرِبَ بَيۡنَهُم بِسُورٖ لَّهُۥ بَابُۢ بَاطِنُهُۥ فِيهِ ٱلرَّحۡمَةُ وَظَٰهِرُهُۥ مِن قِبَلِهِ ٱلۡعَذَابُ ﴿١٣﴾ يُنَادُونَهُمۡ أَلَمۡ نَكُن مَّعَكُمۡۖ﴾ (الحديد) ئێمە لە گەڵ ئێوەدا بووین لە مزگەوتەکاندا و لە نوێژە بە کۆمەڵەکاندا و لە رۆژانی هەینیدا ﴿قَالُواْ بَلَىٰ وَلَٰكِنَّكُمۡ فَتَنتُمۡ أَنفُسَكُمۡ وَتَرَبَّصۡتُمۡ﴾واتە: بەرانبەر بە یەکتاپەرستان و ئیمانداران ﴿وَٱرۡتَبۡتُمۡ وَغَرَّتۡكُمُ ٱلۡأَمَانِيُّ حَتَّىٰ جَآءَ أَمۡرُ ٱللَّهِ وَغَرَّكُم بِٱللَّهِ ٱلۡغَرُورُ﴾ الحديد: ١٤، واتە: لەو رۆژەدا پیاوانی دووڕوو و ژنانی دووڕوو بەوانەی باوەڕیان هێناوە دەڵێن: چاوەروانیمان بکەن با لە رووناکییەکەتان وەرگرین، بە گاڵتەوە پێیان دەوترێت: بگەڕێنەوە بۆ دواوەوەتان - بۆ دونیا - لەوێ رووناکییەك بخوازن، دەستبەجێ شوورەیەك دەخرێتە نێوان ئیماندارەکان و دووڕووەکان دەرگایەکی تیایە دیوی ناوەوەی رەحمەتی تێدایە، واتە: ئەوەی لە ئیماندارەکانەوە دیارە، لە دیوی دەرەوەشی سزایە، واتە: ئەوەی لە دووڕووەکانەوە دیارە (١٣) بەهەشتییەکان دەچنە جێی خۆیان و دووڕووەکانیش بانگیان لێ ئەکەن و دەڵێن: باشە ئێمە لە گەڵ ئێوە نەبووین؟ موسڵمانەکان دەڵێن: بەڵێ.. بە رواڵەت لە گەڵمان بوون، بەڵام ئێوە خۆتانتان تووشی دووڕوویی کرد چاوەڕوانیتان دەکرد تووشی بەڵا بین و هەمیشە لە دوودڵی و گوماندا دەژیان بەرامبەر بە ئایینەکەی خوا و هیوا و ئارەزووی نەشیاو فریویدان تا فەرمانی خوا هات بە مردن، شەیتانی خراپەکاریش سەبارەت بە بڕیارەکانی خوا فریوی دان (١٤))).

جا یەکەم شتێك لێپرسینەوەت لە سەر بکرێت: نوێژە، بۆیە هەر ئێستا پەیمان بە خواکەت بدە کە چیتر نوێژەکانت نەفەوتێنی، هەرگیز مەڵێ: من ماوەیەکی زۆرە

نوێژم نەکردوە، من پێت دەڵێم: ئێستا نوێژ بکە، موژدەت پێ دەدەم بەو ئایەتەی خوای گەورە کە دەفەرموێت: ﴿إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَٰلِحًا فَأُوْلَٰٓئِكَ يُبَدِّلُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمۡ حَسَنَٰتٍ﴾الفرقان:٧٠، واتە: مەگەر کەسێك پەشیمان دەبێتەوەو بڕوا بێنێ و کاری چاك ئەنجام بدا ئا ئەو کەسانە خوا گوناه و خراپەکانیان بۆ دەگۆڕێت بە چاکە)).

روو لە خواکەت بکە بە دڵێکی پڕ ئومێد و هیواوە، موژدەت پێ دەدەم کە خوای گەورە خۆشحاڵ دەبێت بە تەوبەکەت لە کاتێکدا ئەو دەوڵەمەندە و پێویستی بە کەس نییە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ أَنتُمُ ٱلۡفُقَرَآءُ إِلَى ٱللَّهِۖ وَٱللَّهُ هُوَ ٱلۡغَنِيُّ ٱلۡحَمِيدُ ﴿١٥﴾ إِن يَشَأۡ يُذۡهِبۡكُمۡ وَيَأۡتِ بِخَلۡقٍ جَدِيدٍ ﴿١٦﴾ وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿١٧﴾﴾ (فاطر) واتە: ئەی خەڵکینە! ئێوە هەژارن و نیازتان بە خوا هەیە، ئەو بێ نیاز و سوپاسکراوە هەرچەندە خەڵکی ململانێ بکات.(١٥) ئەگەر بیەوێ ئێوە لە ناو ببا و خەڵکێکی تازە بێنێت، وادەکات (١٦) ئەو کارەش بۆ خوا گران نییە(١٧).

لە جێگایەکی تردا خوای گەورە بانگی ئەوانە دەکات کە زیادە ڕەوییان کردوە لە تاوان و سەرپێچی - نمونەی من — پێیان دەڵێت: ﴿قُلۡ يَٰعِبَادِيَ ٱلَّذِينَ أَسۡرَفُواْ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمۡ﴾ خوای گەورە بە بەندەی خۆیمان دادەنێت لە کاتێکدا ئێمە ئەهلی تاوان و سەرپێچین و دەفەرموێت: ﴿قُلۡ يَٰعِبَادِيَ ٱلَّذِينَ أَسۡرَفُواْ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمۡ لَا تَقۡنَطُواْ مِن رَّحۡمَةِ ٱللَّهِۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَغۡفِرُ ٱلذُّنُوبَ جَمِيعًا﴾ (الزمر: ٥٣) واتە: ئەی موحەممەدﷺ لە منەوە بڵێ: ئەی بەندەکانی من! ئەی ئەوانەی ستەم و زیادە ڕەوییتان لە خۆتان کردوە! ئێوە لە ڕەحمەت و میهرەبانی خوا بێ ئومێد مەبن. بە ڕاستی خوا لە هەموو گوناحێ خۆش ئەبێ دیارە ئەم بانگەشەیە بۆ تەواوی تاوانبارانە کە بگەڕێنەوە بۆ لای خوا، ئەگەرچی گوناهیشیان بە ئەندازەی کەف سەر زەریاکان بێ، چونکە ئەوە لێبووردە و میهرەبان)).

کەوابوو هەر ئێستا پەیمان بە خواکەت بدە لە سەر پارێزگاری کردنی نوێژەکانت، هەر ئێستا دوکانەکەت داخە، نوسینگەکەت داخە، وەرە بۆ مزگەوت و هەرگیز مەترسە، من لێرەوە لە گەڵ هەموو بەرپرساندا دەدوێم و پێیان دەڵێم: ئەنجامدانی نوێژ بەرهەم زیاد دەکات و کەمی ناکاتەوە، لە هەمان کاتدا ئاکار و رەوشت و هەستمان رێك دەخات.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ تَنْهَىٰ عَنِ ٱلْفَحْشَآءِ وَٱلْمُنكَرِ﴾ العنكبوت: ٤٥، واتە: بە راستی نوێژی (تێروتەسەل) بەرهەڵستی مرۆڤ لە کاری خراپ و ناپەسەند و گوناهـ و تاوان دەکات))

ئەی ئوممەتە خۆشەویستەکەم.. ئەی یەکتاپەرستانی سەر زەوی، پێتان دەڵێم: وەرن با هەموو پێکەوە پەیمان بە خواکەمان بدەین لە سەر ئەنجامدانی نوێژەکانمان.

داوا لە خوا دەکەم حاڵی ئێمە و هەموو موسڵمانان چاك بکاتەوە.

ئەمجار لە پاش نوێژ پرسیاری چی لە بەندەکان دەکرێت؟

خوای پەروەردگار لە قورئانی پیرۆزدا باسی چەند کارێکی دیاری کراوی کردوە کە لە بەر دەستی خوای گەورەدا پرسیاری لە سەر دەکرێت، هەروەها سوننەتیش ئەوەی روونکردوەتەوە، بەڵام ئاشکرایە کە بەندەکان لە بەر دەستی خوادا پرسیاریان لێ دەکرێت دەربارەی هەموو بچووك و گەورەیەك،دەربارەی هەموو وتەو کردەوەکانی، چونکە خوای گەورە خۆی فەرموویەتی: ﴿فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُۥ ﴿٧﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُۥ ﴿٨﴾﴾(الزلزلة) واتە: ئینجا هەر کەسێك کێشی وردیلەیەك چاکەی ئەنجام دابێت، پاداشەکەی دەبینێتەوە.(٧) وە کەسێکیش کێشی وردیلەیەك شەر و خراپەی کردبێت، تۆڵەکەی دەبینێتەوە. مەگەر خوا قەڵەمی عەفوو بێنێ بە سەریا، کەوابوو با هەموومان هۆشیار و زیرەك و وریابین، بزانین رۆژانە چی ئەکەین و لە خوا بترسین(٨))).

هەروەها خواى گەورە فەرموويەتى: ﴿فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩٢﴾ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾﴾(الحجر) واتە: سوێند بە پەروەردگارت ئەى (موحەممەد) ﷺ لە هەمووان دەپرسين.(٩٢) لەو كاروكردەوەيە دەيانكرد و چۆنيش وەڵامى پێغەمبەرەكانيان دايەوە؟ (٩٣))).

هەروەها بەندەكان لە ڕۆژى قيامەتدا پرسيارى خۆشييەكانى ژيانيان لێ دەكرێت، هەروەكو لەو ئايەتەدا هاتوە كە دەفەرموێت: ﴿لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ ٱلنَّعِيمِ﴾ (التكاثر: ٨) واتە: پاشان باوەڕتان هەبێت لەو ڕۆژەدا پرسيارى هەموو بەهرەيەكتان لێ دەكرێ: تەندروستى، ماڵ و سامان، خێڵ و هۆز، هەر بەهرەيەكى تر كە خوا پێى دابن، چۆنتان دەست كەوتوە؟ لە ڕێى شەرعەوە يا لە ڕێگاكانى ترەوە؟ چۆنتان بەخت كرد؟))

ئايا واتاى (النعيم) لەو ئايەتەدا چييە؟

ابن عباس[١] دەفەرموێت: ((النعيم: واتە: تەندروستى جەستە و بيستن و بينين))

ابن مسعود[٢] دەفەرموێت: ((النعيم: ئاسايش و تەندروستييە))

مجاهد[٣] دەفەرموێت: ((النعيم: هەموو تام و چێژێكى ئەم دونيايەيە))

(الترمذي) و (ابن حبان)[٤] و جگە لەوان ريوايەتيان كردوە لە فەرموودەى (أبو هريرە)ەوە كەوا خۆشەويستﷺ فەرموويەتى: ((إن أول ما يسأل عنه يوم القيامة - يعني: العبد - من النعيم أن يقال له ألم نصح لك جسمك، ونرويك من الماء البارد)) واتە: يەكەم شتێك لە ڕۆژى قيامەتدا بەندەكان پرسيارى لە سەر دەكرێن لە نيعمەتەكان ئەوەى كە پێى دەڵێن: ئايا لاشە و جەستەتمان تەندروست و ساغ

---

١ - أخرجه الطبري في تفسير سورة التكاثر وأورده عن الحسن البصري , وهناك أقوال أخرى .

٢ - المصدر السابق .

٣ - أخرجه الطبري في في (تفسيره) (تفسير ابن كثير) لسورة التكاثر : ٨ .

٤ - أخرجه الترمذي (٣٣٥٨) وقال : حديث غريب ، وابن حبان (٧٣٦٤) والحاكم (١٩٨/٤) وفي (علوم الحديث) (١٨٧) وعبدالله بن أحمد في (زوائد الزهد) (ص ٣١) والبيهقي في (الشعب) (٤٦٠٧) وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٥٣٩) و (صحيح الجامع) (٢٠٢٢) .

نەکرد؟ ئایا ئاوی ساردمان بە دەرخوارد نەدا؟))

هەروەها (أحمد و ابن ماجه)[١] لە فەرموودەی (معاذ ی کوڕی عبدالله ی کوڕی خبیب) ەوە لە (باوکی)یەوە ئەویش لە (مامی)یەوە دەڵێت: ((كنا في مجلس فجاء النبي ﷺوعلى رأسه أثر ماء، فقال له بعضنا: نراك اليوم طيب النفس، فقال: ((أجل و الحمد لله)) ثم أفاض القوم في ذكر الغنى، فقال: ((لا بأس بالغنى لمن أتقى، والصحة لمن أتقى خير من الغنى، وطيب النفس من النعيم)) واتە: لە مەجلیسی پێغەمبەری خوادا ﷺ بووین، پێغەمبەری خواﷺ هاتە ژوورەوە شوێنەواری ئاو بە سەرییەوە دیار بوو، هەندێکمان بە ئەوی گوت: ئەمڕۆ دەتبینین ڕووت خۆشە، ئەویش فەرمووی: بەڵێ سوپاس بۆ خوا، ئەمجار خەڵکەکە زۆر باسی دەوڵەمەندییان کرد، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: دەوڵەمەندی قەیدی نییە بۆ کەسێك تەقوای هەبێت، تەندروستیش بۆ کەسێك تەقوای هەبێت لە دەوڵەمەندی باشترە، هەروەها ڕووخۆشی لە نیعمەتەکانە)).

لە (مسند أحمد)دا هاتوە بە سەنەدێکی (صحیح)[٢] لەڕێگای چەند(شاهد) ێکەوە لە فەرموودەی (أبو عسیب) کەوا پێغەمبەری خواﷺ ڕۆژێك چوە ناو باخێکی هەندێ لە پشتیوانان (الأنصار) خاوەنی باخەکە هەندێ خورما و ئاوی ساردی هێنا بۆ پێغەمبەری خواﷺ (أبو بكر و عمر) ی لە گەڵدا بوو، پێغەمبەری خواﷺفەرمووی: ((لتسألنَّ عن هذا يوم القيامة)) واتە: دەربارەی ئەمە پرسیارتان لێ دەکرێت لە ڕۆژی قیامەتدا)).

هەروەها لە فەرموودەیەکی تردا کە (الترمذي) بە سەنەدێکی (صحیح)[٣] لە ڕێگای چەند (شواهد)ێکەوە ڕێوایەتی کردوە، لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مسعود)ەوە

---

١ ـ أخرجه أحمد (٣٧٢/٥ , ٣٨١) وابن ماجه (٢١٤١) والحاكم (٣/٢) وصححه ووافقه الذهبي وقال البوصيري : اسناده صحيح ورجاله ثقات وصححه العلامة الألباني في (الصحيحة) (١٧٤).

٢ ـ أخرجه أحمد (٨١/٥) والطبري في (التفسير) (٣٧٨٩٥) والبيهقي في (الشعب) (٤٢٨١) ط الرشد , وحسنه الشيخ الألباني في (صحيح الترغيب والترهيب) (٣٢٢١) وهو في (صحيح مسلم) (٢٠٣٨) من حديث أبي هريرة .

٣ ـ أخرجه الترمذي (٢٤١٦) وقال : حديث غريب , وبرقم (٢٤١٧) عن أبي برزة الأسلمي وصححه الشيخ الألباني في (صحيح الجامع) (٧٢٩٩ , ٧٣٠٠) و(الصحيحة) (٩٤٦) .

کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((لا تزول قدما ابن آدم يوم القيامة من عند ربه حتى يسأل عن خمس: عن عمره فيم أفناه وعن شبابه فيم أبلاه وعن ماله من أين اكتسبه وفيم أنفقه وماذا عمل فيما علم)) واتە: دوو پێی هیچ بەندەیەك گۆڕەپانی لێپرسینەوە بە جێ ناهێڵێت لە ڕۆژی قیامەتدا تا پرسیاری پێنج شتی لێ نەکرێت: دەربارەی تەمەنی کەوا لە چی شتێکدا بە سەری برد، دەربارەی لاوێتی بە چیدا تەواوی کرد، دەربارەی سامانەکەی لە کوێوە پەیدای کرد و چۆن سەرفی کرد، دەربارەی زانیارییەکەی تا چەند کاری پێکرد)).

یەکەم پرسیار لێی دەکرێت: ((عن عمره فيما أفناه)) باش بزانە کە تەمەن گەورەترین سەرمایەیە، هەر ئەویش گەورەترین کوتاڵ و کەرەستەیە، هەر کەسێك سەرمایەکەی یان کوتاڵ و کەرەستەکەی لە دەست بدات و هیچ قازانجێکی نەکردبێت ئەوا بە ڕاستی لە خەسارەتمەندانە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾ فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾﴾ المؤمنون.

واتە: ئایا پێتان وابوو بە گەمە و بێ هودە دروستمان کردوون و هەرگیز بۆ لای ئێمە ناهێنرێنەوە بۆ تۆڵەو پاداش؟!(١١٥) مەزنایەتی و بەرزی وبڵندی هەر بۆ خوای پاشا و فەرمانڕەوای هەقە، زۆر لەوەش بەرزترە کە ئەوان گاڵتەی پێ بکەن، هەر ئەوە پاشا، هەر ئەوە ڕاست و دروستبێژ، هەرچی شتە بە دەستی ئەوە، هیچ پەرستراوێکی هەق جگە لەو زاتە نییە هەر خۆی خاوەنی عەرشە (١١٦).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَيَحْسَبُ الْإِنسَانُ أَن يُتْرَكَ سُدًى﴾(القيامة: ٣٦) واتە: ئایا مرۆڤ وا دەزانێ وازی لێ دەهێنرێ بە پشتگوێخراوی و زیندوو ناکرێتەوە و پاداش و تۆڵە نییە؟!)).

بۆیە وریابە سەرقاڵی دونیا مەبە و دوارۆژ لە بیر بکەی، ئەگەر لە دونیادا بە ئاگا نەیەیتەوە ئەوا کاتێك بە خۆت دەزانی لە ڕیزی مردوانی!! چونکە ڕۆژگار دێت و دەڕوات، ئەمجار مانگەکان بە دوایدا دەڕۆن، ساڵەکان لە گەڵ خۆیاندا ڕادەکێشن،

لە پاشدا تەمەن بە دوای خۆیدا دەبات، ئەمجار ژیان قۆناغ بە قۆناغ دەڕوات تاکو تەواو دەبێت، لە پاش هەموو ئەوانە هەموان لە بەر دەستی خوای بالادەست و شکۆمەندا رادەوەستن، بە مەبەستی پرسیارکردن دەربارەی بچوك و گەورە، دەربارەی کەم و زۆر، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَضَعُ ٱلْمَوَٰزِينَ ٱلْقِسْطَ لِيَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ۖ وَإِن كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا ۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَٰسِبِينَ﴾الأنبياء: ٤٧، واتە: بێ گومان ڕۆژی قیامەت ئێمە ترازووی دادپەروەری دائەنێین و کردەوەکانیانی پێ ئەکێشین ئەوسا هیچ کەسێك کەمترین ستەمی لێ ناکرێ چ لە چاك کاران، چ لە خراپەکاران، تەنانەت ئەگەر کردەوەکانیانی بە ئەندازەی سەنگی دەنکە گەردیلەیەکیش بێت کە لە بچووکیدا کراوە بە نموونە، ئێمە ئەیهێنین و ئامادەی ئەکەین وە ئەوەندە بەسە بۆ ئێمە کە بە وردی ژمێریاری کردەوەکانیان بین)).

لە فەرموودەیەکدا هاتوە کە ئیمامی (بوخاری)[1] ریوایەتی کردوە لە فەرموودەی (ابن عباس) ەوە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((نعمتان مغبون فيهما كثير من الناس الصحة والفراغ)) واتە: دوو نیعمەت هەن زۆربەی خەڵکی لێی بێ ئاگان: تەندروستی و دەست بەتاڵی)).

واتە: هەرکەسێك تەندروستی و کاتی خۆی لە گوێڕایەڵی خوادا بە کار هێنا یان لە کارێکی چاکی دینەکەی یان دونیاکەی ئەوا کەسێکی کامەران و بەختیارە لە دونیا و دوارۆژدا، بەڵام هەرکەسێك تەندروستی و کاتی خۆی بۆ گوێڕایەڵی خوای گەورە بە کار نەهێنا یان بۆ کارێکی چاکی دینەکەی یان دونیاکەی ئەوا کەسێکی زەرەرمەند و خەسارەتمەندە لە دونیا و دوارۆژدا.

دانایەك لە دانایان هەردەم دەیفەرموو[2]: ((چۆن دڵخۆش دەبێت کەسێك رۆژەکەی مانگەکەی بڕوخێنێت و مانگەکەی ساڵەکەی بڕوخێنێت و ساڵەکەی

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٤١٢) .

٢ ـ (ذم الدنيا) لابن أبي الدنيا (١٩٥) وانظر (لطائف المعارف) لابن رجب الحنبلي (٣٢١/١) و (جامع العلوم والحكم) (٣٨٣) .

تەمەنی بڕوخێنێت، هەروەها چۆن دڵخۆش دەبێت کەسێك تەمەنی بەرەو ئاکام و ئەجەلەکەی ڕێنوێنی بکات و ژیانی بەرەو مردنی ڕێنوێنی بکات)).

هەروەها جارێك (الفضیل ی کوڕی عیاض) گەیشتە کابرایەك، (الفضیل) بە کابرای فەرموو[1]: تەمەنت چەندە؟؟ کابرا فەرمووی: شەست ساڵە.

(الفضیل) فەرمووی: کەواتە تۆ شەست ساڵە بەرەو لای خوا دەڕۆیت و زۆرت نەماوە پێی بگەی.

کابرا فەرمووی: إنا لله وإنا إلیه راجعون.

(الفضیل) فەرمووی: ئایا ماناکەی دەزانی؟؟

کابرا فەرمووی: بەڵێ دەزانم من بەندەی خودام و بۆ لای ئەو دەگەڕێمەوە.

(الفضیل) فەرمووی: براکەم.. هەرکەسێ زانی کەوا بەندەی خودایە و بۆ لای ئەو دەگەڕێتەوە ئەوا با بزانێت کە لە بەر دەستێدا رادەوەستێ و هەر کەسێ زانی کەوا لە بەر دەستیدا رادەوەستێ ئەوا با بزانێت کە بەرپرسیارە و هەر کەسێ زانی کەوا بەرپرسیارە ئەوا با بۆ ئەو پرسیارە وڵامێك ئامادە بکات..

کابرا دەستی بە گریان کرد و فەرمووی: ـ ئەی چارە چییە؟

(الفضیل) فەرمووی: ـ ئاسانە..

کابرا فەرمووی: ئەی ئەوە چییە رەحمەتی خوات لێ بێت؟

(الفضیل) فەرمووی: ـ ئەو تەمەنەی کە ماوە باشەی تیادا ئەنجام بدە، خوای گەورە لە تاوانەکانی رابووردوو و ئەوانەی کە ماوە خۆش دەبێت وە ئەگەر لەوەی کە ماوە خراپە بکەیت ئەوا سزای کردارە خراپەکانی رابووردوو و داهاتووت وەردەگریتەوە.))

هەردەم (لقمان الحکیم)[2] بە کوڕەکەی خۆی دەفەرموو: ((کوڕی خۆم! تۆ لەو ڕۆژەوە چاوت بە ژیان هەڵهێنا ئەوا پشتت لە دونیا کردوە و رووت لە دوارۆژ کردوە،

---

١ ـ أخرجه ابو نعيم في ((الحلية)) (٨/ ١١٣) , وانظر : ((جامع العلوم والحكم))(٣٨٣) , و ((لطائف المعارف)) (١٠٨) .

٢ ـ انظر (حلية الأولياء) (٦/٣٢٠) و (ذم الدنيا) لأبن أبي الدنيا(٧٣) و (الزهد) لابن المبارك (١٠٦٠) وابن عساكر في (تاريخه) (٣/٣٢) .

تۆ لەو ماڵەی کە رووت لێکردوە نزیکتری تاکو ئەو ماڵەی پشتت لێی کردوە و لێ دوور کەوتویتەوە))

إذا مر بي يوم ولم أقتبس هدى ولم   أستفد علماً فما ذاك من عمري

ئەوە بکە دروشمی خۆت برا شیرینەکەم!

هەروەها جەستەش سپاردەی خوایە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ ۚ إِنَّ ٱلسَّمْعَ وَٱلْبَصَرَ وَٱلْفُؤَادَ كُلُّ أُوْلَـٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْـُٔولًا﴾الإسراء: ٣٤، واتە: بە دوای شتێکدا مەچۆ و نەزانی چییە و چۆنە و زانیاریت دەربارەی نییە، واتە: تا بە تەواوی زانینت بە شتێ نەبێت، هەنگاوی جیددی بۆ نەنێیت و قسەی لێ نەکەیت و بە دوای گومان مەکەوە، چونکە بە راستی هەموو ئەمانە: (گوێ و چاو و دڵ) هەریەکەیان لە رۆژی قیامەتدا بەرپرسیارن لێی))

پرسیارت لێ دەکرێت دەربارەی دڵەکەت.

کێت خۆش دەوێت؟ رقت لە کێیە و کێت خۆشناوێت؟ پشتگیر و پشتیوانی کێ دەکەیت؟ دوژمنایەتی و دژایەتی کێ دەکەیت؟ چی شتێك تۆ دەجولێنێتەوە و کارت تێ دەکات، راستگۆیی یان ئارەزوەکان؟ کێ لە ناو دڵی تۆدایە؟ ﴿وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَشَدُّ حُبًّا لِّلَّهِ﴾ البقرة: ١٦٥، واتە: ئەوانەش وا باوەڕیان هێناوە، خوایان لە هەموو شتێك زیاتر خۆش دەوێ)).

پرسیارت لێ دەکرێت دەربارەی جەستەت بە چی شێوەیەك فەوتاندت و بە کارت هێنا؟ لە گوێڕایەڵیدا، یان لە هەوەس و ئارەزوو و تام و چێژی ئەم دونیایەدا؟ هیچ کێشە نییە ئەگەر کار بۆ ئەم دونیایە بکەیت بەڵام هەرگیز دوارۆژت لە بیر نەچێت، لە فەرموودەیەکدا هاتوە کە (الترمذي) ریوایەتی کردوە بە سەنەدێکی (صحیح)[1] لە فەرموودەی (أنس) ەوە دەفەرموێت: پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((من كانت الآخرة همه جعل الله غناه في قلبه وجمع له شمله، وأتته الدنيا وهي

١ ـ أخرجه الترمذي (٢٤٦٥) وابن ماجه (٤١٠٥) وأحمد(١٨٣/٥) وصححه الألباني في (الصحيحة) (٩٤٩ ، ٩٥٠).

راغمة، ومن كانت الدنيا همه جعل الله فقره بين عينيه، وفرق عليه شمله، ولم يأته من الدنيا إلا ما قدر له)) واتە: هەرکەسێ دوارۆژ مەبەستی بێت ئەوا خوای گەورە دەوڵەمەندی دەخاتە دڵییەوە و هەموو شتە دژەکانی بۆ کۆ دەکاتەوە وە دونیا بە ملکەچییەوە پێشوازی لێ دەکات، هەرکەسێ ئەگەر مەبەستی دونیا بێت ئەوا خوای گەورە هەژاری دەخاتە نێو چاوی و هەموو شتە دژەکانی بۆ جیاوازتر دەکات وە لە دونیادا هیچی دەست ناکەوێت ئیللا ئەوەی کە خوای گەورە بۆی دیاری کردوە)).

هەروەها پرسیارت لێ دەکرێت دەربارەی زانست و زانیارییەکەت، ئایا چ کارێکت بەو زانستە کردوە کە فێری بووی.؟ لە پێشدا باسی ئەو زانایەمان کرد کە دەخرێنە دۆزەخەوە و ئاگریان پێ گڕ دەدرێت، چونکە ئەوە کەسێکی ریاکار بوە!!

لە فەرموودەیەکدا کە (الترمذي) و جگە لەو بە سەنەدێکی (صحیح)[1] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (کعب ی کوڕی مالك) دوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((من طلب العلم ليجاري به العلماء أو ليماري به السفهاء أو يصرف به وجوه الناس إليه أدخله الله النار)) واتە: هەرکەسێك بە دوای زانستدا گەڕا فێری بوو بۆ ئەوەی پێشبرکێی پێ بکات لە گەڵ زانایاندا، یان بۆ ئەوەی دەمە دەم و موناقەشەی نەفامانی پێ بکات یان بۆ ئەوەی سەرنج و رووی خەڵکی بۆ لای خۆی راکێشێ ئەوا خوای گەورە دەیخاتە ناو ئاگرەوە)).

بۆیە هەردەم پێغەمبەری خواﷺ پەنای بە خوای گەورە دەگرت لە زانستێکی بێ سوود، هەروەکو لە (صحيح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (زید ی کوڕی أرقم) دوە دەفەرموێت: ((هیچ شتێکتان پێ ناڵێم تەنها ئەوە نەبێت کە پێغەمبەری خواﷺ دەیفەرموو: ((اللهم إني أعوذ بك من علم لا ينفع، ومن قلب لا يخشع، ومن نفس لا تشبع، ومن دعوةٍ لا يستجاب لها)) واتە: ئەی خودایە.. پەنات پێ دەگرم لە زانستێکی بێ سوود و لە دلێك لە تۆ نەترسێت و لە نەفسێك هەرگیز تێر نەبێت و لە

---

١ ـ أخرجه الترمذي (٢٦٥٤) وصححه الألباني في (الترغيب) (١٠١) وأخرجه ابن ماجه (٢٥٩) عن حذيفة , وأبو داود (٣٦٦٤) وابن ماجه (٢٦٠) عن أبي هريرة , وابن ماجه (٢٥٣) عن ابن عمر , وبرقم (٢٥٤) عن جابر .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٧٢٢) .

دوعایەك وەڵام نەدرێتەوە و گیرا نەبێت)).

هەروەها پرسیارت لێ دەکرێت دەربارەی سەروەت و سامان!! ((وعن مالە من أین اکتسبە و فیم أنفقە)) واتە: هەروەها دەربارەی سەروەت و سامانەکەی پرسیاری لێ دەکرێت لە کوێوە بە دەستی هێنا و چۆن سەرفی کردوە))

سەروەت و سامان نیعمەتێکی خوایە، ئای چەند نیعمەتێکی بەڕێز و چاکە! ئەگەر لە بەر دەستی چاکەکاران و پیاوچاکاندا بێت، بۆ ئەوەی تەنها لە پێناوی ڕازی بوونی خوای گەورەدا بە کاری بهێنن.

لە (صحیح البخاری)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابن مسعود) ەوە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((أیکم مال وارثە أحب إلیە من مالە؟ قالوا: یا رسول الله، ما منا أحد إلا مالە أحب إلیە. قال ﷺ: ((فإن مالە ما قدم، ومال وارثە ما أخر)) واتە: کام لە ئێوە سامانی میراتگرەکەی لە سامانەکەی خۆی خۆشتر دەوێت؟ فەرموویان: ــ ئەی پێغەمبەری خواﷺ هیچ کەسێك لە ئێمە نییە وە هەموومان سامانی خۆمان لا خۆشەویستترە، فەرمووی: ــ کەواتە سامانەکەی خۆی ئەوەیە کە پێشی خۆی دەخات و سامانی میراتگرەکەی ئەوەیە بە جێی دەهێڵێ)).

هەروەها لە (صحیح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی الشخیر) کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: (((یقول ابن آدم: مالي مالي، قال: وهل لك، یا ابن آدم من مالك إلا ما أکلت فأفنیت، أو لبست فأبلیت، أو تصدقت فأمضیت؟)).واتە: بەنی ئادەم دەڵێت: سامانەکەم..سامانەکەم.. وتی: ئایا چی شتێکت هەیە لە سامانەکەت تەنها ئەوە نەبێت کە خواردت و فەوتاندت، یان ئەوەی لەبەرت کرد و ڕزاندت و کۆنت کرد، یان ئەوەی بەخشیت و ڕەوانەت کرد؟)).

ئا ئەوە پاشەکەوتە و بۆت هەڵگیراوە لای خوای گەورە لە دوارۆژدا.

---

١ ـ أخرجە البخاري (٦٤٤٢) .

٢ ـ أخرجە مسلم (٢٩٥٨) .

لە (سنن الترمذي)[١] دا هاتوە لە دایکە (عائشه)وە کەوا ئەوان مەڕێکیان سەربڕی، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((ما بقي منها؟)) قالت: ((ما بقي منها إلا كتفها)) قال: ((بقي كلها غير كتفها)) واتە: چی بەشێکی لێ ماوە؟ فەرمووی:هیچ شتێك نەماوەتەوە تەنها شانەکەی نەبێت، ئەویش فەرمووی: هەموو ماوە تەنها شانەکەی نەبێت)).

دڵنیابە ئەوەی کە بەخشیوتە تەنها ئەوە ماوەتەوە، بۆیە لە حەرام کۆ مەکەرەوە، سوێند بە خوا ئەوە بۆ تۆ هیچ سوودی نییە، چونکە خوای بەرز و باڵادەست مۆڵەت دەدات بەڵام هەرگیز فەرامۆش ناکات، ئەوە نیشانەی خۆشەویستی و رازی بوونی خوا نییە، ئا ئەوەتا قارون کۆمەڵێك لە پاڵەوانە بەهێزەکان ناتوانن کلیلی خەزنەکانی هەڵگرن!! لە گەڵ ئەوەشدا خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَخَسَفْنَا بِهِۦ وَبِدَارِهِ﴾(القصص: ٨١) واتە: سەرەنجام خۆی و خانوەکەیمان برد بە ناخی زەویدا بە سامان و گەنجینەکەشیەوە)).

بۆیە هەرگیز مەغرور مەبە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾(المؤمنون:١١٥) واتە: ئایا پێتان وابوو بە گەمە و بێ هودە دروستمان کردوون و هەرگیز بۆ لای ئێمە ناهێنرێنەوە بۆ تۆڵەو پاداش؟!)).

بۆیە هەرگیز وا مەزانە پرسیارت لێ ناکرێت دەرابەری ئەوەی کۆی دەکەیتەوە.

لە (مسند أحمد) دا بە سەنەدێکی (صحیح)[٢] هاتوە لە فەرمودەی (عقبە ی کوڕی عامر) کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((إذا رأيت الله يعطي العبد من الدنيا على معاصيه، فإنما هو استدراج)) واتە: ئەگەر بینیت خوای گەورە نیعمەت و فەزڵ و پۆشینی تاوان و مۆڵەت دان دەبەخشێتە بەندەیەکی لە دونیادا وە بەندەکەش بەردەوامە لەسەر سەرپێچی و بە بێ تەوبە بزانە ئەوە نزیك کردنەوەیە

---

١ ـ أخرجه الترمذي (٢٤٧٠) وصححه الشيخ الألباني في (صحيح سنن الترمذي).
٢ ـ أخرجه أحمد (١٤٥/٤) والطبراني في (الأوسط) (٩٢٧٢) والبيهقي في (الشعب) (٤٥٤٠) وصححه الألباني في (صحيح الجامع) (٥٦١) و(الصحيحة) (٤١٣).

(استدراج)ە)). ئەمجار پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ ئەو ئایەتەی خوێندەوە: ﴿فَلَمَّا نَسُوا۟ مَا ذُكِّرُوا۟ بِهِۦ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَٰبَ كُلِّ شَىْءٍ حَتَّىٰٓ إِذَا فَرِحُوا۟ بِمَآ أُوتُوٓا۟ أَخَذْنَٰهُم بَغْتَةً فَإِذَا هُم مُّبْلِسُونَ ﴿٤٤﴾ فَقُطِعَ دَابِرُ ٱلْقَوْمِ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ ۚ وَٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٤٥﴾﴾ الأنعام، واتە: كە ئەو هەموو ئامۆژگارییەیان لە بیرخۆ بردەوە كە لەسەر زمانی پەیامبەران كرابوون ئینجا ئێمەیش بۆ خەفڵاندنیان دەروازەی هەموو خێرێكمان بۆ واڵا كردنەوە و رزق و رۆزییەكی فرەمان رشت بە سەریاندا و ئەوانیش خۆشی و نەشوە گرتنی هەتا بەو ماڵ و منداڵەی پێماندابوون دەعیە و فیزگرتنی و لە رێی راست لایاندا ئەوسا ئێمەیش كتوپڕێك رقمان لێ گرتن و ئەوانیش لەو هەموو خۆشگوزرانییە بێ هیوا و نائومێد بوون.(٤٤) ئینجا ئەوانەی كە ناهەقی و ستەم پیشەیان بوو، هەموو خێر و خۆشیەكیان لە كیس چوو و دوابڕاو بوون سوپاس و ستایشی بێ پایانیش بۆ خوای پەروەردگاری جیهانەكان.(٤٥)).

خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿فَذَرْهُمْ فِى غَمْرَتِهِمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٥٤﴾ أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُم بِهِۦ مِن مَّالٍ وَبَنِينَ ﴿٥٥﴾﴾ المؤمنون، واتە: ئاخۆ ئەوان پێیان وایە كە بەو ماڵ و منداڵە پێیان دەبەخشین (٥٥) دەمانەوێ بە پەلە لەو نیعمەتانە بەهرەوەریان بكەین؟ نەخێر، ئەوانە تێ ناگەن، ئەگینا ماڵ و منداڵ نیشانەی چاكی و رێز لێنان نییە، بەڵكو بۆ تاقیكردنەوەیە (٥٦).

خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿فَأَمَّا ٱلْإِنسَٰنُ إِذَا مَا ٱبْتَلَىٰهُ رَبُّهُۥ فَأَكْرَمَهُۥ وَنَعَّمَهُۥ فَيَقُولُ رَبِّىٓ أَكْرَمَنِ ﴿١٥﴾ وَأَمَّآ إِذَا مَا ٱبْتَلَىٰهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُۥ فَيَقُولُ رَبِّىٓ أَهَٰنَنِ ﴿١٦﴾﴾ الفجر، واتە: بەڵام مرۆڤی كافر و خوا نەناس كاتێ، كە پەروەردگاری تاقی كردەوە بە پێدانی ماڵ و دارایی، رێزی لێنا و سەروەت و سامانی پێ بەخشی و نیعمەت و بەهرەی بە سەردا رشت تا دەركەوێ: سپڵەیە یان سوپاسگوزارە، بە باییبونێكەوە دەڵێت: پەروەردگارم رێزی لێناوم لە بەر ئەوەی شایەنی ئەو بەهرەیەم بۆیە پێی داوم (١٥) بەڵام كاتێكیش تاقی كردەوە بە تەنگانە رۆزی لێ گرتەوە، بە ناگاییەكەوە دەڵێت:

پەروەردگارم سووکایەتی پێ کردوم! چونکە وادەزانێ ڕێزی مرۆڤ بە سامانەوەیە (١٦) نەخێر.. هیچی وا نییە، چونکە خوا ماڵ و سامان بە هەموو کەسێ دەدات، چاك و خراپ، یان لێیان دەگرێتەوە (١٧).

جا مەرج نییە ئەوەی خوای گەورە رزقی فراوان کردبێت بەڵگەی ڕێزی خوای گەورەیە بۆ کەسەکە، لە هەمان کاتدا ئەوەی خوای گەورە ژیانی لێ تەنگ کردبێت بەڵگەی سووکایەتی خوای گەورەیە بۆ کەسەکە!!

دع الحرص على الدنيا   وفي العيش فلا تطمع
لا تجمع من الحرام   فلا تدري لمن تجمع
فإن الرزق مقسوم   وسوء الظن لا ينفع
فقير كل من يطمع   غني كل من يقنع

واتە: واز بهێنە لە سووربون لەسەر دونیا و تەماحت با نەبێت بۆ ژیان، هەردەم حەرام کۆمەکەرەوە چونکە نازانیت بۆ کێی کۆ دەکەیتەوە، دڵنیابە کە رزق دابەش کراوە و گومانی خراپ هیچ سوودی نییە، هەژارە هەر کەسێ چاوچنۆك و چڵێس بێت و دەوڵەمەندە هەرکەسێ ڕازی بێت)).

هەروەها هەموان پرسیاریان لێ دەکرێت دەربارەی ئەو پەیمانانەی کە لە گەڵ خوادا بەستوویانە، ئەو پەیمانەش کە لە گەڵ خەڵکیدا بەستوویانە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿كُلُّ أُوْلَـٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْـُٔولًا﴾ (الإسراء: ٣٤) واتە: پەیمانیشتان لە گەڵ خوا، لە گەڵ خەڵکی بەرنە سەرێ، چونکە بە ڕاستی خاوەن پەیمان لە دوارۆژدا پرسینەوەی هەیە)).

هەروەها هەموو بەندەیەك پرسیاری لێ دەکرێت دەربارەی ژێر دەستەکەی و دەربارەی خێزانەکەی، هەموو ئافرەتێك پرسیاری لێ دەکرێت لە رۆژی قیامەتدا، لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو) ەوە کەوا

١ ـ أخرجه البخاري , كتاب الجمعة , باب الجمعة في القرى و المدن (٨٩٣) , و مسلم كتاب الإمارة , باب فضيلة الإمام العادل (١٨٢٩) .

پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ألا كلكم راع وكلكم مسؤولُ عن رعيته، الإمام راع ومسؤول عن رعيته، والرجل راع في أهله وهو مسؤول عن رعيته، والمرأة راعية في بيت زوجها ومسؤولة عن رعيتها، والعبد راع في مال سيده ومسؤول عن رعيته و كلكم راع و مسؤولُ عن رعيته)))) واتە: هەر هەمووتان شوان و بەرپرسن و بەر پرسیارن لەو ژێر دەستەی کە پێتان سپێردراوە، پێشەوا شوان و بەرپرسە و بەرپرسیارە لەسەر ژێر دەستەکەی، پیاو شوان و بەرپرسە لەسەر خێزانەکەی و هەر ئەویش بەرپرسیارە لەسەر ژێر دەستەکەی، ئافرەت شوان و بەرپرسە لە ماڵی پیاوەکەیدا وە هەر ئەویش بەر پرسیارە لەسەر ژێر دەستەکەی، خزمەتکار شوان و بەرپرسە لە ماڵی گەورەکەیدا و هەر ئەویش بەرپرسیارە لەسەر ژێردەستەکەی، کەواتە هەر هەمووتان شوان و بەر پرسن و هەمووتان بەرپرسیارن لەسەر ژێر دەستەکەتان)).

خۆشەویستان... کاتێك خوای گەورە لە لێپرسینەوەی بەندەکان بووەوە دەربارەی مافەکانی خۆی، ئەمجار خوای گەورە فەرمان دەکات کە کێشەی ستەملێکراوەکان ئامادە بکرێت بە مەبەستی تۆڵەسەندنەوە، بۆ ئەوەی مافی هەموو بەندەکان کە لای بەندەکانە بدرێتەوە.

أيها المظلوم صبراً لا تهن إن عين الله لا تنام
نم قرير العين واهنأ خاطراً فعدل الله قائم بين الأنام

ئەی ستەمکار..!! بە هەموو دڵێك قسەت لە گەڵدا دەکەم..!! هەرگیز مەغرور مەبە بە هێزەکەت، بە سەروەت و سامانەکەت، بە کەسایەتیت لە ناو خەڵکیدا، بە پلەوپایەکەت، بە کورسییەکەت، بە دەسەڵاتەکەت، بە تەندروستییەکەت، سوێند بە خوا لە بەر دەستی خوای باڵادەستدا رادەوەستیت و لە بارەی هەموو گەورە و بچوکێکەوە پرسیارت لێ دەکرێت، با هیچ کەسێك وا نەزانێت دەچێتە بەهەشتەوە ـ هەرچەندە کەسێکی ئیماندار بێت ـ لە کاتێکدا حەقی موسڵمانێکی لە گەردن بێت، زۆر ئەستەم و مەحاڵە.. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّٰمٍ

لِّلْعَبِيدِ ﴾فصلت:٤٦، واتە: پەروەردگاريشت هەرگيز غەدرباز و ستەمكار نييە لە بەندەكانی و بیٚ كەم و كورت پاداشتيان ئەداتەوە)).

هەروەها دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ﴾ (النساء: ٤١) واتە: بیٚ گومان خوا بە سەنگی بچووكترين گەرديلە (زەڕە) ستەم لە هيچ كەس ناكا)).

بەڵكو سەرسام دەبيت كاتیٚ بزانی خوای گەورە تۆڵەی هەموو ئاژەڵ و گياندارانی لە ڕۆژی قيامەتدا دەسێنێتەوە، هەروەكو لە (صحيح مسلم)[1] دا لە فەرموودەی (أبو هريرە)وە هاتوە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموويەتی: ((لتؤدن الحقوق إلى أهلها يوم القيامة، حتى يقاد للشاة الجلحاء، من الشاة القرناء)) واتە: دەبێت هەموو مافەكان بگێڕنەوە بۆ خاوەنەكانيان لە ڕۆژی قيامەتدا تەنانەت مەڕی بیٚ شاخ مافی خۆی لە مەڕی شاخدار دەسێنێتەوە)).

دەبێت مەڕی بیٚ شاخ تۆڵەی خۆی لە مەڕی شاخدار بكاتەوە لەڕۆژی قيامەتدا و لە بەر چاوی هەموو خەڵكی.

لە (مسند أحمد) و (الطيالسي) دا هاتوە بە سەنەدێكی (صحيح) لە ڕێگای چەند (شواهد)[2] ێكەوە لە فەرموودەی (أبو ذر) ەوە كەوا خۆشەويستﷺ دوو مەڕی بينی، شەڕە قۆچيان دەكرد، پێغەمبەری خواﷺفەرمووی: ((يا أباذر أتدري فيما تنتطحان. قلت: لا، قال: لكن ربك يدري وسيقضي بينهما يوم القيامة)) واتە: ئەی (أبو ذر) ئايا دەزانيت بۆ شەڕ دەكەن؟ گوتم:نەخێر، فەرمووی: بەڵام پەروەردگارت دەزانێت و لە ڕۆژی قيامەتدا لە نێوانياندا داوەری دەكات)).

هەروەها (ابن جرير الطبري) بە سەنەدێكی(جيد)[3] ڕيوايەتی كردوە لە فەرموودەی (عبدالله ی كوڕی عمرو) ەوە دەڵێت: ((ئەگەر ڕۆژی قيامەت هات خوای

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٥٨٢) .

٢ ـ أخرجه أحمد (١٦٢/٥ , ١٧٣) والطيالسي (٤٨٠) وقال الهيثمي في (المجمع) (٦٣٨/١٠) وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٦١٠/٤) تحت حديث (١٩٦٧) وانظر رقم(١٥٨٨) .

٣ ـ أخرجه ابن جرير الطبري في التفسير وقال الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٦٠٧/٤) : إسناده جيد , رجاله ثقات رجال الشيخين غير أبي المغيرة)

گەورە زەوی رادەخات و فراوانی دەكاتەوە تا چاو بڕەدەكات، هەموو ئاژەڵ و گیاندار و ولاخێك كۆ دەكرێتەوە، ئەمجار تۆڵەی گیانداران لە یەك دەكرێتەوە، مەڕی بێ شاخ تۆڵەی خۆی لە مەڕی شاخدار دەكاتەوە كە لێی دابێت، كاتێ لە تۆڵە سەندنەوەی گیانداران بوەوە خوای گەورە پێیان دەڵێت: ((كونی ترابا)) واتە: ببنە خۆڵ (گڵ) دەڵێت: لەو كاتەدا بێباوەڕان دەڵێن: (یا لیتنی كنت ترابا) واتە: بریا ئێمەش ببینە خۆڵ (گڵ)) خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّآ أَنذَرۡنَٰكُمۡ عَذَابٗا قَرِيبٗا يَوۡمَ يَنظُرُ ٱلۡمَرۡءُ مَا قَدَّمَتۡ يَدَاهُ وَيَقُولُ ٱلۡكَافِرُ يَٰلَيۡتَنِي كُنتُ تُرَٰبَۢا﴾النبأ: ٤٠، واتە: بە ڕاستی ئێمە هەر زوو ئێوەمان ئاگادار كردوە - ئەی بێ بڕوایان - كە سزایەكی نزیك بەڕێوەیە بۆتان ئەو رۆژە رۆژێكە كە ئادەمیزاد سەیری دەسپێشكەری خۆی دەكات - لە چاك و لە خراپی - ئەو كاتە كافر و بێ بڕوایش دەڵێت: ئای خۆزگە هەر خاك و خۆڵ بوومایە نەك ئادەمی تا ئاوا زیندوو نەكرامایەتەوە و حیساب نەكرامایە)).

بیهێنە پێش چاوی خۆت ئەمە حاڵی ئەو دڕندە و ئاژەڵ و گیاندارانەیە، ئایا گومانت چۆنە بەرانبەر بە كەسی بەرپرسیار و پێسپێردراو! ؟؟ بۆیە دەبێت تۆڵە هەبێت، هەر دەبێت تەرازووی دادپەروەری دانرێت بۆ تۆڵەسەندنەوە.

أمـا والله إن الظلـم شـؤم ولا زال المسيء هـو الظلـوم
سـتعلم يـا ظلـوم غـداً إذا التقينا عند المليك من الملوم
الى ديـان يـوم الـدين نمـضي وعنـد الله تجتمـع الخـصوم

بۆیە ئاگاداری ستەم بە برای شیرینم.

لا تظلمـن إذا مـا كنـت مقتـدراً فـالظلم ترجـع عقبـاه الى النـدم
تنـام عينـاك والمظلـوم منتبـهٌ يـدعوا عليـك و عـين الله لم تـنم

واتە: هەرگیز ستەم مەكە ئەگەر بوویتە كەسێكی بە توانا و دەسەڵاتدار، چونكە هەردەم ستەم پەشیمان بوونەوەی بە دواوەیە، تۆ دەخەوی و چاوەكانت لە یەك

دەنێت و ستەملێکراویش بە ئاگایە، دوعات لێ دەکات و چاوەکانی خوایش نەخەوتوە)).

کاتێ پێغەمبەری خوا ﷺ (معاذ ی کوڕی جبل) ڕەوانەی یەمەن کرد — فەرموودەکە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە — لە فەرموودەی (ابن عباس)ەوە، پێغەمبەری خوا ﷺ بە (معاذ) ی فەرموو: ((واتق دعوة المظلوم، فإنه ليس بينها وبين الله حجاب) واتە: خۆت لە نزا و پاڕانەوەی ستەملێکراو بپارێزە، چونکە لە نێوان ئەو و خوای گەورەدا هیچ پەردەیەك نییە)).

لە ڕیوایەتێکی تردا[2] لە فەرموودەی (أبو هريرە)وە: ((و دعوة المظلوم يرفعها الله فوق الغمام يوم القيامة، وتفتح لها أبواب السماء، ويقول الرب وعزتي لأنصرنك ولو بعد حين)) واتە: نزا و پاڕانەوەی ستەملێکراو خوای گەورە لە ڕۆژی قیامەتدا بەرزی دەکاتەوە بە سەر هەورەکەدا، هەموو دەرگاکانی ئاسمانی بۆ دەکرێتەوە، خوای پەروەردگار: دەفەرموێت: سوێند بە عیززەتی خۆم دەبێت سەرت بخەم ئەگەر دوایش خرا بێت)).

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[3] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو موسى الاشعري) یەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((إن الله تعالى ليملي للظالم حتى إذا أخذه لم يفلته)) وقرأ قوله تعالى: ﴿وَكَذَٰلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَآ أَخَذَ ٱلْقُرَىٰ وَهِىَ ظَٰلِمَةٌ ۚ إِنَّ أَخْذَهُۥٓ أَلِيمٌ شَدِيدٌ﴾ هود: ١٠٢، واتە: بە ڕاستی خوای گەورە مۆڵەتی ستەمکار دەدات، هەر کاتێك گرتی چیتر بەری نادات پاشان ئەم ئایەتەی خوێندەوە کە ئەمە ماناکەیەتی: ((ئا بەو شێوەیە تۆڵەسەندنی پەروەردگاری تۆ کاتێك تۆڵە دەسێنێت لە خەڵکی شار و دێهاتەکان لە حاڵێکدا کە یاخی و ستەم پیشەبوون، بە ڕاستی تۆڵەسەندنەکەی زۆر بە ئێش و سەختە)).

---

١ ـ أخرجه البخاري (٢٤٤٨) ومسلم (١٩) .

٢ ـ أخرجه الترمذي (٢٥٢٦) و(٣٥٩٨) وابن ماجه (١٧٥٢) وأحمد (٢/٣٠٤ , ٣٠٥ , ٤٤٥) وابن حبان (٨٧٤ ، ٧٣٨٧) وصححه لشواهده الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٢/٥٢٧ ، ٥٢٨) تحت حديث (٨٢٠) .

٣ ـ أخرجه البخاري (٤٦٨٦) ومسلم (٢٥٨٣).

له (سنن ابن ماجه) و (صحيح ابن حبان) و جگه لەوان[١] له فەرموودەی (جابر ی کوڕی عبدالله) وه هاتوه کەوا پێغەمبەری خواﷺ به کۆچەرانی فەرموو ـ ئەوانەی که له حەبەشه گەڕانەوه ـ : ((ألا تحدثوني بأعاجيب ما رأيتم بأرض الحبشة؟)).

قال فتية منهم: بلى يا رسول الله، بينا نحن جلوس مرت بنا عجوز من عجائزها رهابينهم تحمل على رأسها قلة من ماء، فمرت بفتى منهم فجعل إحدى يديه بين كتفيها، ثم دفعها فخرت على ركبتيها فانكسرت قلتها، فلما ارتفعت التفتت إليه، فقالت: سوف تعلم يا غدر إذا وضع الله الكرسي وجمع الأولين والآخرين وتكلمت الأيدي والأرجل بما كانوا يكسبون فسوف تعلم كيف أمري وأمرك عنده غدا، قال: يقول رسول الله ﷺ: ((صدقت صدقت! كيف يقدس الله أمة لا يؤخذ لضعيفهم من شديدهم)).

واتە: ئایا باسی سەیرترین شتم بۆ ناکەن لە زەوی حەبەشەدا بینیبێتتان؟ وتیان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خواﷺ، له کاتێکدا ئێمه دانیشتبووین پیرەژنێك لە پیرەژنەکانی ئەوان بە تەنیشتماندا تێپەڕی، گۆزەیەك ئاوی بە سەر هەڵگرتبوو، لاوێکی ئەوان بە تەنیشتیدا تێپەڕی و دەستی خستە نێوان هەردوو شانی و پاڵی پێوەنا، ئەویش لە سەر هەردوو ئەژنۆی کەوت و گۆزەکەی شکا، کاتێ هەستا رووی لێ کرد و گوتی: ئەی ستەمکار دەبێ حاڵی تۆ چۆن بێت کاتێ خوای گەورە کورسی دادەنێت و پێشینەکان و پاشینەکان کۆ دەکاتەوە و دەست و پێیەکان دێنێتە قسە باسی هەموو ئەو کارانەی ئەنجامی دابێت دەکات، سبەینێ حاڵی من و حاڵی تۆ دەبینی لای خوای گەورە، دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: راستی گوت.. راستی گوت.. خوای گەورە چۆن ئوممەتێك پیرۆز دەکات لە کاتێکدا حەقی ستەملێکراو و لاوازەکانیان لە بەهێز و ستەمکارەکانیان نەکەنەوە)).

ئوممەتی ستەمکار بەرەو نەمان دەڕوات هەرچەندە موسڵمان بێت و ئوممەتی دادپەروەری دەمێنێتەوە و بەردەوام دەبێت هەرچەندە بێباوەڕ بێت، هەروەکو (ابن

---

١ ـــ أخرجه ابن ماجه (٤٠١٠) وابن حبان (٥٠٥٨) وأبو يعلى (٢٠٠٣) وروي عن بريدة عند البيهقي في (الكبرى) (٦/٩٥)، وصححه الشيخ الألباني في (صحيح الجامع) (٤٥٩٧، ٤٥٩٨).

تيميه)[١] دەڵێت: ((خواى گەورە دەوڵەتى دادپەروەرى جێگير و دامەزراوى دەكات هەرچەندە دەوڵەتێكى بێباوەڕ بێت و دەوڵەتى ستەم جێگير و دامەزراوى ناكات هەرچەندە دەوڵەتێكى موسڵمان بێت)).

جا ستەمكردن تاريكستانە لە ڕۆژى قيامەتدا، چونكە لەوێ دەرهەم و دينار و ڕيال و دولار نييە، بەڵكو (حسنات)و (سيئات)ە ! !

لە (صحيح البخارى)[٢] دا هاتوە لە فەرموودەى (أبو هريرە)وە كەوا پێغەمبەرى خواﷺ فەرموويەتى: ((من كانت له مظلمة لأحد من عرضه أو شيء فليتحلله منه اليوم، قبل أن لا يكون دينار ولا درهم، إن كان له عمل صالح أخذ منه بقدر مظلمته، وإن لم تكن له حسنات أخذ من سيئات صاحبه فحمل عليه)) واتە: هەركەسێك ستەمى لە كەسێك كردوە (حەقى كەسێك ها بە سەريەوە) لە هەر ڕوويەكەوە با گەردنى خۆى پێ ئازاد كات، پێش ئەوەى ڕۆژێك بێت كە نە دينارى تێدايە و نە دەرهەم، ئەگەر كردەوەى چاكى هەبێت ئەوا لێى دەسێنرێت و دەدرێت بە ستەملێكراوەكە، بەڵام ئەگەر چاكەى نەبوو ئەوا خراپەكانى ئەو دەدرێتە كۆڵى ستەمكارەكەدا)).

واتە: لە چاكەكانى ئەو دەدەن بە براكەى، ئەگەر چاكە و حەسەناتى نەما ئەوا لە خراپەكانى براكەى دەدرێتە كۆڵى ئەودا و ئەمجار فرێ دەدرێتە دۆزەخەوە ! !

لە (صحيح مسلم)[٣] دا هاتوە لە فەرموودەى (أبو هريرە)وە كەوا پێغەمبەرى خواﷺ فەرموويەتى: ((أتدرون من المفلس؟ قالوا: المفلس فينا يا رسول الله من لا درهم له ولا متاع. فقال رسول الله ﷺ: إن المفلس من أمتي، يأتي يوم القيامة بصلاة وصيام وزكاة ويأتي وقد شتم هذا وقذف هذا وأكل مال هذا، وسفك دم هذا، وضرب هذا، فيعطى هذا من حسناته وهذا من حسناته، فان فنيت حسناته قبل أن يقضى ما عليه، أخذ من خطاياهم فطرحت عليه ثم طرح في النار)) واتە: ئايا دەزانن مايەپووچ كێيە؟ وتيان: مايەپووچ لە ناو ئێمەدا ئەى پێغەمبەرى خواﷺ كە پارە و

---

١ ـ انظر : مجموع الفتاوى (٦٣/٢٨) و الأستقامة (٢٤٧/٢) .
٢ ـ أخرجه البخاري (٢٤٤٩ , ٦٥٣٤) .
٣ ـ أخرجه مسلم (٢٥٨١) .

پول و شت ومەکی نەبێت، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: مایەپووچ لە ئوممەتەکەی من کەسێکە کە لە ڕۆژی قیامەتدا دێت نوێژی کردوە و ڕۆژووی گرتوە و زەکاتیشی داوە بەڵام جوێنی بە ئەم داوە و بوختانی بۆ ئەو هەڵبەستوەو ماڵی ئەوی خواردوەو خوێنی ئەوی ڕشتوە و لە کەسێکی تری داوە، لە چاکەکانی دەدرێت بە ئەم و ئەو، کاتێك ئەگەر چاکەکانی تەواو بوو و هێشتا مافی خەڵکی بە سەرییەوە مابوو ئەوە لە تاوانەکانی ئەوان دەدرێت بە سەر ئەمدا، پاشان فڕێ دەدرێتە ناو ئاگرەوە)).

کەسی ستەمکار لە ڕۆژی قیامەتدا دێت لە گۆڕەپانی لێپرسینەوە و لە بەر دەستی پادشای پادشاکاندا، هەموو ئەوانەی ستەمی لێیان کردوە لە دونیادا دەوروبەری لێ گرتوون، لە هەموو لایەکەوە، هەر یەك لەوان حەق و مافەکەی خۆی دەوێت، ئەمجار لە چاکەکانی ئەو ستەمکارە دەدرێتە ستەملێکراوەکان تاکو چاکەکانی نامێنێت و تەواو دەبێت، ئەمجار لە خراپەکانی ستەملێکراوەکان دەدرێتە کابرای ستەمکار، تاکو لاپەڕەی چاکەکان بە سپێتی دەمێنێتەوە! ئایا لە بیرت چوە براکەم ئەو ساتانەی کە لە بەر دەستی خوادا ڕاوەستاویت!؟

سوێند بە خوا دەبێ حەقی هەموان بدەیتەوە بە بێ کەموکوڕی، هەرکە چاکەکانت تەواو بوو ئەوا لە خراپەی ئەوان دەدرێ بە کۆڵی تۆدا و دەگوێزرێتەوە لاپەڕەکەی تۆ... بەڵێ... ئەمە خراپەکانی ئەو کەسانەیە تۆ ستەمت لێ کردبوو لە دونیادا، بۆیە بە ناچاری سەرت بڵند دەکەیتەوە، گەردنی تکا و پاڕانەوەت بەرز دەکەیتەوە بۆ لای پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان بۆ ئەوەی ڕزگارت بکات لەوانە، بۆیە بە گوێیەکانی خۆت دەبیسی و دڵت دادەخورپێت بە بانگی خوای گەورە کاتێ دەفەرموێت: ﴿ٱلْيَوْمَ تُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا كَسَبَتْ ۚ لَا ظُلْمَ ٱلْيَوْمَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ﴾غافر: ١٧،واتە: لەو ڕۆژەدا هەرکەس هەرچی کردوە پاداشت و تۆڵەی کاری خۆی دەبینێ لەوڕۆژەدا هیچ جۆرە ستەم و غەدرێك نییە،بێ زیاد وکەم هەموو کەسێك پاداشت و تۆڵە ئەدرێتەوە بە ڕاستی خوا زوو و پەلە حیساب و لێکۆڵینەوە دەکات)).

خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿ وَلَا تَحۡسَبَنَّ ٱللَّهَ غَٰفِلًا عَمَّا يَعۡمَلُ ٱلظَّٰلِمُونَۚ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمۡ لِيَوۡمٖ تَشۡخَصُ فِيهِ ٱلۡأَبۡصَٰرُ ﴿٤٢﴾ مُهۡطِعِينَ مُقۡنِعِي رُءُوسِهِمۡ لَا يَرۡتَدُّ إِلَيۡهِمۡ طَرۡفُهُمۡۖ وَأَفۡـِٔدَتُهُمۡ هَوَآءٞ ﴿٤٣﴾ ﴾ (إبـــراهيم)، واتـــە: هـــەرگیز تـــۆ وا بـــیر مەکەرەوە کە خوا لە کاروکردەوەی ستەمکاران خافڵ و بێ ئاگابێت، نەخێر، بـەڵکو بە هەموو کارێکیان زانـا و ئاگـادارە، بـەڵام بـۆ ماوەیـەك مۆڵەتیـان دەدات، پاشـان دەیانگرێ و تۆڵەیان لێ دەسێنێت وەکو دەفەرموێ: هەر بۆ ئەو ڕۆژە دوایان دەخـا و دەیانهێڵێتەوە کە ئەوەندە سەختە گشت چاوێك لـە ترسانا ئەبڵـەق دەبـن و لـە بزووتن دەکەون (٤٢) لە ترسانا بە پەلە بەرەو جارچیێ خوا دەچن و بە سـەر بـەرەو ئاسمـان هـەڵبڕاوی نـاتوانێ بیـسۆڕێنێ، پێڵـووی چاویـشیان وەسـتاوە و نایەتــە خوارەوە واتە: لە بەر قورس و گرانی ئەو ڕۆژە چـاویان ئەبڵـەق بـوەو نـایترۆکێنن و دڵیشیان لە هەموو هەست و نەستێك بەتاڵ و حەتاڵە(٤٣)).

دڵـت لـە سـنگت دێنـە دەرەوە و دەگەنـە گـەردنت هـەروەکو خـوای گـەورە دەفـــەرموێت: ﴿ ٱلۡيَوۡمَ تُجۡزَىٰ كُلُّ نَفۡسِۭ بِمَا كَسَبَتۡۚ لَا ظُلۡمَ ٱلۡيَوۡمَۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَرِيعُ ٱلۡحِسَابِ ﴾ (غافر:٢٨) واتە: ئەوانـە لـە ڕۆژە نزیکەکـەی قیامـەت بترسـێنە (آزفـة) یەکێکە لە ناوەکانی ڕۆژی قیامەت، بۆیە دەوترێ (آزفة) چونکە نزیکە بێت، کاتـێ لە ترس و هەیبـەتا گیـان و دڵـەکان دەگەنـە گـەروو و ڕادەوەسـتن بـە پیشخواردوویی دڵەکانیان پڕن لە خـەم و خـەفەت، ئەو کات ستەمکاران هیچ پشتیوان و دۆسـتێکیان نییە، بتوانێ کەڵکیان پێ بگەیەنێ و هیچ تکاکارێکیشیان نییە، تکای وەربگـیردرێ، هەموو پەیوەندییەك دەبچڕێ)).

برا خۆشەویستەکەم لە فلسطین...برا بەڕێزەکەم لـە عێـراق... لـە لوبنـان... لـە ئەفغانستان... لـە شیشان... ئـەی ئـەو کەسـەی ستەمت لێکراوە، ئـەی ئەوانـەی خوێنتان بە ناهـەق ڕژاوە.. ئـەی ئەوانـەی جەستەیان پارچـە پارچـە کراوە، ئـارام بگرە و دڵتەنگ مەبە ! !

أين الظالمون و أين التابعون لهم في الغي   بـــل أيـــن فرعـــون وهامـــان؟

أين من دوَّخوا الدنيا بسطوتهم وذكرهم في الورى ظلم و طغيان؟
هل أبقى الموت ذا عزّ لعزته أو هل نجا منه بالسلطان إنسان؟
لا والذي خلق الأكوان من عدم الكلُّ يفنى فلا إنس و لآ جان

واتە: کوان ستەمکاران و کوان شوێنکەوتووانیان لە گومڕاییدا؟ بەڵکو کوا فیرعەون و هامان؟ کوان ئەوانەی کە دونیایان قاڵ کردبوو بە دەسەڵاتیان و یادی ئەوان لە نێو دروستکراوەکاندا لە ستەم و سەرکەشی؟ ئایا مردن هیچ خاوەن عیززەتێکی هێشتوەتەوە بە هۆی عیززەتەکەیەوە؟ یان ئایا هیچ مرۆڤێك بە هۆی سوڵتانەکەیەوە ڕزگاری بوە؟نەخێر سوێند بەو کەسەی کە بوونەوەرەکانی لە نەبوونەوە دروستکردوە،هەموو نامێنن نە مرۆڤ و نە جنۆکە)).

ئەم بەشە بە پرسیارێکی گرنگ کۆتایی پێ دەهێنم، ئەویش بریتییە لەوەی: ئاخۆ یەکەم شتێك خوای گەورە حوکمی لە سەر بدات لە نێوان بەندەکاندا چییە؟

بۆ وەڵامی ئەم پرسیارە دەڵێین: ئەو شتە خوێنە.. ئەمجار خوای گەورە حوکمی خۆی دەدات، خوێن یەکەم مافە لە مافی بەندەکان، کە خوای گەورە حوکمی لە سەر بدات لە ڕۆژی قیامەتدا، ئەوەش بزانە هیچ جیاوازی و دژایەتییەك نییە لە نێوان ئەم فەرموودە و ئەو فەرموودەی کە دەڵێت: ((إن أول ما يحاسب عليه العبد: الصلاة))[1] واتە: یەکەم شتێك کە لە ڕۆژی قیامەتدا بەندەکان لێپرسینەوەیان لەسەر بکرێت نوێژە)).جا ڕیوایەتەکەی ئیمامی (النسائي) ئەو دوو ڕیوایەتەی کۆ کردوەتەوە، پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((أول ما يحاسب عليه العبد: الصلاة،و أول ما يقضى بين الناس في الدماء))[2] واتە: یەکەم شتێك کە لە ڕۆژی قیامەتدا بەندەکان

---

١ ـ أخرجه الترمذي في أبواب الصلاة، باب ما جاء أن أول ما يحاسب به العبد يوم القيامة الصلاة (٤١٣) , والنسائي كتاب الصلاة، باب المحاسبة على الصلاة (١ / ٢٣٢)، وابن ماجه، كتاب إقامة الصلاة ، باب أول ما يحاسب به العبد الصلاة (١٤٢٥)، وأحمد (٢/ ٢٩٠ , ٤٢٥)، وصححه الألباني في ((الصحيحة)) (١٣٥٨) من حديث أبي هريرة (رحمه الله) .

٢ ـ أخرجه النسائي (٨٣/٧)، والطبراني في (الكبير) (١٠٤٢٥) , وحسن الألباني سنده في الشواهد كما في ((الصحيحة)) (١٧٤٨) وصححه لغيره في (صحيح الترغيب) (٢٤٣٥) و (صحيح الجامع) (٢٥٧٢). وانظر كذلك للجمع بين الحديثين (شرح مسلم) للنووي (١٦٧/١١) و فتح الباري لابن حجر (٤٠٤/١١).

لێپرسینەوەیان لەسەر بکرێت نوێژە و یەکەم شتێك لە ڕۆژی قیامەتدا لە نێوان خەڵکیدا حوکمی لەسەر بدرێت خوێنە)).

جا خوێن حورمەتێکی مەزنی هەیە، چونکە خوای گەورە خۆی ژیانی بەخشیوەتە خەڵکی، بۆ هیچ کەسێك نییە ئەو حەقە حەڵاڵ بکات، یان سنوورەکانی خوای گەورە ببەزێنێت و حەڵاڵی بکات تەنها لە ڕێگای شەرعەکەی خوای گەورەوە نەبێت، خوای گەورە تەنها خۆی خەڵکی باش دەناسێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ ٱللَّطِيفُ ٱلْخَبِيرُ﴾الملك:١٤، واتە: مەگەر خوا نازانێ کێی دروست کردوە و چۆنی دروست کردوە لە کاتێکدا زۆر وردبین و بە ئاگایە؟)).

جا هەروەکو باسمان کرد خوێن حورمەتێکی گەورە و مەزنی هەیە، بۆیە خوێن یەکەم شتێکە لە نێوان بەندەکاندا حوکمی لە سەر بدرێت لە ڕۆژی قیامەتدا، هەروەکو لە هەردوو کتێبی (الصحیح)[1]دا هاتوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مسعود) ەوە کەوا خۆشەویستی خواﷺ فەرموویەتی: ((أول ما يقضى بين الناس يوم القيامة في الدماء)) واتە: یەکەم شتێك لە ڕۆژی قیامەتدا لە نێوان خەڵکیدا حوکمی لەسەر بدرێت خوێنە)).

بە جوانی بیر لەو هەڕەشەیە بکەرەوە خوای گەورە باسی کردوە لە کتێبەکەیدا و دەفەرموێت: ﴿ وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُۥ جَهَنَّمُ خَٰلِدًا فِيهَا وَغَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُۥ وَأَعَدَّ لَهُۥ عَذَابًا عَظِيمًا ﴾ (النساء: ٩٣) واتە: هەرکەسێك بە دەستی ئەنقەست مرۆڤێکی خاوەن باوەڕ بکوژێ سزا و تۆڵەی هەر دۆزەخە و بە هەتاییش تێیدا ئەمێنێتەوە غەزەب و تووڕەیی خوا لە سەرە و نفرینیشی لێ کردووە و سزایەکی گەورە و قورسیشی بۆ ئامادە کردوە))

با هیچ کەسێك وا تێنەگات ئەو خوێنەی کە دینەکەمان بە پیرۆزی زانیوە و حورمەتی ڕوون کردوەتەوە تەنها خوێنی موسڵمانانە، بەڵکو خوێنە بە شێوەیەکی گشتی لە سنووری ئەو شەریعەتەی خوای گەورە خۆی دایڕێژاوە.

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٥٣٣) ومسلم (١٦٧٨) .

دەڵێم: با هیچ کەسێك وا تێنەگات

جارێکی تر لێرەدا باسی ئەو فەرموودەیە دەکەم کە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی هەروەکو ئیمامی (البخاری) ریوایەتی کردوە (التاریخ الکبیر)دا و (عبدالرزاق) لە (المصنف) دا و (الطبراني) لە (الكبير) و (الأوسط) دا (ابن حبان) لە (الصحیح) دا و (البیهقی) لە (سنن)[1] ەکەیدا لە فەرموودەی (عمرو ی کوڕی الحمق الخزاعی)یەوە بە سەنەدێکی (صحیح) کەوا پێغەمبەری خوا(ρ) فەرموویەتی: ((من أمن)) واتە: هەرکەسێ ئەمانیدا بە کەسێکی تر ((من أمن رجلا على دمه فقتله، فأنا بريئ من القاتل وإن كان المقتول كافرا)) واتە: هەرکەسێ ئەمانی دا بە کابرایەك لەسەر خوێنەکەی و ئەمجار کوشتی، ئەوا من لە بکوژەکە بەریم و هەرچەندە ئەگەر کابرای کوژراو کەسێکی بێ باوەڕ بوو)).

حەزم دەکرد و خۆشحاڵ دەبووم ئێستا (فاتیکان) و (ئەورووپا) و (ئەمریکا) گوێ بیستی ئەم فەرموودەیەی پێغەمبەر ﷺ بوایەن! تکام وایە چەند خۆشەویست و برایەك ـ ئەوانەی دڵیان بۆ دینەکەی خوا دەسوتێت بە شێوەیەکی گشتی و بۆ پێغەمبەرەکەیان ﷺ بە تایبەتی ـ ئەم چەند وشانەم وەرگێڕنە سەر زمانەکان.

پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی (هەروەکو لە (صحیح البخاری)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عومەر)ەوە: ((لن يزال المؤمن في فسحة من دينه، ما لم يصب دما حراما)) واتە: کەسی ئیماندار بەردەوام وا لە نێو فراوانی دینەکەیدایە، تاوەکو خوێنێکی قەدەغەکراو نەڕێژێ)).

جا بۆیە (عبدالله ی کوڕی عومەر) دەیفەرموو: ((إن من ورطات الأمور، التي لا مخرج لمن أوقع نفسه فيها: سفك الدم الحرام بغير حله))[3] واتە: لە کارە گرفت و کارەساتەکان ئەوەیە هەرگیز رزگاربوونی نییە ئەگەر هاتوو کەسێك خۆی

---

١ ـ أخرجه البخاري –معلقاً– في ((التاريخ الكبير)) (٣/ ٣٢٢)، وابن حبان (٦٠٨٢)، والطيالسي (١٣٦٩)، وعبدالرزاق (٥/٣٠٠) , والطبراني في (الكبير) (٢٠/ ٢٢٢،٢٢٧،٢٣٠) و (الأوسط((١٤٠٣) والبيهقي في ((الكبرى)) (٩/ ١٤٢)، وابن ابي عاصم في (الآحاد والمثاني) (٢٠٧٤) عن عمرو بن الحمق الخزاعي وله شواهد صححه بها الألباني في ((الصحيحة)) (٤٤٠) .

٢ ـ أخرجه البخاري، كتاب الديات، باب قول الله تعالى : ﴿ وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ ﴾ (النساء: ٩٣) (٦٨٦٢) .

٣ ـ هەمان سەرچاوەی پێشوو (٦٨٦٣) .

تێوەگلاند: ڕشتنى خوێنى حەرامە بە بێ حەڵاڵ كردنى)).

هەروەها لە فەرموودەيەكى تردا كە (أحمد و النسائى و الحاكم)[١] ريوايەتيان كردوە لە فەرموودەى (معاوية)ەوە، هەروەها (ابوداود و الحاكم) ريوايەتيان كردوە لە فەرموودەى (أبو الدرداء) ەوە كەوا پێغەمبەرى خواﷺفەرموويەتى: ((كل ذنب عسى الله أن يغفره، إلا من مات مشركا، أو مؤمن قتل مؤمنا متعمدا)) واتە: هەموو تاوانێك ڕێى تێ دەچێت و ڕەنگە خوا لێى خۆش بێت تەنها كەسێك نەبێت كە بە موشريكى مردووە يان كەسێكى ئيماندار بە قەستى كەسێكى ئيماندارى كوشتووە)).

ئەم نامەيە پێشكەشى براكانمى دەكەم لە فلسطين و عێراق: واز لە خوێن ڕشتنى موسڵمان بهێنن.

برا بەڕێزەكەم لە فلسطين و لە عێراق: ئاگاداربە هەرگيز خوێنى برا موسڵمانەكەت نەڕێژى، چونكە بە ڕاستى گرفت و كێشەيەكە دەربازبوونى نييە نە لە دونيا و نە لە دوارۆژدا، باش بزانە خوێن ڕشتنى موسڵمان حەرام و قەدەغەيە، لە هەردوو كتێبى (الصحيح)[٢] دا هاتوە لە فەرموودەى (أبى بكره) وە كەوا پێغەمبەرى خواﷺلە (حەجى ماڵئاوايى)دا فەرمووى: ((فإن دماءكم وأموالكم و أعراضكم بينكم حرام كحرمة يومكم هذا في شهركم هذا في بلدكم هذا)) واتە: بزانن كەوا خوێن و سامان و ناموستان لە سەرتان حەرامە وەكو حورمەتى ئەمڕۆ لەم مانگەتاندا و لەم شارەتاندا)).

ئاخۆ ديمەنەكانى قيامەت كۆتايى پێهات؟ نەخێر.. لە پاش لێپرسينەوە تەرازوو دادەنرێت و دادەمەزرێت، لێپرسينەوە بۆ پێشكەشكردنى كردەوەكانە و تەرازوو بۆ دەرخستن و زانينى ئەندازەكەيەتى، بۆ ئەوەى پاداشت يان تۆڵە بە ئەندازەى كارەكە ببێت، ئەمەو چەند باسێكى تر لە بەشى داهاتوودا باس دەكەين انشاء الله، خواى باڵادەست و شكۆمەند تاوانەكانى من و ئێوە داپۆشێ لە دونيا و قيامەتدا.

---

١ ـ أخرجه ابو داود (٤٢٧٠) والحاكم عن ابي الدرداء، و أخرجه أحمد (٤ / ٩٩)، والنسائي كتاب تحريم الدم (٨١/٧)، والحاكم(٣٩١/٤) وقال: ((صحيح الإسناد))، ووافقه الذهبي، وصححه الشيخ الألباني لشواهده في ((صحيح الجامع)) (٤٥٢٤) و ((الصحيحة)) (٥١١) .

٢ ـ أخرجه البخاري (٦٧) وانظر (٤٤٠٦) ومسلم (١٢١٨) .

(تەرازوو) و (سیرات)

الميزان والصراط

خۆشەویستان... تەرزاوو کێشە و باسێکی زۆر گرنگ و ترسناك و بەشکۆیە.. ئێمەی ئیمانداری یەکتاپەرست باوەڕی بتەومان بە تەرازوو هەیە، هەروەها باوەڕێکی تەواومان هەیە کە هیچ کەسێك شێوە و گەورەییەکەی نازانێت تەنها خوای بەخشندە و میهرەبان نەبێت.

ئەوەش بزانە کە تەرازوو کردەوەکان یان بەندەکان یان نامەی کردەوەکانی پێ کێشانە و پێوانە دەکرێت، بە پێی سێ بۆچوونی زانایان[١]، لە پاشاندا باسی ئەوە دەکەین ـ انشاء الله ـ بەڵام لێرەدا بە جوانی بیر لەو فەرموودەیەی پێغەمبەری مـوژدەدەری ترسێنەر ﷺ بکەرەوە هەروەکو لە (مستدرك الحاکم)[٢] هاتوە بە سەنەدێکی (صحیح) لە فەرموودەی (سلمان الفارسی)یەوە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ دەفەرموێت: ((یوضع المیزان یوم القیامة، فلو وزن فیه السماوات و الأرض لوسعت، فتقول الملائکة: یا رب لمن یزن هذا؟ فیقول الله تعالی: لمن شئت من خلقي، فتقول الملائکة: سبحانك ما عبدناك حق عبادتك)) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا تەرازوو دادەنرێت، ئەگەر زەوی و ئاسمانەکانی پێ کێشانە بکرێت جێی هەمووی دەبێتەوە، فریشتەکان دەڵێن: ئەی پەروەردگارا.. ئەمە بۆ کێ کێشانە دەکات؟ خوای پەروەردگار دەفەرموێت: بۆ هەر کەسێك ویستم لە سەری بێت لە دروستکراوەکانم،

---

١ ـ راجعها بالتفصيل في (شرح الطحاوية) (ص ٢٣٠ – ٢٣٢ ط أولي النهى) و (معارج القبول) (٢/٨٤٥ – ٨٤٩) ط ابن القيم وابن عفان .

٢ ـ أخرجه الحاكم (٤/٥٨٦) وقال : هذا حديث صحيح على شرط مسلم ووافقه الذهبي، قال الألباني: وفيه نظر، ثم قال: وقد رواه الأجري في (الشريعة) (٣٨٢)موقوفا على سلمان وإسناده صحيح وله حكم المرفوع لأنه لا يقال من قبيل الرأي، وصححه الشيخ الألباني لغيره في (صحيح الترغيب) (٣٦٢٦) وانظر (الصحيحة) (٩٤١).

فریشتەکان دەڵێن: پاکی و بێگەردی بۆ تۆ، بە ڕاستی حەقی تۆمان نەداوە لە پەرستندا))

ئەمەش ئەوەمان بۆ دەسەلمێنێت کەوا تەرازوو هیچ کەسێك ئەندازەکەی نازانێت تەنها خوای بەخشندە و میهرەبان نەبێت، مانای (لوسعت) واتە: (لوسعت كفّتاه أو كفّتاه)) هەردوو مانەکە تەواوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَضَعُ ٱلْمَوَٰزِينَ ٱلْقِسْطَ لِيَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ۖ وَإِن كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا ۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَٰسِبِينَ﴾ (الأنبياء: ٤٧) واتە: بێ گومان ڕۆژی قیامەت ئێمە ترازووی دادپەروەری دائەنێین و کردەوەکانیانی پێ ئەکێشین ئەوسا هیچ کەسێك کەمترین ستەمی لێ ناکرێ چ لە چاك کاران، چ لە خراپەکاران، تەنانەت ئەگەر کردەوەکانیانی بە ئەندازەی سەنگی دەنکە گەردیلەیەکیش بێت، ئێمە ئەیهێنین و ئامادەی ئەکەین وە ئەوەندە بەسە بۆ ئێمە کە بە وردی ژمێریاری کردەوەکانیان بین)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ۖ﴾(النساء: ٤٠) واتە: بێ گومان خوا بە سەنگی بچووکترین گەردیلە (زەڕە) ستەم لە هیچ کەس ناکا)).

لە فەرموودەیەکی قودسیدا هاتوە: ((یا عبادي، إني حرمت الظلم على نفسي وجعلته بينكم محرماً فلا تظالموا))[1] واتە: ئەی بەندەکانم.. من ستەمم لە سەر خۆم حەرام کردوە و لە نێوان ئێوەشدا حەرامم کردوە، بۆیە هەرگیز ستەم مەکەن)).

بە جوانی بیر لەو ئایەتە بکەرەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَإِذَا نُفِخَ فِى ٱلصُّورِ فَلَآ أَنسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَآءَلُونَ ﴿١٠١﴾ فَمَن ثَقُلَتْ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٢﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ فِى جَهَنَّمَ خَٰلِدُونَ ﴿١٠٣﴾ تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ ٱلنَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَٰلِحُونَ ﴿١٠٤﴾﴾(المؤمنون) واتە: ئینجا

١ ـ أخرجه مسلم (٢٥٧٧).

کاتێ لە جاری دووەمدا فووکرا بە شەیپوردا (کەرەنادا) بۆ زیندووبوونەوە، ئیتر لە بەر قورسی و نارەحەتی ئەو ڕۆژەیە هیچ نەسەب و خزمایەتییەك لە نێوانیاندا ناخوێنرێتەوە، چونکە هەر کەسەی سەرقاڵ و سەرگەرمە بە کاری خۆیەوە و پەردەژی نییە، تا ئاوڕ بە لای خزمەکەیەوە بداتەوە تەنها کردەوەی چاك و بڕوای چاك کەڵکی دەبێ بۆی و لە یەکتریش ناپرسن چونکە هەر یەکە کاری خۆی هەیە (١٠١) ئینجا ئەو کەسەی تای تەرازووی کێشانەی کردەوەکانی قورس و سەنگین بێ ئەوە ئەوانەن سەرفراز و ڕزگار دەبن (١٠٢) هەر کەسێکیش تەرازووی چاکەی سووك بێ، واتە خراپەکانی لە چاکەکانی زیاتر بێت ئەمانە ئەو کەسانەن زیانیان بە خۆیان گەیاندوە و گومڕا و بەدبەختبوون و خۆیانیان لە کیس چوە بە هەتا هەتاییش لە دۆزەخدا ئەمێننەوە و هەرگیز ڕزگاریان نابێت (١٠٣) شۆڵە و بڵێسەی ئاگر چڕوچاویان دەبرژێنێ و لێوەکانیشیان هەڵدەقرچێ (١٠٤).

جا هەرکەسێك تای تەرازووەکەی قورستر بێت ئەگەر بە تەنها یەك حەسەنەش بێت ئەوا دەرباز دەبێت و بەختیار و کامەرانە، بۆیە هەرگیز هیچ چاکەیەکیش بە کەم مەزانە،چونکە تەنها حەسەنەیەك ڕەنگە ببێتەهۆی ئەوەی بچیتە بەهەشتەوە و خوای گەورە تەرازووەکەتی پێ قورس و سەنگین دەکاتەوە، هەروەها ڕەنگە تەنها خراپەیەك (سیئە) بە هەلاکەتدا بتبات و تەرازووەکەت سووك بکات.

خوای گەورە دەفەرموێت: ((فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ (٦) فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ (٧) وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ (٨) فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ (٩) وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَهْ (١٠) نَارٌ حَامِيَةٌ (١١) القارعة) واتە: ئینجا ئەو کەسە کە لەو ڕۆژەدا تای کێشانەی کردەوەکانی قورس بوو (٦)ئەوە لە نێو گوزەران و خۆشییەکی وادا دەبێت خۆی پێی ڕازییە (٧) بەڵام ئەو کەسەش کە تای کێشانەی کردەوەکانی سووك بوو (٨) ئەوە دایکی ئەو دۆزەخەو باوەشی بۆ گرتۆتەوە (٩) تۆ چوزانیت (هاویە) چییە؟ (١٠) ئاگرێکی زۆر گەرمە (١١).

بۆیە هەرگیز هیچ کارێك بە کەم مەزانە، ڕەنگە کارێکی بچووك ببێتە هۆی ئەوەی خوای گەورە بە هۆیەوە ڕزگارت بکات لە ئاگر، هەروەکو لە فەرموودەیەکدا هاتوە:

((اتقوا النار ولو بشق تمرة)) واتە: خۆتان لە ئاگر بپارێزن ئەگەر بە لەتە خورمایەکیش بێت)).

بەڵام هەرکەسێك چاکەکان و خراپەکانی یەکسان بوون، ئەوا لە ئەهلی ئەعراف دەبن لە جێگایەکدا لە نێوان بەهەشت و دۆزەخدا - بە رای زۆربەی زانایان [١] -، کەواتە ئەهلی ئەعراف کۆمەڵە کەسێکن چاکە و خراپەیان وەکو یەکە و یەکسانە، چاکەکانیان بە بەهەشتیان ناگەیەنێت و لەوە کەمترە بە هۆیەوە بچنە بەهەشتەوە، هەروەها بوونەتە هۆی ئەوەی لە ئاگر بیانپارێزێت، ئەوانە ئەهلی ئەعرافن، ئەهلی ئەعراف کاتێك تەماشای ئەهلی بەهەشت بکەن دەڵێن: سڵاوتان لێ بێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ وَعَلَى ٱلْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّۢا بِسِيمَىٰهُمْ وَنَادَوْا۟ أَصْحَٰبَ ٱلْجَنَّةِ أَن سَلَٰمٌ عَلَيْكُمْ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ ﴿٤٦﴾ وَإِذَا صُرِفَتْ أَبْصَٰرُهُمْ تِلْقَآءَ أَصْحَٰبِ ٱلنَّارِ قَالُوا۟ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ﴾(الأعراف)، واتە: لە نێوان هەردوو دەستەکەدا بەهەشتی و دۆزەخی پەردە شوورەیەك هەیە و بە سەر شوورەکەی نێوان بەهەشت و دۆزەخەوە کۆمەڵێ ژن و پیاوی موسڵمان هەن، هەمووشیان بە سەروسیما دەناسن دۆزەخیەکان بە رووی رەش و بەهەشتییەکانیش بە رووی گەش و سپیانەوە و لە یارانی بەهەشت بانگ ئەکەن و ئەڵێن: سڵاوی خواتان لە سەر بێت یاخوا لە سزا و تۆڵە پارێزراو بن و هەر لە خۆشیدا بن، شیاوی باسە هێشتا هەر لە (ئەعراف) قەتیس ماون و نەچوونەتە بەهەشتەوە و بە تەمان تێی بچن، چونکە خوا تەماحی ناوەتە بەریان (٤٦) کاتێکیش چاویان لە بەهەشتییەکان وەردەگێڕدرێ بەرەو رووی دۆزەخییەکان دەڕوانن و بەو حاڵە زۆر خراپەیانەوە دەیان بینن دەڵێن: پەروەردگارمان! تکات لێ دەکەین مەمانخە ریزی ئەوانەی ستەمیان کردوە.(٤٧)

جارێکی تر دەگەڕێینەوە بۆ باسە گرنگەکە: ئەویش بریتییە لەوە ئایا چی شتێك دەکرێتە سەر تەرازوو؟

هەروەکو باسمان کرد زانایان سێ بۆچوونیان هەیە لەم بارەیەوە:

---

١ - راجع (تفسير ابن كثير) و (لسورة الأعراف : ٤٧) و (تفسير الطبري) كذلك (الأعراف :٤٦ , ٤٧) .

یەکەم: دەڵێین: کردەوەکانی دەخرێتە سەر،وەکو یەکتاپەرستی و نوێژ و ڕۆژوو و زەکات و حەج و فەرمان کردن بە چاکە و نەهی کردن لە خراپە و بانگەواز بۆ دینی خوا ئامادە بوون لە کۆڕ و مەجلیسی زانستدا و گریان لە ترسی خوادا و تا کۆتایی ئەو هەموو کار و کردەوە چاکانە.

ڕەنگە کەسێك بڵێت: چۆن ئەو شتانە دەخرێتە سەر تەرازوو لە کاتێکدا ئەوانە بەر جەستە نین؟ چۆن یەکتاپەرستی دەخرێتە سەر تەرازوو؟ چۆن ترسی خوا و پەناگرتن بە خوا و تکاکردن و گەڕانەوە و پشت بەستن بە خوا دەخرێتە سەر تەرازوو؟

بۆ وەڵامی ئەم پرسیارە دەڵێین خوای گەورە بە توانایە هەموو کارو کردەوەکان بگۆڕێتە بەرجەستە و ئەمجار لە سەر تەرازووی دانا، بۆ ئەوەی تەرازووەکە قورس و سەنگین بێت یان تەرازووەکە سووك بێت، بە پێی چاکە و خراپەکان، بەڵگەش لە سەر ئەوە لە فەرموودەی پێغەمبەری خوداوە ﷺ زۆرە، فەرموو براکەم هەندێ لەو بەڵگانە، یەکێك لەو بەڵگانە ئەو فەرموودەیە کە (البخاری و مسلم)[1] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (أبو هریرە)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((کلمتان، خفیفتان علی اللسان، ثقیلتان في المیزان حبیبتان الی الرحمن: سبحان الله وبحمده، سبحان الله العظیم)) واتە: دوو وشە هەن، سووکن لەسەر زمان، قورس و سەنگینن لە سەر تەرازوو، خۆشەویستن لای خوای میهرەبان کە ئەوانیش بریتین لە:: سبحان الله وبحمده، سبحان الله العظیم)).

خێراکە براکەم تەرازووەکەت قورس و سەنگین بکە، لەکاتێکدا تۆ ئێستا دانیشتویت، بزانە کەوا خوای گەورە ئەو دوو وشەی خۆش دەوێت، ئەمە بەرجەستە نییە و دەخرێتە سەر تەرازوو، خوای گەورە بەو دوو وشە جوان و خۆشەویستە تەرازووی بەندەی ئیمانداری پێ قورس و سەنگین دەکات لە ڕۆژی قیامەتدا.

هەروەها لە بەڵگەیەکی تر بۆ ئەو بابەتە: ئەو فەرموودەیە کە (أبو داود و الترمذي و أحمد) و جگە لەوان ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (أبو درداء)ەوە بە

---

[1] ـ أخرجه البخاري (٦٤٠٦) و مسلم (٢٦٩٤) .

سەنەدێکی (صحیح)[1] کەوا پێغەمبەری خواﷺفەرموویەتی: ((ما من شيء أثقل في ميزان المؤمن يوم القيامة من حسن الخلق)) واتە: هیچ شتێك نییە قورس و سەنگین بێت لە تەرازووی کەسی ئیمانداردا لە ڕۆژی قیامەتدا وەکو ڕەوشت جوانی))

خێراکە براکەم ڕەوشتت جوان بکەرەوە لە گەڵ خواکەی خۆتدا، لە گەڵ پێغەمبەرەکەتداﷺ، لە گەڵ خێزانەکەتدا، لە گەڵ دایك و باوکتدا، لە گەڵ منداڵەکانتدا و لە گەڵ دەرهاوسێکانتدا، لە گەڵ فەرمانبەرەکانتدا، لە گەڵ بەرپرسیارەکەتدا لە سەر کارەکەت.

ڕەوشتت جوان و چاك بکەرەوە بە تەنها وشەیەکی جوان، بە بزەیەکی شیرین، ئەگەر ناتوانیت لە گەڵ خەڵکیدا بە وشەی ناسك و جوان مامەڵە بکەی، یان بە بزەیەکی شیرین، ئەوا واز بێنە لە ئازاردانی خەڵکی چونکە ئەوە خۆی لە خۆیدا ڕەوشت جوانییە.

ئەمە ئەگەر کەسێك خراپەی بۆ خەڵکی نەبێت! ئەی چۆنە ئەگەر خۆشی و شادی بخەیتە دڵی براکەتەوە؟ ئەی چۆنە ئەگەر بەزەییت بە کەسی لاواز و کەساسدا بێتەوە؟ ئەی چۆنە ئەگەر چارەسەری نەخۆشێك بگریتە ئەستۆی خۆت؟ ئەی چۆنە ئەگەر دەستی کەسێکی نابینا بگریت و لە ڕێگاکە بیپەڕێنیتەوە؟ ئەی چۆنە ئەگەر یارمەتی ماددی کەسێکی هەژار و نەدار بدەیت؟ ئەی چۆنە ئەگەر یارمەتی هەتیویك بدەیت تاکو دەچێتە ماڵ و خێزانی خۆی؟ بە ڕاستی ئەوە ڕەوشتێکی زۆر گەورە و مەزنە لە ڕەوشتەکانی بەندەی ئیماندار.

إنما الأمم الأخلاق ما بقيت   فإن هموا ذهبت أخلاقهم ذهبوا

واتە: مانەوەی هەر ئوممەتێك پەیوەستە بە ئاکار و ڕەوشتەوە ئەگەر ئاکارەکانیان ڕۆیشت ئەوا ئەوانیش لە ناو دەچن))..

سوێند بە خوا ئەم ئوممەتە هەرگیز ڕێز وپلە و پایە بە دەستناهێنێ تەنها لە ڕێگای ڕەوشت بەرزییەوە نەبێت ئایا دەزانی پوختەی هۆی ڕەوانە کردنی

---

١ ـ أخرجه أحمد (٢/٤٤٢ و ٤٤٦ و ٤٤٨) وابو داود (٢٧٩٩) والترمذي (٢٠٠٢ ، ٢٠٠٣) والبخاري في (الأدب المفرد) (٢٧٢) قال الترمذي : هذا حديث حسن صحيح , وصححه الألباني في (الصحيحة) (٨٧٦) .

پێغەمبەری خوا ﷺ تەنها لە بەر ئەم مەبەستە بوە؟ خۆشەویست ﷺ دەفەرموێت: ((إنما بعثت لأتمم صالح الأخلاق))[١] بە راستی ئەوە کێشەی رەوشت و ئەخلاقە، ئەوەش بزانە خواپەرستی بە بێ رەوشت وئاکاری جوان سوودی بۆ خاوەنەکەی نییە، هەروەها زانست و زانیاری بە بێ رەوشتی جوان هیچ بەهایەکی نییە، چەندان کەس هەن وا دەزانن لە خواوە نزیکن بەڵام دوورن لە خوای گەورەوە! چەندان کەس هەن گوایە لە خوا دەترسن بەڵام بوێر و زیرەکن لە بەزاندنی سنوورەکانی خوادا!! چەندان کەس هەن قورئان دەخوێنن بەڵام لە ئایەتەکانی خوا بێ بەشە!! کێشەکە کێشەی رەوشت و ئاکاری جوانە ((و إن الله يبغض الفاحش البذيء))[٢] واتە: خوای گەورە رقی لە هەموو خراپەکارێکی زمانپیسە))

لە فەرموودەیەکدا کە (ابو داود) و (أحمد) و (ابن حبان) بە سەنەدێکی (صحيح)[٣] لە فەرموودەی (عائيشە)ی دایکی ئیماندارانەوە ریوایەتیان کردوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((إن المؤمن ليدرك بحسن خلقه درجة الصائم القائم)) واتە: کەسی ئیماندار بە رەوشت جوانی دەگاتە پلەی رۆژووانێك بەردەوام شەونوێژ بکات)) رەوشت بەرزی دەخرێتە سەر تەرازوو، خوای گەورە لە رۆژی قیامەتدا تەرازووی کەسی ئیمانداری پێ قورس دەکات، کردەوەکان هەرچەندە بەرجەستە نەبن ئەوا خوای گەورە دەیگۆڕێتە بەرجەستەو تەرازووی پێ قورس دەکات.

لە (صحيح مسلم)[٤] دا هاتوە لە فەرموودەی (النواس ی کوڕی سمعان)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((يؤتى يوم القيامة بالقرآن وأهله الذين كانوا يعملون به تقدمه سورة البقرة وآل عمران، كأنهما غمامتان، أو ظلتان سوداوان، بينهما شرق

---

١ ــ أخرجه أحمد (٢/٣٨١) والبخاري في (الأدب المفرد) (٢٧٥) عن أبي هريرة وصححه الألباني في (الصحيحة) (٤٥) .

٢ ــ وهو جزء من الحديث قبل المتقدم : (ما من شىء أثقل ....))

٣ ــ أخرجه ابو داود ,كتاب الأدب باب في حسن الخلق (٤٧٩٨)، وأحمد (٦/٦٤ ، ٩٠)، وابن حبان (٤٨١) ,والبيهقي في (الشعب) وصححه الشيخ الألباني في ((المشكاة)) (٥٠٨٢)،و صحيح أبو داود .

٤ ــ أخرجه مسلم (٨٠٥) والرواية الثانية عند مسلم برقم (٨٠٤) .

أو كأنهما حزقان من طير صواف، تحاجان عن صاحبهما)) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا قورئان و ئەوانەی کاریان بە قورئان دەکرد دەهێنن، سورەتی (البقره و ال عمران) پێشیان کەوتوون، لە سەر شێوەی دوو پەڵە هەور یان لە سەر شێوەی دوو کەپری ڕەش، یان لە سەر شێوەی دوو کۆمەڵە باڵندەی ڕیزکراو، دەبنە بەڵگە بۆ خاوەنەکانیان)).

لە ڕیوایەتی (أبو أمامە)ەوە کە هەر (صحیح مسلم) دا هاتوە دەفەرموێت: ((فإنهما تأتيان يوم القيامة كأنهما غمامتان أو كأنهما غيايتان أو كأنهما فرقان من طير صواف، تحاجان عن صاحبهما)).

بە ڕاستی فەرموودەیەکە لەوپەڕی ناسکی و جوانیدایە ! !

ئێستاش فەرموو گوێ لەو فەرموودە سەیرە بگرە کە ئیمامی (البخاری و مسلم)[1] لە فەرموودەی (أبو سعيد الخدری)یەوە ڕیوایەتیان کردوە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((يؤتى بالموت كهيئة كبش أملح، فينادي مناد: يا أهل الجنة، فيشرئبون وينظرون، فيقول: هل تعرفون هذا؟ فيقولون: نعم، هذا الموت، وكلهم قد رآه. ثم ينادي: يا أهل النار، فيشرئبون وينظرون، فيقول: هل تعرفون هذا؟ فيقولون: نعم، هذا الموت، وكلهم قد رآه، فيذبح. ثم يقول: يا أهل الجنة خلود فلا موت، ويا أهل النار خلود فلا موت. ثم قرأ: ﴿وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ ٱلْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ ٱلْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ (مريم:٣٩) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا مردن دەهێنرێت لە سەر شێوەی بەرانێکی ڕەش وسپی بانگدەرێك بانگ دەکات: ئەی خەڵکی بەهەشت، ئەوانیش هەموو سەر بەرزدەکەنەوە و تەماشا دەکەن، پێیان دەڵێ: ئایا ئەمە دەناسنەوە؟ ئەوانیش دەڵێن: بەڵێ، ئەوە مردنە، هەموویان بینیویانە، پاشان بانگ دەکات: ئەی خەڵکی ئاگر، ئەوانیش هەموو سەر بەرزدەکەنەوە و تەماشا دەکەن، پێیان دەڵێ: ئایا ئەمە دەناسنەوە؟ ئەوانیش دەڵێن: بەڵێ، ئەوە مردنە، هەموویان بینیویانە، پاشان بەرانەکە (مردن) سەردەبڕدرێ، پاشان دەڵێ: ئەی خەڵکی

---

١ ـ أخرجه البخاري (٤٧٣٠) ومسلم (٢٨٤٩) .

بەهەشت نەمری بۆ ئێوەیە و چیتر مردن نەما، ئەی خەڵکی ئاگر نەمری بۆ ئێوەیە و چیتر مردن نەما، ئەمجار ئەو ئایەتەی خوێندەوە کە ئەمە ماناکەیەتی:

((لەڕۆژی ئاهوو ناڵەو خەم و خەفەت و پەشیمانی (یوم الحسره) ئاگاداریان بکەو بیانترسێنە ئەو کاتە لە لایەن خوای پەروردگارەوە بڕیار دەدرێ کە دەستەیەك بۆ بەهەشت و دەستەیەکیش بۆ دۆزەخ رەوانە بکرێن، کەچی ئەوانە هێشتا لە غەفڵەتدان و بە خۆیان نەزانیوە وخۆشیان بڕوا بواردووەو دەدان بە زیندوو بوونەوەو پاداشت وتۆڵەشدا نانێن)).

جا یەکەم بۆچوون لە بۆچوونی زانایان ئەوەی کە دەخرێتە سەر تەرازوو: کار و کردەوەکانە.

بۆچوونی دووەم: ئەوەی کە دەخرێتە سەر تەرازوو: بەندەکە خۆیەتی، یان تەرازووەکە قورس دەکات یان سووکی دەکات، ئایا بە پێی قەڵەوی و کەتەیی یە؟! نەخێر هەرگیز شتی وا نییە... هەروەها بە پێی لەڕ و لاوازی و کەم گۆشتی نییە...بەڵکو بە پێی ئیمان و کرداری چاکەیە.. تەرازووەکانی دونیا جیاوازن لە تەرازووەکانی قیامەت..خەڵکیش لە دونیادا تەرازووی دیکەیان هەیە کەلە تەرازووی خوای گەورە جیاوازە.

ئیمامی (البخاری و مسلم)[1] لە فەرموودەی (أبو هريره)وە ریوایەتیان کردوە کەوا پێغەمبەری ئازیزﷺفەرموویەتی: ((إنه ليؤتى بالرجل العظيم السمين يوم القيامة فلا يزن عند الله جناح بعوضة)) وقال: أقرءوا: ﴿فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ وَزْنًا﴾ (الكهف: ١٠٥) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا پیاوێکی گەورە و قەڵەو دێنن، کەچی لای خوای گەورە کێشی باڵە مێشێکی نییە، فەرمووی: ئەو ئایەتە بخوێننەوە: کە ئەمە ماناکەیەتی:

(ئینجا ئێمەش لە ڕۆژی قیامەتدا هیچ تەرازوو میزانێکی سەنگینیان بۆ دانانێین واتە: هیچ نرخ و بایەخێکیان نابێ).

---

١ ـ أخرجه البخاري (٤٧٢٩) ومسلم (٢٧٨٥) .

کەسێکی قەڵەو و گۆشتنە، کەسێکی گەورە و مەزنە، جێگەیەکی تایبەتی خۆی هەیە، کەسایەتی خۆی هەیە، ڕێز و شکۆی خۆی هەیە لە نێوان خەڵکیدا، پلەوپایەی تایبەتی هەیە، بەڵام ئیمان و تەقوای نییە، ئەو کەسە کێشی مێشێکی نییە لای خوای گەورە!! بۆ..؟ چونکە خوای گەورە خۆی فەرموویەتی: ﴿إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ ٱللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ﴾ (الحجرات: ١٣) واتە: بێ گومان بەڕێزتریشتان لای خوا، ئەوەتانە کە بە تەقواتر و خۆ پارێزتر بێت وە لە سنوورەکانی خوا نەترازێت))

لە (مسند أحمد)[١] دا بە سەنەدێکی (حسن) هاتوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مسعود)ەوە کەوا سیواکی لە دارەکەی دەکردەوە کە پێی دەڵێن (أراك)، (ابن مسعود) یش هەردوو لاقەکانی (پێیەکانی) باریک بوو، بە هۆی باکەوە پێیەکانی دەرکەوت، بۆیە خەڵکەکە پێی پێکەنین، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((مم تضحكون؟)) قالوا: يا نبي الله، من دقة ساقيه . فقال: ((والذي نفسي بيده، لهما أثقل في الميزان من أُحد)) واتە: بە چی پێدەکەنن؟ ئەوانیش وتیان: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ بە باریکی هەردوو پێیەکانی، ئەویش فەرمووی: سوێند بەو کەسەی گیانی منی بە دەستە، هەردوو پێیەکانی لە ڕۆژی قیامەتدا و لەسەر تەرازوو لە کێوی ئوحود قورسترن)).

الله أکبر!! خوا لە (ابن مسعود) ڕازی بێت، بە ڕاستی ئەوە شایەتییەکی سەیرە بۆ (ابن مسعود)! چونکە تەرازووەکانی دونیا بە پێی گەورەیی و کەتەییە! بەڵام تەرازووەکانی دواڕۆژ وا نییە، بەڵکو بە پێی تەقوایە: ﴿إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ ٱللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ﴾

بە جوانی بیر لەو فەرموودە گرنگە بکەرەوە، لە (صحيح البخاری)[٢] دا هاتوە لە فەرموودەی (سهل ی کوڕی سعد الساعدی)یەوە دەڵێت: کابرایەك بە تەنیشت

---

١ ـ أخرجه أحمد (٤٢٠/١) والطيالسي (٣٥٥) عن ابن مسعود وله شاهد،أخرجه أحمد (١١٤/١)، والبخاري في (الأدب المفرد) (٢٣٨) عن علي، وصححه الألباني بطرقه في (الصحيحة) (٢٧٥٠) .

٢ ـ أخرجه البخاري (٥٠٩١) .

پێغەمبەری خواوە ﷺ ڕۆیشت ئەویش فەرمووی: ((ما تقولون في هذا؟). قالوا: حري إن خطب أن ينكح، وإن شفع أن يشفع، وإن قال أن يستمع. قال: ثم سكت، فمر رجل من فقراء المسلمين، فقال: (ما تقولون في هذا؟). قالوا: حري إن خطب أن لا ينكح، وإن شفع أن لا يشفع، وإن قال أن لا يستمع. فقال رسول الله ﷺ: (هذا خير من ملء الأرض مثل هذا)) واتە: ئایا دەربارەی ئەم پیاوە چی دەڵێن؟ وتیان: شایستەی ئەوەیە ئەگەر داوای ژن بکات پێی بدرێت، ئەگەر شەفاعەت بۆ کەسێك بکات شەفاعەتەکەی وەرگیرێ، ئەگەر قسەش بکات گوێ لە قەسەکانی بگیرێت. وتی: ئەمجار بێدەنگ بوو، کابرایەك موسڵمانی هەژار تێپەڕی، فەرمووی: ئایا دەربارەی ئەم پیاوە چی دەڵێن؟ وتیان: شایستەی ئەوەیە ئەگەر داوای ژن بکات پێی نەدرێت، ئەگەر شەفاعەت بۆ کەسێك بکات شەفاعەتەکەی وەرنەگیرێ، ئەگەر قسەش بکات گوێ لە قەسەکانی نەگیرێت. ئەوجا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ئەمە باشترە لەو بە ئەندازەی هەموو زەوی)).

کەواتە: بەندەکە خۆی دەخرێتە سەر تەرازوو.

لێرەدا پرسیارێك هەیە لەوپەڕی گرنگیدایە، ئەویش ئەوەیە: ئایا کێشی من چەندە لای خوای گەورە؟ ئایا تاکو ئێستا ئەو پرسیارەمان لە خۆمان کردوە؟

بێگومان پێم دەڵێیت: چۆن کێشی خۆم لای خوای گەورە بزانم؟ من پێت دەڵێم: ئەوە دەزانیت لە ڕێگای مامەڵە کردنت لە گەڵ دایك و باوکتدا، لە گەڵ خێزان و منداڵەکانتدا، بە ڕاستگۆیی و وەفا و سپاردە و تەقواکەت، بە ڕاستی ترمومترێکی گرنگە دەتوانی خۆتی پێ بپێوی!! بۆیە براکەم لە خوا بترسە بۆ ئەوەی خوای گەورە تەرازووەکەت قورس بکات لەو ڕۆژەی کە هیچ شتێك تەرازوو قورس ناکات تەنها کاری چاکە نەبێت.

بۆچوونی سێیەم: ئەوەی کە دەکێشرێت: نامەی کار و کردەوەکانە.

ئەوانەی ئەم بۆچوونەیان هەیە ئەو فەرموودەیان کردوەتە بەڵگە کە (أحمد و

الترمذي و ابن ماجه) و جگە لەوان ریوایەتیان كردوە بە سەنەدێكی (صحيح)[1] لە فەرموودەی (عبدالله ی كوڕی عمرو) ەوە كەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((إن الله سيخلص رجلا من أمتي على رؤوس الخلائق يوم القيامة، فينشر عليه تسعة وتسعين سجلا، كل سجل مثل مد البصر، ثم يقول: أتنكر شيئا من هذا؟ أظلمك كتبتي الحافظون؟ فيقول: لا يا رب، فيقول: أفلك عذر؟ فيقول: لا يا رب، فيقول: بلى، إن لك عندنا حسنة، فإنه لا ظلم عليك اليوم، فيخرج بطاقة فيها: أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمدا عبده ورسوله، فيقول: أحضر وزنك، فيقول: يا رب، ما هذه البطاقة مع هذه السجلات؟ فيقول: فإنك لا تظلم، قال: فتوضع السجلات في كفة، والبطاقة في كفة، فطاشت السجلات، وثقلت البطاقة، فلا يثقل اسم الله شيء)) واتە: خوای گەورە لە رۆژی دواییدا پیاوێك لە ئوممەتەكەم دەهێنێت و لە پێش چاوی هەموو خەڵكی رایدەوەستێنێت، نەوەت و نۆ پەرتوكی بۆ بڵاو دەكاتەوە هەر پەرتوكێكی چەند چاو بڕ دەكات ئەوەندە درێژە، پاشان دەفەرموێت: ئایا نكۆڵی لە هیچ لەو تاوانانە دەكەیت؟ ئایا فریشتە نوسەرەكانم ستەمیان لێتكردوە؟ دەڵێت: نەخێر ئەی پەروەردگارم! ئەویش دەڵێت: ئایا هیچ پاساو و بیانویەكت هەیە؟ یان هیچ چاكەیەكت هەیە؟ ئەویش ماوەیەك بێدەنگ دەبێت و پاشان دەڵێت: نەخێر ئەی پەروەردگارم! خوای گەورە دەفەرموێت: بەڵێ تۆ یەك چاكەت لای ئێمە هەیە، ئەمڕۆ هیچ ستەمێكت لێ ناكرێت، ئەمجار پلیتێكی بۆ دەردەكرێت تێیدا نوسراوە ((أشهد أن لا اله الا الله و أشهد أن محمدا عبده ورسوله))، دەفەرموێت: بیهێنن بیكێشن، لەو كاتەدا ئەو دەڵێت: ئەی پەروەردگارم ئەم پلیتە چییە لە بەرانبەر ئەو هەموو پەرتووكانە، ئەویش دەفەرموێت: تۆ ئەمڕۆ هیچ ستەمێكت لێ ناكرێت، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: پەرتووكەكانی بۆ دەخرێتە تایەكی تەرازووەكە و

---

١ ـ أخرجه أحمد (٢/٢١٣) والترمذي (٢٦٣٩) وقال: هذا حديث حسن غريب، وابن ماجه (٤٣٠٠) وصححه الألباني في (الصحيحة) (١٣٥)، قال العلامة الألباني: ((وفي الحديث دليل على أن ميزان الأعمال له كفتان مشاهدتان وأن الأعمال وإن كانت أعراضاً فإنها توزن، والله على كل شيء قدير، وذلك من عقائد أهل السنة والأحاديث في ذلك متضافرة، وإن لم تكن متواترة) انظر: (شرح العقيدة الطحاوية) (٣٥١ _ ٣٥٢) ط المكتب الإسلامي .

پلیتەکەش لەو تاکەی تریدا، فەرمووی: تای پەرتوکەکان بەرزبوویەوە و پلیتەکە لەو هەموە قورستر بوو، فەرمووی: بێگومان هیچ شتێك نییە لە بەرانبەر ناوی خوای گەورەدا قورس بێت)).

ئەی خودایە لە سەر یەکتاپەرستی بمانژێنە و لە سەر یەکتاپەرستی گیانمان بکێشە و لە گەڵ کۆمەڵی یەکتاپەرستاندا حەشرمان بکە لە ژێر ئاڵای پێشەوای یەکتاپەرستان و پێشەنگی پیاوچاکاندا، پێغەمبەری خۆشەویست و گەورەی هەموو پێغەمبەران ﷺ ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُۚ﴾ (النساء: ٤٨).

خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿وَلَقَدۡ أُوحِيَ إِلَيۡكَ وَإِلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكَ لَئِنۡ أَشۡرَكۡتَ لَيَحۡبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ ﴿٦٥﴾ بَلِ ٱللَّهَ فَٱعۡبُدۡ وَكُن مِّنَ ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿٦٦﴾﴾ (الزمر) واتە: سوێند ئەخۆم کە بێ گومان وەحی کراوە بۆ تۆ و بۆ ئەو پەیامبەرانەی بەر لە تۆ بوون: کە ئەگەر گریمان بە هاوبەش قایل ببێت بۆ خوا، ئەوە بێ گومان هەموو کردەوەکانت پووچەڵ دەبێ وە لە زیانمەندانیش دەبیت (٦٥) نەخێر، هەرگیز بە گوێیان نەکەیت بەڵکو تەنها هەر خوا بپەرستە و لە شوکرانە بژێران بە (٦٦).

لە هەردووکتێبی(صحیح)[١]دا هاتوە لە فەرموودەی (عبادە ی کوڕی الصامت) ەوە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((من قال: أشهد أن لا الـه الا الله وحده لا شريك له، وأن محمداً عبده ورسوله، وأن عيسى عبدالله، وابن أمته، وكلمته ألقاها الى مريم، وروح منه، وأن الجنة حق وأن النار حق، أدخله الله من أي أبواب الجنة الثمانية شاء)).

باش بزانە کە یەکتاپەرستی ئاوی ژیانە گەورەترین (إکسیر)ە، (الاكسير: دەرمانێکە لە زیوی دەدەن و دەبێت بە ئاڵتون)[٢] ئەو ئاوەی ئەگەر تەنها

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٤٣٥) ومسلم (٢٨) .

٢ ـ فەرهەنگی دەریا / رزگار کریم .

گەردیلەیەکی بخرێتە سەر چیای تاوان و گوناهەکان دەتوێتەوە و وردو خاشی دەکات، لە (صحیح مسلم)[١] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو ذر)ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((يقول الله: ومن لقيني بقراب الأرض خطيئة لا يشرك بي شيئاً لقيته بمثلها مغفرة)) واتە: خوای گەورە دەفەرموێت: ئەگەر بە ئەندازەی هەموو زەوی بە تاوانەوە پێم بگات و بە من گەیشت هاوەڵی بۆ من بڕیار نەدابوو ئەوا بە ئەندازەی هەموو زەوی بە لێ خۆش بوونەوەوە پێت دەگەم)).

لە ڕیوایەتەکەی (الترمذي)[٢]دا هاتوە لە فەرموودەی (أنس)ەوە دەڵێت: گوێم لێبوو پێغەمبەری خواﷺفەرمووی: ((يا ابن آدم، إنك ما دعوتني ورجوتني غفرت لك على ما كان فيك ولا أبالي. يا ابن آدم، لو بلغت ذنوبك عنان السماء ثم استغفرتني غفرت لك ولا أبالي. يا ابن آدم، إنك لو أتيتني بقراب الأرض خطايا ثم لقيتني لا تشرك بي شيئا لأتيتك بقرابها مغفرة)) واتە: ئەی نەوەی ئادەم! تۆ هەر کاتێك هاوارم پێ بکەیت و داوام لێ بکەیت و تکام لێ بکەیت ئەوا لێت خۆش دەبم هەرچی شتێکت کردبێ هەرگیز باکم نییە. ئەی نەوەی ئادەم! ئەگەر تاوانەکانت گەیشتنە ئاسمانەکان ئەمجار داوای لێخۆشبوونت لێ کردم ئەوا لێت خۆش دەبم و هیچ باکم نییە، ئەی نەوەی ئادەم! ئەگەر بە ئەندازەی هەموو زەوی بە تاوانەوە پێم بگەی و بە من گەیشتی هاوەڵت بۆ من بڕیار نەدابوو ئەوا بە ئەندازەی هەموو زەوی بە لێ خۆش بوونەوەوە پێت دەگەم)).

جا ئیمان بریتییە لە گوتن بە زمان و باوەڕهێنان بە دڵ و کردار بە ئەندام و پەلەکان، ئیمان تەنها وشەیەك نییە لە سەر زارەکان دووبارە بکرێتەوە، یان دوکەڵێکە و بە هەوادا بفڕێت! بۆیە دەبێ ئەو ئیمانە بگوردرێتە کردەوە و کاری پێ بکرێت.

مەبەست لە هێنانەوەی ئەم فەرموودەیە ئەوەیە: هەندێ لە ئەهلی زانست و زانیاری دەڵێن: کردەوەکان کێشانە دەکرێن، هەندێکیان دەڵێن: بەندەکە خۆی

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٦٨٧) .

٢ ـ أخرجه الترمذي في (السنن) (٣٥٤٠) وقال: وهذا حديث غريب لا نعرفه الا من هذا الوجه) ا . هـ وله *شاهد عند أحمد (١٤٨/٥ ، ١٦٧) عن أبي ذر وحسنه بشواهده الألباني في (الصحيحة) (١٢٧) .*

دەخرێتە سەر تەرازوو و کێشانە دەکرێتە، هەندێکیان دەڵێن: نامەی کردەوەکان دەخرێتە سەر تەرازوو، منیش دەڵێم: هەرگیز کێشە نییە ئەگەر ئەو سێ بۆچوونە کۆ بکەینەوە و بڵێین بەندەکە بە کردەوە و نامەی کردەوەکانییەوە دەخرێنە سەر تەرازوو لە بەر دەستی خوای بەخشندە و میهرەباندا، نامەویٚ لەوە زیاتر لە سەر ئەو شتانە بڕۆم، ئەگەر تەرازوو دانرا و جێگر بوو، لێپرسینەوە کۆتایی پێهات، بڕیاری پاداشت و سزا درا لە پاش لێپرسینەوە و تەرازوو، لێپرسینەوە بریتییە لە دەرخستن و دیاری کردنی کارەکان و تەرازوو ڕوونکردنەوەی ئەندازەکەیەتی، بۆ ئەوەی پاداشت و سزا بە گوێرەی کارەکە بێت.

دەڵێم: کاتیٚ خوای گەورە لە لێپرسینەوەی بەندەکان بوەوە و بڕیاری پاداشت و سزا درا، ئەمجار فەرمان دەکات بە دامەزراندنی سیرات (الصراط) لە سەر دۆزەخ، ئەی پەروەردگارمان بمانپارێزە!! ئایا لە پاش لێپرسینەوە و تەرازوو سیرات (الصراط) هەیە؟ بەڵیٚ، لە سەر پشتی دۆزەخ یان لە سەر دۆزەخ سیرات (الصراط) دادەنرێت، واتە دۆزەخ دەکەوێت ژێرەوەی سیرات (الصراط) هەمووان دەبێت بە سەریدا تێپەڕن!!

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا ﴿٧١﴾ ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوا﴾(مریم) واتە: ئەی خەڵکینە! ئیللا دەبیٚ هەموو نزیکی ئاگری دۆزەخ ببنەوە و بە سەر پردەکەی سیراتدا تێپەڕن لە تەفسیرێکی تردا دەڵێت: دەبیٚ هەموو بە سەر دۆزەخدا تێپەڕن، ئەمەش بڕیارێکە لە لایەن پەروەردگارتەوە بۆ ئەوە دراوە و بڕاوەتەوە و شتێکی حەتمییە (٧١) پاش تێپەڕبوونی هەموان بە سەر ئاگری دۆزەخدا ئەوجا ئەوانەی کە پارێزگار و خواناس بوون لە ئاگرەکە ڕزگاریان ئەکەین..))

ئەی خودایە من و ئێوە لە تەقواکاران بگێرێت.

ئەمجار خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَّنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا﴾ (مریم: ٧٢)

واتە: ستەمکارانیش لە ناو دۆزەخدا دەستە ئەژنۆ دەهێڵێتەوە.))

پرسیارەکە لێرەدا ئەوەیە: سیرات (الصراط) چییە؟ سیرات (الصراط) لە زمانی عەرەبیدا واتە: ڕێگایەکی ڕوون و ڕەوان، هەر بەو مانایە (جریر) لە شیعرێکدا بە

کاری هێناوە کاتێك ستایشی (هشام ی کوڕی عبدالملك) دەکات و دەڵێت:

أمير المؤمنين على صراط إذا اعوج الموارد مستقيم[١]

بەڵام مانای سیرات (الصراط) لە شەرعدا: ئەو پردەیە کە لە سەر دۆزەخ دادەمزرێت و هەموو خەڵکی بە سەریدا تێدەپەڕن.

زانایان لە مەبەستی (ورود النار) لەو ئایەتەدا چەند بۆچوونێکیان هەیە[٢]:

هەندێ لە زانایان دەڵێن: (الورود) مانای (الدخول) دەگرێتەوە واتە چوونە ژوورەوە، بە سەر سیرات (الصراط)دا تێدەپەڕن واتا هەموو کەسێك بە سەر دۆزەخدا تێدەپەڕێت، هەموو چاکەکار و خراپەکارێك، بەڵام خوای گەورە ئەو ئاگرە دەگۆڕێتە ساردی و سەلامەتی بۆ تەقواکاران، هەروەکو چۆن بۆ پێغەمبەر (ئیبراهیم) کردی.

بۆچوونی دووەم: کە ئەویش وتەی زۆربەی زانایانە (جمهور) و منیش هەمان بۆچوونم هەیە و باوەڕم پێیەتی، (الورود) مانای (المرور) دێت واتە پەڕینەوە، هیچ کێشەیەك نییە ئەگەر هەردوو بۆچوونەکە یەك بخەین و بڵێین الورود دوو مانای هەیە:

مانای یەکەم: (الورود) کە بە مانای (الدخول) دێت ئەوەشە بێباوەڕان دەگرێتەوە، هەروەکو خوای گەورە دەربارەی فیرعەون فەرموویەتی: ﴿يَقْدُمُ قَوْمَهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ فَأَوْرَدَهُمُ ٱلنَّارَ ۖ وَبِئْسَ ٱلْوِرْدُ ٱلْمَوْرُودُ﴾ (هود: ٩٨) واتە: لە ڕۆژی قیامەتیشدا فیرعەون لەبەر ئەوە پاشا و گەورەیان بوو پێشیان دەکەوێ بۆ نێو دۆزەخ دەیانباتە ناو ئاگری دۆزەخەوە و چەند خراپ و نالەبارە ئاگر جێی ئاوخواردنەوە و حەوانەوەی گەلێکی تینووی خەستە بێ)).

---

١ ـ تهذيب اللغة للأزهري (باب : سرط) ولسان العرب لابن منظور (مادة : سرط) و القاموس المحيط (٨٧١) (مادة : الصراط) .

٢ ـ راجع بحثاً متيناً في ذلك في (أضواء البيان) للعلامة الشنقيطي (٤/٣٧٦ – ٣٨٢)، و شرح الطحاوية (ص ٢٣٠ ط أولي النهى) وتفسير ابن كثير (٣/١٢٦ – ١٢٧ ط المكتبة القيمة) .

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَسُوقُ ٱلْمُجْرِمِينَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ وِرْدًا﴾ (مريم: ٨٦) واتە: گوناهكاران و تاوانبارانیش بەپێ و بە تینوویەتی بەرەو دۆزەخ ڕاو دەنێن و لێ ئەخوڕێن وەكو گاگەل بۆ ئاوەخۆرە مل دەنێن)).

ئەمە مانای یەكەمە...

مانای دووەم: (الورود) بە مانای (المرور)دێت هەروەكو خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا﴾(مريم: ٧١)

واتا: ئیللا دەبێ بە سەریدا تێپەڕن، ئەمجار خوای گەورە تەقواكاران ڕزگار دەكات، پاشان ئەوانەی كە لە سیرات (الصراط) ن لە بێباوەڕان و تاوانباران و ستەمكاران دەكەونە خوارەوە، ولا حول ولا قوة الا بالله.

بە جوانی بیر لەو فەرموودەیە بكەرەوە كەوا پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی هەروەكو لە هەردوو كتێبی (صحیح)[1]دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو هريرە)ەوە كەوا هەندێ لە هاوەڵان پرسیاریان لە پێغەمبەری خواﷺ كرد فەرموویان: ((يا رسول الله، هل نرى ربنا يوم القيامة؟

فقال: رسول الله: (هل تضارون في رؤية القمر ليلة البدر؟). قالوا: لا يا رسول الله، قال: (هل تضارون في الشمس ليس دونها سحاب؟). قالوا: لا يا رسول الله،

قال: (فإنكم ترونه كذلك، يجمع الله الناس يوم القيامة، فيقول: من كان يعبد شيئاً فليتَّبعه، فيتبع من كان يعبد الشمس الشمس، ويتبع من كان يعبد القمر القمر، ويتَّبع من كان يعبد الطواغيت الطواغيت، وتبقى هذه الأمة فيها منافقوها، فيأتيهم الله، تبارك وتعالى، في صورة غيرصورته التي يعرفون، فيقول: أنا ربكم، فيقولون: نعوذ بالله منك، هذا مكاننا حتى يأتينا ربنا، فإذا جاء ربنا عرفناه، فيأتيهم الله تعالى في صورته التي يعرفون، فيقول: أنا ربكم، فيقولون: أنت ربنا، فيتبعونه، ويضرب الصراط بين ظهري جهنم، فأكون أنا و أمتي أول من يجيز، ولا يتكلم يومئذ إلا الرسل، ودعوى الرسل يومئذ: اللهم سلم سلم. وفي جهنم كلاليب مثل شوك السعدان،

---

١ ـ أخرجه البخاري (٨٠٦) ومسلم (١٨٢).

هل رأيتم السعدان؟. قالوا: نعم يا رسول الله، قال: (فإنها مثل شوك السعدان، غير أنه لا يعلم قدر عظمها إلا الله، تخطف الناس بأعمالهم، فمنهم المؤمن بقي بعمله، ومنهم المجازي حتى ينجي، حتى إذا فرغ الله من القضاء بين العباد، وأراد أن يخرج برحمته من أراد من أهل النار، أمر الملائكة أن يخرجوا من النار من كان لا يشرك بالله شيئاً، ممن أراد الله تعالى أن يرحمه، ممن يقول: لا اله الا الله، فيعرفونهم في النار، يعرفونهم بأثر السجود، تأكل النار من ابن آدم إلا أثر السجود، حرم الله على النار أن تأكل أثر السجود، فيخرجون من النار وقد امتحشوا، فيصب عليهم ماء الحياة، فينبتون منه كما تنبت الحبة في حميل السيل، ثم يفرغ الله من القضاء بين العباد، ويبقى رجل مقبل بوجهه على النار،وهو آخر أهل الجنة دخولا الجنة، فيقول: اي رب! اصرف وجهي عن النار، فإنه قد قشبني ريحها، وأحرقني ذكاؤها، فيدعو الله ما شاء الله أن يدعوه، ثم يقول الله تبارك وتعالى: هل عسيت إن فعلت ذلك بك أن تسأل غيره! فيقول: لا أسألك غيره، ويعطي ربه من عهود و مواثيق ما شاء الله، فيصرف الله وجهه عن النار، فإذا أقبل على الجنة و رآها سكت ما شاء الله أن يسكت، ثم يقول: أي رب! قدمني إلى باب الجنة، فيقول الله له: أليس قد أعطيت عهودك و مواثيقك لا تسألني غير الذي أعطيتك، ويلك ابن آدم! ما أغدرك! فيقول: أي رب! ويدعوا الله حتى يقول له: فهل عسيت إن أعطيتك ذلك أن تسأل غيره! فيقول: لا وعزتك! فيعطي ربه ما شاء من عهود ومواثيق، فيقدمه إلى باب الجنة، فإذا قام على باب الجنة انفهقت له الجنة، فرأى ما فيها من الخير والسرور، فيسكت ما شاء الله أن يسكت، ثم يقول: أي رب! أدخلني الجنة، فيقول الله تبارك وتعالى له: أليس قد أعطيت عهودك ومواثيقك أن لا تسأل غير الذي أعطيت، ويلك يا ابن آدم! ما أغدرك! فيقول: أي رب، لا أكون أشقى خلقك، فلا يزال يدعو الله حتى يضحك الله تبارك وتعالى منه، فإذا ضحك الله منه، قال: ادخل الجنة، فإذا دخلها قال الله له: تمنه، فيسأل ربه ويتمنى، حتى إن الله ليذكره من كذا وكذا، حتى إذا انقطعت به الأماني، قال الله تعالى: ذلك لك ومثله معه).

قال عطاء بن يزيد، وابو سعيد الخدري مع أبي هريرة لا يرد عليه من حديثه شيئا، حتى إذا حدث أبو هريرة، أن الله قال لذلك الرجل: (ومثله معه)).

قال أبو سعيد: ((وعشرة أمثاله معه يا أبا هريرة!)) قال ابو هريرة: ما حفظت إلا قوله: ذلك لك ومثله معه)).

قال ابو سعيد: أشهد أني حفظت من رسول الله قوله: ((ذلك لك وعشرة أمثاله)).

قال أبو هريرة: وذلك الرجل آخر أهل الجنة دخولاً الجنة)).

واتە: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئایا لە ڕۆژی قیامەتدا پەروەردگارمان دەبینین؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئایا بۆ بینینی خۆر لە ڕۆژێکدا هەور بەری نەگرتبێت یەکتری سەغڵەت دەکەن؟ وتیان: نەخێر ئەی پێغەمبەری خواﷺ، فەرمووی: ئایا لە بینینی مانگی چواردەدا یەکتر سەغڵەت دەکەن؟ وتیان: نەخێر ئەی پێغەمبەری خواﷺ، فەرمووی: دە ئێوە ئاوا دەیبینن، خوای گەورە لە ڕۆژی قیامەتدا خەڵکی کۆ دەکاتەوە و دەفەرموێت: هەرکەس شتێکی پەرستوە، با شوێنی بکەوێت، ئەوەی خۆری پەرستوە شوێن خۆر دەکەوێت، ئەوەی مانگی پەرستوە شوێن مانگ دەکەوێت، ئەوەی ملهوڕانی پەرستوە شوێن ملهوڕان دەکەوێت، ئەم ئوممەتە دەمێنێتەوە و دووڕووەکانیشی تێدایە، خوای گەورە لە شێوەیەکدا کە نایناسنەوە خۆیان نیشان دەدا، دەفەرموێت: من پەروەردگاری ئێوەم، دەڵێن: پەنا دەگرین بە خوا لە تۆ، ئەمە شوێنمانە هەتا پەروەردگارمان دێت ئەگەر پەروەردگارمان هات دەیناسینەوە، ئینجا خوای گەورە لەو شێوەدا کە دەیناسن دێت و دەفەرموێت: من پەروەردگارتانم، دەڵێن: تۆ پەروەردگاری ئێمەیت، شوێنی دەکەون، ئینجا پردی سیرات دەخرێتە سەر پشتی دۆزەخ، ئەو کاتە من و ئوممەتەکەم یەکەم کەسین کە دەپەڕینەوە، لەو ڕۆژەدا کەس قسە ناکات جگە لە پێغەمبەران، دۆعا و نزای پێغەمبرانیش لەو ڕۆژەدا: خوایە بە سەلامەتی بە سەلامەتی، لە دۆزەخیشدا قولاپ هەیە هەر دەڵێی درکی سەعدانە، ئایا سەعدانتان بینیوە؟ وتیان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خواﷺ، فەرمووی: لە ڕاستیدا وەکو درکی سەعدان وایە، بەڵام کەس رادەی گەورەیەکەی نازانێت تەنها خوا نەبێت، خەڵکی بە پێی کردەوەکانیان دەڕفێنێ (بۆ ناو دۆزەخ)، هەیانە تیادەچێت بە کردەوەکانی هەشیانە سزا دەدرێت تا ڕزگار دەکرێت، هەتا کاتێ خوا لە دادوەری نێوان بەندەکانی دەبێتەوە، دەیەوێ

بە بەزەیی خۆی کێی بوویت لە ئاگر دەری بهێنیٚ، فەرمان دەکات بە فریشتەکان ئەو کەسە دەربێنن لە ئاگر کە هیچ هاوەڵی بۆ خوا بریار نەداوە، کەسێك خوا بیەوێت رەحمی پیٚ بکات کە وتویەتی: ﴿ لا الـه الا الله ﴾ لە ئاگرەکەدا بە شوێنەواری سوجدەدا دەیناسنەوە، (ئاگر هەموو شوێنێکی ئادەمیزاد دەسوتێنیٚ جگە لە شوێنی سوجدە) خوا حەرامی کردوە لە سەر ئاگر کە شوێنی سوجدە بسوتێنیٚ، پاشان دەردەهێنرێن لە ئاگر دوای ئەوەی سوتاون و بوون بە خەڵوز، ئینجا ئاوی ژیان دەکرێت بە سەریاندا و سەوز دەبنەوە هەروەکو تۆوێك لە لیتەی لافاودا سەوز دەبێت، ئینجا خوای گەورە لە دادوەری نێوان بەندەکانی دەبێتەوە پیاوێك دەمێنێتەوە کە رووی لە ئاگری دۆزەخە، ئەوەش دواهەمین کەسە، کە دەچێتە بەهەشت، ئینجا دەڵێت: ئەی پەروەردگارم رووم وەرگێڕە لە ئاگر، چونکە تینەکەی ئازاری داوم و ژەهراوی کردووم، بڵێسەکانی سووتاندومی، ئینجا دەست دەکات بە پاڕانەوە لە خوا، چەند خوا ویستی لە سەر بێت کە لێی بپارێتەوە، ئینجا خوای گەورە دەفەرموێت: ئایا ئەگەر ئەوەت بدەمیٚ خۆزگە دەخوازی بۆ شتی تر؟ دەڵیٚ: داوای شتی ترت لیٚ ناکەم ئەوەندەی خوا ویستی لە سەر بێت بەڵێن دەدا بە خوا (کە داوای هیچی تر نەکات) خوای گەورەش دەیگەیەنێتە دەرگای بەهەشت کاتیٚ دەگاتە دەرگای بەهەشت، دەرگای بەهەشتی بۆ والاّ دەبێت، هەرچی جوانی و خۆشی تێدایە دەیبینیٚ، ئەوەندەی خوا ویستی لە سەر بێت بیٚ دەنگ دەبێت، ئینجا دەڵیٚ: ئەی پەروەردگارم بمخەرە ناو بەهەشتەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: مەگەر پەیمان و بەڵێنت نەدا کە داوای هیچی تر نەکەیت جگە لەوەی پێم داویت؟ سەرگەردان خۆتی ئەی ئادەمیزاد چەند ستەمکاریت؟ دەڵیٚ: ئەی پەروەردگارم با نەبمە بەدبەخترین دروستکراوت، بەردەوام لە خوا دەپارێتەوە هەتا خوا دەست دەکات بە پێکەنین، کاتیٚ پێدەکەنیٚ دەفەرموێت: بچۆرە بەهەشتەوە، ئینجا کە چوە ناو بەهەشتەوە، خوا پێی دەفەرموێت: داوا بکە، ئینجا داوا لە خوا دەکات و خۆزگە دەخوازێت، هەتا خوا خۆی شتی بیردەخاتەوە، هەتا هیچ ئاواتێکی نامێنیٚ، ئینجا خوا دەفەرموێت: ئەوە بۆ تۆ و ئەوەندەی تریش لە گەڵدا بێت)).

(عطاء ى كوڕى يزيد) دەڵێ: (ابو سعيد الخدرى) لە گەڵ (أبو هريره) دا هيچى لەو فەرموودەى ئەو ڕەت نەكردەوە، هەتا (أبو هريره) وتى: خواى گەورە بەو پياوەى فەرموو: ئەوەندەى تريشى لە گەڵدا بێت، أبو سعيد فەرمووى: دە ئەوەندەى تريشى لە گەڵدا بێت ئەى (ابو هريره). ابو هريره فەرمووى: من هەر ئەوەم لە بەر كردوە: ئەمە بۆ تۆ ئەوەندەى تريشى لە گەڵدا بێت. ابو سعيد وتى: شايەتى دەدەم من لە پێغەمبەرى خوام ﷺ وەرگرتوە فەرموويەتى: ئەوە بۆ تۆ دە ئەوەندەشى لە گەڵدا بێت).

ابو هريره وتى: ئەو پياوە دوايين بەهەشتييە كە دەچێتە بەهەشتەوە)).

لە فەرموودەيەكى جوان و ناسكى ديكەدا لە (صحيح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەى (أبو سعيد الخدرى)يەوە تيايدا هاتوە كەوا پرسيار لە خۆشەويستى خوا ﷺ كرا دەربارەى سيرات (الصراط) ئايا سيرات (الصراط) چييە؟ خۆشەويست ﷺ فەرمووى: ((دحض مزَلَة) أو (مَزِلَة)) هەردوو زاراوەكە تەواوە، جێگايەكە پێيەكان لە سەرى هەڵدەخليسكێ، جێگر نابێت ئيللا بۆ كەسانێك نەبێت خواى گەورە پێى جێگير كردبێت، فەرمووى: ((فيه خطاطيف و كلاليب و حسك، تكون بنجد فيها شويكة يقال لها: السعدان، فيمر المؤمنون، كطرف العين)) واتە: پردێكى لوسە و جێى پێخليسكانى و تياچوونە و قولاپ و شتى لە ناكاو فڕاندنى بە سەرەوەيە و تۆپى خڕى دركاوى بە سەرەوەيە لە جۆرە دركێك دەچێت لە ناوچەى نەجد كە پێى دەگوترێت سەعدان، ئيمانداران تێدەپەڕن وەكو چاوتروكان)) الله أكبر! كۆمەڵێك لە ئيمانداران بە چاوتروكانێك دەپەڕنەوە! (وكالبرق، وكالريح، وكالطير، وكأجاويد الخيل والركاب، فناج مُسَلَّمٌ،)) واتە: وەكو بروسكە (تريشقە)، وەكو با، وەكو باڵندە، وەكو چاكترين ئەسپ و وەكو وشتر، كەسى وا هەيە بە سەلامەتى ڕزگارى دەبێت)). ئەمە يەكەم كۆمەڵە لە گرووى ئيمانداران، ((ومخدوش مرسل، ومكدوس في نار جهنم)) واتە: كەسى واش هەيە بە زەحمەت و زامدارى

١ ـ أخرجه مسلم (١٨٣) .

ڕزگـاری دەبێـت و کەسـی واش هەیـە فـڕێ دەدرێتـە نـاو دۆزەخـەوە)) ئـەی پەروەردگارمان بمانپارێزە ! !

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو هريـرە)و (حذيفة)وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((وترسـل الأمانـة والـرحم فتقومـان جنبتي الصراط يمينا وشمالا)) واتـە: سپاردە و پەیوەندی خزمایەتی دەنێردرێنـە ئەم دیو و ئەو دیوی پردی سیرات لە لای ڕاست و چەپەوە))

بـەڵێ... سـپاردە و پەیوەنـدی خزمایـەتی دەتگـرن، پرسـیارت لـێ دەکـەن ئایا حەقی ئەو دوانەت داوە؟ یان خیانەتت لە سپاردە کـردوە و پەیوەنـدی خزمایـەتیت بچراندوە؟!! ئایا بە جوانی دەیهێنیتـە پـێش چاوی خۆت؟! سـپاردە لـە لایـەکی سیرات (الصراط) ڕاوەستاوە و پەیوەندی خزمایەتی لە لایەکی ترەوە!

خۆشەویـستان... بـە ڕاسـتی کـات و سـاتێکی گرانـە و دیمـەنێکی ترسـناکە — سوێند بە پەروەردگاری کەعبە - ئاگریش لـە ژێـرەوەی سـیرات (الـصراط) هـاوار دەکات و دەناڵێنێت!!

ئەم بەشە بە فەرموودەیەکی جوان تەواو دەکەم کە تیایدا باسی دووایین کەسمان بـۆ دەکـات کـە بـە سـەر سـیرات (الـصراط) دا تێدەپـەڕێت و ئـەمجار دەچێـتە بەهەشتەوە، فەرموودەکەش لە (صحیح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (عبـدالله ی کوڕی مسعود) کـەوا خۆشەویـستی خـوا ﷺ فەرموویـەتی: ((آخـر مـن يـدخل الجنـة رجل. فهو يمشي مرة ويكبو مرة. وتسفعه النار مرة[3]. فـإذا مـا جاوزهـا التفـت إليهـا. فقال: تبارك الذي نجاني منـك. لقـد أعطـاني الله شـيئا مـا أعطـاه أحـدا مـن الأولـين والآخرين. فترفع له شجرة. فيقول: أي رب! أدنني من هذه الشجرة فلأسـتظل بظلـها وأشرب من مائها. فيقول الله عز وجل: يا ابن آدم! لعلي إن أعطيتكها سألتني غيرها. فيقول: لا. يا رب! ويعاهده أن لا يسأله غيرها. وربه يعذره. لأنه يرى ما لا صبر لـه عليه. فيدنيه منها. فيستظل بظلها ويشرب من مائها. ثم ترفع له شـجرة هـي أحـسن

---

١ ـ أخرجه مسلم (١٩٥).

٢ ـ أخرجه مسلم (١٨٧) وهو في الصحيحين (مختصراً البخاري ٦٥٧١ , ومسلم ١٨٦).

٣ ـ عش بقلبك وعقلك وكيانك هذا الموقف، فمع هذا العناء الذي يكون هذا الرجل، ينجيه الله بعد ذلك، فيا *ترى ما هو حاله عند ذلك ؟!! (فمن زحزح عن النار وأدخل الجنة فقد فاز)*

من الأولى. فيقول: أي رب! أدنني من هذه لأشرب من مائها وأستظل بظلها. لا أسألك غيرها. فيقول: يا ابن آدم! ألم تعاهدني أن لا تسألني غيرها؟ فيقول: لعلي إن أدنيتك منها تسألني غيرها؟ فيعاهده أن لا يسأله غيرها. وربه يعذره. لأنه يرى ما لا صبر له عليه فيدنيه منها. فيستظل بظلها ويشرب من مائها. ثم ترفع له شجرة عند باب الجنة هي أحسن من الأوليين. فيقول: أي رب! أدنني من هذه لأستظل بظلها وأشرب من مائها. لا أسألك غيرها. فيقول: يا ابن آدم! ألم تعاهدني أن لا تسألني غيرها؟ قال: بلى. يا رب! هذه لا أسألك غيرها. وربه يعذره لأنه يرى ما لا صبر له عليها. فيدنيه منها. فإذا أدناه منها، فيسمع أصوات أهل الجنة، فيقول: أي رب! أدخلنيها. فيقول: يا ابن آدم! ما يصريني منك؟ أيرضيك أن أعطيك الدنيا ومثلها معها؟ قال: يا رب! أتستهزئ مني وأنت رب العالمين".

فضحك ابن مسعود فقال: ألا تسألوني مم أضحك؟ فقالوا: مم تضحك؟ قال: هكذا ضحك رسول الله صلى الله عليه وسلم. فقالوا: مم تضحك يا رسول الله؟ قال "من ضحك رب العالمين حين قال: أتستهزئ مني وأنت رب العالمين؟ فيقول: إني لا أستهزئ منك، ولكني على ما أشاء قادر))

واتە: دوایین كەس كە دەچێتە بەهەشتەوە كابرایەكە، جارێك بە پێ دەڕوات و جارێك بە گالگۆلكێ و جارێك ئاگر پەلاماری دەدا و ئەیسوتێنێ، كاتێك لە دۆزەخ دەربازی دەبێت ئاوڕێك لە دۆزەخ دەداتەوە، دەڵێت: پاكی و پیرۆزی بۆ ئەو زاتەی كە لە تۆ رزگاری كردم، بە راستی شتێكی بەخشیوە بە من بە كەسی تری نەبەخشیوە لە پێشین و پاشینەكان، درەختێكی پێ نیشان دەدرێت، دەڵێت: ئەی پەروەردگارا! نزیكم بكەرەوە لەو درەختە بۆ ئەوەی بچمە ژێر سێبەری و لە ئاوەكەی بخۆمەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ئەی نەوەی ئادەم لەوانەیە ئەگەر ئەمەت بۆ جێ بەجێ بكەم داوای جگە لەوەم لێ دەكەیت؟ ئەویش دەڵێت: نەخێر ئەی پەروەردگار پەیمان دەدات بە خوا چی دی داوای شتی تر نەكات، پەروەردگاری بەهانەكەی لێ وەردەگرێ، چونكە دەزانێت ئەم كابرایە ئارام ناگرێت لە سەری، پاشان نزیكی دەكاتەوە و ئەویش دەچێتە ژێر سێبەری دارەكە و لە ئاوەكەی دەخواتەوە، پاشان درەختێكی جوانتر و باشتری پێ نیشان دەدرێت و دەڵێت: ئەی پەروەردگارا! نزیكم بكەرەوە لەو درەختە بۆ ئەوەی بچمە ژێر

سێبەری و لە ئاوەکەی بخۆمەوە، داوای جگە لەوەت لێ ناکەم خوای گەورە دەفەرموێت: ئەی نەوەی ئادەم پەیمانت نەدامێ کە داوای شتی تر نەکەیت؟ دەڵێت: ئەگەر لەوە نزیکت بکەمەوە لەوانەیە جگە لەوەم لێ داوا دەکەی؟ پەیمانی دەداتێ جگە لەوەی لێ داوا نەکات و پەروەردگاریش بەهانەکەی لێ وەردەگرێت. چونکە دەزانێت ئەم کابرایە ئارام ناگرێت لە سەری، پاشان لە درەختەکە نزیکی دەکاتەوە و ئەویش دەچێتە ژێر سێبەری دارەکە و لە ئاوەکەی دەخواتەوە، پاشان درەختێکی تری پێ نیشان دەدرێت لە بەر دەرگای بەهەشت کە لە دوو درەختەکەی پێشین جوانترە و دەڵێت: ئەی پەروەردگارا! نزیکم بکەرەوە لەو درەختە بۆ ئەوەی بچمە ژێر سێبەری و لە ئاوەکەی بخۆمەوە، داوای جگە لەوەت لێ ناکەم. خوای گەورە دەفەرموێت: ئەی نەوەی ئادەم پەیمانت نەدامێ کە داوای شتی تر نەکەیت؟ دەڵێت: بەڵێ ئەی پەروەردگار، پەروەردگاریش بەهانەکەی لێ وەردەگرێت چونکە دەزانێت ئەو کابرایە ئارام ناگرێت لە سەری، پاشان لە درەختەکە نزیکی دەکاتەوە، کاتێ نزیکی درەختەکەی کردەوە، گوێی لە دەنگی بەهەشتییەکان دەبێت، دەڵێت: ئەی پەروەردگارا! بمخەرە ناو بەهەشتەوە، دەڵێت: ئەی نەوەی ئادەم چی رازیت دەکات و داوات ناهێڵێت؟ ئایا رازی دەبیت دونیا و هاوشێوەکەیت بدەمێ؟ دەڵێت: ئەی پەروەردگارا! گاڵتەم پێ دەکەی و تۆ پەروەردگاری جیهانی؟))

ابن مسعود لێرەدا پێکەنی و فەرمووی: پرسیارم لێ ناکەن بۆچی پێدەکەنم؟ وتیان: بۆچی پێدەکەنیت؟ وتی: ئاوا پێغەمبەری خواﷺ پێکەنی، وتیان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ بۆچی پێدەکەنی؟

پێغەمبەری خواﷺفەرمووی: لە پێکەنینی پەروەردگاری جیهان کاتێك پیاوەکە دەڵێت: ! گاڵتەم پێ دەکەی و تۆ پەروەردگاری جیهانی؟ ئینجا خوای گەورە دەڵێت: من گاڵتەت پێ ناکەم، بەڵام ویستم لە سەر چی بێت دەتوانم بیکەم))

ڕێزداران... ئایا لە پاش سیرات (الصراط) چی هەیە؟ دۆزەخ یان بەهەشت؟

ئەمە و چەند باسێکی تر لە بەشی داهاتوودا باس دەکەین ـ انشاء الله ـ داوا لە خوا دەکەم من و ئێوە لە ئەهلی بەهەشت بگێڕێ، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

باسی بەهەشت و دۆزەخ

وصف الجنة والنار

لە بەشی رابوردوودا لە باسی ئەو دیمەندا راوەستاین كە دڵەكانن دەهێنێتە لەرزە، كاتێ پێغەمبەری خواﷺ باسی سیرات دەكات، هەروەكو لە (صحیح البخاری و مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو سعید الخدری)یەوە تیایدا هاتوە كەوا پرسیار لە خۆشەویستی خوا ﷺ كرا دەربارەی سیرات (الجسر)؟ خۆشەویستﷺ فەرمووی: ((دحض مَزِلَّة فیه خطاطیف و كلالیب و حسك، تكون بنجد فیها شویكة یقال لها: السعدان، فیمر المؤمنون، كطرف العین، وكالبرق، وكالریح، وكالطیر، وكأجاوید الخیل والركاب، فناج مُسَلَّمٌ ومخدوش مرسل، ومكدوس في نار جهنم))، واتە: پردێكی لوسە و جێی پێخلیسكانی و تیاچوونە و قولاپ و شتی لە ناكاو فڕاندنی بە سەرەوەیە و تۆپی خڕی دركاوی بەسەرەوە لە جۆرە دركێك دەچێت لە ناوچەی نەجد هەیە كە پێی دەگوترێت سەعدان، ئیمانداران تێدەپەڕن وەكو چاوتروكان، وەكو بروسكە (تریشقە)، وەكو با، وەكو باڵندە، وەكو چاكترین ئەسپ و وەكو وشتر، كەسی وا هەیە بە سەلامەتی رزگاری دەبێت، كەسی واش هەیە بە زەحمەت و زامداری رزگاری دەبێت و كەسی واش هەیە فڕێ دەدرێتە ناو دۆزەخەوە)).

گەردنم ئازا بكەن ئەگەر بڵێم: فەرموو با كەمێك لە گەڵ ئەو كەسەدا راوەستین كە كەوتە ناو ئاگرەوە، رەنگە هەندێ كەس پێی ناخۆش بێت كاتێ باسی ئاگر و ترساندن بكەین، دەڵێت: بۆ لای خۆتانەوە باسی دەرگای تكا و بەزەیی و هیوا ناكەیت؟ بۆ باسی ترس و ترساندن دەكەیت؟

بۆ وەڵامی ئەم پرسیارە دەڵێین: بەرنامەی قورئانی پیرۆز بریتییە لە پاكراگرتنی

---

[1] ـ أخرجه البخاري (٧٤٣٩) ومسلم (١٨٣) .

ناخی مرۆڤایەتی و پەروەردە کردنی بە ترساندن و هاندان، ئەوەش باش بزانە کە بەرنامەی قورئان چاکترین و مەزنترین بەرنامەیە، بۆ نا؟ لە کاتێکدا ئەوە بەرنامەی دروستکەری مرۆڤە، هەر ئەویش باش دەزانێت کە چ شتێك باشە بۆ مرۆڤایەتی و چی شتێك خراپە بۆیان، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ ٱللَّطِيفُ ٱلْخَبِيرُ﴾ (الملك: ١٤) واتە: مەگەر خوا نازانێ کێی دروست کردوە و چۆنی دروست کردوە لە کاتێکدا زۆر وردبین و بە ئاگایە؟ کەوابوو لە خوا بترسن پیلان بۆ موسڵمانان مەگێڕن نە بە نهێنی و نە بە ئاشکرا)).

جا ناخ و نەفسی مرۆڤایەتی چاکە و خراپەی تێدایە، بەدرەوشتی و تەقوا تێدایە، حەڵاڵ و حەرام، ڕووکردنە فەرمانەکان و پشت تێکردنی، گوێڕایەڵی و سەرپێچی.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّىٰهَا ﴿٧﴾ فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَىٰهَا ﴿٨﴾ قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّىٰهَا ﴿٩﴾ وَقَدْ خَابَ مَن دَسَّىٰهَا ﴿١٠﴾﴾ (الشمس) واتە: سوێند بە نەفس و دەروونی مرۆ و بەو زاتەی دروستی کردوە بە ڕێکوپێکی.(٧) ئینجا ئیلهامی بەدکاری و پارێزگاری بۆ کرد، واتە: خێر و شەڕی بۆ روون کردەوە وە نیشانی دا چی چاکە بیکا و چی خراپە نەیکا و خۆی لێ بپارێزێ (٨) سوێند بەوانە هەموو بێ شك رزگاری بوو ئەوکەسەی کە نەفسی خۆی لە هەرچی کاری بەدوو فەسادە پاك و پوختەی کردەوە.(٩) و بەراستی ئەو کەسەش کە نەفسی خۆی بە گوناه و تاوان ئالوودە کرد نائومێد و ناموراد بوو(١٠).

جا نەفسی وا هەیە ڕوو لە خوا ناکات تەنها لە ڕێگای هاندانەوە نەبێت، ئەو نەفسانە پاك و بێگەرد و ڕێزدارن، لە ڕێگا و دەرگای تکا و بەزەیی و هیوا و هاندانەوە دێت و ملکەچ دەبێت، لەولاشەوە نەفسی وا هەیە کە ڕوو لە خوا ناکەن تەنها لە ڕێگای ترساندن و هەڕەشەوە نەبێت.

کەواتە: باش بزانە کەوا نەفسی مرۆڤەکان پێویستیان بەو بەرنامەیە، هەروەکو چۆن لە زۆربەی ئایەتە پیرۆزەکاندا دەیبینی.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿حمٓ ﴿١﴾ تَنزِيلُ ٱلْكِتَٰبِ مِنَ ٱللَّهِ ٱلْعَزِيزِ ٱلْعَلِيمِ ﴿٢﴾ غَافِرِ ٱلذَّنۢبِ وَقَابِلِ ٱلتَّوْبِ شَدِيدِ ٱلْعِقَابِ ذِى ٱلطَّوْلِ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ إِلَيْهِ ٱلْمَصِيرُ ﴿٣﴾﴾ (غافر) واتە: حا میم (١) دابەزاندنی ئەم کتێبە (قورئان) لە خوای بە دەسەڵاتی زاناوەیە (٢) تاوانپۆش وتەوبە وەرگری توندگرە، واتە: لێبووردەی گوناهانی ڕابوردوو و وەرگری پەشیمانی و تەوبە لە ئایندەدا، تۆڵە و ڕقی سەختە، خاوەن بەخشش و نیعمەتی زۆرە، هیچ پەرستراوێکی ڕاستەقینە نییە ئەو نەبێ گەڕانەوەی هەموان هەر دێتەوە لای ئەو، چارەنووس و پاداش هەر لای ئەوە.(٣)

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿نَبِّئْ عِبَادِىٓ أَنِّىٓ أَنَا ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٤٩﴾ وَأَنَّ عَذَابِى هُوَ ٱلْعَذَابُ ٱلْأَلِيمُ ﴿٥٠﴾﴾(الحجر: ٥٠) واتە: ئەی موحەممەد ﷺ تۆ بەندەکانم ئاگادار بکە کە بە ڕاستی هەر خۆمم زۆر لێبووردەو زۆریش میهرەبان و دلۆڤانم (٤٩) سزاشم سزای زۆر بەژان و ئێش پێگەیەنەرەو وێنەی نییە، بەڵام لێبووردنیشم پێش سزام کەوتوە (٥٠).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قُلْ يَٰعِبَادِىَ ٱلَّذِينَ أَسْرَفُوا۟ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا۟ مِن رَّحْمَةِ ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَغْفِرُ ٱلذُّنُوبَ جَمِيعًا ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾ وَأَنِيبُوٓا۟ إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا۟ لَهُۥ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ ٱلْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿٥٤﴾ وَٱتَّبِعُوٓا۟ أَحْسَنَ مَآ أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ ٱلْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾ أَن تَقُولَ نَفْسٌ يَٰحَسْرَتَىٰ عَلَىٰ مَا فَرَّطتُ فِى جَنۢبِ ٱللَّهِ وَإِن كُنتُ لَمِنَ ٱلسَّٰخِرِينَ ﴿٥٦﴾ أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ ٱللَّهَ هَدَىٰنِى لَكُنتُ مِنَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾ أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى ٱلْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِى كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ بَلَىٰ قَدْ جَآءَتْكَ ءَايَٰتِى فَكَذَّبْتَ بِهَا وَٱسْتَكْبَرْتَ وَكُنتَ مِنَ ٱلْكَٰفِرِينَ﴾(الزمر) واتە: ئەی موحەممەد ﷺ لە منەوە بڵێ: ئەی بەندەکانی من! ئەی ئەوانەی ستەم و زیادە ڕۆییتان لە خۆتان کردوە! ئێوە لە ڕەحمەت و میهرەبانی خوا بێ ئومێد مەبن. بە

ڕاستی خوا لە هەموو گوناحێ خۆش ئەبێ دیارە ئەم بانگەشەیە بۆ تەواوی تاوانبارانە کە بگەڕێنەوە بۆ لای خوا، ئەگەرچی گوناهیشیان بە ئەندازەی کەفی سەر زەریاکان بێ. چونکە ئەوە لێبووردە و میهرەبان.(٥٣) بگەڕێنەوە و بۆ لای خواوەندتان و ملکەچی فەرمانی ئەوبن پێش ئەوە سزاکەتان بۆ بێ دواییش ئیتر لە لایەن هیچ کەسێکەوە یارمەتی نادرێن.(٥٤) لە باشترین نامە کە پەروەردگارتان دای بەزاندوە بۆتان، پەیرەوی بکەن، واتە: پەیڕەوی لە قورئان بکەن. پێش ئەوەی کتوپڕ سزاکەتان بۆ بێت، هەستیش بە خۆتان نەکەن، تا شتێ بکەن بۆ خۆتان(٥٥) نەوەك کەسێ بڵێ: ئەی داخ لەسەر کەمتەرخەمیم لەلای خواو لە گوێڕایەڵی خوا، بێ شك لە گاڵتەکەرانیش بووم بە ئایینی خوا و کتێبی خوا، واتە: جگە لە سەرپێچیم گاڵتەیشم بە موسڵمانان ئەکرد (٥٦) یان بڵێ: ئەگەر خوا ڕێنموونی بکردمایە، لە پارێزکاران ئەبووم (٥٧) یان کاتێ سزای خوا دەبینێ بڵێ، بریا جارێکی تر دەگەڕامەوە بۆ دونیا و لە گەڵ چاککاران ئەبووم (٥٨) خوا ئەفەرموێ: بەڵێ... خوا گەلێ ئایەت و نیشانەکانی منت بۆ هات، بە درۆت زانی و بڕوایشت نەهێنا بایی بوویت و بوویتە کافر و بێباوەڕ (٥٩).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ﴿١﴾ ٱلَّذِى جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُۥ ﴿٢﴾ يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُۥٓ أَخْلَدَهُۥ ﴿٣﴾ كَلَّا ۖ لَيُنۢبَذَنَّ فِى ٱلْحُطَمَةِ ﴿٤﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا ٱلْحُطَمَةُ ﴿٥﴾ نَارُ ٱللَّهِ ٱلْمُوقَدَةُ ﴿٦﴾ ٱلَّتِى تَطَّلِعُ عَلَى ٱلْأَفْـِٔدَةِ ﴿٧﴾ إِنَّهَا عَلَيْهِم مُّؤْصَدَةٌ ﴿٨﴾ فِى عَمَدٍ مُّمَدَّدَةٍۭ ﴿٩﴾﴾ (الهمزة) واتە: سزای سەخت بۆ هەموو توانج گرێکی عەیبگر، واتە: ئەو کەسەی ناوی خەڵك بە خراپە دەبا و بە شوێن کەم و کوڕی و نەنگدا دەگەڕێ (١) ئەو کەسەی کە ماڵێکی زۆری کۆ کردەوە و هەر خەریکی ژماردنی بوو، ئیتر بێ لێکدانەوەی حەڵاڵ و حەرام، واتە: ئەوانە کە ناوی خەڵکی دەبەن ئەو دەوڵەمەندانەن بە هۆی سامانەکانیانەوە خۆ بە گەورە دەگرن و بەسووك سەیری خەڵکی دەکەن (٢) وا خەریکە بە دونیاوە پێی وایە کە ماڵ و سامانەکەی بە ئێجگاری لە دونیادا دەهێڵێتەوە و هەرگیز نامرێ، بۆیە ڕەفتاری وا

دەکات (٣) با وانەزانێت سوێند بە خوا بە سووکی و ریسوایی فڕێ دەدرێتە ناو تێکشکێنەرە وە (الحطمة)(٤) تۆ چوزانیت ئەو تێشکێنەرەیە چییە، ئەگەر خوا بۆت باس نەکات.(٥) ئاگرێکی هەڵکراوی بڵێسەداری خوایە، واتە: بە فەرمانی ئەو و فریشتەی ئەوی لەسەرە (٦) ئەو ئاگرێکی وایە رووەکاتە بنۆکەی دڵەکان و پەڕەی دڵەکان دەسوتێنێ کە سەرچاوەی کوفر بوون (٧) بە راستی ئەو (ئاگرە) دەورەی داون و لە سەریان داخراوە و داپۆشیون، نە هەوای تێ دەچێ و نە هەوای لێ دەڕواتە دەرەوە (٨) ئەوان بەسراونەوە لە ناو چەند کۆڵەکەیەکی درێژکراوەدا، واتە: بە هیچ شێوەیەك رێگای دەرچوونیان نییە و قوتار نابن (٩).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَصْحَٰبُ ٱلْيَمِينِ مَآ أَصْحَٰبُ ٱلْيَمِينِ ﴿٢٧﴾ فِى سِدْرٍ مَّخْضُودٍ ﴿٢٨﴾ وَطَلْحٍ مَّنضُودٍ ﴿٢٩﴾ وَظِلٍّ مَّمْدُودٍ ﴿٣٠﴾ وَمَآءٍ مَّسْكُوبٍ ﴿٣١﴾ وَفَٰكِهَةٍ كَثِيرَةٍ ﴿٣٢﴾ لَّا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ ﴿٣٣﴾ وَفُرُشٍ مَّرْفُوعَةٍ ﴿٣٤﴾ إِنَّآ أَنشَأْنَٰهُنَّ إِنشَآءً ﴿٣٥﴾ فَجَعَلْنَٰهُنَّ أَبْكَارًا ﴿٣٦﴾ عُرُبًا أَتْرَابًا ﴿٣٧﴾ لِّأَصْحَٰبِ ٱلْيَمِينِ ﴿٣٨﴾ ثُلَّةٌ مِّنَ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٣٩﴾ وَثُلَّةٌ مِّنَ ٱلْءَاخِرِينَ ﴿٤٠﴾ وَأَصْحَٰبُ ٱلشِّمَالِ مَآ أَصْحَٰبُ ٱلشِّمَالِ ﴿٤١﴾ فِى سَمُومٍ وَحَمِيمٍ ﴿٤٢﴾ وَظِلٍّ مِّن يَحْمُومٍ ﴿٤٣﴾ لَّا بَارِدٍ وَلَا كَرِيمٍ ﴿٤٤﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَبْلَ ذَٰلِكَ مُتْرَفِينَ ﴿٤٥﴾ وَكَانُوا۟ يُصِرُّونَ عَلَى ٱلْحِنثِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٤٦﴾ وَكَانُوا۟ يَقُولُونَ أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَٰمًا أَءِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٤٧﴾ أَوَءَابَآؤُنَا ٱلْأَوَّلُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ إِنَّ ٱلْأَوَّلِينَ وَٱلْءَاخِرِينَ ﴿٤٩﴾ لَمَجْمُوعُونَ إِلَىٰ مِيقَٰتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿٥٠﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا ٱلضَّآلُّونَ ٱلْمُكَذِّبُونَ ﴿٥١﴾ لَءَاكِلُونَ مِن شَجَرٍ مِّن زَقُّومٍ ﴿٥٢﴾ فَمَالِـُٔونَ مِنْهَا ٱلْبُطُونَ ﴿٥٣﴾ فَشَٰرِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ ٱلْحَمِيمِ ﴿٥٤﴾ فَشَٰرِبُونَ شُرْبَ ٱلْهِيمِ ﴿٥٥﴾ هَٰذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ ٱلدِّينِ ﴿٥٦﴾﴾ (الواقعة) واتە: یارانی لای راست، چین یارانی لای راست؟ واتە: چەند بەختەوەر و لە کامەرانی دان (٢٧) لە ژێر سێبەری داری مۆردی بێ دڕکدان لە جێگەی هەر درکێکدا بەرێکە (٢٨) لە بن سێبەری داری مۆزی بەر بەسەر یەککەوتوودان، لە بەر زۆری مۆزەکەی قەدی لاسکەکەی دیار نییە (٢٩) لە ژێر سێبەری بەردەوام و دوور و درێژدان کە هەرگیز خۆری نایسرێتەوە و هەمیشە هەر سێبەرە (٣٠) لە نزیکی تاڤگە و ئاوێکدان

دەڕژێتە خوار (٣١) لە ناو میوەیەکی زۆردان (٣٢) نە دەبڕدرێ و نە قەدەغە دەکرێ (٣٣) لە سەر رایەخگەلێکی بە نرخن (٣٤) بە راستی ئێمە بەهەشتمان درووستکردوون بە دروستکردنێکی تازە، شۆخ و شەنگ و جوان، وەك ژنانی دونیا نین هەندێ گۆڕانیان بە سەردا بێت (٣٥) کردوومانن بە کچ، واتە: هەمیشە کچن و وەك کیژانی شوونەکردوون.(٣٦) مێرد خۆشەویستانێ هاوساڵ و هاوتەمەن (٣٧) ئەمانە هەموو بۆ یارانی لای راست و بەختەوەرن، ئەوانەی کە نامەی کردەوەیان بە دەستی راستیانەوە ئەدرێ (٣٨) کۆمەڵێکی زۆرن لە پێشینان (٣٩) کۆمەڵێکی زۆریش لە پاشینان. هەمووی واتە: پێشینان و پاشینان لە ئوممەتی پێغەمبەرن (٤٠) یارانی لای چەپ، چین یارانی لای چەپ؟ مەگەر خوا بزانێ حاڵیان چەند خراپە! ئەو کەسانەن کە نامەی کارەکانیان بە دەستی چەپیانەوە دەدرێت (٤١) لە ناو گەرمای ئاگرێکی دۆزەخ و ئاوێکی کوڵ بە کوڵدان (٤٢) لە ژێر سێبەری چڕە دووکەڵێکی زۆر رەشدان (٤٣) نە سێبەرێکی فێنکە لە گەرما کەم بکاتەوە، وەنە دیمەنێکی جوانیشی هەیە (٤٤) چونکە ئەوانە لە پێش ئەوەدا ـ واتە: لە دونیادا ـ لە ناو نیعمەتدا رایان دەبوارد گوێیان بەوە نەئەدا کە پەیامبەرەکەیان پێی رائەگەیاندن، بۆیە وا ئێستا دووچاری ئەو سزایە بوون (٤٥) ئەوان هەردەم سوور بوون لە تاوانە گەورەکە، واتە: لە سەر شیرك (٤٦) هەمیشە دەیانوت: ئایا کاتێ مردین و بووینە گڵ و ئێسك، ئایا بە تەئکیدی زیندوو ئەکرێینەوە؟! (٤٧) هەتا باوباپیرانی پێشینانیشمان؟!(٤٨) ئەی موحەممەد بڵێ: بێ گومان پێشینان و پاشینان و هەموو (٤٩) کۆ ئەکرێنەوە بۆ کاتی رۆژێکی دیاریکراو، ئەویش کاتی رۆژی قیامەتە.(٥٠) پاشان ئێوە ئەی لاڕێ و گومڕا و کافر و نکۆڵی کەران!(٥١) بێ گومان لە بەرو بوومی (زەققوم) درەختێکە لە ناوەراستی دۆزەخدا ـ ئەخۆن (٥٢) لە بەر زۆر برسێتی، ورگ و زگتانی لێ پڕ ئەکەن گوێ بە تام و چێژی زۆر ناخۆشیشی نادەن (٥٣) ئەوسا لەبەر تینوویەتی لە ئاوێکی زۆر گەرم بە کوڵیشی بە سەردا دەکەن (٥٤) ئێوەش هەروەکو وشتری تینوو کە دەردی (هویام) ی گرتبێ و هیچ کات تێر ئاو نەبێ دەخۆنەوە و تێر ئاویش نابن (٥٥) ئەمەیە خۆراك و ئاو و میوانداری خوانەناسان لە رۆژی پاداشت (٥٦).

خۆشەویستان.. ئەمە چەند ئایەتێکی قورئانی پیرۆز بوو، ئەوەش بزانە ئەو ئایەتانەی کە هاندان و ترساندنی کۆ کردبێتەوە زۆر زۆرن، ناخ و نەفسەکان پاك نابنەوە ئیللا بەو دوانە نەبێت، کەواتە هاندان و ترساندن هەردوو پێویستە.

جا (ترس و تکا) دووباڵی یەك باڵندەن، ئەو باڵندەیە هەرگیز ناتوانێ بفرێت بە ئاسماندا بە بێ ئەو دوو باڵە پێکەوە ئەگەر بە تەنها باڵێك بفرێت بە ئاسماندا و بەرز بووەوە و بۆ ماوەیەك سەرکەوت هەرچەندە ئەو ماوەیە زۆر بێت، ئەوا دڵنیابە هەردەبێت بکەوێت و ئەو تەنها باڵەشی بشکێت.

بۆیە ئەگەر هەستت کرد ترس زاڵ بوە بە سەرتدا ئەوا هەوڵ بدە تکاکردنەکە زاڵ بکە، یان ئەگەر تکاکردنەکە زاڵ بوو بە سەرتدا هەوڵ بدە ترسەکە زاڵ بکە.

ابن القیم فەرموویەتی[1]: ((دڵەکان لە کاتی فرێنیدا بۆ لای خوا وەکو باڵندەیەکە، خۆشەویستی خوا سەری باڵندەکەیە، ترس و تکا هەردوو باڵەکەیەتی، هەرکاتێك ئەو دوو باڵەی لە دەست بدات ئەوا دەبێتە نێچیری هەموو راوچی و درندەیەك، بەڵام پێشینان (السلف) وایان بە باش زانیوە کەوا باڵی ترسەکە بەهێزتر بێت بە سەر باڵی تکاکردنەکەدا، بۆ ئەوەی لە کاتێ دەرچوون لەم دونیایەدا باڵی تکاکردن بە هێزدەبێت بە سەر باڵی ترسەکەدا.. ئەمەشە ڕێگا و بەرنامەی سلیمان و جگە لەو، دەڵێت: پێویستە دڵەکان ترسەکە زاڵ بێت بە سەریدا، چونکە ئەگەر تکاکردنەکە زاڵ بێت ئەوا خراپ دەبێت)).

هەروەها دەڵێت[2]: ((أبو علی الروذباري فەرموویەتی: ترس و تکا وەکو دوو باڵی باڵندەیەکن ئەگەرهاوسەنگ و هاوتا بوون ئەوا باڵندەکە هاوسەنگ دەبێت و بەرێك و پێکیی دەفرێت، بەڵام ئەگەر یەکێ لە باڵەکانی کەمی کرد ئەوا باڵندەکە کەمی تێدەکەوێت، ئەگەر باڵەکە ڕۆیشت ئەوە لە مردنەوە نزیکە)).

بە (حسن البصری)یان گوت[3]: ((ئەی باوکی سەعید، چی بکەین؟ لای هەندێ

---

١ ـ مدارج السالكين (٥١٧/١) .

٢ ـ المصدر السابق (٣٦/٢) .

٣ ـ أخرجه أبو نعيم في (الحلية) (١٥٠/٢) وابن أبي الدنيا في (الوجل والتوثق بالعمل) (٢٨) برقم (٣) والمزي في (تهذيب الكمال) (١١٤/٦) وذكره الغزالي في (الإحياء) (١٦٢/٤) .

كەس دادەنیشین ئەوانیش دەماترسێنن تا رادەیەك خەریكە دڵـەكانمان دەفڕێت لـە ترساندا. ئەویش فەرمووی: سوێند بە خوا ئەگـەر تێكـەڵی كەسانێك بێـت بترسـێنن لەم دونیایەدا تاكو لە دوارۆژدا لە ئەمان و ئاسایشیدا بیت، باشترە لـەوەی هـاوڕێتی كەسانێك بكەی لەم دونیایەدا ئارامی و ئەمانت پێ ببەخشن تا توشی ترس ببیت لـە دوارۆژدا)).

لە فەرموودەیەكدا كە (ابو نعیم) لە (الحلیە) دا و (الطبراني) لە (مسند الشامیین) لە فەرموودەی (شداد ی كوڕی أوس) ەوە ریوایەتیان كردوە، هەروەها (ابن حبان)و (البیهقی) لە (الشعب)دا و(البزار) و (شیخ الالبانی) لە (الصحیحە)[1]دا لە فـەرموودەی (ابو هریرە)وە ریوایەتیان كردوە لە پێغەمبەری خوداوەﷺ دەفەرموێت: ــ ((قـال الله تعالى: وعزتي! لا أجمع على عبدي خوفين و أمـنين، إذا خـافني في الـدنيا أمنتـه يـوم القيامـة، و إذا أمـنني في الـدنيا أخفتـه يـوم القيامـة)) واتـە: ((خـوای گـەورە دەفەرموێت: ــ سوێند بە عیززەتی خۆم! لە سەر هیچ بەندەیـەكم دوو تـرس و دوو دڵنیایی كۆ ناكەمەوە.. ئەگەر لە دونیادا لێم دڵنیا بوو ئەوا لە دوارۆژدا دەیترسێنم.. وە ئەگەر لە دونیادا لێم ترسا ئەوا لە دوارۆژدا دڵنیای دەكەم)).

پێغەمبەری خواﷺ باس و وەسفی ئاگری بە شێوەیەكی زۆر ورد و سەیر كردوە.

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت ـ هەروەكو لـە هـەردوو كتـێبی (صـحیح)[2]دا لـە فەرموودەی (ابو هریرە)ەوە هاتوە ـ : ((ناركم هـذه الـتي يوقـد ابـن آدم، جـزء مـن سبعين جزءاً من حر جهنم) قالوا: والله، إن كانت لكافية، يا رسول الله! قال: ((فإنها فُضلت عليها بتسعة وستين جزءاً، كلها مثل حرها)) واتە: ئەم ئاگرەی كە ئـادەمیزاد بۆ سوتاندن بە كاری دێنن بەشـێكە لـە حـەفتا بەشـی گـەرمی دۆزەخ، فـەرموویان: سوێند بە خوا، ئەگەر هەر ئەمەش بوایە بەس بوو ئەی پێغەمبەری خواﷺ، ئەویش

---

١ ـ أخرجه ابن حبان في (صحيحه) (٦٤٠) والبيهقي في (الشعب) (٧٧٧) ورواه البزار، كما في كشف الأستار (٧٤/٤) عن أبي هريرة ورواه البزار في المصدر نفسه عن الحسن مرسلا، ورواه ابن المبارك في (الزهد) (١٥٧) مرسلا وابو نعيم في (الحلية) (٢٧٠/١) و (٩٨/٦) والطبراني في (مسند الشاميين) (٤٦٢ ، ٣٤٩٥) وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٧٤٢، ٢٦٦٦).

٢ ـ أخرجه البخاري (٣٢٦٥) ومسلم (٢٨٤٣) واللفظ له.

فەرمووی: لە راستیدا ئاگری دۆزەخ شەست و نۆ پلەی زیاترە لەو، هەر بەشێكی بە وێنەی ئەو گەرمە)).

ئایا هیچ كەسێك دەتوانێت تەنها پەنجەیەكی لە سەر مۆمێك رابگریً؟ سوێند بە خوا هیچ كەسێك ناتوانێت.

ئایا دەیهێنیتە پێش چاوی خۆت بیرێك لە بیر نەوتەكان ئاگری تێچوە و گڕ دەگریً؟ ئایا ئەو دیمەنەت بینیوە؟ بزانە كە ئاگری دۆزەخ شەست و نۆ جار بە قەد ئەو ئاگرە مەزنەی دونیا بە گڕترە؟ بەڵكو پێغەمبەری خواﷺ دەربارەی ئەو ئاگرە فەرموویەتی: هەروەكو لە (صحیح مسلم)[1] دا لە فەرموودەی (ابن مسعود) ەوە هاتوە ((يُؤْتَى بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ زِمَامٍ، مَعَ كُلِّ زِمَامٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ يَجُرُّونَهَا)) واتە: دۆزەخ دەهێنرێت حەفتا هەزار جلەوی هەیە، لە گەڵ هەر جڵەوێكدا حەفتا هەزار فریشتە هەن رایدەكێشن)).

ئایا ئەو ئاگرە بە هەموو ئەو گڕ و تین و بڵیسەوە دێتە پێش چاوت؟ ئایا ئارام دەگریت لە سەر سزاكەی؟ ئایا ـ خوشكە بەرێزەكەم ـ ئارام دەگریت لەسەر ئەو سزا سەختە، سزای ئاگری دۆزەخ؟

لە (صحیح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هریرە)ەوە دەڵێت: ((كنا مع رسول الله ﷺ إذ سمع وجبة، فقال النبي: ((تدرون ما هذا؟)) قال: قلنا: الله ورسوله أعلم. قال: هذا حجر رمي به في النار منذ سبعين خريفاً، فهو يهوي في النار الآن، حتى انتهى الى قعرها)) واتە: لە كاتێكدا ئێمە لە خزمەت پێغەمبەردا بووین ﷺ گوێی لە گرمەیەك بوو، پێغەمبەریش ﷺ فەرمووی: ((دەزانن ئەوە چی بوو؟)) وتمان: خوا و پێغەمبەركەی ﷺ زاناترن، فەرمووی: ئەوە بەردێك بوو فڕێدرایە ناو دۆزەخەوە، حەفتا پایز (ساڵ) رۆدەچێت ئێستا گەیشتە بنی دۆزەخ)).

سوێند بە خوا هیچ كەسێك لە ئێمە بەرگەی گەرمی هاوین ناگرێت ئەگەر زیاد بكات و توند بوو، ئەی رات چۆنە بەرامبەر ئاگر؟ ئەو گەرمایییەی كە توشمان دەبێت

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٨٤٢) .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٨٤٤) .

لە هاویندا ئەوا هەناسەی دۆزەخە، لە هەردوو کتێبی (صحیح)[١] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هریرە) ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((أشتكت النار الى ربها، فقالت: يا رب أكل بعضي بعضاً، فأذن لها بنفسين: نفس في الشتاء ونفس في الصيف، فهو أشد ما تجدون من الحر، وأشد ما تجدون من الزمهرير)) واتە: ئاگری دۆزەخ لە لای پەروەردگاری خۆی سکالای کرد و وتی: پەروەردگارا! من هەندێکم هەندێکی تری خواردم، خوای گەورە روخسەتی دوو هەناسەی پێدا: هەناسەیەك لە زستاندا و هەناسەیەك لە هاویندا،جا سەختترین گەرما و سەخترین سەرما کە دەیبینین لەوەوە هاتوە))

ئایا ئەو دیمەنەت دێتە پێش چاو؟

بەڵکو بیهێنە بە بیری خۆتدا سوکترین سزای دۆزەخ ئاخۆ لە چی حاڵێکدا بێت؟ سزاکە چییە؟

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[٢]دا هاتوە لە فەرموودەی (النعمان ی کوڕی بشیر)ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((إن أهون أهل النار عذاباً يوم القيامة لرجل توضع في أخمص قدميه جمرتان، وفي لفظ: ((جمرة)) وفي لفظ: ((له نعلان و شراكان من نار، يغلي منهما دماغه، كما يغلي المرجل، ما يرى أن أحداً أشد منه عذاباً، وإنه لأهونهم عذاباً)) واتە: سووکترین سزای ئەهلی دۆزەخ سزای کەسێکە کە دوو سکڵ لە ژێر پێیدا دادەنێن، لە ریوایەتێکی تردا: سکڵێك، لە ریوایەتێکی تردا: جووتێ نەعلی ئاگرینی لە پێدایە، مێشکی سەری پێیانەوە دەکوڵێ وەك چۆن مەنجەڵی ئاو دەکوڵێ، بەڵام لە گەڵ ئەوەشدا وا نابینێت کە کەس لەو سزای سەختتر بێت، کەچی ئەو لە هەموویان سزای سووکترە)).

لە ئاگردا سزایەکی تر هەیە خوای گەورە سزای خاوەن تاوانە گەورەکانی پێدەدا، لە (مسند أحمد) و (مصنف ابن أبی شیبە) و (البخاری) لە (الأدب المفرد)و (الترمذي) هاتوە کە فەرموودەیەکی (حسن)[٣] ە لە ڕێگای (عمرو ی کوڕی شعیب)

---

١ ـ أخرجه البخاري (٥٣٧) وانظر (٣٢٦٠) ومسلم (٦١٧) .

٢ ـ أخرجه البخاري (٦٥٦١ ، ٦٥٦٢) ومسلم (٢١٣) .

٣ ـ أخرجه أحمد (١٧٩/٢) وابن أبي شيبة في (المصنف) (٩٠/٩) ونعيم بن حماد في زوائد (الزهد) لابن المبارك (١٩١) والبخاري في (الأدب المفرد) (٥٥٧) والحميدي (٥٩٨) والترمذي (٤٧) (٢٤٩٢) وقال: حسن صحيح وحسنه الشيخ الألباني في (صحيح الجامع) (٨٠٤٠) و (المشكاة) (٥١١٢) .

ەوە لە باوکییەوە ئەویش لە باپیرییەوە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((یحشر المتکبرون یوم القیامة أمثال الذر، في صور الرجال، یغشاهم الذل من کل مکان، فیساقون الی سجن في جهنم یسمی بولس، تعلوهم نار الأنیار، یسقون من عصارة أهل النار، طینة الخبال)).

باش بزانە کە دۆزەخییەکان ئامادەن هەموو سەروەت و سامان و کەس و کاریان ببەخشەن و بیکەنە فیدیە لە پێناوی ئەوەی لەو ئاگرە ڕزگاریان بێت، بەڵکو ئامادەن هەموو دونیا ببەخشن بۆ ئەوەی لە سزای خوای گەورە ڕزگاریان بێت: بەڵام ئەوە زۆر زۆر دوورە ! !

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يُبَصَّرُونَهُمْ يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ ﴿١١﴾ وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ ﴿١٢﴾ وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ ﴿١٣﴾ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يُنْجِيهِ ﴿١٤﴾ كَلَّا إِنَّهَا لَظَى ﴿١٥﴾ نَزَّاعَةً لِلشَّوَى ﴿١٦﴾ تَدْعُو مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّى ﴿١٧﴾ ﴾(المعارج) واتە: بە یەکتر نیشان دەدرێن و یەکتریش دەناسن، تاوانبار حەز دەکات بۆ ڕزگار بوونی خۆی لە سزای ئەو ڕۆژە بریتی بدات بە کوڕەکانی (١١) هاوسەرەکەی و براکەی (١٢) وە بەو عێلەی لە خۆی دەگرت و پەنای دەدا (١٣) وە ئەوەی لە سەر زەوی هەیە گشتی بدا لە پاشا ڕزگاری بکات، خۆ ڕزگاری نابێ، ئەگەرچی ئەوانەیش بکاتە بریتی بۆ خۆی وەك ئەفەرموێ: (١٤) نەخێر، بریتیت لێ وەرناگرێ، دەسا دەست کۆتاکە بە ڕاستی ئەو ئاگرە ئاگرێکی بلێسەداری وایە (١٥) داماڵێنەرە بۆپێستی سەر، واتە: پێسی سەر هەڵدەقرچێنێ و هەڵی دەکەنێ و دەیبا (١٦) ئەو ئاگرە ئەو کەسە بانگ دەکات لە دونیادا پشتی لە هەق و ڕاستی کردبێ و ڕووی لە فەرمانی خوا وەرچەرخاندبێ (١٧).

خوای پاك و بێگەرد دەفەرموێت: ﴿ وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ مِنْ سُوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَبَدَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ ﴾ (الزمر: ٤٧) واتە: ئەگەر بە ڕاستی هەرچی لەم زەویەدایە و ئەوەندەی تریشی لە گەڵدا بێت، هی ستەمکاران و کافران بێ لە بەر سزای توندی قیامەت

ئامادەن بیکەنە بارتەقاو فیدیەی خۆیان، تا رزگار ببن)).

خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَوْ أَنَّ لَهُم مَّا فِي ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُۥ مَعَهُۥ لِيَفْتَدُواْ بِهِۦ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٣٦﴾ يُرِيدُونَ أَن يَخْرُجُواْ مِنَ ٱلنَّارِ وَمَا هُم بِخَٰرِجِينَ مِنْهَا ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٣٧﴾﴾(المائدة) واتە: ئەوانەی خوانەناس و بێباوەڕن ئەگەر هەرچی خێر و بێرێك لە زەویدایە هی ئەوان بێت و ئەوەندەی تریشی لە گەڵ بخەن، بۆ ئەوەی (فیدیە) و بریتی بێ بۆ خۆ رزگار کردنیان، لە سزای رۆژی قیامەت لێیان وەرناگیردرێ و سزایەکی ئێش پێگەیەنەریشیان بۆ هەیە (٣٦) هەمووکات هەوڵ دەدەن و دەیانەوێ لەو ئاگر و سزایە بێنە دەرێ و خۆ رزگار بکەن بەڵام هەرچی هەوڵ بدەن هەرگیز لێی نایەنە دەرێ و دەرباز نابن و سزایەکی نەبڕاوەشیان بۆ دەبێ (٣٧).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَمَاتُواْ وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَن يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِم مِّلْءُ ٱلْأَرْضِ ذَهَبًا وَلَوِ ٱفْتَدَىٰ بِهِۦٓ ۗ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَا لَهُم مِّن نَّٰصِرِينَ﴾آل عمران: ٩١، واتە: بێ گومان ئەوانەی کە بێ باوەڕ بوون و هەر بە بێ باوەڕیش مردوون، بێ گومان هەر یەکەیان ئەگەر بڕی ئەم زەوییە زێڕیش بۆ کەفارەتی گوناهی خۆی بدا، هەرگیز لێی وەرناگیردرێ ئەوانە سزای ئێش پێگەیەنەریان بۆ دەبێ و هیچ یارمەتیدەرێکیش بە هانایانەوە نایە)).

خوای گەورە دەفەموێت: ﴿لِلَّذِينَ ٱسْتَجَابُواْ لِرَبِّهِمُ ٱلْحُسْنَىٰ ۚ وَٱلَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُواْ لَهُۥ لَوْ أَنَّ لَهُم مَّا فِي ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُۥ مَعَهُۥ لَٱفْتَدَوْاْ بِهِۦٓ ۚ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمْ سُوٓءُ ٱلْحِسَابِ وَمَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ ٱلْمِهَادُ﴾ (الرعد: ١٨) واتە: بۆ ئەوانەی وا وەڵامی بانگێشتەکەی پەروەردگاریان دایەوە، لە رۆژی قیامەتدا پاداشی چاکتر و بەهەشتیان بۆ هەیە و ئەوانەیش کە وەڵامی بانگهێشتەکەیان نەدایەوە و بڕوایان نەهێنا ئەگەر تەواوی ئەوەی لە زەویدایە هی ئەوان بێت و ئەوەندەی تریشی لە گەڵ بێ هەموو بدەن بۆ

ڕزگاربوونى خۆيان لە سزا و بيانەوێت خۆيان بكڕنەوە، دەيدەن و هێشتا لێيان وەرناگيرێ و ڕزگار نابن ئەوانە لە ڕۆژى دواييدا حيسابێكى سەختيان بۆ هەيە، واتە: كارى ورد و درشتيان دەهێنرێتە پێش چاو، ئەوسا چاكەكانيان لێ وەرناگيرێ، چونكە بۆ خوايان نەكردوە لە خراپەكانيشيان نابووردرێ و جێگايشيان دۆزەخە، ئاى چ جێگايەكى خراپە دۆزەخ)).

لە هەردوو كتێبى (صحيح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەى (أنس)ەوە كەوا پێغەمبەرى خواﷺ فەرموويەتى: ((يقول الله تبارك وتعالى لأهون أهل النار عذاباً، لو كانت لك الدنيا وما فيها، أكنت مفتديا بها؟ فيقول: نعم، فيقول: قد أردت منك أهون من هذا وأنت في صلب آدم: أن لا تشرك ـ أحسبه قال: ولا أدخلك النار، فأبيت إلا الشرك)) واتە:خواى گەورە بەو كەسەى كە سووكترين سزاى هەيە لە دۆزەخدا دەفەرموێت: ئەگەر هەموو دونيا و ئەوەى تيايدايە موڵكى تۆ بوايە ئايە دەتكرد بە فيديە بۆ ئەوەى خۆت ڕزگار بكەيت؟ ئەويش دەڵێت: بەڵێ، خواى گەورە دەفەرموێت: من زۆر لەوە سووكترم لێت دەويست كاتێك تۆ لە پشتى ئادەمدا بوويت، كە هاوەڵم بۆ بڕيار نەدەيت ـ وابزانم گوتى: منيش ناتخەمە ئاگرەوە، كەچى تۆ ڕازى نەبوويت و هاوەڵت بۆ بڕيار دام)).

بەڵكو دۆزەخييەكان خۆزگە بە مردن دەخوازن، بۆ ئەوەى لە سزاى ئاگر ڕزگاريان بێت، بەڵام خواى گەورە لە سەر ئەوان سزا و نەمرى نوسيوە و تا ئەبەد دەمێننەوە، خواى گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَادَوْا يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ قَالَ إِنَّكُم مَّاكِثُونَ﴾ (الزخرف: ٧٧) واتە: ئەوجا هانا دەبەن بۆ دەرگاوانى دۆزەخ و بانگ دەكەن.. ئەى ماليك! با پەروەردگارت بڕيار بدات بۆمان بە مردن، تا لەو سزايە ڕزگار ببين، ماليكيش پێيان ئەڵێ: هەر لێرە دەمێنن و ڕزگار بوونتان بۆ نييە)).

خواى گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ﴿٢١﴾ لِّلطَّاغِينَ مَآبًا ﴿٢٢﴾ لَّابِثِينَ فِيهَا أَحْقَابًا ﴿٢٣﴾ لَّا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ﴿٢٤﴾ إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ﴿٢٥﴾﴾(النبأ) واتە:

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٣٣٤) ومسلم (٢٨٠٥) واللفظ له .

بە ڕاستی دۆزەخیش دەمێکە چاوەڕوانی بێ بڕوایان دەکات (٢١) بۆ یاخیبووان جێگا و مەنزڵگەیە (٢٢) هەزارەها ساڵی بێ سنوور و نەبڕاوە تیا دەبن، واتە: هەرگیز ڕزگاریان نابێ لێی (٢٣) هیچ فێنکییەك و شەرابێکی خۆشی تیا ناچێژن بۆ سووك بوونی گەرماکەی، بەڵکو هەر ئاوا لەو حاڵەتە زۆر تەنگ و ناخۆشەدا دەمێننەوە (٢٤) جگە لە ئاوێکی (زۆر گەرم و کوڵیو) کیم و چڵکی دۆزەخیان (٢٥) ئەویش پاداشتێکی پڕاوپڕە بەرامبەر بە کردەوەکانیان، واتە: لەو پاداشەدا ستەمیان لێ نەکراوە، چونکە بە ڕاستی ئەوانە لە دونیادا بە تەمای لێپرسینەوەی ئەمرۆژە نەبوون (٢٦).

خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُواْ وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُم مِّنْ عَذَابِهَا كَذَٰلِكَ نَجْزِى كُلَّ كَفُورٍ ﴿٣٦﴾ وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ فِيهَا رَبَّنَآ أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَٰلِحًا غَيْرَ ٱلَّذِى كُنَّا نَعْمَلُ أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُم مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَن تَذَكَّرَ وَجَآءَكُمُ ٱلنَّذِيرُ فَذُوقُواْ فَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ﴾(فاطر)

واتە: بۆ ئەو کەسانە کە کافر و بێ باوەڕن، ئاگری دۆزەخ هەیە بڕیاری مردنیان بۆ نادرێ تا بمرن و لەو سزایە ڕزگار ببن شتێکیش لە سزای دۆزەخیان لێ سووك ناکرێ هەر ئا بەو جۆرەیە - وەك ئەوانە - هەموو بێ بڕوایەك سزا ئەدەین (٣٦) لە دۆزەخدا بە زۆرە زۆر هاوار ئەکەن و ئەڵێن: پەروەردگارمان! لەم سزایە بمانهێنەدەرێ تا ئەمجارە کارێکی چاك ئەنجام بدەین، جگە ئەوەی پێشتر دەمانکرد، ئیتر ئەو دەمە بڕوا دێنین و گوێڕایەڵی ئەکەین پێیان ئەوترێ: ئەرێ ئێمە ئەوەندە تەمەنی درێژمان پێ نادەن کە هەرکەسێك ژیر و وریا بوایە لەو ماوەیەدا بیربکاتەوە، دەیتوانی پەند و کەڵکی لێ وەرگرێت؟ و لە هەمانکاتدا ترسێنەریشمان نەهاتە لاتان بتان ترسێنێ بە سزا؟ ئادەی چ سوودێکی بوو بۆتان؟ سزای ستەمەکەتان بچێژن، خۆ بۆ ستەمکارانیش هیچ یارمەتیدەرێك نییە، بە تایبەت ئەمڕۆ (٣٧).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ ٱلْأَرْضَ مِنۢ بَعْدِهِمْ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِى وَخَافَ وَعِيدِ ﴿١٤﴾ وَٱسْتَفْتَحُواْ وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿١٥﴾ ﴾

إبراهیم، واتە: پەیامبەرەکان داوایان لە خوا کرد کە بە سەر هۆزەکانیاندا سەریان بخات کاتێ نائومێد بوون لە ئیمان هێنانیان ئیتر خوایش سەری خستن و قازانجیان کرد و هەموو خەڵکێکی ملهوڕ و ستەمکار و نکوولی کەری هەق و ڕاستیەکان، نائومێد و زیانمەند بوون (١٥) لە بەر دەمیشیەوە ئاگری دۆزەخە و دەبێ لە زرینچکاو و زووخاوی دۆزەخییەکانیش بخواتەوە (١٦) لە بەر تاڵی و ناخۆشییەکەی، زۆر بە قێز و بێزەوە قوم قوم دەیخواتەوە و بە ئاسانیش بۆی قووت ناچێ لە هەموو لایەکیشەوە مەرگی بۆ دێت کەچی ناشمرێ تا لەوسزایە ڕزگاری ببێ و پاش ئەو هەموو تاڵی و تفتییەش، سزا و جەزرەبەیەکی زۆر بە ژانیش بە دوایەوە دێت (١٧).

خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿قَدْ جِئْنَاكَ بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكَ ۖ وَالسَّلَامُ عَلَىٰ مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَىٰ﴾ (طه٤٧) واتە: بە ڕاستی هەر کەسێك بە تاوانباری لە ڕۆژی قیامەتدا بچێتەوە لای پەروەردگار بێگومان بەشی دۆزەخەو ئیتر نە ئەمرێ تیایدا تا لە سزا ڕزگاری ببێت و نە دەژی بە ئاسوودەیی)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِّنَ الْعَذَابِ ﴿٤٩﴾ قَالُوا أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُم بِالْبَيِّنَاتِ ۖ قَالُوا بَلَىٰ ۚ قَالُوا فَادْعُوا ۗ وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿٥٠﴾﴾ (غافر) واتە: ئەوانەی لە نێو ئاگردان بە فریشتە دەرگاوانەکانی دۆزەخ ئەڵێن: لە پەروەردگارتان بخوازن، کە تەنها ڕۆژێك سزای دۆزەخمان لێ سووك بکات (٤٩) ئەوانیش لە وەڵامدا پێیان ئەڵێن: ئایا پەیامبەرەکانتان بە چەندین بەڵگەی ئاشکراوە نەهاتنە لاتان، کەچی ئێوە هەر بڕواتان پێ نەکردن لە وەڵامدا ئەڵێن: بەڵێ هاتنە لامان بە درۆزنمان کردن، فریشتەکان ئەڵێن: دە داوا بکەن و بپاڕێنەوە لە خوا بە ڕاستی ئێمە جورئەت ناکەین داواو پاڕانەوەی بێ بڕوایانیش، هیچ کەڵکێك نابەخشێ و هەر لە نابوودبووندایە (٥٠).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٠٥﴾ قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ ﴿١٠٦﴾﴾المؤمنون،

واتە: بە کاساسێکەوە دەڵێن: پەروەردگارمان! نەگبەتی و بەدبەختی بە سەرماندا زاڵ بوو و گەلێکی گومڕا و سەرلێشێواو بووین (١٠٦) پەروەردگارمان! لەو ئاگرە دەرمان کەو بۆ دونیامان وەگێڕە ئەنجا ئەگەر ئەمجارەش گەڕاینەوە بۆ بێ بڕوایی، بەراستی ئێمە کەسانێکی ستەمکارین، لەوە ئەچێ پرسیارەکەی سەرەوە هەر بۆ خەم و خەفەت خواردن بێت، نەك بۆ وەڵام و وتووێژ (١٠٧).

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو سعید الخدری)یەوە ریوایەتیان کردوە کەوا خۆشەویستﷺفەرموویەتی: ((یؤتی بالموت کهیئة کبش أملح، فینادي مناد: یا أهل الجنة، فیشرئبون وینظرون، فیقول: هل تعرفون هذا؟ فیقولون: نعم، هذا الموت، وکلهم قد رآه. ثم ینادي: یا أهل النار، فیشرئبون وینظرون، فیقول: هل تعرفون هذا؟ فیقولون: نعم، هذا الموت، وکلهم قد رآه، فیذبح. ثم یقول: یا أهل الجنة خلود فلا موت، ویا أهل النار خلود فلا موت. ثم قرأ: ﴿وَأَنذِرۡهُمۡ يَوۡمَ ٱلۡحَسۡرَةِ إِذۡ قُضِيَ ٱلۡأَمۡرُ وَهُمۡ فِي غَفۡلَةٖ وَهُمۡ لَا يُؤۡمِنُونَ﴾ (مریم:٣٩) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا مردن دەهێنرێت لە سەر شێوەی بەرانێکی ڕەش وسپی بانگدەرێك بانگ دەکات: ئەی خەڵکی بەهەشت، ئەوانیش هەموو سەر بەرزدەکەنەوە و تەماشا دەکەن، پێیان دەڵێ: ئایا ئەمە دەناسنەوە؟ ئەوانیش دەڵێن: بەڵێ، ئەوە مردنە، هەموویان بینیویانە، پاشان بانگ دەکات: ئەی خەڵکی ئاگر، ئەوانیش هەموو سەر بەرزدەکەنەوە و تەماشا دەکەن، پێیان دەڵێ: ئایا ئەمە دەناسنەوە؟ ئەوانیش دەڵێن: بەڵێ، ئەوە مردنە، هەموویان بینیویانە، پاشان بەرانەکە (مردن) سەردەبڕێ، پاشان دەڵێ: ئەی خەڵکی بەهەشت نەمری بۆ ئێوەیە و چیتر مردن نەما، ئەی خەڵکی ئاگر نەمری بۆ ئێوەیە و چیتر مردن نەما، ئەمجار ئەو ئایەتەی خوێندەوە کە ئەمە ماناکەیەتی:

((لەڕۆژی ئاهوو ناڵەو خەم و خەفەت و پەشیمانی(یوم الحسره) ئاگاداریان بکە و بیانترسێنە ئەو کاتە لە لایەن خوای پەروردگارەوە بڕیار دەدرێ کە دەستەیەك بۆ

---

١ ـ أخرجه البخاري (٤٧٣٠) ومسلم (٢٨٤٩) .

بەهەشت و دەستەیەکیش بۆ دۆزەخ ڕەوانە بکرێن، کەچی ئەوانە هێشتا لە غەفلەتدان و بە خۆیان نەزانیوە وخۆشیان بڕوا بواردووەو ددان بەزیندوو بوونەوە و پاداشت وتۆڵەشدا نانێن)).

هەر کەسێك تەنها جارێك بکرێتە ناو ئاگرەوە و دەربهێنرێت ئەوا هەموو تام و خۆشیەکانی دونیای لە بیر دەباتەوە کە چەشتویەتی لە بەر سەختی و توندی ئاگری دۆزەخ، هەروەکو لە (صحیح مسلم)[1] دا ریوایەت کراوە لە فەرموودەی (أنس)ەوە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((یؤتی بأنعم أهل النار، من أهل النار، یوم القیامة، فیصبغ في النار صبغة، ثم یقال: یا ابن آدم! هل رأیت خیراً قط؟ هل مرَّ بك نعیم قط؟ فیقول: لا، والله! یا رب)) واتە: بەختەوەرترینی کەس لە دۆزەخییەکان لە ڕۆژی قیامەتدا دەهێنرێت، یەکجار هەڵدەژەنرێت لە ئاگر پاشان پێی دەگوترێت: ئەی نەوەی ئادەم ئایا هەرگیز خێر و خۆشیت بینیوە، ئایا هەرگیز نیعمەتی خوا بە سەرتا تێپەڕیوە؟ ئەویش دەڵێت: نەخێر سوێند بە خوا..ئەی پەروەردگار!)).

بەڵکو لە گەڵ ئەو چەند دیمەنەدا بژی و بیهێنە پێش چاوی خۆت، خواردنی ئەهلی ئاگر تەنها ئاگرە، خواردنەوەی دۆزەخییەکان تەنها ئاگرە، پۆشاك و جلوبەرگ لە ناو ئاگردا تەنها ئاگرە!!!!

خوای باڵا دەست و کارزان دەفەرموێت: ﴿فَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ قُطِّعَتۡ لَهُمۡ ثِيَابٞ مِّن نَّارٖ يُصَبُّ مِن فَوۡقِ رُءُوسِهِمُ ٱلۡحَمِيمُ ﴿١٩﴾ يُصۡهَرُ بِهِۦ مَا فِي بُطُونِهِمۡ وَٱلۡجُلُودُ ﴿٢٠﴾ وَلَهُم مَّقَٰمِعُ مِنۡ حَدِيدٖ ﴿٢١﴾ كُلَّمَآ أَرَادُوٓاْ أَن يَخۡرُجُواْ مِنۡهَا مِنۡ غَمٍّ أُعِيدُواْ فِيهَا وَذُوقُواْ عَذَابَ ٱلۡحَرِيقِ ﴿٢٢﴾﴾الحج، واتە: ئەوانەی کافر و بێ بڕوابوون، جل و بەرگ و پۆشاکی ئاگریان بۆ بڕاوە، بە ئەندازەی قەد و باڵای خۆیان ئاوی کوڵ بە کوڵیشیان لە سەرەوە بە سەردا دەکرێ (١٩) هەر بەو ئاوە ناوسکیان و پێستیان ئەتوێنرێتەوە و دەبێتە ئاو و دێتە خوارەوە پێستەکەشیان هەموو لە تاو گەرمای ئەو ئاوەدا

[1] ـ أخرجه مسلم (٢٨٠٧).

دەبڵۆخێ (٢٠) بەر گورزی ئاسنیش دەدرێن (٢١) هەر کاتێکیش ویستیان لێی دەرچن لە خەم و خەفەتاندا ئەگەڕێنرێنەوە بۆ ناوی و هەرگیز رزگاریان نابێ بۆ ئەوەی زیاتریش ئێشیان پێ بگات، پێیان ئەوترێ: دەی سزای سووتێنەر بچێژن، ئەمە پاداشت و تۆڵەی بێ بڕوایان بوو)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَتَرَى ٱلْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُّقَرَّنِينَ فِى ٱلْأَصْفَادِ ﴿٤٩﴾ سَرَابِيلُهُم مِّن قَطِرَانٍ وَتَغْشَىٰ وُجُوهَهُمُ ٱلنَّارُ ﴿٥٠﴾ ﴾(إبراهيم) واتە: ئیتر لەو ڕۆژەدا تاوانباران دەبینی لە گەڵ هاوکارەکانی خۆیاندا کۆت و زنجیرکراون (٤٩) جل و کراسی بەریان قەترانی ڕەشە (٥٠).

لە (صحيح مسلم)[1] دا لە فەرموودەی (أبو مالك الأشعري) هاتوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((النائحة إذا لم تتب قبل موتها تقام يوم القيامة وعليها سربال من قطران ودرع من جرب)) واتە: ئەو ژنەی دەلاوێتەوە ئەگەر پێش مەرگی تەوبە نەکات لە ڕۆژی قیامەتدا کە زیندوو دەکرێتەوە، کراسێکی قەتران و گەڕ لەشی دادەپۆشێت وەك زریپۆشی لە بەردا بێت)).

مەبەست لە (النائحه) ئەو کەسەیە کە لە کاتی بەڵا و موصیبەتدا دەنگی بەرز دەکاتەوە و جلوبەرگی خۆی دادەڕێت.

ڕاخەر و فەرش و داپۆشەری دۆزەخییەکان ئاگرە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ لَهُم مِّن جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِن فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ ﴾(الأعراف: ٤١) واتە: ڕایەخیان ئاگرە لە دۆزەخدا و لێفەی سەریشیان هاڵاوی ئاگرە، واتە: بەڕەی ژێریان و لێفەی سەریان هەردوو هەر ئاگرە، دیارە گشت ستەمکاران ئابە و شێوە سەختەیە تۆڵە ئەدەین))

جا مانای (المهاد) ڕاخەری ژێریانە و (الغواش) بریتییە لەوەی دەدرێت بە سەریاندا.

---

١ ـ أخرجه مسلم (٩٣٤) .

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ لَهُم مِّن فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِّنَ ٱلنَّارِ وَمِن تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ﴾ ا(لزمر:١٦) واتە: لە پاشە ڕۆژیشدا لە ژوور سەریانەوە توێ لە سەر توێ کڵپەی ئاگر وەستاوە، لە ژێریشیانەوە بەو جۆرە، ئاگر پارچە پارچە ئەکەوێتە سەریەك و سێبەر ئەکات، ئەوانیش لە سێبەرەکەیدان؟!

خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ يَوْمَ يَغْشَىٰهُمُ ٱلْعَذَابُ مِن فَوْقِهِمْ وَمِن تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا۟ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴾ (العنكبوت: ٥٥) واتە: ڕۆژی سزاکە دایان دەگرێت لە بانی سەریانەوە و لە ژێر پێیانەوە و لە هەموو لایەکەوە)).

هەروەها خواردنەوەی دۆزەخییەکان ئاگرە...

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِن يَسْتَغِيثُوا۟ يُغَاثُوا۟ بِمَآءٍ كَٱلْمُهْلِ يَشْوِى ٱلْوُجُوهَ بِئْسَ ٱلشَّرَابُ وَسَآءَتْ مُرْتَفَقًا ﴾(الكهف: ٢٩) واتە: خۆ ئەگەر زۆریان بۆ هات و هاواریان لێ بەرز بوویەوە و داوای ئاویان کرد، ئاوێکیان فریا دەخرێ وەك قورقوشمی تواوەیە و دەموچاویان لە بەر زۆر گەرمی خۆی هەڵدەکروزێنێ و دەیبرژێنی، ئای چ خواردنەوەیەکی نالەبار و خراپە ئەو ئاوە!! ئای ژینگە و جێیەکی نالەبار و خراپە ئەو دۆزەخە!!)).

مانای (المهل) بریتییە لە زەیتێکی کوڵاوی لێڵی زۆر گەرم، ئەگەر هەڵم و هەڵاوی ئەم زەیتە کوڵاوە دەمو چاو و ڕوخساری بسوتێنێت، ئاخۆ گەرمی زەیتەکە خۆی لە خۆیدا چۆن بێت؟! ئەمەش بەڵگەیە لە سەر سەختی گەرمییەکەی!!

هەروەها (الحميم) و (الغساق) دەخواتەوە.

مانای (الحميم) بریتییە لە ئاوێکی زۆر گەرم کە پلەی گەرمییەکەی گەیشتوەتە ئەوپەڕی گەرمی.

مانای (الغساق) بریتییە لە ئاوێکی زۆر سارد کە پلەی ساردییەکەی گەیشتوەتە ئەو پەڕی ساردی.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَشَٰرِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ ٱلْحَمِيمِ ﴿٥٤﴾ فَشَٰرِبُونَ شُرْبَ ٱلْهِيمِ ﴿٥٥﴾

هَٰذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ ٱلدِّينِ ﴿٥٦﴾ ﴾(الواقعة)) واتە: ئەوسا لەبەر تینوویەتی لە ئاوێکی زۆر گەرم بە کوڵیشی بە سەردا دەکەن (٥٤) ئێوەش هەروەکو وشتری تینوو کە دەردی (هویام) ی گرتبێ و هیچ کات تێر ئاو نەبێ دەخۆنەوە و تێر ئاویش نابن (٥٥) ئەمەیە خۆراك و ئاو و میوانداری خوانەناسان لە ڕۆژی پاداشت (٥٦).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ هَٰذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ ﴾ (ص:٥٧) واتە: ئەمە ئاوێکی کوڵبەکوڵ و کێمێکە لە جەستەی دۆزەخییەکان دەچۆڕێ، بیچێژن)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌۢ بِمَا كَانُوا۟ يَكْفُرُونَ ﴾یونس: ٤، واتە: ئەوانەش وا کافر و بێباوەڕ بوون خواردنەوەیەکی زۆر گەرم و سزایەکی ئێش پێگەیەنەریان بۆ هەیە لە بەر کافری و بێ باوەڕییان)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ﴿٢٥﴾ جَزَآءً وِفَاقًا ﴿٢٦﴾ ﴾(النبأ) واتە: جگە لە ئاوێکی (زۆر گەرم و کوڵیو) کیم و چڵکی دۆزەخیان (٢٥) ئەویش پاداشتێکی پڕاوپڕە بەرامبەر بە کردەوەکانیان، واتە: لەو پاداشەدا ستەمیان لێ نەکراوە، چونکە بە ڕاستی ئەوانە لە دونیادا بە تەمای لێپرسینەوەی ئەمڕۆژە نەبوون(٢٦).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَسُقُوا۟ مَآءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَآءَهُمْ ﴾ (محمد: ١٥) واتە: ئاوی کوڵ بە کوڵیان پێ دەخۆنەوە کاتێ تینوویان دەبێت، ریخۆڵەیان پارە پارە ئەکا!)).

هەروەها کێم و زوخاو دەخۆنەوە کە لە گۆشت و پێستی بێباوەڕانی دۆزەخ دێتە دەرەوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مِّن وَرَآئِهِۦ جَهَنَّمُ وَيُسْقَىٰ مِن مَّآءٍ صَدِيدٍ ﴿١٦﴾ يَتَجَرَّعُهُۥ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُۥ وَيَأْتِيهِ ٱلْمَوْتُ مِن كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ ۖ وَمِن وَرَآئِهِۦ عَذَابٌ غَلِيظٌ ﴿١٧﴾ ﴾إبراهيم، واتە: لە بەر دەمیشیەوە ئاگری

دۆزەخەو دەبێ لە زرینچکاو و زووخاوی دۆزەخییەکانیش بخواتەوە (١٦) لە بەر تاڵی و ناخۆشییەکەی، زۆر بە قێز و بێزەوە قوم قوم دەیخواتەوە و بە ئاسانیش بۆی قووت ناچێ لە هەموو لایەکیشەوە مەرگی بۆ دێت کەچی ناشمرێ تا لەوسزایە رزگاری ببێ و پاش ئەو هەموو تاڵی و تفتییەش، سزا و جەزرەبەیەکی زۆر بە ژانیش بە دوایەوە دێت(١٧).

بەڵام خواردنی دۆزەخییەکان بریتییە لە (الزقوم) و (الغسلين) و (الضريع)

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ ﴿٥١﴾ لَآكِلُونَ مِن شَجَرٍ مِّن زَقُّومٍ ﴿٥٢﴾ فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٥٣﴾﴾ (الواقعة) واتە: پاشان ئێوە ئەی لاڕێ و گومڕا و کافر و نکۆڵی کەران! (٥١) بێ گومان لە بەرو بوومی (زەققوم) — درەختێکە لە ناوەراستی دۆزەخدا - ئەخۆن (٥٢) لە بەر زۆر برسێتی، ورگ و سکتانی لێ پڕ ئەکەن گوێ بە تام و چێژی زۆر ناخۆشیشی نادەن.(٥٣).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِّلظَّالِمِينَ ﴿٦٣﴾ إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ ﴿٦٤﴾ طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ ﴿٦٥﴾ فَإِنَّهُمْ لَآكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٦٦﴾﴾(الصافات) واتە: ئایا ئەو ناز و نیعمەتەی بەهەشتە چاکترە بۆ میوانداری یان دارەکەی زەقنەموت، واتە: یان درەختە نەفرەت لێکراوەکەی زەقووم؟!زەقووم: درەختێکی بچووکی بۆگەنی بەروبەتاڵە، لە(تیهامە)دا دەڕوێ و خواردنی جەهەنەمییەکانە (٦٢) بە راستی ئێمە کردوومانە بە تاقیکردنەوە بۆ موشریکان، ئەوە بوو کاتێ باسی درەختی زەققوم کرابا، ئەیانوت: چۆن لە ناو ئاگردا درەخت شین دەبێ؟! (٦٣) بەڕاستی ئەوە درەختێکە لە بنی دۆزەخەوە دەرئەچێ (٦٤) بەرووبووم و خونچەی سەر لقەکانی هەر دەڵێی سەرو شێوەی شەیتانە (٦٥) بە راستی ئەو دۆزەخییانە - بە ناچاری - لێی ئەخۆن، ورگی خۆیانی لێ پڕ ئەکەن (٦٦).

خواردنی ئەوان هەروەکو وتمان (الضريع) کە جۆرە درکێکی سەختە و پێی دەڵێن: الشبرق.

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿لَّيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلَّا مِن ضَرِيعٍ ﴿٦﴾ لَّا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِن جُوعٍ ﴿٧﴾﴾ (الغاشية) واتە: هیچ خواردنێكیشیان نییە جگە لە دڕكێكی وشك وتاڵ وتفت (كە مەگەر تەنها وشتر بیخوات) (٦) ئەویش نەئەوەیە گۆشتی پێبگرن و قەڵەویان بكا، نەئەوەیشە برسییەتیان لا بباو پێی بژین بە پێچەوانەوەی خۆراكی دونیاوە(٧).

هەروەها خواردنی ئەوان (الغسلین)ە!

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَهْ ﴿٢٥﴾ وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ﴿٢٦﴾ يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ﴿٢٧﴾ مَا أَغْنَىٰ عَنِّي مَالِيَهْ ۜ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهْ ﴿٢٩﴾ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ الْجَحِيمَ صَلُّوهُ ﴿٣١﴾ ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ ﴿٣٢﴾ إِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿٣٤﴾ فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هَاهُنَا حَمِيمٌ ﴿٣٥﴾ وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ﴿٣٦﴾ لَّا يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخَاطِئُونَ ﴿٣٧﴾﴾ الحاقة، واتە: بەڵام ئەو كەسەی كارنامەكەی ئەدرێتە دەستی چەپی ـ كە ئەوەش نیشانەی بەدبەختییە ـ دەڵێ: خۆزگایە.. نامەكەمم پێ نەدرابا (٢٥) نەمزانیبا سەرئەنجامی حیساب و لێپرسینەوەم چییە؟(٢٦) خۆزگایە ئەم مردنەم برابایەوە بە یەكجاری و زیندووش نەكرامایەتەوە (٢٧) دارایی و ماڵەكەم هیچ كەڵكێكی پێ نەگەیاندم بۆ ئەم ڕۆژەم (٢٨) ئەو موڵك و دەسەڵاتەی بووم لە دەس چوو نە ڕشتەم نە پایەوپلەم، هیچیان نەیان توانی تۆزقاڵەیەك ئارامم بكەنەوە(٢٩) بیگرن، كەلەپچەی بكەن، واتە: كۆت و زنجیر لە دەس و قاچ و ملی بئاڵێنن (٣٠) پاشان بیخەنە ناو ئاگری دۆزەخ (٣١) ئینجا بیخەنە ناو زنجیرێكی حەفتا گەزییەوە و توندی بكەن، بۆ ئەوەی پتر ریسوا بێت، ئەگینە خۆ تەنها ئاگرەكەی بەسە، ئای ئەو ڕۆژە چەندە ڕۆژێكی گران و نارەحەتە! وەرە لە ناو ئاگریشدا هێشتا بەو شێوەیە زنجیر بكرێیت!! (٣٢) چونكە ـ لە دونیادا ـ بڕوای بە خوا نەبوو كە ئەمەش گەورەترین ستەمە، بۆیە هەر دەبێ ئاوا سەر شۆڕو ریسوا بكرێ (٣٣) هانی خەڵكی نەدەدا لە سەر خواردن

دان بە هەژار، چەند ئاینێکی بەرز و پیرۆزە..! سەرەرای ئەوەی دەبێ لە ماڵ و منالْی خۆیان بگرنەوە بەر بۆ هەژاران، دەبێ مەردومیش هان بدەن بۆ بووژاندنەوەیان (٣٤) ئەمرۆش لێرە - واتە: رۆژی قیامەت - هیچ دۆستێکی بۆ نییە تا تکایەکی بۆ بکا و تۆزێ ئەو بارەیەی لێ سووك بکات (٣٥) خواردن و خواردنەوەشی هەر کیم و زوخاوی داچۆڕاوی لاشەی دۆزەخییەکانە(٣٦) گوناهباران نەبێ کەسی دیکە لێی ناخوات، واتە: هەر ئەوانە دەیخۆن کە باوەڕیان بە خوا نەبوو(٣٧).

بەڵکو بە ناچاری خواردنی وا دەخۆنەوە کە لە قووڕگیاندا دەمێنێتەوە و ناچێتە خوارەوە.

خــوای گــەورە دەفــەرموێت: ﴿إِنَّ لَدَيْنَآ أَنكَالًا وَجَحِيمًا ﴿١٢﴾ وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٣﴾﴾ (المزمــل) واتــە: بــە راســتی ئێمــە ســزای دونیاییمــان هەیــە و لــە پاشەرۆژیشدا کۆت و زنجیر سەنگین و ئاگری هەڵگیرساوی دۆزەخمان هەیە (١٢) هەروەها خۆراکێك کە لە گەر و دەگیرێت لە بەری درەختی زەقوم، کە زۆر بە نائاسایی لە گەروویانەوە دەڕواتە خوارەوە، سەرەرای سزای سەخت و پڕ ئێش و ئازار (١٣).

بەڵکو ئازار و خەم و خەفەتیان زیاتر دەبێت کاتێ جێگە و رێگەی خۆی دەبینێت لە بەهەشتدا ئەگەر باوەڕی بهێنابایە و گوێڕایەڵی فەرمانەکانی خوای گەورە بوایە.

ئیمامی بوخاری[١] لە فەرموودەی (ابو هریرە) وە ریوایەتی کردوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((لا يدخل النار أحد إلا أري مقعده من الجنة لو أحسن، ليكون عليه حسرة)) واتە: هیچ کەسێك ناچێتە ئاگرەوە ئیللا جێگەی خۆی لە بەهەشتدا دەبینێ ئەگەر چاکەی بکردایە، بۆ ئەوەی خەفەتبار بن و زیاتر پەشیمان ببنەوە)).

١ - أخرجه البخاري (٦٥٦٩).

لە بەر توندی و سەختی سزاکەیان دۆزەخییەکان هاوار دەکەنە گەنجینەوان و خەزنەدارانی دۆزەخ بۆ ئەوەی لە خوای خۆیان تکا بکەن و بپاڕێنەوە ئەگەر بۆ تەنها ڕۆژێکیش بوە سزای ئاگری دۆزەخیان لە سەر سووک بکرێتەوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَقَالَ ٱلَّذِينَ فِي ٱلنَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ٱدْعُوا۟ رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِّنَ ٱلْعَذَابِ ﴿٤٩﴾ قَالُوٓا۟ أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُم بِٱلْبَيِّنَـٰتِ ۖ قَالُوا۟ بَلَىٰ ۚ قَالُوا۟ فَٱدْعُوا۟ ۗ وَمَا دُعَـٰٓؤُا۟ ٱلْكَـٰفِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَـٰلٍ ﴿٥٠﴾﴾ (غافر) واتە: ئەوانەی لە نێو ئاگردان بە فریشتە دەرگاوانەکانی دۆزەخ ئەڵێن: لە پەروەردگارتان بخوازن، کە تەنها ڕۆژێك سزای دۆزەخمان لێ سووك بکات (٤٩) ئەوانیش لە وەڵامدا پێیان ئەڵێن: ئایا پەیامبەرەکانتان بە چەندین بەڵگەی ئاشکراوە نەهاتنە لاتان، کەچی ئێوە هەر بڕواتان پێ نەکردن لە وەڵامدا ئەڵێن: بەڵێ هاتنە لامان بە درۆزنمان کردن، فریشتەکان ئەڵێن: دە داوا بکەن و بپاڕێنەوە لە خوا بە ڕاستی ئێمە جورئەت ناکەین، داواو پاڕانەوەی بێ بڕوایانیش، هیچ کەڵکێك نابەخشێ و هەر لە نابوودبووندایە (٥٠).

لە پاش ئەوەی بێ ئومێد و بێ هیوا دەبن لە خەزنەداران و گەنجینەوانانی دۆزەخ، بانگ لە کێ دەکەن و هاوار بۆ کێ دەبەن؟ هاوار بۆ (مالیك) دەبەن کە خەزنەدار و بەرپرسی یەکەمی دۆزەخە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَادَوْا۟ يَـٰمَـٰلِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ ۖ قَالَ إِنَّكُم مَّـٰكِثُونَ﴾ الزخرف: ٧٧، واتە: ئەوجا هانا دەبەن بۆ دەرگاوانی دۆزەخ و بانگ دەکەن.. ئەی مالیك! با پەروەردگارت بڕیار بدات بۆمان بە مردن، تا لەو سزایە ڕزگار ببین، مالیکیش پێیان ئەڵێ: هەر لێرە دەمێنن و ڕزگار بوونتان بۆ نییە)).

لێرەدا دۆزەخییەکانی ئیمانداران و یەکتاپەرستانیان دێتەوە یاد ئەوانەی کە هەردەم گاڵتە و سووکایەتیان پێ دەکردن لە دونیادا، بۆیە هاواریان پێدەکەن و پەنایان پێ دەگرن و داوای تەنها چۆڕێك ئاویان لێ دەکەن یان کەمێك لەو ڕزق و ڕۆزییەی خوای گەورە بەوانی بەخشیوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَادَىٰٓ أَصۡحَٰبُ ٱلنَّارِ أَصۡحَٰبَ ٱلۡجَنَّةِ أَنۡ أَفِيضُواْ عَلَيۡنَا مِنَ ٱلۡمَآءِ أَوۡ مِمَّا رَزَقَكُمُ ٱللَّهُۚ قَالُوٓاْ إِنَّ ٱللَّهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى ٱلۡكَٰفِرِينَ ﴿٥٠﴾ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ دِينَهُمۡ لَهۡوٗا وَلَعِبٗا وَغَرَّتۡهُمُ ٱلۡحَيَوٰةُ ٱلدُّنۡيَاۚ فَٱلۡيَوۡمَ نَنسَىٰهُمۡ كَمَا نَسُواْ لِقَآءَ يَوۡمِهِمۡ هَٰذَا وَمَا كَانُواْ بِـَٔايَٰتِنَا يَجۡحَدُونَ﴾(الأعراف) واتە: ئینجا دۆزەخییەکانیش لە بەهەشتییەکان بانگ ئەکەن و پێیان دەڵێن: تکایە قومێ لەو ئاوە، یان کەمێك لەو ڕۆزییە خوا پێی داون بەشمان بدەن دەڵێن: بێ گومان خوا هەردووکیانی بۆ کافران حەرام کردوە (٥٠) ئەو کەسانەی کە ئایینەکەیانیان کردۆتە گاڵتەجاڕ و ژیانی ئەم دونیایە فریویداون، وا ئەمڕۆش ئێمە لە بیرمان کردن، چونکە ئەوان لە دونیادا گەیشتنی ئەم ڕۆژەیان لە بیر خۆیان بردبوەوە و ئایەت و نیشانەکانی ئێمەشیان ئینکار دەکرد (٥١).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَوۡمَ يَأۡتِ لَا تَكَلَّمُ نَفۡسٌ إِلَّا بِإِذۡنِهِۦۚ فَمِنۡهُمۡ شَقِيّٞ وَسَعِيدٞ ﴿١٠٥﴾ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ شَقُواْ فَفِي ٱلنَّارِ لَهُمۡ فِيهَا زَفِيرٞ وَشَهِيقٌ ﴿١٠٦﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلۡأَرۡضُ إِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَۚ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٞ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٠٧﴾ ۞وَأَمَّا ٱلَّذِينَ سُعِدُواْ فَفِي ٱلۡجَنَّةِ خَٰلِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلۡأَرۡضُ إِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَۖ عَطَآءً غَيۡرَ مَجۡذُوذٖ ﴿١٠٨﴾﴾(هود) واتە: ڕۆژێکیش کە دێت هیچ کەسێك بۆی نییە بە فەرمانی خوا نەبێت قسە بکات ئینجا ئەو خەڵکە دەبنە دوو کۆمەڵ، هەیانە بە هۆی لاساری و کلابونییەوە بەدبەختە و چارەڕەش، هەشیانە بە بۆنەی چاکیی و باشی خۆیەوەبەختیار و ڕوو سپییە (١٠٥) ئەوانەیان بەدبەخت و لار و لاسارن لە ئاگردان، هەر لەوێیش تووشی هەناسە کورتی و، تەنگە نەفەسی دەبن و، هەر هاوار هاواریانە (١٠٦) تا ئاسمانەکان و زەوی هەبن، ئەوانیش تێیدا ئەمێننەوە. عەرەب ئەگەر ویستبای بڵێ ئەو شتە بەردەوام و هەمیشەیە دەیگوت: ﴿مَا دَامَتِ ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلۡأَرۡضُ﴾ کەوابوو بە هەتا هەتایی لە دۆزەخدا دەمێننەوە و لێی دەرناچن، مەگەر

پەروەردگارت بیەوێ لە وەخت و کاتێکدا دەریان بهێنێ بۆ ئەوەی بە جۆرێکی تر لە سزا سزایان بدات، بە ڕاستی پەروەردگاریشت زۆر بە دەسەڵاتە، بیەوێ هەر شتێ بکات دەیکات وە هیچ بەرگرێکی بۆ نابێت (١٠٧) ئەوانەیشیان کامەران و بەختەوەرن لە ئەوەڵ لەحزەوە لە بەهەشتن و بۆ هەمیشە لەوێ ئەمێننەوە تا ئاسمانەکان و زەوی بن، مەگەر ئەوەندە پەروەردگارت مەیلی هەبێ (١٠٨))).

نامەوێ چیتر زۆر باسی ئاگر و دۆزەخییەکان بکەم، داوا لە خوا دەکەم من و ئێوە لە ئاگری دۆزەخ بپارێزێت، ئەی خودایە ئێمە لاوازی و بێ هێزین و بەرگەی سەختی دۆزەخ ناگرین بۆیە بەزەییت پێماندا بێتەوە هەر تۆ بەخشندە و دلۆڤانی.

ئەی خودایە.. لەو گومانەدا نیم لە ئاگردا سزامان بدەیت لە کاتێکدا یەکتاپەرستیت لە دڵماندا جێگر بوە؟ هەموو پەل و ئەندامەکانمان ملکەچی تۆن و لە سەر خاك و خۆڵ سوجدە دەبەن و کەساس و زەلیلن لە بەر دەستی تۆی مەزندا؟ لەو گومانەدا نیم سزامان بدەیت لە کاتێکدا خۆشەویستیت هەموو دڵ و بوون و ناخمانی پڕکردوەتەوە؟ خۆشەویستی خۆشەویستەکەت ﷺ لە دڵماندا جێگر بوە؟ خودایە ئێمە باش دەزانین کە زۆر کەم تەرخەمین لە کار و کردەوەکانمانداو زۆر جاریش توشی هەڵەدەبین، بەڵام خودایە بە ڕەحمەتە فراوان و زۆرەکەت بەزەییت بە ئێمەی هەژاردا بێتەوە...

باس و وەسفی بەهەشت

فەرموون با بچینە بەهەشتەوە ! !

جا کێ دەتوانێ باس و وەسفی بەهەشت بکات هەرچەندە لەوپەڕی زمانپاراوی و ڕەوانبێژی و بە توانا و قسەزان بێت؟ هیچ کەسێك ناتوانێ.

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1]دا لە فەرموودەی (ابو هریرە)وە هاتوە کەوا پێغەمبەری ئازیز ﷺ فەرموویەتی: ((قال الله تعالى: ((أعددت لعبادي الصالحين: ما لا عين رأت، ولا أذن سمعت، ولا خطر على قلب بشر)) فاقرءوا إن شئتم: ﴿ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّآ أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ ﴾ السجدة: ١٧، واتە: بۆ بەندە پیاوچاکەکانم ئەوەم ئامادە کردوە کە نە چاو بینیویەتی و نە گوێ بیستویەتی و نە بە خەیاڵی هیچ کەسێکدا هاتوە)) ئەگەر دەتانەوێ ئەو ئایەتە بخوێننەوە کە دەفەرموێت: ﴿ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّآ أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ ﴾ واتە: ئیتر هیچ کەسێك نازانێ چ پاداشتێکی گرنگیان بۆ داشاراوە لە هۆیەکانی خۆش و شادی چاوان و دڵئارامی))

جا پێغەمبەری نازدار ﷺ باس و وەسفی بەهەشتمان بۆ دەکات چونکە ئەو بینیویەتی و چوەتە ناو بەهەشتەوە ــ هەر لە دونیادا و لە شەوی ئیسرا و میعراجدا ـ لە هەردوو کتێبی (صحیح)[2]دا هاتوە لە فەرموودەی (ابن عباس)ەوە لە فەرموودەی صلاه الكسوف دا ـ کە تیایدا هاتوە: ((... قالوا: يا رسول الله! رأيناك تناولت شيئاً في مقامك هذا، ثم رأيناك كففت. قال: ((إني رأيت الجنة، فتناولت عنقوداً، ولو أخذته لأكلتم منه ما بقيت الدنيا))

ئایا شێوە و شێوازی بەهەشت چۆنە؟ ئایا بینا و خانوەکانی بەهەشت چۆنە؟
ئیمامی (أحمد و ابن حبان و الطيالسي و الترمذي و عبد بن حميد و جگە لەوان)[3]

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٢٤٤) ومسلم (٢٨٢٤) .

٢ ـ أخرجه البخاري (٧٤٨ ، ١٠٥٢) ومسلم (٩٠٧) .

٣ ـ أخرجه أحمد (٢/٣٠٥ ، ٤٤٥) وابن حبان في (صحيحه) (٧٣٨٧) والدارمي (٢٨٢١) والطيالسي (٢٥٨٣) والترمذي (٢٥٢٦) وعبد بن حميد في (المنتخب) (١٤٢٠) والطبراني في (المعجم الأوسط) (٧١١١)

له (ابو هريره)ەوه ریایەتیان کردوه کەوا پرسیار کرا لە پێغەمبەری ﷺ خوا و فەرموویان: ((يا رسول الله حدثنا عن الجنة،ما بناؤها؟

قال: لبنة ذهب ولبنة فضة وملاطها المسك الأذفر وحصباؤها اللؤلؤ والياقوت وترابها الزعفران من يدخلها ينعم ولا ييأس ويخلد لا يموت لا تبلى ثيابه ولا يفنى شبابه)) واته: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ باسی بەهەشتمان بۆ بکە، ئایا بیناسازییەکەی لە چییە؟ فەرمووی: خشتێك لە ئاڵتون و خشتێکی لە زیو، نێوان دیوارکانی لە میسکە، بەرد و چەوەکەی لە مرواری و یاقوتە و خاك و خۆڵەکەی لە زەعفەرانە، هەرکەسێك بچێتە ناوی خۆشحاڵ دەبێت و بێزار نابێت، بە نەمری دەمێنێتەوە و هەرگیز نامرێت، جل و پۆشاکەکەی کۆن نابێت و خۆیشی پیر نابێت)).

لە هەردوو کتێبی (صحيح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أنس)ەوە دەڵێت: کەوا (ابو ذر) باسی فەرموودەیەکی دوور و درێژی کردوە لە پێغەمبەری خواوە ﷺ تیایدا هاتوە: ((ثم أدخلت الجنة ـ وهذا في الاسراء والمعراج ـ فإذا فيها جنادل الؤلؤ، وإذا ترابها المسك)) واته:چوومە بەهەشتەوە، جۆگەلەی مرواری تێدابوو، خاك و گڵەکەی میسك بوو)).

لە (صحيح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو سعيد الخدری)یەوە کەوا (ابن الصياد) پرسیاری لە پێغەمبەری خوا ﷺ کرد دەربارەی خاك و خۆڵی بەهەشت؟ ئەویش فەرمووی: ((درمكة بيضاء، مسك خالص)) واته: وەکو ئاردێکی سپی بێگەرد وایە، میسکێکی پوخت و خاوێنە)).

مانای الدرمكه: کۆی وشەی (درمك) ە، واتە: ئاردێکی زۆر پاك و پوخت و بێ خەڵت و خەوش و ڕەنگی زۆر سپییە، هەروەکو ابن منظور گوتویەتی.[3]

والحميدي (١١٥٠) وصححه الشيخ الألباني في (صحيح الجامع)(٣١١٦) والمشكاة (٥٦٣٠) وصحيح الترغيب (٣٧١١).

١ ـ أخرجه البخاري (٣٤٩ , ٣٣٤٢) ومسلم (١٦٣) .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٩٢٨) .

٣ ـ لسان العرب (١٣٦٧) مادة : درمك .

هەروەها بەهەشتييەكان هەرگيز نەخۆش ناكەون و نامرن و پيرنابن و ميز و پيسى ناكەن و چلَم و تفيان نييە.

ئيمامى (مسلم) لە (صحيح)[1]ەكەيدا لە فەرموودەى (ابو سعيد الخدرى) و (ابو هريرە) وە ريوايەتى كردوە كەوا خۆشەويستى خوا ﷺ فەرموويەتى: ((ينادي مناد إن لكم أن تصحوا فلا تسقموا أبداً، وإن لكم أن تحيوا فلا تموتوا أبداً، وإن لكم أن تشبوا فلا تهرموا أبداً وإن لكم أن تنعموا فلا تبأسوا أبداً)) فذلك قوله جل جلاله: ﴿وَنُودُوٓاْ أَن تِلۡكُمُ ٱلۡجَنَّةُ أُورِثۡتُمُوهَا بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ﴾(الأعراف: ٤٣) واتە: بانگەوازكارێك بانگ دەكات: تەندروستێكى هەتا هەتايى بۆ ئێوەيە و هەرگيز نەخۆش ناكەون، ژيانێكى هەتاهەتايى و هەرگيز نامرن، گەنجێتييەكى هەتاهەتايى و هەرگيز پيرنابن، بە خۆشحاڵى دەمێننەوە و هەرگيز بێزار نابن)) ئەوەماناى ئەو ئايەتەيە كە دەفەرموێت: ﴿وَنُودُوٓاْ أَن تِلۡكُمُ ٱلۡجَنَّةُ أُورِثۡتُمُوهَا بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ﴾واتە: كە بەهەشت دەبينن لە لايەن فريشتەكانەوە " بانگ دەكرێن و پێيان دەگوترێ ئەم بەهەشتە ئەو بەهەشتەيە بوو بەڵێنتان پێ درابوو وا ئەمرۆ بە هۆى (ئەو كار و كردەوە چاكانەوە لە دونيادا ئەنجامتان دان پێتاندرا بوونە خاوەنى، واتە: بە هۆى ماندوو بوونى خۆتانەوە بوو)).

ئەمجار تەماشاى شێوەو روخسارى بەهەشتييەكان بكەو تەماشاى شانە و قاپ و دەفرەكانيان بكە.

لە هەردوو كتێبى (صحيح)[2] دا هاتوە لە فەرموودەى (ابو هريرە)وە كەوا پێغەمبەرى خۆشەويست ﷺ فەرموويەتى: ((إن أول زمرة يدخلون الجنة على صورة القمر ليلة البدر، و الذين يلونهم على أشد كوكب دري في السماء إضاءة لا يبولون ولا يتغوطون ولا يمتخطون ولا يتفلون أمشاطهم الذهب ورشحهم المسك ومجامرهم الألوة و أزواجهم الحور العين أخلاقهم على خلق رجل واحد على صورة أبيهم آدم ستون

---

١ ـ رواه مسلم (٢٨٣٧).
٢ ـ أخرجه البخاري (٣٢٤٥، ٣٢٤٦، ٣٢٥٤، ٣٣٢٧) ومسلم (٢٨٣٤).

ذراعاً في السماء)) واتە:یەکەمین کۆمەڵ لە ئوممەتم کە دەچنە بەهەشتەوە، لە سەر شێوەی مانگی شەوی چواردەن، لە پاشان ئەوانەی بە دوایانەوە دێن لە سەر شێوەی پرشنگدارترین ئەستێرەن لە ئاسمانا، نە میز دەکەن و نە پیسایی و نە چڵمیان هەیە و نە تفکردن، شانەیان لە زێڕە و ئارەقیان میسکە، بخوردانیان دارعودە، خێزانەکانیان (حور العین)ەو خوورەوشتیان یەك خوورەوشتە لە سەر باڵای باوکە ئادەمیان شەست گەز بەرزن)).

لە ڕیوایەتێکی تردا هاتوە: ((ولكل واحد منهم زوجتان، يرى مخ ساقهما من وراء اللحم من الحسن، لا اختلاف بينهم ولا تباغض، قلوبهم قلب واحد، يسبحون الله بكرة وعشياً))، واتە: هەر پیاوێك لە بەهەشتدا دوو ئافرەتی دەدرێتی، مۆخی ئێسقانی قاچەکانی لە پشتی گۆشتەکەیەوە لە بەر جوانی و شۆخ و شەنگی دەبینرێت، جیاوازی و رق و کینە لە نێوانیاندا نییە، دڵیان وەکو یەك دڵە، سبەینان و ئێواران تەسبیحاتی خوا دەکەن)).

لە ریوایەتێکی تردا هاتوە: ((وأزواجهم الحور العين)) واتە: خێزانەکانیان (حورالعين)ە.

پێش ئەوەی باسی (حور العین) بکەم، موژدە بە خوشکی بەڕێز و لە خواترسی ئیمانداری یەکتاپەرست دەدەم و پێی دەڵێم: ئەی خوشکی لە خواترس و ئیماندار.. جوانی و شۆخ و شەنگی تۆ هەرگیز هیچی کەم نییە لە جوانی و شۆخ و شەنگی (حور العین) لە بەهەشتدا، ئایا ئەم قسەیە هیچ بەڵگەیەکی لە سەر هەیە؟ بەڵێ.. چونکە من هیچ قسەیەك ناکەم بە بێ بەڵگە، تۆ هەستاویت بە گوێڕایەڵی خواکەت، خۆت لە شەهەوات و ئارەزووەکانت پاراستوە، خۆت لە گومان و دوودڵی پاراستوە، بەرگەی زۆر نارەحەتیت گرتوە، دڵنیابە هەموو ئەو کارە جوانانە بزر نابێت، لە بەهەشتدا خوای گەورە بۆ جارێکی تر و بە شێوەیەکی جوانتر و خانەدانتر و شۆخ و شەنگتر و ڕێکوپێکتر دروستت دەکاتەوە کە لە گەڵ بەهەشت و بەهەشتییەکاندا بگونجێت، لەگەڵ مندا ئەو ئایەتە پیرۆزە بخوێنەوە: ﴿إِنَّآ أَنشَأۡنَٰهُنَّ إِنشَآءً﴾الواقعة: ٣٥.

جا ئەو دروستکردنەوە تایبەتمەندی خۆی هەیە، ڕەنگە تۆ ـ برای بەڕێزم ـ خێزانەکەت ئافرەتێکی لە خواترس و ڕێزدار بێت بەڵام جوان و شۆخ و شەنگ نەبێت، ئەو خێزانەت ئەگەر لە دوارۆژدا بچێتە بەهەشتەوە، هەرچەندە لە تەمەنی شەست یان حەفتا ساڵیدا مردبێت، لە کاتێکدا مردوە پیرەژنێکی موو سپی بوە، ئەوا لە بەهەشتدا بە شێوەیەکی تازە و نوێ ئامادە دەکرێت و لە تەمەنی لاوێتیدا دەبێت، ئێستا ئەو جوانی و شۆخ و شەنگییە بهێنە پێش چاوی خۆت کە لە لایەن کەسێکەوە بۆت ئامادە کراوە کە جوانی و شۆخ و شەنگی بەخشیوەتە هەموو بوونەوەر.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّآ أَنشَأۡنَٰهُنَّ إِنشَآءٗ ﴿٣٥﴾ فَجَعَلۡنَٰهُنَّ أَبۡكَارًا ﴿٣٦﴾﴾(الواقعة)

هەرکاتێك پیاوێك بچێت بۆ لای خێزانەکەی لە سەر جێگە لە بەهەشتدا ئەوا هەموو جارێك دەبینێ هێشتا کچە عازەبە. ﴿فَجَعَلۡنَٰهُنَّ أَبۡكَارًا ﴿٣٦﴾ عُرُبًا أَتۡرَابٗا ﴿٣٧﴾﴾ (الواقعة).

عُرب: کۆی (عروب)ە، ئافرەتی (عروب) لە زماندا مانای: ئەو ئافرەتەیە کە جۆرەها وشەی خۆشەویستی و عەشق و جوانی و شەیدا و سەودا لە گەڵ مێردەکەیدا بە کار دەهێنێ.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّآ أَنشَأۡنَٰهُنَّ إِنشَآءٗ ﴿٣٥﴾ فَجَعَلۡنَٰهُنَّ أَبۡكَارًا ﴿٣٦﴾ عُرُبًا أَتۡرَابٗا ﴿٣٧﴾ لِّأَصۡحَٰبِ ٱلۡيَمِينِ ﴿٣٨﴾﴾(الواقعة)، واتە: بە ڕاستی ئێمە ژنانی بەهەشتمان درووستکردوون بە دروستکردنێکی تازە، شۆخ و شەنگ و جوان، وەك ژنانی دونیا نین هەندێ گۆڕانیان بە سەردا بێت (٣٥) کردوومانن بە کچ، واتە: هەمیشە کچن و وەك کیژانی شوونەکردوون (٣٦) مێرد خۆشەویستانێ هاوساڵ و هاوتەمەن (٣٧) ئەمانە هەموو بۆ یارانی لای ڕاست و بەختەوەرن، ئەوانەی کە نامەی کردەوەیان بە دەستی ڕاستیانەوە ئەدرێ (٣٨).

بەڵام (حور العین) خوای بەرز و باڵادەست دەربارەیان دەفەرموێت: ﴿حُورٞ مَّقۡصُورَٰتٞ فِي ٱلۡخِيَامِ ﴿٧٢﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٣﴾ لَمۡ يَطۡمِثۡهُنَّ إِنسٞ قَبۡلَهُمۡ وَلَا

جَآنٌّ ﴿٧٤﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٥﴾ مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٧﴾ تَبَٰرَكَ ٱسْمُ رَبِّكَ ذِى ٱلْجَلَٰلِ وَٱلْإِكْرَامِ ﴿٧٨﴾ ﴾(الرحمن) واتە: ژنانی سپی چاو ڕەشن، لە ناو خێوەت و چادرەکاندا دەرناچن (٧٢) بە کام نیعمەت لە نیعمەتەکانی پەروەردگارتان باوەڕ ناکەن؟ (٧٣) بەر لە بەهەشتییەکان هیچ ئادەمی و هیچ جنۆکەیەك دەستی بۆ نەبردوون و کچێتی لا نەبردوون (٧٤) بە کام نیعمەت لە نیعمەتەکانی پەروەردگارتان باوەڕ ناکەن؟(٧٥) لە سەر پشتی سەوز و قاڵی نایاب ـ کە وێنەیان لە دونیادا نییە ـ شانیان داداوە.(٧٦) بە کام نیعمەت لە نیعمەتەکانی پەروەردگارتان باوەڕ ناکەن؟ (٧٧) پڕ بەرەکەتە ناوی پەروەردگاری خاوەن گەورەیی و ئیحسانت (٧٨).

مانای وشەی (الحور): کۆی وشەی (الحوراء) ە، (حوراء) یش بە ئافرەتێکی گەنجی زۆر جوانی شۆخ و شەنگ دەگوترێت کە جەستەیەکی زۆر سپی و چاوێکی زۆر ڕەشی هەبێت.

لە (صحیح البخاری)[١]دا هاتوە لە فەرموودەی (أنس)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((غدوة في سبيل الله أو روحةٌ خيرٌ من الدنيا وما فيها ولقاب قوس أحدكم أو موضع قدم من الجنة خيرٌ من الدنيا وما فيها ولو أن امرأة من نساء أهل الجنة اطلعت إلى الأرض لأضاءت ما بينهما ولملأت ما بينهما ريحا ولنصيفها خيرٌ من الدنيا وما فيها).

براکەم هەموو ئەمانە بهێنە پێش چاوی خۆت لە بەهەشتێکدا کە پانتایەکەی بە قەد پانتایی زەوی و ئاسمانەکانە هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَسَارِعُوٓاْ إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴾(آل عمران: ١٣٣، واتە: پەلەو چەسپانی بکەن بۆ کردنی ئەو شتانە ئەبنە هۆی لیبووردنی پەروەردگارتان و چوونە بەهەشتێکی فراوانی واوە کە: هەر پانتییەکەی بە ئەندازەی ئاسمانەکان و زەوییە، ئامادە کراوە (ئەو بەهەشتە) بۆ پارێزکاران))

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٥٦٨) .

خوای گەورە دەفەرمویت: ﴿سَابِقُوٓاْ إِلَىٰ مَغۡفِرَةٖ مِّن رَّبِّكُمۡ وَجَنَّةٍ عَرۡضُهَا كَعَرۡضِ ٱلسَّمَآءِ وَٱلۡأَرۡضِ أُعِدَّتۡ لِلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦۚ ذَٰلِكَ فَضۡلُ ٱللَّهِ يُؤۡتِيهِ مَن يَشَآءُۚ وَٱللَّهُ ذُو ٱلۡفَضۡلِ ٱلۡعَظِيمِ﴾(الحديد: ٢١) واتە: ئەی خەڵکینە! پێشبڕکێ بکەن بۆ هۆیەکانی لێبووردن لە پەروەردگارتانەوە بە تەوبە و کردەوەی چاك وە بۆ گەیشتن بە بەهەشتێك کە پانایی و فراوانییەکەی، وەك پانتایی و ئاسمان و زەوییە، ئامادە کراوە بۆ ئەوکەسانەی بڕوایان هێناوە بە خواو بە پەیامبەرانی ئەوەش فەزڵی خوایە، دەیدات بەهەر کەسێك خۆی بیەوێ و شایستە بێت وەخوا خاوەنی فەزڵ و بەخششی گەورەیە)).

ئەمە پانتایی بەهەشتە! ئاخۆ درێژییەکەی چەندە؟؟

ژمارەی دەرگاکانی بەهەشت (هەشت) دەرگایە، هەروەکو لە (صحيح البخاری)[١] دا هاتوە لە فەرموودەی (سهل ی کوڕی سعد الساعدی) یەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((في الجنة ثمانية أبواب)) واتە: لە بەهەشتدا هەشت دەرگا هەیە)).

هەروەها لە (صحيح مسلم)[٢] دا لە فەرموودەی (عمر ی کوڕی الخطاب) ەوە هاتوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ما منكم من أحد يتوضأ فيبلغ (أو: فيسبغ الوضوء) ثم يقول: أشهد أت لا اله الا الله وأن محمداً عبدالله ورسوله، إلا فتحت له أبواب الجنة الثمانية، يدخل من أيها شاء)) واتە: هەر یەکێك لە ئێوە دەستنوێژ بگرێت - بە باشی و بە تەواوی دەستنوێژەکەی بگرێت - ئینجا بڵێت: (أشهد أن لا اله الا الله و اشهد أن محمدا عبده ورسوله) ئەوە هەر هەشت دەرگاکەی بەهەشتی بۆ دەکرێتەوە، لە کامیانەوە بیەوێت دەچێتە ژوورەوە))

هەروەکو لە پێشدا باسمان کرد یەکەمین ئوممەتێك دەچێتە بەهەشتەوە ئوممەتی خۆشەویستەکەتە ﷺ و پێغەمبەرمان ﷺ یەکەم کەسە کە دەرگای بەهەشتی بۆ دەکرێتەوە، هەروەکو لە (صحيح مسلم)[٣] دا لە فەرموودەی (أنس)ەوە

---

١ - أخرجه البخاري (٣٢٥٧).

٢ - أخرجه مسلم (٢٣٤).

٣ - أخرجه مسلم (١٩٧).

هاتوه کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((آتي باب الجنة يوم القيامة فأستفتح، فيقول الخازن: من أنت؟ فأقول: محمد، فيقول: بك أمرت لا أفتح لأحد قبلك)) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا دێمە پێش دەرگای بەهەشت و داوا دەکەم دەرگاکەم بۆ بکرێتەوە، خەزنەداری بەهەشت پێم دەڵێت: تۆ کێیت؟ منیش دەڵێم: موحەممەدم، ئەویش دەڵێت: فەرمانم پێکراوە پێش تۆ دەرگا بۆ هیچ کەسێکی تر نەکەمەوە)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿جَنَّٰتِ عَدۡنٖ مُّفَتَّحَةٗ لَّهُمُ ٱلۡأَبۡوَٰبُ ﴿٥٠﴾ مُتَّكِـِٔينَ فِيهَا يَدۡعُونَ فِيهَا بِفَٰكِهَةٖ كَثِيرَةٖ وَشَرَابٖ ﴿٥١﴾﴾(ص) واتە: چەند بەهەشتێکی دەرگا والا و لە سەر پشتە بۆیان، ئامادە و چاوەڕوانی هاتنیانە (٥٠) ئەمە حاڵیان کە لەو بەهەشتەدا لە سەر تەخت پاڵیان داوەتەوە و هەر جۆرە میوە و خواردنەوەیەك ئارەزوو بکەن لە بەردەستیاندایە و داوا دەکەن، واتە: هەر کات شتێکیان نیاز کرد، خێرا بێ زەحمەتکێشان بۆیان ئامادە نەبێ (٥١).

هەروەها خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿وَسِيقَ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوۡاْ رَبَّهُمۡ إِلَى ٱلۡجَنَّةِ زُمَرًاۖ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءُوهَا وَفُتِحَتۡ أَبۡوَٰبُهَا وَقَالَ لَهُمۡ خَزَنَتُهَا سَلَٰمٌ عَلَيۡكُمۡ طِبۡتُمۡ فَٱدۡخُلُوهَا خَٰلِدِينَ ﴿٧٣﴾ وَقَالُواْ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ ٱلَّذِي صَدَقَنَا وَعۡدَهُۥ وَأَوۡرَثَنَا ٱلۡأَرۡضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ ٱلۡجَنَّةِ حَيۡثُ نَشَآءُۖ فَنِعۡمَ أَجۡرُ ٱلۡعَٰمِلِينَ ﴿٧٤﴾﴾ (الزمر)، واتە: ئەوانەش پارێزگارییان لە فەرمانەکانی خوای پەروەردگاریان کردوە، دەستە دەستە بەرەو بەهەشت ئەبرێن، تا کاتێ نزیك بەهەشت دەبنەوە و دەرگاکانی بۆیان کراوەتەوە، دەرگاوانانی بەهەشت پێیان دەڵێن: سڵاو و درودتان لە سەر بێ، بە خێر هاتن خۆتان پاك ڕاگرت لە دونیادا هەوڵ و تێکۆشان و پاداشتیشتان لێرەدا پاك و خاوێنە یاخوا نۆشتان بێت، دە بچنە ناو بەهەشت بە هەتا هەتایی لەوێدا بن (٧٣) کاتێ چوونە ژوورەوە و نیشتەجێ بوون ئەڵێن: سوپاس و شوکرانە بۆ ئەو خوایەی بە بەڵێنەکەی ڕاستی کرد لە گەڵمان ئەم جێگا و زەویەشی لەو بەهەشتا بە ئێمەدا، کە هەر جێگایەکی ئارەزوو بکەین، لێی دەبین، ئای کە پاداشتی کارکەران لە ڕێگای خوادا چەندە باشە! دەبینی کە فریشتەکانیش بە دەوری عەرشدا ئەڵقەیان داوە و

لە گەڵ سوپاسدا تەسبیحاتی پەروەردگاری خۆیان ئەکەن، داوەری لە نێوان بەهەشتییەکان و دۆزەخیان و هەموو خەڵکان بە هەق و دادگەری تەواو بوە: چاکان ئەبرێن بۆ بەهەشت و خراپانیش بۆ دۆزەخ، لە لایەن بەهەشتییەکانەوە دەوترێ: هەموو سوپاس و شوکرانە، هەر بۆ خوای پەروەردگاری جیهانەکان (٧٤).

زۆربەی بەهەشتییەکان لە هەژارانن، لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (عمران ی کوڕی حصین) ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((اطلعت في الجنة، فرأيت أكثر أهلها الفقراء، واطلعت في النار فرأيت أكثر أهلها النساء)) واتە: بەهەشتم بینی زۆربەی دانیشتوانەکەی لە هەژارانن و ئاگرم بینی زۆربەی دانیشتوانەکەی لە ئافرەتانن)).

هەروەها لە (صحيح مسلم)[2] لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو ی کوڕی العاص) ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((إن فقراء المهاجرين يسبقون الأغنياء يوم القيامة الى الجنة بأربعين خريفاً)) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا هەژارانی کۆچەران پێشی دەوڵەمەندان دەکەون بۆ چوونە بەهەشت بە چل ساڵ)).

بەهەشتیش بریتییە لە چەندەها پلە بە سەر یەکەوە، هەروەکو لە (صحيح البخاری)[3] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هريره) وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((إن في الجنة مائة درجة، أعدها الله للمجاهدين في سبيل الله، ما بين الدرجتين كما بين السماء والأرض، فإذا سألتم الله فأسلوه الفردوس، فإنه أوسط الجنة، وأعلى الجنة ـ أراه ـ فوقه عرش الرحمن، ومنه تفجر أنهار الجنة)) واتە: لە بەهەشتدا سەد پلە هەیە، خوای گەورە ئامادەی کردوە بۆ تێکۆشەران کە لە پێناو ئەودا تێدەکۆشن، لە نێوان دوو پلەیدا هەروەکو نێوان ئاسمان و زەوییە، هەر کاتێك داواتان کرد ئەوا داوای فیردەوس بکەن، چونکە ئەوە ناوەڕاستی بەهەشتە و بەرزترین جێگەی بەهەشتە ـ وا دەبینم ـ عەرشی خودا لەسەرەوەی ئەوە،

١ ـ أخرجه البخاري (٣٢٤١) واللفظ له ومسلم (٢٧٣٨) .
٢ ـ أخرجه مسلم (٢٩٧٩) .
٣ ـ أخرجه البخاري (٢٧٩٠) .

هەر لەوێوە روبارەکانی بەهەشت دەردەچێت)).

بەڵێ لە بەهەشتدا جۆگە و روبار هەیە، ئایا خوای گەورە نەیفەرموە: ﴿وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ﴾ البقرة: ٢٥، واتە: ئەی پێغەمبەرﷺ مژدە بدە بەوانەی کە بڕوایان بە خوا و پەیامبەر و بە رۆژی دوایی هەیە و ئاکارە چاك و پەسەندەکان ئەنجام دەدەن کە بێ گومان بەهەشت گەلێکیان بۆ هەیە کە چەندین کانیاو و رووبار لە ژێر دەرختەکانییدا دێن و دەچن)).

هەروەها دەفەرموێت: ﴿تَجْرِى مِن تَحْتِهِمُ ٱلْأَنْهَٰرُ فِى جَنَّٰتِ ٱلنَّعِيمِ﴾ (یونس:٩) واتە: دەەشیانباتە چەند بەهەشتێکەوە کە لە بنکی دار و درەخت و لە ژێر کۆشکەکانیانەوە گەلێ رووبار و چەم دێن و دەچن)).

چەندەها ئایەت لەو بارەیەوە هاتوە ئەوە دەسەلمێنن کە لە بەهەشتدا روبار هەیە، ئەو روبارانەش ئاوی پاك و سازگارن، چەند روبارێك لە شیر کە هەرگیز تامەکەی ناگۆڕێت، چەندەها روبار لە مەی کە زۆر بە تام و چێژە بۆ ئەوانەی دەیخۆنەوە، چەند روبارێك لە هەنگوینی پاڵفتە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مَّثَلُ ٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِى وُعِدَ ٱلْمُتَّقُونَ فِيهَآ أَنْهَٰرٌ مِّن مَّآءٍ غَيْرِ ءَاسِنٍ وَأَنْهَٰرٌ مِّن لَّبَنٍ لَّمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُۥ وَأَنْهَٰرٌ مِّنْ خَمْرٍ لَّذَّةٍ لِّلشَّٰرِبِينَ وَأَنْهَٰرٌ مِّنْ عَسَلٍ مُّصَفًّى وَلَهُمْ فِيهَا مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ وَمَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خَٰلِدٌ فِى ٱلنَّارِ وَسُقُواْ مَآءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَآءَهُمْ﴾ (محمد: ١٥) واتە: نموونە و سیفەتی ئەو بەهەشتەی بە خۆپارێزان بەڵێن دراوە لە پاشەرۆژدا پێیا بدرێت ئەم شێوەیە: رووباری زۆری لە ئاوی خاوێن و نەگۆڕاو و بێ بۆنی تێدایە، وە زۆر رووباری تێدایە، لە شیری سپی و جوان کە بە هۆی مانەوە – وەك شیری دونیا – تامی نەگۆڕاوە چونکە لە گوانی ئاژەڵ نایەتە دەرێ، چەندین چەم و رووباری تێدایە لە شەراب و عەرەقێك – کە بۆ ئەوانی ئەیخۆنەوە – زۆر خۆش و بە مەزەیە، واتە: دوورە لە هەر وەسفێکی عەرەقی دونیادا،چەندان چەم و رووباری تێدایە، لە هەنگوینی پالاوتە و بێگەرد، لە مۆم و لە هەر شتێکی تر، لە هەنگوینی دونیا هەیە، لەوێ جۆرا و جۆری میوەیان بۆ هەیە، لێبووردن و

لێخۆشبوونی پەروەردگاریانیان بۆ هەیە، کە ئەوە چاکترین شتە، ئایا ئەوانە کە ئەو هەموو ناز و نیعمەتەیان هەیە، وەك ئەو کەسە وایە کە هەمیشە لە ئاگری دۆزەخدا بێت؟ ئاوی کوڵ بە کوڵیان پێ دەخۆنەوە کاتێ تینوویان دەبێت، ریخۆڵەیان پارە پارە ئەکا، ئایا ئەو دوو دەستەیە وەك یەك نین؟!)).

ئیمامی (أحمد) و (الترمذي) و (ابن حبان) و جگە لەوان[1] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (معاویە ی کوڕی حیدە) وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((إن في الجنة بحر الماء وبحر العسل وبحر اللبن وبحر الخمر، ثم تشقق الأنهار بعد)) واتە: لە بەهەشتدا دەریایەك ئاو و دەریایەك هەنگوین و دەریایەك شیر و دەریایەك مەی هەیە، پاشان روبارەکانی بەهەشت بڵاو دەبێتەوە)).

بەڵکو رەنگە سەرسام بیت کاتی بزانیت هەندێ لە روبارەکانی دونیا روباری بەهەشتن، هەروەکو لە (صحيح مسلم)[2] دا لە فەرموودەی (ابو هريره)وە هاتوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((سيحان و جيحان والفرات والنيل، كل من أنهار الجنة)) واتە: سیحان و جیحان و فورات و نیل، هەموو لە روبارەکانی بەهەشتن)).

هەروەها لە بەهەشتدا حەوزی تایبەتی پێغەمبەری خواﷺ هەیە کە پێی دەڵێن: کەوسەر.

داوا لە خوا دەکەم کە بمانگێڕێتە سەر ئەو حەوزە، بە دەستە پیرۆزەکانی خۆشەویستی خواﷺ لەو ئاوەمان بە نسیب بکات هەرگیز لە پاش ئەوە تینوومان نەبێت.

لە (صحيح مسلم)[3] دا لە فەرموودەی (أنس)ەوە دەڵێت: ((بَيْنَا رَسُولُ اللّه ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ بَيْنَ أَظْهُرِنَا، إِذْ أغْفَى إِغْفَاءَةً. ثُمّ رَفَعَ رَأْسَهُ مُتَبَسّماً. فَقُلْنَا: مَا أَضْحَكَكَ يَا رَسُولَ اللّهِ؟ قَالَ: "أُنْزِلَتْ عَلَيّ آنفاً سُورَةٌ". فَقَرَأَ: ﴿بِسْمِ الله الرّحْمَنِ الرّحِيمِ. إِنَّآ أَعْطَيْنَٰكَ ٱلْكَوْثَرَ ۝١ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَٱنْحَرْ ۝٢ إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ ٱلْأَبْتَرُ

---

١ ـ أخرجه الترمذي (٢٥٧١) وقال : حديث حسن صحيح وأحمد (٥/٥) وابن حبان في (صحيحه) (٧٤٠٩) وعبد بن حميد (٤١٠) والطبراني في (الكبير) (١٩/٤٢٤) وابن ابي عاصم في (الآحاد والمثاني) (١٤٧٥) وصححه الألباني في (صحيح الجامع) (٢١٢٢) .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٨٣٩) .

٣ ـ أخرجه مسلم (٤٠٠) .

﴿٣﴾ثُمّ قَالَ: "أَتَدْرُونَ مَا الْكَوْثَرُ؟" فَقُلْنَا: الله وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: "فَإِنّهُ نَهْرٌ وَعَدَنِيهِ رَبّي عَزّ وَجَلّ.))

وفي رواية: ((في الجنة ــ عَلَيْهِ خَيْرٌ كَثِيرٌ. هُوَ حَوْضٌ تَرِدُ عَلَيْهِ أُمّتي يَوْمَ الْقِيَامَـةِ. آنِيَتُهُ عَدَدُ النّجُومِ. فَيُخْتَلَجُ الْعَبْدُ مِنْهُمْ. فَأَقُولُ: رَبّ، إِنّهُ مِنْ أُمّتِي. فَيَقُـولُ: مَـا تَـدْرِي مَا أَحْدَثَتْ بَعْدَكَ)) واتـە: جارێکیـان پێغەمبـەری خـواﷺ لـە ناوماندا بـوو، سـووکە خەوێکی کردوو ئینجا سەری بـە دەم زەردەخەنـەوە بـەرزکردەوە، ئێمـەش وتمـان: بۆچی پێدەکەنیت ئەی پێغەمبـەری خـواﷺ فـەرمووی: (ئـا ئێـستا سـوورەتێکم بـۆ دابـەزیوە، خوێندیـەوە و فـەرمووی: ((بِسْمِ الله الـرّحْمَنِ الـرّحِيمِ. ﴿إِنَّآ أَعۡطَيۡنَٰكَ ٱلۡكَوۡثَرَ ﴿١﴾ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَٱنۡحَرۡ ﴿٢﴾ إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ ٱلۡأَبۡتَرُ ﴿٣﴾﴾ ئینجـا فـەرمووی: ئایـا دەزانـن کەوسـەر چییە؟ وتمـان: خـوا و پێغەمبەرکـەی ﷺ باشـتر دەزانن، فەرمووی: ڕووبارێکە پەروەردگارم بـەڵێنی پێـداوم، خێـری زۆری لـە سـەرە، حەوزێکە لە ڕۆژی قیامەتدا ئوممەتم دێنە سەری، جامـەکانی بـە ئەنـدازەی ژمـارەی ئەستێرەکانە، خەڵکێك دادەبڕن لێیان، منیش دەڵێم: پەروەردگار ئەوە لە ئوممەتی منە، ئەویش دەفەرموێت: تۆ نازانی پاش تۆ چییان داهێناوە)).

بەڵکو بەرزایی هەیە، هەروەکو لە (مسند أحمد) (ابن ابی شیبە) لە (المصنف) و (النـسائی) لـە (الکـبری) و جگـە لـەوان[١] لـە فـەرموودەی (ابـو هریـرە)وە کـەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی:((إن منبري على ترعة من ترع الجنة، وما بين منبري و حجرتي روضة مـن ريـاض الجنـة)) واتـە: مینبەرەکـەی مـن لـە سـەر بەرزییەکـە لـە بەرزییەکانی بەهەشت، لە نێوان مینبـەر و ژوورەکەمـدا باخـچەیەکە لـە باخـچەکانی بەهەشت)).

هەروەها بەهەشت کانیاوی تێدایە:

خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿ إِنَّ ٱلۡمُتَّقِينَ فِي جَنَّٰتٖ وَعُيُونٍ ﴾ (الحجر: ٤٥) واتە:

---

١ ــ أخرجه أحمد في (المسند) (٢/٣٦٠ ، ٤٠١ ، ٤١٢ ، ٤٥٠ ، ٥٣٤) وابن سعد في (الطبقـات) (١/٢٥٣) وابـن ابي شيبة في (مصنفه) (٦/٣١٧) والنسائي في (الكبرى) (٤٢٨٨) والطبراني في (الأوسط) (٩١١٧) والصغير (١١١٠) والبيهقي في (الكبرى) (٥/٢٤٧) وصححه الألباني في (صحيح الجامع) (٦٦٢١) و(الصحيحة) (٢٣٦٣) .

بە ڕاستی لە ئاخیرەتدا پارێزکاران لە ناو چەندین باخات و لەلای چەندین کانیاوی (شەراب، شیر، هەنگوین) دان)).

لە نمونەی ئەو کانیاوانەی خوای گەورە دەربارەی فەرموویەتی: ﴿وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنجَبِيلًا ﴿١٧﴾ عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّىٰ سَلْسَبِيلًا ﴿١٨﴾﴾ (الإنسان) واتە: پێکێکیان پێ دەنۆشرێ، تێکەڵەکەی زەنجەفیلە (١٧) لە ئاوی کانیاوێکیش تێکەڵ کراوە کە لەبەر خۆشقووتی پێی دەڵێن: سەلسەبیل (١٨).

هەروەها خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِن كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ﴿٥﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ﴿٦﴾﴾(الإنسان) واتە: بە ڕاستی چاکانیش لە جامی پڕ لە شەرابی تایبەتی دەخۆنەوە کە تێکەڵەکەی (واتە: ئەوەی تێکەڵی دەکرێ) کافوورە. (کافوور: ماددەیەکی زۆر تامخۆش و بۆنخۆشە لە دارێکی لە وڵاتی (هند) و (چین) دا دەڕوێ) (٥) کانیاوێکە بەندەکانی خوا لێی دەخۆنەوە بۆ هەر شوێنێك بیانەوێ بیبەن دەیبەن بە ئاسانی، واتە: بەهەشتییەکان لە هەر جێگایەکدا بن و لە هەر ژوورێکدا بن ئاوەکەیان لە گەڵ دەبێ(٦).

هەروەها خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿٢٢﴾ عَلَى الْأَرَائِكِ يَنظُرُونَ ﴿٢٣﴾ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ ﴿٢٤﴾ يُسْقَوْنَ مِن رَّحِيقٍ مَّخْتُومٍ ﴿٢٥﴾ خِتَامُهُ مِسْكٌ وَفِي ذَٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ ﴿٢٦﴾ وَمِزَاجُهُ مِن تَسْنِيمٍ ﴿٢٧﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾﴾ (المطففين) واتە: بە ڕاستی چاکان لە ناو خۆشی و بەهرەییەکی ئێجگار زۆردان لە بەهەشتدا (٢٢) لە سەر کورسی و قەنەفە ڕازاوەکانی بەهەشتدا دانیشتوون و تەماشای ئەو هەموو ناز و نیعمەت و بەهرەی بەهەشتە ئەکەن کە بۆیان ئامادە کراوە (٢٣) لە ڕوخساریاندا رووگەشی و خۆشی بەهەشت دەبینی و دەزانیت (٢٤) لە شەرابێکی پاك و سافو سەرمۆریان پێ دەنۆشێ، واتە: دەستی هیچ کەسێکی لێ نەکەوتوە و چاکان خۆیان سەرەکەی لادەبەن (٢٥) دوا قومی بۆنی میسکی لێ دێت، واتە:وەك شەرابی دونیا نییە تا بۆگەنی و سەرئێشە و دەردوداوێکی زۆری هەبێت، ئەوانەی کە پێشبڕکێ و پێشدەستی دەکەن با لەوەدا

پێش دەستی و کێبەرکێ بکەن و هەوڵبدەن بۆ کار و کردەوەی چاك (٢٦) هەروەها ئەو شەرابە پاکە لە گەڵ ئاوی کانیاوێکی بەرز و پاك و خۆشدا تێکەڵکراوە، واتە: شەرابی بەهەشت لە ئاوی تەسنیم ی تێکەڵ ئەکرێ، ئەوجا ئەیاندرێتی بیخۆنەوە (٢٧) سەرچاوەیەکە نزیکانی خوا لێی ئەخۆنەوە (٢٨).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ﴾ (الرحمن: ٥٠) واتە: لە نێو دوو بەهەشتەکەدا دوو کانیاوی ڕەوان هەیە: تەسنیم و سەلسەبیل)).

هەروەها خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ﴾ (الرحمن: ٦٦) واتە: دوو کانیاوی هەڵقوڵاوییان تێدایە)).

لە بەهەشتدا دار و درەخت هەیە بەڵام وەکو ئەو دار و درەختەی دونیا نییە، بەڵکو سێبەرەکەی فراوانە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَظِلٍّ مَّمْدُودٍ﴾ (الواقعة: ٣٠) واتە: لە ژێر سێبەری بەردەوام و دوور و درێژدان کە هەرگیز خۆری نایسڕێتەوە و هەمیشە هەر سێبەرە)).

هەروەها خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا﴾ (النساء: ٧٥) واتە: دەشیان بەینە بن سێبەری چڕو پڕەوە ئیتر لەوێ نە سەرما و نە گەرما تینیان تێ ناکات)).

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هريره)وە کەوا خۆشەویستی خواﷺ فەرموویەتی: ((إن في الجنة لشجرة يسير الراكب في ظلها مائة عام لا يقطعها)) واتە:درەختێك لە بەهەشتدا هەیە کە سوارچاکێك بە سێبەرەکەیدا بۆ ماوەی سەد ساڵ دەڕوات هێشتا تەواوی ناکات و نایبڕێت)).

لە (صحيح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرمودەی (ابو سعيد الخدری) یەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن في الجنة شجرة يسير الراكب الجواد المضمر السريع مائة عام ما يقطعها))، واتە: لە بەهەشتدا درەختێك هەیە سوارچاکی ئەسپێکی خێرا بۆ ماوەی سەد ساڵ دەڕوات هێشتا تەواوی ناکات و نایبڕێت)).

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٢٥٢) ومسلم (٢٨٢٦) .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٨٢٨) .

بەڵکو فەرموو تەماشای میوەهات و بەروبوومی بەهەشت بکە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَدۡعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَـٰكِهَةٍ ءَامِنِينَ﴾ (الدخان: ٥٥) واتە: داوا دەکەن لەو بەهەشتانەدا هەر جۆرە میوەیەك حەزی لێ بکەن بێ ترس لە مردن و لە هەر شتێکی تر)).

مەبەستی ئەوەیە دڵنیان لەوەی کە هەرگیز ئەو میوەهاتە تەواو نابێت و زیانیان پێ ناگەیەنێت.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مُتَّكِـِٔينَ فِيهَا يَدۡعُونَ فِيهَا بِفَـٰكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ﴾ (ص:٥١) واتە: ئەمە حاڵیانە کە لەو بەهەشتەدا لە سەر تەخت پاڵیان داوەتەوە و هەر جۆرە میوە و خواردنەوەیەك ئارەزوو بکەن لە بەردەستیاندایە و داوا دەکەن، واتە: هەر کات شتێکیان نیاز کرد، خێرا بێ زەحمەتکێشان بۆیان ئامادە نەبێ)).

ئەوەش بزانە کە میوەهاتی بەهەشت ئەوە نییە ماوەیەك هەبێت و ماوەیەك نەمێنێ و ببڕێتەوە! نەخێر، هەرکەسێك هەرکاتێك بیەوێ ئەوا دەیبینێتەوە و ئامادەیە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَفَـٰكِهَةٍ كَثِيرَةٍ ﴿٣٢﴾ لَّا مَقۡطُوعَةٍ وَلَا مَمۡنُوعَةٍ ﴿٣٣﴾﴾(الواقعة)، واتە: لە ناو میوەیەکی زۆردان (٣٢) نە دەبڕدرێ و نە قەدەغە دەکرێ)).

زۆر نزیك و ئامادەیە بۆ هەر کەسێك بیەوێت و لە هەر کاتێکدا.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ﴾ (الحاقة: ٢٣) واتە: میوەجاتی درەختەکانی نزیکە لێیەوە. واتە: دەس ڕەسە، بە ڕاوەستانەوە، بە دانیشتنەوە، دەستی ئەگاتێ، تەنانەت دەمیشی ئەگاتێ، خوای کاربزان بە هیچ شێوەیەك نایەڵێ بەهەشتی ئەزیەت بکێشێ، پاش ئازار و ئەزیەتەکەی دونیای)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَدَانِيَةً عَلَيۡهِمۡ ظِلَـٰلُهَا وَذُلِّلَتۡ قُطُوفُهَا تَذۡلِيلًا﴾ (الإنسان: ١٤) واتە: سایە و سێبەری درەختەکانی لێیانەوە نزیکە تا زیاتر هەست بە خۆشی و ڕێز و حورمەت بکەن و لێکردنەوە و چنینی میوەکەشیان ئاسان کراوە بۆیان)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَجَنَى ٱلۡجَنَّتَيۡنِ دَانٍ﴾ (الرحمن: ٥٤) واتە:

لەو بەهەشتانەدا لەسەر رایەخگەلێ ــ کە ناوەخنەکەیان لە پارچە ئاوریشمی ئەستووری تایبەتە ــ پاڵیان داوەتەوە)).

مەبەستی ئەوەیە زۆر نزیکە و شۆڕ بوەتەوە، بەهەشتییەکان هەر کاتێك بیانەوێ لێی دەکەنەوە.

لە هەموو جۆرەکانی میوەهاتی تێدایە، لەوەی کە بەهەشتییەکان حەزی لێبکەن لە ترێ و هەنار و هەموو جۆرەکانی تر. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلَهُمْ فِيهَا مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ وَمَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ﴾(محمد:١٥).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَجَنَّٰتٍ مِّنْ أَعْنَابٍ وَٱلزَّيْتُونَ وَٱلرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَٰبِهٍ﴾ (الأنعام: ٩٩) واتە: چەن باخێك لە رەز و لە داری زەیتوون و لە بنە هەناری هاو وێنە و لە یەکچوو لە گەڵادا جیاواز و لە یەك نەچوو لە تامدا بەرهەممان هێنا)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فِيهِمَا مِن كُلِّ فَٰكِهَةٍ زَوْجَانِ﴾ (الرحمن: ٥٢) واتە: جۆراو جۆر درەختی میوە و دارخورما و هەناریان تێدایە)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فِيهِمَا مِن كُلِّ فَٰكِهَةٍ زَوْجَانِ﴾ (الرحمن: ٥٢) واتە: لە نێویاندا لە هەموو جۆرە میوەیەك دوو جۆری تێدایە)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَطَلْحٍ مَّنضُودٍ﴾ (الواقعة: ٢٩) واتە: لە بن سێبەری داری مۆزی بەر بەسەر یەککەوتوودان، لە بەر زۆری مۆزەکەی قەدی لاسکەکەی دیار نییە)).

زۆربەی (مفسر)ەکان رایان لە سەر ئەوەیە کە مەبەستی درەختی (مۆز)ە.

بەڵام ئەگەر پرسیار دەکەیت دەربارەی کۆشك و ژوور و جێنشین و خێوەت و خانوەکانی بەهەشت، ئەوا بزانە کە هیچ کەسێکی رەوانبێژ و زمانپاراو ناتوانی وەسف و باسی بکات.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿لَٰكِنِ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِّن فَوْقِهَا غُرَفٌ مَّبْنِيَّةٌ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ وَعْدَ ٱللَّهِ لَا يُخْلِفُ ٱللَّهُ ٱلْمِيعَادَ﴾ (الزمر: ٢٠) واتە: بەڵام ئەوانەی

کە خۆیان لە نافەرمانی پەروەردگاریان دەپارێزن چەندان کۆشك و تەلار و باڵەخانە لە سەر باڵەخانە یان لە بەهەشتدا بۆ هەیە لە یاقوت و زوبەرجەد رووبار و چەمە ئاوی زۆر بە پێشیدا دەڕوات، ئەمە بەڵێنی خوایە، خوایش هەر بەڵێنێ بدا، پێچەوانەکەی ڕەفتار ناکات)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَأُوْلَٰٓئِكَ لَهُمۡ جَزَآءُ ٱلضِّعۡفِ بِمَا عَمِلُواْ وَهُمۡ فِي ٱلۡغُرُفَٰتِ ءَامِنُونَ﴾(سبأ:٣٧) واتە: بۆ ئەم کەسانە لە بەرامبەر کردەوەکانیانەوە پاداشتی دووبەرامبەر هەیە، لە کۆشك و تەلارە بەرز و بڵنەکاندا بە ئاسوودەیی و خۆشی ژیان ئەبەنە سەر)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أُوْلَٰٓئِكَ يُجۡزَوۡنَ ٱلۡغُرۡفَةَ بِمَا صَبَرُواْ وَيُلَقَّوۡنَ فِيهَا تَحِيَّةٗ وَسَلَٰمًا﴾(الفرقان:٧٥) واتە: ئا ئەو بەندە بەڕێزانە کە ئەو هەموو سیفەتە قەشەنگانەیان هەیە لە پاداشی خۆڕاگرتنیان ژوورە رازاوەکانی بەهەشتیان پێدەدرێ هەر لەوێش پایەوپلەی بەرزوبڵندیان دەدرێتێ لە سەر خواپەرستی، وە لە لایەن فریشتەکانیشەوە بە سڵاو و درووود پێشوازییان لێ دەکرێ)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَسَٰكِنَ طَيِّبَةٗ فِي جَنَّٰتِ عَدۡنٖ﴾(الصف: ١٢) واتە: لە ناو چەندان کۆشك و خانووی رازاوە و پاك و خاوێنشدا لە بەهەشتی هەتاهەتایی و نەبڕاوەدا نیشتەجێیان دەکات)).

هەروەها خوای گەورە باسی خێزانەکەی فیرعەون دەکات و دەفەرموێت: ﴿رَبِّ ٱبۡنِ لِي عِندَكَ بَيۡتٗا فِي ٱلۡجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِن فِرۡعَوۡنَ﴾ (التحریم:١١) واتە: پەروەردگارەکەم! لای خۆت لە بەهەشتداماڵێکم بۆ دروست بکە و لە دەست فیرعەون و کردەوەکانی رزگارم بکە و لە دەست ئەو هۆزە ستەمکارانەش رزگارم بکە)).

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو سعید الخدری)یەوە

١ ـ أخرجه البخاري (٣٢٥٦) ومسلم (٢٨٣١).

کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((إن أهل الجنة ليتراءون أهل الغرف من فوقهم، كما تتراءون الكوكب الدري الغابر من الأفق، من المشرق أو المغرب، لتفاضل ما بينهم). قالوا: يا رسول الله! تلك منازل الأنبياء، لا يبلغها غيرهم. قال: (بلى، والذي نفسي بيده، رجال آمنوا بالله وصدقوا المرسلين) واتە: بەهەشتییەکان باڵەخانە نشینەکانی سەرو خۆیان دەبینن هەروەك چۆن ئێوە ئەو ئەستێرە درەوشاوە دەبینن کە لە ئاسۆی خۆرهەڵات بەرەو ئاوابوون دەچێت، لە بەر بەرزوبڵندی پلەی ئەوان لەمانیتر، وتیان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئەمە پلەوپایەی پێغەمبەرانە جگە لەوان کەس پێی ناگات؟ فەرمووی: سوێند بەو کەسەی گیانی منی بە دەستە پیاوانێکن باوەریان بەخوا هێناوە و پێغەمبەرانیان بە راست زانیوە (پێیان دەگەن).

لە هەردوو کتێبی (صحيح)[1] دا هاتوە لە فەرمودەی (ابو هريرە) وە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((بينا أنا نائم رأيتني في الجنة، فإذا امرأة تتوضأ إلى جانب قصر، فقلت: لمن هذا القصر؟ فقالوا: لعمر بن الخطاب، فذكرت غيرته، فوليت مدبرا). فبكى عمر وقال: أعليك أغار يا رسول الله؟!)) واتە: لە کاتێکدا من خەوتبووم خۆم لە بەهەشتدا دی، ئافرەتێکم بینی لە پەنای کۆشکێکدا دەستنوێژی دەگرت، وتم: ئەم کۆشك و ئافرەتە هی کێیە؟ وتیان: هی (عمر) ی کوری (الخطاب)ە، منیش غیرەتی (عمر) م یادکەوتەوە بۆیە خێرا پشتم هەڵکرد)) بۆیە (عمر) دەستی بە گریان کرد و فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ، بەرانبەر بە تۆ غیرەت دەمگری و بەدگومان دەبم))

لە هەردوو کتێبی (صحيح)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هريرە)وە دەڵێت: ((أتى جبريل النبي ﷺ فقال: يا رسول الله! هذه خديجة قد أتت. معها إناء فيه إدام أو طعام أو شراب. فإذا هي أتتك فاقرأ عليها السلام من ربها ومني. وبشرها ببيت في الجنة من قصب. لا صخب فيه ولا نصب)) واتە: جبریل هاتە خزمەتی پێغەمبەری خواﷺ و فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئەوە (خەدیجە) هات بۆ لات قاپێکی

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٢٤٢) ومسلم (٢٣٩٥) .

٢ ـ أخرجه البخاري (٣٨٢٠) ومسلم (٢٤٣٢) .

پێیە پێخۆر یان خواردن یان خواردنەوەی تێدایە، هەر کات هاتە لات سەلامی پێ بگەیەنە لە پەروەردگاریەوە و لە منیشەوە، موژدەیشی پێبدە بەماڵێك لە قامیشی (مرواری) لە بەهەشتدا کە دوورە لە دەنگە دەنگ و ماندووبوون)).

هەروەها خێوەت و جوان رازاوەیان هەیە کە تیایدا دەحەسێنەوە و لە خۆشیدا دەژین.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿حُورٌ مَّقۡصُورَٰتٌ فِي ٱلۡخِيَامِ﴾ (الرحمن: ٧٢) واتە: ژنانی سپی چاو رەشن، لە ناو خێوەت و چادرەکاندا دەرناچن)).

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[١]دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو موسی الاشعری)یەوە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((إن للمؤمن في الجنة لخيمة، من لؤلؤة واحدة مجوفة، طولها ستون ميلاً، للمؤمن فيها أهلون، يطوف عليهم المؤمن، فلا يرى بعضهم بعضاً)) واتە: لە بەهەشتدا بۆ کەسی ئیماندار خێوەتێك هەیە کە لە یەك مرواری ناو بۆش پێك هاتوە، درێژییەکەی شەست میلە، بۆ کەسی ئیماندار چەند ئەهلێکی تێدایە و بە سەریاندا دەسووڕێتەوە، یەکتری نابینن)).

ئەگەر پرسیاری رایەخ و نوێن و چەرپایەکەیان دەکەیت ئەوا خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فِيهَا سُرُرٌ مَّرۡفُوعَةٌ﴾ (الغاشية: ١٣) واتەی: هەروەها چرپا و سیسته‌م و چەند تەختێکی بەرزی بە نرخی لێیەو کورسی لە هەموو لایەکەوە بە دەوری کانیاوەکەدا ریزکراوە و (حور العين) ی لە سەر دانیشتوە)).

هەمووی رێك خراوە و بە تەنیشت یەکەوەن و لە یەك دوور نین، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ سُرُرٖ مَّصۡفُوفَةٖۖ وَزَوَّجۡنَٰهُم بِحُورٍ عِينٖ﴾ (الطور: ٢٠) واتە: لە سەر قەنەفەی ریزکراو پاڵیان داوەتەوە و روویان لە یەك کردوە، هاوسەرمان کردوون بە ژنانی سپی چاوگەورە (حور العين))).

هەمووی زۆر بە جوانی چنراوە و پڕە لە مرواری و گەوهەر و یاقوت، خوای باڵادەست دەفەرموێت: ﴿عَلَىٰ سُرُرٖ مَّوۡضُونَةٖ﴾ (الواقعة:١٥) واتە: لە سەر قەنەفە و تەختی چنرا و بە زێڕ دانیشتوون)).

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٢٤٣، ٤٨٧٩) ومسلم (٢٨٣٨) واللفظ له .

هەروەها بەهەشتییەکان لە بەهەشتدا چرپایە و نوێنی جۆراوجۆریان هەیە، کە بە هیچ شێوەیەك لەوەی دونیا ناچێت، هەروەکو باسمان کرد، ئەو بەهەشتە شتی وای تێدایە کە بە هیچ شێوەیەك چاوەکان نەیانبینیوە و گوێیەکان نەیانبیستوە و بە خەیاڵی هیچ کەسێکدا نەهاتوە، خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿مُتَّكِـِٔينَ فِيهَا عَلَى ٱلۡأَرَآئِكِۚ﴾(الكهف: ٣١) واتە: بە ئەوپەڕی خۆشی و شادییەوە لە سەر کورسی و قەنەفەی جوان و رازاوە شانیان داداوە)).

خوای بەخشندە دەربارەی سەرینی بەهەشتییەکان دەفەرموێت: ﴿وَنَمَارِقُ مَصۡفُوفَةٌ﴾ (الغاشية:١٥) واتە: پاڵە پشتی جوان و رازاوەی تیایە کە بە شێوەیەکی جوان و پەسەند ریز کراون)).

خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ رَفۡرَفٍ خُضۡرٍ وَعَبۡقَرِيٍّ حِسَانٍ﴾ (الرحمن:٧٦) واتە: لەو بەهەشتانەدا لەسەر رایەخگەلێ ــ کە ناوەخنەکەیان لە پارچە ئاورێشمی ئەستووری تایبەتە ــ پاڵیان داوەتەوە)).

هەروەها خوای دلۆڤان باسی فەرش ومافوری بەهەشتییەکان دەکات و دەفەرموێت: ﴿مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ رَفۡرَفٍ خُضۡرٍ وَعَبۡقَرِيٍّ حِسَانٍ﴾ (الرحمن:٧٦) واتە: لە سەر پشتی سەوز و قاڵی نایاب ــ کە وێنەیان لە دونیادا نییە ــ شانیان داداوە))

ئەوەش بزانە کە قاپ و دەفری بەهەشتییەکان بریتییە لە ئاڵتون و زیو، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يُطَافُ عَلَيۡهِم بِصِحَافٍ مِّن ذَهَبٍ وَأَكۡوَابٍۖ﴾ (الزخرف: ٧١) واتە: کە نیشتەجێ بوون لە بەهەشتا، کاسەی زێڕینی پڕ لە خواردن و جامی پڕ لە شەراب بە سەریاندا ئەگەڕێنرێ)).

لە جێگایەکی تردا فەرموویەتی: ﴿يَطُوفُ عَلَيۡهِمۡ وِلۡدَٰنٌ مُّخَلَّدُونَ ﴿١٧﴾ بِأَكۡوَابٍ وَأَبَارِيقَ وَكَأۡسٍ مِّن مَّعِينٍ ﴿١٨﴾﴾ (الواقعة)) واتە: کۆمەڵە منداڵێکی ئێسك سووك و هەمیشە لاو خزمەتیان دەکەن و دەگەڕێن بە سەریاندا (١٧) بە گۆزە و سوراحی و پێکی پڕ لە شەرابی چەمە رەوانەکانی بەهەشتەوە (١٨).

هەروەها دەفەرموێت: ﴿وَيُطَافُ عَلَيۡهِم بِـَٔانِيَةٍ مِّن فِضَّةٍ وَأَكۡوَابٍ كَانَتۡ قَوَارِيرَا۠ ﴿١٥﴾ قَوَارِيرَاْ مِن فِضَّةٍ قَدَّرُوهَا تَقۡدِيرًا ﴿١٦﴾﴾ (الإنسان)) واتە: لە سوراحی و کاسەی زیودا شەرابیان بە

سەردا دەگێڕدرێ بە قاپی زیوین، کە دەکرێتە ئەو کووپ و کاسانەوە لە زەرکی مینا و شوشەی تایبەتدا دروست کراون (١٥) هەموو کاسە و سوراحی خواردن و خواردنەوەیان لە شووشەی زیوە، کە بە ئەندازەیەکی جوان و پێویست و دڵرفێن (ساقییەکان) ئامادەیان کردوە بۆیان، واتە: نە پێویستیان بە هی تر هەیە و نە لێشیان ئەمێنێتەوە)).

جلوبەرگی بەهەشتییەکان ئاورێشم و حەریرە، پاکی و بێ گەردی بۆ ئەو کەسەی کە دەفەرموێت: ﴿وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ﴾ (الحج: ٢٣) واتە: جل و بەرگی ئەوێشیان هەورێشمە)).

لە شوێنێکی تردا دەفەرموێت: ﴿وَجَزَىٰهُم بِمَا صَبَرُواْ جَنَّةً وَحَرِيرًا﴾ (الإنسان: ٢٣) واتە: پاداشیان دەداتەوە بە بەهەشتێك بە هەتا هەتایی تێیدا دەمێننەوە و بە ئاورێشمێك دەیپۆشن، بە هۆی ئارامگرتنیان لە سەر جێبەجێ کردنی تەکالیفی شەرعی دونیادا)).

خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿يَلْبَسُونَ مِن سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُّتَقَٰبِلِينَ﴾ (الدخان:٥٣) واتە: لەبەر ئەکەن لە ئاورێشم و حەریری ناسك و ئەستوور هەموو بەرامبەری یەکن لە کۆڕی دانیشتنەکانیاندا)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿عَٰلِيَهُمْ ثِيَابُ سُندُسٍ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ﴾ (الإنسان: ٢١) واتە: لە بەریاندایە پۆشاکێ لە ئاورێشمی قەشەنگ و نەرم و نۆڵ و جوان و سەوزی تەنك، کە بە سەر ئاورێشمی ئەستووردا لە بەریان کردوە (سندس) ئاورێشمێکی نەرم و نۆڵ، (استبرق)) ئاورێشمێکی ئەستوور و قایمە)).

خوای پەروەردگار دەفەرموێت﴿وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا﴾(الکهف: ٣١) واتە: جل و بەرگی بەنرخ و سەوزیش لە بەر دەکەن (چونکە ئەو رەنگە بۆ چاو زۆر لەبار و مایەی خۆشحاڵی و شادییە))).

خشڵ و بازنگ و دەستەوانەی ئەوان بریتییە لە ئاڵتون و مرواری، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا﴾ (الحج: ٢٣) واتە: خشڵدار دەکرێن لەوێدا بە بازنی زێڕ و مرواری)).

لە جێگایەکی تردا دەفەرموێت: ﴿وَحُلُّوٓاْ أَسَاوِرَ مِن فِضَّةٖ﴾ (الإنسان: ٢١) واتە ڕازێنراونەتەوە بە بازن و دەستبەندی زیو)).

خواردنی بەهەشتییەکان جۆرەها گۆشت و گۆشتی باڵندەیە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَمۡدَدۡنَٰهُم بِفَٰكِهَةٖ وَلَحۡمٖ مِّمَّا يَشۡتَهُونَ﴾ (الطور: ٢٢) واتە: زیاد لەوەیش حەزیان لە هەر میوە و گۆشتێك بێت دەیاندەینێ)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلَحۡمِ طَيۡرٖ مِّمَّا يَشۡتَهُونَ﴾ (الواقعة: ٢١) واتە: دەگەڕێن بە گۆشتی پەلەوەرەوە لە هەر جۆرێکی حەزی لێ بکەن)).

لەو خواردن و خواردنەوەی کە دەیخۆن و دەیخۆنەوە تام و چێژ وەردەگرن و رزق و ڕۆزییان لە بەهەشتدا نەبڕاوەیە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿كُلُواْ وَٱشۡرَبُواْ هَنِيٓـَٔۢا بِمَآ أَسۡلَفۡتُمۡ فِي ٱلۡأَيَّامِ ٱلۡخَالِيَةِ﴾ (الحاقة: ٢٤) واتە: پێیان ئەوترێ: بخۆن و بخۆنەوە بە خۆشی بە هۆی ئەو کارەجوان و چاکانەوە لە ڕۆژگارەکانی ڕابوردوودا ئەنجامتان دەدا بە کورتی: مرۆڤی بەهشتی لەوپەڕی خۆشیدا دەبێ)).

خوای کارزان بە توانا دەفەرموێت: ﴿لَّا يَسۡمَعُونَ فِيهَا لَغۡوًا إِلَّا سَلَٰمٗاۖ وَلَهُمۡ رِزۡقُهُمۡ فِيهَا بُكۡرَةٗ وَعَشِيّٗا﴾(مریم: ٦٢) واتە: ئەوسا لەوێدا سەلام نەبێت هیچ وتەیەکی نابەجێ و پڕوپووچ نابیسن لە سەرجەم بەیانیان و ئێوارانـدا رزق و ڕۆزی فراوانیان هەیە، خۆراك و خواردن و خواردنەوە بێ بڕانەوە و کۆتایی بێ ماندوو بوون و ئەرکێ دێتە بەردەستیان)).

خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿لَهُمۡ فِيهَا فَٰكِهَةٞ وَلَهُم مَّا يَدَّعُونَ﴾ (یس: ٥٧) واتە: لەوێش هەموو جۆرە میوەیەکیان بۆ هەیە و داوای هەر شتێکیش بکەن ئامادەیە بۆیان)).

بە گشتی بەهەشتییەکان بەو شێوەیە دەژین کە خوای گەورە دەربارەیان دەفەرموێت: ﴿لَهُم مَّا يَشَآءُونَ فِيهَا وَلَدَيۡنَا مَزِيدٞ﴾ (ق: ٣٥) واتە: حەزیشیان لە هەرچی بێت بۆیان هەیە داوای بکەن و زیادەش لەوە کە بە خەیاڵی هیچ کەسێکدا نایەت لامان هەیە)).

بەرزترین پلە وپایە لە بەهەشتدا جێگە و پلەی پێغەمبەری خوایە ﷺ کە ئەویش بریتییە لە (الوسیلە).

لە (صحیح مسلم)[١]دا هاتوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو ی کوڕی العاص) ەوە کەوا پێغەمبەری ئازیزﷺ فەرموویەتی: ((إذا سمعتم المؤذن، فقولوا مثل ما يقول، ثم صلوا علي، فإنه من صلى علي صلاة صلى الله عليه بها عشرا. ثم سلوا الله لي الوسيلة. فإنها منزلة في الجنة لا تنبغي إلا لعبد من عباد الله. وأرجو أن أكون أنا هو. فمن سأل لي الوسيلة حلت له الشفاعة)) واتە: ئەگەر گوێتان لە بانگبێژبوو، ئەوچی دەڵێت ئێوەش وا بڵێن ئینجا سڵاوات لە سەر من بدەن، چونکە ئەوەی سڵاوات لە سەر من بدات خوای گەورە دەجار سڵاواتی لەسەر دەدات، ئینجا داوای پلەوپایەی بەرزم بۆ بکەن لە خوا (الوسیلە)، ئەو پلەبەرزە پلەیەکە لە بەهەشتا دەست کەس ناکەوێت یەك بەندە لە بەندەکانی خوا نەبێت، داواکارم ئەو کەسەش من بم، ئەوەی داوای وەسیلەم لە خوا بۆ بکات شیاوی شەفاعەتم دەبێت))

ئایا خوارترین پلە و پایەی بەهەشتییەکان کێیە و چۆنە لە بەهەشتدا، هەر ئەویشە دوایین کەسە دەچێتە بەهەشتەوە، لە (صحیح مسلم)[٢] دا هاتوە لە فەرموودەی (المغیرە ی کوڕی شعبە) وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((سأل موسى ربه: ما أدنى أهل الجنة منزلة؟ قال: هو رجل يجيء بعد ما أدخل أهل الجنة الجنة فيقال له: ادخل الجنة. فيقول أي رب! كيف؟ وقد نزل الناس منازلهم وأخذوا أخذاتهم؟ فيقال له: أترضى أن يكون لك مثل مُلك مَلك من ملوك الدنيا؟ فيقول: رضيت، رب! فيقول: لك ذلك ومثله ومثله ومثله ومثله. فقال في الخامسة: رضيت، رب! فيقول: هذا لك وعشرة أمثاله. ولك ما اشتهت نفسك ولذت عينك. فيقول: رضيت، رب! قال (أي: موسى): رب! فأعلاهم منزلة؟ قال: أولئك الذين أردت غرست كرامتهم بيدي. وختمت عليها. فلم تر عين ولم تسمع أذن ولم يخطر على قلب بشر)) قال: ومصداقه في كتاب الله عز وجل:

﴿ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّآ أُخْفِىَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَآءً بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴾ السجدة: ١٧)

---

١ ـ أخرجه مسلم (٣٨٤) .

٢ ـ أخرجه مسلم (١٨٩) .

واتـه: موسـا پێغەمبـەر(علیـه الـصلاه والـسلام) پرسـیاری لـه پـەروەردگاری کـرد: نـزمترین پلـەی بەهەشـت کێیـە؟ فـەرمووی: پیاوێکـە دوای ئـەوەی بەهەشـتییەکان شوێنی خۆیان دەگرن لە بەهەشتدا دێت و پێی دەوترێت: برۆ بەهەشـتەوە، ئـەویش دەڵێت: ئەی پەروەردگارا! چۆن؟ لە کاتێکدا هەموو خەڵکی جێگەی خۆیان گرتوەو نیشتەجێی ماڵی خۆیان بوون؟ پێی دەوترێت: رازی دەبیت ئەوەندەی پاشـایەك لـە پاشاکانی دونیات هەبێت؟ ئەویش دەڵێت: رازی دەبم، ئـەی پـەروەردگارا! ئـەویش دەڵێت: ئەوەندە بۆ تۆ و هێندەی ئەوە و هێندەی ئـەوە و هێنـدەی ئـەوە و هێنـدە ئەوە، لە جاری پێنجەمدا دەڵێت: رازی دەبم ئەی پەروەردگارا! خوای گـەورە پێـی دەڵێت: ئەوە بۆ تۆ و دە هێندەی ئەوە و ئەوەی خۆت پێـت و خۆشـە و چاوەکانت پێی گەش دەبێتەوە، ئەویش دەڵێت: رازی دەبم ئەی پـەروەردگارا! ئـەمجار موسـا فەرمووی: ئەی بەرزترین پلە کێیە؟ ئەویش وتی: ئەوانەن کە دەمەوێ و مەبەسـتمە رێز و کرامەتی ئەوانم بە دەسـتی خـۆم چـاندوە و مـۆرم داوە بـە سـەریدا، کـە هـیچ چاوێك نەیبینیوە و هیچ گوێیەك نەیبیستوە و بە خـەیاڵی هیچ کەسـێکدا نـەهاتوە)) بەڵگـەش لـە کتێبەکـەی خـوادا ئـەو ئایەتـەیە کـە دەفـەرموێت: ﴿ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّآ أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَآءَۢ بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴾ واتــه: ئـیتر هـیچ کەسـێك نـازانێ چ پاداشتێکی گرنگیان بۆ داشاراوە لە هۆیەکانی خۆش و شادی چاوان و دڵئـارامی لـە پاداشی ئەو کارانەدا ئەنجامیان داون و خۆیانیان بۆ ماندوو کردوە)).

لە هەردوو کتـێبی (صـحیح)[1]دا هـاتوە لـە فـەرموودەی (ابـن مـسعود) ەوە کـەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی:

((إني لأعلم آخر أهل النار خروجا منها، وآخر أهل الجنة دخـولا، رجـل يخـرج مـن النار حبوا. فيقول الله تبارك وتعالى له: اذهب فادخل الجنة. فيأتيها فيخيل إليـه أنهـا ملأى. فيرجع، فيقول: يـا رب! وجـدتها مـلأى. فيقـول الله تبـارك وتعـالى لـه: اذهـب فادخل الجنة، فيأتيها فيخيل إليه أنها ملأى. فيرجع فيقول: يا رب! وجـدتها مـلأى. فيقول الله له: اذهب فادخل الجنة. فإن لك مثل الدنيا وعشرة أمثالها. أو ((إن لك مثل عشرة أمثال الدنيا)) فيقول: أتسخر مني (أو أتضحك مني وأنت الملك؟))، فلقد رأيت

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٥٧١) ومسلم (١٨٦، ١٨٧).

رسول الله صلى الله عليه وسلم ضحك حتى بدت نواجذه.، و كان يقال: ذاك أدنى أهل الجنة منزلة..)) واتە: من دواین کەس لە دۆزەخییەکان دەناسم کە لە ئاگر دەردەچێت و دواین بەهەشتییەکان کە دەچنە بەهەشتەوە، کابرایەکە لە ئاگر بە گالۆلکی دەردەچێت، خوای بالادەست پێی دەفەرموێت: برۆ ژوورەوە بۆ بەهەشت، ئەویش دێت و وا دەزانێت بەهەشت پڕ بوە، بۆیە دەگەڕێتەوە و دەڵێت: پەروەردگارا! بەهەشت پڕ بوە، خوای گەورە پێی دەڵێت:: برۆ ژوورەوە بۆ بەهەشت، ئەویش دێت و وا دەزانێت بەهەشت پڕ بوە، بۆیە دەگەڕێتەوە و دەڵێت: پەروەردگارا! بەهەشت پڕ بوە، خوای گەورە پێی دەڵێت: برۆ ژوورەوە بۆ بەهەشت، بە ئەندازەی دونیا و دە ئەوەندەی دونیا بۆ تۆ (یان دە بە ئەندازەی دونیا بۆ تۆ)) ئەویش دەڵێت: ئەی خوایە گاڵتەم پێ دەکەیت؟ (یان: پێم پێدەکەنی لە کاتێکدا خۆت پادشای؟) پێغەمبەری خوام بینیﷺ پێکەنی تاوەك ددانەکانی دەرکەوت، ئەیفەرموو: ئەوە نزمترین پلەی بەهەشتییەکانە)).

برا خۆشەویستەکانم... خوشکە بەڕێزەکانم... لە بەهەشتدا خۆشییەکی زۆر و نیعمەتێکی گەورە هەیە نەك لە مەیەکەیدا و نەك لە شیر و زێر و زیو و کچە شۆخ و شەنگەکانی و کۆشکەکانیدا، بەڵکو بە نرخترین و خۆشترین نیعمەت و بەرزترین نیعمەت بریتییە لە بینینی روخساری خوای گەورەو میهرەبانە لە رۆژی قیامەتدا.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾﴾ (القيامة) واتە: لە رۆژی قیامەتدا دەم و چاو و روخسارگەلێ (واتە: روومەتی باوەڕداران) گەشاوە و پارا و پرشنگدارە و خۆشی و شادییان لێ دەبینرێ (٢٢) بۆ پەروەردگاری خۆیان دەڕوانن (٢٣))).

بە ڕاستی ئەوە خۆشترین نیعمەتە، کە روخساری خوای گەورە ببینی، ئەو بینینە سەرقاڵت دەکات لە خۆشییەکانی بەهەشت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللَّهِ أَكْبَرُ﴾ التوبة:٧٢، واتە: سەرەرای ئەوانە رەزامەندی خوا لە هەموو گەورەتر و خۆشترە)).

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[١] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو سعید الخدری)یەوە

١ ـ أخرجه البخاري (٦٥٤٩) ومسلم (٢٨٢٩) .

کەوا پێغەمبەری ئازیز ﷺ فەرموویەتی: ((ان الله تبارك وتعالى يقول لأهل الجنة: يا أهل الجنة، فيقولون: لبيك ربنا وسعديك والخير في يديك، فيقول: هل رضيتم؟ فيقولون: ما لنا لا نرضى يا رب وقد أعطيتنا ما لم تعط أحدا من خلقك، فيقول: ألا أعطيكم أفضل من ذلك؟ فيقولون: يا رب! وأي شيء أفضل من ذلك؟ فيقول: أحل عليكم رضواني فلا اسخط بعده ابداً)) واتە: خوای گەورە بە بەهەشتییەکان دەفەرموێت: ئەی بەهەشتییەکان! ئەوانیش دەڵێن: گوێڕایەڵین و لە خزمەتتاین چاکەیش هەر لە دەستی تۆدایە، ئەویش دەڵێت: ئایا ڕازی بوون بەوەی کە پێتان درا؟ ئەوانیش دەڵێن: ئەی بۆ ڕازی نابین لە کاتێکدا ئەوەت پێ داوین کە بە هیچ دروستکراوێکت نەتداوە، ئەویش دەڵێت: ئایا لەوە چاکتر و باشترتان پێ بدەم؟ ئەوانیش دەڵێن: ئەی پەروەردگارا! ئایا چی شتێك لەوە چاکتر و باشترە؟ خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ڕەزامەندی منتان بۆ حەڵاڵ بوو، چیتر لێتان تووڕە نابم تا هەتایە)).

هەروەها لە (صحیح مسلم)[1] هاتوە لە فەرموودەی (صهیب) دوە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((إذا دخل أهل الجنة الجنة، ـ قال ـ يقول الله تبارك وتعالى: تريدون شيئا أزيدكم؟ فيقولون: ألم تبيض وجوهنا؟ ألم تدخلنا الجنة وتنجنا من النار؟ قال: فيكشف الحجاب. فما أعطوا شيئا أحب إليهم من النظر إلى ربهم عز وجل)) واتە: کاتێك بەهەشتییەکان دەچنە بەهەشتەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: هیچ شتێکی دیکەتان دەوێ بۆتانی زیاد بکەم؟ ئەوانیش دەڵێن: ئایا دەموچاوی ئێمەت سپی نەکردوە؟ ئایا نەمانتخستوەتە بەهەشتەوە و لە ئاگر دەربازمانت نەکردوە؟ دەڵێ: ئەمجار پەردە لە سەر ڕوخساری خۆی لادەدات، بۆیە هیچ شتێك کە پێیان دراوە بە قەد تەماشا کردنی پەروەردگاریان لا خۆش نییە)).

خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا۟ ٱلْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ﴾ (یونس: ٢٦) واتە: بۆ ئەوانەش چاکە دەکەن، پاداشی زۆر چاك و بەهەشت هەیە و زیاد لەوەش، واتە: دیتنی ڕووی پیرۆزی خوای میهرەبان و تەماشا کردنی!)).

مەبەست لە (الحسنى) بەهەشتە، هەروەها مەبەست (الزيادە) خۆش لێبینینی تەماشای ڕوخساری خوای گەورە لە بەهەشتدا.

---

١ ـ أخرجه مسلم (١٨١).

ڕەحمەتی خوا لەو كەسەی كە فەرموویەتی:

النفس تبكی علی الدنیا وقد علمت	أن السلامة فیها ترك ما فیها
لا دار للمرء بعد الموت یسكنها	إلا التی كان قبل الموت یبنیها
فإن بناها بخیر طاب مسكنها	وإن بناها بشر خاب بانیها
أموالنا لذوی المیراث تجمعها	ودورنا لخراب البوم نبنیها
وكم من مدائن فی الآفاق قد بنیت	أمست خراباً وأفنی الموت اهلیها
أین الملوك؟ التی كانت مسلطنة	حتی سقاها بكأس الموت ساقیها
إن المكارم أخلاق مطهرة	الدین أولها والعقل ثانیها والعلم ثالثها
والحلم رابعها والجود	خامسها والفضل باقیها
لا تركنن إلی الدنیا	فالموت لاشك یفنینا ویفنیها
واعمل لدار غد رضوان خازنها	والجار أحمد والرحمن ناشیها
قصورها ذهب والمسك طینتها	والزعفران حشیش نابت فیها
أنهارها لبن مصفی ومن عسل	والخمر یجری رحیقاً فی مجاریها
والطیر تجری علی الأغصان عاكفة	تسبح الله جهراً فی مغانیها
فمن یشتری الدار فی الفردوس	یعمرها بركعة فی ظلام اللیل یحییها

واتە: نەفسەكەم بۆ دونیا دەگری و باش دەزانیٚ كە بێوەیی تیایدا واز هێنانە لەوەی كە تیایدایە، بۆ هیچ كەس لە پاش مردن هیچ خانویەك نییە تیایدا نیشتەجیٚ بیٚ تەنها ئەوە نەبێت كە لە پێش مردنی بنیاتی ناوە، ئەگەر بە چاكە دروستی كردوە ئەوا جێگایەكی خۆشە وە ئەگەر بە خراپە دروستی كرد ئەوە دروستكەرەكەی پەشیمان دەبێتەوە، سامانەكانمان بۆ كەس و كاری پاش خۆمان كۆی دەكەینەوە خانووەكانمان بۆ كاول كردنی ڕۆژگار دروستی دەكەین، چەندەها شار لەو ئاسۆیانەدا دروستیان كرد كەچی هەموو كاول بوون و مردنیش ئەهلەكەی فەوتاند، كوان ئەو پادشایانەی كە دەسەڵاتدار بوون تاكو بە دەستی ئاوگێر (بەرداخی مردنی) كردە نۆشی، ڕێگا و شتە جوانەكان پاك و تەمیز و دیارن ئاین یەكەمیانە و هۆش وبیر دووەم و زانست سێیەمە، هێمنی و لە سەرخۆیی چوارەمە و بەخشندەیی پێنجەمە و چاكەكاری پاشماوەكەیەتی، خۆت مەدە پاڵی دونیا چونكە

بێ گومان مردن ئێمە و ئەویش لە ناو دەبات، بۆیە کار بکە بۆ ماڵەکەی سبەینێ، کە (رضوان) گەنجینەوانییەتی وهاوسێکەت (أحمد)ەﷺ و (الرحمن) دروستی کردوە، کۆشکەکانی ئاڵتونەو قوڕ و خاکەکەی میسکە وە گژ و گیاکەی زەعفەرانە و تیایدا سەوز بووە، رووبارەکانی شیری پاڵفتەن و هەنگوین و مەی وەکو شیلە بە روبارەکانیدا تێدەپەڕێ، وەباڵندەکان لەسەر لقەکانی دێن و دەچن یاد و تەسبیحاتی خوا بە ئاشکرا دەکەن لە لانەکانیاندا، کێ دەیەوێ ماڵێك بکرێ لە فیردەوسدا ئاوەدانی بکاتەوە بە رکاتێك لە تاریکی شەودا)).

جا ئیمان و کرداری چاك و شوێن کەوتنی پێغەمبەری خواﷺ هۆکارن بۆ چوونە بەهەشت، خوای گەورە دەفەرموێت:﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ كَانَتۡ لَهُمۡ جَنَّٰتُ ٱلۡفِرۡدَوۡسِ نُزُلًا ١٠٧ خَٰلِدِينَ فِيهَا لَا يَبۡغُونَ عَنۡهَا حِوَلٗا ١٠٨﴾ (الكهف)) واتە: بێ گومان ئەوانەی ئیمان و باوەڕیان هێناو کردەوەی چاکیان ئەنجام دا هەر لە زووەوە باخەکانی فیردەوسمان کردۆتە جێی پەزێراییان (١٠٧) بە هەتا هەتاییش لەوێدا ئەمێننەوە و ژیانیان تێیدا نەبڕاوەیە، هەرگیز بێزار نابن و بۆ خۆشیان داوای جێ گۆرکێ ناکەن، هەرگیز پێیان خۆش نییە لێی دەرچن (١٠٨))).

داوا لەخوا دەکەم من و ئێوە بخاتە بەهەشتەوە و کار و کردەوەکانی من و ئێوە وەربگرێت و کارەکانمان چاك بکات و تەنها لەپێناوی ئەودا ئەنجامیان بدەین و ئیخلاصمان پێ ببەخشێت و بەش و پشکی هیچ کەسێکی تری تیادا نەبێت هەر خۆی پشت و پەنامانە توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

وصلى الله وسلم وبارك على نبينا محمدوعلى آله وصحبه أجمعين، والحمد لله رب العالمين.

تم الكتاب و ربنا محمود ولە المكارم والعلا والجود

بە پێنووسی

أبو أحمد محمدبن حسان

ناوەڕۆك

Printed by

التنفيذ الطباعي
DAR EL-MAREFAH
Publishing & Distributing
دار المعرفة
Tel: 834301, 868030, Fax: 835614, Beirut-Lebanon
http//:www.marefah.com
E.mail: info@marefah.com